[illegible]

Ex Libris Ill.mi Card.lis Piruttj

W.

M · TVLLII
CICERONIS
OPERVM
TOMVS · QVINCTVS

Continens

Orationum Volumen Tertium.

&

In ipſum Paulli Manutij Commentarium.

AD . SERENISSIMVM

FRANCISCVM . MEDICEM

MAGNVM

ETRVRIAE . DVCEM

CVM . PRIVILEGIIS

VENETIIS. CIↃ IↃ XXCIII

Apud Aldum.

A. C. P.

SERENISS.

FRANCISCO MEDICI MAGNO ETRVRIAE DVCI

ID, QVOD in pleriſque rebus inſitum eſſe natura uidemus, Magne Dux Sereniſsime, ut habeant non ſolum quibuſcum affinitate quadam coniungantur, uerum etiam a quibus longe diſſideant, ijſq. penitus aduerſentur; idem in amicitia, qua nihil fere, dum in terris ſumus, aut expetendum magis, aut magis cum honeſtate ſimul, & utilitate coniunctum eſt nobis a Deo tributum, euenire intelligimus. cum enim nihil aliud ſit, niſi diuinarum, atque humanarum rerum cum beneuolentia, & caritate (quemadmodum uere apud Ciceronem definit Laelius) ſumma conſenſio; duas habere eam conſtat acerrimas hoſtes, inimicitiam, inquam, & adulationem. quarum adulatio quo propius abeſſe ab amicitia uidetur, quam inimicitia, ſaepe tamen plus obeſt; danda eſt ei opera, qui uerae amicitiae ſtudio tenetur, ut eo diligentius caueatur, eoq. maiori, quam apertae inimicitiae ſolent, odio digna iudicetur. etenim poſſe nos ab inimicis, ſi ſapiamus, non uulgarem interdum capere utilitatem, & quotidianus rerum uſus, & doctiſsimorum praecepta uirorum conſignata litteris abunde docent: ab hoc autem hominum genere, nulli non inuiſo, ecquis umquam uel minimus ad quemquam manauit fructus? immo uero utinam deteſtabilis haec humanae ſocietatis peſtis non maximas nobis ſaepe clades attuliſſet. Ac mihi in praeſens conſilium non eſt, quae ſint adulatorum artes, quae item amicorum, pluribus diſſerere; neque illorum probris, horum laudibus enumerandis diutius immorari: cum hoc ſatis ſuperq. doctrina politiſſimi, longoq. rerum uſu peritiſſimi homines praeſtiterint, quorum ea de re copioſe ſcripti libri exſtant. Tantum hoc loco dicam, me tam eſſe huic hominum generi infenſum, quam qui maxime. talem enim me primum natura finxit, dein etiam ratio confirmauit; ut ab hoc uitio, libero homine indigno, & ſtudijs, & uoluntate prorſus abhorream: quod ei, qui non ſolum rerum antiquarum monumenta eruere e tenebris, uerum etiam nouarum propagare memoriam ſcriptis profiteatur ſuis, (quod ego pro mea uirili dies noctesq. conor, an adhuc aliquid aſſecutus ſim, neſcio) tamquam ſcopulus uitanda ſit adulatio. in quem, bone Deus, quam offendunt multi? Fatebor quod res eſt. cum ego nuper multas laudes legerem, quibus eruditiſſimi uiri clariſsimos memoriae noſtrae Principes exornarunt, non mehercule id ſic abire ſinebam, ni prius, & quales laudati illi uiri, & quo illi, qui tam eos laudarent, ingenio forent, cognouiſſem: quo plane perſpicerem, an horum facta tantam illorum mereri laudem, an item illorum ſcripta factis horum exaequari iure uiderentur.

rentur. deprehendi autem res a nonnullis geſtas longe fuiſſe minores, quam litterarum monumentis celebrarentur. quare, cum inter tot, tantosq. noſtrae aetatis ampliſſimos uiros, quorum laus in illuſtri loco ſita eſt, mihi frequentius alijs, longeq. uberiores Cosmi, parentis Tui, laudes occurrerent, tanto rerum ab eo geſtarum ſplendore illuſtres, ut mihi diuinus ille uir omnium, qui nunc uiuunt, quiq. ante uixerunt, gloriam uiciſſe paene ſolus uideretur; coepi egomet initio uereri, ne partem earum laudum agnoſcerent res geſtae illius, partem autem aſſentantium compoſita ad gratiam oratio ſibi uindicaret. eo accedebat id, quod mihi cum omnibus fere commune eſt, ut, ubi de magna uirtute, gloria ue bonorum praedices, quae ſibi (quemadmodum ille inquit) facilia quiſque factu putet, aequo animo accipiat; quae maiora ſuis uiribus intelligat, ficta ducat. Cum autem ego id operam dediſſem aliquando, ut tanti Viri facta, quae ſcripta ab alijs legeram, melius cognoſcerem, propiusq. inſpicerem; ſciſtariq. ſolitus eſſem ab ijs, qui rebus nonnullis ab Eo gerendis interfuiſſent, aut ab alijs, qui ipſi interfuerant, cognouiſſent, atque etiam ab ijs, quibus illius herois colere amicitiam domi licuiſſet; mirum mihi quiddam contigit, ut uno omnes ore, quae ego longe tenuiora, longeq. humiliora, quam aut fama ferrentur, aut ſcriberentur, exiſtimabam, ea non ſolum multo ampliora, digrioraq. fuiſſe dicerent, uerum etiam eiuſmodi, ut capi cuiuſquam mente, aut cogitatione uix poſſent. Quamobrem, cum hoc mihi nobiliſſimum ad ſcribendum argumentum ſeſe offerret, nempe huius, immortalium laudum gloria, ſaeculorum omnium, & aetatum principis res geſtae, quae meis dare ſplendorem ſcriptis potius, quam ab ijs capere ullum poſſent; ſumpſi mihi hoc negotij, ut, quantum conſequi diligentia ualerem, Eius Vitam, unicum illuſtris, glorioſaeq. uitae exemplar, non expreſſam mea, (quod ἀδυνάτον puto) ſed adumbratam potius oratione in lucem proferrem. In hoc totus nunc ſum: &, ut ſe dant principia, fore ſpero, ſi uires ingenij ſtudio animi non deerunt, ut Tibi, etſi non abunde, aliqua ſaltem ex parte ſatisfiat. Sed, dum ego in hoc opus tempus illud impendo, quod mihi domeſticis ſurripere occupationibus licet, quibus longe plus, quam mea & uoluntas, & natura fert, diſtineri me fortuna non ſatis ampla, ſimul ac pietas cogit; ſemper in animo mihi Tui clariſſimi nominis amplitudo uerſatur; qui, Parentis Tui cum bonorum, & dignitatis, tum etiam laudis, & gloriae uerus heres, tantas, ac tam praeſtantes eius uirtutes aequauiſſe omnes, nonnullas etiam exſuperaſſe uideris. ex quo, quae Tibi laudes, ab ingenuis, & ab omni prorſus adulationis ſuſpicione uacuis hominibus tribui ſolent, cum eiuſmodi ſint, ut numquam eis maiores acceperimus, longe tamen uirtutibus tuis minores deprehenduntur. Nec deſpero fore, modo uita longior obtingat, ut Tui memoriam nominis, immortalitate digniſsimi, celebrare ſcripto aggrediar: quam & eſſe uelim, & futuram conijcio iure ſempiternam. Iamdiu me ego Tuae amplitudinis patrocinio tradidi, ac dicaui: qua animi propenſione, quo ſtudio, non dicam; illud audacter dicam, Si inter eximias uirtutes Tuas id Tibi eſſet diuinitus datum, ut noſtrorum animorum intimos ſinus, atque receſſus luſtrare mente, & cogitatione poſſes, eam amoris uim, eum in Te ſtudij ardorem, eum de Te ipſo ſenſum offenderes in animo meo, ut, qui Tibi maiora uellet, qui de Te rectius ſentiret, inuenires fortaſſe neminem. Verum, cum id ne optare quidem nobis, nedum aſſequi, liceat, qua homines ſumus, naturamq. ducem habemus, (etſi uniuerſis ingenita ſit cupiditas quaedam, abditos aliorum ſenſus cognoſcendi) cupienti mihi, Tibi ſtudium hoc animi in Te mei probare, quaerenda ſunt ſigna quaedam, quae Tibi meam incredibilem in Te obſeruantiam, ſummamq. uoluntatem declarent, teſtatamq. alijs relinquant. Sed, cum me ipſe paullo ante collegiſſem, & meas lucubratiunculas (ſic enim recte eas appellem) recenſuiſſem, comperi me hoc tempore nihil habere de meo abſoluti, quod Te dignum foret; &, ſi quid apud me eſſet, id aut penitus alienum, aut, ſi domi noſtrae natum, Patris tamen mei, non meum eſſe. Huius Commentarijs in Ciceronis epiſtolas, Familiares dictas, ſuperioribus menſibus editis, eiuſdem explanationes in tria Ciceronis Orationum uolumina continuo edere aggreſſus fui. Primum uolumen Pontifici maximo, atque ſanctiſſimo, Gregorio. xiii nuncupaui. in quo, meis fractis, ac debilitatis opibus, quas horrida illa peſtilentiae uis modo non abſumpſerat, unicum inueni praeſidium: ex quo illum, ut alterum Parentem,

iure

iure colo, ac ueneror. Secundum huic & dignitate, & religionis gradu coniunctiſsimo ALOISIO. ESTENSI, Cardinali ampliſſimo, dicatum uolui. Tertium erat: in quo, ſi genus Orationum ſpectes, id aut Tuum, aut certe alicuius, Tibi non multo & uoluntate, & dignitate inferioris Principis nomen inſcriptum ferre debebat. Illuſtri pleraeque ſunt argumento. fere enim huius uoluminis Orationes ſunt uel pro Republica ipſa Romana, uel pro ijs, qui publicam cauſſam amplecti, ac tueri profiterentur. Dignum igitur mihi munus hoc uiſum eſt, quod ad Te praecipue deſtinarem, & ad meam in Te ſignificandam obſeruantiam admodum etiam opportunum. ſic enim ſentio: nec primum illud uolumen alij, quam Pontifici; nec tertium hoc alij, qui ſecundum Pontificem a me magis eſſet obſeruandus, magisq. colendus, inſcribere me rectius potuiſſe: praeclareq. cecidiſſe, ut, qui religione, ac pietate Pontifici inter omnes alios Principes eſſet coniunctiſsimus, idem a me proximus eſſet patronus adlegendus. Norunt enim omnes, quantum illi Tibi, quibus imperas, populi, religionis, & pietatis nomine, quam eos colere, ſanctéq. tueri, legibus iubes, hortaris exemplo; quantum item reliqui Chriſtiani nominis debeant. Facis enim, quod pauci admodum conſueuere, ut omnes & Chriſtiani, & Principis partes cumulate impleas, atque ita impleas, ius unicuique ſuum ſancte, & conſtanter tribuendo, ut ab hoc officio nullo uel damni, uel iniuriae metu declinare, uel abduci poſſe uidearis. Hae potiſsimum Iuſtitiae ſunt partes, quae eorum, qui praeſunt, atque imperium in alios habent, uel ſola, uel certe praecipua uirtus eſt; cum ea nihil ſit magis ad conſeruandam humani generis ſocietatem neceſſarium. quibus item partibus quae uirtutes iure optimo affines iudicantur, eas quis umquam in ſumma iſta poteſtate Te ipſo magis eſt amplexus, cumq. his coniunctius uixit? Quarum ut aliae taceantur, tantam manſuetudinem, tantam facilitatem, affabilitatemq. ſermonis, qui, ut audio, ſummis, medijs, infimis Tui copiam aeque facias, & patientiſſimas aures Tuas praebeas: tantam, tamq. prolixam omnes omnium ordinum homines, eosq. praecipue, qui litterarum ſtudium profitentur, uoluntatem Te, opibus, conſilio, & auctoritate iuuandi: haec, inquam, ſilentio praeterire quis poſſit? Tantam igitur, quam dixi, iuſtitiam, tot, alia quoque animi, corporis, & fortunae bona nec aetas ulla ante hanc in ullo uidit, & haec noſtra ſe in Te uno ſuſpicere iure gloriatur; poſteritas uero omnis & ſaepe meminerit, &, quoties meminerit, admirabitur. Hae me plurimum cauſſae permouerunt, ut Tuum in primis patrocinium expeterem: ſed illa me tandem cauſſa compulit, quod uiderem Te ſemper eximiam quandam beneuolentiam in hanc Venetam Remp. atque etiam in omnes, qui eiuſdem gentis, & Imperij forent, oſtendiſſe; & nuper eam communi bonorum omnium laetitia, illuſtri, ſingulariq. amoris nota declaraſſe, cum Tu lectiſſimam feminam, & omni florentem laude, quae in mulierem, iſto loco, cadere poſsit, Venetam patriciam, Sereniſſimam BLANCAM. CAPPELLIAM, (quam honoris cauſſa nomino) ab Ampliſſimo Venetae Reip. Ordine filiam adoptatam, Tibi uxorem adiunxiſti. Quam coniunctionem omnes boni & Tibi, & nobis, & uniuerſo Chriſtiano nomini, ut uoluptati nunc eſt, ſic quoque non uulgari ornamento, & utilitati ſperant fore.

Quod reliquum eſt igitur, hoc quidquid eſt mei in Te animi ſignum; dum maius illud opus paro, Tibi a me, poſteritatiq. iampridem debitum, Patris Tui ſcilicet res geſtas; qua ſoles, benignitate ſuſcipias, & me inter tuos numerari uelis. Id ſi, ut ſpero, facies; erit, cur mihi ipſi ſummopere gratuler; & ad eas laudes celebrandas longe fiam alacrior; quae tantum meo nomini nobilitatis allaturae ſint, ut uidear inter ſummos etiam ſcriptores aliquo numero futurus. Deus opt. Max. Te nobis diu ſeruet.

Venetijs, Id. Dec. ∞ D L X X I X.

Celſitudini Tuae

Addictiſſimus,

Aldus Manutius, Paulli F. Aldi N.

INDEX ORATIONVM

quae hoc uolumine continentur.

XXXII.	*Pro P. Sextio*	4
XXXIII.	*In Vatinium interrogatio*	80
XXXIV.	*Pro M. Coelio Ruſo*	94
XXXV.	*Pro L. Cornelio Balbo*	114
XXXVI.	*De Prouincijs conſularibus*	130
XXXVII.	*In L. Calpurnium Piſonem*	146
XXXIIX.	*Pro T. Annio Milone*	172
XXXIX.	*Pro C. Rabirio Poſtumo*	197
XL.	*Pro M. Marcello*	215
XLI.	*Pro Q. Ligario*	227
XLII.	*Pro Deiotaro rege ad C. Caeſarem.*	240
XLIII.	*In M. Antonium Philippica* I	255
XLIV.	*In eundem Phil.* II	267
XLV.	*In eundem Phil.* III	294
XLVI.	*In eundem Phil.* IV	305
XLVII.	*In eundem Phil.* V	309
XLIIX.	*In eundem Phil.* VI	323
XLIX.	*In eundem Phil.* VII	328
L.	*In eundem Phil.* IIX	333
LI.	*In eundem Phil.* IX	340
LII.	*In eundem Phil.* X	344
LIII.	*In eundem Phil.* XI	350
LIV.	*In eundem Phil.* XII	359
LV.	*In eundem Phil.* XIII	365
LVI.	*In eundem Phil.* XIV	377

IN. ORATIONEM. CICERONIS
PRO. P. SEXTIO
PAVLLI. MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

P. SEXTIVS, *cum, Lentulo & Metello cos. tribunus pl. eſſet, omnem uim tribunatus ſui ad Ciceronem patriae reſtituendum maximo animo contulit. eius conatibus cum P. Clodius, qui Ciceronem urbe expulerat, homo ſeditioſus, ac turbulentus, obſiſteret; factum, ut* IIX. *Kal. Feb. inter eos, qui Ciceroni fauebant, & Clodianos magna pugna, armatis utrinque hominibus, committeretur. eo nomine, anno poſt, Marcellino, & Philippo cos. P. Sextio M. Tullius Albinouanus detulit nomen, eumq. lege Lutatia de ui apud M. Aemilium Scaurum praetorem poſtulauit. defenſus Sextius cum ab alijs, tum a duobus praeſtantiſſimis oratoribus, Q. Hortenſio, & M. Tullio Cicerone, atque abſolutus eſt. itaque ipſe Cicero lib.* II. *ep. ad Q. fr. Sextius, inquit, noſter abſolutus eſt* III. *id. Mart. &, quod uehementer interfuit reip. nullam uideri in eiuſmodi cauſſa diſſenſionem eſſe, omnibus ſententijs abſolutus eſt. Exſulauit tamen poſtea hic ipſe Sextius: quo crimine condemnatus, pro certo dici poſſe non arbitror: puto tamen, quod a Pompeio aduerſus Caeſarem ſtetiſſet: id quod conſtare poteſt uel e lib.* VII. *epiſt. ad Atticum quidquid ſit, certe, niſi poſt interitum Pompeij, non exſulauit. exſtat epiſtola, qua ei Cicero conſolationem adhibet, lib.* V. *earum, quae familiares nominantur.*

DE . GENERE . ET . STATV
ORATIONIS . PRO . SEXTIO

CAVSSA P. Sextij, quia continet accuſationem & defenſionem, eſt in genere iudiciali: quia uero partem habet honeſtatis, & turpitudinis, in ea generis parte ſita eſt, quam rhetores dubiam & ancipitem nominarunt. turpitudo patebat in eo; quod Sextius armatorum multitudine contra leges in publico uſus erat: honeſtas in eo, quod, multis ante uulneribus acceptis, uitam ſuam, ne uim iterum eandem pateretur, neceſſario praeſidio munierat. pugnat igitur cum turpitudine honeſtas: utra uincat, apud iudices quaeſtio eſt. Quod ad ſtatum pertinet: cum de nomine controuerſia ſit, quia uim fuiſſe accuſator ait, defenſor negat, ſtatus eſt is, qui definitiuus appellatur. quod ſi quis cauſſam Sextij nō ad definitiuum, ſed ad generalem ſtatum reuocet: hic, ut quidem ego ſentio, non omnino nihil uiderit. cum enim in ipſam rei naturam diligenter inſpicio; facile fit, ut in hac cauſſa generalem ſtatum eſſe putem: quia, cum de Sextij facto conueniat; quale ſit, quaeritur, iuſtum ſcilicet, an iniuſtum. quam generali ſtatu contineri quaeſtionem nemo neſcit. Et quoniam hic ſtatus duas in partes diſtribuitur, iuridicialem hic agnoſco: quia, cum Sextius aequum & rectum fuiſſe dicat, praeſidium uitae aduerſus uim comparare; aequi & recti natura quaeritur. Rurſus, cum iuridicialis in abſolutam, & aſſumptiuam diuidatur: hic, excluſa abſoluta, locum habet aſſumptiua: quia res ipſa per ſe ſatis eſt infirma, ſed defenſione nititur extrinſecus petita. Aſſumptiuae autem eam partem intelligo, quae dicitur remotio: quia factum reus non negat, ſed crimen a ſe remotum in P. Clodium transfert. Cum uero in purgatione tria conſiderentur, imprudentia, caſus, & neceſsitas: neceſsitatis partem Sextius aſſumit: cum ſe, neceſsitate coactum, armatorum hominum praeſidio uſum eſſe confirmet. quid enim faceret, cum in templo Caſtoris multis uulneribus conciſus, ac pene occiſus, uitam non iure & legibus, ſed ui & armis aduerſus inimicorum audaciam ac furorem tuendam eſſe didiciſſet? Eſt igitur Sextij cauſſae ſtatus generalis, iuridicialis, aſſumptiuus, ex conceſsione, cum purgatione per neceſsitatem. quod ſi ad Hermogenis doctrinam, ſane in hoc genere praeclaram, reſpiciamus: ſtatus erit qualitatis: quia de qualitate rei, utrum iuſta fuerit, an iniuſta, conſideratur. erit autem in qualitate *ἀντίστασις*: quia Sextius uniuerſum factum in ſe ipſum refert, cum ſe quidem armis uſum eſſe dicat, uerum ob eam cauſſam, quae iuſtiſsima eſt, ut ſalutem ſuam uitamq. ſeruaret.

DE . EXORDIO . ORATIONIS

EXORDIA oratoribus in genere demonſtratiuo libera ſunt, in deliberatiuo & iudiciali non ſunt, ſed cauſsis deſeruiunt, & a cauſſarum ui ac natura ducuntur. & quia cauſſarum plura genera ſunt, inde fit, ut exordiorum plura quoque genera naſcantur. cauſſa Sextij eſt in genere iudiciali, & eſt huius generis in ea parte, quae anceps appellatur. In ancipiti cauſſa, cum honeſtas & turpitudo ſibi inuicem aduerſentur, a beneuolentia ſumitur exordium. cum enim, ut dixi, turpitudo & honeſtas uerſentur in cauſſa; eaeq. iudicis animum diuerſe trahant: addendae ſunt uires honeſtati, quo plus ad commouendum ac perſuadendum ualeat. fit autem firmior honeſtas cauſſae, ſi cum iudicis beneuolētia coniungitur. nam cum iudicis animus, dubia quadam turpitudinis honeſtatiſq. ſpecie diſsimiliter affectus, neutram in partem propendeat: facile, ſi quid ad alterutram acceſſerit momenti, commouebitur. cum uero inter eas rationes, quae ad conciliandam beneuolentiam ualent, minime omnium ea ſit imbecilla, quae a rei perſona proficiſcitur: nihil enim reo poteſt eſſe optabilius, quam ut ijs, a quibus iudicatur, carus ſit: propterea de quattuor locis, unde comparatur beneuolentia, eo primum utitur Cicero, qui eſt omnium utiliſsimus, maximeq. neceſſarius. Et quoniam non ſatis eſt, ſi a perſona rei beneuolentiam quaeramus, ſed ab ijs ipſis rebus quaerere debemus, quae inter praeclare facta maxime excellunt: hoc ipſum quoq. acutiſsimi orator ingenij & uidit facile, & obſeruauit. nam cū recte facta poſsint eſſe quamplurima; cumque inter haec ipſa nihil praeſtantius habeatur, quam de patria bene mereri: optimam ac perfectiſsimam comparandae beneuolentiae rationem iniuit, cum a commemoratione beneficiorum, quae Sextius in remp. contulit, orſus eſt. Iam, cum eiuſdem generis non omnia beneficia ſint: quod erat omnium maximum, id nominauit. eſt autem omnium maximum ipſa reip. ſalus, atque libertas. quam duobus in locis exordij ſui Cicero, primum tecte, deinde aperte, P. Sextij ſummo ſtudio ſummaq. uirtute conſeruatam ſignificat: tecte, cum ait; Qui auderent ſe, & ſalutem ſuam in diſcrimen offerre pro ſtatu ciuitatis, & pro communi libertate: aperte, cum illa pronunciat; Vno aſpectu intueri poteſtis eos, qui cum ſenatu, cum bonis omnibus remp. afflictam excitarint, & latrocinio domeſtico liberarint, maeſtos, ſordidatos, reos. Et quoniam in defenſionibus id primum eſt, ut reum ſubleuemus; alterum, ut aduerſarios deprimamus; ut alteri beneuolentia, alteris odium concilietur: in hoc exordio & utrumque, &, quo conueniebat, loco factum eſt. nam cum reo iam conſuluiſſet in eo, Intueri poteſtis eos, qui remp. afflictam excitarint, maeſtos, ſordidatos, reos: proxime intulit, Eos autem, qui omnia diuina, & humana uiolarint, uexarint, perturbarint, euerterint, non ſolum alacres laetosq. uolitare, ſed etiam uoluntarios fortiſsimis atque optimis ciuibus periculum moliri, de ſe nihil timere. ita, cum ex una parte ſummum Sextij beneficium, ex altera grauiſsimas aduerſariorum in rempub. iniurias conſtituat; eaq. non diſperſe, & ex interuallo, ſed proxime, nulla interiectione commemoret; quo

res

res utraque ex propinqua rei contrariae comparatione maior appareat: conſecutus eſt id, quod ad abſolutionem rei quaſi uiam munire iam ſignificauimus, ut & honeſtatem cauſſae iudicum beneuolentia confirmaret, & turpitudinem, odio in aduerſarios concitato, ita debilitaret, ut cum honeſtate congreſſa facile cederet. Eſt autem & illud non uulgaris artificij; idq. ad comparandam beneuolentia m ualere antiqui rhetores dixerunt; quod, cum maximum Sextij beneficium oſtendiſſet, maximum eiuſdem incommodum proximum demonſtrauit. ad illud enim, Qui remp. afflictam excitarint, quod ampliſsimis praemijs digniſsimum eſſe beneficium uidebatur, appoſuit, ad eliciendam miſericordiam, Maeſtos, ſordidatos, reos, de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes. Eodemq. conſilio, cum de aduerſarijs dixiſſet, Qui omnia diuina & humana uiolarint, uexarint, perturbarint, euerterint, quod erat crimen poena grauiſsima notandum; adiunxit, ad commouendam indignationem, Non ſolum alacres laetoſq. uolitare, ſed etiam uoluntarios fortiſsimis atque optimis ciuibus periculum moliri, de ſe nihil timere. quo facto aduerſarijs & odium ex improbitate quaeſiuit, qui omnia diuina, humanaq. uiolarint; & inuidiam ex potentia, quia deinde, alacres laetiq. uolitantes, periculum alijs creent, de ſe nihil extimeſcant.

M. TVLLII. CICERONIS
PRO. P. SEXTIO
ORATIO. I

SI quis antea, iudices, mirabatur, quid eſſet, quod pro tantis opibus reip. tantaque dignitate imperij nequaquam ſatis multi ciues forti, et magno animo inuenirentur, qui auderent ſe, & ſalutem ſuam in diſcrimen offerre pro ſtatu ciuitatis, & pro communi libertate: ex hoc tempore miretur potius, ſi quem bonum, & fortem ciuem uiderit, quam ſi quem aut timidum, aut ſibi potius, quam reip. conſulentem. nam, ut omittatis de uniuſcuiuſque caſu cogitando recordari, uno aſpectu intueri poteſtis eos, qui cum ſenatu, cum bonis omnibus remp. afflictam excitarint, & latrocinio domeſtico liberarint, maeſtos, ſordidatos, reos, de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes; eos autem, qui omnia diuina, & humana uiolarint, uexarint, perturbarint, euerterint, non ſolum alacres laetoſque uolitare, ſed etiam uoluntarios fortiſſimis, atque optimis ciuibus periculum moliri, de ſe nihil timere. in quo cum multa ſunt indigna, tum nihil minus eſt ferendum, quam quod iam non per latrones ſuos, non per homines egeſtate, & ſcelere perditos, ſed per uos nobis, per optimos uiros optimis ciuibus periculum inferre conantur; & quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos ui, manu, copijs delere non potuerunt, hos ueſtra auctoritate, ueſtra religione, ueſtris ſententijs ſe oppreſſuros arbitrantur.

EXPLANATIO

NON eſt mihi conſilium, in hac oratione explicanda facere id, quod a nimium multis hoc tempore factitari uideo, qui annotandis atque enumerandis figuris, quaſi colligendis in littore lapillis, pueriliter occupati, ſi metaphoras aliquot, metonymiaſque annotauerint, magnum ſe, ac memorabile praeſtitiſſe aliquid arbitrantur: interea neque deprauatis locis medicinam adhibent ullam, &, ubi ex intima hiſtoria, antiquitatis ue cognitione promendum aliquid eſt, aut tacent, aut ita ſe gerunt, ut, eos in rebus Romanis plane hoſpites eſſe facile intelligas. ego iſtiuſmodi artificium aut omnino praetermittam ſilentio, aut admodum paucis locis ſtrictim & modice attingam, cum alijs de cauſsis, tum quia de hoc toto genere alius mihi locus, aliud ad dicendum tempus conſtitutum eſt; quo ea cum ſtudioſis communicare in animo habeo, quae non de uulgaribus rhetorum hauſta libris, ſed, duobus eloquentiae luminibus, Demoſthene ac Cicerone, diligenter & accurate inuicem conferendis, obſeruata a me, atque annotata, non nihil utilitatis ijs, qui de eloquentiae laude cogitant, allatura eſſe confido.

S I *quis antea*, } proprium paene, ac perpetuum hoc Ciceroni eſt, ut quas cauſſas defendit, earum euentum ad publicam utilitatem pertinere demonſtret. ſicut hic ſtatim a principio oſtendit; niſi abſoluatur Sextius, fore, ut uix ullus poſtea ciuis reperiatur, qui ſe in diſcrimen offerre pro ſalute publica uelit. O P I B V S *reip.* } opes reip. dignitatem imperij nominauit; quod, ubi opes, ibi praemia ſperamus; ubi dignitas, laude commouemur. C O M M V N I } publicam cauſſam cum priuata coniunxit; ut hoc dicat: ſi quis de ſtatu ciuitatis non laborat, ſuae tamen libertatis cauſſa, quam in communi eſſe incluſam intelligit, ad ſubeunda pericula, ad repellendos improborum impetus excitetur. E X *hoc tempore* } multo enim magis, quam antea, dominatur improbitas. quod ex eo patet, quia P. Sextius, T. Annius Milo, P. Lentulus, optime de rep. meriti, acerbiſsime uexantur. erant autem rei, de ui uterque, Sextius, & Miſo. de Lentulo rogationem promulgauerat C. Cato tribunus pl. ut Ciliciae, quam regebat, imperium ei abrogaretur. quae colliguntur in orationis epilogo. B O N V M, *& fortem* } Bonum, ut ſentiat; fortem, ut audeat quae reip. ratio poſtulat. in multis enim recte ſentientibus fortitudo deſideratur. S I B I *patius*, } qui bonus ciuis eſſe non poteſt: cum ad remp. boni ciues omnia referant. V T *omittatis* } uelim, quae abierunt, omittatis: ſpectate, quae adſunt. E O S, } quos intelligit, iam nominaui. L I B E R A R I N T, } me reſtituto, debilitatis perditorum uiribus. S O R D I D A T O S, *reos*, } reos, de Sextio, & Milone dictum. reus enim Lentulus non erat. ſordidatos, & ad eoſdem, & ad Lentulum praeterea refero. nam, Catonis rogatione de abrogando ei imperio promulgata, ueſtitum filius mutauit ad miſericordiam commouendam. ad Q. fratrem lib. II. epiſt. D E *capite*, } non de uita, (ciuem enim Romanum nullo crimine, perduellione excepto, interfici licebat) ſed, De capite, hoc eſt de ciuitate. nam de ui damnatos exſulij paena ſequebatur. ideoque capitalis cauſſa dicebatur, & capite diminuti qui ciuitatem amittebant. Nec moueor quod ſubiungit de ciuitate. modo enim a genere ad ſpeciem tranſit, ut hic, de capite, de ciuitate, cum in paena capitis contineri ciuitatis amiſsionem conſtet; modo a ſpecie ad genus, ut lib. I. de or. in Mancini cauſſa: Quam poſſumus reperire ex omnibus rebus ciuilibus cauſſam, contentionemq. maiorem, quam de ordine, de ciuitate, de libertate, de capite hominis conſularis? utrumque autem fieri conſtat exaggerandi gratia. D E *liberis* } quibus priuantur in exſulium legibus eiecti. V O L I T A R E, } uerbum hoc ſe-

curitatem

curitatem quandam, arrogantia, impudentiaq. coniunctam, ſignificat. ſic infra: Cum illa coniuratio ex latebris, atque ex tenebris erupiſſet, palamq. armata uolitaret. & in Piſonem: Sex. Clodium, qui numquã antea praetextatus fuiſſet, ludos facere, & praetextatum uolitare paſſus es. OPTIMOS *uiros optimis ciuibus* } optimos uiros, religioſiſsimos, & ſanctiſsimos in iudicandis rebus. optimis ciuibus, ſtudioſiſsimis reip. praeclareq. de ea meritis. non eſt autem eadem uirtus optimi uiri, & optimi ciuis: quod declarat Ariſtoteles III. politicorum. VESTRA *auctoritate*, } delecti enim ex tribus ordinibus iudicabant. VESTRA *religione*, } quia iurati ſententias ferebant.

ORATIO

EGO autem, iudices, qua uoce mihi in agendis gratijs, commemorandoq. eorum, qui de me optime ſunt meriti, beneficio eſſe utendum putabam, ea nunc uti cogor in eorum periculis depellendis: ijs potiſſimum uox haec ſeruit, quorum opera & mihi, & uobis, & populo R. reſtituta eſt. & quamquam a Q. Hortenſio, clariſſimo uiro, atque eloquentiſſimo, cauſſa eſt P. Sextij perorata; nihilq. ab eo praetermiſſum eſt, quod aut pro rep. conquerendum fuit, aut pro reo diſputandum: tamen aggrediar ad dicendum; ne mea propugnatio ei potiſſimum defuiſſe uideatur, per quem eſt perfectum, ne ceteris ciuibus deeſſet. atque ego ſic ſtatuo, iudices, a me hac in cauſſa, atque hoc extremo dicendi loco, pietatis potius, quam defenſionis, querellae quam eloquentiae, doloris quam ingenij partes eſſe ſuſceptas. itaque, ſi aut acrius egero, aut liberius, quam qui ante me dixerunt; peto a uobis, ut tantum orationi meae concedatis, quantum & pio dolori, & iuſtae iracundiae concedendum putetis. neque enim officio coniunctior dolor ullus eſſe poteſt, quam hic meus, ſuſceptus ex hominis de me optime meriti periculo: neque iracundia magis ulla laudanda, quam ea, quae me inflammat eorum ſcelere, qui cum omnibus ſalutis meae defenſoribus bellum eſſe ſibi gerendum iudicauerunt. ſed quoniam ſingulis criminibus ceteri reſponderunt, dicam ego de omni ſtatu P. Sextij, de genere uitae, de natura, de moribus, de incredibili amore in bonos, de ſtudio conſeruandae ſalutis communis, atque otij; contendamq. ſi modo id conſequi potero, ut in hac confuſa, atque uniuerſa defenſione nihil a me, quod ad ueſtram quaeſtionem, nihil, quod ad reum, nihil, quod ad remp. pertineat, praetermiſſum eſſe uideatur; & quoniam in grauiſſimis temporibus ciuitatis, atque in ruinis euerſae atque afflictae reip. P. Sextij tribunatus eſt a fortuna ipſa collocatus: non aggrediar ad illa maxima atque ampliſſima prius quam docuero, quibus initijs, ac fundamentis hae tantae ſummis in rebus laudes excitatae ſint.

EXPLANATIO

EGO *autem*, } commemoratio haec fraudatae exſpectationis ſuae efficax in primis eſt ad miſericordiam concitandam. IN *hac cauſſa, atque hoc extremo dicendi loco*, } cum plures eandem cauſſam agerent, extremum ſibi fere concedi ſolitum a ceteris dicendi locum, ipſe in Oratore teſtatur his uerbis: Quid ego de miſerationibus loquar? quibus eo ſum uſus pluribus, quod, etiam ſi plures dicebamus, perorationem mihi tamen omnes relinquebant; in quo ut uiderer excellere, non ingenio, ſed dolore aſſequebar. CONFVSA, *atque uniuerſa* } in qua non de uno aut altero crimine agetur, ſed de omni ſtatu P. Sextij, de genere uitae, de natura &c. quae ipſa tamen ita agemus, ut, quod ad ueſtram quaeſtionẽ pertinet, (quaeritis autem de ui, & uis in hoc iudicio iudicatur) quod item ad ipſum reum, hoc eſt ad ea, quae reo obijciuntur, crimina, quod etiam ad remp. nihil praetermittamus. GRAVISSIMIS *temporibus ciuitatis, atque in ruinis euerſae, atque afflictae reip.* } non eſt ſuperuacaneum, reipublicae, quia dixerit, ciuitatis: ſed eſt amplificatio quaedam: quia plus eſt in republica, quam in ciuitate: ſimiliter ut cum dixit, ruinis; cum dixiſſet iam, grauiſsimis temporibus. plus enim aliquanto ſignificant ruinae, quam grauiſsima tempora. & eſt hoc Ciceroni, ob eximiam ingenij ubertatem, uſitatum, maximeq. frequens in orationibus ornamentum. EVERSAE, *atque afflictae reip.* } plus eſt, afflictae, quam euerſae. nam euerſa non ſtant, erigi tamen uidentur poſſe: afflicta uero neque ſtant, neque, fractis iam ac debilitatis uiribus, erigi amplius poſſunt. A FORTVNA *ipſa* } amiciſsima reipublicae, quae fecerit, ut, quo anno maxime ciuitas conſilio atque ope ciuium optimorum indigebat, is Sextio petendi tribunatus annus eſſet. quodam igitur modo eius anni laudem & gloriam cum Sextio fortuna communicauit. itaque prius exponam ea, quae ad Sextium tota referuntur, minime a fortuna pendent. ILLA *maxima, atque ampliſſima* } quae geſsit in tribunatu, pro ſalute Ciceronis, lege Clodia exſulantis, hoc eſt, ut ipſe accipi uult, pro ſalute reip. ſignificat enim, ſua cauſſa remp. Sextio debere: quandoquidem eam euerſam atque afflictam tum fuiſſe dixit, cum a Clodio pulſus exſularet. Et apte, maxima, atque ampliſsima: ut & maximi momenti, & late diffuſa ſignificet. quomodo & in epiſtola ad Lentulum magna, & ampla negotia nominauit. SVMMIS *in rebus* } quas in quaeſtura, & in tribunatu Sextius geſsit: quae infra enumerabuntur. EXCITATAE } quia dixerat, Fundamentis, ideo ſubiungit, Excitatae, quod uerbum ad ea quae aedificantur, ſolet accommodari, ut lib. 2. de Legib. Ne e lapide excitari plus, nec imponi, quam quod capiat laudem mortui inciſam. & Seneca.

ORATIO

PARENTE. P. Sextius natus eſt, iudices, homine, ut plerique meminiſtis, & ſapiente, & ſancto, & ſeuero; qui cum tribunus pl. primus, inter homines nobiliſſimos, temporibus optimis factus eſſet, reliquis honoribus non tam uti noluit, quam dignus uideri. eo auctore duxit, honeſtiſſimi & ſpectatiſſimi uiri, C. Albini filiam: ex qua hic eſt puer, & nupta iam filia. duobus his grauiſſimis antiquitatis uiris ſic probatus fuit, ut utrique eorum & carus maxime, & iucundus eſſet. ademit Albino ſoceri nomen mors filiae, ſed caritatem illius neceſſitudinis, & beneuolentiam non ademit. hodie ſic hunc diligit, ut uos facillime poteſtis ex hac uel aſſiduitate eius, uel ſollicitudine, & moleſtia iudicare. duxit uxorem patre uiuo optimi & calamitoſiſſimi uiri filiam L. Scipionis. clara in hoc P. Sextij pietas exſtitit, & omnibus grata, quod & Maſſiliam ſtatim profectus eſt, ut ſocerum uidere, conſolariq. poſſet fluctibus reip. expulſum, in alienis terris iacentem, quem in maiorum ſuorum ueſtigijs ſtare oportebat: & ad eum filiam eius adduxit, ut illo inſperato aſpectu, complexuq. ſi non omnem, at aliquam partem maeroris ſui deponeret: & maximis officijs & illius aerumnam, quoad uixit, & filiae ſolitudinem ſuſtentauit. Poſſum multa dicere de liberalitate, de domeſticis officijs, de tribunatu mil. de prouinciali in eo magiſtratu abſtinentia: ſed mihi ante oculos obuerſatur reip. dignitas, quae me ad ſeſe rapit, haec minora relinquere hortatur.

EXPLANATIO

SAPIENTE,} non loquitur de illa ſumma ſapientia; quam qui habet, nullam uirtutem deſiderat: (cur enim adderet, ſancto?) ſed communem quandam in rebus gerendis prudentiam intelligit. &, ſapiente, dixit, cum ad rerum actionem reſpiceret: ſancto, ad ipſius uitam: ſeuero, ad domeſticam diſciplinam. TRIBVNVS *pl. primus inter homines nobiliſſimos temporibus optimis factus eſſet*,} conſiderandum, cur dixerit, Primus, inter homines nobiliſsimos, temporibus optimis. non modo enim tribunus pl. Sextij pater factus eſt, ſed primus inter eos, qui ſimul facti ſunt; neque primus modo inter collegas, ſed primus inter eos collegas, qui nobilitate florebant: neque hoc modo, ſed etiam temporibus optimis. nam ſi & tribunus pl. & primus, & inter homines nobiliſsimos factus eſſet, nec tamen optimis temporibus: non ita laudabile uideretur. potuiſſet enim & primus, & inter homines nobiliſsimos tribunatum conſequi non uirtute, ſed malis artibus, puta ambitione, pecunia, ui. ergo non ſine cauſſa copioſus Cicero. cuius uerba, qui non intelligunt, quo ſpectent, & quam apte in ſententiam conueniant: uerboſum, ſi dijs placet, appellant. quibus ipſis quia deeſt, quod loquantur, aut ſcribant; aut, ſi quid habent, non ſuppetit unde ornent: diuitias orationis, inopiae ſuae conſcij, in alijs ferre non poſſunt. RELIQVIS *honoribus*} geſto tribunatu, petebant aedilitatem, praeturam, conſulatum, cenſuram. quos honores pater Sextij non petijt: qua cauſſa, ignoratur: ſed oratorie Cicero conuertit in laudem: quod, eos conſequi cum poſſet, moderatione tamen quadam abſtinuerit: qui plus in ipſa re, hoc eſt in recta uiuendi ratione, quam in honorum ſpecie, poneret. hoc ſignificat, cum ait: Non tam uti noluit, quam dignus uideri. HONESTISSIMI, *& ſpectatiſſimi uiri*,} laudat & familiam, & hominem. honeſtiſsimi, honeſtiſsimo loco nati: ſpectatiſsimi, ſua uirtute inſignis. C. ALBINI} hic, ut opinor honores non habuit, ſed ſenator fuit: ut in quadam epiſtola legimus, quae eſt libro fam. XIII. 8. HIC *eſt puer*,} L. Sextius: ut ex ea, cuius proxime facta mentio eſt, epiſtola cognoſcitur. quamquam Publium infra nominat, cum ait, Recita quaeſo P. Sexti. aut igitur in ea epiſtola Publius, non Lucius legendum: aut hic Lucius, non Publius. Hic: qui adeſt in iudicio. paruulos enim filios ad eliciendam miſericordiam in iudicium adducere moris erat. & puer uocatus, licet eſſet praetextatus, ut in extrema oratione; praetextati autem annum aetatis XVI egreſsi erant. ANTIQVITATIS} magis laudat, quam ſi tantum, grauiſsimis uiris, dixiſſet. eſt enim ad antiquitatem comparatio: quam praeſtare noſtris temporibus ſemper exiſtimamus: itaque dicimus, homo antiqua uirtute, antiqui officij: & illud, nihil mihi eſt antiquius, pro, praeſtantius. Seruius in illud lib. I. Aen. Non Troia antiqua, accipit hic, Antiquitatis, pro, nobilitatis. ET *carus, & iucundus*} carus, quia filius, & gener: iucundus, quia bene moratus, & bono ingenio praeditus. NON *ademit.*} ſuauitate quadam aures afficit uerbi geminatio, praepoſita ſecundo loco negatione: ut hic, ademit Albino ſoceri nomen mors filiae, ſed caritatem illius neceſsitudinis, & beneuolentiam non ademit, & in ep. ad Lentulum, ceteris ſatisfacio omnibus, mihi ipſe numquam ſatisfacio. OPTIMI, *& calamitoſiſſimi*} cur bonitatem cum miſeria coniunxit? ut indignum ea calamitate Scipionem oſtenderet. SCIPIONIS.} Aſiatici: qui cum C. Norbano conſul fuit, Marianasq. partes adiuuit: ſed eius exercitu ad Sullam ſigna transferente, cum interimi poſſet, dimiſſus eſt. Gener fuit L. Craſsi oratoris: ut lib. III. de Orat. in prooemio. epitome Liuiana lib. LXXXV. Philippica XII. & XIII. ad Atticum lib. IX. Oroſius. MASSILIAM} ſic & Milo, qui P. Clodium interfecit, Maſsiliam in exſulium abijt. FLVCTIBVS} bellis ciuilibus. & proprie fluctibus, quia, ſicut fluctibus iactatur nauis, ſic bellis ciuilibus agitatur, & quaſi fluctuat reſp. IN *alienis terris iacentem*,} reſpondet ad hoc id, quod ſequitur: ut ita opponas; in alienis terris, maiorum ſuorum ueſtigijs; iacentem, ſtare. DOMESTICIS *officijs*,} quae contulit in ſuos: quae praetermitto, non quia minima, ſed quod illa, quae contulit in rempublicam, multo pluris aeſtimanda. TRIBVNATV *mil.*} tribunorum militarium, inquit

Pedianus, duo genera, primum eorum, qui Rufuli dicuntur: hi in exercitu creari ſolent. alij ſunt Comitiati; qui Romae comitijs deſignantur. MAGISTRATV} καταχρηστικῶς magiſtratum appellat: tribunatus enim militum honor quidem eſt, magiſtratus autem non eſt: ut in libro de magiſtratibus docebimus. ABSTINENTIA;} cum ceteri militum praefecti prouincias rapinis exhaurire conſueſſent: unde Scaptius ille in epiſtolis ad Atticum.

ORATIO

QVAESTOR hic C. Antonij, collegae mei, iudices, fuit ſorte, ſed ſocietate conſiliorum meus. impedior non nullius officij, ut ego interpretor, religione, quo minus exponam quam multa ad me detulerit, quanto ante prouiderit. atque ego de Antonio nihil dico, praeter unum, numquam illum in illo ſummo timore ac periculo ciuitatis neque communem metum omnium, neque propriam nonnullorum de ſe ipſo ſuſpicionem aut inficiando tollere, aut diſſimulando ſedare uoluiſſe. in quo collega ſuſtinendo, atque moderando ſi meam in illum indulgentiam, coniunctam cum ſumma cuſtodia reip. laudare uere ſolebatis: par prope laus P. Sextij eſſe debet, qui ſuum ita conſulem obſeruauit, ut & illi quaeſtor bonus, & uobis omnibus optimus ciuis uideretur. idem, cum illa coniuratio ex latebris, atque ex tenebris erupiſſet, palamq. armata uolitaret, uenit cum exercitu Capuam; quam urbem propter plurimas belli opportunitates ab illa impia & ſcelerata manu attentari ſuſpicabamur; & inde M. Aulianum, tribunum mil. Antonij, praecipitem eiecit, hominem perditum, & non obſcure Piſauri, & in alijs agri Gallici partibus in illa coniuratione uerſatum. idemq. C. Marcellum, cum is non ſolum Capuam ueniſſet, uerum etiam ſe quaſi armorum ſtudio, in maximam familiam conieciſſet, exterminandum ex illa urbe curauit. qua de cauſſa & tum conuentus ille Capuae, qui, propter ſalutem illius urbis conſulatu conſeruatam meo, me unum patronum adoptauit, huic apud me P. Sextio maximas gratias egit: & hoc tempore ijdem homines, nomine commutato coloni decurionesq. fortiſſimi atque optimi uiri, beneficium P. Sextij teſtimonio declarant, periculumq. decreto ſuo deprecantur.

EXPLANATIO

QVAESTOR} geſto tribunatu militum, quaeſturam petebant: iſq. primus in urbe gradus honoris erat. haec agemus in libro de magiſtratibus. COLLEGAE *mei*,} in conſulatu: quo geſto, in Macedoniam iuit proconſul. SORTE,} quaeſtores deſignati, cui quiſque muneri in magiſtratu praeeſſet, ſortiebantur. alij cum conſulibus in urbe remanebant: alij aerarium curabant: alij in prouincias exibant. SOCIETATE *conſiliorum*} quia cum Cicerone conſule de republica, quae ad patefaciendam & opprimendam Catilinae coniurationem pertinebant, communicauit, & ad eum C. Antonij, cuius erat quaeſtor, conſilia detulit. ad quem lib. VII. fam. ita ſcripſit: Si falſa fuerunt, quae tu ad me, ut ais, detuliſti: quid ego tibi debeo? ſin uera: tu es optimus teſtis, quid mihi populus R. debeat. NON *nullius officij religione*,} quia, cum ſit quaeſtoris & conſulis maxima neceſsitudo, uidetur ab officio Sextius diſceſsiſſe, qui conſilia ſui conſulis alteri conſuli prodiderit. uel expone ſic: non explicabo quaecumque ad me Sextius detulit: quia contra officium uidear feciſſe, ſi, quae Sextius ad me ſecreto detulit, ut potius reipublicae, ſaluti quam conſulis ſui uoluntati ſatisfaceret, ea nunc omnia commemorem. DE *Antonio nihil dico*,} occurrit ſuſpicioni. nam quod intelligit, ex eo, quod dictum eſt, poſſe aliquem colligere, & exiſtimare participem Catilinae coniurationis Antonium fuiſſe: igenioſe facit, ut hanc ſuſpicionem neque confirmet, ne hominem eum, quem in conſulatu collegam habuerat, in exſulio ſatis miſere uiuentem, ſuo teſtimonio condemnet; neque tollat, ne, quae a Sextio de illius conſilijs ad ſe delata ſignificat, ficta & inania uideantur. propterea, ne obijciat aliquis, ergo tu cum Catilina conſenſiſſe Antonium confirmas: ego, inquit, nihil dico, neque participem illius coniurationis fuiſſe, neque non fuiſſe: hoc unum dico; ſi negare uoluiſſet, ſe Catilinae partibus haerere; aut ſaltem diſsimulare; futurum fuiſſe, ut ille metum ciuitatis, & eam, quae de ipſo erat, ſuſpicionem aut omnino tolleret, aut certe ſedaret. neutrum tamen fecit. Et eſt animaduertendum, quod, cum hic quaſi lubrico in loco Cicero uerſetur, quia, ſi Sextij quaeſturam laudat, Antonium uituperat; ſi Antonium excuſat, Sextij cauſſam non ſubleuat; lubrico, ut dixi, in loco conſtitutus, ad Sextium, cuius periculum agebatur, potius, quam ad Antonium, inclinat: & cum ait, numquam illum neque negare, neque diſsimulare uoluiſſe, non alienum a Catilinae conſilijs fuiſſe tacite ſignificat: aperte non exponit, ne miſerum hominem ſuo teſtimonio premat. In Piſonem tamen apertius: Ego Antonium collegam, cupidam prouinciae, multa in rep. molientem, patientia, atque obſequio meo mitigaui. INFITIANDO} nam ſi infitiatus eſſet ſe cum Catilina conſentire, propriam non nullorum de ipſo ſuſpicionem ſuſtuliſſet. numquam autem eſt infitiatus: numquam igitur eam opinionem ſuſtulit. tale illud in ea poſt reditum in ſenatu: Numquam inficiando, ſuſpicionem hominum, curamq. minuerunt. Quibus in locis non dubito quin ad illum reſpexerit Cicero Attij in Atreo uerſum, quem recitat in orat. in Piſonem

„ Numquam iſtam imminuam curam, infitiando tibi

SVSTINENDO,} retinendo; ne longius progrederetur; ne coniuratorum in ſocietatem ſeſe totum daret. eſt enim hic, ſuſtinere, pro retinere, ut in epiſtola ad Varronem: Exſpectabam omnino iam diu, meq. ſuſtinebam, ne ad te prius ipſe quid ſcriberem, quam aliquid accepiſſem. & in libro de amicitia: Eſt prudentis, ſuſtinere, ut curſum, ſic impetum beneuolentiae.

lentiae. & ad Atticum, ſuſtinere equos, ſuſtinere currum. MODERANDO} ut, ſi minus eum ad tuendam reip. cauſſam poſſem traducere, a ſtudio tamen coniurationis abducerem. hoc eſt enim, moderando. quo uerbo uitij correctio ſignificatur; ut modus imponatur in ea re, quae immoderate facta turpitudinem habet. moderatus autem Cicero, quia Macedoniam illi decernendam curauit: ut, cum aeris alieni cauſſa ſenſiſſe cũ Catilina putaretur, rurſus lucri ſpe ad reip. ſtudium ſeſe conuerteret. quod & Plutarchus in Ciceronis uita notauit. PAR *prope laus*} callide, Prope, addidit: ne Sextium ſibi in laude conferat; quod ille quidem quaeſtor multum rempublicam iuuerit, non tamen, quantum ipſe conſul. AVLIANVM,} Auliae gentis mentio apud Liuium lib. IX. & in Faſtis 534. ANTONII} C. Antonij conſulis, labe coniurationis infecti. AGRI *Gallici*} Galliae ciſalpinae, quae ad Rubiconem amnem terminabatur. C. MARCELLVM,} non eum, qui fuit M. Marcelli, uiri clariſsimi, frater, & conſulatum eſt adeptus, de quo in oratione pro Marcello, & epiſt. fam. lib. X. ſed eum, de quo mentio fit in oratione in Catilinam. QVASI *armorum ſtudio*,} quaſi & ipſe una cum ijs in ludo gladiatorio exerceri uellet. nam ſerui gladiatores, rudes in armis, exercebantur a laniſtis in ludo, hoc eſt in loco, ubi non caedis, ſed artis cauſſa arma tractabantur. cum igitur Capuae maxima familia, hoc eſt maximus ſeruorum numerus, (familiam enim pro ſeruis non ſemel uſurpat Cicero) in arte armorum ludicra uerſaretur: C. Marcellus, qui eos ad coniuratorum partes cuperet adiungere, admiſcuit ſe ad eos, ſimulato armorum ſtudio. CONVENTVS} in praefecturis id erat conuentus, quod in colonijs, & municipijs decuriones, ideſt ſenatus quidam. Capua foederata ciuitas fuit ante ſecundum Punicum bellum. quo bello, cum Hannibalis partes ſecuta eſſet, capta a Romanis in praefecturae formam redacta eſt. poſt annos denique CLII. ut ait Velleius, C. Caeſar conſul coloniam fecit. PATRONVM} in ditione Romana patronos ſibi ciues ſubiectae urbes deligebant, quem quaeque maxime probabat. ſic Allobroges Fabiorum, Syracuſani Marcellorum patrocinio utebantur. de Capua uero a ſe conſule ſeruata etiam in oratione meminit pro Milone. P. SEXTIO} non ſatis conſtat, abundet, nec ne; cum dixerit, huic. NOMINE *commutato*} quia Cicerone conſule conuentus Capuae dicebatur: tunc enim erat praefectura; quod legimus in Velleio: cũ autem haec oratio eſt habita, coloni, decurioneſq. dicebantur, poſt coloniam C. Caeſare conſule, lata ab ipſo lege, miſſam. Velleius, Dio, Appianus, Plutarchus, ipſe Cicero. DECVRIONES} erant decuriones in colonia, quod ſenatus Romae; duumuiri autem id, quod conſules. hos & in municipijs fuiſſe, conſtat ex orat. pro Cluentio, & ep. 18. lib. VI. fam. FORTISSIMI, *atque optimi*} propria, & abſoluta colonorum laus. nam & fortes eſſe debent, ut eum, quo miſsi ſunt, locum tueri poſsint; & boni, ut uelint.

ORATIO

RECITA, quaeſo, P. Sexti, quid decreuerint Capuae decuriones: ut iam uirilis tua uox poſſit aliquid ſignificare inimicis noſtris, quidnam, cum ſe corroborarit, effectura eſſe uideatur. DECRETVM DECVRIONVM: *non recito decretum officio aliquo expreſſum, uicinitatis, aut clientelae, aut hoſpitij publici, aut ambitionis, aut commendationis gratia; ſed recito memoriam perfuncti periculi, praedicationem ampliſſimi beneficij, uicem officij praeſentis, teſtimonium praeteriti temporis. Atque illis temporibus ijſdem cum iam Capuam metu Sextius liberaſſet; urbem ſenatus atque omnes boni, deprehenſis atque oppreſſis domeſticis hoſtibus, me duce, ex periculis maximis extraxiſſent: ego litteris eum Capua accerſiui cum illo exercitu, quem tum ſecum habebat. quibus hic litteris lectis, ad urbem confeſtim incredibili celeritate aduolauit. atque ut illius temporis atrocitatem recordari poſſitis, audite litteras, & ueſtram memoriam ad timoris praeteriti cogitationem excitate.* LITTERAE CICERONIS COS. *hoc aduentu P. Sextij tribunorum pl. nouorum, qui tum extremis diebus conſulatus mei res eas, quas geſſeram, uexare cupiebant, reliquiq. coniurationis impetus, & conatus ſunt retardati. ac poſteaquam eſt intellectum, Catone tribuno pl. fortiſſimo atque optimo ciue, remp. defendente, per ſe ipſum ſenatum populumq. R. ſine militum praeſidio tueri facile maieſtatem ſuam, & dignitatem eorum, qui ſalutem communem periculo ſuo defendiſſent: Sextius cum illo exercitu ſumma celeritate eſt Antonium conſecutus.*

EXPLANATIO

P. SEXTI} patet, non eſſe reum, ſed puerum, rei filium: cuius tamen in uoce uirile quiddam fuiſſe dicit. quia ſcilicet annum aetatis XVI. egreſſus iam erat. praetextatus enim uocatur in extrema oratione. EFFECTVRA} cum inimicos noſtros accuſabis. OFFICIO *aliquo*} officium refert ad illa tria, uicinitatis, clientelae, officij publici. eſt autem inter uicinos, clientes, & hoſpites, ipſo uicinitatis, clientelae, hoſpitij iure, in conferendis officijs mutua uoluntas. VICINITATIS,} opidorum: ut, ſi Arpinates, exempli cauſſa, aliquem Tuſculanum, in uitae aut fortunarum diſcrimen adductum, decreto commendarent, uicinitate adducti. CLIENTELAE,} ut, ſi Siculi aliquem e Claudia Marcellorum familia, in periculo conſtitutum, miſsis Romam publicis litteris ſubleuandum curarent. HOSPITII *publici*,} erant enim ciues Romani non modo priuatorum hominum, ſed opidorum etiam, ac ciuitatum hoſpites. non aliqua, inquit, huiuſmodi de cauſſa petitum a nobis hoc decretum, impetratumq. eſt. id enim ualet, expreſſum: quaſi ſtudioſe petentibus conceſſum:

cum

cum hoc ſponte cupideq. ab ipſis Campanis factum ſit, ad grati animi memoriam ſignificandam. AMBITIONIS,} ut, cum aliquem candidatum officioſe commendamus. COMMENDATIONIS} quo gratior aliquis ſit, bonamq. opinionem noſtro teſtimonio conſequatur. PERFVNCTI *periculi,*} paſsiue dixit: quo ſcilicet Capua Sextij uirtute ac uigilantia liberata eſt. VICEM} parem gratiam: quia praeſenti officio acceptum a Sextio beneficium remuneratur. DOMESTICIS *hoſtibus,*} quinque coniuratis, de quibus Salluſtius, Dio, ipſe Cicero in Catilinam, Lentulo, Cethego, Gabinio, Cepario, Statilio. ILLIVS *temporis atrocitatem*} quaenam atrocitas, cum iam domeſtici hoſtes deprehenſi oppreſsiq. eſſent? ipſe ſe paullo poſt exponit, cum ait, Tribunorum pl. nouorum, reliquiq. coniurationis impetus conatusq. retardati ſunt. TRIBVNORVM *pl. nouorum,*} maxime Q. Metellum Nepotem ſignificat: qui Ciceronem extremo conſulatus die, concionis habendae poteſtate priuauit. in quo Plutarchi *ἀνιστορησίαν* licet cognoſcere; qui Ciceronem concionandi poteſtate a duobus tribunis pl. Q. Metello Nepote L. Calpurnio Beſtia priuatum eſſe dicat: cum ea ſe ignominia ab uno tribuno pl. eſſe affectum, ipſe Cicero in oratione in Piſonem, & fam. lib. v. confirmet. ut omittam id, quod a Salluſtio docemur, Beſtiam Cicerone conſule tribunum pl. fuiſſe. ut extremis conſulatus diebus Ciceronem concione prohibere non potuerit: cum v. Idus Decembris, quod ex Dionyſio & Liuio conſtat, ultimus ttibunorum pl. in magiſtratu dies fuerit. Metellum autem anno, qui Ciceronis conſulatum ſecutus eſt, tribunatum pl. geſsiſſe, nemo neſcit. RELIQVI *coniurationis impetus,*} cum adhuc in urbe coniurationis occultae reliquiae ſupereſſent. CATONE} qui Vticenſis poſtea cognominatus. hic, cum audiſſet, Q. Metellum Nepotem tribunatum eſſe petiturum, quem de republica non optime cogitare compertum habebat, ex itinere in Vrbem redijt, ut tribunatum peteret, indeq. pernicioſis Metelli collegae rogationibus aut conatibus obſiſteret. Plutarchus, alij.

ORATIO

HIC ego quid praedicem, quibus hic rebus Conſulem ad rem gerendam excitarit? quot ſtimulos admouerit homini ſtudioſo fortaſſis uictoriae, ſed tamen nimium communem Martem belliq. caſum metuenti? longum ea dicere; ſed hoc breue dicam. ſi M. Petreij non excellens animo & amore reip. uirtus, non ſumma auctoritas apud milites, non mirificus uſus in re militari exſtitiſſet; neque adiutor ei P. Sextius ad excitandum Antonium, cohortandum, impellendum fuiſſet datus: illo in bello eſſet hiemi locus; neque umquam Catilina, cum e pruina Apennini, atque e niuibus illis emerſiſſet, atque aeſtatem integram nactus, Italiae caulas, & paſtorum ſtabula praeclara cepiſſet, ſine multo ſanguine, ac ſine totius Italiae uaſtitate miſerrima concidiſſet. Hunc igitur animum ad tribunatum attulit P. Sextius: ut quaeſturam Macedoniae relinquam, & aliquando ad haec propiora ueniam. quamquam non eſt omittenda ſingularis illa integritas prouincialis; cuius ego nuper in Macedonia uidi ueſtigia, non preſſa leuiter ad exigui praedicationem temporis, ſed fixa ad memoriam illius prouinciae ſempiternam. uerum haec ita praetereamus, ut tamen intuentes & reſpectantes relinquamus. ad tribunatum, quia ipſe ad ſeſe iamdudum uocat, & quodam modo abſorbet orationem meam, contento ſtudio, curſuq. ueniamus. de quo quidem tribunatu ita dictum a Q. Hortenſio, ut eius oratio non defenſionem modo criminum uideretur continere, ſed etiam memoria dignam reip. capeſſendae auctoritatem, diſciplinamq. praeſcribere. ſed tamen, quoniam tribunatus quidem totus P. Sextij nihil aliud niſi meum nomen cauſſamq. ſuſtinuit, neceſſario mihi de iiſdem rebus eſſe arbitror, ſi nō ſubtilius diſputandum, at certe, iudices, dolentius deplorandum.

EXPLANATIO

NIMIVM *communem Martem &c.*} latenter ſignificat Antonium conſulem non alienum a coniuratis fuiſſe, qui a pugna prorſus abhorreret. M. PETREII} hic Antonij conſulis legatus, ipſo Antonio conſule abſente, quod ex podagra laboraret, Catilinam cum ſua manu uicit, ac trucidauit. idem poſtea Magni Pompeij legatus in Hiſpanijs fuit, cum duobus collegis, Varrone, & Afranio. ad extremum in Africa cum Iuba rege pugnans, cum quo de mutua caede conſenſerat, ne in C. Caeſaris poteſtatem ueniret, occiſus eſt. EXCELLENS *animo, & amore reip.*} cum ad naturalem animi magnitudinem eximia quaedam uis amoris in remp. accederet. ESSET *hiemi locus;*} hieme non eſſet bello finis impoſitus. STABVLA} unde ſe, ſuaſq. copias alere poſſet. QVAESTVRAM *Macedoniae*} quaeſtor fuit Antonij conſulis, eiuſdemq. Macedoniam proconſulari imperio regentis. quam prouinciam cum haud ſatis abſtinenter adminiſtraſſet, accuſatus, & condemnatus eſt. ad Atticum libro I. pro M. Coelio, in Vatinium, Florus. NVPER} cum abeſſem, lege Clodia pulſus. AVCTORITATEM,} quia, cum res a Sextio in tribunatu geſtas commemoraret, uidebatur reliquis ciuibus praeſcribere, quid pro ſalute patriae bonorumq. ciuium in magiſtratu eſſet agendum. auctoritatem autem dixit, uel quia Sextij, qui praeclare tribunatum geſsiſſet, uel quia ipſius, qui narraret, Hortenſij auctoritas ad excitandos ciuium animos ualere plurimum deberet. DISCIPLINAM} quid ciues P. Sextij exemplo diſcerent, & in quo ſe exercerent. NISI *meum nomen*} quia nihil egit in tribunatu Sextius, niſi de Cicerone reuocando.

ORATIO

*Q*V A *in oratione ſi aſperius in quoſdam homines inuehi uellem; quis non concederet, ut eos, quorum ſceleris furore uiolatus eſſem, uocis libertate perſtringerem? ſed ut agam moderate, & huic potius tempori ſeruiam, quam dolori meo: ſi qui occulte a ſalute noſtra diſſentiunt, lateant: ſi qui fecerunt aliquid aliquando, atque ijdem nunc tacent & quieſcunt, nos quoque ſimus obliti: ſi qui ſe offerunt inſolenter, & inſectantur; quoad ferri poterunt, perferemus: neque quemquam offendet oratio mea, niſi qui ſe ita obtulerit, ut in eum non inuaſiſſe, ſed incurriſſe uideamur. ſed neceſſe eſt, antequam de tribunatu P. Sextij dicere incipiam, me totum ſuperioris anni reip. naufragium exponere. in quo colligendo, ac reficienda ſalute communi omnia reperientur P. Sextij dicta, facta, conſilia uerſata. Fuerat ille annus in reip. magno motu, & multorum timore tamquam intentus arcus in me unum, ſicut uulgo ignari rerum loquebantur; re quidem uera, in uniuerſam remp. traductione ad plebem furibundi hominis ac perditi, mihi irati, ſed multo acrius ocij, & communis ſalutis inimici. hunc uir claciſſimus, mihiq. multis repugnantibus amiciſſimus, Cn. Pompeius omni cautione, foedere, execratione deuinxerat, nihil in tribunatu contra me eſſe facturum.*

EXPLANATIO

VT. EOS,} ſatis patet, Clodium, Piſonem, Gabinium praecipue ſignificari. SCELERIS *furore uiolatus*} his tribus uerbis reſpondent illa, uocis libertate perſtringerem. POTIVS *tempori*} quod poſtulare uidetur, ut ea tantummodo, quae cum Sextij cauſſa coniuncta ſunt, exponat. SE *offerunt inſolenter, & inſectantur;*} duo ſignificat hominum genera, de quibus proxime dixit; unum eorum, quos latere uellet; alterum, quos tacere, & quieſcere: qui ſi, inquit, non latebunt, ſed ſe offerent inſolenter; non tacebunt, & quieſcent, ſed inſectabuntur; eos, quoad licebit, perferemus. SVPERIORIS *anni*} quo Cicero lege Clodia pulſus eſt. REIP. *naufragium*} recte: nam contra leges tribunus pl. factus eſt P. Clodius, & contra leges Cicero eiectus eſt. leges autem cum negliguntur, quaſi naufragium reſpublica facit. IN *quo colligendo, ac reficienda ſalute communi*} pergit in metaphora. nam poſt naufragium primũ diſperſae res colliguntur: deinde reficitur nauis: niſi ſi ui tempeſtatis fracta penitus, demerſaq. eſt. DICTA *facta, conſilia uerſata.*} haec addidit, ne extra cauſſam futura narratio uideatur. ILLE *annus*} is, quo, C. Caeſar conſul P. Clodium Pulchrum ad plebem traduxit, iratus Ciceroni quia ſtatum reipublicae quodam in iudicio paullo liberius deplorauerat. Suetonius, idemq. ipſe Cicero ſignificat in oratione pro domo ſua. INTENTVS *arcus*} quod, quemadmodum arcus intentus ſagittam emiſſurus uidetur, ſic ille annus aliquam iniuriam in me coniecturus putaretur. cum igitur ad plebem a Caeſare conſule traductus eſt Clodius, tum in Ciceronem tamquam arcus intentus: iniuria uero, tamquam ſagitta ex arcu, coniecta eſt anno inſequenti, Clodio tribuno pl. facto, Piſone & Gabinio conſulibus. MIHI *irati,*} quod in ipſum, de inceſtu accuſatum, teſtimonium dixerat. lib. I. ad Atticum, Plutarchus, alij. MVLTIS *repugnantibus*} Pompeij gratiam aucupatur. cupit enim ei perſuaſum eſſe, nullam apud ſe acceptae iniuriae memoriam intereſſe, cum ſibi contra Clodium auxilio non fuit. CAVTIONE, *foedere, execratione*} de hoc ad Atticum lib. II. ſic: Pompeius affirmat non eſſe periculum: adiurat. addit etiam, ſe prius occiſum iri ab eo, quam me uiolatum iri.

ORATIO

*A*T *ille nefarius, ex omnium ſcelerum colluuione natus, parum ſe foedus uiolaturum arbitratus, niſi ipſum cautorem alieni periculi ſuis proprijs periculis terruiſſet; hanc tetram immanemq. belluam, uinctam auſpicijs, alligatam more maiorum, conſtrictam legum ſacratarum catenis, ſoluit ſubito legum uinculis conſul, uel, ut ego arbitror, exoratus, uel, ut non nemo putaret, mihi iratus, ignarus quidem certe & imprudens impendentium tantorum ſcelerum ac malorum. qui tribunus pl. felix in euertenda rep. fuit, nullis ſuis neruis. qui enim in eiuſmodi uita nerui eſſe potuerunt, hominis fraternis flagitijs, ſororijs ſtupris, omni inaudita libidine infamis? ſed fuit profecto quaedam illa reip. fortuna fatalis, ut ille caecus atque amens tribunus pl. nanciſceretur, quid dicam conſules? hoccine ut ego appellem nomine euerſores huius imperij? proditores ueſtrae dignitatis? hoſtes bonorum omnium? qui ad delendum ſenatum, affligendum equeſtrem ordinem, exſtinguenda omnia iura, atque inſtituta maiorum ſe illis faſcibus, ceteriſq. inſignibus ſummi honoris atque imperij ornatos eſſe arbitrabantur. quorum, per deos immortales, ſi nondum ſcelera uulneraq. inuſta reip. uultis recordari, uultum, atque inceſſum animis intueamini. facilius facta eorum occurrent mentibus ueſtris, ſi ora ipſa oculis propoſueritis. Alter unguentis affluens, calamiſtrata coma, deſpiciens conſcios ſtuprorum, ac ueteres uexatores aetatulae ſuae, Puteali & feneratorum gregibus inflatus, + atque perculſus, qui olim, ne Scyllaeo illo aeris alieni in freto ad columnam adhaereſceret, in tribunatus portum perfugerat; contemnebat equites R. minitabatur ſenatui: uenditabat ſe operis, atque ab ijs ſe ereptum, ne de ambitu cauſſam diceret, praedicabat; ab ijſdemq. ſe, etiam inuito ſenatu, prouinciam ſperare dicebat; eamq. niſi adeptus eſſet, ſe incolumem nullo modo fore arbitrabatur.*

EXPLA-

EXPLANATIO

Ex *omnium ſcelerum colluuione natus,*} non diſsimile illud de eodem, in Piſonem: Animal ex nefarijs ſtupris, ex ciuili cruore, ex omnium ſcelerum & flagitiorum impunitate concretum. non enim Clodium dicit ſceleratis parentibus eſſe natum, ſed, multis ſceleribus iam commiſsis, talem poſtremo fuiſſe, qualem exſiſtere, & tamquam gigni neceſſe eſſet. ſimile & illud in III. Phil. Quid eſt in Antonio praeter libidinem, crudelitatem, petulantiam, audaciam? ex his totus conglutinatus eſt. Ipsvm *cautorem alieni periculi*} Pompeium, qui mihi a Clodio cauere uoluerat: cum non intelligeret, ne ſibi quidem ipſi ab homine omnium perditiſsimo caueri poſſe. Propriis *periculis*} de quibus in oratione pro Milone, & in Pediani commentario. Vinctam *auſpicijs*,} quia, ſi patricij fierent plebeij, contra auſpicia uidebatur. quae cum patriciorum tantum eſſent, ut & Liuius, & ipſe Cicero non ſemel ſignificat; nimirum, ſi ad plebem homines patricij traducerentur, interitura auſpicia uidebantur, cum, a quibus haberentur; patricij deeſſent. Alligatam *more maiorum,*} non uetabat lex ulla e patricijs plebeios fieri: ſed apud maiores omnino pauci facti erant. itaque Clodio ad plebem tranſire cupienti mos maiorum obſiſtere uidebatur. Legvm *ſacratarum catenis*} leges ſacratae dictae, quae in Sacro monte, plebis cauſſa, latae ſunt. in ijs hoc maxime ſancitum eſt, ne tribunatus plebis homini patricio mandari poſſet. quã ob cauſſam ſoluiſſe uidetur eas leges Caeſar conſul, cum Clodium ad plebem traduxit, ut deinde, quod factum eſt, tribunus pl. crearetur. Svbito} cur ſubito? quia, ut ait Suetonius, & ipſe pro domo ſua, quo die Cicero in iudicio C. Antonij de ſtatu reipublicae queſtus eſt, eo Caeſar conſul, cum antea nihil eiuſmodi cogitaſſet, Clodium ad plebem traduxit. Legvm *uinculis*} catenis, proxime dixit. Exoratvs,} Caeſaris culpam artificioſe in alios transfert. Mihi *iratus,*} haec uere Caeſarem induxit cauſſa, ut Clodium plebeium faceret. non enim aliorum precibus exoratus, ſed ira incitatus, quia Cicero C. Antonium in iudicio defendens, paullo liberius de ſtatu reipublicae queſtus erat, Clodium traduxit ad plebem. quod ut ita eſſe demoſtremus, recitentur ipſius uerba in oratione pro domo ſua. Hora, inquit, fortaſſe ſexta diei queſtus ſum in iudicio, cum C. Antonium collegam meum defenderem, quaedam de rep. quae mihi uiſa ſunt ad illius miſeri cauſſam pertinere. haec homines improbi ad quoſdam uiros fortes longe aliter, atque a me dicta erant, detulerunt. & infra, cum ait: Ipſe autem Caeſar, quem maxime ignari homines ueritatis mihi eſſe iratum putabant, erat ad portas. in oratione autem de prouincijs conſularibus non negat Caeſarem ſibi fuiſſe iratum, ſed irae cauſſam diſsimulat, & pro uera falſam ponit. Traduxit, inquit ibi, ad plebem inimicum meum; ſiue iratus mihi, quod me ſecum ne beneficijs quidem uidebat poſſe coniungi; ſiue exoratus &c. Ignarvs} quod erat improbitatis crimen, imprudentiae uitium facit, oratorie. nam ut augere culpam in inimicis, ſic in ijs, quos defendere, ſibiq. conciliare ſtudent, imminuere oratores ſolent. Scelervm *ac malorum.*} quae tribunus pl. Clodius patrauit. nam ut omittam de Cicerone pulſo, Catone in Cyprum amandato, pernicioſiſsimae reipublicae leges ab illo tribuno pl. latae ſunt. de quibus in hac ipſa oratione mentio fit infra, & in oratione de prouincijs conſularibus, & in ea in Piſonem, inq. Pediani commentario. Qvi *tribunus pl.*} hoc ad illud, Hanc tam tetram immanemq. belluam, referri poſſe uideo. tamen, quia non ſatis cohaeret cum ſuperioribus, planeq. diſiunctum uidetur, uereor ut emendatus ſit locus: non quod ex his uerbis mendum ullum eſſe ſuſpicer: ſed quod aliquid fortaſſe deſit. Felix *in euertenda republica*} felicem uocat, non ad ueritatem, ſed ad Clodij mentem ac uoluntatem ſpectans. tantum enim abeſt, felix ut eſſe poſsit, ut miſerrimus omnium ſit, qui peſsime de patria meretur. felix igitur, quia conſecutus eſt id, quod uolebat Clodius, ut rempublicam perderet. Nvllis *ſuis neruis.*} non ad uim corporis, ſed ad auctoritatem opeſq. refert. quod indicat ſubſcripta dictio, infamis. nam ſi infamis Clodius; qui potuit auctoritate tantum ualere, ut rempublicam euerterit? euertit igitur, non ſuis neruis, ſed auxilio conſulum, Gabinij & Piſonis. Fraternis *flagitijs,*} quae flagitia commiſit in fratrem? multa ſcilicet, quae litteris tradita non ſunt, ſed illud maxime, de quo in oratione pro Milone ita ſcriptum eſt: Appium fratrem, hominem mihi coniunctum fideliſsima gratia, abſentem de poſſeſsione fundi deiecit. Sororiis *ſtupris,*} tres Clodij ſorores nupſerunt, una Q. Marcio Regi, altera Q. Metello Celeri, tertia L. Lucullo. de duabus, Metelli & Luculli uxoribus, a Clodio fratre ſtupratis, praecipua ſignificatio eſt in oratione pro Coelio, in ea pro Milone, in Plutarcho. de ea, quam Q. Marcius habuit in matrimonio, nihil proprie legi: ſed communiter de omnium inceſtu patet in epiſt. fam. lib. I. & apud Plutarchum in uita Ciceronis. duas tamen non tres nominat Varro lib. III. de re ruſt. Omni *inaudita libidine*} non hoc ad ſorores, de quibus iam locutus eſt, ſed ad ſacra Bonae deae, quae Clodius inceſtu aut uiolauit, aut uiolare conatus eſt. patet hiſtoria in epiſtolis ad Atticum lib. I. in Suetonio in Iulij uita, in Dione, Plutarcho, epitome Liuiana. Caecvs, *atque amens*} Caecus mente, qui, quid rectum, quid fas piumq. eſſet, non diſpiceret. Nancisceretvr,} fuit enim fortunae cuiuſdam, ut eodem anno duo perditiſsimi conſules eſſent, quorum uterque cum tribuno pl. Clodio conſenſit. itaque in oratione poſt reditum in ſenatu, Audieram, inquit, e ſapientiſsimo homine, atque optimo ciue, & uiro, Q. Catulo, non ſaepe unum conſulem improbum, duos uero numquam, excepto illo Cinnano tempore, fuiſſe. quare meam cauſſam ſemper fore firmiſsimam dicere ſolebat, dum uel unus in republica eſſet conſul. quod uere dixerat, ſi illud de duobus conſulibus, quod ante in rep. non fuerat, perenne ac proprium manere potuiſſet. Proditores *ueſtrae dignitatis?*} ad iudices, ut ad bonos uiros, beneq. in patriam

animatos, loquitur; quorum in tuenda republica omnis dignitas eſſet poſita. Ad *delendum ſenatum,*} acerbo utitur uerbo, ut ſenatum a conſulibus prorſus contemptum ac repudiatum ſignificet. ſic infra: Senatum de rep. tollere: pro, ſenatum ſpernere, eiusq. uoluntatem minime ſpectare. cum enim Ciceronem ſenatus defenſum uellet; conſules oppugnarunt. idem lege in Ciceronem promulgata, cum ueſtitum mutaſſet; conſules, ut ad ſuum ueſtitum rediret, edixerunt. Affligendvm *equeſtrem ordinem,*} ſpectat ad illud, quod L. Lamiam, principem equeſtris ordinis, pro ſalute Ciceronis acerrime pugnantem, Gabinius conſul in concione relegauit, edixitq. ut ab urbe abeſſet millia paſſuum ducenta. de quo in oratione poſt reditum in ſenatu, & epiſt. fam. lib. xi. Ceteriſq. *inſignibus*} toga praetexta, curuli ſella; quae, praeter faſces, inſignia conſulum erant. pro Cluentio, & in Piſonem, quae conſulatum in urbe ſummum honorem eſſe, ſummamq. poteſtatem ſignificant. Si *nondum ſcelera*} alius enim mihi locus ad ea uobis in memoriam reuocanda conſtitutus eſt. Vngventis *affluens,*} Gabinium ſignificat, qui ob mollitiem odoratis liquoribus perfundebatur. de quo & in oratione poſt reditum in ſenatu, Ille, inquit, unguentis oblitus irriſit ſqualorem ueſtrum. & in oratione in Piſonem. Erant illi compti capilli, & madentes cincinnorum fimbriae. Calamistrata *coma,*} de eodem in eadem oratione: Cur in luſtris, & heluationibus huius calamiſtrati ſaltatoris tam eximia uirtus tam diu ceſſauit? & poſt reditum in ſenatu, de eodem: Vnguentorum odor, uini anhelitus, frons calamiſtri notata ueſtigijs. eſt autem calamiſtrum tenue ferrum, quo in cinere calefacto criſpantur capilli, unde fiunt illi tamquam annuli, qui cincinni uocantur. intorquebat igitur ſibi capillos calamiſtro Gabinius conſul, mollior, atque effeminatior, quam & aetas illius, & eius, quam ſuſtinebat, perſonae dignitas ferebat. de quo in ea pro domo ſua. Quo uultu cincinnatus ganeo patriae preces repudiauit? De coma illud ſuſpicor, breuiorem, quam ceterorum, fuiſſe, ut ſaltare Gabinius elegantius, & commodius poſſet. ideo tonſam ſaltatricem uocat eum Cicero in Piſonem. Stvprorvm,} Gabinium in pueritia male audiſſe praepoſterae libidinis uitio, eaq. paſſum eſſe, quae honeſte nominari non poſſunt, etiam alijs in locis Cicero ſignificat, ut in oratione poſt reditum in ſenatu ſic: Quorum alter a me Catilinam amatorem ſuum, alter Cethegum, conſobrinum ſuum, repoſcebat. Et ibidem paullo poſt: In concionem aſcendit, eaq. dixit, quae, ſi eius uir Catilina reuixiſſet, dicere nō eſſet auſus. Pvteali} Puteal baſilica fuit, a Scribonio Libone facta: ubi cauſſae fenebres agebantur. ſignificat igitur, cum ait, Puteali eorum iudiciorum miniſtros, ut ſcribas, uiatores, tabulas: deinde litigatores ipſos addit; cum ait, feneratorum gregibus. grex igitur in conſulatu inflatus, maximeq. ſibi placens eorum comitatu Gabinius, a quibus antea magnopere timuerat, cum feneratoribus immenſam pecuniam deberet. concidiſſet enim graui aere alieno oppreſſus, niſi tribunus pl. factus eſſet. in quem magiſtratum, tamquam in portum, perfugit: tum ne a creditoribus appellari poſſet: (nam magiſtratum gerenti moleſtus eſſe priuatae rei cauſſa nemo poterat) tum ut legem aliquam in eo magiſtratu pretio ferret. quod eum feciſſe, ſignificatur in oratione poſt reditum in ſenatu. apte igitur, & congruenter ad ſententiam traducit ſimilitudinem maris: quod aes alienum Gabinio fuerit tamquam mare illud nauigantibus infeſtiſsimū, Scyllae & Charybdis: quo certe obrutus eſſet, niſi in tribunatus quaſi portum perfugiſſet. crederem autem, illud, Atque perculſus, mendoſum eſſe. neque enim tota horum uerborum ſtructura ſatis apte cohaeret. ſententia quidem obſcura non eſt. quam rem & in oratione poſt reditum in ſenatu ſatis plane his uerbis expoſuit: Qui niſi in aram tribunatus confugiſſet; neque uim praetoris, nec multitudinem creditorum, nec bonorum proſcriptionem effugere potuiſſet. quo in magiſtratu niſi rogationem de piratico bello tuliſſet; profecto, & egeſtate, & improbitate coactus, piraticam ipſe feciſſet. Et quoniam, Sicilienſis freti mentione facta, de columna ſubiunxit: Rhegiam columnam potuit intelligere; quam Plinius ait in Sicilienſi freto fuiſſe, &, quaſi iocum in uerbo quaerens, potuit ſignificare, ut cum de Moenia loqueretur, ſimul tamen ad Rhegiā, ſimilitudinis cauſſa, reſpiceret: quae naufragis idem erat, quod Maenia debitoribus: cum ad illam e naufragio proiecti ſic adhaereſcerent, ut ad Maeniam ij, quibus non eſſet, unde creditoribus ſatisfacerent. Rhegia uero columna dicebatur, quod ab urbe Rhegio non longe diſtaret. Contemnebat *equites R.*} utpote qui L. Lamiam, ut iam diximus, edicto relegauit. Ereptvm,} metu accuſatoribus iniecto, aut fortaſſe diſturbato iudicio. De *ambitu*} ob conſulatum non more maiorum, ſed pecunia quaeſitum. Invito *ſenatu,*} ſperabat enim, etiam ſi prouinciam ei ſenatus denegaret, fore tamen, ut rogatio a tribuno pl. Clodio, adiuuantibus corruptis hominibus, perferretur. idq. ſibi maxime neceſſarium uidebat eſſe: qui ſine ingentibus rapinis contractum aes alienum diſſoluere non poſſet. de hoc in oratione in Piſonē ſic: Gabinium ſine prouincia ſtare non poſſe; ſpem habere a tribuno pl. ſi tua conſilia cum illo coniunxiſſes: a ſenatu quidem deſperaſſe. Et argute, oratorio more, inducit Gabinium Cicero ea dicentem, quae, quo tempore habita eſt haec oratio, facta iam erant. nam Gabinius, neglecta ſenatus auctoritate, lege Clodia in Syriam prouinciam ierat. Se *incolumem nullo modo fore*} ad rem familiarem, & ad dignitatem refero. nam de utraque actum iri uidebat, niſi ad diripiendas pecunias prouinciam ſtatim poſt conſulatum habuiſſet. hoc eſt, quod dixit in ea in Piſonem, Sine prouincia ſtare non poſſe.

ORATIO

Alter, *o dij boni, quam taeter incedebat, quam truculentus, quam terribili aſpectu. unum aliquem te ex barbatis illis, exemplum imperij ueteris, imaginem antiquitatis, columen reip. diceres intueri. ueſtitus aſpere, noſtra hac purpura plebeia, ac pene fuſca, capillo ita horrido, ut Capua, in qua ipſe tum, imaginis*

formandae

formandae cauſſa, duumuiratum gerebat, Seplaſiam ſublaturus uideretur. nam quid ego de ſupercilio dicam, quod tum hominibus non ſupercilium, ſed pignus reip. uidebatur? tanta erat grauitas in oculo, tanta frontis contractio, ut illo ſupercilio reſp. tamquam Atlante caelum, niti uideretur. erat denique hic omnium ſermo. Eſt tamen reip. magnum firmumq. ſubſidium. habeo, quem opponam labi illi, atque coeno. uultu medius fidius collegae ſui libidinem, leuitatemq. franget. habebit ſenatus, in hunc annum quem ſequatur: non deerit auctor, & dux bonis. mihi denique homines praecipue gratulabantur, quod habiturus eſſem contra tribunum pl. furioſum, & audacem cum amicum, & affinem, tum etiam fortem & grauem conſulem. atque eorum alter fefellit neminem. quis enim clauum tanti imperij tenere, & gubernacula reip. tractare in maximo curſu ac fluctibus poſſe arbitraretur hominem emerſum ſubito ex diuturnis tenebris luſtrorum, ac ſtuprorum, uino, ganeis, lenocinijs, adulterijsq. confectum, cum is praeter ſpem in altiſſimo gradu alienis opibus poſitus eſſet, qui non modo tempeſtatem intueri impendentem temulentus, ſed ne lucem quidem inſolitam aſpicere poſſe t?

EXPLANATIO

QVAM *taeter*} Gabinius & nitenti uultu, ceruſſatiſq. buccis, ut eſt in oratione in Piſonem, & coma in cincinnos intorta ſignificare nequitiem & leuitatem uidebatur: Piſo contra triſti obſcuraq. facie, horrido capillo, ſeueritatem illam ueterem, & conſtantiam praeſeferebat. Gabinius, quod uultus indicabat, id praeſtitit: fuit enim nequiſsimus, atque improbiſsimus conſul. Piſo longe aliter, quam homines opinabantur, conſulatum geſsit, nefarie ſcilicet, maximeq. contra rempublicam. itaque paullo poſt, Alter, inquit, fefellit neminem: alter multos plane in omnes partes fefellit. Taeter opponitur claro: unde illud de M. Marcello in epiſtola Ser. Sulpicij: Vir clariſsimus ab homine taeterrimo eſt interfectus. EX *barbatis illis,*} qui olim rempublicam ſumma cum laude adminiſtrarunt. Sic pro Coelio: Aliquis mihi ab inferis excitandus eſt ex barbatis illis, non hac barbula, qua iſta delectatur, ſed illa horrida, quam in ſtatuis antiquis, & imaginibus uidemus. barbas alere ante minoris Africani tempora Romani conſueuerunt. is radi primus inſtituit: itaque poſt inualuit conſuetudo, ut, qui non raderentur, quaſi laſciui homines, nimiumq. delicati, non optime audirent. itaque cum probro ſcripſit illud Cicero ad Atticum lib. I. Concurſabant barbatuli iuuenes, totus ille Catilinae grex, duce filiola Curionis. NOSTRA *hac purpura plebeia, ac pene fuſca,*} tunica, & toga Romani utebantur, tunica carnem tegente, toga tunicae ſuperinducta. tunica ſenatoribus erat purpurea, cum lato clauo intexto: toga uero alba, quod ex Iſidoro, & Statij Silua 2. lib. v. conijcitur, magiſtratibus autem, auguribus, ſacerdotibus, collegiorum magiſtris, pueris ad annum aetatis XVI, purpureo praetexta limbo. Noſtra, igitur, dixit, de tunica ſenatoria, ideſt lato clauo, plebeia, ac paene fuſca: filo craſſo & colore ad fuſcum accedente: quales erant plebeiorum tunicae, quae a ſenatorijs primum clauo differebant, qui erat in ſenatorijs latus, in plebeijs anguſtus, quod exemplis intelligitur, deinde praeſtantia purpurae. itaque purpuram Piſonis plebeiam, ac paene fuſcam Cicero uocauit. de tunicis autem plebeijs purpureis Quinctil. lib XI. nam neque filo erat tunica Piſonis, ut reliquae tunicae ſenatoriae, ſubtili, ac diligenter conteſto; ſed plebeijs tunicis, craſſo filo ſatis temere factis, admodum ſimilis: &, quod ad colorem attinet, ita longe aberat a purpureo, ut ad fuſcum accedere uideretur. IMAGINIS *formandae cauſſa duumuiratum gerebat,*} colonijs duumuiri, & ex ipſa colonia, & ex ordine decurionum creati; municipijs quatuoruiri, ex ipſis municipijs; praefecturis miſsi a populo, aut praetore, ut ait Feſtus, ciues Romani, praeerant. quid autem differrent inter ſe ciues Romani, coloni, municipes, & ij, qui conuentus in praefecturis dicebantur, alio loco docebimus. Coloniae, Capuam C. Caeſare conſule deductae, creati ſunt duumuiri L. Piſo, & Cn. Pompeius Magnus, ille ſocer, hic gener C. Caeſaris. de Piſone cum hic, tum in oratione in ipſum, & in ea poſt reditum in ſenatu ſatis conſtat. de Pompeio in oratione poſt reditum in ſenatu, & in ea pro Milone, aperta mentio eſt: etiam in ea de prouincijs conſularibus, in Piſonem, pro domo ſua, ſignificatur. IMAGINIS *formandae*} ut fingeret, ac componeret uultum ad illam ſeueritatem, quam in urbe poſtea conſul prae ſe ferre meditaretur. SEPLASIAM} platea fuit Capuae, in qua unguenta ueniebant. at Piſo ita capillo erat horrido, ut odiſſe unguenta uideretur. ideoq. de tollenda ab eo Seplaſia pro ea poteſtate, quam Capuae duumuir habebat, argute Cicero comminiſcitur. de Seplaſia in oratione in Piſonem, & Pedianus, & in agraria II. PIGNVS *reip.*} a feneratoribus tranſtulit: quod, ut hi, accepto pignore, pecunias ſuas putant ſe tuto committere; ſic reſpublica Piſoni, cui ſe commiſerat, ſupercilio, tamquam pignore, confidere, optimeq. ſperare uidebatur. GRAVITAS *in oculo,*} uel, oculo, pro oculis dixit, quod Piſonis oculi non temere mobiles, ſed ſtabiles, & attenti ſignificationem quandam optimae mentis hominibus afferrent; ſicuti contra, quibus arguti, &, ut ita dicam, uolucres oculi ſunt, leues homines minimeq. ſapientes plerique reperiuntur: uel, quod facile ſuſpicor, in alterum Piſonis oculum, aliquo uitio deprauatum, tacite ludit. nam & in oratione in ipſum, Sex. Clodium, inquit, qui numquam antea praetextatus fuiſſet, ludos facere, & praetextatum uolitare paſſus es, hominem impurum, atque non modo facie, ſed etiam oculo tuo digniſsimum: quaſi dixerit: hominem ita turpi uita, ut tibi turpis facies, turpiſq. oculus eſt. Ecce aliud exemplum, quod eodem, ut opinor, ſpectat, in oratione poſt reditum in ſenatu, L. Piſo, tu ne auſus es iſto oculo, non dicam iſto animo; iſta fronte, non uita; tanto ſupercilio. & cetera. AMICVM *& affinem,*} amicum ita, ut ſuis comitijs primum cuſtodem praerogatiuae Ciceronem praefecerit. de quo in oratione in ipſum his uerbis: Tu non modo ad eum Ciceronem, (mitto enim domeſtica, quae negari non poſſunt: haec commemoro, quae ſunt palam) non modo,

inquam,

inquam, ad eum, cui primam comitijs tuis dederas tabulam praerogatiuae, quem in ſenatu ſententiam rogabas tertium, numquam aſpiraſti, ſed omnibus conſilijs, quae ad me opprimendum parabantur, non interfuiſti ſolum, uerum etiam crudeliſsime praefuiſti. & in ea poſt reditum in ſenatu: Tu miſericors me affinem tuum, quem comitijs praerogatiuae primum cuſtodem praefeceras, quem Kalendis Ian. tertio loco ſententiam rogaras, conſtrictum inimicis reipub. tradidiſti. AFFINEM,} ob Tulliam C. Piſoni Frugi, L. Piſonis propinquo, in matrimonium collocatam. poſt reditum in ſenatu. ALIENIS *opibus*} Pompeius Magnus A. Gabinium, quem hic Cicero ſignificat, neque ſua uirtute, neque maiorum commendatione inſignem, ſuis opibus ad conſulatum produxit. INSOLITAM} quia luſtrorum ac ſtuprorum in tenebris diu latuerat. ſubitam autem poſt tenebras lucem oculi non ſuſtinent. & eſt praeclara a mari ad rempublicam tranſlatio: quam ita regere ac tueri debet conſul in periculo conſtitutam, ut gubernator nauem in mari fluctuantem.

ORATIO

ALTER multos plane in omnes partes fefellit: erat enim hominum opinioni nobilitate ipſa, blanda conciliatricula, commendatus. omnes boni ſemper nobilitati fauemus, & quia utile eſt reip. nobiles homines eſſe dignos maioribus ſuis, & quia ualet apud nos clarorum hominum & bene de rep. meritorum memoria etiam mortuorum. quia triſtem ſemper, quia taciturnum, quia ſubhorridum atque incultum uidebant; & quod erat eo nomine, ut ingenerata familiae frugalitas uideretur; fauebant, gaudebant, & ad integritatem maiorum ſpe ſua hominem uocabant, materni generis obliti. ego autem (uere hoc dicam iudices) tantum eſſe in homine ſceleris, audaciae, crudelitatis, quantum ipſe cum rep. ſenſi, numquam putaui: nequam eſſe hominem, & leuem, & falſa opinione, errore hominum, ab adoleſcentia commendatum ſciebam. etenim animus eius uultu, flagitia parietibus tegebantur. ſed haec obſtructio nec diuturna eſt, nec obducta, ita ut curioſis oculis perſpici non poſſit. uidebamus genus uitae, deſidiam, inertiam: incluſas eius libidines, qui paulo propius acceſſerant, intuebantur. denique etiam ſermonis anſas dabat, quibus reconditos eius ſenſus tenere poſſemus. laudabat homo doctus philoſophos neſcio quos: neque eorum tamen nomina poterat dicere: ſed eos tamen laudabat maxime, qui dicuntur praeter ceteros eſſe auctores, & laudatores uoluptatis: cuius, & quo tempore, & quo modo, non quaerebat: uerbum ipſum omnibus modis animi, & corporis deuorabat: eoſdemq. praeclare dicere aiebat, ſapientes omnia ſua cauſſa facere, remp. capeſſere hominem bene ſanum non oportere, nihil eſſe praeſtabilius otioſa uita, & plena, & conferta uoluptatibus: eos autem, qui dicerent dignitati eſſe ſeruiendum, reip. conſulendum, officij rationem in omni uita, non commodi, eſſe ducendam, ſubeunda pro patria pericula, uulnera excipienda, mortem oppetendam, uaticinari atque inſanire dicebat.

EXPLANATIO

NOBILITATE *ipſa*,} non quod eſſet patricius Piſo, ſed quia maioribus ortus clariſsimis. nam nobiliſsimos homines etiam eos, qui plebeijs familijs nati erant, appellatos eſſe animaduerti. BLANDA *conciliatricula*,} ut ad conciliandum amorem aptae ſunt blanditiae, ſic ad opinionem hominum excitandam nobilitas ualet plurimum. EO *nomine*} nomen pro familia ueteres uſurpabant, ut ab exemplis planum fit: hic tamen pro cognomine dictum uidetur. ut cognomen Frugi, quo Piſones appellabantur, intellexerit potius Cicero, quam Calpurniae gentis nomen. quo ſpectant ea, quae proxime ſequuntur, uerba: Vt ingenerata familiae frugalitas uideretur. praeterea noſtram ſententiam confirmat illud in oratione in ipſum Piſonem: Quod minimum ſpecimen in te ingenij, ingenij autem? immo ingenui hominis, ac liberi? qui colore ipſo patriam aſpernaris, oratione genus, moribus nomen. quo in loco non pro familia, ſed pro cognomine nomen eſſe poſitum, Pedianus interpres ſignificat his uerbis: Tametſi haec oratio inſcribitur, in L. Piſonem: tamen non puto uos ignorare, hunc Piſonem ex ea familia eſſe, quae Frugi appellata ſit. & ideo dicit aſpernari eum moribus nomen. FRVGALITAS} ob cognomen. ſunt autem frugi homines, ut in re domeſtica, ſic in republica continentes, & temperati, ideoque praeter ceteros iuſti. Piſo igitur, qui publicam rem peſsime curauit, degeneraſſe a ſuo cognomine uidetur. MATERNI *generis obliti.*} L. Piſo matrem habuit, non Romanam, ſed homine Gallo natam: qui cum Placentiae conſediſſet, in eam ciuitatē adſcitus, poſtea Romam uenit, & Piſoni Caeſonino, eius Piſonis filio, quem ab Heluetijs interfectum Caeſar ſcribit, filiam collocauit. hinc illa in Piſonem; O familiae non dicam Calpurniae, ſed Caluentiae, neque huius urbis, ſed Placentini municipij, neque paterni generis, ſed braccatae cognationis dedecus. Hoc autem ideo dixit, quod Piſo ex materno genere cognatos haberet homines braccatos, hoc eſt Gallos tranſalpinos, qui braccis utebantur. & in eadem oratione: O tenebrae, o lutum, o ſordes, o paterni generis oblite, materni uix memor. & in ea poſt reditum in ſenatu: Is non me (quamquā equidem non cognoram eum propter Piſonum affinitatem, quem longe hinc ab hoc genere cognatio materna tranſalpini ſanguinis abſtuliſſet) ſed uos populumq. R. non conſilio, neque eloquentia, quod in multis ſaepe accidit, ſed rugis, ſupercilioq. decepit. Is autem, qui patris huius Piſonis ſocer fuit, Caluentius eſt appellatus. Pedianus. VVLTV,} quia triſtis, taciturnus, ſubhorridus, incultus. quod proxime dixit. DESIDIAM, *inertiam*,} plus inertia uituperationis habet, quam deſidia. deſidem enim appellamus,

qui

qui nihil agat, quaſi deſidentem: inertem autem qui etiam agendi arte, non modo uoluntate, careat. ergo in deſidia uoluntas, in inertia ſimul cum uoluntate notatur inſcitia. hoc paullo clarius oſtenditur in epiſtola ad Cornificium, his uerbis. Quod ſi, ut es, ceſſabis; laceſſam: ne tua ignauia etiam inertiam afferat: id eſt, ne, dum nihil umquam ſcribis, etiam ſcribere dediſcas, & ſcribendi artem obliuiſcare. PAVLLO *propius* } in aedes ipſius. dixit enim iam: Flagitia parietibus tegebantur. & infra: Videbam, quibus cum hominibus in interiore aedium parte uiueret. TENERE } apte uerbum cum nomine coniunxit: nam anſa eſt, quam in uaſe manu apprehendimus. NEQVE *eorum nomina poterat dicere.* } ſatis plane indicat, non doctrina, ſed uoluntate, quia ſcilicet uoluptatem diligeret, Piſonem fuiſſe Epicureum. qui enim eorum nomina, quorum ſectam ſequebatur, ignoraret, ex hominum ſermonibus, & ex naturali quadam propenſione potius, quam ex libris, genus illud philoſophiae cognouiſſe putandus eſt. Eſt igitur & Epicureus Piſo, id eſt non admodum laudandae philoſophiae ſtudioſus; & indoctus tamen Epicureus. aperta enim ironia in proximis uerbis: Laudabat homo doctus. quod infra quoque patet, cum ſubiungit: cuius, & quo tempore, & quomodo, non quaerebat. non enim libros legebat Epicureorum: in quibus uoluptas quidem una ante omnes res, non omnis tamen, nec omni tempore, aut modo, laudabatur. OMNIBVS *modis* } contra quam reliqui Epicurei, qui, doctrina a libris accepta, non omnibus modis amplectendam uoluptatem exiſtimabant. OMNIA *ſua cauſſa facere*: } hoc quoque, & quae continuo ſequuntur, ad Epicureos referenda. congruit autem cum hoc loco locus in epiſtola ad Trebatium, in qua ſcripſit haec. Indicauit mihi Panſa meus Epicureum te eſſe factum. ſed quonam modo ius ciuile defendes, cum omnia tua cauſſa facias, non ciuium? & paullo poſt ibidem: Quid fiet populo Vlubrano, ſi tu ſtatueris πολιτεύεσθαι non oportere? EOS *autem,* } philoſophos ab Epicuro diſſentientes, Stoicos, Academicos, Peripateticos, qui honeſtatem uel unam, uel maxime expetendam affirmabant. VATICINARI, } non eſt hic, diuinare, ſed, alucinari, errare, ut in epiſtola ad Coelium: Sed ego fortaſſe uaticinor, & haec omnia meliores habebunt exitus.

ORATIO

EX his aſſiduis eius quotidianiſq. ſermonibus, & quod uidebam, quibus cum hominibus in interiore aedium parte uiueret, & quod ita domus ipſa fumabat, ut multa eius ſermonis indicia redoleret, ſtatuebam ſic, boni nihil ab illis nugis exſpectandum, mali quidem certe nihil pertimeſcendum. ſed ita eſt iudices. ut, ſi gladium paruo puero, aut ſi imbecillo ſeni, aut debili dederis, ipſe impetu ſuo nemini noceat; ſin ad nudum uel fortiſſimi uiri corpus acceſſerit, poſſit acie ipſa & ferri uiribus uulnerare: ita, cum hominibus eneruatis, atque exanguibus conſulatus, tamquam gladius, eſſet datus; qui per ſe pungere neminem umquam potuiſſent, hi, ſummi imperij nomine armati, rempublicam contrucidauerunt, foedus fecerunt cum tribuno pl. palam, ut ab eo prouincias acciperent, quas ipſi uellent; exercitum, & pecuniam, quantam uellent, ea lege, ſi ipſi prius tribuno pl. afflictam & conſtrictam remp. tradidiſſent: id autem foedus meo ſanguine ictum ſanciri poſſe dicebant. qua re patefacta, (neque enim diſſimulari tantum ſcelus poterat, nec latere) promulgantur uno eodemq. tempore rogationes ab eodem tribuno de mea pernicie, & de prouincijs conſulum nominatim.

EXPLANATIO

MALI *nihil* } cum ſe Piſo totum gulae, uentri, crapulae dediſſe uideretur, nihil de perturbanda rep. cogitare. IMBECILLO *ſeni, aut debili* } quaſi, non modo imbecillo, ſed debili quoque: ut maior ſit in imbecillo infirmitas, quam in debili. CVM *tribuno pl.* } P. Clodio. PROVINCIAS *acciperent, quas ipſi uellent;* } non enim in eo legum ratio habita eſt: quia Gabinius Syriam accepit, cum ei iam Cilicia data eſſet: Piſo autem Achaiam, Theſſaliam, cunctam Graeciam, quos populos Caeſar, eius gener, ſua lege liberos eſſe iuſſerat. de quo ſic in oratione pro domo ſua: Quis prouinciam homini poſt homines natos turpiſsimo, ſceleratiſsimo, contaminatiſsimo, quis illam opimam fertilemq. Syriam, quis bellum pacatiſsimis gentibus, quis pecuniam ad emendos agros conſtitutam, ereptam ui ex Caeſaris rebus actis, quis imperium infinitum dedit? cui quidem cum Ciliciam dediſſes, mutaſti pactionem, & Ciliciā ad praetorem item extra ordinem tranſtuliſti: Gabinio, pretio amplificato, Syriam nominatim dediſti. quid? homini taeterrimo, crudeliſsimo, fallaciſsimo, omnium ſcelerum libidinumq. maculis notatiſsimo, L. Piſoni non ne nominatim populos liberos, multis S. C. etiam recenti lege ſoceri ipſius liberatos, uinctos, conſtrictos tradidiſti? Quo in loco manifeſtum in omnes impreſſos libros irrepſit mendum. non enim, lege ſoceri, legendum eſt, ſed, lege generi: quia C. Caeſar, Piſonis gener, in conſulatu eam legem tulerat. quod in oratione in Piſonem declarant illa uerba: Obtinuiſti prouinciam conſularem finibus ijs, quos lex cupiditatis tuae, non quos lex generi tui pepigerat. nam lege Caeſaris, iuſtiſsima, atque optima, populi liberi plane, & uere erant liberi: lege autem ea, quam nemo legem praeter te, & collegam tuum putauit, omnis erat tibi Achaia, Theſſalia, Athenae, cuncta Graecia addita. Et in ea de prouincijs conſularibus: Emiſti a foediſsimo tribuno pl. tum in illo naufragio huius urbis, cum tu idem, qui gubernare debueras, euerteres; tum, inquam, emiſti grandi pecunia, ut tibi de pecunijs creditis ius in liberos populos contra S. C. & contra le-

gem generi tui dicere liceret. PECVNIAM *quantam uellent,* } quam deinde cum ijs Clodius partitus eſt. unde infra, Omitto, inquit, gratulationes, epulas, partitionem aerarij. Ft pro domo ſua, & in Piſonē. AFFLICTAM *& cõſtrictam rempublicam* } conſulum praeſidio nudatam, conſtrictam, ut commouere ſe non poſſet. DE *mea pernicie, & de prouincijs conſulum nominatim.* } non, nominatim de mea pernicie, ſed, nominatim de prouincijs conſulum. nam lex Clodij, ut in Dione, Velleio, & epiſtola quadam ad Atticum legimus, Ciceronem non nominabat, ſed in eos generaliter ſcripta erat, ſi qui ciues Romanos indicta cauſſa condemnaſſent. in quo tamen praecipuum Ciceronis factum notabatur, qui coniuratos ſine populi iudicio damnauerat. prouincias autem conſulum in ea lege nominatas eſſe, indicant illa, quae proxime recitauimus ex oratione pro domo ſua.

ORATIO

HIC tum ſenatus ſollicitus, uos equites excitati, Italia cuncta permota, omnes denique omnium generum, atque ordinum ciues ſummae reip. a conſulibus, atque a ſummo imperio petendum eſſe auxilium arbitrabantur; cum illi ſoli eſſent, praeter furioſum illum tribunum, duo reip. turbines, qui non modo praecipitanti patriae non ſubuenirent, ſed etiam nimium tarde concidere moererent. flagitabatur ab his quotidie cum querellis bonorum omnium, tum etiam precibus ſenatus, ut meam cauſſam ſuſciperent, agerent aliquid, denique ad ſenatum referrent. hi non modo negando, ſed etiam irridendo, ampliſſimum quemque illius ordinis inſequebantur. hic ſubito, cum incredibilis in Capitolium multitudo ex tota urbe, cunctaq. Italia conueniſſet, ueſtem mutandam omnes, meq. etiam omni ratione priuato conſilio (quoniam publicis ducibus reſp. careret) defendendum putarunt. erat eodem tempore ſenatus in aede Concordiae, quod ipſum templum repraeſentabat memoriam conſulatus mei, cum flens uniuerſus ordo cincinnatum conſulem orabat. nam alter ille horridus, & ſeuerus conſulto ſe domi continebat. qua tum ſuperbia caenum illud, ac labes, ampliſſimi ordinis preces, & clariſſimorum ciuium lacrumas repudiauit? me ipſum ut contempſit heluo patriae? nam quid ego, patrimonij, dicam? quod ille, cum quaſi quaeſtum faceret, amiſit. cum ueniſſet ad ſenatum, uos, uos, inquam, equites R. & omnes boni, ueſte mutata, uos quoque pro meo capite ad pedes lenonis impuriſſimi proieciſtis, cum, ueſtris precibus a latrone illo repudiatis, uir incredibili fide, magnitudine animi, conſtantia, L. Ninnius ad ſenatum de rep. retulit, ſenatusq. frequens ueſtem pro mea ſalute mutandam cenſuit.

EXPLANATIO

VOS *equites* } praeſentes iudices. nam ex tribus ordinibus iudicia conſtabant, ſenatorio, equeſtri, plebeio. SVMMO *imperio* } ipſis conſulibus. paullo ante: Hi, ſummi imperij nomine armati, remp. contrucidandam putauerunt. IN *aede Concordiae,* } qua in aede factum eſt Cicerone conſule ſenatus conſultum de coniuratis occidendis. ideo ſubijcit: Quod ipſum templum repraeſentabat memoriam conſulatus mei. qua de re in Philippica 5. In hac, inquit, caella Concordiae, (o dij immortales) in qua me conſule ſalutares ſententiae dictae ſunt, quibus ad hanc diem uiximus, cum gladijs homines collocati ſtant. CINCINNATVM *conſulem* } ad contemptum: quod ampliſsimus ordo nequiſsimum conſulem, qui ſibi calamiſtro comam in cincinnos intorqueret, cum lacrumis oraret. CONSVLTO *ſe domi continebat.* } diſsimulat cauſſam, qua Piſo domo non exibat. non enim conſulto ſe domi continuit, ut hic Cicero ad creandam inuidiam fingit; ſed aduerſa ualetudine impeditus: quod in Dionis hiſtoria legimus lib. XXXIIX. idemq. ex oratione in ipſum facile cognoſcitur. QVOD *ille, cum quaſi quaeſtum faceret, amiſit.* } ſalſe ſimul & acerbe. mirum enim, qui quaſi meretrix diuulgato corpore quaeſtum faciat, eum patrimoniũ amittere. notat impudicitiam ſimul & nequitiam Gabinij. L. NINNIVS } tribunus pl. qui deinde retulit ad ſenatum de reditu Ciceronis, ut eſt infra. Ninnium quadratum uocat Dio. nominatur & epiſt. 23. lib. III. ad Att. VESTEM *mutandam* } non modo ſenatui, ut hic Cicero uidetur ſignificare, ſed populo quoque Ninnius perſuaſit, ut, tamquam in aliqua publica calamitate, pro ſalute Ciceronis ueſtem mutaret. Dio lib. XXXIIX.

ORATIO

O DIEM illum, iudices, funeſtum ſenatui boniſq. omnibus, reip. luctuoſum, mihi ad domeſticum maerorem grauem, ad poſteritatis memoriam glorioſum. quid enim quiſquam poteſt ex omni memoria ſumere illuſtrius, quam, pro uno ciue & bonos omnes priuato conſenſu, & uniuerſum ſenatum publico conſilio mutaſſe ueſtem? quae quidem tum mutatio non deprecationis cauſſa eſt facta, ſed luctus. quem enim deprecarentur, cum omnes eſſent ſordidati? cumq. hoc ſatis eſſet ſigni eſſe improbum, qui mutata ueſte non eſſet? hac mutatione ueſtis facta, tanto in luctu ciuitatis, (omitto, quid ille tribunus, omnium rerum diuinarum humanarumq. praedo, fecerit, qui adeſſe nobiliſſimos adoleſcentes, honeſtiſſimos equites R. deprecatores ſalutis meae, iuſſerit, eosq. operarum ſuarum gladijs, & lapidibus obiecerit: de conſulibus loquor, quorum fide reſp. niti debuit) ex-

animatus

animatus euolat ex ſenatu, non minus perturbato animo, atque uultu, quam ſi ante annis paucis in creditorum conuentum incidiſſet: aduocat concionem: habet orationem talem conſul, qualem numquam Catilina uictor habuiſſet: errare homines, ſi etiam tum ſenatum aliquid in rep. poſſe arbitrarentur: equites uero R. daturos illius dies poenas, quo, me conſule, cum gladijs in cliuo Capitolino fuiſſent: ueniſſe tempus ijs, qui in timore fuiſſent, (coniuratos uidelicet dicebat) ulciſcendi ſe. ſi dixiſſet hoc ſolum, omni ſupplicio eſſet dignus; nam oratio ipſa conſulis pernicioſa poteſt remp. labefactare: quid fecerit, uidete. L. Lamiam, qui cum me ipſum pro ſumma familiaritate, quae mihi cum fratre, cum patre eius erat, unice diligebat, tum pro rep. uel mortem oppetere cupiebat, in concione relegauit, edixitq. ut ab urbe abeſſet millia paſſuum ducēta, quod eſſet auſus pro ciue, pro bene merito ciue, pro amico, pro rep. deprecari.

EXPLANATIO

BONOS *omnes*} hominum uiginti millia pro ſalute Ciceronis ueſtem mutarunt. RERVM *diuinarum*} potiſsimum ob uiolata ſacra Bonae deae. hiſtoria ſatis nota. ADESSE} cum legem perferre uellent. erat enim conſuetudo, ut, antequam ferretur lex, prodirent, qui uellent, ad ſuadendum, aut diſſuadendum. de quo ſatis multa diximus in lib. de comitijs. GLADIIS, *& lapidibus*} hac ipſa de re in oratione pro domo ſua his uerbis: Cum eos, qui in conuentu uirorum bonorum uerba de ſalute mea fecerant, adeſſe iuſsiſti, eorumq. aduocationem manibus, ferro, lapidibus diſcuſsiſti, tam profecto oſtendiſti uim tibi maxime diſplicere. IN *creditorum conuentum*} aeris alieni plurimum habuiſſe Gabinium, ſupra diximus. ILLIVS *dies*} dies, hoc loco, non diei, legendum eſſe, admonet Gellius libro IX. aliter ſenſiſſe uidetur Priſcianus lib. VII. cap. de genitiuo. IN *cliuo Capitolino*} circa templum Concordiae, in cliuo Capitolino, cum in eo templo de coniuratis conſul Cicero ad ſenatum retuliſſet, armati equites R. praeſidij cauſſa circumſteterant. de quibus in oratione I. in Catilinam. Illi, inquit, equites R. honeſtiſsimi atque optimi uiri, ceteriq. fortiſsimi ciues, qui circumſtant ſenatum, quorum tu & frequentiam uidere, & ſtudia perſpicere, & uoces paullo ante exaudire potuiſti. quorum ego uix abs te iamdiu manus ac tela contineo, eoſdem facile adducam, ut te haec, quae iampridem uaſtare ſtudes, relinquentem uſque ad portas proſequantur. Et hac ipſa de re in ea poſt reditum in ſenatu, his uerbis: In concionem aſcendit, eaq. dixit, quae, ſi eius uir Catilina reuixiſſet, dicere non eſſet auſus: nonarum Dec. quae me conſule fuiſſent, cliuiq. Capitolini poenas ab equitibus R. eſſe repetiturum: neque ſolum id dixit, ſed, quos ei commodum fuit, compellauit: L. uero Lamiam, equitem R. praeſtanti dignitate hominem, & ſaluti meae pro familiaritate, reip. pro fortunis ſuis amiciſsimum, conſul imperioſus exire urbe iuſsit. Quod autem de cliuo Capitolino, ut inique factum Gabinius accuſabat, idem & M. Antonius Ciceroni multis poſt annis obiecit: in quem illa ſunt in Philippica II. At etiam auſus es, (quid autem eſt, quod tu non audeas?) cliuum Capitolinum, dicere, me conſule, plenum ſeruorum armatorum fuiſſe. ut illa, credo, nefaria ſenatus conſulta tum fierent, uim afferebam ſenatui. o miſerum, ſiue tibi illa nota non ſunt; nihil enim boni noſti; ſiue ſunt, qui apud tales uiros tam impudenter loquare. quis enim eques R. quis praeter te, adoleſcens nobilis, quis ullius ordinis, qui ſe ciuem meminiſſet, cum ſenatus in hoc templo eſſet, in cliuo Capitolino non fuit? Vere. quod enim Cicero tuendi ſenatus cauſſa fecerat, id, quaſi contra leges regio more commiſſum, Gabinius & Antonius accuſarunt. Quod autem dixit: *illius dies*: intellige illum diem, quo S. C. de necandis coniuratis, referente Cicerone, factum eſt. quamquam non illo tantum die cum gladijs in cliuo Capitolino equites R. fuiſſe, ſatis conſtat ex ijs uerbis, quae ex oratione I. in Catilinam recitauimus: quae habita eſt aliquot dies ante illum diem, quem hic Cicero ſignificat. PRO *ciue*,} Ciui, legit Priſcianus lib. VII. & pro Plancio: Quid dicam de tali ciui, & uiro? Et lib. IV. in Verrem: Quod Siculus a ciui Romano. Ibidem: Quod ciuis cum ciui ageret.

ORATIO

QVID hoc homine facias? aut quo ciuem tam importunum, aut quo potius hoſtem tam ſceleratum reſerues? qui, ut omittam cetera, quae ſunt ei cum collega immani impuroq. coniuncta atque communia, hoc unum habet proprium, ut expulerit ex urbe, relegarit, non dico equitem R. non ornatiſſimum, atque optimum uirum, non amiciſſimum reip. ciuem, non illo ipſo tempore una cum ſenatu, & cum bonis omnibus caſum amici reiq. pub. lugentem, ſed ciuem R. ſine ullo iudicio ex patria conſul eiecerit. nihil acerbius ſocij Latini ferre ſoliti ſunt, quam id, quod perraro accidit, ex urbe exire a conſulibus iuberi. atque illis tum erat reditus in ſuas ciuitates, ad ſuos lares familiares: & in illo communi incommodo nulla in quemquam propria ignominia nominatim cadebat. hoc uero quid eſt? exterminabit ciues R. edicto conſul a ſuis dijs penatibus? expellet a patria? deliget quem uolet, damnabit, atque eijciet nominatim? hic, ſi umquam uos eos, qui nunc eſtis in rep. fore putaſſet; ſi denique imaginem iudiciorum, aut ſimulacrum aliquod futurum in ciuitate reliquum credidiſſet; umquam auſus eſſet ſenatum de rep. tollere, equitum R. preces aſpernari, ciuium denique omnium, nouis, & inauditis edictis, ius, libertatemq. peruertere?

EXPLANATIO

QVID *hoc homine facias?*} antiqua locutio, huic noſtro ſatis uſitata: quam & a comicis uſurpatam inuenimus. ſubaudiri uidetur, de. huic autem loco ſimillimus eſt ille ex primo accuſationis: Quid hoc homine faciatis? aut quam ad ſpem tam perfidioſum, tam importunum animal reſeruetis? nec diſsimile illud in epiſtola ad Terentiam: Quid Tulliola mea fiet? Ennius autẽ, ſi quid me fuerit humanitus; pro mihi, ut notauit Feſtus. SOCII *Latini*} dicebant ueteres, ſocij Latini, ſocij & Latini; ſocij Latini nominis, ſocij & Latini nominis: cum tamen de ſolis Latinis intelligerent. exempla ſunt & apud hunc noſtrum, & apud Liuium quamplurima. ID *quod perraro accidit*;} bis omnino; quod quidem ego legendo obſeruauerim; primum, edicto Proculi Virginij conſulis, cum Sp. Caſsium Viſcellinum collegam haberet, anno ab urbe condita CCLXVII. qua de re ſcriptum eſt apud Dionyſium Halicarnaſſeum lib. IIX. his uerbis: Ἐπισημήναντος δὲ τοῦ πλήθους ὡς τὰ κράτιστα ὑποθεμένῳ, καὶ καταλύειν ἐκ τοῦ νόμου τὸ ποιοῦν διχοστασίαν μέρος, ἀξιοῦντος, ἀπορῶν ὅ,τι χρὴ πράττειν ὁ Κάσσιος, καὶ οὔτε ἀντιθέσθαι τὴν γνώμην προαιρούμενος, οὔτε μένειν ἐπ' αὐτῆς, ἀντιπραττόντων τῶν δημάρχων, δυνάμενος, τότε μὲν διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν: ταῖς δὲ ἑξῆς ἡμέραις ἀρρωστίαν σκηπτόμενος, οὐκέτι κατέβαινεν εἰς τὴν ἀγοράν, ἀλλ' ὑπομένων ἔνδον ἐπραγματεύετο βίᾳ, καὶ χειροκρατίᾳ κυρῶσαι τὸν νόμον. καὶ μετεπέμπετο Λατίνων τε, καὶ Ἑρνικῶν ὅσους ἐδύνατο πλείστους ἐπὶ τὴν ψηφοφορίαν. οἱ δὲ συνήεσαν ἀθρόοι. καὶ δι' ὀλίγου μεστὴ ξένων ἦν ἡ πόλις. ταῦτα μαθὼν Οὐεργίνιος κηρύττειν ἐκέλευσε κατὰ τοὺς στενωπούς, ἀπιέναι τοὺς μὴ κατοικοῦντας ἐν τῇ πόλει, χρόνον ὁρίσας οὐ πολύν. ὁ δὲ Κάσσιος τἀναντία ἐκέλευε κηρύττειν, παραμένειν τοὺς μετέχοντας τῆς ἰσοπολιτείας, ἕως ἂν ἐπικυρωθῇ ὁ νόμος. deinde anno poſt V. C. DCXXXI, cum C. Fannius cos. uocatos a C. Graccho ad ſuffragium ferendum Latinos, eodem die exire urbe iuſsit. qua de re Appianus aperte, nec obſcure admodum Cicero in Bruto. EOS, *qui nunc eſtis*} magna praeditos auctoritate, & cum poteſtate iudicandi. ſperauit enim fore, ut boni iacerent, improbi dominarentur. IMAGINEM *iudiciorum*,} ſi iudicia, aut omnino imaginem, aut ſimulacrum ullum iudiciorum fore credidiſſet; in remp. non tam nefarie peccaſſet. peccauit autem, quia credidit, exſtinctis iudicijs, poenam delinquentibus nullam futuram. IVS, *libertatemq.*} ius, & libertatem Gabinius eripuit ciuibus, cum eos, ſuum dolorem ueſte mutata ſignificantes, ad ueſtitum, quem depoſuerant, redire iuſsit.

ORATIO

ETSI *me attentiſſimis animis ſumma cum beni[illegible]ate auditis iudices: tamen uereor, ne quis forte ueſtrum miretur, quid haec mea oratio tam longa, ac tam alte repetita uelit, aut quid ad P. Sextij cauſſam, eorum, qui ante huius tribunatum remp. uexarunt, delicta pertineant. Mihi autem hoc propoſitum eſt oſtendere, omnia conſilia P. Sextij, mentemq. totius tribunatus hanc fuiſſe, ut afflictae, & perditae reip. quantum poſſet, mederetur. ac ſi in exponendis uulneribus illis de me ipſo plura dicere uidebor, ignoſcitote. nam & illam meam cladem uos, & omnes boni maximum eſſe reip. uulnus iudicauiſtis: & P. Sextius eſt reus non ſuo, ſed meo nomine: qui cum omnem uim ſui tribunatus in mea ſalute conſumpſerit; neceſſe eſt meam cauſſam praeteriti temporis cum huius praeſenti defenſione eſſe coniunctam. Erat igitur in luctu ſenatus: ſqualebat ciuitas, publico conſilio mutata ueſte: nullum erat Italiae municipium, nulla colonia, nulla praefectura, nulla Romae ſocietas uectigalium, nullum collegium, aut concilium, aut omnino aliquod commune conſilium, quod tum non honorificentiſſime decreuiſſet de mea ſalute: cum ſubito edicunt duo conſules, ut ad ſuum ueſtitum ſenatores redirent. quis umquam conſul ſenatum ipſius decretis parere prohibuit? quis tyrannus miſeros lugere uetuit? parum ne eſt Piſo, (ut omittam Gabinium) quod tantum homines fefelliſti, ut negligeres auctoritatem ſenatus? optimi cuiuſque conſilia contemneres? remp. proderes? conſulare nomen affligeres? etiam ne edicere audeas, ne maererent homines meam; ſuam, reip. calamitatem? ne ue hunc ſuum dolorem ueſte mutata ſignificarent? nam, ſiue illa ueſtis mutatio ad luctum ipſorum, ſiue ad deprecandum ualebat; quis umquam tam crudelis fuit, qui prohiberet quemquam aut ſibi maerere, aut ceteris ſupplicare?*

EXPLANATIO

ANTE *huius tribunatum*} quia Gabinius anno ante, quam Sextius tribunus pl. fuit, conſulatum geſſit. ILLAM *meam cladem*} iniuriam iniquiſſima Clodij lege illatam. NON *ſuo, ſed meo nomine:*} non quod ipſe deliquerit, ſed quod me inique pulſum reſtituerit. NECESSE *eſt meam cauſſam, &c.*} neceſſe, inquit, eſt cum Sextium defendo, de me ipſo dicere: quia & multas defenſionis meae partes ab illius tribunatu cogor petere; & tribunatus in mea ſalute totus eſt conſumptus. REVS *non ſuo, ſed meo nomine:*} accuſatur enim a meis inimicis, non quod ipſe contra leges aliquid commiſerit, ſed quod in tribunatu de mea ſalute laborarit. MVNICIPIVM,} inter municipium, coloniam, & praefecturam, quid interſit, dictum eſt in libro de ciuitate Romana. SOCIETAS *uectigalium*,} ſocietates eorum, qui uectigalia redimebant, equitum R. omnes erant. COLLEGIVM,} de collegijs paullo infra dicemus.

CONCILIVM} conuentus hominum, ad aliquid agendum inſtitutus. AD *luctum ipſorum*,} ſiue inquit, ueſtem mutauerant, ut meam pariter, & ſuam lugerent calamitatem, ſiue ut meam ſalutem deprecarentur; neutram ob cauſſam facere id, quod feciſti, aequum fuit: cum nemo umquam tam crudelis fuerit, qui prohiberet quemquam aut maerere in ſuo dolore, aut ceteris in amici periculo ſupplicare.

ORATIO

QVID? ſua ſponte homines in amicorum periculis ueſtitum mutare non ſolent? pro te ipſo, Piſo, nemo ne mutauit? ne iſti quidem, quos legatos, non modo nullo S. C. ſed etiam repugnante ſenatu, tute tibi legaſti? ergo hominis deſperati, & proditoris reip. caſum lugebunt fortaſſe, qui uolent: ciuis florentiſſimi beneuolentia bonorum, & optime de ſalute patriae meriti periculum coniunctum cum periculo ciuitatis lugere ſenatui non licebit? Iidem conſules (ſi appellandi ſunt conſules, quos, nemo eſt, qui non modo ex memoria, ſed ex faſtis euellendos non putet) pacto iam foedere prouinciarum, producti in circo Flaminio in concionem ab illa furia, ac peſte patriae, maximo cum gemitu ueſtro, omnia, quae tum contra me, contraq. remp. edixerant, uoce ac ſententia ſua comprobauerunt. Iiſdem conſulibus ſedentibus, atque inſpectantibus, lata lex eſt, ne auſpicia ualerent, ne quis obnunciaret, ne quis legi intercederet, ut omnibus faſtis diebus legem ferri liceret, ut lex Aelia, lex Fuſia ne ualeret. qua una rogatione, quis eſt, qui non intelligat, uniuerſam remp. eſſe deletam? Iiſdem conſulibus inſpectantibus, ſeruorum delectus habebatur pro tribunali Aurelio, nomine collegiorum, cum uicatim homines conſcriberentur, decuriarentur, ad uim, ad manus, ad caedem, ad direptionem incitarentur.

EXPLANATIO

PRO *te ipſo*,} apoſtrophe ad Piſonem abſentem. nam hoc tempore Macedoniam proconſulari imperio adminiſtrabat. quod ſignificant illa uerba: Cum ſciat, illa duo reip. paene fata, Gabinium, & Piſonem, alterum haurire quotidie ex pacatiſsimis atque opulentiſsimis Syriae gazis innumerabile pōdus auri. & quae ſequuntur. ut illam rationem omittam; quod haec oratio pro Sextio habita eſt Marcellino & Philippo cos. Piſo autem ſequenti anno, Pompeio & Craſſo cos. rediјt e prouincia: quod in argumento orationis in ipſum Pedianus probat. Apparet autem in hoc loco, Piſonem ante conſulatum reum fuiſſe: quo crimine, incertum eſt. loquitur enim Cicero de iјs, quorum in periculis amici ueſtitum mutare ſolent.
NVLLO. S. C.} cum antea, qui in prouincias ibant, legatos, quos ſecum adducerent, a ſenatu petere conſueſſent: quam conſuetudinem primus neglexit P. Vatinius, & poſt eum anno proximo Piſo & Gabinius, legis, ut opinor, Clodiae priuilegio. ſunt enim in ea in Vatinium haec uerba: Quis legatos umquam audiuit ſine S. C? ante te nemo, poſt continuo fecit idem in duobus prodigiјs reipublicae Clodius. Idem in hac ipſa pro Sextio ſignificatur. Quis, inquit, prouinciam, quis pecuniam, quis legationem ab ſenatu petebat? HOMINIS *deſperati*,} qui ut recte agat, aut ſentiat, ſperari non poteſt. eodem ſenſu dicebant, homo perditus: quaſi, qui rectam mentem prorſus amiſiſſet. LVGEBVNT *fortaſſe*,} addidit fortaſſe, ut dubitari poſſe indicet, an aliquis omnino in hominis deſperati & proditoris reipublicae caſu lacrumas daturus ſit. EX *faſtis*} libris, in quibus conſulum nomina ſcribebantur. ad Atticum lib. IV. PACTO *iam foedere prouinciarum*,} ut prouincias acciperent a Clodio tribuno pl. quas uellent, ea lege, ſi ipſi prius ei permitterent, ut, quae uellet, in remp. perficeret, hoc eſt ut leges reipublicae pernicioſiſsimas perferre poſſet. CIRCO. *Flaminio*} dicit idem in ea Poſt Red. in ſen. Tres autem fuere Romae circi, Maximus, Flaminius, qui & Apollinaris dictus eſt; item circus Neronis. QVAE *tum contra me, contraq. remp. edixerant*,} cum edixerunt, ut ſenatus, qui propter maerorem ueſtitum mutauerat, ad priſtinum ueſtitum rediret.
COMPROBAVERVNT.} Piſo dixit ſe miſericordem ſemper fuiſſe. Orat. in ipſum, & poſt Red. in ſen. LATA *lex eſt*,} quattuor leges reip. pernicioſas tulit P. Clodius in tribunatu pl. de annona, ut populo frumentum, quod antea ſemiſsibus & trientibus dabatur, gratis daretur: alteram; ut collegia reſtituerentur: tertiam, ut infirma cenſorum poteſtas eſſet: quartam hanc, de qua hic Cicero loquitur. uide infra, in Piſonem, Pedianum, Dionem lib. XXXIIX. NE *auſpicia ualerent*,} ſignificat Dio lib. XXXIIX. auſpiciorum duo fuiſſe genera, unum ſine obnunciatione, alterum cum obnunciatione. utroque genere poteſtas agendi cum populo tollebatur: primo, uel ſi nulla omnino ſigna de caelo monſtrarentur, nec obnunciaretur quidquam: altero cum, caeleſti aliquo ſigno uiſo, quod publicam calamitatem portendere uideretur, obnunciaret is, qui auſpicabatur, ei, qui agere cum populo uellet. utrumque genus hic attigit Cicero, cum ait, Ne auſpicia ualerent, ne quis obnunciaret. NE *quis legi intercederet*,} hoc erat, tribuniciam poteſtatem tollere. nam nouem tribunis pl. legem ferentibus unius obſiſtebat interceſsio. ſed quia ſenatus cauſſa ius intercedēdi comparatum erat, ut eſſet quo tribuniciae rogationes impediri poſſent: Clodius, optimatibus infenſus, amator nouitatis, liberam & ſolutam in ferenda lege tribunorum poteſtatem eſſe uoluit. itaque interceſsionem lege lata ſuſtulit, non tamen omnem interceſsionem, ſed tantum cum intercederetur legi. nam praeterea, & ſenatus conſultis, & iudiciјs tribuni pl. intercedebant. in quo ius tribunicium imminui Clodius noluit: quia totum ad impediendam ſenatus & optimatum uoluntatem pertinebat. OMNIBVS *faſtis*} cum diebus faſtis omnibus quidem lege agere, non omnibus tamen cum populo agere liceret: Clodius faſtos omnes comitiales eſſe iuſsit, hoc eſt, ut, quod quibuſdam faſtis licebat, id

omnibus liceret. item in ea de prouincijs conſularibus, Vobis, inquit, ſtatuendum, legem Aeliam manere, legem Fuſiam non eſſe abrogatam, non omnibus faſtis legem ferri licere; cum lex feratur, de caelo ſeruari, obnunciari, intercedi licere. L E X *Aelia & Fuſia ne ualeret.*} dicit idem, quod proxime. nam lex Aelia & Fuſia de auſpicijs & obnunciatione erat. ſed legem nominat, ut inuidiam in Clodium augeat. N O M I N E *collegiorum,*} collegia, hoc eſt infimorum hominum, certas artes pariter exercentium, conuentus, iam inde a Numa rege eſſe inſtituta, in Plinij naturali hiſtoria, & in Plutarcho ſcriptum eſt. poſtea, cum horum collegiorum numerus eſſet auctus; omnia, praeter pauca atque certa, ut fabrorum fictorumq. quae ciuitatis utilitas deſiderabat, pluribus legibus ſublata ſunt, neque ſolum legibus, ſed etiam ſenatus conſultis, ut L. Caecilio Q. Marcio coſ. nec enim hominum humilium coitiones in ciuitate ſatis tutae uidebantur. Clodius autem, ut inopem plebem, quae paruo negotio ad facinus impellitur, ſibi conciliaret, ut pote qui nouitatem & uim meditaretur; collegia non ſolum uetera reſtituit, ſed etiam noua innumerabilia conſtituit. de quo & in hac ipſa oratione infra, & in Piſonem Cicero meminit. praeterea Dio libro XXXIIX. Pedianus in commentario Cornelianae. Haec autem collegia non e ſolis peregrinis, aut e ſeruis; ſed e peregrinis, qui poſtea ciues fiebant; e nouis ciuibus, ex ueteribus Romanis inopia laborantibus, e ſeruis conſtabant. eſt enim ridiculum, eos putare fuiſſe peregrinos, quorum patres & maiores multis ante annis artem aliquam ſedentariam adminiſtraſſent. peregrini quidem & erant, & dicebantur, ante quam eſſent cenſi: ſed, cum Romae domicilium iam per aliquot annos habuiſſent, profeſsi apud praetorem, ciuium Romanorum iura conſequebantur; & uel eaſdem, quas antea, artes adminiſtrabant, uel in militiam proficiſcebantur. in qua cum non nulli fortem fidelemq. operam reipublicae nauaſſent; equeſtris loci dignitatem, ſi modo H-S quadringenta millia poſsiderent, conſequebantur, uel tribuni militum fiebant: ex quo poſtea tribuni pl. facile creabantur; unde ad alios magiſtratus erat aſcenſus. Romanos autem ciues, alios magiſtratibus, alios militiae, alios mechanicis artibus operam dediſſe, facile mihi & Plinius perſuadet, qui de collegijs aerariorum fabrum, & figulorum, a Numa rege inſtitutis, mentionem facit; & L. Florus idem aperte demonſtrat: cuius haec ſunt uerba: A. Ser. Tullio rege populus Romanus relatus in cenſum, digeſtus in claſſes, decurijs atque collegijs diſtributus: ſummaq. regis ſollertia ita eſt ordinata reſpublica, ut omnia patrimonij, dignitatis, aetatis, artium, officiorumq. diſcrimina in tabulas referrentur, ac ſi maxima ciuitas minimae domus diligentia contineretur. Collegia nominat, & artes: quae duae dictiones manifeſto declarant, contra quam Dionyſius Halicarnaſſeus quodam in loco affirmat, artes illas, quae in officinis tractantur, etiam ab ijs, qui multis ante annis iure ciuium Romanorum uterentur, eſſe cultas. hoc & Cicero demonſtrat in oratione pro domo ſua: ait enim ſic: Nullum eſt in hac urbe collegium, nulli pagani, aut montani, (quoniam plebi quoque urbanae maiores conuenticula, & quaſi concilia quaedam eſſe uoluerunt) qui non ampliſsime non modo de ſalute mea, ſed etiam de dignitate decreuerint. Et in eadem, non ita multo poſt: Quem tu populum, niſi clauſis tabernis, frequentare non poteras. Praeterea libro VI. epiſt. ad Att. iudicem eſſe Romae ſignificat Turpionem ſutorium. quid autem? Pedianus qui fuit antiquitatum Romanarum bene peritus, non ne in orationis pro Milone commentario & concionem, & populum nominat, cum de ijs, qui mechanicas artes tractarent, manifeſte loquatur? nam cum exponit illud, Contra heſternam concionem illam; ſubiungit haec: Idem T. Munatius Plancus, ut ſaepe diximus, poſt audita & obſignata teſtium uerba, dimiſſosq. interim iudices, uocata concione cohortatus erat populum, ut, clauſis tabernis, poſtero die ad iudicium adeſſet, nec pateretur elabi Milonem. At M. Aemilij Scauri pater, quamuis patricius, negocium carbonarium, ut in libello de uiris illuſtribus narratur, ob paupertatem exercuit: & C. Terentij Varronis, qui ad Cannas male pugnauit, patrem lanium fuiſſe ferunt. quo quid ſordidius? Erant igitur opificum collegia ex quattuor hominum generibus, e ſeruis, ex inopi ueterum ciuium Romanorum plebe, ex nouis ciuibus, ex ijs, qui cum proxime in urbem ueniſſent, cenſi nondum erant. ſed illa, quae P. Clodius reſtituit, qui etiam, ut ait Cicero in Piſonem, noua quaedam e ſeruitiorum faece conſtituit, Dio hiſtoriae ſuae lib. XXXIV. τὰ ἑταιρικὰ κολλήγια nominat; quod nihil aliud eſſent, quam opificum ſodalitates: quales Venetijs uidemus eſſe quamplurimas. quod etſi ita ſit: ad aliam tamen ſententiam conuertendum eſt illud, quod in libro de ſenectute ex perſona Catonis Cicero pronunciat: Sodalitates paullo ante me quaeſtorem conſtitutae ſunt. non enim de collegijs opificum eſt intelligendum, ſed de ſodalitatibus honeſtorum ciuium, animi cauſſa conſtitutis. &, quemadmodum ſodalitates, item collegia non ſemper de artificum caetibus dicuntur. non enim, quod lib. II. ad Q. fratrem ſcriptum eſt, M. Furium Flaccum, equitem Romanum, Capitolini & Mercuriales de collegio eiecerunt; ſic exponendum eſt, ut de collegio eorum, qui mechanicas artes exercerent, ſed de collegio aliquo ſacerdotum eiectũ eſſe Flaccum intelligamus. non enim ſuſpicari aliter poſſumus; cum eques Romanus eſſet; artes autem quaeſtuariae ab infima plebe tractarentur, argentaria tamen excepta; quam a Q. Caecilio, equite Romano, Pomponij Attici auunculo, eſſe adminiſtratam, libro I. ad Atticum Cicero ſignificat: ſi modo fenerator, & argentarius idem fuit. erat igitur inter quaeſtuarias artes paullo honeſtior, uel, ut dicam uerius, paullo minus turpis argentaria: cui tamen operam dare, probro ducebatur. itaque Octauio, qui poſtea eſt Auguſtus appellatus, auum argentarium M. Antonius & Caſsius Parmenſis exprobrare ſoliti ſunt. P R O *tribunali Aurelio,*} in tribunali Aurelio. nam, pro, & ante ſignificat, & in: ante ut in Philippica II. Haſta poſita pro aede Iouis Statoris: In, ut apud Salluſtium in Iugurthino: Numidae pro muris dies noctesq. agitare. Feſtus etiam ueteres ita locutos auctor eſt: ait enim ſic: Pro ſignificat in, ut pro Roſtris, pro aede, pro tribunali. Quod ſi quis, cur in hoc loco, pro, potius pro, in, accipiam, quam pro, ante, cauſſam quaerit: illa fuit, quod in oratione poſt reditum ad Quirites eadem de re ſic eſt ſcriptum: Ego, cum homines in tribunali Aurelio palam conſcribi,

centu-

centuriariq. uidiſſem. Et pro domo ſua: Cum in tribunali Aurelio conſcribebas palam non modo liberos, ſed etiam ſeruos ex omnibus uicis concitatos. Fuit autem hoc tribunal in foro: quod ex oratione cognouimus in Piſonem: in qua haec notauimus: Cum ſeruorum delectus haberetur in foro, arma in templum Caſtoris luce & palam comportarentur. NOMINE *collegiorum*,} cum Clodius uelle ſe fingeret noua collegia conſtituere, itaque Poſt Red. in ſen. dixit, ſimulatione collegiorum. VICATIM} quod per uicos facinoroſum quemque legeret. DECVRIARENTVR,} loquitur de ijs, qui collegiorum nomine uicatim conſcribebantur. nam, decuriare, commune uerbum eſt de ijs, qui quamlibet ob cauſſam ita congregantur, ut eorum ordo quidam, & deſcriptio ſit, & quamquam, cum decuria, uel decuriare dicitur, certus numerus, hoc eſt decem, ſignificari uidetur: de plurimis tamen, & hic a Cicerone, & alibi cum ab ipſo, tum ab alijs uſurpatum eſſe conſtat. dixit igitur, decuriarentur, pro, in collegia conſcriberentur, in ordines cogerentur. ſic in oratione pro domo ſua: Cum deſperatis ducibus decuriatos ac deſcriptos haberes exercitus perditorum. libro autem II. ad Quinctum fratrem, cum non de his collegijs, ſed de ambitioſa hominum coitione intelligat, Eodem, inquit, die ſenatus conſultum factum eſt, ut ſodalitates, decuriatiq. diſcederent.

O R A T I O

ISDEM conſulibus arma in templum Caſtoris palam comportabantur; gradus eiuſdem templi tollebantur; armati homines forum, & conciones tenebant; caedes, lapidationes fiebant; nullus erat ſenatus, nihil reliqui magiſtratus; unus omnem omnium poteſtatem armis, & latrocinijs poſſidebat, non aliqua ui ſua, ſed cum duos conſules a rep. prouinciarum foedere retraxiſſet; inſultabat, dominabatur, alijs pollicebatur, terrore, ac metu multos, plures etiam ſpe, & promiſſis tenebat. quae cũ eſſent eiuſmodi, iudices; cum ſenatus duces nullos, ac pro ducibus proditores, aut potius apertos hoſtes haberet; equeſter ordo reus a conſulibus citaretur; Italiae totius auctoritas repudiaretur: alij nominatim relegarentur; alij metu, ac periculo terrerentur; arma eſſent in templis, armati in foro; eaq. non ſilentio conſulum diſſimularentur, ſed & uoce, & ſententia comprobarentur; cum omnes urbem nondum exciſam, & euerſam, ſed iam captam, atque oppreſſam uideremus: tamen his tantis malis, tanto bonorum ſtudio, iudices, reſtitiſſemus: ſed me alij metus, aliae curae, ſuſpicionesq. mouerunt. exponam enim hodierno die, iudices, omnem rationem facti, & conſilij mei; neque huic ueſtro tanto ſtudio audiendi, neque uero huic tantae multitudini, quanta mea memoria numquam ullo in iudicio fuit, deero. Nam ſi ego in cauſſa tam bona, tanto ſtudio ſenatus, conſenſu tam incredibili bonorum omnium, tam parato, tota denique Italia ad omnem contentionem expedita, ceſſi tribuni pl. deſpicatiſſimi hominis, furori, contemptiſſimorum conſulum leuitatem, audaciamq. pertimui; nimium me timidum, nullius animi, nullius conſilij fuiſſe confiteor.

E X P L A N A T I O

IN TEMPLVM *Caſtoris*} hinc apparet, leges in templis latas eſſe. nam in Caſtoris templum propterea comportabantur arma, ut legem Clodius, ſi quis intercedere aut impedire uellet, ui perferret. cognoſcitur maxime ex ea pro domo ſua, & in Piſonem. LAPIDATIONES *fiebant*;} in Piſonem: Viri boni lapidibus e foro pellerentur. REVS *a conſulibus citaretur*;} ſignificat illud, quod in concione Gabinius conſul dixerat: Equites R. daturos illius diei poenas, quo, Cicerone cõſule, cum gladijs in cliuo Capitolino fuiſſent. REVS} igitur, praeclariſsimi facti. ITALIAE *totius*} quae meam cauſſam ſuis decretis ſuſceperat. NOMINATIM *relegarentur*;} patet L. Lamiam ſignificari. IN *templis*,} de templo Caſtoris proxime dixit. VOCE, *& ſententia comprobarentur*;} in circo Flaminio: ut paullo ante. ALII *metus, aliae curae*} quae ſunt haec? illa, de quibus infra, quod Clodius ea, quae contra Ciceronem faceret, ſe facere auctoribus Pompeio, Craſſo, Caeſare, in concionibus clamabat. qui cum tacerent, confiteri uidebantur. his igitur, inquit, ceſsi, non, homini deſpicatiſsimo, Clodio, non contemptiſsimis conſulibus, Piſoni, & Gabinio. FACTI, *& conſilij mei*;} facti, quod ceſſerim communibus inimicis, & in exſulium ire maluerim, quam cum uniuerſae reip. periculo dimicare. conſilij, quo ſum adductus, ut id, quod feci, bonis omnibus, antea quoque a me ſeruatis, utilius exiſtimarem. HVIC *tantae multitudini*,} populi circumſtantis. DEERO.} deeſt enim orator iudicibus, & populo, cum ea, quae requirit cauſſa, nõ exponit. AD *omnem contentionem expedita*,} quod ex decretis poterat intelligi.

O R A T I O

QVID enim ſimile fuit in Q. Metello? cuius cauſſam, etſi omnes boni probabant, tamen neque ſenatus publice, neque ullus ordo proprie, neque ſuis decretis Italia tota ſuſceperat. ad ſuam enim magis quandam ille gloriam, quam ad perſpicuam ſalutem reip. ſpectarat, cum unus in legem per uim latam iurare noluerat. denique uidebatur ea condicione tam fortis fuiſſe, ut cum patriae caritate conſtantiae gloriam commutaret. erat autem ei res cum exercitu C. Marij inuicto: habebat inimicum C. Marium, conſeruatorem patriae,

ſextum

ſextum iam illum conſulatum gerentem: res erat cum L. Saturnino iterum tribuno pl. uigilante homine, & in cauſſa populari ſi non moderate, at certe populariter abſtinenterq. uerſato. ceſſit; ne aut uictus a fortibus uiris cum dedecore caderet, aut uictor multis & fortibus ciuibus remp. orbaret. meam cauſſam ſenatus palam, equeſter ordo acerrime, cuncta Italia publice, omnes boni proprie enixeq. ſuſceperant. eas res geſſeram, quarum non unus auctor, ſed dux omnium uoluntatis fuiſſem, quaeq. non modo ad ſingularem meam gloriam, ſed ad ſalutem communem omnium ciuium, & prope gentium pertinerent; ea condicione geſſeram, ut meum factū ſemper omnes praeſtare tueriq. deberent. erat autem mihi contentio non cum uictore exercitu, ſed cum operis conductis, & ad diripiendam urbem concitatis. habebam inimicum non C. Marium, terrorem hoſtium, ſpem, ſubſidiumq. patriae, ſed duo importuna prodigia, quos egeſtas, quos aeris alieni magnitudo, quos leuitas, quos improbitas tribuno pl. conſtrictos addixerat.

EXPLANATIO

QVID *enim ſimile fuit in Q. Metello?*} in Piſonem. Alia cauſſa praeſtantiſsimi uiri Q. Metelli fuit: qui C. illi Mario, fortiſsimo uiro, & conſuli, & ſextum conſuli, & eius inuictis legionibus, ne armis confligeret, cedendum eſſe duxit. Eſt igitur hic ſenſus. diſcedendum fuit Q. Metello illi Numidico: quod eius cauſſam non ſenatus publice ſuſceperat: quod ei res eſſet cum exercitu C. Marij inuicto, cum ipſo C. Mario, conſeruatore patriae, ſextum conſule, cum L. Saturnino iterum tribuno pl. homine uigilante: quod, ſi pugnare uellet, aut ipſius interitum ex inimicorum uictoria, aut, ſi ipſe uinceret, magnam reip. calamitatem e fortiſsimorum uirorum caede proſpiceret. mea ratio fuit alia. cum enim & meam cauſſam ſenatus, equeſter ordo, cuncta Italia publice ſuſcepiſſet; & mihi res eſſet, non cum C. Mario, ſed cum duobus contemptiſsimis conſulibus, non cum L. Saturnino, ſed cum tribuno pl. P. Clodio, omnium hominum nequiſsimo, atque turpiſsimo; quos homines ſi occiderem, nemo neque meum factum reprehenderet, neque illorum morte maereret: haec cum ita eſſent, ualde me timidum, atque imprudentem confiterer fuiſſe, ſi horum hominum metu diſceſsiſſem. cur igitur ceſsi? mouerunt me illa, quae de Pompeio, Craſſo, Caeſare Clodius praedicabat: quae illi tacendo confiteri uidebantur. NEQVE *ullus ordo*} non modo equeſter, qui meam cauſſam ſuſcepit, ſed nullus omnino. SALVTEM *reip.*} non enim in eo ſeruabatur reſpublica, ſi unus Metellus in legem, quam Saturninus, Mario gratificans, per uim ferret, iurare nollet. nihilo enim minus, ipſo non iurante, lata lex eſt. Appianus lib. I. Plutarchus in Mario. VT *cum patriae caritate*} patriae caritas poſtulat, ut ab ea ne diſcedamus. at Metellus uoluntarium in exſulium abijt; quia ſuam gloriam pluris, quam patriae caritatem, fecit. poterat enim aliquis obijcere. magna laus Metello debetur, qui de patria maluit, quam de ſententia, decedere. uerum, inquit Cicero, cum adſpectu patriae cariſsimo ſe priuauit, conſtantiae laudem quaeſiuit, patriaeq. amiſsionem gloriae fructu compenſare uiſus eſt. ceſsit igitur Metellus, non quod in eo ſitam eſſe reipublicae ſalutem intelligeret, ſed quod ei carior conſtantiae gloria, quam adſpectus patriae, fuit. INVICTO} ſemper enim Marius ex hoſtibus reipublicae uictoriam retulerat, Numidis Germanis, Italis. Plutarchus, Velleius, Appianus. INIMICVM *C. Marium,*} iam inde a bello Iugurthino. cuius gloriam, multis praeclaris factis Metello debitam, Marius intercepit. nam cum ſenatus Numidiam Metello, in qua bellum iam gerebat, decreuiſſet; Marius conſul deſignatus effecit, ut eam ſibi prouinciam populus mandaret; cum Metellum, hominem inanem, imperio nimis gaudentem, bellum de induſtria ducere criminaretur. erat autem in mandanda prouincia maior populi poteſtas, quam ſenatus. CONSERVATOREM *patriae,*} in eo potiſsimum, quod innumerabiles Cimbrorum Teutonumq. copias cecidit. de legibus quoque lib. II. duos ex Arpinati municipio reipublicae conſeruatores a Cn. Pompeio uocatos ſignificat, ipſum, & C. Marium. ſunt etiam in epitome Liuij haec uerba: Primores ciuitates, qui aliquantulum ut nouo homini ad tantos honores euecto inuiderant, conſeruatam ab eo rempublicam fatebantur. SEXTVM *illum conſulatum*} oppreſsis Glaucia & Saturnino inſignem. primo conſulatu Iugurtham debellauit: ſecundi primo die, id eſt Kalendis Ianuarij, de eo triumphans urbem ingreſſus eſt: tertium in apparatu belli Cimbrici conſumpſit: quarto trans alpes circa aquas Sextias cum Cimbris, quae Germanorum gens fuit, proſpera fortuna conflixit: quincto citra alpes in campis Raudis eoſdem uicit: ſexto Glauciam praetorem, & Saturninum tribunum pl. perniciem reipublicae molientes, occidit: ſeptimo paucis poſt, quam inierat, diebus uita deceſsit. SATVRNINO} Metelli inimico; quod ab eo cenſore notatus erat. Appianus lib. I. fuit e gente Appuleia, homo ſeditioſus: ideo Clodius Appuleia uocatur in epiſtola quadam ad Atticum, ob ingenij ſimilitudinem: muliebri autem genere potius, quam uirili, ob mollitiem & libidines. Plutarchus, Appianus, Velleius, epitome Liuiana. IN *cauſa populari*} quia legem agrariam ferebat. SI. NON *moderate,*} quod A. Numium, tribunatum petentem, & C. Memmium, conſulatus candidatum, Glauciae competitorem, occidendos curauerat. Plutarchus, epitome Liuij, Appianus, Cicero in IV. in Catilinam, Florus. POPVLARITER} populi cum gratia: quia nihil omiſit, ut populi commodo conſuleret. ABSTINENTERQ.} hoc uerbo uſus eſt, ut Saturninum, etſi non moderatum, tamen prae P. Clodio tolerabilem fuiſſe demonſtret. non enim ille, ut Clodius, alieni appetens, non teſtamentarius, non latro, non (ut hoc etiam ad libidines referatur) ſororis adulter, ſtuprorum ſacerdos. AD *ſalutem communem*} cum Metellus ad ſuam magis gloriam, quam ad ſalutem reipublicae, ſpectaſſet. OMNES *praeſtare*} quod eas res ex omnium uoluntate geſsiſſem. praeſtare alienum factum dicitur is, qui alieni facti defenſionem ſuſcipit. praeſtare autem

debet

debet is, qui, ut fieret, auctor fuit. ideo ſe non unum earum rerum auctorem, ſed ducem alienae uoluntatis dixit fuiſſe. EGESTAS, *aeris alieni magnitudo*,} haec ad Gabinium ſpectare facile cognoſcet is, qui, quae ſupra dicta ſunt, meminerit. LEVITAS,} ad eundem refero, ob ungnenta, cincinnos, choreas. IMPROBITAS} de Piſone dictum: quem ſceleratum, audacem, crudelem appellauit.

ORATIO

NEC mihi res erat cum Saturnino, qui, quod a ſe quaeſtore Oſtienſi per ignominiam ad principem & ſenatus, & ciuitatis M. Scaurum rem frumentariam tranſlatam ſciebat, dolorem ſuum magna contentione animi perſequebatur; ſed cum ſcurrarum locupletum ſcorto, cum ſororis adultero, cum ſtuprorum ſacerdote, cum uenefico, cum teſtamentario, cum ſicario, cum latrone. quos homines ſi, id quod facile factu fuit, & quod fieri debuit, quodq. a me optimi & fortiſſimi ciues flagitabant, ui armisq. ſuperaſſem: non uerebar, ne quis aut uim ui repulſam reprehenderet, aut perditorum ciuium, uel potius domeſticorum hoſtium morte maereret. ſed me illa mouerunt. omnibus in concionibus illa furia clamabat, ſe, quae faceret contra ſalutem meam, facere auctore Cn. Pompeio, clariſſimo uiro, mihiq. & nunc, & quoad licuit, amiciſſimo. M. Craſſus, quo cum mihi erant omnes amicitiae neceſſitudines, uir fortiſſimus, ab eadem illa peſte infeſtiſſimus eſſe meis fortunis praedicabatur. C. Caeſar, qui a me nullo meo merito alienus eſſe debebat, inimiciſſimus eſſe meae ſaluti ab eodem quotidianis concionibus dicebatur. his ſe tribus auctoribus in conſilijs capiendis, adiutoribus in re gerenda eſſe uſurum dicebat: ex quibus unum habere exercitum maximum in Italia, duos, qui priuati tum eſſent, & praeeſſe, & parare, ſi uellent, exercitum poſſe, idq. facturos eſſe, dicebat. nec mihi ille iudicium populi, nec legitimam aliquā contentionem, nec diſceptationē, aut cauſſae dictionem, ſed uim, arma, exercitus, imperatores, caſtra denunciabat. quid ergo? inimici oratio, uana preſertim, tam improbe in clariſſimos uiros coniecta, me mouit? me uero non mouit illius oratio, ſed eorum taciturnitas, in quos illa oratio tam improba conferebatur.

EXPLANATIO

QVAESTORE *Oſtienſi*} recitanda ſunt, quae in oratione legimus de haruſpicum reſponſis: pertinent enim ad hunc locum. Saturninum, inquit, quod in annonae caritate quaeſtorem a ſua frumentaria procuratione ſenatus amouit, eiq. rei M. Scaurum praefecit, ſcimus dolore factum eſſe popularem. Apparet ex utroque loco, eum, cui quaeſtura Oſtienſis obtigiſſet, rei frumentariae praefuiſſe: propterea quod, cum frumenta nauibus importarentur, omne nauigiorum genus, quibus ad urbem curſus eſſet, portus excipiebat Oſtienſis. ideo in oratione pro Murena, huic prouinciae, cum ſortitio fieret, quaeſtores acclamare ſolitos eſſe dicit: quia ſcilicet non tacitam eſſe, & quietam, ſed negocioſam, moleſtamq. ſcirent. Paterculus etiam lib. II. haec de Ti. Nerone ſcripſit: Quaeſtor maximam difficultatem annonae, ac rei frumentariae inopiam ita Oſtiae, atque in urbe moderatus eſt, ut per id, quod agebat, quantus euaſurus eſſet, eluceret. PRINCIPEM *ſenatus, & ciuitatis*} ſenatus, quod eum in recitando ſenatu cenſores primum legiſſent: ciuitatis, ob ſummos honores eximia cum laude adminiſtratos. erat autem fere, qui princeps ſenatus, idem ciuitatis: quod cenſores principem eum legere ſolerent, cuius inter omnes ciues dignitas emineret. M. SCAVRVM} e patricia Aemiliorum gente, magni animi uirum, & conſtantiae laude inſignem. epiſt. fam. lib. I. & Pedianus. SCVRRARVM} homines intemperantes, nullam pudoris partem retinentes, ſcurras a ſimilitudine nominat: quod ſcurrae impudentes ſunt, nec in facetijs modum ſeruant. SORORIS *adultero*,} uxoris L. Luculli, qui Tigranem Mithridatemq. acie uicit. pro Milone, Plutarchus in Lucullo, Caeſare, Cicerone. Velleius lib. II. STVPRORVM *ſacerdote*,} iocoſe: quod ut Pompeiam C. Caeſaris uxorem ſtupraret, ad aras Bonae deae quaſi ſacerdos acceſsiſſet: ut, quemadmodum ſacrorum ſacerdotes ſunt, ſic ipſe ſtuprorum ſacerdos eſſet. ſimile illud lib. I. ad Att. ep. 16. M. Luculli uxorem Memmius ſuis ſacris initiauit. hiſtoriam hac de re nemo paullo humanior ignorat. TESTAMENTARIO,} de corruptis aut ſuppoſitis a Clodio teſtamentis nihil, quod cum hoc loco conſentiret, adhuc inueni; ſed in eum, cuius eſſet ad omne facinus immanis audacia, conuenire nefaria quaeq. poſſunt. QVOS *homines*} Clodium, Piſonem, Gabinium. OPTIMI *& fortiſsimi ciues*} maxime L. Lucullus: ut in Plutarcho ſcriptum eſt. QVOAD *licuit*,} latenter excuſat Pompeium, quod aliquando ſibi officium amici non praeſtiterit, nec a Clodio inique oppugnatum defenderit. non enim ei per Caeſarem ſocerum licuit: qui, ut ea, quae conſul contra leges & auſpicia geſſerat, confirmarentur, alienare a ſe tribunum pl. popularem nolebat. infra, & proxime, & in Piſonem. NVLLO *meo merito*} falſa fuiſſe, quae ab illo in Caeſarem dicta certi homines detulerunt, & hic ſignificat, & aperte oſtendit in ea pro domo ſua. Plutarchus autem non ideo infenſum Ciceroni Caeſarem fuiſſe dicit, quia Cicero contra eum locutus eſſet, ſed quia cum eo legatus in Galliam ire, quod pollicitus iam erat, quaſi de Clodio nihil timens, recuſaſſet. Velleius ait, quod inter xx. uiros diuidendo agro Campano eſſe noluiſſet. ego eam cauſſam, quā Cicero ipſe ponit, quam & Suetonius confirmat, ueriorem duabus reliquis exiſtimo. IN *conſilijs capiendis*,} de pernicie mea. IN RE *gerenda*} in me eijciendo. VNVM} C. Caeſarem: qui Galliam Ciſalpinam, quae Italiae pars olim fuit, cum exercitu imperioq. obtinebat. EXERCITVM *maximum*} legiones quattuor, praeter auxiliares. Plutarchus in Pompeio, Caeſare, Catone. DVOS,} Cn. Pompeium,

ium, M. Craſſum. PRAEESSE,} magiſtratus habere. FACTVROS} ut ipſum, ſi opus eſſet, adiuuarent in re gerenda. IVDICIVM *populi,*} populum enim in cauſſa capitali, centuriatim coactũ, iudicem eſſe oportebat: idq. & ſacratis legibus, & XII. tabulis ſancitum erat. quod infra patet, & libro de legibus III. LEGITIMAM} ſi non ad populum, at ante aliquem magiſtratum, publicumue conſilium. DISCEPTATIONEM,} propria uox ad explicandam inter litigantes contentionem. itaque in epiſtola ad Metellum, Nihil, inquit, illi tam propoſitum fuit, quam me non iudicio, ac diſceptatione, ſed ui, atque impreſsione euertere. & pro Plancio his uerbis: Erat non iure, non legibus, non diſceptando decertandum. CAVSSAE *dictionem,*} ciuem enim Romanum indicta cauſſa condemnari, leges uetabant. quo nomine & ipſe Cicero a P. Clodio tribuno pl. lege lata pulſus eſt. coniuratos enim, indicta cauſſa, necari e S. C. iuſſerat. VIM, *arma, exercitus, imperatores, caſtra*} duo prima uerba ad ipſum Clodium, tria poſtrema ad Caeſarem refero. VANA} quae nihil ueri contineret. EORVM *taciturnitas,*} nam etſi, cum tacerent, quid ſentirent, intelligi non poterat: mouebar tamen, quia tacendo loqui uidebantur, inficiando confiteri. pro Plancio.

ORATIO

QVI quamquam ob aliam cauſſam tacebant, tamen hominibus omnia timentibus tacendo loqui, non inficiando confiteri uidebantur. illi autem aliquo tum timore perterriti, quod acta illa, atque omnes res ſuperioris anni labefactari a praetoribus, infirmari a ſenatu atque principibus ciuitatis putabant, tribunum popularem a ſe alienare nolebant, ſuaq. ſibi propiora pericula eſſe, quam mea, loquebantur. Sed tamen & Craſſus a conſulibus meam cauſſam ſuſcipiendam eſſe dicebat: & eorum fidem Pompeius implorabat, neque ſe priuatum cauſſae publice ſuſceptae defuturum eſſe dicebat. quem uirum, ſtudioſum mei, cupidiſſimum reip. cõſeruandae, domi meae certi homines ad eam rem compoſiti monuerunt, ut eſſet cautior; eiusq. uitae a me inſidias apud me domi poſitas eſſe dixerunt; atque hanc ei ſuſpicionem alij litteris mittendis, alij nuncijs, alij coram ipſi excitauerunt; ut ille, cum a me certe nihil timeret, ab illis, ne quid meo nomine molirentur, ſibi cauendum putaret. Ipſe autem Caeſar, quem maxime ignari homines ueritatis mihi eſſe iratum putabant, erat ad portas, erat cum imperio: erat in Italia eius exercitus; inq. eo exercitu ipſius tribuni pl. inimici mei fratrem praefecerat. Haec ego cum uiderem, (neque enim erant occulta) ſenatum, ſine quo ciuitas ſtare non poſſet, omnino de ciuitate eſſe ſublatum; conſules, qui publici conſilij duces eſſe deberent, perfeciſſe, ut per ipſos publicum conſilium funditus tolleretur; eos, qui plurimum poſſent, opponi omnibus concionibus, falſo, ſed formidoloſe tamen, auctores ad perniciem meam; conciones haberi quotidie contra me; uocẽ pro me, ac pro rep. neminem mittere; intenta ſigna legionum exiſtimari ceruicibus ac bonis ueſtris, falſo, ſed putari tamen; coniuratorum ueteres copias, & effuſam illam ac ſuperatam Catilinae manum importunam, nouo duce, & inſperata commutatione rerum eſſe renouatam: haec cum uiderem, quid agerem iudices? ſcio enim, tum non mihi ueſtrum ſtudium, ſed meum prope ueſtro defuiſſe.

EXPLANATIO

OB ALIAM *cauſſan tacebant,*} haec ad Caeſarem potius cauſſa pertinebat, quam aut ad Pompeium, aut ad Craſſum. cum enim uehementer timeret Caeſar, ne, quae anno ſuperiore contra auſpicia peregerat, ea non a conſulibus Piſone & Gabinio, quorum, alterum ſocerum, alterum ſuis partibus addictum habebat, ſed a praetoribus infirmarentur: tribunum pl. P. Clodium alienare a ſe nolebat. is enim praetoribus, de tollendis Caeſaris actis rogationem ferentibus, uel interceſsione poterat, quia tribunus pl. erat, uel, quia facinoroſus & audax, etiam ui armiſq. reſiſtere. hanc igitur ob cauſſam Caeſar tacebat. Craſſus autem & Pompeius, quia Caeſari fauebant, alter amicitia & coitione in rempublicam facta, alter etiam affinitate deuinctus. ACTA *illa,*} ea, quae proximo anno conſul geſſerat. qua de re in oratione in Piſonem his uerbis: Adducta res in certamen te conſule putabatur, utrum, quae ſuperiore anno ille geſsiſſet, manerent, an reſcinderentur. & in ea de prouincijs: Terror iniectus Caeſari de eius actis, metus caedis bonis omnibus. Et pro domo: Tua denique omnis actio poſterioribus menſibus fuit, omnia, quae C. Caeſar egiſſet, quae contra auſpicia eſſent acta, per ſenatum reſcindi oportere. LABEFACTARI} reſcindi; quod in legibus ferendis neque auſpiciorum, neque ueterum legum habita ratio eſſet. PRAETORIBVS,} C. Memmio L. Domitio Ahenobarbo: de quibus haec in Suetonij Iulio ſcripta ſunt: Functus conſulatu, C. Memmio, L. Domitio praetoribus de ſuperioris anni actis referentibus, cognitionem ſenatui detulit: nec illo ſuſcipiente, triduoq. per irritas altercationes abſumpto, in prouinciam abijt: & ſtatim quaeſtor eius in praeiudicium aliquot criminibus arreptus eſt. & in Nerone; Huius filius praetor Caeſarem abeuntem conſulatu, quem aduerſus auſpicia legesq. geſsiſſe exiſtimabatur, ad diſquiſitionem ſenatus uocauit. INFIRMARI *a ſenatu*} ſi decerneret, leges omnes a Caeſare conſule, aut a tribuno pl. illius ſatellite Vatinio contra auſpicia eſſe latas: quod olim de legibus a tribuno pl. M. Liuio Druſo latis decretum erat. Pedianus. PRINCIPIBVS *ciuitatis*} Caeſaris inimicos intelligit, M. Bibulum, M. Catonem, L. Domitium; item alios, opinor, uiros bonos, ut L. Cottam, P. Seruilium Iſauricum, Q. Hortenſium, forte & duos Lucullos, Pompeij ob ereptam Mithridatici belli gloriam inimicos. TRIBVNVM *popularem*}

rem} quia, cum a patricijs ad plebem tranſijt, magnam a populo gratiam inijt. SVAQ. *ſibi propiora pericula eſſe, quam mea, loquebantur.*} hoc, ut proxima ſuperiora, ad Caeſarem ſpectat: cuius erant illa acta, quorum cauſſa timebat. itaque in Piſonem, Fuit, inquit de Caeſare, ſibi amicior, quam mihi. PVBLICE *ſuſceptae*} a conſulibus. in Piſonem. DOMI *meae*} hac de re ſic in ea pro domo ſua: Quid? cum Syria Gabinio dabatur, Macedonia Piſoni, ut tibi omnia permitterent, te adiuuarent, me terrerent minis, meam domum, refertam uiris bonis, per amicos ſuos complerent, proſcriptionis metu, me frequentia nudarent; ne tum quidem uis erat? COMPOSITI *monuerunt*,} compoſiti, fraude & inſidijs conſulum: monuerunt, litteris, & nuncijs ij, qui familiares non erant; coram autem ij, quibus iure familiaritatis hoc licebat: de quibus loquitur in ea in Piſonem. MEO *nomine*} ueritus eſt, ne illi ipſi, a quibus monebatur, aliquid in ipſum molirentur; quod fore ſperarent, ut homines id a Cicerone commiſſum exiſtimarent, a quo inſidias eius uitae poſitas praedixerant. IGNARI *homines ueritatis*} non ideo tacuiſſe Caeſarem ſignificat, quia ſibi eſſet inimicus, ſed quia, ne acta ſua reſcinderentur a praetoribus, timeret. ERAT *ad portas*} non enim prius ad bellum profectus eſt Caeſar, quam Ciceronem Clodius Italia expulit. quod a Plutarcho ſcriptum eſt. FRATREM} Ap. Pulchrum, qui legatus fuit in exercitu Caeſaris. HAEC *ego cum uiderem: (neque enim erant o occulta)*} genus loquendi Graecis quoque uſitatum. ijſdem enim uerbis uſus eſt Demoſthenes in ea περὶ ςεφάνȣ: ταῦτα δὲ ὁρῶν ὁ φίλιππος: ȣ̓ γὰρ λῶν ἀφανῆ. cuius in imitationem non de induſtria, ut opinor, ſed caſu, & ex legendi conſuetudine Cicero incurrit: cum etiam in epiſtola ad Lentulum itidem locutus ſit: Quae cum uiderem: (neque enim erant obſcura). Nec diſsimiliter in agraria II. Quae cum ego non ſolum ſuſpicarer, ſed plane cernerē: (neque enim obſcure gerebantur). PVBLICI *conſilij*} ſenatus: quem diuerſis nominibus appellat, ſenatum, publicum conſilium, ſummum ordinem, ampliſsimum ordinem, principem ordinem. EOS, *qui plurimum poſſent*} tres illos, quos proxime nominauit. LEGIONVM} Caeſaris. MEVM *prope ueſtro defuiſſe.*} quod ijs, pro ipſius ſalute contra Clodium pugnare cupientibus, non permiſit. ex quo ſunt illa ad Lentulum: Meos ciues, & a me ſeruatos, & me ſeruare cupientes, armatis ſeruis obijci noluerim. Nec alibi ſemel idem gloriatur.

ORATIO

CONTENDEREM *contra tribunum pl. priuatis armis? uiciſſent improbos boni, fortes inertes: interfectus eſſet is, qui hac una medicina ſola potuit a reip. peſte depelli. quid deinde? quid reliquiarum reſtaret? quid denique? erat dubium, quin ille ſanguis tribunicius, nullo praeſertim publico conſilio profuſus, conſules, ultores, & defenſores eſſet habiturus? cum quidem in concione dixiſſet, aut mihi ſemel pereundum, aut bis eſſe uincendum. quid erat, bis uincere? id profecto, ut, cum amentiſſimo tribuno pl. cum decertaſſem, cum conſulibus, ceterisq. eius ultoribus dimicarem. ego uero, ſi mihi uni pereundum fuiſſet, ac non accipienda plaga, mihi inſanabilis, illi mortifera, quam reip. impoſuiſſem, ſemel perire tamen, iudices, maluiſſem, quam bis uincere. erat enim illa altera eiuſmodi contentio, ut neque uicti, neque uictores remp. tenere poſſemus. quid, ſi in prima contentione, ui tribunicia uictus, in foro cum multis bonis uiris concidiſſem? ſenatum conſules, credo, uocaſſent, quem totum de ciuitate delerant: ad arma uocarent, qui ne ueſtitu quidem defendi remp. ſiuiſſent: a tribuno pl. poſt interitum meū diſſediſſent, qui eandem horam meae peſtis & ſuorum praemiorum eſſe uoluiſſent.*

EXPLANATIO

HAC *una medicina*} aduerſus enim illius furorem non ſatis in iudicijs & legibus eſſe praeſidij, ſaepe res docuerat. SOLA} cum dixerit, Hac una; uidetur abundare, ſola. ſed non eſt ita. nam, ut res augeatur, ita loqui Cicero ſolitus eſt. de quo infra, his uerbis: Vnus eſt ſolus inuentus, qui ab hac tam impenſa uoluntate bonorum palam diſsideret. & in ea in Piſonem, his uerbis: Ciues Romani, qui in his locis negociantur, te unum ſolum, ſuum depeculatorem, uexatorem, praedonem, hoſtem ueniſſe ſenſerunt. A. REIP. *peſte*} ab ea peſte, quam Clodius reipublicae importabat. ACCIPIENDA *plaga*,} locus obſcuratur mendo: maximeq. corruptam ſuſpicor dictionem, Illi. quod ſi uerba loco mutes, ut alterum in alterius locum demigret, unde librariorum fortaſſe incuria extruſa ſunt, meo iudicio nihil erit, quod deſideres. uenit enim in mentem Ciceronem, ita ſcriptum reliquiſſe: Plaga mihi inſanabilis, reip. mortifera, quam illi impoſuiſſem, &c. QVAM *bis uincere.*} quandoquidem ſine magna ciuium ſtrage uincere non poſſem. ILLA *altera*} cum conſulibus. NEQVE *uicti*,} quia, bonis ciuibus interfectis, reſpublica ſtare non poterat. qui enim ſupereſſent? non ad ſeruos res ueniſſet? quod ipſe, quaſi ad huius loci expoſitionem, infra dixit. NEQVE *uictores*} grauem enim plagam e caede conſulum accepiſſet reſpublica, peſsimo exemplo in ciuitatem inducto. EANDEM *horam*} quia, ut ait infra, eodem die, atque etiam eadem hora leges duae, altera de Ciceronis pernicie, altera de prouincijs conſulum, latae ſunt.

ORATIO

VNVM *enim mihi reſtabat illud, quod forſitan nō nemo uir fortis, & acris animi magniq. dixerit: reſtitiſſes, repugnaſſes, mortem pugnans oppetiſſes: de quo te, te, inquam, patria obteſtor, & uos penates patrijq.*

trijq. dij, me ueſtrarum ſedium templorumq. cauſſa, me propter ſalutem meorum ciuium, quae mihi ſemper fuit mea uita carior, dimicationem caedemq. fugiſſe. etenim ſi mihi, in aliqua naue cum meis amicis nauiganti, hoc, iudices, accidiſſet, ut multi ex multis locis praedones, claſſibus eam nauem ſe oppreſſuros minitarentur, niſi me unum ſibi dedidiſſent; ſi id uectores negarent, ac mecum ſimul interire, quam me tradere hoſtibus, mallent: ieciſſem me ipſe potius in profundum, ut ceteros conſeruarē, quam illos mei tam cupidos non modo ad certam mortem, ſed in magnum uitae diſcrimen adducerem. cum uero in hanc reip. nauem, ereptis ſenatui gubernaculis, fluitantem in alto tempeſtatibus ſeditionum, ac diſcordiarum, armatae tot claſſes, niſi ego unus deditus eſſem, incurſurae uiderentur; cum proſcriptio, caedes, direptio denunciarentur; cum alij me ſuſpicione periculi ſui non defenderent, alij uetere odio bonorum incitarentur, alij inuiderent, alij obſtare ſibi me arbitrarentur, alij ulciſci dolorem ſuum aliquem uellent, alij rem ipſam publicam, atque hunc bonorum ſtatum, ociumq. odiſſent, & ob haſce cauſſas, tot, tamq. uarias, me unum depoſcerent: depugnarem potius cum ſummo, non dicam exitio, ſed periculo certe ueſtro, liberorumque ueſtrorum, quam non id, quod omnibus impendebat, unus pro omnibus ſuſciperem, ac ſubirem? uicti eſſent improbi: at ciues, at ab eo priuato, qui ſine armis etiam remp. conſul conſeruarat. ſin uicti eſſent boni, qui ſupereſſent? non ad ſeruos uidetis rem uenturam fuiſſe?

EXPLANATIO

DE *quo te, te, inquam patria obteſtor,* } quod obijci nobis ab aduerſario poteſt, id, praeripere, & aut argumento refellere, aut excuſando eleuare, oratoriae artis eſt. quare cũ hoc loco Cicero illa, quae ſibi exprobrari poſſe intelligebat, κατὰ τὴν προσωποποιΐαν induxiſſet, illa, inquam, Reſtitiſſes, repugnaſſes, mortem pugnans oppetiſſes: conuerſus ad patriam, deoſq. penates ac patrios, ignominiam auertit iureiurando. quod facere ſolemus, cum peccatum, aut infamiam in nos coniectam redarguere teſtibus non licet. itaque & Virgilianus Aeneas, ueritus ne ſibi uitio daretur, quod extrema illa nocte, cum Achiuorum manu Troia caderet, multis circa ſe uiris fortibus interfectis, ipſe quoque mortem pugnans non oppetiſſet, ad ignauiae, timiditatiſq. tollendam ſuſpicionem illa pronunciat:

Iliaci cineres, & flamma extrema meorum,
Teſtor, in occaſu ueſtro nec tela, nec ullas
Vitauiſſe uices Danaum; &, ſi fata fuiſſent
Vt caderem, meruiſſe manu.

VESTRARVM *ſedium, templorumq. cauſſa,* } ne homines impij ac nefarij, e pugna ciuium occaſione arrepta, ueſtris ſedibus, ac templis ſceleratas faces inferrent. Sedum, legit Priſcianus lib. VII. SI *mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti,* } argumentum a minori: quoniam in naui minus eſt, quam in republica; & in aliquot amicis, quam in maximo bonorum ciuium numero. VECTORES } non nautas, qui & uehunt nauem, & uehuntur ipſi; ſed eos, qui uehuntur tantum, amicos uidelicet ſuos. IN *profundum,* } uis maior, quam ſi dixiſſet, in mare. facilius enim ſeruatur, qui eſt in mari, quam qui in profundo mari. CVM *uero in hanc reipublicae nauem,* } niſi ante iam de naue meminiſſet, haud ſatis uerecunda tralatio uideretur. non enim repente & cum impetu irrumpit, ſed pedetentim & placide in orationem ingreditur metaphora, praeſertim ubi paullo illuſtrior eſt, nec uno, aut altero uerbo terminatur. quare non offenduntur nouitate aures noſtrae, cum, in hanc reipublicae nauem, audiunt: nihil enim ad illas accidit inſolens, cum nauis mentionem proxime ſenſerint. neque ſolum non offenduntur, ſed etiam, cum id, quod exſpectarunt, ijs infunditur, delectantur, & uoluptatis quadam quaſi titillatione perfruuntur. quando autem exſpectare uidentur aures? tum ſcilicet, cum is, qui metaphoram inducturus eſt, aditum ſibi prius & uiam ad nouae rei mentionem ſimilitudine patefacit: ut hic: Etenim ſi mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti: quaſi dicat: Quemadmodum amicorum mecum nauigantium uitam libenter interitu meo conſeruarem; ſic ego uos diſceſſu meo a dimicatione ac caede liberaui: ut igitur amicis in illa naui conſulerem; ſic in hac reipublicae naue, hoc eſt in ipſa rep. tamquam naue periclitante, ciuibus conſultum a me uolui. nec eſt praetermittendum, quod in illo ſuo pererudito, atque aureo libello Demetrius notauit, cum a principe ciuitatis ad gubernatorem nauis, aut ad aurigam apte metaphora deducatur; propterea quod omnes hi rectores ſunt; recte etiam, cum de ciuitate, aut de republica loquimur, a naui, aut etiam a curru metaphoram poſſe capi. EREPTIS *ſenatui gubernaculis,* } a conſulibus deſtituto: qui ſenatus quaſi quaedam gubernacula ſunt. FLVITANTEM } recte appoſuit id, quod nauibus gubernaculo priuatis in tempeſtate ſolet accidere. fluitant enim, neque curſum tenent. ARMATAE *tot claſſes,* } perditorum ciuium exercitus. PROSCRIPTIO, } proſcribuntur ij, quorum interfectoribus, propoſita tabula, praemia promittuntur. quibus interfectis, eorum bona publicantur. ideo, cum dixiſſet Cicero, Proſcriptio, recte ſubiunxit, caedes, direptio. haec enim proſcriptionem conſequuntur. reſpexit ad Sullani temporis proſcriptionem. SVSPICIONE *periculi ſui* } bonos uiros intelligit: qui cum eum defenſum omnes cuperent, metu tamen perterriti deſeruerunt. VETERE *odio bonorum* } improborum ciuium duplex odium fuiſſe ſignificat, in homines, & in ſtatum ciuitatis: in homines, ut hic oſtendit: in ſtatum ciuitatis, ut infra, cum ait, Alij rem ipſam publicam, atque hunc bonorum ſtatum, ociumq. odiſſent. INVIDERENT, } noui enim hominis gloriam uix ferebant. OBSTARE } quia contra extraordinarias potentias libere loqueretur. DOLOREM *ſuum* } ex aliqua Ciceronis iniuria ſuſceptum. & hoc in C. Caeſarem praecipue coniectum uideri poteſt: qui etiam P. Clodium, iracundia ac dolore percitus, ad

plebem traduxerat. pro domo ſua, Suetonius in Iulio. NON *dicam, exitio,*} poterat enim accidere, ut uinceremus: ſed erat admodum periculoſa uictoria. IMPENDEBAT,} quid? pernicies, ſi uinceremur. SVSCIPEREM,} uoluntario diſceſſu, omiſſo dimicandi conſilio. CONSERVARAT.} patefacta, & oppreſſa coniuratione.

ORATIO

AN mihi ipſi, ut quidam putant, fuit mors aequo animo oppetenda? quid? tum mortem ne fugiebam? an erat res ulla, quam mihi magis optandam putarem? aut, ego illas res tantas in tanta improborum multitudine cum gerebam, non mihi mors, non exſulium ob oculos uerſabantur? non haec denique a me tum, tanquam fata, in ipſa re gerenda concinebantur? an erat mihi in tanto luctu meorum, tanta diſiunctione, tanta acerbitate, tanta ſpoliatione omnium rerum, quas mihi aut natura, aut fortuna dederat, uita retinenda? tam eram rudis? tam ignarus rerum? tam expers conſilij, aut ingenij? nihil audieram? nihil uideram? nihil ipſe legendo quaerendoq. cognoueram? neſciebam uitae breuem eſſe curſum, gloriae ſempiternum? cum eſſet omnibus definita mors, optandum eſſe, ut uita, quae neceſſitati deberetur, patriae potius donata, quam reſeruata naturae, uideretur? neſciebam inter ſapientiſſimos homines hanc cõtentionem fuiſſe, ut alij dicerent animos hominum ſenſusq. morte reſtingui; alij autem, tum maxime mentes ſapientum ac fortium uirorum, cum e corpore exceſſiſſent, ſentire, ac uigere? quorum alterum fugiendum non eſſe, carere ſenſu; alterum etiam optandum, meliore eſſe ſenſu. Denique cum omnia ſemper ad dignitatem retuliſſem, nec ſine ea quidquam expetendum eſſe homini in uita putaſſem; mortem, quam etiam uirgines Athenis, regis, opinor, Erechthei filiae, pro patria contempſiſſe dicuntur, ego, uir conſularis, tantis rebus geſtis, timerem? praeſertim cum eius eſſem ciuitatis, ex qua Q. Mucius ſolus in caſtra Porſenae ueniſſet, eumq. interficere propoſita ſibi morte conatus eſſet: ex qua P. Decius primum pater, poſt aliquot annos patria uirtute praeditus filius ſe, ac uitam ſuam inſtructa acie pro ſalute populi R. uictoriaq. deuouiſſet: ex qua innumerabiles alij, partim adipiſcendae laudis, partim uitandae turpitudinis cauſſa, mortem in uarijs bellis aequiſſimis animis oppetiſſent: in qua ciuitate ipſe meminiſſem patrem huius M. Craſſi, fortiſſimum uirum, ne uideret uictorem uiuus inimicum, eadem ſibi manu uitam exhauſiſſe, qua mortem ſaepe hoſtibus obtuliſſet.

EXPLANATIO

ILLAS *res tantas*} in conſulatu geſtas. HAEC} quae ſum perpeſſus. CONCINEBANTVR.} ut a uate fata pronunciante. eſt enim canere uerbum de futura praedicentibus uſurpatum. unde illud in Catilinam: Quae ita nobis conſulibus facta ſunt, ut haec, quae nunc fiunt, canere dij immortales uiderentur. & Virgilius libro, ut opinor, ſecundo, Sola mihi tales caſus Caſſandra canebat. AVT *natura, aut fortuna*} liberos natura, rem fortuna dat. utrumque ſignificat. QVAERENDOQ.} percunctando a peritis. nam tum a libris, tum a uiua hominum uoce doctrina comparatur. SAPIENTISSIMOS *homines*} non puto Platonem & Ariſtotelem ſignificari: quin, utrumque in animorum immortalitate conſentire, Graeci omnes interpretes, praeter unum Alexandrum, exiſtimant. ex una igitur parte Platonem, &, opinor, Ariſtotelem, de animorum aeternitate idem ſentientes, poſuit: ex altera Epicurum, quiq. & ante, & poſt in ea haereſi fuerunt. REGIS *Erechthei filiae,*} de quibus apud Ariſtidem ita ſcriptum legimus ἐν τῷ παναθηναϊκῷ. Λέγεται γὰρ Ἐρεχθεὺς μὲν ἐν τῷ πρὸς Εὔμολπον πολέμῳ τὴν θυγατέρα ὑπὲρ τῆς πόλεως ἐπιδοῦναι, τοῦ θεοῦ χρήσαντος, προσαγαγεῖν δ' αὐτὴν κοσμήσασα ἡ μήτηρ ὥσπερ εἰς θεωρίαν πέμπουσα. quo in loco interpres haec adſcribit: τὴν θυγατέρα, τὴν Ἄγλαυρον λέγει: περὶ ἧς Δημοσθένης ἐν τῷ περὶ παραπρεσβείας: καὶ τῶν ἐφήβων τῆς Ἀγλαύρου. αἱ δὲ ταύτης ἀδελφαὶ συνανεῖλον ἑαυτὰς τῇ ἀδελφῇ, ἥ τε Ἕρση, καὶ ἡ Πανδρώση. ὅρκῳ γὰρ ἀλλήλας κατέκλεισαν κοινωνεῖν ἐν ἅπασι πρὸς αὐτάς. ex utriuſque uerbis, & quae fuerint Erechthei filiae, cognoſcitur, & qua de cauſſa mortem obierint. praeterea hic ipſe noſter in III. de natura deorum, In pleriſque ciuitatibus, inquit, intelligi poteſt, augendae uirtutis cauſſa, quo libentius reipublicae periculum adiret optimus quiſque, uirorum fortium memoriam honore deorum immortalium cõſecratam. ob eam enim ipſam cauſſam Erechtheus Athenis, filiaeq. eius in numero deorum ſunt. Tuſculana autem quaeſtione prima, Repetunt, inquit ab Erechtheo: cuius etiam filiae cupide mortem expetiuerunt pro uita ciuium. Et de finibus lib. v. Quis urbis conſeruatorem Codrum, quis Erechthei filias non maxime laudat? Praeterea in funebri oratione pro militibus Athenienſibus, quae λόγος ἐπιτάφιος inſcribitur, ᾔδεσαν ἅπαντες Ἐρεχθεῖδαι τὸν ἐπώνυμον αὑτῶν Ἐρεχθέα ἕνεκα τοῦ σῶσαι τὴν χώραν τὰς αὑτοῦ παῖδας, ἃς Ὑακινθίδας καλοῦσιν, εἰς πρόδηλον θάνατον δόντα ἀναλῶσαι. Idem & Lycurgus in oratione contra Leocratem, recitatis etiam Euripidis uerſibus. Q. *Mucius*} hiſtoria patet apud Liuium lib. II. PATER,} qui ſe Latino bello in armatas iecit hoſtium cateruas. Liuius lib. IX. POST *aliquot annos*} Etruſco bello. Liuius lib. X. tertium Decium hic omiſit: qui & ipſe, patris auiq. exemplum ſecutus, Pyrrhi bello, quod aduerſus Romanos pro Tarentinis geſsit, mortem pro ſalute patriae pugnans oppetijt, duos etiam tantum nominat in I. Paradoxo. at lib. II. de finibus, tres commemorat. PATREM *huius M. Craſſi,*} eius, qui perijt in Parthis. INIMICVM,} L. Cinnam. Illa audiuimus, inquit, in oratione pro Scauro, hoc uero meminimus, ac paene uidimus, eiuſdem ſtirpis ac nominis P. Craſſum, ne

in manus incideret inimicorum, ſe ipſum interemiſſe. Et Pedianus haec adiungit: Hic Craſſus fuit pater Craſsi eius, qui aemulus potentiae Cn. Pompeij fuit. perijt autem in dominatione L. Cinnae. In prooemio autem lib. III. de oratore. Non, inquit L. Craſſo, propinquum ſuum, maximi animi uirum, ſuapte interfectum manu uidit. Idem & in epitome Liuiana lib. LXXX.

O R A T I O

HAEC ego, & multa alia cogitans, hoc uidebam; ſi cauſſam publicam mea mors peremiſſet, neminem umquam fore, qui auderet ſuſcipere cõtra improbos ciues reip. ſalutem: itaque non ſolum ſi ui interiſſem, ſed etiam ſi morbo exſtinctus eſſem, fore putabam, ut exemplum reip. conſeruandae mecum ſimul interiret. quis enim umquam, me a ſenatu populoq. R. tanto bonorum omnium ſtudio reſtituto, quod certe, ſi eſſem interfectus, accidere non potuiſſet, ullam reip. partem cum ſua mini ma inuidia auderet attingere? ſeruaui igitur remp. diſceſſu meo, iudices: caedem a uobis liberisq. ueſtris, uaſtitatem, incendia, rapinas meo dolore luctuq. depuli, & unus remp. ſeruaui, ſemel gloria, iterum aerumna mea. neque enim in hoc me hominem eſſe inficiabor umquam, ut me optimo fratre, cariſſimis liberis, fidiſſima coniuge, ueſtro conſpectu, patria, hoc honoris gradu ſine dolore caruiſſe glorier. quod ſi feciſſem; quod a me beneficium haberetis, cum pro uobis ea, quae mihi eſſent uilia, reliquiſſem? hoc, meo quidem animo, ſummi in patriam amoris mei ſignum eſſe debet certiſſimum, quod, cum abeſſe ab ea non poſſem ſine ſummo dolore, hunc me perpeti, quam illam labefactari ab improbis, malui.

E X P L A N A T I O

CVM *ſua minima inuidia*} quis non modo cum maxima, ſed ne minima quidem ſua cum inuidia, ullam reipublicae partem ſuſcipere auſus eſſet, cum diſceſſum meum miſerrimum luctuoſumq. uidiſſet, reditum autem glorioſum, me ante exſtincto, uidere non potuiſſet? VASTITATEM,} uaſtare, non eſt rapere, ſed rapere ſimul, & deſtruere. SEMEL *gloria, iterum aerumna mea.*} gloriam coniurationis oppreſſae, aerumnam exſulij ſui ſignificat. ME *hominem eſſe*} hoc totum & in ea ſcriptum eſt pro domo ſua. HOC *honoris gradu*} nullum tunc adminiſtrabat magiſtratum: ſed honorem & dignitatem illam dicit, qua poſt magiſtratus egregie geſtos uiri praeſtantes in patria fruuntur. LABEFACTARI} quod factum eſſet, ſi dimicare potius, quam cedere maluiſſem.

O R A T I O

MEMINERAM, iudices, diuinum illum uirum, atque ex ijſdem, quibus nos, radicibus natum ad ſalutem imperij huius, C. Marium, ſumma ſenectute, cum prope uim iuſtorum armorum profugiſſet, primo ſenile corpus paludibus occultaſſe demerſum, deinde ad infimorum ac tenuiſſimorum hominum Minturnis miſericordiam confugiſſe, inde nauigio perparuo, cũ omnes portus, terrasq. fugeret, in oras Africae deſertiſſimas perueniſſe. atque ille uitam ſuam, ne inultus eſſet, ad incertiſſimam ſpem, & ad reip. ſtatum reſeruauit: ego, qui, (quemadmodum multi in ſenatu me abſente dixerunt) periculo reip. uiuebam, quiq. ob eam cauſſam conſularibus litteris de ſenatus ſentẽtia exteris nationibus commendabar, non ne, ſi meam uitam deſeruiſſem, remp. prodidiſſem? in quo quidem nunc, me reſtituto, uiuit mecum ſimul exemplum fidei publicae, exemplum reip. defendendae. quod ſi immortale retinetur, quis non intelligit, immortalem hanc ciuitatem futuram? nam externa bella regum, gentium, nationum iampridem ita exſtincta ſunt, ut praeclare cum ijs agatur, quos pacatos eſſe patiamur. denique ex bellica uictoria non fere quemquam eſt inuidia ciuium conſecuta. domeſticis malis, & audacium ciuium conſilijs ſaepe eſt reſiſtendum, eorumq. periculorum eſt in rep. retinenda medicina: quam omnem, iudices, perdidiſſetis, ſi meo interitu ſenatui populoq. R. doloris ſui de me declarandi poteſtas eſſet erepta.

E X P L A N A T I O

EX *ijſdem, quibus nos, radicibus*} uterque enim Arpini natus eſt. SVMMA *ſenectute,*} hanc enim miſeriam ſuſtinuit Marius poſt VI. conſulatum, anno aetatis ſuae, ſi Velleio credimus LXX. a quo diſſentit Plutarchus: qui eum annum agentem LXIIX. perijſſe tradit. PROPE *uim iuſtorum armorum*} prope iuſta uocat arma, quibus L. Sulla duodecim, ut ait Velleius, nouarum peſsimarumq. rerum auctores, inter quos Marium cum filio, & P. Sulpicio tribuno pl. urbe exturbauit. nulla in ciues arma iuſta ſunt: ſed illa prope iuſta. Plutarchus, Velleius, Pedianus, epitome Liuij. PALVDIBVS *occultaſſe*} hiſtoriam apud Plutarchum, Appianum, Vellleium, Liuij epitomen licet uidere. DESERTISSIMAS} peruenit enim in ea loca, ubi aemula quondam Romanae urbis Carthago fuerat, ibiq. uitam inopem in tugurio ruinarum Carthaginienſium tolerauit. Velleius. INCERTISSIMAM *ſpem,*} qui enim ab omni re tum nudus eſſet, eius incertiſsima ſpes, maximeq. dubia uidebatur. AD *reip. ſtatum*} ad id tempus, quo, mutatione rerum facta, alius, atque is, qui tunc erat, ſtatus reipublicae uideretur eſſe. quod cum accidiſſet,

ſidiſſet, Sulla ad Mithridaticum bellum profecto; ipſe ſuam priſtinam dignitatem recuperauit, interfectis js, qui Sullae partes tuebantur. Pericvlo *reip.*} cum in mea uita periculum adiret reſpublica, mecumq. ſimul periclitaretur: cum eadem utrique fortuna impenderet: cum accidere mihi ad illa ſeiunctum nihil poſſe uideretur. Consvlaribvs *litteris*} non conſulum, ſed eorum, qui conſules fuerant: quorum apud exteras nationes uigebat auctoritas. Exemplvm *reip. defendendae.*} non enim deerunt, qui exemplo meo excitati rempublicam defendant: cum, & ſi me iniquorum fraude pulſum, eundem tamen ab ipſa republica omnium ordinum hominumq. conſenſu reſtitutum meminerint. quod niſi factum eſſet; exemplum defendendae reipublicae mecum ſimul interijſſet. Gentivm *nationum*} natio, latius patet, quam gēs. ſic enim plures in natione gentes, ut plures in gente populi. itaque Virg. l. x. de natione Etruſca, Gens illi triplex, populi ſub gente quaterni. Tamen interdum cōfunduntur, ut in orat. de prouincijs, cum dixit, A gentib. inimicis huic imperio, de ijſdem proxime ſubiunxit, quas nationes. Retinenda *medicina:*} quae ita retinetur, ſi bonos & fortes uiros reſpublica fouet, & ab impetu inſidijsq. tuetur improborum. nec alienum hoc a Sextij cauſſa uidetur: cui propter ea, quae in tribunatu pl. pro Cicerone, hoc eſt pro rep. geſſerat, excitatam accuſationis procellam non ſemel ſignificat.

ORATIO

Qvare moneo uos adoleſcentes, atque hoc meo iure praecipio, qui dignitatem, qui remp. qui gloriam ſpectatis, ne, ſi qua uos aliquando neceſſitas ad remp. contra improbos ciues defendendam uocabit, ſegniores ſitis, & recordatione mei caſus a conſilijs fortibus refugiatis. primum non eſt periculum, ne qui umquam ſint in ciuitate eiuſmodi conſules, praeſertim ſi erit his id, quod debetur, perſolutum: deinde numquam iam, ut ſpero, quiſquam improbus conſilio & auxilio bonorum ſe oppugnare remp. dicet, illis tacentibus; nec armati exercitus terrorem opponet togatis; neque erit iuſta cauſſa ad portas ſedenti imperatori, quare terrorem ſuum falſo iactari opponiq. patiatur. numquam enim erit tam oppreſſus ſenatus, ut ei ne ſupplicandi quidem, ac lugendi ſit poteſtas; tam captus equeſter ordo, ut equites R. a conſule relegentur. quae cum omnia, atque etiam multo alia maiora, quae conſulto praetereo, accidiſſent; uidetis me tamen in priſtinam meam dignitatem, breui temporis dolore interiecto, reip. uoce eſſe reuocatum. Sed ut reuertar ad illud, quod mihi in hac omni eſt oratione propoſitum, omnibus malis illo anno ſcelere conſulum remp. eſſe confectam: primum illo ipſo die, qui mihi funeſtus fuit, omnibus bonis luctuoſus, cum ego me e cōplexu patriae, conſpectuq. ueſtro eripuiſſem, & metu periculi ueſtri, non mei, furori hominis, ſceleri, perfidiae, telis, minisq. ceſſiſſem; patriamq. quae mihi erat cariſſima, propter ipſius patriae caritatem reliquiſſem; cum meum illum caſum tam horribilem, tam grauem, tam repentinum non ſolum homines, ſed tecta urbis, ac templa lugerent, nemo ueſtrum forum, nemo curiam, nemo lucem aſpicere uellet; illo, inquam, ipſo die, die dico? immo hora, atque etiam pūcto temporis eodem mihi reiq. pub. pernicies, Gabinio & Piſoni prouincia rogata eſt.

EXPLANATIO

Meo *iure praecipio,*} hoc enim ego praeter ceteros poſſe uideor facere; cum omnium maxime, quam grato animo reſpublica ciues optime meritos amplectatur, in me ipſo ſim expertus. Mei *caſus*} cum eiectus ſum. reditus enim gloria, non diſceſſus calamitas, cogitanda uobis eſt. Persolvtvm:} ſi, ut meriti ſunt, ita punientur. Bonorvm} bonos uocat, Caeſarem, Pompeium, Craſſum: quos excuſat, ut in conſules & Clodium culpam conuertat uniuerſam. iam enim, habendam ſibi rationem ocij ſimul & dignitatis, malo doctus conſtituerat. itaque, quod eorum animos, qui plurimum poterant, poſſit offendere, nihil temere pronunciat. Ivsta *cauſſa*} quia Caeſar, ne ſui conſulatus acta, quibus & Pomp. Magnus eius gener conſenſerat, a Clodio trib. pl. reſcinderentur, extimeſcebat: de quo ſupra, his uerbis: Illi autem, quod acta illa, atque omnes res ſuperioris anni labefactari a praetoribus, infirmari a ſenatu putabant, tribunum popularem a ſe alienare nolebant. & in ea de prouincijs. Imperatori,} quis non uidet Caeſarem ſignificari? Captvs} impeditus, infirmus, nullo apud conſules loco. ſpectat enim ad caſum L. Lamiae. Nvmqvam *enim erit tam oppreſſus ſenatus,*} cum hic Cicero colligat eas cauſſas, quibus tribunicio furore cedere coactus erat, uidetur potius legendum, Numquam etiam. nam, Numquam enim, pertineret ad rationem oſtendendam ſuperiorum: quod minus conuenit. Brevi} quia per xvii. tantum menſes patria caruit. diſceſſit enim ab urbe menſe Martio, redijt pridie nonas Septembris. Perfidiae,} quia, cum Pompeio ſaepe pollicitus eſſet, ſe nihil in tribunatu contra Ciceronem eſſe acturum, promiſſo non ſtetit: de quo in epiſt. ad Att. lib. ii. Die *dico?*} correctio, qualis illa lib. i. in Verrem: Dictum hoc eſt in Cn. Dolabellae iudicio: dictum? immo etiam aeſtimatum. Rogata *eſt.*} nam & de me, hoc eſt de ipſa republica, & de conſulum prouincijs lata lex eſt. in Piſonem, Poſt Red. in ſen.

ORATIO

PRo *dij immortales, cuſtodes, & conſeruatores huius urbis, atque imperij, quaenam illa in rep. monſtra, quae ſcelera uidiſtis? ciuis erat expulſus is, qui remp. ex ſenatus auctoritate cum omnibus bonis defenderat, & expulſus non alio aliquo, ſed eo ipſo crimine: erat autem expulſus ſine iudicio, ui, lapidibus, ferro, ſeruitio denique concitato: lex erat lata uaſto de relicto foro, & ſicarijs ſeruisq. tradito, & ea lex, quae ut ne ferretur, ſenatus fuerat ueſte mutata. Hac tanta perturbatione ciuitatis, ne noctem quidem conſules inter meum diſcrimen, & eorum praedam intereſſe paſſi ſunt. ſtatim, me perculſo, ad meum ſanguinem hauriendum, & ſpirante etiam rep. ad eius ſpolia detrahēda aduolarunt. omitto gratulationes, epulas, partitionem aerarij, beneficia, ſpem, promiſſa, praedam, laetitiam paucorum in luctu omnium. uexabatur uxor mea: liberi ad necem quaerebantur: gener, & Piſo gener, a Piſonis conſulis pedibus ſupplex reijciebatur: bona diripiebantur, eaq. ad conſules deferebantur: domus ardebat in Palatio: conſules epulabantur. quod ſi meis incommodis laetabantur, urbis tamen periculo commouerentur. ſed ut a mea cauſſa iam recedam; reliquas illius anni peſtes recordemini. ſic enim facillime perſpicietis, quantam uim omnium remediorum a magiſtratibus proximis reſp. deſiderarit.*

EXPLANATIO

SENATVS *auctoritate*} quia ſenatus decreuerat, ut uiderent conſules, ne quid reſpublica detrimenti caperet. SINE *iudicio,*} populi. VASTO} cum obeſſent omnes boni. uaſtus enim locus dicitur is, ubi ſolitudo eſt: ut in II. in Rullum genus agrorum uocat propter peſtilentiam uaſtum, atque deſertum. Et feſtus uaſtum pro inani uſurpatum a ueteribus docet, utiturq. Attij, & Pacuuij teſtimonio. STATIM *me perc lſo,*} ſtatim, lege de me lata, ad mea bona diripienda conuolarunt. poſt reditum in ſenatu. SANGVINEM} tralationem continuat. ſunt enim illa tralata: Me perculſo, meum ſanguinem hauriendum, ſpirante republica, ſpolia detrahenda. dicit autem, ſpirante republica, cum de ſe ipſo loquatur; quia rempublicam una cum ipſo perculſam confectamq. eſſe uult exiſtimari. itaque & proxime, Eadem, dixit, mihi reiq. publicae pernicies rogata eſt. & in Piſonem non modo ſuum, ſed etiam patriae funus appellat. & alibi ſaepiſsime idem ſignificat. PARTITIONEM *aerarij,*} cum Clodio: qui, lege lata de maximis pecunijs Piſoni & Gabinio dandis, quaſi euntibus cum exercitu in prouincias neceſſariae magnopere eſſent, eas deinde pecunias cum ipſis partitus eſt. ſupra, & pro domo ſua. VEXABATVR *uxor mea:*} quippe quae etiam ad tabulam Valeriam ducta ſit. epiſt. fam. lib. XIV. PISO *gener,*} tres generos habuiſſe Ciceronem conſtat, L. Calpurnium Piſonem Frugi, Furium Craſsipedem, P. Cornelium Lentulum Dolabellam. qua in re Pediani error deprehenditur, qui in oratione in Piſonem duos fuiſſe commemorat, Piſonem, & Dolabellam. Craſsipedis praenomen ignoratur. REIICIEBATVR:} eadem res in orat. in Piſonem. AD *conſules deferebantur:*} ad Gabinium uilla Tuſculana, ad Piſonem Palatina domus. nam in oratione poſt reditum in ſenatu, Domus, inquit, mea diripiebatur, ardebat: bona ad uicinum conſulem de Palatio, de Tuſculano ad item uicinum alterum conſulem deferebantur. & pro domo ſua: Cum domus in Palatio, uilla in Tuſculano, altera ad alterum conſulem transferebatur: columnae marmoreae ex aedibus meis, inſpectante populo Romano, ad ſocrum conſulis (ſic enim ex oratione in Piſonem, & ex Pediano correxi) portabantur: in fundum autem uicini conſulis non inſtrumentum, aut fundamenta aulae, ſed etiam arbores transferebantur. In ea uero in Piſonem: At tu, inquit, illo ipſo tempore apud ſocrum tuam, cui domum meam exhauriendam patefeceras, ſedebas. VRBIS *tamen periculo commouerentur.*} uel quod ea ſimul cum ſalute Ciceronis periclitaretur: uel quod ob ea, quae proxime commemorabit, proprium urbis periculum ageretur.

ORATIO

LEGVM *multitudinem, cum earum, quae latae ſunt, tum uero, quae promulgatae fuerunt, dicam? nam latae quidem ſunt conſulibus illis tacentibus, immo uero approbantibus etiam: ut cenſoria notatio, & grauiſſimum iudicium ſanctiſſimi magiſtratus de rep. tolleretur: ut collegia, non modo illa uetera, contra S. C. reſtituerentur, ſed ab uno gladiatore innumerabilia alia noua conſcriberentur: ut, remiſsis ſemiſsibus & trientibus, quincta prope pars uectigalium tolleretur: ut Gabinio pro illa ſua Cilicia, quam ſibi, ſi remp. prodidiſſet, pactus erat, Syria daretur: ut uni heluoni bis de eadem re deliberandi, &, rogata lege, poteſtas fieret prouinciae commutandae. Mitto eam legem, quae omnia iura religionum, auſpiciorum, poteſtatum, omnes leges, quae ſunt de iure & de tempore legum rogandarum, una rogatione deleuit. Mitto omnem domeſticam labem. etiam exteras nationes illius anni furore conquaſſatas uidebamus. lege tribunicia Matris Magnae Peſſinuntius ille ſacerdos expulſus, & ſpoliatus ſacerdotio eſt; fanumq. ſanctiſſimarum, atque antiquiſſimarum religionum uenditum pecunia grandi Brogitaro, impuro homini, atque indigno illa religione, praeſertim cum ea ſibi ille non colendi, ſed uiolandi cauſſa appetiſſet: appellati reges a populo, qui id numquam ne a ſenatu quidem poſtulaſſent:*

reducti

reducti exſules Byzantium condemnati, tum cum indemnati ciues e ciuitate eijciebantur. Rex Ptolemaeus, qui ſi nondum erat ipſe a ſenatu ſocius appellatus, erat tamen frater eius regis, qui, cum eſſet in eadem cauſſa, iam erat a ſenatu honorem iſtum conſecutus; erat eodem genere, iiſdemq. maioribus, eadem uetuſtate ſocietatis; denique erat rex, ſi nondum ſocius, at non hoſtis; pacatus, quietus, fretus imperio populi R. regno paterno atque auito, regali ocio perfruebatur.

EXPLANATIO

PROMVLGATAE} aliquot igitur non perlatae, tribuno pl. aliquo, ut opinor, intercedente. quod & infra patet, & pro domo ſua. DICAM?} non dubitat, utrum dicat, an omittat; ſed indicat, legum multitudinem oratione uix poſſe comprehendi. VT *cenſoria notatio,*} hac de Clodij lege ſic in oratione in Piſonem: Ab eodem homine, in ſtupris inauditis nefarijsq. uerſato, uetus illa magiſtra pudoris & modeſtiae, cenſoria ſeueritas ſublata eſt. Quem locum Pedianus ſic exponit: Tulit P. Clodius tribunus pl. legem, ne quem cenſores in ſenatu legendo praeterirent, ne ue qua ignominia afficerent, niſi qui apud eos accuſatus, & utriuſque cenſoris ſententia damnatus eſſet. Haec Pedianus. Dio autem lib. XL. hanc legē a Scipione conſule, Magni Pompeij ſocero, eſſe abrogatam tradit. Quod autem ſcriptum eſt, Cenſoria notatio, & grauiſsimum iudicium; non dubito quin rectius ſit, Cenſoria notio. non enim poteſt eſſe notatio ante iudicium: ſed iudicabant prius cenſores, quam notarent. quare primum ipſa me ratio mouet, ut notio pro notatio, reponendum putem: deinde habeo duo in duabus eiuſdem orationibus exempla. nam in ea de prouincijs conſularibus, in extremo fere, Statuendum, inquit, uobis eſt, legem Aeliam manere, legem Fufiam non eſſe abrogatam, non omnibus faſtis legem ferri licere; cum lex feratur, de caelo ſeruari, obnunciari, intercedi licere; cenſorium iudicium ac notionem, & illud morum ſeuerißimum magiſterium non eſſe nefarijs legibus de ciuitate ſublatum. In Piſonem autem: Centum prope annos legem Aeliam & Fufiā tenueramus, quadringentos iudicium notionemq. cenſoriam: quas leges auſus eſt non nemo improbus, potuit quidem nemo umquam conuellere. quam poteſtatem minuere, quo minus de minoribus noſtris quincto quoque anno iudicaretur, nemo tam effuſe petulans conatus eſt. COLLEGIA,} non ſunt eadem iteranda. ſatis hac de lege, & de collegiorum nomine diximus ſupra. VECTIGALIVM} lege enim lata, ut frumentum populo, quod antea ſemis aeris, hoc eſt quadrante, ut uulgo nunc appellantur, cum dimidio, in ſingulos modios dabatur, gratis daretur, uectigalia quincta fere parte diminuebantur. hanc legē & Saturninus, & ante C. Gracchus tulerat. epitome Liuiana lib. LX. ad Herennium lib. I. & Pedianus. VNI *heluoni*} ipſi Vatinio; quod eſſet homo nequam, diſſolutus, & intemperantia perditus. DE *eadem re*} de prouincia. uide pro domo ſua. EAM *legem,*} quae legem Aeliam & Fufiam euertit. uide ſupra. RELIGIONVM,} nullam enim religionem, cum lex ferretur, impedimento eſſe uoluit. poſuit autem primum genus, deinde ſpeciem. nam inter religiones ſunt auſpicia. AVSPICIORVM,} ne auſpicia ualerent. POTESTATVM,} ne quis intercederet. ſupra. DE *iure, & de tempore*} de iure, hoc eſt de auſpicijs, erat Aelia: de tempore, Fufia. Clodius utramque ſua lege deleuit. tulit enim, ut ne quis per eos dies, quibus cum populo agi liceret, de caelo ſeruaret: & ut omnibus diebus faſtis legem ferri liceret. ſupra. OMNEM *domeſticam labem.*} leges de rebus urbanis a Clodio latas. & dixit, Omnem: quaſi praeter ea, quae iam commemorauit, ſuperſint multa. TRIBVNICIA} P. Clodij tribuni pl. BROGITARO,} Gallograeco, Deiotari regis genero. uide de haruſpicum reſponſis. CVM *ea*} uel, Ea, quae ad religionem pertinent, quae illi Clodius ſua lege aſsignauit: uel, Eam, lege: ut ad religionem referatur. NE *a ſenatu quidem*} non a populo, ſed a ſenatu reges appellabantur. primum igitur in eo peccat Clodius, quod reges per populum, non per ſenatum appellat: deinde, quod eos appellat, qui id numquam, non modo a populo, ſed ne a ſenatu quidem poſtularint. ſatis autem conſtat, haec omnia ſignificari, a Clodio mercede, & pretio eſſe facta. nam & in ea pro domo ſua, Si tuus, inquit, ſcriptor in illo incendio ciuitatis non ſyngraphas cum Byzantijs exſulibus, & cum legatis regijs faceret. & proxime infra, Regum appellationes uenales erant. Et pro Milone: Eum, qui regna dedit, ademit. CONDEMNATI,} nimis iniuſte, nimis tyrannice agit Clodius: exſules, legibus condemnatos, reducit; ciues eijcit indemnatos. in quo ſe ipſum Cicero ſignificat. qua de re ſaepe queritur, & in oratione pro domo, & alibi. PTOLEMAEVS,} Cypri rex: qui, accepto de lege Clodia nuncio, quae regnum uniuerſamq. regiam gazam publicabat, ipſe ſibi, ueneno ſumpto, mortem intulit. cauſſam regni publicati ſcripſit Dio lib. XXXIIX. quod olim Clodium a piratis captū Cypri rex Ptolemaeus redimere noluiſſet. hac de re & in ea pro domo ſua bis. Et eſt notandum ἀναχόλουθον. nam rex Ptolemaeus non eſt, quo referatur. quale illud in Tuſculana III in extremo, Philoſophia cū uniuerſam aegritudinem ſuſtulit, tamen &c. EIVS *regis,*} Alexandrini; qui & ipſe Ptolemaeus uocabatur: de quo in libro epiſtolarum ad Lentulum. IN *eadem cauſſa,*} cum meritis in populum Romanum fratri, Cyprio regi, non praeſtaret, ſed pari cum eo condicione eſſet. HONOREM *iſtum*} ſocietatis. unde illa pro Rabirio Poſtumo: Non ei regi credidit, qui alienus ab hoc imperio eſſet, ſed ei, qui cum foedus fieri in Capitolio uiderat. Societatis autem honorem Ptolemaeus Alexandriae rex, C. Caeſaris cos. beneficio, conſecutus eſt. quod ipſe Caeſar ſcripſit lib. III. de bello ciuili. EADEM *uetuſtate ſocietatis;*} non dicit, ſocium fuiſſe cum fratre, uetuſta ſocietate: (iam enim hoc negauit) ſed utrumque a maioribus ortum uetuſta populo Romano ſocietate coniunctis. nam inde ab eo tempore, cum Pyrrhus rex in Italiam tranſijt, populus Romanus cum Aegypti rege Ptolemaeo ſocietatem coierat.

ORATIO

ORATIO

DE hoc, nihil cogitante, nihil ſuſpicante, eiſdem operis ſuffragium ferentibus, eſt rogatum, ut ſedens cum purpura, & ſceptro, & illis inſignibus regijs praeconi publico ſubijceretur; &, imperante populo R. qui etiam bello uictis regibus regna reddere conſueuit, rex amicus, nulla iniuria commemorata, nullis repetitis rebus, cum bonis omnibus publicaretur. multa acerba, multa turpia, multa turbulenta habuit ille annus: tamen illi ſceleri, quod in me illorum immanitas edidit, haud ſcio an recte hoc proximum eſſe dicam. Antiochum illum magnum maiores noſtri, magna belli contentione terra mariq. ſuperatum, intra montem Taurum regnare iuſſerunt: Aſiam, qua illum multarunt, Attalo, ut is regnaret in ea, condonauerunt. cum Armeniorum rege Tigrane graue bellum perdiuturnumq. geſſimus, cum ille, iniurijs in ſocios noſtros inferendis, bello prope nos laceſſiſſet: hic & ipſe per ſe uehemens fuit; & acerrimum hoſtem huius imperij Mithridatem, pulſum Ponto opibus ſuis regnoq. defendit; & a Lucullo, ſummo uiro, atque imperatore, pulſus, animo tamen hoſtili cum reliquis copijs ſuis in priſtina mente permanſit. hunc Cn. Pompeius, cum in ſuis caſtris ſupplicem abiectumq. uidiſſet, erexit; atque inſigne regium, quod ille de ſuo capite abiecerat, repoſuit; & imperatis certis rebus, regnare iuſſit; nec minus & ſibi, & huic imperio glorioſum putauit, conſtitutum a ſe regem, quam conſtrictum uideri. Tulit geſſit, qui & ipſe hoſtis fuit populi R. & acerrimum hoſtem in regnum recepit, qui conflixit, qui ſigna contulit, qui de imperio paene certauit, regnat hodie, & amicitiae nomen, ac ſocietatis, quod armis uiolarat, id precibus eſt conſecutus. ille Cyprius miſer, qui ſemper ſocius, ſemper amicus fuit, de quo nulla umquam ſuſpicio durior aut ad ſenatum, aut ad imperatores noſtros allata eſt, uiuus (ut aiunt) eſt, & uidens, cum uictu ac ueſtitu ſuo publicatus. ★

EXPLANATIO

EISDEM *operis*} quarum ſuffragio & alias iniquiſsimas leges Clodius pertulerat. NVLLA *iniuria commemorata*,} nota conſuetudinem populi Romani: qui nemini, niſi ob acceptas iniurias, aut ablatas res, quae per fetiales repetebantur, bellum aut damnum inferre ſolitus erat. quod utrumque a Clodio neglectum eſt. ILLVM *magnum*} Aſiae regem: qui, cum multi fuerint Antiochi reges, opibus & potentia cunctis antecelluit, ideo, ut ab alijs diſtinguatur, appoſuit, Illum magnum. SVPERATVM,} a L. Scipione, Africani maioris fratre: qui ob eam cauſſam Aſiatici cognomen eſt adeptus. ATTALO,} Eumenis fratri, qui eam poſtea populo Romano moriens teſtamento legauit. BELLO *prope*} non enim bello Tigranes Romanos laceſsiuit: ſed, uexandis ſocijs, quaſi bellum inferre uidebatur. non ſatis habet Cicero, populum Romanum excuſare, qui non laceſsitus bellum intulerit; ſed excuſat etiam cum laude, quod ſociorum iniurias ſuas iniurias duxerit. ACERRIMVM} qui bellum per annos quadraginta cum Romanis geſſerit. A LVCVLLO,} qui Mithridatem, atque etiam Tigranem ita iuuit, ut Pompeio, qui ſucceſsit, non difficiles belli reliquias tradiderit. unde inimicitiarum inter eos origo fluxit: cum uterque eius belli gloriam ad ſe traheret. Plutarchus, & alij. CONSTITVTVM *a ſe regem, quam conſtrictum*} iucunditatem in uocum ſimilitudine quaeſiuit. nam conſtitutum & conſtrictum & ſimiliter incipiunt, & ſimiliter deſinunt. hanc figuram Graeci παράγραμμα dicunt. TVLIT *geſſit*,} apertum mendum. nec dubium eſt quin Tigranes ſignificetur, cuius comparatione auget Clodij ſcelus ex Ptolemaei iniuſtiſsima calamitate. eſt enim argumentũ a maiori. ſi Tigrani, inquit, qui hoſtis fuit populi Romani, regnum conſeruaſtis: quanto magis Ptolemaeo, qui ſemper ſocius, ſemper amicus fuit, conſeruare debuiſtis? poſtulat igitur ſententia, ut pro, Tulit geſsit, reponatur, Tigranes igitur, uel, igitur is. ſed quoniam odi coniecturas, quae a litterarum ſimilitudine diſcedunt; opem ueterum librorum exſpectandam cenſeo. alioqui nihil tentandum. ACERRIMVM *hoſtem*} Mithridatem dici conſtat. DE *imperio paene*} non omnino, ſed paene actum eſſet de imperio populi Romani, ſi, cum Tigranes ſigna contulit, uictoriam conſecutus eſſet. alios enim exercitus parare, iterumq. belli fortunam experiri nobis licuiſſet. QVI *ſemper ſocius*,} non ad ipſum Ptolemaeum, ſed ad maiores eius referendum eſt. nam ipſe, cum Clodius legem tulit, nondum erat ſocius. dixit igitur, ſemper ſocius, pro, qui ueterem nobiſcum ſocietatem conſeruabat. maiores enim eius inter ſocios fuiſſe pop. Romani, indicant illa uerba, Erat eodem genere, ijſdem maioribus, eadem uetuſtate ſocietatis: quod maiores eius ſocij noſtri ſemper fuerint. Ammianus tamen lib. XIV. foederatum, & ſocium appellat his uerbis: Ptolemaeo rege, foederato nobis, & ſocio, ob aerarij noſtri anguſtias iuſſo ſine ulla culpa proſcribi, ideoq. hauſto ueneno uoluntaria morte deleto; & tributaria facta Cyprus eſt, & uelut hoſtiles eius exuuiae claſsi impoſitae, in urbem aduectae ſunt per Catonem? VIVVS, *& uidens*,} Sumpſit a Terentio: apud quem in Eunucho ita loquitur Phaedria: Prudens, ſciens, uiuus uidenſque pereo.

ORATIO

EN, cur ceteri reges ſtabilem eſſe ſuam fortunam arbitrentur; cum, hoc illius funeſti anni perdita exemplo, uideant per tribunum aliquem, & ſexcentas operas ſe fortunis ſpoliari, & regno omni poſſe nudari.

At etiam

At etiam eo negocio M. Catonis ſplendorem maculare uoluerunt, ignari, quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique uirtus ualeret: quae in tempeſtate ſaeua quieta eſt, & lucet in tenebris, & pulſa loco manet tamen, atque haeret in patria; ſplendetq. per ſe ſemper; neque alienis umquam ſordibus obſoleſcit. non illi ornandum M. Catonem, ſed relegandum; nec illi committendum illud negocium, ſed imponendum putauerunt; qui in concione palam dixerint, linguam ſe euelliſſe M. Catoni, quae ſemper contra extraordinarias poteſtates libera fuiſſet. ſentient, ut ſpero, breui tempore, manere libertatem illam, atque hoc etiam, ſi fieri poterit, eſſe maiorem, quod cum conſulibus illis M. Cato, etiam cum iam deſperaſſet aliquid auctoritate ſua profici poſſe, tamen uoce ipſa, ac dolore pugnauit, & poſt meũ diſceſſum ijs Piſonem uerbis, flens meum & reip. caſum, uexauit, ut illum, hominem perditiſſimum, atque impudentiſſimum, paene iam prouinciae paeniteret. cur igitur rogationi paruit? quaſi uero ille non in alias quoque leges, quas iniuſte rogatas putaret, iam ante iurarit.

EXPLANATIO

EN. CVR *ceteri reges*} de hac figura diximus lib. I. in Verrem, in eo loco: En, cui tuos liberos committas. MACVLARE} nam regiae gazae uendendae, & pecuniae deportandae M. Catonem, lege lata, Clodius praefecit; non ut Catonem ornaret; ſed partim ut uirum fortiſsimum, & improbis ciuibus infenſum, a republica remoueret; partim ut, ſi quis deinde legem illam de Cypro publicatam uellet accuſare, ſocium, ac defenſorem haberet M. Catonem, utpote qui eius negocij particeps fuiſſet. quod ſane ita contigit. pro domo ſua, de prouincijs conſularibus, Plutarchus, Velleius. IGNARI, *&c.*} laudat uirtutem; ut Catoni, uiro innocentiſsimo, & omni laude praedito, nullam ex illo negocio haerere infamiã potuiſſe conſtet. turpis quidem Clodius, qui legem tulit: non tamen turpis Cato, qui negocium, ea lege impoſitum, adminiſtrauit. IMPONENDVM} & rei, & hominis cauſſa hoc uerbo uſus eſt: ut hoc ſignificet, & rem Catone indignam eſſe impoſitam, & impoſitam inuito. quod & Dio tradit libro. XXXIIX. EVELLISSE} ſic & in ea pro domo ſua, quo modo autem euelliſſe? quia Cato, ſuſcepto & adminiſtrato negocio, contra leges a Clodio in tribunatu latas pro ſua ueteri conſtantia, ac libertate loqui iam non poſſet: quandoquidem inter eas leges eſſet ea, de Cypro publicata: quae ſi tolleretur, ea ſimul, quae Cato in Cypro geſſerat, tolli neceſſe erat. nec ſane parum callide Clodius cogitauit. nam, quod fore putauit, id ipſum euenit; ut Cato, ne, quae ipſe in Cypro & Byzantij egiſſet, infirmarentur, Clodij tribunatum contra Ciceronem defenderet. de quo in oratione de prouincijs conſularibus, & Plutarchus in Cicerone. POST *meum diſceſſum*} errat igitur Plutarchus, qui Catonem ait ante Ciceronem a Clodio emiſſum. PROVINCIAE *paeniteret.*} cuius mercede, ac pactione inductus, cum Clodio de mea pernicie conſenſerat. PARVIT?} quod in Cyprum iuit.

ORATIO

NON offert ſe ille iſtis temeritatibus, ut, cum reip. nihil proſit, ſe ciue remp. priuet. conſule me, cum eſſet deſignatus tribunus pl. obtulit in diſcrimen uitam ſuam: dixit eam ſententiam, cuius inuidiam capitis periculo ſibi praeſtandam uidebat: dixit uehementer, egit acriter, ea, quae ſenſit, prae ſe tulit, dux, auctor, actor rerum illarum fuit, non quo periculum ſuum non uideret: ſed in tanta reip. tempeſtate nihil ſibi, niſi de patriae periculis, cogitandum putabat. conſecutus eſt ipſius tribunatus. quid ego de ſingulari magnitudine animi eius, ac de incredibili uirtute dicam? meminiſtis illum diem, cũ, templo a collega occupato, nobis omnibus de uita eius uiri & ciuis timentibus, ipſe animo fortiſſimo uenit in templum, & clamorem hominum auctoritate, impetum improborum uirtute ſedauit. adijt tum periculum, ſed adijt ob cauſſam, quae quanta fuerit, iam mihi dicere non eſt neceſſe. at, ſi iſti Cypriae rogationi ſceleratiſſimae non paruiſſet, haereret illa nihilo minus in rep. turpitudo, regno enim iam publicato, de ipſo Catone erat nominatim rogatum. quod ille ſi repudiaſſet; dubitatis, quin ei uis eſſet allata, cum omnia acta illius anni per illum unum labefactari uiderentur? atque etiam hoc iubebat: quoniam illa in rep. macula regni publicati maneret, quam nemo iam poſſet eluere; quod ex malis boni poſſet in rep. prouenire, id utilius eſſe per ſe conſeruari, quam per alios amitti. atque ille, etiam ſi alia quapiam ui expelleretur illis temporibus ex hac urbe, facile pateretur. etenim qui ſuperiore anno ſenatu caruiſſet; quo ſi tum ueniret, me tamen ſocium ſuorum in rep. conſiliorum uidere poßet: is aequo animo tum, me expulſo, & meo nomine cum uniuerſo ſenatu, tum ſententia ſua condemnata, in hac urbe eße poſſet? ille uero eidem tempori, cui nos, eidem furori, eiſdem conſulibus, eiſdem minis, inſidijs, periculis ceſſit. luctum nos hauſimus maiorem; dolorem ille animi non minorem.

EXPLANATIO

DESIGNATVS *tribunus pl.*} nonis Decembris: quem ſaepe diem ſibi glorioſum, reipublicae ſalutarem Cicero nominat, de coniuratis in ſenatu dictae ſententiae ſunt: factoq. in Catonis ſententiam ſenatus conſulto, in carcere necati. hinc apparet, quod in Pediano legitur, falſum eſſe, magiſtratum inijſſe tribunos pl. nonis Decembribus. nam deſignatum hic apparet fuiſſe tribunum M. Catonem, quo die

dictae ſententiae ſunt de coniuratis: quem fuiſſe nonas Decembris, ex ea pro Flacco, ex epiſtola M. Bruti, e Salluſtio, & Plutarcho non dubie conſtat. primus autem magiſtratus dies tribunis pl. fuit, IV. idus Decembris. quod a Dionyſio, & Liuio cognouimus. S I B I *praeſtandam*} ita grauem ſibi inuidiam uidebat impendere, ut eam ſubire ſine uitae periculo non poſſet. ſubijt tamen, patria uitae antelata. T E M P L O *a collega occupato,*} Q. Metellus Nepos, M. Catonis in tribunatu pl. collega, legem de Pompeio cũ exercitu ex Aſia ad urbem reuocando perferre conatus eſt. obſtitit Cato, non ſine uitae periculo, ut Plutarchus in eius uita docet. Templum hic Cicero uocauit Roſtra, in quibus leges ferri ſolitae ſunt. nam loca omnia, augurijs conſtituta templa dicebantur. & ut non omnia templa ſancta, ſic nec ſacrae omnes aedes templa apud ueteres fuere. illud ex Varrone, hoc ex Gellio cognoſcitur. Varro ſic lib. VI. de lingua Latin. Curia Hoſtilia templum eſt, & ſanctum non eſt. Gellius autem lib. XIV. c. 7. ex libro Varronis quarto epiſtolicarum quaeſtionum haec recitat: Docuit, confirmauitq. niſi in loco per auguria conſtituto, quod templum appellaretur, S. C. factum eſſet, iuſtum id non fuiſſe: propterea & in curia Hoſtilia, & in Pompeia, & poſt in Iulia, cum profana ea loca fuiſſent, templa eſſe per auguria conſtituta, ut in ijs S. C. more maiorum iuſta fieri poſſent. inter quae id quoque ſcriptum reliquit: non omnes aedes ſacras templa eſſe, ac ne aedem quidem Veſtae templum eſſe. Suggeſtus igitur ille, qui in foro fuit, unde tribuni pl. ad populum leges ferebant, modo Roſtra, modo templum uocabatur; Sed templum, ut opinor, prius, quam Roſtra. nam Varro lib. V. in templo adeſſe homines, dixit, pro in Roſtris. Et Cicero de Inuent. lib. 2. tribunum pl. de templo deducere. Et Liuius lib. III. P. Valerius, inquit, ſe ex curia proripit: inde in templum ad tribunos uenit. Roſtra quae poſtea dicta ſunt, templum uocauit. Liuius lib. IIX. Naues Antiatum partim in naualia Romae ſubductae, partim incenſae: Roſtriſq. earum ſuggeſtum in foro exſtructum adornari placuit; Roſtraq. id templum appellatum. Et infra, eodem libro, Roſtra ſignificat, cum ait: Digreſſum eum templo laetus ſenatus, laetior populus, circumfuſi, ac gratulantes hinc magiſtro equitum, hinc dictatori, proſecuti ſunt. Et lib. XXIII. Egreſſus curia, in templo magiſtratuum contendit, comprehenditq. D. Magium, atque ante pedes ſtatutum cauſſam dicere iuſsit. Abundamus Ciceronis exemplis. nam in hac oratione inquit de Fabricio tribuno pl. Princeps rogationis Q. Fabricius templum aliquanto ante lucem occupauit. Et infra: Tribunos pl. ferro e Roſtris expulſos. quo loco Q. Fabricium, a quo templum occupatum dixerat, ſignificat. Et in Vatinium: L. Vectium in concionem produxeris; indicem in Roſtris, in illo, inquam, augurato templo & loco collocaris. Et pro lege Manilia de Roſtris loquitur, cum ait in extrema oratione: Deos omnes teſtor, eos maxime, qui huic loco temploq. praeſidet. Et in Verrem lib. III. Quid poſſumus contra illũ praetorem dicere, qui quotidie templum tenet? Nec aliter accipio illud in lib. 2. de oratore: Vi pulſum ex templo L. Cottam, & T. Didium, cum intercedere uellent rogationi, nemo poterat negare. A C O L L E G A} Q. Metello Nepote, qui, ut iniquam legem ferret, templum occupauit. non tulit autem, Catone cum uitae periculo reſiſtente. Plutarchus in eius uita. A D I I T *tum periculum*,} me conſule, & anno ſequenti, cum obſtitit Metello conſuli. H A E R E R E T *illa nihilo minus in rep. turpitudo.*} nihilo minus omnia regia bona praeconi ſubiecta uenijſſent. cum enim, ut negocium illud Cyprium a Catone adminiſtraretur, lata lex eſt; iam regnum erat publicatum. P E R *illum iam labefactari*} ſi, Clodia lege contempta, in Cyprum ire recuſaret. quo quidem oſtendiſſet, leges Clodij nullas eſſe. Q V O D *ex malis boni poſſet in rep. peruenire,*} malum fuit, inſonti regi ſine cauſſa ſuum eripere: bonum de bonis illius coactam pecuniam in aerarium inferre. quod a Catone potius, integerrimo homine, quam a quouis alio fieri, e rep. fuit. A L I A *quapiam ui*} placet, ut eſt in Maffeiano libro, Aliquapiam ui: ut quemadmodum ab alius quiſquam fit aliquiſquam, (nam dixit Liuius lib. XXXXI. Nec ullos alicuiquam in ſeruitutem dari placere) ſic ab alius quiſpiam deducatur aliquiſpiam. S V P E R I O R E *anno*} Caeſare conſule. quo anno, cum nihil more maiorum gereretur, Caeſare leges & auſpicia negligente; Cato deſperatione quadam in ſenatũ non uenit. S E N T E N T I A *ſua*} cum enim pulſus eſt Cicero, tum damnari, & ſenatus uiſus eſt, ſententia Catonis. pulſus enim eſt ob coniuratorum necem. illi autem e ſenatus conſulto, Catonis in ſententiam facto, necati ſunt. C E S S I T.} cum Cypriae rogationi paruit, & in Cyprum profectus eſt.

O R A T I O

HIS de tot, tantiſq. iniurijs in ſocios, in reges, in liberas ciuitates conſulum querella eſſe debuit. in eius magiſtratus tutela reges, atque exterae nationes ſemper fuerunt. ecquae uox umquam eſt audita conſulum? quamquam quis auderet, ſi maxime queri uellet? de Cyprio rege quererentur, qui me ciuem, nullo meo crimine, patriae nomine laborantem, non modo ſtantem nõ defenderunt, ſed ne iacentem quidem protexerunt? ceſſeram, ſi alienam a me plebem fuiſſe uultis, quae non fuit, inuidiae; ſi commoueri omnia uidebantur, tempori; ſi uis ſuberat, armis; ſi ſocietas magiſtratuum, pactioni; ſi periculum ciuium, reip. cur, cum de capite ciuis, (non diſputo, cuiuſmodi ciuis) & de bonis proſcriptio ferretur, cum & ſacratis legibus, & XII tabulis ſancitum eſſet, ut neque priuilegium irrogari liceret, neque de capite, niſi comitijs centuriatis, rogari, nulla uox eſt audita conſulum? conſtitutumq. illo anno eſt, quantum in illis duabus huius imperij peſtibus fuit, iure poſſe per operas concitatas quemuis ciuem nominatim tribuni pl. conſilio ex ciuitate exturbari? quae uero promulgata illo anno fuerunt, quae promiſſa multis, quae conſcripta, quae ſperata, quae cogitata, quid dicam? qui locus orbis terrae iam non erat alicui deſtinatus? cuius negotij publici cogitari, optari, fingi curatio potuit,

quae

quae non eſſet attributa, atque deſcripta? quod genus imperij, quae prouincia, quae ratio aut auferendae, aut conflandae pecuniae, non reperiebatur? quae regio, ora ue terrarum paullo erat latior, in qua non regnum aliquod ſtatueretur? quis autem rex, qui illo anno non aut emendum ſibi, quod nõ habebat; aut redimendum, quod habebat, arbitraretur? quis prouinciam, quis pecuniam, quis legationem ab ſenatu petebat? Damnatis de ui reſtitutio, conſulatus petitio ipſis illi populari ſacerdoti comparabatur.

EXPLANATIO

IN *ſocios, in reges, in liberas ciuitates,*} in Peſsinuntem, in Ptolemaeum, in Byzantium. ſupra. QVIS *auderet,*} tranſit a parte ad totum, hoc eſt a conſulibus ad omnes ciues. quis, inquit, in ciuitate contra P. Clodium, facinoroſum hominem, & audacem mittere uocem, ſi maxime uellet, auderet? rurſus a toto ad partem, hoc eſt ad conſules, orationem conuertit. mihi, inquit, quia patriam a coniuratorum ſcelere uindicaram, laboranti; non modo ante diſceſſum meum, ſed ne poſt diſceſſum quidem auxilio fuerunt. & metaphora, quae ſit per oppoſitionem, quam Ariſtoteles laudat, uſus eſt. nam, ſtantem & iacentem, cum tranſlata ſunt, tum etiam antitheta. Suſpicor tamen legendum hic eſſe: Quamquam quis audiret, ſi maxime queri uellent? SOCIETAS, *magiſtratuum*} inter conſules & tribunum pl. ut illi de mea pernicie, cum lex rogaretur, conniuerent; hic prouincias, quas uellent, ſceleris mercedem daret. SACRATIS *legibus,*} in Sacro monte latis, cum plebs a patribus ſeceſsit. Liuius, Dionyſius, Cicero ipſe pro C. Cornelio, Pedianus. PRIVILEGIVM} legem aduerſus unum ciuem. DE *capite,*} cum caput diminuitur, hoc eſt, cum aliquis ciuitate, ac libertate priuatur. ideo ſaepe caput & fortunas Cicero coniungit: propterea quod, quibus in cauſsis de capite, in ijſdem fere de bonis agitur. COMITIIS *centuriatis*} de his, & de omni comitiorum genere ſatis in libro de comitijs diſputatum a nobis eſt. quod autem ad huius loci ſententiam attinet: etſi, quid dicatur, apertum eſt; uerba tamẽ ex libro III. de legibus recitabo. Priuilegia, inquit, ne irroganto: de capite ciuis, niſi per maximum comitiatum, ne ferunto. & in eodem libro in extremo: Propterea quod neque tributa capitis comitia rata eſſe poſſunt, neque ulla priuilegij. maximum comitiatum pro centuriatis comitijs poſuit: quod his & maiores magiſtratus mandari, & ſumma quaeque perfici ſolerent. CONSCRIPTA,} priuatim, & occulte, ut ſyngraphae illae cum Byzantijs exſulibus, & legatis regijs factae. pro domo ſua. DESCRIPTA.} unico uerbo duas res ſignificat: primum, procurationum, quae dabantur, multitudinem; ubi enim deſcriptio, ibi ordo; & ubi ordo, ibi numerus: deinde, Clodij infinitam licentiam, qui, quaſi unus omnia teneret, ita, quae cuique uellet, pro ſua libidine deſcribebat. QVAE *prouincia,*} ita omnes contrahendae pecuniae uias perueſtigabat, ut prouincias nouas faceret, easq. improbis hominibus adminiſtrandas pretio traderet. huc illud ſpectat, quod eſt in ea pro domo ſua: Imperia ſcribebantur noua iuuentuti. REGNVM *aliquod*} ut nouas prouincias, ita noua regna Clodius ad conflandam pecuniam ſtatuebat. AB *ſenatu petebat?*} a Clodio petebant omnes, non, ut mos erat, a ſenatu. pecunia enim, & legationes ſenatus conſulto dabantur, prouinciae uero primum ſenatus conſulto, deinde lege curiata: niſi ſi quis, cum perferri legem curiatam non liceret, eo imperio, quod ſenatus lege Cornelia dabat, contentus, ſuo ſumptu in prouinciam uellet ire. quod paucisſimi fecerunt. DAMNATIS *de ui*} quos reſtitui leges uetabant, eos reſtituere Clodius cogitabat. & apparet, de ui damnatos ſolum uertiſſe: cum dicat, Reſtitutio. ſed capitali de ui eſt intelligendum. nec enim omnis uis capitalis fuit. quod in libro de legibus oſtendimus. CONSVLATVS *petitio*} forte hoc ſignificat in oratione pro domo ſua, cum ait: Imperia ſcribebantur noua iuuentuti. POPVLARI *ſacerdoti*} P. Clodio: qui, ut Plutarchus, & alij prodiderunt, libidinis cauſſa ad aras Bonae deae, quaſi ſacerdos eſſet, penetrauit. ridiculum Cicero, quaeſiuit in re turpi. quod ab ijs, qui de arte rhetorica ſcripſerunt, non modo conceditur, uerum etiam laudatur. πολλάκις, inquit Demetrius, καὶ τὰ μὲν πράγματα ἀτερπῆ ἐστι φύσει, καὶ στυγνά, ὑπὸ δὲ τοῦ λέγοντος γίνεται ἱλαρά.

ORATIO

HAEC *gemebant boni, ſperabant improbi, agebat tribunus pl. conſules adiuuabant. hic aliquando, ſerius quam ipſe uellet, Cn. Pompeius, inuitiſſimis ijs, qui mentem optimi ac fortiſſimi uiri ſuis conſilijs, ac fictis terroribus a defenſione meae ſalutis auerterant, excitauit illam ſuam non ſopitam, ſed ſuſpicione aliqua retardatam conſuetudinem reip. bene gerendae. nõ eſt paſſus ille uir, qui ſceleratiſſimos ciues, qui acerrimos hoſtes, qui maximas nationes, qui reges, qui gentes feras atque inauditas, qui praedonum infinitam manum, qui etiam ſeruitia uirtute, uictoriaq. domuiſſet, qui, omnibus bellis terra marique compreſſis, imperium populi R. orbis terrarum terminis definiſſet, remp. euerti ſcelere paucorum, quam ipſe non ſolum conſilijs, ſed etiam ſanguine ſuo ſaepe ſeruaſſet: acceſſit ad cauſſam publicam: reſtitit auctoritate ſua reliquis rebus: de praeteritis queſtus eſt. fieri quaedam ad meliorem ſpem inclinatio uiſa eſt. decreuit ſenatus frequẽs de meo reditu Kalendis Iun. diſſentiente nullo, referente L. Ninnio, cuius in mea cauſſa numquam fides uirtusque contremuit. interceſſit Ligus iſte neſcio qui, additamentum inimicorum meorũ.*

EXPLANATIO

SERIVS *quam ipſe uellet,*} excuſat Pompeium, quod a principio nefarijs Clodij conſilijs & actis obuiam non ierit. uoluiſſet enim obſiſtere: ſed, ut Caeſari ſatisfaceret, ſuorum actorum diſſolutionem metuenti, hominem nefarium furere in Ciceronem, atque in ipſam rempublicam paſſus eſt. INVITISSIMIS} maxime conſules intelligi, poſſumus exiſtimare. nam in Piſonem, Veſtrae fraudes, inquit, ueſtrum ſcelus, ueſtrae criminationes inſidiarum mearum, illius periculorum, nefarie fictae; &c. EXCITAVIT *illam ſuam*} pro Domo: Excitatus aliquando Cn. Pompeij nimium diu reconditus, & penitus abſtruſus animi dolor ſubuenit ſubito reip. NON *ſopitam,*} non uſque eo ſuam diligentiam & uigilantiam in tuenda republica Pompeius omiſit, ut omnino publicae cauſſae indormiret, ſed ut paullulum conniueret. SCELERATISSIMOS *ciues,*} breui oratione omnes Pompeij laudes percurrit. ſceleratiſsimos ciues appellat, Cn. Carbonem, Cn. Domitium, Q. Sertorium: quorum unum in Sicilia, alterum in Africa, tertium Pompeius in Hiſpania uicit. Marcum etiam Brutum, M. Bruti illius, qui C. Caeſari manus intulit, patrem in Gallia ciſalpina occidit. quem ipſum cum tribus ijs, quos nominaui, fortaſſe Cicero ſignificauit. Plutarchus, Valerius, epitome Liuij, alij. acerrimos autem hoſtes, & maximas nationes, non dubito quin intelligat Afros, Gallos, & Hiſpanos: qui odio quodam in populum Romanum impulſi, Carbonis & Sertorij partibus haeſerunt. pro lege Manilia. Quod autem ſequitur, Qui reges, qui gentes feras atque inauditas; manifeſte dictum apparet de Hiarba, Mithridate, Tigrane, deq. nationibus illis, quas, antea fama minus notas, Pompeius, dum fugientem Mithridatem perſequitur, tranſitum negantes uicit, & ad populi Romani ditionem adiunxit. unde illud in epiſtola quadam ad Atticum: Sampſicerame quid dices? uectigal te nobis in Antilibano conſtituiſſe, agri Campani abſtuliſſe? epitome Liuij, lib. CI. Plutarchus. PRAEDONVM}. Pompeius bellum aduerſus piratas, lege Gabinia ſibi demandatum, undequinquageſimo die feliciſsime confecit. pro lege Manilia, Plutarchus, & alij. QVI *etiam ſeruitia*} ſeruitia re uera non Pompeius, ſed M. Craſſus deuicit. ſed eam laudem Cicero ſaepe ad Pompeium conatur transferre; cum dicat, aduentante Pompeio ſeruilem manum timore conſternatam, nullo labore a Craſſo eſſe deuictam. Teſtis eſt, inquit pro lege Manilia, iterum, & ſaepius Italia: quae cum ſeruili bello taetro periculoſoq. premeretur, ab hoc auxilium abſente expetiuit: quod bellum exſpectatione Pompeij attenuatum atque imminutum eſt, aduentu ſublatum ac ſepultum. & dixit, Etiam: quaſi, contra quam uidetur: cum aliter homines exiſtiment; quia ſeruile bellum duce Craſſo confectum eſt. hinc illud libro I. ad Atticum de Craſſo: Qui mihi laudem illam eo minus deberet, quod meis omnibus litteris in Pompeiana laude perſtrictus eſſet. VIRTVTE *uictoriaq.*} non, Virtute, ſeruili bello demonſtrata; aut, Victoria, de ſeruis relata; ſed, Virtute, quam ſuperiore bello, aduerſus Mithridatem & Tigranem geſto, iam oſtenderat; Victoriae, quam eo bello conſecutus erat. cuius uirtutis uictoriaeq. opinione ac fama fractos eſſe, ac perturbatos ſeruilis exercitus animos ſignificat: ut deinde Craſſo non difficilis uictoria fuerit. cur autem neque uirtutem ſine uictoria, neque uictoriam ſine uirtute poſuit, ſed alteram cum altera coniunxit? quia neque ſemper, qui uirtute praediti ſunt imperatores, hoſtem uincunt: neque, qui uincunt, ij ſemper uirtute excellunt. itaque cum uirtutem & uictoriam nominamus, ſummam & abſolutam laudem exprimimus. alioqui neque uirtus imperatoris in bello ſine fortuna, neque fortuna ſine uirtute laudatur. DOMVISSET,} caute, nec ſine induſtria poſuit hoc uerbum. non enim a Pompeio uicta ſeruitia, ſed illius aduentu compreſſa debilitataq. ſunt. Viciſſet, igitur, aut, Debellaſſet, perſpicue falſa erant: Domuiſſet, ut falſum refelli non poteſt.

OMNIBVS *bellis*} Africano, tranſalpino, Hiſpanienſi, Mithridatico. de tribus enim orbis partibus Pompeius triumphauit, uicto in Africa Carbone, in Hiſpania Sertorio, in Aſia Mithridate. ORBIS *terrarum terminis*} ὑπερβολικῶς. non enim uniuerſus terrarum orbis, ſed & maior, & nobilior pars imperio populi Romani tenebatur. SANGVINE *ſuo*} cum, bello Sertoriano, Sucronenſi proelio uulnus acceperit. Plutarchus in Sertorio, & Pompeio. Appianus lib. I. AVCTORITATE *ſua*} non dixit, poteſtate; quia, priuatus erat. eſt enim magiſtratus poteſtas, priuati uero hominis auctoritas. ſic infra, Princeps, inquit, P. Lentulus auctoritate ac ſententia ſua cauſſam ſuſcepit: quia nondum conſulatum inierat Lentulus, ſed deſignatus erat. L. NINNIO,} tribuno pl. NNMQVAM} nam &, antequam Cicero iret in exſulium, cum alia praeſtitit officia, tum populo perſuaſit, ut tamquam in publica calamitate ueſtem mutaret. hoc apud Dionem libro. XXXIIX. ſcriptum eſt. idem Ninnius uidetur & ad ſenatum de ueſtitu mutando retuliſſe. quod ex illis uerbis, quae in hac ipſa oratione ſunt, conijcio: Vir incredibili fide, magnitudine animi, conſtantia L. Ninnius ad ſenatum de rep. retulit; ſenatuſq. frequens ueſtem pro mea ſalute mutandam cenſuit. FIDES *uirtuſq.*} Fides & uirtus, propterea dicit; quia pro amico non ſatis eſt uelle, niſi audeas; & multos, quibus animus non deeſt, fides & uoluntas deficit. CONTREMVIT.} in periculis. poetice magis, quam oratorie, dictum. nam hoc uerbum potius in animalia conuenit. quod ſi dixiſſet, L. Ninnium, quia fide, ac uirtute eſſet ſingulari, numquam in ſua cauſſa contremuiſſe: proprie dixiſſet, non tamen, ut Graeco uerbo utar, ἐνεργητικῶς. proprium igitur, quo res ſignificatur, omiſit: tranſlatum, quo ſignificatur ſimul & augetur, uſurpauit. His autem tranſlationum quaſi luminibus ſi cuius inter Latinos, Ciceronis maxime ſplendet oratio. tranſlata porro uerba plus habere iucunditatis, ac plus etiam ad ſignificandum ualere, quam propria, ſciendum eſt. migrant enim in alienum locum: ex quo libentius tamquam accurrit animus ad nouitatem; & quia comparationes & ſimilitudines rem plane ſubijciunt oculis;

ideo

ideo tranſlata, quae nihil aliud quam breues & conciſae ſimilitudines ſunt, uigere magis in oſtendenda re, quā propria uidentur. ſed de tranſlatione, Cic. fam. ep. 17. l. xvi. & in Bruto, Demetrius in illo aureo περὶ ἑρμηνείας libello, quem pater meus, reſtituendae antiquitatis cupidus, ante me natum edidit. LIGVS *iſte neſcio qui,*} Aelium Ligurem ſignificat: & in ambigua nominis ſignificatione ludit. nam Ligus & gentis Aeliae cognomen eſt: & hominem in Liguria natum demonſtrat. notat igitur ignobilitatem, cum ait, Ligus iſte neſcio qui. &, Ligus, non ut familiae Romanae cognomen, ſed ut nationis nomen poſuit. ſupra, & pro domo ſua, de haruſpicum reſponſis. ADDITAMENTVM} quia cum nouem tribunos pl. ante diſceſſum ſuum Cicero habuiſſet, poſt diſceſſum Ligus iſte ex eo numero defluxit, ſeq. ad Clodij partes addidit.

ORATIO

RES erat & cauſſa noſtra eo iam loci, ut erigere oculos, & uiuere uideretur. quiſquis erat, qui aliquam partem in meo luctu ſceleris Clodiani attigiſſet, quocumque uenerat, quod iudicium cumque ſubierat, damnabatur. inueniebatur nemo, qui ſe ſuffragium de me tuliſſe confiteretur. deceſſerat ex Aſia frater meus magno ſqualore, ſed multo etiam maiore maerore. huic ad urbem uenienti tota obuiam ciuitas cum lacrumis gemituq. proceſſerat: loquebatur liberius ſenatus: concurrebant equites R. Piſo ille, gener meus, cui fructum pietatis ſuae neque ex me, neque a populo R. ferre licuit, a propinquo ſuo ſocerum ſuum flagitabat: omnia ſenatus reijciebat, niſi de me primum conſules retuliſſent. quae cum res iam manibus teneretur; & cum conſules prouinciarum pactione libertatem omnem perdidiſſent; qui cum in ſenatu priuatim, ut de me ſententias dicerent, flagitabantur, legem illi ſe Clodiam timere dicebant: cum haec non poſſent iam diutius ſuſtineri, initur conſilium de interitu Cn. Pompeij. quo pateſacto, ferroq. deprehenſo, ille incluſus domi tamdiu fuit, quamdiu inimicus meus in tribunatu. de meo reditu octo tribuni promulgarunt. ex quo intellectum eſt, non mihi abſenti creuiſſe amicos, in ea preſertim fortuna, in qua nonnulli etiam, quos eſſe putaueram, non erant, ſed eos uoluntatem ſemper eandem, libertatem non eandem ſemper habuiſſe. nam ex nouem tribunis, quos tunc habueram, unus me abſente defluxit, qui cognomen ſibi ex Aeliorum imaginibus arripuit, quo magis nationis eius eſſe, quam generis, uideretur. hoc igitur anno, magiſtratibus nouis deſignatis, cum omnes boni omnem ſpem melioris ſtatus in eorum fidem conuertiſſent, princeps P. Lentulus auctoritate ac ſententia ſua, Piſone & Gabinio repugnantibus, cauſſam ſuſcepit; tribuniſq. pl. octo referentibus, praeſtantiſſimam de me ſententiam dixit. qui cum ad gloriam ſuam, atque ad ampliſſimi beneficij gratiam magis pertinere uideret, cauſſam illam integram ad ſuũ conſulatum reſeruari; tamen rem talem per alios citius, quam per ſe tardius, confici malebat.

EXPLANATIO

QVI *aliquam partem in meo luctu, &c.*} qui de mea pernicie cum Clodio ſenſiſſet. QVOD *iudicium cumque*} ſic & Terentius diſiuncte locutus eſt: Cum quibus erat cumque una, his ſeſe dedere. DAMNABATVR.} deeſſe uerbum ſuſpicor. nam cum duas res propoſuerit, Quocumque uenerat, quod iudicium cumque ſubierat: quorum alterum de Clodianis candidatis, alterum de ijſdem aut accuſatoribus, aut reis dictum eſt: conſentaneum erat, ut duobus item uerbis ſententiam clauderet, ſic, repudiabatur, & damnabatur: ut & repulſam, & damnationem demonſtraret. in quo ne quis me, inani coniectura ductum, uaticinari & inſanire putet: locum recitabo ex oratione pro domo ſua, qui meam opinionem ſatis, ut opinor, comprobabit. ſic igitur in ea ſcriptum eſt: Itaque cum tu fiorens ac potens per medium forum popularis uolitares: amici illi tui, te uno amico tecti & beati, qui ſe populo commiſerant, ita repellabantur, ut etiam Palatinam tuam perderent: qui in iudicium uenerant, ſiue accuſatores erant, ſiue rei, te deprecante, damnabantur. Satis ne patet ex his uerbis, & de ijs, qui magiſtratum peterent, & de ijs, qui in iudicium uenirent, Ciceronem intelligere? ibidem, paucis interiectis uerſibus, haec ſequuntur: De hac igitur lege dicimus, quae iure rogata uideatur: cuius quam quiſque partem tetigit, digito, uoce, praeda, ſuffragio; quocumque uenit, repudiatus, conuictusq. diſceſsit. Repudiatus, inquit, a populo; conuictus, in iudicio. non temere igitur mutilum eſſe locum ſuſpicamur; & ante uerbum, Damnabatur, ſcribendum, Repudiabatur, aut, Repellebatur. utroque enim uerbo eadem de re uſum eſſe Ciceronem in ea pro domo ſua, demonſtratum eſt. INVENIEBATVR *nemo, &c.*} cum enim Clodij amicos a populo repudiari, a iudicibus damnari uiderent; negabant omnes ſuffragium ſe tuliſſe in illa rogatione, quam de me Clodius tulerat. EX *Aſia*} minore: quam proconſulari imperio per triennium rexerat. SQVALORE,} colendi corporis curam omittimus in dolore. inde ſqualor, perculſi animi ſignum. MAERORE.} maerore hic pro animi ſolicitudine manifeſte poſuit. alibi maerorem in corpore, dolorem in animo ſignificat, ut ad Atticum in quadam epiſtola: Maerore minui: dolorem non potui, nec, ſi poſſem, uellem. LOQVEBATVR *liberius ſenatus:*} liberius, quam ratio temporum, aut conſulum uoluntas ferret. CVI *fructum, &c.*} quia perijt ante reditum Ciceronis. NEQVE *a populo R.*} quia, ſi uixiſſet, honores ei petenti populus R. memor pietatis in meo caſu declaratae, ſtudioſiſsime mandaſſet. A PROPINQVO *ſuo*} Piſone conſule. IAM *manibus teneretur;*} metaphora ſumpta ab ijs, qui eos, quos fugientes inſecuti erant, aſſecuti, manibus prehenſos tenent. item, inquit, mea res cum in manibus iam eſſet, cum a ſe-

natu

natu & a bonis ſummo ſtudio ageretur; initur conſilium de interitu Cn. Pompeij. PRIVATIM,} a priuatis ſenatoribus, de mea ſalute laborantibus. LEGEM *Clodiam*} in qua caput hoc erat, ne quis de Ciceronis reditu referret, ne quis decerneret, ne diſputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret in ſententiam, ne ſcribendo adeſſet. poſt reditum in ſenatu, & ad Att. FERRO *deprehenſo*,} in ueſtibulo ſenatus, in templo Caſtoris. nam ueſtibulum templi pars fuit. atque hoc aperte in oratione pro Milone ſignificatur his uerbis: Comprehenſus eſt in templo Caſtoris ſeruus P. Clodij, quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat. extorta eſt confitenti ſica de manibus. caruit foro Pompeius poſtea, caruit ſenatu, caruit publico; ianua ſe, ac parietibus, non iure legum iudiciorumque, texit. & infra: Inſidiator erat in foro collocatus, atque in ueſtibulo ipſo ſenatus. & in eadem infra: Quando illius poſtea ſica conquieuit? haec inſidiata Pompeio eſt. Quem locum exponens Pedianus, Piſone, inquit, & Gabinio conſulibus, pulſo Cicerone in exſilium, cum III. idus Sextilis Pompeius in ſenatum uenit, dicitur, ſeruo P. Clodij ſicam excidiſſe. eaq. ad Gabinium conſulem delata, dictum eſt, ſeruo imperatum a P. Clodio, ut Pompeius occideretur. Pompeius ſtatim domum redijt, ex eo domi tenus. Et in ea in Piſonem: Deprehenſus cum ferro ad ſenatum is, quẽ ad Cn. Pompeium interimendum collocatum fuiſſe conſtabat. Dixit, Ad ſenatum, quia deprehenſus erat in ueſtibulo ſenatus: ut in ea pro Milone. & pro domo ſua, Cn. Pompeium, inquit, foro, curiaq. priuauit, domumq. coniecit. EX *quo intellectum eſt, &c.*} ſi quis animum in ſententiam diligenter intendat, deeſſe negatiuam particulam intelliget. nam quia de reditu Ciceronis octo tribuni promulgarunt, cum eorũ antea ferenti legem Clodio interceſsiſſet nemo; poterat aliquis, abſenti Ciceroni creuiſſe amicos, exiſtimare. quod falſum eſſe arguit. non, inquit, mihi amici creuerunt, ſed, cum antea idem pro me uoluiſſent, non idem tamen auſi ſunt. & ipſe ſe exponit, cum infert: Nam ex nouem tribunis, quos tunc habueram, unus me abſente defluxit. legendum igitur ſic opinor: ex quo intellectum eſt, non mihi abſenti creuiſſe amicos, &c. EX *Aeliorum imaginibus*} imagines maiorum ſeruabantur, cum inſcriptione praenominis, nominis, cognominis. dicit igitur; Aelium, cum inſcriptiones imaginum perlegiſſet, inde cognomen Liguris accepiſſe: quo gentẽ Aeliam uſam eſſe iam diximus. quod etſi ob eam cauſſam fecit, ut ab illis Aelijs Liguribus, clariſsimis uiris, originem uideretur ducere: tamen, contra quam ille putauerat, eueniſſe ait Cicero, ut ex illo cognomine potius ex Ligurina natione, quam ex Aelia gente, putaretur eſſe. PRINCEPS *P. Lentulus*} conſules enim deſignati primo loco ſententiam dicebant. qua de re in libro de ſenatu dictum eſt. AVCTORITATE} quam habebat, & quia magiſtratus geſſerat, & quia conſul erat deſignatus. eſt enim in eo, qui magiſtratum gerit, poteſtas, in eo, qui geſturus eſt, auctoritas. itaque in oratione in Piſonem de Q. Metello conſule deſignato dixit: Ille deſignatus conſul, cum quidam tribunus pl. ſuo auxilio magiſtros ludorum ludos contra ſenatus conſultum facere iuſsiſſet, priuatus uetuit, atque id, quod nondum poteſtate poterat, obtinuit auctoritate.

ORATIO

HOC interim tempore P. Sextius, iudices, deſignatus, iter ad C. Caeſarem pro mea ſalute ſuſcepit. quid egerit, quantum profecerit, nihil ad cauſſam. equidem exiſtimo, ſi ille, ut arbitror, aequus nobis fuerit, nihil ab hoc profectum; ſin iratior, non multum. ſed tamen ſedulitatem, atque integritatem hominis uidetis. Ingredior iam in Sextij tribunatum. nam hoc primum iter deſignatus reip. cauſſa ſuſcepit. pertinere & ad concordiam ciuium putauit, & ad perficiendi facultatem, animum Caeſaris a cauſſa non abhorrere. Abijt ille annus. reſpiraſſe homines uidebantur, nondum re, ſed ſpe reip. recuperandae. exierunt malis ominibus, atque execrationibus duo ulturij paludati: quibus utinam ipſis eueniſſent ea, quae tum homines precabantur; neque nos prouinciam Macedoniam cum exercitu, neque equitatum in Syria, & cohortes optimas perdidiſſemus. ineunt magiſtratum tribuni pl. qui omnes de me promulgaturos confirmarant. ex his princeps emitur ab inimicis meis is, quem homines in luctu irridentes Gracchum uocabant: quoniam id etiam fatum ciuitatis fuit, ut illa ex uepretulis extracta nitedula remp. conaretur arrodere. alter uero, non ille Serranus ab aratro, ſed ex deſerto Gauij Oleli horreo, calatis granis, in Calatinos ac Lelios inſitus, ſubito, nominibus in tabulas relatis, nomen ſuum de tabula ſuſtulit.

EXPLANATIO

DESIGNATVS,} in quibuſdam antiquis libris legitur, Iudex deſignatus, ſed mendoſe. nam Sextiũ ſignificat Cicero non iudicem deſignatum, ſed tribunum pl. quod nemini, qui paullo ſit humanior, ignotum exiſtimo: cum tribunus pl. fuerit Sextius eodem anno, quo P. Lentulus conſul: ut, eodem anno deſignatum utrumque fuiſſe, neceſſe ſit. mendi cauſſa fuit, quod, Deſignatus, unica dictio poſita eſt, magiſtratus nomine praetermiſſo. EQVIDEM *exiſtimo*,} plus eſt in hac periodo artificij, quam fortaſſe aliquis opinetur. cum enim, ut Sextij beneficium in ſe maximum oſtenderet, quod quidem ab hac narratione, & ab ipſa cauſſa alienum non erat; poſſet dicere, iter illius in Galliam ad Caeſarem magnopere fructuoſum fuiſſe: non dicit tamen, & de induſtria rem implicat, ut neque affirmet, neque neget: callide ſane, & ingenioſe. nam, ſi profeciſſe eo itinere affirmaret; Caeſarem ſibi antea fuiſſe inimicum oſtenderet: quod pugnaret cum illis uerbis, quae ſupra poſuit, cum dixit: Ipſe autem Caeſar, quem maxime ignari homines

uerit atis

ueritatis mihi eſſe iratum putabant, erat ad portas. Sin profeciſſe Sextium negaret, uel quod iratum Caeſarem non inuenerit, uel quod ita iratum, ut placari non potuerit; inanem, & inutilem illam profectionē ſignificaret. cum igitur ad utramque partem offenſionem uideret, quo incurrere, uel ſi affirmaret, uel ſi negaret, cogeretur: ad artem confugit; rationemq. ut neque affirmaret, neque negaret, iniuit, hanc ſcilicet, ut dubitatione, quae inter affirmationem & negationem media eſt, uteretur. dixit igitur, Equidem exiſtimo, ſi ille, ut arbitror, aequus nobis fuerit, nihil ab hoc profectum; ſin iratior, non multum. Verum dubitabit aliquis: cur, cum Sextij profectionem Cicero neque fructuoſam uelit oſtendere, neque negare; tamen potius in eam partem inclinat, ut neget, quam ut affirmet? imminuit enim dubitationem, cum ait, ut arbitror. Reſpondeo: quia nihilo minus laudatur Sextius, etiam ſi nihil profecerit. uoluntas enim ipſa, & ſedulitas laudabilis eſt. Pendet autem potius Cicero in hanc partem, in qua ita Caeſari gratificatur, cum ſibi aequum fuiſſe indicat, ut Sextij tamen laudem non imminuat; quam in eam, in qua, ſi Caeſarem iratum fuiſſe ſignificaret, Sextij quidem in ſe beneficium augeret, utilitate profectionis illius demonſtrata, uerum Caeſaris animum poſſet offendere: cum in amicitia praeteriti odij commemoratio diſpliceat. SEDVLITATEM,} quod iuerit ad Caeſarem. INTEGRITATEM} quod in Ciceronem, hoc eſt in ipſam rempublicam, optime fuerit animatus. laborem enim pro eo, quem non diligit, nemo fere ſuſcipit. CONCORDIAM *ciuium*} nam ſi cum Clodio conſentiret Caeſar, haud paullo plus in reſtituendo Cicerone contentionis fuiſſet. cauſſam autem Ciceronis non aperte Caeſar iuuit, ne Clodium, hominem popularē, & factioſum, contra ſe irritaret: iuuit tamen, ut illa uerba demonſtrant in epiſtola ad Lentulum: Seſe, quae de mea ſalute egiſſet, uoluntate Caeſaris egiſſe, ipſum meum fratrem teſtatus eſt. ILLE *annus.*} quo Piſo & Gabinius conſules fuerunt. EXIERVNT} in prouincias euntes, Piſo in Macedoniam, Gabinius in Syriam. VVLTVRII} Vultures inter infauſti ominis animalia numerantur. ſic Piſo, & Gabinius, quaſi mali ominis aues, calamitatem reipublicae, quae conſecuta eſt, portendere uidebantur. NEQVE *nos*} ſignificat, non ipſis eueniſſe ea, quae homines exeuntibus precabantur, ſed reip. de prouincijs conſularibus, in Piſonem. INEVNT *magiſtratum*} IV. Idus Decembris. Dionyſius, Liuius. GRACCHVM *uocabant:*} Gracchus & Quinctiae gentis, & Semproniae cognomen fuit. hic Numeriū Quinctium, de quo infra mentio fit, ſignificat: & cognomen Gracchi ad irriſionem transfert: quod in homine ſibi inimico, nec alioqui ſatis inſigni, tam honorificum cognomen non libenter agnoſcat. forte autē ille, qui ſe Ti. Graccho natum ſimulabat, ex cognomine occaſionem arripuit, quod Gracchus uocaretur: quamquam non eſſet e Sempronijs, ſed e Quinctijs. appellat enim eum Quinctium ſcriptor libri de uiris illuſtribus: & Valerius Maximus duobus libris, III. & IX. ter Equitium nominat: etſi non Valerij, ſed librarij mendum puto fuiſſe: cum, Quinctius, non Equitius, uideatur legendum. licet Equitiae gentis alibi mentio reperiatur, ut in antiquis lapidibus. eundem & Cicero in oratione pro C. Rabirio perduellionis reo Gracchum uocat. EX *uepretulis*} Quinctilianus lib. v. de Diminutione legit, Vepreculis. NITEDVLA} uenuſte cum perpuſillo animali nitedula Numerium comparat, ut contemptiſsimum & infimae ſortis hominem ſignificet, qui rempublicam tamen, fato quodam, laeſerit. Nitedula, uel, ut Seruio Honorato placet, nitela, muris exigui genus eſt, rubri coloris. ALTER} emitur. SERRANVS} de Sex. Atilio Serrano loquitur. quem ne putetis, inquit, Caio illi Serrano, quem ſerentem dati honores inuenerunt, cui a ſerendo agro cognomen eſt inditum, praeſtantiſsimo uiro, ſimilem eſſe. non hic ab illo Serrano, cuius cognomen refert, originem ducit: ſed, cum Gauij cuiuſdam Oleli filius eſſet, ab inopi ac uacuo patris horreo in Atiliam familiam per adoptionem tranſijt. quod quaſi iure quodam factum eſt, nam cum in deſerto illo Gauij horreo ita pauca grana eſſent, ut calarentur, hoc eſt uoce numerarentur: (paucitas enim menſuram non requirebat:) merito hic eius filius a calatis granis in eam familiam, quae Calatini cognomen habet, inſitus eſt. fuiſſe autem e gente Atilia Calatinos, uetera monumenta declarant. AC *Letios,*} Atilios, rectius: e qua gente Calatini fuere. SVBITO, *nominibus in tabulas relatis,*} ſubito, dixit, quaſi nemo ita fore exiſtimaſſet: cum Atilia illuſtri gente Gauius, homo taeterrimus ac turpiſsimus, minime dignus iudicaretur. uel, ſubito, quaſi occulte, & fraude aliqua in Atiliam gentem irrepſerit. IN *tabulas*} quo in libro Gauij nomen, cum praenomine, & cognomine, fuerat; ex eo libro priora nomina ſuſtulit; & repoſuit, Sex. Atilius Serranus. nomina autem hic Cicero dixit, pro praenomine, nomine, cognomine. quo modo & Plutarchus tria nomina dixit eſſe, Marcus, Tullius, Cicero; quorum primum praenomen, alterum nomen, tertium cognomen proprie uocantur. alibi nomen uſurpatur pro familia. NOMEN *ſuum*} Gauius. uel, ſi nomen & hic prolixius accipias, Gauius Olelus cum eo praenomine, quo ante uſus erat, de tabula ſuſtulit.

O R A T I O

VENIVNT Kalendae Ian. uos haec melius ſcire poteſtis: equidem audita dico: quae tum frequentia ſenatus, quae exſpectatio populi, qui concurſus legatorum ex Italia cuncta, quae uirtus, actio, grauitas P. Lentuli conſulis fuerit, quae etiam collegae eius moderatio de me: qui cum inimicitias ſibi mecum ex reip. diſſenſione ſuſceptas eſſe dixiſſet, eas ſe patribus conſcriptis dixit, & temporibus, & reip. permiſſurum. tum princeps rogatus ſententiam L. Cotta, dixit id, quod digniſſimum rep. fuit; nihil de me actum eſſe iure, nihil more maiorum, nihil legibus: non poſſe quemquam de ciuitate tolli ſine iudicio: de capite non modo ferri, ſed ne iudicari quidem poſſe, niſi comitijs centuriatis: uim fuiſſe illam, flammam quaſſatae reip. perturbatorumq. tempo-

rum,

rum, iure, iudicijsq. ſublatis: magna rerum permutatio ne impendente declinaſſe me paullulum, & ſpe reliquae tranquillitatis praeſentes fluctus, tempeſtatemq. fugiſſe: quare, cum abſens remp. non minus magnis periculis, quam quodam tempore praeſens, liberaſſem, non reſtitui me ſolum, ſed etiam ornari a ſenatu decere. diſputauit etiam multa prudenter: ita de me illum amentiſſimum, & profligatiſſimum hoſtem pudoris, & pudicitiae ſcripſiſſe, quae ſcripſerat, ijs uerbis, rebus, ſententijs, ut, etiam ſi iure eſſet rogatum, tamen uim habere non poſſet: quare me, qui nulla lege abeſſem, non reſtitui lege, ſed reuocari ſenatus auctoritate oportere. hunc, nemo erat, quin ueriſſime ſentire diceret. ſed poſt eum rogatus Cn. Pompeius, approbata laudataq. Cottae ſententia, dixit, ſeſe ocij mei cauſſa, ut omni populari concitatione defungerer, cenſere, ut ad ſenatus auctoritatem populi quoque R. beneficium erga me adiungeretur.

EXPLANATIO

KALENDAE *Ian.*} quo die magiſtratum conſules inibant. MELIVS *ſcire*} nam ego tum aberam: uos affuiſtis. FREQVENTIA *ſenatus,*} cum eo die de Cicerone actum iri Lentulo conſule non ignorarent. MODERATIO} cum enim Q. Metellus & P. Clodij frater eſſet, & inimicitias cum Cicerone exercuiſſet, qui etiam tribunus pl. conſulatu abeuntem concionis habendae poteſtate priuarat: tamen, Lentulo referente, moderatione quadam uſus, ſeſe continuit, inimicitijs reipublicae remiſsis. ET *temporibus, & reip.*} malim, & temporibus reipublicae; quod reipublicae tempora ita ferrent: ut poſt Red. ad Quir. Odium uel precibus mitigari poteſt, uel temporibus reip. communiq. utilitate deponi. Et pro Balbo ſic locutus eſt; Neque me diſſenſioni meae priſtinae putaui potius aſſentiri, quam praeſentib. reip. temporibus, & concordiae conuenire. PRINCEPS} non, quod eſſet e conſularibus antiquiſsimus: nam triennio ante illum P. Seruilius Iſauricus conſul fuerat: ſed antiquiſsimus eorum conſularium, qui tum erant in ſenatu. opinor enim, eo die Iſauricum non affuiſſe. nondum autem deſignatos conſules fuiſſe, qui ſententias primi rogabantur, ſatis liquet, cum eſſent calendae Ianuarij. NIHIL *de me, &c.*} hoc ſcripſit & in oratione pro domo ſua, & de legibus libro III. MORE *maiorum,*} qui optimis reipublicae temporibus ualuit ut lex, de legibus libro II. NON *modo ferri,*} ſi ferenda lex de capite; ferri centuriatis comitijs neceſſe fuit: ſin non dico ferenda lex, ſed, quod iuſtius uidetur, ante iudices de capite ciuis diſceptandum; neminem, niſi populum Romanum centuriatim coactum, oportuit iudicare. dicuntur autem comitia non modo cum ad magiſtratus creandos, ſed etiam cum ad legem ſciſcendam, aut de ciue iudicandum populus conuenit. quod in libro de legibus demonſtratum eſt. FLAMMAM *quaſſatae reipublicae*} quid ſimile eſt inter, Flamma, & Quaſſatae? uitium hic uidebitur imperitis: quia duorum generum in eadem periodo metaphorae damnantur. uerum, non eſt uitium, ſed eſt potius abſolutae metaphorae lumen & ornamentum. tunc enim eſt perfecta metaphora, cum & cauſſam ſimul, & quod ex cauſſa fit, complectitur: ut ſi dicas. Ex illo morbo languet reſpublica: fructus uberrimos ex his ſeminibus licet exſpectare: in tempeſtate reipublicae naufragium fecit. item hic, cum ex motu uehementi excitetur ignis, recte, & eleganter, quaſſata republica flammam illam, qua ipſe peruſtus eſt, exſtitiſſe demonſtrat. IMPENDENTE} pulcherrima tralatio, Impendente, Declinaſſe, Tranquillitatis, Fluctus, Tempeſtatem. nam, Fugiſſe, neque cum hac una metaphora conuenit: dicimus enim &, flammam fugit illorum temporum; & communem ciuitatis peſtem fugit: neque ad metum impendentis rei dumtaxat, ſed ad ea quoque, quae aequo loco ſunt, accommodatur. ABSENS} quia diſceſsit, ne inter ciues contentio excitaretur. PRAESENS,} cum in conſulatu meo exortam & erumpentem coniurationem compreſsi, atque extinxi. VERBIS, *rebus, ſententijs,*} lex infirmatur a ſe ipſa, cum in ea, quod non licet, ſcriptum eſt. in oratione pro domo ſua. ETIAM *ſi iure*} etiam ſi de mea pernicie iure rogaretur, ipſa tamen ſcriptione uim legis amitteret. CN. *Pompeius,*} ſecundo loco rogatus eſt dignitatis cauſſa, non quod eſſet poſt Cottam conſularium uetuſtiſsimus. nam ante illum conſulatum geſſerant, qui tum uiuebant, M. Lucullus, & L. Gellius. niſi ſi, non eo die fuiſſe eos in ſenatu, aliquis dixerit. DEFVNGERER,} liberarer: ne quis tribunus pl. aliquando concitandi in me populi occaſionem haberet, quia me, lege eiectum, ſine lege reſtitui non potuiſſe diceret.

ORATIO

CVM omnes certatim, aliusq. alio grauius, atque ornatius de mea ſalute dixiſſet, fieretq. ſine ulla uarietate diſceſſio: ſurrexit, ut ſcitis, Atilius hic Gauianus: nec auſus eſt, cum eſſet emptus, intercedere: noctem ſibi ad deliberandum poſtulauit. Clamor ſenatus, querellae, preces, ſocer ad pedes abiectus. ille ſe affirmare poſtero die moram nullam eſſe facturum. creditum eſt: diſceſſum eſt. illi interea deliberatori merces, longa interpoſita nocte, duplicata eſt. conſecuti dies pauci omnino Ianuario menſe, per quos ſenatum haberi liceret: ſed tamē actum nihil, niſi de me. cum omni mora, ludificatione, calumnia, ſenatus auctoritas impediretur, uenit concilij de me agendi dies, XIIX. Kal. Febr. princeps rogationis, uir mihi amiciſſimus, Q. Fabricius templum aliquanto ante lucem occupauit. quietus eo die Sextius, is qui eſt de ui reus. actor hic defenſorq. cauſſae meae nihil progreditur, conſilia exſpectat inimicorum meorum. quid illi, quorum conſilio P. Sextius in iudicium uocatur, quo ſe pacto gerunt? cum forum, Comitium, curiam multa de nocte armatis hominibus, ac ſeruis pleriſque occupauiſ-

ſent; impetum faciunt in Fabricium; manus afferunt; occidunt nonnullos; uulnerant multos; uenientem in forum uirum optimum, & conſtantiſſimum, M. Ciſpium, tribunum pl. ui depellunt; caedem in foro maximam faciunt; uniuerſiq. diſtrictis gladijs, & cruentis, in omnibus fori partibus fratrem meum, uirum optimum, fortiſſimum, meiq. amantiſſimum, oculis quaerebant, uoce poſcebant.

EXPLANATIO

GRAVIVS, *atque ornatius,*} ſententias, & uerba ſignificat: quibus eloquentiam definimus. non enim eloquens eſt, cuius in oratione aut ſententiarum granitas, aut uerborum elegantia deſideratur. VT *ſcitis*} quia pars iudicum ſenatores erant, qui tunc affuerant. GAVIANVS:} uetus nomen in anus producebant ij, qui adoptabantur. quod alibi quoque docuimus. SOCER} Cn. Oppius. poſt reditum ad Quirites, & ad Atticum libro IV. LONGA *nocte,*} menſe Decembri. DIES *pauci*}, quia nec a Kalendis Ianuarij ad XVIII. Kal. Febr. quotidie ſenatum haberi licet, propter dies comitiales; nec umquam a XIIX. Kal. Febr. ad Kalendas Febr. propter legem Pupiam. epiſt. fam. lib. I. ad Quinctum fratrem lib. II. CALVMNIA,} cum falſa quaedam ad moram interponendam afferrentur. ſic epiſtola I. ad Lentulum, Calumniam religionis, dixit, cum falſam religionis inductionem ſignificaret. SENATVS *auctoritas*} alibi ſenatus auctoritas dicitur ea, quae ne ſenatus conſultum eſſet, tribunorum pl. interceſſione factum erat. de quo diximus in libro de ſenatu. hic, ſenatus auctoritas, eſt ſumma uoluntas: cum ſenatus conſultum de Ciceronis reditu factum cunctus ſenatus magnopere uellet. impediebatur autem mora; ut, cum Atilius noctem ſibi ad deliberandum poſtulauit: ludificatione; ut, cum promiſit ſe poſtero die moram nullam eſſe facturum, nec tamen, quod promiſerat, praeſtitit: calumnia; ut, cum falſae cauſſae, differendi gratia, pro ueris adducerentur. VENIT *conſilij de me agendi dies,*} promulgata enim lege, exſpectauerat Fabricius, ut trinundinum praeteriret. non enim ante legem ferre licebat. &, Conſilij agendi, dixit, pro populi conuocandi, ut promulgata lex ferretur. proprie enim de creandis magiſtratibus comitia dicuntur; de ſciſcendis legibus, de ciuibus iudicandis, *καταχρηστικῶς*: contraq. de legibus, & de ciuibus conſilium proprie uocatur; de magiſtratibus, non item. ſic in ea poſt reditum in ſenatu, Legem, inquit, tribunus pl. tulit, ne auſpicijs obtemperaretur; ne obnunciare conſilio, aut comitijs, ne legi intercedere liceret. AVCTOR *hic,*} non Sextius, ſed Fabricius. cum enim dicat, Hic nihil progreditur; conſilia exſpectat inimicorum meorum: haec ad Fabricium pertinere, dubium non eſt: ſi quidem & de eodem paullo poſt illa uerba ſubiunguntur: Nullo uerbo facto, nulla concione aduocata, nulla lege, concitatam nocturnam ſeditionem quis audiuit? QVID *illi,*} de Clodianis dici manifeſtum eſt. accuſatum enim a Milone Clodium, quod caedem cum gladiatoribus in foro feciſſet, Dio libro XXXIX. ſcriptum reliquit. & de gladiatoribus, quos Appius praetor Clodio fratri commodauit, infra bis ſignificatur. M. CISPIVM} in oratione poſt reditum in ſenatu legitur, Moſopius: cum legendum ſit, ut quidem ego arbitror, M. Ciſpius. & in oratione pro Plancio, pro, Criſpio, non dubito quin reponendum ſit, Ciſpio: primum, quod Criſpiam familiam inter Romanas nominatam non inueni: deinde, quod, cum in oratione pro Plancio bene de ſe meritum appellet, conuenire hoc in M. Ciſpium, qui tribunus pl. Ciceronis cauſſam tutatus erat, merito uidetur: poſtremo, quod, cum in eadem pro Plancio, ſimultates eum, quas cum ipſo habuerat, depoſuiſſe dicat, ſuaeq. ſalutis non modo non oppugnatorem, ſed etiam defenſorem fuiſſe; hoc ipſum quoque in Ciſpium optime quadrat: de quo ſic in ea poſt reditum in ſenatu: Quid M. Ciſpius? (ſic enim potius, ut dixi, quam, Moſopius, lego) cui ego ipſi, parenti, fratriq. eius ſentio quantum debeam: qui, cum mea ſententia uoluntas eorum in priuato iudicio eſſet offenſa, publici mei beneficij memoria priuatam offenſionem oblitterauerunt. Ciſpiorum familiam alibi nominatam uidemus, Neap. & Romae.

ORATIO

QVORVM *ille telis libenter in tanto luctu, ac deſiderio mei, non depugnandi, ſed moriendi cauſſa, corpus obtuliſſet ſuum, niſi ſuam uitam ad ſpem mei reditus reſeruaßet. ſubijt tamen uim illam nefariam conſceleratorum latronum: & cum ad fratris ſalutem a populo R. petendam deprecandamq. ueniſſet, pulſus e Roſtris, in Comitio iacuit, ſeq. ſeruorum & libertorum corporibus obtexit, uitamq. tum ſuam noctis, & fugae praeſidio, non iuris, iudiciorumq. defendit. meminiſtis tum iudices corporibus ciuium Tiberim compleri, cloacas referciri, e foro ſpongijs effingi ſanguinem; ut omnes tantam illam copiam, & tam magnificum apparatum non priuatum, aut plebeium, ſed patricium, & praetorium eſſe arbitrarentur: nihilq. neque ante hoc tempus, neque hoc ipſo turbulentiſſimo die criminationis eſſe in Sextium. atqui uis in foro uerſata eſt. certe: quando enim maior? lapidationes perſaepe uidimus; non ita ſaepe, ſed nimium tamen ſaepe gladios; caedem uero tantam, tantos aceruos corporum exſtructos, niſi forte illo Cinnano, atque Octauiano die, quis umquam in foro uidit? qua ex concertatione animorum? nam ex pertinacia, aut conſtantia interceſſoris oritur ſaepe ſeditio, culpa, atque improbitate latoris, commodo aliquo imperitis, aut largitione propoſita; oritur ex concertatione magiſtratuum; oritur ſenſim ex clamore primum, deinde aliqua diſſenſione concionis; uix, ſero, & raro ad ma-*

nus peruenitur : nullo uero uerbo facto, nulla concione aduocata, nulla promulgata lege, concitatam nocturnam ſeditionem, quis audiuit? an ueriſimile eſt, ut ciuis R. aut homo liber quiſquam cum gladio in forum deſcenderit ante lucem, ne de me ferri pateretur, praeter eos, qui ab illo peſtifero, ac perdito ciue iampridem reip. ſanguine ſaginantur?

EXPLANATIO

FRATRIS *ſalutem*} ut Marcus frater ab exſulio reuocaretur. SERVORVM, *& libertorum*} ſi ita legas, ſeruos & libertos de Clodiano exercitu accipiemus : quaſi omnes aut ſerui, aut liberti fuerint. quod ſi probamus; apparebit, eos, qui caeſi ſunt, quorum ſe Quinctus corporibus texit, Clodianos omnes fuiſſe. quod aperte falſum uidetur. non enim multi de Clodianis, ſed ab ipſis multi ſunt interfecti. itaque iam dixit, caedem in foro maximam faciunt; uniuerſiq. diſtrictis gladijs, & cruentis, in omnibus fori partibus fratrem meum oculis quaerebant, uoce poſcebant. quo planum fit, non uictam eſſe Clodij manum, ſed uictricem fuiſſe. quocirca, ut ſignificetur, ex utraque parte caeſorum in foro corpora iacuiſſe; legendum crederem, ſeruorum, & liberorum : quod in ea dimicatione tum ſerui de Clodiana factione, tum liberi de bonorum parte ſint occiſi. EFFINGI} exprimi. hoc repoſuimus e Seruij Honorati in Virgilium commentario. nam antea pro effingi, effundi uulgatis in libris legebatur. eadem eſt eiuſdem uerbi apud Afranium ſignificatio. Accedo, inquit, ad te, ut tibi ceruicem fingam linteo. Hunc locum emendauit Franciſcus Hotomanus iuriſcons. egregius doctrina ingenioq. excellens. poſtea Fuluius Vrſinus, iuuenis eruditiſsimus locum oſtendit Iſidori cum eadem correctione l. XII. ep. 6. TANTAM *illam copiam*,} quantam fuiſſe eam conſtat, quae caedem in foro maximam fecit. copiam enim pro multitudine hominum poſuit. MAGNIFICVM *apparatum*} non caſu ad manus uentum eſſe ſignificat, ſed apparatu iam ante facto : quem magnificum appellat, in Appium praetorem, Clodij fratrem, iocans : quod exiguus apparatus eſſe non poſſet, quem praetor adornaſſet. non a priuato, inquit, homine, aut plebeio, hoc eſt a P. Clodio, qui tum & priuatus, & plebeius erat, haec armata manus eſt; ſed a patricio, & praetorio, hoc eſt ab Appio Pulchro; qui & patriciae gentis erat, & praeturam eo anno gerebat. hic enim gladiatores eos, quos in funere Marci propinqui ſui daturus erat, P. Clodio fratri ſuo commodauit. quod non obſcure ſignificatur infra; ubi haec ſunt : Gladiatores ex praetoris comitatu comprehenſi, in ſenatum introducti, confeſsi, in uincula coniecti a Milone, miſsi a Serrano. Sed clariſsime haec tota res narratur a Dione libro XXXIX. NIMIVM *tamen ſaepe*} ut Gracchanis primum, deinde Marianis temporibus. CINNANO,} cum inter Cinnam & Octauium conſules in urbe pugnatum eſt. Appianus lib. II. Pedianus. CONCERTATIONE} caedem illam tantam, quae in foro facta eſt, qua ex concertatione natam uidimus? nulla ſcilicet. nullam enim aut Fabricius, aut Ciſpius occaſionem pugnae committendae praebuerunt. PERTINACIA, *aut conſtantia*,} pertinacia, cum interceditur ſalutari legi : conſtantia, cum perniciosae. NVLLO *uerbo facto*,} hoc iam oſtendit, cum dixit de Fabricio : Nihil progreditur : conſilia exſpectat inimicorum meorum. SANGVINE *ſaginantur*?} ſimili metaphora de iiſdem uſus eſt in ea pro Milone. Vnum, inquit, genus eſt aduerſum infeſtumq. nobis, eorum, quos P. Clodij furor rapinis, & incendijs, & omnibus exitijs publicis pauit.

ORATIO

HIC iam de ipſo accuſatore quaero, qui T. Sextium queritur cum multitudine in tribunatu, & cum praeſidio magno fuiſſe, num illo die fuerit? certe non fuit. uicta igitur eſt cauſſa reip. & uicta non auſpicijs, non interceſſione, non ſuffragijs, ſed ui, manu, ferro. nam ſi obnunciaſſet Fabricio is tribunus pl. qui ſeruaſſe de caelo diceret : accepiſſet reſp. plagam, ſed eam, quam acceptam gemere poſſet. ſi interceſſiſſet collega Fabricio, laeſiſſet remp. ſed remp. iure laeſiſſet. gladiatores tu nouitios, pro exſpectata aedilitate ſuppoſitos, cum ſicarijs e carcere emiſſis ante lucem in forum immittas? magiſtratus templo deijcias? caedem maximam facias? forum purges? & cum omnia ui & armis egeris, accuſes eum, qui ſe praeſidio munierit non ut te oppugnaret, ſed ut uitam ſuam poſſet defendere? atqui ne ex eo quidem tempore id egit Sextius, ut a ſuis munitus, tuto in foro tum magiſtratum gereret, remp. adminiſtraret. itaque fretus ſanctitate tribunatus, cum ſe non modo contra uim, & ferrum, ſed etiam contra uerba, atque interceſſionem legibus ſacratis eſſe armatum putaret; uenit in templum Caſtoris, obnunciauit conſuli : cum ſubito manus illa Clodiana, in caede ciuium ſaepe iam uictrix, exclamat, incitatur, inuadit : inermem atque imparatum tribunum alij gladijs adoriuntur, alij fragmentis ſeptorum, & fuſtibus : a quibus hic multis uulneribus acceptis, ac debilitato corpore, & contrucidato, ſe abiecit exanimatus, neque ulla alia re ab ſe mortem, niſi opinione mortis, depulit.

EXPLANATIO

AVSPICIIS, *&c.*} lex enim uel auſpicijs, & interceſsione impeditur; uel ſuffragijs antiquatur: quae in Fabricij lege facta non ſunt. ui, manu, ferro acta res eſt. OBNVNCIASSET} impe-

diendae

diendae legis duo genera ſunt, obnunciatio, & interceſsio. utrumque ponit. SERVASSE *de caelo* } ne fas enim erat agi cum populo, cum de caelo ſeruaretur. uide or. pro Domo, & Phil. 2. ACCEPTAM *gemere poſſet*. } minorem, quam accepit. minor enim eſt plaga, cum obnunciatione, aut interceſsione, quam cum ui & armis reſpublica uincitur. ita graue uulnus, inquit, illatum eſt reipublicae, ut ex eo ſtatim occiderit, ut ne gemitum quidem edere potuerit. tralatio a uulnere ad damnum. IVRE *laeſiſſet*. } non quod iure interceſsiſſet, ſed quod intercedens, legitimo & iuſto impedimenti genere uſus eſſet. GLADIATORES *nouitios*, } habuit igitur Clodius non eos modo gladiatores, quos ei frater Appius dedit; de quibus iam dictum eſt; ſed eos etiam, quos ipſe ſibi aedilitatis cauſſa comparauit. aediles enim ludos, & munera gladiatoria populo dabant. SVPPOSITOS, } fratrem Clodij notat: qui gladiatores emit, non tam ut eos, quemadmodum ſimulabat, anno aedilitatis ſuae populo daret, quam ut ad caedem faciendam in forum immitteret. ſuppoſitos igitur, per fraudem inductos, malo conſilio paratos: cum aliud Clodius in ſermone oſtenderet, aliud in animo cogitaret. CARCERE *emiſſis* } a tribuno pl. P. Clodio. MAGISTRATVS } Fabricium intelligit. ſupra. & eſt artis oratoriae, numero multitudinis uti pro ſingulari. augetur enim quodam modo res. Ariſtoteles rhetoricorum lib. III. PVRGES? } mendoſa dictio. nam, purgare forum, infamiam non habet. quid ſi, Spurces, unius litterae adiectione, legas? nam inter G & C, ſi, quo modo ueteres ſcribebant, ut maiuſculas conſideres, minimum differt. ſpurcatum autem caeſorum hominum ſanguine forum intelligemus: & ad illud, quod ſupra dictum eſt, optime referetur, Meminiſtis e foro ſpongijs effingi ſanguinem. NE *ex eo quidem tempore*, } tempus illud ſignificat, de quo proxime dixit, cum Fabricius de templo deiectus, Ciſpius depulſus, caedes facta maxima. INTERCESSIONEM, } hoc falſum eſt: nam tribuno pl. intercedi a collega leges non uetabant. aut igitur, Interceſſionem, exponendum eſt, non tribunorum pl. ſed reliquorum magiſtratuum: quam tamen opinionem uix probari poſſe crediderim: quando enim tribuno pl. legem ferenti conſulem, aut praetorem, aut ullum omnino magiſtratum, praeter tribunum pl. interceſsiſſe legimus? aut correctione utēdum; ut aliquid a uetere ſcriptura non alienum excogitetur. certe, quod ad ſententiam attinet, quam ego in emendandis locis potiſſimum ſoleo conſiderare, aliquid uidetur eſſe reponendum, quod & minus, quam, uis, & plus, quam, uerba, ſignificet. CONSVLI: } Metello, legem aliquam ferenti, quam Sextius minus e republica iudicaret. non enim hoc ad Ciceronis cauſſam pertinuit. contra quem nihil egiſſe Metellum in conſulatu, ſatis conſtat. iam enim odium ſuum in Ciceronem reipublicae largitus erat.

ORATIO

QVEM cum iacentem, & conciſum plurimis uulneribus, extremo ſpiritu, exſanguem, & confectū uiderent, defatigatione magis, & errore, quam miſericordia, & modo, aliquando caedere deſtiterunt. & cauſſam dicit Sextius de ui? quid ita? quia uiuit. at id non ſua culpa. plaga una illa extrema defuit: quae ſi acceſſiſſet, reliquum ſpiritum exhauſiſſet. accuſa Lentidium: non percuſſit locum. male dicito Sabino, homini Reatino, cur tam temere exclamarit occiſum. ipſum uero quid accuſas? num defuit gladijs? num repugnauit? num, ut gladiatoribus imperari ſolet, ferrum non recepit? an haec ipſa uis eſt, non poſſe emori? an illa, quod tribunus pl. templum cruentauit? an, quod, cum eſſet ablatus, primumq. reſipuiſſet, non ſe referri iuſſit? ubi eſt crimen, quod reprehenditis? hic quaero iudices: ſi illo die gens iſta Clodia, quod facere uoluit, effeciſſet; ſi P. Sextius, qui pro occiſo relictus eſt, occiſus eſſet; fuiſtis ne ad arma ituri? fuiſtis ne uos ad patrium illum animum, maiorumq. uirtutem excitaturi? fuiſtis ne aliquando remp. a funeſto latrone repetituri? an etiam tum quieſceretis, cunctaremini, timeretis, cum remp. a facinoroſiſſimis ſicarijs, & a ſeruis eſſe oppreſſam, atque occupatam uideretis? cuius igitur mortem ulciſceremini, ſi quidem liberi eſſe, & habere remp. cogitaretis; de eius uirtute uiui quid uos loqui, quid ſentire, quid cogitare, quid iudicare oporteat, dubitandum putatis?

EXPLANATIO

ERRORE, } quia mortuum putarent. LOCVM. } quem ad inferendam necem percuti oportuit. uel, Loco, ubi opus fuit. uetus enim locutio, loco dicere, loco inſanire. GLADIATORIBVS } qui cum in arena pugnantes populo non ſatisfecerint, laniſta eorum magiſter ceruicem dare iuſſos interficit. TRIBVNVS *pl.* } Sextius. TEMPLVM, } Caſtoris: in quo obnunciauit conſuli.

ORATIO

AT uero ipſi parricidae, quorum effraenatus furor alitur impunitate diuturna, adeo uim facinoris ſui perhorruerant, ut, ſi paullo longior opinio mortis Sextij fuiſſet, Gracchum illum ſuum, transferendi in nos criminis cauſſa, occidere cogitarint. ſenſit ruſticulus non incautus (neque enim homines nequam tacere potuerunt) ſuum ſanguinem quaeri ad reſtinguendam inuidiam facinoris Clodiani: mulionicam penulam arripuit, cum qua primum Romam ad comitia uenerat: meſſoria ſe corbe contexit: cum quaererent alij Numerium, alij Quinctium, gemini nominis errore ſeruatus eſt. atque hoc ſcitis omnes, uſque adeo hominem in periculo fuiſſe,

quoad ſcitum ſit Sextium uiuere. quod niſi eßet patefactum, paullo citius, quam uellem; non illi quidem morte mercenarij ſui transferre potuißent inuidiam in quos putabant; ſed acerbiſſimi ſceleris infamiam grato quodam ſcelere minuiſſent. ac ſi tunc P. Sextius, iudices, in templo Caſtoris animam, quam uix retinuit, edidiſſet: non dubito, quin ſi modo eſſet in rep. ſenatus, ſi maieſtas populi R. reuixiſſet, aliquando ſtatua huic ob remp. interfecto in foro ſtatueretur. nec uero illorum quiſquam, quos a maioribus noſtris morte obita poſitos in illo loco, atque in Roſtris collocatos uidetis, eſſet P. Sextio, aut acerbitate mortis, aut in rep. animo, praeponendus, qui, cum cauſſam, ciuis calamitoſi, cauſſam amici, cauſſam bene de rep. meriti, cauſſam ſenatus, cauſſam Italiae, cauſſam reip. ſuſcepiſſet, cumq. auſpicijs, religioniq. parens obnunciaret, quod ſenſerat; luce, palam, a nefarijs peſtibus, in deorum hominumq. conſpectu, eſſet occiſus, ſanctiſſimo in templo, ſanctiſſima in cauſſa, ſanctiſſimo in magiſtratu.

EXPLANATIO

GRACCHVM} Numerium Quinctium Gracchum, quem Clodiani occidere cogitarunt, ut a Sextianis interfectus putaretur. TRANSFERENDI *criminis*} ut ex tribuni pl. morte inuidiam in nos concitarent, eam, quam e Sextij morte ipſi metuebant. AD *comitia*} ignobilem, & in agro educatum Numerium ſignificat. GEMINI *nominis*} & hic praenomen Numerij nomen appellat, ut ſupra. ACERBISSIMI *ſceleris*} in occidendo Sextio commiſsi. GRATO *ſcelere*} ſcelus eſſet, Numerium occidere, quia tribunus pl. erat: ſed gratum ciuitati ſcelus, quia ciuis improbus. REVIXISSET,} perijſſe enim uidebatur, cum Clodij furor dominaretur. MORTE *obita*} locutio poetis & oratoribus aeque communis. nam & ipſe in Phil. IX. & Lucretius, ac Ouidius ita locuti ſunt. IN *Roſtris collocatos*} apparet, plures ſtatuas eorum, qui pro republica mortem obierant, in Roſtris fuiſſe: tamen in IX. Philippica unam Cn. Octauij nominat. nam de quattuor legatis a Larte Tolumnio, Veientum rege interfectis, cum ait, Quorum ſtatuae in Roſtris ſteterunt uſque ad noſtram memoriam: nō tum eſſe in Roſtris eorum ſtatuas, ſed aliquot ante annis ſublatas eſſe, uidetur indicare. nec dubito, quin tempus ſupra conſulatum Marcellini & Philippi, quo anno Sextius eſt accuſatus, illa uerba ſignificent, Steterunt uſque ad noſtram memoriam. quid igitur exiſtimabimus, unam ne an plures in Roſtris ſtatuas fuiſſe? plures omnino: quando hic de pluribus Cicero meminit. & quamquam in Philippica unam memorat, quae tum fuerit: tamē unico exemplo eum fuiſſe contentum, cum pluribus uti poſſet, credendum eſt. OBNVNCIARET,} conſuli Metello, legem ferenti. SENSERAT;} cum de caelo auſpicaretur. hoc addidit oratorie, ut religionis uim augeret. nam uel ſi nihil ſenſiſſet aduerſum, obnunciabat tamen is, qui de caelo ſeruaſſet. Pro domo, negant, inquit, augures agi cum populo fas eſſe, cum de caelo ſeruatur. idem ſignificatur in Phil. 2. LVCE, *palam*,} ἔμφασις eſt in ſingulis fere uerbis uſque ad finem periodi. quod autem ait, Sanctiſsimo in templo, ſanctiſsima in cauſſa, ſanctiſsimo in magiſtratu; ſatis patet, templum Caſtoris, cauſſam reipublicae, tribunatum pl. ſignificari.

ORATIO

EIVS igitur uitam quiſquam ſpoliandam ornamentis eſſe dicet, cuius mortem ornandam monimento ſempiterno putaretis? Homines, inquit, emiſti, coegiſti, paraſti. Quid uti faceret? ſenatum obſideret? ciues indemnatos expelleret? bona diriperet? aedes incenderet? tecta diſturbaret? templa deorum immortalium inflammaret? tribunos pl. ferro e Roſtris expelleret? prouincias, quas uellet, quibus uellet, uenderet? reges appellaret? rerum capitalium condemnatos in liberas ciuitates per legatos noſtros reduceret? principem ciuitatis ferro obſeſſum teneret? haec ut efficere poſſet, quae fieri niſi armis oppreſſa rep. nullo modo poterant; iccirco, credo, manum ſibi P. Sextius & copias comparauit. At nondum erat maturum: nondum res ipſa ad eiuſmodi praeſidia uiros bonos compellebat: pulſi nos eramus, non omnino iſta manu ſola, ſed tamen non ſine iſta: uos taciti maerebamini. captum erat forum anno ſuperiore, aede Caſtoris, tamquam arce aliqua, a fugitiuis occupata: ferebatis. omnia hominum cum egeſtate, tum audacia perditorum, clamore, concurſu, ui, manu gerebantur: perferebatis. magiſtratus templis pellebantur: alij omnino aditu, ac foro prohibebantur: nemo reſiſtebat. gladiatores, ex praetoris comitatu, comprehenſi, in ſenatum introducti, confeſſi, in uincula coniecti a Milone, miſſi a Serrano: mentio nulla. forum corporibus ciuium R. conſtratum caede nocturna: non modo nulla noua quaeſtio, ſed etiam uetera iudicia ſublata. tribunum pl. plus uiginti uulneribus acceptis iacentem, moribūdumq. uidiſtis: alterius tribuni pl. diuini hominis, (dicam enim, quod ſentio, & quod mecum ſentiunt omnes) diuini, inſigni quadam, inaudita, noua magnitudine animi, grauitate, fide praediti, domus eſt oppugnata, ferro, facibus, exercitu Clodiano.

EXPLANATIO

HOMINES *emiſti*,} hoc enim nomine reus erat Sextius, quod in tribunatu magnam armatorum manum circa ſe habuerit. QVID *uti faceret*?} non poteſt Cicero, quod obijcitur, inficiari: ſed excuſat,

excuſat, atque eleuat, cum dicat Sextium neceſſario feciſſe, ut uitam ſuam praeſidio muniret. quod ut ita eſſe credatur, a poſterioribus arguit. multitudine uſus eſt Sextius in tribunatu. factum. qua de cauſſa uſus eſt? an, ut ſenatum obſideret? ciues indemnatos expelleret? aut aliquid eorum faceret, quae Clodius commiſit? nihil omnino fecit eiuſmodi. non igitur malo conſilio, ſed neceſſario praeſidium comparauit. Enumerat autem Cicero Clodij facinora; quia quodam modo rei cauſſa ſubleuatur, cum aduerſariorum deprimitur. SENATVM *obſideret?* } obſeſſum a Clodio ſenatum ſignificat in conſulatu Piſonis & Gabinij; quia, ut apud Plutarchum in Ciceronis uita legimus, Clodius, cum armatis ſatellitibus curiam circumſtans, omnia metu repleuerat. CIVES *indemnatos* } de ipſo Cicerone dictum, uſque ad illud, Templa deorum. nam Clodius Ciceronem expulit indemnatum, bona diripuit, aedes incendit, tecta diſturbauit. TEMPLA *deorum* } templum Nympharum ſignificat: quod incendit Clodius, ut publicae recenſionis memoriam tolleret. pro Milone, & pro Coelio. TRIBVNOS *pl.* } de Q. Fabricio dicit. PROVINCIAS, } Macedoniam Piſoni, Syriam Gabinio, cum ei Ciliciam ante promiſiſſet, Clodius ſua lege dedit. ſupra ter, & pro domo ſua. REGES *appellaret?* } & hoc a Clodio factum, iam dixit. RERVM *capitalium* } Byzantios exſules, quos reſtituit Clodius, intelligit. LEGATOS } a Clodio miſſos, ut exſules Byzantium populi Romani nomine reducerentur. PRINCIPEM *ciuitatis* } Cn. Pompeium, quem Damio Clodij libertus obſedit. pro domo ſua, & Pedianus. NONDVM *erat maturum*: } ut armis contra ciues improbos uiri boni uterentur. cur autem maturum nondum eſſet, cauſſam ſubiungit. NON *omnino iſta manu ſola,* } non a Clodianis tantum operis, ſed & a conſulibus ipſis. TACITI } tamquam oppreſsi, quibus ne queri quidem liceret, Clodiana arma, & conſulum iniuſtam dominationem timentibus. uerum ita taciti, ut incluſum animo dolorem maerente uultu ſignificaretis. MAEREBAMINI. } paſsiue dixit: quod infrequens admodum eſt. unicum Matij exemplum apud Varronem libro ſexto de lingua Latina adhuc inuenimus.

Corpora Graiorum maerebat mandier igni.

ANNO *ſuperiore,* } cum tribunus pl. Clodius eſſet, Piſone & Gabinio coſ. AEDE *Caſtoris,* } hac tota de re ſatis plane ſupra dixit his uerbis: Iiſdem conſulibus arma in templum Caſtoris palam comportabantur, gradus eiuſdem templi tollebantur, armati homines forum & conciones tenebant. idem in oratione in Piſonem, & in ea pro domo ſua. CVM *egeſtate, tum audacia* } alios enim rei familiaris inopia, alios audacia, & peccandi conſuetudo ad facinus impellit. MAGISTRATVS *templis pellebantur:* } de Q. Fabricio tribuno pl. dicit. ALII *omnino, &c.* } M. Ciſpium tribunum pl. ſignificat. PRAETORIS } Ap. Claudij Pulchri, P. Clodij fratris. A. SERRANO: } Sex. Atilio Serrano. tribunus enim pl. alterius tribuni acta poterat reſcindere. FORVM *corporibus &c.* } intelligit id, quod ſupra narrauit. CAEDE *nocturna:* } aliquanto enim ante lucem caedes illa facta eſt, cum Q. Cicero ſeruatus eſt. NOVA *quaeſtio,* } noua quaeſtio eſt, cum ob criminis atrocitatem, noua lege lata, de aliquo quaeritur. quod in cauſſa Milonis ob necem P. Clodij factum eſt. VETERA *iudicia ſublata.* } quia ne ueteribus quidem legibus de caede in foro facta quaeſitum eſt. iudicium enim interceſsio Serrani tribuni pl. impediebat. TRIBVNVM *pl.* } manifeſtum eſt de P. Sextio dici. ALTERIVS *tribuni pl.* } Milonem ſignificat. DOMVS *eſt oppugnata,* } ep. 3. lib. IV. ad Att. propterea de ui Clodium Milo accuſauit. infra.

ORATIO

Et tu hoc loco laudas Milonem, & iure laudas. quem enim umquam uirum tam immortali uirtute praeditum uidimus, qui, nullo praemio propoſito, praeter hoc, quod iam contritum & contemptum putatur, iudicium bonorum, omnia pericula, ſummos labores, grauiſſimas contentiones, inimicitiasq. ſuſcepit? qui mihi unus ex omnibus ciuibus uidetur re docuiſſe, non uerbis, quid oporteret a praeſtātiſſimis uiris in rep. fieri, & quid neceſſe eſſet: oportere hominum audacium, euerſorum reip. ſceleri legibus & iudicijs reſiſtere: ſi leges non ualerent, iudicia non eſſent, ſi reſp. ui conſenſuq. audacium armis oppreſſa teneretur, praeſidio & copijs defendi uitam & libertatem neceſſe eſſe. hoc ſentire, prudentiae eſt; facere, fortitudinis; & ſentire uero, & facere, perfectae cumulataeq. uirtutis. Adijt ad remp. tribunus pl. Milo de cuius laude plura dicam: non quo aut ipſe haec dici, quam exiſtimari, malit; aut ego hunc laudis fructum praeſenti libenter impertiam, praeſertim cum uerbis conſequi non poſſim: ſed quod exiſtimo, ſi Milonis cauſſam, accuſatoris uoce collaudatam, probaro, uos in hoc crimine parem Sextij cauſſam exiſtimaturos. Adijt igitur T. Annius ad cauſſam reip. ſic, ut ciuem patriae recuperare uellet, reip. tum ſimplex cauſſa, conſtans ratio, plena conſenſionis omnium, plena concordiae. collegas adiutores habebat. conſulis alterius ſummum ſtudium, alterius animus paene placatus. de praetoribus unus alienus, ſenatus incredibilis uoluntas, equitum R. animi ad cauſſam excitati, erecta Italia. ★

EXPLANATIO

HOC *loco* } laudauerat, opinor, Milonem Sextij accuſator, quod oppugnatam a Clodio domum defendiſſet. Hoc loco, inquit, id eſt cum de oppugnata domo mentio fit. & eſt imperfecta oratio. deeſt enim, cum Sextium accuſes. quod abſolute dixit infra. IAM *contritum,* } nemo enim, iudicium bonorum tanti facit, ut hoc ad recte agendum praemio ducatur. PERFECTAE *cumulataeq. uirtutis.* } in agendo,

agendo, & intelligendo perfecta uirtus eſt: cum multi recte agant ſine recto ſenſu; alij, qui recte ſentiunt, metu tamen, aut alia de cauſa recte non agant. ideo fortitudinem cum prudentia coniunctam, perfectam uirtutem appellauit. ADIIT *ad remp.*} cum ad reſtituendum Ciceronem incubuit. PAREM *Sextij cauſſam*} quia, ſi laudatur Milo, qui ſuam uitam armis tutatus eſt; non uideo, cur item Sextius non laudetur, qui & ipſe, uim iam expertus, praeſidio ſe muniuit. SIC, *ut ciuem*} mendo locus obſcuratur, paullulum tamen, ut in tenebris, elucet ſententia: eaq. poſtulare uidetur, ut ita corrigatur. Sic, ut ciuem patriae recuperare uellet, reipublicae uirum. ut, quemadmodum cum patria ciuis, ſic cum republica uir coniungatur. haec enim duo nomina uſurpare ſolet Cicero, cum laudat: ut infra: Cum omnibus Metellis, tum uero uni, uiro fortiſsimo, praeſtantiſsimo ciui, gratiſsimum fratri ſuo fecit. & oratione I. in Catilinam. Summi uiri, & clariſsimi ciues Saturnini, & Gracchorum, & Flacci, & ſuperiorum complurium ſanguine non modo ſe non contaminauerunt, ſed etiam honeſtauerunt. & ad Atticum lib. IV. O uirum, o ciuem Memmium. & alibi ſaepe. quod autem ait, Ciuem patriae, de ipſo dici non obſcurum eſt. SIMPLEX *cauſſa,*} quia nihil in ea cauſſa, niſi de ipſa republica, uidebatur agi. propterea, ut opinor, ſimplicem cauſſam appellat. CONSTANS *ratio,*} in mala cauſſa pertinacia dicitur, in bona conſtantia. laudem igitur conſtantiae ferebat Milo, cum in optima cauſſa tuenda perſeueraret. COLLEGAS} non tribunos pl. omnes, ſed omnes, exceptis duobus, Numerio Quinctio, & Sex. Atilio Serrano. ſupra, pro Milone, & in Piſonem. in ea quoque poſt reditum in ſenatu tribunos pl. quorum opera & ſtudio reſtitutus fuerit, octo commemorat, Milonem, Sextium, Ceſtilium, Ciſpium, Fadium, Curium, Meſcinium, Fabricium: omittit Numerium, & Serranum: qui etſi legi non interceſſerunt, quod tantum ſenatus omniumq. magiſtratuum conſenſum timerent; male tamen animatos ad Ciceronem fuiſſe, & antea ſatis patuit, & tum maxime, quod cum collegis in ferenda lege non conſenſerunt. ALTERIVS *ſummum ſtudium,*} P. Lentuli. ALTERIVS *animus paene placatus.*} Q. Metelli. qui cum nec aduerſatus eſt, nec adiuuit, non omnino placatus eſſe uiſus eſt. poſt autem etiam adiuuit. de quo ſic in ea poſt reditum ad Quirites: Hoc duce, (Lentulum conſulem dicit) collega autem eius, clementiſsimo atque optimo uiro, primo non aduerſante, poſt etiam adiuuante, reliqui magiſtratus paene omnes fuerunt defenſores ſalutis meae. Et in ea in ſenatu, & in Piſonem. VNVS *alienus,*} Appius P. Clodij frater: de quo plane in Piſonem: De me, inquit, cum omnes magiſtratus promulgaſſent, praeter unum praetorem, a quo non fuit poſtulandum, fratrem inimici mei, praeterq. duos de lapide emptos tribunos pl. legem comitijs centuriatis tulit P. Lentulus conſul de collegae Q. Metelli ſententia. nec dubito, quin, ubi ſcriptum eſt in oratione pro Milone, Septem praetores, recte ſcriptum ſit, contra quam non nulli exiſtimant, quibus, Nouem, reponendum uidetur. octo enim tum fuiſſe praetores, non decem, probauimus in commentario ad Quinctum fratrem.

ORATIO

DVO ſoli erant empti ad impediendum; qui ſi, homines deſpecti & contempti, tantam rem ſuſtinere non potuiſſent, ſe cauſſam, quam ſuſceperat, nullo labore peracturum uidebat. agebat auctoritate: agebat conſilio: agebat per ſummum ordinem: agebat exemplo bonorum & fortium ciuium: quid rep. quid ſe dignum eſſet, quis ipſe eſſet, quid ſperare, quid maioribus ſuis reddere deberet, diligentiſſime cogitabat. huic grauitati hominis uidebat ille gladiator ſe, ſi moribus ageret, parem eſſe non poſſe: ad ferrum, ad faces, ad quotidianam caedem, incendia, rapinas ſe cum exercitu ſuo contulit: domum oppugnare, itineribus occurrere, ui laceſſere, & terrere coepit. non mouit hominem ſumma grauitate, ſummaq. conſtantia: ſed, quamquam dolor animi, innata libertas, prompta excellensq. uirtus fortiſſimum uirum hortabantur, ui uim, oblatam praeſertim ſaepius, ut frangeret, & refutaret, tanta moderatio fuit hominis, tantum conſilium, ut contineret dolorem, neque eadem ſe re ulciſceretur, qua eſſet laceſſitus; ſed illum, tot iam funeribus reip. exſultantem, ac tripudiantem, legum, ſi poſſet, laqueis conſtringeret. deſcendit ad accuſandum: quis umquam tam proprie reip. cauſſa? nullis inimicitijs, nullis praemijs, nulla hominum poſtulatione, aut etiam opinione id umquam eſſe facturum. fracti erant animi hominis: hoc enim accuſante, priſtini illius ſui iudicij turpitudinem deſperabat. ecce tibi conſul, praetor, tribunus pl. noua noui generis edicta proponunt: ne reus adſit, ne citetur: ne quaeratur: ne mentionem omnino cuiquam iudicum, aut iudiciorum facere liceat.

EXPLANATIO

DVO *ſoli*} tribuni pl. Numerius & Serranus: qui tamen non interceſſerunt. SVSTINERE,} ſi conſilium intercedendi omitterent, quod contra uniuerſum ſenatum omneſq. magiſtratus pugnare non auderent. quod ſperare Miloni licebat: cum, homines deſpectos & contemptos in ſuſcepto negocio fortes & conſtantes fore, non admodum ueriſimile uideretur. AVCTORITATE:} auctoritas eſt in ijs, quorum exſtant in rempublicam praeclare facta. qui deinde cum aliquid agunt, recte agere putantur, ob eam, quam de ipſis iam homines perceperunt, opinionem. CONSILIO:} non temere, ſed ſapienter: cum in agendo nihil per imprudentiam committeret. PER *ſummum ordinem:*} auctore ſenatu: qui eſt ordo in ciuitate princeps. BONORVM, *& fortium ciuium:*} qui contra perditos ciues rempublicam fortiter defenderunt. ut Ahala, Naſica, Opimius, Marius. pro Milone. Et bonos, ac fortes dixit; quia neque

que

que boni, ſi timidi ſint, neque ſtrenui, ſi non boni, reipublicae rationibus utiles ſunt. ideo ſupra, & ſentire, & facere, perfectae cumulataeq. uirtutis eſſe dixit. QVID *rep.*} republica dignum erat, ut is, qui ſceleratiſsimos ciues pro ſalute patriae necarat, ab indigniſsima exſulij fortuna in patriam ſumma cum dignitate reduceretur. QVID *ſe dignum eſſet*,} qui antea in rempublicam multa beneficia contuliſſet, eius maxime partes uidebantur eſſe, ut optimum uirum, ſalutarem patriae ciuem, ui pulſum, legibus reſtitueret. QVIS *ipſe eſſet*,} erat enim is, qui & ſperare ſummos honores poſſet, & egregia maiorum facta deberet imitari. SI *moribus ageret*,} ſi more inſtitutoq. omnium ei reſiſteret. ſic pro Caecina locutus eſt. Niſi forte, inquit, hoc rationis habuit, quoniam, ſi facta uis non eſſet, moribus ſuperior in poſſeſsione retinenda non fuiſſet. DESCENDIT *ad accuſandum*:} ſic in Diuinatione locutus eſt: Subito nunc, mutata uoluntate, ad accuſandum deſcendere. Habitabant enim in collibus fere: & in foro, quod erat in planitie, iudicia fiebant. alibi, Deſcendere in campum. accuſauit autem Clodium Milo, quod caedem in foro cum gladiatoribus feciſſet. lib. XXXIX. HOMINIS:} Clodij. Hoc Milone. PRISTINI *illius ſui iudicij*} uidetur ſignificare, Clodij accuſatorem in aliquo iudicio, pecunia corruptum, praeuaricatum eſſe: cum dicat, hoc enim accuſante. uerum, quo in iudicio id acciderit, compertum non habeo. nam, in iudicio de ſacris Bonae deae uiolatis id factum non eſſe, declarant illa ad Atticum uerba libro I. Cum accuſator, tamquam cenſor bonus, homines nequiſsimos reijceret. De inſigni tamen, ac noto iudicio uidetur loqui, cum dicat, Illius ſui iudicij. CONSVL, *praetor, tribunus pl.*} Metellus, Appius, Serranus. NE *quaeratur*:} ne res in iudicio cognoſcatur. huc illa pertinent ex oratione poſt Red. in ſen. Primo de ui poſtulauit: poſtea quam ab eodem iudicia ſublata eſſe uidit; ne ille omnia ui poſſet efficere, curauit. IVDICVM, *aut iudiciorum*} opinor, quia edixerant, ne iudicium ullum ante comitia fieret. uide hac de re Dionem libro XXXIX.

ORATIO

QVID ageret uir ad uirtutem, dignitatem, gloriam natus, ui ſceleratorum hominum corroborata, legibus iudicijsq. ſublatis? ceruices tribunus pl. priuato, praeſtantiſſimus uir profligatiſſimo homini daret? an cauſſam ſuſceptam affligeret? an ſe domi contineret? & uinci turpe putauit, & deterreri. etiam eripi reiecit: ut, quoniam ſibi in illum legibus uti non liceret, illius uim neque in ſuo, neque in reip. periculo pertimeſceret. Quo modo igitur in hoc genere praeſidij comparati accuſas Sextium, cum idem laudes Milonem? an qui ſua tecta defendit, qui ab aris, focis ferrum, flammamq. depellit; qui ſibi licere uult tuto eſſe in foro, in templo, in curia; qui uitae praeſidium comparat; qui uulneribus, quae cernit quotidie toto corpore, mouetur, ut aliquo praeſidio caput, & ceruices, & iugulum, ac latera tutetur; hunc de ui accuſandum putas? quis enim ueſtrum iudices ignorat, ita naturam rerum tuliſſe, ut quodam tempore homines, nondum neque naturali, neque ciuili iure deſcripto, fuſi per agros, ac diſperſi uagarentur, tantumq. haberent, quantum manu, ac uiribus per caedem, ac uulnera aut eripere, aut retinere potuiſſent? qui igitur primi uirtute & conſilio praeſtanti exſtiterunt, ij, perſpecto genere humanae docilitatis, atque ingenij, diſſipatos unum in locum congregarunt, eosq. ex feritate illa ad iuſtitiam, atque manſuetudinem traduxerunt. tum res communem utilitatem continentes, quas publicas appellamus; tum conuenticula hominum, quae poſtea ciuitates nominatae ſunt; tum domicilia coniuncta, quas urbes dicimus; inuento & diuino & humano iure, moenibus ſepſerunt.

EXPLANATIO

CORROBORATA,} ex impunitate. ſublato enim iudiciorum metu, aucta eſt hominum improborum audacia. SVBLATIS?} hoc totum licet uidere in oratione poſt reditum in ſenatu. etiam in epiſtola, Periucundae, ad Lentulum, hoc ſignificat, cum ait: Qui, cum tribunus pl. paenas a ſeditioſo ciue per bonos uiros iudicio perſequi uellet, exemplum praeclariſsimum in poſterum uindicandae ſeditionis de republica ſuſtulerunt. ETIAM *eripi reiecit*:} mendum patet: nec eſt, unde tollatur. conſentiunt enim cum impreſsis omnes, quos uiderim, ueteres libri. uideo ſane tertium quiddam deſiderari, quod referatur ad illud, An cauſſam ſuſceptam affligeret? nam cum dixit, Et uinci, ſpectauit illud, Ceruices daret: cum autem, Deterreri, reſpondit ad illud, Se domi contineret. uerum etſi fortaſſe licet ſententiam diuinare; quibus tamen uerbis explicetur, apertum non eſt. certe aliquid huiuſmodi congrueret. Et cauſſam affligere; Fecit, ut &c. uel, & cauſſam abijcere. eſt tamen haec ex eo genere coniectura, quod ego minime ſoleo probare; cum inter mendum & correctionem ſimilitudo & tamquam affinitas litterarum non eſt. AN *qui ſua tecta defendit*,} ſuſpicor aliquid in hoc uerborum ambitu deſiderari. nam cum illa concluſio, Hunc de ui accuſandum putas, ad Sextium manifeſte pertineat: tamen haec prima, Qui ſua tecta defendit, qui ab aris focis ferrum flammamq. depellit, ad Milonem ſine dubio referuntur. quare totum hoc, ut ego ſentio, apte quadraret hoc modo: An, qui ſua tecta defendit, qui ab aris focis ferrum flammamq. depellit, cum laudas: qui autem ſibi licere uult tuto eſſe in foro, in templo, in curia, qui uitae praeſidium comparat, qui uulneribus, quae cernit quotidie toto corpore, mouetur, ut aliquo praeſidio caput, & ceruices, & iugulum, ac latera tutetur, hunc de ui accuſandum putas? ſi ſic legeretur, perfecta, ut opinor, ſententia eſſet. ſic autem legendum, cum ea, quae a me dicta ratio eſt, declarat, tum ea uerba, quae ſupra proxime ſcripta ſunt: Quo

modo

modo igitur in hoc genere praeſidij comparati accuſas Sextium, cum idem laudes Milonem? T o t o *corpore*, } plus uiginti uulneribus acceptis. N e q v e *Naturali, neque ciuili iure*, } ius naturae, omnium gentium commune eſt; ius ciuile, particulare ciuitatum, ad loci rationem, aut ad hominum ingenia accommodatum. D e s c r i p t o, } quaedam enim in legibus ex naturali iure ſcripta ſunt, quaedam ex eo iure, quod ciuium ſententia comprobauit.

O R A T I O

A t q v e inter hanc litam perpolitam humanitate, & illam immanem nihil tam intereſt, quam ius, atque uis. horum utro uti nolimus, altero eſt utendum. uim uolumus exſtingui: ius ualeat neceſſe eſt, id eſt iudicia, quibus omne ius continetur. iudicia diſplicent, aut nulla ſunt, uis dominetur, neceſſe eſt. haec uident omnes: Milo & uidit, & fecit, ut ius experiretur, uim depelleret. altero uti uoluit, ut uirtus audaciam uinceret: altero uſus neceſſario eſt, ne uirtus ab audacia uinceretur. eademq. ratio fuit P. Sextij, ſi minus in accuſando, (neque enim per omnes fuit idem neceſſe fieri) at certe in neceſſitate defendẽdae ſalutis ſuae, praeſidioq. contra uim & manum comparando. o dij immortales, quemnam oſtenditis exitum nobis? quam ſpem reip. datis? quotusquiſque inuenietur tanta uirtute uir, qui optimam quamque cauſſam reip. amplectatur, qui bonis uiris deſeruiat, qui ſolidam laudem, ueramq. quaerat? cum ſciat, illa duo reip. pene fata, Gabinium, & Piſonem, alterum haurire quotidie ex pacatiſſimis, atque opulentiſſimis Syriae gazis innumerabile pondus auri, bellum inferre quieſcentibus, ut eorum ueteres, illibatasq. diuitias in profundiſſimum libidinum ſuarum gurgitem profundat; uillam aedificare in oculis omnium tantam, tugurium ut iam uideatur eſſe illa uilla, quam ipſe tribunus pl. pictam olim in concionibus explicabat, quo fortiſſimum, ac ſummum ciuem in inuidiam homo caſtus, ac non cupidus uocaret: alterum Thracibus, ac Dardanis primum pacem maxima pecunia uendidiſſe, deinde, ut illi pecuniam conficere poſſent, uexandam his Macedoniam & ſpoliandam tradidiſſe; eundemq. bona creditorum ciuium R. cum debitoribus Graecis diuiſiſſe: cogere pecunias maximas a Dyrrhachinis, ſpoliare Theſſalos, certam Achaeis iu annos ſingulos pecuninm imperauiſſe, neque tamen nullo in publico, aut religioſo loco ſignum, aut tabulam, aut ornamentum reliquiſſe: hos ſic illudere, quibus omne ſupplicium, atque omnis iure optimo poena debetur? reos eſſe hos duos, quos uidetis?

E X P L A N A T I O

D i s p l i c e n t, } uel diſplicent ea, quae ſunt; uel omnino non ſunt. V t *uirtus audaciam uinceret*: } ut audacem uirtute praeditus legibus puniret. N e c e s s a r i o } illatam enim uim ui repellere coactus eſt. S i *minus in accuſando*, } non enim in accuſando Clodio Milonem eſt imitatus, ſed in ſalute ſua defendenda. O. d i i *immortales*, } cum ciues improbi ſummis honoribus & poteſtatibus fruantur, boni tamquam nocentes accuſentur; quid ſperandum eſt? nihil ſcilicet non triſte. A l t e r v m *haurire* } Gabinium, qui Syriae praeerat. G v r g i t e m } gurges, quod inijcitur, abſorbet: ſic libidines Gabinij diuitias quamuis immenſas exhauriebant. V i l l a m } in Tuſculano: quam Tuſculanum montem uocat in oratione in Piſonem: quod ob altitudinem monti ſimilior, quam uillae, uideretur. Etiam pro domo: Ad caelum exſtruxit uillam in Tuſculano uiſceribus aerarij. T v g v r i v m, } ut illa uilla, cuius nomine ſummum ciuem olim in concione accuſabat, tugurium prae ſua, quam exſtruit, eſſe uideatur. T r i b v n v s. p l. } conſulibus C. Calpurnio Piſone, & M'. Acilio Glabrione tribunus pl. Gabinius fuit. quod e Plutarcho licet conijcere. F o r t i s s i m v m, *ac ſummum ciuem* } L. Lucullum puto ſignificari, qui, ut in eius uita ſcripſit Plutarchus, uillam praeclaram habuit in Tuſculano: quam cum Gabinij uilla comparatam, tugurium uideri Cicero nunc aſſerit. ſunt etiam haec libro de officijs II. quae Luculli magnificentiam in aedificando declarant. L. Luculli, ſummi uiri, uirtutem quis? quam multi uillarum magnificentiam imitati ſunt? praeterea, Fortiſsimum, ac ſummum ciuem, optime conuenit in Lucullum; qui & bellica laude, & honoribus, atque opibus maxime inter ciues enituit, ut omittam eam rationem, quod ob ſimultatem, quae iam inde a Syllae teſtamento, ut indicat Plutarchus, inter Lucullum & Pompeium fuit, credibile eſt Gabinium Lucullo infenſum fuiſſe. nam Pompeium Gabinius ſemper coluit atque obſeruauit: qui etiam tribunus pl. legem tulerit de bello illi aduerſus piratas demandando. C a s t v s, *ac non cupidus* } alterum ad corpus, alterum ad animum pertinet. qui enim aliena neque attingit, neque appetit, is homo caſtus, ac non cupidus recte uocatur. ironia in Gabinium, qui omni intemperantia luxuq. diſſolutus ac perditus, quae in alijs uehementer accuſauerat uitia, ijs ipſe uehementer laborabat. A l t e r v m } Piſonem; qui Macedoniam regebat. V e x a n d a m *Macedoniam* } hoc eſt, quod ait in Piſonem: Macedonia condonata barbaris. In ea tamen de prouincijs conſularibus non ideo Thraces ait in Macedoniam impetum feciſſe, ut pecunias, quas Piſoni pro empta pace ſoluerent, maximas cogerent, ſed ut pace antea magno pretio empta, exhauſtas domos replere poſſent. utroque modo grauiter, & contumelioſe in Piſonem. C i v i v m. R. } cum enim Graeci Romanis ciuibus magnas pecunias deberent, Piſoni lege Clodia permiſſum eſt, ut ius in liberos populos de creditis pecunijs diceret. deinde aut ius non dixit, aut ita dixit, ut bonis ciues R. euerteret. de prouincijs conſul. pro domo

ſua, & in Piſonem. DIVISISSE:} Apolloniatae CC talenta Piſoni Romae dederunt, ne creditas pecunias ſoluerent. in Piſonem. de Dyrrhachinis autem, Theſſalis, Achaeis, magno auri pondere a Piſone multatis, aut direptis, mentio fit in ea de prouincijs, & in Piſonem. NEQVE *tamen ullo in publico, aut religioſo loco,*} mirum uidetur, cum pecunias maximas cogeret, locis eum publicis, ac religioſis non pepercisse. Publica loca ſunt, quo patet aditus unicuique, ut fora, theatra, baſilicae, porticus: religioſa, dijs dicata. HOS *duos,*} Sextium, & Milonem, de ui reos, Sextium accuſante M. Tullio Albinouano, ut partim ex epiſtola III. libri II. ad Quinctum fratrem, partim ex oratione in Vatinium colligitur; Milonem accuſante P. Clodio aedile, ut & hic infra patet, & in oratione in Vatinium, & in Dione libro XXXIX. utrumque tamen in eodem iudicio affuiſſe crediderim: cum dicat Cicero, Hos duos, quos uidetis.

ORATIO

OMITTO iam Numerium, Serranum, Aelium, quiſquilias ſeditionis Clodianae. ſed tamē hi quoque etiam nunc uolitant, ut uidetis: nec, dum uos de uobis aliquid timebitis, illi umquam de ſe pertimeſcent. Nam quid ego de aedile ipſo loquar? qui etiam diem dixit, & accuſauit de ui Milonem. neque hic tamen ulla umquam iniuria adducetur, ut eum tali uirtute, tantaq. firmitate animi ſe in remp. fuiſſe paeniteat: ſed, qui haec uident, adoleſcentes quonam ſuas mentes conferent? ille, qui monimenta publica, qui aedes ſacras, qui domos inimicorum ſuorum oppugnauit, excidit, incendit, qui ſtipatus ſemper ſicarijs, ſeptus armatis, munitus indicibus fuit, quorum hodie copia redundat, qui & peregrinam manum ſacinoroſorum concitauit, & ſeruos ad caedem idoneos emit, & in tribunatu carcerem totum in forum effudit, uolitat aedilis, accuſat eum, qui aliqua ex parte eius furorem exſultantem repreſſit: hic, qui ſe est tutatus ſic, ut in priuata re deos penates ſuos, in rep. iura tribunatus, auſpiciaq. defenderet; accuſare eum moderate, a quo ipſe nefariae accuſatur, per ſenatus auctoritatem non eſt ſitus. nimirum hoc illud eſt, quod de me potiſſimum tu in accuſatione quaeſiſti, quae eſſet noſtra natio optimatium: ſic enim dixiſti. rem quaeris praeclaram iuuentuti ad diſcendum, nec mihi difficilem ad perdocendum. de qua pauca iudices dicam: &, ut arbitror, nec ab utilitate eorum, qui audient, nec ab officio noſtro, nec ab ipſa cauſſa P. Sextij abhorrebit oratio mea.

EXPLANATIO

NVMERIVM, *Serranum, Aelium,*} primi duo tribuni pl. fuerunt conſulibus Lentulo & Metello, quo anno Cicero reſtitutus eſt: tertius anno ſuperiore, cum Cicero pulſus eſt, conſulibus Piſone & Gabinio: ſupra. TIMEBITIS,} tacite iudices hortatur ad puniendos Clodianorum ſcelerum ſatellites. numquam, inquit, eorum arrogantia, atque audacia reprimetur, niſi uos, obiecto metu, fortiter in iſtam manum hominum perditorum irruentes, rempublicam a nefario dominatu uindicetis. nunc, quia languetis, quod fortaſſe uos mei caſus memoria timidos reddit; iſti uolitant, quaſi ea, quae improbe agendo meriti ſunt, nihil extimeſcant. AEDILE *ipſo*} P. Clodio. hinc apparet, ut alia praetermittam, hanc orationem conſulibus Marcellino & Philippo habitam eſſe. nam Clodius eo anno aedilis fuit, ut uel una de haruſpicum reſponſis oratio demonſtrat. ACCVSAVIT *de ui*} hic, Accuſauit, infra uero, Accuſat, dicit: quia & iam acta res erat, & in Quirinalia dilata fuerat, indeq. in nonas Maias. eſt enim accuſatus Milo, ante quam Sextius poſtularetur: & tamen, abſoluto iam Sextio, reus adhuc fuit, re dilata: ut in libro II. ad Quinctum fratrem epiſtola 3. & 6. ſcriptum eſt. accuſatus autem eſt de ui: quod eum beſtiarijs obſediſſe rempublicam dicebant. in Vatinium: Dio autem lib. XXXIX. Clodium ait Miloni diem dixiſſe ijs de rebus, quas ipſe commiſerat. MONIMENTA *publica,*} opinor intelligi porticum Catuli, de Cimbricis manubijs exſtructam: quam Clodius, quia cum Ciceronis domo coniungebatur, euertit. AEDES *ſacras,*} templum Nympharum; de quo iam diximus. INIMICORVM} M. Tullij, Quincti fratris, Milonis. ad Atticum lib. VI. INDICIBVS} quorum corrupto indicio, bonos uiros in iudicium uocare conſueuerat. PEREGRINAM *manum*} fortaſſe ex Etruria conductam. pro Milone. CARCEREM *totum*} homines audacia perditos Clodius in tribunatu carceribus liberauit. quos ſignificauit Cicero, cum dixit, Cum ſicarijs e carcere emiſsis. HIC,} Milo. DEOS *penates*} domum ſuam, a Clodio oppugnatam. AVSPICIAQ.} contra quae Clodius haberi comitia aedilicia uoluerat, Milone reſiſtente: ep. 3. lib. IV. ad Att. PER *ſenatus auctoritatem*} ſupra, non a ſenatu prohibitum eſſe Milonem dixit, ne Clodium accuſaret, ſed a conſule, praetore, tribuno pl. qui mentionem ullam iudicum aut iudiciorum a quoquam fieri, propoſitis edictis, uetuerunt. ſed credendum eſt, edicta illa prius in ſenatu, ſententijs dictis, eſſe comprobata. nam in epiſtola, Periucundae, ad Lentulum, cum ait, Impunitatem eſt eorum ſententijs aſſecutus, qui, cum tribunus pl. poenas a ſeditioſo ciue per bonos uiros iudicio perſequi uellet, exemplum praeclariſsimum in poſterum uindicandae ſeditionis de republica ſuſtulerunt; non ſignificat Clodium ſententijs iudicum eſſe abſolutum: non enim iudicium illud, quo Milo tribunus pl. Clodium de ui accuſauit, factum eſt: ſed ſenatorum ſententijs eſſe decretum, ne cauſſam prius diceret, quam habita comitia eſſent. quibus cum aedilis eſſet Clodius deſignatus, inſtitutam accuſationem Milo perſequi noluit, opinor ne plebem offenderet, cum ei, cui magiſtratum ipſa mandaſſet], perniciem quaerere uideretur. NIMIRVM *hoc illud eſt,*} non ſatis patet, quo modo hoc ad ſuperiora pertineat: & tamen

diſiunctum eſſe non poteſt: cum dicat Cicero, Hoc illud eſt. forte, quia Miloni Clodium accuſare per ſenatus auctoritatem non licuerat, accuſator Sextij, inde arrepta occaſione, quaeſiuit a Cicerone; qui eſſent optimates illi, quos ipſe & Sextius iactarent; cum ſenatus, impedienda Milonis accuſatione, ſuam in Clodium uoluntatem ac ſtudium declaraſſet. OFFICIO *noſtro,*} qui defendimus.

ORATIO

DVO genera ſemper in hac ciuitate fuerunt eorum, qui uerſari in rep. atque in ea ſe excellentius gerere ſtuduerunt: quibus ex generibus alteri ſe populares, alteri optimates & haberi, & eſſe uoluerunt. qui ea, quae faciebant, quaeque dicebant, multitudini iucunda eſſe uolebant, populares: qui autem ita ſe gerebant, ut ſua conſilia optimo cuique probarentur, optimates habebantur. quis ergo iſte optimus? quis? de numero ſi quaeris, innumerabiles: neque enim aliter ſtare poſſemus: ſunt principes conſilij publici: ſunt, qui eorum ſectam ſequuntur: ſunt maximorum ordinum homines, quibus patet curia: ſunt municipales ruſticiq. Romani: ſunt negocia gerentes: ſunt etiam libertini optimates. numerus, ut dixi, huius generis late & uarie diffuſus eſt: ſed genus uniuerſum (ut tollatur error) breui circumſcribi, & definiri poteſt. omnes optimates ſunt, qui neque nocentes ſunt, nec natura improbi, nec furioſi, nec malis domeſticis impediti. eſto igitur, ut hi ſint, quam tu nationem appellaſti. horum, qui uoluntati, commodis, opinioni in gubernanda rep. ſeruiunt, defenſores optimatium, ipſiq. optimates grauiſſimi, & clariſſimi ciues nominantur, & principes ciuitatis. quid eſt igitur propoſitum his reip. gubernatoribus, quod intueri, & quo curſum ſuum dirigere debeant? id, quod eſt praeſtantiſſimum, maximeq. optabile omnibus ſanis, & bonis, & beatis, cum dignitate ocium. hoc qui uolunt, omnes optimates; qui efficiunt, ſummi uiri, & conſeruatores ciuitatis putantur. neque enim rerum gerendarum dignitate homines efferri ita conuenit, ut ocio non proſpiciant; neque ullum amplexari ocium, quod abhorreat a dignitate.

EXPLANATIO

ISTE *optimus?*} rectius opinor, iſte optimas? cum de optimatibus ſermo ſit. ſic lib. I. de rep. apud Nonium quomodo iudicatur iſte optimas? doctrina, artibus, ſtudijs. CONSILII *publici:*} ſenatus. ſic enim eum appellat in epiſtola quadam ad Ap. Pulchrum. QVIBVS *patet curia:*} non enim omnium ordinum hominibus in ſenatum aditus eſt, ſed ijs tantum, qui neque libertini ſint, & DCCC millia poſſideat. municipibus autem, & ruſticis, & negocia gerentibus, de quibus proxime loquitur, patere curiam non dicit: quia municipales in municipijs uiuunt, ſuiſq. legibus utuntur; ruſtici ſenatorium cenſum non habent: negocia gerentes, quia quaeſtum aperte curant, non ualde honorati. maximorum igitur ordinum homines dixit, qui optima condicione ſunt in ciuitate. ſic infimi ordinis homo, qui obſcure ſortis eſt. NATVRA *improbi,*} hos a nocentibus diſtinguit; quia multi peccant, & re nocentes ſunt, cum natura tamen improbi non ſint. FVRIOSI,} auget uitium. qui enim & nocentes ſunt, & natura improbi, poſſunt a furore abeſſe. addit igitur id, quo peſsima fit improbitas. MALIS *domeſticis*} egeſtas enim facile homines ad facinus impellit. IMPEDITI.} maximum eſt ad praeclare agendum impedimentum rei familiaris inopia. unde illud, Non facile emergunt, quorum uirtutibus obſtat Res anguſta domi. NATIONEM} quo uerbo quaſi per contemptum accuſator uſus erat. APPELLASTI.} poſt hoc uerbum ſequebantur haec: Qui & integri ſunt, & ſani, & bene de rebus domeſticis conſtituti. quae non leguntur in libro manuſcripto, nec, ut accuratius conſideranti facile patebit, neceſſaria ſunt. uidentur enim ex eo genere, quae gloſſemata appellantur, quae in ueterum libros quam multa irrepſerint, notum eſt. GVBERNATORIBVS,} gubernare de nauigantibus proprie dicitur, de rempublicam adminiſtrantibus μεταφορικῶς. & eſt uerbum ad inducendam metaphoram accõmodatum. quia uſu paene proprium factum eſt. hoc enim uerborum genere facile a proprijs ad tranſlata deducimur: cum ad diuerſa coniungenda medium quiddam requiratur. SANIS, *& bonis, & beatis,*} tribus modis idem dixit, primum, Neque nocentes, nec natura improbi, nec furioſi, nec malis domeſticis impediti: deinde, Sanis, & bonis, & beatis. ſolet enim eos beatos appellare, qui diuitijs abundant, extra egeſtatis incommoda conſtituti. CVM *dignitate ocium.*} ut & magiſtratus conſequantur, &, ne quid in republica contra ueteres mores ac leges nouetur, diligenter animaduertant. EFFICIVNT,} qui & recte ſentiunt, &, quod ſentiunt, re praeſtare poſſunt.

ORATIO

HVIVS autem ocioſae dignitatis haec fundamenta ſunt, haec membra, quae tuenda principibus, & uel capitis periculo defendenda ſunt; religiones, auſpicia, poteſtates magiſtratuum, ſenatus auctoritas, leges, mos maiorum, iudicia, iuriſdictio, fides, prouinciae, ſocij, imperij laus, res militaris, aerarium. harum rerum tot, atque tantarum eſſe defenſorem, & patronum, magni animi eſt, magni ingenij, magnaeq. conſtantiae. etenim in tanto ciuium numero magna multitudo eſt eorum, qui aut propter metum poenae, peccatorum ſuo-

rum

rum conſcij, nouos motus conuerſionesq. reip. quaerant; aut qui, propter inſitum quendam animi furorem, diſcordijs ciuium, ac ſeditione paſcantur; aut qui, propter implicationem rei familiaris, communi incendio malint, quam ſuo, deflagrare. qui cum auctores ſunt, & duces ſuorum ſtudiorum, uitiorumq. nacti, in rep. fluctus excitantur: ut uigilandum ſit ijs, qui ſibi gubernacula patriae depoſcerunt; enitendumq. omni ſcientia, ac diligentia, ut, conſeruatis ijs, quae ego paullo ante fundamenta, ac membra eſſe dixi, tenere curſum poſſint, & capere ocij illum portum, & dignitatis. hanc uiam, iudices, ſi aut aſperam, atque arduam, aut plenam eſſe periculorum, aut inſidiarum negem, mentiar; praeſertim cum id non modo intellexerim ſemper, ſed etiam praeter ceteros ſenſerim.

EXPLANATIO

RELIGIONES,} ut ea, quae ad Deos pertinent, ſtudioſe ſeruentur. AVSPICIA,} recte poſt religiones auſpicia poſuit. nam & ipſa deorum a uoluntate pendent: nec omitti & negligi poſſunt, quin ſimul religio deſeratur. POTESTATES *magiſtratuum*,} ſeruanda enim ſunt iura magiſtratuum: ut tantum poſsint, quantum eis a legibus tribuitur. FIDES,} ne quid utilitatis cauſſa praeter fidem committamus. de officijs lib. II. SOCII,} qui nobis tuendi ſunt: etſi non a magiſtratibus noſtris, ſicuti prouinciae, regantur. QVI *aut propter metum*} in tres partes diuiſa ſententia eſt. prima nocentes ſignificat, altera furioſos, tertia malis domeſticis impeditos. quae hominum genera ab optimatium numero iam excluſit. IMPLICATIONEM *rei familiaris*,} egeſtatem ſignificat: in qua qui ſunt, eos appellari latine & eleganter, malis domeſticis impeditos, non bene de rebus domeſticis conſtitutos, ſupra cognoſcitur. hic autem, cum dicat, Implicationem rei familiaris, difficultatibus rei familiaris implicati, recte de eodem hominum genere dicemus. TENERE *curſum*} metaphorae initium fecit in communi uerbo, Vigilandum: deinde ſubiunxit, gubernacula; quod eſt tranſlatum illud quidem, uſu tamen ita tritum, ut paene proprium uideatur: deinde, cum quaſi uiam muniſſet, apertam tranſlationem induxit.

ORATIO

MAIORIBVS *praeſidijs & copijs oppugnatur reſp. quam defenditur: propterea quod audaces homines & perditi nutu impelluntur, et ipſi etiam ſponte ſua contra remp. incitantur: boni neſcio quo modo tardiores ſunt, &, principijs rerum neglectis, ad extremum ipſa denique neceſſitate excitantur: ita, ut non numquam cunctatione ac tarditate, dum ocium uolunt etiam ſine dignitate retinere, ipſi utrumque amittant. propugnatores autem reip. qui eſſe uoluerunt, ſi leuiores ſunt, deſciſcunt; ſi timidiores, deſunt: permanent illi ſoli, atque omnia reip. cauſſa perferunt, qui ſunt tales, qualis pater tuus, M. Scaure, fuit; qui a C. Graccho uſque ad C. Marium ſeditioſis omnibus reſtitit; quem nulla umquam uis, nullae minae, nulla inuidia labefecit; aut qualis Q. Metellus, patruus matris tuae: qui cum florentem hominem in populari ratione L. Saturninum cenſor notaſſet; cumq. inſitiuum Gracchum contra uim multitudinis incitatae cenſu prohibuiſſet; cumq. in eam legem, quam non iure rogatam iudicarat, iurare unus noluiſſet; de ciuitate maluit, quam de ſententia, dimoueri: aut, (ut uetera exempla, quorum eſt copia digna huius imperij gloria, relinquam, ne ue eorum aliquem, qui uiuūt, nominem) qualis nuper Q. Catulus fuit: quem neque periculi tempeſtas, neque honoris aura potuit umquam de ſuo curſu, aut ſpe, aut metu, dimouere. Haec imitamini per deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam quaeritis. haec ampla ſunt, haec diuina, haec immortalia: haec fama celebrantur, monimentis annalium mandantur, poſteritati propagantur.*

EXPLANATIO

LEVIORES} non admodum fortes. DESCISCVNT;} a reipublicae cauſſa: ſuſceptam defenſionem abijciunt. DESVNT:} uolunt quidem, ſed prae timore non aggrediuntur. ILLI *ſoli*,} tria facit hominum genera, de republica recte ſentientium: unum eorum, qui pro communi commodo labores & pericula ſubeunt; quia tamen uirtute non magna ſunt, non permanent in incepto: alterū eorum, qui metu deterriti a contentione abſtinent: tertium eorum, qui omnia pro ſalute reipublicae & ſuſcipiunt, & perferunt. PATER *tuus*,} M. Scaurus, princeps ſenatus: cuius in tuenda republica conſtantiam declarat etiam in ea pro C. Rabirio, his uerbis: Cum armatus M. Aemilius, princeps ſenatus, in Comitio conſtitiſſet: qui cum ingredi uix poſſet; non ad inſequendum ſibi tarditatem pedum, ſed ad fugiendum impedimento fore putabat. Eundem in ea pro Scauro, quae integra non exſtat, cuſtodem reipublicae uocat. M. SCAVRE} apud hunc, ut opinor, praetorem Sextij cauſſam Cicero agebat. nam & infra: Ex te igitur, Scaure, potiſsimum quaero. Quod ad praetorem potius, quam ad iudicem, uidetur eſſe dictum. propterea, ſi quis cum Pediano ſupputet, praetorem hoc anno fuiſſe reperiet. ait enim Pedianus, accuſatum eſſe Scaurum L. Domitio Ahenobarbo & Ap. Claudio Pulchro cos. cum Sardiniam prouinciam pro praetore anno proximo adminiſtraſſet. annus autem, qui Domitij & Claudij conſulatum proximus anteceſsit, fuit is, quo conſules Pompeius & Craſſus fuerunt. quod ſi ſtatim poſt praeturam iuit Scaurus in

G 2 Sardiniam;

Sardiniam; quod & uerisſimile eſt, & a Pediano uidetur indicari, cum ait, Ex praetura prouinciam Sardiniam obtinuit: neceſſe eſt praetorem fuiſſe Marcellino & Philippo cos. quo anno habita pro Sextio haec oratio eſt. hi enim ante Pompeium & Craſſum conſulatum geſſerunt. tribus igitur continentibus annis fuit Scaurus, primo praetor, Marcellino & Philippo cos. ſecundo Sardiniae rector, Pompeio & Craſſo; tertio reus, Ahenobarbo & Pulchro. In hac ſatis explorata ratione quiddam tamen eſt, quo ualde conturbor. nã in hac ipſa oratione infra ludos a Scauro aedile datos Piſone & Gabinio cos. Cicero ſignificat. & ab aedilitate biennio praetura diſtat. quod cum ita ſit: qui poteſt his conſulibus praetor Scaurus eſſe? A D *C. Marium*} quem ſextum conſulatum gerentem hortatus eſt, ut contra Saturninum tribunum pl. & Glauciã praetorem libertatem legeſq. manu defenderet: protinusq. arma ſibi afferri iuſsit: quibus allatis, ultima ſenectute confectum corpus induit: ſpiculoq. innixus ante fores curiae conſtitit. Q. METELLVS,} ſatis oſtendunt ea, quae ſequuntur, de Numidico dici. patruus autem fuit Scauri matris hoc modo: M. Scaurus, ille ſenatus princeps, uxorem habuit Caeciliam Metellam: e qua Scaurum hunc, quem appellat Cicero, filium ſuſcepit. patet hoc ex Plinij libro XXXVII. cap. 15. haec L. Metelli, pontificis maximi, filia fuit, ut a Plutarcho in Sulla, & a Cicerone ipſo in oratione pro hoc Scauro habita traditum eſt: quem Numidici Metelli fratrem fuiſſe, etiam ſi exemplis non probetur, hic tamen Ciceronis locus plane declarat. poſt obitum Scauri, nupſiſſe eam L. Sullae, qui dictaturam armis cepit, & ſponte depoſuit, tum ij, quos nominaui, ſcriptum reliquere, tum etiam ex Pediano licet cognoſcere. ait enim, Scauro, quem de repetundis accuſatum Cicero defendit, uitricum Sullam fuiſſe, Scauriq. fratrem ex eadem matre Fauſtum fuiſſe, eum, quem ciuili Caeſaris, & Pompeij bello perijſſe Suetonius tradit. geminos enim peperit Caecilia, Fauſtum, de quo diximus, & Fauſtam, quae Milonis uxor fuit. C E N S O R *notaſſet*;} notatum tamen alter cenſor, Metelli collega, reſtituit: non enim ſenatu moueri paſſus eſt. teſtis Appianus lib. 1. collegam autem in cenſura Q. Metelli Numidici opinor fuiſſe C. Metellum Caprarium, Metelli Macedonici filium. hoc ex Velleij Paterculi uerbis conijcio: ait enim duos Caepiones fratres germanos cenſuram ſimul geſsiſſe, duos autem poſtea Metellos, non germanos fratres, ſed patrueles. porro Numidicum, & Caprarium, fratres patrueles fuiſſe, antiquarum familiarum, de quibus librum inſtituimus, obſeruatio demonſtrabit. de filijs autem Macedonici cur Caium potius, quam Quinctum, aut Lucium, aut Marcum, (quattuor enim fuere) cum Numidico cenſorem fuiſſe exiſtimem, ea ratio facit, quod Quinctus, & Lucius, ille cum Geta, hic cum Ahenobarbo, ante Numidici cenſuram, cenſores fuere. Caium autem cenſorium fuiſſe, ex duabus Ciceronis poſt reditum orationibus plane cognoſcitur. I N S I T I V V M *Gracchum*} C. Quinctium Gracchum: qui ſe Ti. Gracchi filium ſimulabat eſſe. quo mendacio plebem uſque eo decepit, atque induxit, ut tribunus pl. deſignatus ſit: cum tamen e Firmo Piceno, obſcuriſsima ſtirpe, atque adeo ſeruili ſanguine genitus eſſet. ſic enim Cicero in ea pro C. Rabirio ſignificat, cum ait: Armatus eſſet cum Saturnino C. Glaucia, C. Saufeius, etiam ille ex compedibus atque ergaſtulo Gracchus. & Valerius Maximus monſtrum appellat libro IX. cap. ultimo. praenomen Caij tribuit illi Florus, nomen Quinctij auctor de uiris illuſtribus. I N *eam legem*,} L. Saturnini tribuni pl. de qua ſupra meminit. Q. C A T V L V S} filius eius, qui cum C. Mario conſul fuit. N V P E R} perijt enim poſt conſulatum Ciceronis. poſt reditum in ſenatu. de hoc etiam Plutarchus, & alij. A V T *ſpe, ac metu*,} ſpe honorum, metu periculorum: quod iam dixit, Neque periculi tempeſtas, neque honoris aura. P R O P A G A N T V R.} non breui temporis definiuntur ſpatio, ſed ita producuntur, ut ad poſteritatem perueniant.

O R A T I O

Eſt labor, non nego: pericula magna, fateor:
Multae inſidiae ſunt bonis, uerisſime dictum eſt:
Sed te id, quod multi inuideant, multiq. expetant,
Inſcitia ſit, inquit, poſtulare, ſi tu laborem ſumma cum cura efferas nullum. idem alio loco dixit, quod exciperent improbi ciues, Oderint, dum metuant. praeclara enim illa praecepta dederat iuuentuti. ſed tamen haec uia, haec ratio reip. capeſſendae olim erat magis pertimeſcenda, cum multis in rebus multitudinis ſtudium ad populi commodum ab utilitate reip. diſcrepabat. tabellaria lex ab L. Caſſio ferebatur: populus libertatem agi putabat ſuam: diſſentiebant principes, & in ſalute optimatium temeritatem multitudinis, & tabellae licentiam pertimeſcebant. agrariam Ti. Gracchus legem ferebat: grata erat populo: fortunae conſtitui tenuiorum uidebantur. nitebantur contra optimates, quod ea diſcordiam excitari uidebant; &, cum locupletes poſſeſſionibus diuturnis mouerentur, ſpoliari remp. propugnatoribus arbitrabantur. frumentariam legem C. Gracchus ferebat: iucunda res plebi R. uictus enim ſuppeditabatur large ſine labore: repugnabant boni, quod & ab induſtria plebem ad deſidiam auocari putabant, & aerarium exhauriri uidebatur. multa etiam noſtra memoria, quae conſulto praetereo, fuerunt in ea contentione, ut popularis cupiditas a conſilio principum diſſideret. nunc iam nihil eſt, quod populus a delectis, principibusq. diſſentiat: nec flagitat rem ullam, neque nouarum rerum eſt cupidus: & ocio ſuo, & dignitate optimi cuiuſque, & uniuerſae reip. gloria delectatur. itaque homines ſeditioſi ac turbulenti, quia nulla iam largitione populum R. concitare poſſunt, quod plebs perfuncta grauiſſimis ſeditionibus ac diſcordijs, ocium malle uideatur, conductas habent conciones; neque id agunt, ut ea dicant, aut ferant, quae illi uelint audire, qui in concione ſunt; ſed pretio ac mercede perficiunt, ut, quicquid dicant, id illi uelle audire uideantur.

EXPLA-

EXPLANATIO

MVLTAE *inſidiae*} Iouis filium, Aeacum fortaſſe Accius poeta induxit ſuis liberis haec praecipientem: quae Cicero & hic, & in oratione pro Plancio ad ſuam ſententiam accommodat. Accij uero ut haec eſſe exiſtimem, facit illud, quod ſequitur, Oderint, dum metuant: quod Cicero eiuſdem poetae dicit eſſe. porro id ex Accij tragoedia, Atreo, ut opinor, ſumptum eſſe, oſtendit Anneius Seneca libro de clementia II. quod officiorum libro I. plane cognoſcitur. uſurpantur & Philippica I. EXCIPERENT} improbi, cum pro eorum ſenſu ac uoluntate ſcriptum legunt, arripiunt, & memoria tenent, atque etiam imitatione uſuq. comprobant, itaque, quod Accius de Atreo dixerat, ab improbis hominibus auide eſt exceptum. PRAECLARA} excuſat poetam, qui dixerit, Oderint, dum metuant: quod eſt ad confirmandas improborum ciuium mentes aptiſsimum dictum. ſcripſit, inquit, hoc, quia ſcripſerat iam illa, Multae inſidiae ſunt bonis, & quae ſequuntur. non enim uerebatur, ut in eo, quod Atreum dicentem facit, iuuentuti noceret, quam utiliſsimis ac ſaluberrimis illis praeceptis, ex Aeaci perſona prolatis, iam imbuerat. AD *populi commodum*} ad ſuum ipſius commodum. Populum enim hic uſurpat Cicero pro ea multitudine, quae ſenatui & optimatibus aduerſatur. TABELLARIA *lex*} ut populus non, ut antea, uoce, ſed per tabellas de ciuibus ſententiam ferret. quattuor leges tabellariae fuerunt, Gabinia, Caſſia, Papiria, Coelia. libro III. de legibus. IN *ſalute optimatium*} cum aliquis de numero optimatium a populo iudicaretur, cum de ſalute optimatium in iudicio ageretur. primus enim L. Caſſius populo tabellam dedit in iudicio. dederat biennio ante Gabinius in creandis magiſtratibus. LICENTIAM} maior enim eſt licentia, ubi per tabellas ſententiae feruntur. AGRARIAM} ne quis ultra quingenta iugera poſsideret. quod aliquando lege Licinia cautum erat. Plutarchus, Appianus, Velleius, epitome Liuij: in qua pro, quingenta iugera, mendoſe legitur, decem iugera. errato cauſſam praebuit antiquae notae Dignoratio. MOVERENTVR,} quas enim poſſeſsiones contra legem Liciniam, quae multis ante Tiberium annis quingẽtorum iugerum numerum definierat, locupletes homines tenebant, eas Tiberij lege tenuioribus tradere cogebantur. FRVMENTARIAM} ut frumentum ſemiſſe & triente populo daretur. epitome Liuiana, Velleius, Plutarchus. hanc legem mox & L. Saturninus, & poſtea Ciceronis aetate P. Clodius tulit. ſupra. SINE *labore:*} ut etiam ſi plebs inerti ocio tempus conſumeret, ei tamen, unde uiueret, non deeſſet. AERARIVM *exhauriri*} cum frumentum publicum, cuius uenditione quotannis in aerarium magnae pecuniae inferebantur, plebi gratis dari lex Gracchi iuberet. NOSTRA *memoria*,} Marij & Sullae temporibus. nam deinde plebs a patribus aut non diſſenſit, aut ſine ſeditione diſſenſit. A *conſilio principum*} a ſenatu, ab optimatibus. A *delectis*,} a delectis in ſummum ordinem, a ſenatu; qui de uniuerſa ciuitate pro cuiuſque uirtute ac meritis a cenſoribus legi ſolitus erat. CONDVCTAS} mercede coactas: quando ſua ſponte plebs ad eas conciones, quae a turbulentis ac ſeditioſis tribunis pl. habentur, coire non uult.

ORATIO

NVM uos exiſtimatis, Gracchos, aut Saturninum, aut quemquam illorum ueterum, qui populares habebantur, ullum umquam in concione habuiſſe conductum? nemo habuit. ipſa enim largitio, & ſpes commodi propoſiti, ſine mercede ulla multitudinem concitabat. itaque temporibus illis, qui populares erant, offendebant illi quidem apud graues & honeſtos homines, ſed populi iudicijs, atque omni ſignificatione florebant. his in theatro plaudebatur: hi ſuffragijs, quod contenderant, conſequebantur: horum homines nomen, orationem, uultum, inceſſum amabant. qui autem aduerſabantur ei generi; graues & magni homines habebantur; ſed ualebant in ſenatu multum, apud bonos uiros plurimum; multitudini iucundi non erant; ſuffragijs offendebatur ſaepe eorum uoluntas; plauſum uero etiam ſi quis eorum aliquando acceperat, ne quid peccaſſet, pertimeſcebat. attamen ſi qua res erat maior, idem ille populus horum auctoritate maxime commouebatur. nunc, niſi me fallit, in eo ſtatu ciuitas eſt, ut, ſi operas conductorum remoueris, omnes idem de rep. ſenſuri eſſe uideantur. etenim tribus locis ſignificari maxime populi R. iudicium, ac uoluntas poteſt, concione, comitijs, ludorum gladiatorumq. conſeſſu. quae concio fuit per hos annos, quae quidem eſſet non conducta, ſed uera, in qua populi R. conſenſus perſpici poſſet? habitae ſunt multae de me a gladiatore ſceleratiſſimo: ad quas nemo adibat incorruptus, nemo integer: nemo illum foedum uultum aſpicere, nemo furialem uocem bonus audire poterat. erant, erant illae conciones perditorum hominum neceſſario turbulentae.

EXPLANATIO

POPVLI *iudicijs*,} iudicium ſuum in magiſtratu mandando populus oſtendit. SIGNIFICATIONE} cum in theatrum populares ciues ingrediebantur, populus ad beneuolentiam ſignificandam plauſum dabat. quod autem Cicero dixit, Iudicijs atque omni ſignificatione, proxime ſe ipſe exponit, cum infert, His in theatro plaudebatur: hi ſuffragijs, quod contenderant, conſequebantur. APVD *bonos uiros*} diſtinguit a ſenatu bonos uiros: ut oſtendat, etiam in populo fuiſſe, qui recte de republica ſentirent. EO-

rvm *uoluntas;*} cum aut ipſi, aut eorum propinqui, aut amici, magiſtratum petentes, repulſam ferebāt. Ne *quid peccaſſet,* } ſolidam laetitiam ex eo plauſu non capiebant, ſed tenuem & ſuſpicione diminutam. uerebantur enim, ne qua re antea populi uoluntatem offendiſſent. Tribus *locis* } in foro, in campo Martio, in theatro. in foro enim conciones habebantur, munus gladiatorium dabatur, ludi interdum fiebant: in campo comitia, & conciones, in theatro ludi. Gladitaore } P. Clodio. gladiatores enim homines audaces, & facinoroſi: a quibus natura & factis Clodius minime differebat. Necessario } quia conducta concio erat hominum perditorum: qui cum pretium ac mercedem accepiſſent, concionanti de me Clodio aſſentiri cogebantur. erant igitur eae conciones neceſſario turbulentae.

ORATIO

Habvit de eodem me P. Lentulus conſul concionem: concurſus eſt populi R. factus: omnes ordines, tota in illa concione Italia conſtitit: egit cauſſam ſumma cum grauitate copiaq. dicendi, tanto ſilentio, tanta approbatione omnium, nihil ut umquam uideretur tā populare ad populi R. aures accidiſſe. productus eſt ab eo Cn. Pompeius, qui ſe non ſolum auctorem meae ſalutis, ſed etiam ſupplicem populo R. exhibuit. huius oratio & pergrauis, & grata concioni fuit. ſic contendo, numquam neque ſententiam eius auctoritate, neque eloquentiam iucunditate fuiſſe maiorem. quo ſilentio ſunt auditi de me ceteri principes ciuitatis? quos iccirco non appello hoc loco, ne mea oratio, ſi minus de aliquo dixero, ingrata; ſi ſatis de omnibus, infinita eſſe uideatur. cedo nunc eiuſdem illius inimici mei de me eodem ad uerum populum in campo Martio concionem. quis non modo approbauit, ſed non indigniſſimum facinus putauit, illum, non dicam loqui, ſed uiuere ac ſpirare? quis fuit, qui non eius uoce maculari remp. ſeq. ſi eum audiret, ſcelere aſtringi arbitraretur? Venio ad comitia, ſiue magiſtratuum placet, ſiue legum. leges uidemus ſaepe ferri multas. omitto eas, quae feruntur ita, uix ut quini, & hi ex alia tribu, qui ſuffragium ferant, reperiantur. de me, quem tyrannum atque ereptorem libertatis eſſe dicebat, in illa ruina reip. dicit ſe legem tuliſſe. quis eſt, qui i ſe, cum contra me ferebatur, iniſſe ſuffragium cōfiteatur? cum autem de me eodem ex S. C. comitijs centuriatis ferebatur; quis eſt, qui non profiteatur ſe affuiſſe, & ſuffragium de ſalute mea tuliſſe?

EXPLANATIO

Prodvctvs *eſt* } quia priuatus tunc erat Pompeius: neque concionem habere cuiquam priuato licebat, niſi a magiſtratu produceretur. hoc in noſtris antiquitatibus. Qvis *non modo approbauit,* } locutio Ciceroni uſitata, pro eo, quod eſt, Quis, non dico approbauit, &c. Comitia, } comitia & de magiſtratibus, & de legibus dici, hic planum eſt. dicuntur & de iudicijs, ut in libro de comitijs demonſtrauimus. Vix *ut quini,* } plurimus in hoc eſt Cicero, ut probet, id, quod dixit; in eo ſtatu eſſe ciuitatem, ut ſi conductorum remoueantur operae, omnes idem de republica ſentiant. probauit iam exemplo concionum. nunc idem & legibus nititur confirmare. Conſideretur, inquit, ea lex, quae de meo reditu lata eſt. conferatur, non dico cum ijs legibus, quae cum feruntur, ita infrequens populus adeſt, uix ut quini in tribu ſuffragium ferant; ſed cum ea, quam de mea pernicie Clodius tulit. quod autem adiungit, Et hi ex alia tribu, notat populi non modo infrequentiam, ſed etiam confuſionem. Ex. s. c. *comitijs centuriatis,* } lex Clodij neque ex S. C. neque comitijs centuriatis lata erat, ſed contra uoluntatem ſenatus, tributis comitijs, in foro: ea uero, quam de reducendo Cicerone P. Lentulus conſul tulit, ex S. C. comitijs centuriatis, in campo Martio: quam diſſuaſiſſe P. Clodium opinor ex eo, quod dictum eſt proxime: Cedo nunc eiuſdem illius inimici mei de me eodem ad uerum populum in campo Martio concionem. ſuadere enim & diſſuadere leges, antequam ferrentur, non modo magiſtratibus, uerum etiam priuatis hominibus licebat. quod in libro de legibus copioſe oſtendimus.

ORATIO

Vtra igitur cauſſa popularis debet uideri; in qua omnes aetates ciuitatis, omnes ordines una conſentiunt; an in qua furiae concitatae tamquam ad funus reip. conuolant? an, ſicubi aderit Gellius, homo & fratre indignus, uiro clariſſimo, atque optimo, & ordine equeſtri, cuius ille ordinis nomen retinet, ornamenta confecit: id erit populare? eſt enim homo iſte populo R. deditus. nihil uidi magis. qui, cum eius adoleſcentia in amplisſimis honoribus ſummi uiri L. Philippi uitrici florere potuiſſet, uſque eo non fuit popularis, ut bona ſolus comeſſet. deinde ex impuro adoleſcente & petulante, poſteaquam rem paternam ab idiotarum diuitijs ad philoſophorum regulam perduxit, Graeculum ſe atque ocioſum putari uoluit, ſtudio litterarum ſe ſubito dedit. nihil ſane a te iuuabatur. anagnoſtae, libelli etiam pro uino ſaepe oppignerabantur: manebat inſaturabile abdomen, copiae deficiebant: itaque ſemper uerſabatur in ſpe rerum nouarum, ocio, & tranquillitate reip. conſeneſcebat. ecquae ſeditio umquam fuit, in qua non ille princeps? ecquis ſeditioſus, cui ille non familiaris? ecquae turbulenta concio, cuius ille non concitator? cui bene dixit umquam bono? bene dixit? immo, quem fortem & bonum ciuem non petulantiſſime eſt inſectatus? qui ut credo non libidinis cauſſa, ſed ut Plebicola uideretur,

libertinam

libertinam duxit uxorem. is de me ſuffragium tulit: is affuit: is interfuit epulis & gratulationibus parricidarum. in quo tamen eſt me ultus, cum illo ore inimicos eſt meos ſuauiatus: qui quaſi mea culpa bona perdiderit, ita ob eam ipſam cauſſam eſt mihi inimicus, quia nihil habet.

EXPLANATIO

VTRA *igitur cauſſa* } interpretis officium eſt, ſi modo, quas ſuſcepit partes, eas cum laude ſuſtinere uult, tria conſiderare, uerba, ſententiam, ſententiae cauſſam. hic, ſi uerba tantum conſideres; & quid ſingula ſignificent, & quam ſententiam efficiant, omnibus intelligere facile eſt. ſin autem, quo ſententia referatur, & quid Cicero ſpectauerit, indagamus; fortaſſe non eadem ratio eſt, nec ſimiliter omnes intelligunt. quare pro eorum commodo, qui non admodum in litteris acute uident, uiſum eſt ut totam rem paullo latius explicarem. Ciuium duo genera Cicero iam dixit eſſe, optimates, & populares. de optimatium numero & erat ipſe, & haberi uolebat: Clodius popularis putabatur. contendebat Clodius, ſe non eſſe minus optimatem, quam Ciceronem: Cicero contra, ſe popularem magis eſſe, quam Clodium. argumento Clodius hoc utebatur, quod Milo, qui ei diem dixerat, accuſationem perſequi per ſenatus auctoritatem prohibitus erat. itaque dixerat accuſator Sextij: Quae eſt iſta ueſtra natio optimatium; cum ſenatus, in quo principes optimatium ſunt, Clodio contra Milonem ſtuduerit? Cicero nihil ad hoc reſpondit: quia neque id eſſe factum, negare poterat; neque, iniuria eſſe factum, dicere: quod in altero manifeſta ueritas obſtabat; in altero ſenatum reprehendere nolebat. quoniami igtur primum eſt in contentionibus iudiciarijs, obiecta refellere; alterum, obijcere quod refelli ab aduerſario non poſsit: primum nō attingit, ob ea, quae iam dixi: obijcit autem Clodio, ut quaſi parem gratiam referat, non eſſe populares eos, quos operae conductorum ſequantur, ſed eos, quibus integer populus faueat. probat hoc quinque argumētis. primum ſumit a concionibus, alterum a legibus, tertium a magiſtratibus, quartum a ludis, quinctum a gladiatoribus. huius uniuerſae argumentationis duas partes iam abſoluit, eam, quae ad conciones, & eam, quae ad leges pertinet. ad ſingula argumenta concluſionem non apponit: quia non ubique neceſſe eſt: cum ex ijs, quae dicuntur, facile iudices, quae concluſio ſequatur, ipſi per ſe poſsint intelligere. cōcluſiones tamen, quia uim quandam addunt orationi, tribus argumentis apponit, poſt leges, poſt magiſtratus, poſt gladiatores; primam & ſecundam particulares, tertiam uniuerſalem, quae ad argumenta omnia, quae quinque eſſe diximus, pariter ſpectet. uerum, quia declarandae artis negocium ſuſcepimus, non alienum eſt, in ipſo concluſionum uſu quae ratio ſeruetur, oſtendere. nihil enim eſt ad eloquentiam utilius, quam duorum perfectiſsimorum oratorum ingenia ex utriuſque ſcriptis conſiderare; eamq. putare eſſe rectiſsimam diſerte ornateq. loquendi regulam, qua illi, ſiue naturae praecipuo quodam munere, ſiue diligentia ſtudioq. adiuti, cum cauſſas agerent, uſi ſunt. Concludit igitur Cicero primum interrogando, cum ait: Vtra igitur cauſſa popularis debet uideri; in qua omnes aetates ciuitatis, omnes ordines una conſentiunt; an in qua furiae concitatae tamquam ad funus reipublicae conuolant? deinde affirmando, his uerbis: Videtis igitur populum ipſum, ut ita dicā, iam non eſſe popularem; qui ita uehementer eos, qui populares habentur, reſpuat; eos autem, qui ei generi aduerſantur, honore dignisſimos iudicet. poſtremo interrogando, hoc modo: Videtis ne igitur, quantum inter populum Romanum & concionem interſit? dominos concionum omni odio populi notari; quibus autem conſiſtere in operarum concionibus non liceat, eos, omni populi Romani ſignificatione decorari? harum trium concluſionum primam uideo a ſenſu communi eſſe ductam. nam totum illud, Vtra igitur cauſſa, & quae ſequuntur, ita dictum uidetur, quaſi omnes homines popularem eſſe Ciceronis, non Clodij, cauſſam iudicaturi ſint. Alteram concluſionem, itemq. tertiam a perſona iudicum ſumptam eſſe conſtat. ſed hoc inter eas differre iam oſtendi, quod ſecunda per affirmationem, tertia per interrogationem fit. placet enim, ut in pictura, ſic in oratione uarietas. poſſumus igitur, ſi doctrinā ex obſeruatione uolumus efficere, concluſionem tamquam genus in tres partes diuidere: in unam, quae eſt a ſenſu communi; alteram, a perſona iudicum; tertiam, a perſona noſtra. primae duae Ciceronis exemplis, proxime recitatis, manifeſtae ſunt. tertia teſtimonio non indiget. in eam enim uel ſine artificio noſtra ſponte incidimus: ut, ſi quis, diuitijs cum uirtute comparatis, poſt argumenta in utramque partem allata, ita concludat: eſt igitur diuitijs uirtus anteponenda. ſed ſiue a ſenſu communi, ſiue a perſona iudicum, ſiue a noſtra concludamus: orationem aut affirmatione, autq interrogatione, aut negatione terminari neceſſe eſt: affirmatione ſic: Videtis igitur Clodium non eſſe popularem: interrogatione hoc modo, Videtis ne igitur Clodium non eſſe popularem? negatione ſic: Non eſt igitur ut Clodium popularem eſſe poſsitis exiſtimare. Pariterq. a ſenſu communi tribus modis concludemus: Facile igitur eſt omnibus intelligere, Clodium non eſſe popularem: Quis igitur Clodium eſſe popularem dixerit? Nemo igitur eſt, cui popularem eſſe Clodium liceat exiſtimare. Et a perſona noſtra eadem ratio eſt: Clodius igitur popularis non eſt: Clodium igitur eſſe popularem putabo? Non igitur, popularem eſſe Clodium, exiſtimabo. Atque haec de concluſione ſatis ſint. TAMQVAM *ad funus reip.* } ſignificat, Clodij conciones eſſe funera reipublicae: quod in ijs nihil, niſi de interitu reipublicae, agatur. & recte, furiae conuolant: quod uolare furias poetae dicunt. recte etiam, Concitatae: nihil enim placidum aut temperatum in Furias cadit. rectiſsime uero, Furiae ad funus conuolant: quod nihil iucundum aut laetum furiae diligunt. operas igitur Clodianas, ad reipublicae perniciem libentiſsime coeuntes, uere & proprie furias appellauit. GELLIVS, } is, quem Cicero in oratione in Vatinium nutriculam ſeditioſorum nominat: quod ſeditiones libenter foueret,

atque

atque aleret. dixit & hic teſtimonium in Sextium. FRATRE} L. Gellio: qui cum Cn. Lentulo conſul, cum eodem cenſor fuit, & in cenſura C. Antonium, qui deinde conſulatum cum Cicerone geſsit, ſenatu mouit. Pedianus in commentario orationis contra competitores. pro Cluentio. Idem deberi Ciceroni ciuicam coronam, in ſenatu dixit, quod eius opera Catilinae coniuratio patefacta eſſet, ac uindicata. in oratione in Piſonem, & Gell. lib. v. c. 3. OPTIMO *conſule,*} quem locum hic habet, Conſule, cum Gellius multis ante annis conſul fuerit? equidem ſuſpicor de mendo, eo magis, quod antiquus liber Caroli Sigonij, iuuenis eloquentiae doctrinaeq. laude praeſtantis, has duas dictiones non habet. quae ſi retinendae ſunt, alteram mutarem, & pro, Conſule, reponerem, Ciue: ut, Viro, ad res geſtas; Ciue, ad uoluntatem ſenſumq. de republica referatur. & fere uirum & ciuem Cicero in laude coniungit, ut libro IV. ad Atticum, O uirum, o ciuem Memmium: poſt reditum in ſenatu, Quid ego de praeſtantiſsimo uiro T. Annio dicam? aut quis de tali ciue ſatis digne umquam loquatur? pro Plancio: Quid dicam? C. Virgilio, tali ciui, & uiro, beneuolentiam in me, memoriam communium temporum, pietatem, humanitatem, fidem defuiſſe? ORDINE *equeſtri,*} qui eques R. erat, is ſi nondum in ſenatum peruenerat, ordinis equeſtris dicebatur eſſe: ſi ſenator factus erat, ſenatorij. erant igitur duo fratres Gellij, alter ex ordine equeſtri, quia nondum ampliorem ordinem erat aſſecutus: alter, etſi equum publicum haberet, a nobiliori tamen ordine, quem adeptus erat, hoc eſt a ſenatorio, nominabatur. non enim poſterior ordo prioris auferebat inſignia, ſed ad equum publicum, & annulum, quae equeſtris ordinis erant, addebat latum clauum, hoc eſt tunicam purpuream, qua ſoli ſenatores utebantur. itaque Claudium Neronem, & Liuium Salinatorem, cum non modo ſenatores, uerum etiam cenſores eſſent, utrumque tamen habuiſſe publicum equum, eoq. alterum ab altero in cenſura eſſe priuatum, legimus apud Liuium lib. x. ORNAMENTA *confecit:*} quadringenta millia nummum. haec enim ad equeſtrem dignitatem ornandam neceſſaria erant. quod ſi cui minus eſſet, eques eſſe non poterat. itaque Horatius:

Si quadringentis ſex ſeptem millia deſunt,
Plebs eris.

& in epiſtola ad D. Brutum libro x. de equite Romano neſcio quo; qui magna rei familiaris detrimenta paſſus, uix quadringenta millia poſsidebat: Equeſtrem, inquit, dignitatem uix ſuſtinet. nec ad aliam ſententiam, ut quidem ego exiſtimo, ſpectat ille locus in oratione pro Plancio: Qui ne equeſtrem quidem ſplendorem incolumem a calamitate iudicij retinere potuiſſet. ſignificat enim, M. Seium, iudicio damnatum, non exiſtimationis modo iacturam feciſſe, uerum etiam ex ea multa, quam ei iudices dixerant, de ſuis fortunis tantum amiſiſſe, ut infra cenſum quadringentorum millium redactus ſit. Seium, inquit, cui, praeter exiſtimationem, equeſtis quoque ordinis dignitatem iudicij calamitas abſtulit, populus tamen M. Piſoni, homini nobiliſsimo, innocentiſsimo, eloquentiſsimo, in honoris petitione praepoſuit. Quaeritur autem hic, nec iniuria, qui poteſt Gellius equeſtris ordinis nomen retinere, ſi ornamenta confecit? iam enim & ex Horatio, & ex ipſo Cicerone probatum eſt; qui equeſtri cenſu non eſſet, hoc eſt, qui quadringenta millia non haberet, eum in equeſtri ordine locum non habuiſſe. Ad hanc dubitationem ſuppeditat facile, quod reſpondeam, antiquitatis obſeruatio. primum illud dicimus: equites equeſtri loco a cenſore motos eſſe, uel ob tenuitatem, uel ob culpam. Gellius ob tenuitatem mouendus erat: ideo tamen moueri non potuerat, quia detrimentum illud rei familiaris poſt conditum luſtrum fecerat: ut, etiam ſi quadringenta millia poſsidere deſijſſet, in equeſtri tamen ordine eo uſque permanere poſſet, donec cenſores creati cuiuſque rem aeſtimarent, eq. cenſu ſenatores, equites, iudices uel in ordine quemque ſuo ac loco retinerent, uel eijcerent. ID *erit populare?*} an, inquit, quia legem ferenti, aut concionanti Clodio Gellius adeſt, propterea popularem legem, aut concionem dicemus? POPVLO R. *deditus.*} iocari uidetur in Gellij cognomen: nam Poplicola uocabatur. Dio lib. XXXXVII. L. PHILIPPI} hominis eloquentiſsimi, de quo in libro de claris oratoribus, in tertio de oratore, in oratione pro Quinctio. SOLVS *comeſſet.*} quo modo igitur popularis; cum hoc nomen in eos conueniat, qui benefici, ac liberales in populum ſunt? IMPVRO, *& petulante,*} ob libidines, & impudentiam. laudatur enim maxime in adoleſcente caſtitas, & pudor. IDIOTARVM} hominum imperitorum, qui uulgarem quandam, ſine modo, uiuendi rationem ſequuntur: quibus Cicero philoſophos hic opponit; quod hi, a doctrina iuſtructi ac temperati, exquiſitum quoddam uitae genus accurate ſeruant. DIVITIIS} cum, diuitijs conſumptis, regulam philoſophorum imitari coepiſſet. miror autem, cur diuitias, & regulam quaſi antitheta Cicero poſuerit: quando & in diuitijs regula licet uti, nec alterum ab altero neceſſario ſeiungitur. praeterea, cur, Ab idiotarum diuitijs? non & ſapientes multi, atque eruditi diuitijs abundant? mutationem in Gellio notat, & ait: uixit primum, ut idiotae ſolent; deinde, ut philoſophi; hoc eſt, primum luxurioſe, ac diſſolute, deinde moderate, & parce. uelim igitur, ut paria paribus reſpondeant, ita legi, ſic tamen, ſi quid adiuuant ueteres libri: Poſtea quam rem paternam ab idiotarum nequitijs ad philoſophorum regulam perduxit. GRAECVLVM} graecarum litterarum ſtudioſum, ſcientiae cupidum. omnis enim tunc a graecis litteris doctrina petebatur: cum Latina lingua nondum exculta diſciplinis eſſet. OCIOSVM} qui enim ſe ad litterarum ſtudia contulerunt, ocio delectantur. SVBITO} cum antea nihil eiuſmodi cogitaſſet. abſumptis enim paternis bonis, a libidine, ac nequitia ſubito ſe ad litteras conuertit. A. TE *iuuabatur,*} A te, ſincerum non eſt. Poſſet ita corrigi, Nihil ſane adiuuabatur. Alij legunt, Attae iuuabant anagnoſtae: quã recte, ipſi uiderint. Octauius meus reponendũ putat, A re iuuabantur. ueritas autẽ a libris antiquis petenda. nã nobis indicare corrupta loca ſatis eſt. coniecturis neque plane confidimus, neque omnino tamen diffidimus. ſunt enim non nullae ita non dubiae, ut, qui obtuſa prorſus ingenij acie non ſit, in ijs primo adſpectu ueritatem poſsit agnoſcere. SPE *rerum nouarum,*} res nouas quaerunt, qui ueterem male perdiderunt:

perdiderunt: ut, quando de ſuo non habent, unde uiuant, de alieno rapiant. CONSENESCEBAT.} mature conſeneſcunt, quos animi curae ſollicitudineſq. macerant. inde conſeneſcere dicimur ex ijs rebus, quarum moleſtiſsima cogitatio ſenilem nobis pallorem ac maciem quotidie magis inducit. NON *libidinis cauſſa*,} ironia: nam plane libidinis cauſſa libertinam ab eo uxorem eſſe ductam ſignificat. PLEBICOLA} quaſi nobiles mulieres contempſerit, ſtudio quodam in plebem. nam ex infima plebe libertini fuerunt, utpote qui libertatem paullo ante eſſent adepti. ideo in urbanis tribubus, qui ignobiliores erāt, cenſebantur. IN *quo tamen*} ſua cuique tribuenda laus eſt. correxit hunc locum ex ingenio, quo excellit, multis abhinc annis Octauius Pantagathus, homo eruditiſsimus, omniumq. integerrimus: quem ego noſtrae aetatis Varronem ſoleo nominare: ita multas multarum rerum ac diſciplinarum notitias mente ſcientiaq. comprehendit. is igitur ita correxit, nulla litterarum mutatione, ſententia reſtituta. In quo tamen eſt me ultus, cum illo ore inimicos eſt meos ſuauiatus. praeclare. nam in gratulationibus ſuauiari mos eſt, & Gellius nefandam libidinem ore exercere dicebatur: de quo eſt apud Catullum hoc epigramma.

Quid dicam, Gelli, quare roſea iſta labella
 Hiberna fiant candidiora niue;
Mane domo cum exis, & cum te octaua quiete
 E molli longo ſuſcitat hora die?
Neſcio quid certe eſt. an uere fama ſuſurrat,
 Grandia te medij tenta uorare uiri:
Sic certe eſt. clamant Vrronis rupta miſelli
 Ilia, demulſo labra notata ſero.

dicit igitur, Illo ore, impuriſsimo, ac foediſsimo, quo uirorum obſcaena membra concipere ſolitus.

ORATIO

VTRVM, ego tibi patrimonium eripui, Gelli, an tu comediſti? quid? tu meo periculo, gurges, ac uorago patrimonij, heluabare; ut, ſi ego conſul remp. contra te & gregales tuos defendiſſem, in ciuitate eſſe me nolles? te nemo tuorum uidere uult: omnes aditum, ſermonem, congreſſum tuum fugiunt: te ſororis filius Poſtumius, adoleſcens grauis, ſenili iudicio notauit, cum in magno numero tutorem liberis non inſtituit, ſed elatus odio, & meo & reip. nomine; quorum ille utri ſit inimicior, neſcio; plura dixi, quam dicendum fuit, in furioſiſſimum atque egentiſſimum ganeonem. Illuc reuertor: contra me cum ſit actum, capta urbe atque oppreſſa, Gellium, Firmidium, Titium, eiuſdem modi furias illis mercenarijs gregibus duces & auctores fuiſſe; cum ipſe lator nihil ab horum turpitudine, audacia, ſordibus abhorreret. at cum de dignitate mea ferebatur, nemo ſibi nec ualetudinis excuſationem, nec ſenectutis ſatis iuſtam putauit: nemo fuit, qui ſe non remp. mecum ſimul reuocare in ſuas ſedes arbitraretur. Videamus nunc comitia magiſtratuum. Fuit collegium nuper tribunicium, in quo tres minime, uehementer duo populares exiſtimabantur. ex ijs, qui populares non habebantur, quibus in illo genere conductarum contionum conſiſtendi poteſtas non erat, duo a populo R. praetores uideo eſſe factos: &, quantum ſermonibus uulgi, & ſuffragijs intelligere potui, prae ſe populus R. ferebat, ſibi illum in tribunatu Cn. Domitij animum conſtantem, & egregium, atque Q. Ancharij fidem, ac fortitudinem, etiam ſi nihil agere potuiſſent, tamen uoluntate ipſa gratum fuiſſe.

EXPLANATIO

MEO *periculo heluabare*;} inde enim mihi factus es inimicus. damnum igitur mihi ex heluatione illa tua parabatur. SI EGO} haec eſt cauſſa, cur Gellius eum in ciuitate eſſe noluerit; quod rempublicam contra coniuratos defendiſſet. hoc enim nomine lege Clodia pulſus eſt. GELLIVM, *Firmidium, Titium*,} de quibus pro Domo, & de Haruſp. reſp. IPSE *lator*} P. Clodius, qui legem tulit. NVPER} biennio ante, Caeſare & Bibulo coſ. fuit enim tribunus pl. eo anno P. Vatinius: de quo hic ſignificari, paullo poſt oſtendimus. TRES} Cn. Domitius, Q. Ancharius, C. Fannius: quos infra nominat. & Dio libro XXXIIX. cum ait Bibulum conſulem in agraria Caeſaris lege impedienda tribus tribunis pl. uſum eſſe, ſine dubio Domitium, Ancharium, Fannium ſignificat. de quibus ipſis & in oratione in Vatinium Cicero intelligit, cum ait: Collegas habuiſti uiros nouem: ex his tres erant, quos tu quotidie ſciebas ſeruare de caelo. DVO} Vatinius, & alter neſcio quis. DVO} Domitium, & Ancharium. PRAETORES} praeturam hoc anno gerebant. nam in oratione in Vatinium, quae iiſdem conſulibus, quibus haec pro Sextio habita eſt, cum ait, Duos praetextatos ſedentes uides, Domitium & Ancharium ſine dubio ſignificat. erat autem praetexta magiſtratuum toga. Et eſt animaduertendum, licuiſſe praeturam petere, aedilitate omiſſa. nam Domitius & Ancharius, qui tribuni pl. fuerant Caeſare & Bibulo cōſulibus, non uideo qui potuerint praeturam gerere conſulibus Marcellino & Philippo ſi poſt tribunatum aedilitatem geſſerunt: cum a Caeſare & Bibulo ad Marcellinum & Philippum duo tantum anni numerentur: quo ſpatio tria fieri non poſſunt, peti aedilitas, geri, peti praetura: quae ſuum ſingula annum requirūt: ut omittam, quod inter aedilitatem & praeturam duo potius anni, quam unus, uidentur interfuiſſe. quod indicat epiſtola ad Furnium, fam. lib. x. CN. *Domitij*} duobus tantum praenominibus, Cneo & Lu-

cio, Domitios eſſe uſos, apud Suetonium ſcriptum eſt. hunc opinor eſſe Cn. Domitium Caluinum, qui deinde conſul fuit cum M. Valerio Meſſalla. etſi Caeſarem in bellis ciuilibus ſecutus eſt. quod cum hoc loco pugnat. hic enim, & in oratione in Vatinium, eum contra Caeſarem in tribunatu ſenſiſſe, manifeſtum eſt. Sed, ut tempora, ſic homines ſaepe mutantur. CONSTANTEM,} in tuenda contra Vatinium ſenatus cauſſa. ANCHARII} hic L. Piſoni in Macedoniam ſucceſsit, praetorius conſulari. in Piſonem. FIDEM, *ac fortitudinem,*} quia quod e republica duxit eſſe, id & uoluerit ſemper, & auſus ſit. alterum enim ſine altero infructuoſum eſt. NIHIL *agere,*} quia, licet quotidie de caelo ſeruarent, ut Vatinio leges ferenti impedimento eſſent; ille tamen, auſpicijs neglectis, & multas, & reipublicae exitioſas, pro Caeſaris potentia, pertulit. GRATVM} an Domitij animum? non placet: quia nimis longe referetur, interpoſita Ancharij mentione. malo, Gratam: ut ad Ancharij fidem ac fortitudinem pertineat. Grata, ſane magis probarem: ut ad animum Domitij, fidemq. ac fortitudinem Ancharij aeque ſpectaret: niſi me numerus impediret: in exametrum enim uerſum deſineret oratio. quamquam alibi non ſemel in Cicerone notauimus.

ORATIO

IAM de C. Fannio quae ſit exiſtimatio, uidemus: quod iudicium populi R. in honoribus eius futurum ſit, nemini dubium eſſe debet. quid populares illi duo, quid egerunt? alter, qui tamen ſe continuerat, tulerat nihil, ſenſerat tantum de rep. aliud, atque homines exſpectabant, uir, & bonus, & innocens, & bonis uiris ſemper probatus, quod parum uidelicet intellexit in tribunatu quid uero populo probaretur, & quod illum eſſe populum R. qui in concione erat, arbitrabatur, non tenuit eum locum, in quem, niſi popularis eſſe uoluiſſet, facillime perueniſſet. alter, qui ita ſe in populari ratione iactarat, ut auſpicia, legem Aeliam, ſenatus auctoritatem, conſulem, collegas, bonorum iudicium nihil putaret, aedilitatem petiuit cum bonis uiris, & hominibus primis, ſed non praeſtantiſſimis opibus, & gratia: tribum ſuam non tulit, Palatinam denique, per quam omnes illae peſtes uexare populum R. dicebantur, perdidit, nec quidquam illis comitijs, quod boni uiri uellent, niſi repulſam, tulit. Videtis igitur populum ipſum, ut ita dicam, iam non eſſe popularem; qui ita uehementer eos, qui populares habentur, reſpuat; eos autem, qui ei generi aduerſantur, honore digniſſimos iudicet. Veniamus ad ludos: facit enim, iudices, ueſter iſte in me animorum oculorumq. contuitus, ut mihi iam licere putem remiſſiore uti genere dicendi.

EXPLANATIO

QVAE *ſit exiſtimatio,*} quid homines opinentur. conſularem auctoritatem eum eſſe conſecutum, dicit in oratione in Vatinium. QVOD *iudicium,*} hoc dicit, non eſſe dubitandum, quin C. Fannio magiſtratus eos, quos petet, populus ſtudioſe daturus ſit. TVLERAT *nihil,*} legem quidem promulgauit, ſed non tulit: quia ſeruantibus de caelo tribus tribunis pl. Domitio, Anchario, Fannio nemo ex toto collegio tribunicio, praeter unum Vatinium, legem promulgatam ferre auſus eſt. quod in oratione in Vatinium plane conſtat. quis autem hic ſit, quem Cicero popularem tribunum pl. fuiſſe dicit, non ſatis liquet. certe, amicum fuiſſe Ciceronis, inde conijcio, quod, cum eius in tribunatu ſententiam improbet, in eo tamen laudando, & quaſi excuſando multus eſt. C. Coſconium putarem: de quo ſic in ea in Vatinium: Omnes tribuni pl. collegae tui habuerunt leges promulgatas, in his multas meus neceſſarius, etiam de mea ſententia, C. Coſconius iudex noſter: quem, tu dirumperis, cum aedilicium uides. Sed rationes aduerſantur duae, una, quod, cũ in Sextij cauſſa iudex fuerit, quod proxima, quae recitaui, uerba declarãt, non placet haec de iudice dici: non enim aequo animo audiſſet illa uerba, Non tenuit eum locum, in quem, niſi popularis eſſe uoluiſſet, facillime perueniſſet. altera uero ratio eſt, quod manifeſte ſignificat eum in honoris petitione repulſam tuliſſe, cum ait: Non tenuit eum locum. quod in Coſconium conuenire non poteſt: quem hoc anno aedilem fuiſſe, ex oratione in Vatinium proxime demonſtratum eſt. NON *tenuit eum locum,*} non obtinuit aedilitatem, aut praeturam. eſt enim hic, tenere, obtinere: quod ex inſequenti uerbo, Perueniſſet, conijcitur. AVSPICIA,} qui ſunt in hiſtoria uerſati, Vatinium ſignificari facile ſentiunt. is enim, ſeruantibus de caelo tribus eius collegis, Domitio, Anchario, Fannio, de auſpicijs nihil laborans, leges, quas uoluit pertulit. quod ipſius Ciceronis uerbis, quae ſcripta ſunt in oratione in Vatiniũ, oſtendemus. Tribunus plebis, inquit, fuiſti: collegas habuiſti uiros fortes nouem: ex his tres erant, quos tu quotidie ſciebas de caelo ſeruare, quos irridebas, quos priuatos eſſe dicebas. & in eadem paullo poſt: Num quem poſt urbem conditam ſcias tribunum pl. egiſſe cum plebe, cum conſtaret ſeruatum eſſe de caelo? Et infra: Eam rempublicam, quae auſpicijs inuentis conſtituta eſt, iiſdem auſpicijs ſublatis peruertere conatus es. eundem ſignificat in epiſtolis ad Atticum libro II. cum ait: Orbis hic in rep. eſt conuerſus, citius omnino, quam potuit: id culpa Catonis: ſed rurſus improbitate iſtorum, qui auſpicia, qui Aeliam legem, qui Iuniam, & Liciniam, qui Caeciliam, & Didiam neglexerunt. LEGEM *Aeliam,*} lex Aelia legem ferri, cum obnunciaretur, uetabat. Vatinius neglexit. in oratione in ipſum bis. SENATVS *auctoritatem,*} qui, quid ſenatus uellet, nihil attendiſti: leges tuliſti, quas ſenatus improbabat. per populum enim, non per ſenatum, Caeſar conſul, & Vatinius tribunus pl. egerunt. CONSVLEM,} M. Bibulum: quem Vatinius in carcerem duci iuſsit. in oratione in ipſum. PRIMIS,} non gratia populari, ſed familiae dignitate.

dignitate. quo magis patuit, quam non carus populo Vatinius eſſet, is, qui in tribunatu popularis maxime putabatur, cum ab hominibus non magnopere gratioſis, tamen in aedilitatis petitione uictus ſit. TRIBVM *ſuam*} Vatinij tribus fuit Sergia. id ex oratione in ipſum ex illis uerbis didici: Ob haſce omnes res ſcias te ſeueriſsimorum hominum Sabinorum, fortiſsimorum uirorum Marſorum, ac Pelignorum, tribulium tuorum, iudicio notatum, nec poſt Romam conditam, praeter te, tribulem quemquam tribum Sergiã perdidiſſe. erat autem ignominiae maximae, ſi quis candidatus in honoris petitione ſuam tribum non ferret. ideo in ea de Haruſpicum reſponſis hoc ipſum eidem Vatinio, non nominatim quidem, ſed ijs tamen uerbis obijcit, ut illum notari manifeſtum ſit. ait enim: Quos ad omnia progredientes, quos munera gladiatoria parantes, quos apertiſsime largientes, non ſolum alieni, ſed etiam ſui uicini, tribules, urbani, ruſtici repulerunt. & in oratione in ipſum. OPIBVS,} de quo populus bene exiſtimet, quem ciuitas diligit, cui fauet, is ualere opibus recte & Latine dicitur. opes enim eſt id, quo poſſumus: ſiue bona fama ſit, ſiue diuitiae, ſiue bellica copia, ſiue quiduis aliud. PALATINAM} ſtudioſam perditorum ciuium, ut hic apparet, maxime uero ex oratione pro domo ſua: ſic enim in ea ſcriptum eſt: Amici illi tui, te uno amico tecti & beati, qui ſe populo commiſerant, ita repellebantur, ut etiam Palatinam tuam perderent. Non enim, in hac tribu cenſum eſſe Clodium, etſi, Tuam, Cicero dicat, credibile uidetur. tribum ueterem Claudiam, gentis Claudiae propriam, adoptatus a Fonteio mutauerit: concedam: tamen in aliqua potius ruſtica tribu, quam in Palatina, quae urbana fuit, locum habuiſſet. nam cum, in urbanis tribubus non niſi libertinos fuiſſe, aut homines a re domeſtica peſsime conſtitutos, planum exploratumq. ſit, qui potuerit in ea tribu cenſeri P. Clodius, qui neque libertinus erat, &, ut Plutarchus in Caeſare teſtatur, diuitijs abundabat, equidem non intelligo. an a cenſoribus ob flagitium e ruſtica tribu in urbanam reiectum dicemus? ſimile ueri non eſt. non enim id Cicero tacuiſſet. obieciſſet omnino, ut alia multa, in aliqua oratione: cum illi ſaepe, collectis omnibus criminibus, acerbiſsime male dicat. quod ſi cenſus in Claudia non eſt: malim omnino in Arnienſi, quam in Palatina: in qua & Claudium Neronem, qui cum Salinatore cenſuram geſsit, eſſe cenſum, Liuius lib. IX. ſignificat. Verum, qui tranſlatus eſt a Claudia in Arnienſem Nero? forte cenſorum permiſſu, ex uetere Ap. Claudij cenſoris inſtituto: qui mutationem tribuum omnibus non modo ingenuis, uerum libertinis quoque conceſsit, ut in qua quiſque uellet tribu cenſeretur: quod in Diodoro Siculo legimus. puto etiam id ante Appium cenſorem licuiſſe, ex lege Ouinia, de qua meminit Feſtus. ILLAE *peſtes*} homines nefarios multa, quae populum Romanum exercerent, ualdeq. perturbarent, opera, ac ſtudio Palatinae tribus in concione & comitijs peregiſſe ſignificat. FACIT *enim, iudices, ueſter iſte. &c.*} in digreſsionibus ueniam petit a iudicibus, ut pro Archia: Quaeſo a uobis, ut in hac cauſſa mihi detis hanc ueniam. &c.

ORATIO

COMITIORVM & concionum ſignificationes interdum uerae ſunt, non numquam uitiatae, atque corruptae: theatrales gladiatorijq. conſeſſus dicuntur omnino ſolere, leuitate non nullorum, emptos plauſus & exiles & raros excitare: attamen facile eſt, cum id fit, quemadmodum, & a quibus fiat, & quid integra multitudo faciat, uidere. quid ego nunc dicam, quibus uiris, aut cui generi ciuium maxime applaudatur? nemi nem ueſtrum fallit. ſit hoc ſane leue: quod non ita eſt; quoniam optimo cuique impertitur: ſed ſi eſt leue, homini graui leue eſt: ei uero, qui pendet a rebus leuiſſimis, qui rumore, &, ut ipſi loquuntur, fauore populi tenetur, & ducitur, plauſum immortalitatem, ſibilum mortem uideri neceſſe eſt. Ex te igitur Scaure potiſſimum quaero, qui ludos apparatiſſimos magnificentiſſimosq. feciſti, ecquis iſtorum populariũ tuos ludos adſpexerit? ecquis ſe theatro, populoq. R. commiſerit? ipſe ille maxime ludius, non ſolum ſpectator, ſed actor, & acroama, qui omnia ſororis embolia nouit, qui in caetum mulierum pro pſaltria adducitur, nec tuos ludos adſpexit in illo ardenti tribunatu ſuo, nec ullos alios, niſi eos, a quibus uix uiuus effugit. ſemel, inquam, ſe ludis, homo popularis, commiſit omnino, cum in templo Virtutis honos habitus eſſet uirtuti, C. q. Marij, conſeruatoris huius imperij, monumentum municipi eius, & reip. defenſori ſedem ad ſalutem praebuiſſet. quo quidem tempore quid populus R. ſentire ſe oſtenderit, utroque in genere declaratum eſt: primo, cum, audito S. C. ore ipſi atque abſenti ſenatui ★ plauſus eſt ab uniuerſis datus: deinde, cum ſenatoribus ſingulis, ſpectatum e ſenatu redeuntibus. cum uero ipſe, qui ludos faciebat, conſul aſſedit; ſtantes, & manibus paſſis gratias agentes, & lacrumantes gaudio, ſuam erga me beneuolentiam ac miſericordiam declararunt.

EXPLANATIO

COMITIORVM, *& concionum*} ex comitijs, inquit, & concionibus non ita cognoſcitur populi ſenſus, ut ex ludorum, gladiatorumq. conſeſſu. nam etſi non numquam empti plauſus in eo conſeſſu excitantur, tamen hi, quo minus populi ſenſus appareat, non efficiunt. exſiles enim ſunt, & rari; &, a quibus dentur, quidq. integra multitudo faciat, facile eſt uidere. quare ex ludis, & gladiatoribus, quid de Clodio populus Romanus ſentiat, optime cognoſcemus. VERAE *ſunt*,} a uero profectae animi ſenſu. LEVITATE *nonnullorum*,} eorum, qui, pecunia accepta, plauſus excitant exiles, & raros. THEA-

TRALES, *gladiatorijq. conſeſſus* } ex his uerbis, ludos in theatro, gladiatores in foro datos eſſe, ſatis patet. diſtinguuntur enim gladiatorij conſeſſus a theatralibus. infra quoque, cum de Scauri ludis loquitur, Quis, inquit, ſe theatro commiſit? Gladiatores autem in foro datos, tum in hac ipſa oratione infra manifeſtum eſt: tum Pedianus in commentario Diuinationis, ubi de Menia columna meminit, idem tradit. INTEGRA } non corrupta. QVIBVS *uiris*, } bonis, & publicam cauſſam ſtudioſe tuentibus applaudi maxime ſolebat: exempla ſunt in epiſtolis, & orationibus non pauca. MAXIME *applaudatur?* } non exſuli, raroq. plauſu. SIT *hoc ſane leue*: } plauſum dari. ſit plauſus de minimis leuiſsimiſq. rebus. HOMINI *graui*, } itaque Cicero cum in quadam epiſtola ad Atticum ſcripſiſſet, ſibi theatrum ingredienti plauſum a populo magnum atque aequabilem eſſe datum, ſubiunxit proxime: ſed hoc ne curaris. ego, ineptus, qui ſcripſerim. quaſi, plauſum curare, homini conſulari turpe eſſet. QVI *pendet*, } qualis eſt Clodius. quam enim rem maximi aeſtimat, ex ea ipſa re, hoc eſt ex populi plauſu, argumento ducto, popularem non eſſe confirmat. VT *ipſi loquuntur*, } fauor, & urbanus, Ciceronis aetate noua fuiſſe, nec ante uſitata, aſſerit Quinctilianus libro IIX. cap. 3. itaque Cicero, ut nouam dictionem uideatur agnoſcere, quaſi ſe excuſans ait, Vt ipſi loquuntur, ij ſcilicet, qui a rebus leuiſsimis pendent, qui populi gratiam quauis arte aucupantur. ſic in epiſtola ad Ap. Pulchrum, uſurus noua dictione, Te, inquit, hominem, ut nunc loquuntur, urbanum. Fauor autem cur Ciceronis aetate noua dictio uiſa ſit, mirari aliquis poſsit, cum ea Lucretium multis ante annis uſum eſſe conſtet. ſcripſit enim lib. VI. – obuia rurſum Quae fuerant, ſint placato conuerſa fauore. PLAVSVM *immortalitatem, ſibilum mortem* } plauſu populus amorem, ſibilo odium indicabat. itaque cum M. Roſcius Otho tribunus pl. legem tuliſſet, ut equites ſeiuncti a plebe, in quattuordecim gradibus ſedentes, ludos ſpectarent; plebs irata, quod ignominiam quandam tuliſſe uideretur, ingredientem eum in theatrum ſibilis excepit, contra uero plauſu equeſter ordo. Plutarchus. SCAVRE *potiſſimum* } qui praetor es. hoc enim ſupra in eo loco, Qualis pater tuus, M. Scaure fuit, probatum eſt. LVDOS *feciſti*, } in aedilitate. Plinius libro XXXVI. cap. 15. Pedianus, de officijs lib. 2. ECQVIS *iſtorum* } cum enim ſe populares haberi uelint, tamen populi ſibila metuentes, ad ludos ire non ſunt auſi. IPSE *ille* } P. Clodius. LVDIVS, } ludios fuiſſe credo, ut ex oratione de Haruſpicum reſponſis conijcio, qui, dum agerentur ludi, in ſcena pſallerent. ludium hic appellat credo P. Clodiũ, quod ludis magnopere delectari ſolitus eſſet: qui tamẽ Scauri ludos noluit adſpicere, cum populi clamores, & ſibila metueret. ACROAMA } recitator. Cicero in Verrem. Ne tamquam, inquit, feſtiuum acroama e conuiuio ſine corollario diſcederet: accedit Macrobius: cuius haec ſunt lib. 2. Saturn. Delectatus inter cenam erat Auguſtus pueris ſymphoniacis Turonij Flacci mangonis, atque eos frumento donauerat, cum in alia acroamata fuiſſet liberalis nummis. Et Suetonius in Veſpaſiano: uetera acroamata reuocauit. Vt omittantur aliorum teſtimonia. Alibi, acroama etiam pro ipſa re, quae recitatur, uſurpari uidemus: ut in orat. pro Archia: quae eſt iucunda narratio, & cantilena, & quidquid eos, qui audiunt, oblectat. Et Ariſtoteles Ethicorum lib. x. quae auditu, & ſpectatu iucunda ſunt, ἀκροάματα καὶ ὁράματα uocat. Tribuit hic Cicero omnes partes Clodio, quae in fabulam conueniunt: ludius, inquit, eſt, ſpectator, actor, recitator: nouit omnia ſororis embolia: adducitur pro pſaltria in caetum mulierum: tamen ludos tuos adſpicere noluit. Sed quaeritur, agebat ne Clodius, aut recitabat fabulas in ſcena? Non hoc uere ſentit Cicero, ſed iocatur in pſaltriae ueſtem, quam Clodius induerat, ut uniuerſam quaſi fabulam perageret, hoc eſt, Pompeia C. Caeſaris uxore potiretur. SORORIS *embolia* } reconditas partes: cum ſorore enim rem habuiſſe Clodius dicebatur. &, Embolia, dixit, ambigua ſignificatione, ut & ingreſſum aditusq. ad ſororem indicaret, (ſicuti embolium eſt ingreſſus argumentumq. ſcenicum) & in ludorum ſimilitudine perſiſteret: quod mirum uideri poſſet, Clodium, qui ſororis embolia noſſet, intereſſe ludicro ſpectaculo noluiſſe. PRO *pſaltria* } horum uerborum ſententiam hiſtoria patefacit. ſcribit enim Plutarchus in uita Ciceronis, P. Clodium pſaltriae ueſte indutum, ut Pompeiae Caeſaris uxori ſtuprũ inferret, ingreſſum eſſe eo, ubi ſacra Bonae deae mulieres faciebant. ſpectauit igitur Cicero ad illud flagitium: nec argute minus, quam contumelioſe, dixit: quaſi mirum uideretur eum, qui pſaltriam ſimulare ſolitus eſſet, ludis abſtinuiſſe, quibus fere pſaltriae, precio conductae, ſolerent intereſſe. eadem ſignificatione dixit in ea de Haruſpicum reſponſis: P. Clodius a coma, a mitra, a muliebribus ſoleis, purpureiſq. faſciolis, a ſtrophio, a pſaltrio, a flagitio, a ſtupro eſt factus repente popularis. niſi eum mulieres exornatum ita deprehendiſſent; niſi ex eo loco, quo eum adire fas non fuerat, ancillarum beneficio emiſſus eſſet: populari homine populus Romanus, reſpublica ciue tali careret. ARDENTI *tribunatu* } fuit enim tamquam incendium reipublicae: quandoquidem ueteres leges, maiorumq. praeclara inſtituta conſumpſit. VIX *uiuus effugit.* } quo die de Ciceronis reditu in templo Virtutis ſenatuſconſultum factum eſt, eo die ludi fuerunt. quo P. Clodius, dimiſſo ſenatu, cum ueniſſet; uix ſe populus Romanus tenuit; uix homines odium ſuum a corpore eius impuro, atque nefando repreſſerunt. placet enim in re demonſtranda ipſius Ciceronis uſurpare uerba. HONOS *habitus eſſet uirtuti*, } quod in templo, in quo Virtus colebatur, de ſalute ciuis eius actum eſt, qui remp. coniuratorum ſcelere ſua uirtute uindicarat. affuit igitur, & opem tulit uirtuti Virtus. infra, & in oratione pro Plancio, & de diuinatione libro I. & Valerius Maximus. Quinque autem S. C. de reditu Ciceronis eſſe facta, infra oſtendemus. MARII *monumentum* } quod exſtruxit de manubijs Cimbricis, & Teutonicis. inſcriptio fuit haec in eius arcu. DE *manubijs Cimbricis Teutonicis aedem Honori & Virtuti uictor ueſte triumphali calceis puniceis.* Alterum fuit Honoris & Virtutis templum, quod M. Marcellus, qui conſul quinquies fuit, non longe ab Appia uia fecit. Pedianus, & alij. MVNICIPI *eius* } Ciceroni: cui eadem, quae C. Mario, patria fuit Arpinum. REIP. *defenſori* } praeſertim in conſulatu: iungit autẽ

ſuam

ſuam laudem cum Marij laude. nam illum Romani imperij conſeruatorem, ſe reipublicae defenſorem nominat. SEDEM *ad ſalutem praebuiſſet.*} cum excepit eos, qui de Ciceronis ſalute decreuerunt, pro Plancio: An, cum populus Romanus illo S.C. quod in monumento Marij factum eſt, quo mea ſalus omnibus eſt gentibus commendata, uni Cn. Plancio gratias egerit, ei ego a me referendam gratiam non putem? VTROQVE *in genere,*} amore erga ſenatum, odio in Clodium declarando. ORE} quis non uidet corruptam eſſe dictionem? Conſuli, cum ſententia quadraret: nec a ſcripto nimium recedit: ſi quis antiquam ſcribendi rationem teneat. IPSI} qui retulerat ad ſenatum. FACIEBAT,} extra ordinem, ſumptu ſuo. ludos enim omnes ſollemnes, publica impēſa, aediles curabant, praeter Apollinares, qui a praetore urbano fiebant. CONSVL} P. Lentulus: nam huic potius, quam Metello, gratias populum egiſſe, conſentaneum eſt: quando is ad reducendum Ciceronem ſenatui dux & auctor fuerat. utrum autem de ludis anniuerſarijs, an ex conſulis uoluntate factis intelligendum ſit, non apparet. ſed ſi anniuerſarij: cur ab altero potius conſule, quam ab utroque dati? niſi ſi, uel ſorte, uel quod eius muneris cura ad eum conſulem pertinebat, qui priore loco creatus erat. STANTES,} ſedentes enim in theatri gradibus ludos ſpectabant. PASSIS} apertis, diductis: a pando.

ORATIO

At cum ille furibundus incitata illa ſua uecordi mente ueniſſet, uix ſe populus R. tenuit, uix homines odium ſuum a corpore eius impuro, atque infando repreſſerunt; uoces quidem, & palmarum intentus, & maledictorum clamorem omnes profuderūt. ſed quid ego populi R. animum uirtutemq. commemoro, libertatem iam ex diuturna ſeruitute reſpicientis, in eo homine, cui tum petenti iam aedilitatem ne hiſtriones quidem coram ſedenti pepercerunt? nam cum ageretur togata, ſimulans, ut opinor, caterua tota, clariſſima concentione, in ore impuri hominis imminens concionata eſt,

Huic uitae tuae -- & poſt,

-- Principia atque exitus Vitioſae uitae. ſedebat exanimatus; & is, qui antea cantorum conuicio conciones celebrare ſuas ſolebat, cantorum ipſorum uocibus eijciebatur. Et quoniam facta mentio eſt ludorum, ne illud quidem praetermittam, in magna uarietate ſententiarum numquam ullum fuiſſe locum, in quo aliquid a poeta dictum cadere in tempus noſtrum uideretur, quod aut populum uniuerſum fugeret, aut non exprimeret ipſe actor. & quaeſo hoc loco, iudices, ne qua me leuitate ductum ad inſolitum genus dicendi labi putetis, ſi de poetis, de hiſtrionibus, de ludis in iudicio loquar. non ſum tam ignarus, iudices cauſſarum, non tam inſolens in dicendo, ut omni ex genere orationem aucuper, & omnes undique floſculos carpam, atque delibem. ſcio quid grauitas ueſtra, quid haec aduocatio, quid ille conuentus, quid dignitas P. Sextij, quid periculi magnitudo, quid aetas, quid honos meus poſtulet. ſed mihi ſumpſi hoc loco doctrinam quandam iuuentuti, qui eſſent optimates. in ea explicanda demonſtrandum eſt, nō eſſe populares omnes eos, qui putentur. id facillime conſequar, ſi uniuerſi populi iudicium uerum & incorruptum, & ſi intimos ſenſus ciuitatis expreſſero.

EXPLANATIO

VENISSET,} e ſenatu in theatrum. fuit enim ſenator P. Clodius, idq. non modo conſulibus Lentulo & Metello, geſto iam tribunatu, uerum etiam ante quam tribunatum gereret, atque adeo ante quam plebeius fieret. patet ex oratione pro domo ſua, in qua ſunt haec: Quae maior calumnia eſt, quam uenire imberbem adoleſcentulum, bene ualentem, ac maritum; dicere, filium ſenatorem populi Romani ſibi uelle adoptare? DIVTVRNA *ſeruitute*} quam per biennium pertulerat, conſulibus Caeſare & Bibulo, Piſone & Gabinio. TVM} eo die, quo, ſenatus conſulto de me facto, in theatrum uenit. PETENTI *iam*} particula, iam, non, ante legitimum tempus aedilitatem petijſſe Clodium, ſignificat: anno enim, qui tribunatum primus ſequebatur, aedilitatem petere licebat: ſed ei, etſi iam peteret aedilitatem, hiſtriones tamen coram ſedenti non peperciſſe. TOGATA,} comoedia, quae Romanum habet argumentum, a togatis perſonis acta. SIMVLANS,} togatae nomen. CONCENTIONE,} hiſtriones olim, cum fabulas agerent, numeroſo cantu recitaſſe, uel hic locus argumento eſſe poteſt. CONCIONATA} uoce clariſsima: qualis eorum ſolet eſſe, qui in populo concionantur. CANTORVM *conuicio*} etſi locus uacare mendo non uidetur: tamen, hoc opinor, Cicero ſignificat: adhibere Clodius cantores ad ſuas conciones antea ſolebat, quo libentius populus audiret, eorum modulatis uocibus, quae concionantis uocem ſubſequebantur, delenitus. tunc autem cantorum ipſorum uocibus, quibus alios congregarat, ipſe eiiciebatur. haec, niſi fallor, eſt horum uerborum ſententia. uerum, quid ſibi uelit, dictio, conuicio, & quem hic locum habeat, non diſpicio. niſi ſi, conuicio, pro multis uocibus a Cicerone dictum uelis, quaſi, conuocio. qua ſignificatione accipitur & ab Vlpiano iuriſconſulto. CELEBRARE} frequentare: cum ad eas frequens populus conueniret. ſic per oppoſitionem dicimus, loco celebri, loco deſerto. & infra de gladiatoribus, Id inquit, ſpectaculi genus omni frequentia, atque omni genere hominum celebratur. SENTENTIARVM} in togata. FVGERET,} quod populus uniuerſus non intelligeret in meam fortunam conuenire. ACTOR.} is, qui primas in togata partes agebat: quem fuiſſe Aeſopum, infra patet. is autem in agendis fabulis grauiter animo commouebatur: ut eius perſonae, quam agebat, ingenium plane referre uideretur. tradit Plutarchus; cum is Atreum repraeſentaret, de Thye-

ſtis

ſtis ſupplicio deliberantem, ita eſſe rei argumento affectum, ut miniſtrum quendam, quia non ſatis mature adueniſſet, ſceptro percuſſum occiderit. ADVOCATIO,} ij, qui ſuam praeſentiam (ut Pediani uerbis utar) commodant reo. ILLE *conuentus,*} populus, qui ad iudicium conuenerat: quam in oratione pro Milone coronam uocat: quod populi circa ſtantis frequentia, quaſi corona quadam, iudicum ſubſellia cingerentur.

O R A T I O

QVID fuit illud, quod, recenti nuncio de illo S.C. quod factum eſt in templo Virtutis, ad ludos ſcenamq. perlato, conſeſſu maximo, ſummus artifex, & mehercule ſemper partium in rep. tamquam in ſcena, optimatium, flens, & recenti laetitia, & mixto dolore, ac deſiderio mei, egit aperte multo grauioribus uerbis meam cauſſam, quam egomet de me agere potuiſſem? ſummi enim poetae ingenium non ſolum arte ſua, ſed etiam dolore exprimebat. Quam enim certo animo, – qui remp. adiuuerit, Steterit cum Achiuis. uobiſcum me ſtetiſſe dicebat, ueſtros ordines demonſtrabat. reuocabatur ab uniuerſis. – re dubia, Nec dubitarit uitam offerre, nec capiti pepercerit. haec quantis ab illo clamoribus agebantur? cum iam, omiſſo geſtu, uerbis poetae, & ſtudio actoris, & exſpectationi noſtrae plauderetur.

Summum amicum ſummo in bello.

nam illud ipſe actor adiungebat amico animo: & fortaſſis homines propter aliquod deſiderium approbabant: – ſummo ingenio praeditum. tum illa quanto cum gemitu populi R. ab eodem paullo poſt in eadem fabula ſunt acta? O pater.

E X P L A N A T I O

OPTIMATIVM,} optimarum, non dubito quin rectius ſit: ut cum rep. & cum ſcena pariter congruat. partes inquit, optimas, ut in ſcena, ſic in rep. tuetur. SVMMI *poetae*} qui fabulam, quae agebatur, compoſuerat. SED *etiam dolore*} cum enim poetae uerſus meum caſum referentes pronunciaret, ad eorum ſententiam non modo corporis motum, & uocem, & uultum uerum etiam animum, intimoſq. ſenſus accommodabat. ſummo enim cum dolore, multiſq. cum lacrumis agebat. STETERIT *cum Achiuis.*} cum haec ab homine Graeco dici facile conijciam, qui poſt multa in Achiuos collata beneficia uitam in exſulio miſere ducat: fortaſſe, Telamonem hunc eſſe, Aiacis & Teucri patrem, non abſurde putabimus: de quo haec Cicero libro III. Tuſculanarum. Huius ne uitae propoſitio & cogitatio aut Thyeſtem leuare poterit, aut Aeetam, aut Telamonem pulſum patria, exſulantem atque egentem? in quo haec admiratio fiebat: deinde ſubiunxit trochaicos quadratos catalecticos.

Hicine eſt Telamon ille, modo quem gloria ad caelum extulit,
Quem adſpectabant, cuius ob os Graij ora obuertebant ſua? nec dubito, quin ij duo uerſus ex eadem fabula ſint, ex qua hi, quos in oratione Cicero commemorat. etenim illud,
Exſulare ſinitis, ſiſtis pelli, pulſum patimini, aptiſsime ad Telamonem referuntur. fabulam autem fuiſſe opinor Accij Andromacham. nam illa, quae ſequuntur,
O pater,
Haec omnia uidi inflammari; quae Cicero ex eadem fabula eſſe dicit; ex Accij Andromacha ſumpta eſſe, plane conſtat in III. Tuſculana. utrumque autem in eadem fabula, Telamonem & Andromacham, ſuam miſeriam deplorantem eſſe inductum, primum hic licet conijcere: deinde ex ea, de qua memini Tuſculana poſſum ſuſpicari. nam ex una parte Telamonem, ex altera Andromachã, ſuam calamitatẽ miſere conquerẽtes uidetur Accius collocaſſe: cum Cicero, tribus uerſibus de Telamone recitatis,
Pol mihi fortuna magis nunc deſit, quam genus:
Namque regnum ſuppetebat mihi: ut ſcias, quanto e loco,
Quantis opibus, quibus de rebus lapſa fortuna occidat: ſubiungat,
Ex opibus ſummis, opis egens Hector tuae;
Quid petam praeſidi, aut exſequar? quo ne nunc auxilio aut fuga,
Freta ſim? – & quae ſequuntur: quae ſunt ex Andromachae, Hectoris uxoris, perſona. VESTROS *ordines*} ſenatum, equites, plebem: quos a me ordines defenſos eſſe demonſtrabat. REVOCABATVR} cogebat populus hiſtriones, quae ſemel dicta placuerant, ſaepius eadem iterare. CLAMORIBVS} non actoris, ſed populi. OMISSO *geſtu,*} non iam populus geſtu, ſed plauſu ſignificabat, quid de poeta ſentiret qui illa ſcripſerat; quid de actore, qui tantum ſtudium, animiq. affectionem in agendo declarabat; quid de nobis, quorum reditus exſpectabatur. SVMMO *in bello.*} opinor, in priore bello Troiano; in quo ab Hercule & Telamone euerſa Troia eſt. ADIVNGEBAT} de ſuo, non a poeta ſcriptum. nam, Summo ingenio praeditum, non ita conueniebat in hominem militarem, de quo proxima ſuperiora dicta ſunt; ut in Ciceronem, qui inter omnes ciues ingenij laude ſcientiaq. eminebat. O. PATER.} Andromachae uerba apud Accium, ſuam fortunam, euerſa Troia, deplorantis. & eſt ad patrem Eetionem, quem Thebis in Aſia regnantem Achilles occiderat, miſerabilis inuocatio. integer uerſus eſt, O pater, o patria, o Priami domus:
cuius & in III. libro Tuſculanarum, & in III. de oratore mentio fit.

O R A T I O

ME, me ille abſentem, ut patrem, deplorandum putabat, quem Q. Catulus, quem multi alij ſaepe in ſenatu patrem patriae nominarant. quanto cum fletu de illis noſtris incendijs, ac ruinis? cum patrem pulſum, patriam afflictam deploraret, domum incenſam euerſamq. ſic egit, ut, demonſtrata priſtina fortuna, cum ſe conuertiſſet,

Haec omnia uidi inflammari,

fletum etiam inimicis, atque inuidis excitaret. pro dij immortales, quid illa, quemadmodum dixit idem? quae mihi quidem ita & acta, & ſcripta uidentur eſſe, ut uel a Catulo, ſi reuixiſſet, praeclare poſſe dici uiderentur: (is enim libere reprehendere & accuſare populi nonnumquam temeritatem ſolebat, aut errorem ſenatus) O ingratifici Argiui, inanes Graij, immemores benefici. non erat illud quidem uerum: non enim ingrati, ſed miſeri, quibus reddere ſalutem, a quo acceperant, non liceret: nec unus in quemquam umquam gratior, quam in me uniuerſi. ſed tamen illud ſcripſit diſertiſſimus poeta pro me, egit fortiſſimus actor, non ſolum optimus, de me: cum omnes ordines demonſtraret, ſenatum, equites R. uniuerſum populum R. accuſaret, Exſulare ſinitis, ſiſtis pelli, pulſum patimini: quae tum ſignificatio fuerit omnium, quae declaratio uoluntatis ab uniuerſo populo R. in cauſſa hominis popularis, equidem audiebamus: exiſtimare facilius poſſunt, qui affuerunt. & quoniam huc me prouexit oratio, hiſtrio caſum meum toties collacrumauit, cum ita dolenter ageret cauſſam meam, ut uox eius illa praeclara lacrumis impediretur. neque poetae, quorum ego ſemper ingenia dilexi, tempori meo defuerunt: eaq. populus R. non ſolum plauſu, ſed etiam gemitu ſuo comprobauit. utrum igitur haec Aeſopum potius pro me, aut Accium dicere oportuit, ſi populus R. liber eſſet, an principes ciuitatis? nominatim ſum appellatus, in Bruto Tullius: Qui libertatem ciuibus ſtabiliuerat: millies reuocatum eſt. parum ne uidebatur; populum R. iudicare id a me, & a ſenatu eſſe conſtitutum, quod perditi ciues ſublatum per nos criminabantur?

E X P L A N A T I O

PATREM *pulſum,*} cum diceret hiſtrio, o pater, o patria, o Priami domus, me, patrem patriae, pulſum, patriam afflictam, domum incenſam & euerſam, cum lacrumis ſignificabat. PRISTINA *fortuna,*} cum enim actor illa pronunciaſſet,

O pater, o patria, o Priami domus,
Septum altiſono cardine templum,
Vidi ego te, aſtante ope barbarica,
Tectis caelatis, laqueatis,
Auro, ebore inſtructam magnifice,

ſubiunxit ea, quae idem poeta proxime ſcripſit: quae in III. Tuſculana notauimus:

Haec omnia uidi inflammari,
Priamo ui uitam euitari,
Iouis aram ſanguine turpari.

de quibus uerſibus primum dumtaxat hic Cicero ponit; cum tamen omnes hiſtrio in ſcena recitarit. primus enim ad repraeſentanda aedium ſuarum incendia pertinebat: duo reliqui in fortunam illius non cadebant. FLETVM *etiam inimicis,*} hoc dixit, uel quia re uera factum erat; uel quod, graues calamitates cum ſignificamus, miſerabiles etiam inimicis appellare conſueuimus. ſic apud Sophoclem Tecmeſſa de Aiace, ſua ipſius manu interfecto:

ὦ δύσμορ᾽ Αἴας, οἷος ὢν οἵως ἔχεις,
ὡς καὶ παρ᾽ ἐχθροῖς ἄξιος θρήνων τυχεῖν.

& apud eundem nuncius in tyranno:

— θέαμα δ᾽ εἰσόψει τάχα
τοιοῦτον, οἷον, καὶ στυγοῦντα ἐποικτίσαι.

Et Cicero ipſe lib. III. de or. quo loco, quae ſit actionis uis oſtendere conatur, haec dicentem L. Craſſum inducit: Quid fuit in Graccho, quod me puero tantopere ferretur? Quo me, miſer deferam? in Capitolium ne? at fratris ſanguine redundat. an domum? matrem ne ut miſeram, lamentantemq. uideam, & abiectam? Quae ſic ab illo acta eſſe conſtabat, oculis, uoce, geſtu, inimici ut lacrumas tenere non poſſent. A. CATVLO,} ſenatus principe. SI *reuixiſſet,*} perierat inter Ciceronis conſulatum, & exſulium. NEC *unus in quemquam umquam gratior, quam in me uniuerſi.*} ſimile illud Phil. III. Quis enim unus fortior, quis amicior umquam reip. fuit, quam legio Martia uniuerſa? PRO *me,*} ut in me multis poſt annis conuenirent, ut in eum tempus cadere poſſent. quod non poetae conſilio, ſed caſu ita factum eſt. FORTISSIMVS} quia libere egerit, ſuumq. mei deſiderium, nullo metu perterritus, aperte demonſtrarit. DE *me.*} ſentiunt profecto neſcio quid aures, quo iuuentur, cum duo proxima *κῶλα* ijſdem audiunt ſyllabis terminari: ut hic: Scripſit diſertiſsimus poeta pro me, egit fortiſsimus actor, non ſolum optimus, de me: *ὁμοιοτέλευτον* Graeci uocant. HOMINIS *non popularis,*} ſe ipſum intelligit: qui etſi nomine popularis non erat, ſummam tamen erga ſe populi uoluntatem cognouiſſe dicit. EQVIDEM *audiebamus*} ſic libro III. de finibus: Equidem, diligentius ſaepiusq. iſta loquemur inter nos. & ad Atticum lib. III. Adhuc equidem ualde me paeniter. TOTIES} in omnibus a me recitatis uera-

bus.

bus. IMPEDIRETVR.} debilitatur enim fletu uox. pro Caelio, & pro Milone. POETAE,} qui quaſi diuinantes illa pro me ſcripſerunt. AESOPVM} hiſtrionem Ciceronis familiarem: qui, ut Roſcius in comoedijs, ſic ipſe primas in tragoedijs ferebat. epiſtola ad Marium, fam. libro VII. reliquit filium ditiſsimum, & nequiſsimum. Plinius. IN. BRVTO} Accij tragoedia, de qua libro I. de diuinatione & apud Varronem de lingua Latina lib. IV. mentio fit. TVLLIVS:} cum enim Brutum Aeſopus nominare deberet, Tullium nominauit: quod ut Brutus, Tarquinio rege pulſo, ſic Cicero, coniuratione oppreſſa, libertatem ciuibus ſtabiliuerat. REVOCATVM *eſt.*} a populo. ſic in epiſtola quadam ad Atticum lib. II. de Diphilo tragoedo: Millies coactus eſt dicere eadem. ID *a me conſtitutum*,} libertatem. CRIMINABANTVR?} propterea Clodius ex euerſa Ciceronis domo templum Libertatis exaedificauit: quaſi, eo pulſo, qui tyrannidem in ſuo conſulatu exercuiſſet, reſtituta libertas uideretur.

ORATIO

MAXIMVM uero populi R. iudicium uniuerſo conſeſſu gladiatorio declaratum eſt: erat enim munus Scipionis, dignum & eo ipſo, & illo Q. Metello, cui dabatur. id autem ſpectaculi genus erat, quod omni frequentia atque omni genere hominum celebratur, quo multitudo maxime delectatur. in hunc conſeſſum P. Sextius trib. pl. cum ageret nihil aliud in eo magiſtratu, niſi meam cauſſam, uenit, & ſe populo dedit, non plauſus cupiditate, ſed ut ipſi inimici noſtri uoluntatem uniuerſi populi uiderent. uenit, ut ſcitis, ad columnam Maeniam. tantus eſt ex omnibus ſpectaculis uſque a Capitolio, tantus ex fori cancellis plauſus excitatus, ut numquam maior conſenſio, aut apertior populi R. uniuerſi fuiſſe ulla in cauſſa diceretur. ubi erant tum illi concionum moderatores, legum domini, ciuium expulſores? alius ne eſt aliquis improbis ciuibus peculiaris populus, cui nos offenſi inuiſiq. fuerimus? equidem exiſtimo, nullum tempus eſſe frequentioris populi, quam illud gladiatorium; neque concionis ullius, neque uero ullorum comitiorum. haec igitur innumerabilis hominum multitudo, haec populi R. tanta ſignificatio ſine ulla uarietate uniuerſi, cum illis ipſis diebus de me actum iri putaretur, quid declarauit, niſi optimorum ciuium ſalutem & dignitatem populo R. caram eſſe uniuerſo?

EXPLANATIO

DECLARATVM *eſt*:} Lentulo & Metello cos. ut infra. MVNVS} de gladiatoribus quidem, ſed proprie de uenationibus dicitur, ut indicat Lactantius lib. VI. Q. *Metello*,} Pio, Numidici filio: cuius memoriae P. Scipio, is, qui poſtea Pompeij Magni ſocer fuit, gladiatores dedit. erat enim, ut ſcripſit Dio, ab eo adoptatus; ideoq. & Metellum, & Scipionem appellari in epiſtolis Ciceronis, atque etiam in antiquis nummis, licet animaduertere. DABATVR.} non ſtatim poſt obitum: nam aliquot ante annis Cicerone conſule Metellum Pium uita exceſsiſſe, Dio libro XXXVII. declarat. ſic & Q. Gallium patri mortuo munus gladiatorium anno poſt dediſſe, apud Pedianum obſeruauimus. COLVMNAM *Maeniam*.} e qua gladiatorum pugna in foro ſpectabatur. quod ex Pediano ſatis conſtat. Inde generale nomen Maeniana quorum mentio apud Vitruuium. EX *fori cancellis*} ergo in foro gladiatores dabantur. quod & Pedianus ait, & Plutarchus in Gracchorum uita confirmat.

ORATIO

AT uero & ille tribunus pl. qui de me non patris, aui, proaui, maiorum denique ſuorum omnium, ſed Graeculorum inſtituto concionem interrogare ſolebat, uellet ne me redire; &, cum erat reclamatum ſemiuiuis mercenariorum uocibus, populum R. negare dicebat: is, cum quotidie gladiatores ſpectaret, numquam eſt conſpectus, cum ueniret: emergebat ſubito, cum ſub tabulas ſubrepſerat, ut,

Mater te appello,

dicturus uideretur. itaque illa uia latebroſa, qua ſpectatum ille ueniebat, Appia iam uocabatur, qui tamen quo quo tempore conſpectus erat, non modo gladiatores, ſed equi ipſi gladiatorum repentinis ſibilis extimeſcebant. Videtis ne igitur, quantum inter populum R. & concionem interſit? dominos concionum omni odio populi notari; quibus autem conſiſtere in operarum concionibus non liceat, eos omni populi R. ſignificatione decorari? Tu mihi etiam M. Atilium Regulum commemoras, qui redire ipſe Carthaginem ſua uoluntate ad ſupplicium, quam ſine ijs captiuis, a quibus ad ſenatum miſſus erat, Romae manere maluerit? & mihi negas optandum reditum fuiſſe per familias comparatas, & homines armatos? uim ſcilicet ego deſideraui: qui, dum uis fuit, nihil egi; & quem, ſi uis non fuiſſet, nulla res labefactare potuiſſet. hunc ego reditum repudiarem? qui ita florens fuit, ut uerear, ne quis me ſtudio gloriae putet idcirco exiſſe, ut ita redirem. quem enim umquam ſenatus ciuem, niſi me, nationibus exteris commendauit? cuius umquam propter ſalutem, niſi meam, ſenatus publice ſocijs populi R. gratias egit?

EXPLANATIO

ET *ille tribunus pl.*} & alter tr. pl. Serranus. iam enim de Sextio trib. pl. locutus erat. ex omnibus autem, qui Lentulo & Metello cos. tribuni pl. fuerunt, duos dumtaxat inimicos Ciceroni fuiſſe, Numerium Quinctium, & Sex. Atilium Serranum, ſupra cognouimus. ſed acrior aduerſarius Atilius: qui etiam, ne Kalendis Ian. res conficeretur, impedierit; idemq. poſt reditum Ciceronis, ut eſt libro IV. epiſt. ad Atticum, ſenatus conſulto, quod de reſtituenda Ciceronis domo in Marcellini conſulis deſignati ſententiam fiebat, interceſſerit. quare hic eum potius intelligi, quam Numerium, exiſtimo. PATRIS,} non ſignificat patrem Atilij naturalem: nam is Gauius quidam fuit, homo ignobilis, a re domeſtica male paratus: cuius horreum Cicero deſertum ſupra uocauit. ſignificat igitur Atilium patrem adoptiuum: qui & ipſe, & pater, & maiores clari uiri fuerant, optimeq. de bonis ciuibus, deq. republica ſenſerant, quorum diſsimilis Gauianus Atilius, Ciceronem, bene de patria meritum, uehementer oppugnabat. GRAECVLORVM} qui ſe omnia ſcire profitentur. quorum nomina ſolet Cicero diminuere, ut indicet, non eſſe re uera tales, quales ipſi ſe eſſe praedicent. ſolebant enim ex Gorgiae Leontini uetere inſtituto multis aſtantibus interrogare, Num quis aliquid quaereret: & ad omnia quaeſita reſpondebant. quorum inanem oſtentationem & alibi Cicero deridet. eorum igitur conſuetudinem Atilius uidebatur imitari, cum interrogaret in concione, Vellent ne me redire. CVM *ueniret*:} non conſpectus eſt, cum in forum ad ſpectandos gladiatores ueniret: ſub eas enim tabulas, quae ſpectaculi cauſſa temporariae compinguntur, occulte ſubrepebat; cum populi ſibila metueret. qui tamen, poſtea quam conſederat, a populo conſpectus, ita exſibilabatur, ut repentino ſonitu non modo gladiatores, ſed ipſi gladiatorum equi perturbarentur. VT, *mater te appello*,} ut Memnoni, Aurorae filio, ſimilis uideretur: cuius imago interfecti & inſepulti per quietem matri apparens ita fatur:

Mater te appello, quae curam ſomno ſuſpenſam leuas,
Neque te mei miſeret. ſurge, & ſepeli natum.

ſunt enim hi uerſus Tuſculanarum quaeſtionum lib. I. quemadmodum igitur Memnonis umbra de terra ſubito exſiſtit, & ad matrem illa pronunciat: ſic Atilius, cum ſub tabulas ſubrepſerat, emergebat ſubito, ut, quaſi Memnon, Mater te appello, dicturus uideretur. LATEBROSA,} celebres enim uias fugiebat, ut occulte ueniret. APPIA} niſi me coniectura fallit; Atilia, rectius legetur, quam Appia: ut ab Atilij tribuni pl. nomine uia illa, qua ſpectatum ueniebat, a ridiculis ac facetis hominibus Atilia diceretur. EQVI *gladiatorum*} ex equis gladiatores pugnaſſe, niſi me locus hic monuiſſet, non putaſſem. cetera exempla, quod meminerim, de peditibus aequo ſolo pugnantibus ſunt. NOTARI;} Vatinium in comitijs, Clodium in ludis, Atilium in munere gladiatorio. DECORARI?} Lentulum in concionibus & ludis, Domitium & Ancharium in comitijs, Sextium in gladiatorio conſenſu. TV *mihi etiam*} accuſator Sextij M. Tullius Albinouanus obiecerat Ciceroni, quod per ſeruos & homines armatos in patriam reuertiſſet: exemplumq. Reguli protulerat; qui Carthaginem ad ſupplicium, ut reipublicae conſuleret, quam Romae manere maluiſſet. nota hiſtoria eſt ex Polybio, Gellio, ipſo Cicerone libro III. de officijs. NIHIL *egi*;} quid enim facerem, cum uis & arma intentarentur? diſceſsi e patria, ne ui contra uim uterer. NVLLA *res*} nam neque leges, neque iudicia, neque omnino res ulla eam mihi calamitatem inuexiſſet, quam uis intulit. SOCIIS} qui eum, patria pulſum, comiter exceperant, benigneq. tractarant.

ORATIO

DE me uno patres conſcripti decreuerunt, ut qui prouincias cum imperio obtinerent, qui quaeſtores legatiq. eſſent, ſalutem & uitam meam cuſtodirent. in mea una cauſſa poſt Romam conditam factum eſt, ut litteris conſularibus ex S. C. cuncta ex Italia omnes, qui remp. ſaluam uellent, conuocarentur. quod numquã ſenatus in uniuerſae reip. periculo decreuit, id in unius mea ſalute conſeruanda decernendum putauit. quem curia magis requiſiuit? quem forum luxit? quem aeque ipſa tribunalia deſiderauerunt? omnia diſceſſu meo deſerta, horrida, muta, plena luctus & maeroris fuerunt, quis eſt Italiae locus, in quo non fixum ſit in publicis monimentis ſtudium ſalutis meae; teſtimonium dignitatis? nam quid ego illa de me diuina S. C. commemorem? uel quod in templo Iouis optimi maximi factum eſt, cum uir is, qui tripartitas orbis terrarum oras, atque regiones tribus triumphis adiunctas huic imperio notauit, de ſcripto ſententia dicta, mihi uni teſtimonium patriae conſeruatae dedit: cuius ſententiam ita frequentiſſimus ſenatus ſecutus eſt, ut unus diſſentiret hoſtis, idq. ipſum tabulis publicis mandaretur ad memoriam poſteri temporis ſempiternam: uel quod eſt poſtridie decretum in curia, populi ipſius R. & eorum, qui ex municipijs conuenerant, admonitu; ne quis de caelo ſeruaret; ne quis moram ullam afferret. ſi quis aliter feciſſet, eum plane euerſorem reip. fore, idq. ſenatum grauiſſime laturum; & ut ſtatim de eius facto referretur. qua grauitate ſua cum frequens ſenatus nonnullorum ſcelus audaciamq. tardaſſet, tum illud addidit: niſi diebus quinque, quibus agi de me potuiſſet, eſſet actum, redirem in patriam dignitate omni recuperata. decreuit eodem tempore ſenatus, ut ijs, qui ex tota Italia ſalutis meae cauſſa conuenerant, agerentur gratiae; atque ut ijdem ad res redeuntes, ut uenirent, rogarentur.

EXPLANATIO

CVM *imperio*} qui proconſules, & qui propraetores erant. nam quaeſtores, & legati imperium in prouincijs non habebant. ideo eos ſeparatim Cicero nominat. CONSVLARIBVS} conſulis unius, P. Lentuli. in Piſonem. Ad meam inquit, unius ſalutem, ſenatus auxilium omnium ciuium cuncta ex Italia qui remp. ſaluam eſſe uellent, conſulis uoce & litteris implorandũ putauit. CVNCTA *ex Italia*} poſt legem Iuliam, ſociali bello latam, de qua in libro noſtro de legibus locuti ſumus, uniuerſa Italia municipiorum iura poſsidebat, & ſuffragium Romae ferebat, propterea ſenatus cunctam Italiam ad ferendum de Ciceronis reditu ſuffragium conuocauit. in oratione poſt reditum: quid praeclarius, inquit, mihi accidere potuit, quam quod illo petente uos decreuiſtis, ut cuncta ab Italia, qui remp. ſaluam uellent, ad me unum, hominem fractum, & prope diſsipatum, reſtituendum, & defendendum uenirent: ut qua uoce ante ſemel poſt V. C. conſul uſus eſſet, pro uniuerſa rep. apud eos ſolum, qui eius uocem exaudire poſſent, eadem uoce ſenatus omnibus agris, atque opidis ciuem, totamq. Italiam ad unius ſalutem defendendam excitaret. NVMQVAM *ſenatus*} uere. numquam enim ſenatus decreuit ut Italia conuocaretur ad opem reip. ferendam: ſed conſul ea uoce apud eos tantum, qui eius uocem exaudire poſſent, uſus erat. is autem fuit P. Valerius Poplicola, ut alias oſtendimus pluribus uerbis. DIVINA *S. C.*} quinque de Cicerone reſtituendo S. C. eſſe facta, & hic, & in ea poſt reditum in ſenatu planum fit: unum, ut ab omni Italia, qui remp. ſaluam uellent, ad Ciceronem reſtituendum & defendendum Romam uenirent: cuius & hic & in ea poſt reditum in ſenatu fit mentio. alterum, quod utroque conſule referente, in Capitolio, Iouis in templo, de reuocando Cicerone factum eſt: quod & hic, & in eadem poſt reditum, & pro domo nominatur: tertium, quod in curia; ne quis ad impediendam legem, de caelo ſeruaret; ne quis moram ullam afferret: de quo & hic, & in eadem poſt reditum: quartum, ut ijs, qui ex municipijs uenerant, agerentur gratiae, atque ut ijdem ad res redeuntes, ut uenirent, rogarentur. de quo item hic & in eadem: quinctum ſupra demonſtrauit in eo loco, Cum in templo Virtutis honos habitus eſſet Virtuti. de quo mẽtionem praetermitti in ea poſt reditum in ſenatu, cum cetera nominentur, ualde miror, cum praeſertim in eo de eius reditu decretum ſit. poſtea, centuriatis comitijs, a P. Lentulo conſule, magiſtratibusq. cunctis, praeter unum praetorem, Ap. Claudium, P. Clodij fratrem, & duos tribunos pl. Sex. Atilium Serranum, & Numerium Quinctium, pridie nonas Sext. lata lex eſt. VIRIS,} Cn. Pompeius; qui, uictis in Africa Carbone, in Hiſpania Sertorio, in Aſia Mithridate, de tribus orbis terrarum patribus triumphauit. ITA *frequentiſſimus ſenatus ſecutus eſt,*} ita ſecutus eſt; non, ita frequentiſsimus: quod miror homini docto in mentem ueniſſe, uſu repugnante Latinae linguae. VNVS *diſſentiret hoſtis,*} & unus de plurimis, & hoſtis: nam ne unus quidem, niſi hoſtis eſſet, diſſenſiſſet. manifeſtum eſt, P. Clodium deſignari: de quo ſic in ea poſt reditum in ſenatu: Quo quidem die cum CCCCX. ſenatores eſſetis, magiſtratusq. omnes adeſſent; diſſenſit unus, qui ſua lege coniuratos etiam ab inferis excitandos putarat. Ibi enim Clodium ſignificari, declarant in eadem oratione illa uerba: Meus inimicus promulgauit, ut, ſi reuixiſſent ij, qui haec paene delerunt, tum ego redirem. & pro domo ſua ſic: Cum de mea dignitate in templo Iouis optimi maximi ſenatus frequentiſsimus, uno iſto diſſentiente, decreuiſſet. Et de Haruſp. reſp. DE *caelo ſeruaret;*} cum lex de me ferretur. agere enim cum populo, cum de caelo ſeruaretur, non licebat. ſupra, & in Vatinium. miror autem, cur ſenatus ita decerni neceſſarium putarit: cum, ne ſeruari de caelo liceret, cum lex ferretur, lege P. Clodij ſancitum iam eſſet. non enim ſuſpicari poſſumus eam legem, quae auſpicia tollebat, ab inſequentis anni tribunis pl. in conſulatu Lentuli, & Metelli eſſe abrogatam. ſi quidem illa uerba, quae ſunt in oratione de prouincijs conſularibus in extremo, eam adhuc ualere ſignificant, cum eſſent conſules Marcellinus & Philippus. Aut uobis, inquit, ſtatuendum eſt, legem Aeliam manere, legem Fufiam non eſſe abrogatam; non omnibus faſtis legem ferri licere; cum lex ferretur, de caelo ſeruari, obnunciari, intercedi ſolere. & quae ſequuntur. quid igitur dicendum eſt? an hoc? ſenatum, etſi leges Clodij ualere intelligeret, quia tamen improbas iudicaret, ita decreuiſſe, quaſi eae in republica non eſſent. non enim aduerſus Clodij legem faciebat ſenatus, ſed cum ea potius conſentire uidebatur, cum decernebat, ne quis de caelo ſeruaret, cum de Ciceronis reditu lex ferretur. quod de omnibus legibus Clodij lege cautum erat. REFERRETVR,} in ſenatu: ut, quid agendum in illum eſſet, decerneretur. de Serrani tribuni pl. interceſsione relatum eſſe, legimus in epiſtolis ad Atticum. ſic etiam de tribunorum pl. facto, qui ſenatus conſulto de Gallijs interceſſerant, relatum eſſe, Caeſar his uerbis libro 1. de bello ciuili ſcriptum reliquit. Refertur confeſtim de interceſsione tribunorum. dicuntur ſententiae graues, ut quiſque acerbiſsime crudeliſsimeq. dixit, ita quam maxime ab inimicis Caeſaris collaudatur. hac tota de re meminit Cicero & in ea poſt reditum in ſenatu. DIEBVS *quinque,*} comitialibus: quibus agi cum populo licebat. non enim dicit, quinque continentibus diebus, ſed, quinque, quibus agi potuiſſet. EX *tota Italia*} uerius, ex omnibus Italiae municipijs: quod iam oſtendi. AD *res*} ad ſua negocia. in oratione poſt reditum in ſenatu: Quid? inquit, ut agerentur gratiae ijs, qui e municipijs ueniſſent. quid? ut, ad illam diem res cum rediſſet, rogarentur ut pari ſtudio conuenirent. dicit idem, quod in hac pro Sextio, ſed ita corruptis uerbis, ut, niſi locus loco illuſtraretur, facile ſententia lateret in mendo. correctio deſideratur huiuſmodi fere: Quid? ut ijdem, ad res cum rediſſent, rogarentur ut pari ſtudio conuenirent.

ORATIO

HAEC erat ſtudiorum in mea ſalute contentio, ut iij, qui a ſenatu de me rogabantur, iidem ſenatui me ſupplicarent. atque ita in his rebus unus eſt ſolus inuentus, qui ab hac tam impenſa uoluntate bonorum palam diſſideret; ut etiam. Q. Metellus conſul, qui mihi uel maxime ex magnis contentionibus reip. fuiſſet inimicus, de mea ſalute retulerit. qui excitatus ſumma cum auctoritate P. Seruilij, quadam grauitate dicendi, cum ille omnes prope ab inferis euocaſſet Metellos, & ad illius generis, quod ſibi cum eo commune eſſet, dignitatē propinqui ſui mentem a Clodianis latrocinijs reflexiſſet; cumq. eum ad domeſtici exempli memoriam, & ad Numidici illius Metelli caſum uel glorioſum, uel grauem cōuertiſſet: collacrumauit uir egregius, ac uere Metellus, totumq. ſe P. Seruilio dicenti etiam tum tradidit, nec illam diuinam grauitatem, plenam antiquitatis, diutius homo eiuſdem ſanguinis potuit ſuſtinere, & mecum abſens ſummo ſuo beneficio redijt in gratiam. quod certe, ſi eſt aliquis ſenſus in morte praeclarorum uirorum, cum omnibus Metellis, tum uero uni, uiro fortiſſimo, praeſtantiſſimo ciui, gratiſſimum fratri ſuo fecit, ſocio laborum, periculorum, conſiliorum meorum. Reditus uero meus qui fuerit, quis ignorat? quemadmodum mihi aduenienti tamquam totius Italiae, atque ipſius patriae dexterā porrexerint Brunduſini; cum ipſis nonis Sext. idem dies aduentus mei fuiſſet, qui natalis idem cariſſimae filiae, quam ex grauiſſimo tum primum deſiderio luctuq. conſpexi; idem etiam ipſius coloniae Brunduſinae; idem Salutis; cumq. me domus eadem optimorum & doctiſsimorum uirorum, Lenij Flacci, & patris, & fratris eius, laetiſſima accepiſſet, quae proximo anno maerens receperat, & ſuo praeſidio periculoq. defenderat; cumq. itinere toto urbes Italiae feſtos dies agere aduentus mei uidebantur, uiae multitudine legatorum undique miſſorum celebrabantur: ad urbem acceſſus incredibili hominum multitudine, & gratulatione florebat: iter a porta, in Capitolium aſcenſus, domum reditus erat eiuſmodi, ut ſumma in laetitia illud dolerem, ciuitatem tam gratam, tam miſeram, atque oppreſſam fuiſſe.

EXPLANATIO

VNVS} P. Clodius. ſic poſt reditum in ſenatu: Diſſenſit unus, is, qui ſua lege coniuratos etiam ab inferis excitandos putarat. Idem pro domo ſua. AVCTORITATE *P. Seruilij*,} Iſaurici, uiri conſularis, triumphalis, Cenſorij. Iſauros in Cilicia domuerat: in quo Iſaurici cognomen accepit. epitome Liuij libro XCIII. Velleius lib. 2. Cicero lib. III. in Verrem, & Pedianus, & Florus in bello piratico. RETVLERIT.} in eo S.C. quod in templo Iouis factum eſt. poſt reditum in ſenatu, de prouincijs cos. QVADAM *grauitate dicendi*,} non placet, ita dici. non enim, cum laudamus, ita loquimur, quaedam uirtus, quaedam eloquentia, ſed, ſumma quaedam uirtus, eximia quaedam eloquentia. quare, cum auctoritatem Seruilij ſummam dixerit; uelim, ut ad eiuſdem grauitatem dicendi adjiciatur item aliquid, quod augeat. praeterea particula, Cum, aliam particulam, quae reſpondeat, deeſſe demonſtrat, nempe, tum. ſic igitur legerem: Excitatus ſumma cum auctoritate P. Seruilij, tum incredibili quadam grauitate: uel, Tum diuina quadam grauitate dicendi. utrumque enim aeque probo; Incredibili, ex oratione de prouincijs conſularibus, ubi hanc ipſam Metelli reconciliationem Cicero commemorans ita loquitur. Quid? Q. Metellus Nepos non ne conſul in templo Iouis opt. max. permotus cum auctoritate ueſtra, tum illius P. Seruilij incredibili grauitate dicendi, abſens mecum ſummo ſuo beneficio redijt in gratiam? Placet etiam, Diuina quadam grauitate dicendi, ob exemplum eiuſdem rei in oratione poſt reditum in ſenatu: quod eſt huiuſmodi: Q. Metellus, & inimicus, & frater inimici, perſpecta ueſtra uoluntate, omnia priuata odia depoſuit: quem P. Seruilius, uir cum clariſsimus, tum uero optimus, mihiq. amiciſsimus, & auctoritatis, & orationis ſuae diuina quadam grauitate ad ſui generis, communiſq. ſanguinis facta uirtutesq. reuocauit. Etiam in oratione de Haruſpicum reſp. P. Seruilij grauitatem in dicendo ſingularem, ac paene diuinam appellat. AB *inferis*} induxit enim uiuentes, Metellumq. hortantes ad res praeclaras Metellos omnes, claros uiros, qui iam obierant. προσωποποιία dicitur, oratoribus ad animos audientium commouendos familiaris. ſic in ea poſt reditum in ſenatu: ut haberet in conſilio & fratrem ab inferis, ſocium rerum mearum, & omnes Metellos, praeſtantiſsimos ciues, paene ex Acheronte excitatos. SIBI *cum eo commune*} quia Metellus hic & Seruilius a Metello Macedonico originem ducebant, Metellus ex patre, Seruilius ex matre. nam ex Macedonico Balearicus, ex Balearico Nepos, ex Nepote Nepos hic natus eſt, qui cum P. Lentulo conſulatum geſsit. hoc cum alijs argumentis, tum Pediani uerbis probare poſſum. is enim in commentario orationis pro Cornelio ita ſcriptum reliquit. Fuere tunc plures Q. Metelli: ex quibus duo conſulares, Pius, & Creticus; duo adoleſcentes, Nepos, & Celer: ex quibus nunc Nepotem ſignificat. eius enim patrē Q. Metellum Nepotem, Balearici filium, Macedonici filium, qui conſul fuit cum T. Didio, Curio is, de quo loquitur, accuſauit. Ex his uerbis plane conſtat, hunc Metellum Macedonici pronepotem fuiſſe. eiuſdem autem Macedonici nepotem ex filia fuiſſe Iſauricum Seruilium, Cicero demonſtrat in ea pro domo ſua, cum ait: C. Atinius patrum memoria bona Q. Metelli, qui eum e ſenatu cenſor eiecerat, aui tui Q. Metelle, & tui, P. Seruili, & proaui tui P. Scipio conſecrauit. Loquitur enim in eo loco Cicero de Metello Macedonico: quod Liuiana epitome lib. LIX. & Plinius lib. VII. declarant. ſed in Plinio mendoſe, Catinius pro C. Atinius, legitur. AD *unum dicto citius Metelli caſum*,} optima eſt non modo interpretandi ratio, ue-

rum etiam corrigendi, cum ſimilia ſimilibus conferuntur. uidebam in tribus illis dictionibus, Vnum dicto citius, latere mendum: nec tamen aut ex ſcriptis libris, aut ex ingenio ſinceram lectionem aſſequebar. recurri ad ſimilem locum in oratione poſt reditum in ſenatu. legi: continuo ueritas illuxit. intellexi enim, ubi nunc eſt in omnibus impreſsis libris, Ad unum dicto citius Metelli caſum, reponendum eſſe, Ad Numidici illius Metelli caſum. quod ut alijs quoque ita uideatur, uerba ſubſcribam, quae ſunt in oratione poſt reditum. Vt haberet in conſilio & fratrem ab inferis ſocium rerum mearum, & omnes Metellos, praeſtantiſſimos ciues, ex Acheronte excitatos, in quibus Numidicum illum Metellum, cuius quondam de patria diſceſſus honeſtus ipſi, bonis omnibus luctuoſus uiſus eſt. Solet autem Cicero, cum de Numidico Metello mentionem facit, eum hoc praenomine, ille, inſignire, ut pote Metellorum omnium praeſtantiſsimum. ſic in oratione pro Archia: Erat temporibus illis iucundus Q. Metello illi Numidico, & eius Pio filio. VERE *Metellus*,} quia Metellorum familia, etſi plebeia, honoribus tamen, & dignitatibus erat nobiliſsima. & intra XII. ferme annos aut conſules fuiſſe, aut cenſores, aut triumphaſſe amplius XII. Metellos, Velleius Paterculus memoriae tradidit. unde illud Naeuij, quod Cicero in oratione II. in Verrē ſiguificauit,

Fato Metelli Romae fiunt conſules.

PLENAM *antiquitatis*,} erat enim Seruilius admodum ſenex, ut qui conſulatum XXII. annis ante cum Ap. Claudio, P. Clodij patre, geſsiſſet. BENEFICIO} uel addendum, uel ſubaudiendum, ſuo: ſed addi malim, quam ſubaudiri: ut hoc modo legatur: Mecum abſens, ſuo beneficio, redijt in gratiam. nam & in ea de prouincijs conſularibus, Metellus, inquit, Nepos, permotus cum auctoritate ueſtra, tum illius P. Seruilij incredibili grauitate dicendi, abſens mecum, ſummo ſuo beneficio, redijt in gratiam. beneficium autem in Ciceronem illud fuit, quod ad ſenatum una cum Lentulo collega de reducendo Cicerone retulit. quod in orationibus, ad Quirites poſt reditum, & in ſenatu, & pro domo. FRATRI *ſuo*} Q. Metello Celeri, Q. Metelli Celeris filio, qui tribunus pl. fuit cum Q. Vario, C. Curione, C. Carbone, Cn. Pompeio: ut eſt apud Ciceronem in Bruto. Hic cum Nepotis frater fuerit; de Macedonici ſtirpe fluxerit, neceſſe eſt. nec tamen huius plane cognationis rationem inire adhuc potui. niſi ſi Celeris & Nepotis patres fratres fuere. quod uix uidetur poſſe fieri: cum uterque Quincti praenomen habuerit. tametſi duos Ap. Claudios nominat Pedianus in commentario orationis pro Milone. recte autem fortiſsimum uirum Cicero eum appellat. conſul enim cum eſſet; P. Clodium, fratrem ſuum, a patribus ad plebem tranſire conantem, ſua ſe manu interfecturum audiente ſenatu dixit. pro Coelio, & de Haruſpicum reſp. SOCIO} coniurationis tempore: fuit enim praetor Cicerone conſule: officiumq. inter eos ita diſpertitum fuiſſe legimus, ut Metellus Italiam ab armis & ab occulta coniuratione, Cicero urbem a domeſticis inſidijs & ab inteſtino ſcelere defenderet. iccirco & in ea poſt reditum in ſenatu ſocium rerum ſuarum nominat. DEXTERAM *porrexerint*,} primi enim eum aduenientem Brunduſini exceperunt. TVM *primum*} Brunduſium uſque patri redeunti Tulliola obuiam iuit. quod officium Terentia obire neglexit. Plutarchus. IPSIVS *coloniae*,} quae nonis Sext. quo ego die in Italiam appuli, Brunduſium. deducta fuerat. IDEM, *ut ſcitis*,} epiſtola prima libri IV. ad Atticum huius loci correctionem demonſtrat. eadem enim ibi narrantur, quae hic, de nonis Sext. corrigendum autem ſic: Idem & Salutis: ut ſignificetur, templum Salutis, quod fuit in colle Quirinali, nonis Sext. eſſe dedicatum. ET *patris, & fratris eius*,} duos fratres Lenios, & in ea pro Plancio commemorat. PERICVLOQ.} propter legem Clodiam, quae poenam irrogabat ijs, qui Ciceronem exſulem intra quadringenta millia paſſuum tecto excepiſſent. qua de re ſic in oratione pro Plancio: In hortos me M. Lenij Flacci contuli. cui cum omnis metus, publicatio bonorum, exſulium, mors proponeretur; haec perpeti, ſi acciderent, maluit, quam cuſtodiam mei capitis dimittere. Etiam in epiſtolis, quae familiares uocantur, lib. XIV. de Leniorum hoſpitio, & de legis Clodiae poena meminit. IN *Capitolium*,} primum enim ad agendas Ioui optimo maximo gratias iuit, quod ſe patriae compotem feciſſet: deinde ad ſuos penates a Capitolio reuertit: ad Atticum lib. IV. DOMVM} non Palatinam; in qua euerſa Clodius templum Libertatis exaedificauerat; ſed eam, opinor, quam habebat in Ceramio: de qua lib. ad Atticum IV.

O R A T I O

HABES *igitur, quod ex me quaeſiſti, qui eſſent optimates. non eſt natio, ut dixiſti: quod ego uerbum agnoui: eſt enim illius, a quo uno maxime P. Sextius ſe oppugnari uidet, hominis eius, qui hanc nationē deleri & concidi cupiuit, qui C. Caeſarem, mitem hominem & a caede abhorrentem, ſaepe increpuit, ſaepe accuſauit, cum affirmaret illum numquam, dum haec natio uiueret, ſine cura futurum. nihil profecit de uniuerſis: de me agere non deſtitit: me oppugnauit primum per indicem Vectium, quem in concione de me, & de clariſſimis uiris interrogauit: in quo tamen eos ciues coniunxit eodem periculo & crimine, ut a me inierit gratiam, quod me cum ampliſſimis & fortiſſimis uiris congregauit. ſed poſtea mihi nullo meo merito, niſi quod bonis placere cupiebam, omnes eſt inſidias ſceleratiſſime machinatus. ille ad eos, a quibus audiebatur, quotidie aliquid defecti afferebat: ille hominem mihi amiciſſimum Cn. Pompeium monebat, ut meam domum metueret, atque a me ipſo caueret, ille ſe ſic cum inimico meo copularat, ut illum meae proſcriptionis, quam adiuuabat Sex. Clodius, homo ijs digniſſimus, quibuſcum uiuit, tabulam eſſe, ſe ſcriptorem diceret: ille unus ordinis noſtri, diſceſſu meo, luctu ueſtro palam exſultauit.*

EXPLA-

EXPLANATIO

AGNOVI:} intellexi cuius ſit, a quo uſurpaueris. eſt enim Vatinij, qui Sextium maxime oppugnat, in quem etiam teſtimonium dixit. unde in illum Ciceronis oratio: quam appellat interrogationem in epiſtola, Periucundae, ad Lentulum: quia perpetua eum interrogatione accuſat. INCREPVIT,} cum tribunus pl. ipſe, conſul Caeſar eſſet. DE *uniuerſis:*} non obtinuit a Caeſare, ut in uniuerſam optimatium nationem ui & armis irrueret. DE *me*} dixi iam, in hac oratione, atque omnino in omnibus orationibus, quas poſt exſulij ſui calamitatem habuit, diligenter cauiſſe Ciceronem, ne C. Caeſaris animum offenderet: uel quod Pompeij ſocer eſſet, cuius maxime opera ſe eſſe reſtitutum intelligebat: uel quod, malo doctus, pugnare cum potentibus deinde nollet; ſibiq. nõ, ut antea, dignitatis ſolũ, ſed ſalutis cũ dignitate rationem eſſe habendam exiſtimaret. quo conſilio praeteritas in ſe Caeſaris iniurias partim ſilet, partim excuſat. Hic, cum dixiſſet, Nihil profecit de uniuerſis, locus poſtulabat, ut adiungeret de ſe ipſo, quid apud Caeſarem profeciſſet Vatinius, & traductionem illam Clodij ad plebem, cuius auctor atque actor in conſulatu Caeſar fuit, ex Vatinij ſermone conſilioq. manaſſe criminaretur. uerum, ne uideatur ea meminiſſe, quae ut ex animo deleantur, gratiae reconciliatio requirit; odioſam commemorationem callide praetermittit, & orationem ad ea traducit, quae propria Vatinij ſunt, non cum Caeſare communia. INDICEM *Vectium,*} indicauit L. Vectius, negocium ſibi a clariſſimis uiris eſſe demandatum, ut Cn. Pompeium occideret. id a Vatinio tribuno pl. & Caeſare conſule fictum, ſuſpicio fuit: quia, cum indicis falſitas manifeſtis ſignis argueretur, Vectius in carcere occulte ſtrangulatus eſt: de quo ſic in oratione in Vatinium: Promulgaris ne, impuriſſime, & perditiſſime hoſtis, quaeſtionem de tot ampliſsimis & talibus uiris, indici Vectio praemia ampliſsima? quibus rebus omnium mortalium non uoluntate, ſed conuicio repudiatis, fregeris ne in carcere ceruices ipſi illi Vectio, ne quod indicium corrupti indicij exſtaret, eiuſq. ſceleris in te ipſum quaeſtio flagitarerur? Et Suetonius in Iulio, Vectium ueneno ſublatum ſignificat, auctore, ut creditum eſt, Caeſare; cuius cum Vatinio communia conſilia erant. DE *me,*} an ego Vectio auctor atque impulſor ad necem Pompeij fuiſſem. CLARISSIMIS *uiris*} M. Bibulo, tum conſule; L. Lucullo conſulari, & triumphali; C. Curione, conſulari, & triumphali; L. Domitio Ahenobarbo, qui tum praeturam petebat; L. Lentulo, qui conſulatum petebat; L. Aemilio Paullo, qui tum quaeſtor Macedoniam obtinebat; alijs priuatis, quos enumerat in epiſtola ad Atticum penultima libri II. & in Vatinium. ALIQVID *defecti*} non agnoſco Latinam uocem: & apparet mendum. tribus modis corrigi poteſt, Aliquid ficti, Aliquid effícti, aliquid de me ficti. ex his correctionibus, quia non differunt in ſententia, eam probari maxime uelim, quam libri ſcripti comprobabunt, aut cum qua minimum diſſentient. AFFEREBAT:} forte querellam attulit Ciceronis in iudicio C. Antonij. uide orationem pro domo ſua. MONEBAT,} de Vatinio igitur ſupra intellexit, cum dixit: Quem, domi meae, certi homines, ad eam rem compoſiti, monuerunt, ut eſſet cautior: eiuſq. uitae a me inſidias apud me domi poſitas eſſe dixerunt. & in Piſonem, cum ait: Qui familiaritatis licentia, ſuorum improbiſsimorum ſermonum domicilium in auribus eius impulſu ueſtro collocauerunt, Vatinium potuit ſignificare. MEAE *proſcriptionis,*} legem, qua pulſus eſt, proſcriptionem appellat; quia, cum contra leges, moremq. maiorum eſſet rogata, lex eſſe non poſſet. eſt autem proſcriptionis odioſum nomen: quod eas facere conſueuerunt ij, quorum potentia ſupra leges eſt, qualis L. Sulla fuerat. eadem ſententia dixit ſupra, Cum proſcriptio denunciaretur. & poſt, Cum de capite ciuis, & de bonis proſcriptio ferretur. ADIVVABAT *Sex. Clodius,*} homo ſeditioſiſsimus; qui P. Clodij interfecti corpus in forum detulit, populoq. concitato cremauit. quo incendio & curiam, & baſilicam Aemiliam conflagraſſe, eoq. deinde crimine Sex. Clodium eſſe damnatum, Pedianus in ſuis commentarijs tradidit: & M. Antonij conſulis exſtat epiſtola, Ciceronem rogantis, ut Sex. Clodium reſtitui patiatur. hic leges Clodij ſua ſcriptione adiuuabat. itaque in ea pro Milone, Exhibe quaeſo, inquit, librarium illud legum ueſtrarum. in ea uero pro domo ſua: Hanc tibi legem Clodius ſcripſit ſpurciorem lingua ſua, ut interdictũ ſit, cui non ſit interdictum? Sexte noſter, bona uenia dic: quoniam iam dialecticus es, & hoc quoque ligurris: quod factum non eſt, ut ſit factum, ferri ad populum, aut uerbis ullis ſanciri, aut ſuffragijs confirmari poteſt? hoc tu ſcriptore, hoc conſiliario, hoc miniſtro rempublicam perdidiſti. Hic ſcriptorem eius legis Vatinium uidetur agnoſcere, ſcriptionis autem adiutorem & participem Sex. Clodium: oratorum more; qui res ad perſonas uarie ſolent, ut cauſſa fert, accommodare. IIS *digniſſimus,*} ſimile illud in Piſonẽ: Non modo facie, ſed etiam oculo tuo digniſsimum. Et in Verrem lib. IV. Hominem digniſsimum tuis moribus. QVIBVSCVM *uiuit,*} uiuebat maxime cum P. Clodio, cumq. nefarijs ac ſeditioſis hominibus: de quo ſic in oratione pro Coelio: Quem uos per biennium aut miniſtrum ſeditionis, aut ducem uidiſtis, hominem ſine re, ſine fide, ſine ſpe, ſine fortunis, ore, lingua manu, uita omni inquinatum. ORDINIS *noſtri,*} ſenatorij.

ORATIO

DE quo ego, cum quotidie rueret, uerbum feci iudices numquam: neque putaui, cum omnibus machinis, ac tormentis, ui, exercitu, copijs oppugnarer, de uno ſagittario me queri conuenire. Acta mea illi diſpli-

cent,

cere, quis neſcit? qui legem contemnat, quae dilucide uetat gladiatores biennio, quo quis petierit, aut petiturus ſit, dare. in quo eius temeritatem ſatis mirari uidices non queo. facit apertiſſime contra legem; facit is, qui neque elabi ex iudicio iucunditate ſua, neque emitti gratia poteſt, neque opibus, & potentia leges, ac iudicia perfringere. quae res hominem impellit, ut ſit tam intemperans? iſta nimia gloriae cupiditate familiam gladiatoriam, credo, nactus eſt ſpecioſam, nobilem, glorioſam: norat ſtudia populi: uidebat clamores & concurſus futuros. hac exſpectatione elatus homo flagrans cupiditate gloriae, tenere ſe non potuit quin hos gladiatores induceret, quorum eſſet ipſe pulcherrimus. ſi ob eam cauſſam peccaret, pro recenti populi R. in ſe beneficio, populari ſtudio elatus: tamen ignoſceret nemo. cum uero ne de uenalibus quidem homines electos, ſed ex ergaſtulis emptos, nominibus gladiatorijs ornarit, & ſortito alios Samnites, alios Prouocatores fecerit: tanta licentia, tanta legum contemptio ne non habitura ſit exitum, pertimeſcit? ſed habet defenſiones duas: primum, do, inquit, beſtiarios: lex eſt ſcripta de gladiatoribus. Feſtiue. accipite aliquid etiam acutius. Dicit ſe non gladiatores, ſed unum gladiatorem dare, & totam aedilitatem in munus hoc tranſtuliſſe. praeclara aedilitas, unus leo, ducenti beſtiarij.

EXPLANATIO

RVERET,} aliquid furioſe faceret. feruntur enim homines improbi ad facinus eo impetu, ut ruere uideantur. VI, *exercitu, copijs,*} ui Clodij, exercitu Caeſaris, copijs improborum ciuium. SAGITTARIO} Vatinio. pulcherrima concluditur hoc extremo uerbo metaphora, a ſimilitudine urbis oppugnatae. ACTA *mea*} pro republica. LEGEM} a Cicerone conſule rogatam. CONTEMNAT,} quia, cum aedilitatem & petierit anno proximo, & hoc ipſo anno praeturam petat, gladiatores tamen dare uult. in Vatinium. VETAT} recte: ne populus, aut praeteritae uoluptatis memoria, aut futurae ſpe delenitus, indignis honores mandet. ELABI *ex iudicio*} ſi quia contra legem fecerit, accuſabitur. IVCVNDITATE,} non eſt enim iucunditas in homine turpiſsimo. deformem autem Vatinium paullo poſt ſignificat, cum ait, Hos gladiatores induxit, quorum eſſet ipſe pulcherrimus. &, ſtrumis affectum, notatumq. fuiſſe, patet infra, & in oratione in ipſum, & ad Atticum. GRATIA} quem ſui tribules, nedum alij, reſpuunt. uide ſupra, & in oratione in ipſum. OPIBVS, *& potentia*} de quo nemo bene exiſtimat, cui ne Caeſar quidem ipſe fauet. in oratione in ipſum. PVLCHERRIMVS.} ergo turpiſsimi omnium gladiatores: ſiquidem Vatinius, deformitate inſignis, prae ijs pulcherrimus uidebatur. OB *eam cauſſam*} quod, familiam gladiatoriam ſpecioſam, nobilem, glorioſam nactus, tenere ſe non potuerit homo flagrans cupiditate gloriae, quin eam induceret. BENEFICIO,} ſi populus R. aedilitatem Vatinio, quam denegauit, dediſſet. eſt in his uerbis tacita repulſae ſignificatio. quaſi dicat: certe populari ſtudio efferri non debuit, cum populum ſui minime ſtudioſum in aedilitatis petitione cognouerit. SORTITO,} ut ſors cuique obtigit, alios, Samnites, alios Prouocatores fecit. SAMNITES,} plura gladiatorum erant genera, Samnites, Prouocatores, Retiarij, Mirmillones. ex his oppoſiti in pugnis Samnites, & Prouocatores: quod hic Ciceronis locus oſtendit: Retiarij, & Mirmillones, quod Valerius Maximus libro I. Quinctilianus lib. VI. declarat. Samnites ad pugnandum primo lenti: Prouocatores ex ſe nomen ſumpſerũt, quia certaminis initio prouocare aduerſarios ſolerent. unde Horatius in epiſtola quadã,

Lento Samnites ad limina prima duello.

Mirmillones & Secutores dicebantur: quod, ſi quis Feſtum, Quinctilianum lib. VI. Suetonium in Caligula, Iuuenalem Sat. 8. legerit, facile poterit conijcere. de Secutoribus meminit & Cicero lib. VII. ad Atticum, & Iuuenalis ſat. 8. HABET *defenſiones duas:*} totum hoc eo pertinet, ut oſtendat Vatinium populo uerba dare, qui beſtiarios gladiatorum nomine ſit inducturus. refert autem ad Vatinij defenſionem, quia quod per irriſionem obijcitur aduerſario, iucunditatem parit, neque tamen uim amittit. BESTIARIOS:} ſeruos, qui cum beſtijs pugnabant. VNVM *gladiatorem*,} ſignificat ex ijs, quos Vatinius gladiatores nominabat, unum re uera gladiatorem eſſe, reliquos omnes beſtiarios. duplex igitur eſt defenſio, a genere hominum & a numero. non enim gladiatores, ſed beſtiarios; non plures, ſed unum modo gladiatorem dare ſe dicit. lex autem, cum gladiatores, dari uetat; de gladiatoribus, non de beſtiarijs intelligit; nec unum gladiatorem, ſed plures dari uetat. TOTAM *aedilitatem*} aedilitatem gerere Vatinium non exiſtimabit qui meminerit illa, quae ſupra dicta ſunt: Aedilitatem petiuit: tribum ſuam non tulit: Palatinam perdidit: nec quidquam illis comitijs, quod boni uiri uellent, niſi repulſam tulit. & qui legerit illa, quae ſunt in oratione in ipſum: de quibus duos praetextatos ſedentes uides, te aediliciam praetextam togam, quam confeceras, uendidiſſe. Fingit igitur Vatinium dicentem, ſe quos ludos, quae munera Vatinius, ſi aedilis creatus eſſet, populo daturus erat, id omne nunc dare. fingit autem propterea, ut ſignificet, quam non magnifica, quam tenuis, ac ſordida futura fuerit illius aedilitas, qui tantum unum leonem, ducentos beſtiarios dare cogitabat. VNVS *leo,*} quem conficerent ducenti beſtiarij. eſſet autem praeclara aedilitas, & ſpectaculum iucundũm, ſi, quot leones, tot beſtiarij pugnarent. & uidetur Vatinius eodem munere daturus, qui certarent tamquam gladiatores, etiam ſi non gladiatores, ſed beſtiarij eſſent; & qui cum uno leone cõgrederentur. alterum patet ex eo quod dixit: Cum ex ergaſtulis emptos nominibus gladiatorijs ornarit, & ſortito alios Samnites, alios Prouocatores fecerit: alterum ex his uerbis cognoſcitur, Vnus leo, ducenti beſtiarij.

O R A T I O

VERVM *utatur hac defenſione: cupio eum ſuae cauſſae confidere: ſolet enim tribunos pl. appellare, & ui iudicium diſturbare, cum diffidit. quem non tam admiror, quod meam legem contemnat, hominis inimici, quam quod ſe ſtatuit omnino conſularē legem nullam putare. Aciliam, Didiam, Liciniam, Iuniam contēpſit: etiam ne eius, quem ſua lege, & ſuo beneficio ornatum, munitum, armatum ſolet gloriari, C. Caeſaris legē de pecunijs repetundis non putat eſſe legem? & aiunt alios eſſe, qui acta Caeſaris reſcindant, cum haec optima lex & ab illo ſocero eius, & hoc aſſecla negligatur? & cohortari auſus eſt accuſator in hac cauſſa uos iudices, ut aliquando eſſetis ſeueri? aliquando medicinam adhiberetis reip.? non eſt ea medicina, cum ſanae parti corporis ſcalpellum adhibetur, atque integrae: carnificina eſt iſta, & crudelitas. ij medentur reip. qui exſecant peſtem aliquam, tamquam ſtrumam, ciuitatis. Sed, ut extremum habeat aliquid oratio mea, & ut ego ante dicendi finem faciam, quam uos me tam attente audiendi; concludam illud de optimatibus, eorumque principibus, ac reip. defenſoribus: uosque adoleſcentes, & qui nobiles eſtis, ad maiorum ueſtrorum imitationem excitabo; & qui ingenio, & uirtute nobilitatem poteſti s conſequi, ad eam rationem, in qua multi homines noui & honore, & gloria floruerunt, cohortabor.*

E X P L A N A T I O

SOLET *enim tribunos pl. appellare,*} quid ſignificet, apertum eſt in oratione in Vatinium. ait enim ſic: Quaero etiam illud ex te, poſtulatus ne ſis lege Licinia & Iunia? edixerit ne C. Memmius praetor ex ea lege, ut adeſſes die triceſimo? cum is dies ueniſſet, feceris ne, quod in hac rep. non modo factum antenumquam eſt, ſed in omni memoria ſit inauditum? appellaris ne tribunos pl. ne cauſſam diceres? VI *iudicium diſturbare,*} & hoc eiuſdem Ciceronis uerbis in eadem oratione exponam. Quaero, inquit, ex te Vatini, numquis in hac ciuitate poſt urbem conditam tribunos pl. appellarit, ne cauſſam diceret? num quis reus in tribunal ſui quaeſtoris aſcenderit, eumq. ui deturbarit? ſubſellia, urnas deleuerit? eas denique omnes res in iudicio diſturbando commiſerit, quarum rerum cauſſa iudicia ſunt conſtituta? QVOD *ſe ſtatuit*} omnino praenomen, Se, Latinae linguae ratio poſtulat ut tollatur: ſed, niſi uetera conſentiant exemplaria, mutandum nihil ſtatuo. ACILIAM, *Didiam,*} malim Caeciliam, Didiam: quam conſules tulerunt Q. Metellus T. Didius, anno ab urbe condita DCLV. de qua libro ad Atticum II. & in Philippica V. ubi hanc legem cum Iunia Licinia uideo coniungi: quae trinundinum in lege ſeruari, iubebant: ſed poenam grauiorem Iunia Licinia irrogabat. illa uero Caecilia Didia, de qua in oratione pro domo ſua ſcriptum eſt, ab ijſdem quidem conſulibus, alia tamen de re lata eſt, nempe de hac: ne unam in legem diuerſa capita inculcarentur; ne populo neceſſe eſſet, in coniunctis rebus compluribus aut id, quod nollet, accipere, aut id, quod uellet, repudiare. LICINIAM, *Iuniam*} nullam uideo cauſſam eſſe, cur duas eſſe leges exiſtimem. ſed quemadmodum una lex eſt Caecilia Didia, de qua proxime dixit, a duobus conſulibus lata: ſic, ut una ſit Licinia Iunia, a duobus item conſulibus lata, conſentaneum uidetur. mouet etiam me non nihil illa ratio, quod in oratione in Vatinium cum dixiſſet Cicero, Quaero etiam illud ex te, poſtulatus ne ſis lege Licinia & Iunia? Subiunxit, edixerit ne C. Memmius praetor ex ea lege, ut adeſſes die triceſimo? Liciniam, & Iuniam cum nominaſſet, intulit, ex ea lege. fecerat autem contra legem Liciniam & Iuniam Vatinius, quia trinundinum in legibus ferendis non ſeruaſſet. quod ne fieret, lege Licinia cautum eſſe, aperte in oratione pro domo ſua, & in V. in Antonium Cicero docet. ea uero Licinia, qua de meminit in II. agraria, & pro domo ſua, diuerſa fuit ab hac, quae cum Caecilia Didia ſemper a Cicerone coniungitur. haec enim, ut dixit, de ſpatio legis promulgatae fuit: ea uero de legum latoribus ſanxit, ut, qui legem ferret, is non modo ſibi, ſed nec collegis, cognatis, affinibus poteſtatem ullam curationem ue mandaret. omitto, quod Iuniam Liciniam proximis annis latam uidetur Cicero ſignificare in V. in Antonium his uerbis: Vbi lex Caecilia & Didia? ubi promulgatio trinundinum? ubi poenae recenti lege Iunia Licinia? at uero alteram Liciniam non recentem, ſed ueterem in II. agraria dicit fuiſſe: eamq. non cum Iunia, ſed cum Aebutia nominat. SOLET *gloriari,*} uere gloriabatur. nam ei Galliam ciſalpinam cum Illyrio in quinquennium lege lata dederat. Suetonius, Plutarchus, Paterculus, Dio. RESCINDANT,} quod ab eo conſule nihil ſaluis auſpicijs actum eſſe dicant. ſupra, de prouincijs, in Piſonem, pro domo ſua, Suetonius, alij. SOCERO} L. Piſone, Macedoniam obtinente, cuius filiam Calpurniam Caeſar in conſulatu duxit uxorem, ſuamq. filiam Iuliam Pompeio collocauit, ut ſuam potentiam nouis affinitatibus augeret. quod euenit. hac de lege a Piſone neglecta, quia de creditis pecunijs ius in liberos populos dixit, mentio fit in oratione de prouincijs, & in Piſonem, & pro domo ſua. HOC *aſſecla*} Vatinius enim in tribunatu pecunias iniquiſsime coegit, contra legem de repetundis eo ipſo anno a Caeſare conſule rogatam. qua de re haec ſunt uerba in oratione in Vatinium: Quaero ex te, ſis ne ex pauperrimo diues factus illo ipſo anno, quo lex lata eſt de pecunijs repetundis acerrima? ut omnes intelligere poſſent, a te non modo noſtra acta, quos tu tyrannos uocas, ſed etiam amiciſsimi tui legem eſſe contemptam. SANAE *parti*} ſignificat, ut in corpore ſanam partem, ſic P. Sextium, uirum bonum, atque innocentem, eſſe conſeruandum. TAMQVAM *ſtrumam,*} Vatinium, qui ſtrumis laborabat, de republica tollendum, quaſi peſtem aliquam, intelligit.

intelligit.

intelligit. Plutarchus in Cicerone, & in Vatinium. & ad Atticum lib. II. Vatinij ſtrumam, inquit, διβάφῳ ueſtiant. Vos qve *adoleſcentes,*} totum hoc, quod ſequitur, uſque ad illud, ſed me repente, de moribus oratio eſt: quam ἠθικὸν λόγον Graeci nominant: & maxime illam quidem in dialogo & epiſtola, ſed in omni etiam ſermone conuenire, Demetrius tradidit. oratoris enim imago quaedam & index animi eſt oratio.

ORATIO

Haec eſt una uia, mihi credite, & laudis, & dignitatis, & honoris, a bonis uiris, ſapientibus, et bene natura conſtitutis laudari, & diligi; noſſe deſcriptionem ciuitatis a maioribus noſtris ſapientiſſime conſtitutam: qui cum regum poteſtatem non tuliſſent, ita magiſtratus annuos creauerunt, ut conſilium ſenatus reip. praeponerent ſempiternum, deligerentur autem in id conſilium ab uniuerſo populo, aditusq. in illum ſummum ordinem omnium ciuium induſtriae, ac uirtuti pateret. ſenatum reip. cuſtodem, praeſidem, propugnatorem collocauerunt. huius ordinis auctoritate uti magiſtratus, & quaſi miniſtros grauiſſimi conſilij, eſſe: ſenatum autem ipſum proximorum ordinum ſplendore confirmari, plebis libertatem, & commoda tueri, atque augere uoluerũt. haec qui pro uirili parte defendunt, optimates ſunt, cuiuſcumque ſint ordinis: qui autem praecipue ſuis ceruicibus tanta munia, atque remp. ſuſtinent, ij ſemper habiti ſunt optimatium principes, auctores & conſeruatores ciuitatis. huic hominum generi fateor, ut ante dixi, multos aduerſarios, inimicos, inuidos eſſe, multa proponi pericula, multas inferri iniurias, magnos eſſe experiundos, & ſubeundos labores: ſed mihi omnis ratio eſt cum uirtute, non cum deſidia; cum dignitate, nõ cum uoluptate; cum ijs, qui ſe patriae, qui ſuis ciuibus, qui laudi, qui gloriae, non qui ſomno, & conuiuijs, & delectationi natos arbitrantur. nam ſi qui uoluptatibus ducuntur, & ſe uitiorum illecebris, & cupiditatum lenocinijs dediderunt; miſſos faciant honores; ne attingant remp. patiantur uiros fortes, laborum patientes, frui. qui autem bonam famam bonorum, quae ſola uere gloria nominari poteſt, exſpetunt; alijs ocium quaerere debent, & uoluptates, non ſibi. ſudandum eſt his pro communibus commodis, adeundae inimicitiae, ſubeundae ſaepe pro rep. tempeſtates, cum multis audacibus, improbis, non numquam etiam potentibus dimicandum.

EXPLANATIO

Ab *uniuerſo populo,*} ante creatos cenſores. nam deinde non a populo, ſed a cenſoribus ſenatores lecti ſunt. a populo autem deligebantur conſule nominante. Proximorvm *ordinum*} intelligit eos, qui ſenatoribus dignitate proximi ſunt, ut equites & iudices. Cvivscvmqve *ſint ordinis:*} ſiue ſenatores, ſiue equites, ſiue municipales, ſiue ruſtici, ſiue negocia gerentes, ſiue etiã libertini. ſic enim optimates definiuit. Mihi *omnis ratio*} non haec, inquit, propono ijs, qui deſidia languent, ſed ijs, quorum animos uirtutis cupiditas excitat. ignauorum & inertium hominum in hac mea cohortatione rationem non habeo: ſtrenuis, & fortibus, & uirtutem diligentibus haec dico. Laborvm *patientes, frui.*} ſoleo mirari & hic, & quibuſdam in locis, unde factum ſit, ut impreſsi libri, ut appellantur, a manuſcriptis tam ualde diſſentiant. hic omnes impreſsi, Labore ſe ocio ſuo perfrui. omnes antiqui, Laborum patientes frui. ego, cur ab utriſque diſſentiam, habeo: quid ipſe afferam de meo, non habeo. facilius enim poſſum, quid diſpliceat, iudicare, quam inuenire quod placeat. non grauate relinquo, in quo aliorum exerceri poſsit induſtria.

ORATIO

Haec audiuimus de clariſſimorum uirorum conſilijs, & factis, haec accepimus, haec legimus. neque eos in laude poſitos uidemus, qui incitarunt aliquando populi animos ad ſeditionem, aut qui largitione caecarunt mentes imperiorum, aut qui fortes, & claros uiros, & bene de rep. meritos in inuidiam aliquam uocauerũt: leues hos ſemper noſtri homines, & audaces, & malos, & pernicioſos ciues putauerunt. at uero, qui horum impetus, & conatus repreſſerunt, qui auctoritate, qui fide, qui conſtantia, qui magnitudine animi conſilijs audaciũ reſtiterunt; ij graues, ij principes, ij duces, ij auctores huius dignitatis, atque imperij ſemper habiti ſunt. Ac ne quis ex noſtro, aut aliquorum praeterea caſu hanc uitae uiam pertimeſcat: unus in hac ciuitate, quem quidẽ ego poſſim dicere, praeclare uir de rep. meritus, L. Opimius indigniſſime concidit: cuius monimentum celeberrimum in foro, ſepulcrum deſertiſſimum in littore Dyrrhachino relictum eſt. atque hunc tamen, flagrantem inuidia propter interitum C. Gracchi, ſemper ipſe populus R. periculo liberauit. alia quaedam ciuem egregium iniqui iudicij procella peruertit. ceteri uero, aut repentina ui perculſi, ac tempeſtate populari, per populum tamen ipſum recreati ſunt, atque reuocati; aut omnino inuulnerati, inuiolatiq. uixerunt. at uero ij, qui ſenatus conſilium, qui auctoritatem bonorum, qui inſtituta maiorũ neglexerunt, & imperitae aut concitatae multitudini iucundi eſſe uoluerunt, omnes fere reip. poenas aut praeſenti morte, aut turpi exſulio pependerunt.

EXPLA-

EXPLANATIO

HAEC *audiuimus*} uiros clariſsimos ſudaſſe pro communibus commodis, adijſſe inimicitias, ſubijſſe tempeſtates, cum audacibus, improbis, potentibus dimicaſſe. &, Audiuimus, ab ijs, qui ipſi uiderunt: Accepimus, ab ijs, qui ab alijs audierunt: Legimus in libris, antiqua referentibus. aſcendit enim a propinquis rebus quaſi per gradus ad ea, quae longe diſtant. CONSILIIS, *& factis,*} qui ea, quae propoſui, & iudicarunt, & fecerunt. INCITARVNT} ut aliquid in republica nouarent. CAECARVNT} ut honores conſequerentur. IN *inuidiam aliquam uocauerunt:*} aliquo crimine accuſarunt. LEVES, *& audaces, & malos, & pernicioſos*} leues, & audaces eos intelligit, qui incitarunt aliquando populi animos ad ſeditionem. & alterum ad uoluntatem, alterum ad actiones refertur. nam, mutationem in republica cogitare, leuitatis eſt: aggredi uero, & conari ea, unde mutatio fit, audaciae. Malos uocat eos, qui ambitu ſibi uiam ad honores muniunt: pernicioſos, qui fortes & claros uiros, & bene de republica meritos inſectantur. quos grauiore quam alios, nomine appellat, partim quidem quod ita ſentiret, (quid enim hoc ciuium genere deteſtabilius?) deinde etiam ſua ipſius cauſſa, quod ab his indigniſsime pulſus erat. L. OPIMIVS} qui conſul C. Gracchum, & una cum eo circiter tria millia ciuium Romanorum occidit. in Piſonem & alibi. MONIMENTVM} templum Concordiae; quod ab eo factum eſſe Plutarchus tradit: aut baſilicam Opimiam; de qua meminit Varro lib. IV. de lingua Lat. & forte de baſilica potius, quam de templo, intelligendum. nam cum, celeberrimum, & deſertiſsimum, tamquam antitheta, Cicero poſuerit; & in altero ſolitudinem, in altero frequentiam hominum ſignificauerit: rectiſsime de baſilica dictum poſſumus conijcere. ubi enim maior hominum frequentia, quam in baſilicis? in quibus iudicia fiebant. quod a Vitruuio didicimus. SEMPER *ipſe populus R.*} apparet, non a populo Romano, ſed a praetore & iudicibus Opimium eſſe damnatum. quod & Cicero in Bruto ſignificat his uerbis: Inuidioſa Manilia quaeſtione C. Galbam ſacerdotem, & quattuor conſulares, L. Beſtiam, C. Catonem, Sp. Albinum, ciuemq. praeſtantiſsimum L. Opimium, Gracchi interfectorem, a populo abſolutum, cum is contra populi ſtudium ſtetiſſet, Gracchani iudices ſuſtulerunt. Damnatus autem eſt Opimius, ut ait Plutarchus in uita Gracchorum, quod legatus ad Iugurtham Numidiae regem miſſus, pecunias ab eo accepiſſet. Pedianus tamen in commentario orationis in Piſonem, in extremo, Opimium ob inuidiam, quae illum ex interitu M. Fuluij Flacci conſularis, & L. Gracchi tribunicij ſecuta eſt, iudicio circumuentum, & in exſulium actum eſſe narrat. ſed Plutarchus, quaſi Gracchorum ſtudioſus, & Opimio, quod in conſulatu primus dictatoris poteſtatem exercuiſſet, infenſus, affirmat, eum a Iugurtha eſſe corruptum. Pedianus inſontem eo crimine ſignificat, & ob ea damnatum, quae in conſulatu fortiter egiſſet. idem Cicero declarat; quia, Ciuem egregium, ait, iniqui iudicij procella peruertit: quod & in oratione pro Plancio confirmat. ergo, quod ad Opimij damnationem attinet, ita ſtatuemus; uocatum eſſe in iudicium pecuniae nomine, a Iugurtha contra leges acceptae, damnatum non eo, quo accuſabatur, crimine, quandoquidem culpa uacabat; ſed quod regia poteſtate in ciues Romanos uſus eſſet. LIBERAVIT.} in ijs iudicijs, in quibus ipſe de Opimio iudicauit. &, cum dicat Cicero, Semper liberauit; apparet, populum Romanum de Opimio, ob C. Gracchi aliorumq. necem accuſato, non ſemel iudicem fuiſſe. ego tamen unius tantum accuſationis mentionem inuenio, cum P. Decius tribunus pl. Opimio, proximo poſt eius conſulatum anno, ad populum diem dixit. quod in epitome Liuiana, in libello de uiris illuſtribus, in Ciceronis partitionibus, in II. de oratore, in Bruto obſeruauimus. PERCVLSI,} ab irato populo damnati. quos intelligat, cognoſcitur ex ea pro domo ſua: in qua ita ſcriptum eſt. At uero, ut annales populi Romani, & monumenta uetuſtatis loquuntur, cenſor ille Quinctius, & M. Furius Camillus, & M. Seruilius, cum eſſent optime de republica meriti, tamen populi incitati uim iracundiamq. ſubierunt: damnatiq. comitijs centuriatis, cum in exſulium profugiſſent, rurſus ab eodem populo placato ſunt in ſuam priſtinam dignitatem reſtituti. quo in loco, ut aliud ex alio, duo menda, alterum manifeſte uideo, in dictione, Cenſor, alterum ſuſpicor eſſe in praenomine Seruilij. Cenſorem quidem Quinctium eſſe damnatum, nulli annales populi Romani, quos habeamus, loquuntur: cum tamen de homine notiſsimo ſignificare Cicero uideatur, praenomine uſus, ille; quod ad eximiae cuiuſdam atque extraordinariae rei, aut excellentis & inſignis maxime hominis ſignificatinoem uſurpatur. Sequor igitur primum, ut ſoleo, cum aliquid corrigo, ſimilitudinem litterarum, deinde hiſtoriae teſtimonium; & ex utriſque, pro, Cenſor, repono Ceſo: ut Kaeſo ille Quinctius intelligatur, quem ſaepe pro patribus contra plebem certaſſe, eoq. nomine accuſatum, in exſulium, non exſpectata iudicij die, abijſſe, T. Liuius hiſtoriarum ſuarum libro III. ſcriptum reliquit. quod & Dionyſius Halicarnaſſeus libro X. tradidit. Alterum eſſe mendum opinor in praenomine Seruilij. nemo enim de M. Seruilio ſcripſit, optime de republica merito, a populo damnato. utrumque autem uideo conuenire in C. Seruilium Ahalam: qui & Sp. Melium ſua manu occidit, de tyrannide cogitantem; & praeclari facti poenas iniquiſsimo exſulio pependit. de Melio Liuius, Plutarchus, hic noſter ſaepe memorant: de exſulio unus, quod ſciam, Valerius Maximus memoriae prodidit. INVVLNERATI,} ut, exempli cauſſa, Ap. Claudius Sabinus: qui cum ſenatus atque optimatium cauſſam conſtantiſsime tueretur, plebi uero acerrimus eſſet aduerſarius, tranquillam tamen atque honoratam in patria uitam duxit, nec ab infenſo populo iniuriam ullam tulit. PRAESENTI *morte,*} ut Sp. Melius, M. Manlius Capitolinus, duo Gracchi, L. Appuleius Saturninus, P. Sulpicius. TVRPI *exſulio*} hos neceſſe eſt non a populo, ut Kaeſonem, Camil-

lum, Seruilium, ſed a ſenatu eſſe damnatos. agitur enim hic de ijs, qui populares eſſe uoluerunt. hi qui fuerint, in hiſtorijs, quae nunc exſtant, non ſatis apparet. M. tamen Lepidi, eius, qui cum Q. Catulo conſul fuit, in epitome, Floro, & alijs mentio fit. is, quia Sullae acta reſcindere conatus eſſet, hoſtis iudicatus, exſul in Sardinia deceſsit.

ORATIO

Qvod ſi apud Athenienſes, homines Graecos, longe a noſtrorum hominũ grauitate diſiunctos, non deerant, qui remp. contra populi temeritatem defenderent, cum omnes, qui ita fecerant, e ciuitate eijcerentur; ſi Themiſtoclem illum, conſeruatorem patriae, non deterruit a rep. defendenda nec Milciadis calamitas, qui illam ciuitatem paullo ante ſeruarat, nec Ariſtidis fuga, qui unus omnium iuſtiſſimus fuiſſe traditur; ſi poſtea ſummi eiuſdem ciuitatis uiri, quos nominatim appellari non eſt neceſſe, propoſitis tot exemplis iracundiae, leuitatisq. popularis, tamen ſuam remp. illam defenderunt: quid nos tandem facere debemus? primum in ea ciuitate nati, unde orta mihi grauitas, & magnitudo animi uidetur; tum in tanta gloria inſiſtentes, ut omnia humana leuiora uideri debeant; deinde ad eam remp. tuendam aggreſſi, quae tanta dignitate eſt, ut eam defendentem occidere non aliud ſit, quam oppugnantem rerum potiri. homines Graeci, quos antea nominaui, inique a ſuis ciuibus damnati, atque expulſi, tamen, quia bene ſunt de ſuis ciuitatibus meriti, tanta hodie gloria ſunt non in Graecia ſolum, ſed etiam apud nos, atque in ceteris terris, ut eos, a quibus illi oppreſſi ſunt, nemo nominet, horum calamitatem dominationi illorum omnes anteponant. quis Carthaginienſium pluris fuit Annibale conſilio, uirtute, rebus geſtis, qui unus cum tot imperatoribus noſtris per tot annos de imperio, & de gloria decertauit? hunc ſui ciues e ciuitate eiecerunt: nos etiam hoſtem litteris noſtris & memoria uidemus eſſe celebratum.

EXPLANATIO

Conservatorem *patriae,*} bello Xerxis Perſarum regis. Calamitas,} accuſatus enim proditionis, quod, cum Parum expugnare poſſet, a rege Perſarum corruptus, infectis rebus a pugna diſceſſiſſet, capitis quidem abſolutus eſt, pecunia uero tanta multatus, quantam cum ſoluere non poſſet, in uincula publica coniectus, miſerrima atque indigniſsima morte diem obijt. Servarat,} Marathonia pugna, caeſo, & fugato Darij Perſarum regis, Xerxis patris, exercitu. Fvga,} res augetur nomine: ut Themiſtoclis animi magnitudo, & conſtantia clarius indicetur. dicimus enim, Abijt in exſuliũ, &, In exſulium profugit: cum utrumque idem ſit. pro diſceſſu igitur Ariſtidis ab urbe in exſulium proficiſcentis, fugam Cicero dixit. damnatum opera Themiſtoclis, decem annorum exſulio, quaſi nimiam in libera ciuitate potentiam haberet, Aemilius Probus, & Plutarchus tradiderunt. uterque tamen ab ipſa ciuitate reuocatum commemorat. Vnvs *omnium*} uni enim contigit, ut iuſtus appellaretur. Aemilius Probus. Tot *exemplis*} nam quicumque uel generis nobilitate, uel eloquentia, uel rerum geſtarum gloria, uel omnino aliqua re ceteros anteiret, hunc Athenienſes, qui ciuium aequalitatem in republica uellent, teſtula damnatum eijciebant: ut etiam Damonem, Periclis praeceptorem, quod nimium ſapere uideretur, in exſulium miſerint. Tot *imperatoribus*} P. Cornelio Scipione, Africani maioris patre, Ti. Sempronio Longo, C. Flaminio, C. Centenio, C. Terentio Varrone, L. Aemilio Paullo, Q. Fabio Maximo, Ti. Sempronio Graccho, M. Claudio Marcello, P. Scipione, eius filio, quem primum apud Rhodanum, iterum apud Padum, tertio apud Trebiam fugauerat. Tot *annos*} ſexdecim. Eiecervnt:} non eiectum eſſe, ſed ipſum profugiſſe, ne Romanis dederetur, Aemilius Probus in eius uita memoriae mandauit.

ORATIO

Qvare imitemur noſtros Brutos, Camillos, Ahalas, Decios, Curios, Fabricios, Maximos, Scipiones, Lentulos, Aemilios, innumerabiles alios, qui hanc remp. ſtabiliuerunt; quos equidem in deorum immortalium caetu, ac numero repono: amemus patriam; pareamus ſenatui; conſulamus bonis; praeſentes fructus negligamus; poſteritati & gloriae ſeruiamus; id eſſe optimum putemus, quod erit rectiſſimũ; ſperemus, quae uolumus, ſed, quod acciderit, feramus; cogitemus denique, corpus uirorum fortium, magnorũq. hominum eſſe mortale, animi uero motus & uirtutis gloriam ſempiternam; neque, hanc opinionem ſi in illo ſanctiſſimo Hercule conſecratam uidemus, cuius corpore ambuſto uitam eius, & uirtutem immortalitas excepiſſe dicitur, minus exiſtimemus eos, qui hanc tantã remp. ſuis conſilijs, aut laboribus aut auxerint, aut defenderint, aut ſeruarint, eſſe immortalem gloriam conſecutos. Sed me repente iudices, de fortiſſimorum, & clariſſimorum ciuium dignitate, & gloria dicentem, & plura etiam dicere parantem, horum affectus in ipſo curſu orationis repreſſit. uideo P. Sextium, meae ſalutis, ueſtrae auctoritatis, publicae cauſſae defenſorem, propugnatorem, auctorem, reum; uideo hunc praetextatum eius filium oculis lacrumantibus me intuentem: uideo Milonem, uindicem ueſtrae libertatis, cuſtodem ſalutis meae, ſubſidium afflictae reip. exſtinctorem domeſtici latrocinij,

trocinij, repreſſorem caedis quotidianae, defenſorem templorum atque tectorum, praeſidium curiae, ſordidatum & reum: uideo P. Lentulum, cuius ego patrem deum, ac parentem ſtatuo fortunae, ac nominis mei, & fratris, rerumq. noſtrarum, in hoc miſero ſqualore & ſordibus; cui ſuperior annus idem & uirilem patris, & praetextã populi iudicio togam dederit, hunc hoc anno in hac toga rogationis iniuſtiſſimae ſubitam acerbitatem pro patre fortiſſimo, & clariſſimo ciue deprecantem.

EXPLANATIO

BRVTOS,} L. Iunium Brutum, qui Tarquinium regem eiecit. CAMILLOS,} M. Furium Camillum, qui Veios cepit, urbem Romam a Gallis liberauit, alia pro patria praeclariſsima geſsit. AHALAS,} C. Seruilium Ahalam, qui Sp. Melium, male de patria cogitantem, magiſter equitum interemit. DECIOS,} patrem, & filium, qui ſe pro patria deuouerant. ſupra. CVRIOS,} M'. Curium, qui ter triumphauit, de Pyrrho Epirotarum rege, de Samnitibus, de Lucanis. FABRICIOS,} C. Fabricium Luſcinum, qui cum Pyrrho rege pugnauit. MAXIMOS,} Q. Fabium Maximum, qui Annibalis uictoris impetus arte, & patientia retardauit. SCIPIONES,} duos Africanos. LENTVLOS,} eum fortaſſe, qui ſenatus princeps fuit: quem ſaepe Cicero commemorat. ſed hic aetate poſt Aemilium fuit. ut fortaſſe, Catones, uerius fuerit. ſed litterae nimium differunt. uide de nat. deo. lib. II. ubi non Lentulũ nominat, ſed Catonem. AEMILIOS,} L. Aemilium Paullum, qui Macedoniae regnum, Perſe rege capto, in populi Romani poteſtatem redegit. CONSECRATAM} Herculem dicit in deorum numerum relatum eſſe, quod ea fuerit opinione, quam praeſcripſit: ut conſulatur bonis: praeſentes fructus negligantur: & reliqua. CORPORE *ambuſto*} in monte Oeta. Tuſculana II. VESTRAE *auctoritatis*,} ueſtra enim uoluntas & auctoritas in me reſtituendo Sextium adiutorem, defenſoremq. habuit. PVBLICAE *cauſſae*,} quod in mea republica res agebatur. bonis enim iacentibus, iacere ſimul ipſa reſpublica uidetur. DEFENSOREM, *propugnatorem*,} encioſa eſſe multa in Cicerone imperiti putant. non ita eſt. nam, quae ſuperuacanea uideri poſſunt, ad augendum inducta ſunt. ſed homines inepti, uel quia Romanae linguae uim, & propriam ſignificationem ignorant, uel quia diligenter ſingula non examinant, optima faſtidiunt, ac reſpuunt. Defendere, & propugnare, idem ſunt, aliquis dixerit. idem, ſed idem in genere, non idem omnino. eſt enim quiddam, quo alterum ab altero differat. defendere, non plane eſt propugnare: at propugnare, eſt defendere. defendimus etiam leuiter: propugnamus acriter, & cum actione uehementi: ut quaſi pugnam, unde uerbum propugnare deductum eſt, referre uideamur. quare non ſolum defendiſſe Sextium publicam cauſſam Cicero ſignificat, ſed ita defendiſſe, ut ualde contenderit, quippe qui etiam uulnera ab ijs, qui eam oppugnabant, plurima grauiſsimaq. acceperit. augetur igitur res, & demonſtratur maxime nominibus multiplicatis, idq. tranſlatis potius, quam proprijs. nam propria non poſſunt eſſe unius rei multa, ſed unum tantum cuiuſque rei proprium eſt: tranſlata uero eidem rei multa poſſunt inſeruire, nec ex uno tantum, ſed ex diuerſo genere ſumpta, modo ſint e frequenti uſu ita nota, ac familiaria, ut cum proprijs, quaſi peregrini cum ciuibus, facile conſocientur, quod autem augeri rem, & demonſtrari multiplicatis nominibus dixi, idq. maxime tranſlatis: utrumque accipi & intelligi abſolute nolo. Alterũ enim ſemper fit, alterum non illud quidem ſemper, ſed plerumque tamen. ſemper tranſlatione res demonſtratur: quia ſemper a rebus notiſsimis tranſlatio fit. plerumque res augetur: quia id, unde transfertur, cum eo, quo transfertur, comparatum, plerumque maius eſt. AVCTOREM,} defenſorem, ac propugnatorem eiuſmodi, ut praecipuas in eo munere partes ſuſtineret. Auctor enim dicitur is, qui alios ſua auctoritate, ſuo ue exemplo ad aliquam rem excitat. REVM;} quod in ſententia magis ualet ad mouendum, id oratores in extremo collocare conſuerunt. quae enim ad animum extrema perueniunt, ea firmius, ac diutius inhaerent. quo conſilio & illa in ſequentibus periodis ultima Cicero conſtituit, Me intuentem, Sordidatum, & reum, in ſqualore, & ſordibus, Pro patre deprecantem, Propter unum me. VESTRAE *libertatis*,} quia P. Clodij furorem exſultantem repreſsit; ne ue ille, quod cogitabat, omnia ui teneret, effecit. LATROCINII,} Clodiani. TEMPLORVM, *atque tectorum*,} templa publica, quibus inijcere flammam Clodius ſolitus erat: tecta Milonis, quae idem Clodius oppugnauerat, intellige. utrumque cognoſcitur ſupra. SORDIDATVM} ad eliciendam miſericordiam inculti & ſordida ueſte induti ad iudicium rei ueniebant. REVM:} de ui, accuſante P. Clodio aedile. P. LENTVLVM,} cuius pater anno proximo conſul Ciceronem ab exſulio reſtituerat. hic ob eam cauſſam erat in ſqualore, & ſordibus, quia C. Cato tribunus pl. legem promulgauerat, ut P. Lentulo eius patri, Ciliciam adminiſtranti, imperiũ abrogaretur. ex quo filius ueſtitum mutauit: quod in maximis calamitatibus factum eſſe notum eſt. de hac in Lentulum rogatione meminit Cicero epiſt. fam. lib. I. ad Q. fratrem lib. II. epiſtola 3. in qua ijſdem fere diebus & Milonem a Clodio, & Sextium a M. Tullio Albinouano eſſe accuſatos, & legem a Catone promulgatam, licet cognoſcere. DEVM *ac parẽtem ſtatuo fortunae ac nominis mei*,} ſic in ea poſt reditum in ſenatu; P. Lentulus Parens ac deus noſtrae uitae, fortunae, memoriae, nominis. & in ea poſt reditum ad Quirites, P. Lentulus conſul, parens, Deus ſalutis noſtrae, uitae, fortunae, memoriae, nominis. SVPERIOR *annus*} anno ſuperiore, & uirilem togam ſumpſerat, a patre conſule datam; & praetextam. (ſic enim lego, non, ut antea, Praetextatam) augur creatus. nam de magiſtratu non eſt, ut exiſtimemus: cum adoleſcentulus adhuc eſſet Lentulus, annum agens XVII. quo anno uirilis toga ſumebatur, ut Sueton. in Iulio, Seruius Honoratus, Cicero, alijq. declarant. de honore, hoc eſt de ſacerdotio, poſſumus intelligere.

nam Lentulum hunc patre conſule, hoc eſt anno ſuperiore, in augurum collegium eſſe cooptatum, in Dionis hiſtoria legimus, libro XXXI. Notandum, ſacerdotia maturius dari ſolita quam magiſtratus. Quaeſtura enim, qui primus erat honor, poſt annum uigeſimum ſextum dari ſolitam, nec citius, omnes teſtantur. uide etiam Iulium Caeſarem annos natum XVII. flaminem dialem, patre amiſſo, deſignatum. Suet. in principio. Dicit autem, populi iudicio: quia populus hoc tempore ſacerdotia mandabat ex lege, quam T. Atius Labienus tribunus pl. tulerat. qua de re ſcripſit idem Dio lib. XXXVII. ante Labieni legem ſacerdotes a pontificum collegio creabantur. hoc in libro de legibus copioſe demonſtrauimus. PRAETEXTAM} Praetexta quinque hominum genera utebantur, pueri, ad uſque tirocinij diem, hoc eſt ad ineuntem annum aetatis XVII. magiſtratus omnes, uel urbani, uel qui erant in colonijs, & municipijs: praeterea magiſtri ludorum, qui ludos compitalicios faciebant; & ſenatores omnes, cum deorum feſtos celebrabant dies; & ſacerdotes, atque augures, qui tamen inter ſacerdotes erant. de pueris praetextatis, ignorat fere nemo. de magiſtratibus, Liuius lib. XXXIV. de magiſtris ludorum, in oratione in Piſonem: quo in loco ſunt haec: Q. Metellus, deſignatus conſul, cum quidam tribunus pl. ſuo auxilio magiſtros ludorum ludos facere iuſsiſſet, priuatos fieri uetuit. tu, cum in Kalendas Ian. compitaliorum dies incidiſſet, Sex. Clodium, qui numquam antea praetextatus fuiſſet, ludos facere, & praetextatum uolitare paſſus es. Quibus uerbis Pedianus haec ſubiungit: Solebant magiſtri collegiorum ludos facere, ſicut magiſtri uicorum. faciebant compitalicios praetextati. qui ludi, ſublatis collegijs, diſcuſsi ſunt. Erat autem ſatis turpe mendum in ijs Ciceronis uerbis, Magiſtros ludorum ludos facere. nam eſt in omnibus, qui ad hanc diem impreſsi leguntur, libris, Magnos ludos facere: cum loquatur Cicero non de Magnis ludis, qui fiebant ab aedilibus curulibus, ſed de ludis ijs, qui fierent a collegiorum magiſtris. Vt omittam duo argumenta, unum, quod illud, Facere iuſsiſſet, aliquid omnino deſiderabat. quem enim tribunus ille ludos facere iuſsiſſet? alterum, quod Pedianus ita loquitur, ut ſignificet Magiſtrorum in oratione fieri mentionem. Quam facile autem ex, Magiſtros, fieri potuerit, Magnos, litterarum declarat ſimilitudo; praeſertim ſi, Magiſtros, paucioribus litteris, apice ſuperimpoſito, ſcribatur. De ſenatoribus autem ex ijs uerbis, quae ſunt oratione II. in Antonium, conieci: Neſcis, heri quartum in circo diem ludorum Romanorum fuiſſe? te autem ipſum ad populum tuliſſe, ut Quinctus praeterea dies Caeſari tribueretur? Cur non ſumus praetextati? cur honorem Caeſaris, tua lege datum, deſeri patimur? De ſacerdotum praetexta, Liuius aperte, lib. XXXIV. Augurum quoque praetextam hic Ciceronis locus indicat. idq. ſignificare uidetur Seruius, in eo Virgilij uerſu lib. VII. Succinctus trabea. Accedit locus ille in ep. 9. lib. 2. ad Att. Vatinij ſtrumam διβάφῳ ueſtiant. loquitur enim de Vatinio, in locum Metelli Celeris, mortui augure ſubrogando: quod ex oratione cōtra ipſum habita cognoui. eodemq. ſpectat illud in epiſtola ad Coelium lib. 2. fam. Curtius noſter dibaphum cogitat. Dibaphus autem, quod nemo neſcit, purpura bis tincta fuit, qua praetexebatur augurum toga: cum ad reliquas ſemel tincta adhiberetur. Praetextae ius magiſtris quoque uicorum tribuit Liuius lib. XXXIV. ſed, cum ludorum magiſtros nominauerim, uideor mihi magiſtros etiam uicorum, & collegiorum nominaſſe. nam, ludorum magiſtri, generale nomen eſt omnium, qui ludos curarent, ſiue magiſtri uicorum, ſiue collegiorum eſſent. alioqui Liuius, cum de purpura, multis communicata, ſolis mulieribus interdicta, oratorio more exaggeraret; numquam, facta mentione magiſtrorum uicorum, magiſtros omiſiſſet collegiorum, & ludorum. quicumque enim ludis praeerant, ij ludorum uocabantur magiſtri. Praeerant autem compitalicijs magiſtri collegiorū, dum collegia manſere: ſublatis lege collegijs, compitalicij facti non ſunt. nec alia ludorum genera, quibus magiſtri uicorum praeeſſent, defuere. quae uerbis Aſconij, cum Liuij teſtimonio congruentibus, probata iam ſunt. Quod ad praetextae colorem attinet, dubitari poteſt, ſit ne tota purpurea, an limbo tantum togam ambiente: unde praetextae nomen. dubitationem uidetur tollere Plinius lib. XXXIV. cap. 9. in eo loco: Cyprio aeri ſi addatur plumbum, colos fit purpurae in ſtatuarum praetextis. Quibus uerbis tota uidetur indicari purpurea praetexta. Macrobius quoque, niſi fallor, idem ſignificat, cum ait, lib. I. ſat. Nonnulli pueris ingenuis togam praetextam additam credunt, ut ex purpurae rubore ingenuitatis pudore regerentur. Rurſus dubitationem pariunt Polybij uerba lib. VI. . . . ὗτοι προσαναλαμβάνουσιν ἐσθῆτας, ἐὰν μὲν ὕπατος ἢ στρατηγὸς ᾖ γεγονὼς, περιπορφύρους: ἐὰν δὲ τιμητὴς, πορφυρᾶς. ἐὰν δὲ καὶ τεθριαμβευκὼς, ἤ τι τοιοῦτον κατειργασμένος, διαχρύσους. id eſt: Hi aſſumunt ueſtes, ſi conſul, praetor ue fuerit, praetextas; ſi uero cenſor, purpureas; ſin autem triumphalis, qui ue tale aliquid egerit, auro intextas.

ORATIO

ATQVE hic tot & talium ciuium ſqualor, hic luctus, hae ſordes ſuſceptae ſunt propter unum me, quia me defenderunt; quia meum caſum, luctumq. doluerunt; quia me lugenti patriae, flagitanti ſenatui, poſcenti Italiae, uobis omnibus orantibus reddiderunt. Quod tantum eſt in me ſcelus? quid tantopere deliqui illo, illo die, cum ad uos indicia, litteras, confeſſiones communis exitij detuli? cum parui uobis? Ac, ſi ſceleſtum eſt amare patriam, pertuli poenarum ſatis: euerſa domus eſt, fortunae uexatae, diſſipati liberi, raptata coniux: frater optimus, incredibili pietate, amore inaudito, maximo in ſqualore uolutatus eſt ad pedes inimiciſſimorum: ego pulſus aris, focis, dijs penatibus, diſtractus a meis, carui patria, quam uti leuiſſime dicam: certe texeram: pertuli crudelitatem inimicorum, ſcelus infidelium, fraudem inuidorum. ſi hoc non eſt ſatis, quod haec omnia deleta uidentur reditu meo: multo mihi, multo, inquam iudices praeſtat, in eandem illam recidere fortunam, quam tantam importare meis defenſoribus, & cōſeruatoribus calamitatem. an ego in hac urbe eſſe poſ-

ſum

ſum his pulſis, qui me huius urbis compotem fecerunt? non ero, non potero eſſe iudices: neq ue hic umquã puer, qui his lacrumis, qua ſit pietate, declarat, amiſſo patre ſuo propter me, me ipſum incolumem uidebit; nec, quotieſcumque me uiderit, ingemiſcet, ac peſtem ſuam, & patris ſui ſeſe dicet uidere. ego uero uos in omni fortuna, quaecumque erit oblata, complectar; nec me ab ijs, quos meo nomine ſordidatos uidetis, umquam ulla fortuna diuellet; neque eae nationes, quibus me ſenatus commendauit, quibus de me gratias egit, hunc exſulem propter me, ſine me uidebunt. ſed haec dij immortales, qui me ſuis templis aduenientem receperunt, ſtipatum ab his uiris, & P. Lentulus conſul, atque ipſa reſp. qua nihil eſt ſanctius, ueſtrae poteſtati iudices commiſerunt. uos hoc iudicio, omnium bonorum mentes confirmare, improborum reprimere poteſtis: uos his ciuibus uti optimis, uos me reficere, & renouare remp. poteſtis. quare uos obteſtor atque obſecro, ut, ſi me ſaluum eſſe uoluiſtis, eos cõſeruetis, per quos me recuperauiſtis.

EXPLANATIO

QVOD *tantum eſt in me ſcelus?*} ubi aliquid expoſuimus factum, ſtatim, quaſi nos commouerit indignitas rei, erumpimus uel in interrogationem, uel in ironiam, uel in exclamationem. interrogationis exemplum eſt hoc, & huic ſimillimum, ac paene idem, in oratione pro Milone: in qua ſunt haec in extremo: Quid reſpondebo liberis meis, qui te parentem alterum putant? quid tibi, Quincte frater, qui nunc abes, cõſorti mecum temporum illorum? me non potuiſſe Milonis ſalutem tueri per eoſdem, per quos noſtram ille ſeruaſſet? at in qua cauſſa non potuiſſe? quae eſt grata gentibus. a quibus non potuiſſe? ab ijs, qui maxime P. Clodij morte acquierunt. quo deprecante? me. quodnam concepi tantum ſcelus, aut quod in me tantum facinus admiſi iudices, cum illa iudicia communis exitij indagaui, patefeci, protuli, exſtinxi? omnes in me meosq. redundant ex illo fonte dolores. Ironia eſt illa in hac pro Sextio. En, cur ceteri reges ſtabilem eſſe ſuam fortunam arbitrentur. & illa apud Virgilium lib. IV.

Egregiam uero laudem, & ſpolia ampla refertis
Tuq. puerq. tuus: magnum & memorabile numen,
Vna dolo diuum ſi femina uicta duorum eſt.

Exclamatio poſt iniuſtae rei mentionem eſt illa pro Balbo: Vtrum, inſcientem uultis Cn. Pompeium contra foedera feciſſe, an ſcientem? ſi ſcientem, o nomen noſtri imperij, o populi Romani excellens dignitas, o Cn. Pompeij ſic late longeq. diffuſa laus, ut eius gloriae domicilium communis imperij finibus terminetur; o nationes, urbes, populi, reges, tetrarchae, tyranni, teſtes Cn. Pompeij non ſolum uirtutis in bello, ſed etiam religionis in pace. COMMVNIS *exitij*} de coniuratione dici, ſatis conſtat. PARVI *uobis?*} mihi enim S.C. mandaſtis, ut coniuratos carnifici necandos traderem. TEXERAM:} plus eſſet, Conſeruaram: quod alibi dixit: ſed Texeram, modeſtiae cauſſa maluit. CRVDELITATEM *inimicorum,*} apte nominibus Cicero nomina coniungit, ex eo, quod cuiuſque natura fert. oritur enim ex inimicitijs crudelitas, ex infidelitate ſcelus, ex inuidia fraus. ſic in Diuinatione, Quas res, inquit, luxuries in flagitijs, crudelitas in ſupplicijs, auaritia in rapinis, ſuperbia in contumelijs efficere potuiſſet, eas omnes ſeſe hoc uno praetore per triennium pertuliſſe. Simile & illud eſt in oratione pro Coelio, Cum triſtibus ſeuere, cum remiſsis iucunde, cum ſenibus grauiter, cum iuuentute comiter, cum facinoroſis audacter, cum libidinoſis luxurioſe. DELETA} uidentur haec non fuiſſe, quia rediui: & in me nouae calamitates, noua iniuriarum genera comparantur. EGO *uero uos*} & orationem, & uultum ad eos, qui ſordidati aderant, conuertit. cum uero ſubiungit, Nec me ab ijs, quos meo nomine ſordidatos uidetis, umquam ulla fortuna diuellet, a ſordidatis ad iudices uultum, & actionem refert. RECEPERVNT,} cum enim ab exſulio redijt, a porta Capena in Capitoliũ ad agendas Ioui opt. max. gratias, quod ſe patriae compotem feciſſet, recta profectus eſt. inde ſuos lares petijt. epiſtola I. libri IV. ad Atticum, & pro domo ſua. AB *his uiris,*} qui nunc in ſqualore, ſordibuſque ſunt. P. LENTVLVS} qui cum me conſul reſtituit, commiſit haec ueſtrae poteſtati: ut poſsitis id, quod uobis hoc iudicio licet, uel me cum meis defenſoribus & conſeruatoribus perdere, uel mecum ſimul eos ſeruare, ſine quibus in hac urbe eſſe non poſſum. nam niſi ille me reſtituiſſet, non haec in ueſtra poteſtate nunc eſſent. HIS *ciuibus uti*} quos ſordidatos uidetis: quos ſi eijcietis, uti uobis eorum opera in tuenda republica non licebit. REFICERE,} tot malis afflictum.

IN.ORA-

IN · CICERONIS INTERROGATIONEM IN . P . VATINIVM

PAVLLI . MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

CVM *in P . Sextium de ui reum P . Vatinius teſtimonium dixiſſet; Sextij patronus Cicero inuectus eſt in eum acerbiſſime: & maxime quidem totum eius tribunatum, in quo, Caeſare conſule, leges reip. exitioſas contra auſpicia tulerat, ſed quaeſturam quoque & legationem exagitauit, non ut accuſator, ſed ut reprehenſor. qua de re ſic in ep. ad Lentulum: Tota interrogatio mea nihil habuit aliud, niſi reprehenſionem illius tribunatus. in quo omnia dicta ſunt libertate, animoq. maximo de ui, de auſpicijs, de donatione regnorum. A ueteribus etiam interrogationis nomine appellatur haec oratio. interrogatione enim utitur, ad ſingula, quae reprehendit. & accuſatorem quidem Vatinij breui ſe futurum minatur: interim autem rogare ait tantum uelle. Quaeri poteſt, utrum, Sextio abſoluto, an prius quam ſententiae ferrentur, haec Cicero dixerit. mihi dubium non eſt, quin prius quam ſententiae ferrentur. cur hoc exiſtimem, adducor his uerbis, quibus interrogationem orditur: feciſſem id, quod his uehementer placebat. Quae uidentur ad iudices potius, quam ad ſenatores, pertinere. Iam illa, quae ſunt in extremo, certe de reo non dicuntur abſoluto: Hoc quaero, num P. Sextium, qua lege accuſandum fuiſſe negas, ea lege condemnari putes oportere? am ſi latae ſententiae fuiſſent; abiiſſent ſtatim iudices, re confecta, ſuo munere perfuncti, nec Ciceroni, abſoluto iam reo*

Vatinium

Vatinium interroganti, aures dediſſent. quorſum enim id temporis extra commiſſum lege iudicium conſumerent? Et in ep. ad Q. fratrem, cum Sextium abſolutum ſignificaſſet, haec ſubiunxit: Vatinium, a quo palam oppugnabatur, arbitratu noſtro concidimus, dijs, hominibusq plaudentibus. quin etiam Paullus noſter, cum teſtis productus eſſet in Sextium, confirmauit, ſe nomen Vatinij delaturum, ſi Macer Licinius cunctaretur: & Macer a Sextij ſubſellijs ſurrexit, ac ſe illi non defuturum affirmauit. Haec, opinor, ſufficiunt ad interrogationis tempus indicandum.

M. TVLLII. CICERONIS
IN. VATINIVM. INTERROCATIO
ORATIO. XXXIII

SI, tua tantummodo, Vatini, quid indignitas poſtularet, ſpectare uoluiſſem, feciſſem id, quod his uehementer placebat, ut te, cuius teſtimonium, propter turpitudinem uitae, ſordesq. domeſticas, nullius momenti putaretur, tacitus dimitterem: nemo enim horum aut ita te refutandum, ut grauem aduerſarium, aut ita rogandum, ut religioſum teſtem, arbitrabatur. ſed fui paullo in te intemperantior fortaſſe, quam debui. odio enim tui, in quo etſi omnes propter tuum in me ſcelus ſuperare debeo, tamen ab omnibus paene uincor, ſic ſum incitatus, ut, cum te non minus contemnerem, quam odiſſem, tamen uexatum potius, quam deſpectum, uellem dimittere. quare, ne tibi hunc honorem a me haberi forte mirere, quod interrogem, quem nemo congreſſu, nemo aditu, nemo ſuffragio, nemo ciuitate, nemo luce dignum putet: nulla me ad id cauſſa impuliſſet, niſi ut ferocitatem tuam iſtam comprimerem, & audaciam frangerem, & loquacitatẽ pauciſſimis interrogationibus irretitam retardarem. etenim debuiſti, Vatini, etiam ſi falſo ueniſſes in ſuſpicionem P. Sextio, tamen mihi ignoſcere, ſi, in tanto hominis de me optimi meriti periculo, & tempori eius, & uoluntati parere uoluiſſem: ſed heſterno pro teſtimonio eſſe mentitum, cum affirmares, nullum tibi omnino cum Albinouano ſermonem nõ modo de Sextio accuſando, ſed nulla umquam de re fuiſſe, paullo ante imprudens indicaſti; qui & T. Clodium tecum communicaſſe, & a te conſilium P. Sextij accuſandi petiſſe, & Albinouanum, quem antea uix tibi notum eſſe dixiſſes, domum tuam ueniſſe, multa tecum locutum, dixeris? denique conciones P. Sextij ſcriptas, quas neque noſſet, neque reperire poſſet, te Albinouano dediſſe, easq. in hoc iudicio eſſe recitatas. in quorum altero es confeſſus, a te accuſatores eſſe instructos, & ſubornatos: in altero inconſtantiam tuam cum leuitate, tum etiam periurio implicatam refelliſti; cum, quem alieniſſimum a te eſſe dixiſſes, eum domi tuae fuiſſe, quem praeuaricatorem ab initio iudicaſſes, ei te, quos rogaſſet, ad accuſandum libros dixeris dediſſe. nimium es uehemens, feroxq. natura: non putas fas eſſe, uerbum ex ore exire cuiuſquam, quod non iucundum, & honorificum ad aures tuas accidat. Veniſti iratus omnibus: quod ego, ſimul ac te adſpexi, prius quam loqui coepiſti, cum ante Gellius, nutricula ſeditioſorum omnium, teſtimonium diceret, ſenſi, atque prouidi: repente enim te, tamquam ſerpens e latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis ceruicibus intuliſti. ut mihi renouatus ille tuus in te ueterem meum amicum, ſed tamen tuum familiarem defenderim: cum in hac ciuitate oppugnatio ſoleat, qua tu nunc uteris, nonnũquam, defenſio numquam uituperari. ſed quaero a te, cur C. Cornelium non defenderem? num legem aliquam Cornelius contra auſpicia tulerit? num Aeliam, num Fufiam legem neglexerit? num conſuli uim attulerit? num armatis hominibus templum tenuerit? num interceſſorem ui deiecerit? num religiones polluerit? aerarium exhauſerit? remp. compilarit? tua ſunt, tua ſunt haec omnia. Cornelio eiuſmodi nihil obiectum eſt. codicem legiſſe dicebatur: defendebatur teſtibus collegis ſuis, nõ recitandi cauſſa legiſſe, ſed recognoſcendi. conſtabat tamen Cornelium conſilium illo die dimiſiſſe, interceſſioni paruiſſe. tu uero, cui Cornelij defenſio diſplicet, quam cauſſam ad patronos tuos, aut quod os afferes? quibus iam praeſcribis, quanto illis probro futurum ſit, ſi te defenderint; cum tu mihi Cornelij defenſionem in maledictis obijciendam putaris. attamen hoc, Vatini, memento; paullo poſt illam defenſionem meam, quam tu bonis uiris diſplicuiſſe dicis, me cum uniuerſi populi R. ſumma uoluntate, tum optimi cuiusq. ſingulari ſtudio magnificentiſſime poſt hominum memoriam conſulem factum; omniaq. ea me pudenter uiuendo conſecutum eſſe, quae tu impudenter uaticinando ſperare te ſaepe dixiſti.

EXPLANATIO

SI, *tua tantummodo, Vatini, quid indignitas poſtularet, ſpectare uoluiſſem; feciſſem id, quod his uehementer placebat, ut te, cuius teſtimonium, propter turpitudinem uitae, ſordesq. domeſticas, nullius momenti putaretur, tacitus dimitterem:*} Principium, a contemptu perſonae ſumptum, a laude iudicum, ab excuſatione ſua, quod odio Vatinij incitatus, contineri minime potuerit, quin acerbius in eum inueheretur, quem tamen admodum contemneret. HIS} iudicibus. VEHEMENTER *placebat,*} quia Vatinij teſtimonium, propter turpitudinem uitae, ſordesq. domeſticas contemnerent. TVRPITVDINEM *uitae, ſordesq. domeſticas,*} quod in Bruto dixit: Ex ſummis & fortunae & uitae ſordibus conſul factus eſſet. Feſtiue de Vatinio Velleius ait lib. 2. Vatinij deformitas corporis cum turpitudine certabat ingenij. Iure autem contemni uidetur eius teſtimonium, cuius ad improbitatem domeſticae ſordes, ideſt domeſtica difficultas, & ea, quae multos ad facinus impellit, egeſtas accedat. VT *grauem aduerſarium,*} qui grauis eſſe non poſſet ob ſordes domeſticas. RELIGIOSVM *teſtem,*} cui religionis opinionem adimeret turpitudo uitae. SED *fui paullo intemperantior fortaſſe, quam debui.*} quia continere me non potui, quin te interrogarem de rebus ijs, quas in tuo tribunatu per uim & contra auſpicia admini-

adminiſtraſti. TVVM *in me ſcelus*} cum P. Clodio, qui ſua lege Ciceronem eiecit, conſenſiſſe Vatinium, infra oſtenditur. VEXATVM} quod odij fuit. DESPECTVM,} quod indignitati tuae tribuendum eſſe uidebatur. ETIAM *ſi falſo ueniſſes in ſuſpicionem P. Sextio*,} ut infirmaretur Vatinij teſtimonium, ſcire ſe dixerat Sextius, Vatinium iniuiſſe cum Albinouano conſilia de ſe accuſando. qui autem alicui ſe eſſe inimicum oſtendit, eius teſtimonio fides derogatur. Senſus igitur hic eſt. Debuiſti, Vatini, uel ſi falſa illa Sextij ſuſpicio fuiſſet, mihi tamen ignoſcere, ſi eum, de me optime meritum, defendendum ſuſciperem: multo magis, cum illa ſuſpicio falſa non fuerit: quod tu ipſe imprudens indicaſti. DE *me optime meriti*} egregiam Sextius tribunus pl. in reſtituendo Cicerone operam nauauerat. TEMPORI *eius*,} cum de ui accuſaretur. HESTERNO *pro teſtimonio*} tuo in Sextium. Pro, ualet, In, ut alibi. Hinc apparet, haec a Cicerone in Vatinium eſſe dicta, poſttridie quam in Sextium teſtimonia dicerentur: cum iudices de eo nondum ſententias tuliſſent. CVM *Albinouano*} M. Tullio Albinouano, qui accuſauit Sextium de ui: ut in ep. ad Q. fr. T. CLODIVM} qui Sextij nomen deferre cogitaret: quod conſilium uidetur abieciſſe, aut accuſanti Albinouano ſubſcripſiſſe. CONCIONES *P. Sextij*} habitas a Sextio tribuno pl. PERIVRIO} iurati enim teſtimonium dicebant. ſignificatur quod ſupra dictum eſt, Heſterno pro teſtimonio eſſe mentitum. REFELLISTI;} patefeciſti. ALIENISSIMVM *a te*} quod oſtendiſti, cum diceres, nullum tibi omnino cum Albinouano ſermonem non modo de Sextio accuſando, ſed nulla umquam de re fuiſſe. QVEM *praeuaricatorem ab initio iudicaſſes*,} qua ſuſpicione nullum cum eo ſermonem habueras de Sextio accuſando. quod heſterno pro teſtimonio dixiſti. LIBROS} conciones P. Sextij. DEDISSE.} ut inde ſumeret accuſandi materiam. VENISTI} in iudicium, teſtimonium dicturus in Sextium. GELLIVS,} P. Clodij familiaris, frater optimi uiri L. Gellij, conſularis, & cenſorij. NVTRICVLA *ſeditioſorum omnium*,} non qui ſeditioſos omnes aleret, ſed qui plebem infimam, improboſq. omnes ad ſeditionem impelleret. unde illa pro Sextio: Ecque ſeditio umquam fuit, in qua non ille princeps? TESTIMONIVM *diceret*,} in Sextium. INFLATO *collo, tumidis ceruicibus*,} Vatinij notare uidetur iracundiam: ſed iocatur in ſtrumas, quibus laborabat, unde ſtrumae cognomen accepit. infra: Vt aliquando iſta, quae ſunt inflata, rumpantur. Et aliquanto poſt: ſtrumae denique ab ore improbo demigrarunt. Et pro Sextio. Ii medentur reip. qui exſecant peſtem aliquam, tamquam ſtrumam, ciuitatis. VT *mihi renouatus*} in mendo uidere tamen mihi ſententiam uideor: ſed, quae ſententiae reſpondeat, litterarum ſimilitudinem non inuenio. Dicit hoc, ut opinor, Iratus mihi, quia C. Cornelium, ueterem meum amicum, defenderim. De C Cornelio tribuno pl. a Cicerone defenſo, uide Pedianum. CONTRA *auſpicia tulerit*?} quod tu feciſti tribunus pl. Caeſare conſule, ſpretis Bibuli conſulis, & collegarum tuarum auſpicijs. infra. NVM *Aeliam, num Fuſiam legem neglexerit*?} quas tu neglexiſti. infra. CONSVLI *uim attulerit*?} quod tu commiſiſti, ducto in carcerem M. Bibulo. infra. TEMPLVM} Roſtra, in quibus leges tuliſti. infra ſatis aperte Roſtra templum appellat. Indicem, inquit, in Roſtris, in illo, inquam, augurato templo, ac loco collocaris. Pro Sextio: Q. Fabricius templum aliquanto ante lucem occupauit. De Inu. lib. 2. Hunc pater, concilium plebis habentem, de templo deduxit. INTERCESSOREM} tribunum pl. RELIGIONES *polluerit*?} quod tu commiſiſti, uiolato Caſtoris templo. infra. AERARIVM *exhauſerit*?} quod exhauſtum a te eſt, aerarij diſpenſatione ſenatui erepta. infra. CODICEM *legiſſe dicebatur*:} in quo ſua lex ſcripta erat. ſed cũ eam legi uetaret interceſſor, codicem Cornelius ipſe, lator legis, per uim legit: unde accuſatus de maieſtate. Pedianus. TESTIBVS *collegis ſuis*,} eo tamen excepto, qui legi intercedebat. NON *recitandi cauſſa*} non ut eum populo recitaret, ut, cum audiſſet, ſuffragium ferret. RECOGNOSCENDI.} animaduertendi, ſi quid in ſcribendo peccatum eſſet. eodem ſenſu in ea pro Balbo: Nos Cn. Pompeij decretum, iudicium de conſilij ſententia pronunciatum cognoſcemus? INTERCESSIONI *paruiſſe*.} quia legem non tulit, dimiſſo concilio. QVAM *cauſſam ad patronos tuos, aut quod os afferes*?} quid eis dicere audebis, ut defendere te iure poſſe uideantur? PAVLLO *poſt illam defenſionem meam*,} biennio poſt. defendit enim Cornelium Cotta & Torquato cos. VATICINANDO} cum, ſperare te ſummos honores, ſaepe ſis temere gloriatus. Infra. Cum hic nihil loqueretur, niſi quod agebat; tu de altero conſulatu gerendo te diceres cogitare.

O R A T I O

NAM, quod, mihi diſceſſum obieciſti meum; & quod, horum, quibus ille dies acerbiſſimus fuit, qui idem tibi laetiſſimus, luctum, & gemitum renouare uoluiſti: tantum tibi reſpondebo, me, cum tu, ceteraeq. reip. peſtes armorum cauſſam quaereretis, & cum per meum nomen fortunas locupletum diripere, ſanguinem principum ciuitatis exſorbere, crudelitatem ueſtram, odiumq. diuturnum, quod in bonos iam inueteratum habebatis, ſaturare cuperetis, ſcelus, & furorem ueſtrum cedendo maluiſſe frangere, quam reſiſtendo. quare peto a te, ut mihi ignoſcas, Vatini, cum patriae pepercerim, quam ſeruaram: & ſi ego te perditorem, & uexatorem reip. fero, tu me conſeruatorem, & cuſtodem feras. deinde eius uiri diſceſſum increpas, quem uides omnium ciuium deſiderio, ipſius denique reip. luctu eſſe reuocatum? At enim dixiſti, non mea, ſed reip. cauſſa homines de meo reditu laboraſſe. Quaſi uero quiſquam uir excellenti animo in remp. ingreſſus optabilius quidquam arbitretur, quam ſe a ſuis ciuibus reip. cauſſa diligi. ſcilicet aſpera mea natura, difficilis aditus, grauis uultus, ſuperba reſponſa, inſolens uita: nemo humanitatem meam, nemo conſuetudinem, nemo conſilium, nemo auxilium

requirebat, cuius deſiderio (ut haec minima dicam) forum maeſtum, muta curia, omnia denique bonarum artium ſtudia ſiluerunt. ſed nihil ſit factum mea cauſſa: omnia illa S. C. populi iuſſa, Italiae totius, cunctarum ſocietatum, collegiorum omnium decreta de me reip. cauſſa eſſe facta fateamur. quid ergo, homo imperitiſſime ſolidae laudis ac uerae dignitatis, praeſtantius mihi potuit accidere, quid optabilius ad immortalitatem gloriae, atque ad memoriam mei nominis ſempiternam, quam omnes hoc ciues meos iudicare, ciuitatis ſalutem cum mea unius ſalute eſſe coniunctam? quod quidem ego tibi reddo tuum. nam, ut tu me carum eſſe dixiſti ſenatui, populoq. R. non tam mea cauſſa, quam reip. ſic ego te quamquam ſis omni diritate, atque immanitate taeterrimus, tamen dico eſſe odio ciuitati non tam tuo, quam reip. nomine. atque, ut aliquando ad te ueniam, de me hoc ſit extremum: quid quiſque noſtrum de ſe ipſe loquatur, non eſt ſane requirendum: boni uiri iudicent: id eſt maximi momenti, & ponderis. Duo ſunt tempora, quibus noſtrorũ ciuium ſpectentur iudicia de nobis, unum honoris, alterum ſalutis. honos tali populi R. uoluntate paucis eſt delatus, ac mihi; ſalus tanto ſtudio ciuitatis nemini reddita. de te autem homines quid ſentiant, in honore experti ſumus, in ſalute exſpectamus. &, ut me cum homine uno non ſolum impudentiſſimo, atque infimo conferam, de te ipſo homine & arrogantiſſimo, & mihi inimiciſſimo, quaero, Vatini; utrum tandem putes huic ciuitati, huic urbi, his templis, aerario, curiae, uiris his, quos uides, horum bonis, fortunis, liberis, ciuibus, ceteris denique deorum immortalium delubris, auſpicijs, religionibus melius fuiſſe & praeſtabilius, me ciuem in hac ciuitate naſci, an te? cum mihi haec reſponderis, aut ita impudenter, ut manus a te homines uix abſtinere poſſint; aut ita dolenter, ut aliquando iſta, quae ſunt inflata, rumpantur: tum memoriter reſpondeto ad ea, quae de te ipſo rogaro. atque illud tenebricoſiſſimum tempus ineuntis aetatis tuae patiar latere. licet impune per me parietes in adoleſcentia perfoderis, uicinos compilaris, matrem uerberaris: habeat hoc praemium tua indignitas, ut adoleſcentiae turpitudo obſcuritate, & ſordibus tuis obtegatur.

EXPLANATIO

DISCESSVM} cum ab urbe diſceſsit, Clodia rogatione pulſus iniquiſsima. HORVM,} iudicum, bonorum ciuium, tui diſsimilium, qui dolerent id maxime, quo tu maxime laetabaris. ARMORVM *cauſſam quaereretis*,} ut ego rem in contentionem & certamen adducerem. quod uos fefellit. malui enim cedere, VT *mihi ignoſcas*,} quia fecerim, quod tu nolebas. Dictum argute. REIP. *cauſſa*} ne diſſenſio, propter me excitata, reip. noceret. CVNCTARVM *ſocietatum*,} publicanorum, qui erant equeſtris ordinis. COLLEGIORVM *omnium*} bene de rep. ſentientium. nam quaedam poſtea P. Clodius ex faece urbis ac ſeruitio conſtituit: ut in Piſonem. QVOD *quidem ego tibi reddo tuum*.} in quo quidem ego tibi par pari referam. HONOS} conſulatus. SALVS} cum in patriam ipſa me reſp. reuocauit. IN *honore*} in auguratu, & praetura: quos honores cum peteres, repulſam tuliſti. Infra. IN *ſalute exſpectamus*.} fore auguratur, ut in aliquam ſuis dignam ſceleribus calamitatem Vatinius incidat. ATQVE *infimo*} cum dixerit, Non ſolum; quaero, quid reſpondeat. omnino enim ſecundo loco requirere ſententiam uidetur, Verum etiam. QVOS *uides*,} iudices in cauſſa Sextij. Et hic locus, adeſſe iudices, necdum ſententias tuliſſe demonſtrat. CIVIBVS,} ſupernacaneum uerbum: cum dixerit iam, Huic ciuitati. ITA *impudenter*,} te mihi anteponendo. ITA *dolenter*,} cum te inuictiſsimum fateri res ipſa coget, melius, ac praeſtabilius fuiſſe, me ciuem in hac ciuitate naſci, quam te. VT *aliquando iſta, quae ſunt inflata, rumpantur*:} propter uim doloris. Feſtiue ſtrumas ſignificat potius, quam nominat. ILLVD *tenebricoſiſſimum tempus ineuntis aetatis tuae patiar latere*.} quae tamen latere non patitur: nam eius temporis nonnulla ſubiungit, breuiter percurrens, ut ad ea perueniat, quae Vatinius publice geſsit. quae, quia nota quamplurimis fuerunt, ideo de illis, quae minus nota erant, Tenebricoſiſsimum tempus dixit. OBSCVRITATE, *& ſordibus tuis*} obſcuro uitae genere, & egeſtate.

ORATIO

QVAESTVRAM petiſti cum P. Sextio, cum hic nihil loqueretur, niſi quod agebat; tu de altero conſulatu gerendo te diceres cogitare. quaero abs te, teneas ne memoria, cum P. Sextius quaeſtor ſit cunctis ſuffragijs factus, tunc te uix, inuitis omnibus, non populi beneficio, ſed conſulis, extremum adhaeſiſſe? in eo magiſtratu, cum tibi magno clamore aquaria prouincia ſorte obtigiſſet, miſſus ne ſis a me conſule Puteolos, ut inde aurum exportari, argentumq. prohiberes? in eo negotio, cum te non cuſtodem ad continendas, ſed portitorem ad partiendas merces miſſum putares, cumq. omnium domos, apothecas, naues furaciſſime ſcrutarere, hominesq. negotia gerentes iudicijs iniquiſſimis irretires mercatores e naui egredientes terreres, conſcendentes morarere, teneas ne memoria, tibi in conuentu Puteolis manus eſſe allatas? ad me conſulem Puteolanorum querellas eſſe delatas? poſt quaeſturam exieris ne legatus in ulteriorem Hiſpaniam C. Coſconio procos.? cum illud iter Hiſpanienſe pedibus fere confici ſoleat, aut, ſi quis nauigare uelit, certa ſit ratio nauigandi; ueneris ne in Sardiniam, atque inde in Africam? fueris ne, quod ſine S. C. tibi facere non licuit, in regno Hiempſalis? fueris ne in regno Maſtaneſoſi? ueneris ne ad Fretum per Mauritaniam? quem ſcias umquam legatum Hiſpanienſem in illam prouinciam iſtis itineribus perueniſſe? Factus es tribunus pl. quid enim te de Hiſpanienſibus flagitijs tuis,

ſordi-

ſordidiſſimisq. furtis interrogem? quaero abs te primum, quod genus improbitatis, & ſceleris in eo magiſtratu praetermiſeris? ac tibi iam inde praeſcribo, ne tuas ſordes cum clariſſimorum uirorum ſplendore permiſceas. ego te, quaecumque rogabo, de te ipſo rogabo; neque te ex ampliſſimi uiri dignitate, ſed ex tuis tenebris extraham; omniaq. mea tela ſic in te conijcientur, ut nemo per tuum latus, quod ſoles dicere, ſaucietur; in tuis pulmonibus, ac uiſceribus haerebunt.

EXPLANATIO

CVM. *P. Sextio,*} quaeſtor Sextius C. Antonij fuit, collegae Ciceronis in conſulatu: ut in oratione pro ipſo. TV *de altero conſulatu*} quod uno contentus non eſſe uidereris. Huc pertinet, quod ſupra dictum eſt: ea me, pudenter uiuendo, conſecutum eſſe, quae tu, impudenter uaticinando, ſperare te ſaepe dixiſti. CONSVLIS,} pro eo rogantis, uel L. Caeſaris, uel C. Figuli. hi enim ante Ciceronem, & Antonium conſulatum geſſere. quaeſtorem autem Cicerone conſule Vatinium fuiſſe, indicant ea, quae ſequuntur. EXTREMVM} extremo loco, poſt ceteros omnes, ultimum e quaeſtoribus deſignatum. erant autem lege Sullae quaeſtores uiginti: cum octo antea fuiſſent. Tacitus lib. XI. MAGNO *clamore*} credo propter lucrum, quod ex ea prouincia maximum capiebatur. AQVARIA *prouincia*} Puteoli: ut praeeſſes ijs mercibus, quae Puteolos nauibus aduehuntur, aurum autẽ exportari, argentumq. prohiberes. SORTE *obtigiſſet,*} quaeſtores deſignati, quid quiſque uel in urbe, uel extra in magiſtratu curaret, ſortiebantur. PROHIBERES?} ne exhauriretur Italia, ſed merces cum mercibus permutarentur. quod nunc Hiſpaniarum rex & in Hiſpania, & in regno Neapolitano ſeruari iubet. PORTITOREM} publicani, uel aratores, ſi agros conducebant, uel pecuarij, ſi paſcua, uel portitores, ſi portuum uectigal, uocabantur. PARTIENDAS} ut partem tibi retineres: quod portitores faciunt uectigalis publici nomine. VLTERIOREM *Hiſpaniam*} quae Luſitania dicebatur. C. COSCONIO *proconſule?*} poſt praeturam, nam conſul non fuit. Alter C. Coſconius infra nominatur, Vatinij collega in tribunatu, iudex in cauſſa Sextij. CERTA *ſit ratio nauigandi;*} per loca certa, recto curſu. quam tu rationem non ſeruaſti. IN *regno Hiempſalis?*} in Mauritania. Hiempſal Iubae pater fuit, qui ciuili bello contra Caeſarem pugnauit. AD *fretum*} Gaditanum, ut inde in ulteriorem Hiſpaniam traijceres. CVM *clariſſimorum uirorum ſplendore*} C. Caeſarem ſignificat: quo conſule tribunus pl. Vatinius fuit: &, ut ſua flagitia ſceleraq. excuſaret, eo ſe auctore, quaecumque egerat, egiſſe dicebat. propterea cauet Cicero diligenter & hic, & infra, ut ita Vatinium reprehendat, ne Caeſarem, Pompeij optime de ſe meriti ſocerum, praeterea hoc tempore ſibi amiciſsimum, offendat. EX *tuis tenebris extraham;*} patefaciam te, & oſtendam qui ſis: hac mea interrogatione, Caeſaris dignitatem non attingam, ex tuis tenebris extraham te, ne quis te ignoret. Tenebras appellat Vatinij, ut eas cum Caeſaris dignitate quaſi contrarium contrario conferat.

ORATIO

ET, *quoniam omnium rerum magnarum a dijs immortalibus principia ducuntur, uolo ut mihi reſpõdeas tu, qui te Pythagoreum ſoles dicere, & hominis doctiſſimi nomen tuis immanibus & barbaris moribus praetendere; quae te tanta prauitas mentis tenuerit, qui tantus furor, ut cum inaudita, ac nefaria ſacra ſuſceperis, cum inferorum animas elicere, cum puerorum extis deos manes mactare ſoleas, auſpicia, quibus haec urbs condita eſt, quibus omnis reſp. atque imperium tenetur, contempſeris? initioq. tribunatus tui ſenatui denunciaris, tuis actionibus augurum reſponſa, atque eius collegij arrogantiam impedimento non futuram? ſecundum ea, quaero, ſeruaris ne in eo fidem? num quando tibi moram attulerit, quo minus concilium aduocares, legemq. ferres, quod eo die ſcires de caelo eſſe ſeruatum? & quoniam hic locus unus eſt, quem tibi cum Caeſare communem eſſe dicas: ſeiungam te ab illo, non ſolum reip. cauſſa, uerum etiam Caeſaris; ne qua ex tua ſumma indignitate labes illius dignitati adſperſa uideatur. primum quaero, num tu ſenatui cauſſam tuam permittas, quod facit Caeſar? deinde, quae ſit auctoritas eius, qui ſe alterius facto, non ſuo defendat? deinde (erumpet enim aliquando ex me uera uox, & dicam ſine cunctatione, quod ſentio) ſi iam uiolentior aliqua in re C. Caeſar fuiſſet; ſi eum magnitudo contentionis, ſtudium gloriae, praeſtans animus, excellens nobilitas aliquo impuliſſet: quod in illo uiro & tum ferendum eſſet, & maximis rebus, quas poſtea geſſit, oblitterandum, id tu tibi furcifer ſumes, & Vatinij, latronis, ac ſacrilegi, uox audietur, hoc poſtulantis, ut idem ſibi concedatur, quod Caeſari? ſic enim ex te quaero.*

EXPLANATIO

A. DIIS *immortalibus principia ducuntur,*} a quibus ego quoque, cum te de tuo tribunatu interrogabo, principium ducam, a te quaerens, cur auſpicia & augures, diuinae uoluntatis interpretes, contempſeris. PRAETENDERE;} ut obtegantur. SACRA} tamquam Pythagorea. MACTARE} placare. quo tamen ſenſu nuſquam praeterea memini me legiſſe. AVSPICIA,} uel augurum,

uel magiſtratuum. utrique enim auſpicia habebant, ſed magiſtratus impediendi tantum cauſſa, augures etiam comprobandi. in quo illud eſt animaduertendum, ſeruare de caelo, non de auguribus dici, ſed de magiſtratibus. itaque quod ſequitur, Quod eo die ſcires de caelo eſſe ſeruatum, de Bibulo dicitur, tamquã conſule, non tãquam augure. eum porro ſeruaſſe de caelo, ut Vatinij, Caeſariſq. legibus obſiſteret, eiusq. auſpicia contempta eſſe, docet Suetonius, & omnis hiſtoria. ſubiungitur & illud, tres tribunos pl. de caelo ſeruantes, a Vatinio, tamquam priuatos homines, eſſe contemptos. CONCILIVM} populum non uocat, ſed concilium, quaſi partem populi. patricios enim aduocandi ius non habet tribunus pl. populum autem aduocat, non concilium: quia licet ei pro ſummo imperio Quirites omnes aduocare. HIC *locus unus eſt*,} ob inimicitias, quas in conſulatu Caeſar cum Bibulo collega maximis contentionibus exercuit. NE *qua ex tua ſumma indignitate labes illius dignitati adſperſa uideatur*.} dicit idem ſupra alijs uerbis: Ne tuas ſordes cum clariſsimorum uirorum ſplendore permiſceas. QVOD *facit Caeſar?*} non recuſare ſe Caeſar dixit, quo minus ea, quae geſſerat in conſulatu, quae ſciret a nonnullis improbari, a ſenatu iudicarentur: cum & Pompeij generi, & L. Piſonis ſoceri, aliorumq. praeterea, quos liberalitate ſua ſibi deuinxerat, opibus confideret. Suetonius. MAGNITVDO *contentionis*,} maximarum rerum uehemens quoddam ſtudium. NOBILITAS} ipſe in amitae ſuae Iuliae funebri laudatione originem ſuae gentis ad Venerem retulit. Suetonius. IN *illo uiro*} ſi quid enim in conſulatu Caeſar geſsit, id conſecutae maximae res, ab eo geſtae, delere ex animis hominum debent.

ORATIO

TRIBVNVS pl. fuiſti: ſeiunge te a conſule: collegas habuiſti uiros fortes nouem: ex his tres erant, quos tu quotidie ſciebas de caelo ſeruare, quos irridebas, quos priuatos eſſe dicebas: de quibus duos praetextatos ſedentes uides, te aediliciam praetextam togam, quam fruſtra confeceras, uendidiſſe: tertium ſcis ex illo obſeſſo, atque afflicto tribunatu conſularem auctoritatem hominem eſſe adoleſcentem conſecutum. reliqui ſex fuerunt: ex quibus partim plane tecum ſentiebant, partim medium quendam curſum tenebant. omnes habuerunt leges promulgatas. in his multas meus neceſſarius, etiam de mea ſententia, C. Coſconius, iudex noſter: quem tu, diſrumperis, cum aedilicium uides. uolo, uti mihi reſpondeas, numquis ex toto collegio legem ſit auſus ferre, praeter unum te? quae tanta in te fuit audacia, quae tanta uis, ut, cum tui nouem collegae ſibi timendum eſſe duxerint, id unus tu, emerſus e caeno, omnium facile omnibus rebus infimus, contemnendum, deſpiciendum, irridendum putares? num quem poſt urbem conditam ſcias tribunum pl. egiſſe cum plebe, cum conſtaret ſeruatum eſſe de caelo? Simul etiam illud, uolo, uti reſpondeas, cum te tribuno pl. eſſet etiam tum in rep. lex Aelia, & Fuſia, quae leges ſaepenumero tribunicios furores debilitarunt, & repreſſerunt, quas contra, praeter te, nemo umquam eſt facere conatus, quae quidem leges anno poſt, ſedentibus in templo duobus non conſulibus, ſed proditoribus huius ciuitatis, ac peſtibus, una cum auſpicijs, cum interceſſionibus, cum omni iure publico conflagrauerunt, ecquando dubitaris contra eas leges cum plebe agere, & conſilium conuocare? num quem ex omnibus tribunis pl. quicumque ſeditioſi fuerint, tam audacem audieris fuiſſe, ut umquam contra legem Aeliam, aut Fuſiam concilium conuocaret? quaero illud etiam ex te, conatus ne ſis, uolueris ne, denique cogitaris, (eſt enim res eiuſmodi, ut, ſi tibi modo in mentem uenit, nemo ſit, qui te ullo cruciatu eſſe indignũ putet) cogitaris ne in illo tuo intolerabili, non regno, nam cupis id audire, ſed latrocinio augur fieri in Q. Metelli locum, ut, quicumque te adſpexiſſet, duplicem dolorem, gemitumq. ſuſciperet, & ex deſiderio clariſſimi, & fortiſſimi ciuis, & ex honore turpiſſimi, atque improbiſſimi? adeo ne non labefactatam remp. te tribuno, neque conquaſſatam ciuitatem, ſed captam hanc urbem, atque euerſam putaris, ut augurem Vatinium ferre poſſemus? Hoc loco quaero, ſi, id quod concupieras, augur factus eſſes; in qua tua cogitatione nos, qui te oderamus, uix dolorem ferebamus; illi autem, quibus eras in delicijs, uix riſum tenebant: ſed quaero, ſi ad cetera uulnera, quibus putaſti remp. deleri, hanc quoque mortiferam plagam inflixiſſes auguratus tui, utrum decreturus fueris id, quod augures omnes uſque a Romulo decreuerunt, Ioue fulgente, cum populo agi nefas eſſe; an, quia tu ſemper ſic egiſſes, auſpicia fueris augur diſſoluturus?

EXPLANATIO

PRIVATOS} ita eos contemnebas, quaſi de caelo ſeruarent, non tribuni pl. ſed priuati homines, quibus id non licet. PRAETEXTATOS} praetores, Cn. Domitium, & Q. Ancharium: ut in oratione pro Sextio. DVOS *praetextatos ſedentes uides*} iudices in cauſſa Sextij. quod ſane miror, cum praeturam gererent, & praetores ſuo quiſque muneri praeeſſet. Aut, Praetextatos ſedentes uides, in ſenatu. PRETEXTAM *togam*,} Togam, fortaſſe abundat. VENDIDISSE:} cum aedilitatem adipiſci non potueris, qui tamen infra praeturam honor eſt. ſubaudiri uidetur, ſcis. nam nec ad, Vides, referri poteſt, Vendidiſſe, nec ad, ſcis, quod ſequitur, omnino diſiunctum a ſuperioribus. TERTIVM} tertium nominat C. Fannium in ea pro Sextio. OBSESSO,} cum erepta nouis collegis tuis libertas eſſet, nemo legem ferre, aut ferenti tibi obſiſtere, aut denique pro ſuo ſenſu agere quidquam poſſet. infra. CONSVLAREM *auctoritatem*} quid hoc ſit, nulla docet hiſtoria: ſuſpicari tamen licet, Fannio commiſſum a ſenatu rei maximae curam, quae committenda conſulibus uideretur. PARTIM *plane tecum ſentiebant*,

tiebant,} in ea pro Sextio populares tribunos pl. duos tantum ex eo collegio fuiſſe dicit: neutrum nominat, ſed Vatinium ſatis aperte deſcribit. itaque cum eo tantum unus plane ſenſit: quamquam hic ſignificari plures uideantur. OMNES} omnes nouem collegae tui. ſequitur enim: Num quis ex toto collegio legem ſit auſus ferre. AEDILICIVM} aedilis fuerat anno ſuperiore, Lentulo & Metello cos. nam ſi aedilitatem hoc anno gereret, aedilis, non aedilicius, ex Latini ſermonis conſuetudine uocaretur. LEGEM *ſit auſus ferre*,} non auſi ſunt, Vatinio de caelo ſeruante: cum ille tamen, ipſis de caelo ſeruantibus, quaſcumque uoluit, leges contemptis auſpicijs tulerit. ideo ſequitur: Quae tanta in te fuit audacia. SERVATVM *eſſe de caelo*?} non a tribus modo tribunis pl. uerum etiam a Bibulo conſule: quorum aeque omniũ auſpicia contempſit Vatinius. LEX *Aelia, & Fuſia*,} una de ſeruandis auſpicijs, altera de diebus comitialibus, ideſt, ne omnibus faſtis diebus legem ferri liceret. PRAETER *te*,} qui nec auſpiciorum, nec dierum rationem ullam habuiſti. SEDENTIBVS *in templo*} Caſtoris, in quo lege lata Clodius legem Aeliam Fuſiamq. ſuſtulit. unde illa pro Sextio: Iiſdem conſulibus ſedentibus, atque inſpectantibus, lata lex eſt, ne auſpicia ualerent. Ibidem: Iiſdem conſulibus arma in templum Caſtoris comportabantur: gradus eiuſdem templi tollebantur. In ea uero poſt Red. in ſen. Quo inſpectante, ac ſedente, legem tribunus pl. tulit, ne auſpicijs obtemperaretur; ne obnunciare concilio, aut comitijs, ne legi intercedere liceret; ut lex Aelia & Fuſia ne ualerent. DVOBVS *non conſulibus*,} Piſone, & Gabinio. CONFLAGRAVERVNT,} ſublatae ſunt, lege lata a Clodio contra auſpicia, & interceſsiones. NEMO *ſit, qui te ullo cruciatu eſſe dignum putet*,} indignum repoſui, & ex ſententia, & ex antiquis libris. REGNO,} tribunatu pl. NAM *cupis id audire*,} gloriae cauſſa, quaſi regnaueris in tribunatu. Q. METELLI} Celeris, qui, Caeſare & Bibulo cos. gerente tribunatum Vatinio, deceſsit. ep. 5. lib. 2. ad Att. QVIA *tu ſemper ſic egiſſes*,} quia toto tribunatu tuo auſpicia contempſiſſes.

ORATIO

AC, ne diutius loquar de auguratu tuo, quod inuitus facio, ut recorder ruinas reip. neque enim tu umquam, ſtante non modo maieſtate horum, ſed etiam urbe, te augurem fore putaſti: uerumtamen, ut ſomnia tua relinquam, ad ſcelera ueniam, uolo uti mihi reſpondeas: cum M. Bibulum, conſulem, non dicam bene de rep. ſentientem, ne tu mihi homo potens iraſcare, qui ab eo diſſenſiſti; ſed hominem certe nuſquam progredientem, nihil in rep. molientem, tantum animo ab actionibus tuis diſſentientem, cum eum tu conſulem in uincula duceres, & a tabula Valeria collegae tui mitti iuberent; feceris ne ante Roſtra pontem continuatis tribunalibus, per quem conſul populi R. moderatiſſimus, & conſtantiſſimus, ſublato auxilio, excluſis amicis, ui perditorum hominum incitata, turpiſſimo, miſerrimoq. ſpectaculo, non in carcerem, ſed ad ſupplicium, & ad necem duceretur? quaero, num quis ante te tam fuerit nefarius, qui id fecerit; ut ſciamus, utrum ueterum facinorum ſis imitator, an inuentor nouorum? Idemq. tu, cum his atque huiuſmodi conſilijs ac facinoribus, nomine C. Caeſaris, clementiſſimi, atque optimi uiri, ſcelere uero, atque audacia tua, M. Bibulum foro, curia, templis, locis publicis omnibus expuliſſes, incluſum domi contineres; cumq. non maieſtate imperij, non iure legum, ſed ianuae praeſidio, & parietum cuſtodijs conſulis uita tegeretur: miſeris ne uiatorem, qui M. Bibulum domo ui extraheret, ut, quod in priuatis ſemper eſt ſeruatum, id te tribuno pl. conſuli domus exſulium eſſe non poſſet? Simulq. mihi reſpondeto, tu, qui nos, qui de communi ſalute conſentimus, tyrannos uocas, fueris ne non tribunus pl. ſed intolerandus ex caeno neſcio quo atque ex tenebris tyrannus? qui primum eam remp. quae auſpicijs inuentis conſtituta eſt, iiſdem auſpicijs ſublatis conarere peruertere; deinde ſanctiſſimas leges, Aeliam, & Fuſiam dico, quae in Gracchorum ferocitate, & in audacia Saturnini, & in colluuione Druſi, & in contentione Sulpicij, & in cruore Cinnano, & inter Sullana arma uixerunt, ſolus conculcaris, ac pro nihilo putaris; qui conſulem morti obieceris, incluſum obſederis, extrahere ex ſuis tectis conatus ſis; qui in eo magiſtratu non modo emerſeris ex mendicitate, ſed etiam diuitijs nos iam tuis terreas; fueris ne tanta crudelitate, ut delectos uiros, & principes ciuitatis tollere, & delere tua rogatione coneris? cum L. Vettium, qui in ſenatu cõfeſſus eſſet cum telo fuiſſe, Cn. Pompeio, ſummo, & clariſſimo ciui, ſuis manibus necem afferre uoluiſſe, in concionem produxeris, indicem in Roſtris, in illo, inquam, augurato templo, ac loco collocaris, quo auctoritatis exquirendae cauſſa ceteri tribuni pl. principes ciuitatis producere conſueuerunt, ibi tu indicem Vettium linguam, & uocem ſuam ſceleri, & menti tuae praebere uoluiſti, ut diceret L. Vettius in concione tua rogatus a te, ſe auctores, & impulſores, & ſocios habuiſſe ſceleris illius eos uiros, quibus e ciuitate ſublatis, quod tu eo tempore moliebare, ciuitas ſtare non poſſet. M. Bibulum, cuius incluſione contentus non eras, interficere uolueras, ſpoliaueras conſulatu, patria priuare cupiebas; L. Lucullum, cuius tu rebus geſtis, quod ipſe ad imperatorias laudes a puero uidelicet ſpectaras, uehementius inuidebas; C. Curionem, perpetuum hoſtem improborum omnium, auctorem publici conſilij, libertate communi tuenda maxime liberum, cum filio, principe iuuentutis cum rep. coniunctiore etiam, quam ab illa aetate poſtulandum fuit, delere uoluiſti; L. Domitium, cuius dignitas, & ſplendor praeſtringebat, credo, oculos Vatinij, quem tu propter commune odium in bonos oderas, in poſterum autem propter omnium ſpem, quae de illo eſt, atque erat, ante aliquanto timebas; L. Lentulum, hunc iudicem noſtrum, flaminem Martialem, quod erat eo tempore Gabinij tui competitor, eiuſdem Vettij indicio opprimere uoluiſti. qui ſi tum illam labem, peſtemq. uiciſſet, quod ei tuo ſcelere non licuit; reſp. uicta non eſſet. huius etiam filium eodem indicio, & crimine ad patris interitum aggregare uoluiſti. L. Paullum, qui tum quaeſtor Macedoniam obtinebat; at quem ciuem? quem uirum? qui duos nefarios patriae proditores, domeſticos hoſtes, legibus exterminarat, hominem ad con-

ſeruandam

ſeruandam remp. natum, in idem Vettij indicium, atque in eundem hunc numerum congregaſti. Quid ego de me querar; qui etiam gratias tibi agere debeo, quod me ex fortiſſimorum ciuium numero ſeiungẽdum non putaris? Sed, qui fuit ille tantus furor tuus, ut, cum iam Vettius ad arbitrium tuum peroraſſet, & ciuitatis lumina notaſſet, deſcendiſſetq. de Roſtris, cum repente reuocares, colloquerere populo R. uidente, deinde interrogares, ecquoſnam alios poſſet nominare? inculcaris ne, ut C. Piſonem, generum meum, nominaret? qui, in ſumma copia optimorum adoleſcentium, pari continentia, uirtute, pietate reliquit neminem: item M. Laterenſem, hominem dies ac noctes de laude, & de rep. cogitantem? promulgaris ne impuriſſime, & perditiſſime hoſtis quaeſtionem de tot ampliſſimis & talibus uiris, indici Vettio praemia ampliſſima? quibus rebus omnium mortalium non uoluntate, ſed conuicio repudiatis, fregeris ne in carcere ceruices ipſi illi Vettio, ne quod indicium corrupti indicij exſtaret, eiusq. ſceleris in te ipſum quaeſtio flagitaretur?

EXPLANATIO

NVSQVAM *progredientem,*} facete. nam cum laudare uideatur Bibuli modeſtiam, notat illud tempus, cum per uim foro pulſus, armorum metu domi ſe tenuit. infra. ANIMO} nam contra uim agere nihil poterat. A. TABVLA *Valeria*} locus in foro. SVBLATO *auxilio,*} quod ei tuliſſent reliqui tribuni pl. NOMINE *clementiſſimi atque optimi uiri,*} tanti ſceleris culpam auertit a Caeſare, clementiae, ac bonitatis laude. SCELERE *uero, atque audacia tua,*} cum tamen C. Caeſaris nomine abutereris. Haec in unum Vatinium Cicero, Caeſarem non attingens, confert: ſed ea Caeſari Suetonius tribuit his uerbis: Lege agraria promulgata, obnunciantem collegam armis foro expulit in eamq. coegit deſperationem, ut, quoad poteſtate abiret, domo abditus, nihil aliud quam per edicta obnunciaret. IN *Gracchorum ferocitate, & in audacia Saturnini, & in colluuione Druſi,*} quales in rep. tribuni pl. fuerint, qui a Cicerone nominantur, quia ſatis plane uulgatae loquuntur hiſtoriae, non conteram tempus in re nota, tantum dicam, duos Druſos, patrem, & filium, tribunos pl. fuiſſe, hic filium ſignificari, qui poſt Saturninum fuit: nam pater cum C. Graccho tribunatum geſsit. Colluuione: quia ciuitatem ſocijs & Latinis daturum ſe pollicitus eſt, quae colluuio quaedam fuiſſet. id cum fruſtra conaretur, domi ſuae a neſcio quo eſt interfectus. SVLPICII,} hic eſt, quem Cicero loquentem inducit in libro de oratore. Ciuili bello partes Marij ſecutus, cum tribunus pl. de Mithridatico bello a Sulla, cui mandatum fuerat, ad Marium transferendo legem tuliſſet, Sulla uictore caeſus eſt. CONSVLEM *morti obieceris,*} ſupra: Cum M. Bibulum conſulem non in carcerem, ſed ad ſupplicium, & ad necem duceres. TVA *rogatione*} ut quaereretur in eos, quos Vettius nominaſſet. quam rogationem promulgauit, non tulit, omnium mortalium conuicio repudiatam. CVM *L. Vettium,*} Multa Vatinio cum Caeſare communia fuerunt: ſed, ut dixi iam, in Vatinium Cicero, Caeſari parcens, omnia conijcit. Hic eſt ille L. Vettius, qui Caeſarem praetorem inter Catilinae ſocios nominauit. Sed Caeſar, implorato Ciceronis teſtimonio, ad quem ultro quaedam de coniuratione detulerat, indicio Vettij refutato, coniecit eum in carcerem. Suetonius. De hoc autem poſteriore indicio ſic ep. 24. lib. 2. ad Att. Vettius, ille, ille noſter index, Caeſari, ut perſpicimus, pollicitus eſt, ſeſe curaturum ut in aliquam ſuſpicionem facinoris Curio filius adduceretur. In eadem. Poſtero die Caeſar, is, qui olim praetor cum eſſet, Q. Catulum ex inferiore loco iuſſerat dicere, Vettium in Roſtra produxit, eumq. in eo loco conſtituit, quo Bibulo conſuli adſpirare non liceret. Hic ille omnia, quae uoluit, dixit, ut qui illuc factus, inſtitutusq. ueniſſet. Quibus uerbis culpam Vettiani criminis Caeſari potius, quam Vatinio, hic tamen, temporis uidelicet cauſſa, oratorio more, Vatinio, non Caeſari, adſcribit. AVCTORITATIS *exquirendae cauſsa*} ante quam lex ferretur, clari uiri, a tribuno pl. qui rogationẽ laturus erat, in Roſtra producti, rogatiq. ut dicerent, quid ſentirent, ſuadebant, diſſuadebantue legem. Cum igitur auctores populo eſſent, ut rogationem acciperet, uel antiquaret: recte Cicero dixit, Auctoritatis exquirendae cauſſa. IN *concione tua*} a te uocata. SPOLIAVERAS *conſulatu,*} quia, foro pulſus, domi incluſus, nihil agebat ut conſul, ſolus Caeſar omnia. unde illi uerſus apud Suetonium.

Non Bibulo quidquam nuper, ſed Caeſare factum eſt.
Nam Bibulo fieri conſule nil memini.

DOMITIVM,} Ahenobarbum, qui praetor de Caeſaris actis retulit ad ſenatum. Erant hi maxime quattuor, hactenus nominati, Caeſaris inimici, Bibulus, Lucullus, Curio, Domitius. PRAESTRINGEBAT, *credo, oculos Vatinij,*} ironia. Non tu, inquit, ei propter dignitatem, & ſplendorem inuidebas, ſed partim oderas propter commune odium in bonos, partim timebas propter ſpem, quae de illo eſt, atque erat. COMPETITOR,} in conſulatu. Caeſari enim, & Bibulo ſucceſſere conſules Gabinius, & Piſo. QVI *ſi tum illam labem, peſtemq. uiciſset,*} ſi, Gabinio reiecto, conſul deſignatus eſſet. TVO *ſcelere*} quia tu Gabinium in conſularibus comitijs adiuuiſti. RESP. *uicta non eſset.*} Ego lege Clodia eiectus non eſſem, conſulibus Gabinio, & Piſone Clodium adiuuantibus. mecum autem ſimul uicta reſp. eſt. L. PAVLLVM,} qui conſul fuit cum C. Marcello. QVI *tum quaeſtor Macedoniam obtinebat;*} quo mendacium Vetij, qui de abſente tamquam praeſente locutus eſſet, patefactum eſt. ep. 24. lib. 2. ad Att. Maxime in eo Vettius eſt reprehenſus, quod dixerat adoleſcentum conſilium, ut in foro gladiatoribus Gabinij Pompeium adorirentur: in eo principem Paullum fuiſſe, quem conſtabat eo tempore in Macedonia fuiſſe. LEGIBVS *exterminarat,*} accuſauerat eos, & damnauerat. SEIVNGENDVM *non putaris?*} Ciceronem tamen Vettius non nominauit, ſed deſcripſit. ep. eadem: Me non nominauit, ſed dixit, conſularem diſertum, uicinum conſulis, ſibi

dixiſſe,

dixiſſe, Ahalam Seruilium aliquem opus eſſe reperiri. REVOCARES,} in eadem ep. ſic eſt. Addidit ad extremum, cum, iam dimiſſa concione, reuocatus a Vatinio fuiſſet, ſe audiſſe a Curione, his de rebus conſcium eſſe Piſonem, generum meum, & M. Laterenſem. C. PISONEM,} hic primus, Craſsipes ſecundus, tertius Dolabella, qui diuortium fecit, Ciceronis gener fuit. PIETATE} erga ſuos, ipſumq. maxime Ciceronem, quo tempore exſulauit. RELIQVIT *neminem:*} perierat enim exſulante Cicerone. LATERENSEM,} Iuuentiae gentis, ciuem optimum, qui cum lex Caeſaris agraria exſecrationem haberet in coitione candidatorum, ſi mentionem feciſſent, quo aliter ager Campanus poſsideretur, atque ut ex legibus Iulijs; cumq. ceteri candidati iurare non deſiſterent; ipſe tribunatum pl. petere deſtitit, ne iuraret. PROMVLGARIS *ne quaeſtionem*} legem ferre cogitans, ut in eos, quos Vettius nominauerat, quaereretur. IN. TE *ipſum*} qui quaeſtionem in alios promulgaueras.

O R A T I O

ET, quoniam crebro uſurpas, legem te de alternis conſilijs reijciendis tuliſſe: ut omnes intelligant te ne recte quidem facere ſine ſcelere potuiſſe, quaero, cum lex eſſet aequa promulgata initio magiſtratus, multas etiam alias tuliſſes, exſpectaris ne dum C. Antonius reus fieret apud Cn. Lentulum & Q. Claudium? &, poſtquam ille eſt reus factus, ſtatim tuleris in eum, qui tuam poſt legem reus factus eſſet; ut homo conſularis, excluſus miſer puncto temporis, ſpoliaretur beneficio, aequitate legis tuae? Dices familiaritatem tibi fuiſſe cum Q. Maximo. *praeclara defenſio facinoris tui. Nam Maximi quidem ſumma laus eſt, ſumptis inimicitijs, ſuſcepta cauſſa, quaeſitore, conſilio delecto, commodiorem inimico ſuo contentionem reiectionis dare noluiſſe: nihilq. Maximus fecit alienum aut ſua uirtute, aut illis uiris clariſſimis, Paullis, Maximis, Africanis: quorum gloriam huius uirtute renouatam non modo ſperamus, uerum etiam uidemus. tua fraus, tuum maleficium, tuum ſcelus illud eſt, te id, quod promulgaſſes miſericordiae nomine, ad crudelitatis tempus diſtuliſſe. ac nunc quidem C. Antonius hac una re miſeriam ſuam conſolatur, quod imagines patris & fratris ſui, fratriſq. filiam non in familia, ſed in carcere collocatas audire maluit, quam uidere.*

E X P L A N A T I O

CREBRO *uſurpas,*} ad gloriam tuam. DE *alternis conſilijs reijciendis*} non, ut ſinguli quinos iudices reus, & accuſator reijceret: quod fieri ſolitum, docet Pedianus: ſed ut uel totum conſilium, ideſt, omnes iudices uterque ſemel poſſet reijcere. quam legem ut aequam probat Cicero; quia ſubiungit: Vt omnes intelligant, te ne recte quidem facere ſine ſcelere potuiſſe. IN. EVM,} non in quemquam nominatim, ſed in omnes, qui poſt legem rei facti eſſent. EXSPECTARIS *ne, dum C. Antonius reus fieret*} in lege ſcriptum erat. Quicumque poſthac reus fiet. reus igitur factus ante, quam lex ferretur, C. Antonius, caruit beneficio legis. ita, quam legem Vatinius pro reis maxime, miſericordiae nomine, promulgauerat, eam ad crudelitatis tempus diſtulit. Hic eſt C. Antonius, qui cum Cicerone conſul fuerat, poſt conſulatum autem Macedoniae praefuit: ex qua de repetundis accuſatus eſt a Q. Maximo. CN. *Lentulum, & Q. Claudium?*} praetores: quorum alter de repetundis, alter de maieſtate quaerebat: quibus criminibus reus factus eſt C. Antonius, de maieſtate, tamquam conſcius & particeps Catilinae fuiſſet, accuſanti M. Coelio: quod oſtendunt illa uerba in oratione pro ipſo Coelio habita: Accuſauit C. Antonium, collegam meum: cui miſero praeclari in remp. beneficij memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficij cogitati. Et illa in eadem: Neque enim poteſt, qui hominem conſularem, quod ab eo remp. uiolatam diceret, in iudicium uocarit, ipſe eſſe in rep. ciuis turbulentus. Idemq. lib. XXXIIX. confirmat Dio. Eo crimine damnatum Antonium, inde perſpicitur, quod ait Cicero: Nocuit opinio maleficij cogitati. Alter Antonij accuſator fuit Q. Maximus: quod illa declarant: Dices familiaritatem tibi cum Q. Maximo fuiſſe. Accuſaſſe autem de repetundis, ob pecunias contra leges captas in Macedonia, quam proconſul adminiſtrauit, ex ep. I. lib. I. ad Att. uideor affirmare poſſe. haec enim in ea ſunt: De eo mihi Valerius interpres nunciat, eſſe hominem cum Antonio; Antonium porro in cogendis pecunijs dictitare, partem mihi quaeri, & a me cuſtodem communis quaeſtus libertum eſſe miſſum. Et hoc crimine damnatum eſſe Antonium, ſatis indicant ea, quae ſequuntur. Hic eſt, ut opinor, Cn. Cornelius Lentulus Marcellinus: qui cum hoc anno conſul fuerit, ut ex oratione pro Sextio, alijs praeterea locis conſtat, praeturam geſsiſſe ante biennium uidetur, Vatinio tribuno pl. Caeſare, & Bibulo cos. biennium autem inter praeturam & conſulatum legitimum fuiſſe interuallum ita ſaepe docuimus, ut uel pueri iam ſciant. CVM *Q. Maximo.*} Q. Fabio Maximo, qui conſul poſtea fuit cum C. Trebonio. QVAESITORE,} altero eorum, qui ſupra nominati ſunt, uel Cn. Lentulo, uel Q. Claudio: qui cum eſſent praetores, de publicis criminibus quaerebant. COMMODIOREM *inimico ſuo contentionem reiectionis dare noluiſſe:*} cum uideret legem Vatinij pro reis eſſe, (promulgata enim oculis omnium patebat) exſpectare, dum ea ferretur, noluit: ſed ſtatim Antonium reum fecit. ita non potuit Antonius in reijciendo conſilio uti beneficio legis, quae in eos erat, qui poſt eam latam eſſent accuſati. Contentionem: condicionem, eſſet apertius. aut, Contentionem, dic, quae erat inter accuſatorem, & reum de reijciendis iudicibus: cum ijdem utrique non placerent. Prior autem reijciebat reus, deinde accuſator. propterea Vatinij lex miſericordiae cauſſa pro reis lata uidebatur, in qua tamen miſericordia crudelis in

Antonium

Antonium Vatinius fuit. PAVLLIS, *Maximis, Africanis:*} a quibus originem ducit: a L. Aemilio Paullo, qui de Macedonia deuicta, Perſeq. rege capto triumphauit; quia filium Q. Fabio Maximo, Verrucoſsi filio, adoptandum dedit: a quo Paulli filio prognatus eſt hic Antonij accuſator. A Q. Fabio Maximo, qui & patris, & aui, & ſua uirtute inſignis, adoptauit, ut dixi, Paulli filium. Ab Africano minore, quia filius & ipſe naturalis Paulli fuit, & ab Africani minoris filio eſt adoptatus. MISERIAM *ſuam*} exſulij calamitatem. FRATRISQ. *filiam*} ſororem, ut opinor, M. Antonij, poſtea triumuiri, Vatinio nuptam ſignificat. nam pater M. Antonij frater C. Antonij fuit, uterque M. Antonij oratoris filius. Opinionem noſtram confirmat illud infra: Cum tu ei contumelioſiſsime toties male dicas, quoties illi affinem te eſſe dicis. Nam affinitatem inter Vatinium, & Caeſarem ex eo contractam puto, quia M. Antonij mater erat Iulia, L. Caeſaris ſoror. IN *carcere*} carcerem appellat Vatinij domum, in quam Antoniorum imagines, ducta Antonia, Vatinius tranſtulit, ademptas fortaſſe C. Antonio poſt damnationem.

ORATIO

ET, quoniam pecunias aliorum deſpicis, de tuis diuitijs intolerantiſſime gloriaris; uolo uti mihi reſpondeas, feceris ne foedera tribunus pl. cum ciuitatibus, cum regibus, cum tetrarchis? erogaris ne pecunias ex aerario tuis legibus? eripueris ne partes illo tempore cariſſimas partim a Caeſare, partim a publicanis? quae cum ita ſint; quaero ex te, ſis ne ex pauperrimo diues factus illo ipſo anno, quo lex lata eſt de pecunijs repetundis acerrima? ut omnes intelligere poſſent, a te non modo noſtra acta, quos tyrannos uocas, ſed etiam amiciſſimi tui legem eſſe contemptam. apud quem tu etiam nos criminari ſoles, qui illi ſumus amiciſſimi; cum tu ei cõtumelioſiſſime toties male dicas, quoties illi affinem te eſſe dicis.

EXPLANATIO

FECERIS *ne foedera*} unde tibi tantas diuitias comparaſti. EROGARIS *ne pecunias ex aerario tuis legibus?*} ut ager Campanus publica pecunia emeretur. Infra. Eripueras ſenatui prouinciae decernendi poteſtatem, imperatoris deligendi iudicium, aerarij diſpenſationem. PARTES} munus, curationem, diſpenſationem aerarij, quae ad Caeſarem conſulem, qui de diuidendo agro Campano legem tulerat, pertinebat. ILLO *tempore cariſſimas,*} erat enim tunc ſumma pecuniae difficultas. A. PVBLICANIS?} tota illa pecuniae publicae curatio, agris emendis aſsignata, aut Caeſaris eſſe debuit, qui legem agrariam tulit, aut publicanorum, quos idem Caeſar conſul, petentes ut induceretur locatio, quia nimium magno conduxiſſent, tertia mercedum parte lege lata releuauerat. LATA *eſt*} a Caeſare conſule. DE *pecunijs repetundis acerrima?*} Caeſar ſua lege poenas grauiſsimas irrogabat ijs, qui pecunias iniuſte cepiſſent: at tu illo ipſo anno, ut eam contemni a te legem oſtenderes, ex pauperrimo diues factus es. NOSTRA *acta,*} Quem non tam admiror, quod meam legem contemnat, hominis inimici, quam quod ſtatuit omnino legem conſularem nullam putare. Aciliam, Didiam, Liciniam Iuniam contempſit: etiam ne eius, quem ſua lege, & ſuo beneficio ornatum, munitum, armatum ſolet gloriari, C. Caeſaris legem de pecunijs repetundis non putat eſſe legem. Noſtra acta: quae ego conſul egi. QVOS *tyrannos uocas,*} ob ciues Romanos in carcere necatos. AFFINEM} affinitatis cauſſam ſupra oſtendi.

ORATIO

ATQVE illud etiam ſcire ex te cupio, quo conſilio, aut qua mente feceris, ut in epulo Q. Arrij, familiaris mei, cum toga pulla accumberes? quem umquam uideris? quem audieris? quo exemplo, quo more feceris? Dices, ſupplicationes te illas non probaſſe. Optime. nullae fuerint ſupplicationes. uides ne me nihil de anni illius cauſſa, nidil de eo, quod tibi cum ſummis uiris commune eſſe uideatur, ſed de tuis proprijs ſceleribus ex te quaerere? nulla ſupplicatio fuerit. cedo, quis umquam cenauit atratus? ita enim illud epulum eſt funebre, ut munus ſit funeris, epulae quidem ipſae dignitatis. ſed omitto epulum, populi R. feſtum diem argento, ueſte, omni apparatu, ornatuq. uiſendo: quis umquam in luctu domeſtico, quis funere familiari cenauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti, praeter te, toga pulla umquam data eſt? cum tot hominum millia accumberent; cum ipſe epuli dominus Q. Arrius albatus eſſet; tu in templum Caſtoris te cum C. Figulo atrato, ceteriſq. tuis furijs funeſtum intuliſti. quis tum non ingemuit? quis non doluit reip. caſum? quis ſermo alius in illo epulo fuit, niſi hanc tantam, & tam grauem ciuitatem ſubiectam eſſe non modo furori, uerum etiam irriſioni tuae? hunc tu morem ignorabas? numquam epulum uideras? numquam puer, aut adoleſcens inter coaeuos fueras? Fauſti, adoleſcentis nobiliſſimi, paullo ante ex epulo magnificentiſſimo famem illam ueterem tuam non expleras? quem accumbere atratum uideras? dominum cum toga pulla, & eius amicos ante conuiuium? quae te tanta tenuit amentia, ut tu, niſi id feciſſes, quod fas non fuit, niſi uiolaſſes templum Caſtoris, nomen epuli, oculos ciuium, morem ueterem, eius, qui te inuitaret, auctoritatem, parum putares teſtificatum eſſe, ſupplicationes te illas non putare?

EXPLA-

EXPLANATIO

IN. EPVLO. *Q. Arrij*, } epulum populo dedit, ad honorem patris mortui, in templo Caſtoris: ut infra. CVM *toga pulla* } cum ceteri accumberent albati. SVPPLICATIONES *te illas non probaße.* } quia decretae eſſent a ſenatu, referente, ut opinor, Bibulo conſule. Epulum enim publicum ſine ſacrificio non dabatur, nec ſine ſupplicatione ſacrificium erat. feſtus autem & ſupplicationis, & epuli dies. atque ex hoc loco perſpicuum fit, non ſolum pro re in bello proſpere geſta, ſed in honeſtandis etiam funeribus ſupplicationes a ſenatu decerni ſolitas, uerum in re bellica plurium dierum, in funeribus unius tantum diei, quo epulum daretur. Decretas autem a ſenatu, quas Vatinius non probabat, conſtat ex eo, quod ſequitur: Vides ne me nihil de anni illius cauſſa, nihil de eo, quod tibi cum ſummis uiris commune eſſe uideatur, ſed de tuis proprijs ſceleribus ex te quaerere? CVM *ſummis uiris* } cum Caeſare. DE *balneis exeunti,* } ergo a balneis ad cenam ibant. quod etiam cognoſcitur ex ep. ult. lib. XIII. ad Att. INTER *coaeuos fueras?* } rectius, Interfueras? ut eſt in quinque antiquis libris, uno Octauiani Ferrarij, altero Franciſci Cicerini, tertio Cardinalis Borromaei, quarto Fuluij Vrſini, quincto Maſaeiorum. nam Ciceroni propoſitum eſt, non ut Vatinium inter coaeuos fuiſſe, ſed ut epulo interfuiſſe dicat. apteq. ac lepide coniunguntur. Numquam epulum uideras? numquam interfueras? IN *templum Caſtoris,* } opinor magiſtratus, & ſenatores, aut etiam equites Romanos in templo, reliquam plebem in foro cenaſſe. FAVSTI } L. Sullae dictatoris filij. PAVLLO *ante* } anno proximo ſuperiore, ideſt, Celere, & Afranio cos. quo anno epulum populo, & munus gladiatorium Fauſtus dedit, ad memoriam patris mortui decorandam. Dio lib. XXXVI. DOMINVM } aut ſubaudiendum, aut addendum, uideras: ut ſit ordo: Videras ne dominum epuli, & eius amicos cum toga pulla ante conuiuium, ideſt, qui cum toga pulla accumberet ante oculos epulantis populi Romani?

ORATIO

QVAERO illud etiam ex te, quod priuatus admiſiſti; in quo certe iam tibi dicere non licebit, cum clariſſimis uiris cauſſam tuam eſſe coniunctam; poſtulatus ne ſis lege Licinia & Iunia? edixerit ne C. Memmius praetor ex ea lege, ut adeſſes die triceſimo? cum is dies ueniſſet, feceris ne, quod in hac rep. non modo factum ante numquam eſt, ſed in omni memoria ſit inauditum? appellaris ne tribunos pl. ne cauſſam diceres? leuius dixi: (quamquam id ipſum eſſet & nouum, & non ferendum) ſed appellaris ne nominatim peſtem illius anni, furiam patriae, tempeſtatem reip. Clodium? qui tamen cum iure, cum more, cum poteſtate iudicium impedire non poſſet, redijt ad illam uim, & furorem ſuum, ducemq. ſe militibus tuis praebuit. in quo ne quid a me dictum in te potius putes, quam abs te eße quaeſitum, nullum onus imponam mihi teſtimonij: quae mihi breui tempore ex eodem iſto loco uideo eſſe dicenda, ſeruabo; teq. non arguam, ſed, ut in ceteris rebus feci, rogabo. Quaero ex te, Vatini, num quis in hac ciuitate poſt urbem conditam tribunos pl. appellarit, ne cauſſam diceret? num quis reus in tribunal ſui quaeſitoris adſcenderit, eumq. ui deturbarit? ſubſellia diſſiparit? urnas deleuerit? eas denique omnes res in iudicio diſturbando commiſerit, quarum rerum cauſſa iudicia ſunt conſtituta? ſcias ne tum fugiſſe Memmium? accuſatores eſſe tuos de tuis tuorumq. manibus ereptos? iudices quaeſtionum de proximis tribunalibus eſſe depulſos? in foro, in luce, inſpectante populo R. quaeſtionem magiſtratus, morem maiorum, leges, iudices, reum, poenam eſſe ſublatam? haec omnia ſcias ne, diligentia C. Memmij, publicis tabulis eſſe notata, atque teſtata? Atque illud etiam quaero, cum, poſteaquam es poſtulatus, ex legatione redieris, ne quis te iudicia defugere arbitraretur; teque, cum tibi, utrum uelles, liceret, dictitaris cauſſam dicere maluiſſe; qui conſentaneum fuerit, cum legationis perfugio uti noluiſſes, appellatione improbiſſima te ad auxilium nefarium confugiſſe?

EXPLANATIO

DICERE *non licebit,* } quia nunc illud ex te quaero, quod priuatus admiſiſti: tibi autem ſi qua fuit cum Caeſare coniunctio, in tuo tribunatu fuit. LEGE *Licinia, & Iunia?* } ſic enim lego, non Iulia. ſic etiam nominantur ep. 9. lib. 2. & ep. 15. lib. IV. ad Att. Tulerunt has leges L. Licinius Murena, D. Iunius Silanus cos. graui poena in eos irrogata, qui, non ſeruato promulgationis legitimo tempore, (id erat trinundinum) leges tuliſſent. qua de re ſic in Antonium Phil. V. Vbi promulgatio trinundinum? ubi poenae recenti lege Iunia, & Licinia? Vatinius igitur, quia ſuas leges, nulla legitimi temporis ratione habita, protulerat, ideo lege Licinia, & Iunia poſtulatus eſt. C. MEMMIVS *praetor* } Caeſaris inimicus, de cuius etiam actis retulit ad ſenatum. is poſtea cum peteret conſulatum, de ambitu damnatus, Athenas exſulatum abijt. exſtant ad eum ſcriptae epiſtolae duae primae lib. XIII. fam. Alter fuit C. Memmius, qui Gabinium de repetundis, eoq. damnato, C. Rabirium Poſtumum accuſauit: de quo diximus in ea, quae exſtat, pro Poſtumo Ciceronis oratione. ABS *te eſſe quaeſitum,* } lepide, & argute. Nihil ego in te dicam, Vatini: abs te quaeram. inde nomen interrogationis haec oratio ſumpſit. NVLLVM *onus* } non in te lo-

quar ut teſtis, neque te arguam, ſed rogabo. Ex *eodem iſto loco*} in iudicio. breui enim te accuſabo: nunc te tantum interrogo. Qvaesitoris,} C. Memmij praetoris. Svbsellia} iudicū. Vrnas} quibus tabellae iudicum ſeruabantur. Ivdices *quaeſtionum*} qui iudicijs praeeſſent, uel praetores, uel priuatos. de quo diximus alio loco. Ex *legatione*} legatus cum Caeſare in Galliam iuit: deinde, accuſatus lege Licinia, & Iunia, ne iudicium iure legationis defugiſſe uideretnr, in urbem redijt. Liceret,} iure legationis. nam qui reip. cauſſa abeſſet, eum ne uocare in iudicium liceret, Memmia lege ſancitum erat. Valerius Max. lib. III. cap. 7. Appellatione} tribunorum pl. Avxilivm *nefarium*} P. Clodij tribuni pl. qui iudicium ui ſuſtulit, cum iure, more, poteſtate non poſſet. ſupra.

ORATIO

Et, quoniam legationis tuae facta mentio eſt, uolo etiam audire de te, quo tandem S. C. legatus ſis? de geſtu intelligo, quid reſpondes: tua lege, dicis. es ne igitur patriae certiſſimus parricida? ſperaras ne id, ut patres conſcripti ex rep. funditus tollerentur? ne hoc quidem ſenatui relinquebas, quod nemo umquam ademit, ut legati ex eius ordinis auctoritate legarentur? adeo ne tibi ſordidum conſilium publicum uiſum eſt, adeo afflictus ſenatus, adeo miſera, & proſtrata reſp. ut non nuncios pacis, ac belli, non curatores, non interpretes, non bellici conſilij auctores, non miniſtros muneris prouincialis ſenatus more maiorum deligere poſſet? eripueras ſenatui prouinciae decernendi poteſtatem, imperatoris deligendi iudicium, aerarij diſpenſationem: quae numquam ſibi populus R. appetiuit, qui nūquam haec a ſummi conſilij gubernatione auferre conatus eſt. age, factum eſt horum aliquid in alijs, raro, ſed tamen factum eſt, ut populus deligeret imperatorem: quis legatos umquam audiuit ſine S. C.? ante te nemo: poſt continuo fecit idem in duobus prodigijs reip. Clodius. quo etiam maiore es ma lo mactandus, quod non ſolum facto tuo, ſed etiam exemplo remp. uulneraſti; neque tantum es improbus ipſe, ſed etiam alios docere uoluiſti.

EXPLANATIO

Tva *lege,*} inter leges Vatinij, quas tulit inuito ſenatu, ea fuit, ut legatos non ſenatus, ut antea, ſed populus deligeret. Provinciae *decernendi poteſtatem,*} quia Galliam Ciſalpinam cum Illyrico, tribusq. legionibus ſua lege Caeſari tradidit. Suetonius, Plutarchus, Dio. Prouinciae decernendi, pro, decernendae, antiquo more. Terentius: Nouarum ſpectandi. Et: Eius uidendi: cum de muliere loquatur. Donatus. Imperatoris *deligendi,*} qui legionibus praeeſſet. delegit autem Caeſarem eadem lege. Aerarii *diſpenſationem:*} ſupra: Eripueris ne pecunias ex aerario tuis legibus? Eam pecuniam in emptionem agri Campani, lege Caeſaris, erogari oportebat. id pertinebat ad ſenatum: ſed Vatinius, nulla ſenatus ratione habita, eam ipſe, ex aerario ſumptam, arbitratu ſuo adminiſtrauit. Vt *populus deligeret imperatorem:*} delegit populus Gabinia lege Pompeium imperatorem bello piratico, diſſuadentibus optimatibus, ut ait Velleius: cum Trebellius quoque tribunus pl. intercedere conaretur: nam ſenatui promiſerat, ut in Pediano legimus, moriturum ſe ante, quam lex illa perferretur. eundem, bello Mithridatico, Manilia lege, contra uoluntatem optimatum populus delegit. Plutarchus, Appianus, Dio. Qvis *legatos umquam audiuit ſine S. C.*} qua lege Vatinius citeriorem Galliam Caeſari, eadem ei legendorum legatorum poteſtatem dedit. Continvo} anno ſequenti. In *duobus prodigijs reip.*} in Piſone & Gabinio cos. quibus & prouincias, & legatos lege ſua Clodius dedit.

ORATIO

Atqve illud etiam audire a te cupio, quare, cum ego legem de ambitu ex S.C. tulerim, ſine ui tulerim, ſaluis auſpicijs tulerim, ſalua lege Aelia, & Fuſia, tu eam eſſe legem non putes? praeſertim cum ego legibus tuis, quoquo modo latae ſint, paream. cum mea lex dilucide uetet, biennio, quo quis petat, petiturus ue ſit, gladiatores dare, niſi ex teſtamēto praeſtituta die; quae tanta in te ſit amentia, ut in ipſa petitione gladiatores audeas dare? num quem putes illius tui certiſſimi gladiatoris ſimilem tribunum pl. poſſe reperiri, qui ſe interponat, quo minus reus mea lege fias? ob haſce omnes res ſcias te ſeueriſſimorum hominum, Sabinorum, fortiſſimorum uirorum, Marſorum, & Pelignorum, tribulium tuorum, iudicio notatum; nec poſt Romam conditam, praeter te, tribulem quemquam tribum Sergiam perdidiſſe.

EXPLANATIO

Legem *de ambitu*} quae ad ueterem poenam addebat decem annorum exſulium. Dio. Sine *ui*} commemorat ea, quae ſeruauit ipſe in ferenda lege de ambitu, cui non parebat Vatinius: cum ipſe pareret ijs legibus, quas Vatinius per uim, contra auſpicia, contempta lege Aelia, & Fuſia, tulerat.

rat. Biennio, *quo quis petat, petiturusue ſit,*} pro Sextio dicit haec in Vatinium: Acta mea illi diſplicere quis neſcit? qui legem contemnat, quae dilucide uetat, gladiatores biennio, quo quis petat, petituruſue ſit, dare. Id autem Cicero fecit eo conſilio, quia gladiatores dabantur, ut eo munere populus delenitus, faueret ijs, qui dediſſent, in petitione magiſtratuum. Nisi *ex teſtamento*} niſi moriens aliquis teſtamento mandaſſet, uti certo quodam tempore gladiatores darentur. qua ratione haerere in eo culpa non poterat, qui petens, aut breui petiturus magiſtratum, eos ex teſtamento daret. Petitione} non aedilitatis, quam cum antea peteret, adeptus non erat, (ideo ſupra dictum eſt, Te aedilíciam praetextam, quam fruſtra confeceras, uendidiſſe) uerum praeturae, quam petebat hoc anno, ſed obtinuit anno ſequenti, fauentibus ei conſulibus ex interregno creatis Pompeio & Craſſo. Plutarchus, Appianus, Dio. Illius *tui*} Clodij tribuni pl. qui, Vatinio apud Memmium praetorem accuſato, iudicium per uim ſuſtulit. Tribum *Sergiam*} Vatinij tribum, in qua Marſi, & Peligni ſuffragium ferebant. pro Sextio: Tribum ſuam non tulit, Palatinam denique perdidit.

ORATIO

Ac, ſi haec omnia contemnis, ac deſpicis, quod ita tibi perſuaſeris, ut palam dictitas, te, dijs hominibusq. inuitis, amore in te incredibili quodam C. Caeſaris omnia, quae uelis, conſecuturũ: ecquid audieris, ecquiſnam tibi dixerit, C. Caeſarem nuper Aquileiae, cum de quibuſdam eſſet mentio facta, dixiſſe, C. Alfium praeteritum permoleſte tuliſſe, quod in homine ſummam fidẽ, probitatemq. cognoſſet; grauiterq. etiam ſe ferre, praetorem aliquem eſſe factum, qui a ſuis rationibus diſſenſiſſet: tum quaeſiſſe quendam, de Vatinio quemadmodũ ferret? ipſum reſpondiſſe, Vatinium in tribunatu gratis nihil feciſſe; qui omnia in pecunia poſuiſſet, honore animo aequo carere debere. quod ſi ipſe, qui te, ſuae dignitatis augendae cauſſa, periculo tuo, nullo ſuo delicto, ferri praecipitem eſt facile paſſus, tamen te omni honore indignisſimum iudicat; ſi te uicini, ſi affines, ſi tribules ita oderunt, ut repulſam tuam triumphum ſuum duxerint; ſi nemo adſpicit, quin ingemiſcat; nemo mentionem facit, quin exſecretur; ſi uitant, fugiunt, audire de te nolunt; cum uiderunt, tamquam auſpicium malum deteſtantur; ſi cognati reſpuunt, tribules exſecrantur, uicini metuunt, affines erubeſcunt, ſtrumae denique ab ore improbo demigrarunt, & alijs iam ſe locis collocarunt; ſi es odium publicum populi, ſenatus, uniuerſorum hominum: quid eſt, quamobrem praeturam potius exoptes, quam mortem? praeſertim cum popularem te uelis eſſe, neque ulla in re populo gratius facere poſſis. ſed, ut aliquando audiamus, quam copioſe ad interrogata reſpondeas; concludam iam interrogationem meam, teq. in extremo pauca de ipſa cauſſa rogabo.

EXPLANATIO

C. Alfium *praeteritum*} is tamen praeturam poſtea geſsit, Appio Pulchro, Domitio Ahenobarbo cos. ut ep. I. lib. III. ad Q. fr. Strumae} quibus Vatinius laborare ſolitus erat. Ab *ore improbo demigrarunt*} intelligitur, non laborare ſtrumis Vatinium hoc tempore. unde Cicero, in acerbiſsima reprehenſione, iocandi locum cepit: quaſi ſtrumas ipſas puduerit in ore improbo amplius habitare. Collocarunt;} diſceſsiſſe quidem ab ore ſtrumas dicit, ſed in alia ſe corporis parte collocaſſe. Gratius *facere poſſis.*} quam mori. Ioci genus. Popularis eſſe uis: debes igitur exoptanti mortem tuam populo gratificari. De *ipſa cauſſa*} P. Sextij, in qua teſtimonium Vatinius dixerat. nam etſi de Milone, non de Sextio, ſtatim ſubiungitur: tamen id pertinet ad Sextium: ut in eo Vatinij leuitas & inconſtantia pateat, qui Milonem laudet, Sextium oppugnet: cum in rep. adminiſtranda Miloni cum Sextio conſiliorum omnium ſocietas fuerit. huc ſpectat illa concluſio: Quaero, qui poſsis eos, quos crimine coniungis, teſtimonio diiungere? Quod autem Vatinius in teſtimonio, idem faciebat in accuſatione Sextij Albinouanus. cui Cicero in oratione pro Sextio reſpondens, Quo modo, inquit, in hoc genere praeſidij comparati accuſas Sextium, cum idem laudes Milonem?

ORATIO

Quaero, quae tanta in te uanitas, tanta leuitas fuerit, ut in hoc iudicio T. Annium iiſdem uerbis laudares, quibus eum laudare & boni uiri, & boni ciues conſueuerunt, cum in eundem nuper, ab eadem illa taeterrima furia productus ad populum, cupidiſſime falſum teſtimonium dixeris? an erit haec optio, & poteſtas tua, ut, cum Clodianas operas, & facinoroſorum hominum, & perditorum manum, uideris, Milonem dicas, id quod in concione dixiſti, gladiatoribus, & beſtiarijs obſediſſe remp. cum autem ad tales uiros ueneris, non audeas ciuem ſingulari uirtute, fide, conſtantia uituperare? ſed, cum T. Annium tantopere laudes, & clariſſimo uiro nonnullam laudatione tua labeculam adſpergas, (in illorum enim numero mauult T. Annius eſſe, qui a te uituperantur) uerum etiam quaero, cum in rep. adminiſtranda T. Annio cum P. Sextio conſiliorũ omnium ſocietas fuerit, (id quod non ſolum bonorum, uerum etiam improborum iudicio declaratum eſt: eſt enim reus uterque ob eandem cauſſam, & eodem crimine; alter die dicta ab eo, quem tu unum improbiorem eſſe, quam te, nonnumquam ſoles confiteri; alter tuis conſilijs, illo tamen adiuuante) quaero, qui poſſis eos, quos cri-

mine coniungis, teſtimonio diſiungere? Extremum illud eſt, quod mihi abs te reſponderi uelim; cum multa in Albinouanum de praeuaricatione diceres, dixeris ne, nec tibi placuiſſe, nec oportuiſſe Sextium de ui reum fieri? qua uis lege, quouis crimine accuſandum potius fuiſſe? etiam illud dixeris, cauſſam Milonis, fortiſſimi uiri, cõiunctam cum hoc exiſtimari? quae pro me a Sextio facta ſint, bonis eſſe grata? non coarguo inconſtantiam orationis, ac teſtimonij tui: quas enim huius actiones probatas bonis eſſe dicis, in eas pluribus uerbis teſtimonium dixiſti; quicum autem eius cauſſam, periculumq. coniungis, eũ ſummis laudibus extuliſti: ſed hoc quaero, num P. Sextium, qua lege accuſandum omnino fuiſſe negas, ea lege condemnari putes oportere? aut, ſi te in teſtimonio conſuli nolis, ne quid tibi auctoritatis a me tributum eſſe uideatur, dixeris ne in eum teſtimonium de ui, quem negaris reum omnino de ui fieri debuiſſe? *

deeſt aliquid.

EXPLANATIO

TAETERRIMA *furia*} P. Clodio, aedilitatem hoc anno gerente, & Milone ad populum de ui accuſante. pro Sextio. Nam quid ego de aedili illo loquar? qui etiam diem dixit, & accuſauit de ui Milonem. ep. 3. lib. 2. ad Q. fr. AD *tales uiros*} iudices in cauſſa Sextij. IMPROBORVM} Clodium & Albinouanum ſignificat: quorum ille Milonem de ui, hic Sextium eodem crimine accuſabat. ALTER} Milo. AB. EO,} a P. Clodio. QVEM *tu unum improbiorem eſſe, quam te, nonnumquam ſoles confiteri;*} ſimilis argutia in orat. de Prou. Piſo Gloriatur ſe perfeciſſe, ne Gabinius, unus omnium nequiſsimus exiſtimaretur. Par concinnitas Phil. 2. in ijs uerbis: Quem, quia iure ei inimicus fui, doleo a te iam omnibus uitijs eſſe ſuperatum. ALTER} Sextius. TVIS *conſilijs*} tu enim Albinouanum ad accuſandum impuliſti. ILLO} Clodio. EOS,} Milonem & Sextium: cum Milonem laudes, in Sextium teſtimonium dicas. DE. PRAEVARICATIONE} prima Vatinij inconſtantia, qui reprehenderit Albinonanum ut praeuaricatorem, cum tamen Sextium diceret, non oportuiſſe de ui reum fieri: ſecunda in eo: cauſſam Milonis: tertia, Quae pro me a Sextio facta ſint: quarta, Dixeris ne in eum teſtimonium de ui. A. SEXTIO} cum tribunus pl. de meo reditu omni ope contendit. NE *quid tibi auctoritatis*} nemo conſulitur, niſi cui aliquid tribuatur: ei uero, qui teſtimonium dicat, cur quidquam tribuat defenſor eius, in quem dicitur? Iocatur igitur Cicero, cum ait: ſi te in teſtimonio conſuli nolis: cum ipſe ſit is, qui nolit eum conſulere, ne quid auctoritatis ei tribuiſſe uideatur. Aliquid omnino, quo concludatur interrogatio, uidetur deſiderari.

IN. ORA-

IN . ORATIONEM . CICERONIS
PRO . M . COELIO . RVFO
PAVLLI . MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

M. COELIVS *Rufus, equitis Romani filius, cuius exſtat epiſtolarum liber ad Ciceronem, accuſatus de ui a Sempronio Atratino, a Cicerone defenditur apud Cn. Domitium Caluinum praetorem, Marcellino & Philippo cos. Ipſe quoque Coelius egit cauſſam ſuam, auctore Quinctiliano lib.2.cap. 1. & Suetonio de claris rhet.*

M. TVLLII. CICERONIS

PRO. M. COELIO. RVFO

ORATIO. XXXIV

SI *quis, iudices, forte nunc adſit ignarus legum, iudiciorum, conſuetudinis noſtrae; miretur profecto, quae ſit tanta atrocitas huiuſce cauſſae, quod diebus feſtis, ludisq. publicis, omnibus negotijs forenſibus intermiſſis, unum hoc iudicium exerceatur; nec dubitet, quin tanti facinoris reus arguatur, ut, eo neglecto, ciuitas ſtare non poſſit. idem, cum audiat eſſe legem, quae de ſeditioſis conſceleratisq. ciuibus, qui atmati ſenatum obſederint, magiſtratibus uim attulerint, remp. oppugnarint, quotidie quaeri iubeat: legem non improbet, crimen, quod uerſetur in iudicio, requirat. cum audiat nullum facinus, nullam audaciam, nullam uim in iudicium uocari, ſed adoleſcentem illuſtri ingenio, induſtria, gratia, accuſari ab eius filio, quem ipſe in iudicium & uocet, & uocarit, oppugnari autem hunc opibus meretricijs: illius pietatem non reprehendat, muliebrem libidinem comprimendam putet, uos laborioſos exiſtimet, quibus otioſis ne in communi quidem otio liceat eſſe. etenim, ſi attendere diligenter, exiſtimare uere de omni hac cauſſa uolueritis; ſic conſtituetis, iudices, nec deſcenſurum quemquam ad hanc accuſationem fuiſſe, cui, utrum uellet, liceret, nec, cum deſcendiſſet, quidquam habiturum ſpei fuiſſe, niſi alicuius intolerabili libidine, & nimis acerbo odio niteretur. ſed ego Atratino, humaniſſimo, atque optimo adoleſcenti, meo neceſſario, ignoſco, qui habet excuſationem uel pietatis, uel neceſſitatis, uel aetatis. ſi uoluit accuſare, pietati tribuo: ſi iuſſus eſt, neceſſitati: ſi ſperauit aliquid, pueritiae: ceteris non modo nihil ignoſcendum, ſed etiam acriter eſt reſiſtendum. Ac mihi quidem uidetur, iudices, hic introitus defenſionis adoleſcentiae M. Coelij maxime conuenire, ut ad ea, quae accuſatores, deformandi huius cauſſa, detrahendae ſpoliandaeq. dignitatis gratia, dixerunt, primum reſpondeam.*

EXPLANATIO

ESSE *legem,*} a Q. Lutatio Catulo de ui latam. QVOTIDIE *quaeri*} non modo quotidie, nulla feſtorum dierum, ludorum ue publicorum ratione habita, ſed etiam extra ordinem, ideſt ante alias cauſſas. itaque Coelium accuſauit Atratinus, ut patrem ſuum, qui a Coelio in iudicium uocabatur, periculo liberaret. ſic accuſaſſe M. Tucciũ de ui Sempronius Rufus dicitur in ep. Coelij lib. IIX. eo conſilio, quod uidebat, ſi extradinarius nemo reus acceſsiſſet, ſibi eo anno cauſſam eſſe dicendam. ILLVSTRI *ingenio,*} cuius cognita iam eloquentia erat ex accuſatione, & condemnatione C. Antonij, collegae Ciceronis in conſulatu. INDVSTRIA,} ſine qua non cognoſcitur ingenium. ET *uocet, & uocarit,*} Atratini, accuſatoris ſui, patrem Coelius de ambitu accuſauerat: abſolutum iterum accuſauit. infra: Nec, ſi ſibi ſemel periculum ambitus ſubeundum putaret, ipſe alterum iterum ambitus crimine accerſeret. Et poſt: Herennium dicere audiſtis, uerbo ſe moleſtum non futurum fuiſſe Coelio, niſi iterũ eadem de re ſuo familiari abſoluto nomen hic detuliſſet. Et in oratione prope ultima: Nomen amici mei de ambitu detulit: quem abſolutum inſequitur, reuocat. Et paullo poſt: Non poteſt, qui ambitu ne abſolutum quidem patitur eſſe abſolutum, ipſe impune umquam eſſe largitor. OPIBVS *meretricijs:*} Clodiae, Publij ſororis, quae impudicitiae nomine peſsime audiebat. propterea uocatur infra non modo nobilis, ſed etiam nota. DESCENSVRVM} de hoc uerbo diximus in Diuin. in eo loco, Ad accuſandum deſcenderim. LIBIDINE, *& odio*} in Clodiam. PIETATI *tribuo:*} qui uoluerit accuſare accuſatorem patris ſui. IVSSVS} a patre. SI *ſperauit aliquid,*} ſi ſperauit gloriam, more accuſantium. lib. 2. off. PVERITIAE:} ex pueritia iam exceſſerat, cum in foro, ſumpta uirili toga, uerſaretur. Sed, Pueritiae, dixit Cicero, ad contemptum, pro, adoleſcentiae. DEFORMANDI *huius cauſſa,*} extra cauſſam: cuius generis multa ab accuſatoribus ſaepe dicuntur.

ORATIO

OBIECTVS *eſt pater uarie, quod aut parum ſplendidus ipſe, aut parum pie tractatus a filio diceretur. De dignitate Coelius notis, ac maioribus natu, etiam ſine mea oratione, tacitus facile ipſe reſpondeat. quibus autem propter ſenectutem, quod iam diu minus in foro nobiſcum uerſatur, non aeque eſt cognitus, hi ſic habeant; quaecumque in equite R. dignitas eſſe poſſit, quae certe poteſt eſſe maxima, eam ſemper in M. Coelio habitam eſſe ſummam, hodieq. haberi, non ſolum a ſuis, ſed etiam ab omnibus, quibus potuerit aliqua de cauſſa eſſe notus. Equitis autem R. eſſe filium, criminis loco poni ab accuſatoribus, neque his iudicantibus oportuit, neque defendentibus nobis. Nam, quod de pietate dixiſtis, eſt quidem iſta noſtra exiſtimatio, ſed iudicium certe parentis. quid nos opinemur, audietis ex iuratis: quid parentes ſentiant, lacrumae matris, incredibilisq. maeror,*

ſqualor

ſqualor patris, & haec praeſens maeſtitia, quam cernitis, luctusq. declarat. Nam, quod eſt obiectum, municipibus eſſe adoleſcentem non probatum ſuis: nemini umquam praeſenti Puteolani maiores honores habuerunt, quam abſenti M. Coelio: quem & abſentem in ampliſſimum ordinem cooptauerunt, & ea non petenti detulerunt, quae multis petentibus denegarunt: ijdemq. nunc lectiſſimos uiros & noſtri ordinis, & equites R. cum legatione ad hoc iudicium, & cum grauiſſima, atque ornatiſſima laudatione miſerunt. Videor mihi ieciſſe fundamenta defenſionis meae: quae firmiſſima ſunt, ſi nitantur iudicio ſuorum. neque enim uobis ſatis commendata huius aetas eſſe poſſet, ſi non modo parenti, tali uiro, uerum etiam municipio tam illuſtri, ac tam graui diſpliceret. Equidem, ut ad me reuertar, ab his fontibus profluxi ad hominum famam; & meus hic forenſis labor, uitaeq. ratio dimanauit ad exiſtimationem hominum paullo latius, commendatione ac iudicio meorum.

EXPLANATIO

PARVM *ſplendidus*} proprie ſplendor eſt equeſtris ordinis, dignitas ſenatorij. ad equites tamen interdum dignitas trasfertur. ideo ſequitur hic, De dignitate Coelius ipſe reſpondeat. & paullo poſt, Quaecumque in equite Romano dignitas eſſe poſſit. COELIVS} pater, qui aderat. NOTIS,} qui eum nouerunt: in utraque enim ſignificatione accipitur: ut ad Lucceium lib.v. Ignotis, pro, ijs, qui non nouerant. TACITVS *facile ipſe reſpondeat.*} quo modo tacitus reſpondeat? ipſo notorum, ac maiorum natu teſtimonio. HIS *iudicantibus*} nam tertia pars iudicum ex equeſtri ordine Aurelia lege conſtabat. NOBIS.} ipſe enim Cicero equitis Romani erat filius. DE *pietate*} parum pie tractatum eſſe a filio. IN *ampliſſimum ordinem*} in decuriones. NOSTRI *ordinis,*} ſenatorij. multi enim ſenatores ex municipijs erant.

ORATIO

NAM, quod obiectum eſt de pudicitia, quodq. omnium accuſatorum non criminibus, ſed uocibus maledictisq. celebratum eſt; id numquam tam acerbe feret M. Coelius, ut eum paeniteat non deformem eſſe natum. ſunt etenim iſta maledicta peruulgata in omnes, quorum in adoleſcentia forma & ſpecies fuit liberalis. ſed aliud eſt maledicere, aliud accuſare. accuſatio crimen deſiderat, rem ut definiat, nomine ut notet, argumento probet, teſte confirmet. maledictio autem nihil habet propoſiti, praeter contumeliam: quae ſi petulantius iactatur, conuicium; ſi facetius, urbanitas nominatur. quam quidem partem accuſationis admiratus ſum, & moleſte tuli potiſſimum eſſe Atratino datam. neque enim decebat, neque aetas illa poſtulabat, neque id, quod animaduertere poteratis, pudor patiebatur optimi adoleſcentis, in tali illum oratione uerſari. uellem aliquis ex uobis robuſtioribus hunc maledicendi locum ſuſcepiſſet: aliquanto liberius, & fortius, & magis more noſtro refutaremus iſtam maledicendi licentiam. tecum, Atratine, agam lenius; quod & pudor tuus moderatur orationi meae; & meum erga te, parentemq. tuum beneficium tueri debeo. illud tamen te eſſe admonitum uolo: primum, qualis es, talem te eſſe exiſtimes; ut, quantum a rerum turpitudine abes, tantum te a uerborum libertate ſeiungas: deinde, ut ea in alterum ne dicas, quae cum tibi falſo reſponſa ſint, erubeſcas. quis eſt enim, cui uia iſta non pateat? qui iſti aetati non poſſit, quam uelit petulanter, etiam ſi ſine ulla ſuſpicione, at non ſine argumento maledicere? ſed iſtarum partium culpa eſt eorum, qui te agere uoluerunt; laus pudoris tui, quod ea te inuitum dicere uidebamus; ingenij, quod ornate, politeq. dixiſti. uerum ad iſtam omnem orationem breuis eſt defenſio. nam, quo ad aetas M. Coelij dare potuit iſti ſuſpicioni locum, fuit primum ipſius pudore, deinde etiam patris diligentia, diſciplinaq. munita. qui, ut huic uirilem togam dedit; nihil dicam hoc loco de me; tantum ſit, quantum uos exiſtimatis; hoc dicam, hunc a patre continuo ad me eſſe deductum. nemo hunc in illo aetatis flore uidit, niſi aut cum patre, aut mecū, aut in M. Craſſi caſtiſſima domo, cum artibus honeſtiſſimis erudiretur.

EXPLANATIO

VT. EVM *paeniteat non deformem eſſe natum.*} modeſte, Non deformem, pro, formoſum. laudat hunc locum Gellius lib. XVII. cap. I. NOMINE *ut notet,*} de Orat. lib. 2. Factum ne ſit, quaeratur, quale ſit, quod nomen habeat. MEVM *erga te, parentemq. tuum beneficium*} Atratini patrem, ut arbitror, Cicero defenderat. TVERI} non debeo, quos beneficio affecerim, eoſdem laedere. NON *ſine argumento,*} deeſſe enim non poteſt, quod in eos dicatur, quorum ſpecies & forma liberalis eſt.

ORATIO

NAM, quod Catilinae familiaritas obiecta Coelio eſt, longe ab iſta ſuſpicione abhorrere debet. hoc enim adoleſcente, ſcitis conſulatum mecum petiſſe Catilinam. ad quem ſi acceſſit, aut ſi a me diſceſſit umquam; quamquam multi boni adoleſcentes illi homini nequam, atque improbo ſtuduerunt; tum exiſtimetur Coelius Ca-

tilinae

tilinae nimium familiaris fuiſſe. At enim poſtea ſcimus, & uidimus eſſe hunc in illius amicis. Quis negat? ſed ego illud tempus aetatis, quod ipſum ſua ſponte infirmum, aliorum libidine infeſtum eſt, id hoc loco defendo. fuit aſſiduus mecum praetore me: non nouerat Catilinam: Africam tum praetor ille obtinebat. ſecutus eſt annus: cauſſam de pecunijs repetundis Catilina dixit: mecum erat hic, illi ne aduocatus quidē uenit umquam. deinceps fuit annus, quo ego conſulatum petiui. petebat Catilina mecum. numquam ad illum acceſſit, a me numquam receſſit. tot igitur annos uerſatus in foro ſine ſuſpicione, ſine infamia, ſtuduit Catilinae iterum petenti. quem ergo ad finem putas cuſtodiendam illam aetatem fuiſſe? nobis quidem olim annus erat unus ad cohibendum brachium toga conſtitutus, & ut exercitatione ludoq. campeſtri tunicati uteremur. eademq. erat, ſi ſtatim mereri ſtipendia coeperamus, caſtrenſis ratio, ac militaris. qua in aetate, niſi qui ſe ipſe ſua grauitate, & caſtimonia, & cum diſciplina domeſtica, tum etiam naturali quodam bono, defenderet; quoquo modo a ſuis cuſtoditus eſſet, tamen infamiam ueram effugere non poterat. ſed, qui prima illa initia aetatis integra, atque inuiolata praeſtitiſſet; de eius fama, ac pudicitia, cum is iam ſe corroborauiſſet, ac uir inter uiros eſſet, nemo loquebatur. Studuit Catilinae, cum iam aliquot annos eſſet in foro Coelius. & multi hoc idem ex omni ordine, atque ex omni aetate fecerunt. habuit enim ille, ſicuti meminiſſe uos arbitror, permulta maximarum non expreſſa ſigna, ſed adumbrata uirtutum. utebatur hominibus improbis multis: & quidem optimis ſe uiris deditum eſſe ſimulabat. erant apud illum illecebrae libidinū multae: erant etiam induſtriae quidam ſtimuli, ac laboris. flagrabant uitia libidinis apud illum: uigebant etiam ſtudia rei militaris. neque ego umquam fuiſſe tale monſtrum in terris ullum puto, tam ex contrarijs, diuerſisque, inter ſe pugnantibus naturae ſtudijs, cupiditatibusq. conflatum. quis clarioribus uiris quodam tempore iucundior? quis turpioribus coniunctior? quis ciuis meliorum partium aliquando? quis taetrior hoſtis huic ciuitati? quis in uoluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior? quis in largitione effuſior? illa uero, iudices, in illo homine mirabilia fuerunt, comprehendere multos amicitia, tueri obſequio, cum omnibus communicare quod habebat, ſeruire temporibus ſuorum omnium pecunia, gratia, labore corporis, ſcelere etiam, ſi opus eſſet, & audacia; uerſare ſuam naturam, & regere ad tempus, atque huc & illuc torquere, & flectere; cum triſtibus ſeuere, cum remiſſis iucunde, cum ſenibus grauiter, cum iuuentute comiter, cum facinoroſis audacter, cum libidinoſis luxurioſe uiuere. Hac ille tam uaria multipliciq. natura cum omnes omnibus ex terris homines improbos, audaceſq. collegerat, tum etiam multos fortes uiros, & bonos ſpecie quadam uirtutis aſſimulatae tenebat. neque umquam ex illo delendi huius imperij tam ſceleratus impetus exſtitiſſet, niſi tot uitiorum tanta immanitas quibuſdam facilitatis, & patientiae radicibus niteretur. Quare iſta condicio, iudices, reſpuatur, nec Catilinae familiaritatis crimen haereat: eſt enim commune cum multis, & cum quibuſdam etiam bonis. me ipſum, me, inquam, quondam paene ille decepit; cum & ciuis mihi bonus, & optimi cuiuſque cupidus, & firmus amicus, & fidelis uideretur. cuius ego facinora oculis prius, quam opinione, manibus ante, quam ſuſpicione, deprehendi. cuius in magnis cateruis amicorū ſi fuit etiam Coelius, magis eſt, ut ipſe moleſte ferat erraſſe ſe, ſicut & nonnumquam in eodem homine me quoque erroris mei paenitet, quam ut iſtius amicitiae crimen reformidet. itaque a maledictis pudicitiae ad coniurationis inuidiam oratio eſt ueſtra delapſa: poſuiſtis enim, atque id tamen titubanter, & ſtrictim, coniurationis hunc propter amicitiam Catilinae participem fuiſſe. in quo non modo crimen non haerebat, ſed uix diſerti adoleſcentis cohaerebat oratio. Qui enim tantus furor in Coelio? quod tantum aut in moribus, naturaq. uulnus, aut in re, atque fortuna? ubi denique in iſta ſuſpicione eſt Coelij nomen auditum? nimium multa de eo minime dubia loquor: hoc tamen dico; non modo ſi ſocius coniurationis, ſed niſi inimiciſſimus iſtius ſceleris fuiſſet; numquam coniurationis accuſatione adoleſcētiam ſuam potiſſimum commendare uoluiſſet. quod, haud ſcio, an de ambitu, & de criminibus iſtius ſodalium, ac ſequeſtrium, quoniam huc incidi, ſimiliter reſpondendum putem. numquam enim tam Coelius amens fuiſſet, ut, ſi ſe iſto infinito ambitu commaculaſſet, ambitus alterum accuſaret. neque enim eius facti in altero ſuſpicionem quaereret, cuius ipſe ſibi perpetuam licentiam optaret; nec, ſi ſibi ſemel periculum ambitus ſubeundum putaret, ipſe alterum iterum ambitus crimine arcerſeret. quod quamquam nec ſapienter, & me inuito facit; tamen eſt eiuſmodi cupidus, ut magis inſectari alterius innocentiam, quam de ſe timide cogitare uideatur.

EXPLANATIO

INFESTVM *eſt,*} paſsiue, pro, infeſtatur: ut pro Amerino, filij uita infeſta. Et de Prou. Excurſionibus barbarorum infeſta uia. CAVSSA *de pecunijs repetundis*} ad Att. lib. I. Bis abſolutum eſſe Catilinam. AD *cohibendum brachium toga*} brachium dextrum, ſumpta uirili toga: quod modeſtiae cauſſa fiebat. CAMPESTRI} non, ludo campeſtri, ſed, campeſtri tunicati uteremur. & hoc modeſtiae cauſſa. erat autem campeſtre ueſtitus hiemalis, ſupra tunicam. unde Horatius de re abſurda: Penula ſolſtitio, campeſtre niualibus auris. & Aſconius pro Scauro: Cato praetor iudicium, quia aeſtate agebatur, ſine tunica exercuit, campeſtri ſub toga cinctus. STATIM} ſumpta uirili toga. CASTRENSIS *ratio,*} ut ſumma diligentia ſuſpicionem adoleſcentes impudicitiae uitarent. FACILITATIS,} in moribus, in ſermone, & conſuetudine. ſupra: Quis clarioribus uiris quodam tempore iucundior? IAM *ſe corroborauiſſet,*} infra, Corroborata aetate, Firmata aetate, cum paullum roboris acceſsiſſet aetati: & pro Sextio, Cum ſe uox corroborauerit. In ep. ad M. Brutum lib. XIII. Cum primum M. Terentius in forum uenit, ad amicitiam ſe meam contulit: deinde, ut ſe corroborauit, duae cauſſae acceſſerunt, quae meam in illum beneuolentiam augerent. PATIENTIA} ſupra: quis in laboribus patientior? VVLNVS} uitium.

uitium. ſic Phil. XII. Noſſe aliquod uulnus, quod nobis ignotum eſſet, uidebantur. AVT *in re, atque fortuna?* } fieri enim non poteſt, ut de patriae quiſquam exitio cogitet, niſi uel moribus, naturaq. ſit improbus, uel domeſticis difficultatibus ad rerum nouitatem impellatur. CONIVRATIONIS *accuſatione* } accuſato C. Antonio, collega Ciceronis. infra. DE *ambitu* } in oratione accuſatorum adſperſa de ambitu quaedam erant. ISTIVS } Coelij. SODALIVM, *ac ſequeſtrium*, } in crimine ambitus. INFINITO } cuius plurimos eſſe teſtes neceſſe eſt. ALTERVM } Atratini accuſatoris patrem. ITERVM } Atratrini patrem abſolutum, iterum accuſauit. ſupra: Adoleſcentem illuſtri ingenio, induſtria, gratia, accuſari ab eius filio, quem ipſe in iudicium & uocet, & uocarit. Infra: Nomen amici mei de ambitu detulit: quem abſolutum inſequitur, reuocat. NEC *ſapienter, & me inuito* } infra: Nemini noſtrum obtemperat: eſt uiolentior, quam uellem. ſed ego non loquor de ſapientia, quae non cadit in hanc aetatem; de impetu animi loquor, de cupiditate uincendi, de ardore mentis ad gloriam. EST *eiuſmodi cupidus*, } ita cupidus. parum uſitate: ſed alterum tamen lib. I. in Verr. reperimus exemplum. Quam tu uiam, inquit, thenſarum, atque pompae eiuſmodi exegiſti, ut tu ipſe illa ire non audeas. Vbi Aſconius, Eiuſmodi exegiſti, interpretatur, ſic exegiſti.

ORATIO

NAM, quod aes alienum obiectum eſt, ſumptus reprehenſi, tabulae flagitatae: uidete, quam pauca reſpondeam. tabulas, qui in patris poteſtate eſt, nullus conficit: uerſuram numquam omnino fecit ullam. ſumptus unius generis obiectus eſt, habitationis: triginta millibus dixiſtis eum habitare. nunc demum intelligo P. Clodij inſulam eſſe uenalem, cuius hic in aediculis habitet, decem ut opinor, millibus. uos autem, dum illi placere uultis, ad tempus ei mendacium ueſtrum accommodauiſtis.

EXPLANATIO

TRIGINTA *millibus* } annuis. qui ſunt ſcutati nongenti. INSVLAM *eſſe uenalem*, } nam ſi aedicularum Clodij locatio tanti aeſtimatur; in quo mendacium eſt; quia Coelius in ijs habitat non triginta millibus, ſed decem millibus: quanti aeſtimabitur inſula eiuſdem Clodij? mendacium igitur hoc accommodatum eſt Clodio, inſulam ſuam uendere cupienti. Inſula duplex eſt, maior, & minor: maior, aedes aliquot iunctae, uijs undique terminatae; qui & uicus dicitur: unde Suetonius in Iulio: Cenſum uicatim per dominos inſularum egit. Minor, una domus eſt, uiarum ambitu finita. Eam domum, quod ex Plinio lib. XXXVI. cap. 15. licet intelligere, Clodius emit H-S centies quadragies ſepties millibus, quae ſunt ſcutatorum millia quadringenta eoq. amplius.

ORATIO

REPREHENDISTIS, a patre quod ſemigrarit. quod quidem iam in hac aetate minime reprehendendum eſt. qui cum ex reip. cauſſa eſſet mihi quidem moleſtam, ſibi tamen glorioſam uictoriam conſecutus, & per aetatem magiſtratus petere poſſet; non modo permittente patre, ſed etiam ſuadente, ab eo ſemigrauit: & cum domus patris a foro longe abeſſet; quo facilius, & noſtras obire domos, & ipſe a ſuis coli poſſet, conduxit in Palatio non magno domum. quo loco poſſum dicere id, quod uir clariſſimus, M. Craſſus, cum de aduentu regis Ptolemaei quereretur, paullo ante dixit,

„ Vtinam ne in nemore Pelio.

Ac longius quidem mihi contexere hoc carmen liceret:

„ Nam numquam hera errans hanc moleſtiam nobis exhiberet,

„ Medea animo aegra, amore ſaeuo ſaucia.

ſic enim, iudices, reperietis, quod, cum ad id loci uenero, oſtendam, hanc Palatinam Medeam, migrationemq. huic adoleſcenti cauſſam ſiue malorum omnium, ſiue potius ſermonum fuiſſe. quamobrem illa, quae ex accuſatorum oratione praemuniri iam, & fingi intelligebam, fretus ueſtra prudentia, iudices, non pertimeſco.

EXPLANATIO

EX. REIP. *cauſſa* } accuſauit C. Antonium de maieſtate. infra: Neque enim poteſt, qui hominem conſularem, quod ab eo remp. uiolatam diceret, in iudicium uocarit, ipſe eſſe in rep. ciuis turbulentus. MIHI *quidem moleſtam*, } condemnatus eſt C. Antonius Cicerone defendente. pro Domo. NON *magno* } decem millibus, ideſt ſcutatis CCC. M. CRASSVS, } qui cauſſam hanc ante Ciceronem egerat. CVM *de aduentu regis Ptolemaei quereretur*, } pulſus a ſuis ciuibus Ptolemaeus, rex Alexandrinus, Romam ſe contulit, ut a ſenatu, populoq. Romano reſtitueretur. eodem tempore legati Alexandrini contra eum uenerunt: quorum Ptolemaeus magnam partem per inſidias ſuſtulit, in ijs principem legationis Dionem Academicum. Obiecerat autem accuſator, pulſatos eſſe a Coelio Puteolis Alexandrinos legatos. quam partem Craſſus cum refelleret, queſtus eſt de aduentu Ptolemaei. niſi enim ueniſſet Romam, le-

N gati

gati non ueniſſent.ita pulſatio Puteolana nō nominaretur. in quo uſurpauit illud Ennij: Vtinam ne in nemore Pelio: ita repetens longinquam cauſſam, unde argumentum ſumpſerunt accuſatores de pulſatione Puteolana, ut repetierat poeta cauſſam eius amoris, qui Medeam perdidit. Hos uerſus ex Medea, Ennij tragoedia, recitat ſcriptor Rhet. ad Herennium.

Vtinam ne in nemore Pelio ſecuribus
„ Caeſa caecidiſſet abiegna ad terram trabes:
„ Ne ue inde nauis inchoandae exordium
„ Coepiſſet, quae nunc nominatur nomine
„ Argo: qua uecti Argiui delecti uiri
„ Petebant illam pellem inauratam arietis
„ Colchis, imperio regis Peliae, per dolum.
„ Nam numquam hera errans mea domo efferret pedem
„ Medea, animo aegro, amore ſaeuo ſaucia.

Primos duos uerſus effert Cicero lib. I. de Inuent. & in Topicis, & de Nat.de. lib. III. & Priſcianus lib. VII. ex quo etiam illud intelligitur, legendum, Caeſa cecidiſſet abiegna, non, ut lib. I. de Inuent. Caeſae cecidiſſent abiegnae. Initium ab Euripide ſumpſit Ennius. Graece enim ſic. Εἴθ' ὤφελ' ἀργοῦς. &c. HERA *errans mea*} transfert haec uerba a Medea ad Clodiam. PALATINAM *Medeam*,} Clodiam, in Palatio habitantem: quam feſtiue Cicero Palatinam Medeam uocat: quia Coelium Atratinus accuſator, ut in Fortunatiano legitur, pulchellum Iaſonem appellauerat. itaque ſtupri conſuetudo arguta ſimilitudine oſtenditur. MIGRATIONEMQ.} quod in Palatium migrauerit conducta domo. inde enim uicinae Clodiae natus eſt amor, & poſt amorem illa mala, quamquam falſa, quae nunc Coelio accuſatores obijciunt. ut, quemadmodum poeta, longe petita malorum cauſſa, dixit, Vtinam ne in nemore Pelio: ſic ego poſsim dicere, Vtinam ne in Palatium Coelius umquam migraſſet.

O R A T I O

AIEBANT enim fore teſtem ſenatorem, qui ſe pontificijs comitijs pulſatum a Coelio diceret. a quo quaeram, ſi prodierit, primum, cur ſtatim nihil egerit; deinde ſi id queri, quam agere, maluerit, cur productus a uobis potius, quam ipſe per ſe; cur tanto poſt potius, quam continuo queri maluerit? ſi mihi ad haec acute arguteq. reſponderit, tum quaeram denique, ex quo iſte fonte ſenator emanet. nam, ſi ipſe orietur, & naſcetur ex ſeſe; fortaſſe, ut ſoleo, commouebor: ſin etiam ut riuulus accerſitus, & ductus ab ipſo capite accuſationis ueſtrae; laetabor, cum tanta gratia, tantiſq. opibus accuſatio ueſtra nitatur, unum ſenatorem ſolum eſſe, qui uobis gratificari uellet, inuentum. Nec tamen illud genus alterum nocturnorum teſtium pertimeſco. eſt enim dictum ab illis, fore, qui dicerent uxores ſuas a cena redeuntes attrectatas eſſe a Coelio. graues erunt homines, qui hoc iurati dicere audeant, cum ſit his confitendum, numquam ſe ne congreſſu quidem, & conſtituto coepiſſe de tantis iniurijs experiri.

E X P L A N A T I O

PONTIFICIIS *comitijs*} ſacerdotes lege Domitia creati ſunt a populo tributis comitijs, antea creabantur a collegijs. Cicero, Aſconius. NIHIL *egerit*;} contra Coelium, cur eum de iniuria non accuſauerit. NASCETVR *ex ſeſe*;} a uobis non inductus, uerum ut iniuriam ſuam perſequatur. COMMOVEBOR:} agam iracunde cum ipſo. AB *ipſo capite*} a Clodia uel pretio, uel turpi conſuetudine corruptus. TANTA *gratia, tantiſq. opibus*} eiuſdem Clodiae, & propinquorum eius: ut infra. ſed uerbum, Gratia, proprie pertinet ad Clodiam, cum ſummo eius probro: ut gratioſus quoque Verris filius puer cum uituperatione dicitur act. I. in Verrem. NE *congreſſu quidem*,} non modo accuſatione, citato Coelio tamquam reo, ſed ne congreſſu quidem, ideſt ne ſi quidem caſu accidiſſet, ut cum Coelio congrederentur in iudicio. ET *conſtituto*} & ex conuentu, quod ita inter eos conueniſſet. COEPISSE} nedum ut perſecuti ſint iniurias ſuas uſque ad exitum iudicij.

O R A T I O

SED totum genus oppugnationis huius, iudices, & iam proſpicietis animis, &, cum inferetur, propulſare debebitis. non enim ab iiſdem accuſatur M. Coelius, a quibus oppugnatur: palam in eum tela iaciuntur, clam ſumminiſtrantur. neque id ego dico, ut inuidioſum ſit in eos, quibus glorioſum hoc etiam eſſe debet. funguntur officio: defendunt ſuos: faciunt, quod uiri fortiſſimi ſolent, laeſi dolent, irati efferuntur, pugnant, laceſſiti. ſed ueſtrae ſapientiae tamen eſt, iudices, non, ſi cauſſa iuſta eſt uiris fortibus oppugnandi M. Coelium, ideo uobis quoque uos cauſſam putare eſſe iuſtam alieno dolori potius, quam ueſtrae fidei, conſulendi. quae ſit multitudo in foro, quae genera, quae ſtudia, quae uarietas hominum, uidetis: ex hac copia quam multos eſſe arbitramini, qui hominibus potentibus, gratioſis, diſertis, cum aliquid eos uelle arbitrentur, ultro ſe offerre ſoleant, operam nauare,

uare,

nare, teſtimonium polliceri? Hoc ex genere ſi qui ſe in hoc iudicium forte proiecerint; excluditote eorum cupiditatem, iudices, ſapientia ueſtra, ut eodem tempore huius ſaluti, & religioni ueſtrae, & contra periculoſiſſimas hominum potentias condicioni omnium ciuium prouidiſſe uideamini. equidem uos abducam a teſtibus, neque huius iudicij ueritatem, quae mutari nullo modo poteſt, in uoluntate teſtium collocari ſinam; quae facillime effingi, nullo negotio flecti, ac detorqueri poteſt: argumentis agemus: ſignis omni luce clarioribus crimina refellemus: res cum re, cauſſa cum cauſſa, ratio cum ratione pugnabit. itaque illam partem cauſſae facile patior grauiter, & ornatae a M. Craſſo peroratam, de ſeditionibus Neapolitanis, de Alexandrinorum pulſatione Puteolana, & de bonis Pallae. uellem, dictum eſſet ab eodem etiam de Dione. de quo ipſo tamen, quid eſt, quod exſpectetis, quod is, qui fecit, aut non timet, aut etiam fateatur? etenim reus, qui dictus eſt & adiutor fuiſſe, & conſcius, P. Aſcitius, is iudicio eſt liberatus. quod igitur eſt huiuſmodi crimen, ut, qui commiſit, non neget; qui non negauit, abſolutus ſit? id hic pertimeſcat, qui non modo a facto, uerum etiam a conſcientiae ſuſpicione abfuit? &, ſi Aſcitio cauſſa plus profuit, quam nocuit inuidia: huic oberit tuum maledictum, qui iſtius facti non modo non ſuſpicione, ſed ne infamia quidem eſt adſperſus? At praeuaricatione eſt Aſcitius liberatus. Perfacile eſt iſti loco reſpondere, mihi praeſertim, a quo illa cauſſa defenſa eſt. ſed Coelius optimam cauſſam Aſcitij eſſe arbitratur: cuiuſmodi autem ſit, a ſua putat eſſe ſeiunctam: neque ſolum Coelius, ſed etiam adoleſcentes humaniſſimi, & doctiſſimi, rectiſſimis ſtudijs, atque optimis artibus praediti, Titus, Caiusq. Coponij, qui ex omnibus maxime Dionis mortem doluerunt, qui cum doctrinae ſtudio, atque humanitatis, tum etiam hoſpitio Dionis tenebantur. habitabat is apud L. Lucceium: ut audiſtis: fuerat ei cognitus Alexandriae. quid aut hic, aut ſummo ſplendore praeditus frater eius de M. Coelio exiſtimet, ex ipſis, ſi producti erunt, audietis. ergo haec remoueantur, ut aliquando, in quibus cauſſa nititur, ad ea ueniamus. Animaduerti enim, iudices, audiri a uobis, meum familiarem, L. Herennium perattente. in quo etſi magna ex parte ingenio eius, & dicendi genere quodam tenebamini: tamen nonnumquam uerebar, ne illa ſubtiliter ad criminandum inducta oratio animos ueſtros ſenſim, ac leniter accenderet. dixit enim multa de luxuria, multa de libidine, multa de uitijs iuuentutis, multa de moribus: & qui in reliqua uita mitis eſſet, & in hac ſuauitate humanitatis, qua prope iam delectantur homines, uerſari periucundum ſoleret; fuit in hac cauſſa pertriſtis quidam patruus, cenſor, magiſter: obiurgauit M. Coelium, ſicut neminem umquam parens: multa de incontinentia, intemperantiaq. diſſeruit. quid quaeritis, iudices? ignoſcebam uobis attente audientibus, propterea quod egomet tam triſte illud, & tam aſperum genus orationis horrebam.

EXPLANATIO

CVM *inferetur*,} cum teſtimonium ij dicent, qui ſuas uxores a Coelio attrectatas queruntur. TELA *iaciuntur*,} ab accuſatoribus. SVMMINISTRANTVR.} a propinquis Clodiae. ſequitur enim, Defendunt ſuos. Et, Summiniſtrantur, ijs, qui iaciunt, accuſatoribus ſcilicet. LAESI *dolent*,} non ipſi laeſi, ſed qui ſe laeſos putant in muliere propinqua. RELIGIONI *ueſtrae*,} iurati enim ſententiam dicetis. DE *ſeditionibus Naepolitanis*,} quas a Coelio commotas accuſatores dixerunt. DE *Alexandrinorum pulſatione Puteolana*,} obiectum erat, Puteolis pulſatos eſſe a Coelio legatos Alexandrinos, qui contra regem Ptolemaeum Romam proficiſcebantur. DE *bonis Pallae*.} a Coelio ereptis. DIONE.} legationis Alexandrinae principe, qui Romae regis opera eſt interfectus. de quo nihil uidetur eſſe dictum ab Atratino; cui nunc uni Cicero reſpondet: dixere autem reliqui accuſatores, ut infra. CAVSSA *plus profuit*,} confeſſus eſt ſe feciſſe, ſed, iure feciſſe, dixit. INVIDIA} caedis eius. CVIVSMODI *autem ſit*,} cuiuſcumque modi: quod etiam, cuicuimodi, ueteres dicebant. SEIVNCTAM:} nam Aſcitius fatetur, Coelius negat. DOCTRINAE *ſtudio*,} philoſophiae Academicae, qua Dio excellebat. ATQVE *humanitatis*,} elegantiores litterae humanitatis nomine ſignificantur: quod earum ſtudia feros, aſperoſque mores ad humanitatem, & manſuetudinem traducant. Gellius lib. XIII. cap. 15. L. LVCCEIVM,} ad quem Ciceronis exſtant epiſtolae lib. V. idem hic infra magna cum laude nominatur. INGENIO *eius*,} cum nihil diceret, in quo pondus eſſet. PATRVVS,} acres & aſperi ſunt obiurgatores patrui. nam patris naturalis ille fallit amor, & ad mitiorem partem traducit. ad Att. lib. 2. Ei nos *θεῖοι* uidemur. Horatius ode 12. lib. XIII. Patruae metuentes uerbera linguae. ſat. 3. lib. 2. Ne ſis patruus mihi.

ORATIO

AC prima pars fuit illa, quae me minus mouebat: fuiſſe meo neceſſario Beſtiae Coelium familiarẽ, cenaſſe apud eum, uentitaſſe domum, ſtuduiſſe praeturae. Non me haec mouent, quae perſpicue falſa ſunt: etenim eos una cenaſſe dicit, qui aut abſunt, aut quibus neceſſe eſt idem dicere. Neque uero illud me cõmouet, quod ſibi in Lupercis ſodalem eſſe Coelium dixit. fera quaedam ſodalitas, & plane paſtoricia, atque agreſtis germanorum Lupercorum, quorum coitio illa ſilueſtris ante eſt inſtituta, quam humanitas, atque leges: ſiquidem non modo nomina deferunt inter ſe ſodales, ſed etiam commemorant ſodalitatẽ in accuſando: ut, ne quis ſi id forte neſciat, timere uideatur. ſed haec omittam: ad illa, quae me magis mouerunt, reſpondebo. Deliciarum obiurgatio fuit longa, & ea lenior, plusq. diſputationis habuit, quam atrocitatis, quo etiam audita eſt attentius.

nam P. Clodius, amicus meus, cum ſe grauiſſime, uehementiſſimeq. iactaret, & omnia inflammatus ageret triſtiſſimis uerbis, uoce maxima, tametſi probabam eius eloquentiam, tamen non pertimeſcebam: aliquot enim in cauſſis eum uideram fruſtra litigantem. Tibi autem, Balbe, reſpondebo, primum precario, ſi licet, ſi fas eſt, defendi a me eum, qui nullum conuiuium renuerit, qui unguenta ſumpſerit, qui Baias uiderit. equidem multos & uidi in hac ciuitate, & audiui, non modo qui primoribus labris guſtaſſent genus hoc uitae, & extremis, ut dicitur, digitis attigiſſent, ſed qui totam adoleſcentiam uoluptatibus dediſſent, emerſiſſe aliquando, & ſe ad frugem bonam, ut dicitur, recepiſſe, grauesq. homines, atque illuſtres fuiſſe. datur enim conceſſu omnium huic aliquis ludus aetati; & ipſa natura profundit adoleſcentiae cupiditates: quae ſi ita erumpunt, ut nullius uitam labefactent, nullius domum euertant, faciles, & tolerabiles haberi ſolent. ſed tu mihi uidebare ex communi infamia iuuentutis aliquam inuidiam Coelio uelle conflare: itaque omne illud ſilentium, quod eſt orationi tributum tuae, fuit ob eam cauſſam, quod, uno reo propoſito, de multorum uitijs cogitabamus. facile eſt accuſare luxuriem. dies iam me deficiet, ſi, quae dici in eam ſententiam poſſunt, coner expromere. de corruptelis, de adulterijs, de proteruitate, de ſumptibus immenſa oratio eſt. ut tibi reum neminem, ſed uitia proponas; res tamen ipſa & copioſe, & grauiter accuſari poteſt. Sed ueſtrae ſapientiae eſt, iudices, non abduci ab reo, nec, quos aculeos habeat ſeueritas, grauitasq. ueſtra, cum eos accuſator erexerit in rem, in uitia, in mores, in tempora, emittere in hominem, & in reum; cum is non ſuo crimine, ſed multorum uitio ſit in quoddam odium iniuſtum uocatus. itaque ſeueritati tuae, ut oporteret, ita reſpondere non audeo. erat enim meum, deprecari uacationem adoleſcentiae; ueniamq. petere: non, inquam, audeo: perfugijs non utor aetatis: conceſſa omnibus iura dimitto: tantum peto, ut, ſi qua eſt inuidia communis hoc tempore aeris alieni, petulantiae, libidinum iuuentutis, quam uideo eſſe magnam, ne huic aliena peccata, ne aetatis, ac temporum uitia noceant. atque ego idem, qui haec poſtulo, quin criminibus, quae in hunc proprie conferuntur, diligentiſſime reſpondeam, non recuſo.

EXPLANATIO

BESTIAE} qui de ambitu damnatus erat. id ex ijs uerbis colligo, ſtuduiſſe praeturae. defenſum a Cicerone, cognoſcitur ex lib. 2. ad Q. fr. QVIBVS *neceſſe eſt idem dicere.*} quia ſint ex amicis Clodiae. GERMANORVM} uerorum: nam cum ſint ab Euandro inſtituti multo ante Romam conditam, ideſt, ante humanitatem, atque leges, ueri & germani ſunt Luperci, plane humanitatis expertes, cum nomina ſodales inter ſe deferunt. Sodalitates autem ad honorem alicuius dei inſtitutae ſunt, ut Lupercorum ad honorem Panos. In Catone: Sodalitates me quaeſtore inſtitutae ſunt. P. CLODIVS, *amicus meus,*} non is, qui Clodiae frater erat, Ciceronis inimicifsimus. Hic tertius erat accuſator, de numero ſubſcriptorum, alter L. Herennius: Atratinus nomen detulerat, & primas partes agebat. TRISTISSIMIS} aſperrimis. ſupra: Fuit in hac cauſſa pertriſtis quidam patruus. Et: Tam triſte illud, & tam aſperum genus orationis horrebam. BALBE,} quartus accuſator, Octauiae gentis, uel Attiae. nam Balbus ille, quem Cicero defendit, Corneliae gentis nomen ſumpſit ab eo, cuius beneficio, Gaditanus cum eſſet, ciuis Romanus factus eſt. PRECARIO,} precari ſe per iocum fingit: quaſi fateatur id, quod infra negat. QVI *Baias uiderit.*} non qui ſaepe ad Baianas aquas uoluptatis cauſſa iuerit, ſed qui eas uiderit modo, in quo tu crimen ponis. AD *frugem bonam*} explanatur ſequentibus uerbis. Corrigere ad frugem, pro, ut frugi ſit, Plautus in Trin. dixit. DE *proteruitate,*} proterui ſunt ſuperbi, arrogantes, contumelioſi. EREXERIT *in rem,*} in uitia, non in quemquam proprie. Tranſlata uerba, Erexerit, emittere, ad mentionem aculeorum accommodata. DEPRECARI *uacationem adoleſcentiae;*} non Coelio adoleſcenti proprie, ſed generatim omnibus adoleſcentibus: ut uacent, ſolutiq. ſint ijs legibus, quibus robuſtiorem teneri aetatem aequum eſt. OMNIBVS} adoleſcentibus. AETATIS} qua cum excuſatione erratur. QVI *haec poſtulo,*} ne huic aliena peccata, ne aetatis, ac temporum uitia noceant. QVAE *in hunc proprie conferuntur,*} nam illa ſuperiora non ad hunc proprie pertinent.

ORATIO

SVNT *autem duo crimina, auri, & ueneni: in quibus una atque eadem perſona uerſatur. aurum ſumptum a Clodia, uenenum quaeſitum, quod Clodiae daretur, dicitur. omnia ſunt alia non crimina, ſed maledicta, iurgij petulantis magis, quam publicae quaeſtionis. adulter, impudicus, ſequeſter, conuicium eſt, non accuſatio. nullum eſt enim fundamentum horum criminum, nulla ſedes. uoces ſunt contumelioſae, temere ab irato accuſatore nullo auctore emiſſae. horum duorum criminum uideo fontem, uideo auctorem, uideo certum nomen & caput. auro opus fuit: ſumpſit a Clodia, ſumpſit ſine teſte; habuit, quamdiu uoluit. maximum uideo ſignum cuiuſdam egregiae familiaritatis. necare eandem uoluit: quaeſiuit uenenum, ſollicitauit, quos potuit: parauit locum, conſtituit, attulit. magnum rurſus odium uideo cum crudeliſſimo diſſidio exſtitiſſe. res eſt omnis in hac cauſſa nobis, iudices, cum Clodia, muliere non ſolum nobili, ſed etiam nota. de qua ego nihil dicam, niſi depellendi criminis cauſſa. ſed intelligis pro tua praeſtanti prudentia, Cn. Domiti, cum hac ſola rem eſſe nobis: quae ſi ſe aurum Coelio commodaſſe non dicit, ſi uenenum ab hoc ſibi paratum eſſe non arguit; petulanter facimus, ſi matrem familias ſecus, quam matronarum ſanctitas poſtulat, nominamus: ſin, iſta muliere remota, nec crimen ullum, nec opes ad oppugnandum Coelium illis relinquentur; quid eſt aliud, quod nos patroni facere debeamus, niſi ut*

eos, qui inſectantur, repellamus? quod quidem facerem uehementius, niſi intercederent mihi inimicitiae cum iſtius mulieris uiro: fratrem uolui dicere: ſemper hic erro. nunc agam modice, nec longius progrediar, quam me mea fides, & cauſſa ipſa coget. neque enim muliebres umquam inimicitias mihi gerendas putaui; praeſertim cum ea, quam omnes ſemper amicam omnium potius, quam cuiuſquam inimicam, putauerunt. ſed tamen ex ipſa quaeram prius, utrum me ſecum ſeuere, & grauiter, & priſce agere malit, an remiſſe, ac leniter, & urbane. ſi illo auſtero more ac modo: aliquis mihi ab inferis excitandus eſt ex barbatis illis, non hac barbula, qua iſta delectatur, ſed illa horrida, quam in ſtatuis antiquis, & imaginibus uidemus; qui obiurget mulierem, & pro me loquatur; ne iſta mihi forte ſuccenſeat. exſiſtat igitur ex hac ipſa familia aliquis, ac potiſſimum caecus ille. minimum enim dolorem capiet, qui iſtam non uidebit. qui profecto ſi exſtiterit, ſic aget, & ſic loquetur. Mulier, quid tibi cum Coelio? quid cum homine adoleſcentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuiſti, ut aurum commodares; aut tam inimica, ut uenenum timeres? non patrem tuum uideras? non patruum, non auum, proauum, atauum audieras conſules fuiſſe? non denique modo te Q. Metelli matrimonium tenuiſſe ſciebas, clariſſimi, & fortiſſimi uiri, patriaeq. amantiſſimi? qui, ſimul ac pedem limine extulerat, omnes prope ciues uirtute, gloria, dignitate ſuperabat. cui cum ex ampliſſimo genere in familiam clariſſimam nupſiſſes, cur tibi Coelius tam coniunctus fuit? cognatus? affinis? uiri tui familiaris? nihil horum. quid igitur fuit, niſi quaedam temeritas, ac libido? non ne te, ſi noſtrae imagines uiriles non commouebant, ne progenies quidem mea, Quincta illa Claudia, aemulam domeſticae laudis in gloria muliebri eſſe admonebat? non uirgo illa Veſtalis, Claudia, quae patrem complexa triumphantem, ab inimico tribuno pl. de curru detrahi paſſa non eſt? cur te fraterna uitia potius, quam bona paterna, & auita, & uſque a nobis cum in uiris, tum etiam in feminis repetita, mouerunt? ideo ne ego pacem Pyrrhi diremi, ut tu amorum turpiſſimorum quotidie foedera ferires? ideo aquam adduxi, ut ea tu inceſte uterere? ideo uiam muniui, ut eam tu alienis uiris comitata celebrares? Sed quid ego, iudices, ita grauem perſonam induxi, ut & uerear, ne ſe idem Appius repente conuertat, &, Coelium incipiat accuſare illa ſua grauitate cenſoria: ſed uidero hoc poſterius, atque ita, iudices, ut uel ſeueriſſimis diſceptatoribus M. Coelij uitam me probaturum eſſe confidam. Tu modo mulier, (iam enim ipſe tecum, nulla perſona intro ducta, loquor) ſi ea, quae facis, quae dicis, quae inſimulas, quae moliris, quae arguis, probare cogitas, rationem tantae familiaritatis, tantae conſuetudinis, tantae coniunctionis reddas, atque exponas, neceſſe eſt. accuſatores quidem libidines, amores, adulteria, Baijs acta conuiuia, comiſſationes, cantus, ſymphonias, nauigia iactant: ijdemq. ſignificant, nihil ſe te inuita dicere. quae tu quoniam mente neſcio qua efferata, atque praecipiti in forum deferri iudiciumq. uoluiſti, aut diluas oportet, & falſa eſſe doceas; aut, nihil neque crimini tuo, neque teſtimonio credendum eſſe, fateare. ſin autem urbanius me agere mauis; ſic agam tecum: remouebo illum ſenem durum, ac paene agreſtem, ex hisq. tuis ſumam aliquem, ac potiſſimum minimum fratrem tuum, qui eſt in iſto genere urbaniſſimus, qui te amat plurimum, qui, propter neſcio quam, credo, timiditatem, & nocturnos quoſdam inanes metus tecum ſemper puſio cum maiore ſorore cubitauit. eum putato tecum loqui: Quid tumultuaris, ſoror? quid inſanis? quid, clamore exorſa, uerbis paruam rem magnam facis? uicinum adoleſcentulum adſpexiſti: candor huius te, & proceritas, uultus, oculiq. perpulerunt: ſaepius uidere uoluiſti: nonnumquam in ijſdem hortis uiſa nobilis mulier: illum, filium familias, patre parco, ac tenaci, habere tuis copijs deuinctum non potes: calcitrat, reſpuit, non putat tua dona eſſe tanti. confer te alio. habes hortos ad Tiberim: ac diligenter eo loco praeparaſti, quo omnis iuuentus natandi cauſſa uenit. hinc, licet, condiciones quotidie legas. cur huic, qui te ſpernit, moleſta es? redeo nunc ad te, Coeli, uiciſſim; ac mihi auctoritatem patriam, ſeueritatemq. ſuſcipio: ſed dubito, quem patrem potiſſimum ſumam, Caecilianum ne aliquem, uehementem, atque durum:

„ Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum
cor cumulatur ira: aut illum:
„ O infelix, o ſceleſte: ferrei ſunt iſti patres:
„ Ego ne quid dicam? ego ne quid uelim? quae tu omnia
„ Tuis foedis factis facis, ut ne quidquam uelim.

Vix ferenda diceret talis pater. Cur te in iſtam uicinitatem meretriciam contuliſti? cur, illecebris cognitis, non refugiſti? cur alienam ullam mulierem noſti? dede te, ac diſijce: per me licebit. ſi egebis, tibi dolebit: mihi ſat eſt, qui aetatis, quod reliquum eſt, oblectem meae. Huic triſti, ac decrepito ſeni reſponderet Coelius, ſe nulla cupiditate inductum de uia deceſſiſſe. quid ſigni? nulli ſumptus, nulla iactura, nulla uerſura. at fuit fama. quotus quiſque iſtam effugere poteſt in tam maledica ciuitate? uicinum eius mulieris miraris male audiſſe, cuius frater germanus ſermones iniquorum effugere non potuit? Leni uero, & clementi patri, cuiuſmodi ille eſt:

„ Fores effregit? reſtituentur. diſcidit
„ Veſtem? reſarcietur. –

Coelij cauſſa eſt expeditiſſima. quid enim eſſet, in quo ſe non facile defenderet? nihil iam in iſtam mulierem dico. ſed, ſi eſſet aliqua diſſimilis iſtius, quae ſe omnibus peruulgaret, quae haberet palam decretum ſemper aliquem; cuius in hortos, domum, Baias iure ſuo libidines omnium commearent; quae etiam aleret adoleſcentes, & parcimoniam patrum ſuis ſumptibus ſuſtentaret; ſi uidua libere, proterua petulanter, diues effuſe, libidinoſa meretricio more uiueret; adulterum ego putarem, ſi quis hanc paullo liberius ſalutaſſet?

EXPLANATIO

SEQVESTER, } in crimine ambitus; quod in Coelium collatum eſſe, ſupra dictum eſt. NVLLO *auctore* } a nemine enim cognouit: iratus haec ipſe fingit. VIDEO *auctorem*, } Clodiam ſcilicet. CERTVM *nomen*, } in auro ſumpto ſine teſte, familiaritatem: in ueneno quaeſito, diſcidium. NON *ſolum nobili, ſed etiam nota*. } accipe, Nota, in malam partem, ob impudicitiam ſcilicet: ut in

Verrem

Verrem act. 1. Qui non tam me impediunt, quod nobiles ſunt, quam adiuuant, quod noti ſunt. Et pro Flacco: Homines apud nos noti, inter ſuos nobiles. CN. DOMITI, } miror hunc & praetorem hac in cauſſa quaerere de ui, & eundem de ambitu eodem anno in cauſſa Beſtiae, ut legitur ep. 3. ad Q. fr. lib. 2. quod ſi quis licere putet; is ſi opinionem ſuam confirmabit exemplis, magnum, opinor, fecerit. nam mihi hoc probare facile eſt, ſortitos eſſe praetores deſignatos, quae cuiuſque cura, uel iuris dicundi, uel quaeſtionis exercendae, in magiſtratu futura eſſet. erant enim duo, qui ius dicerent, unus inter ciues, alter inter peregrinos: ceteri ſex quaerebant, ut quaeſiuit Cicero praetor de repetundis, eius autem collegae, Orchinius de peculatu, Voconius de ueneficio, Aquillius de ambitu, inter ſicarios duo Plaetorius, & Flaminius. qua ſimilitudine ſuſpicari fortaſſe licet, accidiſſe interdum, ut de duobus criminibus praetor unus eodem anno quaereret & pro cauſſarum paucitate ſufficeret. Nec uero dici poteſt, duos Cn. Domitios eodem anno praetores fuiſſe. alterum enim ab altero uel in illa epiſtola, uel in hac oratione Cicero diſtinxiſſet addito Caluini cognomine. is enim, auctore Dione, poſt biennium, legitimo interuallo, conſul fuit: ut eius praetura in hunc annum recidere uideatur. Quod ſi M. Craſſus hac in cauſſa Coelium defendit, ut oratio ipſa docet: fieri non poteſt, quod acuti uir ingenij, magnaeq. doctrinae recte animaduertit, quin Marcellino & Philippo cos. acta cauſſa ſit; cum Craſſum anno ſequenti ante exitum conſulatus, in prouinciam Syriam iuiſſe, hiſtoriae narrent. SECVS *nominamus*.} nam de matrona pudica, & proba diceret, Quam honoris cauſſa nomino: ut de Caecilia, in oratione pro Sex. Roſcio. VIRO.} P. Clodio, qui cum ea rem habuiſſe dicebatur. in extrema oratione: Ne eadem mulier cum ſuo coniuge & fratre turpiſsimum latronem eripuiſſe, & honeſtiſsimum adoleſcentem oppreſsiſſe uideatur. SEMPER *amicam omnium*} contumelioſe dictum de muliere. amica unius, turpiter accipitur; amica omnium, & ſemper, quanto magis? EX *barbatis illis*, } barbam alere priſci Romani ſolebant. qua de re diximus alio loco. NON *hac barbula*, } etſi raderentur Ciceronis aetate: adoleſcentuli tamen, praeſertim laſciuiores, aliquandiu prima barbula delectabantur, nec ſtatim eam deponebant. hinc illud ad Att. lib. 1. Concurſabant barbatuli iuuenes, duce filiola Curionis. IMAGINIBVS} omnis ſtatua imago eſt, non contra. nam imago eſt etiam picta, eſt in gemmis, eſt in annulis inciſa. CAECVS *ille*.} Ap. Claudius Caecus, qui Pyrrhi pacem diſſuaſit. ISTAM *non uidebit*.} iocatur, & mordet. quaſi turpem eius uitam, propinquos, praeſertim graues, ac ſeueros, pudeat inſpicere. PATREM *tuum*} Ap. Claudium Pulchrum, qui cum P. Seruilio Iſaurico conſulatum geſsit. PATRVVM, } C. Claudium Pulchrum, qui conſul fuerat cum M. Perperna. de quo dicit, Audieras, quia maior natu, quam Appius frater eius, Clodiae pater: nam conſul ante multos annos fuit. ut patrem Clodia conſulem uidere potuerit, patruum audire potius, quam uidere. AVVM, } C. Claudium Pulchrum Lentulum, qui conſul fuit cum M. Perperna. PROAVVM, } C. Claudium Pulchrum, conſulem cum Ti. Sempronio Graccho. ATAVVM} proauo non atauum, ſed abauum ſubijcio: ſic enim ordo poſtulat: idq. comprobat digeſta ueteribus faſtis annorum ratio. is autem fuit Ap. Claudius, conſul cum Q. Fuluio. Atauus uero P. Claudius Pulcher, conſul cum L. Iunio. Tritauus Appius ipſe Caecus, cuius perſona ad obiurgandam Clodiam Cicero nunc utitur. MODO} ante paucos annos. ante biennium enim perierat Metellus Celer Vatinio tribuno pl. ideſt Caeſare & Bibulo cos. ut colligitur ex oratione in Vatinium. SIMVL *ac pedem limine extulerat*, } nam domeſticis parietibus incluſa uirtus languet. NOSTRAE *imagines uiriles*} quae ſeruabantur in atrijs. QVINCTA *illa Claudia*} de cuius caſtitate ſic in oratione de haruſp. reſp. Sacra iſta maiores noſtri, adſcita ex Phrygia, Romae collocauerunt: quae uir is accepit, qui eſt optimus a populo Romano iudicatus, P. Scipio, femina autem, quae matronarum caſtiſsima putabatur, Quincta Claudia. Liuius hiſtoriam narrat lib. XXIX. quam & Suetonius attingit in Tiberio. VIRGO *illa Veſtalis*, } de qua Valerius, Suetonius, alij. PATREM} Ap. Claudium Pulchrum, de Salaſsis triumphantem, anno urbis DCX. Epitome 53. FRATERNA} P. Clodij. AQVAM} Claudiam, a nomine. VIAM} Appiam, a praenomine. COMISSATIONES} poſt cenam. MINIMVM *fratrem tuum*, } P. Clodium. tres enim fratres fuere, maximus natu Appius, minimus Publius, medius inter hos Caius, quem Pedianus nominat pro Milone. VRBANISSIMVS, } tecum. turpes enim blanditiae ſignificantur: ut e ſequentibus patet. PVSIO} paruus puer: qua aetate ſoli dormire non audent. *maiore ſorore*} duae igitur erant: ut Varro lib. III. r. r. teſtatur. Aut, Maiore, quam Clodius ipſe erat. PARVAM *rem*} cum id, quod quaeris, & quod amiſſum doles, conſequi alia ratione facile poſsis. VICINVM} Coelium, qui uicinis aedibus in Palatio habitabat. NOBILIS *mulier*} contumelioſe dictum: quae cum infamiam timere pro ſua nobilitate debuerit, uſque eo tamen adoleſcentis amore ſit capta, ut cum eo uel in hortis palam eſſe non puduerit. CONDICIONES *quotidie legas*.} deligas eos, cum nudos uideris, qui tibi ad explendam libidinem tuam probentur. Legere condiciones, & quaerere, quid ſit, Phil. 2. oſtendimus, in eo loco: Alia condicione quaeſita, & ante perſpecta. NVNC *enim demum*} ſi ſic legitur, quae ſit metri ratio, fateor me non intelligere. quocirca, ut ſenarius iambus ſit prior uerſus, poſterior autem ijſdem pedibus ingrediatur, ita diſtinguerē: Nunc demum enim mihi animus ardet: nunc meum cumulatur ira cor. AVT *illum*:} alterum patrem, uehementem, atque durum, non a Caecilio, ſed ab alio poeta inductum. FERREI *ſunt iſti patres*.} Ciceronis uerba, non poetae. EGO *ne quid uelim?*} niſi deleatur, ne, ſenarij ratio conſtare non poterit. NEQVIDQVAM} fruſtra, nullo fructu. ALIENAM} non cognatam, non affinem. DEDE *te*, } meretricibus. Antiqui aliquot libri, Te, non habet: & abeſſe poteſt. DISIICE:} rem familiarem. MIHI *ſat eſt, qui*} Qui, pro Quo, antique. Ennius in Hecuba: Date ferrum, qui me anima priuem. Poetae uerba ſunt a uerbo, Dede, ad, Oblectem meae. Sed

uerſuum diſtinctio ſatis obſcura. dabo tamen operam, ut ſuam cuique menſuram, ſi licebit, reſtituam. tres ſenarios facio, primum mutilum, perfecta tamen ſententia: alterum ultimo interciſo uerbo, quod uſitatum eſt comicis: tertium abſolutum.

-- Dede, ac diſijce: per me lice-
Bit. ſi egebis, tibi dolebit. mihi ſat eſt,
Qui, aetatis quod reliquum eſt, oblectem, meae.

MIRARIS} pater. ILLE *eſt*:} Mitio apud Terentium. in Ad. DECRETVM} ſtatutum, certum. PARSIMONIAM *patrum ſuis ſumptibus ſuſtentaret*;} quae daret adoleſcentibus, quod eorum patres, parci, ac tenaces, negarent. PROTERVA *petulanter*,} ſuperba impudenter. Clodiam deſcribit: cum de alia tamen eius diſsimili loqui ſe dixerit.

ORATIO

DICET *aliquis; haec igitur eſt tua diſciplina? ſic tu inſtituis adoleſcentes; ob hanc cauſſam tibi hunc puerum parens commendauit, & tranſdidit, ut in amore, & uoluptatibus adoleſcentiam ſuam collocaret, & hanc tu uitam, atque haec ſtudia defenderes? Ego, ſi quis, iudices, hoc robore animi, atque hac indole uirtutis, ac continentiae fuit, ut reſpueret omnes uoluptates, omnemq. uitae ſuae curſum in labore corporis, atque in animi contentione conficeret; quem non quies, non remiſſio, non aequalium ſtudia, non ludi, non conuiuia delectarent; nihil in uita expetendum putaret, niſi quod eſſet cum laude, & cum dignitate coniunctum; hunc mea ſententia diuinis quibuſdam bonis inſtructum, atque ornatum puto. ex hoc genere illos fuiſſe arbitror Camillos, Fabricios, Curios, omneſq. eos, qui haec ex minimis tanta fecerunt. uerum haec genera uirtutum non ſolum in moribus noſtris, ſed uix iam in libris reperiuntur. chartae quoque, quae illam priſtinam ſeueritatem continebant, obſoleuerunt: neque ſolum apud nos, qui hanc ſectam, rationemq. uitae re magis, quam uerbis, ſecuti ſumus, ſed etiam apud Graecos, doctiſſimos homines, quibus, cum facere non poſſent, loqui tamen, & ſcribere honeſte, & magnifice licebat, alia quaedam, mutatis Graeciae temporibus, praecepta exſtiterunt. itaque alij uoluptatis cauſſa omnia ſapientes facere dixerunt; neque ab hac orationis turpitudine eruditi homines refugerunt: alij cum uoluptate dignitatem coniungendam putarunt, ut res maxime inter ſe repugnantes dicendi facultate coniungerent: illud unum ad laudem cum labore directum iter qui probauerunt, prope iam ſoli in ſcholis ſunt relicti. multa enim nobis blandimenta natura ipſa genuit, quibus ſopita uirtus conniueret; & interdum multas uias adoleſcentiae lubricas oſtendit, quibus illa inſiſtere, aut ingredi ſine caſu aliquo, aut prolapſione uix poſſet; & multarum rerum iucundiſſimarum uarietatem dedit, qua non modo haec aetas, ſed etiam iam corroborata caperetur. quamobrem, ſi quem forte inueneritis, qui aſpernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore ullo, non tactu, non ſapore capiatur, excludat auribus omnem ſuauitatem; huic homini ego fortaſſe, & pauci deos propitios, plerique autem iratos putabunt. ergo haec deſerta uia, & inculta, atque intercluſa iam frondibus, & uirgultis, relinquatur: detur aliquid aetati: ſit adoleſcentia liberior: non omnia uoluptatibus denegentur: non ſemper ſuperet uera illa, & directa ratio: uincat aliquando cupiditas, uoluptaſq. rationem, dummodo illa in hoc genere praeſcriptio, moderatioq. teneatur; parcat iuuentus pudicitiae ſuae, ne ſpoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne fenore trucidetur, ne incurrat in alterius domum, atque famam, ne probrum caſtis, labem integris, infamiam bonis inferat, ne quem interimat, ne interſit inſidijs, ſcelere careat; poſtremo, cum paruerit uoluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum aetatis, atque ad inanes haſce adoleſcentiae cupiditates, reuocet ſe aliquando ad curam rei domeſticae, rei forenſis, reip. ut ea, quae ratione antea non perſpexerat, ſatietate abieciſſe, experiendo contempſiſſe uideatur. Ac multi & noſtra, & patrum, maiorumq. memoria, iudices, ſummi homines, & clariſſimi ciues fuerunt, quorum cum adoleſcentiae cupiditates deferbuiſſent, eximiae uirtutes firmata iam aetate exſtiterunt. ex quibus neminem mihi neceſſe eſt nominare. uoſmet uobiſcum recordamini. nolo enim cuiuſquam fortis, atque illuſtris uiri ne minimum quidem erratum cum maxima laude coniungere. quod ſi facere uellem; multi a me ſummi, atque ornatiſſimi uiri praedicarentur; quorum partim nimia libertas in adoleſcentia, partim profuſa luxuries, magnitudo aeris alieni, ſumptus, libidines nominarentur: quae multis poſtea uirtutibus obtecta, adoleſcentiae, qui uellet, excuſatione defenderet. At uero in M. Coelio (dicam enim iam confidentius de ſtudijs eius honeſtis; quoniam audeo quaedam, fretus ueſtra ſapientia, libere confiteri) nulla luxuries reperietur, nulli ſumptus, nullum aes alienum, nulla conuiuiorum, ac luſtrorum libido: quod quidem uitium uentris, & gutturis non modo non minuit aetas hominibus, ſed etiam auget. amores autem, & hae deliciae, quae uocantur, quae firmiore animo praeditis diutius moleſtae non ſolent eſſe (mature enim, & celeriter defloreſcunt) numquam hunc occupatum, impeditumq. tenuerunt. audiſtis, cum pro ſe diceret: audiſtis antea, cum accuſaret. defendendi haec cauſſa, non gloriandi, loquor. genus orationis, facultatem, copiam ſententiarum, atque uerborum, quae ueſtra prudentia eſt, perſpexiſtis. atque in eo non ſolum ingenium elucere eius uidebatis; quod ſaepe, etiam ſi induſtria non alitur, ualet tamen ipſum ſuis uiribus: ſed inerat, niſi me, propter beneuolentiam, forte fallebat, oratio & bonis artibus inſtituta, & cura & uigilijs elaborata. atque ſcitote, iudices, eas cupiditates, quae obijciuntur Coelio, atque haec ſtudia, de quibus diſputo, non facile in eodem homine eſſe poſſe. fieri enim non poteſt, ut animus libidini deditus, amore, deſiderio, cupiditate, ſaepe nimia copia, inopia etiam nonnumquam impeditus, hoc, quidquid eſt, quod nos facimus in dicendo, non modo agendo, uerum etiam cogitando poſſit ſuſtinere. an uos aliam cauſſam eſſe ullam putatis, cur in tantis praemijs eloquentiae, tanta uoluptate dicendi, tanta laude, tanta gratia, tanto honore, tam*

ſint

ſint pauci, ſemperq. fuerint, qui in hoc labore uerſentur? omittendae ſunt omnes uoluptates: relinquenda ſtudia delectationis: ludus, iocus, conuiuium, ſermo etiam paene omnium familiarium deſerendus. quae res in hoc genere homines a labore, ſtudioq. dicendi deterret, non quo aut ingenia deficiant, aut doctrina puerilis. an hic, ſi ſeſe iſti uitae dediſſet, conſularem hominem admodum adoleſcens in iudicium uocauiſſet? hic, ſi laborem fugeret, ſi obſtrictus uoluptatibus teneretur, in hac acie quotidie uerſaretur? appeteret inimicitias? in iudicium uocaret? ſubiret periculum capitis? ipſo inſpectante populo R. tot menſes aut de ſalute, aut de gloria dimicaret? nihil igitur illa uicinitas redolet? nihil hominum fama? nihil Baiae denique ipſae loquuntur? illae uero non loquuntur ſolum, uerum etiam perſonant, huc unius mulieris libidinem eſſe prolapſam, ut ea non modo ſolitudinem, ac tenebras, atque haec flagitiorum integumenta non quaerat, ſed in turpiſſimis rebus frequentiſſima celebritate, & clariſſima luce laetetur. uerum, ſi quis eſt, qui etiam meretricijs amoribus interdictum iuuentuti putet; eſt ille quidem ualde ſeuerus; negare non poſſum: ſed abhorret non modo ab huius ſaeculi licentia, uerum etiam a maiorum conſuetudine, atque conceſſis. quando enim hoc non factum eſt? quando reprehenſum? quando non permiſſum? quando denique fuit, ut, quod licet, non liceret? Hic ego iam rem definiam: mulierem nullam nominabo; tantum in medio relinquam. ſi qua non nupta mulier domum ſuam patefecerit omnium cupiditati, palamq. ſeſe in meretricia uita collocarit, uirorum alieniſſimorum conuiuijs uti inſtituerit; ſi hoc in urbe, ſi in hortis, ſi in Baiarum illa celebritate faciet; ſi denique ita ſeſe geret non inceſſu ſolum, ſed ornatu, atque comitatu, non flagrantia oculorum, non libertate ſermonis, ſed etiam complexu, oſculatione, aquis, nauigatione, conuiuijs, ut non ſolum meretrix, ſed etiam procax uideatur: cum hac ſi quis adoleſcens forte fuerit, utrum hic tibi, L. Herenni, adulter, an amator, expugnare pudicitiam, an explere libidinem uoluiſſe uideatur? Obliuiſcor iam iniurias, Clodia: depono memoriam doloris mei: quae abs te crudeliter in meos, me abſente, facta ſunt, negligo: ne ſint haec in te dicta, quae dixi: ſed ex te ipſa requiro, quoniam & crimen accuſatores abs te, & teſtem eius criminis te ipſam dicunt ſe habere: ſi qua mulier ſit huiuſmodi, qualem ego paullo ante deſcripſi, tui diſſimilis, uita, inſtitutoq. meretricio; cum hac aliquid adoleſcentem hominem habuiſſe rationis, num tibi perturpe, aut perflagitioſum eſſe uideatur? ea ſi tu non es, ſicut ego malo: quid eſt, quod obijciant Coelio? ſin eam te uolunt eſſe: quid eſt, cur nos crimen hoc, ſi tu contemnis, pertimeſcamus? quare nobis da uiam, rationemq. defenſionis. nam aut pudor tuus defendet, nihil a M. Coelio petulantius eſſe factum: aut impudentia & huic, & ceteris magnam ad ſe defendendum facultatem dabit.

EXPLANATIO

INDOLE *uirtutis,*} indoles in pueris, aut adoleſcentibus laudatur, tamquam ſignificatio futurae uirtutis: hic tamen ſumi uidetur pro ipſa uirtute, ut lib. III. in Verrem. Fac enim fuiſſe in iſto C. Laelij, M. Catonis materiem, atque indolem: quid ex eo boni ſperari atque effici poteſt, qui in patris luxurie ſic uixerit, ut nullum umquam pudicum, neque ſobrium conuiuium uiderit? CVM *facere non poſſent,*} cum facultas magnarum rerum gerendarum non eadem ijs eſſet, quae fuit ijs, qui haec ex minimis tanta fecerunt. VOLVPTATIS *cauſſa*} ut Ariſtippus primum, & Cyrenaici omnes, deinde Epicurus, qui tamen uoluptatem ad animum quoque retulit, Ariſtippus ad corpus tantum. ERVDITI *homines*} nam, ut eſt lib. 2. de Fin. Multi poſtea defenſores eius ſententiae fuerunt. Laertius illuſtres Epicureos non paucos enumerat. CVM *uoluptate dignitatem coniungendam*} ut Callipho lib. 2. de Fin. & in Lucullo. QVI *probauerunt,*} ut Stoici, maximeq. princeps eorum Zeno. lib. 2. de Fin. Laertius, & alij. BLANDIMENTA} uoluptatum. OCVLIS} quinque ſenſus, homini a natura datos, enumerans, ab oculis initium ſumit, ut omnium praeſtantiſsimo. EGO *fortaſſe,*} affirmare non audet: ne ſibi tantam laudem arrogare uideatur. NE *fenore trucidetur,*} conficiatur. ſaeuitia quaedam eſt in hoc uerbo: quia feneratores nemini parcunt. GENVS *orationis, facultatem, copiam ſententiarum, atque uerborum,*} de Coelio ſic in Bruto: Quam eius actionem multum tamen & ſplendida, & grandis, & eadem in primis faceta, & perurbana commendabat oratio. NIMIA *copia,*} nimia fruendi poteſtate. INOPIA} cum potiri ac frui non licet. quo deſiderio, ac dolore animus impeditus, ab honeſtis artibus auocatur. DOCTRINA *puerilis.*} inſtitutio, diſciplina, quae ad eloquentiam iter oſtendit, uiamq. munit. CONSVLAREM *hominem*} C. Antonium. IN *hac acie*} uel accuſans, uel accuſatus. SVBIRET *periculum capitis?*} ut in hoc iudicio. IPSO *inſpectante populo Romano*} nam publica iudicia in foro fiebant. DE. SALVTE,} accuſatus. DE. GLORIA} alios accuſans. ILLA *uicinitas*} habitante Coelio prope Clodiam. REDOLET?} quaſi odore quodam ſignificat. BAIAE} ubi Clodia cum Coelio uoluptatis cauſſa fuerat. MERETRICIIS *amoribus*} amore in Clodiam. NEGARE *non poſſum:*} haec uerba laudatum a ſe eſſe illum ſignificant, de quo dixit, Eſt ille quidem ualde ſeuerus. Laude, inquit, dignus eſt: negare non poſſum. FLAGRANTIA *oculorum,*} & in oratione de Haruſp. reſp. flagrantes appellat oculos Clodiae. quae flagrantia oculorum in meretricibus cernitur. PROCAX} impudẽs, quaſi uiros appetens. L. HERENNI,} unus erat ex quattuor Coelij accuſatoribus, ſolus autem nominatur, quia ſolus de luxuria, de libidine, de uitijs iuuentutis multa dixerat. ſupra. ME *abſente,*} cum exſularet. PVDOR *tuus*} ne tu uidearis eſſe, quam deſcripſi. PETVLANTIVS} ita, quae iactauit L. Herennius, inania prorſus eſſe, nec in Coelium conuenire uidebuntur. CETERIS} ſi qui accuſabantur. MAGNAM *ad ſe defendendum facultatem,*} nam ſi te oſtendes eam eſſe, quam deſcripſi: crimen in Coelio non haerebit, a meretrice obiectum.

ORATIO

SED, quoniam emerſiſſe iam e uadis, & ſcopulos praeteruecta uidetur oratio mea, perfacilis mihi reliquus curſus oſtenditur. Duo ſunt enim crimina una in muliere ſummorum facinorum; auri, quod ſumptum a Clodia dicitur; & ueneni, quod eiuſdem Clodiae necandae cauſſa paraſſe Coelium criminantur. Aurum ſumpſit, ut dicitis, quod L. Lucceij ſeruis daret, per quos Alexandrinus Dio, qui tum apud Lucceium habitabat, necaretur. magnum crimen, uel in legatis inſidiandis, uel in ſeruis ad hoſpitem domi necandum ſollicitandis: plenum ſceleris conſilium, plenum audaciae. Quo quidem in crimine primum illud requiram, dixerit ne Clodiae, quam ad rem aurum tum ſumeret, an non dixerit? ſi non dixit, cur dedit? ſi dixit, eodem ſe conſcientiae ſcelere deuinxit. tu ne aurum ex armario tuo promere auſa es? tu ne Venerem illam tuam, ſpoliatricem, ſpoliare ornamentis? ceterum cum ſcires, quantum ad facinus aurum hoc quaereretur, ad necem ſcilicet legati, ad L. Lucceij, ſanctiſſimi hominis, atque integerrimi, labem ſceleris ſempiterni: huic facinori tanto tua mens liberalis conſcia, tua domus popularis miniſtra, tua denique hoſpitalis illa Venus adiutrix eſſe non debuit. Vidit hoc Balbus: facinoris tantum celatam eſſe Clodiam dixit, atque ita Coelium ad illam attuliſſe, ſe ad ornatum ludorum aurum quaerere. Si tam familiaris erat Clodiae, quam tu eſſe uis, cum de libidine eius tam multa dicis; dixit profecto, quo uellet aurum. ſi tam familiaris non erat; non dedit. ita, ſi uerum tibi Coelius dixit; o immoderata mulier, ſciens tu aurum ad facinus dediſti? ſi non eſt auſus dicere; non dediſti. Quid ego nunc argumentis huic crimini, quae ſunt innumerabilia, reſiſtam? poſſum dicere, mores M. Coelij longiſſime a tanti ſceleris atrocitate eſſe diſiunctos: minime eſſe credendum, homini tam ingenioſo, tamq. prudenti non ueniſſe in mentem, rem tanti ſceleris ignotis alienisq. ſeruis non eſſe credendam. poſſum etiam illa & ceterorum patronorum, & mea conſuetudine ab accuſatore perquirere, ubi ſit congreſſus cum ſeruis Lucceij Coelius? qui ei fuerit aditus? ſi per ſe, qua temeritate? ſi per alium, per quem? poſſum omnes latebras ſuſpicionum peragrare dicendo: non cauſſa, non locus, non facultas, non conſcius, non perficiendi, non occultandi maleficij ſpes, non ratio ulla, non ueſtigium maximi facinoris reperietur. ſed haec, quae ſunt oratoris propria, quae mihi, nō propter ingenium meum, ſed propter hanc exercitationem, uſumq. dicendi, fructum aliquem ferre potuiſſent, cum a me ipſo laborata proferri uiderentur, breuitatis cauſſa relinquo omnia: habeo enim, iudices, quem uos ſocium ueſtrae religionis, iurisq. iurandi facile eſſe patiemini, L. Lucceium, ſanctiſſimum hominem, & grauiſſimum, teſtem: qui tantum facinus in famam, atque fortunas ſuas neque non audiſſet illatum a Coelio, neque neglexiſſet, neque tuliſſet. an ille uir, illa humanitate praeditus, illis ſtudijs, artibus, atque doctrina, illius ipſius periculum, quem propter haec ipſa ſtudia diligebat, negligere potuiſſet? & quod facinus in alienum hominem illatum ſeuere acciperet, id omiſiſſet curare in hoſpite? quod per ignotos actum cum comperiſſet, doleret, id a ſuis tentatum eſſe negligeret? quod in agris, locis ue publicis factum reprehenderet, id in urbe, ac ſuae domi coeptum eſſe leuiter ferret? quod in alicuius agreſtis periculo non praetermitteret, id homo eruditus in inſidijs doctiſſimi hominis diſſimulandum putaret? ſed, cur diutius uos, iudices, teneo? ipſius iurati religionem, auctoritatemq. percipite; atque omnia diligenter teſtimonij uerba cognoſcite. recita. TESTIMONIVM. LVCCEII. Quid exſpectatis amplius? an aliquam uocem putatis ipſam pro ſe cauſſam, & ueritatem poſſe mittere? haec eſt innocentiae defenſio, haec ipſius cauſſae, oratio haec una uox ueritatis. in crimine ipſo nulla ſuſpicio eſt, & in re nihil eſt argumenti: iñ negotio, quod actum eſſe dicitur, nullum ueſtigium ſermonis, loci, temporis: nemo teſtis, nemo conſcius nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinoroſa, ex libidinoſa domo: domus autem illa, quae tentata ſcelere iſto nefario dicitur, plena eſt integritatis, officij, religionis: ex qua domo recitatur uobis iureiurando deuincta auctoritas: ut res, minime dubia, tamen in contentione ponatur, utrum temeraria, procax, irata mulier finxiſſe crimen, an grauis, ſapiens, moderatusq. uir religioſe teſtimonium dixiſſe uideatur. Reliquum eſt igitur crimen de ueneno; cuius ego neque principium inuenire, neque euoluere exitum poſſum. Quae fuit enim cauſſa, quamobrem iſti mulieri uenenum uellet dare Coelius? ne aurum redderet? num petiuit? ne crimen haereret? num quis obiecit? num quis denique feciſſet mentionem, ſi hic nemini nomen detuliſſet? quin etiam Herennium dicere audiſtis, uerbo ſe moleſtum non futurum fuiſſe Coelio, niſi iterum eadem de re ſuo familiari abſoluto nomen hic detuliſſet. Credibile eſt igitur, tantum facinus nullam ob cauſſam eſſe commiſſum? Et uos non uidetis fingi ſceleris maximi crimen, ut alterius cauſſa ſceleris ſuſcipiendi fuiſſe uideatur? cui denique commiſit? quo adiutore uſus eſt? quo ſocio? quo conſcio? cui tantum facinus, cui ſe, cui ſalutem ſuam credidit? ſeruis ne mulieris? ſic enim obiectum eſt. & erat tam demens hic, cui uos ingenium certe tribuitis, etiam ſi cetera inimica oratione detrahitis; ut omnes ſuas fortunas alienis ſeruis committeret? at, quibus ſeruis? refert enim magnopere id ipſum; his ne, quos intelligebat non communi condicione ſeruitutis uti, ſed licentius, liberius, familiarius cum domina uiuere? quis enim hoc non uidet, iudices, aut quis hoc ignorat, in eiuſmodi domo, in qua mater familias meretricio more uiuat; in qua nihil geratur, quod foras proferendum ſit; in qua luſtra, libidines, luxuries, omnia denique inaudita uitia, atque flagitia uerſentur; hic ſeruos non eſſe ſeruos, quibus omnia committantur; per quos gerantur, qui uerſentur ijſdem in uoluptatibus, quibus occulta credantur, ad quos aliquantum etiam ex quotidianis ſumptibus, ac luxuria redundet? id igitur Coelius non uidebat? ſi enim tam familiaris erat mulieris, quam uos uultis: iſtos quoque ſeruos familiares eſſe dominae ſciebat. ſin ei tanta conſuetudo, quanta a uobis inducitur, non erat: quae cum ſeruis potuit familiaritas eſſe tanta? Ipſius autem ueneni quae ratio fingitur? ubi quaeſitum eſt? quemadmodum paratum? quo pacto? cui, quo in loco tranſditum? habuiſſe aiunt domi, uimq. eius, eſſe expertum in ſeruo quodam ad rem ipſam parato, cuius perceleri interitu eſſe ab hoc comprobatum uenenum.

EXPLANATIO

VENEREM *illam tuam,*} ſimulacrum Veneris, auro exornatum, habere Clodia in ſacrario ſuo dicebatur. SPOLIATRICEM,} ad quam tu aurum, amatoribus ademptum tuis, deferre ſoleres. ut mirari iure liceat, ab eadem Venere, ceterorum ſpoliatrice, abſtuliſſe te aurum, quod Coelio dares. LABEM *ſceleris ſempiterni*} propter hoſpitis necem, ueneno ſublati. TVA *mens liberalis*} niſi fallor, haec omnia cum probro dicta, Tua mens liberalis, tua domus popularis, tua hoſpitalis illa Venus. nam in muliere, quam decet eſſe modeſtam, & uerecundam, mens liberalis non laudatur: domus uero popularis apertum habet dedecus, ut quae non uni, aut alteri, ſed populo pateat: hoſpitalis Venus, benignitatem in accipiendis hominibus demonſtrat. quod ſi uiro tribuatur, laudem affert: in muliere, ob impudicitiae ſuſpicionem turpe eſt. ADIVTRIX *eſſe non debuit.*} tria animaduerte, conſcia mens, miniſtra domus, Venus adiutrix. AD *illam attuliße,*} cauſſam hanc illi dixiſſe, cur aurum quaereret. LVDORVM} quos fortaſſe tamquam Lupercus daret, aut magiſter ludorum: de quo honore uide in Piſonem. alioqui, quos ludos dare poſſet, cum nullum magiſtratum gereret, non uideo. ILLIS *ſtudijs, artibus, atque doctrina,*} ex his quoque uerbis, hunc eſſe L. Lucceium illum, a quo Cicero ornatiſsima epiſtola petit, ut ſuas res memoriae litterisq. mandet, facile poſſumus intelligere. PROPTER *quem*} nam Dio Academica doctrina praeſtabat. NVM *petiuit?*} num Clodia petiuit aurum a Coelio? nam ſi petiuit, quo teſte? ſi non petiuit, haec certe non uidetur eſſe cauſſa, cur ei uenenum Coelius dare uoluerit. NE *crimen haereret?*} in Coelio. quod autem crimen? auri a Clodia ſumpti. NVM *quis obiecit?*} ei de auro. quod ſi nemo obiecit; quid erat, cur timeret, ne crimen haereret? HIC} Coelius. NEMINI *nomen detulißet.*} neminem in iudicium uocaſſet. ITERVM *eadem de re*} bis enim Coelius in iudicium de ambitu uocauit Atratini accuſatoris patrem. ſupra: Accuſari ab eius filio, quem ipſe in iudicium & uocet, & uocarit. Infra: Nomen amici mei de ambitu detulit: quem abſolutum inſequitur, reuocat. SCELERIS *maximi*} ueneni quaeſiti, ut Clodiae daretur. ALTERIVS *ſceleris*} ne aurum Clodiae redderetur. LICENTIVS,} ut propterea contra Coelium dicturi ſint, quidquid illa uelit.

ORATIO

PRO dij immortales, cur interdum in hominum ſceleribus maximis aut conniuetis, aut praeſentis fraudis poenas in diem reſeruatis? uidi enim, uidi, & illum hauſi dolorem uel acerbiſſimum in uita, cum Q. Metellus abſtraheretur e ſinu gremioq. patriae, cumq. ille uir, qui ſe natum huic imperio putauit, tertio die poſt, quam in curia, in Roſtris, in rep. floruiſſet, integerrima aetate, optimo habitu, maximis uiribus eriperetur indigniſſime bonis omnibus, atque uniuerſae ciuitati, quo quidem tempore ille moriens, cum iam ceteris ex partibus oppreſſa mens eſſet, extremum ſenſum ad memoriam reip. reſeruabat; cum me intuens flentem, ſignificabat interruptis, atque morientibus uocibus, quanta impenderet procella urbi, quanta tempeſtas ciuitati; & cum, parietem ſaepe feriens eum, qui cum Q. Catulo fuerat ei communis, crebro Catulum, ſaepe me, ſaepiſſime remp. nominabat; ut non tam ſe emori, quam ſpoliari ſuo praeſidio cum patriã, tum etiam me doleret. quem quidem uirum ſi nulla uis repentini ſceleris ſuſtuliſſet; quonã modo ille furenti fratri ſuo patrueli conſularis reſtitiſſet, qui conſul incipientem furere, atque conantem ſua ſe manu interfecturum audiente ſenatu dixerit? Ex hac igitur domo progreſſa iſta mulier de ueneni celeritate dicere audebit? non ne ipſam domum metuet, ne quam uocem eliciat? non parietes conſcios, non noctem illam funeſtam, ac luctuoſam perhorreſcet? ſed reuertar ad crimen. ſed enim haec facta illius clariſſimi ac fortiſſimi uiri mentio & uocem meam fletu debilitauit, & mentem dolore impediuit.

EXPLANATIO

Q. METELLVS} Clodiae uir, ſupra nominatur. TERTIO *die,*} ueneno ſublatum ab uxore Clodia, tacite ſignificat. unde illud infra: Quem quidem uirum ſi nulla uis repentini ſceleris ſuſtuliſſet. Et: Ex hac igitur domo progreſſa iſta mulier, de ueneni celeritate dicere audebit? QVANTA *impenderet procella urbi,*} ex conſulatu C. Caeſaris, propter leges, quae ferebantur. obijſſe Metellum Celerem Caeſare & Bibulo cos. ſupra iam diximus. FVERAT} nam Catulus iam perierat. TVM *etiam me*} quem ciuibus improbis odio ſciebat eſſe. FVRENTI} P. Clodio tribuno pl. cum me patria expulit. FRATRI *ſuo patrueli*} non quod nati eſſent duobus fratribus, ſed quod mater Clodij ſoror eſſet patris Metelli Celeris. INCIPIENTEM *furere*} ad plebem tranſire conantem, cum Herennius tribunus pl. legem de eo ad plebem traducendo promulgabat: in quo obſtitit Celer conſul. ad Att. lib. I. & in orat. de Haruſp. reſp. EX *hac domo*} in qua triduo, integerrima aetate, optimo habitu, maximis uiribus, Metellus exſtinctus eſt. DE *ueneni celeritate dicere audebit?*} quod accuſatores dixerant, Coelium uim neneni expertum in ſeruo quodam ad rem ipſam parato, cuius perceleri interitu eſſe comprobatum; id Cicero Clodiae tribuit, utpote quae totam accuſationem inſtruxerit. ELICIAT?} educat ex ipſa domo, quae uenenum a Clodia uiro ſuo Metello datum ſignificet.

ORATIO

SED tamen, uenenum unde fuerit, quemadmodum paratum ſit, non dicitur. datum eſſe hoc aiunt P. Licinio, pudenti adoleſcenti, & bono, Coelij familiari: conſtitutum factum eſſe cum ſeruis, ut uenirent ad balneas Xenias; eodem Licinium eſſe uenturum, atque ijs ueneni pyxidem tranſditurum. Hic primum illud requiro, quid attinuerit illud ferri in eum locum cõſtitutum? cur illi ſerui non ad Coelium domum uenerint? ſi manebat tanta illa conſuetudo Coelij cum Clodia, tantaq. familiaritas: quid ſuſpicionis eſſet, ſi apud Coelium mulieris ſeruus uiſus eſſet? ſin autem iam ſuberat ſimultas, exſtincta erat conſuetudo, diſſidium exſtiterat: hinc illae lacrumae nimirum, & haec cauſſa eſt horum omnium ſcelerum, atque criminum. Immo, inquit, cum ſerui ad dominam rem iſtam, & maleficium Coelij detuliſſent, mulier ingenioſa praecepit ſuis, ut omnia Coelio pollicerentur: ſed, ut uenenum, cum a Licinio tranſderetur, manifeſto comprehendi poſſet, conſtitui locum iuſſit, balneas Xenias, ut eo mitteret amicos, qui deliteſcerent; deinde repente, cum ueniſſet Licinius, uenenum tranſderet, proſilirent, hominemq. comprehenderent. quae quidem omnia, iudices, perfacilem rationem habent reprehendendi. Cur enim balneas publicas potiſſimum conſtituerat? in quibus, non inuenio, quae latebra togatis hominibus eſſe poſſit. nam, ſi eſſent in ueſtibulo balnearum, non laterent: ſin ſe in intimum conijcere uellent, nec ſatis commode calceati, & ueſtiti id facere poſſent; & fortaſſe nõ reciperentur: niſi forte mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori. Atque equidem uehementer exſpectabam, quinam iſti uiri boni, teſtes huius manifeſto deprehenſi ueneni dicerẽtur. nulli enim ſunt adhuc nominati: ſed non dubito, quin ſint per graues, qui primum ſint talis feminae familiares, deinde eam prouinciam ſuſceperint, ut in balneas contruderentur: quod illa, niſi a uiris honeſtiſſimis, ac pleniſſimis dignitatis, quam uelit, ſit potens, numquam impetrauiſſet. Sed, quid ego de dignitate iſtorum teſtium loquor? uirtutem eorum, diligentiamq. cognoſcite. in balneis delituerunt: teſtes egregios. deinde temere proſiluerunt: homines grauitati deditos. ſic enim fingunt, cum Licinius ueniſſet, pyxidem teneret in manu, conaretur tranſdere, non dum tranſdidiſſet, tum repente euolaſſe iſtos praeclaros teſtes ſine nomine; Licinium autem, cum iam manum ad tranſdendum pyxidem porrexiſſet, retraxiſſe, atque illo repentino hominum impetu ſe in fugam conieciſſe. o magna uis ueritatis, quae contra hominum ingenia, calliditatem, ſollertiam, contraq. fictas omnium inſidias facile ſe per ſe ipſa defendat. uerum haec tota fabella ueteris & plurimarum fabularum poetriae quam eſt ſine argumento? quam nullum inuenire exitum poteſt? quid enim? iſti tot uiri (nam neceſſe eſt fuiſſe non paucos, ut & comprehendi Licinius facile poſſet, & res multorum oculis eſſet teſtatior) cur̃ Licinium de manibus amiſerunt? qui minus enim Licinius comprehendi potuit, cum ſe retraxit, ne pyxidem tranſderet, quam ſi non retraxiſſet? erant enim illi poſiti, ut comprehenderent Licinium, ut manifeſto Licinius teneretur, aut cum retineret uenenum, aut cum tranſdidiſſet. hoc fuit totum conſilium mulieris: haec iſtorum prouincia, qui rogati ſunt: quos quidem tu quamobrem temere proſiluiſſe dicas, atque ante tempus, non reperio. fuerant hoc rogati, fuerant ad hanc rem collocati, ut uenenum, ut inſidiae, facinus denique ipſum ut manifeſto comprehenderetur. potuerunt ne meliori tempore proſilire, quam cum Licinius ueniſſet? cum in manu teneret ueneni pyxidem? quae, ſi, cum iam erat tranſdita ſeruis, euaſiſſent ſubito ex balneis mulieris amici, Liciniumq. comprehendiſſent; imploraret hominum fidem, atque a ſe illam pyxidem tranſditam pernegaret. quem quo modo illi reprehenderent? uidiſſe ſe dicerent? primum ad ſe reuocarent maximi facinoris crimen: deinde id ſe uidiſſe dicerent, quod, quo loco collocati fuiſſent, non potuiſſent uidere. tempore igitur ipſo ſe oſtenderunt, cum Licinius ueniſſet, pyxidem expediret, manum porrigeret, uenenum tranſderet. mimi ergo eſt iam exitus, non fabulae: in quo cum clauſula non inuenitur, fugit aliquis e manibus, deinde ſcabella concrepant, aulaeum tollitur. quaero enim, cur Licinium titubantem, haeſitantem, cedentem, fugere conantem mulier aria manus iſta de manibus emiſerit? cur non comprehenderint? cur non ipſius confeſſionem multorum oculis, facinoris denique uoce tanti ſceleris crimen expreſſerint? an timebant, ne tot unum, ualentes imbecillum, alacres perterritum ſuperare non poſſent? nullum argumentum in re, nulla ſuſpicio in cauſſa, nullus exitus criminis reperi[illegible]tur. itaque haec cauſſa ab argumentis, a coniectura, ab ijs ſignis, quibus ueritas illuſtrari ſolet, ad teſtes tota tranſducta eſt. quos quidem ego teſtes, iudices, non modo ſine ullo timore, ſed etiam cum aliqua ſpe delectationis exſpecto. praegeſtit animus iam uidere, primum lautos iuuenes, mulieris beatae, ac nobilis familiares; deinde fortes uiros, ab imperatrice in inſidijs, atque in praeſidio balnearum locatos. ex quibus requiram, quonam modo latuerint, aut ubi? alueus ne ille, an Equus Troianus fuerit, qui tot inuictos uiros, muliebre bellum gerentes, tulerit, ac texerit? illud uero reſpondere cogam, cur tot uiri, ac tales hunc, & unum, & tam imbecillum, quam uidetis, non aut ſtantem comprehenderint, aut fugientem conſecuti ſint? qui ſe numquã profecto, ſi iſtum in locum proceſſerint, explicabunt. quam uolent, in conuiuijs faceti, dicaces, nonnumquam etiam ad uinum diſerti ſint: alia fori uis eſt, alia triclinij; alia ſubſelliorum ratio, alia lectorum; non idem iudicum, comiſſatorumq. conſpectus; lux denique longe alia eſt ſolis, & lychnorum. quamobrem excutiemus omnes iſtorum delicias, omnes ineptias, ſi prodierint. ſed, ſi me audiant, nauent aliam operam, aliam ineant gratiam, in alijs ſe rebus oſtentent, uigeant apud iſtam mulierem uenuſtate, dominentur ſumptibus, haereant, iaceãt, deſeruiant; capiti uero innocentis, & fortunis parcant. At ſunt ſerui illi, de cognatorum ſententia, nobiliſſimorum, & clariſſimorum hominum, manumiſſi. Tandem aliquid inueniemus, quod iſta mulier de ſuorum propinquorum, fortiſſimorum uirorum, ſententia, atque auctoritate feciſſe dicatur. ſed ſcire cupio, quid habebat argumenti iſta manumiſſio: in qua aut crimen eſt Coelio quaeſitum, aut quaeſtio ſubleuata, aut multarum rerum conſcijs ſeruis cum cauſſa praemium perſolutum. at propinquis placuit. cur non placeret, cum rem tu te ad eos non

ab alijs tibi allatam, ſed a te ipſa compertam deferre diceres? hic etiam miramur, ſi illam commenticiam pyxidem obſceniſſima ſit fabula conſecuta? nihil eſt, quod in eiuſmodi mulierem non cadere uideatur. audita, & peruulgata, & percelebrata ſermonibus res eſt. percipitis animis, iudices, iamdudum, quid uelim, uel potius, quid nolim dicere. quod etiam ſi eſt factum, certe a Coelio nō eſt factum. quid enim attinebat? eſt enim ab aliquo fortaſſe adoleſcente non tam inſulſo, quam non uerecundo. ſin autem eſt fictum: non illud quidem modeſtum, ſed tamen non eſt infacetum mendacium. quod profecto numquam hominum ſermo, atque opinio comprobaſſet, niſi omnia, quae cum turpitudine aliqua dicerentur, in iſtam quadrare apte uiderentur.

EXPLANATIO

P. Licinio} non arbitror hunc eſſe P. Licinium Craſſum, Marci filium, Ciceronis propter eloquentiam ſtudioſiſsimum, maioribus enim, ut opinor, laudibus, uel ipſius, uel patris cauſſa, qui aderat, cum ornaſſet. Ad *balneas Xenias*} Baiarum partem, ſumpto nomine ab hoſpitibus accipiendis. Hinc *illae lacrumae*} hinc odium Clodiae, quod ſe contemni doleret, quod diſcidium ferre non poſſet. Verba Soſiae ſunt apud Terentium in And. Calceati} calceis in publico, domi ſoleis utebantur. Reciperentvr:} a balneatore. Nisi *forte*} Clodia, familiaris ei facta, id ab eo impetraſſet. Qvadrantaria *illa permutatione*} dicit, Illa, tamquam de re nota. fama enim peruulgata erat, quod ex Plutarcho liquet, adoleſcentem quendam in Clodiae loculos pro nummis argenteis quadrantes aereos immiſiſſe. Cum hoc ioco alterum coniungit, balneatori Clodiam, facta ſui copia, familiarem eſſe potuiſſe: ut ſtuprum quaſi loco quadrātis eſſet, quem balneator ab ijs, qui lauarent, mercedem ſuam accipere ſoleret. Et in hoc quoq. quadrantaria permutatio eſt, quadrante in ſtuprum permutato. Horatius ſat. 3. lib. I. Quadrante lauato. Seneca rem quadrantariam balneum uocat. ep. lib. XIII. Iuuenalis ſat. 6. Caedere Siluano porcum, quadrante lauari. Quinctilianus lib. IIX. c. 6. Quadrantariam Clytemneſtram a Coelio dicit appellatam; quod ut Clytemneſtra uirum ſuum Agamemnonem, ſic Metellum Clodia necaſſet. Nisi *a uiris honeſtiſſimis*,} mea ſententia delendum eſt, Niſi. negatur enim, Clodiam id impetrare potuiſſe, quamquam potens admodum eſſet, a uiris honeſtiſsimis. ad negandum autem ſufficit, Numquam: ſi addatur, Niſi, ex negatione fiet affirmatio. Haec *tota fabella*} figmentum eſſe dicit Clodiae, quae, tamquam uetus poetria, fabulam hanc finxerit: cum alias quoque plurimas ante finxiſſet. ut aſtutam, & peritā malarum artium mulierem accuſat. Sine *argumento?*} inanis, nulla ſubiecta re: cum ceterae fabulae carere argumento non ſoleant. Ad *ſe reuocarent maximi facinoris crimen*.} nam ſi uiderunt, ergo conſcij. non enim, illis uidentibus, niſi conſcijs, pyxidem Licinius tradidiſſet. Mimi} qui differt a fabula, non modo quia caret clauſula, ſed etiam, quia turpia liberius imitatur. Mimis excelluere eodem tempore Laberius, & Publius. uide Gellium, & Macrobium. Lychnorvm.} ergo cenae illae in noctem productae. quod intemperantiae fuit. Excvtiemvs} detegemus: ut excuſsis hominibus, reperiuntur ea, quae latebant. Manvmissi.} ut optime de domina meriti, ad quam tantum facinus detuliſſent. Aliqvid} quaſi alia omnia pro ſua libidine fecerit. Crimen *Coelio quaeſitum*,} ut ideo manumiſsi uiderentur, quia fideles in dominam fuiſſent, eiq. de ueneno ſignificaſſent. Qvaestio *ſubleuata*,} quis non uidet, ſublata, eſſe rectius. quaeri enim de ſeruis manumiſsis non licebat. Cvm *cauſſa*} cauſſa uidebatur haec, quia Coelianum facinus ad dominam detuliſſent: ſed alia cauſſa erat, nempe, ut multarum rerum conſcijs praemium perſolueretur. Animaduertendum loquendi genus, Cum cauſſa, pro, per ſpeciem, per ſimilitudinem: quod in orat. pro Domo dixit, Cum tu, in annonae caritate, in conſules, in ſenatum, in bona fortunaſq. locupletum, per cauſſam inopum, atque imperitorū, repentinos impetus comparares. Per cauſſam, ideſt, cum cauſſa: quaſi plebis infimae inopiam ſubleuare uelles. Et Liuius lib. 2. Per cauſſam renouati ab Aequis belli. Lib. IV. Vt per cauſſam aliquam in anguſtijs ſuſtineret a tergo agmen. Suetonius in Othone, Per cauſſam legationis: in Veſpaſiano, Per cauſſam ualetudinis. Tibullus el. 6. lib. I. Saepe, uelut gemmas eius, ſignumq. probarem, „ Per cauſſam memini me tetigiſſe manum. Per ſpeciem, idem Liuius ſaepe dixit. Non *ab alijs tibi allatam*,} ut dubitari quidquam poſſe uideretur. Illam *commenticiam pyxidem*} quae nulla fuit, ſed a uobis reperta, quo magis ueneni crimen probaretur. Obscenissima *fabula*} fabula quidem, ſed obſceniſsima, cum ſummo Clodiae dedecore. ea quae fuerit, non conſtat, ipſo Cicerone uerborum turpitudinem uitante: Veneream quidem rem ſignificari, & in eum uſum quaeſitam eſſe pyxidem a Clodia, licet intelligere, ſequitur enim: Nihil eſt, quod in eiuſmodi mulierem non cadere uideatur. Est *enim*} fictum. Non *tam inſulſo*,} non illum quidem inſulſum dixerim, ſed non uerecundum, qui tam obſcenam fabulam, ſi modo eſt fabula, ſit commentus.

ORATIO

Dicta *eſt a me cauſſa, iudices, & perorata. Iam intelligitis, quantum iudicium ſuſtineatis, quanta res ſit commiſſa uobis. De ui quaeritis: quae lex ad imperium, ad maieſtatem, ad ſtatum patriae, ad ſalutem omnium pertinet: quam legem Q. Catulus, armata diſſenſione ciuium, reip. paene extremis temporibus, tulit: quaeq. lex, ſedata illa flamma conſulatus mei, fumantis reliquias coniurationis exſtinxit. hac enim lege Coelij*

adoleſcentia

adoleſcentia non ad reip. paenas, ſed ad mulieris libidines, & delicias depoſcitur. atque hoc etiam loco M. Camurti, & Ceſerni damnatio praedicatur. o ſtultitiam, ſtultitiam ne dicam, an impudentiam ſingularem? audetis ne, cum ab ea muliere ueniatis, facere iſtorum hominum mentionem? audetis ne excitare tanti flagitij memoriam, non exſtinctam illam quidem, ſed repreſſam uetuſtate? quo enim illi crimine, peccatoq. perierunt? nempe quod eiuſdem mulieris dolorem, et iniuriam Vettiano nefario ſunt ſtupro perſecuti. ergo, ut audiretur Vetti nomen in cauſſa, ut illa uetus Afranij fabula refricaretur, iccirco Camurti, & Ceſerni cauſſa eſt renouata? qui quamquam lege de ui certe non tenebantur, eo maleficio tamen erant implicati, ut ex nullius legis laqueis emittendi uiderentur. M. uero Coelius cur in hoc iudicium uocatur? cui neque proprium quaeſtionis crimen obijcitur, nec uero aliquid eiuſmodi, quod ſit a lege ſeiunctum, & cum ueſtra ſeueritate coniunctum. cuius prima aetas dedita diſciplinis fuit, ijsq. artibus, quibus inſtruimur ad hūc uſum forenſem, ad capeſſendam remp. ad honorem, gloriam, dignitatem. ijs autem fuit amicitijs maiorum natu, quorum imitari induſtriam, continentiamq. maxime uelit; ijs aequalium ſtudijs, ut eundem, quem optimi, ac nobiliſſimi, petere curſum laudis uideretur. cum autem paullum iam roboris acceſſiſſet aetati, in Africam profectus eſt, Q. Pompeio proconſuli contubernalis, caſtiſſimo uiro, atque omnis officij diligentiſſimo: in qua prouincia cum res erant, & poſſeſſiones paternae, tum etiam uſus quidam prouincialis, non ſine cauſſa a maioribus huic aetati tributus. diſceſſit illinc Pompeij iudicio probatiſſimus, ut ipſius teſtimonio cognoſcetis. Voluit, uetere inſtituto, eorum adoleſcentium exemplo, qui poſt in ciuitate ſummi uiri, & clariſſimi ciues exſtiterunt, induſtriam ſuam a populo R. ex aliqua illuſtri accuſatione cognoſci. uellem alio potius eum cupiditas gloriae detuliſſet: ſed abijt huius tempus querellae. accuſauit C. Antonium, collegam meum: cui miſero praeclari in remp. beneficij memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficij cogitati. poſtea nemini conceſſit aequalium, plus ut in foro, plus ut in negotijs, uerſaretur, cauſſisq. amicorum, plus ut ualeret inter ſuos gratia. quae, niſi uigilantes homines, niſi ſobrij, niſi induſtrij, conſequi non poſſunt, omnia labore, & diligentia eſt conſecutus. in hoc flexu quaſi aetatis (nihil enim occultabo, fretus humanitate, ac ſapientia ueſtra) fama adoleſcentis paullum haeſit ad metas notitia noua mulieris, & infelici uicinitate, & inſolentia uoluptatum. quae cum incluſae diutius, & prima aetate compreſſae, & conſtrictae fuerunt, ſubito ſe nonnumquam profundunt, atque eijciunt uniuerſae. qua ex uita, uel dicam, quo ex ſermone: nequaquam enim tantum erat, quantum homines loquebantur: uerum ex eo, quidquid erat, emerſit, totumq. ſe eiecit, atque extulit: tantumq. abeſt ab illius familiaritatis infamia, ut eiuſdem nunc ab ſeſe inimicitias, odiumq. propulſet. atque, ut iſte interpoſitus ſermo deliciarum, deſidiaeq. moreretur, (fecit mehercule inuito, & multum repugnante me, ſed tamen fecit) nomen amici mei de ambitu detulit: quem abſolutum inſequitur, reuocat, nemini noſtrum obtemperat: eſt uiolentior, quam uellem. ſed ego non loquor de ſapientia; quae non cadit in hanc aetatem: de impetu animi loquor, de cupiditate uincendi, de ardore mentis ad gloriam: quae ſtudia in his iam aetatibus noſtris contractiora eſſe debent; in adoleſcentia uero, tamquam in herbis, ſignificant, quae uirtutis maturitas, & quantae fruges induſtriae ſint futurae. etenim ſemper magno ingenio adoleſcentes refrenandi potius a gloria, quam incitandi fuerunt: amputanda plura ſunt illi aetati, ſi quidem effloreſcit ingenij laudibus, quam inſerenda. quare, ſi cui nimium efferbuiſſe uidetur huius uel in ſuſcipiendis, uel in gerendis inimicitijs uis, ferocitas, pertinacia; ſi quem etiam minimorum horum aliquid offendit, ſi pur purae genus, ſi amicorum cateruae, ſi ſplendor, ſi nitor: iam iſta deferuerint; iam aetas omnia, iam dies mitigarit.

EXPLANATIO

Q. Catvlvs,} minor, conſul. Armata *diſſenſione ciuium,*} bellum ciuile collega Lepido mouente. Sedata *illa flamma*} pulſo Catilina, ciuitate caedis, urbe incendij periculo liberata. Fvmantis} poteſt accipi uel accuſandi, uel generandi caſu. &, Fumantis, quia dixerat, flamma: nam, ſedata flamma, fumus remanet. Reliqvias} qui in urbe remanſerunt, poſt profectionem Catilinae: quos ut oſtendat iure caeſos, & ſe inuidia, culpaq. liberet, exſtinctos eſſe dicit Lutatia lege de ui. M. camvrti, *& Ceſerni*} malim legere, M. Camurtij, & C. Eſernij: ut ſuum utrique praenomen ſit, & Camurtius, Eſernius nomina ſint familiarum. Periervnt?} damnati ſunt. Persecvti.} ulti. Vettiano autem ſtupro, a Vettio cum Clodia commiſſo. nam cum inter eos poſtea ortae eſſent inimicitiae; mulier ad ulciſcendum dolorem iniuriamq. ſuam opera Camurtij & Eſernij uſa eſt. quid illi pro Clodia contra Vettium fecerint, obſcurum eſt: damnatos autem eſſe pro eo, quod fecerant, cognoſcitur. Afranii *fabula*} recitata ab accuſatoribus in illo iudicio Camurtij, & Eſernij. Certe *non tenebantur,*} maleficium eorum uis non fuerat, de ui tamen damnati ſunt. Vt *ex nullius legis laqueis emittendi uiderentur.*} quacumque lege eſſent accuſati, elabi nulla ratione potuiſſent. Haec uerba Ciceronis hoc uidentur indicare: praedicaſſe Coelij accuſatores damnationem Camurtij, & Eſernij, ut oſtenderent, ſi illi de ui damnati eſſent, cum tamen lege de ui non tenerentur, quanto magis Coeliū, qui Clodiam ueneno tollere uoluerit, damnari oportere? Hic Cicero primum ſtultitiam atque impudentiā accuſatorum reprehendit, qui de illa damnatione loqui auderent, cuius culpam ipſa Clodia ſuſtineret: deinde, Quid ſimile? ait: illi iure damnati ſunt lege de ui, licet ea lege non tenerentur: & omnino maleficium eorum erat eiuſmodi, ut damnari eos neceſſe uideretur, quacumque lege eſſent accuſati. at Coelius cur de ui accuſatur? quae uis ei obijcitur? Illi, etiam ſi lege de ui non tenerentur, tamen aliquid, ab ea lege ſeiunctum, commiſerant, quo puniri deberent. at Coelio neque obijcitur crimen quaeſtionis huiuſce, quae de

ui eſt,

ui eſt, proprium, neque tamen quidquam, a quaeſtione, & a lege ſeiunctum, in quo ueſtram ſeueritatem oſtendere debeatis. AD *hunc uſum forenſem*} uſum dicendi, eloquentiam. AD *capeſſendam remp.*} nam ad honores aditum patefaciebat eloquentia. Capeſſere, non eſt ſuſcipere, ſed adminiſtrare: ut exemplis intelligitur. AMICITIIS} de uita & moribus Coelij, ne quid ei ſeiunctum a lege obijci poſsit, argumenta ſumit ex puerili diſciplina, ex amicitijs maiorum natu, ex aequalium ſtudijs, ideſt ex ijs ſtudijs, quibus aequales eius, uerae laudis cupiditate incenſi, tenerentur. NOBILISSIMI} cum ipſe equeſtri loco eſſet: ut nobilitate inferior, gloriae tamen ſtudio non concederet. Q. POMPEIO} quamquam proconſul dicatur, Africam tamen poſt praeturam rexit. eum adhuc uiuere declarant illa uerba, Vt ipſius teſtimonio cognoſcetis. CONTVBERNALIS} ut uſu rerum peritior euaderet. optima tunc erat adoleſcentium diſciplina, ut apud claros uiros, magiſtratum gerentes, in contubernio uiuerent. ſic L. Gellius C. Carbonis, eloquentiſsimi uiri, contubernalis in conſulatu fuit: ut in Bruto: ſic L. Torquatus Ciceronis conſulis: ut in orat. pro Sulla. Iam in ep. ad Rufum lib. v. Scito a me & tribunos mil. & praefectos, & contubernales dumtaxat meos delatos eſſe. Contubernales & illi erant, de quibus ait Gracchus apud Gellium lib. xv. c. 12. Nulla apud me fuit popina: neque pueri eximia facie ſtabant: ſed in conuiuio liberi ueſtri modeſtius erant, quam apud principem. CASTISSIMO} integerrimo. Pro Plancio: Fuit in Creta contubernalis Saturnini. ACCVSAVIT} de maieſtate. PRAECLARI *in remp. beneficij*} caeſo cum omnibus copijs Catilina. MALEFICII *cogitati.*} contra remp. conſcium enim, & participem coniurationis fuiſſe, creditum eſt. aliter Dio lib. XXXIIX. ſed auctor Cicero grauior, & certior. infra: Qui hominem conſularem, quod ab eo remp. uiolatam diceret, in iudicium uocarit. HAESIT *ad metas*} offendit. tranſlatio a quadrigis in Circo currentibus: quae ſi ad metas haerent, uictoriae praemium amittunt. NOMEN *amici mei de ambitu detulit:*} patris Atratini: de quo ſupra. PVRPVRAE *genus,*} in tunica. nam etſi nondum erat ſenator, tunicam tamen purpureis diſtincta clauis utebantur: quod equitibus Romanis licebat. ſed in equeſtri tunica minores erant claui, quam in ſenatoria. unde Velleius de Maecenate: Vixit anguſto clauo contentus: ideſt, equeſtri ordine. Hac igitur purpura delectabatur Coelius elegantiore, & ſplendidiore, quam fere adoleſcentes reliqui ſolerent.

ORATIO

CONSERVATE *igitur reip. iudices, ciuem bonarum artium, bonarum partium, bonorum uirorum. promitto hoc uobis, & reip. ſpondeo; ſi modo nos ipſi reip. ſatisfecimus, numquam hunc a noſtris rationibus ſeiunctum fore. quod cum fretus noſtra familiaritate promitto, tum quod duriſſimis ſe ipſe legibus iam obligarit. neque enim poteſt, qui hominem conſularem, quod ab eo remp. uiolatam diceret, in iudicium uocarit, ipſe eſſe in rep. ciuis turbulentus: non poteſt, qui ambitu ne abſolutum quidem patitur eſſe abſolutum, ipſe impune umquam eſſe largitor. habet a M. Coelio reſp. iudices, duas accuſationes, uel obſides periculi, uel pignora uoluntatis. quare oro, obteſtorq. uos, iudices, ut, qua in ciuitate paucis his diebus Sex. Clodius abſolutus ſit; quem uos per biennium aut miniſtrum ſeditionis, aut ducem uidiſtis, qui aedes ſacras, qui cenſum populi R. qui memoriam publicam ſuis manibus incendit; hominem ſine re, ſine fide, ſine ſpe, ſine fortunis, ore, lingua, manu, uita omni inquinatum; qui Catuli monumẽtum afflixit, meam domum diruit, mei fratris incendit; qui in Palatio, atque in urbis oculis ſeruitia ad caedem, & inflammandam urbem incitauit; in ea ciuitate ne patiamini illum abſolutum muliebri gratia, M. Coelium libidini muliebri condonatum; ne eadem mulier cum ſuo coniuge, & fratre turpiſſimum latronem eripuiſſe, & honeſtiſſimum adoleſcentem oppreſſiſſe uideatur. quod cum huius uobis adoleſcentiam propoſueritis, conſtituitote uobis ante oculos huius etiam miſeri ſenectutem, qui hoc unico filio nititur, in huius ſpe requieſcit, huius unius caſum pertimeſcit; quem uos ſupplicem ueſtrae miſericordiae, ſeruum poteſtatis, abiectum non tam ad pedes, quam ad mores, ſenſusq. ueſtros, uel recordatione parentum ueſtrorum, uel liberorum iucunditate ſuſtentate; ut in alterius dolore, uel pietati, uel indulgentiae ueſtrae ſeruiatis. nolite, iudices, aut hunc, iam natura ipſa occidentem, uelle maturius exſtingui uulnere ueſtro, quam ſuo fato; aut hunc, nunc primum floreſcentem firmata iam ſtirpe uirtutis, tamquam turbine aliquo, aut ſubita tempeſtate peruertere. conſeruate parenti filium, parentem filio; ne aut ſenectutem iam prope deſperatam contempſiſſe, aut adoleſcentiam plenam ſpei maximae non modo non aluiſſe uos, ſed etiam perculiſſe, atque afflixiſſe uideamini. quem ſi uobis, ſi ſuis, ſi reip. conſeruatis; addictum, deditum, obſtrictum uobis, ac liberis ueſtris habebitis; omniumq. huius neruorũ, ac laborum uos potiſſimum, iudices, fructus uberes, diuturnosq. capietis.*

EXPLANATIO

A NOSTRIS *rationibus*} a noſtris inſtitutis, a communi bono. DVAS} unam C. Antonij, alteram Atratini patris, illam de maieſtate, hanc de ambitu. SEX. *Clodius*} P. Clodij ſatelles. ABSOLVTVS *ſit,*} eiuſdem gratia mulieris, quae nunc Coelium oppugnat. PER *biennium*} Piſone & Gabinio cos. quo anno P. Clodius tribunus pl. Ciceronem urbe expulit: & Lentulo, Metello cos. quo Cicero reſtitutus eſt. AEDES *ſacras*} aedem Nympharum: ut in orat. pro Milone, & in Paradoxis.

xis. CENSVM *populi Romani*} cenſorias tabulas. in eadem oratione. ORE, *lingua*,} fellator eſſe putabatur. unde in orat. pro Domo: Hanc tibi legem Clodius ſcripſit, ſpurciorem lingua ſua. Et ibidem, ex interuallo: Quaere hoc ex Clodio, ſcriptore legum tuarum: iube adeſſe. latitat omnino: ſed, ſi requiri iuſſeris, inuenient hominem apud ſororem tuam, occultantem ſe capite demiſſo. CATVLI *monumentum*} Catuli porticum in Palatio, exſtructam de Cimbricis manubijs: quam ſimul Clodius cum Ciceronis domo, adiutore Sex. Clodio, ex quadam parte diruit. ep. 2. & 3. ad Att. lib. IV. ABSOLVTVM} ad Q. fr. lib. 2. Vnum accidit imprudentia Milonis incommode, de Sex. Clodio: quem neque hoc tempore, neque ab imbecillis accuſatoribus mihi placuit accuſari. CVM *ſuo coniuge, & fratre*} P. Clodio. ſupra: Quod quidem facerem uehementius, niſi intercederent mihi inimicitiae cum huius mulieris uiro. fratrem uolui dicere: ſemper hic erro. QVOD *cum huius*} Quod, pro ſed, ut in Verrem lib. I. Quod uos oblitos eſſe non arbitror, quae multitudo, qui ordo ad Piſonis ſellam iſto praetore ſolitus ſit conuenire. Lib. 2. Quod ego niſi meo aduentu illius conatus aliquantulum repreſsiſſem. In eodem lib. IV. Quod ubi intellexi, multum apud illum recentes nuncios, multum tabulas non commendaticias, ſed tributarias ualuiſſe. VEL *pietati, uel indulgentiae*} pietati, quae parentibus, indulgentiae, quae liberis debetur. VOS *potiſſimum, iudices*,} a quibus illum conſeruatum ſe eſſe, perpetuo meminerit.

IN . ORATIONEM . CICERONIS
PRO.L.CORNELIO.BALBO
PAVLLI . MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

L. GELLIVS. *Cn. Cornelius conſules legem ex ſenatus ſententia tulerunt, uti ciues Romani eſſent ij, quos Cn. Pompeius imperator, magnis in Hiſpania rebus geſtis, de conſilij ſententia ſigillatim ciuitate donaſſet. ex ea lege Pompeius L. Cornelium Balbum, cuius uirtutem ac fidem in eo bello cognouerat, ciuitatis iure donauit. id accuſator irritum eſſe dicebat: quoniam ex foederato populo nemo poſſet, niſi is populus fundus factus eſſet, in ciuitatem Romanam uenire: Gaditanum populum, cum Balbus ciuitate donaretur, fundum factum non eſſe: ergo donationem illam ratam eſſe non poſſe. Tota cauſſa pendet a foedere, ideſt ab interpretatione eorum uerborum, ut populus fundus fieret. aliter enim accuſator, aliter ea Cicero interpretabatur: accuſator ſic, fundum fieri populum, cum auctor eſſet eius rei, quam alienaret: Cicero, cum acciperet unam, pluresue leges Romae latas, ut ijs legibus in poſterum, aeque ac populus Romanus, uteretur, & in populo foederato, tamquam in aliquo fundo, leges eae reſiderent. quam ſententiam Gellius lib.* XVI. *cap.* 13. *commotus, opinor, auctoritate Ciceronis comprobauit. quamquam idem lib.* XIX *cap.*8. *a Cicerone & a ſeipſo diſſentiens, fundum accipit pro eo, qui auctor eſt, & qui approbat. Haec ego, inquit, dixi, non ut huius ſententiae, legisq. fundus ſubſcriptorq. fierem; ſed ut ne Caeſaris, uiri docti, opinionem* ἀπαραμύθητον *deſtituerem. Mihi omnino Feſtus Pompeius, & Plautus ueriorem eſſe accuſatoris interpretationem, Ciceronem autem, ſeruientem cauſſae, ſenſum peruertiſſe, facile perſuadent. quid*

enim

enim apertius ijs uerbis Feſti? Fundus dicitur populus eſſe rei, quam alienat, hoc eſt auctor. Nec obſcurum illud Plauti in Trin. Nunc mihi is propere conueniendus eſt; ut, quae cum eius, Filio egi, ei rei fundus pater ſit potior eo. Acta cauſſa eſt Marcellino & Philippo cos. ut ex ipſa colligitur oratione: quod ſuo loco oſtendam. L. Cornelius Balbus appellatur, quia, licet a Pompeio ſit ciuitate donatus, beneficium tamen illud L. Cornelij Lentuli gratia conſecutus eſt: a quo & praenomen, & nomen de more ſumpſit. atque is Lentulus uidetur eſſe, qui belli ciuilis anno primo conſul fuit: quod quidem ex epiſtola Balbi licet intelligere, quae inter eas ad Att. lib. ix *legitur. Idem Balbus, cum adoptatus eſſet a Theophane Mytilenaeo, Pompeij liberto, Theophanis cognomen accepit. id apud Capitolinum in Balbino ſcriptum eſt his uerbis: Familiae uetuſtiſſimae, ut ipſe dicebat, a Balbo Cornelio Theophane originem ducens, qui per Cn. Pompeium ciuitatem meruerat, cum eſſet ſuae patriae nobiliſſimus, idemq. hiſtoriae ſcriptor. Et in hac oratione: Adoptio Theophanis agitata eſt. Eſt autem hic Balbus maior, procurator Caeſaris, qui apud eum gratia plurimum ualuit, & conſulatum Auguſto imperante geſſit. eius fratris filius, Balbus minor de Garamantibus triumphauit, auctore Plinio lib* v. *cap. 5 lib.* vii. *cap. 37. Strabone lib.* iii. *Solino cap. 42. cum quibus faſti Capitolini conſentiunt.*

M. TVLLII. CICERONIS

PRO. L. CORNELIO. BALBO

ORATIO. XXXV

SI auctoritates patronorum in iudicijs ualerent, ab ampliſſimis uiris L. Cornelij cauſſa defenſa eſt; ſi uſus, a peritiſſimis; ſi ingenia, ab eloquentiſſimis; ſi ſtudia, ab amiciſſimis, & cum beneficijs cum L. Cornelio, tum maxima familiaritate coniunctis. quae ſunt igitur meae partes? auctoritatis tantae, quantam uos in me eſſe uoluiſtis; uſus mediocris; ingenij minime uoluntati paris. nam ceteris, a quibus eſt defenſus, hunc debere plurimum uideo: ego, quantum ei debeam, alio loco oſtendam. Principio orationis hoc oppono, me omnibus, qui amici fuerint ſaluti meae, & dignitati, ſi minus referenda gratia ſatisfacere potuerim, at praedicanda, & habenda certe ſatis eſſe facturum.

EXPLANATIO

AB. AMPLISSIMIS *uiris*} Cn. Pompeio, M. Craſſo. QVI *amici fuerint ſaluti meae, & dignitati,*} in quibus potiſsimum Pompeius fuit.

ORATIO

QVAE fuerit heſterno die Cn. Pompeij grauitas in dicendo, iudices, quae facultas, quae copia, nō opinione tacita ueſtrorum animorum, ſed perſpicua admiratione declarari uidebatur. nihil enim umquam audiui, quod mihi de iure ſubtilius dici uideretur; nihil de memoria, de more, de exemplis acutius; nihil peritius de foederibus; nihil illuſtriore auctoritate de bellis; nihil de rep. grauius; nihil de ipſo modeſtius; nihil de cauſſa, & crimine ornatius: ut mihi iam uerum uideatur illud eſſe, quod nonnulli litterati, ac ſtudijs doctrinisq. dediti quaſi quiddam incredibile dicere putabantur; eum, qui omnes animo uirtutes penitus comprehendiſſet, omnia, quae facere uellet, facillime tractare. Quae enim in L. Craſſo potuit, homine nato ad dicendi ſingularem quandam facultatem, ſi hanc cauſſam ageret, maior eſſe ubertas, uarietas, copia, quam fuit in eo, qui tantum potuit impertire huic ſtudio temporis, quantum ipſe a pueritia uſque ad hanc aetatem a continuis bellis & uictorijs conquieuit? quo mihi difficilior eſt hic extremus perorandi locus. etenim ei ſuccedo orationi, quae non praeteruecta ſit aures ueſtras, ſed in animis omniū penitus inſederit: ut plus uoluptatis ex recordatione illius orationis, quam nō modo ex mea, ſed ex cuiuſquam oratione capere poſſitis. ſed mos eſt gerendus non modo Cornelio, cuius ego uoluntati in eius periculis nullo modo deeſſe poſſum; ſed etiam Cn. Pompeio, qui ſui facti, ſui iudicij, ſui beneficij uoluit me eſſe, ut apud eoſdē uos iudices nuper in alia cauſſa fuerim, & praedicatorem, & auctorem. Ac mihi quidem hoc dignum reo uidetur, hoc deberi huius excellentis uiri praeſtantiſſimae gloriae, hoc proprium eſſe ueſtri officij, hoc ſatis eſſe cauſſae, ut, quod feciſſe Cn. Pompeium conſtet, id omnes & licuiſſe concedant. nam uerius nihil eſt, quam quod heſterno die dixit ipſe, ita L. Cornelium de fortunis omnibus dimicare, ut nullius in delicti crimen uocaretur. non enim furatus eſſe ciuitatem, non genus ſuum ementitus, non aliquo impudenti mendacio delituiſſe, non irrepſiſſe in cenſum dicitur. unum obijcitur, natum eſſe Gadibus: quod negat nemo. ceterum accuſator fatetur, hunc in Hiſpania duriſſimo bello cum Q. Metello, cum M. Memmio & in claſſe, & in exercitu fuiſſe, &, ut Pompeius in Hiſpaniā uenerit, Memmiumq. habere quaeſtorem coeperit, numquam a Memmio diſceſſiſſe; Carthaginem eſſe profectum; acerrimis illis proelijs, & maximis, Sucronenſi, & Durienſi, interfuiſſe; cum Pompeio ad extremum belli tēpus fuiſſe. haec ſunt proelia Cornelij, talis in remp. noſtram labor, aſſiduitas, dimicatio, uirtus digna ſummo imperatore, ſpes pro periculis praemiorum. praemia quidem ipſa non ſunt in eius facto, qui adeptus eſt, ſed in eius, qui dedit. donatus igitur eſt ob eas cauſſas a Cn. Pompeio ciuitate. id accuſator non negat, ſed reprehendit; ut in Cornelio cauſsa ipſius probetur, poena quaeratur; in Pompeio cauſsa laedatur, poena ſit nulla. ſic famam, ſic innocentiſſimi hominis fortunas, praeſtantiſſimi imperatoris factum condemnari uolunt. ergo in iudicium caput Cornelij, factum Pompeij uocatur. hunc enim in ea ciuitate, in qua ſit natus, honeſtiſſimo loco natum eſſe concedis, & ab ineunte aetate, relictis rebus ſuis omnibus, in noſtris bellis, noſtris cum imperatoribus eſſe uerſatum, nullius laboris, nullius obſeſſionis, nullius proelij expertem fuiſſe. haec ſunt omnia cum plena laudis, tum propria Cornelij: nec in his rebus crimen eſt ullum. ubi igitur eſt crimen? quod eum Pompeius ciuitate donauit. huiuſce ne crimen? minime: niſi honos ignominia putanda eſt. cuius igitur? re uera nullius; actione accuſatoris, eius unius, qui donauit. qui ſi adductus gratia minus idoneum hominem praemio affeciſſet; qui etiam ſi uirum bonum, ſed non ita meritum, ſi denique aliquid, quod non contra, ac liceret, factum diceretur, ſed contra, atque oporteret: tamen eſſet omnis eiuſmodi

mali

mali reprehenſio a uobis, iudices, repudianda. nunc uero quid dicitur? quod ait accuſator feciße Pompeium, quod ei facere non licuerit? quod grauius eſt, quam ſi id factum ab eo diceret, quod non oportuiſſet. eſt enim aliquid, quod non oporteat, etiam ſi licet: quidquid uero non licet, certe non oportet. hic ego nunc coner ſic agere, iudices, non eſſe fas dubitari, quin, quod Cn. Pompeium feciſſe conſtet, id non ſolum decuiſſe, ſed etiam debuiße fateamur? quid enim abeſt huic homini, quod ſi adeſſet, iure hoc tribui, & concedi putaremus? uſus ne rerum? qui pueritiae tempus extremum, principium habuit bellorum, atque imperiorum maximorum, cuius plerique aequales minus ſaepe caſtra uiderunt, quam hic triumphauit: qui tot habet triumphos, quot orae ſunt, parteſq. terrarum; tot uictorias bellicas, quot ſunt in rerum natura genera bellorum. an ingenium? cum etiam ipſe caſus, euentuſq. rerum non duces, ſed comites eius conſiliorum fuerint: in quo uno ita ſumma fortuna cum ſumma uirtute certauit, ut omnium iudicio plus, quam poſſit, minus, quam decet, tribueretur. an pudor, an integritas, an religio in eo, an diligentia umquam requiſita eſt? quem prouinciae noſtrae, quem liberi populi, quem reges, quem exterae gentes caſtiorem, moderatiorem, ſanctiorem, non modo uiderunt, ſed aut ſperando umquam, aut optando cogitauerunt? quid dicam de auctoritate? quae tanta eſt, quanta in his tantis uirtutibus, ac laudibus eße debet. cui ſenatus, populuſq. R. ampliſſimae dignitatis praemia dedit non poſtulanti, imperia uero etiam recuſanti, huius de facto, iudices, ita quaeri, ut id agatur, licuerit ne ei facere quod fecit, an uero, non dicam, non licuerit, ſed nefas fuerit, (contra foedus enim, id eſt contra populi R. religionem, & fidem feciſſe dicitur) non turpe populo R. non ne uobis? audiui hoc de parente meo puer, cum Q. Metellus L. F. cauſſam de pecunijs repetundis diceret, ille, ille uir, cui patriae ſalus dulcior, quam conſpectus, fuit, qui de ciuitate decedere, quam de ſententia, maluit; hoc igitur cauſſam dicente, cum ipſius tabulae circumferrentur inſpiciendi nominis cauſſa, fuiſſe iudicem ex illis equitibus R. grauiſſimis uiris, neminem, quin remoueret oculos, & ſe totum auerteret; ne forte, quod ille in tabulas publicas retuliſſet, dubitaße quiſquam, uerum ne, an falſum eſſet, uideretur. nos Cn. Pompeij decretum, iudicium de conſilij ſententia pronunciatum, recognoſcemus? cum legibus conferemus? cum foederibus, quorum acerbiſſima diligentia eſt, pertendemus? Athenis aiunt, cum quidam apud eos, qui ſancte grauiterq. uixiſſet, & teſtimonium publice dixiſſet, &, ut mos Graecorum eſt, iurandi cauſſa ad aras accederet, una uoce omnes iudices, ne is iuraret, reclamaſſe. cum Graeci homines, ſpectati uiri, noluerint religione uideri potius, quam ueritate, fidem eſſe conſtrictam: nos, etiam in ipſa religione & legum & foederum conſeruanda qualis fuerit Cn. Pompeius, dubitabimus? utrum enim, inſcientem uultis contra foedera feciſſe, an ſcientem? ſi ſcientem; o nomen noſtri imperij, o populi R. excellens dignitas, o Cn. Pompeij ſic late longeq. diffuſa laus, ut eius gloriae domicilium communis imperij finibus terminetur; o nationes, urbes, populi, reges, tetrarchae, tyranni, teſtes Cn. Pompeij non ſolum uirtutis in bello, ſed etiam religionis in pace: uos denique mutae regiones imploro, & ſola terrarum ultimarum, uos maria, portus, inſulae, litoraque: quae eſt enim ora, quae ſedes, qui locus, in quo non exſtent huius cum fortitudinis, tum uero humanitatis, tum animi, tum conſilij impreſſa ueſtigia? hunc quiſquam, incredibili quadam, atque inaudita grauitate, uirtute, conſtantia praeditum, foedera ſcientem neglexiſſe, uiolaſſe, rupiße, dicere audebit? Gratificatur mihi geſtu accuſator: inſcientem Cn. Pompeium feciſſe ſignificat. Quaſi uero leuius ſit, cum in tanta rep. uerſere, & maximis negotijs praeſis, facere aliquid, quod ſcias non licere, an omnino neſcire quid liceat. etenim, cum in Hiſpania bellum acerrimum, & maximum geſſerat, quo iure Gaditana ciuitas eſſet, neſciebat? an cuius linguam populi non noſſet, interpretationem foederis non tenebat? id igitur, quiſquam, Cn. Pompeium ignoraſſe, dicere audebit, quod mediocres homines, quod nullo uſu, nullo ſtudio militari praediti, quod librarioli denique ſcire profiteantur? equidem contra exiſtimo, iudices, cum in omni genere, ac uarietate artium, etiam illarum, quae ſine ſummo otio non facile diſcuntur, Cn. Pompeius excellat, ſingularem quandam laudem eius, & praeſtabilem eſſe ſcientiam in foederibus, pactionibus, condicionibus populorum, regum, exterarum nationum, in uniuerſo denique belli iure, ac pacis. niſi forte, quae nos libri docent in umbra, et otio, ea Cn. Pompeium neque, cum requieſceret, litterae, neque, cum rem gereret, res ipſae docere potuerunt.

EXPLANATIO

HESTERNO *die*} ante Pompeium igitur dixerat Craſſus. DE. IVRE} ciuitatis. SVBTILIVS} ſubtiliter, & acute, non idem ſunt: quod hic locus oſtendit. nam cum Pompeij diuerſae uirtutes commemorentur ſeptem: de prima ſubtilius, de ſecunda dicitur acutius. eſt autem ſubtilitas orationis, quae ſingula perſequitur, nihil ut res ea, quae agitur, deſiderare poſsit. quae maxime uirtus in diſputando requiritur. lib. 2. off. Alia eſt illa, cum ueritas ipſa limatur in diſputatione, ſubtilitas. Acad. 1. Zeno, cum Arceſilam anteiret, & peracute moueretur, corrigere conatus eſt diſciplinam. DE *memoria,*} hoc ſi refertur ad memoriam antiquitatis, ſuperuacaneum uidetur, ob ea, quae ſequuntur: & interdum abundare, De memoria, ſum arbitratus. ILLVSTRIORE *auctoritate*} propter maximas res ab ipſo geſtas. GRAVIVS} quod ipſa poſtulat reip. dignitas. DE *cauſſa, & crimine*} criminis loco ponebat accuſator, quod Balbus in ciuitatem contra foedus ueniſſet; in quo ſcriptum erat, nequis ciuis Romanus fieri poſſet, niſi populus eius fundus factus eſſet. NON *nulli litterati*} quinam praeter Stoicos? qui ſapientem tenere uirtutes omnes affirmabant: ut facile, cum uellet, omnia tractare poſſet. OMNES *animo uirtutes*} morales ſignificat, quae uel ſine litterarum ſtudio comprehendi omnes animo poſſunt. quod etiam litterati homines nonnulli, qui contra potius uidentur ſentire debuiſſe, uerum tamen eſſe exiſtimarunt. OMNIA, *quae facere uellet, facillime tractare.*} ne uideatur amicitiae cauſſa Pompeium laudaſſe,

cui tribuit ea, quae litterarum ſcientiam requirerent, a qua ille longe aberat, qui totam aetatem in bellis conſumpſerat, excogitauit hanc ſententiam, ut eum ornaret omnibus uirtutibus, quae nullo doctrinae ſtudio, comprehendi animo poſſent: ut, hoc poſito, facilem eſſe Pompeio rerum omnium tractationem oſtenderet. HIC *extremus perorandi locus*.} in quo plurimum pollet oratio. ideo Ciceroni tribuebatur. quod ipſe gloriatur in Bruto. SVI *facti*,} quod Balbum ciuitate donauerit. APVD *eoſdem uos, iudices*,} ergo in alia cauſſa de iure ciuitatis. AVCTOREM.} approbatorem. nam auctor eſt, & qui futurum aliquid, & qui praeteritum probat. HOC *dignum reo uidetur*,} hoc Balbo, pro ſuis erga me meritis, proq. ſua innocentia, concedendum. FVRATVS *eſſe ciuitatem*,} ut multi, tribus modis, uel quod genus ementirentur, ſeq. Romanae gentis eſſe dicerent, qui non eſſent: uel quod alio impudenti mendacio ſuam peregrinitatem obtegerent; uel quod, quamquam ciues Romani non eſſent, in cenſum tamen irrepſiſſent, ut in poſterum ex ipſo cenſu ciues haberentur. DVRISSIMO *bello*} quod cum Sertorio, uaria fortuna, geſtum eſt. Q. METELLO,} Pio, Numidici filio. VT *Pompeius in Hiſpaniam uenerit*,} Sertorianum bellum gerebat Metellus: qui cum ſufficere non uideretur, Pompeius a Sulla miſſus eſt. MEMMIVMQ. *habere quaeſtorem coeperit*,} qui Metelli quaeſtor fuerat ante aduentum Pompeij. QVAESTOREM} quamquam eques Romanus adhuc Pompeius eſſet. uerum quia cum imperio proconſulis ad id bellum miſſus eſt, ideo quaeſtorem habere potuit. CARTHAGINEM} Nouam: ut caperetur. SVCRONENSI, *& Durienſi*,} apud duo flumina, Sucronem, & Duriam. Plutarchus in Pompeio, & Sertorio: qua de re haec apud Salluſtium in epiſtola Pompeij ad ſenatū. Caſtra hoſtium apud Sucronem capta, & proelijs apud flumen Duriam & dux hoſtium C. Herenius cum urbe Valentia, & exercitus deleti, ſatis clara uobis ſunt. NON *ſunt in eius facto*,} non ſunt conſideranda tamquam factum Balbi, ſed tamquam Pompeij, qui dedit. AD *extremum belli tempus*.} anno demum decimo, duorum ducum uirtute, ſed praecipua Pompeij uigilantia, confectum illud bellum eſt. SVMMO *imperatore*,} Pompeio. SPES *praemiorum*.} ideo Romanae ciuitatis honorem conſecutus eſt. CAVSSA *ipſius*} meritum. POENA} ut ei ciuitas adimatur. CAVSSA *laedatur*,} improbetur cauſſa. quaſi enim facere non debuerit id, quod fecit, ita factum illius damnatur; non ut in eum tamen poena recidat, ſed ut in Balbum. CAPVT} quia ciuitatis ademptio, capitis imminutio eſt. ACTIONE *accuſatoris*,} id enim agit, ut Pompeij factum reſcindatur: non quaſi Balbus peccauerit, cuius cauſſam probat, cum eum fatetur optime de rep. meritum; ſed quaſi Pompeij crimen ſit, cum eum ciuitate donauit. QVOT *orae ſunt, parteſq. terrarum*;} triumphauit ex Africa primum, Hiarba Numidiae rege uicto; deinde ex Hiſpania, caeſo Perperna, Sertoriani belli duce; poſtremo ex Aſia, Mithridate, & Tigrane deuictis. ITA *ſumma fortuna cum ſumma uirtute certauit*,} ſimille illud de Prouincijs: ſic fortuna cum improbitate certauit, ut nemo poſſet, utrum deterior, an infelicior eſſet, iudicare. Et illud lib. IV. in Verr. Erat ea uarietate operum, ut ars certare uideretur cum copia. NON *poſtulanti, imperia uero etiam recuſanti*,} ego ſic, uel contra ueteres omnes libros, ſententiam ſecutus: emendaui antea uero, Non poſtulanti imperia, uerum etiam recuſanti. de quo tamen liberum cuique iudicium relinquo. Q. METELLVS} Numidicus. L. F. addidit, ut eum diſtingueret a Q. Metello Balearico, Q. F. DE *pecunijs repetundis*} ex qua prouincia, mihi nondum conſtat: niſi forte ex Numidia; quam ſortitus, cum Iugurtha bellum geſsit. CVI *patriae ſalus dulcior, quam conſpectus, fuit*;} cum iurare nollet in legem Saturnini tribuni pl. quam iniquiſsimam iudicabat, in exſulium miſſus eſt. Val. Max. lib. III. cap. 8. Epitome lib. LXIX. Appianus. EQVITIBVS *Romanis*,} qui ſoli tum iudicabant ex lege C. Gracchi. QVIN *remoueret oculos*,} ſcribit ad Att. lib. I. tandem rem his uerbis: Tabulas Metelli Numidici, cum eae, ut mos eſt, circumferrentur, noſtri iudices adſpicere noluerunt. Et Valerius Max. lib. 2. cap. 10. DECRETVM,} de Balbo ciuitate donando. IVDICIVM} ipſius Pompeij de Balbo. ſupra: Qui ſui facti, ſui iudicij, ſui beneficij me uoluit eſſe, ut apud uos iudices nuper in alia cauſſa fuerim, & praedicatorem, & auctorem. DE *conſilij ſententia*} lex a Gellio & Lentulo cos. Lata iubebat, uti ciues Romani eſſent ij, quos Cn. Pompeius de conſilij ſententia ſigillatim ciuitate donaſſet. PRONVNCIATVM,} in concione. RECOGNOSCEMVS?} ut, recte ne factum ſit, conſideremus. Eodem ſenſu in Vatinium: Defendebatur teſtibus collegis ſuis, non recitandi cauſſa, legiſſe, ſed recognoſcendi. PERTENDEMVS?} pertendere, plus eſt, quam conferre. pertendit enim, qui rem cum re ex omni parte ita confert, ut in uitium diligentia delabatur. itaque Varro dictam ait a pertendendo pertinaciam. CVM *quidam apud eos*,} quem hic non nominat, Xenocratem philoſophum fuiſſe & ipſe dicit lib. I. ad Att & Valerius Max. lib. 2. cap. 2. & Laertius. VT *eius gloriae domicilium communis imperij finibus terminetur*.} ornat eadem laude Caeſarem in ea de Prouincijs. Quoniam, inquit, C. Caeſar abeſt longiſsime, atque in ijs eſt nunc locis, quae regione orbē terrarum, rebus illius geſtis imperium populi Romani definiunt. INTERPRETATIONEM} nam ſi Gaditana lingua ſcriptum foedus non intelligebat, poterat tamen Latinis explanatum litteris intelligere.

ORATIO

ATQVE, ut ego ſentio, iudices, cauſſa dicta eſt temporis magis. ego non huius, inquam, generis iudicij plura dicam. eſt enim huius ſaeculi labes quaedam, & macula, uirtuti inuidere, uelle ipſum florem dignitatis infringere. etenim, ſi Cn. Pompeius adhinc annos quingentos fuiſſet, is uir, a quo ſenatus adoleſcentulo, atque equite R. ſaepe communis ſalutis auxilium expetiſſet; cuius res geſtae omnes gentes cum clariſſima uicto

ria

ria terra mariq. peragraſſent; cuius tres triumphi teſtes eſſent, totum orbem terrarum noſtro imperio teneri; quem populus R. ſingularibus honoribus decoraſſet: ſi nunc apud uos id, quod is feciſſet, contra foedus factum diceretur, quis audiret? nemo profecto: mors enim cum exſtinxiſſet inuidiam, res eius geſtae ſempiterni nominis gloria niterentur. cuius igitur audita uirtus dubitationi locum non daret, huius praeſens, experta, atque perſpecta, obtrectatorum uoce laedetur? omittam igitur Pompeium iam oratione mea reliqua: ſed uos, iudices, animis ac memoria tenetote. de lege, de foedere, de exemplis, de perpetua conſuetudine ciuitatis noſtrae renouabo ea, quae dicta ſunt. nihil enim mihi noui, nihil integr neque M. Craſſus, qui totam cauſſam & pro facultate, & pro fide ſua diligentiſſime uobis explicauit; neque Cn. Pompeius, cuius oratio omnibus ornamentis abundauit, ad dicendum reliquit. ſed, quoniam, me recuſante, placuit ambobus adhiberi hunc a me quaſi perpoliendi quendam operis extremum laborem; peto a uobis, ut me officij potius, quam dicendi, ſtudio hanc ſuſcepiſſe operam, ac munus putetis. ac, prius, quam aggrediar ad ius, cauſſamq. Cornelij, quiddam de communi condicione omnium noſtrum, deprecandae maleuolentiae cauſſa, breuiter commemorandum uidetur. Si, quo quisque loco noſtrum eſt, iudices, natus, aut ſi, in qua fortuna eſt naſcendi initio conſtitutus, hunc uitae ſtatum uſque ad ſenectutem obtinere debet; et ſi omnes, quos aut fortuna extulit, aut ipſorum illuſtrauit labor, & induſtria, paena ſunt afficiendi: non grauior L. Cornelio, quam multis uiris bonis, atque fortibus, conſtitui lex uitae, & condicio uidetur. ſin autem multorum uirtus, ingenium, humanitas ex infimo genere, & fortunae gradu non modo amicitias, & rei familiaris copias conſecuta eſt, ſed ſummam laudem, honores, gloriam, dignitatem: non intelligo, cur potius inuidia uiolatura uirtutem L. Cornelij, quam aequitas ueſtra pudorem eius adiutura uideatur. itaque, quod maxime petendum eſt, a uobis iccirco non peto, iudices, ne de ueſtra ſapientia, atque de ueſtra humanitate dubitare uidear. eſt autem petendum, ne oderitis ingenium, ne inimici ſitis induſtriae, ne humanitatem opprimendam, ne uirtutem puniendam putetis. illud peto, ut, ſi cauſſam ipſam per ſe firmam eſſe & ſtabilem uideritis, hominis ipſius ornamenta adiumento cauſſae potius, quam impedimento, eſſe malitis.

EXPLANATIO

CAVSSA dicta eſt} hactenus & mendo uerba uacant, nec in ſententia uitij quidquam eſt. ea, quae ſequuntur, ualde perturbata. ſenſus hic fortaſſe fuit: ſe locutum eſſe de Pompeio potius, quā de cauſſa: nunc ea dicturum, quae ad legem, ad foedus, ad exempla, moremq. ciuitatis pertinent: de quibus iudicium eſt. paullo poſt: Omittam igitur Pompeium in oratione mea reliqua; de lege, de foedere, de exemplis, de perpetua conſuetudine ciuitatis noſtrae renouabo ea, quae dicta ſunt.

ORATIO

NASCITVR, iudices, cauſſa Cornelij ex ea lege, quam L. Gellius, Cn. Cornelius, ex ſenatus ſententia tulerunt: qua lege uidemus ſatis eſſe ſancti, uti ciues R. ſint ij, quos Cn. Pompeius de conſilij ſententia ſigillatim ciuitate donauerit. donatum eſſe L. Cornelium, praeſens Pompeius dicit, indicant publicae tabulae, accuſator fatetur, ſed negat ex foederato populo quemquā potuiſſe, niſi is populus fundus factus eſſet, in hāc ciuitatem uenire. o praeclarum interpretem iuris, auctorem antiquitatis, correctorem, atque emendatorem noſtrae ciuitatis, qui hanc poenam foederibus adſcribat, ut omnium praemiorum, beneficiorumq. noſtrorum expertes faciat foederatos. quid enim potuit dici imperitius, quam foederatos populos fieri fundos oportere? nam id non magis eſt proprium foederatorum, quam omnium liberorum. ſed totum hoc, iudices, in ea fuit poſitum ſemper ratione, atque ſententia, ut, cum iuſſiſſet populus R. aliquid, ſi id adſciuiſſent ſocij populi ac Latini, & ſi ea lex, quam nos haberemus, eadem in populo aliquo, tamquam in fundo, reſediſſet, ut tum lege eadem is populus teneretur: non ut de noſtro iure aliquid minueretur; ſed ut illi populi aut iure eo, quod a nobis eſſet conſtitutum, aut aliquo commodo, aut beneficio uterentur. tulit apud maiores noſtros legem C. Furius de teſtamentis, tulit Q. Voconius de mulierum hereditatibus: innumerabiles aliae leges de ciuili iure ſunt latae: quas Latini uoluerunt, adſciuerunt: ipſa denique Iulia, qua lege ciuitas eſt ſocijs & Latinis data, qui fundi populi facti non eſſent, ciuitatem non haberent. in quo magna contentio Heracli enſium, & Neapolitanorum fuit; cum magna pars in ijs ciuitatibus iuris ſui libertatem ciuitati anteferret. poſtremo haec uis eſt iſtius & iuris, & uerbi, ut fundi populi beneficio noſtro, non ſuo iure fiant; cum aliquid populus R. iuſſit, id ſi eſt eiuſmodi, ut quibudſam populis ſiue foederatis, ſiue liberis permittendum eſſe uideatur, ut ſtatuant ipſi, non de noſtris, ſed de ſuis rebus, quo iure uti uelint: tum, utrum fundi facti ſint, an non, quaerendum eſſe uideatur: de noſtra uero rep. de noſtro imperio, de noſtris bellis, de uictoria, de ſalute fundos populos fieri noluerunt. atqui, ſi imperatoribus noſtris, ſi ſenatui, ſi populo R. non licebit, propoſitis praemijs, elicere ex ciuitatibus ſociorum, atque amicorum fortiſſimum atque optimum quemque ad ſubeunda pro ſalute noſtra pericula: ſumma utilitate, ac maximo ſaepe praeſidio in periculis, atque aſperis temporibus carendum erit. ſed, per deos immortales, quae eſt iſta ſocietas, quae amicitia, quod foedus, ut aut noſtra ciuitas careat in ſuis periculis Maſſilienſi propugnatore, careat Gaditano, careat Saguntino; aut, ſi quis ex illis populis ſit exortus, qui noſtros duces auxilio, labore, commeatu, periculo ſuo iuuerit, qui cum hoſte noſtro c omminus in acie ſaepe pugnarit, qui ſe ſaepe telis hoſtium, qui dimicationi capitis, qui morti obiecerit, nulla condicione huius ciuitatis praemijs affici poſſit? etenim in populum R. graue eſt, non poſſe uti ſocijs excellēti uirtute praeditis, qui uelint cum periculis noſtris ſua communicare: in ſocios uero ipſos,

& in

& in eos, de quibus agimus, foederatos iniurioſum, & contumelioſum eſt, ijs praemijs, & ijs honoribus excluſos eſſe fideliſſimos, & coniunctiſſimos ſocios, quae pateant ſtipendiarijs, pateant hoſtibus, pateant ſaepe ſeruis. nam & ſtipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, ceteris prouincijs multos ciuitate donatos uidemus; &, qui hoſtes ad noſtros imperatores perfugiſſent, & magno uſui reip. noſtrae fuiſſent, ſcimus ciuitate eſſe donatos. ſeruos denique, quorum ius & fortunae condicio infima eſt, bene de rep. meritos perſaepe libertate, ideſt ciuitate, publice donari uidebamus.

EXPLANATIO

SATIS *eſſe ſancti,*} ſancitum, rectius. SIGILLATIM} quia alij antea multos ſimul ciuitate donauerant. infra. VT *tum*} animaduerte, Vt, iteratum ſine cauſſa: quod alibi quoque obſeruauimus. C. FVRIVS} Fuſiam legem appellat lib. III. in Verrem: & ita legendum ubique arbitror. VOCONIVS} huius legis mentio fit lib. III. in Verrem, in Catone, lib. 2. de fin. IVLIA} a L. Iulio Caeſare conſule, lata anno primo ſocialis belli. QVI *fundi populi facti non eſſent,*} qui populi leges eas non adſciuiſſent, & quibus in populis leges eae, tamquam in fundo, non reſediſſent. ſic enim Cicero uerba foederis interpretatur, malitioſe, ut arbitror: de quo dixi iam in argumento. IVRIS *ſui libertatem*} ergo municipia quaedam legibus ſuis uiuebant, ea ſcilicet, quae ciuitatem habebant ſine ſuffragio: de quibus loquitur Gellius lib. XVI. cap. 13. & Liuius lib. IX. adducto trium Hernicorum populorum exemplo. BENEFICIO *noſtro*} cum eis leges noſtras communicamus. NON *ſuo iure*} non ut impedire poſsint, quo minus, quos uelimus, ciuitate donemus. QVO *iure uti uelint:*} uelint ne noſtris potius, quam ſuis, uti legibus. QVAERENDVM *eſſe*} non in fortibus uiris ciuitate donatis: quod nunc accuſator quaerit. STIPENDIARIIS,} qui ſunt deteriore condicione, quam foederati. de quo diximus in Diuin. PVBLICE *donari uidebamus.*} malim, Videmus: cum ſupra dixerit, Videmus, Scimus.

ORATIO

HANC tu igitur, patrone foederum, ac foederatorum, condi cionem ſtatuis Gaditanis, tuis ciuibus, ut, quod ijs, quos Gaditanis adiutoribus armis ſubegimus, atque in ditionem noſtram redegimus, liceat, ſi populus R. permiſerit, ut ab ſenatu, ab imperatoribus noſtris ciuitate donentur, id ne liceat ipſis? qui ſi ſuis decretis, legibus ue ſanxiſſent, ne quis ſuorum ciuium caſtra imperatorum populi R. inirent; ne quis ſe pro noſtro imperio in periculum capitis, atque in uitae diſcrimen inferret; Gaditanorum auxilijs, cum uellemus, uti nobis non liceret; priuatim uero ne quis uir & animo, & uirtute praecellens pro noſtro imperio, periculo ſuo, dimicaret: grauiter id iure ferremus, minui auxilia populi R. debilitari animos fortiſſimorum uirorum, alienigenarum nos hominum ſtudijs, atque externa uirtute priuari. Atqui nihil intereſt, iudices, utrum haec foederati iura conſtituant, ut ne cui liceat ex his ciuitatibus ad noſtrorum bellorum pericula accedere; an, quae nos eorum ciuibus uirtutis cauſſa tribuerimus, ea rata eſſe non poſſint. nihil enim magis uteremur his adiutoribus, ſublatis praemijs uirtutis, quam ſi omnino his uerſari in noſtris bellis non liceret. etenim, cum pro ſua patria pauci poſt genus hominum natum reperti ſint, qui, nullis praemijs propoſitis, uitam ſuam hoſtium telis obiecerint: pro aliena rep. quemquam fore putatis, qui ſe opponat periculis, non modo nullo propoſito praemio, ſed etiam interdicto? Sed cum eſt illud imperitiſſime dictum de populis, fundis, quod commune liberorum eſt populorum, non proprium foederatorum; ex quo intelligi neceſſe eſt, aut ex ſocijs ciuem fieri poſſe, aut etiam poſſe ex foederatis: tum uero ius omne noſter iſte magiſter mutandae ciuitatis ignorat: quod eſt, iudices, non ſolum in legibus publicis poſitum, ſed etiam in priuatorum uoluntate. iure enim noſtro neque mutare ciuitatem quiſquam inuitus poteſt, neque, ſi uelit, mutare non poteſt, modo adſciſcatur ab ea ciuitate, cuius eſſe ſe ciuitatis uelit: ut, ſi Gaditani ſciuerint nominatim de aliquo ciue R. ut ſit is ciuis Gaditanus, magna poteſtas ſit noſtro ciui mutandae ciuitatis, nec foedere impediatur, quo minus ex ciue R. ciuis Gaditanus poſſit eſſe. duarum ciuitatum ciuis eſſe noſtro iure ciuili nemo poteſt: non eſſe huius ciuitatis ciuis, qui ſe alij ciuitati dicarit, poteſt. neque ſolum dicatione, quod in calamitate clariſſimis uiris Q. Maximo, P. Laenati, Q. Philippo Nuceriae, C. Catoni Tarracone, Q. Caepioni, P. Rutilio Smyrnae uidimus accidiſſe, ut earum ciuitatum fierent ciues; hanc ante amittere non potuiſſent, quam huius ſolum ciuitatis mutatione uertiſſent: ſed etiam poſtliminio poteſt ciuitatis fieri mutatio. neque enim ſine cauſſa de Cn. Publicio Menandro, libertino homine, quem apud maiores legati noſtri in Graeciam proficiſcentes interpretem ſecum habere uoluerunt, ad populum latum, ut is Publicius, ſi domum reueniſſet, & inde Romam rediſſet, ne minus ciuis eſſet. multi etiam ſuperiore memoria ciues R. ſua uoluntate, indemnati, & incolumes, his rebus relictis, alias ſe in ciuitates contulerunt. quod ſi ciui R. licet eſſe Gaditanum ſiue exſulio, ſiue poſtliminio, ſiue reiectione huius ciuitatis, (ut iam ad foedus ueniam, quod ad cauſſam nihil pertinet: de ciuitatis enim iure, non de foederibus, diſceptamus) quid eſt, quamobrem ciui Gaditano in hanc ciuitatem uenire non liceat? equidem longe ſecus ſentio. nam, cum ex omnibus ciuitatibus uia ſit in noſtram; cumq. noſtris ciuibus pateat iter ad ceteras ciuitates: tum uero, ut quaeque nobiſcum maxime ſocietate, amicitia, ſponſione, pactione, foedere coniuncta eſt, ita mihi maxime communionem beneficiorum, praemiorum ciuitatis continere uidetur. atqui ceterae ciuitates non dubitarent noſtros omnes recipere in ſuas ciuitates, ſi idem

nos

nos iuris haberemus, quod ceteri: ſed nos non poſſumus & huius eſſe ciuitatis, & cuiuſuis praeterea: ceteris conceſſum eſt: itaque in Graecis ciuitatibus uidemus, Athenis Rhodios, Lacedaemonios, ceteros undique adſcribi, multarumq. eſſe eoſdem homines ciuitatum. quo errore ductos uidi egomet nonnullos imperitos homines, noſtros ciues, Athenis in numero iudicum, atque Areopagitarum, certa tribu, certo numero; cum ignorarent, ſi illam ciuitatem eſſent adepti, hanc ſe perdidiſſe, niſi poſtliminio recuperaſſent. peritus uero noſtri iuris, ac moris nemo umquam, qui hanc ciuitatem retinere uellet, in aliam ciuitatem ſe dicauit. Sed hic totus locus diſputationis, atque orationis meae, iudices, pertinet ad commune ius mutandarum ciuitatum; nihil habet, quod ſit proprium religionis, ac foederum. defendo enim rem uniuerſam, nullam eſſe gentem ex omni regione terrarum neque tam diſſidentem a populo R. odio quodam, atque diſſidio, neque tam fide, beneuolentiaq. coniunctam, ex qua, nobis interdictum ſit, ut ne adſciſcere ciuem, aut ciuitate donare poſſimus.

EXPLANATIO

TVIS *ciuibus,*} erat igitur Gaditanus accuſator, ſed ciuis Romanus. AVT *etiam poſſe ex foederatis:*} quod ſi ex foederatis poſſe negas, idem negas ex omnibus populis liberis: quandoquidem illud de populis fundis commune liberorum eſt populorum, non proprium foederatorum: & tamen ex populis liberis multi donati ciuitate ſunt; nec quaeſitum eſt, quod tu nunc in Balbo quaeris, utrum ij populi fundi facti eſſent, an non. DICATIONE} cum ſe ciues noſtri ſua ſponte alijs ciuitatibus dicarunt. IN *calamitate*} cum a iudicibus condemnati eſſent. Q. MAXIMO,} ignota mihi hiſtoria. P. LAENATI,} P. Popillio, conſulari uiro, C. Gracchi lege pulſo, poſtea reſtituto: ut in orat. Poſt Red. in ſen. Q. PHILIPPO,} neque de hoc quidquam legi. NVCERIAE,} in opido libero. C. CATONE} de repetundis damnato, propter XIIX. millia H-S non amplius, agentibus Mamertinis. in Verrem lib. IV. Q. CAEPIONI,} damnato de repetundis ex Gallia, poſt conſulatum, quem cum C. Atilio Serrano geſsit. Gellius, Strabo, alij. P. RVTILIO} damnato ab equitibus Romanis, quod in Aſia quaeſtor Scaeuolae prouinciales ab eorum iniurijs defendiſſet. Cicero, Aſconius, alij. POSTLIMINIO} ſi quis, aliqua ciuitate donatus, & inde priorem in patriam reuertiſſet, eam ciuitatem, qua donatus erat, poſtliminio amittere dicebatur. LIBERTINO *homine,*} cognomen ipſum libertinum hominem indicat. IS *Publicius,*} gloſſema fortaſſe, Publicius. DOMVM,} ueterem patriam. REIECTIONE *huius ciuitatis:*} malim, Relictione: cum duxerit, His rebus relictis. SPONSIONE,} cum duae ciuitates uiciſsim ſpondent, aliquid ſe eſſe facturas. RECVPERASSENT.} lata lege ad populum, ne ciuitatem Romanam amitterent: ut latum eſt de Publicio Menandro.

ORATIO

O. IVRA praeclara, atque diuinitus iam inde a principio Romani nominis a maioribus noſtris cōparata; ne quis noſtrū plus quam unius ciuitatis eſſe poſſit; (diſſimilitudo enim ciuitatum uarietatem iuris habeat, neceſſe eſt) ne quis inuitus ciuitate mutetur; neue in ciuitate maneat inuitus. haec ſunt enim fundamenta firmiſſima noſtrae libertatis, ſui quemque iuris & retinendi, & dimittendi eſſe dominum. Illud uero ſine ulla dubitatione maxime noſtrum fundauit imperium, & populi R. nomen auxit, quod princeps ille, creator huius urbis, Romulus foedere Sabino docuit, etiam hoſtibus recipiendis augeri hanc ciuitatem oportere, cuius auctoritate, & exemplo numquam eſt intermiſſa a maioribus noſtris largitio, & communicatio ciuitatis. itaque & ex Latio multi, & Tuſculani, & Lanuuini, & ex ceteris generibus gentes uniuerſae in ciuitatem ſunt receptae, ut Sabinorum, Volſcorum, Hernicorum: quibus ex ciuitatibus nec coacti eſſent ciuitatem mutare, ſi qui uoluiſſent; nec, ſi qui eſſent ciuitatem noſtram beneficio populi R. conſecuti, uiolatum foedus eorum uideretur. At enim quaedam foedera exſtant, ut Germanorum, Inſubrium, Heluetiorum, Iapidum, nonnullorum item ex Gallia barbarorum, quorum in foederibus exceptum eſt, ne quis eorum a nobis ciuis recipiatur. quod, ſi exceptio facit, ne liceat: ibi neceſſe eſt licere, ubi non eſt exceptum. ubi eſt igitur exceptum foedere Gaditano, ut ne quem populus R. Gaditanum recipiat ciuitate? nuſquam. ac ſicubi eſſet, lex id Gellia & Cornelia, quae definite poteſtatem Pompeio ciuitatem donandi dederat, ſuſtuliſſet. exceptum eſt, inquit: foedus ſiquidem ſacroſanctum eſt. ignoſco tibi, ſi neque Poenorum iura calles; reliqueras enim ciuitatem tuam: neque noſtras potuiſti leges inſpicere; ipſae enim te a cognitione ſua iudicio publico repulerunt. quid fuit in rogatione ea, quae de Pompeio a Gellio, et a Lentulo cos. lata eſt, in qua aliquid ſacroſanctum uideretur? primum enim ſacroſanctum eſſe nihil poteſt, niſi quod populus plebs ue ſanxiſſet: deinde ſanctiones ſacrandae ſunt aut genere ipſo aut obteſtatione & conſecratione legis, aut poenae, cum caput eius, qui contra facit, conſecratur. quid habes igitur dicere de Gaditano foedere eiuſmodi? utrum, a capitis conſecratione, an obteſtatione legis ſacroſanctum eſſe confirmas? nihil omnino umquam de iſto foedere ad populum, nihil ad plebem, neque legem, neque poenam, latum eſſe dico. de quibus etiam ſi latum eſſet, ne quem ciuem reciperemus, tamen id eſſet, quod populus poſtea iuſſiſſet, ratum; neque quidquam illis uerbis, SI. QVID. SACROSANCTVM EST, *eſſe exceptum uideretur. de his cum populus R. nihil umquam iuſſerit, quidquam audes dicere ſacroſanctum fuiſſe?*

EXPLANATIO

NE. QVIS *noſtrum plus, quam unius ciuitatis eſſe poſſit;*} rectius uidetur, Vnius ciuitatis ciuis eſſe. VARIETATEM *iuris*} neminem autem decet uario iure uiuere. MVTARETVR;} Mutetur, malim: ut congruat cum, Poſsit, Maneat. NE *quis inuitus ciuitate mutetur;*} ne populi quidem iuſſu. quo pertinent illa pro Domo: Ius a maioribus noſtris ita comparatum eſt, ut ciuis Romanus libertatem nemo poſſet inuitus amittere. ciuitatem uero nemo umquam ullo populi iuſſu amittet inuitus. Populus Romanus, L. Sulla dictatore ferente comitijs centuriatis, municipijs ciuitatem ademit, ademit ijſdem agros. de agris ratum eſt: fuit enim populi poteſtas: de ciuitate ne tam diu quidem ualuit, quamdiu illa Sullani temporis arma ualuerunt. VIOLATVM *foedus eorum uideretur.*} ut uiolatum in Balbo foedus Gaditanum accuſator dicit. EXCEPTVM *eſt, inquit,*} in foedere Gaditano: ſi quidem ſacroſancta ſunt foedere. Argumentum accuſatoris. Quod ſacroſanctum eſt, uiolari non licet. foedera ſacroſancta ſunt ergo nullam foederati populi partem, niſi populus ipſe conſentiat, licet attingere. Non conſenſit populus Gaditanus in Balbo: ciuitatem igitur Balbus mutare non potuit. quamquam in ipſo foedere diſertis uerbis non ſit exceptum, ne quem populus Romanus Gaditanum recipiat ciuitate. Argumentum Cicero refellit earum rerum definitione, quae ſacroſanctae ſunt. POENORVM *iura*} Gaditanorum. nam & Gaditanum accuſatorem fuiſſe, ſupra dictum eſt: & Gades Poenorum colonia fuit. RELIQVERAS} aliquo crimine. nam in uerbo, Reliqueras, hoc tacite ſignificatur. IVDICIO *publico*} quo damnatus es. REPVLERVNT.} damnatio legum cognitione priuat: quia damnati, praeſertim iudicio publico, non praeficiuntur publicis muneribus. ita leges inſpicere, & cognoſcere non poſſunt. IN *qua aliquid ſacroſanctum uideretur?*} lego cum duobus antiquis libris, uno Fuluij Vrſini, altero Maſaeiano: In qua aliquid ſacroſanctum exceptum uideretur? hoc ſenſu. ſcriptum eſt in Gellia & Cornelia lege, ut excipiatur, ſi quid ſacroſanctum eſt: (hoc enim infra patet) ipſa tamē lex proprie nihil nominat, quod ut ſacroſanctum excipiat. At excipit, ſi quid ſacroſanctum eſt. Quid tum? non ideo excipit foedus Gaditanum: quod ſacroſanctum non eſt; cum de eo populus nihil iuſſerit. SANCTIONES} ea, quae populus, plebſue ſancit. SACRANDAE *ſunt*} rectius, opinor, Sacroſanctae ſunt. GENERE *ipſo,*} uerbis ipſis, quibus obteſtatur lex, ne quis contra faciat. AVT *obteſtatione & conſecratione legis;*} perſpicue mendoſus locus: quem ex ijs, quae ſequuntur, ita reſtituo: Vt obteſtatione legis: haec enim interpretatio eſt ad illud, Genere ipſo. quod uero delemus, Et conſecratione; id ea ratione facimus, quia de conſecratione; ſubiungitur, Aut poena, cum caput eius, qui contra facit, conſecratur: ut idem bis dici non oporteat. duobus enim modis ſanctiones ſacroſanctae ſunt, aut obteſtatione legis, aut poena. atque haec diſtinctio perſpicue cognoſcitur infra, cum ait: Vtrum a capitis conſecratione, an obteſtatione legis ſacroſanctum eſſe confirmas? Totum igitur locum, ſublatis mendis ſententiam obſcurantibus, ita legendum exiſtimo. Sanctiones ſacroſanctae ſunt aut genere ipſo, ut obteſtatione legis, aut poena, cum caput eius, qui contra facit, conſecratur. NIHIL *omnino umquam de iſto foedere ad populum, nihil ad plebem,*} tertia ratio cur ſacroſanctum non poſsit eſſe foedus Gaditanum. dixerat enim iam: Sacroſanctum eſſe nihil poteſt, niſi quod populus, plebſue ſanxiſſet. NEQVE *legem, neque poenam,*} gloſſema hoc puto. nam, ut oſtendatur, ſacroſanctum foedus eſſe non poſſe, ſatis eſt dicere, nihil de eo neque ad populum, neque ad plebem latum eſſe: quod referetur ad illud ſupra dictum: Sacroſanctum eſſe nihil poteſt, niſi quod populus, plebſue ſanxiſſet. nam ſi populus, plebſue non ſancit: lex non fertur. & cum lex non feratur, quid ſacroſanctum eſſe poteſt? abſunt enim & conſecratio capitis, & obteſtatio legis. DE *quibus*} de Gaditanis. ETIAM *ſi latum eſſet,*} in foedere, de quo populus, plebſue ſanxiſſet. QVOD *populus poſtea iuſſiſſet,*} iuſsit aut poſtea populus, legem ferentibus Gellio & Lentulo cos. uti ciues Romani eſſent ij, quos Cn. Pompeius de conſilij ſententia ſigillatim ciuitate donaſſet. ILLIS *uerbis,*} quae ſunt in lege Gellia, & Cornelia: quae non impediunt, quo minus id, quod populus poſtea iuſsit, ratum ſit.

ORATIO

NEC uero haec oratio mea ad infirmandum foedus Gaditanorum, iudices, pertinet. neque enim eſt meum, contra ius optime meritae ciuitatis, contra opinionem uetuſtatis, contra auctoritatem ſenatus dicere. duris enim quondam temporibus reip. noſtrae, cum praepotens terra mariq. Carthago, nixa duabus Hiſpanijs, huic imperio immineret; & cum duo fulmina noſtri imperij ſubito in Hiſpania Cn. & P. Scipiones exſtincti occidiſſent: L. Marcius primipili centurio cum Gaditanis foedus iciſſe dicitur. quod cum magis fide illius populi, iuſtitia ueſtra, uetuſtate denique ipſa, quam aliquo publico uinculo religionis, teneretur, ſapientes homines, & publici iuris periti, Gaditani, M. Lepido, Q. Catulo cos. a ſenatu de foedere poſtulauerunt. tum eſt cum Gaditanis foedus uel renouatum, uel ictum. de quo foedere populus R. ſententiam non tulit, qui iniuſſu ſuo nullo pacto poteſt religione obligari. ita Gaditana ciuitas, quod beneficijs ſuis erga remp. noſtram conſequi potuit, quod imperatorum teſtimonijs, quod uetuſtate, quod Q. Catuli, ſummi uiri, auctoritate, quod iudicio ſenatus, quod foedere, conſecuta eſt: quod publica religione ſanciri potuit, id abeſt: populus enim ſe nuſquam obligauit. neque ideo eſt Gaditanorum cauſſa deterior: grauiſſimis enim & plurimis rebus eſt fulta. ſed iſti diſputationi

certe

certe nihil eſt loci: ſacroſanctum enim nihil poteſt eſſe, niſi quod per populum, plebem ue ſancitum eſt. quodſi hoc foedus, quod populus R. auctore ſenatu, commendatione, & indicio uetuſtatis, uoluntate, & ſententijs ſuis comprobat, idem ſuffragijs comprobaſſet: quid erat, cur ex ipſo foedere Gaditanum in ciuitatem noſtram recipi non liceret? nihil eſt enim aliud in foedere, niſi ut pia, & aeterna pax ſit. quid id ad ciuitatem? adiunctum illud etiam eſt, quod non eſt in omnibus foederibus; Maieſtatem populi R. comiter conſeruent. *id habet hanc uim, ut ſit ille in foedere inferior. primum, uerbi genus hoc Conſeruandi, quo magis in legibus, quam in foederibus, uti ſolemus, imperantis eſt, non precantis: deinde, cum alterius populi maieſtas conſeruari iubetur, de altero ſiletur; certe ille populus in ſuperiori condicione, cauſſaq. ponitur, cuius maieſtas foederis ſanctione defenditur. in quo erat accuſatoris interpretatio indigna reſponſione; qui ita dicebat, Comiter eſſe communiter: quaſi uero priſcum aliquod, aut inſolitum uerbum interpretaretur. comes, benigni, faciles, ſuaues homines eſſe dicuntur, qui erranti comiter monſtrant uiam, benigne, non grauate: communiter quidem certe non conuenit. & ſimul abſurda res eſt, caueri foedere, ut maieſtatem populi R. communiter conſeruent; ideſt, ut populus R. ſuam maieſtatem eſſe ſaluam uelit. quodſi iam ita eſſet, ut eſſe non poteſt: tamen de noſtra maieſtate, nihil de illorum, caueretur. poteſt ne igitur noſtra maieſtas a Gaditanis benigne conſeruari, ſi ad eam retinendam Gaditanos praemijs elicere non poſſumus? poteſt eſſe ulla denique maieſtas, ſi impedimur, quo minus per populum R. beneficiorum uirtutis cauſſa tribuendorum poteſtatem imperatoribus noſtris deferamus?*

E X P L A N A T I O

CN. ET *P. Scipiones*} Cnaeus pater eius, qui uir optimus a populo Romano iudicatus, Idaeam matrem, aduectam e Phrygia, ſuis manibus accepit: Publius Africani maioris. OCCIDISSENT:} oppreſsi ab Aſdrubale, Hannibalis fratre. L. MARCIVS,} eques Romanus. uide hiſtoriam apud Liuium lib. XXV. PRIMI *pili centurio*,} ſummus ordo inter pedites legionarios. nam in legione tria peditum genera erant, haſtati, principes, triarij, & in ſingulis deni centuriones, his nominibus, primus haſtatus, ſecundus haſtatus, tertius, uſque ad decimum: primus princeps, ſecundus, & ſimiliter. in triarijs, omnium fortiſsimis, alia ratio. non enim dicebant, primus triarius, ſed, primipilus, aut primipili centurio, priſcis autem temporibus primus centurio, auctore Liuio qui lib. VII. ita ſcripſit: Alternis prope annis & tribunus mil. & primus centurio erat, quem nunc primipilum appellant. Cicero ad Att. lib. VI. Cohortem primam totam perdidit, centurionemq. primipili Aſinium Dentonem. Caeſar lib. 2. bel. Gal. Primipilo P. Sextio Baculo. Liuius lib. XLIV. Placere, tribunum mil. primipilo legionis ſecretum edere imperium. Idem Caeſar lib. V. & Liuius lib. VII. primipilum ducere, Plinius autem lib. XXII. cap. 6. primumpilum capeſſere, pro adminiſtrare, dixit. Hic igitur inter centuriones triariorum honore primus erat, ideſt primus in ſua legione, poſt tribunum mil. qui parebat legato, ſicuti legatus conſuli. Aquilae, ſigno legionis, praeerat: & cum non poſſet nobiliorem inter centuriones locum obtinere, a primo pilo ad tribunatum mil. aſcendebat: interdumq. rurſus primumpilum capeſſere non recuſabat. propterea dixit Liuius: Alternis prope annis & tribunus mil. & primus centurio erat, quem nunc primipilum appellant. Hic uenit in mentem quaeri poſſe, quo nomine primipilus a reliquis triariorum centurionibus diſtingueretur. Opinor, ut ſecundus haſtatus, tertius haſtatus, ſecundus princeps, tertius princeps, & deinceps, itidem, ſecundus triarius, tertius, quartus, uſque ad decimum, dictum eſſe. diſtinctio enim neceſſaria eſt. quae autem uериſimilior, quam quae ſequitur exemplum? ALIQVO *publico uinculo religionis*,} aliquo populi Romani iuſſu, quo populus uterque religione obligaretur: ut deinde ſacroſanctum foedus illud eſſet. propterea dicit infra, Veterem illam ſpeciem foederis Marciani: pro, imaginem quandam foederis, non uere foedus, de quo populus nihil ſanxiſſet. Atque haec uerba tantum ad populum ſpectant. nam de ſenatu non dicitur, publica religio, ſed de populo, de quo paullo poſt: Quod publica religione ſanciri potuit, id abeſt. PVBLICI *iuris periti*,} ueriti, ne foedus illud Marcianum, quod neque ſenatus, neque populus comprobaſſet, ratum non eſſet. A. SENATV *de foedere poſtulauerunt*.} Senatus decreuit, populus ſententiam non tulit. ideo foedus quidem eſt, non tamen ſacroſanctum. FOEDERE,} Catuli. NIHIL *eſt enim aliud in foedere*,} unde igitur ſumebat accuſator illa uerba, fundum populum fieri oportere? ex alijs fortaſſe foederibus. QVI *erranti comiter monſtrant uiam*.} tranſtulit huc Ennij uerſum: Vt homo, qui erranti comiter monſtrat uiam: ex off. lib. I.

O R A T I O

SED, *quid ego diſputo, quae mihi tum, ſi Gaditani contra me dicerent, uere poſſe dici uiderentur? illis enim repetentibus L. Cornelium, reſponderem, legem populum R. iuſſiſſe de ciuitate tribuenda, hoc genere legum fundos populos fieri non ſolere, Cn. Pompeium de conſilij ſententia ciuitatem huic dediſſe, nullum populi noſtri iuſſum Gaditanos habere; itaque nihil eſſe ſacroſanctum, quod lege exceptum uideretur; ſi eſſet, tamen in foedere nihil eſſe cautum, praeter pacem: additum etiam eſſe aliud, ut maieſtatem illi noſtram conſeruare deberent: quae certe minueretur, ſi aut adiutoribus illorum ciuibus uti in bellis nobis non liceret, aut praemij tribuendi poteſtatem nullam haberemus. nunc uero quid ego contra Gaditanos loquar, cum id, quod defendo, uoluntate eorum, auctoritate, legatione ipſa comprobetur? qui a principio ſui generis, ac reip. ab omni ſtudio, ſenſuq. Poe-*

norum mentes ſuas ad noſtrum imperium, nomenq. flexerunt: quos, cum maxima bella nobis inferrentur, moenibus excluſerunt, claſſibus inſecuti ſunt, corporibus, copijs, opibus depulerunt: qui & ueterem illam ſpeciem foederis Marciani ſemper omni ſanctiorem Marte duxerunt; & hoc foedere Catuli, ſenatusq. auctoritate ſe nobiſcum coniunctiſſimos eſſe arbitrati ſunt: quorum moenia, delubra, agros, ut ipſe Hercules itinerum, ac laborum ſuorum, ſic maiores noſtri imperij, ac nominis populi R. terminos eſſe uoluerunt. teſtantur & mortuos noſtros imperatores, quorum uiuit immortalis memoria, & gloria, Scipiones, Brutos, Horatios, Craſſos, Me- ★ *tellos; & hunc praeſentem Cn. Pompeium, quem, procul ab eorum moenibus acre & magnum bellum gerentem, commeatu, pecuniaq. iuuerunt; & hoc tempore ipſo populum R. quem in caritate annonae, ut ſaepe ante fecerant, frumento ſuppeditato leuauerunt; ſe hoc ius eſſe uelle, ut ſibi, & liberis, ſi qui eximia uirtute fuerint, ſit in noſtris caſtris, ſit in imperatorum praetorijs, ſit denique inter ſigna atque in acie locus, ſit his gradibus adſcenſus etiam ad ciuitatem. quod ſi Afris, ſi Sardis, ſi Hiſpanis, agris ſtipendioq. multatis, uirtute adipiſci licet ciuitatem; Gaditanis autem, officijs, uetuſtate, fide, periculis, foedere coniunctis, hoc idem non licebit: non foedus ſibi nobiſcum, ſed iniquiſſimas leges impoſitas a nobis eſſe arbitrabuntur.*

EXPLANATIO

LEGEM *populum Romanum iuſſiſſe de ciuitate tribuenda,*} latam a Gellio, & Lentulo: ut Pompeius, cui uellet, ciuitatem dare poſſet. HOC *genere legum fundos populos fieri non ſolere:*} non enim huiuſmodi leges a populis accipiuntur, ſed eae, quibus in publicarum rerum adminiſtratione, aut in iure ciuili utantur. Fundos populos, hic accipiendum e ſententia Ciceronis, in quibus leges a populo Romano latae tamquam in fundo reſiderent. quod Cicero temporis cauſſa ſenſit, accuſatore aliter, &, ut arbitror, recte interpretante. DE *conſilij ſententia*} non temere, uel gratiae cauſſa, ſed de conſilij ſententia, approbantibus ijs, quos in caſtris magnarum rerum conſiliarios habebat. ſupra: Nos Cn. Pompeij decretum, iudicium de conſilij ſententia pronunciatum recognoſcemus? NVLLVM *populi noſtri iuſſum Gaditanos habere;*} quod autem populus non iuſsit, id ſacroſanctum eſſe non poſſe. foedus igitur eorum ſacroſanctum non eſt: non enim de eo populus ſententiam tulit. NIHIL *eſſe ſacroſanctum, quod lege exceptum uideretur;*} nihil ſacroſanctum lex excipit, potius, ſacroſanctum ſi quid eſſet, id ſuſtulit, cum definite Pompeio donandae ciuitatis poteſtatem dedit. ſed concedatur, lege exceptum eſſe, ſi quid eſſet ſacroſanctum: Quid obeſt hoc Balbo? in foedere Gaditano ciuitatis nulla mentio: de pace tantum cautum eſt. LEGATIONE *ipſa*} legatos populus Gaditanus Romam miſerat, teſtem ſuae uoluntatis erga Balbum. SPECIEM} non proprie foedus, ſed ſpeciem foederis: quia nullo publico religionis uinculo teneretur: ideoq. Gaditani poſt multos annos renouandum curarunt, Lepido & Catulo cos. ut paullo ante dictum eſt. MARCIANI} icti a L. Marcio. MARTE} iocatur in ſimilitudine nominum, Marciani, Marte: tametſi diuerſe ſcribantur: ſed diuerſitatem pronunciatio non ſentit. HOC *foedere Catuli*} Catulus conſul, Lepido collega, ſtudente nouis rebus, a rep. remoto, cum Gaditanis foedus renouauit. NOSTROS *imperatores,*} qui uel in Hiſpania, uel in Africa contra Carthaginienſes bellum geſſerunt. SCIPIONES,} P. & Cn. fratres, qui in Hiſpania ſunt interfecti. BRVTOS} D. Iunium Brutum, qui de Gallaecis triumphauit. HORATIOS,} deprauatum nomen, aut ſuperuacaneum. nam Horatium, qui bellum geſſerit uel in Hiſpania, uel in Africa, nullum inuenio. CRASSOS,} P. Craſſum, qui conſul cum Cn. Lentulo fuit, & de Luſitanis triumphauit; pater M. Craſsi, aequalis Cn. Pompeij. METELLOS,} Q. Metellum Pium, qui contra Sertorium cum Pompeio pugnauit.

O R A T I O

ATQVE *hanc, iudices, non a me fingi orationem, ſed me dicere, quae Gaditani iudicarint, res ipſa declarat. Hoſpitium multis annis ante hoc tempus cum L. Cornelio Gaditanos feciſſe publice, dico. proferam teſtes: proferam legatos: excitabo laudatores, quos ad hoc iudicium, ſummos homines, ac nobiliſſimos, deprecatores huius periculi miſſos uidetis. re denique multo ante Gadibus iam audita, fore huic ut ab iſto periculum crearetur, grauiſſima tum in iſtum ciuem ſuū Gaditani S. C. fecerunt. potuit magis fundus populus Gaditanus fieri, (quoniam hoc magnopere delectare uerbo) ſi tum fit fundus, cum ſcita, ac iuſſa noſtra ſua ſententia comprobat, quam cum hoſpitium fecit, ut & ciuitate illum mutatum eſſe fateretur, & ius ciuitatis honorem digniſſimum iudicaret? potuit certius interponere iudicium uoluntatis ſuae, quam cum etiam accuſatorem huius multa & poena multauit? potuit magis de re iudicare, quam cum ad ueſtrum iudicium ciues ampliſſimos legauit, teſtes huius iuris, uitae laudatores, periculi deprecatores? etenim quis eſt tam demens, quin ſentiat ius hoc Gaditanis eſſe retinendum, ne interſaeptum ſit ijs iter perpetuo ad hoc ampliſſimum praemium ciuitatis; & magnopere ijs eſſe laetandum, huius L. Cornelij beneuolentiam erga ſuos remanere Gadibus, gratiam, & facultatem commendandi in hac ciuitate uerſari? quis enim noſtrum eſt, cui non illa ciuitas ſit huius ſtudio, cura, diligentia commendatior? omitto, quantis ornamentis populum iſtum C. Caeſar, cum eſſet in Hiſpania praetor, affecerit, controuerſias ſedarit, iura ipſorum permiſſu ſtatuerit, inueteratam quandam barbariam ex Gaditanorum moribus, diſciplinaq. delerit, ſumma in eam ciuitatem huius rogatu ſtudia, beneficia contulerit. multa praetereo, quae quotidie labore huius, & ſtudio aut omnino, aut certe facilius conſequantur. itaque & adſunt principes ciuitatis,*

& defen-

& defendunt, amore, ut ſuum ciuem, teſtimonio, ut noſtrum, officio, ut nobiliſſimum & ſanctiſſimum hoſpitem, ſtudio, ut diligentiſſimum defenſorem commodorum ſuorum. Ac, ne ipſi Gaditani arbitrentur, quamquam nullo incommodo afficiantur, ſi liceat eorum ciues uirtutis cauſſa in noſtram ciuitatem uenire, tamen hoc ipſo inferius eſſe ſuum foedus, quam ceterorum: conſolabor & hos praeſentes, uiros optimos, & illam fideliſſimam, atque amiciſſimam nobis ciuitatem: ſimul & uos non ignorantes, iudices, admonebo, quo de iure hoc iudicium conſtitutum ſit, de eo numquam omnino eſſe dubitatum. Quos igitur prudentiſſimos interpretes foederum, quos peritiſſimos bellici iuris, quos diligentiſſimos in exquirendis condicionibus ciuitatum, atque cauſſis eſſe arbitramur? eos profecto, qui iam imperia, ac bella geſſerunt. etenim, ſi Q. Scaeuola, ille augur, cum de iure praediatorio conſuleretur, homo iuris peritiſſimus, conſultores ſuos nonnumquam ad Furium, & Caſcelium praediatores reijciebat; ſi nos de aqua noſtra Tuſculana M. Tugionem potius, quam C. Aquillium, conſulebamus; quod aſſiduus uſus uni rei deditus & ingenium, & artem ſaepe uincit: quis dubitet de foederibus, & de toto iure pacis & belli omnibus iuris peritiſſimis imperatores noſtros anteferre? poſſumus ne igitur tibi probare auctorem exempli, atque facti illius, quod a te reprehenditur, C. Marium? quaeris aliquem grauiorem? conſtantiorem? praeſtantiorem uirtute, prudentia, religione, aequitate? is igitur M. Annium Appium, fortiſſimum uirum, uirtute praeditum, ciuitate donauit, cum Camertinum foedus ſanctiſſimum, atque aequiſſimum ſciret eſſe. poteſt igitur, iudices, L. Cornelius condemnari, ut non C. Marij factum condemnetur?

EXPLANATIO

ILLE *augur,*} fuit enim eodem tempore alter Q. Scaeuola, pont. max. DE *aqua noſtra Tuſculana*} de Crabra. in ep. ad Tironem lib. XVI. in agraria 3. & apud Frontinum de Aquae duct. M. ANNIVM *Appium,*} Appium, praenomen eſſe, nemo ignorat: itaque uel, Apulum, uel Papum, legendum puto. quamquam, cum hunc Appium fuiſſe Camertem conſtet, rectius puto, Papum, aut aliquid ſimile. Auctor eſt Valerius Max. lib. V. cap. 2. non hunc unum, ſed duas Camertium cohortes a Mario ciuitate donatas. confirmat Plutarchus, qui mille Camertes nominat. quo ſimul intelligitur, quingentos in cohorte milites fuiſſe. CAMERTINVM *foedus*} Camertinum deducitur a Camers; Camers autem a Camerino, urbe Vmbriae: Camerinus a Camerio, quod in Latio deletum a Romulo eſt: Camarinenſis a Camarina, Siciliae opido. Quorum deductionem nominum docte, ac diligenter obſeruauit familiaris meus Ioannes Maria Iouius, non uulgari uir ingenio atque doctrina: eoq. in libro adnotauit, in quo Camertium antiquitates proſequitur.

ORATIO

EXSISTAT *ergo ille uir parumper cogitatione ueſtra, quoniam re non poteſt, ut conſpiciatis eum mentibus, quem oculis non poteſtis: dicat ſe non imperitum foederis, non rudem exemplorum, non ignarum belli fuiſſe, ſe P. Africani diſcipulum, ac militem, ſe ſtipendijs, ſe legationibus bellicis eruditũ, ſe, ſi tanta bella legiſſet, quanta geſſit, & confecit, ſi tot conſulibus meruiſſet, quoties ipſe conſul fuiſſet, omnia iura belli perdiſcere ac noſſe potuiſſe: ſibi non fuiſſe dubium, quin nullo foedere a rep. bene gerenda impediretur: a ſe ex coniunctiſſima, atque amiciſſima ciuitate fortiſſimũ quemque eſſe delectum: neque Fulginatium, neque Camertium foedere eſſe exceptum, quo minus eorum ciuibus a populo R. praemia uirtutis tribuerentur. itaque, cum paucis annis poſt hanc ciuitatis donationem acerrima de ciuitate quaeſtio Licinia & Mucia lege ueniſſet: num quis eorum, qui de foederatis ciuitatibus eſſet ciuitate donatus, in iudicium eſt uocatus? nam Spoletinus T. Matrinius, tum ex ijs, quos C. Marius ciuitate donaſſet, dixit cauſſam ex colonia Latina in primis firma, & illuſtri. quem cum diſertus homo, L. Antiſtius accuſaret, Spoletinus dixit, fundum populum Spoletinum non eſſe factum; uidebat enim populos de ſuo iure, non de noſtro, fundos fieri ſolere: ſed cum lege Appuleia coloniae non eſſent deductae, qua lege Saturninus C. Mario tulerat, ut in ſingulas colonias ternos ciues R. facere poſſet, negabat hoc beneficium, re ipſa ſublata, ualere debere. Nihil habet ſimilitudinis iſta accuſatio: ſed tamen tanta auctoritas in C. Mario fuit, ut non per L. Craſſum, affinem ſuum, hominem incredibili eloquentia, ſed paucis ipſe uerbis cauſſam illam grauitate ſua defenderit, & probarit. quis enim eſſet, iudices, qui imperatoribus noſtris in bello, in acie, in exercitu delectum uirtutis, qui ſocijs, qui foederatis in defendenda rep. noſtra ſpem praemiorum eripi uellet? quod ſi uultus C. Marij, ſi uox, ſi ille imperatorius ardor oculorum, ſi recentes triumphi, ſi praeſens ualuit adſpectus: ualeat auctoritas, ualeant res geſtae, ualeat memoria, ualeat fortiſſimi & clariſſimi uiri nomen aeternum: ſit hoc diſcrimen inter gratioſos ciues, atque fortes, ut illi uiui fruantur opibus ſuis, horum etiam mortuorum (ſi quiſquam huius imperij defenſor mori poteſt) uiuat auctoritas immortalis.*

EXPLANATIO

DISICIPVLVM} ad Numantiam. Velleius, Plutarchus. LICINIA, *& Mucia lege*} quam conſules L. Licinius Craſſus orator, Q. Mucius Scaeuola pont. max. tulerunt, ut ſocij urbe egreſsi in ſuas ciuitates redirent. unde bellum ſociale natum uidetur. pro Sextio, lib. 2. de orat. Haec autem lex poſt bellum Cimbricum lata. quo bello duas Camertes chortes, ut proxime docui, C. Marius ciuitate donauerat. rurſus poſt eam legem, Cn. Pompeius, Magni pater, ſociali bello duabus item ex eodem populo cohortibus ciuitatem dedit: ut infra. ſunt enim diſtinguenda tempora: nequis erret in duabus Camertium cohortibus EX *Colonia Latina*} nam ſi fuiſſet ex Romana, ciuis Romanus fuiſſet. aliud enim eſt, habere ius Latij: aliud, Romanae ciuitatis. L. ANTISTIVS} Antiſtius unus in ea pro Sex. Roſcio, ut orator, nominatur, alter in Bruto, ſed Publij praenomine. SPOLETINVS *dixit*,} examinata ſententia mendum oſtendit. nam pro, Spoletinus, omnino, quae neget, uox aliqua requiritur. Non, inquit, hoc dixit, Antiſtius contra Matrinium, quod tu dicis in cauſſa Balbi, fundum populum Spoletinum non eſſe factum. LEGE *Appuleia*} L. Appuleij Saturnini tribuni pl. RE *ipſa ſublata*,} colonijs non deductis. ARDOR *oculorum*} quo Gallum deterruit, qui Minturnis ad eum in carcere occidendum miſſus erat. Velleius, Plutarchus.

ORATIO

QVID? Cn. Pompeius pater, rebus Italico bello maximis geſtis, P. Caeſium, equitem R. uirum bonum, qui uiuit Rauennae, foederato ex populo non ne ciuitate donauit? quid cohortes duas uniuerſas Camertium? quid? Heraclienſium legionem P. Craſſus, uir ampliſſimus, ex ea ciuitate, qua cum prope ſingulare foedus Pyrrhi temporibus C. Fabricio conſule ictum putatur? quid? Maſſilienſem Ariſtonem Sulla? quid? quoniam de Gaditanis agimus, idem heros LX Gaditanos? quid? uir ſanctiſſimus, & ſumma religione, ac modeſtia Q. Metellus Pius Q. Fabium Saguntinum? quid? hic, qui adeſt, a quo haec, quae ego nunc percurro, ſubtiliſſime ſunt omnia perpolita, M. Craſſus, non Aletrinenſem foederatum ciuitate donauit, homo tum grauitate & prudentia praeſtans, tum uel nimium parcus in largienda ciuitate?

EXPLANATIO

QVID? *cohortes duas uniuerſas Camertium*?} dixi iam, hoc ad Cn. Pompeium pertinere. alij referunt ad P. Craſſum. ſed diuerſa res. Craſſus enim Heraclienſium legionem, non cohortes Camertiũ, ciuitate donauit. itaque factum eius in donanda ciuitate diſtinguitur ab alijs, ut praecipue animaduertendum, in ijs uerbis, Ex ea ciuitate, qua cum prope ſingulare foedus Pyrrhi temporibus C. Fabritio conſule ictum putatur. P. CRASSVS,} idem, ut arbitror, quem ſupra nominauimus, pater M. Craſsi, qui ſe Marianis bellis, ne in manus inimicorum incideret, interemit. Aſconius. QVONIAM *de Gaditanis agimus*,} de Balbo Gadibus nato.

ORATIO

HIC tu Cn. Pompeij beneficium, uel potius iudicium, & factum infirmare conaris? qui fecit, quod C. Marium feciſſe audierat; fecit, quod P. Craſſum, quod L. Sullam, quod Q. Metellum, quod denique, domeſticum auctorem, patrem ſuum facere uiderat; neque uero in uno Cornelio id fecit: nam & Gaditanum Haſdrubalem ex bello illo Africano, & Mamertinos obuios, & quoſdam Vticenſes, & Saguntinos fabros ciuitate donauit; etenim, cum ceteris praemijs digni ſunt. qui ſuo labore, & periculo noſtram remp. defendunt: tum certe digniſſimi ſunt, qui ciuitate ea donentur, pro qua pericula, ac tela ſubierunt. atque utinam, qui ubique ſunt propugnatores huius imperij, poſſent in hanc ciuitatem uenire; & contra, oppugnatores reip. de ciuitate exterminari. neque enim ille ſummus poeta noſter Hannibalis illam magis cohortationem, quam communem imperatorum uoluit eſſe,

" Hoſtem qui feriet, mihi erit Carthaginienſis,
" Quiſquis erit. cuiatis ſiet, id habent omnes leue, & ſemper habuerunt. itaque & ciues fortiſſimos, undique fortes uiros adſciuerunt, & hominum ignobilium uirtutem perſaepe nobilitatis inertiae praetulerunt.

EXPLANATIO

BELLO *illo Africano*,} quod cum Cn. Domitio, & Hiarba rege geſsit: Balbum autem ex bello Sertoriano. OBVIOS,} quid hoc ſit, non ſatis aſſequor. hoc tamen exiſtimo, proficiſcenti ad Africanum bellum Pompeio obuiam iuiſſe Mamertinos, operamq. ſuam detuliſſe: quod officium tanti eum feciſſe,

ciſſe, ut praemij loco ciuitatem donauerit. QVOSDAM *Vticenſes,*} municipes poſtea fuere Vticenſes, deinde, imperatorum aetate, in colonias mutari uoluerunt. Gellius lib. XVI. cap. 13. SVMMVS *poeta noſter* } Q. Ennius, qui Latinis uerſibus annales compoſuit de bello Punico ſecundo. HOSTEM *qui feriet,* } ad hunc uerſum reſpexit lib. V. in Verrem. Iſte, inquit, Hannibal, qui in ſuis caſtris uirtute putaret oportere, non genere certari. CVIATIS } pro, cuias, ut primatis, optimatis, Arpinatis. Priſcianus lib. IV. SIET, } Siet, plenum eſſe; ſit, imminutum; dixit in Oratore.

ORATIO

HABETIS imperatorum ſummorum, & ſapientiſſimorum hominum, clariſſimorum uirorum, interpretationem iuris, ac foederum. dabo etiam iudicum, qui huic quaeſtioni praefuerunt; dabo uniuerſi populi R. dabo ſanctiſſimum etiam iudicium ſenatus. Iudices cum praeſeferrent, palamq. loquerentur, quid eſſent lege Papia de M. Craſſo, Mamertinis repetentibus, iudicaturi; Mamertini publice ſuſcepta cauſſa deſtiterunt. multi in ciuitatem recepti ex liberis, foederatisq. populis; nemo umquam eſt de ciuitate accuſatus, quod aut populus fundus factus non eſſet, aut quod foedere ciuitatis mutandae ius impediretur. audebo etiam hoc contendere, numquam eſſe condemnatum, quem conſtaret ab imperatore noſtro ciuitate donatum.

EXPLANATIO

LEGE *Papia* } duae leges Papiae diuerſis temporibus de ciuitate latae ſunt: de quibus diximus in oratione pro Archia. hic utraque ſignificari poteſt. nam utraque peregrinos iure priuabat Romanae ciuitatis. poſterior autem Italos excipiebat. cum igitur Mamertini, Siciliae populi, ciuem ſuum M. Craſſum lege Papia, peregrinos Romana ciuitate excludente, repeterent; iudicum tamen cognita uoluntate, diffidentes legi, publice ſuſcepta cauſſa deſtiterunt. M. CRASSO } qui cum Mamertinus fuiſſet, ciuis Romanus factus eſt, & Romana nomina de more ſumpſit. DESTITERVNT. } cum exitum iudicij uiderent.

ORATIO

COGNOSCITE nunc populi R. iudicium multis rebus interpoſitum, atque in maximis cauſſis re ipſa, atque uſu comprobatum. Cum Latinis omnibus foedus ictum Sp. Caſſio, Poſtumo Cominio cos. quis ignorat? quod quidem nuper in columna aenea meminimus poſt Roſtra inciſum, & perſcriptum fuiſſe. quo modo igitur L. Caſſinius Tiburs, pater huius equitis R. optimi atque ornatiſſimi uiri, damnato Coelio; quo modo ex eadem ciuitate T. Coponius, ciuis item ſumma uirtute, & dignitate, (nepotes T. Et C. Coponios noſtis) damnato C. Maſſone ciuis R. eſt factus? an lingua, & ingenio patefieri aditus ad ciuitatem potuit, manu, & uirtute non potuit? an de nobis trahere ſpolia foederatis licebit, de hoſtibus non licebit? an, quod adipiſci poterunt dicendo id eis aſſequi pugnando non licebit? an accuſatori maiores noſtri maiora praemia, quam bellatori, eſſe uoluerūt? quod ſi acerbiſſima lege Seruilia principes uiri, ac grauiſſimi & ſapientiſſimi ciues hanc Latinis, ideſt foederatis, uiam ad ciuitatem populi iuſſu patere paſſi ſunt; neque in his eſt hoc reprehenſum Licinia & Mucia lege, cum praeſertim genus ipſum accuſationis, & nomen, & eiuſmodi praemium, quod nemo aſſequi poſſit niſi ex ſenatoris calamitate, neque ſenatori, neque bono cuiquam nimis iucundum eſſe poſſet: dubitandum fuit, quin quo in genere iudicum praemia rata eſſent, in eodem iudicia imperatorum ualerent? num fundos igitur factos populos Latinos arbitramur aut Seruilia lege, aut ceteris, quibus Latinis hominibus erat propoſitum aliqua ex re praemium ciuitatis?

EXPLANATIO

QVO. MODO } non uis Balbum eſſe ciuem Romanum, quia fundus populus Gaditanus factus non ſit: at L. Caſsinius Tiburs, & ex eadem ciuitate T. Coponius, ciuitatem Romanam adepti ſunt, licet populus Tiburtinus fundus factus non eſſet. DAMNATO *Coelio;* } accuſauit Caſsinius Coelium ſenatorem, & damnauit. eius accuſationis ex lege Seruilia praemium tulit ciuitatem Romanam. Coelio libenter adderem praenomen, ut infra additur Maſſoni, ipſi quoque damnato: nec magna mutatio eſſet, C. Aelio, aut C. Coelio. MASSONE } cognomen Papiriae gentis patriciae: ut in ep. ad Paetum lib. IX. neque tamen aliarum quoque gentium cognomen eſſe poſſe negauerim: ſicuti pluribus cognominibus unam quoque gentem uſam eſſe animaduertimus. LINGVA, *& ingenio* } lege Seruilia ſancitum erat, ut ciuis Romanus eſſet, ſi quis ex populo foederato ſenatorem accuſaſſet, & damnaſſet. DE *nobis trahere ſpolia* } nobis damnatis tamquam ſpolium habere ciuitatem. DE *hoſtibus* } an, ſi quis ex foederato populo ſenatorem accuſauerit, & damnauerit, ciuis Romanus erit: ſi quis pro rep. contra hoſtes pugnauerit, non erit? ſpolium igitur habebit de nobis, de hoſtibus non habebit? PRINCIPES *uiri* } ſenatores:

tores: quorum damnatione ciuitatem Latinis dari Seruilia lex iubebat. LICINIA *& Mucia lege*} quae de remittendis in ſuas ciuitates ſocijs lata eſt, renouata lege Claudia, de qua Liuius lib. XLI. XLII. GENVS *ipſum*} diuerſum a ceteris generibus. NOMEN,} opinor, de repetundis.

ORATIO

COGNOSCITE nunc iudicium ſenatus, quod ſemper eſt iudicio populi comprobatum. Sacra Ceteris, iudices, ſumma maiores noſtri religione confici, caerimoniaq. uoluerunt. quae cum eſſent aſſumpta de Graecia, & per Graecas ſemper curata ſunt ſacerdotes, & Graeca omnia nominata. ſed, cum illam, quae Graecum illud ſacrum monſtraret, & faceret, ex Graecia deligerent, tamen ſacra pro ciuibus ciuem facere uoluerunt, ut deos immortales ſcientia peregrina, & externa, mente domeſtica, & ciuili precarentur. has ſacerdotes uideo fere aut Neapolitanas, aut Velienſes fuiſſe foederatarum ſine dubio ciuitatum: (mitto uetera: proxima dico) ante ciuitatem Velienſibus datam, de ſenatus ſententia C. Valerium Flaccum, praetorem urbanum, nominatim ad populum de Calliphana Velienſe, ut ea ciuis R. eſſet, tuliſſe. num igitur aut fundos factos Velienſes, aut ſacerdotem illam ciuem R. factam non eſſe, aut foedus & a ſenatu, & a populo R. uiolatum arbitrabimur? Intelligo, iudices, in cauſſa aperta, minimeq. dubia multo & plura, & a pluribus peritiſſimis eſſe dicta, quam res poſtularet: ſed id factum eſt, non ut uobis rem tam perſpicuam dicendo probaremus, uerum ut omnium maleuolorum, iniquorum, inuidorum animos frangeremus: quos ut accuſator incenderet, ut aliqui ſermones hominum alienis bonis maerentium etiam ad ueſtras aures permanerent, & in iudicio ipſo redundarent, iccirco illa in omni parte orationis ſuae arte adſpergi uidebatis: tum pecuniam L. Cornelij, quae neque inuidioſa eſt, &, quantacumque eſt, eiuſmodi eſt, ut conſeruata magis, quam corrupta eſſe uideatur: tum luxuriam, quae non crimine aliquo libidinis, ſed communi maledicto notabatur: tum Tuſculanum quod Q. Metelli fuiſſe meminerat, & L. Craſſi; Craſſum emiſſe de libertino homine Soterico Martio, ad Metellum perueniſſe de Vennonij Vindicis bonis non tenebat: ſimul illud neſciebat, praediorum nullam eſſe gentem, emptionibus ea ſolere ſaepe ad alienos homines, ſaepe infimos, non legibus, tamquam tutelas, peruenire.

EXPLANATIO

QVAE *neque inuidioſa eſt,*} non tanta, ut inuidiam parere debeat. CORRVPTA} malis artibus quaeſita. LVXVRIAM} ſumptus immoderatos. MEMINERAT,} hoc meminerat, illud non tenebat, quod eum tenere oportuit, praedia non eiuſdem ſemper gentis eſſe. METELLI} Pij. NON *legibus, tamquam tutelas,*} legibus tutelae non ad alienos, uerum ad propinquos perueniunt.

ORATIO

OBIECTVM eſt etiam, quod in tribum Cruſtuminam peruenerit: quod hic aſſecutus eſt legis de ambitu praemio, minus inuidioſo, quam qui legum praemijs praetoriam ſententiam, & praetextam togam conſequuntur. Et adoptio Theophanis agitata eſt, per quam Cornelius nihil eſt, praeterquam propinquorum ſuorum hereditates, aſſecutus. quamquam iſtorum animos, qui ipſi Cornelio inuident, non eſt difficillimum mitigare: (more hominum inuident: in conuiuijs rodunt: in circulis uellicant, non illo inimico, ſed hoc maledico dente carpunt) qui amicis L. Cornelij aut inimici ſunt, aut inuident, hi ſunt huic multo uehementius pertimeſcendi. nam huic quidem ipſi quis eſt umquam inuentus inimicus? aut quis iure eſſe potuit? quem bonum non coluit? cuius fortunae, dignitatiq. non conceſſit? uerſatus in intima familiaritate hominis potentiſſimi, in maximis noſtris malis, ueſtrisq. diſcordijs neminem umquam alterius rationis, ac partis, non re, non uerbo, non uultu denique offendit. fuit hoc ſiue meum, ſiue reip. fatum, ut in me omnis illa inclinatio communium temporum incumberet. non modo non exſultauit in ruinis noſtris, ueſtrisq. diſcordijs Cornelius, ſed omni officio, lacrumis, opera, conſolatione omnes me abſente meos ſubleuauit. quorum ego teſtimonio ac precibus munus hoc meritum huic, & ut a principio dixi, iuſtam, & debitam gratiam refero: ſperoque, iudices ut, eos, qui principes fuerunt conſeruandae ſalutis, aut dignitatis meae, diligitis, & caros habetis, ſic, quae ab hoc, pro facultate eius, pro loco, facta ſunt & grata eſſe uobis, & probata.

EXPLANATIO

IN. TRIBVM *Cruſtuminam*} ruſticam, eamq. nobiliorem ea, in qua Balbus antea ſuffragium tulerat. non enim tulerat, ut arbitror, in urbana. quod ignominioſum fuiſſe, ait Plinius. hac de re diximus in Quinctiana. LEGIS *de ambitu praemio,*} ſi quis aliquem de ambitu accuſaſſet, & damnaſſet, praemium hoc ferebat, ut in eius tribu, ſi modo nobilior ei, quam ſua, uideretur, cenſeretur, & ſuffragium ferret. PRAETORIAM *ſententiam,*} ut praetorio loco ſententiam diceret in ſenatu, ſi praetorium ſe-

natorem,

natorem, accuſatum, & damnatum, eo loco deieciſſet. PRAETEXTAM *togam* } magiſtratum eum, quem ſuffragijs populi adeptus eſſet is, qui poſtea damnatus eſſet: ut, P. Sulla, P. Autronio cos. des. de ambitu damnatis, accuſatores eorum L. Cotta, L. Torquatus in eorum locum legis praemio ſucceſſerunt. Similiter cum C. Curio Seruium tribunum pl. deſignatum accuſaſſet, & damnaſſet, eius locum obtinuit: ut eſt in ep. Coelij lib. IIX. propterea ſcripſit ad eum Cicero lib. 2. Cum te tribunum pl. iſto anno fore non putarem. ADOPTIO *Theophanis agitata eſt,* } ut ex opibus inuidia concitaretur. Hic Theophanes Mytilenaeus fuit, libertus Pompeij Magni, apud quem gratia plurimum ualuit. adoptauit Balbum, heredemq. fecit. ideo Cornelius Balbus Theophanes appellatus eſt, auctore Capitolino in Balbino. PROPINQVORVM *ſuorum* } ſubobſcura ſententia: ſed hoc dici puto, Balbum, quae ex ea adoptione ad eum peruenerant, ea, cum ipſe non egeret, propinquis ſuis diſtribuiſſe: ut non ſuam, ſed propinquorum ſuorum haereditates aſſecutus eſſe uideretur. ita, quod accuſator ad contumeliam dixerat, ad laudem conuertit. Filios autem Balbo non fuiſſe, ſatis liquet. nam qui Balbus minor uocatur, qui ciuili bello Lentulum conſulem ad defectionem ſollicitauit, is fratris filius fuit. AMICIS *L. Cornelij* } Caeſari in primis, & Pompeio. HOMINIS *potentiſſimi,* } C. Caeſaris. IN *maximis noſtris malis* } temporibus Clodianis, cum eiectus patria ſum. VESTRISQ. *diſcordijs* } cum ab una parte uterque conſul, Piſo, & Gabinius, P. Clodius tribunus pl. & omnes improbi, nouarum rerum cupidi, ab altera optimates, & qui remp. ſaluam uellent, pro Ciceronis ſalute ſtarent. COMMVNIVM *temporum* } communium malorum: in ſummis ciuium diſcordijs unus ego calamitatem ſubij. PRO *loco* } pro ſuo ſtatu, ſuaq. condicione.

ORATIO

NON igitur a ſuis, quos nullos habet, ſed a ſuorum, qui & multi, & potentes ſunt, urgetur inimicis: quos quidem heſterno die Cn. Pompeius copioſa oratione, & graui ſecum, ſi uellent, contendere iubebat, ab hoc improbo certamine, atque iniuſta contentione auocabat. & erat aequa lex, & nobis, iudices, atque omnibus, qui noſtris familiaritatibus implicantur, uehementer utilis, ut noſtras inimicitias ipſi inter nos geramus, amicis noſtrorum inimicorum temperemus. ac, ſi mea auctoritas ſatis apud illos in hac re ponderis haberet, cum me praeſertim rerum uarietate, atque uſu ipſo iam perdoctum uiderent; etiam ab illis eos maioribus diſcordijs auocarem. id enim contendere mihi uidetur e rep. cum id defendas, quod eſſe optimum ſentias; & id fortium uirorum, & magnorum hominum ſemper putaui; neque huic umquam labori, officio, muneri defui: ſed contentio tamdiu ſapiens eſt, quamdiu aut proficit aliquid, aut, ſi non proficit, non obeſt ciuitati. uoluimus quaedam, contendimus, experti ſumus: obtenta non ſunt: dolorem alij, nos luctum, maeroremq. ſuſcepimus: cur ea, quae mutare non poſſumus, conuellere malumus, quam tueri? C. Caeſarem ſenatus & genere ſupplicationum ampliſſimo ornauit, & numero dierum nouo. idem in anguſtijs aerarij uictorem exercitum ſtipendio affecit, imperatori decem legatos decreuit, lege Sempronia ſuccedendum non cenſuit. harum ego ſententiarum & princeps & auctor fui; neque me diſſenſioni meae priſtinae putaui potius aſſentiri, quam praeſentibus reip. temporibus, & concordiae, conuenire. non idem alijs uidetur. ſunt fortaſſe in ſententia firmiores: reprehendo neminem: ſed aſſentior non omnibus: neque eſſe inconſtantis puto, ſententiam aliquam, tamquam aliquod nauigium, atque curſum, ex reip. tempeſtate moderari. ſed, ſi qui ſunt, quibus infinitum ſit odium, in quos ſemel ſuſceptum ſit, quos uideo eſſe nonnullos: cum ducibus ipſis, non cum comitatu, aſſectatoribusq. confligant. illam enim fortaſſe pertinaciam nonnulli, uirtutem alij putabunt: hanc uero iniquitatem omnes cum aliqua crudelitate coniunctam.

EXPLANATIO

VOLVIMVS *quaedam,* } tacite ſignificat optimatum, & popularium ciuium diſſenſionem. popularium autem principem Caeſarem deſignat. NOS } ego, qui ex illa diſſenſione ſolus exſulij calamitatem pertuli. GENERE *ſupplicationum ampliſſimo,* } uerbis honorificentiſsimis: quod explanat in ea de Prou. C. Caeſari ſupplicationes decreuiſtis, numero ut nemini ullo ex bello, honore, ut omnino nemini. NVMERO *dierum nouo.* } quindecim dierum, Marcellino & Philippo cos. quibus haec habita oratio eſt. Caeſar lib. III. bel. Gall. LEGE *Sempronia* } quae conſulares prouincias per ſenatum quotannis decerni iubebat. pro Domo, & ad Lentulum. PRINCEPS, *& auctor* } idem in ea de Prou. DISSENSIONI *meae priſtinae* } cum a Caeſare diſſenſi reip. cauſſa. PRAESENTIBVS *reip. temporibus,* } meritis Caeſaris in remp. CONCORDIAE, } ne uir potentiſsimus, maximis rebus geſtis, a rep. alienaretur. IN *ſententia firmiores:* } adhuc a Caeſare diſſentiunt, non, ut ego, praeſentibus reip. temporibus, & concordiae aſſentientes. SENTENTIAM *aliquam, tamquam aliquod nauigium, atque curſum, ex reip. tempeſtate moderari.* } eadem ſententia in ep. ad Lentulum. Vt in nauigando, tempeſtati obſequi, artis eſt, etiam ſi portum tenere non queas; cum uero id poſsis, mutata uelificatione, aſſequi, ſtultum eſt eum tenere cum periculo curſum, quem ceperis, potius quam, eo commutato, quo uelis, tamen peruenire: ſic, cum omnibus nobis in adminiſtranda rep. propoſitum eſſe debeat, id quod a me ſaepiſsime dictum eſt, cum dignitate otium; non idem ſemper dicere, ſed ſemper ſpectare debemus. IN *quos* } contra quem. Caeſarem ſignificari conſtat, cum quo perpetuas inimicitias exercebant Bibulus, Domitius Ahenobarbus.

nobarbus. N o n *cum comitatu,*} non cum Balbo, Caeſaris comite, & aſſectatore. I l l a m} perpetuam cum aliquo diſſenſionem. H a n c} ut etiam cum inimicorum ſuorum comitatu, aſſectatoribuſq. confligant.

O R A T I O

Sed, ſi certorum hominum mentes nulla ratione placare poſſumus, iudices, ueſtros quidem animos certe confidimus non oratione noſtra, ſed humanitate ueſtra eſſe placatos. quid enim eſt, cur non potius ad ſummam laudem huic, quam ad minimam fraudem, Caeſaris familiaritas ualere debeat? cognouit adoleſcens: placuit homini prudentiſſimo: in ſumma amicorum copia cum familiariſſimis eius eſt adaequatus: in praetura, in conſulatu praefectum fabrum detulit: conſilium hominis probauit: fidem eſt complexus: officia, obſeruantiamq. dilexit. fuit hic multorum illi laborum ſocius aliquando: eſt fortaſſe nunc nonnullorum particeps commodorum. quae quidem ſi huic obfuerint apud uos; non intelligo, quod bonum cuiquam ſit apud tales uiros profuturum. Sed, quoniam C. Caeſar abeſt longiſſime, atque in ijs eſt nunc locis, quae regione orbem terrarum, rebus illius geſtis imperium populi R. definiunt: nolite, per deos immortales, iudices, hunc illi acerbum nuncium uelle deferri, ut ſuum praefectum fabrum, ut hominem ſibi cariſſimum, & familiariſſimum; non ob ipſius aliquod delictum, ſed ob ſuam familiaritatem ueſtris oppreſſum ſententijs audiat. miſeremini eius, qui non de ſuo peccato, ſed de huius ſummi, & clariſſimi uiri facto, non de aliquo crimine, ſed periculo ſuo de publico iure diſceptat quod ius ſi Cn. Pompeius ignorauit, ſi M. Craſſus, ſi Q. Metellus, ſi Cn. Pompeius pater, ſi L. Sulla, ſi L. Craſſus, ſi C. Marius, ſi ſenatus, ſi populus R. ſi qui de re ſimili iudicarunt, ſi foederati populi, ſi ſocij, ſi illi antiqui Latini; uidete, ne utilius uobis, & honeſtius ſit, illis ducibus errare, quam hoc magiſtro erudiri. ſed, ſi de certo, de perſpicuo, de utili, de probato, de iudicato, uobis iure eſſe conſtituendum uidetis: nolite committere, ut in re tam inueterata quidquam noui ſentiatis. ſimul & illa, iudices, omnia ante oculos ueſtros proponite: primum eſſe omnes etiam poſt mortem reos clariſſimos illos uiros, qui foederatos ciuitate donarunt; deinde ſenatum, qui perſaepe hoc iudicauit; populum, qui iuſſit; iudices, qui approbarunt. tum etiam illud cogitatote, ſic uiuere, ac uixiſſe Cornelium, ut, cum omnium peccatorum quaeſtiones ſint, non de uitiorum ſuorum poena, ſed de uirtutis praemio in iudicium uocetur. accedat etiam illud, ut ſtatuatis hoc iudicio, utrum poſthac amicitias clarorum uirorum calamitati hominibus, an ornamento eſſe malitis, poſtremo illud, iudices, fixum in animis ueſtris tenetote, uos in hac cauſſa non de maleficio L. Cornelij, ſed de beneficio Cn. Pompeij iudicaturos.

E X P L A N A T I O

Ad *minimam fraudem,*} ad minimum damnum. A d o l e s c e n s} Caeſar. P l a c v i t} Balbus. H o m i n i *prudentiſſimo:*} Caeſari, corroborata iam aetate. uix enim, ut arbitror, de adoleſcente diceret, Homini prudentiſsimo. I n *praetura,*} ex praetura in Hiſpaniam ulteriorem, ex conſulatu in Galliam Caeſar eſt profectus. in utraque prouincia praefectum fabrum ſibi eſſe Balbum uoluit. P r a e f e c t v m *fabrum detulit:*} malim omnino, Praefecturam fabrum. & ſi ſcio deferri ſolitos in beneficijs ad aerarium eos qui bene de rep. in prouincia meriti eſſent, ut praefectos, tribunos mil. & contubernales, ut in ep. ad Meſcinium lib. v. ſed ij deferebantur a proconſulibus ex prouincia reuerſis: Caeſar autem adhuc in Gallia bellum gerebat. utra tamen opinio doctis & ingenioſis hominibus magis probetur, ualde non laboro. uenit enim in mentem, cum Caeſar Balbi opera in urbe multis in rebus egeret, dimiſiſſe eum, & publicis ad ſenatum populumq. Romanum litteris teſtimonium eius & uirtutis, & fidei dediſſe. E i v s,} Balbi. H v i v s} Pompeij, qui eum, confecto Hiſpanienſi bello, ciuitate donauerat. I v r e} huc illa omnia referuntur, Certo, perſpicuo, utili, probato, iudicato. R e o s} ſimul cum Balbo: ut cum eo uel damnari omnes, uel abſolui ſententijs ueſtris neceſſe ſit. A m i c i t i a s *clarorum uirorum*} & hic ſignificat, item ut ſupra, ab inimicis Caeſaris, & Pompeij Balbum oppugnari. F i x v m *in animis ueſtris tenetote,*} diuerſis modis hanc ſententiam extulit: primum: Illa, iudices, omnia ante oculos ueſtros proponite: deinde: Tum etiam illud cogitatote: tum: Accedat etiam illud, ut ſtatuatis hoc iudicio: denique: Poſtremo illud, iudices, fixum in animis ueſtris tenetote.

IN. ORA-

IN. ORATIONEM. CICERONIS DE. PROVINCIIS. CONS.

PAVLLI. MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

C. SEMPRONIVS *Gracchus, Tiberij frater, in tribunatu legem tulit, ut prouinciae conſulares a ſenatu quotannis decernerentur, & annua tantum eſſet earum adminiſtratio. ex ea lege Cn. Cornelius Lentulus Marcellinus, L. Philippus Marcius, conſules, retulerunt ad ſenatum de prouincijs conſularibus decernendis. eae tum quattuor erant, de quibus uariae ſententiae dictae ſunt, Macedonia, cui L. Piſo, Syria, cui A. Gabinius, Galliae duae, quibus uno imperio coniunctis praeerat C. Caeſar. Qui ante Ciceronem ſententiam dixere, id omnes, excepto P. Seruilio, ſpectabant, ut Caeſari, quem peſſime oderant, uel omnino totum auferretur imperium, adempta utraque Gallia, uel certe, ulteriore, aut citeriore detracta, minueretur. Contradixit Cicero, ſententiam rogatus: de Caeſare, magnas res gerente, propoſita reip. utilitate, nihil mutandum cenſuit, Piſonem autem, & Gabinium, quandoquidem non modo laude dignum nihil gererent, ſed etiam prouincias auare, crudeliter, ſuperbe adminiſtrarent, eſſe reuocandos. Itum eſt in eius, & P. Seruilij ſententiam: reuocati Piſo, & Gabinius, rediere in urbem, ille Pompeio, & Craſſo, hic, quia longinquior erat, L. Domitio, & Ap. Pulchro cos.*

M. TVLLII. CICERONIS
DE. PROVINCIIS. CONS.
ORATIO. XXXVI

SI quis ueſtrum, P. C. exſpectat, quas ſim prouincias decreturus; conſideret ipſe ſecum, qui mihi homines ex prouincijs potiſſimum detrahendi ſint: non dubitabit, quid me ſentire conueniat, cum, quid mihi ſentire neceſſe ſit, cogitarit. ac, ſi princeps eam ſententiam dicerem, laudaretis profecto; ſi ſolus, certe ignoſceretis; etiam ſi paullo minus utilis uobis ſententia uideretur, ueniam tamen aliquam dolori meo tribueretis. nunc uero, P. C. non parua afficior uoluptate; uel quod hoc maxime reip. conducit, Syriam Macedoniamq. decerni, ut dolor meus nihil a communi utilitate diſſentiat; uel quod habeo auctorem P. Seruilium, qui ante me ſententiam dixit, uirum clariſſimum, & cum in uniuerſam remp. tum etiam erga meam ſalutem fide, ac beneuolentia ſingulari. quod ſi ille & paullo ante, & quotieſcumque ei locus dicendi, ac poteſtas fuit, Gabinium, & Piſonem, duo reip. portenta, ac paene funera, cum propter alias cauſſas, tum maxime propter illud inſigne ſcelus eorum, & importunam in me crudelitatem, non ſolum ſententia ſua, ſed etiam uerborum grauitate eſſe notandos putauit: quonam me animo in eos eſſe oportet, cuius illi ſalutem pro pignore tranſdiderunt ad explendas ſuas cupiditates? ſed ego in hac ſententia dicenda non parebo dolori meo, nec iracundiae ſeruiam. quo animo unuſquiſque ueſtrum debet eſſe in illos, hoc ero; praecipuum illum, & proprium ſenſum doloris mei, quem tamen uos communem ſemper uobis mecum eſſe duxiſtis, a ſententia dicenda amouebo, ad ulciſcendi tempora reſeruabo.

EXPLANATIO

SI. QVIS *ueſtrum*,} in ipſo exordio mouet odium in Piſonem, & Gabinium, quorum ille Macedoniam, hic Syriam regebat, auare nimium, & crudeliter uterque. itaque utitur aſpero uerbo, Detrahendi, non, quod erat lenius, reuocandi. & infra, enumeratis utriuſque ſceleribus, ita concludit: Hos uos de prouincijs, ſi non aliquando deducendi eſſent, deripiendos non putaretis? NECESSE *ſit*,} reip. cauſſa. Hoc dicit, ne uideatur ita ſentire, adductus odio, propter eius temporis memoriam, cum oppugnatus a Clodio tribuno pl. non modo defenſus a conſulibus non eſt, qui eum tueri ac ſeruare debebant, uerum etiam nefarie proditus. Hanc, inquit, a me ſententiam non iniuriarum memoria, ſed reip. dignitas, & prouinciarum incolumitas exprimit. AC. SI *princeps*} tria complectitur in hoc ambitu, nec ſe primum eam ſententiam dicere, nec ſolum, nec minima reip. utilitate. LAVDARETIS} ut auctorem utiliſsimae ſententiae. IGNOSCERETIS;} quid enim peccarem, ſi uel ſolus egregie de rep. ſentirem? DOLORI *meo*} hominis & grauiter, & iniuſte laeſi. VEL *quod habeo auctorem*} cum tria propoſuerit, duo tantum ſubiungit, nec tamen quidquam omittit. nam hoc uno, Vel quod habeo auctorem, ad illa duo reſpondet, ſi princeps, ſi ſolus. unus enim Seruilius effecit, ut neque princeps, neque ſolus eam ſententiam Cicero diceret. P. SERVILIVM} Iſauricum, non modo conſularem, ſed conſularium quoque omnium uetuſtiſsimum. ideo ſententiam dixit ante Ciceronem. nam filius eius non niſi poſt aliquot annos conſul fuit. IN. ME} quem innocentem, optimeq. de rep. meritum, P. Clodio tribuno pl. iniquiſsimam rogationem ferente, crudeliter oppugnarunt. PRO *pignore tradiderunt*} uendiderunt Clodio, tradita tamquam pignore ſalute mea. AD *ulciſcendi tempora*} cum eos de criminibus ab utroque commiſsis accuſabo.

ORATIO

QVATTVOR ſunt prouinciae, P. C. de quibus adhuc intelligo ſentētias eſſe dictas; Galliae duae, quas hoc tempore uno imperio uidemus eſſe coniunctas; & Syria, & Macedonia, quas, uobis inuitis, & oppreſſis, peſtiferi illi conſules pro euerſae reip. praemijs occupauerunt. decernendae nobis ſunt lege Sempronia duae. quid eſt, quod poſſimus de Syria, Macedoniaq. dubitare? mitto, quod eas ita partas habent ij, qui nunc obtinent, ut non ante attigerint, quam hunc ordinem condemnarint, quam auctoritatem ueſtram e ciuitate exterminarint, quam fidem publicam, quam perpetuam populi R. ſalutem, quam me, ac meos omnes foediſſime, crudeliſſimeq. uexarint. omnia illa domeſtica, atque urbana mitto: quae tanta ſunt, ut numquam Hannibal huic urbi tantum mali optarit, quantum illi effecerint. ad ipſas uenio prouincias. Quarum Macedonia, quae erat antea munita plurimorum imperatorum non turribus, ſed trophaeis, quae multis uictorijs erat iam diu triumphisq. pacata, ſic a barbaris, quibus eſt propter auaritiam pax erepta, uexatur, ut Theſſalonicenſes, poſiti in gremio imperij noſtri, relinquere opidum, & arcem munire cogantur; ut uia illa noſtra, quae per

Macedoniam

Macedoniam eſt uſque ad Helleſpontum militaris, non ſolum excurſionibus barbarorum ſit infeſta, ſed etiam caſtris Thracijs diſtincta, ac notata: ita gentes eae, quae, ut pace uterentur, uim argenti dederant praeclaro imperatori noſtro; ut exhauſtas domos replere poſſent, pro empta pace bellum nobis prope iuſtum intulerunt. Iam uero exercitus ille noſter, ſuperbiſſimo delectu, & duriſſima conquiſitione collectus, omnis interijt. magno hoc dico cum dolore: miſerandum in modum milites populi R. capti, necati, deſerti, diſsipati ſunt; incuria, fame, morbo, uaſtitate conſumpti: ut, quod eſt digniſſimum ſcelus,is imperator in poenam exercitus expetitus eſſe uideatur. atque hanc Macedoniam, domitis iam gentibus finitimis, barbariaq. compreſſa, pacatam ipſam per ſe, & quietam, tenui praeſidio, atque exigua manu, etiam ſine imperio, per legatos, nomine ipſo populi R. tuebamur: quae nunc, conſulari imperio, atque exercitu ita uexata eſt, uix ut ſe poſſit diuturna pace recreare: cum interea quis ueſtrum hoc non audiuit, quis ignorat, Achaeos ingentem pecuniam pendere L. Piſoni quotannis? uectigal, ac portorium Dyrrhachinorum totum in huius unius quaeſtum eſſe conuerſum: urbem Byzantiorum, uobis, atque huic imperio fideliſſimam, hoſtilem in modum eſſe uexatam? quo ille, poſtquam nihil exprimere ab egentibus, nihil ulla ui a miſeris extorquere potuit, cohortes in hiberna miſit: his praepoſuit, quos putauit fore diligentiſſimos ſatellites ſcelerum, miniſtros cupiditatum ſuarum. Omitto iuriſdictionem in libera ciuitate contra leges, ſenatusq. conſulta: caedes relinquo: libidines praetereo; quarum acerbiſſimum exſtat indicium, & ad inſignem memoriam turpitudinis, et paene ad iuſtum imperij noſtri odium; quod conſtat nobiliſſimas uirgines ſe in puteos abieciſſe, & morte uoluntaria nefariam turpitudinem depuliſſe. nec haec iccirco omitto, quod non grauiſſima ſint; ſed quia nunc ſine teſte dico.

EXPLANATIO

VNO *imperio*} C. Caeſaris. quarum citeriorem, Illyrico adiecto, Vatinius lege ſua dedit, ulteriorem poſtea ſenatus, ueritus, ne, ſi ipſe negaſſet, populus et hanc daret. HVNC *ordinem condemnarint,*} ſenatus enim, M. Catonis ſententiam ſecutus, coniuratos in carcere necari iuſsit. conſules igitur Piſo, & Gabinius, cum Ciceronem, accuſatum a Clodio propter ciues Romanos indicta cauſſa necatos, prodiderunt, eijciendumque curarunt, non tam illum, qui ſenatui paruerat, quam ſenatum ipſum condemnaſſe, eiuſque auctoritatem e ciuitate ſimul cum ipſo Cicerone exterminaſſe, uideri poſſunt. FIDEM *publicam,*} quam ego ſecutus in ciues nefarios animaduerti. PERPETVAM *populi Romani ſalutem,*} in eo poſitam, ſi de domeſticis patriae hoſtibus extrema ſupplicia ſumantur. ARCEM *munire*} in orat. in Piſonem: An munitio Theſſalonicae? Et infra: Theſſalonicenſes, cum opido deſperaſſent, arcem munire coegerunt. MILITARIS,} ergo latior, quam ceterae. In Piſonem: An obſeſsio militaris uiae? SIT *infeſta,*} pro, infeſtetur, uſitate: ut pro Amerino: Filij uita infeſta, ſaepe ferro atque inſidijs appetita. Pro Coelio: Ego illud tempus aetatis, quod ipſum ſua ſponte infirmum, aliorum libidine infeſtum eſt, id hoc loco defendo. GENTES *eae*} Thraces, & Dardani, Macedoniae finitimi. VIM *argenti dederant*} non, pecuniam, ſimpliciter, ſed, maximam pecuniam. pro Sextio, cum Gabinium exagitaſſet, ſubiunxit de Piſone: Alterum Thracibus, ac Dardanis primum pacem maxima pecunia uendidiſſe, deinde, ut illi pecuniam conficere poſſent, uexandam ijs Macedoniam, & ſpoliandam, tradidiſſe. SVPERBISSIMO *delectu,*} cum non omnes, ſed fortiſsimi tantum deligerentur. hoc ſenſu iudicium aurium ſuperbiſsimum uocat in Oratore, quia uel minimis offenderentur uitijs, perfecta tantum uellent. DVRISSIMA} ea diligentia, quae ferri uix poſſet. Quod dolendum magis eſt, eiuſmodi milites interijſſe. ACHAEOS} & de Achaeis, & de Dyrrhachinis, in eadem pro Sextio attingitur his uerbis: Cogere pecunias maximas a Dyrrhachinis, ſpoliare Theſſalos, certã Achaeis in annos ſingulos pecuniã imperauiſſe.

ORATIO

IPSAM *uero urbem Byzãtiorum fuiſſe refertiſſimam, atque ornatiſſimam ſignis, qui ignorat? quae illi, exhauſti ſumptibus bellorum maximis, cum Mithridaticos impetus, totumq. Pontum armatum, efferueſcentem in Aſiam, atque erumpentem, aegre repulſum, & ceruicibus interclusum ſuis, ſuſtinerent; tum, inquam, Byzantij, & poſtea ſigna illa, & reliqua urbis ornamenta, ſanctiſſime cuſtodita, tenuerunt. te imperatore infeliciſſimo, & taeterrimo, Caeſonine Caluenti, ciuitas libera, & proximis ſuis beneficijs a ſenatu, & a populo R. liberata, ſic ſpoliata, atque nudata eſt, ut, niſi C. Virginius, legatus, uir fortis, & innocens, interueniſſet, unum ſignum Byzantij ex maximo numero nullum haberent. Quod fanum eſt in Achaia, qui locus, aut lucus in Graecia tota tam ſanctus fuit, in quo ullum ſimulacrum, ullum ornamentum reliquum ſit? Emiſti a foediſſimo tribuno pl. tum in illo naufragio huius urbis, cum tu idem, qui gubernare debueras, euerteres, tum, inquam, emiſti grandi pecunia, ut tibi de pecunijs creditis ius in liberos populos contra S. C. & contra legem generi tui dicere liceret. id emptum ita uendidiſti, ut aut ius non diceres, aut bonis ciues R. euerteres. Quorum ego nihil dico nunc, P. C. hominem ipſum relinquo: de prouincia diſputo. itaque omnia illa, quae & ſaepe audiſtis, & tenetis animis, etiam ſi non audiatis, praetermitto: nihil de hac eius urbana, quam ille praeſens in oculis ueſtris mentibusq. defixit, audacia loquor: nihil de ſuperbia, nihil de contumacia, nihil de crudelitate diſputo: lateant libidines eius illae tenebricoſae, quas fronte, & ſupercilio, non pudore, & temperantia contegebat: de prouincia, quod agitur, id diſputo.*

EXPLANATIO

VRBEM *Byzantiorum,*} liberam, ſuiſq. legibus utentem. IN *libera ciuitate*} Byzantij. CAESONINE *Caluenti,*} ſic appellat Piſonem, quia Caeſoninus Calpurniorum Piſonum, ante quam Frugi dicerentur, cognomen fuit, ut faſti Capitolini anno V. C. DCV. docent. Caluentius autem maternus auus fuit, ut ait Pedianus. GRAECIA *tota*} ergo Clodius Graeciam totam lege ſua cum imperio Macedoniae, Piſoni gratificans, coniunxerat. NAVFRAGIO} tranſlatio tribus uerbis, naufragio, gubernare, euerteres. CONTRA *legem generi tui*} C. Caeſaris. In Piſonem: Obtinuiſti prouinciam conſularem finibus ijs, quos lex cupiditatis tuae, non quos lex generi tui pepigerat. nam lege Caeſaris iuſtiſsima, atque optima, populi liberi plane & uere erant liberi: lege autem ea, quam nemo legem, praeter te, & collegam tuum, putauit, omnis erat tibi Achaia, Theſſalia, Athenae, cuncta Graecia addicta. TENEBRICOSAE,} non apertae, ſed occultae. unde in oratione Poſt Red. in ſenatu. Idem domi quam libidinoſus, quam impurus, quam intemperans, non ianua receptis, ſed pſeudotyro intromiſsis uoluptatibus? FRONTE, *& ſupercilio,*} quibus abhorrere uidebatur ab omni libidine. In ipſum: Oculi, ſupercilia, frons, uultus denique totus, qui ſermo quidam tacitus mentis eſt, hic in fraudem homines impulit. Et infra: Is cum iſtum adoleſcentem cum hac dijs irata fronte uidiſſet, non faſtidiuit eius amicitiam. Et paullo poſt: Deuenit, aut potius incidit in iſtum, eodem deceptus ſupercilio Graecus, atque aduena, quo tam ſapiens, & tanta ciuitas.

O R A T I O

HVIC uos non ſummittetis? hunc diutius manere patiemini? cuius, ut prouinciam tetigit, ſic fortuna cum improbitate certauit, ut nemo poſſet, utrum deterior, an infelicior eſſet, iudicare. An uero in Syria diutius eſt Semiramis illa retinenda? cuius iter in prouinciam fuit eiuſmodi, ut rex Ariobarzanes conſulem ueſtrum ad caedem faciendam, tamquam aliquem Thracem, conduceret. deinde aduentus in Syriam primus, equitatus habuit interitum: poſt, conciſae ſunt optime cohortes. igitur in Syria, imperatore illo, nihil aliud actum eſt, niſi pactiones pecuniarum cum tyrannis, deciſiones, direptiones, latrocinia, caedes, cum palam populi R. imperator, instructo exercitu, dexteram tendens, non ad laudem milites hortaretur, ſed omnia ſibi & empta, & emenda eſſe clamaret. Iam uero, publicanos miſeros (me etiam miſerum illorum ita de me meritorum miſerijs, ac dolore) tranſdidit in ſeruitutem Iudaeis, & Syris, nationibus natis ſeruituti. ſtatuit ab initio, & in eo perſeuerauit, ius publicano non dicere: pactiones, ſine ulla iniuria factas, reſcidit: cuſtodias ſuſtulit, uectigales multos, ac ſtipendiarios liberauit: quo in opido ipſe eſſet, aut quo ueniret, ibi publicanum, aut publicani ſeruum eſſe uetuit. quid multa? crudelis haberetur, ſi in hoſtem animo fuiſſet eo, quo fuit in ciues R. eius ordinis praeſertim, qui eſt ſemper dignitate ſua, benignitate magiſtratus ſuſtentatus. itaque uidetis, P. C. non temeritate redemptionis, aut negotij gerendi inſcitia, ſed auaritia, ſuperbia, crudelitate Gabinij paene afflictos iam, atque euerſos publicanos: quibus quidem uos, in his anguſtijs aerarij, tamen ſubueniatis, neceſſe eſt: etſi iam multis non poteſtis, qui, propter illum hoſtem ſenatus, inimiciſſimum ordinis equeſtris, bonorumq. omnium, non ſolum bona, ſed etiam honeſtatem miſeri deperdiderunt: quos non parcimonia, non continentia, non uirtus, non labor, non ſplendor tueri potuit contra illius heluonis, & praedonis audaciam. quid? qui ſe etiam nunc ſubſidijs patrimonij, aut amicorum liberalitate ſuſtentant, hos perire patiemini? an, ſi qui frui publico non potuit per hoſtem, hic tegitur ipſa lege cenſoria: quem is frui non ſinit, qui eſt, etiam ſi non appellatur, hoſtis, huic ferri auxilium non oportet? Retinere igitur in prouincia diutius eum, qui de ſocijs cum hoſtibus, de ciuibus cum ſocijs faciat pactiones: qui hoc etiam ſe pluris eſſe, quam collegam, putet, quod ille uos triſtitia, uultuq. deceperit, ipſe numquam ſe minus, quam erat, nequam eſſe ſimularit. Piſo autem, alio quodam modo, gloriatur, ſe breui tempore perfeciſſe, ne Gabinius unus omnium nequiſſimus exiſtimaretur.

EXPLANATIO

SIC *forcuna cum improbitate certauit,*} hic uituperat, alibi laudat ſimili ſententia. nam de Cn. Pompeio ſic in ea pro Balbo: In quo uno ita ſumma fortuna cum ſumma uirtute certauit, ut omnium iudicio plus, quam poſsit, minus, quam decet, tribueretur. SEMIRAMIS *illa*} Semiramis in Syria regnauit. eius nomine, Syriae proconſul, homo effeminatus, ac mollis, lepide Gabinius appellatur. ARIOBARZANES} Cappadociae rex, amicus, & ſocius populi Romani. EQVITATVS *habuit interitum:*} qua pugna, non dicit: ſed infra, pugnaſſe eum oſtendit cum maximis Syriae gentibus, & cum tyrannis. ITA *de me meritorum*} in conſulatu primum Catilinae temporibus, deinde, cum, lege in eum a Clodio promulgata, uniuerſus equeſter ordo ueſtem mutauit. erant autem publicani omnes equites Romani. TRADIDIT *in ſeruitutem Iudaeis, & Syris,*} quia, cum ab ijs publicani pecunias uectigales eximere uellent, ius eis dicere Gabinius noluit. ſponte autem Iudaei, & Syri ſoluere noluerunt. ita Iudaeis, & Syris publicani ſeruire uidebantur, cum eos in iudicium uocare non poſſent, ſed, quod ij uellent, in uecti-

gali

gali pecunia facere cogerentur. STATVIT *ab initio,*} odio in equeſtrem ordinem, utpote qui conſul dixerit, equites Romanos daturos illius diei poenas, quo, Cicerone conſule, cum gladijs in cliuo Capitolino fuiſſent: L. uero Lamiam, principem equeſtris ordinis, in concione ultra ducenta millia paſſuum relegarit, quod auſus eſſet pro Cicerone deprecari. Pro Sextio, Poſt Red. in ſen. & alibi. CVSTODIAS} carceres. uetuit quemquam eorum, qui publicanis deberent, in carcerem duci. STIPENDIARIOS} & uectigalia, & ſtipendia, quae ſocij pendebant, publicani conduxerant. LIBERAVIT:} ne quid penderent. MAGISTRATVS} qui prouinciae uectigali praeerat. NON *temeritate redemptionis,*} non quia, prolapſi cupiditate, nimis magno publica redemerint. quod cum antea feciſſent, releuauit eos Caeſar conſul tertia mercedum parte. Suetonius. IN *his anguſtijs aerarij,*} de tribus aerarijs ſupra diximus. hoc illud eſt, quo uectigales pecuniae conferebantur, & unde legionum ſtipendia promebantur. nam in oratione pro Balbo: In anguſtijs aerarij uictorem exercitum ſtipendio affecit. SVBVENIATIS} aliqua mercedum parte releuetis. quod Caeſar quoque fecerat. GLORIATVR, *ſe breui tempore perfeciſſe, ne Gabinius unus omnium nequiſſimus exiſtimaretur.*} Eiuſdem leporis illud in Vatinium: Die dicta ab eo, quem tu unum improbiorem eſſe, quam te, nonnumquam ſoles confiteri.

O R A T I O

HOS uos de prouincijs, ſi non aliquando deducendi eſſent, deripiendos non putaretis? & has publicas peſtes ſociorum, militum clades, publicanorum ruinas, prouinciarum uaſtitates, imperij maculas teneretis? at ijdem uos anno ſuperiore hos eoſdem reuocabatis, cum in prouincias iam perueniſſent. quo tempore ſi liberum ueſtrum iudicium fuiſſet, nec toties dilata res, nec ad extremum e manibus erepta eſſet: reſtituiſſetis, id quod cupiebatis, ueſtram auctoritatem, ijs, per quos erat amiſſa, reuocatis, & ijs ipſis praemijs extortis, quae erant pro ſcelere, atque euerſione patriae conſecuti. quam poenam ſi tum aliorum opibus, non ſuis, inuitiſſimis uobis euolarunt; at aliam multo maiorem, grauioremq. ſubierunt. quae enim homini, in quo aliquis ſi non famae pudor, at ſupplicij timor eſt, grauior poena accidere potuit, quam non credi litteris ijs, quae rem bene geſtam in bello nunciarent? hoc ſtatuit ſenatus, cum frequens ſupplicationem Gabinio denegauit; primum, homini ſceleribus, flagitijs contaminatiſſimo nihil eſſe credendum; deinde, a proditore, atque eo, quem praeſentem hoſtem reip. cognoſſet, bene rem geri non potuiſſe; poſtremo, ne deos quidem immortales uelle aperiri ſua templa, & ſibi ſupplicari, hominis impuriſſimi, & ſceleratiſſimi nomine. itaque ille alter aut ipſe eſt homo doctus, & a ſuis Graecis ſubtilius eruditus, quibuſcum iam in orcheſtra beluatur, antea poſt ſiparium ſolebat: aut amicos habet prudentiores, quam Gabinius, cuius nullae litterae perferuntur. Hoſce igitur imperatores habebimus? quorum alter non audet nos certiores facere, ne imperator appelletur: alterum, ſi tabellarij non ceſſarint, neceſſe eſt, paucis diebus paeniteat audere. cuius amici, ſi qui ſunt, aut ſi belluae tam immani, tamq. taetrae poſſunt ulli eſſe amici, hac conſolatione utuntur, etiam T. Albutio ſupplicationem hunc ordinem denegaſſe. quod eſt primum diſſimile; res in Sardinia cum maſtrucatis latrunculis a propraetore una cohorte auxiliaria geſta; & bellum cum maximis Syriae gentibus, tyrannis, conſulari exercitu imperioq. confectum: deinde Albutius, quod a ſenatu petebat, ipſe ſibi in Sardinia ante decreuerat. conſtabat enim, Graecum hominem, ac leuem, in ipſa prouincia quaſi triumphaſſe. itaque hanc eius temeritatem ſenatus, ſupplicatione denegata, notauit. ſed fruatur ſane hoc ſolatio, atque hanc inſignem ignominiam, quoniam uni praeter ſe inuſta eſt, putet eſſe leuiorem; dummodo, cuius exemplo ſe conſolatur, eius exitum exſpectet; praeſertim cum in Albutio nec Piſonis libidines, nec audacia Gabinij fuerit; hac tamen una plaga conciderit, ignominia ſenatus.

E X P L A N A T I O

MILITVM *clades,*} de Piſone iam dixit: Exercitus ille noſter, ſuperbiſsimo delectu, & duriſsima conquiſitione collectus, omnis interijt: de Gabinio: Aduentus in Syriam primus, equitatus habuit interitus: poſt conciſae ſunt optimae cohortes. ANNO *ſuperiore*} Lentulo, & Metello cos. nec dubitandum, quin Lentulus potius, Ciceronis amantiſsimus, quam Metellus, de Piſone, & Gabinio reuocandis ad ſenatum retulerit. SI *liberum ueſtrum iudicium fuiſſet,*} liberum ſenatus iudicium non fuit per aliquem tribunum pl. intercedentē. NON *credi litteris ijs, quae rem bene geſtam nunciarēt?*} ſcripſerat Gabinius de re a ſe bene geſta contra Ariſtobolum in Palaeſtina, Ariſtoboliq. filium Alexandrum. SVPPLICATIONEM *Gabinio denegauit.*} in ep. ad Q. fr. Idibus Maij ſenatus frequens diuinus fuit in ſupplicatione Gabinio deneganda. Idem in oratione in Piſonem. A. SVIS *Graecis*} quorum conſuetudine utebatur: ut oratio in ipſum demonſtrat. IN *orcheſtra*} ſpatium in theatro fuit, ubi ſedentes ſenatores, magiſtratus, et legati gentium exterarum, diſiuncti ab equeſtri ordine, & a plebe, fabulas ſpectabant. orcheſtrae uero Graecorum cum ſcena coniungebātur: & artifices in ea ſaltabant: unde nomen accepit. HELVATVR,} ut Epicureus, uoluptati, gulaeq. deditus. quod illi Cicero in oratione obijcit. POST *ſiparium*} pudentius, quam in orcheſtra. eſt enim ſiparium uelum ſcenicum. QVORVM *alter*} Piſo. NON *audet*} conſcientia ſcelerum oppreſſus. CERTIORES *facere,*} de re geſta: cum tamen imperator ſit in prouincia appellatus. nam in oratione contra ipſum, Appellatus, inquit, eſt hic uulturius illius prouinciae, ſi diis placet, imperator. Ne tum quidem, Paulle noſter, tabulas Romam mittere audebas? NE *im-*

perator

perator appelletur:} bis igitur imperatores appellabantur, primum ab exercitu, deinde, litteris publice miſsis, a ſenatu. Hoc dicit, quaſi Piſo timeat imperator appellari: quia ſcelerum ſuorum ſibi ſit conſcius. SI *tabellarij non ceſſarint,*} qui litteras ad eum ferunt de ſupplicatione denegata. T. ALBVTIO} qui Sardiniae praefuit. Idem in oratione in Piſonem. MASTRVCATIS} maſtruca Sardorum ueſtis. pro Scauro, & Quinctilianus lib. 1. cap. 9. CVM *maximis Syriae gentibus,*} cum quibus proſpere ſe pugnaſſe Gabinius ad ſenatum ſcripſerat. quod ſenatus, audita iam equitatus, & cohortium caede, credendũ non cenſuit. GRAECVM *hominem,*} Graecis litteris deditum. nam homo uere Graecus in Sardiniam propraetor miſſus non eſſet. Irriſit eum ſatyricus poeta Lucilius, Latinis uerbis Graeca miſcentem. Graecum te, Albuti, quam Romanum, atque Sabinum. & quae praeterea lib. 1. de Fin. a Cicerone recitantur. de eodem in Bruto. QVASI *triumphaſſe.*} in orat. Piſonem: Albutius, cum in Sardinia triumphaſſet, Romae damnatus eſt. EXITVM} damnationem, & exſulium. Tuſc. 5. IGNOMINIA *ſenatus.*} quia ſenatum contempſerat.

ORATIO

AT, qui duas Gallias decernit conſulibus duobus, hos retinet ambos: qui autem alteram Galliam, & aut Syriam, aut Macedoniam, tamen alterum retinet, & in utriuſque pari ſcelere diſparem condicionem facit. Faciam, inquit, illas praetorias; ut Piſoni, & Gabinio ſuccedatur ſtatim. ſi hic ſinat: tum enim tribunus intercedere poterit; nunc non poteſt. itaque ego idem, qui nunc conſulibus ijs, qui deſignati erunt, Syriam, Macedoniamq. decerno, decernam eaſdem praetorias; ut & praetores annuas prouincias habeant, & eos quamprimum uideamus, quos animo aequo uidere non poſſumus. ſed, mihi credite, numquam ſuccedetur illis, niſi cum ea lege referetur, qua intercedi de prouincijs non licebit: itaque, hoc tempore amiſſo, annus eſt integer uobis exſpectandus: quo interiecto, ciuium calamitas, ſociorum aerumna, ſceleratiſſimorum hominum impunitas propagatur. quodſi eſſent illi optimi uiri, tamen ego mea ſententia C. Caeſari ſuccedendum nondum putarem. qua de re dicam, P. C. quod ſentio; atque illam interpellationem mei familiariſſimi, qua paullo ante interrupta eſt oratio mea, non pertimeſcam.

EXPLANATIO

CONSVLIBVS *duobus*} non qui nunc ſunt, ſed qui deſignabuntur. Paullo poſt apertius. ILLAS} Macedoniam, & Syriam. PRAETORIAS;} duae Galliae conſulibus decernentur. ita fiet, quod Sempronia lex iubet. Piſo tamen, & Gabinius, praetorijs factis eorum prouincijs, reuocabuntur. nam ſi conſulares, uti nunc ſunt, ita manerent eorum prouinciae: ſequeretur, ut uel ſolos eos, uel ſolum Caeſarem reuocari neceſſe eſſet: cum de duabus tantum conſularibus prouincijs, in quas duo cõſules eant, non de quattuor, lex Sempronia loquatur. SI *hic ſinat:*} fore ſignificat, ut tribunus pl. impediat, ne praetoriae fiant. TVM} cum agetur de praetorijs faciendis Macedonia, & Syria. NVNC *non poteſt.*} non enim licet intercedere, cum de prouincijs conſularibus decernendis lege Sempronia refertur. Infra. Mihi credite, numquam ſuccedetur illis, niſi cum ea lege referetur, qua intercedi de prouincijs non licebit. QVI *deſignati erunt,*} deſignati non ſunt, ſed ex interregno creati Pompeius, & Craſſus. DECERNAM *eaſdem praetorias;*} ſed nihil agam: intercedet enim tribunus pl. ANNVS *eſt integer exſpectandus*} nam, hoc tribuno pl. Piſonis & Gabinij ſtudioſiſsimo, de quo dixit, ſi hic ſinat, numquam illis ſuccedetur. intercedet enim S.C. qui, ſi lege Sempronia prouinciae nunc decernantur, intercedere non poteſt.

ORATIO

NEGAT me uir optimus inimiciorem Gabinio debere eſſe, quam Caeſari: omnem enim illam tempeſtatem, cui ceſſerim, Caeſare impulſore, atque adiutore eſſe citatam. cui ſi primum ſic reſpondeam, me communis utilitatis habere rationem, non doloris mei, poſſim ne probare, cum id me facere dicam, quod exemplo fortiſſimorum & clariſſimorum ciuium facere poſſim? an Ti. Gracchus (patrem dico, cuius utinam filij non degeneraſſent a grauitate paterna) tantam laudem eſt adeptus, quod tribunus pl. ſolus ex toto illo collegio L. Scipioni auxilio fuit, inimiciſſimus & ipſius, & fratris eius Africani; iurauitq. in concione, ſe in gratiã non rediſſe, ſed alienum ſibi uideri dignitate imperij, quo duces eſſent hoſtium Scipione triumphante ducti, eodem ipſum duci, qui triumphaſſet? quis plenior inimicorum fuit C. Mario? L. Craſſus, M. Scaurus, alij ne inimici? omnes Metelli: at hi non modo illum inimicum ex Gallia ſententijs ſuis non detrahebant, ſed &, propter rationem Gallici belli, prouinciam extra ordinem decernebãt. Bellum in Gallia maximum geſtum eſt: domitae ſunt a Caeſare maximae nationes, ſed nondum legibus, nondum iure certo, nondum ſatis firma pace deuinctae. bellum affectum uidemus, &, uere ut dicam, paene confectum; ſed ita, ut, ſi idem extrema perſequitur, qui inchoauit, iam omnia perfecta uideamus; ſi ſucceditur, periculum ſit, ne inſtauratas maximi belli reliquias, ac renouatas audiamus. ergo ego ſenator, inimicus, ſi ita uultis, homini; amicus eſſe, ſicut ſemper fui, reip. debeo. Quid, ſi ip-

ſas

ſas inimicitias depono reip. cauſſa, quis me tandem iure reprehendat? praeſertim cum ego omnium meorum conſiliorum, atque factorum exempla ſemper ex ſummorum hominum factis mihi cenſuerim petenda. An non M. ille Lepidus, qui bis conſul, & pontifex maximus fuit, nō ſolum memoria, & teſtimonio, ſed etiam annalium litteris, & ſummi poetae uoce laudatus eſt, quod cum M. Fuluio collega, quo die cenſor eſt factus, homine inimiciſſimo, in campo ſtatim redijt in gratiam, ut commune officium cenſurae communi animo, ac uoluntate defenderent? Atque, ut uetera, quae ſunt innumerabilia, mittam; tuus pater, Philippe, non ne uno tempore cum ſuis inimiciſſimis in gratiam redijt? quibuſcum omnibus eadem reſp. reconciliauit, quae alienarat. Multa praetereo, quod intueor coram haec lumina, atque ornamenta reip. P. Seruilium, & M. Lucullum: utinam etiam L. Lucullus ille uiueret. quae fuerunt inimicitiae grauiores in ciuitate, quam Lucullorum, atque Seruiliorum? quas in uiris fortiſſimis non ſolum exſtinxit reip. dignitas, & ipſorum, ſed etiam ad amicitiam, conſuetudinemq. tranſduxit. Quid? Q. Metellus Nepos non ne conſul in templo Iouis optimi maximi, permotus cum auctoritate ueſtra, tum illius P. Seruilij incredibili grauitate dicendi, abſens mecum ſummo ſuo beneficio redijt in gratiam? An ego poſſum huic eſſe inimicus, cuius litteris, fama, nuncijs celebrantur aures quotidie meae nouis nominibus gētium, nationum, locorum?

EXPLANATIO

SCIPIONI} cui cognomen Aſiatico fuit, ab Antiocho Aſiae rege deuicto. OMNES *Metelli:*} propter Numidicum, cui gloriam confecti Iugurthini belli legatus imperatori ſuo Marius ademit. GALLICI *belli*} Cimbrici. Plutarchus, & Oroſius lib. v. cap. 16. EXTRA *ordinem*} ut ei ultra annum in Gallia eſſet imperium. BELLVM *affectum*} profligatum quidem, non tamen abſolutum. Tuſcul. 5. Profligata iam haec, & paene ad exitum adducta quaeſtio eſt. Infra: Ipſe Caeſar, quid eſt, cur in prouincia commorari uelit, niſi ut ea, quae per eum affecta ſunt, perfecta reip. tradātur? Et poſt: Vos tamen oporteret ab eodem illa omnia, a quo profligata ſunt, confici uelle. PERICVLVM *ſit,*} ne inſtauratas maximi belli reliquias, ac renouatas audiamus. Infra, idem alijs uerbis: Impolitae uero res, & acerbae, ſi erunt relictae, quamquam ſunt abſciſſae, tamen efferent ſe aliquando, & ad renouandum bellum reuireſcent. SVMMI *poetae*} Q. Ennij: qui M. Fuluium, Lepidi collegam in cenſura, ad bellum Aetolicum ſecutus eſt. Pro Archia. QVAE *fuerunt inimicitiae grauiores*} Seruilium augurem, (ſic enim appellat Plutarchus) duo Luculli fratres, Lucius, & Marcus, patris eorum accuſatorem, accuſarunt. Academicorum libro, qui inſcribitur Lucullus. P. SERVILII *incredibili grauitate dicendi,*} eadē res narratur in ea Poſt Red. in ſen.

ORATIO

ARDEO, *mihi credite, P. C. id quod uoſmet de me exiſtimatis, & facitis ipſi, incredibili quodam amore patrie: qui me amor & ſubuenire olim impendentibus periculis maximis cum dimicatione capitis, & rurſum, cum omnia tela undique eſſe intenta in patriam uiderem, ſubire coegit, atque excipere unum pro uniuerſis. hic me meus in remp. animus priſtinus, ac perennis cum C. Caeſare reducit, reconciliat, reſtituit in gratiā. quod uolent, denique homines exiſtiment: nemini ego eſſe poſſum bene de rep. merenti non amicus. etenim, ſi ijs, qui haec omnia flamma, ac ferro delere uoluerunt, non inimicitias ſolum, ſed etiam bellum indixi, atque intuli; cum partim mihi illorum familiares, partim etiam me defendente capitis iudicijs eſſent liberati: cur eadem reſp. quae me in amicos inflammare potuit, inimicis placare non poſſit? quod mihi odium cum P. Clodio fuit, niſi quod pernicioſum patriae ciuem fore putabam, qui, turpiſſima libidine incenſus, duas res ſanctiſſimas, religionem, & pudicitiam, uno ſcelere uiolaſſet? num eſt igitur dubium ex his rebus, quas is egit, agitq. quotidie, quin ego in illo oppugnando reip. plus, quam otio meo, nonnulli in eodem defendendo ſuo plus otio, quam communi, proſpexerint? Ego me a C. Caeſare in rep. diſſenſiſſe fateor, & ſenſiſſe uobiſcum: ſed nunc ijſdem uobis aſſentior, cum quibus antea ſentiebam. uos enim, ad quos litteras L. Piſo de ſuis rebus non audet mittere, qui Gabinij litteras inſigni quadam nota, atque ignominia noua condemnaſtis, C. Caeſari ſupplicationes decreuiſtis; numero, ut nemini ullo ex bello; honore, ut omnino nemini. cur igitur exſpectem hominem aliquem, qui me cum illo in gratiam reducat? reduxit ordo ampliſſimus, & ordo is, qui eſt & publici conſilij, & meorum omnium conſiliorum auctor, & princeps. uos ſequor, P. C. uobis obtempero, uobis aſſentior: qui quamdiu C. Caeſaris conſilia in rep. non maxime diligebatis, me quoque cum illo minus coniunctum uidebatis: poſteaquam rebus geſtis mentes ueſtras, uoluntatemq. mutaſtis, me non ſolum comitem eſſe ſententiae ueſtrae, ſed etiam laudatorem uidiſtis.*

EXPLANATIO

OLIM} Catilinae temporibus. ET *rurſum*} P. Clodio tribuno pl. SVBIRE *coegit,*} ſponte enim, furente Clodio, caediſq. ciuium cauſſam quaerente, ceſsi: ne, mea cauſſa, patria periclitaretur. In epiſt. ad Lentulum: Qui meos ciues, & a me ſeruatos, & me ſeruare cupientes, ſeruis armatis obijci noluerim. Id ſaepe etiam gloriatur in orationibus. RELIGIONEM, *& pudicitiam*} cum in templum Bonae deae, muliebri ueſtitu, libidinis cauſſa penetrauit. nota ſatis hiſtoria eſt. NON *nulli*} Caeſaris inimici,

inimici, ut M. Cato, qui Clodij tribuni pl. leges defendebat, ne, ſi leges eae tollerentur, irrita eſſent, quae ipſe in Cypro, Clodij lege miſſus, egerat. in quo maiorem otij ſui, quam publici, rationem habebat. NVMERO} dierum quindecim, his conſulibus, quibus haec habita oratio eſt. Caeſar ipſe lib. III. bell. Gal. in extremo ita ſcripſit: Ob eas res ex litteris Caeſaris dies quindecim ſupplicatio decreta eſt. quod ante id tempus contigerat nulli. Biennio autem poſt, rebus alijs additis, ijſq. maximis, decreta ei ſupplicatio eſt dierum uiginti, L. Domitio Ap. Claudio cos. HONORE,} uerborum. De honore, & numero ſic in ea pro Balbo: C. Caeſarem ſenatus & genere ſupplicationum ampliſsimo ornauit, & numero dierum nouo. Et hic paullo poſt: Dignitas uerborum.

ORATIO

SED, quid eſt, quod in hac cauſſa maxime homines admirentur, & reprehendant meum conſilium; cum ego idem antea multa decreuerim, quae magis ad hominis dignitatem, quam ad reip. neceſſitatem, pertinerent? Supplicationem quindecim dierum decreui ſententia mea. reip. ſatis erat tot dierum, quot C. Mario: dijs immortalibus non erat exigua eadem gratulatio, quae ex maximis bellis. ergo ille cumulus dierum hominis eſt dignitati tributus. in quo ego, quo conſule referente primum decem dierum ſupplicatio decreta Cn. Pompeio, Mithridate interfecto, confectoq. Mithridatico bello, & cuius ſententia primum duplicata eſt ſupplicatio conſularis; (mihi enim eſtis aſſenſi, cum, eiuſdem Pompeij litteris recitatis, cōfectis omnibus maritimis terreſtribusq. bellis, ſupplicationem dierum duodecim decreuiſtis) ſum Cn. Pompeij uirtutem, & animi magnitudinem admiratus, quod, cum ipſe ceteris omnibus eſſet omni honore antelatus, ampliorem honorē alteri tribuebat, quam ipſe erat conſecutus. ergo in illa ſupplicatione, quam ego decreui, res ipſa tributa eſt dijs immortalibus, & maiorum inſtitutis, & utilitati reip. ſed dignitas uerborum, honos, & nouitas, & numerus dierum Caeſaris ipſius laudi, & gloriae conceſſus eſt. Relatum eſt ad nos nuper de ſtipendio exercitus: non decreui ſolum, ſed etiam, ut uos decerneretis, laboraui: multa diſſentientibus reſpondi: ſcribendo affui. tum quoque homini plus tribui, quam neſcio cui neceſſitati. illum enim arbitrabar etiam ſine hoc ſubſidio pecuniae retinere exercitum praeda ante parta, & bellum conficere poſſe: ſed decus illud, & ornamentum triumphi minuendum noſtra parcimonia non putaui. Actum eſt de decem legatis: quos alij omnino non dabant: alij exempla quaerebant: alij tempus differebant: alij ſine ullis uerborum ornamentis dabant. in ea quoque re ſic ſum locutus, ut omnes intelligerent, me id, quod reip. cauſſa ſentirem, facere uberius propter ipſius Caeſaris dignitatem. at ego idem nunc in prouincijs decernendis, qui illas omnes res egi ſilentio, interpellor; cum ſuperioribus cauſſis hominis ornamenta fuerint, in hac me nihil aliud, niſi ratio belli, niſi ſumma utilitas reip. moueat.

EXPLANATIO

EGO *idem*} qui Caeſari ſuccedendum non puto. QVOT *C. Mario*:} ex bello Cimbrico, ſeptem dierum, aut ſaltem ſex: nam ordinaria dierum erant quinque. cum enim ſupplicatione decem dierum Pompeio decreta, duplicatam eſſe conſularem ſupplicationem, Cicero ſubiungat: nimirum, quinque dierum decerni ſolitam, perſpicue demonſtrat. EADEM} quinque dierum, ut oſtendi. DECRETA} ex ſententia Ciceronis, ut infra. CONFECTOQ. *Mithridatico bello*,} abundare arbitror, Mithridatico. SVPPLICATIONEM *dierum duodecim decreuiſtis*.} aut hic, decem, non duodecim, aut ſupra, duodecim, non decem, legendum eſt. uerum utrobique malim, decem. nam cum dixerit, in Pompeio duplicatam eſſe ſupplicationem conſularem; facile ſuſpicor, ſupplicationem conſularem quinque dierum, nō ſex, antea fuiſſe. quod exemplo ſupplicationis Paullo Aemilio decretae Liuius lib. XLV. docet. quamquam C. Mario dies unus, uel plures etiam additi ſunt, ut numero dierum nouo cohoneſtaretur: ſed id extra ordinem: Cicero autem de ordinaria, & uſitata conſulari ſupplicatione loquitur, cum ait in Pompeio duplicatam ſupplicationem conſularem. praeterea, cum C. Caeſari ob res in Gallia geſtas decretam primum quindecim, deinde uiginti dierum ſupplicationem uideam, adducor ut exiſtimem, tot dierum acceſsionem factam eſſe in ſupplicatione Caeſaris, quot facta fuerat in ſupplicatione Pompeij, quinis utrique diebus extra ordinem honoris cauſſa conceſsis. DIGNITAS *uerborum*} cum Caeſaris res geſtae uerbis honorificentiſsimis exponerentur. HONOS} haec ſimul iunguntur, honos, nouitas, numerus dierum, hac ſententia: ſupplicatio maior, quam ceteris, Caeſari decreta: in quo fuit honor. non enim hic ſimpliciter de ſupplicatione loquitur Cicero, de qua iam dixerat, Res ipſa tributa eſt dijs immortalibus, & maiorum inſtitutis, & utilitati reip. ſed de ea ſupplicatione, quae nouitate & numero dierum ceteris omnibus praeſtitit. NVPER} ijſdem conſulibus. DE *ſtipendio exercitus*:} quem Caeſar nouis legionibus auxerat. propterea nouo etiam ſtipendio opus erat. SCRIBENDO *affui*.} cum S. C. ſcriberetur. Quattuor modis erga Caeſarem ſtudium ſuum declarat; quod de ſtipendio decreuerit; quod, ut alij decernerent, laborauerit; quod multa diſſentientibus reſponderit; quod ſcribendo affuerit. Maximum autem, ſi quis ſcribendo adeſſet, amorem in eum, cuius de honore agebatur, praeſeferebat. itaque in ep. ad Catonem, Res, inquit, ipſa declarat, tibi illum honorem noſtrum ſupplicationis fuiſſe iucundum, quod ſcribendo affuiſti. haec enim S. C. non ignoro ab amiciſsimis eius, cuius de honore agitur, ſcribi ſolere. Quod ad loquendi genus attinet, ſatis multa diximus in comm. ep. fam. DE. STIPENDIO} pro Balbo. Idem in angu

ſtijs

ſtijs aerarij uictorem exercitum ſtipendio affecit: imperatori decem legatos decreuit: lege Sempronia ſuccedendum non cenſuit. harum ego ſententiarum princeps, & auctor fui. N O N *decreui ſolum,*} in ep. ad Lentulum, non ſe decreuiſſe, ſed decretum eſſe, diſsimulans ſcribit: ne, reſtitutus in patriam, a priſtina ſententia, ideſt ab optimatum cauſſa deſciuiſſe uideretur. Quod ſcribis, inquit, te uelle ſcire, qui ſit reip. ſtatus; ſumma diſſenſio eſt, ſed contentio diſpar. nam qui plus opibus, armis, potentia ualent, profeciſſe tantum mihi uidentur ſtultitia, & inconſtantia aduerſariorum, ut iam etiam auctoritate plus ualerent. itaque, perpaucis aduerſantibus, omnia, quae ne per populum quidem ſine ſeditione ſe aſſequi poſſe arbitrabantur, per ſenatum conſecuti ſunt. nam & ſtipendium Caeſari decretum eſt, & decem legati: &, ne lege Sempronia ſuccederetur, facile perfectum eſt. Quae tamen omnia ipſe ſua ſententia decreuerat: ut ex hac oratione ſatis conſtat. P R A E D A *ante parta*} quae reſeruabatur ad ornamentum triumphi. praeda enim ex hoſtibus parta geſtari ſolebat in triumpho.

O R A T I O

NAM ipſe Caeſar, quid eſt, cur in prouincia commorari uelit, niſi ut ea, quae per eum affecta ſunt, perfecta reip. tranſdantur? amoenitas eum, credo, locorum, urbium pulchritudo, hominum, nationumq. illarum humanitas, & lepos, uictoriae cupiditas, finium imperij noſtri propagatio retinet. quid illis terris aſperius? quid incultius opidis? quid nationibus immanius? quid porro tot uictorijs praeſtabilius? quid Oceano longius inueniri poteſt? An reditus in patriam habet aliquam offenſionem? utrum apud populum, a quo miſſus eſt, an apud ſenatum, a quo ornatus eſt? An dies auget eius deſiderium, an magis obliuionem, ac laurea illa, magnis periculis parta, amittit longo interuallo uiriditatem? quare, ſi qui hominem non diligunt; nihil eſt, quod eum de prouincia deuocent: ad gloriam deuocant, ad triumphum, ad gratulationem, ad ſummum honorem ſenatus, equeſtris ordinis gratiam, populi caritatem. ſed, ſi ille hac tam eximia fortuna propter utilitatem reip. frui non properat, ut omnia illa conficiat: quid ego ſenator facere debeo, quem, etiam ſi ille aliud uellet, reip. conſulere oporteret? Ego uero ſic intelligo, P. C. nos hoc tempore in prouincijs decernendis perpetuae pacis habere oportere rationem. nam quis hoc tempore non ſentit, omnia, alia eſſe nobis uacua ab omni periculo, atque etiam ab omni ſuſpicione belli? iam diu mare uidemus illud immenſum, cuius feruore non ſolum maritimi curſus, ſed urbes etiam, & uiae militares iam tenebantur, uirtute Cn. Pompeij ſic a populo R. ab Oceano uſque ad ultimum Pontum, tamquam unum aliquem portum, tutum, & clauſum teneri; nationes eas, quae numero hominum, ac multitudine ipſa poterant in prouincias noſtras redundare, ita ab eodem eſſe partim reciſas, partim repreſſas, ut Aſia, quae imperium antea noſtrum terminabat, nunc tribus nouis prouincijs ipſa cingatur. poſſum de omni regione, de omni hoſtium genere dicere. nulla gens eſt, quae non aut ita ſubacta ſit, ut uix exſtet; aut ita domita, ut quieſcat; aut ita pacata, ut uictoria noſtra, imperioq. laetetur.

E X P L A N A T I O

AFFECTA} non confecta. de hoc uerbo iam diximus. A N. D I E S *auget eius deſiderium,*} quaſi dicat: Obliuionem potius, quam deſiderium, tempus auget: triumphusq. ſi differatur, qui differetur, ſi remanet in Gallijs Caeſar; ſplendor eius minuetur potius interuallo temporis, quam augebitur. quare, quod ad ipſum attinet, cauſſam habet, cur decedere, non cur in Galliarum imperio diutius commorari uelit. ſed, belli perficiendi cauſſa, ne decedat, nos curare debemus: ſiquidem de rep. potius, quam de homine, laboramus. C V I V S *feruore*} non loquitur de fluctibus, ſed de piratarum quaſi efferueſcentium, infinita multitudine. ſupra: Mithridaticos impetus, totumq. Pontum armatum, efferueſcentem in Aſiam, atque erumpentem. A S I A} quam Attalus rex populo Romano legauerat. T R I B V S *nouis prouincijs*} Mithridatico bello Pompeij uirtute partis, Bithynia, Ponto, Syria.

O R A T I O

BELLVM Gallicum, P. C. C. Caeſare imperatore geſtum eſt, antea tantummodo repulſum. ſemper illas nationes noſtri imperatores refutandas potius bello, quam laceſſendas, putauerunt. ipſe ille C. Marius, cuius diuina, atque eximia uirtus magnis populi R. luctibus funeribusq. ſubuenit, influentes in Italiam Gallorum maximas copias repreſſit, non ipſe ad eorum urbes, ſedesq. penetrauit. modo ille meorum laborum, periculorum, conſiliorum ſocius, C. Pontinius, fortiſſimus uir, ortum repente bellum Allobrogum, atque hac ſcelerata coniuratione excitatum, proelijs fregit; eosq. domuit, qui laceſſierant; & ea uictoria contentus, rep. metu liberata, quieuit. C. Caeſaris longe aliam uideo fuiſſe rationem. non enim ſibi ſolum cum ijs, quos iam armatos contra populum R. uidebat, bellandum eſſe duxit, ſed totam Galliam in noſtram ditionem eſſe redigendam: itaque cum acerrimis nationibus, & maximis, Germanorum, & Heluetiorum, proelijs feliciſſime decertauit; ceteras contriuit, compulit, domuit, imperio populi R. parere aſſuefecit; &, quas regiones, quasq. gentes nullae nobis antea litterae, nulla uox, nulla fama notas fecerat, has noſter imperator, noſterq. exercitus, & populi R. arma peragrarunt. ſemitam tantum Galliae tenebamus antea, P. C. ceterae partes a gentibus aut inimicis

huic imperio, aut infidis, aut incognitis, aut certe immanibus, & barbaris, & bellicoſis tenebantur. quas nationes, nemo umquam fuit, qui non frangi, domariq. cuperet: nemo ſapienter de rep. noſtra cogitauit iam inde a principio huius imperij, quin Galliam maxime timendam huic imperio putaret: ſed propter uim, ac multitudinem gentium illarum numquam eſt antea cum omnibus dimicatum. reſtitimus ſemper laceſſiti: nunc denique eſt perfectum, ut imperij noſtri, terrarumq. illarum idem eſſet extremum. Alpibus Italiam munierat ante natura, non ſine aliquo diuino numine. nam, ſi ille aditus Gallorum immanitati, multitudiniq. patuiſſet; numquam haec urbs ſummo imperio domicilium, ac ſedem praebuiſſet. quae iam, licet, confidant: nihil eſt enim ultra illam altitudinem montium uſque ad Oceanum, quod ſit Italiae pertimeſcendum. ſed tamen una, aut altera aeſtas, uel metu, uel ſpe, uel poena, uel praemijs, uel armis, uel legibus, poteſt totam Galliam ſempiternis uinculis adſtringere. impolitae uero res, & acerbae, ſi erunt relictae, quamquam ſunt abſciſſae, tamen efferent ſe aliquando, & ad renouandum bellum reuireſcent. Quare ſit in eius tutela Gallia, cuius uirtuti, fidei, felicitati commendata eſt. etenim, ſi Fortunae muneribus ampliſſimis ornatus, ſaepius eius deae periculum facere nollet; ſi in patriam, ſi ad deos penates, ſi ad eam dignitatem, quam in ciuitate ſibi propoſitam uidet, ſi ad iucundiſſimos liberos, ſi ad clariſſimum generum redire properaret; ſi in Capitolium inuehi uictor cum illa inſigni laurea geſtiret; ſi denique timeret caſum aliquem, qui illi tantum addere iam non poteſt, quantum auferre: uos tamen oporteret ab eodem illa omnia, quo profligata ſunt, confici uelle. cum uero ille ſuae gloriae iampridem, reip. nondum ſatisfecerit; & malit tamen tardius ad ſuorum laborum fructus peruenire, quam non explere ſuſceptum reip. munus: nec imperatorem incenſum ad remp. bene gerendam reuocare, nec totam Gallici belli rationem, prope iam explicatam, perturbare, atque impedire debemus.

EXPLANATIO

SOCIVS} in opprimenda Catilinae coniuratione. fuit enim praetor Cicerone conſule. poſt praeturam in Galliam ulteriorem iuit: rebellanteſq. Allobroges repreſsit. Dio lib. XXXVII. epitome lib. CIII. HAC *ſcelerata coniuratione excitatum*,} Salluſtius, & or. 3. in Catil. QVIEVIT.} ad eorum ſedes non penetrauit. biennio tamen poſt, L. Domitio, Ap. Pulchro cos. triumphauit. Dio, & in ep. ad Att. ad Q. fr. CONTRIVIT,} non placet, Contriuit, compulit: ut minor ſignificatio ſit in ſecundo uerbo, quam in primo, contra Ciceronis conſuetudinem: conterruit, pro contriuit, ex auctoritate ueterum librorum libenter lego. IMPOLITAE *res, & acerbae, ſi erunt relictae, quamquam ſunt abſciſſae, tamen efferent ſe aliquando, & ad reuocandum bellum reuireſcent.*} abſcindi dicuntur ea, quae coniuncta diſrumpuntur: quod hic non quadrat: itaque malim, acciſae, quam abſciſſae, & apud Virgilium lib. VII. eo uerſu.

"Non licet amborum populos excindere regum, ſcriptum eſſe, excidere, in Mediceo libro ait Pierius Valerianus, uir de litteris optime meritus, nam excindo, unde deducatur, non uideo. LIBEROS} unam tamen habuit Iuliam, uxorem hoc tempore Pompeij Magni. Sed hic eſt Ciceronis mos, ut de uno filio, liberos, dicat. qua de re pro lege Manilia. VOS *tamen oporteret ab eodem illa omnia, a quo profligata ſunt, confici uelle*} profligare plus eſt, quam incipere, minus, quam conficere. itaque dixit paullo ante: Quid eſt, cur in prouincia commorari Caeſar uelit, niſi ut ea, quae per eum affecta ſunt, perfecta reip. tradantur? uide locum in epiſtola ſexta lib. IIX. PROFLIGATA} affecta: quo uerbo ſupra bis uſus eſt.

ORATIO

NAM *illae ſententiae uirorum clariſſimorum minime probandae ſunt: quorum alter ulteriorem Galliam decernit cum Syria, alter citeriorem. qui ulteriorem, omnia illa, de quibus diſſerui paullo ante, perturbat: ſimul oſtendit, eam ſe ſciſcere legem, quam eſſe legem neget; & quae pars prouinciae ſit, cui non poſſit intercedi, hanc ſe auellere; quae defenſorem habeat, non tangere. ſimul & illud facit, ut, quod illi a populo datum ſit, id non uiolet; quod ſenatus dederit, id ſenator properet auferre. Alter belli Gallici rationem habet: fungitur officio boni ſenatoris: legem, quam non putat, eam quoque ſeruat; praefinit enim ſucceſſori diem. qui mihi nihil uidetur minus a dignitate, diſciplinaq. maiorum diſſidere, quam ut, qui conſul Kal. Ian. habere prouinciam debet, is ut eam deſponſam, non decretam, habere uideatur; fuerit toto in conſulatu ſine prouincia, cui fuerit, antequam deſignatus eſſet, prouincia decreta. ſortietur, an non? nam & non ſortiri abſurdum eſt, &, quod ſortitus ſis, non habere. proficiſcetur paludatus? quo? quo peruenire ante certam diem non licebit. Ianuario, Februario prouinciam non habebit: Kal. ei denique Martijs naſcetur repente prouincia. attamen his ſententijs Piſo in prouincia permanebit. quae cũ grauia ſunt, tum nihil grauius illo, quod multari imperatorem deminutione prouinciae contumelioſum eſt: neque ſolum, ſummo in uiro, ſed etiam in mediocri homine ne accidat, prouidendum.*

EXPLANATIO

VIRORVM *clariſſimorum*} conſularium: cum ante Ciceronem ſententiam dixerint. DE QVIBVS *diſſerui paullo ante;*} illa ſignificat, quae a Caeſare profligata, confici ab eodem, ſi maneret in imperio,

rio, una, aut altera aeſtate poterant. Eam *ſe ſciſcere legem,* } Vatiniam, quae Caeſari citeriorem Galliã cum Illyrico dederat. Qui citeriorem, inquit, Galliam Caeſari non adimit, oſtendit probari a ſe Vatiniam legem, quam tamen, ut contra auſpicia latam, eſſe legem neget. Vlteriorem autem ſenatus dederat, non populus: auctore Suetonio. Hanc ſententiam opinor a M. Bibulo eſſe dictam. is enim & conſularis, & Caeſaris inimiciſsimus. nam M. Cato ne praetorius quidem adhuc erat. neminem autem, ut iam dixi, niſi conſularem, rogatum eſſe ſententiam ante Ciceronem, uериſimile uidetur. Cvi *non poſſit intercedi,* } non poterat intercedi ulteriori Galliae, quia ſenatus illud, non populi, beneficium fuerat. itaque non ad tribunos pl. ſed ad ſenatum, ut conſeruaret beneficium ſuum, pertinebat illa defenſio. peccabat igitur ſenator ille, qui beneficium ſenatus auferebat a Caeſare, populi relinquebat. populus enim citeriorem Galliam dederat. Qvae *defenſorem habeat,* } nam ſi citerior adimeretur, intercederent tribuni pl. ius & poteſtatem populi tuentes. Belli *Gallici rationem habet:* } ulteriorem non attingit: uult enim ea confici, quae profligata ſunt: in quo fungitur officio boni ſenatoris. citeriorem decernit, cum hoc tamen, ne ſucceſſor eat in prouinciam, niſi geſto conſulatu, Kalendis Martijs. Legem } Vatiniam. Servat; } quia, cum lex Vatinij citeriorem Galliam in quinquennium Caeſari dediſſet, hic ſenator non ante quinctum annum ei ſuccedi uult. quo tempore abſoluto, conſul quoque metuebat, ne cui, inuito ſenatu, eadem prouincia alia lege ita daretur, ut a Vatinio Caeſari data fuerat. Infra. Qvi *mihi nihil uidetur minus* } malim: Quo mihi nihil uidetur magis. nam, Qui, non eſt in uetere Card. Borromaei libro, ſed, Que. alioqui diuerſum quiddam ab eo, quod agitur, uidebitur illud, Quam ut, qui conſul. cum tamen id eſſe conſtet, quod a dignitate, diſciplinaq. maiorum diſsidere, Cicero dicit. Qvi *conſul Kalendis Ian. habere prouinciam debet,* } quibus igitur deſignatis conſulibus decretae prouinciae fuiſſent, ab ijs finem conſulatus exſpectari nolebant conſules, qui de prouincijs retulerant, ſed ire in prouincias cum primum magiſtratum iniuiſſent: ut eo citius imperium Caeſari ex dimidia ſaltem parte adimeretur. Desponsam, } ita promiſſam, ut eam tamen interim non attingat. Ante *quam deſignatus eſſet,* } retulerant enim conſules, ut ſequentis anni conſulibus, quicumque deſignati eſſent, lege Sempronia prouinciae decernerentur. Sortietvr, *an non?* } mos erat, ut in prouincias ituri ſortirentur, aut compararent inter ſe. Liuius, Cicero, alij. Ante *certam diem* } ei praefinitam. Paullo ante: Praefinit ſucceſſori diem. Kalendis *ei denique Martijs* } non quae erunt, ipſo conſule, ſed anno ſequenti. dictum eſt enim ſupra: Fuerit toto in conſulatu ſine prouincia. Praeterea ſi Vatinij lex ſeruatur, ante quinquennium adimi citerior Gallia Caeſari non poteſt. Attamen *his ſententijs Piſo in prouincia permanebit.* } diſputauit hactenus de duabus ſententijs: concludit, neutra Macedoniam attingi: cum tamen ea potius, quam ulterior, aut citerior Gallia, cum Syria uideatur eſſe coniungenda.

ORATIO

Ego uos intelligo, P. C. multos decreuiſſe honores eximios C. Caeſari, & prope ſingulares, quod ita meritus erat; gratis etiam, ut quam coniunctiſſimus huic ordini eſſet. ſapientes, ac diuini fuiſtis. neminem umquam eſt hic ordo complexus honoribus, & beneficijs ſuis, qui ullam dignitatem praeſtabiliorem ea, quam per uos eſſet adeptus, putarit. nemo umquam hic potuit eſſe princeps, qui maluerit eſſe popularis. ſed homines, aut propter dignitatem ſuam diffiſi ipſi ſibi, aut propter reliquorum obtrectationem ab huius ordinis coniunctione depulſi, ſaepe ex hoc portu ſe in illos fluctus prope neceſſario contulerunt. qui ſi ex illa iactatione curſuq. populari, bene geſta rep. referunt adſpectum in curiam, atque huic ampliſſimae dignitati commendati eſſe uolunt; non modo non repellendi ſunt, uerum etiam expetendi. Monemur a fortiſſimo uiro, atque optimo poſt hominum memoriam conſule, ut prouideamus, ne citerior Gallia, nobis inuitis, alicui decernatur, poſt eos conſules, qui nunc erunt deſignati, perpetuoq. poſthac ab ijs, qui hunc ordinem oppugnent, populari, ac turbulenta ratione teneantur. Quam ego plagam etſi non contemno, P. C. praeſertim monitus a ſapientiſſimo conſule, & diligentiſſimo cuſtode pacis, & otij, tamen uehementius arbitror pertimeſcendam, ſi hominum praeclariſſimorum, ac potentiſſimorum aut honorem minuero, aut ſtudium erga hunc ordinem repudiaro. nam, ut C. Iulius, omnibus a ſenatu eximijs, ac nouis rebus ornatus, per manus hanc prouinciam tranſdat ei, cui minime uos uelitis; per quem ordinem ipſe ampliſſimam ſit gloriam conſecutus, ei ne libertatem quidem relinquat; adduci ad ſuſpicandum nullo modo poſſum. Poſtremo, quo quiſque animo futurus ſit, neſcio: quid ſperem, uideo. praeſtare hoc ſenator debeo, quantum poſſum, ne quis uir clarus, aut potens huic ordini iure iraſci poſſe uideatur. atque hoc, ſi inimiciſſimus eſſem C. Caeſari, ſentirem tamen reip. cauſſa: ſed non alienum eſſe arbitror, quo minus ſaepe aut interpeller a nonnullis, aut tacita aeſtimatione reprehendar, explicare breuiter, quae mihi ſit ratio, & cauſſa cum Caeſare.

EXPLANATIO

Honores *eximios, & prope ſingulares* } infra: Omnibus a ſenatu eximijs, ac nouis rebus ornatus. Et in ep. ad Lentulum: Cum etiam Caeſar, rebus maximis geſtis, ſingularibus ornatus & nouis honoribus, ac iudicijs ſenatus, ad eius ordinis auctoritatem adiungeretur. Gratis *etiam,* } ut cum ei

Galliam ulteriorem ueſtra ſponte decreuiſtis. Hic} in hoc ordine. In *illos fluctus*} ad populi ſtudium, ad popularem rationem. Recte ſenatum, in quo ſumma grauitas, & ſapientia, portum uocat, populum uero fluctus, quia, mente parum certa, numquam conſiſtit, & libidine potius, quam conſilio, mouetur. id eo liberius dicit, quia loquitur in ſenatu. Referunt *adſpectum in curiam,*} in communi ſententia Caeſarem quodam modo deſcribit. Consule,} Marcellino. is enim in conſulatu maioris animi uidetur fuiſſe, quam Philippus: & is etiam fortaſſe ſolus de prouincijs retulerat, diſtricto, & impedito Philippo propter affinitatem & Caeſaris, & Catonis, qui ſe mutuo peſsime oderant. Attiam, Octauij, qui Auguſtus poſtea dictus eſt, matrem, Iuliae, ſororis Caeſaris, filiam, habebat in matrimonio, Marciam uero, filiam ſuam, Catoni collocauerat. Nobis *inuitis, alicui decernatur,*} exemplo Vatinij, qui eam Caeſari dedit inuito ſenatu. Decernatur, aut non proprie Cicero dixit, aut mendoſum eſt. ſubaudiri enim conſtat, a populo, tribunicia lege: cum dicat, Nobis inuitis. at hoc uerbum de populo non ſolet uſurpari. decernit enim ſenatus, populus iubet. Post *eos conſules, qui nunc erunt deſignati,*} abſoluto ſcilicet imperij tempore, quod in ea prouincia Caeſari lex Vatinij tribuerat. quam ob cauſſam ſupra quoque dictũ eſt: Legem, quam non putat, eam quoque ſeruat: praefinit enim ſucceſſori diem. Per *manus*} ut, cum ipſe attributam ſibi lege Vatinia in citeriore Gallia imperij tempus abſoluerit, alteri, non quem ſenatus, ſed quem populus miſerit, eandem prouinciam tradat.

ORATIO

AC primum illud tempus familiaritatis, & conſuetudinis, quae mihi cum illo, quae fratre meo, quae C. Varroni, conſobrino noſtro, ab omnium noſtrum adoleſcentia fuit, praetermitto. poſtea quam ſum penitus in remp. ingreſſus, ita diſſenſi ab illo, ut in diſiunctione ſententiae coniuncti tamen amicitia maneremus. conſul ille egit eas res, quarum participem me eſſe uoluit: quibus ego ſi minus aſſentiebar, tamen illius mihi iudicium gratum eſſe debebat. me ille, ut quinqueuiratum acciperem, rogauit: me in tribus ſibi coniunctiſſimis conſularibus eſſe uoluit: mihi legationem, quam uellem, quanto cum honore uellem, detulit. quae ego omnia non ingrato animo, ſed obſtinatione quadam ſententiae, repudiaui: quam ſapienter, non diſputo; multis enim non probabo; conſtanter quidem, & fortiter certe: qui, cum me firmiſſimis opibus contra ſcelus inimicorum munire, & populares impetus populari praeſidio poſſem propulſare, quamuis excipere fortunam, ſubire uim, atque iniuriam malui, quam aut a ueſtris ſanctiſſimis mentibus diſſidere, aut de meo ſtatu declinare. Sed non is ſolum gratus debet eſſe, qui accepit beneficium, uerum etiam is, cui poteſtas accipiendi fuit. ego illa ornamenta, quibus ille me ornabat, decere me, & conuenire ijs rebus, quas geſſeram, non putabam: illum quidem amico animo me habere eodem loco, quo principem ciuem, ſuum generum, ſentiebam.

EXPLANATIO

C. Varroni} Viſelliae gentis: de quo ſic in Bruto: Erat etiam uir doctus in primis C. Viſellius Varro, conſobrinus meus. Ibidem: Neque uerbis aptiorem alium dixerim, neque ſententijs crebriorem. praeterea, perfectus in litteris: iuriſq. ciuilis iam a patre Aculeone traditam tenuit diſciplinam. Quibus *ego ſi minus aſſentiebar,*} quod eae ſenatui non probarentur. In Piſonem: Ego C. Caeſarem non eadem de rep. ſenſiſſe, quae me, ſcio: ſed tamen, quod iam de eo, his audientibus, ſaepe dixi, me ille ſui totius conſulatus, eorumq. honorum, quos cum proximis communicauit, ſocium eſſe uoluit: detulit, inuitauit, rogauit. Quinqueuiratum} malim legere, Vigintiuiratum, ut eſt in ep. 6. & 3. lib. 2. & in ep. 2. lib. IX. ad Att & apud Quinctilianũ lib. XII. cap. I. Velleium lib. 2. Suetonius quoque, M. Attium Balbum, ſororis Caeſaris uirũ inter uigintiuiros agrum Campanũ plebi lege Iulia diuiſiſſe, ſcribit in Auguſto. quare ſi malim, ſex locorum teſtimonio unum corrigi, quam ex uno tria mutari, abſurde mihi facere non uidear. In. tribus *ſibi coniunctiſſimis conſularibus*} cum Pompeio, & Piſone, Caeſari coniunctiſsimis, quia Pompeius eius gener erat, Piſo ſocer: quibus additus Cicero tertius conſularis fuiſſet. Pompeium quidem in uigintiuiris fuiſſe, ex eo mihi liquet, quod eum Cicero Balbi collegam uocat ep. 12. lib. 2. ad Att. Adiuuat hanc opinionem, quod infra dicitur: Illum quidem me habere eodem loco, quo principem ciuem, ſuum generum ſentiebam. Nam Piſonem, inimicum ſuum nominare noluit. Legationem} in Gallia. ep. 19. lib. II. ad Att. Caeſar me ſibi uellet eſſe legatum. honeſtior haec declinatio periculi. Obstinatione *quadam ſententiae*} ne de meo ſtatu declinarem. quod infra dicit. aut, ne diſſentirem a uobis: quibus inuitis & legem agrariam Caeſar tulerat, & legatos quoque, ſine S. C. lege Vatinia ipſe deligebat. unde in Vatinium: Age, factum eſt horum aliquid in alijs, raro, ſed tamen factum eſt, ut populus deligeret imperatorem: quis legatos umquam audiuit ſine S. C. ante te nemo, poſt continuo fecit idem in duobus prodigijs reip. Clodius. Multis *enim non probabo;*} iudicantibus eam legationem repudiari a me non debuiſſe, qua accepta, ſequentis anni uim, & iniuriam, illatam mihi a tribuno pl. Clodio, uitaſſem. In ep. ad Terentiam: Meum fuit, uel legatione uitare periculum, uel diligentia, & copijs reſiſtere, uel cadere fortiter. Firmissimis *opibus*} Caeſaris. Populari *praeſidio*} Caeſar enim uel maxime apud populum gratia ualebat. A. uestris *ſanctiſſimis mentibus*} non probantibus ea, quae conſul Caeſar egerat. Aut *de meo ſtatu declinare.*} cum in optimatum cauſſa, & in ſenatus auctoritate, con-

tempta

tempta ambitione illa populari, ſemper omnia poſuiſſem. Huc illud ſpectat, quod ſupra dictum eſt: Quae ego omnia non ingrato animo, ſed obſtinatione quadam ſententiae repudiaui. EODEM *loco,* } cum me in tribus ſibi coniunctiſsimis conſularibus eſſe uoluit.

ORATIO

TRADVXIT *ad plebem inimicum meum, ſiue iratus mihi, quod me ſecum ne beneficijs quidem uidebat poſſe cõiungi; ſiue exoratus. ne hoc quidem fuit iniuria: nam poſtea me, ut ſibi eſſem legatus, non ſolum ſuaſit, uerum etiam rogauit. ne id quidem accepi, non quo alienum mea dignitate arbitrarer; ſed quod tantum reip. ſceleris impendere a conſulibus proximis non ſuſpicabar. Ergo adhuc magis eſt mihi uerendum, ne mea ſuperbia in illius liberalitate, quam ne illius iniuria in noſtra amicitia reprehendatur. ecce illa, illa tempeſtas, caligo bonorum, & ſubita, atque improuiſa formido, tenebrae reip. ruina, atque incendium ciuitatis. terror iniectus Caeſari de eius actis, metus caedis bonis omnibus, conſulum ſcelus, cupiditas, egeſtas, audacia. ſi non ſum adiutus, non debui: ſi deſertus, ſibi fortaſſe prouidit: ſi etiam oppugnatus, ut quidam aut putant, aut uolunt, uiolata amicitia eſt, accepi iniuriam, inimicus eſſe debui: non nego. ſed, ſi idem ille tum me ſaluum eſſe uoluit, cum uos me, ut cariſſimum filium, deſiderabatis; & ſi uos ijdem pertinere ad cauſſam illam putabatis, uoluntatem C. Caeſaris a ſalute mea non abhorrere; & ſi illius uoluntatis generum eius habeo teſtem, qui idem Italiam in municipijs, populum R. in concione, uos mei ſemper cupidiſſimos in Capitolio ad meam ſalutem citauit; ſi denique Cn. Pompeius idem mihi teſtis de uoluntate Caeſaris, & ſponſor eſt illi de mea: non ne uobis uideor & ultimi temporis recordatione, & proximi memoria medium illud triſtiſſimum tempus debere, ſi ex rerum natura non poſſim euellere, ex animo quidem certe excidere? ego uero, ſi mihi non licet per aliquos ita gloriari, me dolorem, atque inimicitias meas reip. conceſſiſſe, quod magni cuiuſdam hominis, & perſapientis uidetur; utar hoc, quod non tam ad laudem adipiſcendam, quam ad uitandam uituperationem, ualet, hominem me eſſe gratum, & non modo tantis beneficijs, ſed etiam mediocri hominum beneuolentia commoueri.*

EXPLANATIO

TRADVXIT *ad plebem inimicum meum,* } cauſſa cur Clodium ad plebem traduxerit, exponitur in oratione pro domo, his uerbis: Hora fortaſſe ſexta diei queſtus ſum in iudicio, cum C. Antonium, collegam meum, defenderem, quaedam de rep. quae mihi uiſa ſunt ad illius miſeri cauſſam pertinere. haec homines improbi ad quoſdam uiros fortes longe aliter, atque a me dicta erant, detulerunt. hora nona, illo ipſo die, tu es adoptatus. Et apud Suetonium: Cicerone in iudicio quodam deplorante temporum ſtatum, P. Clodium, inimicum eius, fruſtra iampridem a patribus ad plebem tranſire nitentem, eadem die, horaq. nona traduxit. Haec igitur traductionis cauſſa fuit, non ea, quam hic Cicero ſubiungit ad Caeſaris excuſationem, cui coniunctiſsimus erat hoc tempore. A. CONSVLIBVS *proximis* } Piſone, & Gabinio. ADHVC } non, ad hanc diem, ſed quod ad illud quidem tempus attinet, donec ille conſul fuit. TEMPESTAS, } furor Clodij tribuni pl. poſt Caeſarem conſulem. TERROR *iniectus Caeſari de ſuis actis,* } totam hanc rem exponit in ea pro Sextio his uerbis: Illi autem aliquo tum timore perterriti, quod acta illa, atque omnes res ſuperioris anni labefactari a praetoribus, infirmari a ſenatu, atque principibus ciuitatis putabant, tribunum popularem a ſe alienare nolebant. ADIVTVS, } a Caeſare. NON *debui:* } cum eius beneficia, quibus acceptis ſeruari poteram, repudiaſſem. Velleius lib. II. Hoc ſibi contraxiſſe Cicero uidebatur, quod inter uigintiuiros diuidendo agro Campano eſſe noluiſſet. SIBI *fortaſſe prouidit:* } timuit fortaſſe, ne infirmarentur acta ſui conſulatus. AVT *putant,* } errore ducti. AVT *uolunt,* } odio in Caeſarem, cui me inimicum eſſe uellent. VLTIMI *temporis* } uetuſtiſsimi: de quo ſupra: Primum illud tempus familiaritatis, & conſuetudinis, quae mihi cum illo, quae fratri meo, quae C. Varroni, conſobrino meo, ab omnium noſtrum aboleſcentia fuit, praetermitto. PER *aliquos* } qui putant, me cum Caeſare non reip. cauſſa, ſed illius felicitate commotum, mihiq. priuatim conſulentem, in gratiam redijſſe. MAGNI *cuiuſdam hominis, & perſapientis* } quam iſti laudem mihi adimunt, odio maxime in Caeſarem: cum quo non poſſe me dicunt reip. cauſſa coniungi; quandoquidem is contra rempub. conſul omnia fecerit.

ORATIO

A. VIRIS *fortiſſimis, & de me optime meritis quibuſdam peto, ut, ſi ego illos meorum laborum & commodorum participes eſſe nolui, ne illi me ſuarum inimicitiarum ſocium uelint eſſe, praeſertim cum mihi ijdem illi conceſſerint, ut etiam acta illa Caeſaris, quae neque oppugnaui antea, neque defendi, meo iam iure poſſim defendere. nam ſummi ciuitatis uiri, quorum ego cõſilio remp. conſeruaui, & quorum auctoritate illam coniunctionem Caeſaris defugi, Iulias leges, & ceteras, illo conſule rogatas, iure latas negant; ijdem illam proſcriptionem capitis mei, contra ſalutem reip. ſed ſaluis auſpicijs rogatam eſſe dicebant. itaque uir ſumma auctoritate, ſumma eloquentia, dixit grauiter, caſum illum meũ funus eſſe reip. ſed funus iuſtum, & indictum: & mihi*

ipſi

ipſi omnino perhonorificum, diſceſſum meum funus dici reip. Reliqua non reprehendo, ſed mihi ad id, quod ſentio, aſſumo. nam, ſi illud iure rogatum dicere auſi ſunt, quod nullo exemplo fieri potuit, nulla lege licuit, quia nemo de caelo ſeruarat: obliti ne erant, tum, cum ille, qui id egerat, plebeius eſt lege curiata factus, dici, de caelo eſſe ſeruatum? qui ſi plebeius omnino eſſe non potuit, qui tribunus pl. potuit eſſe? & cuius tribunatus ſi ratus eſt, nihil eſt, quod irritum ex actis Caeſaris poſſit eſſe; eius nō ſolum tribunatus, ſed etiam pernicioſiſſimae res, auſpiciorum religione conſeruata, iure latae uidebuntur.

EXPLANATIO

A.VIRIS *fortiſſimis,*} in tuenda rep. DE.ME *optime meritis*} cum reſtitutus in patriam ſum. Bibulum, Catonem, L. Domitium, alios, Caeſari inimicos, deſignat. PARTICIPES *eſſe nolui,*} ſolus enim acerbiſsimam iniuſti exſulij calamitatem pertuli: cum tamen illa non mea tantum, ſed bonorum omnium cauſſa fuerit. Pro Balbo. Fuit hoc ſiue meum ſiue reip. fatum, ut in me omnis illa inclinatio communium temporum incumberet. MEO *iam iure*} quia defendunt ipſi inimicum meum, quem fuiſſe quidem improbum tribunum, ſed tribunum tamen dicunt: cum ego illum, hominem patricij generis, lege curiata, cum de caelo ſeruaretur, ad plebem traductum, tribunum eſſe potuiſſe negem. Confertur hoc in Catonem, qui lege Clodia in Cyprum miſſus, euerti acta ſua ſimul cum Clodij tribunatu intellegebat. DEFVGI,} cum eius beneficia contempſi. IVRE *latas negant;*} quia contra auſpicia latae ſunt. VIR *ſumma auctoritate*} cum hic ſententiam ante Ciceronem dixerit, conſularem fuiſſe neceſſe eſt. & opinor Bibulum fuiſſe. nam Cato, nondum praetorius, ante conſularem Ciceronem ſententiam rogatus non eſſet. IVSTVM,} iure rogatum. ET *indictum:*} pro Domo: Video quoſdam clariſsimos uiros, principes ciuitatis, aliquot locis iudicaſſe, te cum plebe iure agere potuiſſe: qui etiam de me ipſo, cum tua rogatione funere elatam remp. eſſe dicerent, tamen id funus, etſi miſerum, atque acerbum fuiſſet, iure indictum eſſe dicebant: quod de me ciue, ac de rep. bene merito tuliſſes, funeſtum funus te indixiſſe reip. quod ſaluis auſpicijs tuliſſes, iure egiſſe dicebant. RELIQVA *non reprehendo,*} quod Iulias leges iure latas negant, quia, cum ferrentur, de caelo ſeruatum ſit. AD.ID, *quod ſentio, aſſumo.*} nam ſi uerum eſt, quod dicunt, iure rogatum a Clodio de me; quia nemo tum de caelo ſeruauit; ut ſeruatum eſt in legibus Iulijs; quas ideo iure latas negant: ſequitur, ut, quod rogatnm eſt de Clodio ad plebem traducendo, iure rogatum non ſit: tunc enim Bibulus, ferente legem curiacam Caeſare, de caelo ſeruauit. quod ſi plebeius eſſe non potuit: tribunus pl. eſſe qui potuit? & ſi tribunatus eius ratus non eſt: quod ab eo tribuno de me rogatum eſt, iure rogatum eſſe, dici nullo modo poteſt. Haec Cicero: at Cato leges Clodij eſſe irritas ideo negabat, quod in ijs erat ea, qua ipſe in Cyprum miſſus erat. ILLVD} proſcriptionem illam mei capitis. nam eam legis nomine Cicero appellandam non cenſet. QVIA *nemo de caelo ſeruarat:*} ferente ad popnlum de me Clodio. Licebat autem per ueteres leges, cum lex ferretur, ſeruare de caelo, ideſt impedire: cum magiſtratus crearetur, non licebat. Phil. II. Gellius lib. XIII. cap. 14. Dio lib. XXXIIX. QVI *id egerat,*} qui de me tulerat. DICI,} ab ijs, qui Iulias leges irritas eſſe cupiebant. DE.CAELO *eſſe ſeruatum?*} quod ſi uerum eſt: lex curiata ferri non potuit. ergo nec ille plebeius eſſe potuit ſine lege: nec, ſi plebeius non fuit, tribunus pl. eſſe potuit. NIHIL *eſt, quod irritum ex actis Caeſaris poſſit eſſe;*} quae tamen iſti rata eſle nolunt, quia ſeruata auſpicia non ſint. ſed ſi ratus eſt Clodij tribunatus, non ſeruatis, cum plebeius fieret, auſpicijs: ergo & rata Caeſaris acta, licet, cum leges Iuliae ferrentur, ſeruata auſpicia non ſint. Bibulus enim tunc de caelo ſeruauit. PERNICIOSISSIMAE *res,*} ut illa proſcriptio mei capitis. AVSPICIORVM *religione conſeruata;*} quia, cum Clodius de me tulit, nemo de caelo ſeruauit.

ORATIO

QVARE *aut uobis ſtatuendum eſt, legem Aeliam manere, legem Fuſiam non eſſe abrogatam, non omnibus faſtis legem ferri licere, cum lex feratur, de caelo ſeruari, obnunciari, intercedi licere; cenſorium iudicium ac nationem, & illud morum ſeueriſſimū magiſterium non eſſe nefarijs legibus de ciuitate ſublatum; ſi patricius tribunus pl. fuerit, contra leges ſacratas; ſi plebeius, contra auſpicia fuiſſe: aut mihi concedant homines, oportet, aut in rebus bonis non exquirere iura ea, quae ipſi in perditis non exquirunt; praeſertim cum ab illis aliquoties condicio C. Caeſari lata ſit, ut eaſdem res alio modo ferret: qua condicione auſpicia requirebant, leges comprobabant: aut in Clodio auſpiciorū ratio ſit eadē, leges omnes ſint euerſae ac perditae ciuitatis.*

EXPLANATIO

AVT *uobis ſtatuendum eſt,*} illa ſeruari non oportere, quae ſuis legibus ſanxit Clodius. ille enim legem Aeliam, & Fuſiam abrogauit: ille tulit, ut omnibus faſtis legem ferri liceret: ille cenſoriam poteſtatem ſuſtulit: quae ſunt omnia pernicioſa reip. aut, ſi leges illius cōſeruandas eſſe ducitis: permittite mihi, ut,

hi, ut, cum uos in rebus perditis, ideſt in ijs, quas tribunus egit Clodius, auſpiciorum iura non ſpectetis, eadem ego auſpicia in bonis rebus, ideſt, in ijs, quas Caeſar conſul egit, pariter non ſpectem. poſtremo, nihil obſtent auſpicia Clodij legibus: fuerit, quod ego nego, iure tribunus pl. quid ſequetur? ut leges omnes ſint euerſae, ac perditae ciuitatis: eas enim ſuis legibus euertit Clodius. NON *eſſe abrogatam,*} quam abrogauit Clodius cum Fuſia: DE. CAELO *ſeruari, obnunciari, intercedi licere.*} quae ſuſtulit Clodius, ut, cum uellet, legem, nullo impediente, ferre poſſet. quamquam de interceſsione ſublata nuſquam legi: nec ſublatam tribuniciam interceſsionem a tribuno pl. crederem, niſi adderetur, Cum lex feratur. ita Clodius populo cauit, non ſenatui, cum intercedi S. C. poſſet, legibus non poſſet. CENSORIVM *iudicium*} In oratione in Piſonē, Ab eodem, inquit, homine, in ſtupris inauditis, nefarijsq. uerſato, uetus illa, magiſtra pudoris, & modeſtiae, cenſoria ſeueritas ſublata eſt. Quo loco docet Pedianus, legem a Clodio latam, ne quem cenſores in ſenatu legendo praeterirent, neue qua ignominia afficerent, niſi qui apud eos accuſatus, & utriuſque cenſoris ſententia damnatus eſſet. CONTRA *leges ſacratas;*} quae uetabant, niſi qui plebeij eſſet generis, tribunum pl. quemquam fieri. CONTRA *auſpicia fuiſſe:*} quia quo die ad plebem tranſiuit, curiatam legem ferente Caeſare conſule, eo die Bibulus de caelo ſeruauit. AVT *in rebus bonis*} aut, abundat. ALIO *modo*} ſaluis auſpicijs. AVT *in Clodio auſpiciorum ratio ſit eadem*} aut, ſi mihi non concedunt, ut in rebus bonis ea non exquiram, quae ipſi in perditis non exquirunt: ideſt: aut, ſi mihi non concedunt, ut non laborem de auſpicijs, contra quae Caeſaris leges latae ſunt; quia uelint omnino auſpiciorum religionem conſeruari; non recuſo, modo eadem religio conſeruetur in Clodio, id eſt in ea lege, quam de Clodij adoptione contra auſpicia Caeſar tulit. LEGES *omnes*} ab eo latae. SINT *euerſae, ac perditae ciuitatis.* latae putentur contra remp. contra ueteres leges, moremq. maiorum, in euerſa ac perdita ciuitate. non ſint leges libere ciuitatis, ſed euerſae, ac perditae.

ORATIO

EXTREMVM illud eſt. Ego, ſi eſſent inimicitiae mihi cum C. Caeſare, tamen hoc tempore reip. conſulere, inimicitias in aliud tempus reſeruare deberem. poſſem etiam, ſummorum uirorum exemplo, inimicitias reip. cauſſa deponere. ſed, cum inimicitiae fuerint numquam, opinio iniuriae, beneficio ſit exſtincta; ſententia mea, P. C. ſi dignitas agitur C. Caeſaris, homini tribuam; ſi honos quidam, ſenatus concordiae conſulam; ſi auctoritas decretorum ueſtrorum, conſtantiam ordinis in eodem ornādo imperatore ſeruabo; ſi perpetua ratio Gallici belli, reip. prouidebo; ſi aliquod meum priuatum officium, me non ingratum praeſtabo. atque hoc uelim probare omnibus, P. C. ſed leuiſſime feram, ſi forte aut ijs minus probaro, qui meum inimicum, repugnante ueſtra auctoritate, texerunt; aut ijs, ſi qui meum cum inimico ſuo reditum in gratiam uituperabunt, cum ipſi & cum meo, & cum ſuo inimico in gratiam non dubitarint redire.

EXPLANATIO

HOC *tempore*} cum ille maximas res gerat: quarum curſum impedire, boni ciuis non eſt. SVMMORVM *uirorum exemplo,*} quos ſupra nominauit. OPINIO *iniuriae*} illius in me, cum traduxit ad plebem inimicum meum. BENEFICIO} In ep. ad Lentulum: Huc acceſsit commemoranda quaedam, & diuina Caeſaris in me, fratremq. meum liberalitas: qui mihi, quaſcumque res gereret, tuendus eſſet; nunc in tanta felicitate, tantisq. uictorijs, etiam ſi in nos non is eſſet, qui eſt, tamen orandus uideretur. ſic enim te exiſtimare uelim; cum a uobis meae ſalutis auctoribos diſceſſerim, neminem eſſe, cuius officijs me tam eſſe deuinctum, non ſolum confitear, uerum etiam gaudeam. Et ad Att. ep. ult. lib. IV. Perſpice aequitatem animi mei, & ludum, & contemptionem Seleucianae prouinciae, & meam hercule cum Caeſare ſuauiſsimam coniunctionem. haec enim me una ex hoc naufragio tabula delectat. qui quidem Quinctum meum, tuumq. dij boni, quemadmodum tractat honore, dignitate, gratia: non ſecus, ac ſi ego eſſem imperator. Hunc tu non ames? quem igitur iſtorum? SI. HONOS *quidam,*} diſtinguit honorem a dignitate: & in honore plus uidetur ponere. ſignificat enim cauendum, ne, ſi Caeſaris honor detractione prouinciae minuatur, diſcordia in ſenatu aliqua propter diſſenſionem exorta remp. perturbet. DECRETORVM *ueſtrorum,*} quibus eum ornaſtis. PROBARE *omnibus,*} ut omnes in hoc recte ſentire me dicant. REPVGNANTE *ueſtra auctoritate, texerunt;*} accuſari a Milone uetuerunt. Repugnante, interpretor, ne tegeretur. nam cum loquatur in ſenatu, uitat ea, quae poſsint eum ordinem offendere. in oratione autem pro Sextio, cum apud iudices uerba faciat, ſenatus auctoritate Clodium eſſe tectū, ereptamq. Miloni eius accuſandi poteſtatem, oſtendit. cum enim de Clodio dixiſſet: Ille, qui monumenta publica, qui aedes ſacras, qui domos inimicorum ſuorum oppugnauit, excidit, incendit, accuſat eum, qui aliqua ex parte eius furorem exſultantem repreſsit: de Milone ſubiunxit: Hic, qui ſe eſt tutatus ſic, ut in priuata re deos penates ſuos, in rep. iura tribunatus, auſpiciaq. defenderet, accuſare eum moderate, a quo ipſe nefarie accuſatur, per ſenatus auctoritatem non eſt ſitus. De eadem re ſenatum aperte reprehendit in ep. ad Lentulum, cum ait: Qui non pluris fecerat Bonam deam, quam tres ſorores, impunitatem eſt eorum ſententijs aſſecutus, qui, cum tribunus pl. poenas a ſeditioſo ciue per bonos uiros iudicio perſequi uellet,

exemplum

exemplum praeclariſsimum in poſterum uindicandae ſeditionis de rep. ſuſtulerunt. CVM *ſuo inimico*} cum Caeſare. notat in primis M. Bibulum, M. Catonem, L. Domitium. IN *gratiam non dubitarint redi-re.*} hinc illa Ciceronis querella in eadem ad Lentulum: Erat hoc mihi dolendum, ſed multo magis illud, quod inimicum meum, meum autem? immo uero legum, iudiciorum, otij, patriae, bonorum omnium, ſic amplexabantur, ſic in manibus habebant, ſic fouebant, ſic me praeſente oſculabantur, non illi quidem ut mihi ſtomachum facerent, quem ego funditus perdidi, ſed certe ut facere ſe arbitrarentur. Feci, inquit, cum Caeſare, eorum inimico, quod illi cum Clodio, & meo, & ipſorum inimico, facere non dubitauerant. NON *dubitarint*} nulla mei ratione habita, parum laborantes, ſi mihi probaturi non eſſent.

IN. ORA-

IN. ORATIONEM. CICERONIS
IN. L. CALPVRNIVM. PISONEM
PAVLLI. MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

NEMINI, *qui paullo ſit humanior, & in hoc elegantioris doctrinae ſtudio uel minimum uerſatus, ignotae ſunt Ciceronis inimicitiae cum L. Piſone, & A. Gabinio, ortae ex eo, quod illi conſules, P. Clodio tribuno pl. rogationem in Ciceronem iniquiſſimam ferente, non modo non obſtiterant pro conſulari officio, ac poteſtate, uerum etiam nefarios eius conatus, & exitioſa reip. conſilia uehementer iuuerant. Abſuit Cicero Clodia lege pulſus per ſexdecim menſes. reſtitutus praecipua Lentuli conſulis opera, memor iniuriae Piſonis, & Gabinij, cum alijs locis acerbe eos accuſauit, tum uero, referentibus Marcellino, & Philippo cos. de prouincijs conſularibus lege Sempronia decernendis, ſummo ſtudio egit in ſenatu, habita, quae exſtat, oratione de prouincijs, ut Piſo e Macedonia, Gabinius e Syria reuocarentur. in quam ſententiam S. C. factum eſt. Piſo prior, ut ex prouincia, quae propius aberat, redijt: &, ut haec oratio declarat, queſtus eſt grauiter in ſenatu de ſententia Ciceronis. ad eam querellam, nactus occaſionem ulciſcendi doloris ſui, iracunde, & acerbe hac oratione Cicero reſpondit, Pompeio, & Craſſo* II *cos. quod Pedianus contra Feneſtellam, & ſentit, & probat.*

M. TVLLII. CICERONIS
IN. L. CALPVRNIVM. PISONEM
ORATIO. XXXVII

Principium huius orationis a Quinctiliano, & Diomede, ſumpſimus.

PRo *dij immortales, qui hic illuxit dies.* *

Ex Seruij Honorati in Virgilij lib. IIX. interpretatione.

Quae te belluam ex utero, non hominem, fudit. *

Ex Aſconio.

Quod minimum ſpecimẽ in te ingenij; ingenij autem? immo ingenui hominis, ac liberi, qui colore ipſo patriam aſpernaris, oratione genus, moribus nomen. *

Inſuber quidam fuit, ideſt mercator, & praeco. is cum Romam cum filia ueniſſet, adoleſcentem nobilem Caeſoninum, hominis fortiſſimi filium, auſus eſt appellare: filiam collocauit.

Ex Quinctiliano lib. IIX. cap. III.

Cum tibi tota cognatio in ſarraco aduehatur.

Ex Aſconio.

Hoc non ad contemnendam Placentiam pertinet, unde ſe is ortum gloriari ſolet. neque enim haec mea natura fert, nec municipij, praeſertim de me optime meriti, dignitas patitur. *

Ex Aſconio, & Priſciano.

Hic cum ad Padum forte conſediſſet, paucis poſt annis in eam ciuitatem (nam tum erat ciuitas) adſcendit. prius enim Gallus, dein Gallicanus, extremo Semiplacentinus haberi coeptus eſt. *

Ex Aſconio.

Lautiorem pater tuus ſocerum, quam C. Piſo in illo luctu non ei filiam meam collocaui, quem ego, poteſtas cum omnium fuiſſet, unum potiſſimum delegiſſem. *

Iam ne uides, bellua, iam ne ſentis, quae ſit hominum querella frontis tuae? nemo queritur, Syrum neſcio quem de grege nouitiorum factum eſſe conſulem: non enim nos color iſte ſeruilis, non piloſae genae, non dentes putridi deceperunt; oculi, ſupercilia, frons, uultus denique totus, qui ſermo quidam tacitus mentis eſt, hic in errorem homines impulit: hic eos, quibus erat ignotus, decepit, fefellit, in fraudem induxit. pauci iſta tua lutulenta uitia noueramus, pauci tarditatem ingenij, ſtuporem debilitatemq. linguae. numquam erat audita uox in foro: numquam periculum factum conſilij: nullum non modo illuſtre, ſed ne notum quidem factum aut militiae, aut domi. obrepſiſti ad honores errore hominum, commendatione fumoſarum imaginum: quarum ſimile habes nihil, praeter colorem.

EXPLANATIO

IAM *ne uides bellua, iam ne ſentis*} Verba per uim doloris, & iracundiae expreſſa: quibus multa praepoſita fuiſſe, neceſſe eſt: quod etiam ueteribus ex monumentis ſumpta fragmenta declarant. Iam ne ſentis, acerbius eſt, quam, Iam ne uides. ab uno enim oculorum ſenſu tranſit ad omnes ſenſus: quo plus in Piſone ſtuporis oſtendat. QVAE *ſit hominum querella frontis tuae?*} quam ſe tua fronte deceptos homines querantur: cum aliud fronte promittas, aliud re uera ſis. NOVITIORVM} ſeruorum: quibus tamen colore, genis, dentibus te ſimilem uidemus. OCVLI, *ſupercilia, frons,*} de Prou. Lateant libidines eius tenebricoſae, quas fronte, & ſupercilio, non pudore, & temperantia, contegebat. FVMOSARVM *imaginum,*} ob antiquitatem generis. de imaginibus Plinius lib. XXXV. c. 2. Seruius lib. VII. Aen.

ORATIO

IS *mihi etiam gloriabitur, ſe omnes magiſtratus ſine repulſa aſſecutum. mihi iſta licet de me uera cum gloria praedicare. omnes enim honores populus R. mihi ipſi, homini nouo, detulit. nam tu cum quaeſtor es factus, etiam qui te numquam uiderant, tamen illum honorem nomini mandabant tuo. aedilis es factus: Piſo eſt a populo R. factus, non iſte Piſo. praetura item maioribus delata eſt tuis. noti erant illi mortui: te uiuum nondum nouerat quiſquam. me cum quaeſtorem in primis, aedilem priorem, praetorem primum cunctis ſuffragijs populus R. faciebat; homini ille honorem, non generi; moribus, non maioribus meis; uirtuti perſpectae, non auditae nobilitati deferebat.*

EXPLANATIO

MIHI *ipſi,*} non maioribus meis. CVM *quaeſtor es factus*} orditur a quaeſtura, quia primus honoris gradus. NOMINI} quia Piſo uocaris, putabant te antiquis Piſonibus ſimilem eſſe. NON *iſte Piſo.*} non is, qui es, ſed is, quem decebat eſſe, cui Piſoni nomen eſſet. AEDILEM *priorem,*} aediles cur. duo tantum erant. Cicero cum Caeſonio creatus eſt: ut act. I. in Verrem. PRAETOREM *primum*} pro lege Manilia: Ter praetor primus centurijs cunctis renunciatus ſum.

ORATIO

NAM quid ego de conſulatu loquar? parto, uis, an ne geſto? miſerum me, cum hac me nunc peſte, atque labe confero. ſed nihil comparandi cauſſa loquar: ac tamen ea, quae ſunt longiſſime diſiuncta, comprehendam. Tu conſul es renunciatus, (nihil dicam grauius, quam quod omnes fatentur) impeditis reip. temporibus, diſſidentibus conſulibus, Caeſare & Bibulo, cum hoc non recuſares, quin ij, a quibus dicebare conſul, te luce dignum non putarent, niſi nequior, quam Gabinius, exſtitiſſes. me cuncta Italia, me omnes ordines, me uniuerſa ciuitas non prius tabella, quam uoce, priorem conſulem declarauit. Sed omitto, ut ſit factus uterque noſtrum. ſit ſane Fors domina campi. magnificentius eſt dicere, quemadmodum geſſerimus conſulatum, quam quemadmodum ceperimus. Ego Kal. Ian. ſenatum, & bonos omnes legis agrariae, maximarumq. largitionum metu liberaui. Ego agrum Campanum, ſi diuidi non oportuit, conſeruaui; ſi oportuit, melioribus auctoribus reſeruaui. Ego in C. Rabirio, perduellionis reo, XL. annis ante me conſulem interpoſitam ſenatus auctoritatem ſuſtinui contra inuidiam, atque defendi. Ego adoleſcentes bonos, & fortes, ſed uſos ea condicione fortunae, ut, ſi eſſent magiſtratus adepti, reip. ſtatum conuulſuri uiderentur, meis inimicitijs, nulla ſenatus mala gratia, comitiorum ratione priuaui. Ego Antonium collegam, cupidum prouinciae, multa in rep. molientem, patientia, atque obſequio meo mitigaui. Ego prouinciam Galliam, ſenatus auctoritate, exercitu, & pecunia inſtructam, & ornatam, quam cum Antonio communicaui, quod ita exiſtimabam tempora reip. ferre, in concione depoſui, reclamante populo R. Ego L. Catilinam, caedem ſenatus, interitum urbis non obſcure, ſed palam molientem, egredi ex urbe iuſſi, ut, a quo legibus non poteramus, moenibus tuti eſſe poſſemus. Ego tela extremo menſe conſulatus mei, intenta iugulis ciuitatis, de coniuratorum nefarijs manibus extorſi. Ego faces, iam accenſas ad huius urbis incendium, comprehendi, protuli, exſtinxi. Me Q. Catulus, princeps huius ordinis, & auctor publici conſilij, frequentiſſimo ſenatu parentem patriae nominauit. Mihi hic uir clariſſimus, qui propter te ſedet, L. Gellius, his audientibus, ciuicam coronam deberi a rep. dixit. Mihi togato ſenatus non, ut multis, bene geſtae, ſed, ut nemini, conſeruatae reip. ſingulari genere ſupplicationis, deorum immortalium templa patefecit. Ego, cum in concione abiens magiſtratu, dicere a tribuno pl. prohiberer, quae conſtitueram; cumq. is mihi tantummodo, ut iurarem, permitteret; ſine ulla dubitatione iuraui, remp. atque hanc urbem mea unius opera eſſe ſaluam. mihi populus R. uniuerſus illa in concione non unius diei gratulationem, ſed aeternitatem immortalitatemq. donauit, cum meum iuſiurandum, tale, atque tantum, iuratus ipſe una uoce, & conſenſu approbauit. quo quidem tempore is meus domum fuit e foro reditus, ut nemo, niſi qui mecum eſſet, ciuium eſſe in numero uideretur. Atque ita eſt a me conſulatus peractus, ut nihil ſine conſilio ſenatus, nihil non approbante populo R. egerim, ut ſemper in Roſtris curiam, in ſenatu populum defenderim, ut multitudinem cum principibus, equeſtrem ordinem cum ſenatu coniunxerim.

EXPLANATIO

CAESARE, *& Bibulo,*} hoc delendum eſt ut gloſſema. MELIORIBVS *auctoribus*} quam quos Rullus tribunus pl. lege ſua decemuiros creabat. Vtitur autem hac diſtinctione: Si diuidi non oportuit, ſi oportuit: ne Caeſarem offendat, qui conſul partem agri Campani, lata lege, diuiſerat. C. RABIRIO} pro quo exſtat oratio. XL. ANNIS} prope XL annis. non eſt enim ſubtilis computatio: & hunc eſſe morem Ciceronis, Pedianus animaduertit. INTERPOSITAM *ſenatus auctoritatem*} C. Mario, L. Flacco cos. annis XXXVI. ante Ciceronem conſulem. ADOLESCENTES *bonos, & fortes,*} Marianorum proſcriptorum filios: quibus ne capere magiſtratus liceret, Sullae lege ſancitum erat. ea lex uſque ad Caeſarem dictatorem ſeruata eſt. Caeſar Panſam, proſcripti filium, conſulem deſignauit. VSOS *ea condicione fortunae,*} multa mala perpeſſos uictore Sulla. CONVVLSVRI} inſtructi enim poteſtate magiſtratuum, omnia commouiſſent, ut ſuas iniurias ulciſcerentur. ex ciuilibus autem diſcordijs ciuile bellum, & reip. calamitas excitatur. MVLTA *in rep. molientem*} In rep. dicit, non contra remp. ut collegam excuſet: qui tamen de maieſtate, accuſante M. Coelio, ipſo defendente Cicerone, damnatus erat. MITIGAVI} ne cum Catilina palam conſentiret, effeci, communicata praeſertim cum eo prouincia Gallia. Salluſtius. EXTREMO *menſe conſulatus mei,*} nonis Dec. quinque coniuratis in carcere necatis. FACES,} poſt diſceſſum Catilinae, qui poſt eum remanſerunt, alij urbis incendendae, alij Ciceronis conſulis occidendi, alij alias partes inter ſe diuiſerant. L. GELLIVS,} qui conſul, cen-

ſorq. fuerat. CIVICAM} e fronde querna ob ciues ſeruatos. Gellius lib. v. c. 6. NON, *ut multis, bene geſta,*} idem in ep. ad Catonem lib. xv. ABIENS *magiſtratu,*} ultimo conſulatus die, pr. Kal. Ian. A. TRIBVNO *pl.*} a Q. Metello Nepote. ep. 2. lib. v. QVAE *conſtitueram;*} de rep. a me geſta.

ORATIO

EXPOSVI breuiter conſulatum meum. aude nunc, o furia, de tuo dicere. Cuius fuit initium, ludi compitalicij, tum primum facti poſt L. Metellum & Q. Marcium cos. contra auctoritatem huius ordinis: quos Q. Metellus (facio iniuriam fortiſſimo uiro mortuo, qui illum, cuius paucos pares haec ciuitas tulit, cum importuna bellua conferam) ſed ille deſignatus conſul, cum quidam tribunus pl. ſuo auxilio magnos ludos contra S. C. facere iuſſiſſet, priuatus fieri uetuit; atque id, quod nondum poteſtate poterat, obtinuit auctoritate. tu, cum in Kalendas Ian. compitaliorum dies incidiſſent, Sex. Clodium, qui numquam antea praetextatus fuiſſet, ludos facere, & praetextatum uolitare paſſus es, hominem impurum, atque non modo facie, ſed etiam oculo tuo digniſſimum. ergo, his fundamentis poſitis conſulatus tui, triduo poſt, inſpectante, & tacente te, a P. Clodio, fatali portento, prodigioq. reip. lex Aelia, & Fuſia euerſa eſt, propugnacula, muriq. tranquillitatis, atque otij: collegia, non ea ſolum, quae ſenatus ſuſtulerat, reſtituta ſunt, ſed innumerabilia quaedam noua, ex omni faece urbis ac ſeruitio conſtituta: ab eodem homine, in ſtupris inauditis nefarijsq. uerſato, uetus illa magiſtra pudoris, & modeſtiae, ſeueritas cenſoria ſublata eſt: cum tu interim, buſtum reip. qui te conſulem tum Romae dicis fuiſſe, uerbo numquam ſignificaris ſententiam tuam, tantis in naufragijs ciuitatis.

EXPLANATIO

Q. METELLVS} Celer. MORTVO} mortuus eſt Caeſare & Bibulo cos. ut diximus in ea pro Coelio. MAGNOS *ludos*} mendoſum eſſe locum hiſtoria docet. nam magni ludi dabantur ab aedilibus cur. qui & Romani dicebantur: nec eos uel ſenatus, uel Q. Metellus fieri prohibuiſſet, qui facti fuerant ab ipſo fere urbis initio. Iam quis non uidet, ſermonem hic de compitalicijs, non de Magnis ludis eſſe? Lego igitur adiuuante Pediano: Magiſtros ludorum ludos contra S. C. facere iuſsiſſet. COMPITALIORVM *dies*} feſtus dies erat compitalia: &, ut arbitror, unus tantum, non plures: cum dicat Cicero, In Kal. Ian. incidiſſet. Sic enim legendum puto, non, incidiſſent. Adiuuat hanc opinionem Cicero, cum ait lib. VII. ad Att. Ego, quoniam IV. non. Ian. compitalicius dies eſt, nolo eo die in Albanum uenire moleſtus familiae: ueniam III. non. igitur. Omnem autem Varro lib. v. de L. L. dubitationem aufert. Compitalia, inquit, dies attributus Laribus. quotannis is dies concipitur. Eum autem diē certum non fuiſſe, uerum arbitrio fortaſſe praetorum, conſulum ue indici ſolitum, declarat uerbum, Incidiſſet. Accedit ea ratio, quod hic in Kal. Ian. at lib. VII. ad Att. in IV. non. Ian. idem Compitaliorum dies incidit. Et Varro planiſsime, conceptiuum eſſe diem, item ut ferias Latinas, dicit. Certus fortaſſe, rep. ad imperatores tranſlata, dies fuit. nam in antiquis faſtis aſsignatur compitalibus dies VI. non. Mai. cum antea paucis diebus poſt Saturnalia, auctore Dionyſio, concipi ſolitus eſſet. SEX. *Clodium*} omnium fere P. Clodij ſcelerum conſcium, miniſtrum, adiutorem: itaque Clodianus canis infra uocatur. de hoc in ea pro Coelio: Hominem ſine re, ſine fide, ſine ſpe, ſine fortunis, ore, lingua, manu, uita inquinatum. QVI *numquam antea praetextatus fuiſſet*} quia magiſtratum numquam geſſerat: ſcriba enim erat. PRAETEXTATVM *uolitare,*} magiſtrum ludorum. Docet hic locus, magiſtros quoque ludorum praetexta uti ſolitos eſſe: lictoribus, uix adducor, ut credam: quamquam infra ſcriptum uideam: Quid? tu in lictoribus, in toga praetexta eſſe conſulatum putas? quae ornamenta etiam in Sex. Clodio, te conſule, eſſe uoluiſti. Nam, Quae ornamenta, de praetexta ſola potuit dicere, numero quidem multitudinis, uerum exaggerandi gratia. FACIE} turpiſsima: de qua ſupra: Color Seruilis, piloſae genae, putridi dentes. In ea poſt Red. in ſen. uultum eius importunum appellat. OCVLO *tuo*} uitioſum Piſoni oculum fuiſſe, uel ex hoc loco poſſumus exiſtimare: Sed accedit alter in eadem poſt Red. L. Piſo, inquit, tu ne auſus es iſto oculo, non dicam iſto animo; iſta fronte, non uita. DIGNISSIMVM} de eodem Clodio ſic in ea pro Sextio: Homo ijs digniſsimus, quibuſcum uiuit. Similiter locutus lib. IV. in Verrem: Hominem digniſsimum tuis moribus. HIS *fundamentis poſitis*} ludis compitalicijs contra ſenatus auctoritatem factis. LEX *Aelia, & Fuſia*} Aelia de obnunciatione, & interceſsione, qua pernicioſis legibus reſiſtebatur: Fuſia, ne omnibus diebus faſtis legem ferri liceret. De Prouincijs, pro Sextio, poſt Red. in ſen. in Vatinium, Aſconius, Dio. RESTITVTA} lege. SEVERITAS *cenſoria ſublata eſt:*} tulit enim, ne quem cenſores in ſenatu legendo praeterirent, niſi qui apud eos accuſatus, & utriuſque cenſoris ſententia damnatus eſſet.

ORATIO

NONDVM, quae feceris, ſed quae fieri paſſus ſis, dico: neque uero multum intereſt, praeſertim in conſule, utrum ipſe pernicioſis legibus, improbis concionibus remp. uexet, an alios uexare patiatur. an poteſt

ulla

ulla eſſe excuſatio, non dicam, male ſentienti, ſed ſedenti, cunctanti, dormienti in maximo reip. motu conſuli? centum prope annos legem Aeliam & Fufiam tenueramus, quadringentos iudicium, notionemq. cenſoriam: quas leges auſus eſt non nemo improbus, potuit quidem nemo umquam conuellere: quam poteſtatem minuere, quo minus de moribus noſtris quincto quoque anno iudicaretur, nemo tam effuſe petulans conatus eſt. haec ſunt o carnifex in gremio ſepulta conſulatus tui. perſequere connexos his funeribus dies. Pro Aurelio tribunali, ne conniuente quidem te, quod ipſum eſſet ſcelus, ſed etiam hilarioribus oculis, quam ſolitus eras, intuente, delectus ſeruorum habebatur ab eo, qui nihil ſibi umquam nec facere, nec pati turpe duxit: arma in templo Caſtoris, o proditor templorum omnium, uidente te, conſtituebantur ab eo latrone, cui templum illud fuit te conſule arx ciuiũ perditorum, receptaculum ueterum Catilinae militum, caſtellum forenſis latrocinij, buſtum legum omnium, ac religionum. erat non ſolum domus mea, ſed totum Palatium ſenatu, equitibus R. ciuitate omni, Italia cuncta refertum: cum tu non modo ad eum Ciceronem, (mitto enim domeſtica, quae negari poſſunt; haec commemoro, quae ſunt palam) non modo, inquam, ad eum, cui primam comitijs tuis dederas tabulam praerogatiuae, quem in ſenatu ſententiam rogabas tertium, numquam adſpiraſti, ſed omnibus conſilijs, quae ad me opprimendum parabantur, non interfuiſti ſolum, uerum etiam crudeliſſime praefuiſti. mihi uero ipſi coram genero meo, propinquo tuo, quae dicere auſus es? egere, foris eſſe Gabinium, ſine prouincia ſtare non poſſe, ſpem habere a tribuno pl. ſi tua conſilia cum illo coniunxiſſes, a ſenatu quidem deſperaſſe: huius te cupiditati obſequi, ſicuti ego feciſſem in collega meo; nihil eſſe, quod praeſidium conſulum implorarem, ſibi quemque conſulere oportere. Atque haec dicere uix audeo. uereor, ne qui ſit, qui iſtius inſignem nequitiam, frontis inuolutam integumentis, nondum cernat: dicam tamen: ipſe certe agnoſcet, & cum aliquo dolore flagitiorum ſuorum recordabitur.

EXPLANATIO

QVINCTO *quoque anno*} quo cenſores creabantur. HIS *funeribus*} apte, cum dixerit, ſepulta. PRO *Aurelio tribunali*} In tribunali Aurelio. Sic enim in ea pro Domo, & poſt Red. ad Quir. SERVORVM} quibus armatis uteretur in legibus per uim ferendis. BVSTVM *legum omnium,*} in quo leges omnes conflagrauerunt. PRIMAM} ut ego primus comitijs tuis conſularibus in prima centuria primae claſsis ſuffragium ferrem. in quo multum beneuolentiae erga te meae, multum fidei tribuere uiſus es. ROGABAS} conſul. NVMQVAM *adſpiraſti*} numquam accedere conatus, ut amico iniquiſsime uexato opem ferres. EGERE} neque hoc, neque quod proxime ſequitur, Foris eſſe, carere mendo uidetur. rectius eſſet, quod ad ſententiam attinet, Aegre conſiſtere Gabinium: & congruit cum uerbo, Stare: ut dicat: Nunc quidem uix conſiſtit Gabinius: ſed, niſi prouinciam habeat, ſine dubio corruet, aere ſcilicet alieno oppreſſus. At liberior coniectura. Fateor: itaque nõ nimis ea delector: indicandam tamen putaui, praeſertim conſentientibus in mendo ueteribus libris. SPEM *habere*} prouinciae obtinendae, ut per ſummas rapinas mederetur uulneribus ſuis. CVM *illo*} cum ipſo Gabinio. nam ſequitur: Huius te cupiditati obſequi, ſicuti ego feciſſem in collega meo. CONSILIA} uoluntatem: ut illa cum illo tua conſilia coniungeres, ut ille ſua cum Clodio, ſpe prouinciae, coniungere cogebatur. Sed re uera non tam collegae, quam Clodij cupiditati, eadem prouinciae ſpe, obſequi Piſo uoluit. id infra oſtenditur his uerbis: Cauerat ſibi ille ſororius adulter, ut, ſi tibi prouinciam, ſi exercitum, ſi pecuniã, ereptam ex reip. uiſceribus, dediſſet, omnium ſuorum ſcelerum ſocium te, adiutoremq. praeberes. COLLEGAE *meo:*} C. Antonio: de quo ſupra: Ego Antonium collegam, cupidum prouinciae, multa in rep. molientem, patientia, atque obſequio meo mitigaui. Pro Sextio: In quo collega ſuſtinendo, atque moderando ſi meam in illum indulgentiam coniunctam cum ſumma cuſtodia reip. laudare uere ſolebatis: par prope laus P. Sextij eſſe debet. NONDVM *cernat*} ideoq. minus credat.

ORATIO

MEMINISTI*ne coenum, cum ad te quincta fere hora cum C. Piſone ueniſſem, neſcio quo e gurguſtio te prodire, inuoluto capite, ſoleatum? & cum iſto ore foetido taeterrimã nobis popinam inhalaſſes, excuſatione te uti ualetudinis, quod diceres, uinolentis te quibuſdam medicaminibus ſolere curari? quam nos cauſſam cum accepiſſemus, (quid enim facere poteramus?) paulliſper ſtetimus in illo ganearum tuarum nidore, atque fumo: unde tu nos, cum improbiſſime reſpondendo, tum turpiſſime eructando, eieciſti. Idem illo fere biduo productus in concionem ab eo, cui ſic aequatum praebebas conſulatum tuum, cum eſſes interrogatus, quid ſentires de conſulatu meo, grauis auctor, Calatinus, credo, aliquis, aut Africanus, aut Maximus, & non Caeſoninus, Semiplacentinus Caluentius, reſpondes, altero ad frontem ſublato, altero ad mentum depreſſo ſupercilio, crudelitatem tibi non placere. hic te homo digniſſimus tuis laudibus collaudauit. Crudelitatis tu, furcifer, ſenatum conſul in concione condemnas? non enim me, qui ſenatui parui: nam relatio illa ſalutaris, & diligens fuerat conſulis, animaduerſio quidem, & iudicium ſenatus. quae cum reprehendis, oſtendis, qualis tu, ſi ita forte accidiſſet, fueris illo tempore conſul futurus. ſtipendio mehercule, & frumento Catilinam eſſe putaſſes iuuandum. quid enim interfuit inter Catilinam, & eum, cui tu ſenatus auctoritatem, ſalutem ciuitatis, totam remp. prouinciae praemio uendidiſti? quae enim L. Catilinam conantem conſul prohibui, ea P. Clodium facientem conſules*

ſules adiuuerunt. uoluit ille ſenatum interficere, uos ſuſtuliſtis; leges incendere, uos abrogaſtis; interire patriam, uos adiuuiſtis. quod eſt uobis conſulibus geſtum ſine armis? incendere illa coniuratorum manus uoluit urbem, uos eius domum, propter quem urbs incenſa non eſt. ac ne illi quidem, ſi habuiſſent ueſtri ſimilem conſulem, de urbis incendio cogitaſſent. non enim ſe tectis priuare uoluerunt, ſed, his ſtantibus, nullum domicilium ſceleri ſuo fore putauerunt. caedem illi ciuium, uos ſeruitutem expetiſtis. hic uos etiam crudeliores. huic enim populo ita fuerat ante uos conſules libertas inſita, ut emori potius, quam ſeruire, praeſtaret.

EXPLANATIO

C. PISONE} qui L. Piſonis cognatus, Ciceronis gener erat. Pro Sextio: Gener, & Piſo gener, a Piſonis conſulis pedibus ſupplex reijciebatur. AB. EO} a Clodio, tribuno pl. SIC *aequatum*} hic ego poſſum multa ſuſpicari: quid probem tamen, plane nihil habeo. conſulantur ueteres libri, ſi quam forte deprauato loco (ſic enim arbitror) opem afferant. CAESONINVS} niſi me fallunt Aſconij uerba, Caluentius patris Piſonis ſocer fuit, ideſt L. Piſonis, contra quem haec oratio eſt, maternus auus. Caeſoninus autem cognomen eſt patris Piſonis, quod teſtimonio quoque lapidum Capitolinorum, qui anno V. C. DCV. Calpurniae genti cognomen hoc addunt, intelligitur. SEMIPLACENTINVS} propter maternum auum; qui trans Alpes in Italiam profectus, Placentiae conſedit. Calpurnius autem paterni generis eſt; Caluentius materni. CRVDELITATEM *tibi non placere.*} Crudelitatis notam inurebat Ciceroni; cuius conſulis iuſſu, auctore tamen ſenatu, quinque ciues Romani, coniurationis principes, in carcere eſſent interfecti. HIC *te homo digniſſimus tuis laudibus collaudauit.*} quid eſt, homo digniſsimus tuis laudibus? opinor, Digniſsimus, a quo tu laudareris. nam, ut recte laudatur uir praeſtans a laudato uiro, ſic contra improbus ab improbo: ut paria paribus reſpondeant. SVSTVLISTIS;} contempta eius auctoritate. ABROGASTIS;} ut Aeliam, & Fufiam: quas P. Clodius, uobis inſpectantibus, & tacentibus, abrogauit. EIVS *domum,*} incendiſtis. infra, & alibi.

ORATIO

ILLVD *uero geminum conſilijs Catilinae, & Lentuli, quod me domo mea expuliſtis; Cn. Pompeium domum ſuam compuliſtis. neque enim, me ſtante, & manente in urbis uigilia, neque reſiſtente Cn. Pompeio, omnium gentium uictore, umquam ſe illi remp. delere poſſe duxerunt. a me quidem etiam poenas expetiſtis, quibus coniuratorum manes mortuorum expiaretis: omne odium, incluſum nefarijs ſenſibus impiorum, in me profudiſtis. quorum ego furori niſi ceſſiſſem; in Catilinae buſto uobis ducibus mactatus eſſem. Quod autem maius indicium exſpectatis, nihil inter uos, & Catilinam interfuiſſe, quam, quod eandem illam manum ex intermortuis Catilinae reliquijs concitaſtis; quod omnes undique perditos collegiſtis; quod in me carcerem effudiſtis; quod coniuratos armaſtis; quod eorum ferro meum corpus, atque omnium bonorum uitam obijcere uoluiſtis? ſed iam redeo ad praeclaram illam concionem tuam. Tu es ille, cui crudelitas diſplicet? qui, cum ſenatus luctum, ac dolorem ſuum ueſtis mutatione declarandum cenſuiſſet, cum uideres maerere remp. ampliſſimi ordinis luctu, o noſter miſericors quid facis? quod nulla in barbaria quiſquam tyrannus. omitto enim illud, conſulem edicere, ut ſenatus S. C. ne obtemperet: quo foedius nec fieri, nec cogitari quidquam poteſt. ad miſericordiam redeo eius, cui nimis uidetur ſenatus in conſeruanda patria fuiſſe crudelis.*

EXPLANATIO

GEMINVM} ſimillimum. COMPVLISTIS.} pulſo Cicerone, aliquamdiu Pompeius in publicum prodire non eſt auſus, metu Clodij, cum libertus eius Damio cum ſica ad ſenatum deprehenſus eſſet. infra: Deprehenſus denique cum ferro ad ſenatum is, quem ad Cn. Pompeium interimendum collocatum fuiſſe conſtabat. Pro Milone, & ibi Pedianus. MORTVORVM} cum dixerit, Manes, quis non putet abundare, Mortuorum? IN *Catilinae buſto*} ubi caeſus eſt Catilina. MACTATVS *eſſem,*} ut uictima, expiandis coniuratorum manibus. CONCITASTIS;} duci Clodio. OBIICERE} niſi ceſsiſſem. QVI, *cum ſenatus*} Phaernus, Cui cum ſenatus non placet. S. C.} de ueſtitu mutando.

ORATIO

EDICERE *eſt auſus cum illo ſuo pari, quem tamen omnibus uitijs ſuperare cupiebat, ut ſenatus, contra quam ipſe cenſuiſſet, ad ueſtitum rediret. quis hoc fecit ulla in Scythia tyrannus, ut eos, quos luctu afficeret, lugere non ſineret? maerorem relinquis, maeroris aufers inſignia: eripis lacrumas non conſolando, ſed minando. quod ſi ueſtem non publico conſilio patres conſcripti, ſed priuato officio, aut miſericordia, mutauiſſent: tamen id ijs non licere per interdicta crudelitatis tuae, poteſtatis erat non ferendae. cũ uero id ſenatus frequens*

cenſuiſſet,

cenſuiſſet, ordines reliqui iam ante feciſſent: tu ex tenebricoſa popina conſul extractus, cum illa ſaltatrice tonſa, ſenatum reip. occaſum, atque interitum lugere uetuiſti.

EXPLANATIO

CVM *illo ſuo pari,*} ſic locutus poſt Red. in ſen. Productus cum tuo illo pari. CVM *illa ſaltatrice tonſa,*} cum Gabinio collega; cui, ſaltare, exprobratum eſt: quod homini Romano turpe fuit. infra: Neque collegae tui cymbala, ac crotala fugi. Macrobius lib. I I I. Tonſa: quia breuiore coma, quam ceteri, uteretur, laſciuiae cauſſa. nō enim eum tonderi plane ſolitum poſſumus exiſtimare: cum ſcriptum ſit in ea pro Sextio: Vnguentis affluens, calamiſtrata coma.

ORATIO

AT quaerebat etiam paullo ante de me, quid ſuo mihi opus fuiſſet auxilio? cur non meis inimicis meis copijs reſtitiſſem? quaſi uero non modo ego, qui multis ſaepe auxilio fuiſſem, ſed quiſquam tam inops fuerit umquam, qui iſto non modo propugnatore tutiorem ſe, ſed aduocato, aut adſtipulatore paratiorem fore putaret. ego iſtius pecudis, ac putidae carnis conſilio ſcilicet, aut praeſidio niti uolebam: ab hoc eiecto cadauere quidquam mihi aut opis, aut ornamenti exſpectabam? conſulem ego tum requirebam, conſulem, inquam, non illum quidem, quem in hoc animali inuenire non poſſem, qui tantam reip. cauſſam grauitate, & conſilio ſuo tueretur, ſed qui tamquam truncus, atque ſtipes, ſi ſtetiſſet modo, poſſet ſuſtinere tamen titulum conſulatus. cum enim eſſet omnis cauſſa illa mea conſularis, & ſenatoria; auxilio mihi opus fuerat et conſulis, & ſenatus: quorum alterum etiam ad perniciem meam erat a uobis conſulibus conuerſum, alterum reip. penitus ereptum. ac tamē, ſi conſilium exquiris meum, neque ego ceſſiſſem, & me ipſa ſuo complexu patria tenuiſſet, ſi mihi cum illo buſtuario gladiatore, & tecum, & cum collega tuo decertandum fuiſſet. alia enim cauſſa praeſtantiſſimi uiri, Q. Metelli, fuit: quem ego ciuem, meo iudicio, cum deorum immortalium laude coniungo: qui C. illi Mario, fortiſſimo uiro, & conſuli, & ſextum conſuli, & eius inuictis legionibus, ne armis confligeret, cedendum eſſe duxit. Quod mihi igitur certamen eſſet huiuſmodi? cum C. Mario ſcilicet, aut cum aliquo pari, an cum altero barbato Epicuro, cum altero Catilinae laternario? quos neque hercule ego, neque ſupercilium tuum, neque collegae tui Cymbala, ac crotala fugi: neque tam fui timidus, ut, qui in maximis turbinibus, ac fluctibus reip. nauem gubernaſſem, ſaluamq. in portu collocaſſem, frontis tuae nubeculam, tum collegae tui contaminatum ſpiritum pertimeſcerem. alios ego uidi uentos: alias proſpexi animo procellas: alijs impendentibus tempeſtatibus non ceſſi, ſed his unum me pro omnium ſalute obtuli. itaque diſceſſu tum meo omnes illi nefarij gladij de manibus crudeliſſimis exciderunt: cum quidem tu, o uaecors, & amens, cum omnes boni abditi, incluſiq. maererent, templa gemerent, tecta ipſa urbis lugerent, complexus es illud funeſtum animal, ex nefarijs ſtupris, ex ciuili cruore, ex omnium ſcelerum importunitate, & flagitiorum impunitate concretum; atque eodem in templo, eodem & loci ueſtigio, & temporis, arbitria non mei ſolum, ſed patriae funeris abſtuliſti. Quid ego illorum dierum epulas, quid laetitiam, & gratulationem tuam, quid cum tuis ſordidiſſimis gregibus intemperatiſſimas perpotationes praedicem? quis te illis diebus ſobrium, quis agentem aliquid, quod eſſet libero dignum, quis denique in publico uidit? cum collegae tui domus cantu, & cymbalis perſonaret; cumq. ipſe nudus in conuiuio ſaltaret. in quo ne tum quidem, cum illum ſuum ſaltatorium uerſaret orbem, fortunae rotam pertimeſcebat. Hic autem, non tam concinnus heluo, nec tam muſicus, iacebat in ſuo Graecorū foetore, atque uino. quod quidem iſtius in illis reip. luctibus quaſi aliquod Lapitharum, aut Centaurorum conuiuium ferebatur: in quo, nemo poteſt dicere, utrum iſte plus biberit, an uomuerit, an effuderit.

EXPLANATIO

ADVOCATO,} in iudicio. PARATIOREM} ad litigandum, aut ad ſe tuendum contra actionem aduerſarij. CONSVLARIS, *& ſenatoria;*} pro eo, quod conſul egeram, auctore ſenatu. BVSTVARIO *gladiatore,*} P. Clodio. Buſtum, locus dicebatur, ubi mortuorum corpora comburerentur. hinc buſtuarius gladiator, qui ſolitus eſſet homines interimere; quaſi per quem multi cremarentur. ALIA *enim cauſſa*} pro Sextio: Quid enim ſimile fuit in Q. Metello? CEDENDVM} in exſulium ire maluit, quam in legem Saturnini tribuni pl. cui tum Marius fauebat, per uim latam, iurare. BARBATO *Epicuro,*} delicijs, & uoluptatibus deditos Epicureos barba longior, ſeueritatis index, non decere uidebatur. Piſo tamen & Epicureus erat, ut infra oſtenditur: & barbam alebat, ut, grauitatem, ac mores, ab Epicureorum inſtitutis diſcrepantes, praeſeferens, ciuitatem falleret. CATILINAE *laternario?*} Catilinae miniſtro, qui Catilinae nocturnis in ſceleribus laternam praeferret. CYMBALA, *ac Crotala,*} quorum ad concentum ſaltarent. Cymbala uulgō nota: de crotalis obſceni carminis poeta, Criſpum ſub crotalo docta mouere latus. IN *maximis turbinibus,*} temporibus Catilinae. FRONTIS *tuae nubeculam,*} perficit tranſlationem, quia dixerat, Turbinibus, Fluctibus: & ſimul, quod ſaepe facit, ſeueram Piſonis frontem deſignat. SPIRITVM} quaſi uentum. EODEM *in templo,*} ubi Clodius, de me

me rogationem ferebat. Sit unum. SCELERVM . IMPORTVNITATE, } ſuperuacaneũ uidetur hoc uerbum cum ſequatur, impunitate. ARBITRIA *non mei ſolum, ſed patriae funeris abſtuliſti* . } praemia mei funeris, prouinciam ſcilicet Macedoniam: quam, prodito Cicerone, accepit, lege Clodia, tamquam praemium. pro Sextio: Illo ipſo die, die dico? immo hora, atque etiam puncto temporis eodem, mihi reiq. pub. pernicies, Gabinio, & Piſoni prouincia rogata eſt. Arbitria, ideſt, praemia, dixit in ea quoque poſt Red. in ſen. & pro Domo. ILLORVM *dierum epulas,* } pro Sextio: Omitto gratulationes, epulas. CVM *illum ſuum ſaltatorium uerſaret orbem,* } cum in orbem ſe ſaltando conuerteret. FORTVNAE *rotam* } hoc ut iuueniliter, ſine decoro, & grauitate dictum, reprehendi ſolere, Tacitus ait in dialogo de Orat. HIC *autem* } Piſo. CONCINNVS } ut Gabinius, munditiae, & elegantiae deditus. MVSICVS, } qui cantu, cymbaliſq. delectaretur. nam ad concentum fidium, uocumq. ſaltabant. GRAECORVM } Epicureorum. infra: Graeci ſtipati, quini in lectis, ſaepe plures. FOETORE, *atque uino* } ſupra: Ex tenebricoſa popina conſul extractus. Infra: Nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquiſitũ. QVOD *quidem iſtius* } Phaernus, Quod quidem iſtius * omnino mendoſum uidetur, Iſtius. LAPITHARVM, *aut Centaurorum* } quod cum caede, & contentione factum, fabulae narrant.

O R A T I O

TV etiam mentionem facies conſulatus tui? aut te fuiſſe Romae conſulem dicere audebis? quid? tu in lictoribus, in toga, & praetexta eſſe Conſulatum putas? quae ornamenta etiam in Sex. Clodio, te conſule, eſſe uoluiſti. huius tu, Clodiani canis, inſignibus conſulatum declarari putas? animo conſulem eſſe oportet, conſilio, fide, grauitate, uigilantia, cura, toto denique munere conſulatus. ego conſulem eſſe putem, qui ſenatum eſſe in rep. non putauit? & ſine eo conſilio conſulem numerem, ſine quo Romae ne reges quidem eſſe potuerunt? etenim illa iam omitto: cum ſeruorum delectus haberetur in foro, arma in templum Caſtoris luce, & palam comportarentur; id autem templum, ſublato aditu, reuulſis gradibus, a coniuratorum reliquijs, atque a Catilinae praeuaricatore quondam, tum ultore, armis teneretur; cum equites R. relegarentur, uiri boni lapidibus e foro pellerentur, ſenatui non ſolum iuuare remp. ſed ne lugere quidem liceret; cum ciuis is, quem hic ordo, aſſentiente Italia, cunctiſq. gentibus, conſeruatorem patriae iudicarat, nullo iudicio, nulla lege, nullo more, ſeruitio, atque armis pelleretur, non dicam auxilio ueſtro, quod uere licet dicere, ſed certe ſilentio: tum Romae fuiſſe conſules, quiſquam exiſtimabit? qui latrones igitur, ſiquidem uos conſules? qui praedones, qui hoſtes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? magnum nomen eſt, magna ſpecies, magna dignitas, magna maieſtas conſulis: non capiunt anguſtiae pectoris tui, non recipit leuitas iſta, non egeſtas animi, non infirmitas ingenij ſuſtinet, non inſolentia rerum ſecundarum tantam perſonam, tam grauem, tam ſeueram. Seplaſia mehercle, ut dici audiebam, te ut primum adſpexit, Campanum conſulem repudiauit. audierat Decios, Magios, & de Taurea illo Iubellio aliquid acceperat: in quibus ſi moderatio illa, quae in noſtris ſolet eſſe conſulibus, non fuit, at fuit pompa, fuit ſpecies, fuit inceſſus ſaltem Seplaſia dignus, & Capua. Gabinium denique ſi uidiſſent duumuirum ueſtri illi unguentarij, citius agnouiſſent. erant illi compti capilli, & madentes cincinnorum fimbriae, & fluentes ceruſſataeq. buccae, dignae Capua, ſed illa uetere: nam haec quidem, quae nunc eſt, ſplendidiſſimorum hominum, fortiſſimorum uirorum, optimorum ciuium, mihiq. amiciſſimorum multitudine redundat: quorum Capuae te praetextatum nemo adſpexit, qui non gemeret deſiderio mei, cuius conſilio cum uniuerſam remp. tum illam ipſam urbem meminerant eſſe ſeruatam. me inaurata ſtatua donarant: me patronum unum adſciuerant: a me ſe habere uitam, fortunas, liberos arbitrabantur, me et praeſentem contra latrocinium tuum ſuis decretis, legatiſq. defenderunt, & abſentem, principe Cn. Pompeio referente, & de corpore reip. tuorum ſcelerum tela reuellente, reuocarunt. An tu eras conſul, cum in Palatio mea domus ardebat, non caſu aliquo, ſed ignibus iniectis, inſtante te? ecquod in hac urbe maius umquam incendium fuit, cui non conſul ſubuenerit? at tu illo ipſo tempore, apud ſocrum tuam, prope a meis aedibus, cuius domum ad meam exhauriendam patefeceras, ſedebas non exſtinctor, ſed auctor incendij, & ardentes faces furijs Clodianis paene ipſe conſul miniſtrabas. An uero reliquo tempore conſulem te quiſquam duxit? quiſquam tibi paruit? quiſquam in curiam uenienti aſſurrexit? quiſquam conſulenti reſpondendum putauit? numerandus eſt ille annus denique in rep. cum obmutuiſſet ſenatus; iudicia conticuiſſent; maererent boni; uis latrocinij ueſtri tota urbe uolitaret; neque ciuis unus ex ciuitate, ſed ipſa ciuitas tuo, & Gabinij ſceleri, furoriq. ceſſiſſet?

E X P L A N A T I O

IN. TOGA *praetexta* } ſuſtuli copulam, Et: nam antea legebatur, Toga & praetexta, mendoſe: cum praetexta ſit toga. IN. SEX. *Clodio* } cum eum magiſtrum ludorum Compitalibus eſſe uoluiſti. ſupra: Sex. Clodium, qui numquam praetextatus fuiſſet, praetextatum uolitare paſſus es. SINE *eo conſilio* } ſine ſenatu: quod ſummum conſilium uocabatur. HABERETVR *in foro,* } pro Aurelio tribunali. Supra. IN *templum Caſtoris* } ſupra. REVVLSIS *gradibus,* } ne cui, qui, ferente leges Clodio, obnunciare, intercedere, aut aliquo modo uellet impedire, daretur introitus. Pro Domo: Cum arma in aedem Caſtoris comportabas; nihil aliud, niſi uti ne quid per uim agi poſſet, machinabare: cum uero gradus Caſtoris conuelliſti, ac remouiſti; tum, ut modeſte tibi agere liceret, homines audaces ab eius templi

pli aditu, atque adſcenſu remouiſti. A. CONIVRATORVM *reliquijs,*} pro Sextio: lex erat lata uaſto, ac relicto foro, & ſicarijs, ſeruiſq. tradito. A. CATILINAE *praeuaricatore*} Catilinam a P. Clodio repetundarum eſſe accuſatum, eoq. praeuaricante abſolutum, & Aſconius auctor eſt, & Cicero ipſe his uerbis in ea de Haruſp. reſp. A Catilina pecuniã accepit, ut turpiſsime praeuaricaretur. CVM *equites Romani relegarentur,*} hoc dicit propter L. Aelium Lamiam, ſtudioſiſsimum Ciceronis, principem equeſtris ordinis, edicto Gabinij conſulis relegatum, quod eo auctore ueſtitum equites, lege Clodia promulgata, mutauerant, & una cum ipſo pro ſalute Ciceronis populo ſupplicauerant. pro Sextio: L. Lamia, qui cum me ipſum pro ſumma familiaritate, quae mihi cum fratre, cum patre eius erat, unice diligebat, tamen pro rep. uel mortem oppetere cupiebat, in concione relegauit, edixitq. ut ab urbe abeſſet millia paſſuum ducenta; quod eſſet auſus pro ciui, pro benemerito ciui, pro amico, pro rep. deprecari. Poſt Red. in ſen. VIRI *boni lapidibus e foro pellerentur;*} pro Sextio: Armati homines forum & conciones tenebant: caedes, & lapidationes fiebant. Pro Domo: Cum eos, qui in conuentu uirorum bonorum uerba de me fecerant, adeſſe iuſsiſti, eorumq. aduocationem manibus, ferro, lapidibus diſcuſsiſti; tum profecto oſtendiſti, uim tibi maxime diſplicere. SEPLASIA} platea unguentariorum Capuae. In Rullum, 2. Valerius Max. Plinius, alij. CAMPANVM *conſulem*} duumuiri Capuae pro conſulibus erant. duumuiros autem C. Caeſar conſul, lege lata de agro Campano diuidendo, creauerat ſocerum ſuum Piſonem, & generum Cn. Pompeium. poſt Red. in ſen. Capuae ne te putabas, in qua urbe domicilium quondam ſuperbiae fuit, conſulem eſſe, ſicut eras eo tempore, an Romae, in qua ciuitate omnes ante uos conſules ſenatui paruerunt? Infra: Gabinium denique ſi uidiſſent duumuirum unguentarij illi ueſtri, citius agnouiſſent. REPVDIAVIT.} quod ſi Campanis conſul eorum Piſo non placuit: quanto magis, qui Romae conſul eſſet, indignus fuit? DECIOS, *Magios, & de Taurea illo Iubellio aliquid acceperat.*} Seplaſia ſuos Campanos, de quibus audierat, regio quodam ſpiritu, & Campana ſuperbia elatos, Piſoni praeferebat. De Decio Iubellio mentio fit in Epitome lib. XII. de Magio Liuius lib. XXII. & agr. 2. de Taurea Iubellio Liuius lib XXIII. & XXVI. SALTEM *Seplaſia dignus, & Capua.*} non ille quidem Romana moderatione, Seplaſia tamen, & Capua dignus. at in Piſone nec pompa, nec ſpecies, nec inceſſus, non modo Roma, ſed nec Seplaſia dignus, & Capua. itaque Campanum conſulem iure Seplaſia repudiauit. CITIVS} potius, ut Phil. 2. citius dixerim iactaſſe ſe aliquos, ut fuiſſe in ea ſocietate uiderentur, cum conſcij non fuiſſent, quam ut quiſquam celari uellet, qui fuiſſet. MADENTES} unguentis. FLVENTES,} pinguiores opinor ſignificari: ut lib. 2. de orat. Gallum eiecta lingua, buccis fluentibus. CERVSSATAE} ceruſſa dealbate. OPTIMORVM *ciuium,*} erant enim hoc tempore ciues Romani, colonia lege Caeſaris deducti. pro Sextio: Qua de cauſſa & tum conuentus ille Capuae huic apud me P. Sextio maximas gratias egit: & hoc tempore ijdem homines, nomine commutato coloni, decurioneſq. beneficium P. Sextij teſtimonio declarant. ILLAM *ipſam urbem*} pro Sextio: Conuentus ille Capuae, qui propter ſalutem illius urbis, conſulatu conſeruatam meo, me unum patronum adoptauit. PRINCIPE *Cn. Pompeio referente,*} referente non in ſenatu Romae, ſed Capuae, in qua duumuirum eum fuiſſe iam dixi. planius in ea poſt Red. in ſen. Qui in colonia nuper conſtituta cum ipſe gereret magiſtratum, in qua nemo erat emptus interceſſorum, uim & crudelitatem priuilegij auctoritate honeſtiſsimorum hominum, & publicis litteris conſignauit, princepsq. Italiae totius praeſidium ad noſtram ſalutem implorandum putauit. NON *caſu aliquo, ſed ignibus iniectis,*} pro Domo: Domus ardebat in Palatio, non fortuito, ſed oblato incendio. APVD *ſocrum tuam.*} eadem res pro Domo: Columnae marmoreae ex aedibus meis, inſpectante populo Romano, ad ſocrum conſulis portabantur.

ORATIO

AT ne tum quidem emerſiſti, lutulente Caeſonine, ex miſerrimis naturae tuae ſordibus, cum experrecta tandem uirtus clariſſimi uiri celeriter & uerum amicum, & optime meritum ciuem, & ſuum priſtinum morem requiſiuit; neque eſt ille uir paſſus, in ea rep. quam ipſe decorarat, atque auxerat, diutius ueſtrorum ſcelerum peſtem morari: cum tamen ille, qualiſcumque eſt, qui eſt ab uno te improbitate uictus, Gabinius collegit ipſe ſe, uix, ſed collegit tamen, & contra ſuum Clodium primum ſimulate, deinde non libenter, ad extremum tamen pro Cn. Pompeio uere uehementerq. pugnauit. quo quidem in ſpectaculo mira populi aequitas erat: uter eorum periſſet, tamquam laniſta, in eiuſmodi pari lucrum fieri putabat, immortalem uero quaeſtum, ſi uterque cecidiſſet. ſed ille tamen agebat aliquid, tuebatur auctoritatem ſummi uiri: erat ipſe ſceleratus, erat gladiator, cum ſcelerato tamen, & cum pari gladiatore pugnabat. tu, ſcilicet homo religioſus, & ſanctus, foedus, quod meo ſanguine in pactione prouinciarum iceras, frangere noluiſti. cauerat enim ſibi ille ſororius adulter, ut, ſi tibi prouinciam, ſi exercitum, ſi pecuniam, ereptam ex reip. uiſceribus, dediſſet, omnium ſuorum ſcelerum ſocium te, adiutoremq. praeberes. itaque in illo tumultu fracti faſces, ictus ipſe: quotidie tela, lapides, fugae: deprehenſus denique cum ferro ad ſenatum is, quem ad Cn. Pompeium interimendum collocatum fuiſſe conſtabat. ecquis audiuit non modo actionem aliquam, aut relationem, ſed uocem omnino, aut querellam tuam? conſulem tu te fuiſſe putas, cuius in imperio, qui remp. ſenatus auctoritate ſeruarat, idemq. in Italia, qui omnes omnium gentium partes tribus triumphis deuinxerat, is ſe in publico tuto ſtatuit eſſe non poſſe? An tum eratis conſules, cum, quacumque de re uerbum facere coeperatis, aut referre ad ſenatum, cunctus ordo reclamabat, oſtendebatq. nihil eſſe uos acturos, niſi prius de me retuliſſetis, cum uos, quamquam foedere obſtricti tenebamini, tamen cu-

pere uos diceretis, ſed lege impediri? quae lex priuatis hominibus eſſe lex non uidebatur, inuſta per ſeruos, inciſa per uim, impoſita per latrocinium, ſublato ſenatu, pulſis e foro bonis omnibus, capta rep. contra omnes leges, nullo ſcripta more; hanc qui ſe metuere dicerent, conſules, non dicam animi hominum, ſed faſti ulli ferre poſſunt? nam ſi illam legem non putabatis, quae erat contra omnes leges, indemnati ciuis, atque integri capitis, bonorumq. tribunicia proſcriptio; hac tamē obſtricti pactione tenebamini: quis uos non modo conſules, ſed liberos fuiſſe putet, quorum mens fuerit oppreſſa praemio, lingua adſtricta mercede? ſin illam uos ſoli legem putabatis: quiſquam uos conſules tunc fuiſſe, aut nunc eſſe conſulares putet, qui eius ciuitatis, in qua in principum numero uultis eſſe, non leges, non inſtituta, non mores, non iura noritis? An, cum proficiſcebamini paludati in prouincias uel emptas, uel ereptas, cōſules uos quiſquam putauit? itaque, credo, ſi minus frequentia ſua ueſtrum egreſſum ornando, atque celebrando, at ominibus ſaltem bonis, ut conſules, non triſtiſſimis, ut hoſtes, aut proditores, perſequebantur.

EXPLANATIO

CLARRSSIMI *uiri*} Cn. Pompeij. VERVM *amicum,*} ipſum Ciceronem. SVVM *priſtinum morem*} tuendae reip. GABINIVS *collegit ipſe ſe,*} pro Domo: Freg i foedus Gabinius: Piſo tamen in fide manſit. TAMQVAM *laniſta*} qui gladiatorum paria in certamen adducit, cum eos ante in ludo pugnandi arte inſtruxerit. SORORIVS *adulter,*} Clodius, qui cum ſororibus rem habuiſſe dicebatur. IN ILLO *tumultu*} in certamine, quod ei cum Gabinio fuit. FRACTI *faſces.*} Gabinij conſulis. ICTVS *ipſe:*} conſul. poſt Red. ad Quir. DEPREHENSVS} Clodij libertus Damio. Aſconius pro Milone. QVI *remp.*} de ſe ipſo loquitur, cui in Italia eſſe non licuit. IDEM Q. *in Italia,*} recte puto reſtitui poſſe, Is neque in Italia: pro, is ne in Italia quidem. Lex enim Clodia ultra CD millia abeſſe ab urbe eum iubebat. ad Att. lib. III. QVI *omnes*} hoc de Pompeio, qui ſe in publico tuto ſtatuit eſſe non poſſe. FASTI} conſulares. PROSCRIPTIO,} proſcripſit lege ſua Clodius Ciceronis bona. NON *leges, non inſtituta, non mores, non iura noritis?*} haec enim qui norunt, legem eſſe non putant eam, quae ſit inuſta per ſeruos, inciſa per uim, impoſita per latrocinium, ſublato ſenatu, pulſis e foro bonis omnibus, capta rep. contra omnes leges, nullo ſcripta more.

ORATIO

TV *ne etiam, immaniſſimum, ac foediſſimum monſtrum, auſus es meum diſceſſum illum, teſtem ſceleris, & crudelitatis tuae, maledicti & contumeliae loco ponere? quo quidem tempore ccpi, P. C. fructum immortalem ueſtri in me & amoris, & iudicij, qui non ad murmuratione, ſed uoce, & clamore, abiecti hominis, & ſemiuiui furorem petulantiamq. fregiſtis. tu luctum ſenatus, tu deſiderium equeſtris ordinis, tu ſqualorem Italiae, tu curiae taciturnitatem annuam, tu ſilentium perpetuum iudiciorum, ac fori, tu cetera illa in maledicti loco pones, quae meus diſceſſus reip. uulnera inflixit? qui ſi calamitoſiſſimus fuiſſet, tamē miſericordia dignior, quam contumelia, & cum gloria potius eſſe coniunctus, quam cum probro, putaretur; atque ille, dolor meus dumtaxat, ueſtrum quidem ſcelus, ac dedecus haberetur, cum uero (forſitan hoc, quod dicturus ſum, mirabile auditu eſſe uideatur: ſed certe id dicam, quod ſentio) cum tantis a uobis P. C. beneficijs affectus ſim, tantis honoribus, non modo illam calamitatem eſſe non duco, ſed ſi quid mihi poteſt a rep. eſſe ſeiunctum, quod uix poteſt, priuatim ad meum nomen augendum, optandam duco mihi fuiſſe illam, expetendamq. fortunam. atque, ut tuum laetiſſimum diem cum triſtiſſimo meo conferam, utrum tandem bono uiro, & ſapienti optabilius putas, ſic exire a patria, ut omnes ſui ciues ſalutem, incolumitatem, reditum precentur, quod mihi accidit; an, quod tibi proficiſcenti euenit, ut omnes exſecrarentur, male precarentur, unam tibi illam uiam, & perpetuam eſſe uellent? mihi medius fidius in tanto omnium mortalium odio, iuſto praeſertim, & debito, quaeuis fuga potius, quam ulla prouincia, eſſet optatior. Sed perge porro: nam, ſi illud meum turbulentiſſimum tempus profectionis tuo tranquilliſſimo praeſtat; quid conferam reliqua, quae in te dedecoris plena fuerunt, in me dignitatis? Me Kal. Ian. qui dies poſt obitum, occaſumq. noſtrum reip. primus illuxit, frequentiſſimus ſenatus, concurſu Italiae, referente clariſſimo atque fortiſſimo uiro, P. Lentulo, conſentiente populo R. atque una uoce reuocauit. me idem ſenatus exteris nationibus, me legatis, magiſtratibusq. noſtris auctoritate ſua, conſularibus litteris, non, ut tu nuper dicere auſus es, orbatum patria, ſed, ut ſenatus illo ipſo tempore appellauit, ciuem, ſeruatoremq. reip. commendauit: ad meam unius ſalutem ſenatus auxilium omnium ciuium cuncta ex Italia, qui remp. ſaluam eſſe uellent; conſulis uoce & litteris implorandum putauit. mei capitis ſeruandi cauſſa Romam uno tempore, quaſi ſigno dato, Italia tota conuenit: de mea ſalute P. Lentuli, praeſtantiſſimi uiri, atque optimi conſulis, Cn. Pompeij, clariſſimi, atque inuictiſſimi ciuis, ceterorumq. principum ciuitatis celeberrimae & grauiſſimae conciones fuerunt. de me ſenatus ita decreuit, Cn. Pompeio auctore, & eius ſententiae principe, ut, ſi quis impediſſet reditum meum, in hoſtium numero putaretur; ijsq. uerbis ea de me ſenatus auctoritas declarata eſt, ut nemini ſit triumphus honorificentius, quam mihi ſalus, reſtitutioq. perſcripta. de me, cum omnes magiſtratus promulgaſſent, praeter unum praetorem, a quo non fuit poſtulandum, fratrem inimici mei, praeterq. duos, de lapide emptos, tribunos pl. legem comitijs centuriatis tulit P. Lentulus conſul de collegae Q. Metelli ſententia, quem mecum eadem reſp. quae in tribunatu eius diſiunxerat, in conſulatu, uirtute optimi, ac iuſtiſ-*

ſimi

ſimi uiri, ſapientiaq. coniunxit. quae lex quemadmodum accepta ſit, quid me attinet dicere? ex uobis audio, nemini ciui ullam, quo minus adeſſet, ſatis iuſtam excuſationem eſſe uiſam, nullis comitijs umquam neque multitudinem hominum tantam, neque ſplendidiorem fuiſſe. hoc certe uideo, quod indicant tabulae publicae, uos rogatores, uos diribitores, uos cuſtodes fuiſſe tabularum; & , quod in honoribus ueſtrorum propinquorum non facitis, uel aetatis excuſatione, uel honoris, id in ſalute mea, nullo rogante, uos ueſtra ſponte feciſtis.

EXPLANATIO

ANNVAM,} Piſone, & Gabinio cos. QVI *ſi calamitoſiſſimus fuiſſet,*} mihi: quem potius glorioſiſsimum fuiſſe duco. VESTRVM} Piſonis, & Gabinij. TANTIS *beneficijs, tantis honoribus*} in me reſtituendo. LAETISSIMVM *diem*} quo in prouinciam profectus es: qui tibi laetiſsimus uidetur fuiſſe, mihi, & alijs contra. VNAM *tibi illam uiam, & perpetuam eſſe uellent?*} Perpetuam, quae numquam deſineret, quae finem non inueniret: ne umquam redires, ſed eius uiae finem nullum reperires. Eius enim, qui redit, perpetua uia non eſt. eodem modo Turpilius apud Nonium: Egredere: atque utinam iſtuc perpetuum itiner ſit tibi. CONSENTIENTE *populo R. atque una uoce*} Phaernus, Conſentiente, atque una uoce. quod ualde non arridet;. fit enim illuſtrior Ciceronis reditus, ſi non modo a ſenatu, ſed a populo etiam reuocetur. QVI *remp. ſaluam eſſe uellent,*} poſt Red. in ſen. Quid magnificentius, quid praeclarius mihi accidere potuit, quam, quod illo petente uos decreuiſtis, ut cuncti ex omni Italia, qui remp. ſaluam uellent, ad me unum, hominem fractum, & prope diſsipatum, reſtituendum, & defendendum uenirent? VNVM *praetorem,*} Appium. pro Milone: ſeptem praetores, octo tribuni pl. illius aduerſarij, defenſores mei. DVOS *tribunos pl.*} Sex. Atilium Serranum, & Num. Quinctium. pro Sextio, & Pedianus. DE *lapide emptos*} pecunia corruptos a Clodio. Morem notauit emendi ſeruos de lapide. IN *tribunatu eius*} cum Q. Metellus Ciceronem conſulem extremo conſulatus die concionis habendae poteſtate priuauit. ſupra. SPLENDIDIOREM} Phaernus, Splendorem. Malo, Splendidiorem: ut & numerus, & ſplendor hominum notetur. VOS *rogatores,*} rogaſſe populum pro ſalute mea. VOS *diribitores,*} diſtributores tabularum. Infra: An ego exſpectem, dum de te quinque, & ſeptuaginta tabellae diribeantur? Poſt Red. in ſen. Quando illa dignitate rogatores, diſtributores, cuſtodeſq. uidiſtis? Plinius de populo Romano lib. XXXVI. c. 15. Qui gentes, & regna diribet. CVSTODES} ne quid fraudis committeretur.

ORATIO

CONFER nunc, Epicure noſter, ex hara producte, non ex ſchola, confer, ſi audes, abſentiam tuam cum mea. Obtinuiſti prouinciam conſularem finibus ijs, quos lex cupiditatis tuae, non quos lex generi tui pepigerat. nam lege Caeſaris iuſtiſſima, atque optima populi liberi plane & uere erant liberi: lege autem ea, quam nemo legem, praeter te, & collegam tuum, putauit, omnis erat tibi Achaia, Theſſalia, Athenae, cuncta Graecia addicta. habebas exercitum tantum, quantum tibi non ſenatus, aut populus R. dederat, ſed quantum tua libido conſcripſerat. aerarium exhauſeras. Quas res geſſiſti in imperio, exercitu, prouincia conſulari? quas res geſſerit, quaero? qui ut uenit ſtatim, nondum commemoro rapinas, non exactas pecunias, non captas, non imperatas, non neces ſociorum, non caedem hoſpitum, non perfidiam, non immanitatem, non ſcelera praedico: mox, ſi uidebitur, ut cum fure, ut cum ſacrilego, ut cum ſicario, diſputabo: nunc meam ſpoliatam fortunam conferam cum florente fortuna imperatoris. Quis umquam prouinciam cum exercitu obtinuit, qui nullas ad ſenatum litteras miſerit? tantam uero prouinciam, cum tanto exercitu, Macedoniam praeſertim, quae tantis barbarorum gentibus attingitur, ut ſemper Macedonibus imperatoribus ijdem fines prouinciae fuerint, qui gladiorum, atque pilorum: ex qua aliquot praetorio imperio, conſulari quidem nemo redijt, qui incolumis fuerit, quin triumpharit. eſt hoc nouum, multo illud magis.

EXPLANATIO

EX. HARA *producte,*} propter ſordes, & uitia. NON *ex ſchola.*} quia nullas litteras didiciſti, corporis uoluptate contentus. AERARIVM *exhauſeras.*} pro ſtipendio. ſupra: Cauerat enim ſibi ille ſororius adulter, ut, ſi tibi prouinciam, ſi exercitum, ſi pecuniam, ereptam ex reip. uiſceribus, dediſſet, omnium ſuorum ſcelerum ſocium te, adiutoremq. praeberes. CVM *florente fortuna imperatoris.*} ironia. qui enim dignus hoc nomine, qui prouinciam Macedoniam cum exercitu obtinens, nullas ad ſenatum de rebus geſtis litteras miſerit? QVI *gladiorum,*} certi numquam fuerunt Macedoniae fines, niſi qui armis, & uirtute noſtrorum imperatorum ſtatuerentur. QVI *incolumis fuerit,*} qui rem proſpere geſſerit. QVIN *triumpharit.*} excepto tamen L. Torquato.

ORATIO

APPELLATVS eſt hic uulturius, illius prouinciae, ſi dijs placet, imperator. ne tum quidem, Paulle noſter, tabulas Romam cum laurea mittere audebas? miſi, inquit. quis umquam recitauit? quis, ut recitarentur, poſtulauit? nihil enim mea refert, utrum tu, conſcientia oppreſſus ſcelerum tuorum, nihil umquam auſus ſis ſcribere ad eum ordinem, quem deſpexeras, quem afflixeras, quem deleueras; an amici tui tabulas abdiderint, ijdemq. ſilentio ſuo temeritatem, atque audaciam tuam condemnarint, atque haud ſcio, an malim te uideri nullo pudore fuiſſe in litteris mittendis, an amicos tuos plus habuiſſe & pudoris, & conſilij, quam aut te uideri pudentiorem fuiſſe, quam ſoles, aut tuum factum non eſſe condemnatum iudicio amicorum. quod ſi non tuis nefarijs in hunc ordinem contumelijs in perpetuum tibi curiam praecluſiſſes: quid tandem erat actum, aut geſtum in tua prouincia, de quo ad ſenatum cum gratulatione aliqua ſcribi abs te oporteret? uexatio Macedoniae? an opidorum turpis amiſſio? an ſociorum direptio? an agrorum depopulatio? an munitio Theſſalonicae? an obſeſſio militaris uiae? an exercitus noſtri interitus, ferro, fame, frigore, peſtilentia? tu uero, qui ad ſenatum nihil ſcripſeris, ut in urbe nequior inuentus es, quam Gabinius, ſic in prouincia paullo tamen, quam ille, demiſſior: nam ille gurges, atque heluo, natus abdomini ſuo, non laudi, atque gloriae, cum equites R. in prouincia, cum publicanos, nobiſcum & uoluntate, & dignitate coniunctos, omnes fortunis, multos fama, uitaq. priuaſſet; cum egiſſet aliud nihil in illo exercitu, niſi ut urbes depopularetur, agros uaſtaret, exhauriret domos; auſus eſt (quid enim ille non audeat?) a ſenatu ſupplicationem per litteras poſtulare: o dij immortales, tu ne etiam, atque adeo uos, geminae uoragines, ſcopuliq. reip. uos meam fortunam deprimitis, ueſtram extollitis? cum de me ea S. C. abſente facta ſint, eae conciones habitae, is motus fuerit municipiorum & coloniarum omnium, ea decreta publicanorum, ea collegiorum, ea denique generum, ordinumq. omnium, quae ego non modo optare numquam auderem, ſed cogitare non poſſem; uos autem ſempiternas foediſſimae turpitudinis notas ſubieritis. an ego, ſi te & Gabinium cruci ſuffixos uiderem, maiore afficerer laetitia ex corporis ueſtri laceratione, quam afficior ex famae? nullum eſt ſupplicium putandum, quo affici caſu aliquo etiam boni uiri, forteſq. poſſunt. atque hoc quidem etiam iſti tui dicunt uoluptarij Graeci: quos utinam ita audires, ut erant audiendi: numquam te in tot flagitia ingurgitaſſes. uerum audis in praeſepibus, audis in ſtupris, audis in cibo, & uino. ſed dicunt iſti ipſi, qui mala dolore, bona uoluptate definiunt, ſapientem, etiam ſi in Phalaridis tauro incluſus, ſuccenſis ignibus torreatur, dicturum tamen, ſuaue illud eſſe, ſeq. ne tantulum quidem commoueri. tantam uirtutis uim eſſe uoluerunt, ut non poſſet umquam eſſe uir bonus non beatus. quae eſt igitur poena? quod ſupplicium? id mea ſententia, quod accidere nemini poteſt, niſi nocenti; ſuſcepta fraus, impedita & oppreſſa mens, bonorum odium, nota inuſta a ſenatu, amiſſio dignitatis. nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginienſes, reſectis palpebris, illigatum in machina uigilando necauerunt, ſupplicio uidetur affectus; nec C. Marius, quem Italia, ſeruata ab illo, demerſum in Minturnenſium paludibus, Africa, deuicta ab eodem, expulſum, & naufragum uidit. fortunae enim iſta tela ſunt, non culpae: ſupplicium autem eſt poena peccati. neque uero ego, ſi umquam uobis mala precarer, quod ſaepe feci, in quo dij immortales meas preces audiuerunt; morbum, aut mortem, aut cruciatum precarer: Thyeſtea eſt iſta exſecratio, poetae uulgi animos, non ſapientum, mouentis:

„ Vt tu naufragio expulſus, uſpiam ſaxis fixus aſperis,
„ Euiſceratus, latere penderes, (ut ait ille) ſaxa ſpargens tabo, Sanie, & ſanguine atro: non ferrem omnino moleſte, ſi ita accidiſſet; ſed id tamen eſſet humanum. M. Marcellus, qui ter conſul fuit, ſumma uirtute, pietate, gloria militari, perijt in mari: qui tamen ob uirtutem gloria & laude uiuit. in fortuna quadam eſt illa mors, non poena putanda. quae eſt igitur poena? quod ſupplicium? quae ſaxa? quae cruces? Ecce duos duces in prouincijs populi R. habere exercitus, appellari imperatores; horum alterum ſic fuiſſe infirmatum conſcientia ſcelerum, & fraudum ſuarum, ut ex ea prouincia, quae fuerit ex omnibus una maxime triumphalis, nullam ſit ad ſenatum litteram mittere auſus. ex qua prouincia modo, uir omni dignitate ornatiſſimus, L. Torquatus, magnis rebus geſtis, me referente, abſens imperator eſt appellatus, unde his paucis annis Cn. Dolabellae, C. Curionis, M. Luculli iuſtiſſimos triumphos uidimus; ex ea, te imperatore, nuncius ad ſenatum allatus eſt nullus.

EXPLANATIO

VVLTVRIVS *illius prouinciae,*} raptor, & praedator, ut uultur, Macedoniae. pro Sextio: Exierunt malis ominibus, atque exſecrationibus duo uulturij. Apud Cariſium Scaurus in Caepionem: Nefarius uulturius, patriae parricida. Idem: Vulturius reip. SI DIIS *placet,*} indignantis: de quo iam diximus. PAVLLE *noſter,*} quia Paullus Aemilius, Africani minoris pater, in Macedonia fuit imperator, ex qua, capto rege Perſeo, triumphauit, ideo Piſonem per irriſionem Paullū appellat, quaſi ſimilē eius, cuius erat diſsimillimus. TABVLAS} litteras, ut infra. TEMERITATEM, *atque audaciam tuā*} qui ſcribere auderes ad eum ordinem, quem deſpexeras, afflixeras, deleueras. PVDENTIOREM} in litteris non mittendis. Duas partes habet haec ſententia, priorem de miſsis a Piſone litteris ad ſenatum, ſed abditis conſilio amicorum; poſteriorem, de non miſsis, nec abditis. prior habet Piſonis impudentiam, amicorum ſilentio condemnatam: poſterior Piſonis conſcientiā notat; qui cum ſciret a ſe conſule ſenatus auctoritatem prorſus eſſe contemptam, ſcribere ad cū de re geſta, & ſupplicationis honorem poſtulare merito

non

non auderet: quod eius factum amici non condemnarunt, nullis ab eo ad ſenatum litteris acceptis. Vtrum, inquit, malim, neſcio. Si litteras miſiſti, impudentiam oſtendis: ſi non miſiſti, male te de ſenatu meritum eſſe confiteris. NON *eſſe condemnatum*} ne ſi hoc quidem eſſet, hoc ne malim, an illud, conſtituere facile queam. AN *munitio Theſſalonice? an obſeſſio militaris uiae?*} de utraque re ſic in ea de Prouincijs. Macedonia ſic a barbaris, quibus eſt propter auaritiam pax erepta, uexatur, ut Theſſalonicenſes, poſiti in gremio imperij noſtri, relinquere opidum, & arcem munire cogantur: ut uia illa noſtra, quae per Macedoniam eſt uſque ad Helleſpontum militaris, non ſolum excurſionibus barborum ſit infeſta, ſed etiam caſtris Thracijs diſtincta, ac notata. EXERCITVS *noſtri interitus, ferro, fame, frigore, peſtilentia?*} in eadem. Iam uero exercitus illle noſter, ſuperbiſsimo delectu, & duriſsima conquiſitione collectus, omnis interijt. DEMISSIOR.} quia litteras ad ſenatum mittere non es auſus. CVM *equites Romanos*,} in eadem. NOBISCVM} cum ſenatu. DIGNITATE} quia ſenatoriae dignitati equeſtris proxima eſt. VORAGINES,} quibus abſorpta reſp. eſt. SCOPVLIQ.} in quibus naufragium reſp. fecit. COLLEGIORVM,} non omnium, (nam & quaedam, a ſenatu ſublata, P. Clodius in tribunatu reſtituit, & alia permulta ex omni urbis faece, ac ſeruitio conſtituit) ſed eorum, quae numquam ſenatus remouerat; quod ea reip. ratio poſtulare uidebatur. EX *famae*.} laceratione. quod ſi cui durius uidetur, legat illud infra: Cruentare corpus ſuum? maior hoc eſt uitae, famae, ſalutis ſuae uulneratio. Antea, Ex infamia. AFFICI *caſu aliquo*} ut ego nullo meo crimine ſum affectus. VOLVPTARII} Epicurei. DICVNT} ſupplicium in culpa ponentes: ubi culpa abſit, ſupplicium non putantes. VT *erant audiendi:*} tu enim eos de uoluptate audis: ſi de honeſto, de probitate, ac uirtute aliquid dicunt, non audis. SERVATA *ab illo*,} bello Cimbrico. DEVICTA *ab eodem*,} bello Iugurthino. THYESTEA} Thyeſtis contra Atreum fratrem. VT *ait ille*,} Ennius, qui Thyeſtem tragoediam ſcripſit. M. MARCELLVS,} nepos eius, qui Syracuſas cepit, primus cum Hannibale feliciter pugnauit. PIETATE,} aut generatim, ideſt probitate, dictum accipe: aut pietate erga patrem, cuius honorem auxit, in inſcriptione, quam poſuit in monumentis aui ſui ad Honoris & Virtutis aedem. Aſconius. GLORIA *militari*,} bis triumphauit. PERIIT *in mari:*} apud Africam. OB *uirtutem gloria*} Phaernus, Ob uirtntem in gloria. quod poſſum concedere. IN *fortuna quadam*} dicam quod ſentio. Senſus hic: mors illa in fortuna quadam, non in poena, putanda eſt; haud omnino mihi probatur. occurrunt autē correctiones duae, quas eruditorum hominum iudicio pro mea conſuetudine libenter permitto, una, ut legatur: Importuna quaedam eſt illa mors, non poena putanda: (nam, In poena, in paucis eſt antiquis libris, eſt quidem in eo, quem Phaernus habuit, ſed is quoque ſaepe mendoſus eſt) altera: Infortuna quaedam eſt illa mors, non poena putanda: ut, Infortuna, pro, caſu illata, unico uerbo dictum ſit. at eſt inſolens in Latina lingua. quam multa, in ijs quidem libris, qui ad aetatem noſtram peruenerunt, ſingularia ſunt? uſitatum fuiſſe, ſi quis, unde deductum ſit infortunium, conſideret, facile, ut opinor, animaduertet. Accedit Plinij teſtimonium. nam lib. XXXV. c. 6. ubi uulgo legitur, Importuna haec omnia, ac nouitia, antiquus liber habet, In fortuna, diſiunctis tamen uocibus, uitio librariorum, uerbi nouitatem reſpuentium. Nam quod Phaerno placuit, In poena putanda: inde natū puto, quia, cum, In fortuna, ſeparatim legeretur, alterum, In, reddi oportere uidebatur. & omnino inſitū hoc, & plane perſuaſum Phaerno fuit, ut in Cicerone finem uerſus uitare uellet. quod ſi fiat, infinita mutatio conſequetur. nam, & ſi uitioſam eſſe orationem, quae ſimilitudinem uerſus habeat, noſter hic in Otatore docet: ipſe tamen in hoc uitium ſaepe imprudens incurrit, dum in explicanda ſententia potius, quam in collocandis uerbis, operam, ac ſtudium ponit. SAXA} reſpexit ad poetae uerba, ſaxis fixus aſperis. ESSE *duos*} exponit, quae putanda ſit poena, quod ſupplicium, quae ſaxa, quae cruces. MODO} octo annis ante. ABSENS *imperator eſt appellatus*;} cur, Abſens, dicit, cum ij, qui ab ſenatu imperatores appellarentur, omnes abeſſent? malim pro, Abſens, Ab ſenatu. quo modo etiam diſtinguetur ab ijs, qui ab exercitu imperatores appellabantur. Miror hunc non triumphaſſe: cum imperator ſit appellatus, & cum ſupra dixerit Cicero, conſulari neminem imperio ex Macedonia rediſſe, qui incolumis fuerit, quin triumpharit. CN. *Dolabellae*,} eius, quem C. Caeſar accuſauit. Suetonius. C. CVRIONIS,} triumphauit de Dardanis.

ORATIO

AB altero allatae litterae, recitatae, relatum ad ſenatum. dij immortales, id ne ego optarem, ut inimicus meus ea, qua nemo umquam, ignominia notaretur? ut ſenatus is, qui in eam iam benignitatis conſuetudinem uenit, ut eos, qui bene remp. geſſerint, nouis honoribus afficiat, & numero dierum, & genere uerborū; huius unius litteris nunciantibus non crederet, poſtulantibus denegaret? his ego rebus paſcor, his delector, his perfruor; quod de uobis hic ordo opinatur non ſecus, ac de taeterrimis hoſtibus; quod uos equites R. quod ceteri ordines, quod cuncta ciuitas odit; quod nemo bonus, nemo denique ciuis eſt, qui modo ſe ciuem eſſe meminerit, qui uos non oculis fugiat, auribus reſpuat, animo aſpernetur, recordatione denique ipſa conſulatus ueſtri perhorreſcat. haec ego ſemper de uobis expetiui, haec optaui, haec precatus ſum. plura etiam acciderunt, quam uellem. nam, ut amitteretis exercitum, numquam mehercule optaui. illud etiam accidit, praeter optatum meum, ſed ualde ex uoluntate: mihi enim non uenerat in mentem, furorem, & inſaniam optare uobis, in quam incidiſtis. atqui fuit optandum: me tamen fugerat deorum immortalium has eſſe in impios, & conſceleratos poenas certiſſimas conſtitutas. nolite enim putare, P.C. ut in ſcena uidetis, homines conſceleratos impulſu deorū

terreri

terreri furiarum taedis ardentibus: ſua quemque fraus; ſuum facinus, ſuum ſcelus, ſua audacia de ſanitate, ac mente deturbat: hae ſunt impiorum furiae, hae flammae, hae faces. ego te non uaecordem, non furioſum, non mente captum, non tragico illo Oreſte, aut Athamante dementiorem putem, qui ſis auſus primum facere, (nam id eſt caput) deinde paullo ante Torquato, grauiſſimo, & ſanctiſſimo uiro, premente, confiteri, te prouinciam Macedoniam, in quam tantum exercitum tranſportaſſes, ſine ullo milite reliquiſſe? mitto de amiſſa maxima parte exercitus: ſit hoc infelicitatis tuae: dimittendi uero exercitus quam potes afferre cauſſam? quam poteſtatem habuiſti? quam legem? quod S. C.? quod ius? quod exemplum? quid eſt aliud furere, niſi non cognoſcere homines, non cognoſcere leges, non ſenatum, non ciuitatem? cruentare corpus ſuum? maior haec eſt uitae, famae, ſalutis ſuae uulneratio. ſi familiam tuam dimiſiſſes, quod ad neminem, niſi ad ipſum te, pertineret, amici te tui conſtringendum putarent: praeſidium tu populi R. cuſtodiam prouinciae, iniuſſu populi ſenatusq. dimiſiſſes, ſi tuae mentis compos fuiſſes?

EXPLANATIO

NOVIS *honoribus afficiat,*} Caeſarem deſignat. pro Balbo, de Prouincijs, in ep. ad Lentulum. DENEGARET?} idem in ea de Prouincijs, & ad Q. fr. lib. III. CERTISSIMAS *conſtitutas,*} Phaernus delet uerbum, Conſtitutas. niſi me numerus offenderet, probarem. ORESTE} notiſsimo matricida. ATHAMANTE} Aeoli filio, Thebarum rege, in eum furorem Iunonis ira compulſo, ut filios occideret. exſtat apud Ouidium fabula Met. lib. IV. ſed copioſius apud Iſacium Tzetzem, ubi Lycophronis illud explanat, παρθενοκτόνον θέτιν. quo loco Learchum a patre Athamante ſagittis cōfixum ait: & eam fabulam ſecutus eſt Statius lib. 2. Silu. Toruus ad hunc Athamas inſanos flecteret arcus. Et lib. I. Theb. Cui ſumpſerit arcus ,, Infelix Athamas. Nam Ouidius, non ſagittis Learchum a patre confixum, ait ſed, Vtq. ferae ſequitur ueſtigia coniugis amens: ,, Deq. ſinu matris ridentem, & parua Learchum ,, Brachia tendentem rapit; & bis terq. per auras ,, More rotat fundae: rigidoq. infantia ſaxo ,, Diſcutit ora ferox. PRIMVM *facere,*} primum dimittere exercitum, & ſine ullo milite prouinciam relinquere, deinde etiam in ſenatu confiteri. GRAVISSIMO} ſubagreſti ingenio, & infeſtiuo. uide Gellium lib. I. cap. 5. NISI *non cognoſcere homines,*} alij, Niſi, delent: ego omnino retinendum puto: ut ſit interpretatio uerbi, Furere? neque hic tantum, ſed alibi quoque ſic eſt Cicero locutus, ut in Laelio: Quid eſt aliud, cum dijs, gigantum more bellare, niſi naturae repugnare? CRVENTARE *corpus ſuum?*} an aliquis, furere, dixerit eſſe, cruentare corpus ſuum? at haec uitae, famae, ſalutis ſuae maior uulneratio eſt. Inepte nonnulli addunt, Leue eſt: ut legatur: cruentare corpus ſuum, leue eſt: cum hoc ad illud uenuſte referatur, Quid eſt aliud furere, niſi non cognoſcere homines, non cognoſcere leges? non ſenatum, non ciuitatem? deinde uero ſubiungatur: An hoc eſt furere, cruentare corpus ſuū? maior haec eſt uitae, famae, ſalutis ſuae uulneratio. Fuit ſine dubio, Leue eſt, gloſſema hominis imperiti. AD *ipſum te,*} tamquam dominum: cum dimiſsio exercitus ad remp. pertineat: quo maiore dignus animaduerſione uideris.

ORATIO

ECCE *tibi alter, effuſa iam maxima praeda, quam ex fortunis publicanorum, ex agris urbibusq. ſociorum exhauſerat, cum partim eius praedae profundae libidines deuoraſſent, partim noua quaedam, & inaudita luxuries, partim etiam in illis locis, ubi omnia diripuit, emptiones, partim permutationes ad hunc Tuſculanum montem exſtruendum, cum iam egeret, cum illa eius intermiſſa intolerabilis aedificatio conſtitiſſet; ſe ipſum, faſces ſuos, exercitum populi R. numen interdictumque deorum immortalium, reſponſa ſacerdotum, auctoritatem ſenatus, iuſſa populi, nomen ac dignitatem imperij regi Aegyptio uendidit. cum fines prouinciae tantos haberet, quantos uoluerat, quantos optauerat, quantos pretio mei capitis periculoq. emerat, his ſe tenere nō potuit, exercitum eduxit ex Syria. qui licuit extra prouinciam? praebuit ſe mercenarium comitem Regi Alexandrino. quid hoc turpius? in Aegyptum uenit, ſigna contulit cum Alexandrinis. quando hoc bellum aut hic ordo, aut populus ſuſceperat? cepit Alexandriam. quid aliud exſpectamus a furore eius, niſi ut ad ſenatum tantis de rebus geſtis litteras mittat? hic, ſi mentis eſſet ſuae, niſi poenas patriae, dijsq. immortalibus eas, quae grauiſſimae ſunt, furore atque inſania penderet, auſus eſſet, (mitto exire de prouincia) educere exercitū, bellum ſua ſponte gerere, in regnum iniuſſu populi, ac ſenatus accedere: quae cum plurimae leges ueteres, tum lex Cornelia maieſtatis, Iulia de pecunijs repetundis planiſſime uetant: ſed haec omitto: ille, ſi non acerrime fureret, auderet, quam prouinciam P. Lentulus, amiciſſimus huic ordini, cum & auctoritate ſenatus, & ſorte haberet, interpoſita religione ſine ulla dubitatione depoſuiſſet, eam ſibi tum adſciſcere, cum, etiam ſi religio non impediret, mos maiorum tamen, & exempla, & grauiſſimae legum poenae uetarent?*

EXPLANATIO

ALTER} Gabinius. Ex *fortunis publicanorum,*} publicani erant equites Romani: equeſtris autem ordinis inimiciſsimus Gabinius. itaque dixit conſul, quod in ea pro Sextio, & in ea poſt red. in

ſen.

ſen. ſcriptum eſt: Equites Romanos daturos illius diei poenas, quo, me conſule, cum gladijs in cliuo Capitolino fuiſſent. In Syria uero proconſul, quantum in eo fuit, publicanos afflixit, ac perdidit. qua de re teſtimonium afferre ex orat. de Prou. non alienum uidetur. Publicanos tradidit in ſeruitutem Iudaeis, & Syris, nationibus natis ſeruituti. Statuit ab initio, & in eo perſeuerauit, ius publicano non dicere: pactiones, ſine ulla iniuria factas, reſcidit: cuſtodias ſuſtulit: uectigales multos, ac ſtipendiarios liberauit: quo in opido ipſe eſſet, aut quo ueniret, ibi publicanum, aut publicani ſeruum eſſe uetuit. PARTIM *eius praedae*} aduerbium pro nomine: ut, largiter acerbitatis pro, multam acerbitatem, in uetere concione apud Aſconium pro Milone. LVXVRIES,} luxuriem diſtinguit a libidine. eſt enim libido in appetendo, luxuries in effundendo. PERMVTATIONES} pecunia ex permutatione Romam miſſa. TVSCVLANVM *montem*} uillam in agro Tuſculano, monti ſimiliorem, quam uillae: de qua in ea pro Sextio: Villam aedificare in oculis omnium tantam, tugurium ut iam uideatur eſſe illa uilla, quam ipſe tribunus pl. pictam olim in concionibus explicabat. Non eſt contemnendus omnium fere librorum ueterum conſenſus. habent enim, Ad hunc Tuſculanum in monte montem exſtruendum. quo maior in Gabinium quaeritur inuidia, qui in editiore colle, quem uocat montem, ſuam uillam quaſi alterum montem exſtruxiſſet. CONSTITISSET;} effuſa iam praeda. SE. IPSVM,} hiſtoria narrat, Ptolemaeum, Aegypti regem, pulſum a ſuis ciuibus propter ſcelera, reſtitutum a Gabinio, Syriae proconſule, auctoribus Caeſare, & Pompeio, mercede decem millium talentorum: ut in orat. pro Poſtumo, & apud Suetonium. NVMEN, *interdictumq. deorum immortalium,*} quia Sibyllae uerſus Aegypti regem cum exercitu reſtitui uetabant. Lucanus, Dio. RESPONSA *ſacerdotum,*} arbitror hoc dici: conſultos augures de Ptolemaeo rege, reſtituendum negaſſe. AVCTORITATEM *ſenatus,*} ſenatus decreuerat, nequis omnino regẽ reduceret: ut in ep. ad Lentulum. IVSSA *populi,*} decernere ſenatus, iubere populus dicitur. quod igitur de rege ſenatus decreuerat, idem iuſsiſſe populus uidetur. EMERAT,} a tribuno pl. Clodio, qui legem tulit de Macedonia Piſoni, Syria Gabinio tradenda. QVI *licuit*} nam & ueteres, & nouae leges id uetabant. infra. P. LENTVLVS,} qui tunc Ciliciam adminiſtrabat. AVCTORITATE *ſenatus,*} S. C. unde ep. I. ad Lentulum: Ex illo S. C. quod te referente factum eſt, tibi decernit, ut regem reducas. SORTE} conſules prouincias ſortiri ſolitos eſſe, nemo neſcit. ex qua ſortitione Lentulus Ciliciae praeerat, Q. Metellus Nepos, qui collega eius fuerat, Hiſpaniae. quo modo igitur ſorte habebat Aegyptum? an, quia, cum de reſtituendo rege cogitaret ſenatus, eamque prouinciam de more ſorti committendam putaret, Lentuli, quia propinquus erat Aegypto, & aliorum nomina in urnam coniecerat? INTERPOSITA *religione*} quae tollebat exercitum in rege reſtituendo. religionis enim nomine ſignificantur ſibyllae uerſus. in ep. ad Lentulum: Offenſionem eſſe periculoſam propter interpoſitam auctoritatem, religionemq. uideo.

ORATIO

SED, quoniam fortunarum contentionem facere coepimus, de reditu Gabinij omittamus; quem etſi ſibi ipſe praecidit, ego tamen, os ut uideam hominis, exſpecto: tuum, ſi placet, reditum cum meo conferamus. At meus quidem is fuit, ut Brundiſio uſque Romam agmen perpetuum totius Italiae uiderem. neque enim regio fuit ulla, neque municipium, neque praefectura, aut colonia, ex qua non ad me publice uenerint gratulatum. quid dicam aduentus meos? quid effuſiones hominum ex opidis? quid concurſum ex agris patrumfamilias cum coniugibus, ac liberis? quid eos dies, qui, quaſi deorum immortalium, feſti, atque ſollemnes apud omnes ſunt aduentu meo, redituq. celebrati? unus ille dies mihi quidem immortalitatis inſtar fuit, quo in patriam redij, cum ſenatum egreſſum uidi, populumq. R. uniuerſum, cum mihi ipſa Roma, prope conuulſa ſedibus ſuis, ad complectendum conſeruatorem ſuum progredi uiſa eſt. quae me ita accepit, ut non modo omnium generum, aetatum, ordinum omnes uiri, ac mulieres, omnis fortunae, ac loci, ſed etiam moenia ipſa uiderentur, & tecta urbis, ac templa laetari. Me conſequentibus diebus in ea ipſa domo, qua tu me expuleras, quam expilaras, quam incenderas, pontifices, conſules, praetores collocauerunt, mihique, quod ante me nemini, pecunia publica aedificandam domum cenſuerunt. Habes reditum meum. confer nunc uiciſſim tuum; quandoquidem, amiſſo exercitu, nihil incolume domum, praeter os illud tuum priſtinum, retuliſti. qui primum qua ueneris cum laureatis tuis lictoribus, quis ſcit? quos tu Maeandros, dum omnes ſolitudines perſequeris, quae diuerticula, flexionesq. quaeſiſti? quod te municipium uidit? quis amicus inuitauit? quis hoſpes adſpexit? non ne tibi nox erat pro die? ſolitudo pro frequentia? caupona pro opido? non ut redire ex Macedonia nobilis imperator, ſed ut mortuus infamis referri uideretur.

EXPLANATIO

SIBI *ipſe praecidit,*} effecit ipſe ſuis ſceleribus, ne redire poſsit. OS. VT *uideam hominis,*} impudentiam eius, qui redire audeat.

ORATIO

ORATIO

*R*OMAM *uero ipſam foedauit aduentus tuus. o familiae non dicam Calpurniae, ſed Caluentiae, neque huius urbis, ſed Placentini municipij, neque patris generis, ſed braccatae cognationis dedecus, quemadmodum ueniſti? quis tibi, non dicam horum, aut ciuium ceterorum, ſed tuorum legatorum obuiam uenit? mecum enim L. Flaccus, uir tua legatione indigniſſimus, atque ijs conſilijs, quibus mecum in conſulatu meo coniunctus fuit, ad conſeruandam remp. dignior, mecum fuit tum, cum te quidam non longe a porta cum lictoribus errantem uiſum eſſe narrabat. ſcio item, uirum fortem in primis, belli, ac rei militaris peritum, familiarem meum, Q. Marcium, quorum tu legatorum proelio imperator appellatus eras, cum longe abfuiſſes, aduentu iſto tuo domi fuiſſe otioſum. ſed, quid ego numero, qui tibi obuiam non uenerint? cui dico ueniſſe: poene neminem, ne de officioſiſſima quidem natione candidatorum, cum uulgo eſſent & illo ipſo, & multis ante diebus admoniti, & rogati. togulae lictoribus ad portam praeſto fuerunt: quibus illi acceptis, ſagula reiecerunt, cateruam imperatori ſuo nouam praebuerunt. ſic iſte a tanto exercitu, tanta prouincia, triennio poſt Macedonicus imperator in urbem ſe intulit, ut nullius negotiatoris obſcuriſſimi reditus umquam fuerit deſertior. in quo me tamen, qui eſſet paratus ad ſe defendendum, reprehendit. cum ego eum Coelimontana introiſſe dixiſſem, ſponſione me, ni Exquilina introiſſet, homo promptus, laceſſiuit. quaſi uero id aut ego ſcire debuerim, aut ueſtrum quiſquam audierit, aut ad rem pertineat, qua tu porta introieris, modo ne Triumphali: quae porta Macedonicis ſemper proconſulibus ante te patuit: tu inuentus es, qui conſulari imperio praeditus ex Macedonia non triumphares.*

EXPLANATIO

CONSVLES, *praetores*} Phaernus, conſules, patres conſcripti. CALPVRNIAE,} a paterno genere. CALVENTIAE,} ab auo materno. BRACCATAE *cognationis*} Galliae tranſalpinae: unde Piſonis maternus auus in Italiam profectus, Placentiae conſederat. Braccatae cognomen erat tranſalpinae Galliae, togatae ciſalpinae, utrique a genere ueſtis. L. FLACCVS,} qui praetor fuerat Cicerone conſule, pro quo exſtat oratio. Q. MARCIVS,} ei fortaſſe filius, qui cum L. Metello conſul fuerat: quem ante hoc tempus obijſſe, patet ex ep. ad Att. lib. I. TOGVLAE} ut, togati cum eſſent, obuiam ueniſſe ex urbe uiderentur. SPONSSIONE,} ut ſponſione contenderem, ni Eſquilina, non, ut ego dixeram, Coelimontana, introiſſet. De ſponſionibus alio loco. TRIVMPHALI:} iocatur in ambiguo. nam Triumphalis porta Romae erat, qua proconſules Macedonici triumphantes introibant, unde nomen: & eam, qua introiuit Piſo, ideo negat eſſe triumphalem, quia conſulari praeditus imperio ex Macedonia non triumphauit. Triumphalem portam Tacitus lib. v. Suetonius in Auguſto, Ioſephus lib. VII. Dio lib. LVI.

ORATIO

*A*T *audiſtis, P. C. philoſophi uocem: negauit ſe triumphi cupidum umquam fuiſſe. o ſcelus, o peſtis, o labes; cum exſtinguebas ſenatum, uendebas auctoritatem huius ordinis, addicebas tribuno pl. conſulatum tuum, remp. euertebas, prodebas caput, & ſalutem meam mercede prouinciae, ſi triumphum non cupiebas, cuius tandem te rei cupiditate arſiſſe defendes? ſaepe enim uidi, qui & mihi, & ceteris cupidiores prouinciae uiderentur, triumphi nomine tegere, atque uelare cupiditatem ſuam. hoc modo D. Silanus conſul in hoc ordine, hoc meus etiam collega dicebat. neque enim quiſquam poteſt exercitum cupere, aperteq. petere, ut non praetexat cupiditatem triumphi. quod ſi te ſenatus, ſi populus R. aut non appetentem, aut etiam recuſantem, bellum ſuſcipere, exercitum ducere coegiſſet: tamen erat anguſti animi, atque demiſſi, iuſti triumphi honorem dignitatemq. contemnere. nam, ut leuitatis eſt, inanem aucupari rumorem, & omnes umbras etiam falſae gloriae conſectari: ſic leuis eſt animi, lucem, ſplendoremq. fugientis, iuſtam gloriam, qui eſt fructus uerae uirtutis honeſtiſſimus, repudiare. cum uero, non modo non poſtulante, atque cogente, ſed inuito, atque oppreſſo ſenatu, non modo nullo populi R. ſtudio, ſed nullo ferente ſuffragium libero, prouincia tibi iſta manupretium fuerit euerſae per te, & perditae ciuitatis; cumq. omnium ſcelerum haec pactio exſtiterit: ut, ſi tu totam remp. nefarijs latronibus traſdidiſſes, Macedonia tibi ob eam rem, quibus in finibus uelles, tranſderetur, cum exhauriebas aerarium; cum orbabas Italiam iuuentute; cum mare uaſtiſſimum hieme tranſibas: ſi triumphum contemnebas, quae te, praedo amantiſſime, niſi praedae, ac rapinarum, cupiditas tam caeca rapiebat? non eſt integrum Cn. Pompeio, conſilio iam uti tuo: errauit enim: non guſtarat iſtam tuam philoſophiam. ter iam homo ſtultus triumphauit. Craſſe, pudet me tui: quid eſt, quod, confecto formidoloſiſſimo bello, coronam illam lauream tibi tantopere decerni nolueris a ſenatu? P. Seruili, Q. Metelle, C. Curio, P. Africane, cur non hunc audiſtis tam doctum hominem, tam eruditum, prius quam in iſtum errorem induceremini? C. ipſi Pontinio, neceſſario meo, iam non eſt integrum: religionibus enim ſuſceptis, impeditur. o ſtultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos: amentem Paullum, ruſticum Marium, nullius conſilij patres horum amborum conſulum, qui triumpharint. ſed, quoniam praeterita mutare non poſſumus, quid ceſſat hic homulus, ex argil-*

la &

la & luto fictus Epicureus, dare haec praeclara praecepta ſapientiae clariſſimo & ſummo imperatori, genero ſuo? fertur ille uir, mihi crede, gloria: flagrat, ardet cupiditate iuſti, & magni triumphi: non didicit eadem iſta, quae tu. mitte ad eum libellum: &, ſi iam ipſe coram congredi poteris, meditare, quibus uerbis incenſam illius cupiditatem comprimas, atque reſtinguas. ualebis apud hominem uolitantem gloriae cupiditate uir moderatus, & conſtans, apud indoctum eruditus, apud generum ſocer. dices enim, ut es homo facetus, ad perſuadendum concinnus, perfectus, politus e ſchola: Quid eſt, Caeſar, quod te ſupplicationes toties decretae, tot dierum, tantopere delectent? in quibus homines errore ducuntur, quas dij negligunt; qui, ut noſter diuinus ille dixit Epicurus, neque propitij cuiquam eſſe ſolent, neque irati. nan facies fidem ſcilicet, cum haec diſputabis: tibi enim & eſſe, & fuiſſe uidebit iratos. Vertes te ad alteram ſcholam; diſſeres de triumpho: Quid tandem habet iſte currus? quid uincti ante currum duces? quid ſimulacra opidorum? quid aurum? quid argentum? quid legati in equis, & tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? inania ſunt iſta, mihi crede, delectamenta poene puerorum, captare plauſus, uehi per urbem, conſpici uelle. quibus ex rebus, nihil eſt, quod ſolidum tenere, nihil, quod referre ad uoluptatem corporis poſſis. quin tu me uides, qui, ex qua prouincia T. Flamininus, L. Paullus, Q. Metellus, T. Didius, innumerabiles alij, leui cupiditate commoti, triumpharunt, ex ea ſic redij, ut ad portam Eſquilinam Macedonicam lauream conculcarim, ipſe cum hominibus quindecim male ueſtitis ad portam Coelimontanam ſitiens peruenerim: quo in loco mihi libertus, praeclaro imperatori, domum ex hac die biduo ante conduxerat: quae uacua ſi non fuiſſet, in campo Martio mihi tabernaculum collocaſſem. nummus interea mihi, Caeſar, neglectis ferculis triumphalibus, domi manet, & manebit. rationes ad aerarium continuo, ſicut tua lex iubebat, detuli: neque alia ulla in re legi tuae parui. quas rationes ſi cognoris; intelliges nemini plus, quam mihi, litteras profuiſſe: ita enim ſunt perſcriptae ſcite, & litterate, ut ſcriba, ad aerarium qui eas retulit, perſcriptis rationibus ſecum ipſe, caput ſiniſtra manu perfricans, commurmuratus ſit.

,, *Ratio quidem hercle apparet, argentum ὀίχεται. Hac tu oratione, non dubito, quin illum iam adſcendentem in currum reuocare poſſis. o tenebrae, o lutum, o ſordes, o paterni generis oblite, materni uix memor: ita neſcio quid iſtud fractum, humile, demiſſum, ſordidum inferius etiam eſt, quam ut Mediolanenſi praecone, auo tuo, dignum eſſe uideatur. L. Craſſus, homo ſapientiſſimus noſtrae ciuitatis, ſpiculis prope ſcrutatus eſt Alpes, ut; ubi hoſtis non erat, ibi triumphi cauſſam aliquam quaereret. eadem cupiditate, uir ſummo ingenio praeditus, C. Cotta, nullo certo hoſte, flagrauit. eorum neuter triumphauit; quod alteri illum honorem collega, alteri mors ademit. Irriſa eſt abs te paullo ante M. Piſonis cupiditas triumphandi, a qua te longe dixiſti abhorrere. qui, etiam ſi minus magnum bellum geſſerat, ut abs te dictum eſt; tamen iſtum honorem contemnendum non putauit! tu eruditior, quam Piſo; prudentior, quam Cotta; abundantior conſilio, ingenio, ſapientia, quam Craſſus, ea contemnis, quae illi idiotae, ut tu appellas, praeclara duxerunt. quod ſi reprehendis, quod cupidi laureae fuerint, cum bella aut parua, aut nulla geſſiſſent: tu, tantis nationibus ſubactis, tantis rebus geſtis, minime fructum laborum tuorum, praemia periculorum, uirtutis inſignia contemnere debuiſti. neque uero cõtempſiſti, ſis licet Themiſta ſapientior, ſed os tuum ferreum ſenatus conuicio uerberari noluiſti. Iam uides, quoniam quidem ita mihimet fui inimicus, ut me tecum compararem, & digreſſum meum, & abſentiam, & reditum ita longe tuo praeſtitiſſe, ut mihi illa omnia immortalem gloriam dederint, tibi ſempiternam turpitudinem inflixerint. nunc etiam in hac quotidiana, aſſidua, urbanaq. uita ſplendorem tuum, gratiam, celebritatem domeſticam, operam forenſem, conſilium, auxilium, auctoritatem, ſententiam ſenatoriam nobis, aut, ut uerius dicam, cuiquam es infimo, ac deſperatiſſimo antelaturus?*

EXPLANATIO

LEVIS *eſt animi,*} malim, Vilis, pro leuis: cum ſequatur, lucem, ſplendoremq. fugientis. CVM *exhauriebas aerarium;*} ſtipendij nomine. CVM *orbabas Italiam iuuentute;*} delectu militum ſuperbiſsimo, & conquiſitione duriſsima. BELLO} Seruili. CORONAM *illam lauream*} quae ouantibus dari non ſolebat, ſed myrtea. Craſſus autem, cum de ſeruis triumphare indecorum uideretur, ouauit quidem, ſed, myrto repudiata, laureo coronatus, gratificante ei extra ordinem ſenatu. Haec Gellius. Plinius quoque, Myrtea, inquit, ouantium fuit corona, excepto M. Craſſo, qui de fugitiuis, & Spartaco laurea coronatus inceſsit. P. SERVILI,} qui de Iſauris ex Cilicia triumphauit, unde Iſaurici cognomen. Q. METELLE,} qui ex Creta triumphauit, unde Cretici cognomen. hiſtoriae poſtulabat ordo, ut poſt Curionem nominaretur: quia poſt Seruilium Curio, poſt Curionem Metellus triumphauit. P. AFRICANE,} uel caecis manifeſtum mendum. quis enim Africani cognomine per haec tempora fuit? aut eius triumphus ubi nominatur? equidem, cum triumphales, qui uiuerent, appellari uideam, unus autem ex ijs, qui triumphauerant, & uiuebant, nominandus ſupereſſet M. Pupius Piſo, qui triumphauerat ex Hiſpania, nondum geſto conſulatu, eum omnino ſignificari crediderim, & reponendum, uel contra ueteres libros, quorum teſtimonium auctoritas hiſtoriae uincit, M. Pupi. Suſpicabar prius, L. Afrani, reponendum, ex litterarum ſimilitudine, qui conſulatum geſsit cum Q. Metello Celere: ſed de eius triumpho mentio nulla. POMPTINIO} qui cum praetor fuiſſet Cicerone conſule, poſtea deuictis Allobrogibus, triumphauit, anno ſequenti. ep. ad Att. lib. IV. ad Q. fr. lib. III. Dio lib. XXXIX. NON *eſt integrum:*} abieciſſet fortaſſe triumphandi cupiditatem, ſi te prius, contra diſputantem, doctum uidelicet hominem, atque eruditum, audiſſet: nunc, ſuſceptis religionibus, mutare iam conſilium non poteſt. RELIGIONIBVS *ſuſceptis,*} dicit hoc, opinor, propter legem de imperio latam. quibus enim alijs im-

pediretur religionibus, non inuenio. CAMILLOS,} M. Furius Camillus triumphauit quater, primum de Veientibus, iterum de Gallis, tertium de Volſcis, Aequis, Etruſcis quartum de Gallis Senonibus. M'. Curius Dentatus ter, primum de Samnitibus, deinde de Sabinis, tertium de Samnitibus, & rege Pyrrho. nam de Lucanis ouauit. C. Fabricius Luſcinus bis, primum de Etruſcis, & Gallis, iterum de Lucanis, Brutijs, Tarentinis, Samnitibus. A. Atilius Catalinus ex Sicilia de Poenis. Scipiones, maior, & minor, ex Africa, minor etiam de Numantinis. M. Claudius Marcellus ter, ſemel de Gallis, bis de Syracuſanis: quamquam de Syracuſanis ouatio fuit, non triumphus. Q. Fabius Maximus Verruccoſſus de Liguribus. L. Aemilius Paullus bis, de Liguribus Ingaunis, & ex Macedonia & rege Perſe. C. Marius bis, de Numidis, & rege Iugurtha, poſtea de Ambronibus, Teutonis, & Cimbris. HORVM AMBORVM *conſulum*,} Pompeij Magni, Craſsi Diuitis. Triumphauit autem Pompeij pater Strabo de Picentibus: Craſsi pater de Luſitanis. GENERO *ſuo?*} C. Caeſari, qui tunc in Gallia bellum gerebat. FERTVR} quo fertur? ad magnas res gerendas. qua re fertur? gloriae cupiditate. ILLE *vir*,} maiore cum laude, quam ſi tantum, Ille, dixiſſet. nam in uiro uirtus eſt. TOT *dierum*,} quot antea nemini. uide de Prouincijs. QVAS *dij negligunt*:} inducit Piſonem diſputantem ex Epicuri ſententia. Epicurus enim deos aiebat negligere mortalia. AD *alteram ſcholam*:} ad eam, quae omnia refert ad uoluptatem corporis. nam infra: Quibus ex rebus nihil eſt, quod ſolidum tenere, nihil, quod referre ad uoluptatem corporis poſsis. FLAMININVS,} Phaernus legit, Flaminius, contra hiſtoriam. nam Flaminius gentis nomen eſt, Flamininus Quinctiae cognomē. porro quis neſcit hunc eſſe T. Quinctium Flamininum, qui ex Macedonia, & Philippo rege triumphauit? ESQVILINAM} Eſquilina introiuit, inde ad Coelimontanam, ubi ei conducta domus erat, profectus eſt. CONCVLCARIM,} contempto triumpho. EX *hac die*} magis exprimit, & mihi tamen uidetur abundare. Sed tamen fortaſſe antiquus loquendi modus. Notatur autem auaritia, biduo tantum ante diem aduentus conducta domo. IN *Campo Martio*} neminem ſignificat eſſe in urbe, qui illum hoſpitio accepiſſet. FERCVLIS} ligneis inſtrumentis, quibus & captorum opidorum ſimulacra, & reliqua triumphi pompa ferebatur. TVA *lex*?} legem tulerat Caeſar conſul de repetundis, & in ea, ut rationes ad aerarium ſtatim deferrentur a proconſulibus e prouincia reuerſis. RATIO *quidem*} ſenarius Plauti in Trin. cuius imitatione dixit Terentius in Phorm. Non ratio nobis, ſed argentum deerat. PATERNI *generis*} Calpurnij, nobiliſsimi. MATERNI} Caluentij. nam Piſonis maternus auus, Caluentius dictus eſt. VIX *memor*:} non ſolum a nobiliſsimo paterno genere prorſus degeneras: uerum ne materno quidem, licet ignobili, plane reſpondes. Sequitur ratio: Ita neſcio quid iſtud. MEDIOLANENSI *praecone, auo tuo*,} non dixit, Placentino, quamquam Placentiae, non Mediolani, maternus Piſonis auus, profectus ex Gallia, conſediſſet, ſed, Mediolanenſi, opinor quia, cum nobilius Mediolanum eſſet, quam Placentia, (caput enim Inſubriae regionis erat, auctore Strabone) materno Piſonis auo aliquid tribuere uidebatur. cum tamen ironia non abſit. nam ſi Mediolanum Placentia nobilius, multo tamen urbe Roma ignobilius. ita, cum laudare uideatur maternum Piſonis auum, latenter uituperat. quid enim eſt, Mediolani praeconiū feciſſe? probri quidē id potius, quam laudis eſt. NESCIO *quid iſtud*,} quod tu ſentis de triumpho contemnendo. L. CRASSVS,} orator ſummus. HOMO *ſapientiſſimus*,} qui triumphi tamen honorem contemnendum non putauit: cū tu, quaſi illo ſapientior, negaueris, te triumphi cupidum umquam fuiſſe. ALPES,} cum citeriori Galliae praeeſſet. VT, *ubi hoſtis non erat, ibi triumphi cauſſam aliquam quaereret*.} de hac L. Craſsi nimia triumphandi cupiditate ſic lib. I. de Inuent. L. Licinius Craſſus conſul quoſdam in citeriore Gallia, nullo illuſtri, neque certo duce, neque eo nomine, neque eo numero praeditos, ut digni eſſent, qui hoſtes populi Romani eſſe dicerentur, quod tamen excurſionibus, & latrocinijs infeſtam prouinciam redderent, conſectatus eſt, & cōfecit. Romam redit, triumphum ab ſenatu poſtulat. Haec Cicero. Pedianus eū non triumphaſſe docet his uerbis. Craſſo collega fuit Q. Scaeuola pont. max. qui cum animaduerteret, Craſſo, propter ſummam eius in rep. potentiam, ac dignitatem, ſenatum in decernendo triumpho gratificari, non dubitauit reip. magis, quam collegae, habere rationem: ac, ne fieret, S. C. interceſsit. Et hic infra: Eorum neuter triumphauit: quod alteri illum honorem collega, alteri mors ademit. C. COTTA} oratoria laude clarus, qui loquitur in libris de Oratore. COLLEGA} collega L. Craſsi in conſulatu Q. Mucius Scaeuola. MORS} repente reſciſſa cicatrix, ex uulnere, quod ante aliquot annos in proelio acceperat. Aſconius. M. PISONIS} M. Pupij. nam licet Piſo dicatur, Calpurniae tamen gentis eſſe deſijt, & in Pupiam tranſijt, adoptatus a M. Pupio: ut in oratione pro Domo. Piſonis cognomen, amiſſa gente, retinuit, iure & more adoptionis. hic M. Piſo triumphauerat ex Hiſpania. TV *eruditior, quam Piſo*;} in quo multas fuiſſe litteras, Pedianus ait. PARVA, *aut nulla*.} Parua, ad Cottam, Nulla, ad Craſſum refertur. nam Cotta, ſi uixiſſet, triumphaturus erat, auctore Pediano. TANTIS *nationibus ſubactis*,} ironia. SIS *licet Themiſta ſapientior*,} ſunt, qui a Themis, Themiſta, deducant auferendi caſu. quod mihi parum ſane placet: ac malim, Themi ipſa. Marcellinus lib. XXI. Elementorum, inquit, omnium ſpiritus, utpote perennium corporum, praeſentiendi motu ſemper & ubique uigens, ex ijs, quae per diſciplinas uarias affectamus, participat nobiſcum munera diuinandi: & ſubſtantiales poteſtates, ritu diuerſo placatae, uelut ex perpetuis fontium uenis uaticina mortalitatis ſuppeditant uerba, quibus numen praeeſſe dicitur Themidis: quam ex eo, quod fixa fatali lege decreta praeſcire fas ſit in poſterum, quae τεθεμένα ſermo Graecus appellat, ita cognominatam, in cubili ſolioq. Iouis uigoris uiuifici Theologi ueteres collocarunt. SAPIENTIOR,} ſapientes non nulli haec honorum inſignia, tamquam res inanes, contempſerunt: at tu, licet ipſa Themi ſapientior, non contempſiſti. SI, O S *tuum ferreum ſenatus conuicio uerberari noluiſti*,}

ſti.} male non nulli, Sed, pro, Si reponunt, non a ueteribus modo libris, uerum ab ipſa quoque ſententia diſcedentes. hoc enim dicitur: Si tuam impudentiam, quae ſumma eſt, accuſari a ſenatu noluiſti: non ideo, te uirtutis inſignia, ideſt honorem triumphi, contempſiſſe, dicendum eſt. Os tuum ferreum, inſignem quandam notat impudentiam. pudoris enim ſigna ore cernuntur: quae ſi nulla apparent, os illud durum, & ferreum uocamus. Os quoque, ſimpliciter dictum, pro impudentia ſumitur ad Varronem. Noſti os adoleſcentioris Academiae. Verberari: Sic Q. Cicero ad Tironem: Verberaui te cogitationis tacito dumtaxat conuicio. Et congruunt ſimul, Os uerberari. Noluiſti: fore ſciebas, ut, cum a ſenatu triumphum peteres, magnũ tibi conuicium fieret. Ita *mihimet ſui inimicus*, } qui me cum homine omnium turpiſsimo compararim ſupra: Facio iniuriam fortiſsimo uiro mortuo, qui illum, cuius paucos pares haec ciuitas tulit, cum importuna bellua conferam. Proditorem} Phaernus, Perditorem. non uideo, cur mutetur.

ORATIO

Age, ſenatus odit te, quod eum tu facere iure concedis, afflictorem, & proditorem non modo dignitatis, & auctoritatis, ſed omnino ordinis, ac nominis ſui: uidere equites R. non poſſunt, quo ex ordine, uir praeſtantiſſimus, L. Aelius eſt te conſule relegatus: plebs Romana perditum cupit, in cuius tu infamiam ea, quae per latrones, per ſeruos de me egeras, contuliſti. Italia cuncta exſecratur, cuius idem tu ſuperbiſſime decreta, & preces repudiaſti. fac huius odij tanti, ac tam uniuerſi periculum, ſi audes. inſtant poſt hominum memoriam apparatiſſimi, magnificentiſſimiq. ludi, quales non modo numquam fuerunt, ſed ne quo modo fieri quidem poſthac poſſint, poſſum ullo pacto ſuſpicari. da te populo, committe ludis. ſibilum metuis? ubi ſunt ueſtrae ſcholae? ne acclametur? ne id quidem eſt curare philoſophi. manus tibi ne afferantur, times: dolor enim eſt malum, ut diſputas: exiſtimatio, dedecus, infamia, turpitudo, uerba, atque ineptiae. ſed de hoc non dubito: non audebit accedere ad ludos. conuiuium publicum non dignitatis cauſſa inibit: niſi forte, ut cum P. Clodio, hoc eſt, cum amoribus ſuis, cenet. ſed plane animi ſui cauſſa ludos nobis idiotis relinquet. ſolet enim in diſputationibus ſuis, oculorum & aurium delectationi abdominis uoluptates anteferre. nam, quod uobis iſte tantummodo improbus, crudelis, olim furunculus, nunc uero etiam rapax, quod ſordidus, quod contumax, quod ſuperbus, quod fallax, quod perfidioſus, quod impudens, quod audax eſſe uideatur, nihil ſcitote eſſe luxurioſius, nihil libidinoſius, nihil proteruius, nihil nequius. luxuriam autem nolite in iſto hanc cogitare. eſt enim quaedam, quamquam omnis eſt uitioſa, atque turpis, tamen ingenuo, ac libero dignior. nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquiſitum, (laudabo inimicum) ne magnopere quidem quidquam, praeter libidines, ſumptuoſum. toreuma nullum, maximi calices, & hi, ne contemnere ſuos uideatur, Placentini; exſtructa menſa, non conchylijs, aut piſcibus, ſed multa carne ſubrancida. ſerui ſordidati miniſtrant, nonnulli etiam ſenes; idem coquus, idem atrienſis; piſtor domi nullus, nulla cella, panis, & uinum a propola, atque de cupa; Graeci ſtipati, quini in lectulis, ſaepe plures, ipſe ſolus. bibitur uſque eo, dum de ſolio miniſtretur. ubi galli cantum audiuit, auum ſuum reuixiſſe putat, menſam tolli iubet.

EXPLANATIO

L. Aelivs} Lamia. Te *conſule*} non tamen a Piſone, ſed ab eius collega Gabinio: ut pro Sextio, poſt Red. in ſen. Decreta, *& preces*} pro ſalute mea. Lvdi,} quos Pompeius iterum conſul dedit. uide ep. I. lib. VII. ad Marium. Vestrae *ſcholae*.} quae docent haec contemnere. Hoc *eſt cum amoribus ſuis*,} cum in communibus libris legeretur, Hoc eſt compotoribus ſuis; reſtitui ante uiginti annos, quod indicant libri noſtri, Cum amoribus ſuis. quod eſt uſitatum Ciceroni genus loquendi. Animi *ſui cauſſa*} ut alia maiore quadã uoluptate, quam quae oculis, & auribus percipitur, fruatur. Olim} ante quam prouinciam haberet. Protervivs,} hoc ad ſuperbiam referri non poteſt: cum dixerit iam, Quod ſuperbus. ſenſum igitur eum habeat neceſſe eſt, qui cum uitijs hic nominatis, luxuria, libidine, nequitia congruat. Hanc} uſitatam. Ingenvo, *ac libero dignior.*} quae cum lautitia fit, atque elegantia. Lavdabo *inimicum*} quia liberare eum luxuria uideor; quo tamen luxurioſius eſſe nihil dixerim. Praeter *libidines*,} ſumptum in libidines, praeterea nullam in rem, facit. Torevma *nullum*,} ſcalptum, aut caelatum opus. ἀπὸ τῶ τορεύειν. lib. 2. in Verrem: Toreumata ſane bona & pretioſa auferuntur. Svos} quia Placentiae conſederat auus eius maternus. A. propola, *atque de cupa*;} a Propola, ab eo, qui prius emit, aut alijs uenderet. de cupa uero, de uaſe, a cauponibus fortaſſe dicto, qui uinum inde promerent. Graeci} conuictores eius Epicurei philoſophi. Qvini *in lectis*,} cum tres, aut ſummum quattuor ſolerent eſſe. de quo alibi diximus. Ipse *ſolus*.} in uno lecto. Dvm *de ſolio miniſtretur*.} hoc quid ſit, nondum aſſequor. Vbi *galli cantum audiuit*,} ergo bibebat per totam noctem. Avvm *ſuum*} qui Gallus fuerat. Iocatur in ambigua uocabuli ſignificatione.

ORATIO

DICET aliquis, unde tibi haec nota ſunt? non mehercules contumeliae cauſſa deſcribam quemquam, praeſertim ingenioſum hominem, atque eruditum: cui generi eſſe ego iratus ne ſi cupiam quidem poſſum. eſt quidem Graecus, qui cum iſto uiuit, homo, ut uere dicam, ſic enim cognoui, humanus, ſed tamdiu, quamdiu cum alijs eſt, aut ipſe ſecum. is cum iſtum adoleſcentem iam tum cum hac dijs irata fronte uidiſſet, non faſtidiuit eius amicitiam, cum eſſet praeſertim appetitus: dedit ſe in conſuetudinem, ſic, ut prorſus una uiueret, nec fere ab iſto umquam diſcederet. Non apud indoctos, ſed, ut ego arbitror, in hominum eruditiſſimorum, & humaniſſimorum coetu loquor. audiſtis profecto dici, philoſophos Epicureos omnes res, quae ſunt homini expetendae, uoluptate metiri: recte, an ſecus, nihil ad nos: aut, ſi ad nos, nihil ad hoc tempus. ſed tamen lubricum genus orationis, adoleſcenti non acriter intelligenti ſaepe praeceps. itaque admiſſarius iſte, ſimul atque audiuit a philoſopho uoluptatem tantopere laudari, nihil expiſcatus eſt: ſic ſuos ſenſus uoluptarios omnes incitauit, ſic ad illius hanc orationem adhinnijt, ut non magiſtrum uirtutis, ſed auctorem libidinis a ſe illum inuentum arbitraretur. Graecus primo diſtinguere atque diuidere illa, quemadmodum dicerentur: iſte claudus, quo modo aiunt, pilam retinere: quod acceperat, teſtificari, tabulas obſignare uelle, Epicurum diſertum dicere: & tamen dictum opinor, ſe nullum bonum intelligere poſſe, demptis corporis uoluptatibus. quid multa? Graecus facilis, & ualde uenuſtus, nimis pugnax contra ſenatorem populi R. eſſe noluit. eſt autem hic, de quo loquor, non philoſophia ſolum, ſed etiam ceteris ſtudijs, quae fere ceteros Epicureos negligere dicunt, perpolitus. poema porro facit ita feſtiuum, ita concinnum, ita elegans, nihil ut fieri poſſit argutius. in quo reprehendat eum licet, ſi qui uult, modo leuiter, non ut improbum, non ut audacem, non ut impurum, ſed ut Graeculum, ut aſſentatorem, ut poetam. deuenit, aut potius incidit in iſtum, eodem deceptus ſupercilio, Graecus, atque aduena, quo tam ſapiens, & tanta ciuitas. reuocare ſe non poterat familiaritate implicatus: & ſimul inconſtantiae famam uerebatur: rogatus, inuitatus, coactus, ita multa ad iſtum de iſto ſcripſit, ut omnes libidines, omnia ſtupra, omnia cenarum, conuiuiorumq. genera, adulteria denique eius delicatiſſimis uerſibus expreſſerit: in quibus, ſi quis uelit, poſſit iſtius, tamquam in ſpeculo, uitam intueri. ex quibus multa a multis lecta, & audita recitarem, niſi uererer, ne hoc ipſum genus orationis, quo nunc utor, ab huius loci more abhorreret: & ſimul de ipſo, qui ſcripſit, detrahi nihil uolo. qui ſi fuiſſet in diſcipulo comparando meliore fortuna, fortaſſe auſterior, & grauior eſſe potuiſſet: ſed eum caſus in hanc conſuetudinem ſcribendi induxit philoſopho ualde indignam, ſiquidem philoſophia, ut fertur, uirtutis continet, & officij, & bene uiuendi diſciplinam: quam qui profitetur, grauiſſimam ſuſtinere mihi perſonam uidetur. ſed idem caſus illum, ignarum quid profiteretur, cum ſe philoſophum eſſe diceret, iſtius impuriſſimae, ac temperatiſſimae pecudis coeno & ſordibus inquinauit: qui modo res geſtas conſulatus mei cum laudaſſet; quae quidem laudatio hominis turpiſſimi mihi ipſi erat poene turpis; non ulla tibi, inquit, inuidia nocuit, ſed uerſus tui.

EXPLANATIO

EST *quidam Graecus*, } Philodemus, cuius exſtare laſciua poemata dixit Aſconius. Gadareum, ideſt Syrum fuiſſe, auctor Strabo lib. XVI. nominatur a Laertio bis in Epicuro, & a Cicerone lib. 2. de Fin. in extremo. AVT *ipſe ſecum.* } ſententia poſtulat Haud. uel gloſſema hoc fortaſſe totum eſt. Certe mendo ſuſpicio non abeſt? IAM *tum* } uel in adoleſcentia fronte, & ſupercilio ita ſeuerus erat Piſo, non modo ut hominibus, ſed ut dijs ipſis iratus eſſe uideretur. LVBRICVM } lubricum ſua ſponte, quia uoluptas duplex, animi ex uirtute; corporis ex uitio; ſed adoleſcenti, propter aetatem incauto, non modo lubricum, uerum etiam ſaepe praeceps: quia neutram uoluptatem Epicurei philoſophi nominabant. Adoleſcentem autem fuiſſe Piſonem, iam dixit, cum Philodemi amicitiam appetiuit. ADMISSARIVS } tamquam equus, qui rationis expers, unam corporis uoluptatem nouit. ideo, tamquam de equo, ſequitur, Adhinnijt. DISTINGVERE, } cum aliã eſſe corporis, aliam animi uoluptatem oſtenderet. ISTE *claudus, quo modo aiunt, pilam retinere*: } claudus pilae tantum retinendae aptus eſt: ſimiliter Piſo tantum illud, quod audierat, uoluptatem eſſe ſummum bonum, obſeruauit, ac mente retinuit. DISERTVM } qui plane loqueretur: ideo diſtinguere, neceſſe non eſſe. ET *tamen dictum opinor*, } carere locus uitio mihi non uidetur. idem fortaſſe alij ſentient: ſed, ſi legatur, Et tandem dictum opinor: Lapſu facili, & uſitato, propter ſimilitudinem litterarum, eluetur, puto, ſi qua labes, macula ue inſedit. Libri quidam ueteres, Eſt tamen dicit, ut opinor. quod non ſatis placet. VT *poetam.* } figmentis aptum potius, quam ueritati. OMNES *libidines*, } nominari a Pediano eius poemata, iam dixi.

ORATIO

NIMIS *magna poena te conſule conſtituta eſt ſiue malo poetae, ſiue libero. Scripſiſti enim, Cedant arma togae. Quid tum? Haec res tibi fluctus illos excitauit. At hoc nuſquam opinor ſcriptum fuiſſe in illo elogio, quod te conſule in ſepulcro reip. inciſum eſt, Velitis, iubeatis, ut, quod M. Cicero uerſum fecerit, ſed quod uindicarit.*

dicarit. uerumtamen, quoniam te non Ariſtarchum, ſed Phalarim grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum uerſum, ſed poetam armis perſequare; ſcire cupio, quid tandem iſto in uerſu reprehendas, Cedant arma togae. Tuae dicis, inquit, togae ſummum imperatorem eſſe ceſſurum. Quid nunc te, aſine, litteras doceam? non opus eſt uerbis, ſed fuſtibus. non dixi hanc togam, qua ſum amictus, nec arma, ſcutum, & gladium unius imperatoris: ſed, quod pacis eſt inſigne, & otij togam, contra autem arma tumultus, atque belli; more poetarum locutus, hoc intelligi uolui, bellum, ac tumultum paci, atque otio conceſſurum. quaere ex familiari tuo, Graeco illo poeta: probabit genus ipſum, & agnoſcet; neque te nihil ſapere mirabitur. At in altero illo, inquit, haeres; Concedat laurea laudi. Immo mehercule habeo tibi gratiam. haererem enim, niſi tu me exſpediſſes. nam, cum tu timidus ac tremens tuis ipſe furaciſſimis manibus detractam e cruentis faſcibus lauream ad portam Eſquilinam abieciſti, iudicaſti non modo ampliſſimae, ſed etiam minimae laudi lauream conceſſiſſe. atque iſta ratione hoc tamen intelligi, ſceleratae uis, Pompeium inimicum mihi iſto uerſu eſſe factum; ut, ſi uerſus mihi nocuerit, ab eo, quem is uerſus offenderit, uideatur mihi pernicies eſſe quaeſita. omitto, nihil iſtum uerſum pertinuiſſe ad illum; non fuiſſe meum, quem, quantum potuiſſem, multis ſaepe orationibus, ſcriptisq. decoraſſem, hunc uno uiolare uerſu. ſed ſit offenſus primo: nonne compenſabit cum uno uerſiculo tot mea uolumina laudum ſuarum? quod ſi eſt commotus; ad perniciem non dicam amiciſſimi, non ita de ſua laude meriti, non ita de rep. non conſularis, non ſenatoris, non ciuis, non liberi, in hominis caput ille tam crudelis propter uerſum fuiſſet? tu quidem, tu, apud quos, de quo dicas, intelligis? complecteris ampliſſimos uiros ad tuum & Gabinij ſcelus: neque id occulte: nam paullo ante dixiſti, me cum ijs confligere, quos deſpicerem; non attingere eos, qui plus poſſent, quibus iratus eſſe deberem. quorum quidem (quis enim non intelligit, quos dicas?) quamquam non eſt una cauſſa omnium, tamen eſt omnium mihi probata. me Cn. Pompeius, multis obſiſtentibus eius erga me ſtudio, atque amori, ſemper dilexit, ſemper ſua coniunctione digniſſimum iudicauit, ſemper non modo incolumem, ſed etiam ampliſſimum, atque ornatiſſimum uoluit eſſe. ueſtrae fraudes, ueſtrum ſcelus, ueſtrae criminationes inſidiarum mearum, illius periculorum, nefarie fictae, ſimul eorum, qui, familiaritatis licentia, ſuorum improbiſſimorum ſermonum domicilium in auribus eius impulſu ueſtro collocauerunt, ueſtrae cupiditates prouinciarum effecerunt, ut ego excluderer, omnesque, qui me, qui illius gloriam, qui remp. ſaluam eſſe cupiebant, ſermone, atque aditu prohiberentur. quibus rebus eſt perfectum, ut illi plane ſuo ſtare iudicio non liceret; cum certi homines non ſtudium eius a me alienaſſent, ſed auxilium retardaſſent. Non ne ad te L. Lentulus, qui tum erat praetor, non Q. Sanga, non L. Torquatus pater, non M. Lucullus uenit? qui omnes ad eum, multiq. mortales, oratum in Albanum obſecratumq. uenerant, ne meas fortunas deſereret cum reip. ſalute coniunctas. quos ille ad te, & ad tuum collegam remiſit, ut cauſſam publicam ſuſciperetis, ut ad ſenatum referretis: ſe contra armatum tribunum pl. ſine conſilio publico decertare nolle; conſulibus ex S. C. remp. defendentibus, ſe arma ſuſcepturum. Ecquid infelix recordaris, quid reſponderis? in quo illi omnes quidem, ſed Torquatus praeter ceteros furebat contumacia reſponſi tui: te non eſſe tam fortem, quam ipſe Torquatus in conſulatu fuiſſet, aut ego: nihil opus eſſe armis, nihil contentione: me poſſe iterum remp. ſeruare, ſi ceſſiſſem: infinitam caedem fore, ſi reſtitiſſem. deinde ad extremum, neque ſe, neque generum, neque collegam ſuum tribuno pl. defuturum.

EXPLANATIO

ILLOS *fluctus*} exſulij calamitatem. IN *illo elogio,*} in lege Clodia ſcriptum erat, Velitis, iubeatis, ut M. Tullio aqua & igni interdicatur: non, Vt, quod M. Cicero uerſum fecerit. Subauditur, aqua, & igni interdicatur. IN *ſepulcro reip.*} in lege Clodia, ſepulcro reip. INCISVM} in aes leges incidebantur. QVOD *uindicarit.*} hoc uerbo uſum eſſe Clodium in lege, mihi non fit ueriſimile, ſed eũ potius dixiſſe crediderim, Quod ciues Romanos indicta cauſſa condemnarit. Cicero, ad ſuam laudem, uerbo mitiore uſus eſt. PHALARIM} tyrannum Agrigentinum, eruditum. NON *notam apponas ad uerſum,*} ut Ariſtarchus. ARMIS *perſequare;*} tamquam Phalaris, inſigni ſaeuitia. Inepte nonnulli ex hoc loco Phalarim grammaticum putant fuiſſe: cum de tyranno Cicero acceperit, & Piſonem ſimiliorem eius in notandis malis uerſibus, quam Ariſtarchi, dicat fuiſſe. SVMMVM *imperatorem.*} C. Caeſarem. IN *nominis caput*} non dicam, ad perniciem amiciſsimi; non, eius, qui & de ipſo, & de rep. ita meritus eſſet; non, conſularis; non, ſenatoris; non, ciuis; non, liberi; ſed omnino in hominis caput ille tam crudelis propter uerſum fuiſſet? NON *eſt una cauſſa omnium,*} de uiris ampliſsimis loquitur, & Pompeij cauſſam a ceterorum cauſſa diſtinguit. INSIDIARVM *mearum,*} cum inſidiari me Pompeio diceretis. EXCLVDERER,} ſermone eius, atque aditu prohiberer. CERTI *homines*} fictis ſermonibus. pro Domo: Hanc noſtram coniunctionem, hanc conſpirationem in rep. bene gerenda, hanc iucundiſsimam uitae, atque officiorum omnium ſocietatem certi homines fictis ſermonibus, & falſis criminibus diremerunt: cum ijdem illum, ut me metueret, me caueret, monerent; ijdem apud me, mihi illum eſſe uni inimiciſsimum, dicerent. Idem pro Sextio. L. LENTVLVS,} qui belli ciuilis anno primo conſul fuit. Q. SANGA,} Fabiae gentis. CONSVLIBVS *ex S. C. remp. defendentibus, ſe arma ſuſcepturum.*} pro Sextio: Sed tamen & Craſſus a conſulibus meam cauſſam ſuſcipiendam eſſe dicebat: & eorum fidem Pompeius implorabat, neque ſe priuatum cauſſae publicae ſuſceptae defuturum eſſe dicebat. GENERVM,} C. Caeſarem.

ORATIO

HIc tu, hoſtis, ac proditor, alijs me inimiciorem, quam tibi, debere eſſe dicis? ego C. Caeſarem non eadem de rep. ſenſiſſe, quae me, ſcio: ſed tamen, quod iam de eo, his audientibus, ſaepe dixi, me ille ſui totius conſulatus, eorumq. honorum, quos cum proximis communicauit, ſocium eſſe uoluit, detulit, inuitauit, rogauit. non ſum ego propter nimiam fortaſſe conſtantiae cupiditatem adductus ad cauſſam: non poſtulabam, ut ei cariſſimus eſſem, cuius ego beneficijs quidem ſententiam meam transdidiſſem. adducta res in certamen te conſule putabatur, utrum, quae ſuperiore anno ille geſſiſſet, manerent, an reſcinderentur. quid loquar plura? ſi tantum ille in me eſſe uno roboris, & uirtutis putauit, ut ea, quae ipſe geſſerat, conciderent, ſi ego reſtitiſſem: cur non ignoſcam, ſi antepoſuit ſuam ſalutem meae? ſed praeterita omitto. me ut Cn. Pompeius omnibus ſuis ſtudijs, laboribus, uitae periculis complexus eſt, cum municipia pro me adiret, Italiae fidem imploraret, P. Lentulo conſuli, auctori ſalutis meae, frequens aſſideret, ſenatui ſententiam praeſtaret, in concionibus non modo ſe defenſorem ſalutis meae, ſed etiam ſupplicem pro me profiteretur: huius uoluntatis eum, quem multum poſſe intelligebat, mihi non inimicum eſſe cognorat, ſocium ſibi, & adiutorem C. Caeſarem adiunxit. Iam uides me tibi non inimicum, ſed hoſtem, illis, quos deſcribis, non modo non iratum, ſed etiam amicum eſſe debere. quorum alter, id quod meminero ſemper, aeque mihi fuit amicus, ac ſibi; alter, id quod obliuiſcar aliquando, ſibi amicior, quam mihi. deinde hoc ita fit, ut uiri fortes, etiam ſi ferro inter ſe comminus decertarint, tamen illud contentionis odium ſimul cum ipſa pugna, armisq. ponant. atque me ille odiſſe numquam potuit, ne tum quidem, cum diſſidebamus. habet hoc uirtus, quam tu ne de facie quidem noſti, ut uiros fortes ſpecies eius, & pulchritudo etiam in hoſte poſita delectet. Equidem dicam ex animo, P. C. quod ſentio, & quod uobis audientibus ſaepe iam dixi. ſi mihi numquam amicus C. Caeſar fuiſſet, ſed ſemper iratus; ſi aſpernaretur amicitiam meam, ſeſeq. mihi implacabilem explicabilemq. praeberet, tamen ei, cum tantas res geſſiſſet, gereretq. quotidie, non amicus eſſe non poſſem: cuius ego imperio non alpium uallum contra adſcenſum, tranſgreſſionemq. Gallorum, non Rheni foſſam, gurgitibus illis redundantem, Germanorum immaniſſimis gentibus obijcio, & oppono: perfecit ille, ut, ſi montes reſediſſent, amnes exaruiſſent, non naturae praeſidio, ſed uictoria ſua, rebusq. geſtis Italiam munitam haberemus. ſed, cum me expetat, diligat, omni laude dignum putet; tu me a tuis inimicitijs ad ſimultatem reuocabis? ſic tuis ſceleribus reip. praeterita facta refricabis? quod quidem tu, qui bene noſſes coniunctionem meam, & Caeſaris, eludebas, cum a me, trementibus omnino labris, ſed tamen, cur tibi nomen non deferrem, requirebas.
„ quamquam, quod ad me attinet, Numquam iſtam
„ imminuam curam infitiando tibi: tamen eſt mihi conſiderandum, quantum illi, tantis reip. negotijs, tantoq. bello impedito, ego, homo amiciſſimus, ſolicitudinis, atque oneris imponam. nec deſpero tamen, quamquam languet iuuentus, nec perinde, atque debeat, in laudis, & gloriae cupiditate uerſatur, futuros aliquos, qui obiectum hoc cadauer conſularibus ſpolijs nudare non nolint, praeſertim tam afflicto, tam infirmo, tam eneruato reo; qui te ita geſſeris, ut timeres, ne indignus beneficio uidereris, niſi eius, a quo miſſus eras, ſimillimus exſtitiſſes.

EXPLANATIO

CVM *proximis*} cum ipſo Piſone ſocero, & Pompeio genero. de Prouincijs: Me ille, ut quinqueuiratum acciperem, rogauit: me in tribus ſibi coniunctiſsimis conſularibus eſſe uoluit. PROPTER *nimiam fortaſſe conſtantiae cupiditatem*} ne uiderer ab optimatum cauſſa deſciſcere. AD *cauſſam:*} Caeſaris. NON *poſtulabam,*} re uera mihi non placebat, ut ideo cariſsimus eſſem Caeſari, quia, beneficijs acceptis, quae ille mihi deferebat, ſententiam ei meam tradidiſſem. RESCINDERENTVR.} a praetoribus, & a ſenatu. propterea tribunum popularem a ſe alienare nolebant. pro Sextio, pro Domo. RESTITISSEM,} eius actis. SI ANTEPOSVIT *ſuam ſalutem meae?*} ſi me pelli patria maluit, quam acta ſua reſcindi. SIBI *amicior, quam mihi.*} cum ei propiora ſua pericula eſſent, quam mea: pro Sextio. REFRICABIS?} renouabis ea, quibus a me Caeſar, licet iratus mihi non eſſet, alienior tamen eſſe uiſus eſt? QVI *bene noſſes coniunctionem meam, & Caeſaris,*} qui ſcires, me, propter Caeſaris amicitiam, numquam tibi, eius ſocero, nomen eſſe delaturum. ELVDEBAS,} ſerio non agebas, qui ſcires, me tibi propter Caeſarem parcere. TREMENTIBVS *labris*} cum id requirebas inuitus, damnationis metu, conſcius ſcelerum tuorum. infra: Neminem inuitus inuitabis. QVOD *ad me attinet,*} iſta cura te non libero: uerumtamen eſt mihi conſiderandum, ne qua Caeſarem ſollicitudine afficiam, ne quod ei moleſtiae onus imponam, praeſertim amicisſimus, ſummis reip. negotijs impedito. NVMQVAM *iſtam imminuam curam infitiando tibi:*} ſenarius Accij poetae in Atreo, quem imitatus eſt Cicero poſt Red. in ſen. Numquam, inquit, infitiando, ſuſpicionem hominum, curamq. minuerunt. LANGVET} deſidiae dedita, non ad eam gloriam propenſa, quae ciuium accuſationibus improborum quaeri ſolebat. CONSVLARIBVS *ſpolijs*} conſulari dignitate, exponendis apud iudices flagitijs eius, ac ſceleribus. NON *nolint,*} quaſi dedignentur: cum parua laus ex afflicto, infirmo, eneruato reo exſpectetur. BENEFICIO} prouincia a Clodio accepta.

ORATIO

AN uero tu parum putas inueſtigatas eſſe a nobis labes imperij tui, ſtragesq. prouinciae? quas quidem nos, non ueſtigijs odorantes ingreſſus tuos, ſed totis uolutationibus corporis, & cubilibus perſecuti ſumus. Notata a nobis ſunt & prima illa ſcelera in aduentu, cum, accepta pecunia a Dyrrhachinis ob necem hoſpitis tui Platoris, eius ipſius domum euertiſti, cuius ſanguinem addixeras; eumque, ſeruis ſymphoniacis, & alijs muneribus acceptis, timentem, & multum dubitantem confirmaſti, & Theſſalonicam fide tua uenire iuſſiſti. quem ne maiorum quidem more ſupplicio affeciſti, cum miſer ille ſecuribus hoſpitis ſui ceruices ſubijcere geſtiret: ſed ei medico, quem tecum eduxeras, imperaſti, ut uenas hominis incideret. cum quidem tibi etiam acceſſio fuit ad necem Platoris Pleuratus, eius comes, quem necaſti uerberibus, ſumma ſenectute confectum. Idemq. tu Rabocentum, Beſſicae gentis principem, cum te trecentis talentis regi Coto uendidiſſes, ſecuri percuſſiſti; cum ille ad te legatus in caſtra ueniſſet, & tibi magna praeſidia, & auxilia a Beſſis peditum equitumq. polliceretur: neque eum ſolum, ſed etiam ceteros legatos, qui ſimul uenerant: quorum omnium capita regi Cotto uendidiſti. Denſeletis, quae natio ſemper obediens huic imperio, etiam in illa omnium barbarorum defectione Macedonica C. Sextium praetorem tutata eſt, nefarium bellum, & crudele intuliſti: eisq. cum fideliſſimis ſocijs uti poſſes, hoſtibus uti acerrimis maluiſti. ita perpetuos defenſores Macedoniae, uexatores, ac perditores effeciſti. uectigalia noſtra perturbarunt; urbes ceperunt; uaſtarunt agros; ſocios noſtros in ſeruitutem abduxerunt; familias arripuerunt; pecus abegerunt; Theſſalonicenſes, cum opido deſperaſſent, munire arcem coegerunt. A te Iouis Velſuri fanum antiquiſſimum barbarorum, ſanctiſſimumq. direptum eſt. Tua ſcelera dij immortales in noſtros milites expiauerunt. qui cum uno genere morbi affligerentur; neque ſe recreare quiſquam poſſet, qui ſemel incidiſſet: dubitabat nemo, quin uiolati hoſpites, legati necati, pacati atque ſocij nefario bello laceſſiti, fana uexata hanc tantam efficerent uaſtitatem.

EXPLANATIO

PLATORIS,} de Haruſp. reſp. Quis Platorem ex Oreſtide, quae pars Macedoniae libera eſt, hominem in illis locis clarum, ac nobilem, legatum Theſſalonicam ad noſtrum, ut ipſe appellat, imperatorē ueniſſe neſcit? quem ille propter pecuniam, quam ab eo extorquere non poterat, in uincula coniecit, & medicum intromiſit ſuum, qui legato, ſocio, amico, libero foediſsime & crudeliſsime uenas incideret. EVERTISTI,} malim, Euerriſti. ut ad rapinas Piſonis referatur, de quibus hic ſermo eſt. ADDIXERAS;} Dyrrhachinis, ab ijs accepta pecunia. REGI. COTO} Coto a Cotus, uel Coty a Cotys. nam ita regum Thraciae Cotys nomen eſt, ut Arſaces Perſarum, Ptolemaeus Aegyptiorum. nominatur a Caeſare, Liuio, alijs. DENSELETIS,} Thraciae populis. VIOLATI *hoſpites*,} Plator. LEGATI *necati*,} Rabocentus. SOCII} Denſeletae. FANA} fanum Iouis Velſuri. H-S CENTIES, *& octogies*,} quingenta quadraginta ſcutatorum millia.

ORATIO

COGNOSCIS *ex particula parua ſcelerum, & crudelitatis tuae genus uniuerſum. Quid auaritiae, quae criminibus infinitis implicata eſt, ſummum nunc explicem? generatim ea, quae maxime nota ſunt; dicam. Non ne ſeſtertium centies, & octogies, quod, quaſi uaſarij nomine, in uenditione mei capitis adſcripſeras, ex aerario tibi attributum, Romae in quaeſtu reliquiſti? Non ne, cum* CC *talenta tibi Apolloniatae Romae dediſſent, ne pecunias creditas ſoluerent, ultro Fufidium, equitem R. hominem ornatiſſimum, creditorem debitoribus ſuis addixiſti? Non ne, hiberna cum legato, praefectoq. tranſdidiſſes, euertiſti miſeras funditus ciuitates? quae non ſolum bonis ſunt exhauſtae, ſed etiam nefarias libidinum contumelias, turpitudinesq. ſubierunt. Qui modus tibi fuit frumenti aeſtimandi? qui honorarij? ſiquidem poteſt, ui, & metu extortum, honorarium nominari. quod cum peraeque omnes, tum acerbiſſime Boeotij, & Byzantij, Cherroneneſes, Theſſalonica ſenſit. unus tu dominus, unus aeſtimator, unus uenditor tota in prouincia per triennium frumenti omnis fuiſti. Quid ego rerum quaeſtiones, reorum pactiones, redemptiones, acerbiſſimas damnationes, libidinoſiſſimas liberationes proferam? tantum locum aliquem cum mihi notum ſenſeris, tecum ipſe licebit, quot in eo genere, & quanta ſint crimina, recordere. Quid? illam armorum officinam ecquid recordaris? cum, omni totius prouinciae pecore compulſo, pellium nomine omnem quaeſtum illum domeſticum, paternumq. renouaſti? uideras enim grandis iam puer, bello Italico repleri quaeſtu ueſtram domum, cum pater armis faciendis tuus praefuiſſet. Quid? uectigalem prouinciam, ſingulis rebus, quaecumque uenirent, certo portorio impoſito, ſeruis tuis publicanis a te factam eſſe meminiſti? Quid? centuriatus palam uenditos? Quid? per tuum ſeruulum ordines aſſignatos? Quid? ſtipendium militibus per omnes annos a ciuitatibus, menſis palam propoſitis, eſſe numeratum? Quid illa in pontum profectio, & conatus tuus? quid debilitatio, atque abiectio animi tui, Macedonia praetoria nunciata, cum tu, non ſolum quod tibi ſuccederetur, ſed quod Gabinio non ſuccederetur, exſanguis, & mortuus concidiſti? Quid quaeſtor aedilicius reiectus, praepoſitus legatorum tuorum turpiſſimus,*

optimus

optimus abs te quiſque uiolatus? tribuni militum non recepti? M. Baebius, uir fortis, interfectus iuſſu tuo? Quid, quod tu toties, diffidens ac deſperans rebus tuis, in ſordibus, lamentis, luctuq. iacuiſti? quod populari illi ſacerdoti ſexcentos ad beſtias amicos ſociosq. miſiſti? Quid, quod, cum ſuſtentare uix poſſes maerorem tuum, doloremq. deceſſionis, Samothraciam te primum; inde Tharſum cum tuis teneris ſaltatoribus, & cum Antobulo, Athamante, & Timocle, formoſis fratribus, contuliſti? Quid, cum inde te recipiens, in uilla Euchadiae, quae fuit uxor Exegiſti, iacuiſti maerens aliquot dies, atque inde obſoletus Theſſalonicam, omnibus inſcientibus, noctuq. ueniſti? qui cum concurſum plorantium, ac tempeſtatem querellarum ferre non poſſes, in opidum deuium Beroam perfugiſti: quo in opido cum tibi ſpe falſa, quod Q. Ancharium non eſſe ſucceſſurum putares, animos rumor inflaſſet, quo te modo ad tuam intemperantiam ſcelerate innouaſti? Mitto aurum coronarium, quod te diutiſſime torſit, cum modo uelles, modo nolles. lex enim generi tui, & decerni, & accipere, uetabat, niſi decreto triumpho. in quo tu, accepta tamen, & deuorata pecunia Vtinachorum, centum talenta euomere non poteras, uocabula tantum pecuniarum, & genera mutabas. Mitto diplomata, tota in prouincia paſſim data: mitto numerum nauium, ſummamq. praedae: mitto rationem exacti imperatiq. frumenti: mitto ereptam libertatem populis, ac ſingulis, qui erant affecti praemijs nominatim: quorum nihil eſt, quod non ſit lege Iulia, ne fieri liceat, ſanctum diligenter. Aetoliam, quae, procul a barbaris diſiuncta gentibus, in ſinu pacis poſita, medio fere Graeciae gremio continetur, o poena, o furia ſociorum, decedens miſeram perdidiſti. Arſionan Thracum, Neopactum, ut modo tute indicaſti, nobiles urbes, atque plenas, fateris ab hoſtibus eſſe captas: quibus autem hoſtibus? nempe ijs, quos tu, Ambraciae ſedens, primo tuo aduentu ex opidis Aggrinarum, atque Dolopum demigrare, & aras, & focos relinquere coegiſti. Hoc tu in exitu, praeclare imperator, cum tibi ad priſtinas clades acceſſio fuiſſet Aetoliae repentinus interitus, exercitum dimiſiſti; neque ullam poenam, quae tanto facinori deberetur, non maluiſti ſubire, quam numerum tuorum militum, reliquiasq. cognoſcere. Atque, ut duorum Epicureorum ſimilitudinem in re militari, imperioq. uideatis: Albutius, cum in Sardinia triumphaſſet, Romae damnatus eſt: hic, cum ſimilem exitum exſpectaret, in Macedonia trophaea poſuit; eaque, quae bellicae laudis uictoriaeq. omnes gentes inſignia, & monumenta eſſe uoluerunt, noſter hic praepoſterus imperator amiſſorum opidorũ, caeſarum legionum, prouinciae praeſidio, & reliquis militibus orbatae, ad ſempiternum dedecus ſui generis, & nominis, indicia conſtituit. Idemque, ut eſſet quod in baſi trophaeorum inſcribi, incidiq. poſſet, Dyrrhachium ut uenit decedens, obſeſſus eſt ab ijs ipſis militibus, quos, paullo ante Torquato reſpondit, beneficij cauſſa ab ſe eſſe dimiſſos. quibus cum iuratus affirmaſſet, ſe, quae deberentur, poſtero die perſoluturum, domum ſe abdidit: inde nocte intempeſta, crepidatus, ueſte ſeruili, nauem conſcendit, Brundiſiumq. uitauit, & ultimas Hadriani maris oras petiuit: cum interim Dyrrhachij milites domum, in qua iſtum eſſe arbitrabantur, obſidere coeperunt, &, cum latere hominem putarent, ignes circumdederunt. quo metu commoti Dyrrhachini, profugiſſe nocte crepidatum imperatorem, indicauerunt. illi autem ſtatuam iſtius perſimilem, quam ſtare celeberrimo in loco uoluerat, ne ſuauiſſimi hominis memoria moreretur, deturbant, affligunt, comminunt, diſſipant. ſic odium, quod in ipſum attulerant, id in eius imaginem, ac ſimulacrum profuderunt.

EXPLANATIO

QVASI *uaſarij nomine*,} quaſi promiſſum a uade P. Clodio, ſi meam illi ſalutem tradidiſſes. Vas eſt, qui uadimonium pro altero promittit. inde uaſarium puto communiter ad omnia, quae promitterentur, eſſe deductum. nec tamen ignoro, aliter ab alijs hunc locum accipi. ADSCRIPSERAS,} pactione cum Clodio facta, ut ipſe tibi pro meo capite H-S centies & octogies ex aerario attribueret. CC *talenta*} centum ſexaginta ſcutatorum millia. PRAEFECTO} equitum. HONORARII?} quod a populis honoris cauſſa dabatur. PER *omnes annos*} per triennium, dum prouinciae praefuiſti. CONATVS *tuus*?} uſurpatur hoc uerbum de rebus, quae ad exitum non perducuntur. itaque non arbitror Piſonem prouinciae ſuae finibus egreſſum eſſe: quod pluribus uerbis Cicero exagitaſſet, ut de Gabinio in Aegyptum profecto, contra legem Corneliam de maieſtate, Iuliam de repetundis. PRAETORIA *nunciata*,} Q. Anchario praetorio, non conſulari, decreta. QVAESTOR *aedilicius reiectus*,} quaeſtorem, cum decederes, prouinciae praeponere noluiſti, legatorum tuorum turpiſsimum praepoſuiſti. honore autem quaeſtor legato praeſtabat: ut in ep. ad Thermum lib. 2. Aedilicium dici miror: cum aedilitas cur. poſt quaeſturam peteretur. NON *recepti*?} non tecum ad urbem adducti; ut eos in beneficiarijs ad aerarium deferres? POPVLARI *illi ſacerdoti*} P. Clodio, qui, tamquam ſacerdos pro populo ſacra facturus, muliebri ueſtitu ſtupri cauſſa penetrauit eo, ubi mulieres pro populi ſalute, Bonae deae ſacra faciebant. infra: Emiſſus etiam ille auctor tuus prouinciae, cum ſtuprum Bonae deae puluinaribus intuliſſet. Pro Sextio: Conſulatus petitio ipſi illi populari ſacerdoti comparabatur. AD *beſtias*} cui cum beſtijs pugnarent ijs ludis, quos aedilis cur. Clodius dedit Marcellino, & Philippo cos. SOCIOS, *ſtipendiariosq.*} & hic, & in extrema oratione, & in ea pro Balbo, & in Verrem, & alibi, ſtipendiarij diſtinguuntur a ſocijs. nam ſocij uectigales quidem, ſtipendiarij tamen non ſunt. MISISTI} tamquam damnatos. PLORANTIVM,} ob damna, & iniurias a te acceptas. LEX} de repetundis. NISI *decreto triumpho*} in coronas igitur triumphales aurum illud erogabatur. VOCABVLA *mutabas*.} non dicebas, auri coronarij nomine accepta, ſed alijs nominibus, tua furta obtegentibus. HOC *tu in exitu*,} actionum tuarum. NEQVE *ullam poenam*,} conſideranda ſententia. ALBVTIVS,} T. Albutius, qui in Sardinia cum latrunculis re geſta, ſupplicationem a ſenatu poſtulauit: ea de-

negata, in ipſa prouincia quaſi triumphare eſt auſus: quo facto, Romae damnatus eſt. EXSPECTARET,} ſcelerum, ac fraudum ſuarum conſcius. PRAEPOSTERVS *imperator*,} amiſit enim opida, legiones perdidit, & imperator appellatur. FVNESTA *indicia*} Funeſta, addidi, ex antiquis libris. SVAVISSIMI} ironia. nam acerbiſsimus prouinciae fuerat.

ORATIO

QVAE cum ita ſint; non dubito, quin, cum haec, quae excellunt, me noſſe uideas, non exiſtimes, mediam illam partem, & turbam flagitiorum tuorum mihi eſſe inauditam. Nihil eſt, quod me hortere, nihil eſt, quod inuites: admoneri me ſatis eſt: admonebit autem nemo alius, niſi reip. tempus: quod mihi quidem magis uidetur, quam tu umquam arbitratus es, appropinquare. ecquid uides, ecquid ſentis, lege iudiciaria lata, quos poſthac iudices ſimus habituri? non aeque legetur, quiſquis uoluerit; nec, quiſquis noluerit, non legetur. nulli conijcientur in illum ordinem, nulli eximentur: non ambitio ad gratiam, non iniquitas ad ſimulationem connitetur. iudices iudicabunt ij, quos lex ipſa, non quos hominum libido, delegerit. quod cum ita ſit; mihi crede, neminem inuitus inuitabis: res ipſa, & reip. tempus aut me ipſum, quod nolim, aut alium quempiam aut inuitabit, aut dehortabitur. Equidem, ut paullo ante dixi, non eadem ſupplicia eſſe in hominibus exiſtimo, quae fortaſſe plerique, damnationes, expulſiones, neces: denique nullam mihi poenam uidetur habere id, quod accidere innocenti, quod forti, quod ſapienti, quod bono uiro, & ciui poteſt. damnatio iſta, quae in te flagitatur, obtigit P. Rutilio, quod ſpecimen habuit haec ciuitas innocentiae: maior mihi iudicum, & reip. poena illa uiſa eſt, quam Rutilij. L. Opimius eiectus eſt e patria, is, qui praetor, & conſul maximis remp. periculis liberarat: non in eo, cui facta eſt iniuria, ſed in ijs, qui fecerunt, ſceleris, ac conſcientiae poena remanſit. at contra bis Catilina abſolutus: emiſſus etiam ille auctor tuus prouinciae, cum ſtuprum Bonae deae puluinaribus intuliſſet: quis fuit in tanta ciuitate, qui illum inceſto liberatum, non eos, qui ita iudicarunt, pari ſcelere adſtrictos arbitraretur? An ego exſpectem, dum de te quinque, & ſeptuaginta tabellae diribeätur? de quo iampridem omnes mortales omnium generum, aetatum, ordinum iudicauerunt. quis enim te aditu, quis ullo honore, quis denique communi ſalutatione dignum putet? omnes memoriam conſulatus tui, facta, mores, faciem denique, ac nomen a rep. deteſtantur. legati, qui una fuere, alienati: tribuni militum inimici: centuriones, & ſi qui ex tanto exercitu reliqui milites exſiſtunt, non dimiſſi abs te, ſed diſſipati, te oderunt, tibi peſtem exoptant, te exſecrantur: Achaia exhauſta, Theſſalia uexata, laceratae Athenae, Dyrrhachium & Apollonia exinanita, Ambracia direpta, Parthini & Bullienſes illuſi, Epirus exciſa, Locri, Phocij, Boeotij exuſti: Acarnania, Amphilochia, Perrhebia, Athamanumq. gens uendita: Macedonia condonata barbaris: Aetolia amiſſa: Dolopes, finitimiq. montani opidis, atque agris exterminati: ciues R. qui in his locis negotiantur, te unum, ſolum, ſuum depeculatorem, uexatorem, praedonem, hoſtem ueniſſe ſenſerunt. ad horum omnium iudicia tot, atque tanta, domeſticum iudicium acceſſit ſententiae damnationis tuae, occultus aduentus, furtiuum iter per Italiam, introitus in urbem deſertus ab amicis, nullae ad ſenatum e prouincia litterae, nulla ex trinis aeſtiuis gratulatio, nulla triumphi mentio: non modo, quid geſſeris, ſed ne quibus in locis quidem fueris, dicere audes. Ex illo fonte & ſeminario triumphorum cum arida folia laureae retuliſſes, cum ea abiecta ad portam reliquiſti; tum tu ipſe de te, feciſſe uideri, pronunciaſti. qui ſi nihil geſſeras dignum honore, ubi exercitus? ubi ſumptus? ubi imperium? ubi illa uberrima ſupplicationibus triumphisq. prouincia? ſin autem aliquid ſperare uolueras; ſi cogitaras id, quod imperatoris nomē, quod laureati faſces, quod illa trophaea, plena dedecoris, et riſus, te commentatum eſſe declarant: quis te miſerior, quis te damnatior, qui neque ſcribere ad ſenatum, a te bene remp. eſſe geſtam, neque praeſens dicere auſus es? An tu mihi, cui ſemper ita perſuaſum fuerit, non euentis, ſed factis cuiusque fortunam ponderari, neque in tabellis paucorum iudicum, ſed in ſententijs omnium ciuium famam noſtram, fortunamq. pendere, te indemnatum uideri putas? quem ſocij, quem foederati, quem liberi populi, quem ſtipendiarij, quem negotiatores, quem publicani, quem uniuerſa ciuitas, quem legati, quem tribuni militares, quem reliqui milites, qui ferrum, qui famem, qui mortem effugerunt, omni cruciatu digniſſimum putant: cui non apud ſenatum, non apud ullum ordinem, non apud equites R. non in urbe, non in Italia maximorum ſcelerum uenia ulla ad ignoſcendum dari poſſit: qui ſe ipſum oderit; qui metuat omnes; qui ſuam cauſſam nemini committere audeat; qui ſe ipſum condemnet. numquam ego ſanguinem expetiui tuum; numquam illud extremum, quod poſſet eſſe improbis, & probis commune, ſupplicium legis, ac iudicij: ſed abiectum, contemptum, deſpectum a ceteris, a te ipſo deſperatum, & relictum, circumſpectantem omnia, quidquid increpuiſſet pertimeſcentem, diffidentem tuis rebus, ſine uoce, ſine libertate, ſine auctoritate, ſine ulla ſpecie conſulari, horrentem, trementem, adulantem omnibus uidere te uolui; uidi. quare, ſi tibi euenerit, quod metuis ne accidat: equidem non moleſte feram. ſin id tardius forte fiet: fruar tamen tua indignitate; nec minus libenter metuentem uidebo, ne reus fias, quam reum; nec minus laetabor, cum te ſemper ſordidum, quam ſi paulliſper ſordidatum uiderem.

EXPLANATIO

QVOD *me hortere*;} ut tibi nomen deferam. LEGE *iudiciaria lata*,} hoc anno a Pompeio conſule: ut ex ampliſsimo cenſu, ex centurijs, aliter quam antea, lecti iudices, aeque tamen, ut Aurelia lege, ex tribus ordinibus, res iudicarent. NEMINEM *inuitus inuitabis*:} inuitas enim tu me

quidem nunc, ut tibi nomen deferam, ſed inuitus : in poſterum uero, lege Pompeia lata, neminem, ut nunc facis, inuitus inuitabis: ipſa inuitabit reſp. Ad hoc uerbum, Inuitus, pertinet illud, quod ſupra dictum eſt, Trementibus omnino labris. quod enim, ut ſibi Cicero nomen deferret, trementibus labris Piſo requirebat, id uidelicet requirebat inuitus. QVOD *nolim*, } propter generum tuum, amiciſsimum meum. AVT *dehortabitur*. } ut me nunc dehortatur. Non liberat Piſonem culpa : ſed propter Caeſarem, qui remp. in Gallia praeclare gerebat, ita, inquit, homines abſtinebunt ab accuſando, ut ego nunc abſtineo. P. RVTILIO } quem equites iudices de repetundis damnarunt, odio incenſi, quod, Q. Mucij quaeſtor in Aſia cum eſſet, prouinciam ab iniurijs publicanorum defenderat. Aſconius, Cicero in Brutto. ET *praetor, & conſul* } praetor Fregellas ceperat: conſul C. Gracchum tribunicium, & M. Fuluium Flaccum conſularem, ac triumphalem, optimatibus infenſos, oppreſsit. quo poſtea equites eum, C. Gracchi lege iudicantes, condemnarunt; cum antea populus eum, a Q. Decio tribuno pl. accuſatum, defendente eloquentiſsimo homine C. Papirio conſule abſoluiſſet. propterea dicit illa pro Sextio : Vnus in hac ciuitate praeclare uir de rep. meritus, L. Opimius indigniſsime concidit. atque hunc tamen, flagrantem inuidia propter interitum C. Gracchi, ſemper ipſe populus Romanus periculo liberauit: alia quaedam ciuem egregium iniqui iudicij procella peruertit. BIS *Catilina abſolutus* : } de inceſtu, & de repetundis. Cicero ad Att. lib. I. Bis abſolutum eſſe Lentulum, bis Catilinam. Et in hac oratione, in ea de Haruſp. reſp. in ea pro Cornelio, ibiq. Aſconius. EMISSVS } abſolutus. AVCTOR *tuus prouinciae*, } P. Clodius, a quo prouinciam accepiſti. QVINQVE, *& ſeptuaginta tabellae* } iudicum. tot enim fuiſſe, certo cuiuſque ordinis numero, locus hic perſpicue docet. DIRIBEANTVR? } diſtribuantur, ut ſupra: Vos rogatores, uos diribitores, uos cuſtodes fuiſſe tabularum. Et Poſt Red. in ſen. Nos, Diribeantur, ex ingenio repoſuimus : cum antea legeretur, Diripiantur. VNVM, *ſolum*, } plus uidetur eſſe ſolus, quam unus: itaque ſaepe coniunguntur: quod etiam diximus in ea pro Sextio. AD *portam* } Eſquilinam. ſupra. FECISSE *uideri*, } uerba condemnantium iudicum. non enim, cum reum damnabant, feciſſe dicebant, ſed feciſſe uideri. diximus in Verrem. SI *cogitaras*, } de triumpho. ILLA *trophea*, } in Macedonia a te conſtituta. ſupra. COMMVNE, } multi enim probi iniquo iudicio damnati, ut Rutilius, Opimius, alij. ADVLANTEM *omnes* } ſic antiquus liber : & Fronto Ciceronem hoc uerbo cũ accuſandi caſu uſum eſſe docet. VIDERE *te uolui; uidi*. } & uim habet, & elegantiam uerbi repetitio. EVENERIT, } ut aliquis te accuſet. QVOD *metuis ne accidat* : } quamquam a me, ut tibi nomen deferrem, requiſieris. quod tamen feciſti trementibus labris : ut appareret, quod a me requirebas, id te metuere ne accideret. Huc & illud pertinet : Neminem inuitus inuitabis. FORTE } praeter meã, & aliorum opinionem. TVA *indignitate*; } cum te ſine ulla dignitate, cum ſcilicet, qui nunc es, uidebo. SEMPER *ſordidum*, } in ſumma ſemper indignitate, metuentem ne reus fias. SORDIDATVM } in iudicio.

IN. ORA-

IN . ORATIONEM . CICERONIS
PRO . T . ANNIO . MILONE
PAVLLI . MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

ETSI *Pedianus argumentum huius orationis copioſe narrat: tamen, ut meas partes quodam modo expleam, pauca quaedam dicam, quae, uel ſi Pedianus non legatur, ſufficere uideantur. Caeſo P. Clodio* III *Kal. Febr. in Appia uia apud Bouillas a Milone eiusq. ſeruis, accuſatus eſt Milo noua Pompeij lege de ui a duobus Ap. Clodijs, C. Clodij, Publij fratris, filijs, a M. Antonio, P. Valerio Nepote. reſpondit his unus Cicero, non ea, qua ſolitus erat, conſtantia, Clodianorum clamore deterritus. excepta eſt eius oratio, quae hodie non exſtat. ſcripſit uero hanc ita diligenter, ut Pedianus iure primam putet, Quinctilianus pulcherrimam, & nobiliſsimam appellet. Acta cauſſa eſt Pompeio tertium conſule, extra ordinem noua Pompeij lege: quod Cicero multis uerbis conqueritur. Quaeſitor fuit, non praetor de more, ſed conſularis L. Domitius Ahenobarbus, ſuffragijs populi creatus: ut in lege Pompeij ſcriptum erat. iudices Pompeius ipſe claros uiros, & ſanctos, e ſingulis ordinibus propoſuit. quos trecentos fuiſſe, Velleius lib. 2. & Coelius in ep. ad Cic. docet. eorum nominibus in pilas coniectis, facta a Domitio quaeſitore ſortitio eſt unius & octoginta: ſed, peracta utrinque cauſſa, cum accuſator, & reus quinos ex ſingulis ordinibus reieciſſent, unus tantum & quinquaginta, ideſt ſenatores* XIIX, *equites* XVII, *tribuni aerarij* XVI, *ſententias tulerunt. Status cauſſae coniecturalis eſt. factum enim Cicero non inficiabatur, ſed iure factum dicebat: quoniam quidem Milo, inſidijs Clodij appetitus, uim ut repuliſſet. atque hoc quaeritur in cauſſa. damnatus tamen eſt; non quod caedes Clodij iudicibus ac bonis omnibus, utpote reip. ſalutaris, in primis grata non eſſet; uerum, quia, Clodio ſublato, Milonis quoque notam audaciam auerti a rep. utile uiſum eſt.*

M. TVLLII. CICERONIS
PRO. T. ANNIO. MILONE
ORATIO. XXXIIX

ETSI uereor, iudices, ne turpe ſit, pro fortiſſimo uiro dicere incipientem, timere; minimeque deceat, cum T. Annius Milo ipſe magis de reip. ſalute, quam de ſua perturbetur, me ad eius cauſſam parem animi magnitudinem afferre non poſſe: tamen haec noui iudicij noua forma terret oculos: qui, quocumque inciderint, ueterem cõſuetudinem fori, & priſtinum morem iudiciorum requirunt. non enim corona conſeſſus ueſter cinctus eſt, ut ſolebat; non uſitata frequentia ſtipati ſumus: nam illa praeſidia, quae pro templis omnibus cernitis, etſi contra uim collocata ſunt, non afferunt tamen oratori aliquid, ut in foro, & in iudicio, quamquam praeſidijs ſalutaribus, & neceſſarijs ſaepti ſumus, tamen ne non timere quidem ſine aliquo timore poſſimus. quae ſi oppoſita Miloni putarem, cederem tempori, iudices, nec inter tantam uim armorum exiſtimarem oratori locum eſſe. ſed me recreat, & reficit Cn. Pompeij, ſapientiſſimi, & iuſtiſſimi uiri, conſilium: qui profecto nec iuſtitiae ſuae putaret eſſe, quem reum ſententijs iudicum tranſdidiſſet, eundem telis militum dedere; nec ſapientiae, temeritatẽ concitatae multitudinis auctoritate publica armare. quamobrem illa arma, centuriones, cohortes non periculum nobis, ſed praeſidium denunciant; neque ſolum ut quieto, ſed etiã ut magno animo ſimus, hortantur; neque auxilium modo defenſioni meae, uerum etiam ſilentium pollicentur. reliqua uero multitudo, quae quidem eſt ciuium, tota noſtra eſt: neque eorum quiſquam, quos undique intuentes ex hoc ipſo loco cernitis, unde aliqua pars fori adſpici poteſt, & huius exitum iudicij exſpectantes, non cum uirtuti Milonis fauet, tum de ſe, de liberis ſuis, de patria, de fortunis hodierno die decertari putat. Vnum genus eſt aduerſum, infeſtumq. nobis, eorum, quos P. Clodij furor rapinis, & incendijs, & omnibus exitijs publicis pauit: qui heſterna etiam concione incitati ſunt, ut uobis uoce praeirent, quid iudicaretis. quorum clamor, ſi quis forte fuerit, admonere uos debebit, ut eum ciuem retineatis, qui ſemper genus illud hominum, clamoreſq. maximos pro ueſtra ſalute neglexit. Quamobrem adeſte animis, iudices, & timorem, ſi quem habetis, deponite. nam, ſi umquam de bonis, & fortibus uiris, ſi umquam de bene meritis ciuibus poteſtas uobis iudicandi fuit; ſi denique umquam locus ampliſſimorum ordinum delectis uiris datus eſt, ubi ſua ſtudia erga fortes, & bonos ciues, quae uultu, & uerbis ſaepe ſignificaſſent, re, & ſententijs declararent: hoc profecto tempore eam poteſtatem omnem uos habetis, ut ſtatuatis, utrum nos, qui ſemper ueſtrae auctoritati dediti fuimus, ſemper miſeri lugeamus; an, diu uexati a perditiſſimis ciuibus, aliquando per uos, ac ueſtram fidem, uirtutem, ſapientiamq. recreemur. quid enim nobis duobus, iudices, laborioſius? quid magis ſollicitum, magis exercitum dici, aut ſingi poteſt? qui ſpe ampliſſimorum praemiorum ad remp. adducti, metu crudeliſſimorum exitiorum carere non poſſumus. & quidem ceteras tempeſtates, & procellas in illis dumtaxat fluctibus concionum ſemper putaui Miloni eſſe ſubeundas, quod ſemper pro bonis contra improbos ſenſerat: in iudicio uero, & in eo conſilio, in quo ex cunctis ordinibus ampliſſimi uiri iudicarent, numquam exiſtimaui ſpem ullam eſſe habituros Milonis inimicos ad eius non ſalutem modo exſtinguendam, ſed etiam gloriam per tales uiros infringendam. quamquam in hac cauſſa, iudices, T. Annij tribunatu, rebus omnibus pro ſalute reip. geſtis, ad huius criminis defenſionem non abutemur, niſi oculis uideritis inſidias Miloni a Clodio factas: nec deprecaturi ſumus, ut crimẽ hoc nobis multa propter praeclara in remp. merita condonetis: nec poſtulaturi, ut, ſi mors P. Clodij ſalus ueſtra fuerit, iccirco eam uirtuti Milonis potius, quam populi R. felicitati aſſignetis: ſed, ſi illius inſidiae clariores hac luce fuerint, tum denique obſecrabo, obteſtaborq. uos, iudices, ſi cetera amiſimus, hoc ſaltem nobis ut relinquatur, ab inimicorum audacia, teliſq. uitam ut impune liceat defendere. ſed, antequam ad eam orationem uenio, quae eſt propria noſtrae quaeſtionis, uidentur ea eſſe refutanda, quae in ſenatu ſaepe ab inimicis, ab improbis ſaepe iactata ſunt, & in concione etiam paullo ante ab accuſatoribus: ut, omni errore ſublato, rem plane, quae uenit in iudicium, uidere poſſitis.

EXPLANATIO

ETSI *uereor,*} prooemia ducuntur interdum ex tempore, ut pro Coelio: ex loco, ut pro Deiotaro: ex habitu, ut hic. Quinctilianus lib. IV, cap. 10. NE *turpe ſit,*} non dixit, Etſi turpe eſt, ſed, Etſi uereor, ne turpe ſit: ne ſe ipſe prorſus accuſet, quia timuerit in defenſione Milonis. pudore enim quodam timoris ſui, quia, cum ageret Milonis cauſſam, non ea, qua ſolitus erat, conſtantia dixerat, a timoris cauſſa, cum haec poſtea ſcriberet, exordiendum putauit. in quo principio expedit illa noſſe, & conſiderare, quae lib. XI. cap. 3. Quinctilianus tradidit: Proponamus, inquit, nobis illud Ciceronis in oratione nobiliſsima pro Milone

lone principium; non ne ad ſingulas poenae diſtinctiones, quam uis in eadem facie, tamen quaſi uultus mutandus eſt? Etſi uereor, iudices, ne turpe ſit, pro fortiſsimo uiro dicere incipientem timere. Etiam ſi eſt toto propoſito contractum, atque ſummiſſum, quia & exordium eſt, & ſolliciti exordium: tamen fuerit neceſſe eſt aliquid plenius, & erectius, dum dicit, Pro fortiſsimo uiro, quam cum, Etſi uereor: &, Turpe ſit: &, Timere. Iam ſecunda reſpiratio increſcat, oportet, & naturali quodam conatu, quo minus pauide dicimus, quae ſequuntur, & quo magnitudo animi Milonis oſtenditur, Minimeq. deceat, cum T. Annius ipſe magis de reip. ſalute, quam de ſua, perturbetur. Deinde, quaſi obiurgatio ſui eſt, Me ad eius cauſſam parem animi magnitudinem afferre non poſſe. Tum inuidioſiora, Tamen haec noui iudicij noua forma terret oculos. Illa uero iam poene apertis, ut aiunt, tibijs, Qui, quocumque inciderint, ueterem conſuetudinem fori, & priſtinum morem iudiciorum requirunt. Nam ſequens latum etiam, atque fuſum eſt: Non enim corona conſeſſus ueſter cinctus eſt, ut ſolebat. Illa *praeſidia,* } a Pompeio contra uim plebis infimae, cupientis ulciſci necem Clodij, collocata. Quod ad deteriorem partem trahit, quaſi dominantibus armis, inimicus Pompeij Caeſar lib. III. bel. ci. Non nullos, inquit, ambitus lege Pompeia damnatos, illis temporibus, quibus in urbe praeſidia legionum Pompeius habuerat, in integrum reſtituit. Non *afferunt tamen oratori aliquid,* } non tamen efficiunt, ut orator non timeat, etiam ſi, cur timere debeat, non ſit. Salutaribus, *& neceſſarijs* } hoc ad excuſationem Pompeij, & ad iudices metu liberandos, ut ait Quinctilianus. Ne *non timere quidem* } ſunt qui, Ne, auferant, aberrantes a ſententia. hoc enim dicit. Illa praeſidia non modo oratori animos non addunt, ſed non afferunt, ut ne timere quidem non poſsit, ſine timore tamen aliquo, ideſt, licet optime ſciat, ſibi timendum non eſſe: cum illa praeſidia ad tollendum timorem, arcendamq. uim poſita ſint. Opposita *Miloni* } diſsimulat orator, ne Pompeium offendat. nam reuera, etſi multo magis a Clodianis, non nihil tamen & a Milone Pompeius timebat. Vt *magno animo ſimus, hortantur;* } cur igitur timet? quia noui iudicij noua forma terret oculos. Quae *quidem eſt ciuium,* } nam inter Clodianos & ſerui erant. Virtuti *Milonis fauet,* } Milonem abſolutum propter illius uirtutem exoptat. De *ſe, de liberis ſuis,* } quibus, uiuo Clodio, multae calamitates impendebant. Hesterna *etiam concione* } quotidie concionabantur contra Milonem, & eos, qui cauſſam illius tuebantur, tres tribuni pl. T. Munatius, Q. Pompeius, C. Salluſtius. Vt *uobis uoce praeirent, quid iudicaretis.* } infra: Vt intelligatis contra heſternam concionem illam, licere uobis, quod ſentiatis, iudicare. Vtrum *nos,* } ego, & Milo: ego, patria, quam ſeruaueram, a Clodio eiectus: Milo, qui Clodij furorem ſaepe a rep. remouit, ſemper ab eo, dum uiueret, uexatus, poſt mortem autem, nulla ſua culpa, reus. Cum *alter ueheretur in rheda penulatus,* } audiamus Quinctilianum haec narrantem lib. v. cap. 10. Intuendae ſunt, praecipueq. in coniecturis, & facultates. credibilius eſt enim, occiſos a pluribus pauciores, a firmioribus imbecilliores, a uigilantibus dormientes, a praeparatis nec opinantes. quorum contraria in diuerſum ualent. Haec & in deliberando intuemur, & in iudicijs ad duas res ſolemus referre, an uoluerit quis, an potuerit. nam & uoluntatem ſpes facit. hinc illa apud Ciceronem coniectura: Inſidiatus eſt Clodius Miloni, non Milo Clodio: ille cum ſeruis robuſtis, hic cum mulierum comitatu; ille in equo, hic in rheda; ille expeditus, hic penula irretitus. Fluctibus *concionum* } quia populus in concionibus a tribunis pl. facile commouetur ut fluctus. Ex *cunctis ordinibus* } tribus, ſenatorio, equeſtri, & ex ipſa plebe. Ad *eius non ſalutem modo exſtinguendam, ſed etiam gloriam per tales uiros infringendam.* } ὁμοιοτέλευτον, exſtinguẽdam, infringendam. quod notauit Quinctilianus lib. IX. cap. III. Vitam *ut impune liceat defendere.* } quod fecit Milo. uim enim ipſe non intulit, ſed illatam repulit.

O R A T I O

NEGANT *intueri lucem fas eſſe ei, qui a ſe hominem occiſum eſſe fateatur. In qua tandem urbe hoc homines ſtultiſſimi diſputant? nempe in ea, quae primum iudicium de capite uidit M. Horatij, fortiſſimi uiri: qui, nondũ libera ciuitate, tamen populi R. comitijs liberatus eſt, cum ſua manu ſororem interfectam eſſe fateretur. an eſt quiſquam, qui hoc ignoret, cum de homine occiſo quaeratur, aut negari ſolere omnino eſſe factum, aut, recte, ac iure factum eſſe, defendi? niſi uero exiſtimatis dementem P. Africanum fuiſſe; qui cum a C. Carbone tribuno pl. in concione ſeditioſe interrogaretur, quid de Ti. Gracchi morte ſentiret, reſpondit, iure caeſum uideri. neque enim poſſet aut Ahala ille Seruilius, aut P. Naſica aut L. Opimius, aut C. Marius, aut me conſule ſenatus non nefarius haberi, ſi ſceleratos ciues interfici nefas eſſet. itaque hoc, iudices, non ſine cauſſa fictis fabulis doctiſſimi homines memoriae prodiderunt, eum, qui patris ulciſcendi cauſſa matrem necauiſſet, uariatis hominum ſententijs, nõ ſolum diuina, ſed etiam deae ſapientiſſimae ſententia liberatum. quod ſi duodecim tabulae nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem, ſi ſe telo defenderit, interfici impune noluerunt: quis eſt, qui, quoquo modo quis interfectus ſit, puniendum putet, cum uideat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipſis porrigi legibus? atqui ſi tempus eſt ullum iure hominis necandi, quae multa ſunt, certe illud eſt non modo iuſtum, uerum etiam neceſſarium, cum uis illata defenditur. Pudicitiam cum eriperet militi tribunus mil. in exercitu C. Marij, propinquus eius imperatoris interfectus ab eo eſt, cui uim afferebat. facere enim probus adoleſcens periculoſe, quam perpeti turpiter, maluit. atque hunc ille uir ſummus, ſcelere ſolutum, periculo liberauit. Inſidiatori uero, & latroni quae poteſt afferri iniuſta nex? quid comitatus noſtri, quid gladij uolunt? quos habere certe non liceret, ſi uti illis nullo pacto liceret. eſt enim haec, iudices, non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, uerum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus; ad quam non docti,*

ſed

ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus; ut, ſi uita noſtra in aliquas inſidias, ſi in uim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendae ſalutis. ſilent enim leges inter arma, nec ſe exſpectari iubent, cum ei, qui exſpectare uelit, ante iniuſta poena luenda ſit, quam iuſta repetenda. etſi perſapienter, & quodam modo tacite dat ipſa lex poteſtatem defendendi: quae non modo hominem occidi, ſed eſſe cum telo hominis occidendi cauſſa uetat: ut, cum cauſſa, non telum quaereretur, qui ſui defendendi cauſſa telo eſſet uſus, non hominis occidendi cauſſa habuiſſe telum iudicaretur. Quapropter hoc maneat in cauſſa, iudices: non enim dubito, quin probaturus ſim uobis defenſionem meam, ſi id memineritis, quod obliuiſci non poteſtis, inſidiatorem iure interfici poſſe.

EXPLANATIO

NEGANT *intueri fas eſſe lucem ei, qui a ſe hominem occiſum eſſe fateatur.*} fecit ingenioſe Cicero, ut, ante quam narrationem aggrederetur, tres quaeſtiones praeponeret, unam, non ſemper damnari eum oportere, qui hominem a ſe occiſum fateretur; cuius quaeſtionis initium eſt hoc, Negant intueri: alteram, non eſſe, ut aduerſarij iactauerant, condemnatum Milonem praeiudicio ſenatus; cuius initium eſt, Sequitur illud, quod a Milonis inimicis ſaepiſsime dicitur: tertiam, non male ſentire de Milonis cauſſa; nec eius inimicum eſſe Cn. Pompeium, quamquam militibus armatis iudicium clauſiſſet; cuius initium, At enim Cn. Pompeius. Vidit hoc diligens Ciceronis obſeruatur, & artis rhetoricae magiſter optimus Quinctilianus. nam lib. IV. cap. 2. Frequentius, inquit, quaeritur, an ſit utique narratio prooemio ſubijcienda. quod qui opinantur, non poſſunt uideri nulla ratione ducti. nam cum prooemium idcirco comparatum ſit, ut iudex ad rem recipiendam fiat conciliatior, docilior, & intentior; & probatio, niſi cauſſa prius cognita, non poſsit adhiberi: protinus notitia rerum inſtruendus uidetur. ſed hoc quoque interdum mutat condicio cauſſarum. niſi forte M. Tullius in oratione pulcherrima, quam pro Milone ſcriptam reliquit, male diſtuliſſe narrationem uidetur, tribus praepoſitis quaeſtionibus; aut profuiſſet exponere, quo modo inſidias Miloni feciſſet Clodius, ſi reum, qui a ſe hominem occiſum fateretur, defendi omnino fas non fuiſſet; aut, ſi iam praeiudicatione ſenatus damnatus eſſet Milo; aut, ſi Cn. Pompeius, qui propter aliquam gratiam iudicium militibus armatis clauſerat, tamquam aduerſus exiſtimaretur. M. HORATII,} Publium Liuius uocat. POPVLI *Roman comitijs*} curiatis: cum nec centuriata, nec tributa adhuc eſſent. C. CARBONE} eo, qui poſtea conſul, mutata ſententia, C. Gracchum, Tiberij fratrem, iure caeſum eſſe dixit. AHALA *ille Seruilius,*} ſp. Melium Seruilius, Ti. Gracchum Naſica, C. Gracchum Opimius, Saturninum, & Glauciam Marius, quod pernicioſas reip. ſeditiones concitarent, occiderunt. infra, ME *conſule ſenatus,*} necatis in carcere quinque ſceleratis ciuibus, qui cum Catilina contra patriam coniurauerant. EVM} Oreſtem. PATRIS} Agamemnonis, ab uxore Clytemneſtra, & eius adultero Aegiſtho interfecti. VARIATIS. HOMINVM *ſententijs,*} Ariopagitarum: cum alij factum eius probarent, alij uituperarent. quod Minerua diſcrimen ſuſtulit. DEAE. SAPIENTISSIMAE} Mineruae. Iuuenalis ſat. 8. Quippe ille deis auctoribus ultor „ Patris erat caeſi media inter pocula. QVOD *ſi duodecim tabulae*} Quinctilianus lib. v. cap. 14. Et a ratione, inquit, fas eſt incipere, deinde concludere: ut: Quod ſi duodecim tabulae nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem, ſi ſe telo defenderit, interfici impune uoluerunt: quis eſt, qui, quoquo modo quis interfectus ſit, puniendum putet? Variat autem hic adhuc, & rurſus rationem tertio loco ponit: Cum uideat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ad ipſis porrigi legibus. Prioris autem partis duxit ordinem: Inſidiatori autem, & latroni quae poteſt inferri iniuſtan ex? Haec intentio: Quid comitatus noſtri, quid gladij uolunt? Haec ratio: Quos habere certe non liceret, ſi uti illis nullo pacto liceret. PVDICITIAM *cum eriperet*} Quinctilianus lib. v. cap. 2. Quaedam, inquit, ex ijs, quae geſta ſunt, tota narrabimus: ut Cicero pro Milone: Pudicitiam cum eriperet militi tribunus mil. in exercitu C. Marij, propinquus eius imperatoris, ab eo interfectus eſt, cui uim afferebat. facere enim probus adoleſcens pericloſe, quam perpeti turpiter, maluit: atque hunc ille ſummus uir ſcelere ſolutum, periculo liberauit. Quaedam ſignificare ſatis erit: ut idem, ac pro eodem: Neque enim poſſet aut Ahala ille Seruilius, aut P. Naſica, aut L. Opimius, aut, me conſule, ſenatus non nefarius haberi, ſi ſceleratos interfici nefas eſſet. Quod ad hanc hiſtoriam attinet, uide Plutarchum in Mario, Valerium Max. lib. VI. ut alios omittam, NON *ſcripta, ſed nata lex,*} In Oratore: Haec ſuapte natura numeroſa ſunt, etiam ſi nihil eſt factum de induſtria. in huius concinnitatis inſectatione Gorgiam fuiſſe principem accepimus. quo de genere illa noſtra ſunt in Miloniana: Eſt enim, iudices, haec non ſcripta, ſed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus, uerum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſsimus: ad quam non docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus; ut, ſi uita noſtra in aliquas inſidias, ſi in uim, ſi in tela aut latronum, aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendae ſalutis. Quo loco Quinctilianus haec lib. IX. cap. III. Nec ſemper contrapoſitum ſubiungitur, ut in hoc: Eſt enim haec, iudices, non ſcripta, ſed nata lex: uerum, ſicut Cicero dicit, quod de ſingulis rebus propoſitis refertur ad ſingula, ut in eo, quod ſequitur: Quam non didicimus, accepimus, legimus, uerum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſsimus. SILENT *enim leges inter arma,*} Quinctilianus lib. v. cap. 14. Aliquando, inquit, ſufficiunt intentio, ac ratio, ſilent leges inter arma, nec ſe exſpectari iubent, cum ei, qui exſpectare uelit, ante iniuſta poena luenda ſit, quam iuſta repetenda. ideoq. id enthymema, quod eſt ex conſequentibus, rationi ſimile dixerunt. ſed & ſingula quoque interim recte ponuntur, ut ipſum illud: ſilent leges inter arma.

O R A T I O

SEQVITVR illud, quod a Milonis inimicis ſaepiſſime dicitur, caedem, qua P. Clodius occiſus eſt, ſenatum iudicaſſe cōtra remp. eſſe factam. Illam uero ſenatus non ſententijs ſuis ſolum, ſed etiam ſtudijs comprobauit. quoties enim eſt illa cauſſa a nobis acta in ſenatu? quibus aſſenſionibus uniuerſi ordinis? quam nec tacitis, nec occultis? quando enim frequentiſſimo ſenatu quattuor, ad ſummum quinque ſunt inuenti, qui Milonis cauſſam non probarent? declarant huius ambuſti tribuni pl. illae intermortuae conciones, quibus quotidie meam potentiam inuidioſe criminabatur; cum diceret, ſenatum, non quod ſentiret, ſed, quod ego uellem, decernere. quae quidem ſi potentia eſt appellanda potius, quam propter magna in remp. merita mediocris in bonis cauſſis auctoritas, aut propter officioſos labores meos nonnulla apud bonos gratia, appelletur ita ſane, dummodo ea nos utamur pro ſalute bonorum contra amentiam perditorum. Hanc uero quaeſtionem, etſi non eſt iniqua, numquam tamen ſenatus conſtituendam putauit. erant enim leges, erant quaeſtiones uel de caede, uel de ui; uel tantū maerorem, ac luctum ſenatui mors P. Clodij afferebat, ut noua quaeſtio conſtitueretur. cuius enim ſenatui de illo inceſto ſtupro iudicium decernendi poteſtas eſſet erepta, de eius interitu quis poteſt credere, ſenatum iudicium nouum conſtituendum putaſſe? cur igitur incendium curiae, oppugnationem aedium M. Lepidi, caedem hanc ipſam contra remp. ſenatus factam eſſe decreuit? quia nulla uis umquam eſt in libera ciuitate ſuſcepta inter ciues non contra remp. non enim eſt illa defenſio contra uim umquam optanda, ſed nonnumquam eſt neceſſaria. niſi uero aut ille dies, in quo Ti. Gracchus eſt caeſus, aut ille, quo Caius, aut quo arma Saturnini oppreſſa ſunt, etiam ſi a rep. remp. tamen non uulnerarunt. itaque ego ipſe decreui, cum caedem in Appia factam eſſe conſtaret, non eum, qui ſe defendiſſet, contra remp. feciſſe; ſed, cum ineſſet in re uis, & inſidiae, crimen iudicio reſeruaui, rem notaui. quod ſi per furioſum illum tribunum ſenatui, quod ſentiebat, perficere licuiſſet; nouam quaeſtionem nunc nullam haberemus. decernebat enim, ut ueteribus legibus tantummodo extra ordinem quaereretur. diuiſa ſententia eſt, poſtulante neſcio quo: nihil enim neceſſe eſt omnium flagitia proferre. ſic reliqua auctoritas ſenatus empta interceſſione ſublata eſt.

E X P L A N A T I O

HVIVS *ambuſti tribuni pl.* } T. Munatij Planci Burſae, de quo in ep. ad Marium lib. VII. is cum Q. Pompeio collega concionatus eſt contra Milonem eo tempore, quo propter Clodij corpus curia incenſa eſt; nec prius deſtitit, quam flamma eius incendij fugatus eſt e concione. propterea ambuſtus uocatur. INTERMORTVAE } incendio curiae interruptae. quod tamen ad quotidianas referri conciones non poteſt, ſed ad eam pertinet, quam Plancus cum haberet, incendio curiae fugatus eſt. Intermori interdum idem eſt quod mori, ut in ep. Bithynici lib. VI. Si nullum officium tuum apud me intermoriturum exiſtimas. Interdum eſt, animo ſenſibusq. deficere, ut, qui non moritur, mori tamen uideatur. ut ex Cicerone, Plinio, Suetonio conſtat. quam ſimilitudinem habet, Intermortuae conciones. HANC *uero quaeſtionem* } nouam: de qua Pompeius legem tulerat. DE. VI; } de ui publica, Lutatia; de priuata, Plautia. DE *illo inceſto ſtupro* } cum ſtuprum Bonae deae puluinaribus Clodius intulit. nota hiſtoria. IVDICIVM *decernendi* } nouae quaeſtionis decernendae. ESSET *erepta*, } Sex. Clodio ſcriba duce plebs corpus P. Clodij in curiam intulit, ibiq. cremauit. quo igne curia quoque ipſa conflagrauit. OPTANDA, } ipſo enim exemplo reip. nocetur. NON *uulnerarunt*. } plane enim uulnerarunt: licet illos omni poena dignos fuiſſe nemo neget. CRIMEN *iudicio reſeruaui*, } dixi, quaerendum in iudicio, uter utri inſidias feciſſet. REM *notaui*. } uim decreui contra remp. eſſe factam. FVRIOSVM *illum tribunum* } Q. Fufium. EXTRA *ordinem* } ante alias cauſſas. DIVISA *ſententia eſt*, } decreuit ſeparatim ſenatus, & ut ueteribus legibus quaereretur; cui ſententiae tribunus pl. interceſsit; & ut extra ordinem; quod Clodianis placuit. RELIQVA *auctoritas* } de ueteribus legibus. Auctoritatem uocat, quia S. C. fieri non potuit.

O R A T I O

AT enim Cn. Pompeius rogatione ſua & de re, & de cauſſa iudicauit. tulit enim de caede, quae in Appia uia facta eſſet, in qua P. Clodius occiſus fuit. quid ergo tulit? nempe, ut quaereretur. quid porro quaerendum eſt? factum ne ſit? at conſtat. a quo? at patet. uidit etiam, in confeſſione facti, iuris tamen defenſionem ſuſcipi poſſe. quod niſi uidiſſet, poſſe abſolui eum, qui fateretur: cum, uideret nos fateri, neque quaeri umquam iuſſiſſet, nec uobis tam ſalutarem hanc in iudicando litteram, quam illam triſtem, dediſſet. mihi uero Cn. Pompeius non modo nihil grauius contra Milonem iudicaſſe ſed etiam ſtatuiſſe uidetur, quid uos in iudicando ſpectare oporteret. nam, qui non poenam confeſſioni, ſed defenſionem dedit, is cauſſam interitus quaerendam, non interitum, putauit. Iam illud dicet ipſe profecto; quod ſua ſponte fecit, Publio ne Clodio tribuendum putet, an tempori? domi ſuae nobiliſſimus uir, ſenatus propugnator, atque illis quidem temporibus paene patronus, auunculus huius noſtri, iudicis, fortiſſimi uiri, Catonis, tribunus pl. M. Durſus occiſus eſt, nihil de morte popu-

lus

lus conſultus, nulla quaeſtio decreta a ſenatu eſt. Quantum luctum in hac urbe fuiſſe, a noſtris patribus accepimus, cum P. Africano, domi ſuae quieſcenti, illa nocturna uis eſſet illata? quis tum non gemuit? quis non arſit dolore? quem immortalem, ſi fieri poſſet, omnes eſſe cuperent, eius ne neceſſariam quidem exſpectatam eſſe mortem? num igitur ulla quaeſtio de Africani morte lata eſt? certe nulla. quid ita? quia non alio facinore clari homines, alio obſcuri necantur. interſit inter uitae dignitatem ſummorum, atque infimorum: mors quidem illata per ſcelus iiſdem poenis teneatur, & legibus. niſi forte magis erat parricida, ſi quis conſularem patrem, quam ſi quis humilem necauerit: aut eo mors atrocior erit P. Clodij, quod is in monumentis maiorum ſuorum ſit interfectus. hoc enim ſaepe ab iſtis dicitur. perinde quaſi Appius ille Caecus uiam munierit, non qua populus uteretur, ſed ubi impune ſui poſteri latrocinarentur. itaque in eadem iſta Appia uia cum ornatiſſimum equitem R. M. Papirium occidiſſet, nō fuit illud facinus puniendum. homo enim nobilis in ſuis monumentis equitem R. occiderat. nunc eiuſdem Appiae nomen quantas tragoedias excitat. quae cruentata antea caede honeſti, atque innocentis uiri ſilebatur, eadem nunc crebro uſurpatur, poſtea quam latronis, & parricidae ſanguine imbuta eſt. Sed, quid ego illa commemoro? comprehenſus eſt in templo Caſtoris ſeruus P. Clodij, quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat. extorta eſt confitenti ſica de manibus, caruit foro poſtea Pompeius, caruit ſenatu, caruit publico: ianua ſe, ac parietibus, non iure legum, iudiciorumq. texit. num quae rogatio lata, num quae noua quaeſtio decreta eſt? atqui, ſi res, ſi uir, ſi tempus ullum dignum fuit, certe haec in illa cauſſa ſumma omnia fuerunt. inſidiator erat in foro collocatus, atque in ueſtibulo ipſo ſenatus: ei uiro autem mors parabatur, cuius in uita nitebatur ſalus ciuitatis: eo porro reip. tempore, quo, ſi unus ille occidiſſet, non haec ſolum ciuitas, ſed gentes omnes concidiſſent. niſi forte, quia perfecta res non eſt, non fuit punienda. perinde quaſi exitus rerum, non hominum conſilia, legibus uindicentur. minus dolendum fuit re non perfecta; ſed puniendum certe nihilo minus. Quoties ipſe, iudices, ex P. Clodij telis, & ex cruentis eius manibus effugi? ex quibus ſi me non mea, uel reip. fortuna ſeruaſſet; quis tandem de interitu meo quaeſtionem tuliſſet? Sed ſtulti ſumus, qui Druſum, qui Africanum, Pompeium, noſmet ipſos cum P. Clodio conferre audeamus. tolerabilia fuerunt illa: P. Clodij mortem aequo animo nemo ferre poteſt: luget ſenatus: maeret equeſter ordo: tota ciuitas confecta ſenio eſt: ſqualent municipia: afflictantur coloniae: agri denique ipſi tam beneficum, tam ſalutarem, tam manſuetum ciuem deſiderant. Non fuit ea cauſſa, iudices, non fuit, cur ſibi cenſeret Pompeius quaeſtionem ferendam: ſed homo ſapiens & alta quadam mente praeditus, multa uidit; fuiſſe ſibi illum inimicum, familiarem Milonem: in communi omnium laetitia, ſi etiā ipſe gauderet, timuit, ne uideretur infirmior fides reconciliatae gratiae. multa etiam alia uidit, ſed illud maxime; quamuis atrociter ipſe tuliſſet, uos tamen fortiter iudicaturos: itaque delegi te florentiſſimis ordinibus ipſa lumina.

EXPLANATIO

ET *de re, & de cauſſa*} de re, de ui, contra remp. eſſe: de cauſſa, de inſidijs, a Milone factas eſſe. SALVTAREM *litteram*} A, quae abſoluit. TRISTEM} C, quae condemnat. QVOD *ſua ſponte fecit*,} ut rogationem de noua quaeſtione ferret. AN *tempori*?} tempori tribuit, non Clodio, infra: Homo ſapiens, & alta quadam mente praeditus, multa uidit. AVVNCVLVS *Catonis*,} Vticenſis poſtea dicti. M. DRVSVS} eius filius, quem contra C. Gracchum ſenatus defenſorem habuit. OCCISVS *eſt*.} a neſcio quo, belli Socialis initio. Velleius lib. 2. ILLA *nocturna uis*} cuius ad C. Carbonem ſuſpicio pertinuit. IN *monumentis maiorum ſuorum*} quo maxime putabant aduerſarij commoueri iudices poſſe. ideo ait Quinctilianus lib. v. cap. 10. In qua quidque ciuitate quaeratur, intereſt. moribus enim, & legibus diſtant. Ad commendationem quoque, & inuidiam ualet. nam & Aiax apud Ouidium: Ante rates, inquit, agimus cauſſam, & mecum confertur Vlyſſes. Et Miloni inter cetera obiectum eſt, quod Clodius in monumentis ab eo maiorum ſuorum eſſet occiſus. HOMO *ſapiens*,} hactenus docuit, cur de Clodij nece ferri noua quaeſtio non debuerit: nunc, ea cur a Pompeio lata ſit, cauſſam affert; ut, cum rem ipſam damnet, hominem tamen excuſet. Ad Appium lib. III. Quo ille animo tulit orationem meam pro Milone, aduerſantem interdum actionibus ſuis? FIDES *reconciliatae gratiae*.} rediiſſe in gratiam cum Clodio Pompeium, quem ſaepe inſidiatum uitae ſuae compererat, & hic, & infra perſpicue patet. redierat autem, ut opinor, ob eam cauſſam, quod alteri filiorum ſuorum Appius, P. Clodij frater, filiam ſuam collocarat: ut ad ipſum Appium Ciceronis epiſtolae declarant. DELEGIT *e florentiſſimis ordinibus ipſa lumina*.} quod ſupra dixit, Ampliſsimorum ordinum delectis uiris.

ORATIO

NEQVE uero, quod nonnulli dictitant, ſecreuit in iudicibus legendis amicos meos: neque enim hoc cōgitauit uir iuſtiſſimus, neque in bonis uiris legendis id aſſequi potuiſſet, etiam ſi cupiſſet. non enim mea gratia familiaritatibus continetur, quae late patere non poſſunt; propterea, quod conſuetudines uictus non poſſunt eſſe cum multis, ſed, ſi quid poſſumus, ex eo poſſumus quod reſp. nos coniunxit cum multis: ex quibus ille cum optimos uiros legeret, idq. maxime ad fidem ſuam pertinere arbitraretur, non potuit legere non ſtudioſos mei. quod uero te, L. Domiti, huic quaeſtioni praeeſſe maxime uoluit, nihil quaeſiuit aliud, niſi iuſtitiam, grauitatem, humanitatem, fidem: tulit, ut conſularem neceſſe eſſet, credo, quod principum munus eſſe ducebat, reſiſtere &

leuitati

leuitati multitudinis, & perditorum temeritati: ex conſularibus te creauit potiſſimum: dederas enim, quam contemneres populares inſanias, iam ab adoleſcentia documenta maxima. Quamobrem, iudices, ut aliquando ad cauſſam crimenq. ueniamus; ſi neque omnis confeſſio facti eſt inuſitata; neque de cauſſa quidquam noſtra aliter, ac nos uellemus, a ſenatu iudicatum eſt, & lator ipſe legis, cum eſſet controuerſia nulla facti, iuris tamen diſceptationem eſſe uoluit; & electi iudices, & iſti praepoſitus quaeſtioni, qui haec iuſte ſapienterq. diſceptet: reliquũ eſt, iudices, ut nihil iam aliud quaerere debeatis, niſi uter utri inſidias fecerit: quod quo facilius argumentis perſpicere poſſitis, rem geſtam uobis dum breuiter expono, quaeſo diligenter attendite.

EXPLANATIO

VT *conſularem neceſſe eſſet;* } creari ſuffragijs populi, qui quaeſtioni praeeſſet. ET *leuitati multitudinis,* } Clodianos notat. TE *creauit* } non ipſe creauit, ſed, cum de eo ad populum tulit, creare uiſus eſt. QVOD *contemneres populares inſanias,* } mendoſum nonnullis uidetur, Quod, quaſi barbare dictum: ſed & in uetuſtioribus libris eſt, & ita ſaepe hoc modo uſurpatur a Cicerone, atque ab alijs, ut mendi dubitatio eſſe nulla poſsit. exempla collegimus in commentarijs ep. ad Att.

ORATIO

P. CLODIVS *cum ſtatuiſſet omni ſcelere in praetura uexare remp. uideretq. ita tracta eſſe comitia anno ſuperiore, ut non multos menſes praeturam gerere poſſet: qui non honoris gradum ſpectaret, ut ceteri, ſed & L. Paullum collegam effugere uellet, ſingulari uirtute ciuem, & annum integrum ad dilacerandam remp. quaereret, ſubito reliquit annum ſuum, ſeq. in annum proximum tranſtulit, non religione aliqua, ſed ut haberet, quod ipſe dicebat, ad praeturam gerendam, hoc eſt ad euertendam remp. plenum annum, atque integrum. occurrebat, mancam, ac debilem praeturam ſuam futuram conſule Milone: eum porro ſummo conſenſu populi R. conſulem fieri uidebat: contulit ſe ad eius competitores, ſed ita, totam ut petitionem ipſe ſolus, etiam inuitis illis, gubernaret, tota ut comitia ſuis, ut dictitabat, humeris ſuſtineret. conuocabat tribus: ſe interponebat: coloniam nouam, delectum perditiſſimorum ſcribebat ciuium. quanto ille plura miſcebat, tanto hic magis in dies conualeſcebat. ubi uidit homo ad omne facinus paratiſſimus fortiſſimum uirum, inimiciſſimum ſuum, certiſſimum conſulem, idq. intellexit non ſolum ſermonibus, ſed etiam ſuffragijs populi R. ſaepe eſſe declaratum: Palam agere coepit, & aperte dicere, occidendum Milonem: ſeruos agreſtes, & barbaros, quibus ſiluas publicas depopulatus erat, Etruriamq. uexarat, ex Apennino deduxerat, quos uidebatis. res erat minime obſcura: etenim palam dictitabat, conſulatum Miloni eripi non poſſe, uitam poſſe. ſignificauit hoc ſaepe in ſenatu, dixit in concione. quin etiam Fauonio, fortiſſimo uiro, quaerenti ex eo, qua ſpe fureret, Milone uiuo, reſpondit, triduo illum, ad ſummum quattr iduo periturum. quam uocem eius ad hunc M. Catonem ſtatim Fauonius detulit. interim, cum ſciret Clodius (neque enim erat difficile ſcire) iter ſollemne, legitimum, neceſſarium, ante diem III. Kal. Febr. Miloni eſſe Lanuuium, ad flaminem prodendum, quod erat dictator Lanuuij Milo; Roma ſubito ipſe profectus pridie eſt, ut ante ſuum fundum, quod re intellectum eſt, Miloni inſidias collocaret: atque ita profectus eſt, ut concionem turbulentam, in qua eius furor deſideratus eſt, quae illo ipſo die habita eſt, relinqueret: quam, niſi obire facinoris locum tempusq. uoluiſſet, numquam reliquiſſet. Milo autẽ, cum in ſenatu fuiſſet eo die, quo ad ſenatus dimiſſus eſt, domum uenit: calceos, & ueſtimenta mutauit: paulliſper, dum ſe uxor, ut fit, comparat, commoratus eſt: deinde profectus eſt id temporis, cum iam Clodius, ſiquidem eo die Romam uenturus erat, redire potuiſſet. obuiam fit ei Clodius expeditus, in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Graecis comitibus, ut ſolebat, ſine uxore, quod numquam fere; cum hic inſidiator, qui iter illud ad caedem faciendam apparaſſet, cum uxore ueheretur in rheda, paenulatus, uulgi magno impedimento, ac muliebri, & delicato ancillarum puerorumq. comitatu. fit obuiam Clodio ante fundum eius hora fere undecima, aut non multo ſecus. ſtatim complures cum telis in hunc faciunt de loco ſuperiore impetum: aduerſi rhedarium occidunt. cum autem hic de rheda, reiecta paenula, deſiluiſſet, ſeq. acri animo defenderet: illi qui erant cum Clodio, gladijs eductis partim recurrere ad rhedam, ut a tergo Milonem adorirentur; partim, quod hunc iam interfectum putarent, caedere incipiunt eius ſeruos, qui poſt erant. ex quibus qui animo fideli in dominum erant, & preſentes fuerunt, partim occiſi ſunt partim, cum ad rhedam pugnari uiderent, & domino ſuccurrere prohiberentur, Milonemq. occiſum etiam ex ipſo Clodio audirent, & ita eſſe putarent; fecerunt id ſerui Milonis; (dicã enim non deiurandi criminis cauſſa, ſed ut factum eſt) neque imperãte, neque ſciẽte, neque praeſente domino, quod ſuos quiſq. ſeruos in tali re facere uoluiſſet.*

EXPLANATIO

AD. EIVS *competitores,* } Hypſaeum, & Pompeij ſocerum Scipionem. CONVOCABAT *tribus:* } etſi centuriatis, non tributis comitijs conſules creabantur: tamen, cum in tribubus centuriae continerentur, ſequebatur, ut, qui gratia ualeret in tribubus, idem ualeret in centurijs. SAEPE *eſſe declaratum:* } quoties de Milonis honoribus ſuffragium populus tulit. LANVVIVM, } Lauinium, & poſt, Lauinij, & aliquanto poſt, Lauinini, non Lanuuini, legendum uidetur, ex ratione itineris,

nam eunti Lanuuium, Bouillis, ubi Clodius eſt interfectus, tranſeundum non fuit. DICTATOR} quibuſdam in municipijs dictatores erant. Spartianus in Hadriano: Per Latina opida dictator, & aedilis, & duumuir fuit. CONCIONEM} concitatam a Clodij mercenario tribuno pl. ut infra. EIVS *furor*} ut populum, a tribuno pl. commotum, magis etiam incitaret. DESIDERATVS *eſt*,} defuit. CALCEOS *mutauit*:} quia calcei ſenatorij lunati erant, colore mulleo: ut ex Iſidoro, Zonara, Feſto, Catone perſpicuum fit. ijs igitur depoſitis, eos, quibus in itinere uteretur, ſumpſit. VXOR} Fauſta, L. Sullae filia, quae male audijt impudicitiae nomine. Horatius, & Macrobius. NVLLA *rheda*,} miror ſane dixiſſe Quinctilianum, rhedae uocabulo ſolum Ciceronem uſum eſſe: cum uſi praeterea ſint Caeſar, & Horatius. GRAECIS} litteratis.

ORATIO

HAEC, ſicut expoſui, ita geſta ſunt, iudices: inſidiator ſuperatus; ui uicta uis, uel potius oppreſſa uirtute audacia eſt. nihil dico, quid reſp. conſecuta ſit; nihil, quid uos; nihil, quid omnes boni: nihil ſane id proſit Miloni, qui hoc fato natus eſt, ut ne ſe quidem ſeruare potuerit, quin una remp. uoſq. ſeruaret. ſi id iure non poſſet, nihil habeo, quod defendam, ſin hoc & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa praeſcripſit, ut omnem ſemper uim, quacumque ope poſſent, a corpore, a capite, a uita ſua propulſarent: non poteſtis hoc facinus improbum iudicare, quin ſimul iudicetis, omnibus, qui in latrones inciderint, aut illorum telis, aut ueſtris ſententijs eſſe pereundum. quod ſi ita putaſſet, certe optabilius Miloni fuit, dare iugulum P. Clodio non ſemel ab illo, neque tum primum petitum, quam iugulari a uobis, quia ſe illi non iugulandum tranſdidiſſet. ſin hoc nemo ueſtrum ita ſentit: illud iam in iudicium uenit, non, occiſus ne ſit, quod fatemur; ſed, iure: an iniuria, quod multis antea in cauſſis iam quaeſitum eſt. inſidias factas eſſe conſtat; & id eſt, quod ſenatus contra remp. factum iudicauit: ab utro factae ſint, incertum eſt: de hoc igitur, latũ eſt, ut quaereretur. ita & ſenatus rem, non hominem, notauit: & Pompeius de iure, non de facto, quaeſtionem tulit. num quid igitur aliud in iudicium uenit, niſi uter utri inſidias fecerit? profecto nihil. ſi hic illi, ut ne ſit impune; ſi ille huic, tum nos ſcelere ſoluamur. quonam igitur pacto probari poteſt, inſidias Miloni feciſſe Clodium? ſatis eſt quidẽ in illa tam audaci, tam nefaria bellua docere, magnã ei cauſſam, magnam ſpem in Milonis morte propoſitã, magnas utilitates fuiſſe. itaque illud Caſſianum, Cui bono fuerit, in his perſonis ualeat: etſi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi ſaepe paruo. atqui, Milone interfecto, Clodius hoc aſſequebatur, non modo ut praetor eſſet, non eo conſule, quo ſceleris nihil facere poſſet; ſed etiam ut ijs conſulibus praetor eſſet, quibus ſi non adiuuantibus, at conniuentibus certe ſperaſſet ſe poſſe remp. eludere in illis ſuis cogitatis furoribus. cuius illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec, ſi cuperent, reprimere poſſent, cum tantum beneficium ei ſe debere arbitrarentur, &, ſi uellent, fortaſſe uix poſſent frangere hominis ſceleratiſſimi corroboratam iam uetuſtate audaciam.

EXPLANATIO

CVI *bono fuerit*,} quod quaeri Caſsius in cauſsis uolebat. pro Roſcio Am. & Phil. 2. IN. HIS *perſonis*} de quibus nunc agitur: ut ex utriuſque bono, uter utri inſidias fecerit, conſideretur. IIS *conſulibus*} Hypſaeo, & Scipione: quorum petitionem iuuerat. ſupra. NEC, *ſi cuperent, reprimere poſſent*,} peruerſa, ut arbitror, ſententia. legendum enim, Nec, ſi poſſent, reprimere cuperent; indicant quae proxime ſequuntur uerba, Cum tantum beneficium ei ſe debere arbitrarentur. ita proponitur primum, quid uelle debeant; deinde, quid poſsint.

ORATIO

AN uero iudices, uos ſoli ignoratis, uos hoſpites in hac urbe uerſamini, ueſtrae peregrinantur aures, neque in hoc peruagato ciuitatis ſermone uerſantur, quas ille leges (ſi leges nominandae ſunt, ac non faces urbis, & peſtes reip.) fuerit impoſiturus nobis omnibus, atque inuſturus? Exhibe, quaeſo, Sexte Clodi, exhibe librarium illud legum ueſtrarum, quod te aiunt eripuiſſe e domo, & ex medijs armis, turbaq. nocturna, tamquam Palladium, ſuſtuliſſe, ut praeclarum inde munus, ac inſtrumentum tribunatus ad aliquem, ſi nactus eſſes, qui tuo arbitrio tribunatum gereret, deferre poſſes. & adſpexit me quidem illis oculis, quibus tum ſolebat, cum omnia omnibus minabatur. mouet me quippe lumen curiae. quid? tu me iratum, Sexte, putas tibi? cuius tu inimiciſſimum multo crudelius etiam punitus es, quam erat humanitatis meae poſtulare. tu P. Clodij cruentum cadauer eieciſti domo, tu in publicum eieciſti, tu ſpoliatum imaginibus, exſequijs, pompa, laudatione, infeliciſſimis lignis ſemiuſtulatum, nocturnis canibus dilaniandum reliquiſti. quam rem etſi neceſſario feciſti, tamen, quoniam in meo inimico crudelitatem exprompſiſti tuam, laudare non poſſum, iraſci certe non debeo. P. Clodij praeturam non ſine maximo rerum nouarum motu proponi ſolitam eſſe uidebatis; niſi eſſet is conſul, qui eam auderet, poſſetq. confringere. eum Milonem eſſe cum ſentiret uniuerſus populus R. quis dubitaret ſuffragio

ſuo

ſuo ſe metu, periculo remp. liberare? at non, P. Clodio mortuo, uſitatis iam rebus obnitendum eſt Miloni, ut tueatur dignitatem ſuam. ſingularis illa huic uni conceſſa gloria, quae quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis, iam morte Clodij cecidit. uos adepti eſtis, ne quem ciuem metueretis: hic exercitationem uirtutis, ſuffragationem conſulatus, fontem perennem gloriae ſuae perdidit. itaque Milonis conſulatus, qui uiuo Clodio labefactari non poterat, mortuo denique tentari coeptus eſt. non modo igitur nihil prodeſt, ſed obeſt etiam P. Clodij mors Miloni. At ualuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fecit ultor iniuriae, punitor doloris ſui. Quid, ſi haec, non dico maiora, fuerunt in Clodio, quam in Milone, ſed in illo maxima, nulla in hoc? quid ultis amplius? quid enim odiſſet Clodium Milo, ſegetem ac materiam ſuae gloriae, praeter hoc ciuile odium, quo omnes improbos odimus? ille, erat, ut odiſſet primum defenſorem ſalutis meae, deinde uexatorem furoris, domitorem armorum ſuorum, poſtremo etiam accuſatorem ſuum. reus enim Milonis lege Plotia fuit Clodius, quoad uixit. quo tandem animo hoc tyrannum tuliſſe creditis? quantum odium illius, & in homine iniuſto quam etiam iuſtum eſſe? reliquum eſt, ut iam illum natura ipſius, conſuetudoq. defendat, hunc autem haec eadem coarguant. Nihil per uim umquam Clodius, omnia per uim Milo. quid ergo, iudices? cum, maerentibus uobis, urbe ceſſi, non ſeruos, non arma, non uim intentauit? quae fuiſſet igitur cauſſa reſtituendi mei, niſi fuiſſet iniuſta eijciendi? diem mihi, credo, dixerat, multam irrogarat, actionem perduellionis intenderat. & mihi, iudices, in cauſſa aut ueſtra mala, aut mea praeclariſſima etiam iudicium timendum fuit? ſeruorum, & egentium ciuium, & facinoroſorum armis meos ciues, meis conſilijs periculisq. ſeruatos, pro me obijci nolui. uidi enim, uidi hunc ipſum Q. Hortenſium, lumen & ornamentum reip. paene interfici ſeruorum manu, cum mihi adeſſet: qua in turba C. Vibienus ſenator, uir optimus, cum eſſet una, ita eſt multatus, ut uitam amiſerit. itaque quando illius poſtea ſica illa quā a Catilina acceperat, conquieuit? haec intentata nobis eſt: huic ego uos obijci pro me non ſum paſſus: haec inſidiata Pompeio eſt: haec iſtam Appiam uiam, monumentum ſui nominis, nece Papirij cruentauit: haec eadem longo interuallo conuerſa rurſus eſt in me: nuper quidem, ut ſcitis, me ad regiam paene confecit. Quid ſimile Milonis? cuius uis omnis haec ſemper fuit, ne P. Clodius, cum in iudicium detrahi non poſſet, ui oppreſſam ciuitatem teneret. quem ſi interficere uoluiſſet, quantae, quoties occaſiones, quam praeclare fuerunt? potuit ne, cum domum, ac deos penates ſuos illo oppugnante defenderet, iure ſe ulciſci? potuit ne ciue egregio, & uiro fortiſſimo, P. Sextio, collega ſuo, uulnerato? potuit ne Fabricio, uiro optimo, cum de reditu meo legem ferret, pulſo, crudeliſſima in foro caede facta? potuit ne L. Caecilij, iuſtiſſimi fortiſſimiq. praetoris, oppugnata domo? potuit ne illo die, cum eſt lata lex de me, cum totius Italiae concurſus, quem mea ſalus concitarat, facti illius gloriam libens agnouiſſet, ut, etiam ſi id Milo feciſſet, cuncta ciuitas eam laudem pro ſua uindicaret? atqui erat id temporis clariſſimus, et fortiſſimus conſul, inimicus Clodio, P. Lentulus, ultor ſceleris illius, propugnator ſenatus, defenſor ueſtrae uoluntatis, patronus illius publici conſenſus, reſtitutor ſalutis meae; ſeptem praetores, octo tribuni pl. illius aduerſarij, defenſores mei; Cn. Pompeius, auctor & dux mei reditus, illius hoſtis: cuius ſententiam ſenatus omnis de ſalute mea grauiſſimā & ornatiſſimam ſecutus eſt: qui populum R. cohortatus eſt: qui, cum de me decretum Capuae feciſſet, ipſe cunctae Italiae cupienti, & eius fidem imploranti ſignum dedit, ut ad me reſtituendum Romam concurrerent. omnia tum denique in illum odia ciuium ardebant deſiderio mei: quem qui tum interemiſſet, non de impunitate eius, ſed de praemijs cogitaretur. tamen ſe Milo continuit. & P. Clodium ad iudicium bis, ad uim numquam uocauit. Quid? priuato Milone, & reo ad populum, accuſante P. Clodio, cum in Cn. Pompeium pro Milone dicentem impetus factus eſt, quae tum non modo occaſio, ſed etiam cauſſa illius opprimendi fuit? Nuper uero, cum M. Antonius ſummam ſpem ſalutis bonis omnibus attuliſſet, grauiſſimamq. adoleſcens nobiliſſimus reip. partem fortiſſime ſuſcepiſſet, atque illam belluam, iudicij laqueos declinantem, iam irretitam teneret; qui locus, quod tempus illud, dij immortales, fuit? cum ſe ille fugiens in ſcalarum tenebras abdidiſſet, magnum Miloni fuit conficere illam peſtem nulla ſua inuidia, Antonij uero maxima gloria. Quid? comitijs in campo quoties poteſtas fuit? cum ille ui in ſaepta irruiſſet, gladios diſtringendos, lapides iaciendos curaſſet, dein ſubito, uultu Milonis perterritus, fugeret ad Tiberim, uos & omnes boni uota faceretis, ut Miloni uti uirtute ſua liceret. Quem igitur cum omnium gratia noluit, hunc uoluit cum aliquorum querella; quem iure, quem loco, quem tempore, quem impune non eſt auſus, hūc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis non dubitauit occidere? praeſertim, iudices, cum honoris ampliſſimi contentio, & dies comitiorum ſubeſſet, quo quidem tempore (ſcio enim, quam timida ſit ambitio, quantaque, & quam ſollicita cupiditas conſulatus) omnia, non modo quae reprehendi palam, ſed etiam quae obſcure cogitari poſſunt, timemus: rumorem, fabulam fictam, falſam perhorreſcimus, ora omnium, atque oculos intuemur. nihil enim eſt tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quam uoluntas erga nos, ſenſusq. ciuium: qui non modo improbitati iraſcuntur candidatorum, ſed etiam in recte factis ſaepe faſtidiunt. hunc diem igitur campi ſperatum, atque exoptatum ſibi proponens Milo, cruentis manibus ſcelus & facinus praeſeferens, & confitens, ad illa auguſta centuriarum auſpicia ueniebat? quam hoc non credibile in hoc? quam idem in Clodio non dubitandum, qui ſe, interfecto Milone, regnaturum putaret? quid? quod caput audaciae eſt, iudices, quis ignorat maximam illecebram eſſe peccandi impunitatis ſpem? in utro igitur haec fuit? in Milone, qui etiam nunc reus eſt facti aut praeclari, aut certe neceſſarij, an in Clodio, qui ita iudicia, poenamq. contempſerat, ut eum nihil delectaret, quod aut per naturam fas eſſet, aut per leges liceret?

EXPLANATIO

AN VERO, *iudices, uos ſoli ignoratis,*] hic ſubijciam Quinctiliani uerba ex lib. IX. cap. 2. Nec ſolum inquit, quae facta ſint, aut fiant, ſed etiam quae futura ſint, aut futura fuerint, imaginamur.

mire tractat hacc Cicero pro Milone, quae facturus fuerit Clodius, ſi praeturam inuaſiſſet. SEX. *Clodi,*} ſcriba: quem tribuno pl. Clodio legem ſcripſiſſe de eijciendo Cicerone, cognoſcitur ex ea pro Domo. CVM *omnibus omnia mirabatur.*} quo anno Clodius tribunatum pl. geſsit. LVMEN *curiae.*} iocus in ambiguo. cum enim de ſenatore clariſsimo loqui uideatur, cuius dignitate moueretur; cum ne ſenator quidem eſſet Sextus: incendium curiae, cuius illae auctor fuerat, ſignificat. PVNITVS *es,*} pro, puniuiſti, figurate: ut, Fabricatus eſt gladium, pro, fabricauit. quod utrumque Quinctilianus lib. IX. cap. 3. ad uerborum figuras refert. Dixit autem Cicero, puniri, pro punire, non hic tantum, ſed off. lib. I. Tuſc. Phil. 8. ſimiliter, fabricari, & fabricare. EIECISTI *domo,*} non, extuliſti, ſed, ut ea, quae ſunt inuiſa, eieciſti. SPOLIATVM *imaginibus,*} maiorum, quae geſtari in funere ſolerent. infra. Non fuiſſe credo fas clariſsimorum uirorum formas illi taeterrimo paricidae aliquid decoris afferre. POMPA,} uſitato funeris honore: de quo infra his uerbis. Nec uero non eadem ira deorum hanc eius ſatellitibus iniecit amentiam, ut ſine imaginibus, ſine cantu, ſine ludis, ſine exſequijs, ſine lamentis, ſine laudationibus, ſine funere, oblitus cruore & luto, ſpoliatus illius ſupremi diei celebritate, quam concedere etiam inimici ſolent, amburcretur etiam abiectus. LAVDATIONE,} funebri oratione. INFELICISSIMIS *lignis*} curiae ſubſellijs, a concitata plebe arreptis, non ijs lignis, quae cremandis mortuorum corporibus legi ſolerent. ut ipſa quoque ligna infelicitatem cum Clodij corpore paſſa ſint. SEMIVSTVLATVM,} non plane combuſtum: ut reliquias dilaniarent nocturni canes. Quod autem hic, Semiuſtulatum, infra, Ambureretur, dicit, eodem ſenſu. NECESSARIO *feciſti,*} quia uidebas, ei, qui remp. omni ſcelere uexaſſet prorſus honore ſepulturae carendum fuiſſe. SED *obeſt*} ergo Caſsianum illud, Cui bono, ualet pro Milone contra Clodium. LEGE *Plotia*} de ui. IN *homine iniuſto*} P. Clodio: cuius, licet hominis iniuſti, cauſſae tamen odij in Milonem, accuſatorem ſuum, iuſtae erant. DIEM *mihi, credo, dixerat,*} diem dicere, accuſare quidem eſt, ſed tum dumtaxat, cum tribuni pl. ad populum accuſant. ACTIONEM *perduellionis intenderat.*} egerat mecum, ut in crimine perduellionis agi ſolet. AVT *ueſtra mala,*} ſi mala, ueſtra fuit: uobis enim iubentibus parui, cum nefarios ciues, ſceleris in patriam conuictos, carnifici necandos tradidi: ſin bona, mea ſumma cum laude. in eiuſmodi igitur cauſſa, uel ueſtra mala, uel mea etiam praeclariſsima, iudicium ego timerem? CVM *mihi adeſſet:*} ſi annum ſignificat, quo pulſus eſt: cur ſubiungit: Haec intentata nobis eſt: huic ego uos obijci pro me non ſum paſſus? cum praeſertim ſupra dixerit: ſeruorum, & egentiũ ciuium, & facinoroſorum armis meos ciues, meis conſilijs periculisq. ſeruatos, pro me obijci nolui. ſuſpicari cogor, quod ſubiungitur, gloſſema eſſe, Huic ego uos obijci pro me non ſum paſſus. ita illud, Haec intenta nobis eſt, referetur non ad tempus, quo Cicero eiectus eſt; ne bis idem dicatur; ſed ad id, quod reditum ab exſulio conſecutum eſt. ILLO *oppugnante*} oppugnatam a Clodio Milonis domum, ſcribit ad Att. lib. IV. SEPTEM,} octauus fuit Clodij frater Appius, de quo in Piſonem: De me cum omnes magiſtratus promulgaſſent, praeter unum praetorem, a quo non fuit poſtulandum, fratrem inimici mei, praeterq. duos de lapide emptos tribunos pl. OCTO *tribuni pl.*} reliqui duo, qui promulgare noluerunt, Sex. Atilius Serranus, Num. Quinctius Gracchus. QVI *populum Romanum cohortatus eſt:*} ut eam legem, quae de meo reditu ferebatur, ſuis ſuffragijs comprobaret. Quibus autem uerbis ſit cohortatus, oſtenditur in duabus poſt reditum orationibus. CAPVAE,} in qua duumuir erat, collega L. Piſone: ut poſt Red. in ſen. AD *iudicium bis,*} de ui: cum Milo tribunus pl. eſſet. nam de priuato Milone ſubiungitur. PRO *Milone dicentem*} ep. 3. lib. 2. ad Q. Fr. & ad Lentulum ep. V. lib. I. M. ANTONIVS} hac de re Phil. 2. HONORIS *ampliſſimi*} conſulatus. QVEM *igitur*} uide Quinctilianum lib. V. cap. 14. CONTENTIO,} de quo contendendum erat cum Hypſaeo, & Scipione competitoribus. AVGVSTA *centuriarum auſpicia*} quorum religio deterrere debet, nẽ quis ad ea, caede facta, cruentis manibus accedat.

O R A T I O

SED, quid ego argumentor? quid plura diſputo? te Q. Petilli, appello, optimum, & fortiſſimum ciuẽ: te, M. Cato, teſtor: quos mihi diuina quaedam ſors dedit iudices: uos ex M. Fauonio audiſtis, Clodium ſibi dixiſſe, & audiſtis uiuo Clodio, periturum Milonem triduo: poſt diem tertium geſta res eſt, quam dixerat. cum ille non dubitaret aperire, quid cogitaret; uos poteſtis dubitare, quid fecerit? Quemadmodum igitur eum dies non fefellit? dixi equidem modo. dictatoris Lanuuini ſtata ſacrificia noſſe, negotij nihil erat: uidit neceſſe eſſe Miloni proficiſci Lanuuium illo ipſo, quo profectus eſt, die: itaque anteuertit. at quo die? quo, ut ante dixi, inſaniſſima concio ab ipſius mercenario tribuno pl. eſt concitata: quem diem ille, quam concionem, quos clamores, niſi ad cogitatum facinus approperaret, numquam reliquiſſet. ergo illi ne cauſſa quidem itineris, etiam cauſſa manendi; Miloni nulla facultas manẽdi, exeundi non cauſſa ſolum, ſed etiam neceſſitas fuit. Quid, ſi, ut ille ſciuit Milonem fore eo die in uia, ſic Clodium Milo ne ſuſpicari quidem potuit? primũ quaero, qui ſcire potuerit? quod uos idem in Clodio quaerere non poteſtis. ut enim neminem alium, niſi T. Patinam, familiariſſimum ſuum, rogaſſet, ſcire potuit illo ipſo die Lanuuij a dictatore Milone prodi flaminem neceſſe eſſe. ſed erant permulti alij, ex quibus id facillime ſcire poſſet; omnes ſcilicet Lanuuini. Milo de Clodij reditu unde quaeſiuit? quaeſierit ſane. uidete, quid uobis largiar. ſeruum etiam, ut Arrius, meus amicus, dixit, corruperit. legite teſtimonia teſtiũ ueſtrorum. dixit C. Caſſinius, cognomento Schola, Interamnis, familiaris meus, & idem comes P. Clodij, cuius iampridem teſtimonio Clodius eadem hora Interamnae fuerat, & Romae, P. Clodium illo die in Albano manſu

rum

rum fuiſſe; ſed ſubito ei eſſe nunciatum, Cyrum architectum eſſe mortuum; itaque Romam repente conſtituiſſe proficiſci. dixit hoc comes item P. Clodij, C. Clodius. uidete, iudices, quantae res his teſtimonijs ſunt confectae. primum certe liberatur Milo, non eo conſilio profectus eſſe, ut inſidiaretur in uia Clodio, quippe qui ei obuius futurus omnino non erat. deinde (non enim uideo, cur non meum agam negotium) ſcitis, iudices, fuiſſe, qui in hac rogatione ſuadenda dicerent, Milonis manu caedē eſſe factam, conſilio uero maioris alicuius. uidelicet me latronem, ac ſicarium abiecti homines, & perditi deſcribebant. iacent ſuis teſtibus ij, qui Clodium negent eo die Romam, niſi de Cyro auditum eſſet, rediturum fuiſſe. reſpiraui: liberatus ſum: non uereor, ne, quod ne ſuſpicari quidem potuerim, uidear id cogitaſſe. nunc perſequar cetera. nam occurrit illud. ne Clodius, quidem de inſidijs cogitauit, quoniam fuit in Albano manſurus: ſiquidem exiturus ad caedem e uilla non fuiſſet. uideo enim illum, qui dicitur de Cyri morte nunciaſſe, non id nunciaſſe, ſed Milonem appropinquare. nam, quid de Cyro nunciaret, quem Clodius Roma proficiſcens reliquerat morientem? una fui, teſtamentum ſimul obſignaui cum Clodio: teſtamentum autem palam fecerat, & illum heredem, & me ſcripſerat. quem pridie hora tertia animam efflantem reliquiſſet, eum mortuum poſtridie hora decima ei nunciabatur? age, ſit ita factum: quae cauſa, cur Romam properaret? cur in noctem ſe conijceret? quid afferebat feſtinationem? quod heres erat? primum erat nihil cur properato opus eſset: deinde, ſi quid eſset, quid tandem erat, quod ea nocte conſequi poſset, amitteret autem, ſi poſtridie mane Romam ueniſset? atque ut illi nocturnus ad urbem aduentus uitandus potius, quam expetendus fuit: ſic Miloni, cum inſidiator eſset, ſi illum ad urbem noctu acceſsurum ſciebat, ſubſiſtendum, atque exſpectandum fuit. noctu, inuidioſo, & pleno latronum in loco occidiſset. nemo ei neganti non credidiſset, quem eſse omnes ſaluum etiam confitentem uolunt, ſuſtinuiſset hoc crimen primum ipſe ille latronum occultator & receptator locus, dum neque muta ſolitudo indicaſset, neque caeca nox oſtendiſset Milonem: deinde, ubi multi ab illo uiolati, ſpoliati, bonis expulſi, multi etiam haec timentes in ſuſpicionem caderent, tota denique rea citaretur Etruria. atque illo die certe Aricia rediens diuertit Clodius ad Albanum. quod niſi ſciret illum Milo Ariciae fuiſſe, ſuſpicari tamen debuit, eum, etiam ſi Romam illo die reuerti uellet, ad uillam ſuam, quae uiam tangeret, diuerſurum. cur neque ante occurrit, ne in uilla reſideret: nec eo in loco ſubſedit, quo ille noctu uenturus eſſet? Video adhuc conſtare omnia, iudices; Miloni etiam utile fuiſſe, Clodium uiuere; illi ad ea, quae concupierat, optatiſſimum interitum Milonis fuiſſe; odium illius in hunc acerbiſſimum, in illum huius nullum; conſuetudinem illius perpetuam in ui inferenda, huius tantum in repellenda; mortem ab illo denunciatam palam Miloni, & praedictam, nihil umquam auditum ex Milone; profectionis huius diem illi notum, reditum illius huic ignotum fuiſſe; huius iter neceſſarium, illius etiam potius alienum; hunc praeſetuliſſe, illo die Roma exiturum, illum eo die ſe diſſimulaſſe rediturum; hunc nullius rei mutaſſe conſilium, illum cauſſam mutandi conſilij finxiſſe; huic, ſi inſidiaretur, nocte prope urbem exſpectandum, illi, etiam ſi hunc non timeret, tamen acceſſum ad urbem nocturnum fuiſſe metuendum. Videamus nunc id, quod caput eſt, locus ad inſidias ille ipſe, ubi cōgreſſi ſunt, utri tandem fuerit aptior. id uero, iudices, etiam dubitandū, & diutius cogitandum eſt? ante fundum Clodij: quo in fundo propter inſanas illas ſubſtructiones facile mille hominum uerſabatur ualentium. atqui excelſo loco ſuperiorem ſe fore putabat Milo, & ob eam cauſſam eum locum ad pugnam potiſſimum delegerat. an in eo loco potius exſpectandum ab eo, qui ipſius loci ſpe facere impetum cogitarat?

EXPLANATIO

DICTATORIS *Lanuuini*} Lauinini, puto rectius, & poſt, Lauinium: de quo iam dixi. INSANISSIMA *concio*} ſupra: Ita profectus eſt, ut concionem turbulentam, in qua eius furor deſideratus eſt, quae illo ipſo die habita eſt, relinqueret: quam, niſi obire facinoris locum tempuſq. uoluiſſet, numquam reliquiſſet. T. PATINAM,} Laujninum. INTERAMNIS,} Interamnites ab Interamnio, Interamnates ab Interamna. hic omnino legendum uidetur, Interamnas, e ſubiecta Interamnae mentione, Aſconio ſubſcribente. EADEM *hora*} qua enim hora Clodius in domum C. Caeſaris pont. max. ubi ſacra Bonae deae a mulieribus pro populo fiebant, ſtupri cauſſa, muliebri ueſtitu, noctu introiuit, ea hora ſe illum ſcire Interamnae fuiſſe, teſtis productus in iudicio, cum de inceſto Clodius accuſaretur, dixit Caſsinius Schola. Iocus igitur eſt de falſo teſtimonio: cum eadem hora ſatis conſtet Interamnae & Romae neminem eſſe poſſe. HAC *rogatione*} qua Pompeius nouam de caede Clodij quaeſtionem tulit. IACENT *ſuis teſtibus*} refelluntur ſuis teſtibus. nam ſi Clodius, niſi de Cyri architecti morte ei nunciatum eſſet, Romam eo die rediturus non fuit: quis meo conſilio factum id eſſe dicat, quod non modo cogitare, ſed nec ſuſpicari potuerim? VIDEO *enim*} confutat, quod obijci poſſe dixit ab ijs, qui Clodium inſidiarum crimine liberatum uolebant. INVIDIOSO, *& pleno latronum in loco*} ducuntur argumenta & ex loco, ait Quinctilianus lib. v. cap. 10. Spectatur enim ad fidem probationis, montanus, an planus; maritimus, an mediterraneus; conſitus, an incultus; frequens, an deſertus; propinquus, an remotus; opportunus conſilijs, an aduerſus. quam partem uidemus uehementiſsime pro Milone tractaſſe Ciceronem. ETRVRIA.} ab eo uexata. ſupra: ſeruos agreſtes, & barbaros, quibus ſiluas publicas depopulatus erat, Etruriamq. uexarat, ex Apennino deduxerat. PRAEDICTAM,} Fauonio teſte. FVISSE *metuendum*.} quem tamen, inſidias cogitans, non uitauit. ſupra: Quae cauſſa, cur in noctem ſe conijceret? Et infra: Cur ueſperi? INSANAS} ingentes. infra: ſubſtructionum inſanis molibus. tranſlationem notauit Quinctilianus lib. IIX. cap. 6. EVM *locum*} ante fundum Clodij. quod uerisimile non eſt. AN *in eo loco potius exſpectandum ab eo,*} a Clodio: cui facultas patrandi facinoris ante

ſuum fundum maior erat. infra: Dum hic ueniret, locum relinquere noluit. E T *quidem ceteras tempeſtates, & procellas,* } maxime cauendum eſt, ne, dum tranſlationes nimis amamus, in allegoriae uitium incidamus. de quo ſunt illa apud Quinctilianum lib. IIX. cap. 6. Illud commiſtum frequentiſsimum; Equidem ceteras tempeſtates, & procellas in illis dumtaxat fluctibus concionum ſemper Miloni putaui eſſe ſubeundas. Niſi adieciſſet, Dumtaxat fluctibus concionum, eſſet allegoria: nunc eam miſcuit.

O R A T I O

RES loquitur, iudices, ipſa; quae ſemper ualet plurimum. ſi haec non geſta audiretis, ſed picta uideretis: tamen appareret, uter eſſet inſidiator, uter nihil cogitaret mali; cum alter ueheretur in rheda paenulatus, una ſederet uxor. qui horum non impeditiſſimum? ueſtitus, an uehiculum, an comes? quid minus promptum ad pugnam cum paenula irretitus, rheda impeditus, uxore paene conſtrictus eſſet? Videte nunc illum, primum egredientem e uilla ſubito: cur ueſperi? quid neceſſe eſt tarde? quid conuenit, praeſertim id temporis? diuertit in uillam Pompeij: Pompeium ut uideret? ſciebat in Alſienſi eſſe procul inde: uillam ut perſpiceret? millies in ea fuerat. quid ergo erat morae, & tergiuerſationis? dum hic ueniret, locum relinquere noluit. Age, nunc iter expediti latronis cum Milonis impedimentis comparate. Semper ille antea cum uxore, tum, ſine ea: numquam nõ in rheda, tum in equo: comites Graeculi, quocumque ibat, etiam cum in caſtra Etruſca properabat; tum nugarum in comitatu nihil. Milo, qui numquam, tum caſu pueros ſymphoniacos uxoris ducebat, & ancillarum greges. ille, qui ſemper ſecum ſcorta, ſemper exoletos, ſemper, lupas ducebat, tum neminem, niſi ut uirum a uiro lectum eſſe diceres. Cur igitur uictus eſt? quia non ſemper uiator a latrone, nonnumquam etiam latro a uiatore occiditur: quia quamquam paratus in imparatos Clodius, tamen mulier inciderat in uiros. nec uero ſic erat umquam non paratus. Milo contra illum, ut non ſatis fere eſſet paratus. ſemper ille, & quantum intereſſet P. Clodij ſe perire, & quanto illi odio eſſet, & quantum ille auderet, cogitabat: quamobrem uitam ſuam, quam maximis praemijs propoſitam, & paene addictam ſciebat, numquam in periculum ſine praeſidio, & ſine cuſtodia prouehebat. adde caſus, adde incertos exitus pugnarum, Martemq. communem, qui ſaepe ſpoliantem iam, & exſultantem euertit, & perculit ab abiecto. adde inſcitiam pranſi, poti, oſcitantis ducis: qui cum a tergo hoſtem interclusum reliquiſſet, nihil de eius extremis comitibus cogitauit: in quos incenſos ira, uitamq. domini deſperantes cum incidiſſet, haeſit in ijs poenis, quas ab eo ſerui fideles pro domini uita expetiuerunt. Cur igitur eos manumiſit? metuebat ſcilicet, ne indicaretur, ne dolorem perferre non poſſent, ne tormentis cogerentur, occiſum eſſe a ſeruis Milonis in Appia uia P. Clodium, confiteri. quid opus eſt tortore? quid quaeris? occiderit ne? occidit. iure, an iniuria? nihil ad tortorem: facti enim in equuleo quaeſtio eſt, iuris in iudicio. quod igitur in cauſſa quaerendum eſt, id agamus: hoc, quod tormentis inuenire uis, id fatemur. manu uero cur miſerit, ſi id potius quaeris, quam cur parum amplis affecerit praemijs: neſcis inimici factum reprehendere. dixit enim hic idem, qui omnia ſemper conſtanter, & fortiter, M. Cato, dixitq. in turbulenta concione, quae tamen huius auctoritate placata eſt; non libertate ſolum, ſed etiam omnibus praemijs digniſſimos fuiſſe, qui domini caput defendiſſent. quod enim praemium ſatis magnum eſt tam beneuolis, tam bonis, tam fidelibus ſeruis, propter quos uiuit? etſi id quidem non tanti eſt, quam quod propter eoſdem non ſanguine, & uulneribus ſuis crudeliſſimi inimici mentem, oculosq. ſatiauit. quos niſi manumiſiſſet, tormentis etiam dedendi fuerunt, conſeruatores domini, ultores ſceleris, defenſores necis. hic uero nihil habet in his malis, quod minus moleſte ferat, quam, etiam ſi quid ipſi accidat, eſſe tamen illis meritum praemium perſolutum.

E X P L A N A T I O

E. VILLA} Albana ID *temporis?*} ueſperi. IN *caſtra Etruſca*} ad uexandam Etruriam: de quo ſaepe in hac oratione. quod ad Catilinae tempora non recte Aſconius refert. NVGARVM} Graeci enim comites animi cauſſa, non rei gerendae, ducebantur. M. CATO,} qui etiam ſua ſententia Milonem palam abſoluit.

O R A T I O

SED quaeſtiones urgent Milonem, quae ſunt habitae nunc in atrio Libertatis. quibuſnam de ſeruis? rogas? de P. Clodij. quis eos poſtulauit? Appius. quis produxit? Appius. unde? ab Appio, dij boni, quid poteſt agi ſeuerius? de ſeruis nulla quaeſtio eſt in dominum, niſi de inceſtu, ut fuit in Clodium. proxime deos acceſſit Clodius, propius, quam tum, cum ad ipſos penetrarat; cuius de morte tamquam de caerimonijs uiolatis quaeritur. ſed tamen maiores noſtri in dominum de ſeruo quaeri noluerunt; non quia non poſſet uerum inueniri, ſed quia uidebatur indignum eſſe, & domini morte ipſa triſtius. in reum de ſeruis accuſatoris cum quaeritur, uerum inueniri poteſt? Age uero, quae erat, aut qualis quaeſtio? heus ubi Ruſcio, ubi Caſca? Clodius inſidias fecit Miloni? fecit: certa crux. nullas fecit: ſperata libertas. quid hac quaeſtione certius? ſubito arrepti in quaeſtionem, tamen ſeparantur a ceteris, et in arcas conijciuntur, ne quis cum ijs colloqui poſſit. hi centum dies penes accuſatorem cum

fuiſſent,

fuiſſent, ab eo ipſo accuſatore producti ſunt. quid hac quaeſtione dici poteſt integrius? quid incorruptius? quodſi nondum ſatis cernitis, cum res ipſa tot, tam claris argumentis, ſignisq. luceat, pura mente, atque integra Milonem, nullo ſcelere imbutum, nullo metu perterritum, nulla conſcientia exanimatum, Romam reuertiſſe: recordamini, per deos immortales, quae fuerit celeritas reditus eius, qui ingreſſus in forum ardente curia, quae magnitudo animi, qui uultus, quae oratio. neque uero ſe populo ſolum, ſed etiam ſenatui tranſdidit; neque ſenatui modo, ſed etiam publicis praeſidijs, & armis; neque his tantum, uerum etiam eius poteſtati: cui ſenatus totam remp. omnem Italiae pubem, cuncta populi R. arma commiſerat: cui ſe numquam profecto tranſdidiſſet, niſi cauſſae ſuae confideret, praeſertim omnia audienti, magna metuenti, multa ſuſpicanti, nonnulla credenti. Magna uis eſt conſcientiae, iudices, & magna in utramque partem, ut neque timeant, qui nihil commiſerint; & poenam ſemper ante oculos uerſari putent, qui peccarint.

EXPLANA IO

QVIS *eos poſtulauit? Appius.*} non P. Clodij frater, ſed Caij fratris eius filius, Milonis accuſator. infra: In reum de ſeruis accuſatoris cum quaeritur, uerum inueniri poteſt? Atque hoc loco Quinctilianus haec lib. IX. cap. 3. Et ab iiſdem uerbis plura acriter, & inſtanter incipiunt. Nihil ne te nocturnum praeſidium Palatij, nihil urbis uigiliae, nihil timor populi, nihil conſenſus bonorum omnium, nihil hic munitiſsimus habendi ſenatus locus, nihil horum ora, uultusq. mouerunt? Et iiſdem deſinunt: Quis eos poſtulauit? Appius. quis produxit? Appius. Quamquam hoc exemplum ad aliud quoque ſchema pertinet, cuius initia inter ſe, & fines iidem ſunt, quis, & quis, Appius, & Appius. Quale eſt: Qui ſunt, qui foedera ſaepe ruperunt? Carthaginienſes. qui ſunt, qui in Italia crudele bellum geſſerunt? Carthaginienſes. qui ſunt, qui Italiam deformauerunt? Carthaginienſes. qui ſunt, qui ſibi ignoſci poſtulant? Carthaginienſes. PROXIME *ad deos acceſſit Clodius,*} cuius de ſeruis ita quaeritur, ut ſi caerimoniae deorum uiolatae eſſent. CVM *ad ipſos penetrarat;*} feſtiue tempus illud deſcribit, cum ingreſſus eſt Clodius muliebri ueſtitu, ſtupri cauſſa, ad ſacra Bonae deae. VIDEBATVR *indignum, & domini morte ipſa triſtius.*} ſi de domini nece ſeruorum teſtimonio quaereretur. HEVS, *ubi Ruſcio, ubi Caſca?*} accuſatoris Appij uerba, ſuperbe imperantis, ut ſeruis ſuis, ijs, qui ſerui fuerant patrui eius P. Clodij. non enim aſſentior Quinctiliano, qui lib. IIX. iocum eſſe putat. NEQVE *uero ſe populo ſolum,*} notauit hanc figuram Aquila, quae Κλίμαξ Graece dicitur, adducto etiam Demoſthenis exemplo ex oratione de Corona, quod in Latinum conuertit: ego uerba Graeca recitabo: quia plus habent leporis, & elegantiae. Οὐκ εἶπον μὲν ταῦτα, οὐκ ἔγραψα δέ: οὐδὲ ἔγραψα μὲν, οὐκ ἐπρέσβευσα δὲ: οὐδὲ ἐπρέσβευσα μὲν, οὐκ ἔπεισα δὲ τοὺς θηβαίους: ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀρχῆς διὰ πάντων ἄχρι τῆς τελευτῆς διεξῆλθον. Simile exemplum obſeruaui apud eundem in oratione pro Rhodijs. καὶ οὐκ ἐγὼ μὲν ταῦτα εἶπον, ὑμῖν δ' οὐκ ἐδόκει ὀρθῶς λέγειν. PVBLICIS *praeſidijs,*} quae circa forum Pompeius collocarat. NEQVE *his tantum,*} parce uſum eſſe Ciceronem hac figura, inquit Aquila: nam totum illud repetere noluit, Neque ſolum publicis praeſidijs, & armis: uidelicet quia longum & inſuaue futurum erat. NON *nullorum etiã imperitorum,*} qui Milonis inimici non eſſent. QVAESITA} a Pompeio. QVID, *quae deinde poſtea ſunt in eum congeſta,*} ſuſtuli, Deinde, ut gloſſema. AB *uno de illis,*} & hic, De illis, abundat. VERVM *etiam,*} hic, Etiam, locum non habet, & ſententiam impedit potius, quam adiuuat.

ORATIO

NEQVE uero ſine ratione certa, cauſſa Milonis ſemper a ſenatu probata eſt. uidebant enim ſapientiſſimi homines facti rationem, praeſentiam animi, defenſionis conſtantiam. An uero obliti eſtis, iudices, recenti illo nuncio necis Clodianae non modo inimicorum Milonis ſermones, & opiniones, ſed nonnullorum etiam imperitorum, qui negabant eum Romam eſſe rediturum? ſiue enim illud animo irato, ac percito feciſſet, ut incenſus odio trucidaret inimicum; arbitrabantur eum tanti mortem P. Clodij putaſſe, ut aequo animo patria careret, cum ſanguine inimici expleſſet odium ſuum, ſiue etiam illius morte patriam liberare uoluiſſet; non dubitaturum fortem uirum, quin, cum ſuo periculo ſalutem reip. attuliſſet, cederet aequo animo legibus, ſecum auferret gloriam ſempiternam, nobis haec fruenda relinqueret, quae ipſe ſeruaſſet. Multi etiam Catilinam, atque illa portenta loquebantur: erumpet, occupabit aliquem locum, bellum patriae faciet. miſeros interdũ ciues optime de rep. meritos: in quibus homines non modo res praeclariſſimas obliuiſcuntur, ſed etiam nefaria ſuſpicantur. ergo illa falſa fuerunt: quae certe uera extitiſſent, ſi Milo admiſiſſet aliquid, quod non poſſet honeſte uereq. defendere. Quid, quae poſtea ſunt in eum congeſta, quae quamuis etiam mediocrium delictorum conſcientiam perculiſſent, ut ſuſtinuit, dij immortales? ſuſtinuit? immo uero ut contempſit, ac pro nihilo putauit? quae neque maximo animo nocens, neque innocens, niſi fortiſſimus uir, negligere potuiſſet. Scutorum, gladiorum, frenorum, ſparorum, pilorumq. etiam multitudo deprehendi poſſe iudicabatur: nullum in urbe uicum, nullum angiportum eſſe dicebant, in quo Miloni non eſſet conducta domus: arma in uillam Ocriculanam deuecta Tiberi: domus in cliuo Capitolino ſcutis referta: plena omnia malleolorum ad urbis incendia comparatorum. haec non delata ſolum, ſed paene credita, nec ante repudiata, quam quaeſita. Laudabam equidem incredibilem diligentiam Cn. Pompeij; ſed dicam, ut ſentio, iudices. nimis multa audire coguntur, neque aliter facere poſſunt, ij, quibus

ij, quibus tota commiſſa eſt reſp. quin etiam audiendus ſit Popa Licinius neſcio quis de circo Maximo. ſeruos Milonis, apud ſe ebrios factos, ſibi confeſſos eſſe, de interficiendo Cn. Pompeio coniuraſſe, deinde poſtea ſe gladio percuſſum eſſe ab uno de illis, ne indicaret; Pompeio in hortos nunciauit. arceſſor in primis. de amicorum ſententia rem defert ad ſenatnm. non poteram in illius mei, patriaeq. cuſtodis tanta ſuſpicione non metu exanimari: ſed mirabar tamen credi Popae, ebrioſorum confeſſionem ſeruorum audiri, uulnus in latere, quod acu punctum uideretur, pro ictu gladiatoris putari. uerum etiam, ut intelligo, cauebat magis Pompeius, quam timebat, non ea ſolum, quae timenda erant, ſed omnino, ne aliquid uos timeretis. oppugnata domus C. Caeſaris, clariſſimi, & fortiſſimi uiri, per multas noctis horas nunciabatur: nemo audierat tam celebri loco, nemo ſenſerat: tamen audiebatur. non poteram Cn. Pompeium, praeſtantiſſima uirtute ciuem, timidum ſuſpicari: diligentiam, tota rep. ſuſcepta, nimiam nullam putabam.

EXPLANATIO

TAM *celebri loco,* } habitabat enim Caeſar, a quo tempore pontifex max. creatus eſt, in ſacra uia, in domo publica: cum ante pontificatum in Suburra modicis aedibus habitaſſet. Suetonius. AVDIEBATVR. } ab ijs, qui tamquam uerum nunciabant.

ORATIO

FREQVENTISSIMO ſenatu nuper in Capitolio ſenator inuentus eſt, qui Milonem cum telo eſſe diceret. nudauit ſe in ſanctiſſimo templo, quoniam uitalis & ciuis, & uiri fidem non faciebat, niſi, eo tacente, res ipſa loqueretur. omnia falſa, atque inſidioſe ficta comperta ſunt: cum tamen, ſi metuitur etiam nunc Milo, non hoc iam Clodianum crimen timemus, ſed tuas, Cn. Pompei, (te enim iam appello ea uoce, ut me audire poſſis) tuas, inquam, ſuſpiciones perhorreſcimus. ſi Milonem times, ſi hunc de tua uita nefarie, aut nunc cogitare, aut molitum aliquando aliquid putas; ſi Italiae delectus, ut nonnulli conquiſitores tui dictitant, ſi haec arma, ſi Capitolinae cohortes, ſi excubiae, ſi uigiliae, ſi delecta iuuentus, quae tuum corpus domumq. cuſtodit, contra Milonis impetum armata eſt, atque illa omnia in hunc unum inſtituta, parata, intenta ſunt: magna in hoc certe uis, & incredibilis animus, & non unius uiri uires, atque opes indicantur, ſiquidem in hunc unum & praeſtantiſſimus dux electus, & tota reſp. armata eſt. ſed quis non intelligit, omnes tibi reip. partes aegras, & labantes, ut eas his armis ſanares, & confirmares, eſſe cõmiſſas? quod ſi Miloni locus datus eſſet; probaſſet profecto tibi ipſi, neminem umquam hominem homini cariorem fuiſſe, quam te ſibi; nullum ſe umquam periculum pro tua dignitate fugiſſe; cum illa ipſa taeterrima peſte ſaepiſſime pro tua gloria contendiſſe; tribunatum ſuum ad ſalutem meam, quae tibi cariſſima fuiſſet, conſilijs tuis gubernatum; ſe a te poſtea defenſum in periculo capitis, adiutum in petitione praeturae; duos ſe habere ſemper amiciſſimos ſperaſſe, te tuo beneficio, me ſuo. Quae ſi non probaret; ſi tibi ita penitus inſediſſet iſta ſuſpicio, nullo ut euelli modo poſſet; ſi denique Italia a delectu, urbs ab armis ſine Milonis clade numquam eſſet conquietura: nae iſte haud dubitans ceſſiſſet patria, is, qui ita natus eſt, & ita conſueuit: te, Magne, tamen atteſtaretur, quod nunc etiam facit: Vide, quam ſit uaria uitae, commutabilisq. ratio, quam uaga, uolubilisq. fortuna, quantae infidelitates in amicis, quam ad tempus aptae ſimulationes, quantae in periculis fugae proximorum, quantae timiditates. erit illud profecto tempus, & illuceſcet aliquando ille dies, cum tu, ſalutaribus, ut ſpero, rebus tuis, ſed fortaſſe motu aliquo communium temporum immutatis, qui quam crebro accidat, experti debemus ſcire, & amiciſſimi beneuolentiam, & grauiſſimi hominis fidem, & unius poſt homines natos fortiſſimi uiri magnitudinem animi deſideres. Quamquam quis hoc credat, Cn. Pompeium, iuris publici, maiorum, rei denique publicae peritiſſimum, cum ſenatus ei commiſerit, ut uideret, ne quid reſp. detrimenti caperet; quo uno uerſiculo ſatis armati ſemper conſules fuerunt etiam nullis armis datis; hunc exercitu, hunc delectu dato iudicium exſpectaturum fuiſſe in eius conſilijs iudicandis, qui uel iudicia ipſa tolleret? ſatis iudicatum eſt a Pompeio, falſo iſta conferri in Milonem, qui legem tulit, qua, ut ego ſentio, Milonem abſolui oporteret; ut omnes confitentur, liceret. quod uero in illo loco, atque in illis publicorum praeſidiorum copijs circumfuſus ſedet, ſatis declarat, non ſe terrorem inferre uobis, (quid enim illo minus dignum, quam cogere, ue uos eum condemnetis, in quem animaduertere ipſe & more maiorum, & ſuo iure poſſet?) ſed praeſidio eſſe, ut intelligatis, contra heſternam concionem illam, licere uobis, quod ſentiatis, libere iudicare.

EXPLANATIO

SENATOR } Cornificium nominat Aſconius. CONQVISITORES } qui delectui habendo praeerant, conquiſitores dicebantur. LOCVS *datus eſſet;* } occaſio data eſſet. A. TE *poſtea defenſum* }

defenſum } accuſante Clodio.ep.3. lib.2. ad Q. fr. TVO *beneficio,* } erga illum. ME *ſuo:* } cum omnia ſua ſtudia tribunus pl. ad me reſtituendum contulit. QVI *ita natus eſt, & ita conſueuit:* } qui hoc habet & a natura, & a conſuetudine, ut otium, ſalutemq. patriae rebus omnibus anteponat. ERIT, *erit* } iterato eodem uerbo ſententia uim acquirit: ut infra: Eſt, eſt profecto illa uis. Pro Fonteio: Fuit, fuit illis iudicibus diuinum ac ſingulare, iudices, conſilium. Haec magis a Cicerone dici placet, quam a Milone; cuius cum laude dicuntur. numquam enim profecto de ſeipſo diceret illa, quae ſubiunguntur, Vnius poſt homines natos fortiſsimi uiri. IN. EIVS *conſilijs iudicandis,* } malim, Vindicandis. nam quod ſequitur, Qui uel iudicia ipſa tolleret, ad illud ſpectat, Iudicium exſpectaturum fuiſſe: ut, eodem iterato uerbo, quiddam leporis & uenuſtatis eluceat. LICERET. } nam ſi tulit, ut quaereretur: nihil obſtat, quo minus abſolui Milonem liceat. MORE *maiorum,* } cum ei commiſſa reſp. ſit ijs uerbis, quae ſummam poteſtatem tribuunt, Videret, ne quid reſp. detrimenti caperet. CONTRA *heſternam concionem illam,* } ſupra: Qui heſterna etiam concione incitati ſunt, ut uobis uoce praeirent, quid iudicaretis.

O R A T I O

NEC uero me, iudices, Clodianum crimen mouet, nec tam ſum demens, tamque ueſtri ſenſus ignarus, atque expers, ut neſciam, quid de morte Clodij ſentiatis. de qua ſi iam nollem ita diluere crimen, ut dilui, tamen impune Miloni palam clamare, atque mentiriglorioſe liceret: Occidi, occidi, non Sp. Melium, qui annona leuanda, iacturisq. rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in ſuſpicionem incidit regni appetendi, non Ti. Gracchum, qui collegae magiſtratum per ſeditionem abrogauit; quorum interfectores implerunt orbem terrarum nominis ſui gloria; ſed eum, (auderet enim dicere cum patriam periculo ſuo liberaſſet) cuius nefarium adulterium in puluinaribus ſanctiſſimis nobiliſſimae feminae comprehenderunt; eum, cuius ſupplicio ſenatus ſollemnes religiones expiandas ſaepe cenſuit; eũ, quem cum ſorore germana nefarium ſtuprum feciſſe, L. Lucullus iuratus, ſe, quaeſtionibus habitis, dixit comperiſſe; eum, qui ciuem, quem ſenatus, quem populus, quem omnes gentes urbis, ac uitae ciuium conſeruatorem iudicabant, ſeruorum armis exterminauit; eum, qui regna dedit, ademit, orbem terrarum quibuſcum uoluit partitus eſt; eum, qui, pluribus caedibus in foro factis, ſingulari uirtute & gloria ciuem domum ui & armis compulit; eum, cui nihil umquam nefas fuit nec in facinore, nec in libidine; eum, qui aedem Nympharum incendit, ut memoriam publicae recenſionis, tabulis publicis impreſſam, exſtingueret; eum denique, cui iam nulla lex erat, nullum ciuile ius, nulli poſſeſſionum termini; qui non calumnia litium, non iniuſtis uindicijs ac ſacramentis alienos fundos, ſed caſtris, exercitu, ſignis inferendis petebat; qui non ſolum Etruſcos, (eos enim penitus contempſerat) ſed hunc Cn. Pompeium, uirum fortiſſimum, atque optimum ciuem, iudicem noſtrum, pellere poſſeſſionibus armis, caſtrisq. conatus eſt; qui cum architectis, & decempedis uillas multorum, hortosq. peragrabat; qui Ianiculo, & Alpibus ſpem poſſeſſionum terminabat ſuarum; qui, cum ab equite R. ſplendidiſſimo, & forti uiro, T. Pacanio non impetraſſet, ut inſulam in lacu Pretio uenderet, repente lintribus in eam inſulam materiam, calcem, caementa, atque arma conuexit; dominoq. trans ripam inſpectante, non dubitauit aedificium exſtruere in alieno; qui huic T. Furfanio, cui uiro dij immortales? (quid enim de muliercula Sanctia, quid de adoleſcente Apronio dico? quorum utrique mortem eſt minitatus, niſi ſibi hortorum poſſeſſione ceſſiſſet) ſed auſum eſſe Furfanio dicere, ſi ſibi pecuniam, quantam popoſcerat, non dediſſet, mortuum ſe in domum eius illaturum? qua inuidia huic eſſet tali uiro conflagrandum. qui Appium fratrem, hominem mihi coniunctum fideliſſima gratia, abſentem de poſſeſſione fundi deiecit; qui parietem ſic per ueſtibulum ſororis inſtituit ducere, ſic agere fundamenta, ut ſororem non modo ueſtibulo priuaret, ſed omni aditu, & limine. Quamquam haec quidem iam tolerabilia uidebantur: etſi aequabiliter in remp. in priuatos, in longinquos, in propinquos, in alienos, in ſuos irruebat: ſed neſcio quo modo iam uſu obdurueraт, & percalluerat ciuitatis incredibilis patiẽtia. quae uero aderant iam, & impendebant, quonam modo ea aut depellere potuiſſetis, aut ferre imperium, ſi id ille nactus eſſet? omitto ſocios, exteras nationes, reges, tetrarchas: uota enim feceratis, ut in eos ſe potius mitteret, quam in ueſtras poſſeſſiones, ueſtra tecta, ueſtras pecunias. pecunias dico? a liberis mediusfidius, & coniugibus ueſtris numquam ille effrenatas ſuas libidines cohibuiſſet. fingi haec putatis, quae patent, quae nota omnibus, quae tenentur ſeruorum exercitus illum in urbe conſcripturum fuiſſe, per quos totam remp. resq. priuatas omnium poſſideret?

E X P L A N A T I O

OCCIDI, *occidi,* } uerba geminantur amplificandi gratia: & primum, Occidi, indicat, alterum affirmat. Quinctilianus lib. IX. cap. 3. SP. MELIVM, } quem occidit Ahala Seruilius. TI. *Gracchum,* } quem P. Scipio Naſica Serapio. COLLEGAE } Octauio tribuno pl. (AVDERET *enim dicere, cum patriam periculo ſuo liberaſſet*), } facti confeſsio non uitatur in ea re, quae patriae ſalutem attulit. itaque lib. 2. de Orat. Saepe autem, inquit, res non, ſit, necne, ſed, qualis ſit, quaeritur: ut cum L. Opimij cauſſam defendebat apud populum audiente me C. Carbo conſul, nihil de C. Gracchi nece negabat, ſed id iure pro ſalute patriae factum eſſe dicebat. ADVLTERIVM } cum Pompeia, C. Caeſaris Pont. Max. uxore: quod tamen commiſerit, necne, incertum eſt: ſed uxorem Caeſar dimiſit, cum domum ſuam diceret non ſolum crimine, ſed etiam ſuſpicione criminis carere oportere. PVLVINARIBVS } in Piſo-

nem : cum ſtuprum Bonae deae puluinaribus intuliſſet. CVIVS *ſupplicio*} id ſupplicij genus erat, ſol-
lemnes religiones, ab eo uiolatas, expiare. ſic enim, inceſtum ab eo commiſſum eſſe, iudicabatur. L. LV-
CVLLVS} ſororis Clodij uir. IVRATVS} cum teſtimonium diceret in Clodium, de inceſtu reum.
QVAESTIONIBVS *habitis.*} de ancillis. CIVEM,} ſe ipſum deſcribit. QVI *regna dedit*,} pro
Sextio: Appellati reges a populo, qui id numquam ne a ſenatu quidem poſtulaſſent. ADEMIT,} Pto-
lemaeo regi Cyprio. SINGVLARI *uirtute gloria ciuem*} Pompeium: de quo ſupra. AEDEM *Nym-*
pharum incendit,} in Parad. Aedes Nympharum tua manu deflagrauit. VT *memoriam publicae recen-*
ſionis,} tabulas cenſorias, in aede Nympharum cuſtoditas. CALVMNIA *litium*,} falſis litibus. IN-
IVSTIS *uindicijs*,} iniuſtis rerum petitionibus. nam uindiciae, ut ait Feſtus, res eae ſunt, quae in con-
trouerſiam ueniunt. SACRAMENTIS} ſacramento contendere, eſt, depoſita apud pontificem pe-
cunia, litigare. Varro lib. v. l. l. & Aſconius in Verrem lib. i. ETRVSCOS} ſupra: Etruriam uexarat.
Et: Tota denique rea citaretur Etruria. Et: Comites Graeculi, quocumque ibat etiam cum in caſtra
Etruſca properabat. Infra uero: Vaſtarat Etruriam. HVNC. CN. *Pompeium*,} diſtinguit eum a
Pompeio Magno, iudicem appellans. CVM *architectis*} cum quibus multorum uillas, tamquam ſuas,
aedificaret. DECEMPEDIS} quibus alienos hortos metaretur. IN *lacu Pratio*} hic lacus nec
in agro Romano, neque uſquam in propinquis regionibus reperitur. itaque malim, Pretio, prima littera
minuſcula ſcribi, & cum uerbo, Venderet, coniungi, hoc modo: Vt inſulam in lacu, pretio uenderet:
nam & in urbe erant inſulae, a ceteris aedificijs diiunctae: ut in oratione pro Coelio. HVIC.} iudici
T. FVRFANIO,} T. Furfanus Poſtumius legitur in Ciceronis epiſtola lib. vi. SI *id ille nactus eſſet.*}
ſi praetor, aut conſul factus eſſet. SOCIOS, *exteras nationes, reges, tetrarchas*:} quos, imperium na-
ctus, pro ſua libidine tractaſſet. SERVORVM *exercitus illum in urbe conſcripturum fuiſſe*,} Infra: In-
cidebantur iam domi leges, quae nos noſtris ſeruis addicerent. Et poſt: Lege noua, quae eſt inuenta apud
eum cum reliquis legibus Clodianis, ſeruos noſtros libertos ſuos feciſſet.

ORATIO

QVAMOBREM, *ſi cruentum gladium tenens clamaret T. Annius: Adeſte, quaeſo, atque audite ciues: P. Clodium interfeci: eius furores, quos nullis iam legibus, nullis iudicijs frenare poteramus, hoc ferro, et hac dextera a ceruicibus ueſtris repuli: per me unum effectum eſt, ut ius, aequitas, leges, libertas, pudor, pudicitia in ciuitate manerent: enimuero timendum, quonam modo id factum ferret ciuitas: nunc enim quis eſt, qui non probet? qui non laudet? qui non unum poſt hominum memoriam T. Annium plurimum reip. profuiſſe, maxima laetitia populum R. cunctam Italiam, nationes omnes affeciſſe & dicat, & ſentiat? Nequeo, uetera illa populi R. quanta fuerint gaudia, iudicare: multas tamen iam ſummorum imperatorum clariſſimas uictorias aetas noſtra uidit; quarum nulla neque tam diuturnam attulit laetitiam, nec tantam. mandate hoc memoriae, iudices. ſpero multa uos, liberosq. ueſtros in rep. bona eſſe uiſuros. in his ſingulis ita ſemper exiſtimabitis, uiuo P. Clodio nihil horum uos uiſuros fuiſſe. in ſpem maximam, & quaemadmodum confido, ueriſſimam adducti ſumus, hunc ipſum annum, hoc ſummo uiro conſule: concuſſa hominum licentia, cupiditatibus fractis, legibus, & iudicijs conſtitutis, ſalutarem ciuitati fore. num quis igitur eſt tam demens, qui hoc, P. Clodio uiuo, contingere potuiſſe arbitretur? quid? ea quae tenetis, priuata, atque ueſtra, dominante homine furioſo quod ius perpetuae poſſeſſionis habere potuiſſent?*

EXPLANATIO

CONSVLE} Pompeio. Quinctilianus lib. v. cap. ult. expugnantibus, quod etiam ſolum enthyme-
ma quidam uocant, fortior multo probatio eſt. tale eſt Ciceronis pro Milone: Eius igitur mortis ſe-
detis ultores, cuius uitam ſi putetis per uos reſtitui poſſe, nolitis. Quod quidem etiam aliquanto multipli-
cari ſolet: ut eſt ab eodem, & pro eodem reo factum: Quem igitur cum omnium gratia noluit, hunc uo-
luit cum aliquorum querella? quem iure, quem loco, quem tempore, quem impune non eſt auſus, hunc in-
iuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis non dubitauit occidere?

ORATIO

NON *timeo, iudices, ne, odio inimicitiarum mearum inflammatus, libentius haec in illum euomere uidear, quam uerius. etenim, etſi praecipuum eſſe debeat; tamen ita communis erat omnium ille hoſtis, ut in communi odio paene aequaliter uerſaretur odium meum. non poteſt dici ſatis, ne cogitari quidem, quantum in illo ſceleris, quantum exitij fuerit. quin ſic attendite, iudices. nempe haec eſt quaeſtio de interitu P. Clodij. fingite animis; liberae enim ſunt cogitationes noſtrae, & quae uolunt, ſic intuentur, ut ea cernimus, quae uidemus, fingite igitur cogitatione imaginem huius condicionis meae, ſi poſſim efficere ut Milonem abſoluatis, ſed ita, ſi P. Clodius reuixerit. Quid uultu extimuiſtis? quonam modo ille uos uiuus afficeret, qui mortuus inani cogitatione percuſſit? Quid? ſi ipſe Cn. Pompeius, qui ea uirtute, ac fortuna eſt, ut ea potuerit ſemper, quae nemo praeter illum;*

lum ; ſi is inquam, potuiſſet, ut quaeſtionem de morte P. Clodij ferre, ſic ipſum ab inferis excitare : utrum putatis facturum fuiſſe? etiam ſi propter amicitiam uellet illum ab inferis reuocare, propter remp. non feciſſet. Eius igitur mortis ſedetis ultores, cuius uitã ſi putetis ꝑ uos reſtitui poſſe, nolitis: et de eius nece lata quaeſtio eſt, qui ſi eadem lege reuiuiſcere poſſet, lata lex numquam eſſet. huius ergo interfector non eſſet etiam confitendo ab ijs impetraturus, ne poenam timeret, quos liberaſſet? Graeci homines deorum honores tribuunt ijs uiris, qui tyrannos necauerunt. quae ego uidi Athenis? quae alijs in urbibus Graeciae? quas res diuinas talibus inſtitutas uiris? quos cantus? quae carmina? prope ad immortalitatem, et religionem, & memoriam conſecrantur. uos tanti conſeruatorem populi, tanti ſceleris ultorem non modo honoribus nullis afficietis, ſed ad ſupplicium rapi etiam patiemini? confiteretur, confiteretur, inquam, ſi feciſſet, & magno animo, & libenter, ſe feciſſe libertatis omnium cauſſa: quod certe ei non confitendum modo fuiſſet, uerum etiam praedicandum, etenim, ſi id non negat, ex quo nihil petit, niſi ut ignoſcatur: dubitaret id fateri, ex quo etiam praemia laudis eſſent petenda? niſi uero gratius putat eſſe uobis, ſui ſe capitis, quam ueſtri ordinis, defenſorem fuiſſe; cum praeſertim in ea confeſſione, ſi grati eſſe uelletis, honores aſſequeretur ampliſſimos; ſi factum uobis non probaretur, (quamquam qui poterat ſalus ſua cuique non probari?) ſed tamen ſi minus fortiſſimi uiri uirtus ciuibus grata cecidiſſet, magno animo, conſtantiq. cederet ex ingrata ciuitate. nam quid eſſet ingratius, quam laetari ceteros, lugere eum ſolum, propter quem ceteri laetarentur? quamquam hoc animo ſemper omnes fuimus in patriae proditoribus opprimendis, ut, quoniam noſtra futura eſſet gloria, periculum quoque, & inuidiam noſtram putaremus. nam, quae mihi contribuenda laus eſſet ipſi, cum tantum in conſulatu meo pro uobis, ac liberis ueſtris auſus eſſem, ſi id, quod conabar, ſine maximis dimicationibus meis me eſſe auſurum arbitrarer? quae mulier ſceleratum ac pernicioſum ciuem occidere non auderet, ſi periculum non timeret? propoſita inuidia, morte, poena qui nihil ſegnius remp. defendit, is uir uere putandus eſt. populi grati eſt, praemijs afficere bene meritos de rep. ciues; uiri fortis, ne ſupplicijs quidem moueri, ut fortiter feciſſe paeniteat. quamobrem uteretur eadem confeſſione T. Annius, qua Ahala, qua Naſica, qua Opimius, qua Marius, qua noſmetipſi: & ſi, grata reſp. eſſet, laetaretur; ſi ingrata, tamen in graui fortuna conſcientia ſua niteretur. ſed huius beneficij gratiam, iudices, fortuna populi R. & ueſtra felicitas, & dij immortales ſibi deberi putant. nec uero quiſquam aliter arbitrari poteſt, niſi qui nullam uim caeleſtem exiſtimat, numen ue diuinum; quem neque imperij ueſtri magnitudo, neque ſol ille, nec caeli, & ſignorum motus, nec uiciſſitudines rerum, atque ordines mouent, neque, id quod maximum eſt, maiorum ſapientia, qui ſacra, qui caerimonias, qui auſpicia, & ipſi ſanctiſſime coluerunt & nobis ſuis poſteris prodiderunt.

EXPLANATIO

QVI *tyrannos necauerunt.*} ut Harmodio, & Ariſtogitoni, qui Hippiam necauerunt, Piſiſtrati filium. Valerius Max. & Suidas. NISI *uero gratius putat eſſe uobis,*} quod putare non debet. SIBI *deberi*} potius, quam Miloni.

ORATIO

EST, *eſt profecto illa uis ; neque in his corporibus, atque in hac imbecillitate noſtra ineſt quiddam, quod uigeat, & ſentiat, & non ineſt in hoc tanto naturae, tam praeclaro motu. niſi forte iccirco eſſe non putant, quia non apparet, nec cernitur : perinde quaſi noſtram ipſam mentem, qua ſapimus, qua prouidemus, qua haec ipſa agimus, ac dicimus, uidere, aut plane, qualis, aut ubi ſit, ſentire poſſimus. ea uis, ea eſt igitur, quae ſaepe incredibiles huic urbi felicitates, atque opes attulit, quae illam perniciem exſtinxit, ac ſuſtulit ; cui primum mentem iniecit, ut ui irritare, ferroq. laceſſere fortiſſimum uirum auderet, uinceretur q. ab eo, quem ſi uiciſſet, habiturus eſſet impunitatem, & licentiam ſempiternam. non eſt humano conſilio, ne mediocri quidem, iudices, deorum immortalium cura res illa perfecta : regiones mehercule ipſae, araeque, cum illam belluam cadere uiderunt, cõmouiſſe ſe uidentur, & ius in illo ſuum retinuiſſe. uos enim Albani tumuli, atque luci, uos, inquam imploro, atque obteſtor, uosq. Albanorum obrutae arae ſacrorum populi R. ſociae, & aequales, quas ille praeceps amentia, caeſis proſtratisq. ſanctiſſimis lucis, ſubſtructionum inſanis molibus oppreſſerat ; ueſtrae tum arae, ueſtrae religiones uiguerunt; ueſtra uis ualuit, quam ille omni ſcelere polluerat : tuq. ex tuo edito monte, Latialis ſanctae Iuppiter, cuius ille lacus, nemora, finesq. ſaepe omni nefario ſtupro, et ſcelere macularat, aliquando ad eum puniendum oculos aperuiſti : uobis illae, uobis, ueſtro in conſpectu, ſerae, ſed iuſtae tamen, & debitae poenae ſolutae ſunt. niſi forte hoc etiam caſu factum eſſe dicimus, ut ante ipſum ſacrarium Bonae dae, quod eſt in fundo T. Sextij Galli, in primis honeſti, & ornati adoleſcentis, ante ipſam, inquam, Bonam deam, cum proelium commiſiſſet, primum illud uulnus acceperit, quo taeterrimam mortem obiret ; ut non abſolutus iudicio illo nefario uideretur, ſed ad hanc inſignem poenam reſeruatus. Nec uero non eadem ira deorum hanc eius ſatellitibus iniecit amentiam, ut ſine imaginibus, ſine cantu, ſine ludis, ſine exſequijs, ſine lamentis, ſine laudationibus, ſine funere, oblitus cruore, & luto, ſpoliatus illius ſupremi diei celebritate, quam concedere etiam inimici ſolent, ambureretur etiam abiectus. non fuiſſe credo fas, clariſſimorum uirorum formas illi taeterrimo parricidae aliquid decoris afferre, neque ullo in loco potius mortem eius lacerari, quam in quo uita eſſet damnata.*

EXPLANATIO

EST, *eſt prfcĉto illa uis*; } de hac eiuſdem uerbi iteratione iam diximus. NEQVE *in his corporibus*, } ex hoc loquendi genere, Neque ineſt, & non ineſt, gignitur comparatio. idem enim eſt, ac ſi dixiſſet: ut in his corporibus, atque in hac imbecillitate noſtra ineſt quiddam, quod uigeat, & ſentiat; ſic ineſt in hoc tanto naturae tam praeclaro motu. Eſt autem e Graecis fontibus deducta figura. de quo diximus in eo loco: Neque uero ſe populo ſolum, ſed etiam ſenatui tradidit. IVS *in illo ſuum* } ius ſuum a Clodio ereptum, toties ab eo uiolatae. In illo: in ea re, cum Clodius caderet. VOS *enim Albani tumuli*, } Hic ad ſublime genus effertur orator: in quo ſummam uim eſſe conſtat. de quo Quinctilianus lib. XII. cap. 10. Hic orator, inquit, & defunctos excitabit, ut Appium Caecum apud hunc: & patria ipſa exclamabit, aliquemq. (ut apud Ciceronem in oratione contra Catilinam in ſenatu) alloquetur. hic & amplificationibus extollet orationem, & ui ſuperlationum quoque eriget. Quae Charybdis tam uorax? &, Oceanus mediusfidius ipſe. Nota ſunt enim iam ſtudioſis haec lumina. Hic deos ipſos in congreſſum prope ſuum, ſermonemq. deducet; Vos enim Albani tumuli, atque luci, uos, inquam, Albanorum obrutae arae, ſacrorum populi Romani ſociae, & aequales. idem lib. VII. cap. 2. Auerſus quoque a iudice ſermo, qui dicitur ἀποϛροφὴ, mire mouet: ſiue aduerſarios inuadimus: Quid enim tuus ille, Tubero, in acie Pharſalica gladius agebat? ſiue ad inuocationem aliquam conuertimur: Vos enim iam ego, Albani tumuli, atque luci. INSANIS *molibus* } ſupra: Inſanas illas ſubſtructiones. BONAE *deae* } inceſtum Clodij, ſtuprumq. nefarium, ſanctiſsimis puluinaribus illatum, ulciſcentis. EIVS *ſatellitibus* } Sex. Clodio. ſupra, & infra. LVTO, } quia necatus erat in uia. ETIAM *inimici* } quam tamen ei ſatellites eius non conceſſere. AMBVRERETVR } ſemiuſtulatum, dixit ſupra. ETIAM *abiectus*. } non in rogo poſitus.

ORATIO

DVRA mihi mediusfidius iam fortuna populi R. et crudelis uidebatur, quae tot annos illum in hanc remp. inſultare uideret, & pateretur. polluerat ſtupro ſanctiſſimas religiones: ſenatus grauiſſima decreta perfregerat: pecunia ſe palam a iudicibus redemerat: uexarat in tribunatu ſenatum: omnium ordinum conſenſu pro ſalute reip. geſta reſciderat: me patria expulerat: bona diripuerat: domum incenderat: liberos, coniugem meam uexauerat: Cn. Pompeio nefarium bellum indixerat: magiſtratuum, priuatorumq. caedes effecerat: domum mei fratris incenderat: uaſtarat Etruriam: multos ſedibus, ac fortunis eiecerat: inſtabat, urgebat: capere eius amentiam ciuitas, Italia, prouinciae, regna non poterant: incidebātur iam domi leges, quae nos noſtris ſeruis addicerent: nihil erat cuiuſquam, quod quidem ille adamaſſet, quod non hoc anno ſuum fore putaret; obſtabat eius cogitationibus nemo, praeter illum Milonem ipſum, qui poterat obſtare: Cn. Pompeium nouo reditu in gratiam quaſi deuinctum arbitrabatur: Caeſaris potentiam, ſuam potentiam eſſe dicebat: bonorum animos etiam in meo caſu contempſerat: Milo unus urgebat. hic dij immortales, ut ſupra dixi, mentem dederunt illi perdito, ac furioſo, ut huic faceret inſidias. aliter perire peſtis illa non potuit. numquam illum reſp. ſuo iure eſſet ulta. ſenatus, credo, praetorem eum circumſcripſiſſet. ne cum ſolebat quidem id facere, in priuato eodem hoc, aliquid profecerat. an conſules in praetore coercendo fortes fuiſſent? primum, Milone occiſo, habuiſſet ſuos conſules: deinde, quis in eo praetore conſul fortis eſſet, per quem tribunum uirum conſularem crudeliſſime necatum eſſe meminiſſet? omnia poſſideret, teneret: lege noua, quae eſt inuenta apud eum cum reliquis legibus Clodianis, ſeruos noſtros libertos ſuos feciſſet: poſtremo, niſi eum dij immortales in eam mentem impuliſſent, ut homo effeminatus fortiſſimum uirum conaretur occidere, hodie remp. nullam haberetis. an ille praetor, ille uero conſul, ſi modo haec templa, atque ipſa moenia ſtare eo uiuo tamdiu, & conſulatum eius exſpectare potuiſſent, ille denique uiuus mali nihil feciſſet, qui mortuus, uno ex ſuis ſatellitibus Sex. Clodio duce, curiam incenderit? quo quid miſerius, quid acerbius, quid luctuoſius uidimus? templum ſanctitatis, amplitudinis, mentis, conſilij publici, caput urbis, aram ſociorum, portum omnium gentium, ſedem ab uniuerſo populo R. conceſſam uni ordini, inflammari, excindi, funeſtari, neque id fieri a multitudine imperita, quamquam eſſet miſerum id ipſum, ſed ab uno, qui cum tantum auſus ſit ultor pro mortuo, quid ſignifer pro uiuo non eſſet auſus? in curiam potiſſimum abiecit, ut eam mortuus incenderet, quam uiuus euerterat.

EXPLANATIO

STVPRO } Bonae deae puluinaribus illato. PERFREGERAT: } explicant hunc locum illa uerba, quae ſupra dicta ſunt: Cuius enim ſenatui de illo inceſto ſtupro iudicium decernendi poteſtas eſſet erepta, de eius interitu, quis poteſt credere, ſenatum iudicium nouum conſtituendum putaſſe? GESTA } a me contra coniuratos. MAGISTRATVVM, } priuatorum quidem caedes fecerat, magiſtratus autem P. Sextium, Q. Fabricium grauiter uulnerauerat. pro Sextio. NOSTRIS *ſeruis addicerent*: } lege ſua liberatis. infra. VIRVM *conſularem* } ſe ipſum ſignificat. NECATVM } pro, uexatum, afflictum, perditum. SERVOS *noſtros libertos ſuos feciſſet*: } ſupra: Incidebantur iam domi leges,

quae

quae nos noſtris ſeruis addicerent. CAESARIS *potentiam, ſuam potentiam eſſe dicebat:*} ſimile ilud infra: Quid habeo, quod dicam, quod faciam pro tuis in me meritis, niſi ut eam fortunam, quaecumque erit tua, ducam meam? Et pro Deiotaro: Tuumq. hoſtem eſſe duxit ſuum. Nec diſsimiliter ad Lentulum: Meumq. inimicum, unum in ciuitate haberet inimicum. CIRCVMSCRIPSISSET.} condemnaſſet. NE *cum ſolebat quidem*} ſupra: Senatus grauiſsima decreta perfregerat.

ORATIO

ET ſunt qui de uia Appia querantur, taceant de curia? ecquando ab eo ſpirante forum potuiſſet defendi, cuius non reſtiterit cadaueri curia? excitate, excitate eum, ſi poteſtis ab inferis: frangetis impetum uiui, cuius uix ſuſtinetis furias inſepulti. niſi uero ſuſtinuiſtis eos, qui cum facibus ad curiam cucurrerũt, cum falcibus ad Caſtoris, cum gladijs toto foro uolitarunt. caedi uidiſtis populum R. concionem gladijs diſturbari, cum audiretur ſilentio M. Coelius tribunus pl. uir fortiſſimus, & in ſuſcepta cauſſa firmiſſimus, & bonorum uoluntati, & auctoritati ſenatus deditus, & in hac Milonis ſiue inuidia, ſiue fortuna, ſingulari, diuina, & incredibili fide. Sed iam ſatis multa de cauſſa, extra cauſſam etiam nimis fortaſſe multa. quid reſtat, niſi ut orẽ, obteſterq. uos, iudices, ut eam miſericordiam tribuatis fortiſſimo uiro, quam ipſe non implorat, ego autem, repugnante hoc, & imploro, & expoſco? nolite, ſi in noſtro omnium fletu nullam lacrumam adſpexiſtis Milonis, ſi uultum ſemper eundem, ſi uocem, ſi orationem ſtabilem, ac non mutatam uidetis, hoc minus ei parcere. atque haud ſcio, an multo etiam ſit adiuuandus magis. etenim, ſi in gladiatorijs pugnis, & in infimi generis hominum condicione, atque fortuna timidos, & ſupplices, &, ut ui uere liceat, obſecrantes, etiam odiſſe ſolemus, fortes, & animoſos, & ſe acriter ipſi morti offerentes ſeruare cupimus; eorumq. nos magis miſeret, qui noſtram miſericordiam non requirunt, quam, qui illam efflagitant: quanto hoc magis in fortiſſimis ciuibus facere debemus? me quidem, iudices, exanimant, & interimunt hae uoces Milonis, quas audio aſſidue, & quibus interſum quotidie. Valeant, inquit, ualeant ciues mei, ſint incolumes, ſint florentes, ſint beati: ſtet haec urbs praeclara, mihiq. patria cariſſima, quoquo modo merita de me erit: tranquilla rep. ciues mei, quoniam mihi cum illis non licet, ſine me ipſi, ſed per me tamen, perfruantur: ego cedam, atque abibo. ſi mihi rep. bona frui non licuerit, at carebo mala; &, quam primum tetigero bene moratam & liberam ciuitatem, in ea conquieſcam. o fruſtra, inquit, ſuſcepti mei labores: o ſpes fallaces: o cogitationes inanes meae. ego, cum tribunus pl. rep. oppreſſa, me ſenatui dediſſem, quem exſtinctum acceperam; equitibus R. quorum uires erant debiles; bonis uiris, qui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerant; mihi umquam bonorum praeſidium defuturum putarem? ego cum te (mecum enim ſaepiſſime loquitur) patriae reddidiſſem, mihi non futurum in patria putarem locum? ubi nunc ſenatus eſt, quem ſecuti ſumus? ubi equites R. illi, illi, inquit, tui? ubi ſtudia municipiorum? ubi Italiae uoces? ubi denique tua, M. Tulli, quae plurimis fuit auxilio, uox, & defenſio? mihi ne ea ſoli, qui pro te toties morti me obtuli, nihil poteſt opitulari? Nec uero haec, iudices, ut ego nunc flens, ſed hoc eodem loquitur uultu, quo uidetis. negat enim ſe, negat ingratis ciuibus feciſſe, quae fecit; timidis, & omnia circumſpicientibus pericula, nõ negat. Plebem, & infimam multitudinem, quae P. Clodio duce fortunis ueſtris imminebat, eam, quo tutior eſſet uita ueſtra, ſe feciſſe cõmemorat, ut non modo uirtute flecteret, ſed etiã tribus ſuis patrimonijs deleniret: nec timet, ne, cum plebem muneribus placarit, uos non conciliarit meritis in remp. ſingularibus. Senatus erga ſe beneuolentiam temporibus his ipſis ſaepe eſſe perſpectam, ueſtras uero & ueſtrorum ordinum occurſationes, ſtudia, ſermones, quemcumque caſum fortuna dederit, ſecum ſe ablaturum eſſe dicit. meminit etiam ſibi uocem praeconis modo defuiſſe, quam minime deſiderarit; populi uero cunctis ſuffragijs, quod unum cupierit, ſe conſulem declaratum: nunc denique, ſi haec arma contra ſe ſint futura, ſibi facinoris ſuſpicionem, non facti crimen, obſtare. Addit haec, quae certe uera ſunt: fortes, & ſapientes uiros non tam praemia ſequi ſolere recte factorum, quam ipſa recte facta: ſe nihil in uita, niſi praeclariſſime, feciſſe, ſiquidem nihil ſit praeſtabilius uiro, quam periculis patriam liberare: beatos eſſe, quibus ea res honori fuerit a ſuis ciuibus; nec tamen eos miſeros, qui beneficio ciues ſuos uicerint: ſed tamen ex omnibus praemijs uirtutis, ſi eſſet habenda ratio praemiorum, ampliſſimum eſſe praemium Gloriam: eſſe hanc unam, quae breuitatem uitae poſteritatis memoria conſolaretur; quae efficeret, ut abſentes adeſſemus, mortui uiueremus; hanc denique eſſe, cuius gradibus etiam homines in caelum uideantur adſcendere. de me, inquit, ſemper populus R. ſemper omnes gentes loquentur, nulla umquam obmuteſcet uetuſtas. quin hoc tempore ipſo, cum omnes a ſuis inimicis faces inuidiae meae ſubijciantur, tamen omni in hominum coetu gratijs agendis, et gratulationibus habendis, & omni ſermone celebramur. Omitto Etruriae feſtos & actos, & inſtitutos dies. centeſima lux eſt haec ab interitu P. Clodij, & opinor, ultra quam fines imperij populi R. ſunt, non ſolum fama iam de illo, ſed etiam laetitia peragrauit. quamobrem, ubi corpus hoc ſit, non, inquit, laboro; quoniam omnibus in terris & iam uerſatur, & ſemper habitabit nominis mei gloria.

EXPLANATIO

TRIBVS *ſuis patrimonijs*} unum Papij, patris naturalis; alterum Annij, adoptiui; tertium matris, ut Aſconio uidetur: ego ambigo; nihil enim praeter dotem, ſeparatim a patre Milonis uxor habere potuit, de patre autem facta iam mentio eſt in ſecundo patrimonio. SECVM *ſe ablaturum*} memoria conſeruaturum, quamdiu uixerit, ubicumque uixerit. POPVLI *uero cunctis ſuffragijs,*} habita non

ſunt

ſunt ea comitia conſularia, quibus Milo petebat: ſed hoc Cicero dicit, quia ſtudium ſuum erga candidatum populus oſtenderat. HAEC *arma*} militum praeſidia circa forum a Pompeio contra uim collocata. CONTRA *ſe*} ne incolumis elabatur. NON *facti crimen*,} non ſe putare, quia Clodium occiderit, ideo crimen a ſe commiſſum eſſe: ſed alios ita ſuſpicari. FORTES, *& ſapientes uiros*} fortes in agendo, ſapientes in iudicando. PRAEMIA} honorem, qui datur a ciuibus. IN *uita*,} non modo tum, cum Clodium interfecit. SI *eſſet habenda ratio praemiorum*,} quam non habet is, qui uera ac ſolida uirtute praeditus eſt. GLORIAM:} diſtinguit gloriam ab honore, qui datur a ciuibus: de quo proxime dixit, Beatos eſſe, quibus ea res honori fuerit a ſuis ciuibus. nam gloria eſt frequens de aliquo fama cum laude: ut ait Cicero de Inuent. uel, Eſt conſentiens laus bonorum, incorrupta uox bene iudicantium de excellente uirtute: ut in Tuſc. uel, Eſt illuſtris & peruagata multorum & magnorum uel in ſuos ciues, uel in patriam, uel in omne genus hominum fama meritorum: ut pro Marcello. ſunt, inquit, alia uirtutis praemia; ſed ex omnibus ampliſsimum eſt gloria: quam affecutus Milo, cetera prope contemnit. illa enim ſumma gloria eſt: De me ſemper populus Romanus, ſemper omnes gentes loquentur, nulla umquam obmuteſcet uetuſtas. CONSOLARETVR.} in eo dolore, quem ex uitae breuitate homines capiunt. HANC *denique eſſe cuius gradibus etiam homines in caelum uideantur aſcendere*.} eiuſdem generis illud pro Deiotaro; Gradibus officiorum erga remp. noſtram ad hoc regium nomen aſcendit. Et in Parad. Quibus gradibus Romulus adſcendit in caelum? ETRVRIAE} ſaepe a Clodio uaſtatae, eius morte libertatem & quietem affecutae. ACTOS,} ob laetitiam publici hoſtis interfecti. INSTITVTOS} qui quotannis, quo die Clodius eſt occiſus, agerentur. LVX} & lux, & lumen pro die ſumuntur: quoniam ſine luce & lumine dies non eſt. Tuſc. 3. Namque nimis multos, atque omni luce cadentem „ Cernimus. Ouidius lib. III. Faſt. Reſtat, ut inueniam, quare toga libera datur, „ Luce geri pueris candide Bacche tua. Pro Rabirio perd. reo: Si te ſecundo lumine hic offendero. Virg. lib. VI. Vix lumine quarto „ Proſpexi Italiam. Sed quo modo ab interitu Clodij dies centum Cicero numerat: cum ex Aſconio conſtet, interfectum eſſe Clodium III. Kal. Febr. orationem autem habitam eſſe III. Id. Apr. quo ſpatio dies tantum LXII numerantur? opinor propter intercalationes: quarum dies hac ſumma complectitur. ET, *opinor, ultra quam*} uideo fuiſſe qui legerēt: Et, opinor, Altera: & Altera, pro primo die, dictum arbitrarentur. perperam utrūque. eſt enim ordo: Et, opinor, ultra fines imperij populi Romani non ſolum fama iam de illo, ſed etiam laetitia peragrauit. VBI *corpus hoc ſit*,} ſiue in patria moriar. SEMPER *habitabit nominis mei gloria*.} quod ad corpus attinet, habitare ubique non poſſum: nec id laboro: quandoquidem ubique ſemper habitabit nominis mei gloria. Tria ſunt hic animaduertenda, Omnibus in terris, non uno loco tantum: Semper, non ad breue tempus: Habitabit, ut in ſua ſede. ſic illud pro Plancio, Habitaui in oculis.

ORATIO

HAEC tu mecum ſaepe, his abſentibus: ſed iiſdem audientibus, haec ego tecum Milo. Te quidem, quod iſto animo es, ſatis laudare non poſſum: ſed, quo eſt iſta magis diuina uirtus, eo maiore a te dolore diuellor. Nec uero, ſi mihi eriperis, reliqua eſt illa tamen ad conſolandum querella, ut iis iraſci poſſim, a quibus tantum uulnus accepero. non enim inimici mei te mihi eripient, ſed amiciſſimi; non male aliquando de me meriti, ſed ſemper optime. Nullum umquam, iudices, mihi tantum dolorem inuretis, (etſi, quis poteſt eſſe tantus?) ſed ne hunc quidem ipſum, ut obliuiſcar, quanti me ſemper feceritis. quae ſi uos cepit obliuio; aut ſi in me aliquid offendiſtis; cur nō id meo capite potius luitur, quam Milonis? praeclare enim uixero, ſi quid mihi acciderit prius, quam hoc tantum mali uidero. Nunc me una conſolatio ſuſtentat, quod tibi, o T. Anni, nullum a me amoris, nullum ſtudij, nullum pietatis officium defuit. ego inimicitias potentium pro te appetiui: ego meum ſaepe corpus, & uitam obieci armis inimicorum tuorum: ego me plurimis pro te ſupplicem abieci: bona, fortunas meas, ac liberorum meorum in communionem tuorum temporum contuli: hoc denique ipſo die, ſi qua uis eſt parata, ſi qua dimicatio capitis futura, depoſco. quid iam reſtat? quid habeo, quod dicam, quod faciam pro tuis in me meritis, niſi ut eam fortunam, quaecumque erit tua, ducā meam? non recuſo, non abnuo: uosq. obſecro, iudices, ut ueſtra beneficia, quae in me contuliſtis, aut in huius ſalute augeatis, aut in eiuſdem exitio occaſura eſſe iubeatis.

EXPLANATIO

HAEC *tu mecum ſaepe*,} ab eo loco: Me quidem, iudices, exanimant, & interimunt hae uoces Milonis, quas audio aſsidue, & quibus interſum quotidie. HIS *abſentibus*:} nam ſi, praeſentibus, arrogantia eſſet: quae non eſt, quia cum uno tantum, eoq. amiciſsimo homine, dicta ſunt. IISDEM *audientibus*,} ut moueantur, cum audiunt ea, quae mecum ſaepe de ſuo in patriam animo loquitur Milo. EO *maiore a te dolore diuellor*.} ſuperiora ad iudices pertinent, ut talem, tantumq. uirum conſeruent: reliqua de ſeipſo ſubijcit, tamquam apud ipſos pro eo, cui plurimum debeat, intercedente. Diuellor: inuitus. uis enim hoc in uerbo quaedam ineſt. pro Domo: A quibus cum ſummo dolore diuellimur. Pro Plancio: Nemo eum a me diuellat, ac diſtrahat. (QVIS *poteſt eſſe tantus?*)} quantus hic erit, ſi Milonem mihi eripietis. SED *ne hunc quidem ipſum*,} pares huic dolores reliqui non ſunt: ſed ne hic qui-

dem

dem ipſe tantus erit, ne hunc quidem ipſum mihi tantum inuretis, & ueſtra erga me merita obliuiſcar. IN *me aliquid offenditis* :} loquendi modus animaduerſione dignus: ualet enim, ſi qua ego re uos offendi: ut lib. I. in Verrem: Hoſpes Ianitor, qui nihil ſuſpicaretur, ueritus, ne quid in ipſo ſe offenderit, hominem ui ſumma retinere coepit. Ad Q. Fr. ep. I. lib. I. Si qui ſunt, in quibus aliquid offenderis. pro, offenſus ſis. hoc enim uerbum & his, & alijs locis agendi formam, patiendi ſignificationem habet. SI *quid mihi acciderit*} ſi quid mihi humanitus acciderit: ſi contigerit, ut ex hac uita diſcedam. PRO *te*} reo TVORVM *temporum*} tuarum calamitatum. ſaepe tempora hoc ſenſu uſurpantur. SI *qua uis eſt parata*,} a militibus, qui circa iudicium ſtabant, aut ab infima plebe, quam Clodiani contra Milonem incitabant.

ORATIO

HIS lacrumis non mouetur Milo: eſt quodam incredibili robore animi: exſulium ibi eſſe putat, ubi uirtuti non ſit locus; mortem naturae finem eſſe, non poenam. ſit hic ea mente, qua natus eſt: quid uos, iudices, quo tandem animo eritis? memoriam Milonis retinebitis, ipſum eijcietis? & erit dignior locus in terris ullus, qui hanc uirtutem excipiat, quam hic, qui procreauit? Vos, uos appello, fortiſſimi uiri, qui multum pro rep. ſanguinem effudiſtis. uos in uiri, & in ciuis inuicti appello periculo, centuriones, uosq. milites: uobis non modo inſpectantibus, ſed etiam armatis, & huic iudicio praeſidentibus, haec tanta uirtus ex hac urbe expelletur? exterminabitur? eijcietur? o me miſerum, o infelicem. reuocare tu me in patriam, Milo, potuiſti per hos, ego te in patria per eoſdem retinere non potero? quid reſpondebo liberis meis, qui te parentem alterum putant? quid tibi, Q. frater, qui nunc abes, conſorti mecum temporum illorum? me non potuiſſe Milonis ſalutem tueri per eoſdem, per quos noſtram ille ſeruaſſet? at in qua cauſſa non potuiſſe? quae eſt grata gentibus. a quibus non potuiſſe? ab ijs, qui maxime P. Clodij morte acquierunt. quo deprecante? me. quodnam concepi tantum ſcelus, aut quod in me tantum facinus admiſi, iudices, cum illa indicia communis exitij indagaui, pateſeci, protuli, exſtinxi? omnes in me, meosq. redundant ex illo fonte dolores. quid me reducem eſſe uoluiſtis? an, ut inſpectante me expellerentur ij, per quos eſſem reſtitutus? nolite, obſecro uos, pati, mihi acerbiorem reditum eſſe, quam fuerit ille ipſe diſceſſus. nam, qui poſſum putare; me reſtitutum eſſe, ſi diſtrahor ab ijs, per quos reſtitutus ſum? utinam dij immortales feciſſent, (pace tua patria dixerim: metuo enim, ne ſcelerate dicam in te, quod pro Milone dicam pie) ut P. Clodius non modo uiueret, ſed etiam praetor, conſul, dictator eſſet, ante quam hoc ſpectaculum uiderem. O dij immortales fortem, & a uobis, iudices, conſeruandum uirum. minime, minime, inquit: immo uero poenas ille debitas luerit; nos ſubeamus, ſi ita neceſſe eſt, non debitas. Hiccine uir patriae natus, uſquam, niſi in patria, morietur? aut, ſi forte pro patria, huius uos animi monumenta retinebitis, corporis in Italia nullum ſepulcrum eſſe patiemini? hunc ſua quiſquam ſententia ex hac urbe expellet, quem omnes urbes, expulſum a uobis, ad ſe uocabunt? o terram illam beatam: quae hunc uirum exceperit; hanc ingratam, ſi eiecerit; miſeram, ſi amiſerit. Sed finis ſit: neque enim prae lacrumis iam loqui poſſum; & hic ſe lacrumis defendi uetat. Vos oro, obteſtorque, iudices, ut in ſententijs ferendis, quod ſentietis, id audeatis. ueſtram uirtutem, iuſtitiam, fidem, mihi credite, is maxime probabit, qui in iudicibus legendis optimum, & ſapientiſſimum quemque legit.

EXPLANATIO

O ME *miſerum*,} partes miſerationis commouendae nonnumquam ſubit patronus ipſe, praeſertim ſi eum, qui accuſatur, preces decere non uidentur. quis enim ferret Milonem pro capite ſuo ſupplicantem, qui a ſe uirum nobilem interfectum, quia id fieri oportuiſſet, fateretur? Quinctilianus lib. VI. cap. I. RETINERE *non potero?*} quod facilius debet eſſe. PARENTEM *alterum*} quia me ab exſulio tua uirtute reuocaſti. QVI *nunc abes*,} erat in Gallia Caeſaris legatus. ANIMI *monumenta*,} merita in remp. LEGIT.} dixi iam, CCC iudices ex omnibus ordinibus a Pompeio lectos eſſe: ex ijs Domitium quaeſitorem unum & octoginta ſortitum eſſe: e quibus cum accuſator & reus quinos e ſingulis ordinibus reieciſſent, unum & quinquaginta, qui de reo iudicarunt, remanſere.

IN. ORA-

IN . ORATIONEM . CICERONIS PRO . C . RABIRIO . POSTVMO

PAVLLI . MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

DAMNATO *C . Gabinio , uiro conſulari , lege Iulia de repetundis, quia cum Syriae praeeſſet, decem millia talentum, ob reductionem regis Aegyptij Ptolemaei , a ſuis ciuibus propter auaritiam, & crudelitatem eiecti, accepiſſe iudicatus eſt; cum neque ex eius bonis tantum redigi potuiſſet , quanta litium aeſtimatarum ſumma fuerat : nec ipſe praedes populo dediſſet; quorum alterutrum facere neceſſe erat; accuſatus eſt C. Rabirius Poſtumus ex eo capite legis Iuliae , Quo ea pecunia perueniſſet . is enim mos erat, ut , ſi reus primo illo iudicio damnatus, uel datis praedibus populo cauiſſet , uel bonorum ſuorum uenditione ſatisfeciſſet, nemo praeterea, uel ſi particeps eſſet eiuſdem culpae in iudicium uocaretur . Gabinius neutrum fecerat : itaque poſt eum Rabirius eſt accuſatus atque hunc ipſe Cicero morem indicat his uerbis : Eſt haec cauſſa, Quo ea pecunia peruenerit , quaſi quaedam appendicula cauſſae iudicatae, atque damnatae. Sunt lites aeſtimatae. A Gabinio : nec praedes dati, nec ex eius bonis, quanta ſumma litium fuiſſet , a populo receptum. Lex aequa eſt . iubet lex Iulia perſequi ab ijs, ad quos ea pecunia, quam is ceperit, qui damnatus ſit, peruenerit . non ſuis proprijs iudicijs, ſed in reum factis condemnari ſolent . itaque ſi aut praedes dediſſet Gabinius ; aut tantum ex eius bonis, quanta ſumma litium fuiſſet , populus recepiſſet : quamuis ad Poſtumum ab eo pecunia perueniſſet, non redigeretur . ut intelligi facile poſſit , quod ex ea pecunia ad quem eorum, qui damnatus eſt , perueniſſe in illo primo iudicio planum factum ſit , id hoc genere iudicij redigi ſolere . Accuſator eſt in hac cauſſa C. Memmius tribunus pl. idem , qui Gabinium paullo*

ante de repe tundis accuſauerat, & damnauerat: defenſor Cicero, qui Gabinium defenderat. Oratio eſt in genere iudiciali. defenditur enim Poſtumus contra accuſantem, quod ad eum a Gabinio pecunia perueniſſet: & apud eoſdem quidem iudices, qui Gabinium damnauerant, ut oratio ipſa oſtendit: crederem, apud eundem quoque praetorem, qui Gabinij in cauſſa quaeſiuerat, M. Catonem: quamquam eum Cicero in tota defenſione numquam appellat. accuſatus eſt enim Gabinius, e prouincia reuerſus, de maieſtate primum, apud C. Alſium praetorem, accuſatore L. Lentulo, quo crimine eſt abſolutus: deinde de repetundis, apud M. Catonem, accuſatore C. Memmio, defenſore Cicerone: quo crimine damnatus eſt. inde orta, tamquam cauſſae iudicatae, atque damnatae quaedam appendicula, Poſtumi accuſatio. Vtramque Gabinij accuſationem attigi, ut pateret, utra ſit ea, quae in oratione nominatur. haec autem, quae dixi, ex ep. 16. lib. IV. ad Att. & ex 1. 2. 3. 4. lib. III. ad Q. fr. colliguntur. Status coniecturalis eſt. negat enim Cicero, quod obijcit accuſator. ita quaeritur, uerum, an falſum ſit, ideſt, acceperit Poſtumus, nec ne, partem eius pecuniae, quam Gabinio a rege datam iudicatum erat. Et quoniam orationes omnes uel in ſublimi, uel in temperato, uel in infimo ſunt genere: uideo fuiſſe, quibus haec in ſublimi ſtatuenda uideretur. mihi potius in temperato uidetur eſſe. non enim aſſurgit orator, ut ea pro Milone, pro Sextio, pro Ligario. abſunt illa fulmina, quibus uehementer iudices commoueri, atque inflammari ſolere, quibusq. ex Latinis admodum paucos, ex Graecis unum in primis uſum eſſe Demoſthenē, docet in eo libro, quem, Orator, inſcripſit. Nec uero ſatis haec abundat oratio ijs ornamentis, qnae Graeci σχήματα appellant. Denique, cum in oratore tria requirantur, ut delectet, ut doceat, ut moueat: in hac oratione totus ad docendum incumbit: quod ad hanc partem attineat, nihil omittit: acute, & ingenioſe, ut ſolet, omnia perſequitur. itaque nec ſummum eſt, ut arbitror, nec infimum, ſed medium quoddam genus orationis: & id maxime genus, quamquam capitalis eſſet cauſſa, quia tamen de pecunia, non atroci aliqua de re, aut ſummo aliquo de ſcelere, agebatur, aptum in primis eſſe, recte, ac ſapienter, omnis artificij peritiſsimus, Cicero iudicauit.

Capita accuſationis, quantum a defenſione licet excerpere (nam accuſatio ipſa non exſtat) haec ſunt, nullis confirmata teſtibus, ex coniectura omnia: ut uel negari, uel coniecturis, quae propius ad ueritatem uideantur accedere, dilui, & confutari facile poſsint. ea uero partim ad deformandam cauſſam oratorio more, partim ad euertendam ſpectant: ad deformandam, ſenatum eſſe corruptum: quod uel ſi uerum eſſet, commune tamen cum Poſtumi cauſſa nihil haberet: qui non de corrupto ſenatu, ſed quod ipſe pecuniam a Gabinio acceperit, ex capite legis Iuliae, Quo ea pecunia peruenerit, accuſatur. Hanc Cicero calumniam ita refellit, primum, ut ſenatum uacare cul-

pa ſignificet, in quo beneuolentiam captat a ſenatoribus iudicibus; deinde, ut, ſi commiſſum id ſit, expertem, atque inſcium eius criminis Poſtumum oſtendat: qui cum pecuniam regi dabat, qua ille eam in re conſumeret, nec ſcire potuit, nec debuit quaerere. Altera pars accuſationis, quae ad euertendam cauſſam, damnandumq. reum pertinet, haec eſt: Gabinio damnato, cum nec ipſe praedes dederit, nec ex eius bonis, quanta ſumma litium aeſtimatarum fuit, populus receperit, oportere perſequi, ut lex Iulia iubet, ab ijs, ad quos ea pecunia peruenerit: perueniſſe autem ad Poſtumum, ergo condemnari debere. quomodo peruenerit, leuiſsimis probat argumentis, atque hoc primum. Illo legis capite, quo ea pecunia peruenerit, cum in Gabinium lites aeſtimarentur, nihil ei datum: in quo uidetur hoc dici. petenti Gabinio detractionem aliquam de ſumma litium, propter eos, ad quos eius pecuniae pars aliqua perueniſſet, ideo iudices nihil dederunt, quia uidebant, caput illud ad Poſtumum ſpectare, id eſt, quod ſoluere Gabinius non poſſet, id exigi a Poſtumo oportere: cum ad neminem magis ea ſuſpicio pertineret. Ex hoc Memmij argumento, quod totum a coniectura pendet, alterum argumetum educit Cicero, quod non ad unius modo Poſtumi, ſed ad uniuerſi etiam equeſtris ordinis defenſionem ualeat. Si iudices, inquit, nihil Gabinio dederunt eo capite: certe totum ſoluendi onus, cuius ille partem aliquam transferri in eos uolebat, ad quos ea pecunia perueniſſet, uni, qui damnatus iam erat, nemini praeterea, imponendum cenſuerunt. ita non modo Poſtumum, ſed omnem plane ordinem legis Iuliae, qua nunc reus eſt Poſtumus, periculo, ac moleſtia liberarunt. Atque in hac parte, ut ſupra a ſenatoribus, ſic ab equitibus, qui de Poſtumo ſententiam laturi erant, beneuolentiam aucupatur. Arguit etiam a confirmata per multos annos conſuetudine. nam potentiſsimo tribuno pl. M. Druſo, patrum aetate equeſtrem ordinem noua lege, de acceptis ob rem iudicatam pecunijs, alligari conanti, reſtitere ſumma conſtantia equites Romani. Iam ſenatores ipſi, Pompeio iterum conſule, cum eſſent in ſenatu, qui equeſtrem ordinem lege Iulia de repetundis teneri uellent, aequitate adducti, quominus quidquam nouaretur, obſtiterunt.

Alterum argumentum de pecunia, quae ad Poſtumum a Gabinio perueniſſet, accuſator inde ſumit, quod Gabinium, ut regem reduceret, Poſtumus impuliſſet. Refellit Cicero: Quid opus fuit impulſore, aut ſuaſore ullo, cum ei decem millia talentum, ut regem reduceret, promiſſa ſint? quod tu, cum eum accuſares, non ſolum dixiſti, ſed iudicibus etiam perſuaſiſti.

Tertium argumentum. Dioecetes fuit Poſtumus, ideſt, procurator, & diſpenſator regius. in eo munere cum ex decumis pecuniam Gabinio colligeret, ſibi quoque ipſe collegit. Confutatio eſt. Miſerrima fuit illa procuratio. nam & carcerem pertulit: & uidit in uinculis familiares ſuos: & mors ob oculos ſaepe uerſata eſt: nudus, atque egens ad extremum fugit e regno: tan-

tum abeſt, ut ex ea lucrum fecerit. Sed ſi, ut tu uis, pecuniam ſibi collegit: quaero, utrum eam ſumpſerit ex decem millibus talentis, Gabinio promiſsis, an praeter illa decem millia, nouam ſibi pecuniam collegerit. Si ex Gabinij pecunia, ideſt ex decumis, eam ſumpſit: at homo, ut ipſe ais, auariſsimus non tuliſſet. Sin praeter decumas, centeſimam exegit; ut, quae decem millia eſſe debebant, fierent, addita centeſima, undecim millia talentum: quis credat, tam graui onere tributorum, tantum praeterea noui oneris imponi ſuis, regem eſſe paſſum? Quartum argumentum. Pecuniam ad Poſtumum perueniſſe, teſtibus probabitur Alexandrinis legatis. Confutatio. Qui non dixerunt in Gabinium, cuius ea nomine redacta pecunia eſt, cur ijs dicere liceat in Poſtumum, qui redegit? non patitur id iudiciorum conſuetudo: ſi fieret, nullo fieret exemplo. non ſolum autem in Gabinium non dixerunt, ſed reum quoque laudauerunt. in his porro cauſsis, quae naſcuntur ex eo legis capite, quo ea pecunia peruenerit, teſtibus locus non datur: quae primo illo iudicio dixerunt, ipſis abſentibus recitantur. ita non quaſi noua res iudicatur, ſed quaſi iam praeiudicata recognoſcitur, & confirmatur. At ijs creditum non eſt, cum Gabinio non eſſe datam pecuniam illam dicerent: ex quo ſequitur, ut credi debeat, pecuniam ad Poſtumum perueniſſe, dicentibus. qui enim neganti non credit, uidetur affirmanti credere debere. Fidem teſtiũ inquit Cicero, infirmat eorum inconſtantia. quis enim audiat modo hoc, modo illud dicentem. & qui peierauit in primo teſtimonio, non peierare eum in ſecundo, cui ueriſimile fiet? Quinctum accuſatoris argumentum. Permutata pecunia eſt Alexandria Romam, ea, quae peruenit a Gabinio ad Poſtumum. uiſae ſunt Puteolis merces, chartae, lintea, uitrum, fallaces, & fucoſae. ideo enim miſſae, & ideo naues ijs refertae multae ſunt, ut in una lateret pecunia, contra leges capta. Confutatio. Totum hoc inane eſt: nihil omnino certi: ſermo tantum fuit, Puteolis primum e uectorum curſu, atque oſtentatione natus, deinde a maleuolis exceptus, atque etiam opinione pecuniae Poſtumi neſcio qua, facile auctus: qui tamen, ut incertus rumor ſolet, breui exſtinctus eſt. Hoc igitur perſpicue falſum: illud contra perſpicue uerum, equeſtrem Poſtumo dignitatem conſeruari maxima C. Caeſaris liberalitate: cum ipſe ad ſummam redactus inopiam, equeſtrem ordinem, niſi ſubueniant alienae opes, tueri non poſsit. Haec accuſatoris in Poſtumi pecuniam quattuor argumenta refellit Cicero ad extremum unica delata condicione, ut eius bona ſeſtertio nummo ueneant: detractis enim, quae creditoribus eius perſoluenda ſint, nihil ſupereſſe confirmat.

Quattuor ex partibus defenſio conſtat, prooemio, narratione, confutatione, concluſione. nam confirmatio defenſoris non eſt, qui tantum confutat ea, quae accuſator obiecit: quemadmodum accuſatoris confutatio non eſt, qui tantum ea, quae obijcit, confirmat. In prooemio dat operam orator, ut

Poſtumo, ſuam in credenda regi pecunia temeritatem confitenti, iudices, accuſatoris acerba criminatione alienatos, reconciliet. Eius quoque temeritatis excuſationem aliquam elicit ex imitatione communi. patrum enim, rectis praeſertim in ſtudijs, omnes fere ueſtigia ſequuntur. Sic igitur ad rem gerendam Poſtumus, atque ad experientiam patrimonij amplificandi, Curij patris exemplo ſe contulit. Narratio pendet a prooemio: nam incipit ex eo: Fuit enim pueris nobis, huius pater Curius. quo totam Poſtumi conſuetudinem, non ſolum in re mercaturis augenda, ſed in amicis quoque locupletandis, ad imitandae, atque exprimendae ſtudium paternae uitae retulit. Confutationis initium ex illa ſumitur obiectione, Hinc primum exoritur crimen illud: deinde ſingula perſequitur accuſatoris argumenta. Concluſio eſt illa: ſatis multa hominibus non iniquis haec eſſe debent. Eius prima pars inopiam Poſtumi ſummam declarat: ſecunda probitatem, nulla magis de re, quam de fide laborantis. quorum in altero iniquitatem accuſatoris oſtendit, qui magnam a Gabinio pecuniam perueniſſe ad Poſtumum dicebat: in altero iudices ad miſericordiam adducit ex calamitate, & miſeria boni uiri. Tertio, & ultimo loco Poſtumi erga ſe merita commemorat: quibus preces, & ſuas, & ipſius Poſtumi, iuſtas utriuſque, pro abſolutione ſubijcit. Acta cauſſa eſt ijſdem conſulibus, quibus Gabinius accuſatus, damnatusq. fuerat, ideſt, Domitio Ahenobarbo, & Appio Pulchro: quod ex ep. 16. lib. IV. ad Att & ex 1. 2. 3. 4. lib. IV. ad Q. fr liquido conſtat. minimum enim temporis inter Gabinij damnationem, & Poſtumi accuſationem interfuiſſe argumento eſt illud, quod haec Poſtumi cauſſa, ut ipſe ait Cicero, quaſi appendicula quaedam eſt cauſſae iudicatae, atque damnatae: itaque non multo poſt agatur, neceſſe eſt. Dubitationem uero plane tollunt omnem, & aperte temporis propinquitatem oſtendunt illa uerba: Dixerunt hic modo nobiſcum ad haec ſubſellia.

M. TVLLII. CICERONIS
PRO. C. RABIRIO. POSTVMO
ORATIO. XXXIX

SI quis eſt, iudices, qui C. Rabirium, quod ſuae fortunae, fundatas praeſertim, atque optime conſtitutas, opes poteſtati regiae, libidiniq. commiſerit, reprehendendum putet, adſcribat ad iudicium ſuum non modo meam, ſed huius etiam ipſius, qui commiſit, ſententiam. neque enim cuiquam eius conſilium uehementius, quam ipſi, diſplicet. quamquam hoc plerumque facimus, ut conſilia euentis ponderemus, &, cui bene quid proceſſerit, multum illum prouidiſſe; cui ſecus, nihil ſenſiſſe dicamus. ſi exſtitiſſet in rege fides, nihil ſapientius Poſtumo: quia fefellit rex, nihil hoc amentius dicitur: ut iam nihil eſſe uideatur, niſi diuinare, ſapientis. ſed tamen, ſi quis eſt, iudices, qui illam Poſtumi ſiue inanem ſpem, ſiue inconſultam rationem, ſiue, ut grauiſſimo uerbo utar, temeritatem uituperandam putet: ego eius opinioni non repugno: illud tamen deprecor, ut, cum ab ipſa fortuna crudeliſſime uideat huius conſilia eſſe multata, ne quid ad ruinas, quibus hic oppreſſus eſt, addendum acerbitatis putet. ſatis eſt, homines imprudentia lapſos non erigere: urgere uero iacentes, aut praecipitantes, impellere, certe eſt inhumanum; praeſertim, iudices, cum ſit hoc generi hominum prope natura datum, uti, qua in familia laus aliqua forte floruerit, hanc fere, qui ſunt eius ſtirpis, quod ſermo hominum ad memoriam patrum uirtute celebretur, cupidiſſime perſequantur. ſiquidem nō modo in gloria rei militaris Paullum Scipio, aut Maximum filius, ſed etiam in deuotione uitae, & in ipſo genere mortis imitatus eſt P. Decium filius. ſint igitur ſimilia, iudices, parua magnis. fuit enim pueris nobis huius pater, C. Curius princeps ordinis equeſtris, fortiſſimus & maximus publicanus: cuius in negotijs gerendis magnitudinem animi non tam homines probaſſent, niſi in eodem benignitas incredibilis fuiſſet, ut in augenda re non auaritiae praedam, ſed inſtrumentum bonitati quaerere uideretur. hoc ille natus, quamuis patrem ſuum numquam uiderat, tamen & natura ipſa duce, quae plurimum ualet, & aſſiduis domeſticorum ſermonibus in paternae culpae ſimilitudinē deductus eſt. multa geſſit: multa contraxit: magnas partes habuit publicanorum; credidit populus: in pluribus prouincijs eius uerſata res eſt: dedit ſe etiā regibus: huic ipſi Alexandrino grandem iam antea pecuniam credidit: nec interea locupletare amicos umquam ſuos deſtitit, mittere in negotium, dare partes, augere, fide ſuſtentare. quid multa? cum magnitudine animi, tum liberalitate uitam patris, & conſuetudinem expreſſerat, pulſus interea regno Ptolemaeus, doloſis conſilijs, (ut dixit Sybilla, ſenſit Poſtumus) Romam uenit. huic egenti, & roganti hic infelix pecuniam credidit: nec tum primum: nam regnanti crediderat abſens: nec temere credere putabat, quod erat nemini dubium, quin is in regnum reſtitueretur a ſenatu, populoq. R. in dando autem, & credendo proceſſit longius: nec ſuam ſolum pecuniam credidit, ſed etiam amicorū. ſtulte: quis negat? aut quis iam non admonet? quod male cecidit, bene conſultum putares? id eſt difficile, quod cum ſpe magna ſis ingreſſus, id non exſequi uſque ad extremum. ſupplex erat rex, multa rogabat, omnia pollicebatur: ut iam metuere Poſtumus cogeretur, ne, quod crediderat, perderet, ſi credendi conſtituiſſet modum. nihil autem erat illo blandius, nihil hoc benignius: ut magis paeniteret coepiſſe, quam liceret deſiſtere.

EXPLANATIO

PRO. C. RABIRIO. POSTVMO} poſt patris interitum nati, poſtumi dicebantur: & hoc multi cognomine ſunt uſi. SI. QVIS *eſt, iudices,*} natura comparatum uidetur, ut miſericordiam, ſupplices facile conſequantur. Supplicum autem ſimilitudinem quandam praeſeferunt, qui culpam fatentur. Conſulit igitur Poſtumi cauſſae Cicero, cum ab errati confeſsione initium ſumit. Illud etiam ſpectat in hoc exordio, ut iudicibus perſuadeat, quod regi Poſtumus pecuniam crediderit, hunc ei fontem omnium malorum, hac omnium calamitatum originem fuiſſe: inde enim natum, ut iuerit in Aegyptum, ut poteſtati ſe regiae, libidiniq. commiſerit; inde illa quae obiecit accuſator, ut dioecetes, ideſt, procurator, & quaſi diſpenſator regis fuerit; ut pallium Alexandriae, tōga depoſita, ſumpſerit: cum aliter, ſi ſuam exigere pecuniam uellet, facere non poſſet. OPES} hac uoce non diuitiae tantum, ſed exiſtimatio quoque deſignatur. quare dixit infra: Temere hunc ſuas fortunas, atque famam libidini regiae commiſiſſe. POTESTATI *regiae, libidiniq.*} recte coniunguntur. poteſtatem enim ſequitur libido, praeſertim in rege, qui ſuae poteſtati aduerſari poſſe nihil uidet. QVAMQVAM *hoc plerique facimus.*} ne propter ſtultitiam Poſtumus contemptui, ludibrioq. ſit, non nihil eum excuſat. VT *conſilia euentis ponderemus;*} eodem ſenſu ſcripſit ad Lentulum. Haec, inquit, ſententia ſic & illi, & nobis probabatur, ut ex euentu homines de tuo conſilio exiſtimaturos uideremus: ſi cecidiſſet, ut uolumus, & optamus, omnes te, & ſapienter, & fortiter; ſin aliquid eſſet offenſum, eoſdem illos, & cupide, & temere feciſſe, dicturos. Et paullo poſt: Redeo ad illud, quod initio ſcripſi, totius facti tui iudicium non tam ex conſilio tuo, quam ex euentu, homines eſſe facturos. CVI *bene quid proceſſerit,*} ad Lentulum: ſi cecidiſſet, ut uolumus,

& optamus

& optamus. Ibidem: Si rem iſtam ex ſententia geſſeris. MVLTVM *illum prouidiſſe*,} ad Lentulum: Et ſapienter, & fortiter feciſſe. CVI *ſecus*,} ad Lentulum: ſin aliquid eſſet offenſum. Et hic: Quod male cecidit, bene conſultum putares? NIHIL *ſenſiſſe*} imprudentem omnino fuiſſe. ad Lentulum: Et cupide, & temere feciſſe. NISI *diuinare*,} nihil pertinet ad ſapientem, niſi diuinare. qui enim non diuinat, ſapiens non uidetur. quod Poſtumo contigit: qui non diuinauit, quid futurum eſſet. Nepos in Attici uita: Sic omnia de ſtudijs principum, uitijs ducum, aemulationibus reip. perſcripta ſunt, ut nihil in his non appareat, & facile exiſtimari poſsit, prudentiam quodam modo eſſe diuinationem. INCONSVLTAM *rationem*,} rationem, quia pecuniam non latroni, ſed regi credidit, cui praeſertim antea quoque crediderat; nec regi inimico populi Romani, ſed ei, cuius reditum conſuli datum a ſenatu uidebat; nec ei regi, qui alienus ab hoc imperio eſſet, ſed ei, qui cum foedus feriri in Capitolio uiderat. Inconſultam, quia in dando, & credendo proceſsit longius, nec ſuam ſolum pecuniam credidit, ſed etiam amicorum.
AB *ipſa fortuna*} malum euentum ad fortunam refert; ut Poſtumum culpa liberet. infra quoque lapſum eſſe dicit non turpibus impenſis cupiditatum, atque iacturis, ſed experientia patrimonij amplificandi. Et paullo poſt: Qui nihil profundiſti, nihil ullam in libidinem contuliſti. CRVDELISSIME} eripuit enim fortunas, & famam: ſiquidem, quia fefellit rex, nihil hoc amentius dicitur. MVLTATA,} graui poena affecta, amiſsione fortunarum omnium. ACERBITATIS} quam addit accuſator, fortunae crudelitatem imitatus. IMPRVDENTIA *lapſos*} imprudentiae nomine Poſtumi culpa minuitur. erratum enim potius, quam delictum oſtenditur. NON *erigere*;} infra laudat Caeſarem, quia labentem excepit, corruere non ſinit, fulſit, & ſuſtinuit re, fortuna, fide. PRAESERTIM, *iudices*,} uide artem. nam ut ſupra excuſauit Poſtumum a fortuna, cum dixit: Quamquam hoc plerumque facimus, ut conſilia euentis ponderemus: ſic hoc loco eundem excuſat ab imitatione patrum, in quam nos ducit ipſa natura. QVOD *ſermo hominum celebretur*.} creberrimus ſit, ex patrum uirtute, ad memoriam eius laudis propagandam. CVPIDISSIME *perſequantur*. Eadem ſententia lib. I. Off. Quorum patres, aut maiores in aliqua gloria praeſtiterunt, eorum plerique in hoc genere laudis ſtudent excellere: ut Q. Mucius, P. F. in iure ciuili, Paulli filius Africanus in re militari. PAVLLVM} L. Aemilium Paullum, qui Perſen, Macedoniae regem deuicit. SCIPIO,} naturalis eius filius, ab Africani maioris filio adoptatus, Africanus & ipſe ab euerſa Carthagine appellatus. MAXIMVM} Q. Fabium Maximum Verrucoſum, qui Hannibalis impetus conſilio repreſsit: de quo Virgilius Ennij uerſum protulit lib. VI. Vnus qui nobis cunctando reſtituit rem. FILIVS,} eum, de quo in ep. ad Sulpicium: Q. Maximus, qui filium conſularem, clarum uirum, magnis rebus geſtis, amiſit. Arpos opidum in Apulia, praeſidio Hannibalis cuſtoditos, expugnauit. Liuius. IN *deuotione uitae*,} nam uterque ſe in proelio, pater Samnitico, filius Pyrrhi bello, pro ſalute exercitus deuouit, immiſitq. in armatas hoſtium cateruas. Liuius, ipſe Cicero, alij. FORTISSIMVS,} quem res nulla deterreret. dixit hoc propter magnitudinem animi in gerendis negotijs, quae bis infra nominatur. MAXIMVS} ſplendore, & benignitate quadam in omnes incredibili. infra. INSTRVMENTVM *bonitati*} diuitiae ambigua quaedam bona ſunt. inſtrumentum enim tam ad improbitatem adiuuandam, quam ad benignitatem exercendam eſſe poſſunt. NVMQVAM *uiderat*,} unde Poſtumi cognomen accepit. QVAE *plurimum ualet*,} non in ea ſunt omnia, ſed plurimum certe ualet. ideo ſupra dixit, non, natura datum, ſed, Prope natura datum. PATERNAE *culpae*} uerſatur hic in laude Poſtumi: quo modo igitur ad uituperationem tranſit? mihi perſuaderi uix poteſt, quin, culpae, mendoſum ſit: quod illa quoque inferiora declarant: Cum magnitudine animi, tum liberalitate uitam patris, & conſuetudinem expreſſerat. Malim igitur, Curae. Sequitur enim: Multa geſsit: multa contraxit &c. CONTRAXIT:} contrahere, eſt, negotiari, & aliquid agere cum alio, Off. lib. I. Nulla uitae pars, ſiue tecum quid agas, ſiue cum alio contrahas, uacare officio poteſt. MAGNAS *partes*} praecipuas curationes: ut infra: Dare partes. AVGERE,} adderem, Re; cum ſequatur, fide ſuſtentare. MAGNITVDINE *animi*,} in gerendis negotijs. ſupra. DOLOSIS *Conſilijs Romam uenit*,} ut ſenatum, ciuitatisq. principes corrumperet. VT *dixit Sibylla*,} ut legitur in Sibyllae carminibus, quibus XV uiri praeerant. SENSIT *Poſtumus*,} nam dolo regis circumuentus eſt: credidit enim ſupplici, roganti, multa pollicenti. ERAT *nemini dubium*,} quia ſocius erat populi Romani. infra. AMICORVM.} qui deinde pro rege reducendo, ne creditam ei pecuniam amitterent, lapidem, ut dicitur, omnem mouerunt.

ORATIO

HINC primum exoritur crimen illud: ſenatum corruptum eſſe dicunt. O dij immortales. haec eſt illa exoptata iudiciorum ſeueritas? corruptores noſtri cauſſam dicunt: nos, qui corrupti ſumus, non dicimus. quid ego ſenatum defendam hoc loco, iudices? omni equidem loco debeo; ita de me eſt meritus ille ordo: ſed id nec agitur hoc tempore, nec cum Poſtumi cauſſa res iſta coniuncta eſt. quamquam ad ſumptum itineris, ad illam magnificentiam apparatus, comitatumq. regium ſuppeditata pecunia a Poſtumo eſt, factaeq. ſyngraphae ſunt in Albano Cn. Pompeij, cum ille Roma profectus eſſet: tamen non debuit is, qui dabat, quo ille, qui accipiebat, conſumeret, quaerere. non enim latroni, ſed regi credidit; nec regi inimico populi Ro. ſed ei, cuius reditum conſuli datum a ſenatu uidebat; nec ei regi, qui alienus ab hoc imperio eſſet, ſed ei, quicum foedus feriri in Capitolio uiderat. quod ſi creditor in culpa ſit, non qui improbe credita pecunia uſus: damnetur is, qui fabricatus gladium eſt, & uendidit: non is, qui illo gladio ciuem aliquem interemit.

EXPLA-

EXPLANATIO

HINC} ex pecunia regi credita: quaſi uero diuinare potuerit Poſtumus, qua in re uſurus eſſet rex illa pecunia. CORRVPTVM} a rege, regis uel legato Hammonio: de quo in ep. ad Lentulum: Hammonius, regis legatus, aperte pecunia nos oppugnat. Corruptum autem pecunia Poſtumi. EXOPTATA} cuius cauſſa mutata iudicia ſunt, & quae tantum antea equitum fuerant, inter tres ordines, lege Aurelia communicata. CORRVPTORES} Poſtumus, corruptor Senatus, ut accuſator uult. NOSTRI} ſenatorij ordinis. nam & ſenator erat Cicero. CAVSSAM *dicunt*:} rei ſunt, accuſantur. NON *dicimus*.} nam ſi, qui corrupit, accuſatur: cur non ſimul is, qui corruptus eſt? non igitur ſeuere iudicia fiunt: cum tamen, ut ſeuere fierent, exoptante ciuitate mutata ſint. NEC *agitur hoc tempore*,} non hanc defenſionem tempus poſtulat. Poſtumi enim haec eſt cauſſa, non ſenatus. NEC *cum Poſtumi cauſſa res iſta coniuncta eſt*.} accuſatur enim Poſtumus non de corrupto ſenatu, ſed eo capite legis Iuliae, Quo ea peruenerit, id eſt, quod a Gabinio pecuniam acceperit. ITINERIS,} cum rex ab urbe profectus eſt. SYNGRAPHAE} quibus creditam regi pecuniam aliquando Poſtumus poſſet exigere. In ep. ad Trebatium: Quaſi Syngrapham attuliſſes, ſic pecunia ablata domum redire properabas. QVO} qua in re. CONSVLI} P. Lentulo Spintheri. ep. I. & 7. lib. I. fam. FOEDVS *feriri*} quod factum eſt C. Caeſare, primum conſule, ut ipſe lib. III. de bel. ci. ſcriptum reliquit. DAMNETVR *is*,} quod ſi eſt iniuſtum, cur non & hoc?

ORATIO

QVAMOBREM neque tu, C. Memmi, hoc facere debes, ut ſenatum, cuius auctoritati te ab adoleſcentia dediſti, in tanta infamia uerſari uelis: neque ego id, quod non agitur, defendere. Poſtumi enim cauſſa, quaecumque eſt, ſeiuncta a ſenatu eſt. quod ſi item a Gabinio ſeiunctam oſtendero; certe, quod dicas, nihil habebis. eſt enim haec cauſſa, quo ea pecunia peruenerit, quaſi quaedam appendicula cauſſae iudicatae, atque damnatae.

EXPLANATIO

C. MEMMI,} qui Rabirium accuſabat eo capite legis Iuliae, quo ea pecunia perueniſſet: cum antea Gabinium eadem lege accuſaſſet, & damnaſſet. unde infra: Si defenſioni Gabinij fidem non habes, obliuiſceris ne etiam accuſationis tuae? Fuerunt autem eodem tempore duo C. Memmij, Vnus tribunus pl. alter candidatus conſularis. uterque nominatur. ep. I. & 2. lib. III. ad Q. Fr. Gabinius a tribuno pl. accuſatus: quod ex iiſdem intelligitur epiſtolis, alter uero Memmius de ambitu, Q. Curtio accuſante, damnatus eſt, Athenaſq. in exſulium abijt: ad quem eſt ep. I. lib XIII. fam. QVOD *dicas nihil habebis*} Memmius enim duo crimina Rabirio obijciebat, unum quod ſenatum corrupiſſet: alterum quod eius pecuniae pars, quam Gabinius ob reſtitutionem Ptolomaei regis acceperat, ad ipſum proueniſſet, quo nomine in iudicium ex lege Iulia de repetundis uocabatur. Quod ad ſenatum attinet, obiectionem illam Cicero refellit, cauſſam Gabinij a ſenatu ſeiunctam oſtendens. & hoc maxime utitur argumento, quod quamquam ſenatus corruptus eſſet (id quod non concedit. illud enim interpoſuit: Quid ego ſenatum defendam hoc loco, Iudices?) tamen eo nomine in crimen uocari Rabirius non debuit: quia pecuniam illam regi dederit amico, & ſocio populi Romani, non ſenatoribus, ut eos corrumperet. Quod ſi rex ipſe ſenatoribus dedit, quid ad Rabirium? Qui enim alicui pecuniam dat, non quaerit, in quam rem is, qui accepit, erogaturus illam pecuniam ſit. Itaq. infirma ratione Memmius accuſator nititur, cum Rabirij, ſenatuſq. cauſſam eandem facit, quae diuerſa maxime eſt. QVO *ea pecunia peruenerit*} Verba legis Iuliae aduerſus omnes, qui partem aliquam pecuniae contra leges accepiſſent. Qui non accuſabantur primo loco, ſed poſt eum, in quem totum illud acceptae pecuniae crimen conijceretur. Qui ſi erat abſolutus, nemo praeterea accuſabatur. Sin damnatus, accuſabantur ij, ad quos eius pecuniae pars perueniſſe putaretur. Ideo ſubiungit: Eſt enim haec cauſſa, quo ea pecunia peruenerit, quaſi quaedam appendicula cauſſae iudicatae, atq. damnatae.

ORATIO

SVNT lites aeſtimatae A. Gabinio: nec praedes dati, nec ex eius bonis, quanta ſumma litium fuiſſet, a populo recipi, lex aequa eſt. iubet lex Iulia perſequi ab ★ *ijs, ad quos ea pecunia, quam is ceperit, qui damnatus ſit, peruenerit. ſi eſt hoc nouum in lege Iulia, ſicuti multa ſunt ſeuerius ſcripta, quam in antiquis legibus, & ſanctius iudicata: ſane etiam conſuetudo huius generis iudiciorum noua. ſin hoc totidem uerbis tranſlatum caput eſt, quot fuit non modo in Cornelia, ſed etiam ante in lege Seruilia: per deos immortales, quid agimus, iudices, aut quem hunc morem nouorum iudiciorum in remp. inducimus? erat enim haec conſuetudo nota nobis quidem*

omnibus,

omnibus, ſed, ſi uſus magiſter eſt optimus, mihi debet eſſe notiſſima. accuſaui de pecunijs repetundis: iudex ſedi: praetor quaeſiui: defendi plurimos: nulla pars, quae aliquam facultatem dicendi afferre poſſet, non mea fuit. ita contendo, neminem umquam, quo ea pecunia perueniſſet, cauſſam dixiſſe, qui in aeſtimandis litibus appellatus non eſſet. in litibus autem nemo appellabatur, niſi ex teſtium dictis, aut tabulis priuatorum, aut rationibus ciuitatum. itaque in inferendis litibus adeſſe ſolebant, qui aliquid de ſe uerebantur: &, cum erant appellati, ſi uidebatur, ſtatim contra dicere ſolebant: ſin eius temporis recentem inuidiam pertimuerant, reſpondebant poſtea: quod cum feciſſent, permulti ſaepe uicerūt. hoc uero nouum eſt, ante hoc tempus omnino inauditum. in litibus Poſtumi nomen eſt nuſquam: in litibus dico? modo uos ijdem in A. Gabinium iudices ſediſtis: num quis teſtis Poſtumum appellauit? teſtis autem? num accuſator? num denique toto illo iudicio Poſtumi nomen audiſtis? non igitur reus ex ea cauſſa, quae iudicata eſt, redundat Poſtumus, ſed eſt arreptus unus eques R. de pecunijs repetundis reus: quibus tabulis? quae in iudicio a Gabinio recitatae non ſunt: quo teſte? a quo tum appellatus nuſquam eſt: qua appellatione litium? in qua Poſtumi mentio facta nulla eſt: qua lege? qua non tenetur.

EXPLANATIO

SVNT *lites aeſtimatae A. Gabinio*} Damnato reo, aeſtimatio fiebat acceptae ab eo pecuniae. eam pecuniam aut praedes dati ſe ſoluturos pollicebantur: aut ex rei bonis, auctione uenditis, exigi oportebat. Neutrum dicit eſſe factum, ſubiungens: Nec praedes dati, nec ex eius bonis quanta ſumma litium fuiſſet a populo receptum. Sic enim lego. nam infra, ſi praedes, inquit, dediſſet Gabinius; aut tantum ex eius bonis, quanta ſumma litium fuiſſet, populus recepiſſet: quamuis magna ad Poſtumum ab eo pecunia perueniſſet, non redigeretur. LEX *aequa eſt*} Cur aequa eſt lex Iulia? quia cauet populo, quantum licet: iubet enim perſequi ab ijs, ad quos ea pecunia, quam is ceperit, qui damnatus ſit, peruenerit. quo capite Memmij nitebatur accuſatio. Cicero contra diſputat hoc modo. Accuſare Memmi Rabirium non potes, nemo enim umquam propter ea legis uerba, Quo ea pecunia perueniſſet, cauſſam dixit, qui in aeſtimandis litibus appellatus non eſſet. Poſt. Rabirius appellatus non eſt, neque a teſte, neque ab accuſatore, neque ullo denique modo. ergo mos non patitur, ut eum accuſes. Quod ſi dixeris, nouum hunc morem iudiciorum ideo poſſe induci, quia nouum quoque ſit caput illud Iulia lege ſancitum, Quo ea pecunia peruenerit: id ſi probaueris, concedam; ſin autem caput illud Iuliae legis tranſlaticium eſt, ſumptumq. ex ueteribus legibus Cornelia, & Seruilia: concedas tu mihi neceſſe eſt, nouum hunc morem induci non debere, ut cauſſam dicat is, qui in litibus aeſtimandis appellatus non ſit. IN. CORNELIA} Quam tulit L. Cornelius Sulla dictator de pecunijs repetundis. SERVILIA} quam de pecunijs repetundis C. Seruilius Glaucia, uel tribunus pl. uel praetor tulit: addiditq. ne quis ea lege, praeter ordinem ſenatoriū, teneretur. de quo ſic in Bruto: Et plebem tenebat, & equeſtrem ordinem beneficio legis deuinxerat. ACCVSAVI *de pecunijs repetundis*} C. Verrem. IVDEX *ſedi:*} uerbum, ſedere, ſaepe de iudicibus uſurpatur, ut in Vatinium: De quibus duos praetextatos ſedentes uides. Ad Q. fr. ep. 4. lib. III. Duo praetorij ſederunt. PRAETOR *quaeſiui*} Vt in cauſſa C. Licinij Macri, quem etiam damnauit. quod Plutarchus in eius uita docet. FACVLTATEM *dicendi*} Malo, diſcendi, quod alij ante nos uiderunt. non enim hic de eloquentia ſermo eſt, ſed de notitia conſuetudinis iudiciorum, quam ſibi dixit, ſi uſus, magiſter eſt optimus, debere eſſe notiſsimam. RATIONIBVS *ciuitatum*} Quae recitari ſolebant in iudicio: ut ex ijs conſtaret, quam quiſque pecuniam contra leges cepiſſet. IN. INFERENDIS *litibus*} Cum aliquis de pecunijs repetundis accuſabatur. DE *ſe uerebantur*} Ne ſcilicet reo damnato ipſi quoque, Quo ea pecunia perueniſſet, cauſſam dicerent. STATIM} Abſoluto iudicio. RECENTEM *inuidiam*} Quae ſaepe multos magis, quam culpa, afflixit. inuidiam autem infamiam illam, quae reo condemnato ſequebatur. POSTEA} Non ita ſtatim, ſed poſt aliquot dies inuidia magna iam ex parte exſtincta. VICERVNT} Abſoluti ſunt cum tamen damnatus eſſet is, cuius in iudicio appellati eſſent. VOS *ijdem*} Maxime igitur timenda erat inuidia, cum apud eoſdem iudices eſſent accuſandi, Quo ea pecunia perueniſſet. apud quos & accuſati eſſent, & damnati, qui de pecunii s repetundis cauſſam dixerant. Infra: Cum in his iudiciis ne locus quidem nouo teſti ſoleat eſſe, ob eamq. cauſſam iidem iudices retineantur, qui fuerint de reo, ut his nota ſint omnia, neque quid fingi poſsit. NON *igitur reus*} Non ex Gabinij cauſſa pendet, aut enaſcitur Gabinij accuſatio, ſed hoc Memmij conſilium fuit, ut eorum, quibus auctoribus ad accuſationem Memmius deſcendit, ut non tantum uni Rabirio, quam uniuerſo equeſtri ordini periculum crearetur. ABREPTVS} Quaſi ui, non iure, non more, non lege. DE *pecunijs repetundis*} Amplificatio quaedam. plus enim dixit, quam ſi, Quo ea pecunia perueniſſet. QVIBVS *tabulis*} ſupra dixit, Tabulis priuatorum. RECITATAE *non ſunt*} Si recitatae non ſunt, ergo in ijs appellatus Rabirius non eſt. QVA *appellatione litium?*} Non modo ex tabulis priuatorum, teſtium ue dictis, ſed ex ulla omnino litium, quae aeſtimatae Gabinio ſunt, appellatione Rabirius accuſari non potuit: mentio enim eius facta nulla eſt. QVA *non tenetur*} Eſt enim eques Ro. equeſtris autem ordo lege de repetundis non tenetur. quod infra patet, ut alia, quae occurrunt exempla breuitatis cauſſa praetermittam.

ORATIO

HIc iam, iudices, ueſtri conſilij res eſt, ueſtrae ſapientiae: quid deceat uos, non quantum liceat uobis, ſpectare debetis. ſi enim, quid liceat, quaeritis: poteſtis tollere e ciuitate, quem uultis: tabella eſt, quae dat poteſtatem, occultat eadem libidinem: cuius conſcientia nihil eſt, quod quiſquam timeat, ſi non pertimeſcat ſuam. ubi eſt igitur ſapientia iudicis? in hoc, ut non ſolum, quid poſſit, ſed etiam, quid debeat, ponderet; nec, quantum ſibi permiſſum, meminerit ſolum, ſed etiam quatenus commiſſum ſit. datur tibi tabella iudicij: qua lege? Iulia de pecunijs repetundis. quo de reo? de equite R. at iſte ordo lege ea non tenetur. illo, inquit, capite, quod erat in Poſtumum, quod in Gabinium iudex eſſes, nihil Gabinio datum, cum in eum lites aeſtimarentur. at nunc audio. reus igitur Poſtumus eſt ea lege, qua non modo ipſe, ſed totus etiam ordo ſolutus, ac liber eſt. hic ego nunc non uos prius implorabo, equites R. quorum ius iudicio tentatur, quam uos ſenatores, quorum agitur fides in hunc ordinem: quae quidem cum ſaepe ante, tum in hac ipſa cauſſa nuper eſt cognita. nam cum, optimo & praeſtantiſſimo conſule, Cn. Pompeio de hac ipſa quaeſtione referente, exſiſterent nonnullae, ſed perpaucae tamen, acerbae ſententiae, quae cenſerent, ut tribuni, ut praefecti, ut ſcribae, ut comites omnes magiſtratuum lege hac tenerentur: uos, inquam, ipſi, & ſenatus frequens reſtitit: & quamquam tum propter multorum delicta etiam ad innocētium periculum tempus illud exarſerat; tamen, cum odium non reſtingueretis, huic ordini ignem nouum ſubijci non ſiuiſtis. hoc animo igitur ſenatus. quid uos equites R. quid tandem eſtis acturi? Glaucia ſolebat, homo impurus, ſed tamen acutus, populum monere, ut, cum lex aliqua recitaretur, primum uerſum attenderet: ſi eſſet dictator, conſul, praetor, magiſter equitum, ne laboraret, ſciret nihil ad ſe pertinere: ſin autem, quicumque poſt hanc legem, uideret, ne qua noua quaeſtione alligaretur. Nunc uos equites R. uidete. ſcitis me ortum e uobis, omnia ſemper ſenſiſſe pro uobis: nihil horum ſine magna cura, & ſumma caritate ueſtri ordinis loquor: alius alios homines, & ordines, ego uos ſemper complexus ſum. moneo, & praedico, integra re cauſſaq. denuncio, omnes homines deosq. teſtor, dum poteſtis, dum licet, prouidete, ne duriorem uobis condicionem ſtatuatis, ordiniq. ueſtro, quam ferre poſſit. ſerpet hoc malum, mihi credite, longius, quam putatis. potentiſſimo, & nobiliſſimo tribuno pl. M. Druſo unam in equeſtrem ordinem quaeſtionem ferenti, ſi quis ob rem iudicatam pecuniam cepiſſet, aperte equites R. reſtiterunt. quid? hoc licere uolebant? minime, neque ſolum hoc genus pecuniae capiendae turpe, ſed etiam nefarium arbitrabantur: attamen ita diſputabant, eos teneri legibus oportere, qui ſuo iudicio eſſent illam condicionem uitae ſecuti. delectat ampliſſimus ciuitatis gradus, ſella curulis, faſces, imperia, prouinciae, ſacerdotia, triumphi, denique imago ipſa ad poſteritatis memoriam prodita: ſimul etiam ſollicitudo aliqua, & legum & iudiciorum maior quidam metus. nos iſta numquam cōtempſimus, (ita enim diſputabant) ſed hanc uitam quietam, atque otioſam ſecuti ſumus: quae quoniam honore caret, careat etiam moleſtia. tam es tu iudex, quam ego ſenator. ita eſt, ſed tu iſtud petijſti, ego hoc cogor. quare aut iudici mihi non eſſe liceat, aut legem lege ſenatoria non timere. Hos uos equites R. ius a patribus acceptum amittetis? moneo, ne faciatis. rapientur homines in haec iudicia ex omni non modo inuidia, ſed ſermone maleuolorum, niſi cauetis. ſi iam uobis nunciaretur, in ſenatu ſententias dici, ut his legibus teneremini, concurrendum ad curiam putaretis: ſi lex ferretur, conuolaretis ad roſtra. uos ſenatus liberos hac lege eſſe uoluit, populus numquam alligauit: ſoluti huc conueniſtis: ne conſtricti diſcedatis, cauete. nam, ſi Poſtumo fraudi fuerit, qui nec tribunus, nec praefectus, nec ex Italia comes, nec familiaris Gabinij fuit: quonam ſe modo defendent poſthac, qui ueſtri ordinis cum magiſtratibus noſtris fuerint his cauſſis implicati?

EXPLANATIO

LIBIDINEM: } iniquam uoluntatem: ut nocere poſsit cui uelit. CVIVS *conſcientia* } hoc dicit. Cum in tabella iudicis libido lateat, nihil eſt ei timendum, praeter ſuam conſcientiam. quod ſi ſuam non timet, cuius timebit? cum nemo, quid in tabella ſenſerit, ſcire poſsit. Cuius inquit, ex conſcientia, ideſt, notitia. libidinis, nihil eſt, quod quiſquam timeat ſi ſuam ipſe notitiam, ſcientiamq. non timet. Conſcientiam pro notitia uſurpauit, & oratione in Catil. I. Patere tua conſilia non ſentis? conſtrictam iam omnium horum conſcientia coniurationem tuam non ſentis? PERMISSVM } Poteſtas indicatur. COMMISSVM } Fides, & probitas oſtenditur. ILLO, *inquit, capite,* } Querebatur accuſator; cum Gabinius damnatus peteret a iudicibus, ut illo legis Iuliae capite, Quo ea pecunia perueniſſet, aliquid ſibi aeſtimatione litium remittereretur, nihil ei conceſſum: cum tamen concedendum aliquid uideretur. Sic Coelius in ep. ad Cic. M. Seruilius maxima nobis traditus erat inuidia: neque Laterenſis praetor, poſtulante Pauſania nobis patronis, Quo ea pecunia perueniſſet, recipere uoluit. QVOD *erat in Poſtumum,* } ideo erat in Poſtumum, quia erat in omnes, ad quos ea pecunia perueniſſet. accuſator autem, quo grauius reum premat, in unum confert, quod omnium erat, qui aliquam eius pecuniae partem cepiſſent. Quod in Poſtumum caput erat, dicebat accuſator, cur eo capite nihil Gabinio datum, ſed ita de litium aeſtimatarum ſumma nihil detractum, ac ſi caput illud ad ipſum pertineret? QVOD *in Gabinium iudex eſſet,* } mendum ſubeſſe qui non uideat, eum ego prorſus in litteris nihil uidere contendam. legerem autem ſuffragante ſententia: Cum in Gabinium iudices ſedere. Supra: Iudex ſedi: praetor quaeſiui. AT *nunc audio* } Reſpondet Cicero cum quadam ironia: Nunc intelligo quid dicas. dicis enim, quod a

me ſit. nam nihil Gabinio datum illo capite: facile eſt coniicere, iudicibus non placere, non tam contra Poſtumum, quam omnino contra quemquam agi, praeterquam contra eum, qui primus de pecuniis repetundis cauſſam dicat. ita non ſolum Poſtumus, uerum etiam uniuerſus equeſtris ordo ſolutus, ac liber eſt eo capite, Quo ea pecunia peruenerit. VOS *prius implorabo equites R.*} iudices erant in cauſſa Poſtumi equites Ro. cum ſenatoribus, & tribunis aerarijs. cum enim, ut Pedianus docet, per annos decem lege Cornelia L. Sullae ſoli Senatores iudicaſſent, communicata iudicia ſunt inter eos tres ordines, quos nominauimus, lege, quam tulit L. Aurelius Cotta praetor. Prius autem implorat equites, quam ſenatores, ea cauſſa, quam ſubiungit, quod eorum ius illo Poſtumi iudicio tentaretur, ideſt, quod eodem tempore de communi omnium equitum periculo ageretur. damnato enim Poſtumo, equite Romano, ea lege, qua equites non tenebantur, uniuerſo ordini periculum eadem lege impendere uidebatur. QVORVM *ius iudicio tentatur*,} ueſtrum ius eſt, ne quis uos lege de repetundis accuſare poſsit. hoc ius tentatur, uno equite R. in iudicium uocato; qui ſi damnatur; erit, cur eandem ſibi quiſque ueſtrum calamitatem pertimeſcat. Proprie igitur, tentatur in uno, quod ad omnes pertinet. QVAE *quidem cum ſaepe*,} artificioſe, cum dixerit, Vos prius implorabo, equites R. Senatores tamen prius alloquitur, quam equites. non enim exſpectandum, ut, cum equites erit allocutus, rurſus ad ſenatores orationem conuertat. CONSVLE,} iterum. Gabinio enim damnato, Rabirius eſt accuſatus. Gabinius autem Domitio, & Appio cos. damnatus eſt: & ante eos Pompeius, & Craſſus alterum conſulatum geſſere. Cum igitur Cicero dixerit, Nuper eſt cognita, & ſubiungat, conſule Cn. Pompeio; facile eſt intelligere, annum ſignificari proximum ſuperiorem, quo Pompeius iterum, ut dixi, conſul fuit. DE *hac ipſa quaeſtione*} ut in eos, qui pecunias contra leges cepiſſent, cuiuſcumque eſſent ordinis, quaereretur. SED *perpaucae tamen*,} ne ſenatorum iudicum animos laedat, quorum gratiam pro Rabirij ſalute aucupatur, cum dixiſſet, Acerbae, quaſi corrigens, Perpaucae tamen, intulit. VT *tribuni, ut praefecti*,} tribuni mil. qui quaterni erant in legione: praefecti, equitum. de utriſque diximus in comentario ep. fam. VOS, *inquam, ipſi*,} qui nunc in cauſſa Poſtumi iudicatis. Tacite admonet eos fidei, atque conſtantiae. MVLTORVM} qui pecunias contra leges ceperant. AD *innocentium periculum*} innocentes quoque in iudicium uocabantur. CVM *odium non reſtingueretis*,} magnum quiddam fuit, in tanto odio, quod ad innocentium quoque periculum exarſerat, nec reſtingui poterat, ſaluti tamen conſulere ordinis equeſtris, nec pati quemquam ea lege teneri, praeter ordinem ſenatorium. IGNEM *nouum ſubijci*} accuſationem intendi nouo more. Lepida tranſlatio, exarſerat, reſtingueretis, ignem ſubijci. GLAVCIA} C. Seruilius Glaucia: quem praetorem C. Marius VI. conſul, cum L. Appuleio Saturnino trib. pl. ut ſeditioſum ciuem, interfecit. Cicero, & omnis hiſtoria. HOMO *impurus*,} blanditur ſenatoribus praeſentibus. fuerat enim Glaucia nobilitatis inimicus. SED *tamen acutus*,} haec in Bruto. Longe poſt natos homines improbiſsimus C. Seruilius Glaucia; ſed peracutus, & callidus, cum primisq. ridiculus. is ex ſummis & fortunae, & uitae ſordibus, in praetura conſul factus eſſet, ſi rationem eius haberi licere iudicatum eſſet, nam & plebem tenebat, & equeſtrem ordinem beneficio legis deuinxerat. is praetor eodem die, quo Saturninus tribunus pl. Mario, & Flacco conſulibus publice eſt interfectus. MAGISTER *equitum*,} leges a magiſtro equitum ferri ſolitas, alibi me legiſſe non memini. SCIRE *nihil ad ſe pertinere*:} quod ijs legibus nulla noua quaeſtio contineretur, ſed alia potius iura ciuibus ferrentur. QVICVMQVE *poſt hanc legem*,} quibus uerbis, quod antea licuerit, id in poſterum non licere oſtenditur. NE *qua noua quaeſtione alligaretur*.} ne legem eam probaret, qua ſibi durior aliqua condicio imponeretur: ne uocari deinde in iudicium aliqua de re poſſet, de qua antea quaeri in eum non ſoleret. ORTVM *e uobis*,} equeſtri loco natum. non enim ſenator fuit Ciceronis pater. INTEGRA. RE, *cauſſaq.*} hac lege, qua Poſtumus accuſatur, nondum alligati. Infra: ſoluti hunc conueniſtis: ne conſtricti diſcedatis, caueri. M. DRVSO} duo M Drſi fuere, pater, & filius, pater equalis C. Gracchi, eiusq. collega in ſecundo tribunatu, filius poſt annos triginta tribunus pl. Philippo, Sex. Caeſare cos. Patrem ſenatus adduxit, ut C. Gracchi conatibus, ad exitium reip. ſpectantibus, aduerſaretur, eiusq collectam nouis legibus gratiam apud populum, quoad poſſet, imminueret. quod ille praeſtitit: ut apuc Plutarchum, Suetonium, Appianum, Ciceronem etiam lib. IV. de fin. ſcriptum eſt. Druſus filius tribunus pl. cum ſenatus partes tuendas ſuſcepiſſet, & leges pro optimatibus tuliſſet, poſt eo licentiae eſt progreſſus, ut nullum in ijs modum ſeruaret. itaque Philippus conſul, qui ei inimicus erat, obtinuit a ſenatu, ut leges eius omnes uno. S.C. tollerentur. Hoc Pedianus. at Cicero pro Milone, Domi ſuae inquit, nobiliſsimus uir, ſenatus propugnator, atque illis quidem temporibus paene patronus, tribunus pl. M. Druſus occiſus eſt. Epitome ſic. Senatus cum impotentiam equeſtris ordinis in iudicijs exercendis ferre nollet, omni ui niti coepit, ut ad ſe iudicia transferrentur, ſuſtinente cauſſam eius M. Liuio Druſo tribuno pl. qui, ut uires ſibi acquireret, pernicioſa ſpe largitionis plebem concitauit: ſocios, & Italicos populos ſpe ciuitatis Romanae ſollicitauit: ijsq. adiuuantibus, per uim legibus agrariis, frumentariisq. latis legem quoque iudicialem tulit, ut aequa parte iudicia penes ſenatum & equeſtrem ordinem eſſent. cum deinde promiſſa ſocijs ciuitas praeſtari non poſſet, irati Italici defectionem coeperunt agitare. propter quae Liuius Druſus etiam ſenatui inuiſus factus, uelut ſocialis belli auctor, incertum a quo, domi occiſus eſt. Velleius eum uehementer laudat, eloquentiſsimum, ſanctiſsimum, meliore ingenio, animoq. quam fortuna, uſum eſſe dicens: fortaſſe propter gentilem eius Liuiam Tiberij Imperatoris matrem. Plutarchus in Catone, eloquentiſsimum, & prudentiſsimum fuiſſe, auctor eſt. At C. Carbo apud Ciceronem in Oratore patrem laudat, filium uituperat his uerbis: O M. Druſe. (patrem appello) tu dicere ſolebas, ſacram eſſe remp. quicunque eam uiolauiſſent, ab omnibus ei eſſe poenas perſolutas.

perſolutas. Patris dictum ſapiens temeritas filij comprobauit. Facinus improbum & Valerius Max. Druſi filij cōmemorat lib. IX. cap. 5. Parui, inquit, habuit L. Philippum conſulem, quia interfari concionantem auſus fuerat, obtorta gula, & quidem non per uiatorem, ſed per clientē ſuum, adeo uiolenter in carcerem praecipitem egiſſe, ut multus e naribus eius cruor profunderetur: uerum etiam cum ſenatus ad eum miſiſſet, ut in curiam ueniret, Quare non potius, inquit, ipſe in Hoſtiliam, propinquam Roſtris, ad me uenit? Eſt igitur Druſus, qui hac oratione, ut infenſus equeſtri ordini, nominatur. V N A M } non, ut lege de pecunijs repetundis teneretur: quod late patebat: ſed ut eo tantum nomine accuſari poſſet, ſi ob rem iudicatam pecuniam cepiſſet. iudicabant enim eo tempore ſoli equites Romani lege Sempronia C. Gracchi. Q V I *ſuo iudicio eſſent illam condicionem uitae ſecuti.* } non noſtra ſponte iudicamus, dicebant equites Romani, ſed cogimur Sempronia lege. quod igitur coacti facimus, cur ex eo periculum nobis, aut moleſtiam creari patiamur? Infra: Tam es tu iudex, quam ego ſenator. Ita eſt: ſed tu iſtud petijſti, ego hoc cogor. D E L E C T A T } ratio pro equitibus contra ſenatores, petentes, ut equites quoque lege de pecuniis repetundis tenerētur. & ſi enim de tempore illo M. Druſi unam tantum in equeſtrem ordinem quaeſtionem ferentis loqui uidetur: tamen habeo rationem praeſentis iudicij, quo reus erat Poſtumus, non quia pecuniam ob rem iudicatam cepiſſet, quod unum ſua lege Druſus uetabat, ſed eo capite legis Iuliae, Quo ea pecunia perueniſſet. quo periculum equeſtri ordini multo grauius, quam ſi legem illam Druſus pertuliſſet, impendere uidebatur. unde illud infra: Rapientur homines in haec iudicia ex omni non modo inuidia, ſed ſermone maleuolorum, niſi cauetis. Argumentum igitur eſt a minori. Nam ſi M Druſo, unam in equeſtrem ordinem quaeſtionem ferenti, equites illi reſtiterunt: quo uos animo hac in cauſſa eſſe oportet, in qua id agitur, ut uno condemnato equite Romano, equites omnes lege de pecuniis repetundis teneantur? A M P L I S S I M V S *ciuitatis gradus*, } ordo ſenatorius, qui ſummus erat ciuitatis. Ab ordine tranſit ad curules magiſtratus, aedilitatem, praeturam, conſulatum, Cenſuam. F A S C E S, } auget. non enim curules omnes magiſtratus faſces habebant, ſed tantum praetor, & conſul. aedilis, & cenſor iure faſcium, & imperio carebant. S A C E R D O T I A } quae ſenatoribus deferebantur potius, quam equitibus, ob dignitatem ordinis. quamquam & equitum exſtant exempla, ſed pauca admodum. P. Lentulus, eius Lentuli filius, qui conſul Ciceronē ab exſulio reduxit, eodem aetatis anno, quo togam uirilem ſumpſit, ideſt XVII, augur factus eſt. quod illa pro Sextio uerba demonſtrant: Video P. Lentulum, cui ſuperior annus idem & uirilem patris, & praetextam, populi iudicio, togam dederit. Erant enim equites, qui nondum a cenſoribus eſſent in ſenatum lecti. aut eos magiſtratus non geſsiſſent, qui aditum in curiam dabant uel ſine lectione cenſoria. nam ſi qui uel ſenatorum filij eſſent, uel patricij generis, uel clariſsimis orti maioribus, non ideo tamen ſenatorij ius ordinis habebant, ſed aeque erant ac dicebantur equites, ut qui plebeio genere, obſcuris parentibus, aut maioribus eſſent orti. Fuere etiam, qui exercitibus praeeſſent, uictisq. hoſtibus triumpharent, nondum adepti ſenatorium ordinem, ſed adhuc equites, ut Cn. Pompeius Magnus: de quo ſic in ſuaſione Maniliae rogationis: Quid tam praeter conſuetudinem, quam homini peradoleſcenti, cuius a ſenatorio gradu aetas longe abeſſet, imperium, atque exercitum dari, Siciliam permitti, atque Africam, bellumq. in ea adminiſtrandum? Fuit in his prouincijs ſingulari innocentia, grauitate, uirtute: bellum in Africa maximum confecit, uictorem exercitum deportauit. Quid uero tam inauditum, quam equitem R. triumphare? T R I V M P H I, } nemo triumphabat, qui imperium a populo non accepiſſet. imperium autem non niſi ſenatoribus, nec fere, niſi maiores magiſtratus adeptis, dabatur. nam quod Pompeius nullo dum geſto magiſtratu, ac ne ſenator quidem, ut proxime oſtendimus, imperium habuerit, id ob excellentem uirtutem, qua ſuperauit aetatem, extra ordinem uni tributum eſt. I M A G O *ipſa* } imagines eorum qui geſtis honoribus, & meritis erga remp. clari eſſent, & cera fictas, in atrijs ſeruari, & in funebri pompa praeferri, mos erat. E S T *ſimul etiam ſollicitudo aliqua*, } iure ſimul eſt, dicebant equites, aliqua ſollicitudo: quae compenſatur ampliſsimi ordinis dignitate, ſella curuli, faſcibus, &c. M A I O R *quidam metus.* } maior, quam equitum, ut lege de pecunijs repetundis. nam communium legum, & iudiciorum metu equites non carebant. propterea dicit, Maior quidam: ut eam praecipue legem notet, qua ſenatorius ordo tenebatur, ſolutus erat equeſtris. N O S *iſta numquam contempſimus*, } prudenter equites liberat ſuſpicione ſuperbiae; ne ſenatorum iudicum animos offendat. Nos, dicebant, ordinem ſenatorium, & magiſtratus non ideo non petiuimus, quia contemneremus, ſed quod laboribus quietem, otium negotio, magnarumq. rerum curationi praetulimus. C A R E A T *etiam moleſtia.* } eorum iudiciorum, quorum metu, & moleſtia uos ſenatores carere non debetis. ueſter enim, quo nos caremus, honor eſt. T A M *es tu iudex, quam ego ſenator.* } obiectio ſenatorum. Cur ea lege, qua nos teneremur, uos equites liberi, ac ſoluti eſſe uultis? quandoquidem, ſi ſenatores nos ſumus, uos iudices eſtis. Tu eques tam es iudex, quam ego ſum ſenator. quod ſi ego ſenator iudicia non recuſo; quid eſt, cur tu iudex ea recuſes? T V *iſtud petijſti, ego hoc cogor.* } Reſpondent equites: Tu ſenatorium ordinem, quem nos omiſimus, petijſti: mihi iudicandi onus, non uoluntas mea, ſed Aurelia legis neceſsitas impoſuit. A V T *iudici mihi eſſe non liceat*, } ſi quia iudex ſum, ideo me uis eadem, qua tu ſenator teneris, lege conſtringi: iudici eſſe non liceat: non enim id tanti eſt. aut, ſi me uis iudicem eſſe; quod ego non petij: lege ne tenear ea, quae nihil ad me pertinet in ordinem ſenatorium, non equeſtrem, lata. L E G E *ſenatoria* } quae ſenatores quaeſtione alligat equites non attingit. A. P A T R I B V S *acceptum* } patrum enim aetate legem illam de repetundis in ſenatores tulerat Seruilius Glaucia. I N *inuidia*, } infamia, contra nocentes conflata: unde periculum ſaepe innocentibus etiam creatur. C O N C V R R E N D V M *ad curiam* } reſiſtendi gratia. H I S *legibus* } quae de repetundis latae ſunt, Seruilia primum, deinde Cornelia, poſtre-

mo Iulia. VOS. SENATVS } ſi uos nec a ſenatu, nec a populo noua quaeſtione alligari patemini: cur nunc, cum & ſenatus uos hac lege liberos eſſe uoluerit, & populus numquam alligauerit, ueſtra ſponte condicionem iſtam, quae ſpecie ad unum equitem Rabirium, re uera ad uniuerſum ſpectat ordinem equeſtrem, accipiendam putetis? FRAVDI *fuerit*, } damno erit, ſi damnabitur. NEC *tribunus, nec praefectus, &c.* } ad quos facile pars aliqua pecuniae peruenire poteſt. ſupra. HIS *cauſſis* } quia uel tribuni, uel praefecti, uel ſcribae, uel comites, uel denique familiares magiſtratuum fuerint. IMPLICATI? } propter munerum tractationem, quae cogit eos aſsidue cum magiſtratibus eſſe: ut, ſi magiſtratus de repetundis accuſentur, ipſi ſuſpicionem eiuſdem criminis effugere uix poſsint.

ORATIO

TV, inquit, Gabinium, ut regem reduceret, impuliſti. Non patitur mea etiam fides de Gabinio grauius agere. quem enim ex tantis inimicitijs receptum in gratiam ſummo ſtudio defenderim, hunc afflictum uiolare non debeo. quo cum ſtante ſi me Cn. Pompeij auctoritas in gratiam non reduxiſſet, nunc iam ipſius fortuna reduceret. Sed tamen, cum ita dicis, Poſtumi impulſu Gabinium profectum Alexandriam; ſi defenſioni Gabinij fidem non habes, obliuiſceris ne etiam accuſationis tuae? Gabinius ſe id feciſſe dicebat reip. cauſſa, quod claſſem Archelai timeret, quod mare refertum fore praedonum putaret: lege etiam id ſibi licuiſſe dicebat. tu inimicus negas: ignoſco, & eo magis, quod eſt contra illud iudicatum. redeo igitur ad crimen, & accuſationem tuam. Quid uociferabare, decem millia talentum Gabinio eſſe promiſſa; huic uidelicet perblandus reperiendus fuit, qui hominem, ut tu uis, auariſſimum exoraret, ſeſtertium bis millies, & quadringenties ne magnopere contemneret. Gabinius illud, quoquo conſilio fecit, fecit certe ſuo: quaecũque mens illa fuit, Gabinij fuit. ſiue ille, ut ipſe dicebat, gloriam, ſiue, ut tu uis, pecuniam quaeſiuit, quaeſiuit ſibi. num Gabinij comes, uel ſectator? negat: nõ ad Gabinij, cuius id negotium non erat, ſed ad P. Lentuli, clariſſimi uiri, auctoritatem, a ſenatu profectam, & conſilio certo, & ſpe non dubia Romam contenderat. At dioecetes fuit regius. & quidem in cuſtodia etiam fuit regia: & ui ta eius oblata poenae eſt. multa praeterea, quae libido regis, quae neceſſitas coegit ferre, pertulit. quarum omnium rerum una reprehenſio eſt, quod regnum intrarit, quod poteſtati ſe regis commiſerit: uerum ſi quaerimus, ſtulte: quid enim ſtultius, quam equitem R. ex hac urbe, huius, inquam, reip. ciuem, quae eſt una maxime & fuit ſemper libera, uenire in eum locum, ubi parendum alteri, & ſeruiendum ſit? ſed ego in hoc tandem Poſtumo non ignoſcam, homini mediocriter docto, uideam ſapientiſſimos homines eſſe lapſos? uirum unum totius Graeciae facile doctiſſimum, Platonem, iniquitate Dionyſii, Siciliae tyranni, cui ſe ille commiſerat, in maximis periculis inſidijsq. eſſe uerſatum accepimus; Calliſthenem, doctum hominem, comitem Magni Alexandri, ab Alexandro necatum; Demetrium, & ex rep. Athenis, quam optime digeſſerat, & ex doctrina nobilem, & clarum, qui Phalereus uocitatus eſt, in eodem iſto Aegypti regno, aſpide ad corpus admota, uita eſſe priuatum. plane confiteor fieri nihil poſſe dementius, quam ſcientem in eum locum uenire, ubi libertatem ſis perditurus: ſed huius iſtius facti ſtultitiam maior iam ſuperior ſtultitia defendit: quae facit, ut hoc ſtultiſſimum facinus, quod in regnum uenerit, quod regi ſe commiſerit, ſapienter factum eſſe uideatur. ſiquidem tam ſemper ſtulti, quam ſero ſapiẽtis eſt, cum ſtultitia ſua impeditus ſit, quoquo modo poſſit, ſe expedire. quamobrem illud maneat, & fixum ſit, quod neque moueri, neque mutari poteſt, in quo aequi ſperaſſe Poſtumum dicunt, peccaſſe iniqui, ipſe etiam inſaniſſe ſe confitetur, quod ſuam, quod pecuniam amicorum regi crediderit cum tanto fortunarum ſuarum periculo. hoc quidem ſemel ſuſcepto, atque contracto, perpetienda illa fuerunt, ut ſe aliquando ad ſuos uindicaret. itaque obijcias licet, quam uoles ſaepe, palliatum fuiſſe, aliqua habuiſſe non Romani hominis inſignia: quoties eorum quippiam dices, toties unum dices atque illud, temere hunc pecuniam regi credidiſſe, ſuas fortunas, atque famam libidini regiae commiſiſſe. fecerat temere. fateor: mutari factum iam nullo modo poterat. aut pallium ſumendum Alexandriae, ut & Romae togato eſſe liceret: aut omnes fortunae abijciendae, ſi togam retinuiſſet. deliciarum cauſſa, & uoluptatis non modo ciues R. ſed & nobiles adoleſcentes, & quoſdam etiam ſenatores, ſummo loco natos, non in hortis, aut ſuburbanis ſuis, ſed Neapoli in celeberrimo opido cum mitella ſaepe uidemus. chlamydatum illum L. Sullam imperatorem, L. uero Scipionis, qui bellum in Aſia geſſit, Antiochumq. deuicit, non ſolum cum chlamyde, ſed etiam cum crepidis in Capitolio ſtatuam uidetis. quorum impunitas fuit non modo a iudicio, ſed etiam a ſermone. facilius certe P. Rutilium Rufum neceſſitatis excuſatio defendet: qui cum a Mithridate Mitylenis oppreſſus eſſet, crudelitatem regis in togatos ueſtitus mutatione uitauit. ergo ille P. Rutilius, qui documentum fuit hominibus noſtris uirtutis, antiquitatis, prudentiae, conſularis homo ſoccos habuit, & pallium; nec uero ideo id homini tum quiſquam, ſed tempori aſſignandum putauit: Poſtumo crimen ueſtitus afferet is, in quo ſpes fuit, poſſe ſeſe aliquãdo ad fortunas ſuas peruenire? nam, ut uentum eſt Alexandriam ad Auleten, iudices, haec una ratio a rege propoſita Poſtumo eſt ſeruandae pecuniae, ſi curationem, & quaſi diſpenſationem regiam ſuſcepiſſet. id autem facere non poterat, niſi dioecetes. hoc enim nomine utitur, qui a rege eſſet conſtitutus. odioſum negotium Poſtumo uidebatur: ſed erat nulla omnino recuſatio. moleſtum etiam nomen ipſum: ſed res habebat nomen hoc apud illos, non hic impoſuerat. oderat ueſtitum etiam illum: ſed ſine eo nec nomen illud poterat, nec munus tueri. ergo aderat uis, ut ait poeta ille noſter, quae ſummas frangit infirmatq. opes. Moreretur, inquies. nam id ſequitur. feciſſet certe, ſi ſine maximo dedecore, tam impeditis ſuis rebus, potuiſſet emori. Nolito igitur fortunam conuertere in culpam, neque regis iniuriam huius crimen putare, nec conſilium ex neceſſitate, nec uoluntatem ex ui interpretari. niſi forte eos etiam, qui in hoſtes, aut in praedones inciderint, ſi aliter quippiam coacti faciant, quam libere, uituperandos putes.

tes. nemo noſtrum ignorat, etiam ſi experti non ſumus, conſuetudinem regiam: regum autem ſunt haec imperia, Animaduerte, & dicto pare: *&*, Praeter rogitatum ſi querare: *& illae minae*, Si te ſecundo lumine hic offendero, Moriere. *quae, non ut delectemur ſolum, legere, & ſpectare debemus, ſed ut cauere etiam, & effugere diſcamus.*

EXPLANATIO

Ex *tantis inimicitijs*} conſul Gabinius tribunum pl. in eijciendo Cicerone Clodium adiuuerat. Receptvm *in gratiam*} ſtudio, & commendatione Cn. Pompeij. Defenderim,} reum de pecunijs repetundis. Valerius Max. lib. iv. c. 2. D. Hieronymus in apologia contra Rufinum. Dio. lib. xxxix. Violare} in quo, quaſi ſacra quaedam res agitur fides mea, qui iam eum, receptum in gratiam, defendi. Stante} incolumi, antequam iret in exſulium. ep. ad Marium: Qui, me ſtante, ſtare non poterant. Et in Pis. Gabinium ſine prouincia ſtare non poſſe. Cn. *Pompeij auctoritas*} cui, cum de me optime merito, tum ſummo uiro, ac principi ciuitatis, enixe petenti, ut cum Gabinio in gratiam redirem, negare non debui. ep. i. vii. ad Marium: cogor nonnumquam homines non optime meritos, rogatu eorum, qui benemeriti ſunt, defendere. Ipsivs *fortuna*} cuius me miſeret. ita, ne uioletur a me, facile uel fides impetrat, uel miſericordia. Defensioni *Gabinij*} qui ſe Alexandriam iiſſe reip. cauſſa dicebat. Accvsationis *tuae?*} in qua uociferabare, decem millia talentum Gabinio eſſe promiſſa. quod ſi uerum eſt: non igitur impulſu Poſtumi profectus Alexandriam eſt Gabinius. Loqueris igitur pugnantia. Archelai} Comanorum ſacerdotis, qui, Ptolemaeo rege a ciuibus pulſo, Alexandriam, uxore ducta Ptolemaei filia, occupauerat. hiſtoriam Strabo explicat lib. xvii. Appianus. Plutarchus Timeret,} ne mare infeſtum haberet, maritimasq. gentes populi Romani imperio ſubiectas, uexaret. Lege *etiam id ſibi licuiſſe dicebat*} apparet multis locis, amicum Ptolemaei regis Pompeium fuiſſe, orta inter eos, aut certe confirmata uehementer amicitia Mithridatico bello, quo rex eum ſuis copijs, opibuſque maxime iuuit. dubitandum igitur non eſt, quin auctore Pompeio Gabinius regem reduxerit: cuius etiam in Albano factas eſſe ſyngraphas de pecunia, quam Poſtumus, diſcedente ab urbe rege, ad ſumptum itineris, ad magnificentiam apparatus, ad comitatum ſuppeditauit, ſupra Cicero dixit. Iam, de reſtituendo rege conſenſiſſe cum Pompeio Caeſarem, magnamq. pecuniae uim utriq. a rege datam, Suetonio teſte cognouimus. Itaque ſuſpicari licet, adductum Caeſaris, & Pompeij auctoritate ſumma tribunum pl. aliquem legem tuliſſe, non qua reductio regis nominatim Gabinio mandaretur, (dixiſſet enim Gabinius, id ſibi lege datum, non, id ſibi lege licuiſſe) ſed, qua rex reduceretur. Huius legis, quod quidem ego meminerim, mentio nuſquam exſtat. Tv *inimicus negas*:} infirmat accuſationem Memmij. negari enim ab inimico, mirum non fuit. Negas, Gabinium id feciſſe reip. cauſſa: ſed ais pecuniam ab eo, non gloriam, eſſe quaeſitam. Ignosco inimico neganti. non contendam hac de re tecum: de ipſo crimine, quo damnatus eſt Gabinius, ideſt de pecunia loquar: ut, quod ad Poſtumi defenſionem pertinet, id ex tua Gabinij accuſatione ſumam. Contra *illud*} quod Gabinius dicebat. eſt enim damnatus. Nam ſi contra illam Memmij rationem, in Gabinij iudicio prolatam, hoc loco Cicero diſputaret: primum ipſi Gabinio, iam damnato, nihil prodeſſet: deinde offenſiores ſibi in Poſtumi cauſſa iudices redderet, a quibus Gabinium iniuſte damnatum diceret. Vociferabare} cum Gabinium accuſares. Odioſum uerbum, Vociferabare: quaſi crimen accuſator clamore amplificaret. Decem *millia talentum*} ubi talentum ſimpliciter dicitur; de Attico accipi debere, pro locis intelligitur. Atticum autem ſeptingenis uicenis ſcutatis, (ut uocabulis utar notis, & antiqua recentioribus conferam) aeſtimabatur. qua ratione decem millia talentum ſunt, ſeptuagies centena ducenta ſcutatorum millia: uel, ut communi potius intelligentiae, quam Latini ſermonis elegantiae, ſeruiam, milliones, ut uulgo appellant, ſeptem, & ducenta ſcutatorum millia. quod ſubiecta ſupputatio, Romano expreſſa nummo, confirmat. quae enim ex talentis decem millibus, eadem e ſeſtertium bis millies, & quadringenties, uarietate ne minima quidem ulla, ſumma fit. Promissa} regis nomine. quae ut acciperet Gabinius, ſi quidem, ut dicebat accuſator auariſsimus erat, Poſtumi, aut cuiuſquam omnino exſpectandum ei conſilium non fuit. Reſpondet ad illud: Dicis, Poſtumi impulſu Gabinium profectum Alexandriam. Hvic *uidelicet perblandus, &c.*} Huic, nec ad Poſtumum referri poteſt, a quo non dicebat accuſator, per alium actum eſſe cum Gabinio, ut iret Alexandriam, ſed ipſum ſuaſorem fuiſſe: nimirum, ut ipſe quoque partem aliquam eius pecuniae caperet: quo crimine eum accuſabat: ad Gabinium uero multo minus. diceretur enim id, quod abſurdum eſt: Gabinio uidelicet perblandus reperiendus fuit, qui ei perſuaderet, ne tantam pecuniam aſpernaretur: quod nemini, ſiquidem, ut tu uis, auaritiae morbo maxime laborabat, ueriſimile uidebitur. Locum igitur, ut arbitror, mendoſum, una detracta litterula, ſic reſtituo: Hui. uidelicet perblandus reperiendus fuit, qui hominem, &c. Quid ais Memmi? nunc quidem, impulſu Poſtumi Gabinium Alexandriam profectum: antea uero, cum Gabinium accuſares, decem ei millia talentum eſſe promiſſa. Videlicet, quem tanta pecunia non moueret, cum quiſquam ſuo conſilio impelleret. hac igitur culpa Poſtumum oratio tua liberat. Hui, admirantis eſt, uel cum ironia dictum. Ne *magnopere contemneret.*} neque hic abeſt ironia. poterat enim dicere: ne contemneret: ſed eſt in Memmium irriſio: cuius ex oratione colligatur, Gabinium, ſi Poſtumi impulſu profectus in Alexandriam ſit, decem millia talentum magnopere contempſiſſe: quem praeſertim auariſsimum eſſe dixerit. Gloriam,} id enim ſe feciſſe

dicebat

dicebat reip. cauſſa, quod claſſem Archelai timeret, quod mare refertum fore praedonum putaret. QVAESIVIT *ſibi*.} non ut partem Poſtumo daret. NEGAT:} non hoc Memmius obijcit. clamaret enim aduerſus eum ueritas ipſa: cum apud omnes conſtet, Poſtumum non in Syriam ad Gabinium, (quorſum enim, cum ad eum reductio regis non attingeret?) ſed Romam eſſe profectum. P. LENTVLI} Ciliciae proconſulis, cui negotium illud ſenatus mandauerat, ut ſcriptae ad eum Ciceronis epiſtolae docent. AVCTORITATEM} in eo negotio ſummam. ET *conſilio certo, & ſpe non dubia*} nec temere, nec inani ſpe commotus, ſed quia fore crederet, ut omnino rex auctore Lentulo reduceretur, atque ita creditam regi pecuniam recuperaret. quamquam rex, Alexandria potitus, ingratum ſe praebuit. Vnde illud infra: Nudus atque egēs fugit e regno DIOECETES} Procurator, & quaſi diſpenſator regius. ἀπὸ τοῦ διοικεῖν. infra: Vt uentum eſt Alexandriam ad Auleten, haec una ratio a rege propoſita Poſtumo eſt ſeruandae pecuniae, ſi curationem, & quaſi diſpenſationē regiam ſuſcepiſſet. id autē facere non poterat, niſi dioecetes. hoc enim nominē utitur, qui a rege eſſet conſtitutus: Ex hoc loco ſatis apparet Aegyptum Graeca lingua uſam eſſe. atque etiā infra, cū de legatis Alexandrinis Cicero loquatur, Graecos appellat. Noſtis, inquit, inſulſitatem Graecorum. ET *quidem in cuſtodia etiam fuit regia*.} quo tu in munere ſpeciem, honoremq. ponis, in eo moleſtia, periculumq. fuit. eſt enim coniectus in carcerem iuſſu regis. Infra. Dominatus eſt, inquit, Alexandriae. Immo uero in ſuperbiſsimo dominatu fuit: pertulit ipſe cuſtodiam: uidit in uinculis familiares ſuos: mors ob oculos ſaepe uerſata eſt. Eſt quidam lepor in duobus uerbis, regius, &, regia, primo obiectionem accuſatoris claudente, altero defenſoris confutationem. VITA *eius oblata poenae eſt*.} parum abfuit a poena. tu autem floruiſſe eum gratia apud regem, uel credis, cum dioecetem fuiſſe dicis, uel ideo dicis, ut iudices credant. PLATONEM,} hiſtoriam Platonis apud Laertium uide, Calliſthenis, infra nominati, apud eundem in Ariſtotelis uita, Plutarchum in Alexandro, Curtium, Trogum, alios. ASPIDE *ad corpus admota*,} ad manum, ait Laertius, cum, eiectus patria, exſularet Alexandriae, regiſq. in odium ſe incurriſſe intelligeret: cauſſam uide apud Laertium. SVPERIOR *ſtultitia*} quod regi grandem pecuniam credidit, non modo poſtquam regno pulſus eſt, ſed antea quoque, cum regnaret. eam pecuniam, rege reſtituto, ut recuperaret, in regnum uenit. ſtulte: quid enim ſtultius, quam uenire in eum locum, ubi parendum alteri, & ſeruiendum ſit? ſed haec ſtultitia neceſſaria, ſuperior illa uoluntaria fuit: itaque hanc ab illa, unde orta eſt defendi, atque excuſari, quis non uidet? SAPIENTER *factum*} in ea re Poſtumus non modo ſtultitiae culpam uitauit, ſed ſapientiae laudem tulit. quamquam nunc eius factum, quia iudicatur ex euentu, ſtultiſsimum fuiſſe uideatur. pertulit enim cuſtodias, & quaecumque regis libido coegit ferre. quod igitur male cecidit, bene conſultum quis putaret? TAM *ſemper ſtulti, quam ſero ſapientis eſt*,} fateor eam ſtultitiam fuiſſe, ſed ut eadem tamen ſapientia uideri poſſit. Stultus perpetuo uidetur, quod in regnum uenerit, regiſq. ſe libidini, ac poteſtati commiſerit, & hanc ſtultitiam ad illam ſuperiorem addiderit: ſed idem ſapiens, quamquam ſero, quod expedire ſe, cum impeditus eſſet antea ſtultitia ſua, conatus ſit. Fuit igitur profectio illa in regnum & ſemper ſtulti, & eadem ſero ſapientis. QVOD *neque moueri, neque mutari poteſt*,} credidit regi ſuam, amicorumq. pecuniam. id mutari non poteſt: ipſe etiam in eo ſe inſaniſſe confitetur. CONTRACTO,} contrahere, hic eſt peccare, ut alibi quoque. PERPETIENDA} quae pertulit in regno. AD SVOS} Romam. VINDICARET.} tamquam e ſeruitute. PALLIATVM} pallio potius, ut Alexandrinum hominem, quam toga, ut Romanum, uſum eſſe. TEMERE *hunc pecuniam regi credidiſſe*,} hoc enim ſemel contracto, reliqua ei, ſi modo ad ſuum peruenire uellet, neceſſaria fuerunt. VT *& Romae togato eſſe liceret*:} ut Romam redire poſſet, &, ut ceteri ciues, toga uti. quod proxime dixit: perpetienda illa fuerunt, ut ſe aliquando ad ſuos uindicaret. Infra uero: Poſtumo crimen ueſtitus afferet is, in quo ſpes fuit, poſſe ſeſe aliquando ad ſuas fortunas peruenire? SI *togam retinuiſſet*.} niſi dioecetes eſſet, ſeruare ei pecuniam regi creditam non licebat: dioecetis autem nec nomen, nec munus tueri poterat, niſi palliatus eſſet. DELICIARVM *cauſſa*,} non neceſsitatis, quae Poſtumum coegit ueſtitum mutare. ET *nobiles adoleſcentes, & quoſdam etiam ſenatores, ſummo loco natos*,} cum Poſtumus neque nobilis ſit, neque ſenator. Addidit, ſummo loco natos, quia ſenatores multi non ſummo loco nati, ut Cicero, & alij: addidit autem, quo magis Poſtumi factum excuſaret. NON *in hortis, aut ſuburbanis ſuis*,} ubi liberior, ac ſolutior uitae ratio conceditur. OPIDO} municipium erat. CVM *mitella*} mitella potius, quam mitra, dixit, quo magis laſciuiam notaret. eſt autem capitis muliebre tegumentum, non uirile. uulgo nunc cuffiam uocant. CHLAMYDATVM} non togatum, ut in urbe, ſed laſciuiae cauſſa chlamydatum, ut in bello. nam chlamydem eſſe paludamentum, auctor Nonius. Ad chlamydatum autem ſubaudio, uidetis in ſtatua. alioqui, quo referatur, non eſt. ILLVM} qui, deuicto C. Mario, ſummum imperium obtinuit. Pronomen hoc non niſi ſummoram uirorum nominibus additur, ut, Africanus ille. IMPERATOREM,} non quales poſt C. Caeſarem fuere, ſed quales tunc erant ſtante rep. uictoriam enim aliquam adepti, caeſoq. iuſto, ac legitimo hoſtium numero, imperatores ab exercitu appellabantur. quem honorem, ſi quis umquam, L. Sulla iure eſt adeptus, felix in bellica re ſemper: unde etiam Felicis cognomen. L. VERO *Scipionis*,} fratris Africani maioris. CVM *crepidis*} cum ſoleis. nam idem ſunt: ſed crepidae Graeci ſermonis, Latini ſoleae ſunt. Gellius lib. XIII. c. 20. SED *etiam a ſermone*.} quo iniquior eſt Memmius, qui criminis loco pallium obijcit Poſtumo, neceſsitatis, non laſciuiae gratia ueſtitum mutanti.

OPPRESSVS} repentino Mithridatis edicto, ut omnes uno die ciues Romani necarentur. Opprimi dicitur, non modo qui per uim ſuperatur, ſed etiam contra quem praeter eius opinionem aliquid fit, ut hoc loco, & in epiſt. ad Caſsium: Puto te iam ſuppudere, cum haec tertia iam epiſtola ante te oppreſsit, quam

tu ſchedu-

tū ſchedulam, aut litteram. VESTITVS *mutatione*} ſumpto pallio, ſoccis pro calceis: ut Graeco ueſtitu falleret eos, quibus, ut omnes plane togatos occiderent, mandatum erat. VIRTVTIS,} uir innocentiſsimus, cum accuſatus defendere ſe, exemplo Socratis, noluiſſet, damnatus exſulatum abijt Smyrnam. in Bruto, pro Balbo. CONSVLARIS *homo*} conſulatum geſsit cum C. Manilio, anno DCXLIIX. SOCCOS} calceamentum & muliebre, & uirile. eo ſic utebantur comoedi, ut cothurno tragoedi. AD. AVLETEN,} Latine, tibicinem. cognomen Ptolemaei regis, quia fidibus praecipue delectaretur. ODIOSVM *negotium*} quae obiicere poterat accuſator, ea patronus quaſi cauſſae confidens, obijcit, & idem ſoluit, de regia curatione, de nomine dioecetis, de ueſtitu mutato, de praeclara morte uitandae turpitudinis gratia. Artificij non uulgaris eſt uel praeripere quae contra dici poſsint, uel iam dicta breuiter confutare. prolixa enim confutatio inde naſci uidetur, quod orator laboret, cauſſaeq. timeat: breuis certam uictoriae ſpem oſtendit. VIS,} regis imperantis. POETA *ille noſter*,} cuius poema non exſtat: itaque nomen eius ignoratur. MORERETVR, *inquies*.} pro, mori potius debuit, quam illud munus accipere, palliumq. ſuſcipere. Sic lib. III. Off. Potius diceret, non eſſe aequam, quia non eſſet utilis reip. Pro, dicere debebat. Alibi. NAM *id ſequitur*:} quod contra dici poſsit. SI *ſine maximo dedecore*,} retorquet argumentum. Mori debuit, quo dedecus effugeret. Immo uero mori, tam impeditis rebus ſuis, ſine dedecore, & quidem maximo, non potuit. ad priorem enim culpam rei familiaris temere proiectae, deſperationis, animiq. debilitati, & fracti, & fortunae cedentis infamiam addidiſſet. Faciunt hoc non oratores modo, ſed etiam poetae, ut, ad excuſandam uitatae mortis ignominiam, moriendi cauſſae maiorem uiuendi cauſſam opponant. Sic in oratione pro Sextio: Vnum mihi reſtabat illud, quod forſitan non nemo uir fortis, & acris animi, magniq. dixerit: reſtitiſſes: repugnaſſes: mortem pugnans oppetiſſes. De quo te, te, inquam, patria obteſtor, & uos penates, patrijq. dij, me ueſtrarum ſedum, templorumq. cauſſa, me propter ſalutem meorum ciuium, quae mihi ſemper fuit mea carior uita, dimicationem, caedemq. fugiſſe. Virgilius autem haec de ſe narrantem Aeneam inducit lib. 2.

Iliaci cineres, & flamma extrema meorum,
Teſtor, in occaſu ueſtro, nec tela, nec ullas
Vitauiſſe uices Danaum; & ſi fata fuiſſent,
Vt caderem, meruiſſe manu.

NEC *conſilium ex neceſſitate, nec uoluntatem ex ui interpretari*.} noli dicere, conſilium fuiſſe, quae neceſsitas fuit; & uolentem ea Poſtumum feciſſe, quae ut faceret, uis coegit. ANIMADVERTE, *& dicto pare*:} ex tragoedia ueteris poetae: ex eadem fortaſſe, quae ſequuntur. SECVNDO *lumine*} cras. idem attingit ep. ult. lib. 7. ad Att. Caeſaris interdicta, ſi te ſecundo lumine hic offendero, reſpuuntur. Virgilius quoque lumen accepit pro die lib. VI. Vix lumine quarto proſpecti Italiam. Eodem modo lux. Pro Milone: Centeſima lux haec eſt ab interitu Clodij.

ORATIO

AT ex hoc ipſo crimen exoritur. ait enim, dum Gabinio pecuniam Poſtumus cogeret ex decumis imperatorum, pecuniam ſibi coegiſſe. Non intelligo, hoc quale ſit, utrum acceſſionem decumae, ut noſtri facere coactores ſolent, centeſima, an deceſſionem de ſumma fecerit. ſi acceſſionem, undecim millia talentum ad Gabinium peruenerunt. at non modo abs te decem millia obiecta ſunt, ſed etiam ab his aeſtimata. addo illud etiam: qui tandem conuenit, aut, tam graui onere tributorum, ad tantam pecuniam cogendam mille talentum acceſſionem eſſe factam, aut, in tanta mercede hominis, ut uis, auariſſimi, mille talentum deceſſionem eſſe conceſſam? neque enim fuit Gabinij, remittere tantum de ſuo; nec regis, imponere tantum pati ſuis. aderunt teſtes legati Alexandrini. hi nihil in Gabinium dixerunt: immo hi Gabinium laudauerunt. ubi ergo ille mos? ubi conſuetudo iudiciorum? ubi exempla? ſolet ne is dicere in eum, qui pecuniam redegit, qui in illum, cuius nomine ea pecunia redigeretur, non dixerit? age, ſi is, qui non dixit, ſolet: etiam ne is ſolet, qui laudauit? iiſdem teſtibus, & quidem non productis, ſed dictis teſtium recitatis, quaſi praeiudicata res ad has cauſſas deferri ſolet.

EXPLANATIO

EX *hoc ipſo*} ex adminiſtratione regiae pecuniae. EX. DECVMIS} ex decumano regis uectigali. IMPERATORVM,} quem locum hic habere poſsit mentio imperatorum, nullo modo poſſum excogitare. aratorum, quod ſententia non reſpuit, cum aratorum quoque decumae ſaepe nominentur in Verrinis, libenter reponerē. tritico autem ex fertilitate Nilo redundante inuecta, Aegyptus abundat.

VTRVM *acceſſionem decumae, ut noſtri coactores ſolent, centeſima, an deceſſionem de ſumma fecerit*.} Gabinio regis iuſſu, cogebatur illa pecunia, nempe decem millia talentum. Poſtumus unde ſibi ſumpſit? nam ſi ex decumis fiunt decem millia talentum, quae Gabinij ſunt: pro Poſtumo quid ſupereſt? Exegit, inquies centeſimam, noſtrorum coactorum more, praeter illa decem millia talentum Gabinio coacta; ex quibus, cum ei pro reductione regis promiſſa eſſent, detrahi nihil oportuit. Si hoc uerum eſt, reſpondet Cicero, tota coacta pecunia undecim millia talentum fuiſſet, non decem millia: quae ab accuſatore obiecta, iudices, damnato Gabinio, aeſtimarunt. id autem quis uerum putabit? nam tantum noui oneris, ideſt

mille

mille talentum, imponi populis, rex non uidetur paſſurus fuiſſe. Sin autem Poſtumum in cogenda ſibi pecunia non acceſsionem feciſſe ad decem millia talentum, ſed ex ipſis decem millibus, Gabinio promiſsis, centeſimam ſibi ſumpſiſſe dices: cui uériſimile uidebitur, Gabinium, hominem, ut tu uis, auariſsimum, tantum pecuniae de promiſſa ſibi ſumma detrahi paſſum eſſe? VNDECIM *millia talentum*} tot eſſe conſtat, ſi, praeter decumas, centeſima praeterea pendatur. uno enim ad decem addito, undecim fiunt. TAM *graui onere tributorum*,} penſione decumarum annua. MILLE *talentum acceſſionem eſſe factam*,} hoc infra refellunt illa uerba: Nec regis, imponere tantum pati ſuis. ESSE *conceſſam?*} a Gabinio, cuius erat merces pro reductione regis decem millia talentum. TANTVM *pati*} tantum noui oneris, tantum ut paterentur. ADERVNT *teſtes legati Alexandrini*.} contra Poſtumum dicturi, qui antea dixerant pro Gabinio. ſed rex Gabinio, Pompeij gratia, opem ferre cupiuerat: Poſtumo infenſus erat ſuo nomine. Infra: Nudus, atque egens fugit e regno. SOLET *ne is dicere in eum*,} quod ſi nemo ſolet; cur in Poſtumum, qui pecuniam redegit, legati dicant, cum in Gabinium, cui pecunia illa redigebatur, non dixerint? AGE *ſi is, qui non dixit, ſolet*:} ſed fac ſolere: certe qui reum laudauit, in alium, eiuſdem affinem culpae, non ſolet. QVASI *praeiudicata res*} ex teſtium enim dictis mutari nihil poteſt. AD *has cauſſas*} quo ea pecunia peruenerit.

ORATIO

ET ait etiam meus familiaris, & neceſſarius, eandem cauſſam Alexandrinis fuiſſe, cur laudarent Gabinium, quae mihi fuerit, cur eundem defenderem. mihi, C. Memmi, cauſſa defendendi Gabinij fuit reconciliatio gratiae. neque me uero paenitet mortales inimicitias, ſempiternas amicitias habere. nam, ſi me inuitū putas, ne Cn. Pompeij animum offenderem, defendiſſe: cauſſam, & illum, & me uehementer ignoras. neque enim Pompeius me ſua cauſſa quidquam facere uoluiſſet inuitum: neque ego, cui omnium ciuium libertas cariſſima fuiſſet, meam proieciſſem. quamdiu inimiciſſimus Gabinio fui; non amiciſſimus mihi non Pompeius fuit; nec poſtea quam illius auctoritate eam dedi ueniam, quā debui, quidquam ſimulaui; ne cum mea perfidia illi etiā ipſi facerem, cui beneficium dediſſem, iniuriam. nam non redeundo in gratiam cum inimico, non uiolabam Pompeium; ſi per eum reductus inſidioſe rediſſem, me ſcilicet maxime, ſed proxime illum quoque fefelliſſem. at de me omittamus. Ad Alexandrinos iſtos reuertamur. Quod habent os? quam audaciam? modo, uobis inſpectātibus, in iudicio Gabinij tertio quoque uerbo excitabantur: negabant pecuniam Gabinio datam: recitabatur idētidem Pompeij teſtimonium, regem ad ſe ſcripſiſſe, nullam pecuniam Gabinio, niſi in rem militarem, datam.

EXPLANATIO

MEVS *familiaris*.} Apparet C. Memmium ſignificari. cui paullo poſt reſpondet. EANDEM *cauſſam*} amicitiam Pompeij, cuius opera Ptolemaeus redierat in regnum, Cicero autem ab exſulio. IMMORTALES *inimicitias*,} quae aliquando deſinant, ut cuncta mortalia. SEMPITERNAS} uitae aequales CAVSSAM,} Poſtumi, quae nunc agitur. mouit enim me tamquam iuſta: quam tu uideris iniuſtam putare, cum eam non propter ipſam, ſed propter amicitiam Pompeij, defendi a me dicis. OMNIVM *ciuium libertas*} in exſtinguendo Catilina, nefarie de rep. cogitante. NON *amiciſſimus mihi, non Pompeius fuit*:} ideſt inimiciſsimus mihi non fuit. nam particula, nō iterata, affirmationem gignit. In hoc Pompeij beneuolentiam captat, cuius animum erga ſe, licet inimiciſſimum amico ſuo Gabinio, numquam eſſe immutatum oſtendit. ILLIVS *auctoritate eam dedi ueniam, quam debui*,} illo auctore, poſteaquam Gabinio, qui me grauiter Conſul laeſerat, ignoui, ſicut debui auctore Pompeio, principe ciuitatis, & mihi ſumma neceſsitudine coniuncto. QVIDQVAM *ſimulaui*} in Gabinium. ſimulaſſem autem, ſi eum a te de repetundis accuſatum, ob eam, quam tu putas, cauſſam, non iudicio, ac ueritate adductum, defendiſſem. NE *cum mea perfidia*} Perfidus enim in Gabinium fuiſſem, ſi Vatinium defendiſſem inuitus, contra fidem illi datam: cum illi, me fore amiciſſimum Gabinij, uere ſancteq. affirmaſſem. CVI *beneficium dediſſem*} Pompeium deſignat, cui uidetur, cum Gabinio in gratiam redeundo beneficium dediſſe, reconciliationem illam, beneficij loco, petenti. NON *uiolabam Pompeium*:} praeſtitit autem, non uiolare Pompeium, quam & me ipſum, & illum, fide mea prodita, fallere. NISI *in rem militarem*,} Armis enim Gabinius regem reduxit, Archelao pulſo.

ORATIO

NON eſt, inquit, tum Alexandrinis teſtibus creditum. Quid? poſtea creditum? non. quamobrem? quia nunc aiunt, quod tum negabant. quid ergo? iſta condicio eſt teſtium, ut, quibus creditum non ſit negantibus, iiſdem credatur dicentibus? at, ſi uerum tum cum ueriſſima fronte dixerunt, nunc mentiuntur; ſi tunc mentiti ſunt, doceant nos uerum. quid uultis? ſileant. dicere audiebamus Alexandriam, nunc cognoſcimus: illinc, omnes praeſtigiae, illinc, inquam, omnes fallaciae, omnia denique ab his nummorum argumenta nata ſunt. nec

mihi

mihi longius quidquam eſt, iudices, quam uidere hominum uultus. dixerunt hic modo nobiſcum ad haec ſubſellia, quibus ſupercilijs renuentes huic decem millium crimini? iam noſtis inſulſitatem Graecorum. humeris geſtum agebant: tum, temporis credo cauſſa: nunc ſcilicet tempus nullum eſt. ubi ſemel quis peierauerit, ei credi, poſtea, etiam ſi per plures deos iuret, non oportet, praeſertim, iudices, cum in his iudicijs ne locus quidem nouo teſti ſoleat eſſe, ob eamq. cauſſam ijdem iudices retineantur, qui fuerint de reo, ut his nota ſint omnia, neque quid fingi noui poſſit. lites, quo ea pecunia peruenerit, non ſuis proprijs iudicijs, ſed in reum factis condemnari ſolent. itaque, ſi aut praedes dediſſet Gabinius; aut tantum ex eius bonis, quanta ſumma litium fuiſſet, populus recepiſſet: quamuis magna ad Poſtumum ab eo pecunia perueniſſet, non redigeretur: ut intelligi facile poſſit, quod ex ea pecunia ad quem eorum, qui damnatus eſt, perueniſſe in illo primo iudicio planum factum ſit, id hoc genere iudicij redigi ſolere. nunc uero quid agitur? ubi terrarum ſumus? quid tam inſolens, tam peruerſum, praepoſterum ue dici, aut excogitari poteſt? accuſatur is, qui non abſtulit a rege, ſicut Gabinius iudicatus eſt, ſed qui maximam regi pecuniam credidit. ergo is Gabinio dedit, qui non huic reddidit. iam cedo, cum is, qui pecuniam Poſtumo debuit, non huic, ſed Gabinio dederit, condemnato Gabinio, utrum illi eam pecuniam reddidit, an etiam nunc debet? at habet, & celat: ſunt enim, qui ita loquantur. quod genus tandem eſt iſtud oſtentationis, & gloriae? ſi nihil habuiſſet umquam, tamen, ſi quaeſiſſet, cur is diſſimularet habere, cauſſa non eſſet: qui uero duo lauta, & copioſa patrimonia accepiſſet, remq. praeterea bonis & honeſtis rationibus auxiſſet; quid eſſet tandem cauſſae, cur exiſtimari uellet, nihil habere? an cum credebat inductus uſuris, id agebat, ut haberet quamplurimum: poſtea quam exegit quod crediderat, ut exiſtimaretur egere, nouum genus hoc gloriae concupiſcit?

EXPLANATIO

NON *eſt, inquit, creditum.*} in iudicio Gabinij: qui laudatus ab illis, tamen damnatus eſt, tamquam acceptis ob reductionem illam decem millibus talentum. QVID *? poſtea creditum? Non.*} hic de mendo cur ſuſpicer, duae cauſſae faciunt, una, quod, creditum, locum non habet: quia nondum legati teſtimonium dixerant in Poſtumum, ac ne in iudicium quidem, ut arbitror, uenerant. nam ſupra: Aderunt teſtes legati Alexandrini. infra uero: Nec mihi longius quidquam eſt, iudices, quã uidere hominum uultus. Altera cauſſa eſt, quod particula, Non, referri ad accuſatorem nulla ratione poteſt: qui cum accuſaret Poſtumum, affirmabat potius, quam negabat, credendum eſſe legatis in Poſtumum dicentibus. Quare ſuffragante, ut opinor, ſententia, diſtinguerem, ac legerem, hoc modo: Quid poſtea? (ſubaudi, fore putas) credetur nunc. ſubiungitur autem ratio ex perſona accuſatoris: quia nunc aiunt, quod tum negabant. Neceſſe eſt enim credi uel negantibus, uel affirmantibus. negantibus in Gabinij iudicio creditum non eſt: itaque iudices eum damnarunt: affirmantibus igitur contra Poſtumum creditur. Hic Cicero ducit argumentum a teſtium inconſtantia. Quid ergo? inquit: ijſdem teſtibus in eadem re creditur nunc, quibus creditum antea non ſit? Diſputationis autem hic eſt ordo. Accuſator dicit: Non eſt tum Alexandrinis teſtibus creditum. Defenſor: Quid poſtea? Accuſator: creditur nunc. Defenſor: Quamobrem? Accuſator: Quia nunc aiunt, quod tum negabant. Defenſor: Quid ergo? iſta conditio &c. COGNOSCIMVS} in hoc poſtumi negotio. PRAESTIGIAE,} artes obſcurandae ueritatis. NVMMORVM *argumenta*} falſa nummorum indicia: cum C. Gabinio non eſſe pecuniam illam a rege datam negauerint; & nunc datam a Gabinio partem eius pecuniae Poſtumo dicant, ut eo, quo accuſatur, crimine damnetur, ex capite legis Iuliae, Quo ea pecunia peruenerit. NOBISCVM} cum ego Gabinium de repetundis defenderem. AD *haec ſubſellia,*} ante uos iudices. Erant ſubſellia iudicum, accuſatornm, defenſorum. Subſellia Pedianus, non maiora, ſed minora tantum iudicia exercentium fuiſſe, non recte, ut arbitror, exiſtimat. iudicium enim Poſtumi certe inter minora non eſt: & ſubſellia tamen iudicum appellantur. QVIBVS *ſupercilijs*} quo uerius eorum teſtimonium uideretur, admirationem ſuperciliis oſtendebant, negantes omnino uerum eſſe crimen decem millium talentorum. TVM *temporis credo cauſſa:*} ut Gabinium adiuuarent. Ironia. quaſi dicat: ſi tunc falſum teſtimonium, tempori ſeruientes, dixerunt: nunc quoque, temporis cauſſa, falſum dicunt: tunc, ut reum Gabinium ſubleuarent: nunc, ut reum Poſtumum. Non enim eſt, ut dici poſsit: recte tunc ijs creditum non eſt; quia tempori ſeruiebant: recte autem nunc ijſdem non creditur; quia tempori non ſeruient, ſed ex animo teſtimonium dicent. IN *his iudiciis*} quae fiunt ex eo capite legis Iuliae, quo ea pecunia peruenerit: quo capite nunc accuſatur Poſtumus. SI *aut praedes dediſſet*} hac de re uide ſupra. HOC *genere iudicij*} quod fit ex eo capite legis Iuliae, Quo ea pecunia peruenerit. REDIGI *ſolere.*} tum ſcilicet, cum neque is, qui in illo primo iudicio damnatus eſt; neque ex eius bonis, quanta ſumma litium aeſtimatarum fuit, populus recepit. SICVT *Gabinius iudicatus eſt,*} Gabinium ipſe defenderat, eiq. Pompeij cauſſa amicus erat: propterea non fatetur abſtuliſſe Gabinium a rege pecuniam, ſed ait, Iudicatus eſt. ERGO *is*} ergo rex dedit Gabinio, Poſtumo autem, quam acceperat, non reddidit. Concinnitas quaedam eſt, & in ſimilibus uerbis, dedit, reddit, & in ſententia: dedit ei, a quo non acceperat; a quo autem acceperat, ei non reddidit. peruerſe igitur, & praepoſtere, ut paullo ante dictum eſt, regis creditor accuſatur Poſtumus. CVM *is,*} rex. HABET,} Poſtumus, acceptam a rege. OSTENTATIONIS, *& gloriae?*} in celanda pecunia: cum oſtentatione potius gloria quaeratur. SI *nihil habuiſſet umquam,*} Poſtumus. QVAESISSET,} pro, acquiſiuiſſet. DVO *patrimonia*} unum a naturali patre Curio, alterum ab adoptiuo, auunculo ſuo, Rabirio acceptum. Infra.

ORATIO

DOMINATVS eſt enim, inquit, Alexandriae. Immo uero in ſuperbiſſimo dominatu fuit: pertulit ipſe cuſtodiam: uidit in uinculis, familiares ſuos: mors ob oculos ſaepe uerſata eſt: nudus, atque egens ad extremum fugit e regno. At permutata aliquando pecunia eſt: ductae naues Poſtumi Puteolis ſunt: auditae, uiſaeq. merces, fallaces quidem, & fucoſae, chartis, & linteis, & uitro delatae: quibus cum multae naues refertae fuiſſent, una non potuerit parua, artata. plus ille Puteolanus ſermo illius temporis, uectorumq. curſus, atque oſtentatio, tum ſubinuiſum apud maleuolos Poſtumi nomen propter opinionem pecuniae neſcio quam, aeſtatem unam complures aures referſit iſtis ſermonibus.

EXPLANATIO

DOMINATVS *eſt enim, inquit Alexandriae.*} cũ dioecetes eſſet regius. quo fit credibile, pecuniam, antea regi creditam, accepiſſe, ſed celare. PERTVLIT *ipſe cuſtodiam:*} tantum abeſt, ut dominatus Alexandriae ſit, ut cuſtodiam quidem ipſe pertulerit, in uinculis autem uiderit familiares ſuos, &c. AT *permutata aliquando pecunia eſt:*} pecuniam Poſtumi traductam eſſe Alexandria Romã, dicebat accuſator. PVTEOLIS} aut, Puteolos, malim; ut ſit, ductae Alexandria Puteolos: aut intelligendum, ductae Puteolis Romam. FALLACES *quidem, & fucoſae,*} aduectae enim illae merces Alexandriae, non lucri gratia, ſed ne pecunia pateret ſimul miſſa. obiectio accuſatoris. CHARTIS,} chartarum mentio, ſatis oſtendit, Alexandrinas fuiſſe merces illas. nam Alexandriae chartae tum fiebant ex iunco papyro, & paluſtribus Aegypti, uel quieſcentibus Nili aquis, ubi euagatae ſtagnarent. Plinius lib. XIII. c. 12. VNA *non potuerit parua artata.*} niſi legatur, Patuerit pecunia; perobſcura mihi quidem ſententia eſt. Ceterae merces, dicebat accuſator, multis nauibus palam delatae, patebant: pecunia uero, una tantum artata naui, latebat. PLVS *ille Puteolanus ſermo*} non magna uarietate, ſi quis contractam ſcribendi rationem conſideret, lego, Publicus ille. VECTORVMQ. *curſus,*} qui uehebant, oſtentabantq. illas merces.

ORATIO

VERVM autem, iudices, ſi ſcire uultis, niſi C. Caeſaris ſumma in omnes, incredibilis in hunc eadem liberalitas exſtitiſſet, nos hunc Poſtumum iampridem in foro non haberemus. ille onera multorum huius amicorum excepit unus: quaeq. multi homines neceſſarij ſecundis Poſtumi rebus deſcripta ſuſtinuerunt, nunc eius afflictis fortunis uniuerſa ſuſtinet. umbram equitis R. & imaginem uidetis, iudices, unius amici conſeruatam auxilio, & fide. nihil huic eripi poteſt, praeter hoc ſimulacrum priſtinae dignitatis, quod Caeſar ſolus tuetur, & ſuſtinet: quae quidem in miſerrimis rebus huic tamen tribuenda eſt maxima. niſi uero hoc mediocri uirtute effici poteſt, ut tantus ille uir tanti ducat hunc, & afflictum praeſertim, & abſentem, & in tanta fortuna ſua, ut aliena reſpicere magnum ſit, tanta oppugnatione maximarum rerum, quas gerit, atque geſſit, ut uel obliuiſci aliorum non ſit mirum, uel, ſi meminerit, oblitum eſſe, facile poſſit probare. multas equidem C. Caeſaris uirtutes, magnas, incredibilesq. cognoui: ſed ſunt ceterae maioribus quaſi theatris propoſitae, & paene populares. caſtris locum capere, exercitum inſtruere, expugnare urbes, aciem hoſtium profligare, hanc uim frigorum, hiememque, quam nos uix huius urbis tectis ſuſtinemus, excipere, his ipſis diebus hoſtem perſequi, tum, cum etiã ferae latibulis ſe tegant, atque omnia bella iure gentium conquieſcant: ſunt ea quidem magna: quis negat? ſed magnis excitata ſunt praemijs ad memoriam hominum ſempiternam. quo minus admirandum eſt, eum facere illa, qui immortalitatem concupiuerit. haec mira laus eſt, quae non poetarum carminibus, non annalium monumẽtis celebratur, ſed prudentium iudicio expenditur. equitem R. ueterem amicum ſuum, ſtudioſum, amantem, obſeruantem ſui, non libidine, non turpibus impenſis cupiditatum, atque iacturis, ſed experiẽtia patrimonij amplificandi labentem excepit, corruere non ſiuit, fulſit, et ſuſtinuit re, fortuna, fide, hodieq. ſuſtinet, nec amicum pendentem corruere patitur, nec illius animi aciem praeſtinguit ſplendor ſui nominis, nec mentis quaſi luminibus officit altitudo fortunae, & gloriae. ſint ſane illa magna, quae re uera magna ſunt: de iudicio animi mei, ut uolet, quiſque ſentiat: ego enim hanc in tantis opibus, tanta fortuna liberalitatem in ſuos, memoriam amicitiae, reliquis uirtutibus omnibus antepono. quam quidẽ uos, iudices, in nouo genere bonitatem inuſitatam claris, ac praepotentibus uiris non modo non aſpernari, ac refutare, ſed complecti etiam, & augere debetis; & eo magis, quod uidetis hos quaſi ſumptos dies ad labefactandum illius dignitatem. ex qua illi nihil detrahi poteſt, quod nõ aut fortiter ferat, aut facile reſtituat: amiciſſimum hominem ſi honeſtate ſpoliatum audierit, nec ſine magno dolore feret, nec id amiſerit, quod poſſe ſperet recuperari.

EXPLANATIO

HVNC *Poſtumum*, } non dubito, quin, Poſtumum, gloſſema ſit: nec dubitabit, opinor, qui, quo modo eum ſupra, infraq. Cicero appellet, obſeruabit. IN *foro non haberemus*. } amiſſo enim equeſtri cenſu, quem ad CD millia peruenire oportebat, equeſtrem ſimul ordinem, equitumq. propria ornamenta, ut clauatam tunicam, amiſiſſet. ita publico carere cogeretur. TVETVR, *& ſuſtinet tamen*. } conſeruato illi equeſtri cenſu. HVIC *tribuenda eſt maxima*. } ſumma dignitas Poſtumo, uel in afflicta eius fortuna, debetur: cum ex eo, de uirtute illius non mediocri liceat conijcere, quod Caeſar in tantibus rebus, quas in Gallia gerit, hunc tamen, & afflictum, & abſentem, in tanta ſua felicitate, magni ducat. MAIORIBVS *quaſi theatris propoſitae*, } illuſtriores, ac notiores. PAENE *populares*. } ut eas uel quilibet de populo iudicare poſsit. IVRE *gentium* } quod, ſine ſcripto iure, commune omnium debet eſſe. PATRIMONII *amplificandi* } cum ſperaret auctum iri a ſe patrimonium, regi pecuniam credidit. PENDENTEM *corruere* } haec tota ſententia tranſlatis uerbis exornatur. Hic olim, pro, Pendentem, erat, Pudentem. nos mendum, tranſlatione admoniti, ſuſtulimus. NEC *illius animi aciem praeſtinguit ſplendor ſui nominis*, } ſolent enim clari, & praepotentes uiri quaſi oculos interdum claudere afflictae amicorum fortunae. Ideo ſubiungitur: In nouo genere bonitatem &c. NEC *mentis quaſi luminibus* } tranſlatio ab iis, quarum altitudo lumini officit inferiorum aedium. Proprie lib. 2. off. Demoliri aedes iuſſus eſt, quarum altitudo officeret auſpiciis. Tranſlate in Bruto. Catonis luminibus obſtruxit haec poſteriorum quaſi exaggerata altius oratio. Non impedit, inquit, ſumma Caeſaris fortuna, & gloria, quo minus ea, quae debet, mens illius cernat, atque proſpiciat. IN *nouo genere* } in erigendis afflictis, req. fortuna, fide ſuſtinendis. QVASI *ſumptos* } de induſtria a maleuolis. DIES } qui cognoſcendae, & iudicandae Poſtumi cauſſae tribuentur. AD *labefactandum illius dignitatem*. } quae agitur in amici iudicio. AVT *facile reſtituat*: } nouis rebus geſtis. QVOD *poſſe ſperet recuperari*. } amiſſae enim damnum honeſtatis, quae res eſt, quae ſarcire umquam poſsit? magis igitur de Poſtumi laborat honeſtate, quam de ſua dignitate.

ORATIO

SATIS multa hominibus non iniquis haec eſſe debent, nimis etiam multa uobis, quos aequiſſimos eſſe confidimus. ſed ut omnium uel ſuſpicioni, uel maleuolentiae, uel crudelitati ſatisfiat: occultat pecuniam Poſtumus, latent regiae diuitiae; ecquis eſt ex tanto populo, qui bona C. Rabirij Poſtumi nummo ſeſtertio ſibi addici uelit? ſed, miſerum me, quanto haec dixi cum dolore. hem Poſtume, tu ne es Curij filius, C. Rabirij iudicio, & uoluntate filius, natura ſororis filius? tu ne ille in omnes tuos liberalis? cuius multos bonitas locupletauit, qui nihil profudiſti, nihil ullam in libidinem contuliſti? tua, Poſtume, nummo ſeſtertio a me addicuntur? o meum miſerum, acerbumq. praeconium. at hoc etiam optat miſer, ut condemnetur a uobis; ita bona ueneant, ut ſolidum ſuum cuique ſoluatur: nihil iam aliud, niſi fidem, curat: nec uos huic, ſi iam obliuiſci ueſtrae manſuetudinis uolueritis, quidquã praeterea poteſtis eripere. quod, iudices, ne faciatis, oro, obteſtorq. uos, atque eo magis, ſi aduenticia pecunia petitur ab eo, cui ſua non redditur, nam in eum, cui miſericordia opitulari debeat, inuidia quaeſita eſt. ſed iam, quoniam, ut ſpero, fidem, quam potui, tibi praeſtiti, Poſtume, reddam etiam lacrumas, quas debeo: quas quidem ego tuas in meo caſu plurimas uidi. uerſatur ante oculos luctuoſa nox meis omnibus, cum tu totum te cum tuis copijs ad me detuliſti. tu comitibus, tu praeſidio, tu etiam tanto pondere auri, quantum tempus illud poſtulabat, diſceſſum illud ſuſtentaſti. tu numquam meis me abſente liberis, numquam coniugi meae defuiſti. poſſum excitare multos reductos teſtes liberalitatis tuae: quod ſaepe audiui patri tuo, qui id feciſſet, magno adiumento iudicio capitis fuiſſe. ſed iam omnia timeo: bonitatis ipſius inuidiam reformido. iam indicat tot hominum fletus, quamſis carus tuis: & me dolor debilitat, includitq. uocem. uos obſecro, iudices, ut huic optimo uiro, quo nemo melior umquam fuit, nomẽ equitis R. & uſuram huius lucis, & ueſtrum conſpectum ne eripiatis. hic uos aliud nihil orat, niſi ut rectis oculis hanc urbem ſibi intueri, atque in hoc foro ueſtigium facere liceat: quod ipſum fortuna eripuerat, niſi unius amici opes ſubueniſſent.

EXPLANATIO

OCCVLTAT *pecuniam Poſtumus*, } fatebor quod obijcitur, occultari pecuniam a Poſtumo, latere apud eum regis diuitias, ideſt, ingentem pecuniae uim, cum fallacibus, fucoſisq. mercibus miſſam. NVMMO *ſeſtertio ſibi addici uelit?* } qui ea uelit emere uel minima pecunia, minimo pretio? Sic enim ueteres loquebantur. Epitome Liuiana lib. LV. Seſtertio nummo uenijt. Pedianus etiam bona Milonis, propter aeris alieni magnitudinem, uenijſſe ait ſemuncia: ideſt minimo: nam ſemuncia eſt uigeſima quarta pars aſsis. Et Valerius Max. lib. v. c. 2. in funere Hirtij, & Panſae ait eos, qui libitinam exercebant, petiiſſe, ut exſequiarum apparatus ſeſtertio nummo ipſis praebentibus addiceretur. Vitruuius quoque, ubi de Salapia loquitur: Areas diuiſit, nummoq. ſeſtertio ſingulis municipibus mancipio dedit.

CVRII} Dixi iam, duos Poſtumo patres fuiſſe, a quibus etiam duo ei lauta, & copioſa patrimonia relicta ſunt, Curium naturalem, adoptiuum Rabirium, matris fratrem: a quo praenomen, & nomen accepit: ut in adoptionibus mos erat. NIHIL *profudiſti, nihil ullam in libidinem contuliſti?*} ſupra: Non libidine, non turpibus impenſis cupiditatum, atque iacturis, ſed experientia patrimonij amplificandi labentem excepit. PRAECONIVM.} nam in auctione addicuntur a praecone bona. HOC *etiam optat miſer, ut condemnetur*} Non arbitror eum uelle de crimine obiecto condemnari: quod in orationis fine deprecatur, ſed tantum, ut, auctione facta bonorum ſuorum, ſolidum ſuum cuique ſoluatur. itaque ſubijcit Cicero: Nec uos huic, ſi iam obliuiſci ueſtrae manſuetudinis uolueritis, quidquam praeter ea poteſtis eripere. SI *iam obliuiſci ueſtrae manſuetudinis uolueritis*,} Si ueſtrae manſuetudinis obliti, condemnare uelitis eum illius pecuniae nomine, quam a Gabinio ad eum perueniſſe dixit accuſator. nam, & ſi, quantam pecuniam Gabinio datam credidiſtis, tantam ex eius bonis recipi non licuit: non ideo tamen ſequitur, ut, quae pecunia non inuenitur, ad Poſtumum peruenerit. tantumq. abeſt, ut haec aduenticia pecunia, de qua reus eſt, ab eo peti debeat, ut nec ea, quam ipſe regi credidit, ei reddita ſit. Quare condemnari, & uenire cupit ſua bona, non ut ex ijs redacta pecunia ſoluatur populo, quae non debetur; quandoquidem nihil ex ea Poſtumus accepit, quam Gabinio datam eſſe iudicatum eſt; ſed ut amicis ſuis, a quibus mutuam ſumpſit, ut regi crederet, omnino ſatisfiat. laborat enim nulla de re, praeterquam de fide ſua. IN *meo caſu*} cum eiectus eſt iniuſtiſsima Clodij rogatione. MVLTOS} non enim teſtis unus ego ſum liberalitatis tuae. REDVCTOS} qui non adſunt, ſed alibi alius rem ſuam agit. poſſum, igitur, teſtes multos excitare, & in iudicium reducere, ut de tua liberalitate teſtimonium dicant. PATRI *tuo*,} naturali, non adoptiuo. MAGNO *adiumento*} apparet abſolutum eſſe. abſolutionis autem magnam fuiſſe cauſſam, quod multos in iudicium adduxerit teſtes liberalitatis ſuae. NOMEN *equitis Ro.*} eques enim Romanus, equeſtrem ei cenſum ſi eripueritis, non erit. VSVRAM *huius lucis*,} domicilium urbis Romae. damnatus enim a uobis, ibit in exſulium. VESTRVM *conſpectum*} hoc addidit ad commouendam ex Poſtumi in eos amore miſericordiam. Qui carere inquit, ueſtro conſpectu ſine ſummo dolore non poteſt, cur eum a uobis eijciendum putetis? RECTIS *oculis*} ut aſpicere ſibi hanc urbem praeſenti, non reſpicere liceat abſenti. QVOD *ipſum*} caruiſſet enim publico, equeſtri cenſu amiſſo, niſi C. Caeſar eum illi conſeruaſſet. ſupra. Niſi C. Caeſaris, ſumma in omnes, incredibilis in hunc eadem liberalitas exſtitiſſet, nos hunc Poſtumum iampridem in foro non haberemus. Et poſt: Nihil huic eripi poteſt, praeter hoc ſimulacrum priſtinae dignitatis, quod Caeſar ſolus tuetur, & ſuſtinet. FORTVNA} & hoc ad mouendam miſericordiam pertinet. multi enim ſua nequitia, ſuisq. uitijs bona perdiderunt: quibus miſericordia non debetur. Poſtumo autem non turpes impenſae cupiditatum, atque iacturae, ſed experientia patrimonij amplificandi, damno, atque exitio fuit. quam culpam fortuna ſuſtinet, OPES} ſupra: Equitem Romanum, ueterem amicum ſuum, labentem excepit, corruere non ſiuit, fulſit, & ſuſtinuit re, fortuna, fide.

IN . ORATIONEM . CICERONIS
PRO . M . MARCELLO
PAVLLI . MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

M. CLAVDIVS *Marcellus, plebeij generis, (nam & Claudij, Pulchrorum, Neronumq. cognomine, patricij fuere) nobilis tamen ex maioribus, & ſua uirtute clarus, geſto conſulatu cum Ser. Sulpicio Rufo, iuriſconſulto celeberrimo, ciuili bello Pompeium ſecutus eſt: uictusq. Pharſalica pugna, neque cum ijs, qui bellum in Africa renouandum putarunt, ſua conſilia coniunxit, neque ad Caeſarem uictorem, impetrandae ueniae cauſſa, ſupplex ire uoluit: Mitylenas, urbem a bello, & a belli ſuſpicione remotam, ſe contulit: ibi ſatis diu, nullo reuertendi in patriam ſtudio, commoratus, cum in publica calamitate conſcientia ſe mentis optimae conſolaretur, & in litteris uiueret, reditum ei ſenatus a Caeſare impetrauit. quo beneficio gratiae ſunt a multis actae: Cicero autem, Marcelli amantiſſimus, luculenta, quae exſtat, oratione, & gratias egit, & ita Caeſarem laudauit, ut accedere nihil poſſet. Qua de re non alienum uidetur ea recitare, quae ad Sulpicium ſcripſit his uerbis. Fecerat hoc ſenatus, ut, cum a L. Piſone mentio eſſet facta de Marcello, & cum C. Marcellus ſe ad Caeſaris pedes abieciſſet, cunctus conſurgeret, & ad Caeſarem ſupplex accederet. noli quaerere: ita mihi pulcher hic dies uiſus eſt, ut ſpeciem aliquam uidere uiderer, quaſi reuiuiſcentis reip. itaque, cum omnes ante me rogati gratias Caeſari egiſſent, ego rogatus mutaui meum conſilium. nam ſtatueram, non mehercule inertia, ſed deſiderio priſtinae dignitatis, in perpetuum tacere. fregit hoc meum conſilium & Caeſaris magnitudo animi, & ſenatus officium. itaque pluribus uerbis egi Caeſari gratias. Hic de Marcelli ſumma eloquen*

tia, quia non pertinet ad orationis argumentum, nihil addam. illud omittendum non uidetur, cum in patriam rediret, a P. Magio Chilone, familiari ſuo, interfectum eſſe. de quo Sulpicij ad Ciceronem exſtat epiſtola. Et quamquam propter Marcellum habita oratio ſit: ad conciliandam tamen, & colligendam Caeſaris beneuolentiam digreditur Cicero in eam partem, ut de querella eius, & de ſuſpicione, qui ſe inſidias metuere dixerat, accurate diſputet: ac primum, non eſſe timendum, oſtendat; cum nemo tam ingratus, tamq iniuſtus eſſe poßit, qui, cuius in anima reſp. conſiſtit, & a cuius uita omnium uita pendet, eum exſtinctum uelit: deinde & ſuo, & reip. nomine hortetur, atque obſecret, ut ſuae uitae conſulat: poſtremo non excubias modo, cuſtodiasq. bonorum ciuium pro ſalute illius, uerum etiam laterum, & corporum oppoſitus contra uim polliceatur. Habita eſt, Caeſare III. *& M. Lepido cos. uictis iam iterum in Africa cum Iuba rege Pompeianis.*

M. TVLLII

M. TVLLII. CICERONIS
PRO. M. MARCELLO
ORATIO. XL

DIVTVRNI *ſilentij, P. C. quo eram his temporibus uſus, non timore aliquo, ſed partim dolore, partim uerecundia, finem hodiernus dies attulit, idemq. initium, quae uellem, quaeq. ſentirem, meo priſtino more dicendi. tantam enim mãſuetudinem, tam inuſitatam inauditamq. clementiam, tãtum in ſumma poteſtate rerum omnium modum, tam denique incredibilem ſapientiam, ac paene diuinam tacitus praeterire nullo modo poſſum. M. enim Marcello uobis, P.C. reiq. pub. reddito, non ſolum illius, ſed meam etiam uocem & auctoritatem & uobis, & reip. conſeruatam, ac reſtitutam puto. dolebam enim, P. C. ac uehementer angebar, cùm uiderem, uirum talem, qui in eadẽ cauſſa, in qua ego, fuiſſet, non in eadem eſſe fortuna: nec mihi perſuadere poteram, nec fas eſſe ducebam, uerſari me in noſtro uetere curriculo, illo, aemulo atque imitatore ſtudiorum ac laborum meorum quaſi quodam ſocio a me & comite diſtracto. ergo & mihi meae priſtinae uitae conſuetudinem, C. Caeſar, interclusam aperuiſti, & his omnibus ad bene de omni rep. ſperandum quaſi ſignum aliquod ſuſtuliſti. intellectum eſt enim mihi quidem in multis, & maxime in me ipſo, ſed paullo ante omnibus, cum M. Marcellum ſenatui, populoq. R. & reip. conceſſiſti, commemoratis praeſertim etiam offenſionibus, te auctoritatem huius ordinis, dignitatemq. reip. tuis uel doloribus, uel ſuſpicionibus anteferre. ille quidem fructum omnis ante actae uitae hodierno die maximum cepit cum ſummo conſenſu ſenatus, tum praeterea iudicio tuo grauiſſimo, & maximo. ex quo profecto intelligis, quanta in dato beneficio ſit laus, cum in accepto tanta ſit gloria. eſt uero fortunatus ille, cuius ex ſalute non minor paene ad omnes, quam ad illum uentura ſit, laetitia peruenerit. quod quidem ei merito, atque optimo iure contigit. quis enim illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium ſtudio, aut innocentia, aut ullo laudis genere praeſtantior? nullius tantum eſt flumen ingenij, nulla dicendi, aut ſcribendi tanta uis, tanta copia, quae, non dicam exornare, ſed enarrare, C. Caeſar, res tuas geſtas poſſit: tamen affirmo, & hoc pace dicam tua, nullam in his eſſe laudem ampliorem, quam eam, quam hodierno die conſecutus es. ſoleo ſaepe ante oculos ponere, idq. libenter crebris uſurpare ſermonibus; omnes noſtrorum imperatorum, omnes exterarum gentium potentiſſimorumq. populorum, omnes clariſſimorum regum res geſtas, cum tuis nec contentionum magnitudine, nec numero proeliorum, nec uarietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec diſſimilitudine bellorum poſſe conferri; nec uero diſiunctiſſimas terras citius cuiuſquam paſſibus potuiſſe peragrari, quam tuis, non dicam curſibus, ſed uictorijs luſtratae ſunt. quae quidem ego niſi ita magna eſſe fatear, ut ea uix cuiuſquam mens, aut cogitatio capere poſſit, amens ſim: ſed tamen ſunt alia maiora. nam bellicas laudes ſolent quidam extenuare uerbis, easq. detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriae ſint imperatorum: & certe in armis militum uirtus, locorum opportunitas, auxilia ſociorum, claſſes, commeatus multum iuuant: maximam uero partem quaſi ſuo iure fortuna ſibi uindicat, &, quidquid eſt proſpere geſtum, id paene omne ducit ſuum. at uero huius gloriae, C. Caeſar, quam es paullo ante adeptus, ſocium habes neminem: totum hoc, quantumcũque eſt, quod certe maximũ eſt, totũ eſt, inquam, tuum: nihil ſibi ex iſta laude centurio, nihil praefectus, nihil cohors, nihil turma decerpit: quin etiam illa ipſa rerum humanarum domina Fortuna in iſtius ſocietatem gloriae ſe non offert, tibi concedit, tuam eſſe totam, & propriam fatetur: numquam enim temeritas cum ſapientia commiſcetur, nec ad conſilium caſus admittitur. domuiſti gentes, immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes: ea tamen uiciſti, quae & naturam, & condicionem, ut uinci poſſent, habebant. nulla eſt enim tanta uis, tanta copia, quae non ferro, ac uiribus debilitari, frangiq. poſſit. uerum, animum uincere, iracundiam cohibere, uictoriam temperare, aduerſarium nobilitate, ingenio, uirtute praeſtantem non modo extollere iacentem, ſed etiã amplificare eius priſtinam dignitatem, haec qui faciat, non ego eum cum ſummis uiris comparo, ſed ſimillimum deo iudico. itaque, C. Caeſar, bellicae tuae laudes celebrabuntur illae quidem non ſolum noſtris, ſed paene omnium gentium litteris, atque linguis; neque ulla umquam aetas de tuis laudibus conticeſcet: ſed tamen eiuſmodi res neſcio quo modo, etiam dum audiũtur, aut dum leguntur, obſtrepi clamore militum uidentur, & tubarum ſono. at uero, cum aliquid clementer, manſuete, iuſte, moderate, ſapienter factum, in iracundia praeſertim, quae eſt inimica conſilio, & in uictoria, quae natura inſolens, & ſuperba eſt, aut audimus aut legimus, quo ſtudio incendimur non modo in geſtis rebus, ſed etiam in fictis? ut eos ſaepe, quos numquam uidimus, diligamus. te uero, quem praeſentem intuemur, cuius mentem, ſenſusque, & os cernimus, ut, quidquid belli fortuna reliquum reip. fecerit, id eſſe saluum uelis, quibus laudibus efferemus? quibus ſtudijs proſequemur? qua beneuolentia complectemur?*

EXPLA-

EXPLANATIO

DIVTVRNI *ſilentij, P. C.*} prima orationis uerba ad ſenatum, reliqua ad Caeſarem omnia diriguntur. habenda enim ratio fuit ordinis ampliſsimi tum dignitatis gratia, tum etiam, quia, cum ageretur de Marcello, ſupplex ad Caeſarem cunctus acceſſerat, & reditum precibus impetrauerat. Diuturni ſilentij: quia perpetuo tacuerat in ſenatu, a quo tempore, impetrata a Caeſare uenia, in urbem redierat. NON *timore aliquo,*} captat a Caeſare beneuolentiam, cum ſe non timuiſſe oſtendit, ne, liberius de rep. loquens, eum offenderet: in quo clementiam eius, animiq. magnitudinem declarat. Quod autem hic dicit, Non timòre aliquo. ſcribit ad Sulpicium, Non mehercule inertia. & quod hic ſubiungit, Partim dolore ibi, Deſiderio priſtinae dignitatis: ex quo naſcebatur dolor. VERECVNDIA,} contra quem enim armis pugnaſſem, eo praeſente in ſenatu uerba facere uerecundia prohibebat. hodiernus autem dies, Marcello reſtituto, quaſi reuiuiſcens rep. mihi animum reddidit: non ſolum, ne poſthac taceam, uerum etiam, ut pro meo ſenſu, quemadmodum antea ſolebam, libere loquar. MANSVETVDINEM} humanitatem. id oſtendunt illa uerba pro lege Manilia: Humanitate iam tanta eſt, ut difficile dictu ſit, utrum hoſtes magis uirtutem eius pugnantes timuerint, an manſuetudinem uicti dilexerint. TAM *inuſitatam, inauditamq. clementiam,*} ut ignoſcatur ei primum, qui contra pugnauerit; deinde ei, qui uictus ad clementiam uictoris confugere noluerit, malueritq. in externis locis, quam in patria procul a ſuis uitam ducere. MODVM,} quem enim de medio pro ſumma poteſtate facile poteſt tollere, incolumem eſſe uult. SAPIENTIAM,} in cognoſcenda Marcelli uirtute; qua diutius carere non poſſe remp. intelligit. AC *paene diuinam*} hic non omnino, quod eſt deorum, homini tribuit, ſed ſimilitudinem quandam: alibi tamen humana bona cum diuinis confert, ut lib. 2. de Nat. de. Diuina liberalitas: pro Milone, Diuina mente: lib. 1. de Orat. Homo diuinus in dicendo. AVCTORITATEM} temporum calamitatem ademptam. de qua ſcripſit ad Sulpicium: ſtatueram, non mehercule inertia, ſed deſiderio priſtinae dignitatis, in perpetuum tacere. NON *in eadem eſſe fortuna:*} non mecum ſimul patria frui. IMITATORE} hoc utitur uerbo, quia Marcellus aetate minor. DISTRACTO.} dolorem ſignificat, ex dirempta ſuperiorum temporum coniunctione. IN *noſtro ueteri curriculo,*} in dicenda de rep. ſententia. INTELLECTVM *eſt enim mihi quidem in multis, & maxime in me ipſo, ſed paullo ante omnibus,*} ratio, cur proxime dixerit: His omnibus ad bene de omni rep. ſperandum quaſi ſignum aliquod ſuſtuliſti. Quod ad me attinet, inquit, iam intellexeram, cum in multis a te reſtitutis, tum in me ipſo maxime, te auctoritatẽ huius ordinis, dignitatemq. reip. tuis uel doloribus, uel ſuſpicionibus anteferre: ſed quod ego aliquanto ante in multis, & in me ipſo, idem hodierno omnes die in ſalute Marcelli intellexerunt. cum enim eum, qui ſe tibi inimicum non modo in bello, ſed etiam, poſtea quam uictus eſt, ita eſſe oſtenderit, ut ueniam a te petere, & ſe tibi, ſicut multi, credere noluerit; quae pertinacia ſummi index odij uidebatur; ſenatui, populoq. Romano, & reip. conceſſeris: plus a te ſenatui, & reip. quam tuis uel doloribus, uel ſuſpicionibus tribui, omnes intellexerunt. Hoc ſenſu, cum antea legeretur, In omnibus, particulam, In, delendam putaui: ut ad illud, Mihi quidem in multis, referatur hoc, ſed paullo ante omnibus, cum M. Marcellum ſenatui, populoq. Romano, & reip. conceſsiſti. REIP.} quae ſenatum, populumq. Romanum, praeterea imperium omne complectitur. OFFENSIONIBVS,} iniurijs a Marcello acceptis, praeſertim quod ei ſe, armis iam uictus dedere recuſaſſet. quo facto cum acerbior in Caeſarem eſſe, tum de clementia eius, & fide male ſentire uidebatur. Eandem rem ſcribit ad Sulpicium his uerbis. Ipſe Caeſar, accuſata acerbitate Marcelli, (ſic enim appellabat) laudataq. honorificentiſsime & aequitate tua. & prudentia, repente praeter ſpem dixit, ſe ſenatui roganti de Marcello ne hominis quidem cauſſa negaturum. DIGNITATEMQ. *reip.*} quae, Marcello, conſulari uiro, reſtituto, conſeruari & augeri uideretur. DOLORIBVS} propter ſuperiorum temporum offenſiones. SVSPICIONIBVS} ne, reſtitutis ijs, qui contra te pugnaſſent, ipſe tibi ex occulta aliqua coniuratione periculum creares. CVM *in accepto tanta ſit gloria.*} gloriã cum ſalute Marcellus a te reſtitutus adipiſcitur: quia, quod in eum rogante ſenatu beneficium contuliſti, uirtutis illius eſſe fructũ omnes intelligunt. VENTVRA *ſit,*} quia Marcello nondum cognita res erat. quo enim diẽ Caeſar ſenatui roganti Marcellum conceſsit, eo ipſo die gratias ei Cicero, cum ſententiam ſuo loco rogatus eſt, egit hac oratione. ATQVE *optimo iure*} auget, poteſt enim aliquid alicui merito contingere, non tamen optimo iure. NOBILITATE} conteſtata maiorum uirtute. Dixi iam, plebeij generis homines, item ut patricios, nobiles uocari, propter maiorum honores, & magna in remp. merita. nam Decij, Domitij, Publilij, Bruti, Metelli, Marcelli, nobiles, & plebeij tamen generis. paullo poſt nobiliſsimam uocat Marcellorum familiam. INNOCENTIA,} uidetur plus aliquid innocentia ſignificare, quam probitas. nam cum Cicero probitatem iam Marcello tribuerit, rurſus eidem, quaſi priore laude non contentus, innocentiam tribuit. NVLLIVS *tantum eſt flumen ingenij,*} nullius hominis, non, nullius ingenij. nam quod ſecundo caſu duae ſimul res ponantur, inuſitatum non eſt. Phil. 14. Ad bellum profectus A. Hirtius: cuius imbecillitatem ualetudinis, animi uirtus, & ſpes uictoriae confirmauit. RES *tuas geſtas*} diſcat lector, unde laudandi materiam ſumat. ſumet enim, hoc adductus exemplo, non ex ipſa tantum propoſita re, ſed aliarum quoque rerum, quae magnae putentur, comparatione. NEC *uero diſiunctiſſimas terras citius cuiuſquam paſſibus potuiſſe peragrari,*}

peragrari,} ſimile illud pro lege Manilia: Qui ſaepius cum hoſte conflixit, quam quiſquam cum inimico concertauit: plura bella geſsit, quam ceteri legerunt: plures prouincias confecit, quam ceteri concupiuerunt. NON *dicam curſibus,*} nam id mirum non eſſet. opponit curſus paſsibus. LVSTRATAE *ſunt.*} obitae ſunt. nam, luſtrare, interdum eſt circuire: ut lib. 1. de Nat. de. Mercurij ſtella anno fere uertente ſigniferum luſtrat orbem. Ibidem lib. 2. Totam licet animis, tamquam oculis, luſtrare terram. Luſtrare autem plus eſt, quam peragrare. nam qui peragrat, pertranſit: qui luſtrat, ambit: quo plus temporis requiritur. SVNT *alia maiora.*} ut clementiae laus. MAXIMAM *uero partem quaſi ſuo iure fortuna ſibi uindicat,*} comparationem propriae laudis cum ijs rebus, quae a fortuna dantur, ab Iſocrate ſumpſit: aut ſimilitudine diuini ingenij in eandem ſententiam incurrit. ille ſic ἐν τῷ παραγραφικῷ. τῶν μὲν τοιούτων ἔργων, ὅσα μετὰ κινδύνων πέπρακται, τὸ πλεῖστον ἄν τις μέρος τῇ τύχῃ μεταδοίη: τῆς δ' εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς μετριότητος οὐδεὶς ἂν ἄλλ' ἢ τὴν ἡμετέραν γνώμην αἰτιάσαιτο. NIHIL *ſibi ex iſta laude centurio, nihil praefectus,*} hic equitum, ille peditum dux. NIHIL *cohors, nihil turma decerpit.*} cohors, peditum ſexcentorum, auctore apud Gellium Cincio in libro de re militari: turma, equitum triginta. DOMVISTI *gentes*} locus amplificandi ex comparatione. IMMANITATE *barbaras,*} Gallos Germanos, Britannos. MVLTITVDINE *innumerabiles,*} hoc ad Gallos maxime, pertinet: qui ſaepe in Italiam, cum ſuis capi ſedibus non poſſent, irruperunt. OMNI *copiarum genere*} peditatu, ijs etiam, ut in Britannia, qui ex eſſedis pugnarent. ET *naturam, & condicionem, ut uinci poſſent,*} communem omnium gentium naturam, propriam illarum condicionem. OBSTREPI} feſtiue: minus enim auditur in ſtrepitu. parum tamen, ut mihi uidetur, uſitate, Obſtrepi res uidentur. SONO.} clangore. QVAE *eſt inimica conſilio,*} Horatius. Ira furor breuis eſt. animum rege: qui niſi paret, „ Imperat: hunc fraenis, hunc tu compeſce catenis. QVAE *natura inſolens, & ſuperba eſt,*} ad Sulpicium: Nec id uictoris uitio, quo nihil moderatius, ſed ipſius uictoriae, quae ciuilibus bellis ſemper eſt inſolens. Ad eundem: Miſerius nihil, quam ipſa uictoria: quae etiam ſi ad meliores uenit, tamen eos ipſos ferociores, impotentioreſq. reddit.

ORATIO

PARIETES *mediusfidius, C. Caeſar, ut mihi uidetur, huius curiae tibi gratias agere geſtiunt, quod breui tempore illa futura ſit auctoritas in his maiorum ſuorum & ſuis ſedibus. equidem, cum C. Marcelli, uiri optimi, & commemorabili pietate ac uirtute praediti, lacrumas modo uobiſcum uiderem, omnium Marcellorum meum pectus memoria effodit. quibus tu etiam mortuis, M. Marcello conſeruato, dignitatem ſuam rediſti; nobiliſſimamq. familiam, iam ad paucos redactam, paene ab interitu uindicaſti. hunc tu igitur diem tuis maximis, & innumerabilibus gratulationibus iure antepones. haec enim res unius eſt propria Caeſaris: ceterae duce te geſtae, magnae illae quidem, ſed tamen multo magnoq. comitatu: huius autem tu idem & dux es, & comes: quae quidem tanta eſt, ut trophaeis, & monumentis tuis nonnulla umquam allatura ſit finem aetas: nihil enim eſt opere, aut manu factum, quod aliquando non conficiat, & conſumat uetuſtas: at uero haec tua iuſtitia, & lenitas animi floreſcet quotidie magis, ita, ut, quantum operibus tuis diuturnitas detrahet, tantum afferat laudibus.*

EXPLANATIO

GRATIAS *agere geſtiunt,*} dat ſenſum rebus inanimis, poetica licentia: de quo diximus pro lege Manilia, in eo loco: Qua celeriter, Pompeio duce belli impetus nauigauit. BREVI *tempore*} tacita ad Caeſarem cohortatio pro ſalute bonorum ciuium. IN *his maiorum ſuorum, & ſuis ſedibus.*} hunc locum uacare mendo, uix mihi quiſquam perſuadebit. qui ſunt enim iſti maiores? ſi parietum: quid abſurdius? quorum igitur? Praeterea, Maiorum ſuorum, unde pendet? ſi enim coniungatur cum, Illa auctoritas; quod poſtulare ſententia uidetur: illud per ſe non conſiſtet, Et ſuis ſedibus. nam particula, Et, exigit hunc ordinem, In his ſedibus maiorum ſuorum, & ſuis. magna ſane perturbatio. niſi ſiquis dicat, cum ſenſus tribuatur parietibus in eo, Gratias tibi agere geſtiunt, ijſdem poſſe tribui, Maiorum ſuorum. C. MARCELLI,} qui ſe ad Caeſaris pedes abiecerat. Is eſt, qui cum L. Lentulo conſul fuit anno primo ciuilis belli. alter autem C. Marcellus, M. Marcelli frater patruelis, non germanus, ut Suetonius docet, conſulatum geſſerat anno proximo ſuperiore cum L. Paullo. EFFODIT:} acerbo dolore percuſſit: quod eorum gentilem pro ſalute optimi fratris lacrumantem uiderem. FAMILIAM,} non gentem. nam gens in plures familias diuiditur, ut Claudia in Pulchros, Nerones, Marcellos, Cornelia in Scipiones, Lentulos, Sullas, Cinnas, Dolabellas, Merulas, GRATVLATIONIBVS} ob uictorias. COMITATV:} nemo enim ſolus uincit. HAEC *tua iuſtitia,*} clementiam iuſtitiam appellat, habita ratione uirtutis & dignitatis M. Marcelli: quem ſi Caeſar, talem, tantumq. uirum, carere patria, & in illa miſera fortuna diutius eſſe pateretur, iniuſte faceret. LENITAS *animi*} nondum clementiam nominat: ne Caeſar hoſti pepercisse uideatur, & ueterum inimicitiarum memoria renouetur. ſed paullo poſt, cum eam nominari neceſſe eſſet, propter uerbum, Occidiſſemus; dixit, Clementiae tuae iudicio. LAVDIBVS} nam opera non ſunt laudes, ſed monumenta laudum: iuſtitia autem, & lenitas animi laudes uere ſunt.

ORATIO

ET ceteros quidem omnes uictores bellorum ciuilium iam ante aequitate, & miſericordia uiceras; hodierno uero die te ipſum uiciſti. uereor, ne ut hoc, quod dicam, perinde intelligi auditu poſſit, atque ego ipſe cogitans ſentio. ipſam uictoriam uiciſſe uideris, cum ea ipſa, quae illa erat adepta, uictis remiſiſti. nam, cum ipſius uictoriae condicione iure omnes uicti occidiſſemus, clementiae tuae iudicio conſeruati ſumus. recte igitur unus inuictus es, a quo etiam ipſius uictoriae condicio uisq. deuicta eſt. atque hoc C. Caeſaris iudicium, P. C. quam late pateat, attendite.

EXPLANATIO

VEREOR *ut hoc dicam,*} quod alibi docuimus, tota ſententia differunt, uereor ut, &, uereor ne: uereor ut, de re dicitur, quam cupimus contingere, ſed ueremur, ne non contingat: ut ad Terentiam; ſin homo amens diripiendam urbem daturus eſt; uereor, ut Dolabella ipſe ſatis uobis prodeſſe poſsit. Vereor ne, de re dicitur, quae ſi eueniat, doleamus; ſed ueremur, ne eueniat: ut ad Caecinam: Vereor, ne deſideres officium meum. Lego igitur hic cum uno Cardinalis Borromaei, & altero Maffeiorum libro, Vereor, ut hoc, quod dicam, perinde intelligi auditu poſsit, atque ego ipſe intelligens ſentio. Nec aliter legit, hunc locum recitans, in Diuin. Pedianus. Fuluij Vrſini liber diſſentit in uerbis, non tamen in ſententia: habet enim: Vereor, ne hoc quod dicam, non perinde. quod idem ualet. nam, ne non, ſunt pro ut. IPSAM *uictoriam uiciſſe uideris,*} durum hoc uideri poſsit, niſi antecedentibus leniatur. quo de genere quid ſenſerit Aſconius, oſtendam. nam cum illud in Diuin. interpretaretur, Etiam ſi tacent, ſatis dicunt: ſubiunxit: Tale illud eſt: cum tacent, clamant: &, Victoriam ipſam uiciſſe uideris: &, Philoſophandum eſt, etiam ſi non eſt philoſophandum. Haec in loco nec ὀξύμωρα, nec κακόζηλα iudicanda ſunt: aut enim inferioribus dictis, aut ſupra poſitis leniuntur: ut eſt illud: Vereor, ut hoc, quod dicam, perinde intelligi poſsit auditu, atque ego ipſe cogitans ſentio. QVAE *illa erat adepta,*} fortunas, patriam, uitamq. multorum, quae cum uictoriae eſſent, uictis tamen a te remiſſa & reſtituta ſunt. OCCIDISSEMVS,} magna uis in hoc uerbo. factum enim dicit, quod ipſius uictoriae condicione fieri facile potuit. quo plus additur ad Caeſaris laudem, qui conſeruet eos, qui iam occiderant. CLEMENTIAE *tuae iudicio*} ne repente, nullo conſilio, Caeſar ad ignoſcendum adductus eſſe uideatur, clementiam cum iudicio coniunxit: quod ideo clementia ſit uſus, quia talibus uiris, qui ſua dignitate auctoritatem & ſpeciem reip. ſuſtinerent, ignoſcendum eſſe iudicarit. A QVO *etiam ipſius uictoriae uis, condicioq. deuicta eſt.*} & hoc ad leniendum illud ſpectat, ipſam uictoriam uiciſſe uideris. QVAM *late pateat,*} ne quis illud ad unum ſpectare Marcellum exiſtimet.

ORATIO

OMNES enim, qui ad illa arma fato ſumus neſcio quo reip. miſero funeſtoq. cōpulſi, etſi aliqua culpa tenemur erroris humani, a ſcelere certe liberati ſumus. nam, cum M. Marcellum, deprecantibus uobis, reip. conſeruauit; memet mihi & item reip. nullo deprecante, reliquos ampliſſimos uiros & ſibi ipſis, & patriae reddidit, quorū & frequentiam, et dignitatem hoc ipſo in conſeſſu uidetis; non ille hoſtes induxit in curiam, ſed iudicauit a pleriſque ignoratione potius, & falſo atque inani metu, quam cupiditate, aut crudelitate bellum eſſe ſuſceptum. quo quidem in bello ſemper de pace agendum, audiendumq. putaui; ſemperq. dolui, non modo pacem, ſed orationem etiam ciuium pacem efflagitantium repudiari. neque enim ego illa, nec ulla umquam ſecutus ſum arma ciuilia: ſemperq. mea conſilia pacis, & togae ſocia, non belli, atque armorum fuerunt. hominem ſum ſecutus priuato officio, non publico: tantumque apud me grati animi fidelis memoria ualuit, ut nulla non modo cupiditate, ſed ne ſpe quidem, prudens & ſciens tamquam ad interitum ruerem uoluntarium. quod quidem meum conſilium minime obſcurum fuit. nam & in hoc ordine, integra re, multa de pace dixi; & in ipſo bello eadem etiam cum capitis mei periculo ſenſi. ex quo nemo erit tam iniuſtus rerum aeſtimator, qui dubitet, quae Caeſaris de bello uoluntas fuerit, cum pacis auctores conſeruandos ſtatim cenſuerit, ceteris fuerit iratior. atque id minus mirum uideretur fortaſſe tum, cum eſſet incertus exitus, & anceps fortuna belli: qui uero uictor, pacis auctores diligit, is profecto declarat, maluiſſe ſe non dimicare, quā uincere. atque huius quidem rei M. Marcello ſum teſtis.

EXPLANATIO

FATO} non in Caeſarem odio, ſed fato reip. & fato neſcio quo, & fato miſero, funeſtoq. nec adducti, ſed compulſi. quae omnia mitigant, excuſatione quadam, iram Caeſaris, cum praeſertim ſequatur culpae confeſsio: quam tamen non criminis, ſed erroris humani culpam uocat, ac ne culpam quidem ſimpliciter, ſed aliquam culpam. A. SCELERE *certe liberati ſumus*} liberati a Caeſare: qui ſi

nos hoſtium loco habuiſſet, non induxiſſet in curiam: induxit: ſcelere igitur liberauit: oſtendit enim, de noſtro facto quid ſentiret. NVLLO *deprecante*, } auget Caeſaris beneficium, oratorie potius, quam uere: nam gener eius Dolabella deprecatus eſt: ut in ep. ad Att. Et ad Marcellum: Nos cura, & dolore proximi ſumus, precibus tardiores, quod ius adeundi, cum ipſi deprecatore eguerimus, non habemus. IGNORATIONE} quae peccatum excuſat. ignoratione autem cauſſae Caeſaris & Pompeij: cum eam, quam defenderunt, optimã, eam, quam oppugnarunt, peſsimam putant. METV, } Caeſaris. quem, ſi uinceret, crudelem fore putabant: cum eum eſſe leniſsimum, & clementiſsimum, res ipſa docuerit. infra: Non enim tua culpa eſt, ſi te aliqui timuerunt. CVPIDITATE} honorum, opum, earum rerum, quas qui ſine nouis rebus aſſequi ſe poſſe diffidunt, ciuile bellum excitant. CRVDELITATE} ut occiderent, quos oderant. hac enim ſpe maxime ciuilia arma capiuntur. SEMPERQ. *dolui, non modo pacem, ſed orationem etiam ciuium pacem efflagitantium repudiari*. } tacite Pompeianos, ut bellandi cupidos, accuſat: & Caeſari gratificatur. nec tamen dicit, quod non eſſet. nam ad Sulpicium, incideram, inquit, in hominum pugnandi cupidorum inſanias. Ad Plancium: Qui me, haec praedicentem, malebant nimium timidum, quam ſatis prudentem exiſtimari. Ad Varronem: Vidi noſtros amicos cupere bellum, hunc autem non tam cupere, quam non timere. Ad Tironem: incidi in ipſam flammam ciuilis diſcordiae, uel potius belli: cui cum cuperem mederi, &, ut arbitror, poſſem, cupiditates certorum hominum impedimento mihi fuerunt. PRIVATO *officio, non publico*: } quia Pompeio debebam: non quia Caeſaris cauſſam condemnarem. Et hoc ad colligendam Caeſaris beneuolentiam. PRVDENS *& ſciens tamquam ad interitum ruerem uoluntarium*. } cauſſam ſcribit ad Marcellum: Non enim ijs rebus pugnabamus, quibus ualere poteramus, conſilio, auctoritate, cauſſa, ſed lacertis, & uiribus, quibus pares non eramus. uicti ſumus igitur. Ad Torquatum: Docebam, pilis, & gladijs, non conſilijs, neque auctoritatibus noſtris de iure publico diſceptari. Ad Caecinam: Vel officio, uel fama bonorum, vel pudore uictus, ut in fabulis Amphiaraus, ſic ego prudens & ſciens ad peſtem ante oculos poſitam ſum profectus. quo in bello nihil aduerſi accidit non praedicente me. Ruerem: impulſus accepti beneficij memoria. INTEGRA *re*, } ante bellum. ETIAM *cum capitis mei periculo*, } propter hominum pugnandi cupidorum inſanias. CAESARIS *de bello uoluntas*} aliena fuit a bello, ſiquidem eos, qui bellum diſſuaſerunt, conſeruat. CETERIS *fuerit iratior*. } quibus nondum ignouit, quia ſcit eos auctores belli fuiſſe. CVM *eſſet incertus exitus, & anceps fortuna belli*: } apparet, hoc tempore confectum fuiſſe bellum Africanum. HVIVS *rei*} optimae de pace uoluntatis.

ORATIO

NOSTRI enim ſenſus, ut in pace ſemper, ſic tum etiam in bello congruebant. quoties ego eum, & quanto cum dolore uidi cum inſolentiam certorum hominum, tum etiam ipſius uictoriae ferocitatem extimeſcentem? quo gratior tua liberalitas, C. Caeſar, nobis, qui illa uidimus, debet eſſe. non enim iam cauſſae ſunt inter ſe, ſed uictoriae comparandae. uidimus tuam uictoriam proeliorum exitu terminatam, gladium uagina uacuum in urbe non uidimus. quos amiſimus ciues, eos uis Martis perculit, non ira uictoriae: ut dubtare debeat nemo, quin multos, ſi fieri poſſet, C. Caeſar ab inferis excitaret, quoniam ex eadem acie conſeruat quos poteſt. alterius uero partis nihil amplius dicam, quam, id quod omnes uerebamur, nimis iracundam futuram fuiſſe uictoriam. quidam enim non modo armatis, ſed interdum etiam otioſis minabantur; nec, quid quiſque ſenſiſſet, ſed ubi fuiſſet, cogitandum eſſe dicebant: ut mihi quidem uideantur dij immortales, etiam ſi poenas a populo R. ob aliquod delictum expetiuerunt, qui ciuile bellum tantum, & tam luctuoſum excitauerint, uel placati iam, uel etiam ſatiati aliquando, omnem ſpem ſalutis ad clementiam uictoris, & ſapientiam contuliſſe.

EXPLANATIO

CERTORVM *hominum*} qui bellum paci praeferebant. L. Lentulum, L. Domitium Ahenobarbum ſignificat: ut in ep. ad Toranium. IPSIVS *uictoriae*} etiam ſi Pompeiani uiciſſent. Ad Marcellum: An tu non uidebas mecum ſimul, quam illa crudelis eſſet futura uictoria? TVA *liberalitas*} in largienda ſalute. NON *enim iam cauſſae ſunt inter ſe, ſed uictoriae comparandae*. { non diſtinguo cauſſas, nec, utra melior fuerit, decerno. de uictorijs hoc dico, tuam proeliorum exitu terminatam, illam nimis iracundam futuram fuiſſe. GLADIVM *uagina uacuum* } pro, nudum. nam uagina gladius includitur, non gladio uagina, ſed maluit, Gladium uagina uacuum, quam, uaginam gladio uacuam: quod erat frigidius. ARMATIS, } Caeſarianis. OTIOSIS} qui neutram partem ſequi uellent. Ad Varronem: Crudeliter otioſis minabantur: eratq. ijs & tua inuiſa uoluntas, & mea oratio. Et ad Att. Omnes, qui in Italia remanſerant, hoſtium numero habebantur. QVID *quiſque ſenſiſſet*, } etiam ſi optime de rep. ſenſiſſet. VBI *fuiſſet*, } ſi fuiſſet in Italia procul a bello. OB *aliquod delictum*} non quia perditam remp. uellent. uicit enim is eorum beneficio, cuius in clementia, ac ſapientia omnis poſita ſpes ſalutis eſſet.

ORATIO

*Q*VARE *gaude tuo iſto tam excellenti bono; & fruere cum fortuna, & gloria, tum etiam natura, & moribus tuis: ex quo quidem maximus eſt fructus, iucunditasq. ſapienti. cetera cum tua recordabere, etſi perſaepe uirtuti, tamen plerumque felicitati tuae gratulabere: de nobis, quos in rep. tecum ſaluos eſſe uoluiſti, quoties cogitabis, toties de maximis tuis beneficijs, toties, de incredibili liberalitate, toties de ſingulari ſapientia tua cogitabis: quae non modo ſumma bona, ſed nimirum audebo uel ſola dicere. tantus eſt enim ſplendor in laude uera, tanta in magnitudine animi & conſilij dignitas, ut haec a uirtute donata, cetera a fortuna commodata eſſe uideantur. noli igitur in conſeruandis bonis uiris defatigari, non cupiditate praeſertim, aut prauitate aliqua lapſis, ſed opinione officij, ſtulta fortaſſe, non improba certe, ſpecie quadam reip. non enim tua ulla culpa eſt, ſi te aliqui timuerunt; contraq. ſumma laus, quod minime timendum fuiſſe ſenſerunt.*

EXPLANATIO

FELICITATI *tuae*.} in bellica re, ubi plurimum fortuna ualet: DONATA,} ut propria noſtra ſint. COMMODATA} ut eadem, quae dedit, auferre tamquam ſua poſsit. nam commodata redduntur: donata retinentur. AVT *prauitate* } ſupra, Aut cupiditate. SPECIE *quadam reip.*} Ad Torquatum: Quoddam nobis officium, iuſtum, & pium, & debitum reip. noſtraeq. dignitati uidebatur. SENSERVNT.} poſt uictoriam a te conſeruati.

ORATIO

*N*VNC *uenio ad grauiſſimam querellam, & atrociſſimam ſuſpicionem tuam: quae non tibi ipſi magis, quam cum omnibus ciuibus, tum maxime nobis, qui a te conſeruati ſumus, prouidenda eſt. quam etſi ſpero eſſe falſam, numquam tamen uerbis extenuabo. tua enim cautio, noſtra eſt: &, ſi in alterutro peccandum ſit, malim uideri nimis timidus, quam parum prudens. Sed quiſnam eſt iſte tam demens? de tuis ne? tam etſi, qui magis ſunt tui, quam quibus tu ſalutem inſperantibus reddidiſti? an ex eo numero, qui una tecum fuerunt? non eſt credibilis tantus in ullo furor, ut, quo duce ſumma omnia ſit adeptus, huius uitam non anteponat ſuae.*

EXPLANATIO

PRROVIDENDA *eſt*.} ne uera ſit. prouidenda autem curis, conſilijsq. noſtris. NVMQVAM *tamen uerbis extenuabo*.} nam ſi extenuarem, cauendi curam imminuerem. cauere autem ideo te uolumus, quia, tibi dum caues, nobis caues. a te enim conſeruati, noſtram ſalutem in tua ſalute poſitam exiſtimamus. IN *alterutro* } uel nimium cauendo, uel parum. NIMIS *timidus*, } nimium cauendo. PARVM *prudens*.} parum cauendo. ſimiliter ad Plancium: Qui me haec praedicentem, atque optime conſulentem ſaluti ſuae, malebant nimium timidum, quam ſatis prudentem, exiſtimari. TAM *demens?* } qui contra tuam ſalutem cogitet? DE *tuis ne?*} de ijs, qui ciuili bello tuarum partium fuerunt. AN *ex eo numero, qui una tecum fuerunt?*} quia confuſe dictum uidebatur, De tuis ne? cum id pertinere ad omnes plane uideretur, non modo ad eos, qui pro eo pugnauerant: nunc diſtinguit, & definit, clarius exponens, quod ſubobſcure dixerat. quamquam hoc totum ab artificio ſumptum, ut Caeſaris gratiam aucupetur, cum & ſe, & alios, ab eo conſeruatos, non minus eſſe ſuos demonſtret, quam qui eum ciuili bello ſecuti ſunt. HVIVS *uitam non anteponat ſuae*.} cum dicturus uideretur, inſidias tuae uitae paret, odioſa uerba uitauit, ſermonemq. conuertit ad mitiorem ſententiam, Caeſaris auribus multo gratiorem: nam ſi furor eſt, quo duce omnia ſumma ſimus adepti, eius uitam noſtrae non anteponere: quanto magis, eum uita priuare uelle? non igitur credibilis tantus in ullo furor.

ORATIO

*A*T, *ſi tui nihil cogitant ſceleris, cauendum eſt, ne quid inimici. qui? omnes enim qui fuerunt, aut ſua pertinacia uitam amiſerunt, aut tua miſericordia retinuerunt: ut aut nulli ſuperſint de inimicis, aut, qui ſuperfuerunt, amiciſſimi ſint. ſed tamen cum in animis hominum tantae latebrae ſint, tanti receſſus, augeamus ſane ſuſpicionem tuam: ſimul enim augebimus diligentiam. nam quis eſt omnium tam ignarus rerum, tam rudis in rep. tam nihil umquam nec de ſua, nec de communi ſalute cogitans, qui non intelligat tua ſalute contineri ſuam, & ex unius tua uitam pendere omnium? equidem dies noctesq. de te, ut debeo, cogitans, caſus dumtaxat humanos, & incertos euentus ualetudinis, & naturae communis fragilitatem extimeſco, doleoq. cum reſp. immortalis eſſe debeat, eam in unius mortalis anima cōſiſtere. ſi uero ad humanos caſus, incertosq. euentus ualetudinis, ſceleris etiam accedat inſidiarumq. conſenſio: quem deū, etiam ſi cupiat, opitulari poſſe reip. credamus?*

EXPLA-

EXPLANATIO

AT. SI *tui*} in uerbo, Tui, obſcuritatem iam non timet, cum dixerit, eos a ſe ſignificari, qui una cum illo fuerant. INIMICI.} qui fuerant in praeſidijs Pompeij. SVA *pertinacia*} quia bellum in Africa renouare, quam ad tuam miſericordiam confugere, maluerunt. VT *aut nulli ſuperſint de inimicis*,} dilemma. De inimicis, aut nulli ſuperſunt, aut aliqui. ſi nulli, nihil timendum: ſin aliqui, cur timeas, cauſſae nihil eſt, cum ij, ſalute a te praeter ſpem accepta, amiciſſimi ſint. CVM *in animis hominum tantae latebrae ſint, tanti receſſus*,} redit ad illud, quod dixerat: Quam etſi ſpero eſſe falſam, numquam tamen uerbis extenuabo. tua enim cautio, noſtra eſt: &, ſi in alterutro peccandum ſit, malim uideri nimis timidus, quam parum prudens. Primum igitur in eam partem diſputauit, non eſſe timendum: deinde alteram aggreditur, quaſi timeatur, ita cauendum. utraque ſummi amoris index. Quod autem dicit, in animis hominum tantae latebrae, tanti receſſus: idem ſcripſit ad M. Brutum: Non ſoleo, mi Brute, temere affirmare de altero: eſt enim periculoſum, propter occultas hominum uoluntates multiplicesq. naturas. SIMVL *enim augebimus diligentiam*.} in conſeruanda ſalute. QVIS *eſt omnium tam ignarus rerum*,} ignorationem cum ſtultitia coniunxit. Ignorationis autem duo genera: primum, ſi quis omnium rerum ignarus eſt: alterum, ſi quis eſt, non ille quidem omnium ignarus rerum, uerumtamen in rep. rudis. ſequitur ſtultitiae uitium: Tam nihil umquam nec de ſua, nec de communi ſalute cogitans. in quo maior eſt uituperatio. EX *unius tua*} ſermo familiaris & Ciceroni, & Terentio. VITAM *pendere omnium?*} hoc refertur ad illud: Nec de communi ſalute cogitans. VT *debeo*,} pro tuo ſummo erga me beneficio, cum mihi ſalutem reddideris inſperanti. CASVS *dumtaxat humanos*,} quibus uita homini ſaepe ante diem eripitur. INCERTOS *euentus ualetudinis*,} factum hoc eſſe dicit Cornelius Tacitus in oratione morientis Germanici. quo fortaſſe etiam ſpectauit Virgilius in illo uerſu ,, Sed quia nec fato, merita nec morte peribat. CVM *reſp. immortalis eſſe debeat*,} argumentum pro dolore ſuo. Reſp. debet immortalis eſſe: deberes tu quoque, cuius in anima reſp. ipſa conſiſtit. Tu mortalis: illa, te erepto, quo modo erit immortalis? eſt igitur cur doleam, non tua magis, quam reip. cauſſa. ANIMA} dum anima eſt, uiuimus. eſt enim ſpiritus ille, quo ſuſtinemur, atque alimur. unde, profundere, agere animam, pro, mori. SCELERIS *etiam accedat, inſidiarumq. conſenſio*:} ut per ſcelus illata morte intereas. QVEM *deum*,} nedum hominem. ETIAM *ſi cupiat*,} non modo ſi uelit, uerum etiam ſi cupiat. REIP.} quae tecum ſimul penitus interiret.

ORATIO

OMNIA *ſunt excitanda tibi, C. Caeſar, uni, quae iacere ſentis, belli ipſius impetu, quod neceſſe fuit, perculſa, atque proſtrata: conſtituenda iudicia, reuocanda fides, comprimendae libidines, propaganda ſoboles: omnia, quae dilapſa iam defluxerunt, ſeueris legibus uincienda ſunt. non fuit recuſandum in tanto ciuili bello, tanto animorum ardore, et armorum, quin quaſſata reſp. quicumque belli euentus fuiſſet, multa perderet & ornamenta dignitatis, & praeſidia ſtabilitatis ſuae, multaq. uterque dux faceret armatus, quae idem togatus fieri prohibuiſſet. quae quidem nunc tibi omnia belli uulnera ſananda ſunt; quibus, praeter te, mederi nemo poteſt. itaque illam tuam praeclariſſimam, & ſapientiſſimam uocem inuitus audiui, Satis diu uel naturae uixi, uel gloriae. ſatis, ſi ita uis, naturae fortaſſe; addo etiam, ſi placet, gloriae; at, quod maximum eſt, patriae certe parũ. quare omitte, quaeſo, iſtam doctorum hominum in contemnenda morte prudentiam: noli noſtro periculo ſapiens eſſe. Saepe enim uenit ad aures meas, te idem iſtud nimis crebro dicere, uixiſſe te ſatis. credo; ſed tum id audirem, ſi tibi ſoli uiueres, aut ſi tibi ſoli natus eſſes: nũc, cum omnium ſalutem ciuium, cunctamq. remp. res tuae geſtae complexae ſint, tantum abes a perfectione maximorum operum, ut fundamenta, quae cogitas, nondum ieceris. hic tu modum tuae uitae non ſalute reip. ſed aequitate animi definies?*

EXPLANATIO

OMNIA *ſunt excitanda, tibi C. Caeſar uni*,} callide locum eſſe uidit aptum ad commendandam remp. quae ſi eius in anima conſiſtit: utendum uitae beneficio, operaq. danda, ut, dum uiuit, eam conſtituat: quod niſi ipſe faciat, praeſtare nemo poſsit. propterea dixit, Vni. Et ſubiecit paullo poſt: Quae quidem nunc tibi omnia belli uulnera ſananda ſunt; quibus, praeter te, mederi nemo poteſt. Excitanda autem, ſubleuanda, tollenda, erigenda. QVAE *iacere ſentis*,} pulcherrima tranſlatio, pluribus abſoluta uerbis, Excitanda, Iacere, Belli impetu, Perculſa, Proſtrata. BELLI *ipſius impetu*,} non tua uoluntate. QVOD *neceſſe fuit*,} & hic Caeſarem excuſat. PERCVLSA, *atque proſtrata*:} ſuperlata uerba dicuntur: ideo enim, proſtrata, quia perculſa. Perculſa autem ab ipſo bello, non a Caeſare. CONSTITVENDA *iudicia*,} nouis legibus: cum ueteres parum obſeruentur. REVOCANDA *fides*,} de foro ſublata. nam ſi iudicia iacent, creditae pecuniae non ſoluuntur: qui ſolet exitus eſſe bellorum ciuilium. Hoc pendet ex eo, conſtituenda iudicia. niſi enim conſtituantur, creditores non ſoluent. ita fides non reuocabitur. COMPRIMENDAE *libidines*,} lege de matrimonio lata, quam Caeſar tulit. PROPAGANDA *ſoboles*:} cum hominum multa millia bellum ciuile ſuſtulerit. OMNIA,} boni mores, & probata maiorum inſtituta. DEFLVXERVNT,} abierunt, praeterierunt: ut ad Paetum:

ad Paetum : Vbi ſalutatio defluxit, litteris me inuoluo. SEVERIS *legibus*} nunc enim, propter belli ciuilis licentiam, delictorum poena non timetur. VINCIENDA} ne dilabi poſthac poſsint. tranſlatio, Dilapſa, Defluxerunt, Vincienda. NON *fuit recuſandum in tanto ciuili bello, tanto animorum ardore, & armorum,*} mirus eſt in excuſando Caeſare, & ab eo culpa remouenda. Non fuit recuſandum : fieri enim aliter non potuit. QVICVMQVE *belli euentus fuiſſet.*} etiam ſi Pompeius uiciſſet. haec enim non hominum uitia ſunt, ſed bellorum ciuilium. de quo ſtatim : Multaq. uterque dux faceret armatus, quae idem togatus fieri prohibuiſſet. ORNAMENTA *dignitatis, & praeſidia ſtabilitatis ſuae,*} ornamenta pacis, praeſidia belli : ut pro lege Manilia : Aguntur certiſsima populi Romani uectigalia, & maxima; quibus amiſsis & pacis ornamenta, & ſubſidia belli requiretis. Or. 2. in Rullum; Vnum ne fundum pulcherrimum populi Romani, caput ueſtrae pecuniae, pacis ornamentum, ſubſidium belli, fundamentum uectigalium, horreum legionum, ſolatium annonae, diſperire patiemini? PRAECLARISSIMAM,} ſummo dignam uiro, qui mortem contemnat. SAPIENTISSIMAM} a maximo conſilio profectam. qui enim ea geſſerit, quae tu geſsiſti; ſuperiore uita contentus erit; uſuram lucis non admodum expetendam putabit. NATVRAE} annos enim, cum tertium conſulatum collega M. Lepido geſsit, agebat LV, ſi Suetonio credimus. GLORIAE.} cum nihil gerere maius poſſet, quam id, quod geſsit. quamquam poſtea cum Pompeij liberis in Hiſpania magno uitae diſcrimine pugnauit. PATRIAE *certe parum.*} quam ſi ſaluam eſſe uis, agenda ſunt illa ſuperiora : Conſtituenda iudicia; reuocanda fides; comprimendae libidines : omnia, quae dilapſa iam defluxerunt, ſeueris legibus uincienda ſunt. DOCTORVM *hominum*} ut Socratis, qui uitam deprecari ab iniuſtis iudicibus noluit : aut Stoicorum, quibus ipſa per ſe uita iucunda non fuit. NIMIS *crebro*} quo ſatis intelligitur, te eadem ſentire, quae dicis. AVDIREM,} probarem, uerum eſſe dicerem. nam, audio, apud comicos, & ipſum Ciceronem aſſentientis eſt. SI *tibi ſoli uiueres,*} in hoc propriam Caeſaris conſuetudinem, in eo, quod ſequitur, Si tibi ſoli natus eſſes, communem omnium hominum condicionem ſignificat, e ſententia Platonis, qui, naſci nos patriae, parentibus, amicis, in epiſtola ad Dionem ſcripſit. NVNC,} pro ſed, ut in ea pro Archia : Nunc inſidet quaedam in optimo quoque uirtus, quae noctes & dies animum gloriae ſtimulis concitat. CVM *omnium ſalutem ciuium, cunctamq. remp. res tuae geſtae complexae ſint,*} cum propter ea, quae geſsiſti, ad te unum reducta ſint omnia, & ex tua unius uita ſalus omnium ciuium, cunctaq. reſp. pendeat. TANTVM *abes a perfectione maximorum operum,*} quae ad omnium ſalutem ciuium, cunctamq. remp. pertinent. QVAE *cogitas,*} uitat arrogantiae ſuſpicionem : & ait, Quae cogitas, ne uideatur admonere non cogitantem de ſalute reip. HIC *tu*} modus placide obiurgandi, ut ad Lucceium : Hic tu ea me abeſſe urbe miraris, in qua domus nihil delectare poſsit, ſummum ſit odium temporum, hominum, fori, curiae?

ORATIO

QVID, *ſi iſtud ne gloriae quidem tuae ſatis eſt? cuius te eſſe auidiſſimum, quamuis ſis ſapiens, non negabis. Parum ne igitur, inquies, gloriam magnam relinquemus? immo uero alijs, quamuis multis, ſatis, tibi uni parum. quidquid enim eſt, quamuis amplum ſit, id certe eſt parum tum, cũ eſt aliquid amplius. quod ſi rerum tuarum immortalium, C. Caeſar, hic exitus futurus fuit, ut, deuictis aduerſarijs, remp. in eo ſtatu relinqueres, in quo nunc eſt : uide, quaeſo, ne tua diuina uirtus admirationis plus ſit habitura, quam gloriae : ſiquidem gloria eſt illuſtris, ac peruagata multorum, & magnorum uel in ſuos, uel in patriam, uel in omne genus hominum fama meritorum. haec igitur tibi reliqua pars eſt, hic reſtat actus, in hoc elaborandum eſt, ut remp. conſtituas, eaq. tu in primis cum ſumma tranquillitate, & otio perfruare. tum te, ſi uoles, cum & patriae, quod debes, ſolueris, & naturam ipſam expleueris ſatietate uiuendi, ſatis diu uixiſſe dicito. quid eſt enim omnino hoc ipſum, Diu, in quo eſt aliquid extremum, quod cum uenerit, omnis uoluptas praeterita pro nihilo eſt, quia poſtea nulla futura ſit? quamquam tuus iſte animus numquam his anguſtijs, quas natura nobis ad uiuendum dedit, contentus fuit, ſemper immortalitatis amore flagrauit. nec uero haec tua uita dicenda eſt, quae corpore & ſpiritu continetur : illa, illa, inquam, uita eſt tua, Caeſar, quae uigebit memoria ſaeculorum omnium, quam poſteritas alet, quam ipſa aeternitas ſemper tuebitur. huic tu inſeruias, huic te oſtentes oportet : quae quidem, quae miretur, iampridem multa habet; nunc, etiam quae laudet, exſpectat.*

EXPLANATIO

NE *gloriae quidem tuae ſatis eſt?*} cum ad eam addere multum poſsis. Ad hanc ſententiam ſpectat illud, quod infra ſubijcitur : Vide, quaeſo, ne tua diuina uirtus admirationis plus ſit habitura, quam gloriae. QVAMVIS *ſis ſapiens,*} ſapiens enim gloriam, quae uirtutis fructus eſt, non quaerit, ipſa uirtute contentus. ADMIRATIONIS} ob uictoriam. QVAM *gloriae.*} quae non tam in uincendis aduerſariis, quam in ſtabilienda rep. conſiſtit. HIC *reſtat actus,*} tamquam fabulae : qui debet eſſe ultimo loco perfectiſsimus. qua ſententia ſcripſit ad fratrem : Illud te ad extremum & oro, & hortor, ut, tamquam poetae boni, & actores induſtrij ſolent, ſic tu in extrema parte, & concluſione muneris, ac negotij tui diligentiſsimus ſis : ut hic tertius annus imperij ſui, tamquam tertius actus, perfectiſsimus, atque ornatiſsimus fuiſſe uideatur. TV *in primis*} ut quam diligentiam in conſtituenda rep. po-

ſueris,

ſueris, eius diligentiae fructum capias. CVM *ſumma tranquillitate & otio*} nam adhuc tranquillitate Caeſar & otio caruerat. perpetuis bellis, Pharſalico, Alexandrino, Africano uexatus. IN *quo eſt aliquid extremum,*} diuturnum dici ſpacium non debet, quod ſequenti tempore excipitur, ideſt, quo praeterita uoluptas amittitur. itaque, Diu te uixiſſe, nunc ne dicas, licet uel naturae ſatis, uel gloriae iam uixeris: tunc dicito, cum ea, quae a te uno reſp. poſtulat, abſolueris. tempus enim non prolixo uitae ſpatio, ſed rebus geſtis, & ipſa potiſsimum reip. ſalute metiri decet. QVOD *cum uenerit,*} poſt illud, quod uocamus diu. QVAMQVAM *tuus iſte animus*} correctio: ne ſuperioribus Caeſar offendatur. TVEBITVR.} conſeruabit, ſuſtinebit: ut, tueri exſpectationem. HVIC} futurae uitae, poſteritati. INSERVIAS,} operam des. OSTENTES,} qualis, quantusq. ſis. QVAE *miretur,*} maximas res in bello geſtas. Hoc refertur ad illud: Vide, quaeſo, ne tua diuina uirtus admirationis plus ſit habitura, quam gloriae.

ORATIO

*O*BSTVPESCENT *poſteri certe, imperia, prouincias, Rhenum, Oceanum, Nilum, pugnas innumerabiles, incredibiles uictorias, monumenta, munera, triumphos audientes, & legentes tuos: ſed, niſi haec urbs ſtabilita tuis conſilijs, & inſtitutis erit, uagabitur modo nomen tuum longe, atque late, ſedem quidem ſtabilem, & domicilium certum non habebit. erit inter eos etiam, qui naſcentur, ſicut inter nos fuit, magna diſſenſio; cum alij laudibus ad caelum res tuas geſtas efferent, alij fortaſſe aliquid requirent, idq. uel maximum, niſi belli ciuilis incendiũ ſalute patriae reſtinxeris, ut illud fati uideatur, hoc fuiſſe conſilij. ſerui igitur ijs etiam iudicibus, qui multis poſt ſeculis de te iudicabunt, & quidem haud ſcio an incorruptius, quam nos: nam & ſine amore, & ſine cupiditate, & rurſus ſine odio, ſine inuidia iudicabunt. id autem, etiam ſi tunc ad te, ut quidam falſo putant, non pertinebit, nunc certe pertinet, te eſſe talem, ut tuas laudes obſcuratura nulla umquam ſit obliuio. diuerſae uoluntates ciuium fuerunt, diſtractaeq. ſententiae. non enim conſilijs ſolum, & ſtudijs, ſed armis etiam, & caſtris diſſidebamus: erat autem obſcuritas quaedam, erat certamen inter clariſſimos duces: multi dubitabant, quid optimum eſſet; multi, quid ſibi expediret; multi, quid deceret; nonnulli etiam, quid liceret. perfuncta reſp. eſt hoc miſero fataliq. bello: uicit is, qui non fortuna inflammaret odium ſuum, ſed bonitate leniret; neque omnes, quibus iratus eſſet, eoſdem etiam exſulio, aut morte dignos iudicaret. arma ab alijs poſita, alijs erepta ſunt. ingratus eſt, iniuſtusq. ciuis, qui, armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum: ut iam ille ſit melior, qui in acie cecidit, quam qui in cauſſa animam profudit. quae enim pertinacia quibuſdam, eadem alijs conſtantia uideri poteſt. ſed iam omnis fracta diſſenſio eſt armis, exſtincta aequitate uictoris. reſtat, ut omnes unum uelint, qui modo habent aliquid non ſolum ſapientiae, ſed etiam ſanitatis. quia, niſi te, C. Caeſar, ſaluo, & in iſta ſententia, qua cum antea, tum hodie uel maxime uſus es, manente, ſalui eſſe non poſſumus.*

EXPLANATIO

RHENVM,} Germanos a te uictos. OCEANVM,} Britannos. NILVM,} Alexandrinos. MONVMENTA,} a te exſtructa. MVNERA,} a te publice data. SEDEM *quidem ſtabilem, & domicilium certum non habebit.*} habebit autem in hac urbe, ſi tu eam ſtabilieris tuis conſilijs, & inſtitutis. RES *tuas geſtas*} bellicas. FATI} non tuae uirtuti tribuent, quod uiceris, ſed fato. HOC} belli ciuilis incendium patriae ſalute reſtinctum. VT *quidam falſo putant,*} mori cum corpore animam credentes. NON *pertinebit.*} amiſſo ſenſu. NVNC *certe*} dum uiuis, & cogitatione ac ſpe futurae gloriae frui potes. NON *enim conſilijs ſolum, & ſtudijs,*} ne mirere, quod dixeſim: Diuerſae uoluntates ciuium fuerunt, diſtractaeq. ſententiae. non enim hoc ſolum fuit, ut conſilijs, & ſtudijs, ſed illud etiam, ut armis, & caſtris diſsideremus. Conſilijs, ad ſententias refertur: Studijs, ad uoluntates. Quoq. haec liberior, eo uenia dignior confeſsio eſt. ita conſequitur, ut haec tota oratio, mirabili artificio condita, Caeſarem delectet. OBSCVRITAS *quaedam,*} cum non appareret, quid eſſet optimum factu. Excuſatio peccati. INTER *clariſſimos duces:*} Caeſarem, & Pompeium. QVID *optimum eſſet:*} utrum conueniret magis, tecum eſſe, an cum Pompeio. Hoc ad gratiam Caeſaris. nam ad Rufum aliter ſcripſit: Quid iectum ſit, apparet: quid expediat, obſcurum eſt. QVID *deceret.*} pro geſtis honoribus. nam in caſtris Pompeij, ubi conſules, & reliqui magiſtratus erant, ipſa quoque reſp. uidebatur eſſe. QVID *liceret.*} alijs enim cum Pompeio, alijs cum Caeſare propter inimicitias eſſe non licebat. PERFVNCTA} liberata: ut, perfunctis propria moleſtia, ad Lucceium. Pro Cluentio: Quod ſe perfunctos arbitrantur, cum de reo iudicarent, cetera attendunt negligentius. defungor, idem ualet. Virgilius: O magnis pelagi defunctae periclis. Coelius ad Cic. Hoc mendacio, ſi qua pericula tibi impenderent, ut defungeremur, optaui. QVI *non fortuna inflammaret odium ſuum,*} quod uictoriae ſolet eſſe uitium. MORTE} praeter unum Fauſtum, L. Sullae filium, & Afranium, & L. Caeſarem iuuenem, uictor Caeſar neminem occidit. Suetonius: Acie Pharſalica proclamauit, ut ciuibus parceretur: deincepsq. nemini non ſuorum, quem uellet unum, partis aduerſae ſeruare conceſsit: nec ulli perijſſe, niſi in praelio, reperiuntur, exceptis dumtaxat Afranio, & Fauſto, & L. Caeſare iuuene: ac ne hos quidem uoluntate ipſius interemptos putant. Quorum tamen & Afranius, & Fauſtus priores poſt impetratam ueniam rebellauerunt, &, Caeſaris libertis ſeruiſq. eius ferro, & igni crudelem in modum enectis, beſtias quoque ad munus populi comparatas contrucidauerant. Denique tempore extremo, etiam quibus nondum ignoue-

rat, cunctis in Italiam redire permiſit, magiſtratuſq. & imperia capere. POSITA} ſtatim poſt Pharſalicam pugnam, ut ab ipſo Cicerone, a Marcello, a Laelio, a Varrone. EREPTA *ſunt*.} iterum in Africa uictis. INGRATVS *eſt, iniuſtusq. ciuis*,} loquitur de conſeruatis a Caeſare. Ingratus: in eum, a quo uitam accepit. Iniuſtus: nam quod unicuique debetur, iuſtitia tribuit: id quod non facit is, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum. RETINET} in ipſa urbe. Redit ad extenuandam ſuſpicionem Caeſaris. nam admonitus erat a ſuis, ut caueret inſidias. ARMATVM:} nocendi cupidum, item ut in bello. IN *cauſſa*} in eodem ſenſu, eademq. mente, qua fuit ante uictoriam Caeſaris. non enim debet iam idem ſentire de uetere cauſſa, uictus a Caeſare, & ab eodem conſeruatus. ANIMAM *profudit*.} qui ſenſit idem, quod antea, uſque ad exitum uitae. QVAE *enim pertinacia quibuſdam*,} recte iudicantibus. Pertinacia, inquit, eſt, in cauſſa animam profundere: ſed quae nobis pertinacia, eadem alijs, male iudicantibus, conſtantia uideri poteſt, ijs ipſis praeſertim, qui profundere animam in cauſſa malunt, quam priſtinum ſenſum dimittere. FRACTA} ſublata, ſpoliata uiribus. AEQVITATE} clementia: quia ſe uictor aequum omnibus praebuit. ut nulla iam diſſenſio ſuperſit. Et hoc ad Caeſaris animum cura liberandum pertinet. SANITATIS,} ſanae mentis. multi enim ſana mente ſunt, ſapientes pauci.

ORATIO

QVARE *omnes te, qui haec ſalua eſſe uolumus, & hortamur, & obſecramus, ut uitae tuae, & ſaluti conſulas: omnesq. tibi, ut pro alijs etiam loquar, quod de me ipſo ſentio, quoniam ſubeſſe aliquid putas, quod cauendum ſit, non modo excubias, & cuſtodias, ſed etiam laterum noſtrorum oppoſitus, & corporum pollicemur. Sed ut, unde eſt orſa, in eodem terminetur oratio mea; maximas tibi omnes gratias agimus, C. Caeſar, maiores etiam habemus. nam omnes idem ſentiunt, quod ex omnium precibus, & lacrumis ſentire potuiſti: ſed, quia non eſt ſtantibus omnibus neceſſe dicere, a me certe dici uolunt: cui neceſſe eſt quodam modo, & quod uolunt, & quod, M. Marcello a te huic ordini, populoq. R. & reip. reddito, praecipue id a me fieri debere intelligo. nam, laetari omnes, non ut de unius ſolum, ſed ut de communi omnium ſalute, ſentio. quod autem ſummae beneuolentiae eſt, quae mea erga illum omnibus ſemper nota fuit, ut uix C. Marcello, optimo, & amantiſſimo fratri, praeterea quidem cederem nemini: cum id ſollicitudine, cura, labore tamdiu praeſtiterim, quam diu eſt de illius ſalute dubitatum, certe hoc tempore magnis curis, moleſtijs, doloribus liberatus praeſtare debeo. itaque, C. Caeſar, ſic tibi gratias ago, ut, omnibus me rebus a te non conſeruato ſolum, ſed etiam ornato, tamen ad tua innumerabilia in me unum merita, quod fieri iam poſſe non arbitrabar, maximus hoc tuo facto cumulus acceſſerit.*

EXPLANATIO

QVI *haec ſalua eſſe uolumus*,} quae, niſi te incolumi, ſalua eſſe non poſſunt. ſalus enim reip. a tua ſalute pendet. ET *hortamur, & obſecramus*,} tantum abeſt, ut remitti a te de diligentia quidquam uelimus. falſa ſit, ut & cupimus, & ſperamus, tua ſuſpicio: quia tamen tua cautio, noſtra cautio eſt, hortamur, & obſecramus, ut omni ratione tuam uitam ab omni periculo tuearis, atque defendas. SVBESSE} latere: ut in epiſtola Planci: Non poſſum non exhorreſcere, ſi quid intra cutem ſubeſt uulneris, quod prius nocere poteſt, quam ſciri, curariq. poſsit. LATERVM *noſtrorum oppoſitus, & corporum*} ut ad tuum corpus nulla uis, niſi per corpora noſtra, peruenire poſsit. MAIORES *etiam habemus*.} plus enim animus comprehendit, quam quod exſequi uerbis liceat. STANTIBVS *omnibus*} ſtans enim ipſe hoc dicebat, ceteri ſedebant ſenatores. non neceſſe eſt, inquit, ut omnes id quod ego facio, ſtantes dicant; ſolus haec ex eorum uoluntate dico. PRAECIPVE *id a me fieri*} propter meam in illum ſingularem beneuolentiam. LAETARI *omnes*,} hoc ad illud refertur, Quod ipſi uolunt. nam, quia laetantur; ideo uolunt. PRAETEREA *quidem cederem nemini*:} quam ſententiam ſic expreſsit in ep. ad M. Marcellum, Hic te unius ſollicitudines, unius etiam multae, & aſsiduae lacrumae C. Marcelli, fratris optimi, deprecantur: nos cura, & dolore proximi ſumus. Et ad eundem: Mihi ſalus tua tantae curae eſt, ut Marcello fratri tuo aut par, aut certe proximus ſim. HOC *tempore*} nam ſi, dubia Marcelli ſalute, omnem ſollicitudinem, curam, laborem ſuſtinui: nunc, eo conſeruato, & reip. reddito, ſta tuo mearum eſſe partium, ut tibi gratias agam. ORNATO,} quae ornamenta a Caeſare acceperit, oſtendit his uerbis in ea pro Ligario: Qui ad me ex Aegypto litteras miſit, ut eſſem idem, qui fuiſſem: qui cum ipſe imperator in toto imperio populi Romani unus eſſet, eſſe me alterum paſſus eſt: a quo, hoc ipſo C. Panſa mihi nuncium perferente, conceſſos faſces laureatos tenui, quoad tenendos putaui: qui mihi tum denique ſe ſalutem putauit reddere, ſi eam nullis ſpoliatam ornamentis redderet. AD *tua innumerabilia in me unum merita*,} uis eſt in ſingulis uerbis. primum, Merita, uocat; quae maiora ſunt, quam ſtudia, officia, beneficia: deinde addit, Innumerabilia: poſtremo, In me unum, haec augeri non uidentur poſſe, augentur tamen ſubiectis uerbis, Maximus cumulus acceſſerit. non enim aliquid, ait, acceſsiſſe, ſed cumulum, nec ſimpliciter cumulum, ſed maximum. Eodem id pertinet, Quod fieri iam poſſe non arbitrabar. Nec illud ſine iudicio prolatum, Hoc tuo facto. nam, hoc tuo merito, languidius eſſe uidebatur, praeſertim cum dixiſſet, Ad tua innumerabilia in me unum merita: quae Marcelli ſalute uehementer aucta ſignificat.

IN . ORATIONEM . CICERONIS PRO . Q . LIGARIO

PAVLLI . MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

IPSA *Ciceronis uerba argumentum ex magna parte ſuppeditant . ſic enim incipit narrare . Q . Ligarius, cum eſſet adhuc nulla belli ſuſpicio, legatus in Africam cum proconſule C . Conſidio profectus eſt : qua in legatione & ciuibus , & ſocijs ita ſe probauit, ut decedens Conſidius prouincia , ſatisfacere hominibus non poſſet, ſi quemquam alium prouinciae praefeciſſet . itaque Q . Ligarius, cum diu recuſans nihil profeciſſet , prouinciam accepit inuitus : cui ſic praefuit in pace , ut & ciuibus , & ſocijs gratiſſima eſſet eius integritas , & fides . bellum ſubito exarſit ; quod, qui erant in Africa, ante audierunt geri, quam parari . quo audito, partim cupiditate inconſiderata, partim caeco quodam timore, primo ſalutis cauſſa , poſt etiam ſtudij ſui , quaerebant aliquem ducem . tum Ligarius domum ſpectans , & ad ſuos redire cupiens , nullo ſe implicari negotio paſſus eſt . interim P . Accius Varus , qui praetor Africam obtinuerat, Vticam uenit . ad eum ſtatim concurſum eſt : atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperium , ſi illud imperium eſſe potuit , quod ad priuatum, clamore multitudinis imperitae , nullo publico conſilio deferebatur . itaque Ligarius, qui omne tale negotium cuperet effugere , paullum aduentu Vari conquieuit . Haec ille . Sed ante Vari aduentum , ſortitus ex S . C . Africam prouinciam , initio belli ciuilis , L. Aelius Tubero, Q . Tuberonis accuſatoris pater , ſerius in Africam uenit, a Varo iam occupatam . Varo deuicto, cum reliquis Pompeianarum partium ducibus , qui bellum renouauerant, exſul aliquandiu Ligarius procul a patria uixit . quo tempore Q . Tubero , Caeſaris clementia ſimul cum patre reſtitutus, accuſauit eum*

de ui, cum tamen nihil aliud obijceret, quam eum in Africa Caeſarianis partibus inimicum fuiſſe. quamquam odij Tuberonis in Ligarium cauſſam eſſe conſtaret, quod receptus in Africam non eſſet, uel a Ligario iuſſu Vari imperatoris, ut haec oratio ſignificare uidetur, uel ab ipſo Varo, ut lib. 1. bell. ci. auctor eſt Caeſar. Defendit Ligarium Cicero tanta ui & animi, & ingenij, ut iratus Ligario Caeſar, ei tamen, eloquentia uictus, ignouerit, auctore Plutarcho in Cicerone. Habita oratio eſt iiſdē cos. quibus ea pro Marcello: quod ipſa declarat. De die non conſtat: quamquam eruditi, & exquiſitae diligentiae uiri habitam credunt ad 11. Kal. Interkalares, adducti in hanc ſententiam teſtimonio Ciceronis epiſtolae ad Ligarium, in qua ſunt haec: Cum ad 11. Kal. interkalares priores rogatu fratrum tuorum ueniſſem mane ad Caeſarem; atque omnem adeundi, & conueniendi illius indignitatem, & moleſtiam pertuliſſem; cum fratres, & propinqui tui iacerent ad pedes; & ego eſſem locutus, quae cauſſa, quae tuum tempus poſtulabat; non ſolum ex oratione Caeſaris, quae ſane mollis, & liberalis fuit, ſed etiam ex oculis, & uultu, & multis praeterea ſignis, quae facilius perſpicere potui, quam ſcribere, hanc in opinionem diſceſsi, ut mihi tua ſalus dubia non eſſet. Quae ego uerba perpendens, & cum ipſa oratione conferens, diuerſa tempora ſignificari plane uideo. De Ligarij cauſſa, priuatim intra domeſticos parietes apud Caeſarem acta, licet ex his uerbis conijcere: Cum, rogatu fratrum tuorum, ad Caeſarem ueniſſem, atque omnem adeundi, & conueniendi illius indignitatem, & moleſtiam pertuliſſem. Quae pertinent ad impetrandum Ligario reditum ex Africa, non ad eum liberandum illo crimine, quo reus factus erat a Tuberone. de quo crimine, non domi Caeſar, ſed in foro tamquam iudex audiebat. inde illa uerba: Quanto hoc durius, quod domi petimus, id a te in foro oppugnari, & in tali miſeria multorum perfugium miſericordiae tollere?

M. TVLLII. CICERONIS
PRO. Q. LIGARIO
ORATIO. XLI

NOVVM *crimen, C. Caeſar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Africa fuiſſe: idq. C. Panſa, praeſtanti uir ingenio, fretus fortaſſe ea familiaritate, quae eſt ei tecum, auſus eſt confiteri. itaque, quo me uertam, neſcio: paratus enim ueneram, cum tu id neque per te ſcires, neque audire aliunde potuiſſes, ut ignoratione tua ad hominis miſeri ſalutem abuterer. ſed, quoniam diligentia inimici inueſtigatum eſt, quod latebat: confitendum eſt, ut opinor; praeſertim cum meus neceſſarius C. Panſa fecerit, ut id iam integrum non eſſet: omiſſaq. controuerſia omnis oratio ad miſericordiam tuam conferenda eſt, qua plurimi ſunt conſeruati, cum a te non ſolum liberationem culpae, ſed errati ueniam impetrauiſſent. Habes igitur, Tubero, quod eſt accuſatori maxime optandum, confitentem reũ, ſed tamen ita confitentem, ſe in ea parte fuiſſe, qua te, Tubero, qua uirum omni laude dignum, patrem tuum. itaque prius de ueſtro delicto confiteamini, neceſſe eſt, quam Ligarij ullam culpam reprehendatis.*

EXPLANATIO

NOVVM *crimen, C. Caeſar, & ante hunc diem inauditum*} totum exordium ironia conditum eſt, ad infirmandam accuſatoris contentionem. qui, quod obijceret Ligario, hoc unum attulerat, fuiſſe in Africa in partibus Pompeij. Vidit, & notauit artificium Quinctilianus: ego, ſingula uerba ut oſtendam, in quibus ironia eſt, operam dabo. Prima ſunt, Nouum crimen & ante hunc diem inauditum. aut enim crimen nullum eſt, in Africa fuiſſe; aut eiuſmodi, ut exſulij poena ſatis ſit; quod autem praeter exſulium Tubero quaerit, & iudicio ac ſententia tua, Caeſar, conſequi uult, id priuati odij, ſummae iniuſtitiae, ſummaeq. crudelitatis argumentum eſſe uideatur. PROPINQVVS *meus*} affinis, non cognatus: ut infra patet. Propinquitatem appellat; ne cum inimico homine diſputare uideatur; & ut eo maior orationi fides accedat; quod Ligarij innocentiam, & cauſſae bonitatem propinquitati Tuberonis anteponendam cenſuerit. AD *te*} cuius maxima poteſtas eſt: quaſi maxima res agatur, & nouum quoddam inauditumq. ſua diligentia repererit. huc illud ſpectat, quod paullo poſt per ironiam ſubiicitur: diligentia inimici inueſtigatum eſt, quod latebat. IN *Africa fuiſſe*:} quod cuiuſmodi ſit, ex eo liquet, quia tu multis iam, qui & in Pharſalia, & in Africa contra te dimicarunt, uitam tamen, & patriam reddidiſti; aut eis praeter exſulium, nullam poenam impoſuiſti. C. PANSA,} Vibiae gentis, plebeij generis. FRETVS *fortaſſe*} perſpicua ironia: quaſi confiteri non eſſet auſus, niſi illa familiaritas, quae eſt ei tecum, animum illi dediſſet. AVSVS *eſt*} tamquam de atroci, occultaue re. quis enim negat? aut quis ignorat? QVO *me uertam, neſcio*:} quid dicam, non habeo. Fingit, obiecto, & probato nouo crimine, ereptam ſibi facultatem ea dicendi, quae domi commentatus erat. PARATVS *enim ueneram*,} qui neſcire te putarem, in Africa Ligarium fuiſſe, defenſionis meae ſpem in tua ignoratione collocabam: nunc, quando crimen hoc Ligarij accuſator ad te detulit, idq. C. Panſae teſtimonio probauit; quo me uertam, neſcio. CVM *tu id neque per te ſcires, neque audire aliunde potuiſſes*,} a contrario ſenſu. nam & per ſe Caeſar id ſcire, & aliunde audire potuit. perſpicua igitur ironia. INVESTIGATVM *eſt*,} tamquam aliquid occultum: quod tamen & per ſe facile ſcire, & aliunde intelligere potuit. VT *opinor*;} hoc addit, tamquam confiteretur inuitus id, quod negare non poſſet propter Panſae teſtimonium: cum tamen ſignificet, Panſae teſtimonium in re manifeſta, Caeſariq. notiſsima neceſſarium non fuiſſe. OMISSAQ. *controuerſia*} ad quam paratus ueneram. OMNIS *oratio ad miſericordiam tuam conferenda eſt*,} cum tanti criminis defenſionem nullam inueniam. NON *ſolum liberationem culpae*,} non ſolum quia iudicaueris eos carere culpa, ſed ſi quos etiam erraſſe iudicaſti. conſeruare enim eum, qui culpam non commiſerit, cuius miſericordiae eſt? eum uero, qui commiſerit, miſericordiae ſummae laus eſt. SED *errati ueniam*} diſtinguit erratum a culpa, ut minuat peccatum ſuum, aliorumque, qui pro Pompeio pugnauerant. erratum enim appellat, non culpam. Ad hanc ſententiam pertinet illud pro Marcello: Omnes enim, qui ad illa arma fato ſumus neſcio quo reip. miſero funeſtoq. compulſi, etſi aliqua culpa tenemur erroris humani, a ſcelere certe liberati ſumus. Quo loco non ſimpliciter culpam uocat, ſed aliquam culpam & erroris humani, in quem homines incidere omnes poſſunt. Ibidem paullo poſt ignorationem uocauit, & metum. Non ille, inquit, hoſtes induxit in curiam, ſed iudicauit a pleriſque ignoratione potius, & falſo, atque inani metu, quam cupiditate, aut crudelitate bellum eſſe ſuſceptum. QVA *te Tubero*,} aut igitur Ligarij crimen non eſt, in Pompeij partibus fuiſſe: aut, ſi eſt, commune tecum eſt, & cum patre tuo. itaq.

ſi Ligarij crimen illud non eſt, accuſari eum non oportet: ſi eſt, accuſator eſſe tu certe non debes: niſi ſi te quoque, patremq. tuum ſimul cum eo condemnari uis. De *ueſtro delicto* } delicti uocabulum graue, culpae leuius eſt. confert igitur in Tuberones delictum, in Ligarium culpam. Vllam *culpam* } nam ſi culpa Ligarij eſt, in Africa fuiſſe; minor fit, quia, cum uellet, diſcedere non potuit: quod infra dicitur.

O R A T I O

Q. Igitvr *Ligarius, cum eſſet adhuc nulla belli ſuſpicio, legatus in Africam cum proconſule C. Conſidio profectus eſt: qua in legatione & ciuibus, & ſocijs ita ſe probauit, ut decedens Conſidius prouincia, ſatisfacere hominibus non poſſet, ſi quemquam alium prouinciae praefeciſſet. itaque Q. Ligarius, cum diu recuſans nihil profeciſſet, prouinciam accepit inuitus: cui ſic praefuit in pace, ut & ciuibus, & ſocijs gratiſſima eſſet eius integritas, & fides. bellum ſubito exarſit; quod, qui erant in Africa, ante audierunt geri, quam parari. quo audito, partim cupiditate inconſiderata, partim caeco quodam timore, primo ſalutis cauſſa, poſt etiam ſtudij ſui, quaerebant aliquem ducem. tum Ligarius domum ſpectans, & ad ſuos redire cupiens, nullo ſe implicari negotio paſſus eſt. interim P. Accius Varus, qui praetor Africam obtinuerat, Vticam uenit. ad eum ſtatim concurſum eſt: atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperium, ſi illud imperium eſſe potuit; quod ad priuatum, clamore multitudinis imperitae, nullo publico conſilio, deferebatur. itaque Ligarius, qui omne tale negotium cuperet effugere, paullum aduentu Vari conquieuit.*

E X P L A N A T I O

Cvm *eſſet adhuc nulla belli ſuſpicio*; } incipit liberare Ligarium culpa, qui profectus in Africam ſit, non, ut eius accuſator Tubero, exorto ciuili bello, ſed cum adhuc nulla belli ſuſpicio eſſet. In *Africam* } maritimam Africae partem, quae prouincia erat populi Romani. Cvm *proconſule C. Conſidio.* } Conſidius hic conſul numquam fuit, & proconſul tamen uocatur; quia proconſulari imperio poſt praeturam in Africam iuiſſet. nec pauci praeterea, nullo geſto conſulatu, proconſules appellantur. Civibvs, } in Africa negotiantibus, ut in ceteris prouincijs. Decedens } annuo imperio abſoluto. Hominibvs } uniuerſae prouinciae, & ſocijs, & ciuibus. Qvemqvam *alium* } quaeſtor enim relinqui ſolebat, qui honore legatis praeſtabat. propterea, cum Q. Thermus praeficere legatos potius, quam quaeſtorem, prouinciae uellet, conſilium improbans, ad eum Cicero ſcripſit his uerbis: Mihi magis magisq. quotidie de rationibus tuis cogitanti, placet illud meum conſilium, quod initio Ariſtoni noſtro, ut ad me uenit, oſtendi; graues te ſuſcepturum inimicitias, ſi adoleſcens potens, & nobilis a te ignominia affectus eſſet. & hercle ſine dubio erit ignominia. habes enim neminem honoris gradu ſuperiorem. ille autem, ut omittam nobilitatem, hoc ipſo uincit uiros optimos, hominesq. innocentiſſimos legatos tuos, quod & quaeſtor eſt, & quaeſtor tuus. Integritas, *& fides.* } Integritas, in omni re: Fides, in tuenda iuſtitia. iuſtitiae enim fundamentum eſt fides: ut off. lib. I. Exarsit } proprie de bello; quo tamquam flamma conſumuntur omnia. itaque ad Tironem, incidi, inquit, in ipſam flammam ciuilis diſcordiae, uel potius belli. Qvod, *qui erant in Africa, ante audierunt geri, quam parari.* } non igitur in Africa remanſit Ligarius, ut Caeſaris partes oppugnaret. Cvpiditate *inconſiderata*, } gerendi belli. Caeco *quodam timore*, } timebant Caeſarem, ſed, cur timerent, cauſſae nihil uidebant. de qua re dixit pro Marcello, Falſo, atque inani metu. Salvtis *cauſſa*, } quod a Caeſare timerent. Stvdii *ſui*, } cupiditatis belli gerendi. iterat enim quod dixerat, cupiditate inconſiderata. Domvm *ſpectans*, } non ut ad bellum iret, ſed ut in patria remaneret. quod qui fecere, Caeſar eos amicorum, Pompeius hoſtium numero duxit. auctor Suetonius, & Cicero ipſe in epiſtolis. Gratiam igitur Caeſaris aucupatur, cum dixit, Domum ſpectans, & ad ſuos redire cupiens; ut ſignificet eandem illi mentem fuiſſe, quae fuit fratribus eius, qui in patria remanſerunt ciuilibus armis abſtinentes. Nvllo *ſe implicari negotio paſſus eſt.* } cum dux eſſe poſſet. P. Accivs *Varus*, } Varus hic cum Sex. Pompeio, & Labieno ex Africana pugna, deuictis Scipione, Pompeij ſocero, & Iuba Mauritaniae rege, in Hiſpaniam profugit: ubi renouato ſimul cum Pompeij liberis bello, Mundenſi proelio a Caeſare uictus interijt. Accius, hic ſcribo ex antiquis libris. Attij autem ſunt, quibus Balbi cognomen fuit: & Auguſti mater Attia, M. Attij Balbi filia, ita ſcribitur: de quo diximus Phil. III. Qvi *praetor Africam obtinuerat*, } qui praetoriae prouniciae praeeſſet, & praetor, & propraetor dicebatur: proconſul etiã interdũ, ut paullo ante oſtendimus. Ad *eum ſtatim concurſum eſt*: } quia iam antea eidem prouinciae praefuerat. Arripvit *imperium*, } quo imperio poſtea praefuit legionibus, & cum Iubae regis copijs fudit exercitum C. Curionis. Nvllo *publico conſilio* } Tubero enim ex S.C. ſortitus erat Africam, ſed tardius uenit, prouincia iam a Varo occupata. de quo infra: Vna eſt profectus cum ijs, quorum erat una cauſſa: tardius iter fecit: itaque in Africam uenit iam occupatam. Pavllvm *conquieuit*, } non, omnino conquieuit, mutata ſententia, ſed, Paullum conquieuit; nec ſua ſponte, ſed, Aduentu Vari, qui & imperium, & faſces repente arripuerat: ut ei tamquam proconſuli parere cogeretur.

ORATIO

ADHVC. C. Caeſar, Q. Ligarius omni culpa uacat. domo eſt egreſſus non modo nullum ad bellum, ſed ne ad minimam quidem ſuſpicionem belli: legatus in pace profectus, in prouincia pacatiſſima ita ſe geſſit, ut ei pacem eſſe expediret. profectio certe animum tuum non debet offendere: num igitur remanſio? multo minus: nam profectio uoluntatem habuit non turpem, remanſio etiam neceſſitatem honeſtam. ergo haec duo tempora carent crimine; unum, cum eſt legatus profectus; alterum, cum efflagitatus a prouincia, praepoſitus Africae eſt. tertium eſt tempus, quo poſt aduentum Vari in Africa reſtitit. quod ſi eſt criminoſum, neceſſitatis crimen eſt, non uoluntatis. an ille, ſi potuiſſet illinc ullo modo euadere, Vticae potius, quam Romae; cum P. Accio, quam cum concordiſſimis fratribus; cum alienis eſſe, quam cum ſuis maluiſſet? cum ipſa legatio plena deſiderij, ac ſollicitudinis fuiſſet propter incredibilem quendam fratrum amorem, hic aequo animo eſſe potuit belli diſſidio diſtractus a fratribus?

EXPLANATIO

OMNI *culpa uacat.*} cum & iuerit in prouinciam, nulla ſuſpicione belli; & remanſerit inuitus; &, cum dux quaereretur, nullo ſe tamen implicari negotio ſit paſſus. VT *ei pacem eſſe expediret.*} male enim qui ſe geſſerunt, ijs bellum expedit eſſe potius, quam pacem. NECESSITATEM} quia, cum decedens Conſidius, eum Africae praeponeret, diu recuſans, proficere nihil potuit. HONESTAM.} quia proconſuli ſuo paruit, praeſertim efflagitante prouincia. AN *ille ſi potuiſſet illinc ullo modo euadere,*} argumentum a ueriſimili. aeque enim utitur orator ueriſimilibus, atque ueris. IPSA *legatio*} ante bellum adminiſtrata, DESIDERII,} quia fratribus haud libenter careret. SOLLICITVDINIS} ortae ex deſiderio, quod erat maximum. non enim omnia deſideria cum ſollicitudine ſunt.

ORATIO

NVLLVM igitur habes, Caeſar, adhuc in Q. Ligario ſignum alienae a te uoluntatis. cuius ego cauſſam, animaduerte quaeſo, qua fide defendam, cum prodo meam. o clementiam admirabilem, atque omni laude, praedicatione, litteris, monumentisq. decorandam. M. Cicero apud te defendit alium, in ea uoluntate non fuiſſe, in qua ſe ipſum confitetur fuiſſe; nec tuas tacitas cogitationes extimeſcit; nec, quod tibi, de alio audienti, de ſe ipſo occurrat, reformidat. uide, quam non reformidem: uide, quanta lux liberalitatis, & ſapientiae tuae mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero, uoce contendam, ut hoc populus R. exaudiat. Suſcepto bello, Caeſar, geſto etiam ex magna parte, nulla ui coactus, iudicio meo, ac uoluntate ad ea arma profectus ſum, quae erant ſumpta contra te. apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui cum hoc ſciret, tamen me, antequam uidit, reip. reddidit: qui ad me ex Aegypto litteras miſit, ut eſſem idem, qui fuiſſem: qui cum ipſe imperator in toto imperio populi R. unus eſſet, eſſe me alterum paſſus eſt: a quo, hoc ipſo C. Panſa mihi nuncium perferente, conceſſos faſces laureatos tenui, quoad tenendos putaui: qui mihi tum denique ſe ſalutem putauit reddere, ſi eam nullis ſpoliatam ornamentis redderet.

EXPLANATIO

ALIENAE *a te uoluntatis.*} nedum odij, & inimici animi, ut obijcit accuſator. CVM *prodo meam.*} meam cauſſam. uideor enim prodere, cum in ea uoluntate me fuiſſe confiteor, in qua Ligarium fuiſſe nego, me ſcilicet accuſans illum excuſans. O. CLEMENTIAM *admirabilem,*} propter ſuam confeſsionem dicit, non propter ullam Ligarij culpam: in quo nullum fuiſſe ſignum alienae a Caeſare uoluntatis, iam dixit. OMNI *laude,*} diuidit laudem in tria genera, praedicationem, ideſt uocem; litteras, ideſt ſcripta; monumenta, ideſt ea, quae laudis memoriam quam diutiſsime conſeruant. ut aedificia, ſimulacra, trophea, arcus, & ſimilia. M. CICERO,} tertia perſona, quae haec dicat, maiorem habet uim, quam ſi prima eadem dicat. NEC *tuas tacitas cogitationes extimeſcit;*} non timet, ut ei tacitus iraſcare. DE *alio*} de Q. Ligario. OCCVRRAT,} in mentem ueniat. poteſt enim tibi in mentem uenire, dum Ligarium defendo, me quoque unum ex ijs fuiſſe, qui tuam cauſſam improbauerint. LIBERALITATIS,} benigni, clementisq. animi. ET *ſapientiae*} ne parum conſiderata liberalitas fuiſſe uideatur, ſapientiae nomen addit. ſic pro Marcello: Toties de incredibili liberalitate, toties de ſingulari ſapientia tua cogitabis. OBORIATVR:} uerbum luci accommodatum: pro ante oculos oriatur: ut pro Rabirio Perd. Mors ob oculos mihi ſaepe uerſata eſt. VT *hoc populus Romanus exaudiat.*} cauſſa igitur in foro agebatur, non intra domeſticos parietes. GESTO *etiam magna ex parte,*} pulſo ex Italia Pompeio. nam in Italia Cicero non ſumpſit arma contra Caeſarem. de quo ſic ad Tironem: Ego adhuc orae maritimae praeſum a Formijs. nullum maius negotium ſuſcipere uolui, quo plus apud illum meae litterae, cohortationesq. ad pacem ualerent. Ad Caecinam: Suſceptum bellum eſt, quie-

ſcente

ſcente me: depulſum ex Italia, manente me quoad potui. Et ad ipſum Caeſarem: Qui & illi ſemper, & ſenatui, cum primum potui, pacis auctor fui; nec, ſumptis armis, belli ullam partem attigi. NVLLA *ui coactus, iudicio meo,*} quo maior culpa fuit. quam cum non diſsimulat, ſed ingenue fatetur, longe maiorem eſſe Caeſaris clementiam, quam ſuam culpam, ſignificat. quod eſt artificium conciliandae beneuolentiae. ANTE *quam uidit,*} poſt Pharſalicam pugnam. REIP. *reddidit:*} remp. enim priuatis offenſionibus antepoſuit. ME *eſſe alterum paſſus eſt:*} conceſsis faſcibus laureatis, inſignibus imperij. HOC *ipſo C. Panſa*} qui aderat, unus fortaſſe ex iudicum numero: uel aderat, ut Caeſaris familiaris. uix enim arbitror Caeſarem in foro, ex praetorum conſuetudine, de ui cum conſilio iudicaſſe. ſic de praeſentibus loquitur in ea pro Deiotaro: Hoc Ser. Sulpicio, Hoc T. Torquato, Huic Bleſamio: & in alijs orationib. NVLLIS *ſpoliatam ornamentis*} pro Marcello, in fine. Omnibus me rebus a te non conſeruato ſolum, ſed etiam ornato.

ORATIO

VIDE quaeſo, Tubero, ut, qui de meo facto non dubitem dicere, de Ligarij non audeam confiteri. atque haec propterea de me dixi, ut mihi Tubero, cum de ſe eadem dicerem, ignoſceret. cuius ego induſtriae, gloriaeq. faueo, uel propter propinquam cognationem, uel quod eius ingenio, ſtudijsq. delector, uel quod laudem adoleſcentis propinqui exiſtimo etiam ad meum aliquem fructum redundare. ſed hoc quaero, quis putet fuiſſe crimen, eſſe in Africa Ligarium? nempe is, qui & ipſe in eadem Africa eſſe uoluit, & prohibitum ſe a Ligario queritur, & certe contra ipſum Caeſarem eſt congreſſus armatus. quid enim, Tubero, tuus ille diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum? quae tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? nimis urgeo: commoueri uidetur adoleſcens: ad me reuertar. ijſdem in armis fui. quid autem aliud egimus, Tubero, niſi ut, quod hic poteſt, nos poſſemus? Quorum igitur impunitas, Caeſar, tuae clementiae laus eſt, eorum ipſorum ad crudelitatem te acuet oratio?

EXPLANATIO

VIDE *quaeſo, Tubero, ut, qui de meo facto non dubitem dicere, de Ligarij non audeam confiteri.*} ſenſus eſt: Vide, quaeſo, an uerisimile ſit, non audere me de Ligarij facto confiteri, qui de meo dicere non dubitem. cur igitur non confiteor? quia confiteri non debeo, quod non eſt. ego enim ad ea arma ſum profectus, quae ſumpta erant contra Caeſarem: Ligarius autem, tum in Africam iuit, cum adhuc belli ſuſpicio nulla eſſet. Conſidio decedente, manſit inuitus: exorto bello, nullo ſe implicari negotio paſſus eſt. id ſupra quoque Cicero dicit his uerbis: M. Cicero apud te defendit alium in ea uoluntate non fuiſſe, in qua ſe ipſum confitetur fuiſſe. CVM *de ſe eadem dicerem,*} cum dicerem eum ad ea profectum fuiſſe arma, quae erant ſumpta contra Caeſarem. INDVSTRIAE,} in agendis cauſsis. GLORIAE} quae naſcitur ex induſtria. PROPINQVAM *cognationem,*} miror, cognationem, appellari, cum dicat infra: Militiae contubernales, poſt affines. ſolet enim alijs in locis affinitas a cognatione diſtingui. INGENIO *ſtudijsq.*} Ingenium, naturae bonum eſt; ſtudia, uoluntatis. AD *meum aliquem fructum*} talis enim cum ſit, aliquem ex eo fructum ſperare poſſum. REDVNDARE.} ex eo, quod ſupereſt. ſic orat. 2. in Rullum: Plerique hoc perficiunt, ut tantum maioribus eorum debitum eſſe uideatur, unde, etiam quod poſterius ſolueretur, redundaret. Nec tantum res ipſae, cum in magna copia ſunt, uerum homines quoque, cum abundant rebus, redundare dicuntur, ut ad Appium: Cum tu omnibus uel ornamentis, uel praeſidijs redundares: illi (ut leuiſsime dicam) multa deeſſent. CONTRA *ipſum Caeſarem eſt congreſſus armatus.*} in Pharſalia: quod Ligarius non fecit, qui tantum in Africa fuit, arma non intulit. QVID *enim, Tubero, tuus ille diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat?*} hoc loco Caeſaris animum ita Cicero commouit, ut libellos, quos manu tenebat, eiecerit, quaſi ſe uictum fateretur. Quinctilianus. QVI *ſenſus erat armorum tuorum?*} explanatur ſequentibus uerbis, Quae tua mens? armis autem ſenſum tribuit, amplificandi gratia, poetico more. COMMOVERI *uidetur adoleſcens:*} cui ſimilia fortaſſe per aetatem audire nondum licuit. QVID *autem aliud egimus, Tubero,*} dat Tuberoni quaſi facultatem reſpirandi, cum eum proprio amplius non urget crimine, ſed ſuum factum cum illius facto communicat. QVORVM *igitur impunitas,*} Tuberones ſignificat, quibus, Pompeium ſecutis, Caeſar ignouerit. Impunitas: cum ipſe Q. Tubero, & pater eius, qui contra te pugnarunt, nulla affecti a te poena ſint.

ORATIO

ATQVE in hac cauſſa nonnihil equidem, Tubero, etiam tuam, ſed multo magis patris tui prudentiam deſidero; quod homo cum ingenio, tum etiam doctrina excellens, genus hoc cauſſae quod eſſet, non uiderit. nam, ſi uidiſſet, quouis profecto, quam iſto modo a te agi maluiſſet. arguis fatentem: non eſt ſatis. accuſas eum, qui cauſſam habet aut, ut ego dico, meliorem, quam tu, aut, ut tu uis, parem. haec non modo mirabilia ſunt, ſed prodigijs ſimilia, quae dicam. non habet eam uim iſta accuſatio, ut Q. Ligarius condemnetur, ſed ut necetur. hoc egit ciuis R. ante te nemo. externi iſti mores uſque ad ſanguinem incitare ſolent odium aut leuium Graecorum,

rum, aut immanium barbarorum. nam quid aliud agis? ut Romae ne ſit? ut domo careat? ne cum optimis fratribus, ne cum hoc T. Broccho, auunculo ſuo, ne cum eius filio, conſobrino ſuo, ne nobiſcum uiuat? ne ſit in patria? num in patria eſt? num poteſt magis carere his omnibus, quam caret? Italia prohibetur, exſulat. non tu ergo hunc patria priuare, qua caret, ſed uita uis. at iſtud ne apud eum quidem dictatorem, qui omnes, quos oderat, morte multabat, quiſquam egit iſto modo. ipſe iubebat occidi, nullo poſtulante: praemijs etiam inuitabat. quae tamen crudelitas ab hoc eodem aliquot annis poſt, quem tu nunc crudelem eſſe uis, uindicata eſt.

EXPLANATIO

PATRIS *tui*} L. Tuberonis. GENVS *hoc cauſſae quod eſſet non uiderit.*} non enim uidit, id a ſe agi hac in cauſſa, ut ciuis Romanus, nullo ſuo crimine, morte multetur. Id oſtenditur ſequentibus uerbis. VT *tu uis*,} quia dicis eum contra Caeſarem arma ſumpſiſſe. PRODIGIIS *ſimilia*,} quae perquam raro contingunt. SED *ut necetur.*} hoc prodigij ſimile. quis enim ante te contendit, ut ciuis Romanus necaretur? LEVIVM *Graecorum*,} proprie leuitas tributa Graecis hominibus eſt: quos exagitat cum alibi, tum in oratione pro Flacco. ITALIA *prohibetur*,} non modo Romae non eſt, neque cum ſuis uiuit, ſed & tota prohibetur Italia. VITA *uis.*} mira uis in numero. ſolet enim Cicero, quae ſunt acerbiora, breuiter concludere: ut illud quoque proximum, Italia prohibetur, exſulat. APVD *eum dictatorem*,} apud L. Sullam, qui proſcripſit inimicos ſuos. PRAEMIIS} proſcripti enim ciues propoſito praemio necabantur. ita, praemij ſpe, multis quaerentibus, pauci necem effugere potuerunt. AB *hoc eodem*} a C. Caeſare. VINDICATA *eſt.*} quia Sullanos multos Caeſar occidit, in ijs Fauſtum L. Sullae filium: & quia proſcriptorum a Sulla filijs, contra legem ab eo latam, facultatem reſtituit petendorum magiſtratuum. quo in numero fuit A. Hirtius, auctore Dione.

ORATIO

EGO *uero iſtud non poſtulo, inquies. Ita mehercule exiſtimo, Tubero: noui enim te, noui patrem tuum, noui domum, nomenq. ueſtrum; ſtudia denique generis ac familiae ueſtrae uirtutis, humanitatis, doctrinae, plurimarum artium, atque optimarum, nota ſunt mihi omnia: itaque certo ſcio, uos non petere ſanguinem: ſed parum attenditis: res enim eo ſpectat, ut ea poena, in qua adhuc Q. Ligarius ſit, non uideamini eſſe contenti. quae eſt igitur alia praeter mortem? ſi enim in exſulio eſt, ſicuti eſt: quid amplius poſtulatis? an ne ignoſcatur? hoc uero multo acerbius, multoq. eſt grauius. quod nos domi petimus precibus, & lacrumis proſtrati ad pedes, non tam noſtrae cauſſae fidentes, quam huius humanitati; id ne impetremus, pugnabis? & in noſtrum fletum irrumpes? & nos iacentes ad pedes ſupplicum uoce prohibebis? ſi, cum hoc domi faceremus, quod & fecimus, &, ut ſpero, non fruſtra fecimus, tu derepente irrupiſſes, & clamare coepiſſes; C. Caeſar caue credas, caue ignoſcas, caue te fratrum pro fratris ſalute obſecrantium miſereat: non ne omnem humanitatem exuiſſes? quanto hoc durius, quod nos domi petimus, id a te in foro oppugnari, & in tali miſeria multorum perfugium miſericordiae tollere?*

EXPLANATIO

PARVM *attenditis:*} notat imprudentiam & patris, & filij, qui, quod genus hoc cauſſae fuerit, non uiderint. NON *uideamini*} uos, ut arbitror, Ligarij mortem non quaeritis: quid refert? quaerere tamen uidemini, cum ſic agitis. deſidero igitur prudentiam ueſtram. AN *ne ignoſcatur?*} an ut patria perpetuo careat? ut perpetuo exſulet? hoc uero ipſa morte multo acerbius, multoq. eſt grauius. QVOD *nos domi petimus*} ut rem ante oculos ponat, Petimus, inquit, pro, Petiuimus. non enim nunc domi petere poterant, cum in foro cauſſa ageretur. itaque ſubiicit paullo poſt: ſi, cum hoc domi faceremus, quod & fecimus, &, ut ſpero, non fruſtra fecimus. PRAECIBVS, *& lacrumis proſtrati ad pedes*,} haec mouent ſingula; & cum dici uideant contra Tuberonem, ad ipſum tamen Caeſarem ſpectant: ut eorum precibus, & lacrumis commoueatur, qui proſtrati ad pedes eius, ut ignoſcat Ligario, petunt. HVIVS *humanitati*;} maioribus in culpis cognitae, atque perſpectae. PVGNABIS?} cur tu, cuius ad humanitatem nos confugimus, eum crudelem eſſe uis? captat eodem tempore beneuolentiam Caeſaris, & in odium Tuberonem adducit. IRRVMPES?} ut eum impedias, ne quid proficiat. SVPPLICVM *uoce prohibebis?*} ſupplicare nobis per te non licet, cum accuſas eum, cuius pro ſalute ſupplicamus. CAVE *te fratrum pro fratris ſalute obſecrantium miſereat:*} pro, obſecrantium miſereat, ex eorum librorum auctoritate, quos Priſcianus ante mille annos habuit, quibus hodie ſimiles non habemus, lego Precantium miſereatur. ſic enim ille lib. IIX. Miſeret, &, Miſeretur, imperſonalia. Cicero pro Ligario: Caue te fratrum, pro fratris ſalute precantium, miſereatur. Vnde Terentius in Phor. Miſertum eſt. IN *tali miſeria multorum*} multis cum Ligario exſulantibus.

ORATIO

DICAM plane, C. Caeſar, quod ſentio. ſi in hac tanta tua fortuna lenitas tanta non eſſet, quantam tu per te, per te, inquam, obtines: (intelligo, quid loquar) acerbiſſimo luctu redundaret iſta uictoria. quam multi enim eſſent de uictoribus, qui te crudelem eſſe uellent, cum etiam de uictis reperiantur? quam multi, qui, cum a te nemini ignoſci uellent, impedirent clementiam tuam, cum etiam ij, quibus ipſe ignouiſti, nolint te in alios eſſe miſericordem? quod ſi probare Caeſari poſſemus, in Africa Ligarium omnino non fuiſſe; ſi honeſto, & miſericordi mendacio ſaluti ciuis calamitoſi conſultum eſſe uellemus: tamen hominis non eſſet, in tanto diſcrimine, & periculo ciuis, refellere, & coarguere noſtrum mendacium: &; ſi eſſet alicuius, eius certe non eſſet, qui in eadem cauſſa, & fortuna fuiſſet. ſed tamen aliud eſt, errare Caeſarem nolle, aliud nolle miſereri. diceres, caue, Caeſar, credas: fuit in Africa Ligarius: tulit arma contra te: nunc quid dicis? caue ignoſcas. haec nec hominis, nec ad hominem uox eſt: qua qui apud te C. Caeſar, utetur, ſuam citius abijciet humanitatem, quam extorquebit tuam. At primus aditus, & poſtulatio Tuberonis haec, ut opinor, fuit, uelle ſe de Q. Ligarij ſcelere dicere. Non dubito, quin admiratus ſis; uel quod de nullo alio quiſquam; uel quod is, qui in eadem cauſſa fuiſſet, uel quidnam noui facinoris afferret. Scelus tu illud uocas, Tubero? cur? iſto enim nomine illa adhuc cauſſa caruit. alij errorem appellant, alij timorem; qui durius, ſpem, cupiditatem, odium, pertinaciam; qui grauiſſime, temeritatem; ſcelus, praeter te, adhuc nemo. ac mihi quidem, ſi proprium & uerum nomen noſtri mali quaeratur, fatalis quaedam calamitas incidiſſe uiaetur & improuidas hominum mentes occupauiſſe; ut nemo mirari debeat, humana conſilia diuina neceſſitate eſſe ſuperata. liceat eſſe miſeros: quamquam hoc uictore non poſſumus. ſed non loquor de nobis: de illis loquor, qui occiderunt. fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint pertinaces: ſceleris uero crimine, furoris, parricidij liceat Cn. Pompeio mortuo, liceat multis alijs carere. quando hoc quiſquam ex te, Caeſar, audiuit; aut tua quid aliud arma uoluerunt, niſi a te contumeliam propulſare? quid egit tuus ille inuictus exercitus, niſi ut ſuum ius tueretur, & dignitatem tuam? quid? tu cum pacem eſſe cupiebas, id ne agebas, ut tibi cum ſceleratis, an ut cum bonis ciuibus conueniret? mihi uero, Caeſar tua in me maxima merita tanta certe non uiderentur, ſi me ut ſceleratum a te conſeruatum putarem. quomodo autem tu de rep. bene meritus eſſes, ſi tot ſceleratos incolumi dignitate eſſe uoluiſſes? ſeceſſionem tu illam exiſtimauiſti, Caeſar, initio, non bellum; non hoſtile odium, ſed ciuile diſſidium, utriſque cupientibus remp. ſaluam, ſed partim conſilijs, partim ſtudis a communi utilitate aberrantibus. principum dignitas erat paene par, non par fortaſſe eorum, qui ſequebantur: cauſſa tum dubia; quod erat aliquid in utraque parte, quod probari poſſet: nunc melior certe ea iudicanda eſt, quam etiam dij adiuuerunt. cognita uero clementia tua, quis non eam uictoriam probet, in qua occiderit nemo, niſi armatus?

EXPLANATIO

INTELLIGO, *quid loquar)* } tacite ſignificat, ſocios eius uictoriae non aeque lenes eſſe, ipſum autem ſua ſponte, adhortante nemine, lenem eſſe. CVM *etiam de uictis reperiantur?* } & hic, & in ſequentibus Tuberonem accuſat. HOMINIS *non eſſet*, } homo non eſſet Tubero, ſi in tanto diſcrimine, & periculo ciuis, refellere, & coarguere noſtrum mendacium conaretur. SI *eſſet alicuius*, } ſi concederetur, ut aliquis id faceret, tamen Tuberoni, qui in eadem cauſſa, & fortuna fuiſſet, non concederetur. ALIVD *eſt errare Caeſarem nolle*: } in eo Tuberonis culpa minor eſſet, ſi noſtro mendacio falli, & errare Caeſarem nollet. ALIVD, *nolle miſereri.* } quod multo eſt iniquius. CAVE *ignoſcas.* } caue, tamquam a culpa: cum tamen miſericordia ſit uirtus, & hominis maxime propria. CITIVS } potius, ſic enim interdum accipitur, ut off. lib. I. Vicinum citius adiuueris in fructibus percipiendis, quam fratrem. Et Phil. 2. citius dixerim iactaſſe ſe aliquos. EXTORQVEBIT } ut inſitam & naturalem. utimur enim hoc uerbo de rebus, quae non facile mouentur, ut, extorquere clauam de manu Herculis. cuius generis apud Ciceronem plurima. SCELERE } quaſi ſcelus fuerit, in Africa fuiſſe: cum tu Caeſar eos ipſos, qui contra te arma tulerint, ſcelere liberaueris. de quo ſic pro Marcello: omnes enim, qui ad illa arma fato ſumus neſcio quo reip. miſero funeſtoq. compulſi, etſi aliqua culpa tenemur erroris humani, a ſcelere certe liberati ſumus. VEL *quod de nullo alio quiſquam;* } ita locutus eſt. VEL *quod is, qui in eadem cauſſa fuiſſet;* } ſubaudi, ſcelus tamen appellauit. VEL *quidnam noui facinoris afferret.* } cum ita exorſus eſſet, uelle ſe de Q. Ligarij ſcelere dicere. nouum enim facinus exſpectabas: cum tu Ligarium in Africa fuiſſe non ignorares, nec id ſcelus eſſe duceres. IMPROVIDAS } quid ageretur, ignorantes. DIVINA *neceſſitate* } fatum refert ad deos: &, ſi quis fatum definire uelit, recte dicet hoc exemplo, Diuina neceſsitas eſt. LICEAT *eſſe miſeros*: } liceat per te, Tubero, in exſulium, ac miſeriam Ligarium uiuere: ſed, cum iſto modo agis, non licet: aliquid enim ultra exſulij miſeriam quaeris. QVAMQVAM *hoc uictore non poſſumus.* } correctio, propter ſpem clementiae Caeſaris. NON *loquor de nobis*: } cum dixerit, Hoc uictore non poſſumus, loqui uiſus eſt de Pompeianis omnibus: hic diſtinguit, nec de omnibus loqui ſe ſignificat, cum Caeſar multos iam conſeruauerit, ſed de ijs, qui occiderunt: quos ei conſeruare, ut ſceleris expertes, non licet. FVERINT *cupidi fuerint irati*, } fuerint ad bellum, quia res nouas cuperent; fuerint, quia tecum inimicitias gererent. FVERINT *pertinaces*: } hoc in eos maxime confertur, qui bellũ in Africa renouarunt. FVRORIS,

parricidij }

parricidij} quae uocabula de patriae hoſtibus uſurpantur: ut exemplis intelligitur. Cn. *Pompeio*} non dubitat Pompeiũ, praeſente Caeſare, nominare, cũ ipſe Caeſar numquam eum, niſi honorificẽtiſsime appellaret. de quo ad Caecinam: Admirari ſoleo grauitatẽ, & iuſtitiam, & ſapientiam Caeſaris: numquam niſi honorificentiſsime Pompeium appellat. at in eius perſona multa fecit aſperius. armorum iſta, & uictoriae ſunt facta, non Caeſaris. Nisi *à te contumeliam propulſare.*} quod eripi tibi diceres inimicorum iniuria beneficium, a populo Romano datum, ideſt quod tibi non liceret abſenti alterum conſulatum petere, quemadmodum iuſſerat. Ad Caecinam: Rationem haberi abſentis non tam pugnaui, ut liceret, quam ut, quando, ipſo conſule pugnante, populus iuſſerat, haberetur. Et ad Atticum: Idem tertio conſulatu, (loquitur de Pompeio) poſtquam eſſe defenſor reip. coepit, contendit, ut decem tribuni pl. ferrent, ut abſentis ratio haberetur. Et ad ipſum Caeſarem: Iudicaui te eo bello uiolari, contra cuius honorem, populi Romani beneficio conceſſum, inimici, atque inuidi niterentur. Et Caeſar ipſe lib. I. bel. ci. Doluiſſe ſe, quod populi Romani beneficium ſibi per contumeliam ab inimicis extorqueretur: ereptoq. ſemeſtri imperio, in urbem retraheretur: cuius abſentis rationem haberi, proximis comitijs populus iuſsiſſet. Vt *ſuum ius tueretur,*} ius populi Romani. multi enim ex ijs, qui cum Caeſare militabant, ſuffragium tulerant in illa lege, quae abſenti Caeſari conſulatus petendi poteſtatem dabat. Cvm *pacem eſſe cupiebas*} ſpretas a Pompeio Caeſaris de pace condiciones, hiſtoriae narrant. quod ipſe quoque Cicero non uno loco ſctiptum reliquit. Si *tot ſceleratos incolumi dignitate eſſe uoluiſſes?*} idem pro Marcello: Non ille hoſtes induxit in curiam, ſed iudicauit a pleriſque ignoratione potius, & falſo, atque inani metu, quam cupiditate, aut crudelitate, bellum eſſe ſuſceptum. Partim *conſilijs, partim ſtudijs*} conſilijs, ſententijs: ſtudijs, uoluntatibus. pro Marcello: Diuerſae uoluntates ciuium fuerunt, diſtractaeq. ſententiae. non enim conſilijs ſolum, & ſtudijs, ſed armis etiam, & caſtris diſsidebamus. A. commvni *utilitate aberrantibus.*} nam in utraque parte fuerant, qui paci bellum praeferrent. Ad Tironem: Incidi in ipſam flammam ciuilis diſcordiae, uel potius belli: cui cum cuperem mederi, &, ut, arbitror, poſſem; cupiditates certorum hominum (nam ex utraque parte ſunt, qui pugnare cupiant) impedimento mihi fuerunt. Principvm *dignitas erat paene par,*} Caeſarem, & Pompeium ſignificat: & cum dicat, Paene, relinquit in dubio, utrius maior dignitas fuerit. nam ſi dixiſſet, Par, Caeſaris fortaſſe animum offendiſſet: cum dicat, Paene par, exiſtimare Caeſar poteſt, plus ſibi tribui, quam Pompeio. de ijsdem pro Marcello: Erat certamen inter clariſsimos duces. Non *par fortaſſe eorum, qui ſequebantur:*} hic certe Pompeianos Caeſarianis dignitate praefert. conſularis enim cum Caeſare, ut arbitror, nemo fuit, cum Pompeio multi, praeter ipſos conſules, & magiſtratus. Tvm *dubia;*} hominibus, non dijs immortalibus: qui cauſſam Caeſaris probare magis uiſi ſunt, quod eum uincere uoluerunt. Cognita *uero clementia tua,*} cui fortaſſe Pompeianorum, ſi uiciſſent, ſimilis non fuiſſet.

ORATIO

Sed, *ut omittam communem cauſſam, ueniamus ad noſtram; utrum tandem exiſtimas facilius fuiſſe, Tubero, Ligarium ex Africa exire, an uos in Africam non uenire? poteramus ne, inquies, cum ſenatus cenſuiſſet? ſi me conſulis, nullo modo. ſed tamen Ligarium ſenatus idem legauerat. atque ille eo tempore paruit, cum parere ſenatui neceſſe erat: uos tunc paruiſtis, cum paruit nemo, qui noluit. reprehendo igitur? minime uero: neque enim licuit aliter ueſtro generi, nomini, familiae, diſciplinae. ſed hoc non concedo, ut, quibus rebus gloriemini in uobis, eaſdem in alijs reprehendatis. Tuberonis ſors coniecta eſt ex* S. C. *cum ipſe non adeſſet, morbo etiam impediretur: ſtatuerat ſe excuſare. haec ego noui propter communes neceſſitudines, quae mihi ſunt cum L. Tuberone: domi una eruditi, militiae contubernales, poſt affines, in omni denique uita familiares: magnum etiam uinculum, quod iiſdem ſemper ſtudijs uſi ſumus. ſcio igitur Tuberonem domi manere uoluiſſe: ſed ita quidam agebant, ita reip. ſanctiſſimum nomen opponebant, ut, etiam ſi aliter ſentiret, uerborum tamen ipſorum pondus ſuſtinere non poſſet. ceſſit auctoritati ampliſſimi uiri, uel potius paruit: una eſt profectus cum ijs, quorum erat una cauſſa: tardius iter fecit: itaque in Africam uenit iam occupatam. hinc in Ligarium crimen oritur, uel ira potius. nam, ſi crimen eſt, prohibere illum uoluiſſe, non minus magnum eſt, uos Africam omnium prouinciarum arcem, natam ad bellum contra hanc urbem gerendum, obtinere uoluiſſe, quam aliquem ſe imperatorem eſſe maluiſſe. atque is tamen aliquis Ligarius non fuit. Varus imperium ſe habere dicebat: faſces certe habebat.*

EXPLANATIO

An *uos in Africam non uenire?*} uobis, Tubero, facilius fuit in Africam non uenire, (quid enim coegit?) quam Ligario exire. Cvm *parere ſenatui neceſſe erat:*} nondum exorto ciuili bello. Tvnc *paruiſtis,*} ſuſcepto bello. Vestro *generi,*} antiquo, & nobili. Nomini,} Aeliorum. Familiae,} Tuberonum. Disciplinae.} qua eſtis ad laudem exculti. Qvibvs *rebus gloriemini in uobis,*} ut, cum ſenatui uos paruiſſe gloriemini, Ligarium, quia paruerit, reprehendatis. Tvberonis} Lucij, non Quincti, eius filij, qui tamquam patris iniuriam ulciſcens, Ligarium accuſauit. Non *adeſſet,*} in ſenatu. Se *excuſare.*} ſibi per morbum in prouinciam exire non licere. Cvm *L. Tuberone:*} Quincti patre. Militiae *contubernales,*} bello Marſico. quo

in bello miles eo anno Cicero fuit, quo tribunus militum Q. Hortenſius: ut in Bruto. ETIAM *ſi aliter ſen-ire:* } medetur uulneri iam illato. nam ſupra dixerat, Exiſtimas facilius fuiſſe, Tubero, Ligarium ex Africa exire, an uos in Africam non uenire? AMPLISSIMI *uiri,* } Cn. Pompeij, hortantis ut iret in Africam, & ſanctiſsimum reip. nomen opponentis. VEL *potius paruit:* } correctio. nam, cedere, uoluntatis eſt: Parere, obſeruantiae. CVM *ijs,* } cum Pompeianis. TARDIVS *iter fecit:* } propter morbum. IAM *occupatam.* } a P. Accio Varo. VEL *ira potius.* } quia te Africa excluſerit. PROHIBERE *illum uoluiſſe,* } prohibitum Tuberonem a Varo, cuius erat imperium, non a Ligario, ſcripſit Caeſar lib. I. bell. ci. Tubero, inquit, cum in Africam ueniſſet, inuenit in prouincia cum imperio Accium Varum, qui ad Auximum, ut ſupra demonſtrauimus, amiſsis cohortibus, protinus ex fuga in Africam peruenerat, atque eam ſua ſponte uacuam occupauerat; delectuq. habito, duas legiones effecerat, hominum, & locorum notitia, & uſu eius prouinciae nactus aditus ad ea conanda, quod paucis ante annis ex praetura eam prouinciam obtinuerat. hic uenientem Vticam cum nauibus Tuberonem portu, atque oppido prohibet, neque affectum ualetudine filium exponere in terram patitur; ſed, ſublatis anchoris, excedere eo loco cogit. VOS } patrem tuum, & te, qui cum eo profectus es. OMNIVM *prouinciarum arcem,* } quod in ea ſummae uires. NATAM *ad bellum contra hanc urbem gerendum* } hoc dicit propter Punica bella. ALIQVEM *ſe imperatorem eſse uoluiſse.* } quod in Ligarium Tubero conferebat: cum tamen, ut ſupra demonſtratum eſt, penes Varum imperium eſſet, Ligarius autem negotium omne recuſaſſet. ATQVE *is tamen aliquis Ligarius non fuit.* } argute: cum dixerit, Aliquem ſe imperatorem eſſe maluiſſe. ſimiliter pro Deiotaro: Nihil a me arbitror eſſe praetermiſſum, ſed aliquid ad extremam cauſſae partem reſeruatum, id autem aliquid eſt, te ut plane Deiotaro reconciliet oratio mea. DICEBAT: } nam reuera non habebat. ſupra: Ille non mediocri cupiditate arripuit imperium: ſi illud imperium eſſe potuit, quod ad priuatum, clamore multitudinis imperitae, nullo publico conſilio deferebatur. FASCES } quibus non utitur extra urbem, niſi qui imperium habet.

ORATIO

SED quoquo modo ſeſe illud habet, haec querella ueſtra, Tubero, quid ualet? recepti in prouinciam non ſumus. quid, ſi eſſetis? Caeſari ne eam tradituri fuiſſetis, an contra eum retenturi? Vide quid licentiae, Caeſar, nobis tua liberalitas det, uel potius audaciae. ſi reſponderit Tubero, Africam, quo ſenatus eum ſorsq. miſerat, tibi patrem ſuum tranſditurum fuiſſe: non dubitabo apud ipſum te, cuius id eum facere interfuit, grauiſſimis uerbis eius conſilium reprehendere. non enim, ſi tibi ea res grata fuiſſet, eſſet etiam probata. ſed iam hoc totum omitto, non tam ut ne offendam tuas patiētiſſimas aures, quam ne Tubero, quod numquam cogitauit, facturus fuiſſe uideatur. Veniebatis igitur in Africam, prouinciam unam ex omnibus huic uictoriae maxime infeſtam: in qua erat rex potentiſſimus, inimicus huic cauſſae, aliena uoluntas, conuentus firmi, atque magni. quaero, quid facturi fuiſſetis? quamquam quid facturi fueritis, non dubitem, cum uideam, quid feceritis. Prohibiti eſtis in prouincia ueſtra pedem ponere, ut perhibetis, ſumma cum iniuria. quo modo id tuliſtis? acceptae iniuriae querellam ad quem detuliſtis? nempe ad eum, cuius auctoritatem ſecuti, in ſocietatem belli ueneratis. quod ſi Caeſaris cauſſa in prouinciam ueniebatis; ad eum profecto, excluſi prouincia, ueniſſetis: ueniſtis ad Pompeium: quae eſt ergo apud Caeſarem querella, cū eum accuſetis, a quo queramini uos prohibitos contra Caeſarem bellum gerere? atque in hoc quidem uel cum mendacio, ſi uultis, gloriari per me licet, uos prouinciam fuiſſe Caeſari tranſdituros, etiam ſi a Varo, & quibuſdam alijs prohibiti eſſetis: ego autem confitebor culpam eſſe Ligarij, qui uos tantae laudis occaſione priuauerit. ſed uide quaeſo, C. Caeſar, conſtantiam ornatiſſimi uiri, L. Tuberonis: quam ego, quamuis ipſe probarem, ut probo, tamen non commemorarem, niſi a te cognouiſſem in primis eam uirtutem ſolere laudari. quae fuit igitur umquam in ullo homine tanta conſtantia? conſtantiam dico? neſcio, an melius patientiam poſſem dicere: quotus enim iſtud quiſque feciſſet, ut, a quibus partibus in diſſenſione ciuili non eſſet receptus, eſſetq. etiam cum crudelitate eiectus, ad eas ipſas rediret? magni cuiuſdam animi, atque eius uiri eſt, quem de ſuſcepta cauſſa, propoſitaq. ſententia nulla contumelia, nulla uis, nullum periculum poſſet depellere. ut enim cetera paria Tuberoni cum Varo fuiſſent, honos, nobilitas, ſplendor, ingeniū, quae nequaquam fuerunt; hoc certe praecipuum Tuberonis fuit, quod iuſto cum imperio ex S. C. in prouinciam ſuam uenerat. hinc prohibitus, non ad Caeſarem, ne iratus, non domum, ne iners, non aliquam in regionem, ne condemnare cauſſam illam, quam ſecutus eſſet, uideretur; in Macedoniam, in Cn. Pompeij caſtra uenit, in eam ipſam cauſſam, a qua erat reiectus cum iniuria. quid? cum iſta res nihil commouiſſet eius animum, ad quem ueneratis: languidiore, credo, ſtudio in cauſſa fuiſtis. tantummodo in praeſidijs eratis, animi uero a cauſſa abhorrebant? an, ut fit in ciuilibus bellis, nec in uobis magis, quam in reliquis, omnes uincendi ſtudio tenebamur? pacis equidem ſemper auctor fui, ſed tum ſero: erat enim amentis, cum aciem uideres, pacem cogitare. omnes, inquam, uincere uolebamus, tu certe praecipue, qui in eum locum ueniſſes, ubi tibi eſſet pereundum, niſi uiciſſes. quamquam, ut nunc ſe res habet, non dubito, quin hanc ſalutem anteponas illi uictoriae. Haec ego non dicerem, Tubero, ſi aut uos conſtantiae ueſtrae, aut Caeſarem beneficij ſui paeniteret.

EXPLANATIO

QVOQVO *modo ſeſe illud habet,*} ſiue imperium Ligarius, ſiue Varus habuerit. VESTRA,} patris & tua. EVM} ad patrem refertur, non ad filium. CVIVS *id eum facere interfuit*,} tua enim interfuit, prouinciam tibi Tuberonem tradere. EIVS *conſilium*} ſi tibi traditurus prouinciam fuit. GRATA} ideo grata fuiſſet, quia utilis. PROBATA.} ideo tibi non probata, quia parum honeſta. NON *tam ut ne offendam tuas patientiſſimas aures*,} non quia uerear, ne tuas, quae patientiſsimae ſunt, aures offendam, ſi Tuberonis in tradenda tibi prouincia conſilium reprehendā. Hoc refertur ad illud: Vide, quid licentiae, Caeſar, nobis tua liberalitas det, uel potius audaciae. QVOD *numquam cogitauit*,} non modo non uoluit; ſed ne cogitauit quidem. HVIC *uictoriae*} Caeſaris. MAXIME *infeſtam*.} bellum enim renouauit. REX *potentiſſimus*,} Iuba, quem Caeſar cum Scipione deuicerat. INIMICVS *huic cauſſae*,} Cn. Pompeij beneficio, qui patrem eius Hiempſalē, Mauritaniae regem conſtituerat. ALIENA *uoluntas*,} prouincialium. CONVENTVS} ciuium Romanorum, qui Pompeianis partibus fauebant. FIRMI, *atque magni*.} Firmi, ad opes, Magni, ad multitudinem, refert. CVM *uideam, quid feceritis*.} uideo enim uos, Africa prohibitos in Graeciam ad Pompeium iuiſſe. AD. EVM,} ad Pompeium. CVIVS *auctoritatem ſecuti*,} neque hoc artificio uacat. latenter enim id ſignificat: Auctoritas ampliſsimi uiri, non cauſſa, uos ad belli ſocietatem adduxit. QVAE *eſt ergo apud Caeſarem querella*,} queri uobis apud Caeſarem de Ligario non licet, quia uos Africa prohibuerit, ideſt quia fecerit, ne bellum in Africa contra Caeſarem gerere poſſetis. Cur cum, inquit, apud Caeſarem accuſatis, qui uos contra Caeſarem bellum gerere prohibuit, cum in Africam non recepit? ETSI *a Varo, & quibuſdam alijs prohibiti eſſetis*:} a Ligario, non a Varo prohibiti eſtis: ſed ſi prohibiti eſſetis a Varo, & quibuſdam alijs Vari ſimilibus, tunc quoque cōcederem, uos prouinciam, niſi prohibiti eſſetis, Caeſari tradituros fuiſſe. id enim uериſimilius gloriari uideremini: quia Varum Caeſaris inimiciſsimum fuiſſe, & contra ducem eius Curionem pugnaſſe, conſtat: idq. de uobis Caeſar libentius audiret. CONFITEBOR} uel cum mendacio, ſi uultis. TANTAE *laudis occaſione*} occaſionis tradendae Caeſari prouinciae. Laudem appellat ex perſona Tuberonum, qui uideri uellent prouinciam ſe Caeſari tradituros fuiſſe: cum, id eos ne cogitaſſe quidem, perſpicue demonſtret. CONSTANTIAM} in tuenda Pompeij cauſſa. NON *commemorem*,} cum ea Tubero ſit uſus contra te. CONSTANTIAM *dico?*} correctio rei parum explicatae. qua figura uſus eſt lib. I. in Verrem. Dictum hoc eſt in Cn. Dolabellae iudicio: dictum? etiam aeſtimatum. Pro Plancio: Nihil eſt enim, mihi crede Laterenſis, de te detractum: detractum dico? ſi mehercules uere, quod accidit, interpretari uelis, eſt aliquid etiam de uirtute ſignificatum tua. Et in ep. ad Lentulum: Erat hoc mihi dolendum, ſed multo magis illud, quod inimicum meum, meum autem? immo uero legum, iudiciorum, otij, patriae, bonorum omnium, ſic amplexabantur. &c. CVM *crudelitate eiectus*,} ſimile illud ſupra: Prohibiti eſtis in prouincia ueſtra pedem ponere, ut perhibetis, ſumma cum iniuria. NE *iratus*,} ijs partibus, a quibus prohibitus eſſet in prouincia ſua pedem ponere. non enim ideo, a Pompeianis eiectus, ad Caeſarem tranſijt. CAVSSAM *illam*,} Pompeianam. QVAM *ſecutus eſſet*;} cum in Africam profectus eſt. ISTA *res*} iniuria, a Ligario uobis illata. NIHIL *commouiſſet*} cum nullum Pompeius propter iſtam rem alienatae a Ligario uoluntatis ſignum dediſſet; non tamen ideo uos minus acriter pro eo pugnaſtis. IN *eum locum*} in ipſa Pompeij caſtra. nam Cicero; cum in Pharſalia dimicatum eſt, abfuit, Dyrrhachij cum M. Varrone, & M. Catone commoratus. de Diuin. lib. I. VBI *tibi eſſet pereundum*,} pro, ubi tibi pereundum putares. id enim erat timendum. quamquam ſecus accidit: nam uictus eſt, nec tamen perijt. VT *nunc ſe res habet*,} cognita Caeſaris liberalitate, & ſapientia. HANC *ſalutem*} a Caeſare acceptam. ILLI *uictoriae*.} de cuius crudelitate timebamus. CONSTANTIAE *ueſtrae*,} in Pompeiana cauſſa. BENEFICII *ſui*} erga uos, quorum conſtantiam non ignorabat. Auget Caeſaris clementiam, & ſimul Tuberones carpit, cum eos non paenitere conſtantiae ſuae dicit.

ORATIO

NVNC quaero, utrum ueſtras iniurias, an reip. perſequamini. ſi reip. quid de ueſtra in ea cauſſa perſeuerantia reſpondebitis? ſi ueſtras; uidete, nē erretis, qui Caeſarem ueſtris inimicis iratum fore putetis, cum ignouerit ſuis. itaque num tibi uideor, Caeſar, in cauſſa Ligarij occupatus eſſe? num de eius facto dicere? quidquid dixi, ad unam ſummam referri uolo, uel humanitatis, uel clementiae, uel miſericordiae tuae.

EXPLANATIO

SI REIP.} eius, quae nunc eſt, & Caeſaris conſilio, ac ſapientia gubernatur. PERSEVERANTIA} contra hanc remp. OCCVPATVS *eſſe?*} prolixa, & ex multis argumentis deprompta defenſione: quam omitto, ſpem omnem reponens uel in humanitate, uel in clementia, uel in miſericordia tua.

Qvidqvid *dixi,*} defendendi cauſſa non dixi, ſed ſpectaui ſemper & naturam tuam, & perpetuam ignoſcendi conſuetudinem.

ORATIO

Cavssas, Caeſar, egi multas, & quidem tecũ, dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum: certe numquam hoc modo, Ignoſcite iudices, errauit, lapſus eſt, non putauit, ſi umquam poſthac. ad parentem ſic agi ſolet: ad iudices, Non fecit, non cogitauit, falſi teſtes, fictum crimen. dic te, Caeſar, de facto Ligarij iudicem eſſe: quibus in praeſidijs fuerit, quaere. taceo. ne haec quidem colligo, quae fortaſſe ualerent etiam apud iudicem: legatus ante bellum profectus, relictus in pace, bello oppreſſus, in eo non acerbus, tum etiam fuit totus animo & ſtudio tuus. ad iudicem ſic agi ſolet. ſed ego ad parentem loquor: errauì, temere feci, paenitet, ad clementiam tuam confugio, delicti ueniam peto, ut ignoſcas oro: ſi nemo impetrauit, arroganter; ſi plurimi, tu idem fer opem, qui ſpem dediſti. an ſperandi Ligario cauſſa non ſit, cum mihi apud te ſit locus etiam pro altero deprecandi? quamquam neque in hac oratione ſpes eſt poſita cauſſae, nec in eorum ſtudijs, qui a te pro Ligario petunt, tui neceſſarij. uidi enim, & cognoui, quid maxime ſpectares, cum pro alicuius ſalute multi laborarent, cauſſas apud te rogantium gratiores eſſe, quam preces; neque ſpectare, quam tuus eſſet neceſſarius is, qui te oraret; ſed quam illius, pro quo laboraret. itaque tribuis tu quidem tuis ita multa, ut mihi beatiores illi eſſe uideantur interdum, qui tua liberalitate fruuntur, quam tu ipſe, qui illis tam multa concedis. ſed uideo tamen apud te cauſſas, ut dixi, rogantium ualere plus, quam preces, ab ijsq. te moueri maxime, quorum iuſtiſſimum dolorem uideas in petendo. in Q. Ligario conſeruando multis tu quidem gratum facies neceſſarijs tuis: ſed hoc, quaeſo, conſidera, quod ſoles. poſſum fortiſſimos uiros Sabinos, tibi probatiſſimos, totumq. agrum Sabinum, florem Italiae, robur reip. proponere. noſti optime homines. animaduerte horum omnium maeſtitiam, et dolorem. huius T. Brocchi, de quo, non dubito, quid exiſtimes, lacrumas, ſqualoremq. ipſius, & filij uides. quid de fratribus dicam? noli, Caeſar, putare de unius capite nos agere. aut tres Ligarij in ciuitate retinendi ſunt, aut tres ex ciuitate exterminandi. quoduis exſulium his eſt optatius, quam patria, quam domus, quam dij penates, uno illo exſulante. ſi fraterne, ſi pie, ſi cum dolore faciunt, moueant te horum lacrumae, moueat pietas, moueat germanitas; ualeat tua uox illa, quae uicit: te enim dicere audiebamus, nos, omnes aduerſarios, putare, niſi qui nobiſcum eſſent; te omnes, qui contra te non eſſent, tuos. uides ne igitur hunc ſplendorem omnem, hanc Brocchorum domum, hunc L. Marcium, C. Caeſetium, L. Cornificium, hoſce omnes equites R. qui adſunt ueſte mutata, non ſolum notos tibi, uerum etiã probatos uiros, qui tecum fuerunt? atque his maxime iraſcebamur, & hos requirebamus, & his nonnulli etiam minabantur. conſerua igitur tuis ſuos, ut, quemadmodum cetera, quae dicta ſunt a te ſic hoc ueriſſimum reperiatur. quod ſi penitus perſpicere poſſes concordiam Ligariorum; omnes fratres tecum iudicares fuiſſe. an poteſt quiſquam dubitare, quin, ſi Q. Ligarius in Italia eſſe potuiſſet, in eadem ſententia futurus fuerit, in qua fratres fuerunt? quis eſt, qui horum conſenſum conſpirantem, & paene conflatum, in hac prope aequalitate fraterna non nouerit? qui hoc non ſentiat, quiduis prius futurum fuiſſe, quam ut hi fratres diuerſas ſententias, fortunasq. ſequerentur? uoluntate igitur omnes tecum fuerunt, tempeſtate abreptus eſt unus: qui ſi conſilio id feciſſet, eſſet eorum ſimilis, quos tu tamen ſaluos eſſe uoluiſti. ſed ierit ad bellum; diſſenſerit non a te ſolum uerum etiam a fratribus: hi te orant tui. equidẽ, cum tuis omnibus negotijs intereſſem, memoria teneo, qualis tum T. Ligarius, quaeſtor urbanus, fuerit erga te, & dignitatem tuam. ſed parum eſt me hoc meminiſſe: ſpero etiam te, qui obliuiſci nihil ſoles, niſi iniurias, quoniam hoc eſt animi, quoniam etiam ingenij tui, te aliquid de huius quaeſtoris officio cogitantem, etiam de alijs quibuſdam quaeſtoribus reminiſcentem recordari. hic igitur T. Ligarius, qui tum nihil egit aliud, (neque enim haec diuinabat) niſi ut tu eum ſtudioſum, & bonum uirum iudicares, nunc a te ſupplex fratris ſalutem petit. quam, huius admonitus officio, cum utriſque his dederis; tres fratres optimos, & integerrimos non ſolum ſibi ipſos, neque his tot, ac talibus uiris, neque nobis neceſſarijs ſuis, ſed etiam reip. condonaueris. fac igitur, quod de homine nobiliſſimo, & clariſſimo, M. Marcello reſtituto feciſti nuper in curia, nunc idem in foro de optimis, & huic omni frequentiae probatiſſimis fratribus. ut conceſſiſti illum ſenatui; ſic da hunc populo, cuius uoluntatem cariſſimam ſemper habuiſti: &, ſi ille dies tibi glorioſiſſimus, populo R. gratiſſimus fuit, noli obſecro dubitare, C. Caeſar, ſimilem illi gloriae laudem quam ſaepiſſime quaerere. nihil eſt enim tam populare, quam bonitas: nulla de uirtutibus tuis plurimis nec gratior, nec admirabilior miſericordia eſt. homines enim ad deos nulla re propius accedunt, quam ſalutem hominibus dando. nihil habet nec fortuna tua maius, quam ut poſſis; nec natura tua melius, quam ut uelis conſeruare quamplurimos. Longiorem orationem cauſſa forſitan poſtulat, tua certe natura breuiorem. quare, cum utilius eſſe arbitrer, te ipſum, quam aut me, aut quemquam, loqui tecum, finem iam faciam: tantum te admonebo, ſi illi abſenti ſalutem dederis, praeſentibus his omnibus te daturum.

EXPLANATIO

Dvm *te in foro tenuit*} antequam in Galliam Caeſar proficiſceretur. Ratio *honorum tuorum:*} quia magiſtratus in eos a populo conferebantur, quorum agendis in foro cauſsis induſtria probata eſſet. Si *umquam poſthac.*} ſi poſthac errabit, ſi labetur, ne ignoſcite. Animo, *& ſtudio*} licet re non oſtenderit. Mihi} qui me confiteor, nulla ui coactum, meo iudicio, ad ea profectum eſſe arma, quae

ma, quae ſumpta erant contra te. CAVSSAS *rogantium ualere plus,* } idem ſcripſit ad Ampium Balbum. Valent tamen apud Caeſarem non tam ambitioſae rogationes, quam neceſſariae. SABINOS, } aut in Sabinis natus erat Ligarius, aut e Sabinis originem ducebat. NOS, *omnes aduerſarios, putare, niſi qui nobiſcum eſſent; te omnes, qui contra te non eſſent, tuos.* } id etiam Suetonius ſcriptum reliquit. QVI *tecum fuerunt?* } ex antecedentibus & ſequentibus intelligitur, Qui tecum fuerunt, hic dici non de ijs, qui eum ſecuti ſunt ab bellum, ſed de Q. Ligarij fratribus, deq. eius auunculo T. Broccho, & alijs, ſupra nominatis, qui, ſuſcepto ciuili bello, domi remanere, quam alterutram partem ſequi, maluerunt. nam eos aeque ſuos Caeſar appellabat, atque illos, qui cum eo in bello fuerant. dixit enim ſupra: Te enim dicere audiebamus, nos, omnes aduerſarios, putare, niſi qui nobiſcum eſſent; te omnes, qui contra te non eſſent, tuos. Eos autem ſignificari, qui domi remanſerant, ſequentibus quoque uerbis ita conſtat, ut dubitare prorſus nemo poſsit. HIS *maxime iraſcebamur,* } quia ſcilicet noſtrum conſilium ſecuti non eſſent. HOS *requirebamus,* } non, Requirebamus, ut eos occideremus: ſed, abſentes accuſabamus. quomodo dicitur, Prudentiam tuam requiro: quia ſcilicet eam non uideo. MINABANTVR. } auget in ſingulis uerbis, Iraſcebamur, Requirebamus, Minabantur. idem ſcripſit ad Varronem. Extremum malorum omnium eſſe ciuilis belli uictoriam: quam quidem ego etiam illorum timebam, ad quos ueneramus. crudeliter enim otioſis minabantur: eratq. ijs & tua inuiſa uoluntas, & mea oratio. TVIS } ijs, qui domi remanſerunt. HOC } omnes, qui contra te non eſſent, tuos fore. TECVM *iudicares fuiſſe.* } ideſt domi remanſiſſe. ſic enim & ſupra locutus eſt. IN *eadem ſententia,* } remanendi in urbe Roma. PAENE *conflatum,* } paene ſimul genitum, ita ſimilem, ut ea, quae ſimul conflantur. tranſlatio eſt ex eodem fonte ducta. nam, ſpirare, & flare, idem ſunt. SENTENTIAS, *uoluntatesq. ſequerentur?* } idem ſenſiſſent, idem uoluiſſent omnes. ſimiliter pro Marcello: Diuerſae uoluntates ciuium fuerunt, diſtractaeq. ſententiae. TEMPESTATE } aduerſa fortuna, quia domum redire non potuit, repentino bello oppreſſus. CONSILIO } aliena a te uoluntate. EQVIDEM } hactenus de Caeſaris clementia: nunc de grati animi laude. ut hoc etiam argumenti genere eius animum commoueat. ANIMI, } magni animi, qui obliuiſcitur iniurias. INGENII *tui,* } ſapientiae. quae laudem & fructum ponit in obliuione iniuriarum. DE *alijs quibuſdam quaeſtoribus* } qui tibi aduerſati ſunt, initio ſcilicet ciuilis belli. VT *tu eum ſtudioſum,* } aut deeſt, tui: aut legendum, Vt tui eum ſtudioſum. VTRISQVE *his* } deprecantibus. REIP. } quae ſimul cum his omnibus deprecatur. NOLI *dubitare,* } nihil te remoretur: nulla res, nulla ſuſpicio, nulla ratio tanti apud te ſit, ut a ſimili te laude remoueat. MISERICORDIA } quae nihil eſt aliud, quam bonitas. SALVTEM *hominibus dando.* } deorum enim propria beneficentia eſt: quam cum homines imitantur, deorum ſimiles uideri poſſunt. QVAM *ut uelis* } quae tua laus eſt. nam, poſſe, ad fortunam refertur. TVA *certe natura* } ad ignoſcendum, & conſeruandum propenſa. TEIPSVM *loqui tecum,* } te conſilium capere a te ipſo. ſic ad Curionem: Tecum loquere, te adhibe in conſilium, te audi, tibi obtempera. alteri qui melius dare conſilium poſsit, quam tu, non facile inueniri poteſt: tibi uero ipſi certe nemo melius dabit. TANTVM *te admonebo,* } admonentur homines ijs de rebus, quas non cogitant. Admonebo, inquit, te, Caeſar, quod tu fortaſſe non putas, ita Q. Ligarium his omnibus, qui pro eo deprecantur, carum eſſe, ut ſuam ſalutē in illius ſalute poſitam arbitrentur.

IN . ORATIONEM . CICERONIS
PRO . DEIOTARO . REGE
PAVLLI . MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

MAGNAE *uires, copiaeq. pupuli Romani, bellica in primis uirtute partae: nec minor clementiae, fidei, iuſtitiae, quibus uirtutibus parta retinentur, apud omnes gentes opinio, famaq. fuit. nihil eſſe tam firmum putabatur, quod Romanis armis, potentiaeq. non cederet. nulla tam remota gens, nulla tam barbaris moribus, tam ueſuis confidens opibus natio, quae non uim extimeſceret, humanitatemq. diligeret, nec praeſidij ſolum, ſed ornamenti etiam in amicitia & ſocietate populi Romani plurimum conſtitueret. Reges ipſi, quorum in terris apud omnes gentes magnum, atque ſanctum nomen eſt, ſuam maieſtatem poſteriorem populi Romani maieſtate ducebant: nec ſibi quiſquam, qui ſuis modo fortunis conſultum optime uellet, regnare prius uidebatur, quam a ſenatu rex & ſocius eſſet appellatus. Hunc honorem primus, ut arbitror, Syracuſarum rex Hiero, poſt eum Numidiae Maſſaniſa, tum Eumenes, & frater eius Attalus, Aſiae, alij deinde, Nicomedes Bithyniae, Cappadociae Ariobarzanes, Ptolemaeus Apio Cyrenarum, Hiempſal, Iubae pater, Mauritaniae, Ptolemaeus Auletes Aegypti, Deiotarus Galatiae, conſecuti ſunt. Et ut ipſi acceptas interdum a finitimis regibus, aut nationibus iniurias, populi Romani armis ulciſcebantur: ſic eorum copijs, ubi graue bellum urgeret, populus Romanus utebatur. quo in officio promptior, fidelior, conſtantior Deiotaro rege, quamdiu uixit, nemo fuit. ille Mithridatico, ille Parthico bello ad extremam uſque ſenectutem pro rep. pugnauit. ciuili bello Caeſaris & Pompeij, cum alterutram ſequi partem cogeretur, ſecutus eſt eam, in qua cum & ſenatus paene cunctus,*

ne cunctus, & conſules ipſi, & magiſtratus reliqui eſſent, ipſa quoque ſimul eſſe reſp. uidebatur. inde Caeſar iratus, confecto Alexandrino bello, Pharnace Ponti rege, Mithridatis filio, deuicto, & regni partem, & Armeniam ei minorem, a ſenatu antea donatam, ademit. reliqua, propter ſuperiora in remp. merita, conceßit. Quo tempore cum apud eum diuerſaretur, nullam humanitatem, nullum obſequij, officijq. genus rege praetermittente; occaſio male animatis erga Deiotarum uiſa peridonea eſt criminis confingendi, quaſi Caeſarem quodam die, ſi in balneum iuiſſet, occidere cogitaſſet. nec tamen ſtatim, ſed biennio poſt, abſoluto ſcilicet Hiſpanienſi bello, crimen illud Romam ad Caeſarem detulerunt, libenter auditurum ſperantes, quidquid in eum, a quo ciuilibus armis laeſus eſſet, uere falſoue diceretur. Accuſarunt regem nepos ex filia Caſtor, & a Caſtore corruptus Phidippus medicus, eiuſdem regis ſeruus, qui cum legatis Romam uenerat: defendit unus Cicero. Habita uidetur oratio Q. Fabio Max. C. Trebonio cos. cum Caeſar v. conſul primis diebus Octobris menſis ex Hiſpania triumphaſſet, depoſitoq conſulatu, Fabium & Trebonium in tres nouißimos anni menſes ſuffeciſſet, auctoribus Suetonio, & Dione.

M. TVLLII. CICERONIS
PRO. DEIOTARO. REGE
AD. C. CAESAREM

ORATIO. XLII

CVM in omnibus cauſſis grauioribus, C. Caeſar, initio dicendi commoueri ſoleam uehementius, quam uidetur uel uſus, uel aetas mea poſtulare: tum in hac cauſſa ita me multa perturbant, ut, quantum mea fides ſtudij mihi afferat ad ſalutem regis Deiotari defendendam, tantum facultatis timor detrahat. primum dico pro capite fortunisq. regis: quod ipſum etſi non iniquum eſt, in tuo dumtaxat periculo, tamen eſt ita inuſitatum, regem capitis reum eſſe, ut ante hoc tempus non ſit auditum. deinde eum regem, quem ornare antea cuncto cum ſenatu ſolebamus pro perpetuis eius in noſtram remp. meritis, nunc cōtra atrociſſimum crimen cogor defendere. accedit, ut accuſatorum alterius crudelitate, alterius indignitate perturber.

EXPLANATIO

CVM. IN. OMMIBVS *cauſſis grauioribus, C.Caeſar, initio dicendi commoueri ſoleam uehementius, quam uidetur uel uſus, uel aetas mea poſtulare: tum in hac cauſſa ita me multa perturbant, ut quantum mea fides ſtudij mihi afferat ad ſalutem regis Deiotari defendendam, tantum facultatis timor detrahat.*} Exorditur a timore ſuo, non temere, ſed eo conſilio, ut laboranti uel iuſtitia Caeſaris, uel clementia ſubueniat. timoris autem cauſſas quinque ponit, unam naturae, cum, initio dicendi omnibus grauioribus cauſsis commoueri ſoleat: alteram a iudicij nouitate ortam, cum pro rege dicat; quod antea numquam contigerit: tertiam ab accuſatorum crudelitate, & indignitate; quorum alter nepos auum in iudicium adduxerit, alter ſeruus in dominum teſtimonium dicat: quartam ab ipſo Caeſare, qui de ſuo periculo iudex audiat: quinctam a loci ipſius inſolentia, quod cauſſam omnium grauiſsimam intra domeſticos parietes dicat, non, ubi antea ſolebat, in foro, quo loco magnam dicenti alacritatem populi Romani concurſus afferret. Haec de re: uerba perpendamus. IN. OMNIBVS. CAVSSIS. GRAVIORIBVS. uitioſus enim in leuioribus cauſsis timor eſſet. INITIO. DICENDI. COMMOVERI. SOLEAM. quod, quia pudentis, ingenuiq. animi ſignum eſt, in confeſsione laudem habet potius, quam uituperationem. propterea cum aduerſus Caecilium de loco Verris accuſandi diſputaret, Ego, inquit, qui, ſicūt omnes ſciunt, in foro, iudicijsq. ita uerſor, ut eiusdem aetatis aut nemo, aut pauci plures cauſſas defenderint, & qui omne tempus, quod mihi ab amicorum negotijs datur, in his ſtudijs, laboribusq. conſumā quo paratior ad uſum forenſem, promptiorq. eſſe poſsim; tamen, ita deos uelim mihi propitios, ut, cum illius diei mihi uenit in mentem, quo die, citato reo, mihi dicendum ſit, non ſolum commoueor animo, ſed etiam toto corpore perhorreſco. Huius timoris cauſſam affert lib. I. de Orat. ex perſona L. Craſsi, ita dicentis: Mihi etiam quiq. optime dicunt, quiq. id facillime atque ornatiſsime facere poſſunt, tamen, niſi timide ad dicendum accedunt, & in exordienda oratione perturbantur, paene impudentes uidentur. tametſi id non accidere non poteſt. ut enim quiſque optime dicit; ita maxime dicendi difficultatem, uariosq. euentus orationis, hominumq. iudicia pertimeſcit. qui uero nihil poteſt dignum re, dignum nomine oratoris, dignum hominum auribus efficere, atque edere; is mihi, etiam ſi commouetur in dicendo, tamen impudens uidetur. non enim pudendo, ſed non faciendo id, quod non decet, impudentiae nomen effugere debemus. quem uero non pudet; id quod in plerisque uideo; hunc ego non reprehenſione ſolum, ſed etiam poena dignum puto. equidem & in uobis animaduertere ſoleo, & in me ipſo ſaepiſsime experior, ut exalbeſcam in principijs dicendi, & tota mente, atque omnibus artubus contremiſcam. adoleſcentulus uero ſic in initio accuſationis exanimatus ſum, ut hoc ſummum beneficium Q. Maximo debuerim, quod conſilium continuo dimiſerit, ſimul ac me fractum, ac debilitatum metu uiderit. VSVS. nam ita natura comparatum, ut noua & inſolita re commoueamur, uſu cognita, & ſaepe tractata non item. AETAS. rudem enim in agendo adoleſcentem commoueri initio dicendi, mirum non eſt: nec ſolum in eo non reprehenditur, uerum etiam, ut aetatis ornamentum, probiq. ſignum ingenij, laudatur pudor. MVLTA. infra explicata, noua omnia, unde timor oritur. MEA. FIDES. cum Deiotarum defendendum ſuſceperim, cui deeſſe non debeo. STVDII. plus eſt, quam uoluntatis. multa enim ſine ſtudio uolumus: ubi uero ſtudium, ibi uoluntas maxima. AD. SALVTEM. REGIS DEIOTARI. DEFENDENDAM. ſingula pondus habent. tacite enim hoc dicit. Vnde naſcitur ſtudium meum? non ex leui quapiam re, ſed e ſalute hominis: at cuius hominis? non priuati, ſed regis: at cuius regis? non eius, quem regium modo nomen commendet, ſed eius, qui perpetuis in remp. meritis excellit. is enim Deiotarus eſt. Quae te quoque, C.Caeſar, commouere, tuamq. mihi pro rege bene de

rep.

rep.merito dicenti, conciliare beneuolentiam debent. FACVLTATIS. aequare fidem timore imminuta facultas non poteſt. DETRAHAT. contrarium contrario refert. oppoſita enim, Afferat, Detrahat. in quibus eſt animaduertendum, quod omitterem, ſi doctis tantum ſcriberem: ſed quia rudiorum aliqua interdum habenda ratio eſt, in ijs praeſertim, quae ad Latinae linguae proprietatem ſpectant; operae non parco; quaecq. fortaſſe multi ſublimia tantum intuentes, reſpuant, ad ea me, publicae cauſsa utilitatis, cum qua nihil confero, non grauate demitto. Quod igitur animaduertendum eſſe dixi, eiuſmodi eſt, uerba compoſita uel ſuam augere uim, ſi praeponatur ad, ut in uerbo Afferat, uel amittere, ſi de, ut in Detrahat. acceſſus enim in illo, receſſus in hoc eſt. Et, Afferat, uolenti, cum ſignificatione beneuolentiae, dixit: Detrahat, inuito cum indicio doloris. cupit enim pro ſua fide regi Deiotaro, de capite fortuniſq. periclitanti, ſubuenire: quod autem cupit, id ueretur ut poſsit, timore facultatem detrahente. Vnicum igitur perfugium Caeſaris aequitas, & ſapientia. Nam haec eo referuntur omnia. IN *tuo dumtaxat periculo;*} nam ſi quis eſt, qui contra tuam ſalutem aliquid moliatur, aut cogitet, eum, quicumque eſt, in iudicium uocari oportere, numquam negauerim. PRO *perpetuis eius in noſtram remp. meritis,*} omnibus enim Aſiaticis bellis remp. Deiotarus enixe admodum iuuit.

O R A T I O

CRVDELIS Caſtor, ne dicam ſceleratum, & impium, qui nepos auum in diſcrimen capitis adduxerit; adoleſcentiaeq. ſuae terrorem intulerit, ei, cuius ſenectutem tueri, & tegere debebat; commendationem ineuntis aetatis ab impietate, & ſcelere duxerit; aui ſeruum, corruptum praemijs, ad accuſandum dominum impulerit, & a legatorum pedibus abduxerit. fugitiui autem dominum accuſantis, & dominum abſentem, & dominum amiciſſimum noſtrae reip. cum os uidebam, cum uerba audiebam; non tam afflictam regiam condicionem dolebam, quam de fortunis communibus extimeſcebam. nam, cum more maiorum de ſeruo in dominum ne tormentis quidē quaeri liceat; in qua quaeſtione dolor ueram uocem elicere poſſit etiam ab inuito: exortus eſt ſeruus, qui, quem in equuleo appellare non poſſet, eum accuſet ſolutus. Perturbat me, C. Caeſar, etiam illud interdum: quod tamen, cum te penitus recognoui, timere deſino; re enim iniquum eſt, ſed tua ſapientia fit aequiſſimum. nam dicere apud eum de facinore, contra cuius uitam conſilium facinoris iniſſe arguare, ſi per ſe ipſum conſideres, graue eſt: nemo enim fere eſt, qui ſui periculi iudex non ſibi ſe aequiorem, quam reo, praebeat: ſed tua, C. Caeſar, praeſtans ſingulariſq. natura hunc mihi metum minuit: non enim tam timeo, quid tu de rege Deiotaro, quam intelligo, quid de te ceteros uelis iudicare. Moueor etiam loci ipſius inſolentia, quod tantam cauſſam, quanta nulla umquam in diſceptatione uerſata eſt, dico intra domeſticos parietes, dico extra conuentum, & eam frequentiam, in qua oratorum ſtudia niti ſolent: in tuis oculis, in tuo ore, uultuq. acquieſco: te unum intueor: ad te unum omnis mea ſpectat oratio: quae mihi ad ſpem obtinendae ueritatis grauiſſima ſunt, ad motum animi, & omnem impetum dicendi, contentionemq. leuiora. hanc enim, C. Caeſar, cauſſam ſi in foro dicerem eodem audiente, & diſceptante te; quantam mihi alacritatem populi R. concurſus afferret? quis enim ciuis ei regi non faueret, cuius omnem aetatem in populi R. bellis conſumptam eſſe meminiſſet? ſpectarem curiam, intuerer forum, caelum denique teſtarer ipſum. ſic, cum & deorum immortalium, & populi R. & ſenatus beneficia in regem Deiotarum recordarer, nullo modo mihi deeſſe poſſet oratio. quae quoniam anguſtiora parietes faciunt, actioq. cauſſae maxime debilitatur loco: tuum eſt, Caeſar, qui pro multis ſaepe dixiſti, quid nunc mihi animi ſit ad te ipſum referre, quo facilius tum aequitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam.

E X P L A N A T I O

NE *dicam ſceleratum, & impium,*} in alienos crudelitas, in propinquos proprie ſcelus, & impietas eſt. NEPOS} ex filia: ut infra. AVI *ſeruum*} Phidippum medicum. LEGATORVM} quaeſo Deiotarus ad Caeſarem miſerat. PEDIBVS} quia, ſeruus cum eſſet, non ſedebat cum legatis, cum quibus uenerat, ſed ad eorum pedes iacebat. ABDVXERIT.} corruptum praemijs. DOMINVM *accuſantis,*} accuſare dominum, iniquum eſt; dominum abſentem, iniquius; dominum amicisſimum reip. iniquisſimum. ſumma igitur eſt accuſantis impudentia. OS} qui talis cum ſit, prodire in conſpectum hominum audeat. CVM *uerba audiebam;*} maioris etiam audaciae ſignum. DE *fortunis communibus*} nam ſi tantum ſeruo conceditur; timere a ſeruis noſtris omnes debemus. perturbat igitur me non tam Deiotari, quam commune periculum. Locus communis ad mouendum: ut in Verrem lib.v. Ecquis fuit, quin lacrumaretur? quin ita calamitatē putaret illorum, ut fortunam tamen non alienam, periculum autem commune agi arbitraretur? IN *equuleo*} machinae genus, quo ſerui torquebantur. ARGVARE,} pro, reus arguatur. exemplum enim ſecundae perſonae ad alias transferri ſolet. QVID *de te ceteros uelis iudicare.*} uis de te ceteros iudicare, ſapientisſimum, & aequisſimum iudicem perinde te eſſe in periculo tuo, ac ſi de cuiuſlibet hominis periculo iudicares. Laudat Caeſarem, ſed tacite ſimul admonet, talem ut ſe praebeat, qualem eum eſſe dicit. IN *qua oratorum ſtudia niti ſolent:*} quam cum oratores intuentur, animos augent, & copioſius, alacriusq. dicunt. ſtudia: dicendi, agendarum cauſsarum. Niti: ſic ep.I. ad Att. in quo uno maxime ambitio noſtra nititur. TE *unum*} & abſente populo, & te uno iudicante. LEVIORA.} populus enim, qui nunc abeſt, ingenium excitabat. DI-

SCEPTANTE} cognoſcente: iudicante. haec eſt enim huius uerbi uis, ut ſaepe iam docuimus. CVRIAM, *forum, caelum*} quorum adſpectum parietes adimunt. DEORVM *immortalium*,} hoc refertur ad illud, caelum denique teſtarer ipſum. ANGVSTIORA} ne poſsim, ut uellem, de immortalium deorum, de populi Romani, de ſenatus in regem Deiotarum beneficijs copioſe dicere, adempto adſpectu curiae, fori, caeli. QVID *nunc mihi animi ſit*,} quam perturbato animo ſim. AD *te ipſum referre*,} tecum cogitare. AVDIENDI *diligentia*} ex aequitate orta. MINVAT *hanc perturbationem meam*.} nam ſi me diligenter, attenteq. audieris, timorem deponam.

ORATIO

SED, *antequam de accuſatione ipſa dico, de accuſatorum ſpe pauca dicam. qui cum uideantur neque ingenio, neque uſu, atque exercitatione rerum ualere, tamen ad hanc cauſſam non ſine aliqua ſpe, & cogitatione uenerunt. iratum te regi Deiotaro fuiſſe, non erant neſcij: affectum illum quibuſdam incommodis, & detrimentis, propter offenſionem animi tui, meminerant: teq. cum huic iratum, tum ſibi amicum cognouerant: cumq. apud ipſum te de tuo periculo dicerent, fore putabant, ut in exulcerato animo facile fictum crimen inſideret. quamobrem hoc nos primum metu, C. Caeſar, per fidem, & conſtantiam, & clementiam tuam libera, ne reſidere in te ullam partem iracundiae ſuſpicemur. per dexteram te iſtam oro, quam regi Deiotaro hoſpes hoſpiti porrexiſti; iſtam, inquam, dexteram, non in bellis, & in proelijs, quam in promiſſis, & fide firmiorem. tu illius domum inire, tu uetus hoſpitium renouare uoluiſti: te eius dij penates acceperunt: te amicum, & placatum Deiotari regis arae, fociq. uiderunt. cum facile exorari, Caeſar, tum ſemel exorari ſoles. nemo umquam te placauit inimicus, qui ullas reſediſſe in te ſimultatis reliquias ſenſerit. quamquam, cui ſunt inauditae cum Deiotaro querellae tuae? numquam tu illum accuſauiſti ut hoſtem, ſed ut amici officio parum functum, quod propenſior in Cn. Pompeij amicitiam fuiſſet, quam in tuam. cui tamen ipſi regi ueniam te daturum fuiſſe dicebas, ſi tum auxilia Pompeio, uel ſi etiam filium miſiſſet, ipſe tamen excuſatione aetatis uſus eſſet. itaque, cum maximis eum rebus liberares, peruam amicitiae culpam relinquebas. itaque non ſolum in eum non animaduertiſti, ſed omni metu liberauiſti; hoſpitem agnouiſti; regem reliquiſti. neque enim ille odio tui progreſſus, ſed errore communi lapſus eſt. is rex, quem ſenatus hoc nomine ſaepe honorificentiſſimis decretis appellauiſſet, quiq. illum ordinem ab adoleſcentia grauiſſimum ſanctiſſimumq. duxiſſet, ijſdem rebus eſt perturbatus, homo longinquus, & alienigena, quibus nos, in media rep. nati, ſemperq. uerſati. cum audiſſet ſenatus conſentientis auctoritate arma ſumpta, conſulibus, praetoribus, tribunis pl. nobis imperatoribus remp. defendendam datam; mouebatur animo, & uir huic imperio amiciſſimus de ſalute populi R. extimeſcebat, in qua etiam ſuam incluſam eſſe uidebat: in ſummo tamen timore quieſcendum ſibi eſſe arbitrabatur. maxime uero perturbatus eſt, ut audiuit conſules ex Italia profugiſſe, omnesq. conſulares, (ſic enim nunciabatur) cunctum ſenatum, totam Italiam eſſe effuſam. talibus enim nuncijs, & rumoribus patebat ad orientem uia, nec ulli ueri ſubſequebantur. nihil ille de condicionibus tuis, nihil de ſtudio concordiae, & pacis, nihil de conſpiratione audiebat certorum hominum contra dignitatem tuam. quae cum ita eſſent; tamen uſque eo ſe tenuit, quoad a Cn. Pompeio ad eum legati, litteraeq. uenerunt. ignoſce, ignoſce, Caeſar, ſi eius uiri auctoritati rex Deiotarus ceſſit, quem nos omnes ſecuti ſumus; in quem cum dij, atque homines omnia ornamenta congeſſiſſent, tum tu ipſe plurima, & maxima. neque enim, ſi tuae res geſtae ceterorum laudibus obſcuritatem attulerunt, iccirco Cn. Pompeij memoriam amiſimus. quantum nomen eius fuerit, quantae opes, quanta in omni genere bellorum gloria, quanti honores populi R. quanti ſenatus, quanti tui, quis ignorat? tanto ille ſuperiores uicerat gloria, quanto tu omnibus praeſtitiſti. itaque Cn. Pompeij bella, uictorias, triumphos, conſulatus admirantes numerabamus, tuos enumerare non poſſumus. ad eum igitur rex Deiotarus uenit hoc miſero fataliq. bello, quem ante iuſtis hoſtilibusq. bellis adiuuerat, quocum erat non hoſpitio ſolum, uerum etiam familiaritate coniunctus: & uenit uel rogatus, ut amicus, uel accerſitus, ut ſocius; uel euocatus, ut is, qui ſenatui parere didiciſſet: poſtremo uenit ut ad fugientẽ, non ut ad inſequentem, ideſt, ad periculi, non ad uictoriae ſocietatem. itaque, Pharſalico proelio facto, a Pompeio diſceſſit: ſpem infinitam perſequi noluit: uel officio, ſi quid debuerat, uel errori, ſi quid neſcierat, ſatisfactum eſſe duxit: domum ſe contulit: teq. Alexandrinum bellum gerente, utilitatibus tuis paruit. ille exercitum Cn. Domitij, ampliſſimi uiri, ſuis tectis, & copijs ſuſtentauit: ille Epheſum ad eum, quem tu ex tuis fideliſſimum, & probatiſſimum omnibus delegiſti, pecuniã miſit: ille iterum, ille tertio, auctionibus factis, pecuniam dedit, qua ad bellum utereris: ille corpus ſuum periculo obiecit, tecumq. in acie contra Pharnacem fuit, tuumq. hoſtem eſſe duxit ſuum. quae quidem a te in eam partem accepta ſunt, C. Caeſar, ut eum ampliſſimo regis honore, & nomine affeceris. is igitur non modo a te periculo liberatus, ſed etiam honore ampliſſimo ornatus, arguitur, domi te ſuae interficere uoluiſſe. quod tu, niſi eum furioſiſſimum iudicas, ſuſpicari profecto non potes. ut enim omittam, cuius tanti ſceleris fuerit, in conſpectu deorum penatium necare hoſpitem; cuius tantae importunitatis, omnium gentium, atque omnis memoriae clariſſimum lumen extinguere; cuius tantae ferocitatis, uictorem orbis terrarum non extimeſcere; cuius tam inhumani, & ingrati animi, a quo rex appellatus eſſet, in eum tyrãnum inueniri: ut haec omittam, cuius tanti furoris fuit, omnes reges, quorum multi erant finitimi, omnes liberos populos, omnes ſocios, omnes prouincias, omnia denique omnium arma contra ſe unum excitare? quonam ille modo cum regno, cum domo, cum coniuge, cum cariſſimo filio diſtractus eſſet, tanto ſcelere non modo perfecto, ſed etiam cogitato?*

EXPLA-

EXPLANATIO

DE *accuſatorum ſpe* } ut patronus innocentiae ſuae fama cauſſae actionem magnopere adiuuat: ſic accuſator, ſi is eſt, de quo non bene homines exiſtiment, ualde accuſationem debilitat. non alienum eſt igitur, prius quam de accuſatione dicatur, de accuſatoribus ipſis dicere. QVIBVSDAM *incommodis, & detrimentis*, } adempta Galatiae parte, & Armenia minore quam ei ſenatus antea largitus erat. PROPTER *offenſionem animi tui*, } uitat mentionem belli ciuilis, quo Caeſarem Deiotarus, pro Pompeio pugnans offenderat. SIBI *amicum* } de Caſtore loquitur, non de Phidippo, Deiotari ſeruo. quae enim Caeſari cum ſeruo amicitia eſſe potuit? VT *in exulcerato animo facile fictum crimen inſideret.* } tacite cohortatur Caeſarem ad iuſtitiam, & accuſatores in odium adducit, qui fictum crimen detuliſſent. FIDEM, } quae maxime in iudice requiritur. praeter enim cauſſam ipſam, ſpectare nihil debet. CONSTANTIAM, } in tuenda iuſtitia. quam uirtutem ab ipſo Caeſare laudari ſolere, dixit in ea pro Ligario. IRACVNDIAE } quam in Deiotarum antea oſtendiſti. NON *in bellis*, } bis. firmiorem, intelligendum eſt, ut ait Priſcianus lib. III. ſed ex eius ſententia legendum, Non tam in bellis. ſimilis autem illa ſententia, quae Trebatium Caeſari commendat. Totum denique hominem tibi trado de manu, ut aiunt, in manum tuam iſtam, & uictoria, & fide praeſtantem. RENOVARE *uoluiſti:* } quamquam offenſus ciuili bello. ARAE, *focîq.* } haec tota commemoratio eo pertinet, ut Caeſarem per uetus hoſpitium, per deos penates, per aras focosq. obteſtetur, ne Deiotari cauſſam irato animo audiat. SEMEL *exorari.* } cum ſemel igitur te Deiotaro placatum praebueris, nullas in te ſimultatis reliquias timere debemus. AMICI *officio parum functum*, } ueteris hoſpitis. nam dixit, uetus hoſpitium renouare uoluiſti. MAXIMIS *rebus* } hoſtili odio. REGEM *reliquiſti.* } regni tamen parte multatum. IISDEM *rebus eſt perturbatus*, } in errorem eſt adductus. Iisdem rebus: quod in Pompeij caſtris, in quibus conſules erant, eſſe reſp. uideretur. infra, Maxime uero perturbatus eſt, ut audiuit conſules ex Italia profugiſſe, omnesq. conſulares, (ſic enim nunciabatur) cunctum ſenatum, totam Italiam eſſe effuſam. IN *media rep. nati, ſemperq. uerſati.* } quo minus errare nobis licuit: qui tamen errauimus, uel ignoratione, uel metu. CONSVLIBVS, *praetoribus, tribunis pl. nobis imperatoribus remp. defendendam datam;* } quod numquam, niſi extremis reip. temporibus decerni ſolebat. de quo queritur Caeſar lib. I. bell. ci. Decurritur, inquit, ad illud extremum atque ultimum S.C. quo, niſi paene ipſo urbis incendio, atque deſperatione omnium ſalutis, latorum audacia, numquam ante diſceſſum eſt; dent operam conſules, praetores, tribuni pl. quiq. proconſules ſunt ad urbem, ne quid reſp. detrimenti capiat. Idem in ep. ad Tironem: Poſteaquam ſenatus conſulibus, praetoribus, tribunis pl. & nobis, qui proconſules ſumus, negotium dederat, ut curaremus, ne quid reſp. detrimenti caperet: numquam maiore in periculo ciuitas fuit: numquam improbi ciues habuerunt paratiorem ducem. Nobis imperatoribus: qui ad urbem erant, in quibus Cicero ipſe ex Cilicia reuerſus, ſpe triumphi extra pomerium manens: nec tamen triumphauit, propter ciuile bellum. (SIC *enim nunciabatur*) } cum re uera non omnes conſulares ex Italia profugiſſent. remanſit enim Ser. Sulpicius, remanſit & Cicero ipſe aliquandiu. EFFVSAM. } ad bellum contra te gerendum. AD *orientem* } ad regnum Deiotari, in oriente poſitum. CONDICIONIBVS *tuis*, } quas a te concordiae, & pacis ſtudio latas, Pompeius repudiauit. CERTORVM *hominum* } L. Domitij, P. Scipionis, M Bibuli, M. Catonis: quorum alios ad bellum ſpes rapinarum, alios Caeſaris odium, & priuatae inimicitiae impellebant. NOS *omnes* } quibus tamen ſalutem reddidiſti. TV *ipſe* } praeſertim poſteaquam ei filiam tuam collocaſti. AD *eum igitur* } talem, tantumq. uirum, deorum immortalium, ſenatus, populi Romani, tuis etiam beneficijs ornatum. Excuſatio Deiotari, a Pompeij laude ſumpta. IVSTIS, *hoſtilibusq. bellis* } contra Mithridatem maxime. FAMILIARITATE } quia ſimul cum eo in bellis diutiſsime fuerat, cum Caeſare autem hoſpitium, non familiaritas fuit. VT *ſocius:* } qui ſoleret in bellis Pompeij ſocius eſſe. AD *fugientem*, } fugerat enim ex Italia Pompeius. SPEM *infinitam* } belli renouandi, quam alij ſunt perſecuti. SI *quid debuerat*, } in ea cauſſa, in qua conſules Pompeius ipſe, & ſenatus paene cunctus eſſet. SI *quid neſcierat*, } ignoratione deceptus. VTILITATIBVS *tuis paruit.* } fecit quidquid utilitates tuae poſtulabant. eodem uerbo uſus eſt ad Plancum lib. XIII. Res familiaris C. Capitonis praeſto fuit, & paruit & temporibus, & fortunae meae. Vtilitates, pro commodis accipiuntur. Ad Tironem: Vtilitatibus tuis poſſum carere: te ualere, tua cauſſa primum uolo, tum mea, mi Tiro. CN. *Domitij*, } Caluini, qui conſul fuerat cum M. Meſſalla. is cum Caeſare, Domitius autem Ahenobarbus cum Pompeio fuit. COPIIS } dedit illi Deiotarus duas legiones, equitesq. centum. Hirtius. SVSTENTAVIT. } quo tempore Caluinus contra Pharnacem, Ponti regem, Mithridatis filium, pro Caeſare bellum geſsit. ILLE *iterum, ille tertio*, } ſemel Alexandrino, bello: iterum eo, quod contra Pharnacem geſtum eſt, cui Deiotarus ipſe cum ſuis copijs interfuit: tertio, Africano: de quo ſic infra: Secutum eſt bellum Africanum, graues de te rumores ſparſi, qui etiam furioſum illum Coelium excitauerunt. quo tum erga te rex animo fuit, qui auctionatus ſit, ſeſeq. & filium ſuum exſpoliare maluerit, quam tibi pecuniam non ſubminiſtrare? AVCTIONIBVS *factis*, } quo magis eius in te ſtudium patuit, qui, cum pecunia careret, auctiones fecit. AD *bellum* } contra Pharnacem, cui Deiotarus ipſe interfuit. TVVMQ. *hoſtem eſſe duxit ſuum.* } modus hic loquendi lepore non caret. cui ſimilis ille pro Milone: Caeſaris potentiam ſuam potentiam eſſe ducebat. Et in eadem: Quid habeo,

quod dicam,quod faciam pro tuis in me meritis,niſi ut eam fortunam,quaecumque erit tua, ducam meam? Nec diſsimilis ille ad Lentulum: Meumq. inimicum, unum in ciuitate haberet inimicum. INTERFICERE *uoluiſſe.*} quod uerisimile non eſt; cum eum honore ampliſsimo tua liberalitas ornauerit,periculo tua clementia liberauerit. FVRIOSISSIMVM} propter eas cauſſas, quae infra narrantur. IMPORTVNITATIS,} alienisſimo tempore exſtinguere te clariſsimum omnis memoriae lumen uoluiſſe, quis putet? VT *haec omittam,*} omiſiſſe uidetur,quia breuiter dixit. oratoria figura,in qua plura uerba locum habent,ut agr.I. Non queror diminutionem uectigalium:praetermitto illa, quae, nemo eſt,quin grauiſsime,& uerisſime conqueri poſsit: praetermitto omnem hanc orationem, & concioni reſeruo: de periculo ſalutis, & libertatis loquor. CONTRA *ſe unum excitare?*} uicto enim in Pharſalia Pompeio, quicumque eum ex Aſiaticis, uel regibus, uel populis adiuuerant, Caeſari ſe tradiderunt. DISTRACTVS} diuulſus, regno eiectus, ſi non modo perfectum, ſed cogitatum a te ſcelus illud finitimae gentes cognouiſſent.

ORATIO

AT, credo, haec homo inconſultus, & temerarius non uidebat. quis conſideratior illo? quis tectior? quis prudentior? quamquam hoc loco Deiotarum non tam ingenio, & prudentia, quam fide, & religione uitae defendendum puto. nota tibi eſt, C. Caeſar, hominis probitas, noti mores, nota conſtantia. cui porro, qui modo populi R. nomen audiuit, Deiotari probitas, integritas, grauitas, uirtus, fides non ſit audita? quod igitur facinus nec in hominem imprudentem cadere poſſet, propter metum praeſentis exitij, nec in facinoroſum, niſi eſſet idem amentiſſimus: id uos & a uiro optimo, & ab homine minime ſtulto cogitatum eſſe confingitis. at quam non modo nō credibiliter, ſed ne ſuſpicioſe quidem. Cum, inquit, in caſtellum Lucceium ueniſſes, & domum regis hoſpitis tui diuertiſſes; locus erat quidam, in quo erant ea compoſita, quibus rex te munerare conſtituerat. huc te e balneo, prius quam accumberes, ducere uolebat. ibi enim erant armati, qui te interficerent, in eo ipſo loco collocati.

EXPLANATIO

AT, *credo,*} argumentatus eſt a uerisimili, a turpitudine, a damno: nunc a Deiotari ſapientia. PROBITAS, *mores, conſtantia.*} ſeparatae uirtutes. poteſt enim aliquis eſſe probus, aſperior tamen in moribus. poteſt rurſus, ut probitate, & moribus excellat, conſtantia tamen carere. probitatem igitur mores condiunt, utriſque magnum conſtantia ornamentum affert. CVI *porro,*} correctio quaedam. quid enim dico probitatem, mores, conſtantiam Deiotari tibi notam eſſe; cum nemo ſit, qui modo populi Romani nomen audiuerit, cui non eadem audita ſint? MINIME *ſtulto*} exiguam uidetur laudem ſignificare, cum tamen ſummam ſignificet. eſt enim, Minime ſtulto, pro, ſapientiſsimo. ſimile illud ad Caſsium: Dolabella ualde uituperabatur ab hominibus non inſulſis, quod tibi tam cito ſuccederet. Et pro Cluentio: itaque minime amarus is uiſus eſt, qui aliquid ex eius ſermone ſpeculae deguſtarat. NE *ſuſpicioſe quidem.*} ſi ab una parte Deiotari uita, ab altera crimen conſideretur; tantum abeſt, ut uerisimile crimen uideatur, ut ne ſuſpicioni quidem locum det. CVM *in caſtellum*} probat illud, quod dixit, Ne ſuſpicioſe quidem. MVNERARE} Munero, & Muneror, idem ualent: ut alia quoque uerba. PRIVSQVAM *accumberes,*} priuſquam cenares. accumbentes enim cenabant, idq. poſt balneum, ut ep.ult.lib.XIII.ad Att.

ORATIO

EN crimen, en cauſſa, cur regem fugitiuus, dominum ſeruus accuſet. Ego mehercule, C. Caeſar, initio, cum eſt ad me iſta cauſſa delata, Phidippum, medicum, ſeruum regium, qui cum legatis miſſus eſſet, ab iſto ipſo adoleſcente exiſtimaui eſſe corruptum. hac ſuſpicione ſum perculſus: medicum indicem ſubornabit, finget uidelicet aliquod crimen ueneni. etſi a ueritate longe, tamē a conſuetudine criminandi non multum res abhorrebat. quid ait medicus? nihil de ueneno. at id fieri potuit primo occultius in potione, uel in cibo: deinde etiam impunius fit, quod cum eſt factum, negari poteſt. ſi palam te interemiſſet, omnium in ſe gentium non ſolum odia, ſed etiam arma conuertiſſet; ſi ueneno, Iouis illius quidem hoſpitalis numen numquam celare potuiſſet, homines uero fortaſſe celauiſſet. quod igitur & occultius conari, & efficere cautius potuit, id tibi, & medico callido, & ſeruo, ut putabat, fideli, non credidit; de armis, de ferro, de inſidijs celare te noluit?

EXPLANATIO

AB *ipſo iſto adoleſcente*} a Caſtore, Deiotari nepote. VENENI.} quod per medicum miniſtrari facile poſſet. A CONSVETVDINE *criminandi*} cadit enim in medicum ueneni ſuſpicio. ID *tibi,*} Phidippum medicum alloquitur.

ORATIO

At, quam feſtiue crimen contexitur. tua te, inquit, eadem, quae ſemper, fortuna ſeruauit. negauiſti tum te inſpicere uelle. quid poſtea? an Deiotarus, re illo tempore non perfecta, continuo dimiſit exercitum? nullus erat alius inſidiandi locus? at eodem te, cum cenauiſſes, rediturum dixeras: itaque feciſti. horam unam aut duas eodem loco armatos, ut collocati fuerant, retinere magnum fuit? cum in conuiuio comiter, & iucunde fuiſſes, tum illuc iuiſti, ut dixeras. quo in loco Deiotarum talem erga te cognouiſti, qualis rex Attalus in P. Africanum fuit: cui magnificentiſſima dona, ut ſcriptum legimus, uſque ad Numantiam miſit ex Aſia, quae Africanus inſpectante exercitu accepit. quod cum praeſens Deiotarus regio & animo, & more feciſſet, tu in cubiculum diſceſſiſti.

EXPLANATIO

At *quam feſtiue crimen contexitur.*} deridet inuentum accuſatorum, quod refelli nullo negotio poſſit. Tale illud infra: At quam acute collecta crimina. Inqvit,} accuſator. Negavisti} accuſatoris uerba. Inspicere} illa, quibus te Deiotarus munerare conſtituerat. Dimisit *exercitum?*} exercitum, figmentum accuſatorum deridens, uocat eos, qui collocati erant, ut Caeſarem interficerent. Magnvm *fuit?*} ironia pro, nullius negotij fuit. retenti non ſunt: ergo fictum crimen. Attalvs} Aſiae rex, qui moriens populum Romanum heredem inſtituit. In *P. Africanum*} Paulli filium. Vt *ſcriptum legimus*,} in ijs libris, quibus caret aetas noſtra. Vsqve *ad Numantiam*} in Hiſpaniam, quam urbem Africanus captam deleuit.

ORATIO

Obsecro, *C. Caeſar, repete temporis illius memoriam: pone illum ante oculos diem: uultus hominum te intuentium, atque admirantium recordare. num quae trepidatio? num qui tumultus? num quid, niſi moderate, niſi quiete, niſi ex hominis grauiſſimi, & ſanctiſſimi diſciplina? quid igitur cauſſae excogitari poteſt, cur te lautum uoluerit, cenatum noluerit occidere? In poſterum, inquit, diem diſtulit, ut, cum in caſtellum Lucceium uentum eſſet, ibi cogitata perficeret. Non uideo cauſſam loci mutandi: ſed tamen acta res crimինoſe eſt. Cum, inquit, uomere poſt cenam uelle te dixiſſes, in balneum te ducere coeperunt. ibi enim erant inſidiae. at te eadem tua fortuna ſeruauit: in cubiculum te ire malle dixiſti. Dij te perdant fugitiue: ita non modo nequam, & improbus, ſed & fatuus, & amens es. quid? ille ſigna aenea in inſidijs poſuerat, quae e balneo in cubiculum transferri non poſſent?*

EXPLANATIO

Hominvm *te intuentium*,} qui tum affuerunt in eo loco, ubi te Deiotarus muneratus eſt. Hominis *grauiſsimi*,} Deiotari. Lavtvm} cum in balneo lauiſſes. Distvlit,} Deiotarus. In *caſtellum*} opidi pars munitior a Deiotari domo ſeiuncta. Acta *res crimինoſe eſt.*} fingunt id, quod ueriſimile non eſt mutare locum Caeſarem uoluiſſe: quem non mutauit eo die. inde accuſatores crimen in Deiotarum componunt: Ciminoſe: ut ſi uerum crimen ſubeſſet. Vomere *poſt cenam*} quod & antiquis uſitatum fuit, & ipſi potiſsimum Caeſari, ut in ep. ad Att. moris autem erat, ut, cum uomere cogitarent, large cenam ſumerent. Dii *te perdant*} abſoluta alicuius rei narratione ſolet orator ad accuſatores, aut ad teſtes, quaſi commotus eorum improbitate, orationem conuertere. Fatvvs, *& amens*} qui finxeris ea, quae non modo ueriſimilia non ſunt, ſed a ſuſpicione quoque ipſa longe abſunt. Signa *aenea*} quae loco non facile mouentur; cum homines e balneo in cubiculum tranſire facile poſsint. cum non tranſierint, nimirum tota res fingitur.

ORATIO

Habes *crimina inſidiarum: nihil enim dixit amplius. Horum, inquit, eram conſcius. quid tum? ita demens ille erat, ut eum, quem conſcium tanti ſceleris habebat, a ſe dimitteret? Romam etiam mitteret, ubi & inimiciſſimum ſciret eſſe nepotem ſuum, & C. Caeſarem, cui feciſſet inſidias; praeſertim cum is unus eſſet, qui poſſet de abſente ſe uindicare? Et fratres meos, inquit, quod erant conſcij, in uincula coniecit. Cum igitur eos uinciret, quos ſecum habebat, te ſolutum Romam mittebat, qui eadem ſcires, quae illos ſcire dicis. Reliqua pars accuſationis duplex fuit; una, regem ſemper in ſpeculis fuiſſe, cum a te animo eſſet alieno; altera, exercitum eum contra te magnum comparaſſe. de exercitu dicam breuiter, ut cetera. Numquam eas copias rex Deiotarus*

iotarus

iotarus habuit, quibus inferre bellum populo R. poſſet, ſed quibus fines ſuos ab excurſionibus hoſtium & latrocinijs tueretur, & imperatoribus noſtris auxilia mitteret. atque antea quidem maiores copias alere poterat, nunc exiguas uix tueri poteſt.

EXPLANATIO

HABES *crimina inſidiarum*, } quae, quam leuia ſint, uides. Eſt enim cum aliqua ironia dictum, Habes crimina inſidiarum. INQVIT, } Phidippus medicus. CVI *feciſſet inſidias*; } dictum ex perſona accuſatoris. VNVS } pro ſumma rerum omnium poteſtate. SE *uindicare*? } ſe ulciſci? IN *ſpeculis fuiſſe*, } occaſionem exſpectaſſe tui opprimendi. MAIORES *copias* } ante ciuile bellum cohortes XXX quadringenarias Deiotarus habuit, quas in ſuſpicione Parthici belli ad Ciceronem, Ciliciae proconſulem, cum duobus millibus equitum perduxit. ep. I. lib. VI. ad Att. NVNC } adempta ei regni parte, & Armenia minore.

ORATIO

AT miſit ad Coelium neſcio quem, ſed eos, quos miſit, quod ire noluerunt, in uincula coniecit. Non quaero, quam uerisimile ſit, aut non habuiſſe regem, quos mitteret; aut eos, quos miſiſſet, non paruiſſe; aut, qui dicto audientes in tanta re non fuiſſent, eos uinctos potius, quam necatos fuiſſe. ſed tamẽ, cum ad Coelium mittebat, utrum cauſſam illam uictam eſſe neſciebat, an Coelium iſtum magnum hominem putabat? quem profecto is, qui optime noſtros homines nouit, uel quia non noſſet, uel ſi noſſet, contemneret. Addidit etiam illud, equites non optimos miſiſſe tibi. ueteres, credo, Caeſar: nihil ad tuum equitatum: ſed miſit ex ijs, quos habuit, electos. Ait neſcio quem ex eo numero ſeruum iudicatum. Non arbitror: non audiui: ſed in eo, etiam ſi accidiſſet, culpam regis nullam fuiſſe arbitrarer. Alieno autem a te animo fuit: quo modo? ſperauit, credo, difficiles tibi Alexandriae fore exitus propter regionis naturam, & fluminis. at eo ipſo tempore pecuniam dedit, exercitum aluit: quem Aſiae praefeceras, ei nulla in re defuit: tibi uictori non ſolum ad hoſpitium, ſed ad periculum etiam, atque ad aciem praeſto fuit. Secutum eſt bellum Africanum. graues de te rumores ſparſi, qui etiam furioſum illum Coelium excitauerunt. quo tum erga te rex animo fuit, qui auctionatus ſit, ſeſeq. & filium ſuum exſpoliare maluerit, quam tibi pecuniam non ſubminiſtrare? At eo, inquit, tempore ipſo Niceam, Epheſumq. mittebat, qui rumores Africanos exciperent, & celeriter ad ſe referrent: itaque, cum eſſet ei nunciatum, Domitium naufragio periſſe, te in caſtello circumſideri; de Domitio dixit uerſum Graecum eadem ſententia, qua etiam nos habemus Latinum:

„ Pereant amici, dum una inimici intercidant:

quod ille, ſi eſſet tibi inimiciſſimus, numqum tamen dixiſſet: ipſe enim manſuetus, uerſus immanis. qui autem Domitio poterat eſſe amicus, qui tibi eſſet inimicus? tibi porro inimicus cur eſſet, a quo, cum uel interfici belli lege potuiſſet, regem & ſe & filium ſuum conſtitutos eſſe meminiſſet?

EXPLANATIO

AD *Coelium neſcio quem*, } ut is ducem ſe copiarum Deiotari contra Caeſarem praeberet. NON *quaero*, } pluribus uerbis non diſputo. attingit enim id, quod omittere ſe dicit. lepida figura, de qua ſupra. NON *habuiſſe regem quos mitteret*, } praeter eos, qui ire noluiſſent. IN *tanta re* } cum de gerendo contra Caeſarem bello cogitaretur. CAVSSAM *illam* } Pompeianam; in qua ſpes reponi nulla poſſe uideretur. MAGNVM *hominem* } quem belli ducem deligeret. IS, } Deiotarus. VEL *quia non noſſet, uel, ſi noſſet, contemneret*. } duobus modis Coelio detrahit: uno, ſi Deiotarus eum non noſſet, qui Romanos homines optime noſſe ſolitus eſſet: altero ſi eum ignoraret: quod fieri uix poſſet, ſi magnus quidam homo eſſet Coelius. contemneret, tantam ei rem minime ei committendam duceret. ſimile illud Phil. 2. O miſer, ſiue illa tibi nota non ſunt; nihil enim boni noſti; ſiue ſunt, qui apud tales uiros tam impudenter loquare. Et in eadem: O miſerum te, ſi intelligis, miſeriorem, ſi non intelligis, hoc litteris mandari. MISISSE *tibi*. } contra Pharnacem. VETERES, *credo*, } eosdem, quos habuerat antea. quos enim praeter eos mittere potuit? SERVVM *iudicatum*. } cum ſeruis militare praeſertim equeſtri loco, non liceret. EXERCITVM } Domitij Caluini. TIBI *uictori* } confecto Alexandrino bello. AD *periculum etiam, atque ad aciem* } Pontico bello, contra Pharnacem geſto. ſupra. Ille corpus ſuum periculo obiecit, tecumq. in acie contra Pharnacem fuit, tuumq. hoſtem eſſe duxit ſuum. EXCITAVERVNT. } in Aſia: non dubium eſt eum loqui de Coelio, uel potius de Caecilio. ſic enim ubique reponẽdum cenſeo: ut ſit Q. Caecilius Baſſus: de quo ſic Phil. XI. Eſt Q. Caecilij Baſſi, priuati illius quidem, ſed fortis, & praeclari uiri, robuſtus, & uictor exercitus. In ep. Caſsij ad Ciceronem: Legionem, quam Q. Caecilius Baſſus habuit, ad me ueniſſe ſcito. Et ad Cornificium: Quod mihi uideor ex tuis litteris intelligere, te nihil commiſſurum eſſe temere, nec ante, quam ſciſſes, quo iſte neſcio qui Caecilius Baſſus erumperet, quidquam certi conſtituturum. Notanda eſt autem hominis ignobilitas, quod ut hic Coe-

lium neſcio quem, ſic de eodem in ep. ad Cornificium, Neſcio qui Caecilius Baſſus, Cicero dixit. Quae pertinent ad eum locum: Vel quia non noſſet, uel, ſi noſſet, contemneret. Hanc hiſtoriam Strabo narrat lib. VI. Appianus lib. IV. Dio lib. XLVII. DOMITIVM} Caluinum. PEREANT *amici*,} quia amicus Domitio eſſet: ut paullo poſt. Graecus uerſus, mihi quidem nondum compertus: Latinus quoque cuius poetae ſit, ignorare me fateor. opto feliciores eſſe alios. QVOD *ille*,} argumentatur a uериſimili.

ORATIO

QVID deinde furcifer? quo progreditur? ait, hac laetitia Deiotarum elatum, uino ſe obruiſſe, in conuiuioq. nudum ſaltauiſſe. Quae crux huic fugitiuo poteſt ſatis ſupplicij afferre? Deiotarum ſaltantem quiſquam aut ebrium uidit umquam? omnes ſunt in illo regiae uirtutes, quod te Caeſar ignorare non arbitror, ſed praecipue ſingularis & admiranda frugalitas: etſi hoc uerbo ſcio laudari reges non ſolere. frugi hominem dici, non multum habet laudis in rege: fortem, iuſtum, ſeuerum, grauem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem, hae ſunt regiae laudes; illa priuata eſt. ut uolet, quiſque accipiat: ego tamen frugalitatem; id eſt modeſtiam, & temperantiam, uirtutem eſſe maximam iudico. haec in illo eſt ab ineunte aetate tum a cuncta Aſia, tum a magiſtratibus legatisq. noſtris, tum ab equitibus R. qui in Aſia negotiati ſunt, perſpecta, & cognita. multis ille quidem gradibus officiorum erga remp. noſtram ad hoc regium nomen adſcendit: ſed tamen quidquid a bellis populi R. uacabat, cum hominibus noſtris conſuetudines, amicitias, res, rationesq. iungebat: ut non ſolum tetrarcha nobilis, ſed optimus paterfamilias, & diligentiſſimus agricola, & pecuarius haberetur. qui igitur adoleſcens, nondum tanta gloria praeditus, nihil umquam niſi ſeueriſſime & grauiſſime fecerit, is ea exiſtimatione, eaq. aetate ſaltauit?

EXPLANATIO

FVRCIFER?} iniquus ſeruus, ſeruili uocabulo notatus. PRIVATA *eſt*.} non modo ingenuorum, uerum etiam libertorum. habet autem frugalitas laudem: quia repellit illa uitia, in quae facile incidit, qui prodigus eſt. notus eſt Piſo ille Frugi, cuius cognomen in poſteros tranſijt. frugi quoque Decium quendam librarium, ideſt libertum, Cicero appellat in ep. ad Seſtium. NEGOTIATI *ſunt*,} redemptis uectigalibus. GRADIBVS *officiorum erga remp. noſtram ad hoc regium nomen adſcendit*.} ſic Pro Milone: Hanc denique eſſe, cuius gradibus etiam homines in caelum uideantur adſcēdere. Et in Parad. Quibus gradibus Romulus adſcendit in caelum? RATIONESQ.} negotia. TETRARCHA} Gallograeciae, quae & Galatia dicitur. non enim uniuerſae Gallograeciae rex fuit. OPTIMVS *paterfamilias, & diligentiſſimus agricola, & pecuarius haberetur*.} tribus modis frugalitatem oſtendit, quam hic laudat, tempori ſeruiens, in epiſtola uero ad Dolabellam ſubaccuſat his uerbis: Oratiunculam pro Deiotaro, quam requirebas, habebam mecum: quod non putaram: itaque eam tibi miſi. uelim ſic legas, ut cauſſam tenuem, & inopem, nec ſcriptione magnopere dignam. ſed ego hoſpiti ueteri, & amico munuſculū mittere uolui leuidenſe craſſo filo, cuiuſmodi ipſius ſolent eſſe munera. EA *exiſtimatione*,} praeclara M. Bruti ſententia in quadam epiſtola: Fateor, duriorem eſſe condicionem ſpectatae uirtutis, quam incognitae. benefacta pro debitis exigimus. quae ſi aliter eueniunt; ut decepti ab his, infeſto animo reprehendimus. A quo ſenſu non diſcrepat illud Matij lib. XI. fam. An, quod adoleſcens praeſtiti, cum etiam errare cum excuſatione poſſem; id nunc, aetate praecipitata, commutem, ac me ipſe retexam?

ORATIO

IMITARI potius, Caſtor, aui tui mores, diſciplinamq. debebas, quam optimo & clariſſimo uiro fugitiui ore maledicere. quod ſi ſaltatorem auum habuiſſes, neque eum uirum, unde pudoris, pudicitiaeq. exempla peterentur: tamen hoc maledictum minime in illam aetatem conueniret. quibus ille ſtudijs ab ineunte aetate ſe imbuerat, non ſaltandi, ſed bene ut armis, optime ut equis uteretur; ea tamen illum cuncta, iam aetate exacta, defecerant. itaque Deiotarum cum plures in equum ſuſtuliſſent, quod haerere in eo ſenex poſſet, admirari ſolebamus. hic uero adoleſcens, qui meus in Cilicia miles, in Graecia commilito fuit, cum in illo noſtro exercitu equitaret cum ſuis delectis equitibus, quos una cum eo ad Pompeium pater miſerat, quos concurſus facere ſolebat? quam ſe iactare? quam ſe oſtentare? quam nemini in illa cauſſa ſtudio & cupiditate concedere? cum uero, exercitu amiſſo, ego, qui pacis auctor ſemper, poſt Pharſalicum proelium ſuaſor fuiſſem armorum non deponendorum, ſed abijciendorum, hunc ad meam auctoritatem non potui adducere; quod & ipſe ardebat ſtudio ipſius belli, & patri ſatisfaciendum eſſe arbitrabatur.

EXPLA-

EXPLANATIO

ADMIRARI *ſolebamus.*} Pharſalico bello. NON *deponendorum*, } deponenda enim fuerant ante bellum. SED *abijciendorum*, } hoc uerbo ſtudium ſuum ſignificat belli finiendi. eodem uſus eſt ad Marcellum: Tuum conſilium nemo poteſt non maxime laudare, quod cum ſpe uincendi ſimul abieciſti certandi etiam cupiditatem, oſtendiſtiq. ſapientem & bonum ciuem initia belli ciuilis inuitum ſuſcipere, extrema libenter non perſequi. ſimiliter ad Paetum: omnem noſtram de rep. curam, cogitationem de dicenda in ſenatu ſententia, commentationem cauſſarum abiecimus. Vſurpatur ubique tanquam in odioſa re, cum ſuis compoſitis. Virgilius lib. VI. Proijce tela manu, ſanguis meus. AD *meam auctoritatem* } ut arma deponeret, quemadmodum ego depoſui. Aculeus in Caſtoris pertinaciam: quae cum a Caeſaris odio naſceretur, nunc tamen, ut eius uitae maxime ſtudioſus, auum accuſaret, quamquam nec uero crimine, nec ueriſimili. PATRI } Pompeianis partibus fauenti.

ORATIO

FELIX iſta domus, quae non impunitatem ſolum adepta ſit, ſed habet etiam accuſandi licentiam: calamitoſus Deiotarus, qui ab eo, qui in ijſdem caſtris fuerit, non modo apud te, ſed etiam a ſuis accuſetur. uos ueſtra ſecunda fortuna, Caſtor, non poteſtis ſine propinquorum calamitate eſſe contenti. ſint ſane inimicitiae, quae eſſe non debebant. rex enim Deiotarus ueſtram familiam abiectam, & obſcuram e tenebris in lucem uocauit. quis tuum patrem antea, qui eſſet, quam cuius gener eſſet, audiuit? ſed, quamuis ingrate & impie neceſſitudinis nomen repudiaretis, tamen inimicitias hominum more gerere poteratis, non ficto crimine inſectari, non expetere uitam, non capitis arceſſere. eſto, concedatur haec quoque acerbitatis, & odij magnitudo. adeo ne, ut etiam omnia uitae, ſalutisq. communis, atque etiam humanitatis iura uiolentur? ſeruum ſollicitare uerbis, ſpe, praemijsq. corrumpere, abducere domum, contra dominum armare, hoc eſt, non uni propinquo, ſed omnibus familijs bellum nefarium indicere. nam iſta corruptela ſerui ſi non modo impunita fuerit, ſed etiam a tanta auctoritate approbata; nulli, nulli parietes noſtram ſalutem, nullae leges, nulla iura cuſtodient. ubi enim id, quod intus eſt, atque noſtrum, impune euolare poteſt, contraq. nos pugnare; fit in dominatu ſeruitus, in ſeruitute dominatus.

EXPLANATIO

VESTRA } id eſt tua; qua contentus ut ſis, niſi auum perdas, impetrare a te non potes. QVAM *cuius gener eſſet,* } coepit eſſe notus ex affinitate Deiotari regis. INGRATE, *& impie* } ingratae, in eum, qui ſumma in uos beneficia contulit: Impie, in hominem uobis propinquitate coniunctiſſimum. INIMICITIAS *hominum more gerere* } mitius agere, ut in propinquum. A. TANTA *auctoritate* } C. Caeſaris. APPROBATA; } quod ſperatis: cum ea, non dicam probanda, ſed punienda omnino ſit. NVLLI, *nulli* } uis additur, iterato uerbo, ut Phil. 2. Tu, tu iſtas faces incendiſti, Antoni. Et pro Fonteio: Fuit, fuit illis iudicibus diuinũ, ac ſingulare, iudices, conſilium. Argumentatur a communi periculo. ſupra: Non tam afflictam regiam condicionem dolebam, quam de fortunis communibus extimeſcebam. Praedicit eadem agraria 2. ad timorem populo Romano inferendum. Committite, inquit, uos nunc, Quirites, his hominibus haec omnia, quos odorari hunc decemuiratum ſuſpicamini: reperietis, partem eſſe eorum, quibus ad habendum, partem, quibus ad conſumendum nihil ſatis eſſe uideatur. Et in ea pro Domo: Probate genus adoptionis: iam omnium ſacra interierint, quorum cuſtodes uos eſſe debetis, iam patricius nemo relinquetur. In eadem: Date hanc tribuno pl. licentiam, & intuemini paullisper animis iuuentutem, & eos maxime, qui imminere iam cupiditate uidentur in tribuniciam poteſtatem: collegia mediusfidius tribunorum pl. tota reperientur, hoc iure firmato, quae coeant de hominum locupletiſſimorum bonis, praeda preſertim populari, & ſpe largitionis oblata. Et in eadem: Date de hac religione aditum, pontifices: iam nullum fortunis communibus exitum reperietis. Bimembris, ut ita dicam, & bipartita ſententia eſt: cuius prima pars indignantis, altera prope minantis eſt.

ORATIO

O TEMPORA, o mores: Cn. Domitius ille, quẽ nos pueri conſulem, cenſorem, pontificem maximum uidimus, cum tribunus pl. M. Scaurum, principem ciuitatis, in iudicium populi uocauiſſet, Scauriq. ſeruus ad eum clam domum ueniſſet, & crimina in dominum delaturum ſe eſſe dixiſſet, comprehendi hominem iuſſit, ad Scaurumq. deduci. uide, quid interſit. etſi inique Caſtorem cum Domitio comparo. ſed tamen ille inimico ſeruum remiſit, tu ab auo abduxiſti: ille incorruptum audire noluit, tu corrupiſti: ille adiutorem ſeruum contra dominum repudiauit, tu etiam accuſatorem adhibuiſti.

EXPLA-

EXPLANATIO

O. TEMPORA,} mutata. O. MORES:} ijs, qui fuerunt, diſsimiles. Vtrunque probat comparatione Domitij, & Caſtoris. CN. *Domitius*} pater L. Domitij Ahenobarbi; qui ciuili bello Pompeium ſecutus, acie Pharſalica perijt. CONSVLEM, *cenſorem, pontificem max.*} conſul, cenſorq. fuit cum L. Craſso oratore. Sic in ea pro Domo: Cn. Domitium nos pueri conſulem, cenſorem, pontificem max. uidimus. ETSI *inique Caſtorem cum Domitio comparo.*} rem ipſam narrat, diſsimilium comparationem excuſat. quod fecit etiam in Piſonem. nam cum Q. Metelli celeris, qui conſul deſignatus compitalitios ludos fieri prohibuerat, exemplum attuliſſet; quo magis L. Piſonem, qui eosdem ludos conſul fieri paſſus eſſet, uituperaret, haec interpoſuit; (facio iniuriam fortiſsimo uiro mortuo, qui illum, cui pares paucos haec ciuitas tulit, cum importuna bellua conferam) ILLE *inimico ſeruum remiſit, tu ab auo abduxiſti;*} ornamentum ex contrariorum collatione quaeſitum. ſimile illud in Verrem lib. IV. Conferte hanc pacem cum illo bello, huius praetoris aduentum cum illius imperatoris uictoria, huius cohortem impuram cum illius exercitu inuicto, huius libidines cum illius continentia: ab illo, qui cepit, conditas, ab hoc, qui conſtitutas accepit, captas dicetis Syracuſas. Occurrunt alia eiuſdem generis apud hunc noſtrum uel plurima.

ORATIO

AT ſemel iſte eſt corruptus a uobis? non ne, cum eſſet productus teſtis, & cum tecum fuiſſet, refugit ad legatos? non ne etiam ad hunc Cn. Domitium uenit? non ne, audiente hoc Ser. Sulpicio, clariſſimo uiro, qui tum caſu apud Domitium cenabat, & hoc T. Torquato, optimo adoleſcente, ſe a te corruptum, tuis promiſſis in fraudem impulſum eſſe confeſſus eſt? quae eſt iſta tam impudens, tam crudelis, tam immoderata inhumanitas? iccirco in hanc urbem ueniſti, ut huius urbis iura, & exempla corrumperes, domeſticaq. tua inhumanitate noſtrae ciuitatis humanitatem inquinares?

EXPLANATIO

AD *hunc Cn. Domitium*} qui aderat. HOC *Ser. Sulpicio,*} Et Sulpicium, & Torquatum, infra nominatum, Cicerone cauſſam agente, affuiſſe crediderim, cum de utroque dicatur, Hoc: ut infra, Huic Bleſamio: & pro Ligario, Hoc C. Panſa. CLARISSIMO *uiro,*} conſul fuerat cum M. Marcello, & in iure ciuili primas obtinebat. ICCIRCO *in hanc urbem ueniſti,*} hac ad accuſatorem apoſtrophe nihil efficacius. nam ut bonus ciuis, conſeruandae cupidus humanitatis urbanae, in barbarum hominem inuehitur.

ORATIO

AT quam acute collecta crimina. Bleſamius, inquit (eius enim nomine, optimi hominis, nec tibi ignoti, maledicebat tibi) ad regem, inquit, ſcribere ſolebat, te inuidioſe tyrannum exiſtimari; ſtatua inter reges poſita animos hominum uehementer offenſos; plaudi tibi non ſolere. Non ne intelligis, Caeſar, ex urbanis maleuolorum ſermunculis haec ab iſtis eſſe collecta? Bleſamius tyrannum Caeſarem ſcriberet? multorum enim ciuium capita uiderat. multos iuſſu Caeſaris uexatos, uerberatos, necatos: multas afflictas & euerſas domos: armatis militibus refertum forum: quae ſemper in ciuili uictoria ſenſimus, ea te uictore non uidimus. ſolus, inquam, es, C. Caeſar, cuius in uictoria ceciderit nemo, niſi armatus: & quem nos liberi, in ſumma reip. libertate nati, non modo non tyrannum, ſed etiam clementiſſimum in uictoria uidemus ducem, is Bleſamio, qui uiuit in regno, tyrannus uideri poteſt? nam, de ſtatua quis queritur, una praeſertim, cum tam multas uideat? ualde enim inuidendum eſt eius ſtatuae, cuius trophaeis non inuidemus. nam, ſi locus affert inuidiam; nullus locus eſt, ad ſtatuam quidem, Roſtris clarior. De plauſu autem quid reſpondeam? qui nec deſideratus umquam a te eſt, & nonnumquam, obſtupefactis hominibus ipſa admiratione, compreſſus eſt, & fortaſſe eo praetermiſſus, quia nihil uulgare te dignum uideri poteſt.

EXPLANATIO

AT *quam acute collecta crimina.*} ironia, accuſationem infirmans, ut illud ſupra. At quam feſtiue crimen contexitur. BLESAMIVS,} homo Gallograecus, qui Deiotari legatus aderat. AD *regem, inquit,*} aut inquit, abundat, cum dixerit iam, Bleſamius, inquit; aut, propter ea, quae ſunt interpoſita, iteratum eſt. SCRIBERE *ſolebat,*} ex urbe. INVIDIOSE} cum odio ciuitatis. STATVA *inter reges poſita, animos hominum uehementer offenſos;*} quaſi rex ipſe quoque eſſe uellet. Suetonius

Praegrauant tamen cetera facta, dictaq. eius, ut abuſus dominatione, & iure caeſus aeſtimetur. non enim honores modo nimios recepit, ut continuum conſulatum, perpetuam dictaturam, praefecturamq. morum, inſuper praenomen imperatoris, cognomen patris patriae, ſtatuam inter reges, ſuggeſtum in orcheſtra, ſed & ampliora etiam humano faſtigio decerni ſibi paſſus eſt. PLAVDI *tibi non ſolere.*} theatrum ingredienti: quod infenſi animi ſignum uideretur. SERMVNCVLIS} inaniſsimis, a maleuolentia profectis. COLLECTA?} ab accuſatore. &, collecta, ſtudioſe quaeſita, cum cetera deeſſent. SENSIMVS,} Mario, Cinna, Sulla dominantibus. QVI *uiuit in regno*,} pro, uiuere conſueuit. tunc enim aderat, Cicerone dicente. In regno: ubi tyrannidis potius imaginem aliquam, quam in urbe Romana, uidere poteſt: quae cum ferre conſueuerit, cur tyrannum Caeſarem appellet, in quo tyranni nihil ſimile? TROPHEIS} qui maiorem illi laudem afferunt, quam una ſtatua. ROSTRIS *clarior.*} cum regum ſtatuae in Capitolio, non in Roſtris, eſſent: ut ex Aſconio licet intelligere. PRAETERMISSVS,} a populo.

ORATIO

NIHIL a me arbitror praetermiſſum, ſed aliquid ad extremam cauſſae partem reſeruatum. id autem aliquid eſt, te ut plane Deiotaro reconciliet oratio mea. non enim iam metuo, ne tu illi ſuccenſeas: illud uereor, ne tibi illum ſuccenſere aliquid ſuſpicere. quod abeſt longiſſime, mihi crede, Caeſar. quid enim retineat per te, meminit, non quid amiſerit: neque ſe a te multatum arbitratur; ſed, cum exiſtimaret multis tibi multa eſſe tribuenda, quo minus a ſe, qui in altera parte fuiſſet, ea ſumeres, non recuſauit. etenim, ſi Antiochus, magnus ille rex Aſiae, cum, poſtea quam a Scipione deuictus, Tauro tenus regnare iuſſus eſſet, omnemq. hanc Aſiam, quae eſt nunc noſtra prouincia, amiſiſſet; dicere eſt ſolitus, benigne ſibi a populo R. eſſe factum, quod, nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis uteretur: poteſt multo facilius ſe Deiotarus conſolari. ille enim furoris multam ſuſtinuerat, hic erroris. omnia tu Deiotaro, Caeſar, tribuiſti, cum & ipſi, & filio nomen regium conceſſiſti. hoc nomine retento, atque conſeruato, nullum beneficium populi R. nullum iudicium de ſe ſenatus imminutum putat. magno animo, et erecto eſt, nec umquam ſuccumbet inimicis, ne fortunae quidem. multa ſe arbitratur & peperiſſe antea factis, & habere in animo, atque uirtute, quae nullo modo poſſit amittere. quae enim fortuna, aut quis caſus, aut quae tanta poſſit iniuria omnium imperatorum de Deiotaro decreta delere? ab omnibus enim eſt ornatus, qui, poſtquam in caſtris eſſe potuit per aetatem, in Aſia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, Syria bella geſſerunt. ſenatus uero iudicia de illo tam multa, tamq. honorifica, quae publicis populi R. litteris monumentiſq. conſignata ſunt, quae umquam uetuſtas obruet, aut quae tanta delebit obliuio? Quid de uirtute eius dicam? quid de magnitudine animi, grauitate, conſtantia? quae omnes docti, atque ſapientes ſumma, quidam etiam ſola bona eſſe dixerunt, hiſq. non modo ad bene, ſed etiam ad beate uiuendũ cõtentam uirtutem eſſe.

EXPLANATIO

ID *autem aliquid*} concinna iteratio eiuſdem uerbi: ut pro Ligario: Nam ſi crimen eſt prohibere illum uoluiſſe, non minus magnum eſt, uos Africam, omnium prouinciarum arcem, natam ad bellum contra hanc urbem gerendum, obtinere uoluiſſe, quam aliquem ſe imperatorem eſſe maluiſſe. atque is tamen aliquis Ligarius non fuit. NON *enim iam metuo*,} tua fretus humanitate, clementia, conſtantia. TIBI *illum ſuccenſere*} propter ademptam regni partem. ABEST *longiſsime*,} minime uerum eſt. MVLTIS} ſocijs uictoriae tuae. A. SCIPIONE} L. Scipione, Africani maioris fratre. QVAE *eſt nunc noſtra prouincia*,} ab Attalo, Eumenis fratre, cui populus Romanus, bene de rep. merito, Antiocho regi ademptam donauerat, teſtamento legata. ERRORIS.} quo lapſus eſt nobiſcum ſimul. PVTAT.} putaret autem, ſi tu regium illi nomen ademiſſes. HABERE *in animo, atque uirtute*,} haec duo coniungit, ut & uelle eum res magnas, & praeſtare poſſe ſignificet, OMNIVM *imperatorum*} qui bellum in Aſia geſſerunt, Sullae, Murenae, Luculli, Pompeij. CILICIA,} poteſt & P. Seruilium deſignare, qui e Cilicia de Iſauris triumphauit, unde Iſaurici cognomen: poteſt & ſe ipſum; qui cum Ciliciam proconſul adminiſtraret, Deiotari copijs uſus eſt. POPVLI *Romani litteris*,} aut ego prorſus alucinor: aut hic, Populi Romani, locum non habet. QVAE *umquam uetuſtas obruet, aut quae tanta delebit obliuio?*} temporis uetuſtas, hominum obliuio. SVMMA,} ſumma eſſe bona dixerunt Peripatetici, ſola Stoici.

ORATIO

HAEC ille reputans, & dies & noctes cogitans, non modo tibi non ſuccenſet, (eſſet enim non ſolum ingratus, ſed etiam amens) uerum omnem tranquillitatem, & quietem ſenectutis acceptam refert clementiae tuae. quo quidem animo cum antea fuerit; tum non dubito, quin tuis litteris, quarum exemplum legi, quas ad eum Tarracone huic Bleſamio dediſti, ſe magis etiã erexerit, ab omniq. ſollicitudine abſtraxerit. iubes enim eum bene ſperare, & bono eſſe animo: quod ſcio te non fruſtra ſcribere ſolere: memini enim iiſdem fere uerbis ad me te ſcribere, meq. tuis litteris bene ſperare non fruſtra eſſe iuſſum. laboro equidem regis Deiotari cauſſa,

quorum mihi amicitiam reſp. conciliauit, hoſpitium uoluntas utriuſque coniunxit, familiaritatem conſuetudo attulit, ſummam uero neceſſitudinem magna eius officia in me, & exercitum meum effecerunt: ſed cum de illo laboro, tum de multis ampliſſimis uiris, quibus ſemel eſſe ignotum a te oportet, nec beneficium tuum in dubium uocari, nec haerere in animis hominum ſollicitudinem ſempiternam, nec accidere, ut quiſquam te timere incipiat eorum, qui ſemel a te ſint liberati timore.

EXPLANATIO

AMENS} ſuccenſeret enim nulla ratione adductus. TARRACONE} Hiſpaniae urbe. HVIC *Bleſamio*} legato praeſenti. TVIS *litteris*} Alexandriam miſsis. IN *me, & exercitum meum*} quo tempore Ciliciae praefui. QVI *ſemel a te ſunt liberati timore*.} quorum in numero Deiotarus erat.

ORATIO

NON debeo, C. Caeſar, quod fieri ſolet in tantis periculis, tentare, quonammodo dicendo miſericordiam tuam commouere poſſim: nihil opus eſt: occurrere ipſa ſolet ſupplicibus, & calamitoſis nullius oratione euocata. propone tibi duos reges, & id animo contemplare, quod oculis non poteſt: dabis profecto miſericordiae, quod iracundiae negauiſti. multa ſunt tuae clementiae monumenta, ſed maxime eorum incolumitates, quibus ſalutem dediſti. quae ſi in priuatis glorioſa ſunt, multo magis commemorabuntur in regibus. ſemper regium nomen in hac ciuitate ſanctum fuit, ſociorum uero regum & amicorum ſanctiſſimum. quod nomen hi reges ne amitterent, te uictore timuerunt: retentum uero, & a te confirmatum, poſteris etiam ſuis transdituros eſſe confido. corpora uero ſua pro ſalute regum ſuorum hi legati tibi regij transdunt, Hieras, & Bleſamius, & Antigonus, tibi nobisq. omnibus iam diu noti, eademq. fide, et uirtute praeditus Dorylaus, qui nuper cũ Hiera legatus eſt ad te miſſus; tum regum amiciſſimi, tum tibi etiam, ut ſpero, probati. exquire de Bleſamio, num quid ad regem contra dignitatem tuam ſcripſerit. Hieras quidem cauſſam omnem ſuſcipit, & criminibus illis pro rege ſe ſupponit reum: memoriam tuam implorat, qua uales plurimum: negat umquam ſe a te in Deiotari tetrarchia pedem diſceſſiſſe: in primis finibus tibi ſe praeſto fuiſſe dicit, uſque ad ultimos proſecutum; cum e balneo exiſſes, tecum ſe fuiſſe; cum illa munera inſpexiſſes cenatus; cum in cubiculo recubuiſſes; eandemq. aſſiduitatem tibi ſe praebuiſſe poſtridie. quamobrem, ſi quid eorum. quae obiecta ſunt, cogitatum ſit, non recuſat, quin id facinus ſuum iudices. Quocirca, C. Caeſar, uelim exiſtimes, hodierno die ſententiam tuam aut cum ſummo dedecore miſerrimam peſtem importaturam eſſe regibus, aut incolumem famam cum ſalute: quorum alterum optare, illorum crudelitatis eſt; alterum conſeruare, clementiae tuae.

EXPLANATIO

OCCVRRERE *ipſa ſolet*} impellente natura tua, ad clementiam uehementer propenſa. EVOCATA.} tranſlata uerba, Commouere, Occurrere, Euocata, eodem ſpectantia. PROPONE *tibi duos reges*;} patrem, & filium. QVOD *iracundiae negauiſti*.} perdere Deiotarum licet iratus, noluiſti. SANCTVM} putantur enim in tutela deorum eſſe reges. unde illa Caeſaris uerba apud Suetonium, in oratione, qua matrem mortuam laudauit: Quaeſtor Iuliam amitam, uxoremq. Corneliam laudauit e more pro roſtris. Sed in amitae quidem laudatione, de eius, ac patris ſui utraque origine ſic refert: Amitae meae Iuliae maternum genus, ab regibus ortum, paternum cum dijs immortalibus coniunctum eſt. nam ab Anco Marcio ſunt Marcij reges; quo nomine fuit mater: a Venere Iulij; cuius gentis familia eſt noſtra. Eſt ergo in genere & ſanctitas regum, qui plurimum inter homines pollent; & caerimonia deorum, quorum ipſi in poteſtate ſunt reges. TRADVNT,} ad poenam, ſi modo Deiotarus a te poena dignus exiſtimetur. NVPER} reliqui enim duo Bleſamius, & Antigonus ante eos Romam uenerant. CRIMINIBVS *illis*} ab accuſatore obiectis. SE *ſupponit reum*:} non recuſat, ut tu in illum animaduertas, ſi quam in te culpam Deiotarus admiſit. AVT *cum ſummo dedecore*} non eſt diſsimilis illa ſententia in orationis clauſula pro Ligario: Tantum te admonebo, ſi illi abſenti ſalutem dederis, praeſentibus his omnibus te daturum. Augetur beneficium Caeſaris ex communicatione multorum; ut calamitas, ex communi peſte. OPTARE,} ut optent, crudelitas accuſatorum facit: ne ſperare poſsint, clementia tua. CONSERVARE,} ut reges incolumi fama cum ſalute fruantur. CLEMENTIAE *tuae*.} libentius clementiam implorat, quam iuſtitiam; uel quod ea potiſsimum delectari laude Caeſarem intelligeret; uel quod uereretur, ne memoriam eius temporis aliquam Caeſar ſeruaret, quo Deiotarus contra eum in Pharſalia pro Pompeio pugnauerat. cui uulneri clementia potius, quam iuſtitia, medebatur.

IN . PRIMAM
M . TVLLII . CICERONIS
PHILIPPICAM
PAVLLI . MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

INTERFECTO *idibus Mart. C. Caeſare, M. Antonius, collega eius in conſulatu, ſibi metuens, non ſolum eo die latuit, uerum etiam texit aliquandiu conſilia ſua, ſimulatione ad tempus accommodata. poſtridie idus actum eſt cum eo de communi concordia per conſulares uiros. poſt diem tertium, qui fuit* XVI. *Kal. Apr. in aedem Telluris conuocato ſenatu, Cicero, quantum in ipſo fuit, iecit fundamenta pacis, diſcordiarumq. memoriam omnem, uetere Athenienſium exemplo, obliuione ſempiterna delendam cenſuit. quo die praeclare de rep. locutus Antonius, conſequentibus etiam diebus non dubia ſuae uoluntatis argumenta dare uiſus eſt. miſſo paruulo filio, pacis obſide, in capitolium, C. Caſsium ipſe, M. Brutum Lepidus, pontifex max. alij alios ex tyrannoctonis, qui poſt Caeſaris necem, populi, & Antonij maxime conſulis metu, in Capitolium ſe contulerant, cenae adhibuerunt. Sed fictam perſonam ſuſtinere diu nemo poteſt. Cum Caeſarem, quamquam in libera ciuitate, ſingulari poteſtate uſum, funere tamen efferri placuiſſet: qui fons malorum omnium fuit: (ſic enim, tyrannum non fuiſſe, iudicabatur: nam tyrannorum corpora proijciuntur inhumata) laudauit eum de more Antonius in foro: commemoratisq. rebus ab eo geſtis, maximisq. erga remp. meritis, explicata demum cruenta ueſte, in qua caeſus fuerat, multis pugionum ictibus perfoſſa, conuertit orationem ad miſerationem commouendam,*

dam, populumq. iam dolore incenſum, in eam iracundiam, furoremq. impulit, ut ſtatim a funere ad domum Bruti, & Caßij cum facibus accurrerit: unde aegre repulſus eſt. Brutus, & Caßius, uitato praeſenti periculo, concitatae multitudinis uim timentes, Antonijq. perfidiam iam ſatis experti, Antium, & Lanuuium aufugerunt, eo conſilio, ut inde in prouincias a ſenatu decretas proficiſcerentur. decreuerat autem ſenatus, poſtridie quam e Capitolio Caeſaris interfectores deſcenderunt, Bruto Cretam, Caßio Africam, Trebonio Aſiam, Cimbro Bithyniam; D. Bruto Galliam citeriorem, datam a Caeſare antea, confirmauit. Idem tamen, quaſi ad ſanitatem reuocatus, reliquis diebus in Capitolio praeclara S.C. fecit, primum illud e Ser. Sulpicij ſententia, ne qua poſt idus Mart. immunitatis tabula, neue cuius beneficij figeretur: deinde, ut dictaturae nomen in perpetuum e rep. tolleretur. Lux quaedam oblata uidebatur: erecti erant, ſpe libertatis, & otij, bonorum animi: conſtituta reſp. putabatur. ſed cito ille ſimulationem ſuſtulit, ſuiq. ſimilis uiſus eſt. habito enim Kalendis Iun ſenatu, non eum, quem antea, de rep. ſenſum, nec ſuperiorum dierum actis conſentientem uoluntatem oſtendit. nihil deinde ad ſenatum referebat: per populum, id eſt per infimam, corruptamq. plebem, contempta ampliſsimi ordinis auctoritate, agebat omnia contra S.C. quod ipſe fieri uoluerat, tabulas figebat: ciuitatem, immunitatesq. dabat: exſules reducebat: eaq. ſe facere omnia dicebat ex legibus Caeſaris, aut ex eius commentarijs. Tum Cicero, deſperata prorſus, Antonio conſule, libertate, urbem reliquit, in Graeciam iturus, ea mente, ut Kalendis Ian. quo die Panſa & Hirtius conſulatum inituri erant, adeſſet. nec tamen iter illud abſoluit. nam Leucopetrae aduerſa tempeſtate detentus, ab ijs, qui ab urbe uenerant, & concionem accepit Antonij, quam ualde probauit; & ea cognouit, unde reuertendi conſilium cepit. Poſt reuerſionem, de uia languens, in ſenatum, qui Kalendis Sept. ut Phil. v. legitur, in aede Concordiae habebatur, non uenit. quo grauiter commotus Antonius, fabros ſe miſſurum, & domum eius diſturbaturum, audiente ſenatu, dixit. Poſtridie, ideſt, IV. nonas Sept. in ſenatum uenit, abſente Antonio: & hac oratione, primum expoſuit conſilium profectionis, & reuerſionis ſuae: deinde queſtus eſt grauiter de Antonij heſterna iniuria: tum leges illius reprehendit: poſtremo utrumque conſulem, abſentem Antonium, praeſentem Dolabellam, quem ſibi, profecturus ad bellum Parthicum, Caeſar ſuffecerat, hortatur, ut ueram, ſolidamque gloriam ſequantur; diligi a ſuis ciuibus malint, quam metui; remp. omni ratione complectantur.

Genus orationis demonſtratiuum eſt: nam in accuſando Antonio potiſſimum uerſatur. non enim tam Ciceroni σκοπὸς *eſt, ut conſilium exponat*

profe-

profectionis, reuerſionisq. ſuae: quamquam id omnino fieri decuit, ne boni ciuis officium deſeruiſſe uideretur: quam ut Antonij queratur iniuriam, & eius acta, non modo ut iniuſta, ſed etiam ut Caeſaris actis contraria, reprehendat. Admiſta quaedam uidentur, quae ad deliberationem pertineant: ut cum acta Caeſaris, praeſertim leges ab eo latas, defendenda eſſe cenſet, non ferendas autem promulgatas ab Antonio leges, quae Caeſaris actis aduerſentur.

IN. M. ANTONIVM
PHILIPPICA
LIBER. PRIMVS
ORATIO. XLIII

ANTE *quam de rep. P. C. dicam ea, quae dicẽda hoc tempore arbitror; exponam uobis breuiter conſilium & profectionis, & reuerſionis meae. Ego cum ſperarem aliquando ad ueſtrum conſilium auctoritatemq. remp. eſſe reuocatam, manendum mihi ſtatuebam quaſi in uigilia quadam conſulari, ac ſenatoria: nec uero uſquam diſcedebam, nec a rep. deijciebam oculos ex eo die, quo in aedem Telluris conuocati ſumus. in quo templo, quantum in me fuit, ieci fundamenta pacis; Athenienſiumq. renouaui uetus exemplum; Graecum etiam uerbum uſurpaui, quo tum in ſedandis diſcordijs uſa erat ciuitas illa; atque omnem memoriam diſcordiarum obliuione ſempiterna delendam cenſui. praeclara tum oratio M. Antonij, egregia etiam uoluntas: pax denique per eum, & per liberos eius cum praeſtantiſſimis ciuibus confirmata eſt. atque his principijs reliqua conſentiebant. ad deliberationes eas, quas habebat domi de rep. principes ciuitatis adhibebat: ad hunc ordinem res optimas deferebat; nihil tum in C. Caeſaris commentarijs, niſi quod erat notum omnibus, reperiebatur: ſumma conſtãtia ad ea, quae quaeſita erant, reſpondebat. num qui exſules reſtituti? unum aiebat, praeterea neminem. num immunitates datae? nullae, reſpondebat. aſſentiri etiam nos Ser. Sulpicio, clariſſimo uiro, uoluit; ne qua tabula poſt idus Mart. ullius decreti Caeſaris, aut beneficij figeretur. multa praetereo, eaq. praeclara: ad ſingulare enim M. Antonij factum feſtinat oratio. Dictaturam, quae uim iam regiae poteſtatis obſederat, funditus ex rep. ſuſtulit. de qua ne ſententias quidem diximus. ſcriptum S. C. quod fieri uellet, attulit. quo recitato, auctoritatem eius ſummo ſtudio ſecuti ſumus, eiq. ampliſſimis uerbis per S. C. gratias egimus. lux quaedam uidebatur oblata, non modo regno, quod pertuleramus, ſed etiam regni timore ſublato: magnumq. pignus ab eo reip. datum, ſe liberam ciuitatem eſſe uelle, cum dictatoris nomen, quod ſaepe iuſtum fuiſſet, propter perpetuae dictaturae recentem memoriam, funditus ex rep. ſuſtuliſſet. liberatus caedis periculo paucis poſt diebus ſenatus: uncus impactus eſt fugitiuo illi, qui in C. Marij nomen inuaſerat.*

EXPLANATIO

REVERSIONIS *meae.*} proprie. nam reuerſio differt a reditu. eſt enim reditus eius, qui, quo ſtatuerat, peruenit: reuerſio autem eius, quem ex itinere cauſſa aliqua reuocat, ac reducit ad eundem locum, unde a principio diſceſſerat. quod Ciceroni in Graeciam proficiſcenti contigiſſe, oſtendunt ea, quae infra narrantur. propterea, cum hac ipſa de re ad Atticum ſcriberet, Dij immortales, inquit, quam ualde ille reditu, uel potius reuerſione mea laetatus. Hic igitur proprie loquitur, ut dixi: quia reuerſio fuit illa potius, quam reditus. non enim in Graeciam Cicero peruenit. interdum tamen confunduntur, & reuerſio capitur pro reditu: ut lib. 2. de Fin. Vt omnium ſiderum eodem, unde profecta ſunt, fiat ad unum tempus reuerſio. Reditus autem pro reuerſione, ut Phil. 2. Qui uero Narbone reditus? non, Quae Narbone reuerſio? cum tamen reuerſio illa potius Antonij fuerit, quam reditus. profectus enim ab urbe, ut in Hiſpaniam iret, Narbone dies aliquot manſit, deinde, mutato conſilio, Romam reuertit. ALIQVANDO} interfecto Caeſare. AD *ueſtrum conſilium,*} quae fuerat in unius poteſtate. AVCTORITATEMQ.} nam quae ſenatorum eſſe potuit auctoritas, Caeſare ad ſuum arbitrium omnia reuocante? IN *uigilia quadam*} ut in bello fieri ſolet. CONSVLARI, *ac ſenatoria:*} erat enim & ſenator, & conſularis. maior autem a conſulari, quam a ſenatore, uigilia, & defendendae reip. cura poſtulatur. NEC *uero uſquam diſcedebam,*} dixerat, Manendum mihi ſtatuebam. NEC *a rep. deijciebam oculos*} pergit in tranſlatione. qui enim uigiliae munus, curamq. ſuſcipit, is oculos deijcere non debet. IN *aedem Telluris*} quo ſenatum Antonius biduo poſt Caeſaris necem uocauit: ut in argumento diximus. VETVS *exemplum;*} in ſedandis diſcordijs. GRAECVM *etiam uerbum uſurpaui,*} utrum, quo uſus eſt Thraſybulus, cum hortaretur populum Athenienſem, ne ſuperiorum temporum iniurias, quibus aut a triginta primum, aut a decem poſtea tyrannis affectus erat, memoriam retineret; an, quo pſephiſma, in eius ſententiam ſcriptum appellari uoluerunt? Thraſybuli uerbum fuit, μὴ μνησικακεῖν: pſephiſmatis nomen, ἀμνηστία. diuerſa ſunt omnino, ſed alterum tamen ex altero deriuatum. nam quia, μὴ μνησικακεῖν, probatum eſt: ideo publicis decreta litteris ἀμνηστία eſt. quod ſi conſulimus hiſtoriam, & ueterum teſtimonia perſcrutamur: malim credere, Ciceronem ἀμνηστίαν, quod erat nomen pſephiſmatis, ideſt, uerbum ciuitatis, non Thraſybuli, nominaſſe potius, quam illud, unde natum eſt pſephiſma, μὴ μνησικακεῖν. atque hoc Aemilij Probi, ſiue Cornelij Nepotis, ut placet nonnullis, uerba confirmant. Praeclarum, inquit, hoc quoque Thraſybuli, quod reconciliata pace, cum plurimum in ciuitate poſſet,

ſet, legem tulit, ne quis anteactarum rerum accuſaretur, neue multaretur. eamq. illi legem obliuionis appellarunt. conſentit Iuſtinus, cum ait lib. v. Nequa diſſenſio ex anteactis naſceretur, omnes iureiurando obſtringuntur, diſcordiarum obliuionem fore. Vterque ἀμνηστίαν non obſcure deſcripſit. Planiſsime autem Valerius lib. IV. c. I. Plebiſcitum interpoſuit, nequa preterea rerum mentio fieret. haec obliuio, quam Athenienſes ἀμνηστίαν uocant, concuſſum, & labantem ciuitatis ſtatum in priſtinum habitum reuocauit. Et in Cicerone Plutarchus: κικέρων δὲ πολλὰ πρὸς τὸν καιρὸν διελθὼν, ἔπεισε τὴν σύγκλητον, ἀθηναίους μιμησαμένην, ἀμνηστίαν τῶν ἐπὶ καίσαρι ψηφίσασθαι. Idem ἐν τοῖς παραγγέλμασι, οἷόν ἐστι ψήφισμα τὸ τῆς ἀμνηστίας ἐπὶ τοῖς τριάκοντα. Appianus quoque lib. 2. bel. ci. οὐ γὰρ ἔσεσθαι τὴν εἰρήνην μὴ γενομένης αὐτοῖς ἀμνηστίας. & infra, κικέρων πολὺ τῆς ἀμνηστίας ἐγκώμιον ἐπέλεγεν. & lib. IV. de Antonio, ὑπερῇδε τῆς ἄρτι ἐπιψηφισμένης ἀμνηστίας. Accedit Vopiſci minime dubium teſtimonium. Ἀμνηστία, inquit in Aureliano, etiam ſub eo decreta eſt, de exemplo Athenienſium: cuius rei etiam Tullius in Philippicis meminit. loqui Tullium ait περὶ τῆς ἀμνηστίας, non περὶ τοῦ μὴ μνησικακεῖν: quod uerbum Graecis uſitatum ſatis eſt. exemplum habemus apud Xenophontem in extremo ſecundo ἑλληνικῶν: apud Andocidem ſaepe: apud Dionem lib. XLIV. ſimiliter in Phocione Plutarchus, in Diodoro lib. XIV. in Aeſchine, ἐν τῷ τῆς παραπρεσβείας, CENSVI.} S. C. in eius ſententiam eſſe factum, ait Velleius: idq. indicant uerba, Appiani ſupra recitata, de Antonio: ὑπερῇδε τῆς ἄρτι ἐπιψηφισμένης ἀμνηστίας. & Velleius lib. 2. illud decreti Athenienſium celeberrimi exemplum, relatum a Cicerone, obliuionis praeteritarum rerum decreto parum comprobatum eſt. PRAECLARA *tum oratio M. Antonij*, } infra: te autem, M. Antoni, abſentem appello: unum illum diem, quo in aede Telluris ſenatus fuit, non omnibus ijs menſibus, quibus te quidam, multum a me diſſentientes, beatum putant, anteponis? quae fuit oratio tua de concordia? quanto metu, quanta ſollicitudine ciuitas tum a te liberata eſt? & Phil. 2. Poſt diem tertium ueni in aedem Telluris, & quidem inuitus, cum omnes aditus armati obſiderent. qui tibi dies ille, M. Antoni, fuit? qui tu uir, dij immortales & quantus fuiſſes, ſi illius diei mentem ſeruare uoluiſſes? PER *liberos eius* } ſic Velleius: Conſul, uelut pacis auctor, liberos ſuos obſides in Capitolium miſit, fidemq. deſcendendi tuto interfectoribus Caeſaris dedit. Vnus tamen Antonij filius ſignificatur, nam infra: Reip. tuus paruulus filius, in Capitolium a te miſſus, pacis obſes fuit. & Phil. 2. Pacem haberemus, quae erat facta per obſidem puerum nobilem, Bambalionis nepotem. liberos etiam dixit pro lege Manilia, cum de M. Antonij oratoris filia loqueretur. NIHIL *tum* } nunc autem reperiri multa fingit. infra: An in commentatiolis, & chirographis, & libellis, ſe uno auctore prolatis, ac ne prolatis quidem, ſed tantummodo dictis, acta Caeſaris firma erunt: quae ille in aes incidit, in quo populi iuſſa, perpetuasq. leges eſſe uoluit, pro nihilo habebuntur? & Phil. 2. Quid ego de commentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? RESTITVTI?} in commentarijs a Caeſare. VNVM } Sex. Clodium de ui damnatum, Pompeio III. conſule, quod eo auctore P. Clodij, a Milone interfecti, corpus in curiam illatum, ibiq. crematum eſſet. Pedianus: Populus, duce Sex. Clodio ſcriba, corpus P. Clodij in curiam intulit, cremauitq. ſubſellijs, & tribunalibus, & menſis, & codicibus librariorum. quo igne ipſa quoque curia flagrauit. Exſtat Antonij conſulis ad Ciceronem epiſtola, lib. XIV. ad Att. in qua ſunt haec. A Caeſare petis ut Sex. Clodium reſtitueret: impetraui. erat mihi in animo etiam tum, ſic uti beneficio eius, ſi tu conceſsiſſes. quo magis laboro, ut tua uoluntate id per me facere nunc liceat. NVLLAE,} quas tamen ipſe poſtea multis dedit. Phil. 2. Meminiſti ipſe, de exſulibus, ſcis de immunitate quid dixeris. & paullo poſt mutationem oſtendit Antonij. inſpectantibus uobis, toto Capitolio tabulae figebantur, neque ſolum ſingulis ueniebant immunitates, ſed etiam populis uniuerſis. ASSENTIRI *etiam nos Ser. Sulpicio uoluit*, } narrationis perpetuus ordo non eſt. nam ante hoc S.C. Antonius laudauit Caeſarem in funere, populumq. ſic dolore & iracundia incendit, ut ad domos Bruti, & Caſsij cum facibus accurrerit. quod ideo praeterijt Cicero quia non omnia, quae fecerit Antonius, ſed eius tantum recte facta hoc loco ſibi commemoranda ſtatuit. idem in Phil. 2. cum de paruulo Antonij filio, pacis obſide, in Capitolium miſſo locutus eſſet, ſubiunxit ſtatim de illa funebri laudatione, deq. illis concitati ab Antonio populi facibus. Poſtea mentionem fecit huius S.C. nequa tabula poſt idus Mart. ullius decreti Caeſaris aut beneficij figeretur. ſtatimq. addidit illud: Optimum uero, quod dictaturae nomen in perpetuum ſuſtuliſti. Perpetuus igitur earum rerum ordo, quae Caeſaris necem conſecutae ſunt, uel bonum ciuem ſimulante Antonio, uel pro ipſius libidine cuncta adminiſtrante, ex Phil. 2. petendus eſt. NE *qua tabula figeretur*. } tamquam ex commentarijs Caeſaris hoc S C. Antonius fieri uoluit, nec tamen ſeruauit: ut ex Phil. 2. proxime demonſtratum eſt. LVX *quaedam uidebatur oblata*, } dicit idem alijs uerbis Phil. 2. ſtatim poſt mentionem ſublatae dictaturae: conſtituta reſp. uidebatur, mihi uero nullo modo, qui omnia, te gubernante, naufragia metuebam.

QVOD *ſaepe iuſtum fuiſſet*, } ſaepe ad ſingularem dictatoris poteſtatem difficillimis temporibus reſp. tamquam ad ſalutare remedium confugit. CAEDIS } quae impendebat ab homine audaciſsimo, infimae plebis duce, qui ſe C. Marij, ſepties conſulis, filium ſimulabat. Appianus, epitome. VNCVS *impactus eſt* } unco tractus in Gemonias ſcalas, & in Tiberim deiectus eſt. FVGITIVO *illi* } humillimae enim ſortis cum eſſet, in Mariam gentē, atque adeo in ipſius C. Marij nomen inuaſerat. uerum autem eius nomen, diſſentientibus Valerio, Appiano, epitome, certum non eſt.

ORATIO

ORATIO

ATQVE haec omnia communiter cum collega. alia porro propia Dolabellae. quae, niſi collega abfuiſſet, credo eis fuiſſe futura communia. nam, cum ſerperet in urbe infinitum malum, idq. manaret in dies latius, ijdemq. buſtum in foro facerent, qui illam inſepultam ſepulturam effecerant; & quotidie magis magisq. perditi homines cum ſui ſimilibus ſeruis tectis, ac templis urbis minarentur, talis animaduerſio fuit Dolabellae cum in audaces ſceleratosq. ſeruos, tum in impuros, & nefarios liberos taliſq. euerſio illius execratae columnae, ut mihi mirum uideatur, tam ualde reliquum tempus ab illo uno die diſſenſiſſe. ecce enim Kalendis Iun. quibus ut adeſſemus, edixerat, mutata omnia: nihil per ſenatum, multa & magna per populum, & abſente populo, & inuito. Conſules deſignati ſe audere negabant in ſenatum uenire: patriae liberatores urbe carebant ea, cuius a ceruicibus iugum ſeruile deiecerant: quos tamen ipſi conſules & in concionibus, & in omni ſermone laudabant. ueterani, qui appellabantur, quibus hic ordo diligentiſſime cauerat, non ad conſeruationem earum rerum, quas habebant, ſed ad ſpem nouarum praedarum incitabantur. quae cum audire mallem, quam uidere, haberemq. ius legationis liberum; ea mente diſceſſi, ut adeſſem Kalendis Ian. quod initium ſenatus cogendi fore uidebatur.

EXPLANATIO

DOLABELLAE.} cum quo in gratiam eo die rediuit Antonius concordiae cauſſa, quo in aede Telluris ſenatus fuit. infra. IIDEMQ.} & ſcelerati homines de plebe infima, & ſerui. BVSTVM *in foro facerent*,} Caeſari, uti crematus erat in foro conſtituerent. QVI *illam inſepultam ſepulturam fecerant*,} cremauerant enim Caeſaris corpus in foro, ut ait Suetonius, aridis uirgultis, ſubſellijs, ac tribunalibus: cum in campo Martio rogus extructus eſſet. Inſepultam ſepulturam uocat, uel quia ſeruata cremandi, & ſepelliendi conſuetudo non eſt: uel quia ut infra dicitur ſepulcrum Caeſaris nuſquam exſtaret. CVM *in audaces, ſceleratosq. ſeruos*,} in cruce egit, quod erat ſeruile ſupplicium: liberos de rupe Tarpeia deiecit. in ep ad Att. O mirificum Dolabellam meum: antea mihi crede, ſubdubitabam. magnam res habet de ſaxo, in crucem: columnam tollere, locum illum ſternendum locare. Extat Ciceronis luculenta ad Dolabellam epiſtola, qua illum, de hoc facto gratulans, uehementer laudat. Et in ep. ad C. Caſſium. mandabat illud malum urbanum, & ita corroborabatur quotidie, ut ego quidem & urbi, & otio diffiderem urbano: ſed ita compreſſum eſt, ut mihi uideamur omne iam ad tempus, ab illo dumtaxat ſordidiſsimo periculo, tuti futuri. ILLIVS *execratae columnae*,} Suetonius. Plebs ſolidam columnam, prope uiginti pedum, lapides Numidici, in foro ſtatuit, ſcripſitq. PARENTI *patriae*. apud eandem longo tempore ſacrificare, uota ſuſcipere, controuerſias quaſdam, interpoſito per Caeſarem iureiurando, diſtrahere perſeuerauit. KAL. IVN.} ſollemnes & legitimi ſenatus habendi dies fuere, Kal. nonae, idibus, quod quidem in antiquorum ſcriptis obſeruauerim. ſed interfecto idibus Mart. Caeſare, ſenatū eo die in poſterum haberi non licuit. Suetonius, & Dio. VT. ADESSEMVS, Phil. 2. Kalendis Iun. cum in ſenatu, ut erat conſtitutum uenire uellemus, metu praeterriti repente diffugimus. MVLTA, *& magna*} quae narrantur Phil. 2. ET *abſente populo, & inuito*.} non enim ex perditis ciuibus populus conſtat. CONSVLES *deſignati*} Panſa, & Hirtius. PATRIAE *liberatores*} Brutus, & Caſsius, quos metu plebis, ab Antonio, funebri Caeſaris laudatione concitata, Antium, & Lanuuium aufugiſſe diximus. APPELLABANTVR,} ab Antonio in concionibus. quorum tamen commodis agrorum aſsignatione, ſenatus cauerat. AD *ſpem nouarum praedarum*.} quod cum audiſſent Brutus, & Caſsius, ad Antonium ita ſcripſerunt. Petimus a te, facias nos certiores tuae uoluntatis in nos: putes ne nos tutos fore in tanta frequentia ueteranorum; quos etiam de reponenda ara cogitare audimus.

ORATIO

EXPOSVI, P. C. profectionis conſilium; nunc reuerſionis, quae plus admirationis habet, breuiter exponam. Cum Brundiſium, iterq. illud, quod tritum in Graeciam eſt, non ſine cauſſa uitauiſſem; Kalendis Sext. ueni Syracuſas, quod ab ea urbe tranſmiſſio in Graeciam laudabatur. quae tamen urbs, mihi coniunctiſſima, plus una me nocte cupiens retinere non potuit. ueritus ſum, ne meus repentinus ad meos neceſſarios aduentus ſuſpicionis aliquid afferret, ſi eſſem commoratus. cum autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod eſt promontorium agri Rhegini, uenti detuliſſent: ab eo loco conſcendi, ut tranſmitterem: nec ita multum prouectus, reiectus auſtro ſum in eum ipſum locum, unde conſcenderam. cumq. intempeſta nox eſſet; manſiſſemq. in uilla P. Valerij, comitis, & familiaris mei; poſtridieq. apud eundem, uentum exſpectans, manerem: municipes Rhegini complures ad me uenerunt, ex his quidam Roma recentes: a quibus primum accipio M. Antonij concionem: quae mihi ita placuit, ut, ea lecta, de reuerſione primum coeperim cogitare. nec ita multo poſt, edictum Bruti affertur, & Caſſii. quod quidem mihi, fortaſſe quod eos plus etiam reip. quam familiaritatis gratia, diligo, plenum aequitatis uidebatur. addebant praeterea, (fit enim plerumque, ut ij, qui boni quid uolunt afferre, affingant aliquid, quo faciant id, quod nunciant, laetius) rem conuenturam, Kalendis Sext. ſenatum frequentem fore, Antonium, repudiatis malis ſuaſoribus, remiſſis prouincijs Gallis, ad auctoritatem ſenatus eſſe rediturum. tum uero tanta ſum

cupiditate incenſus ad reditum, ut mihi nulli neque remi, neque uenti ſatisfacerent: non quo me ad tempus occurſurum putarem, ſed ne tardius, quam cuperem, reip. gratularer. atque ego celeriter Veliam deuectus Brutum uidi, quanto meo dolore, non dico. turpe mihi ipſi uidebatur, in eam urbem me audere reuerti, ex qua Brutus excederet; & ibi uelle tuto eſſe, ubi ille non poſſet. neque uero illum ſimiliter, atque ipſe eram, commotum eſſe uidi. erectus enim maximi, ac pulcherrimi facti conſcientia, nihil de ſuo caſu, multa de noſtro querebatur. ex quo primum cognoui, quae Kalendis Sext. in ſenatu fuiſſet L. Piſonis oratio. qui quamquam parum erat, (id enim ipſum a Bruto audieram) a quibus debuerat, adiutus: tamẽ & Bruti teſtimonio, quo quid poteſt eſſe grauius? & omnium praedicatione, quos poſtea uidi, magnam mihi uidebatur gloriam conſecutus. hunc igitur ut ſequerer, properaui, quem praeſentes non ſunt ſecuti: non ut proficerem aliquid, (neque enim ſperabam id, neque praeſtare poteram) ſed ut, ſi quid mihi humanitus accidiſſet, (multa autem impendere uidentur, praeter naturam, praeterq. fatum) huius diei uocem teſtem reip. relinquerem meae perpetuae erga ſe uoluntatis. Quoniam utriuſque conſilij cauſſa, P. C. probatam uobis eſſe confido; prius, quam de rep. dicere incipio, pauca quaerar de heſterna M. Antonij iniuria: cui ſum amicus: idq. non nullo eius officio debere, etiam prae me ſemper tuli.

EXPLANATIO

NON *ſine cauſſa uitauiſſem;*} uitauit metu quattuor legionum Antonij, quae erant Brundiſij; ep. 2. & 4. lib XVI. ad Att. VENTI *detuliſſent:*} nam eteſiae, quaſi boni ciuis relinquentem officium, proſequi noluerunt. uide ep. 25. lib. XII. ad Cornificium, & ep. 4. lib. XVI. ad Att. MVNICIPES *regni*} ciues Romani erant, & in tribu ſuffragium ferebant. itaque tribules Cornificij uocat eos Cicero in quadam epiſtola. & in Verrem lib. v. Quam nos Reginis, quorum ciuitati inuidetis, ciuibus Romanis oſtendere ſoletis. REM *conuenturam,*} haec tota res in eadem ad Att. ep. explicatur. REMISSIS *prouincijs Gallijs,*} auget oratorie. nam unam Galliam citeriorem, quam poſtea inuaſit, pro Macedonia ei a ſenatu iam decreta, optabat, Antonius. AD *tempus*} iam enim Kalendae ſext. praeterierant: eoq. die ſe ueniſſe Syracuſas, Cicero dixit. L. PISONIS} Caeſaris ſoceri. ORATIO} inuectus eſt in Antonium nemine aſſentiente. Phil. 5. At ille homo uehemens, & uiolentus, qui hanc conſuetudinem libere dicendi excluderet, (fecerat hoc etiam maxima cum laude L. Piſo XXX diebus ante) inimicitias mihi denunciauit. BRVTI *teſtimonio,*} in ep. ad Att. ſic de Bruto. Maxime dolebat, me Kalendis ſext. in ſenatu non fuiſſe: Piſonem ferebat in caelum: Et ad Caſsium. Ita nec Piſoni, qui in eum primis inuectus eſt nullo aſſentiente, nec mihi qui idem triceſimo die feci, nec P. Seruilio, qui me eſt conſecutus, tuto in ſenatum uenire licet. SI *quid nihil humanitas accidiſſet,*} ſi mortuus eſſem, ſi quid mihi, ut homini, contigiſſet. Idem erat, ſi quid mihi accidiſſet: ut pro Milone: Praeclare uixero, ſi quid mihi acciderit, prius, quam hoc tantum mali uidero. Et lib. 2. de Inuent. Si quid pupillo accidiſſet. Quod Graeci dicunt. MVLTA} multa uiolentae mortis genera. uide, quae diximus in ep. Sulpicij, lib. IV. PRAETER *naturam, praeterq. fatum:*} ſumpſit a Demoſthene. uide Gellium. NONNVLLO *eius officio,*} quod eum Antonius, poſt pugnam Pharſalicam, nondum impetrata a Caeſare uenia, Brundiſij commorantem, cum interimere iure poſſet noluit. Phil. 2. Et Antonius ipſe in ep. qua ſcripſit ad eum de Sex. Clodio, Meo, inquit, iure te hoc beneficium rogo. nihil enim non tua cauſſa feci. ut omittam, quod P. Clodium ſtricto gladio, ut eum occideret, inſecutus erat. quod in oratione pro Milone ſcriptum eſt.

ORATIO

QVID *tandem erat cauſſae, cur in ſenatum heſterno die tam acerbe cogerer? ſolus ne aberam? an non ſaepe minus frequentes fuiſtis? an ea res agebatur, ut etiam aegrotos deferri oporteret? Hannibal, credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam cauſſam etiam Appium illum, & caecum, & ſenem, delatum eſſe, memoriae proditum eſt. de ſupplicationibus referebatur: quo in genere ſenatores deeſſe non ſolent: coguntur enim non pignoribus, ſed eorum, quorum de honore agitur, gratia. quod idem fit, cum de triumpho refertur. ita ſine cura conſules ſunt: ut paene liberum ſit ſenatori non adeſſe. qui cum mihi mos notus eſſet; cumq. de uia languerem, & mihimet diſplicerem: miſi pro amicitia, qui hoc ei diceret. at ille, uobis audientibus, cum fabris ſe domum meam uenturum eſſe dixit. nimis iracunde hoc quidem, & ualde intemperanter. cuius enim maleficij tanta iſta poena eſt, ut dicere in hoc ordine auderet, ſe publicis operis diſturbaturum publice ex ſenatus ſententia aedificatam domum? quis autem umquam tanto damno ſenatore coegit? aut quid eſt ultra pignus, aut multam? quod ſi ſciſſet, quam ſententiam dicturus eſſem; remiſiſſet aliquid profecto de ſeueritate cogendi. An me cenſetis, P. C. quod uos inuiti ſecuti eſtis decreturum fuiſſe, ut parentalia cum ſupplicationibus miſcerentur? ut inexpiabiles religiones in remp. inducerentur? ut decernerentur ſupplicationes mortuo? nihil dico, cui. fuerit ille Brutus, qui & ipſe dominatu regio remp. liberauit, & ad ſimilem uirtutem et ſimile factum ſtirpem prope iam quingẽteſimum annum propugnauit: adduci tamen non poſſem, ut quemquam mortuum coniungerem cum deorum immortalium religione; ut, cuius ſepulcrum nuſquam exſtet, ubi parentetur, ei publice ſupplicetur. ego uero eam ſententiam dixiſſem, ut me aduerſus populum R. ſi qui accidiſſet grauior reip. caſus, ſi bellum, ſi morbus, ſi fames, facile poſſem defendere: quae partim iam ſunt, partim timeo ne impendeant. ſed hoc ignoſcant dij immortales, uelim, & populo R. qui id non probat; & huic ordini, qui decreuit inuitus. Quid de reli-*

quis

quis reip. malis? licet ne dicere? mihi uero licet, & ſemper licebit dignitatem tueri, mortem contemnere. poteſtas modo ueniendi in hunc locum ſit: dicendi periculum non recuſo. atque utinam, P. C. Kal. Sext. adeſſe potuiſſem: non quo profici potuerit aliquid, ſed ne unus modo conſularis, quod tum accidit, dignus illo honore, dignus rep. inueniretur. qua quidem ex re magnum accipio dolorem, homines, ampliſſimis populi R. beneficijs uſos L. Piſonem ducem optimae ſententiae non ſecutos. iccirco ne nos populus R. conſules fecit, ut in altiſſimo gradu dignitatis locati remp. pro nihilo haberemus? non modo uoce nemo L. Piſoni conſularis, ſed ne uultu quidem aſſenſus eſt. quae (malum) eſt iſta uoluntaria ſeruitus? fuerit quaedam neceſſaria. nec ego hoc ab omnibus ijs deſidero, qui ſententiam conſulari loco dicunt. alia cauſſa eſt eorum, quorum ſilentio ignoſco; alia eorum, quorum uocem requiro. quos quidem doleo in ſuſpicionem populo R. uenire non modo metus, quod ipſum eſſet turpe, ſed aliũ alia de cauſſa deeſſe dignitati ſuae. quare primum maximas gratias & habeo, et ago L. Piſoni, qui, nõ quid efficere poſſet in rep. cogitauit, ſed quid facere ipſe deberet: deinde a uobis P. C. peto, ut etiam ſi ſequi minus audebitis orationem, atque auctoritatem meam, benigne me tamen, ut adhuc feciſtis, audiatis.

EXPLANATIO

HESTERNO *die*} Kalendis ſept. ut Phil. 5. DE *ſupplicationibus*} Caeſari mortuo decernendis, Phil. 5. NON *pignoribus*} quae auferri ſolebant ſenatoribus, qui in ſenatum uocati non ueniſſent, infra: quid eſt ultra pignus, aut multam. MIHIMET *diſplicerem:*} triſtior eſſem. VENTVRVM} miſſurum fabros, non uenturum eſſe cum fabris, dixit Phil. 5. EX *ſententia aedificatam domum*} quam P. Clodius tribunus pl. pulſo Cicerone euerterat, eam ſenatus, eodem reſtituto aedificandam cenſuit, ep. 2. lib. VI. ad Att. Velleius quoque lib. 2. cuius, inquit, domus quam infeſte a Clodio diſiecta erat, tam ſpecioſe a ſenatu reſtituta eſt. PARENTALIA} quae tuliſſem: ut uero ſupplicationes mortuo ſimul decernerentur, id uero numquam tuliſſem. PROPAGAVIT.} cum eum imitatus, tyranno remp. M. Brutus liberauerit. Sciendum a L. Bruto originem non duxiſſe M. Brutum. ille enim patricius, hic plebeij generis: nec ille filios reliquit. CVM *immortalium*} opponit immortales mortuo. SI. QVI *accidiſſet grauior reip. caſus*} laeſos illo S. C. deos immortales, quo parentalia ſupplicationibus Caeſari decreta ſunt, uidetur exiſtimare, & ideo grauius aliquid timendum. VT *me aduerſus populum Romanum facile poſſem defendere.*} non enim mihi poſſet obijcere, mali quidquam reip. ex mea ſententia contigiſſe. nihil decreuiſſem, quo deorum immortalium ira prouocaretur: non in remp. inexpiabiles induci religiones paſſus eſſem. NECESSARIA.} dominante Caeſare. QVORVM *ſilentio ignoſco:*} ſilentibus propinquis ignoſco, ut L. Caeſari, Antonij auunculo. ALIVM *alia de cauſſa*} amare dictum in conſulares. nam ſi metu ſiluerunt, eſt id quidem turpe: ſed oritur ſuſpicio turpioris etiam cauſſae, qualis eſſet, male de rep. ſentire, Antonio libentius, quam patriae fauere, aut ab eo etiam praemia exſpectare.

ORATIO

PRIMVM *igitur acta Caeſaris ſeruanda cenſeo: non quo probem: quis enim id quidem poteſt? ſed quia rationem habendam maxime arbitror pacis, & otij. uellem, adeſſet Antonius, modo ſine aduocatis. ſed, ut opinor, licet ei minus ualere: quod mihi heri per illum non licebat. doceret me, uel potius uos, P. C. quemadmodum ipſe Caeſaris acta defenderet. an in commentariolis, & chirographis & libellis, ſe uno auctore prolatis, ac ne prolatis quidem, ſed tantummodo dictis, acta Caeſaris firma erunt: quae ille in aes incidit, in quo populi iuſſa, perpetuasq. leges eſſe uoluit, pro nihilo habebuntur? equidem exiſtimo nihil eſſe tam in actis Caeſaris, quam leges Caeſaris. an, ſi cui quid ille promiſit, id erit fixum? quod idem facere non potuit: ut multis multa promiſſa non fecit. quae tamen multo plura, illo mortuo, reperta ſunt, quam uiuo beneficia per omnes annos tributa, & data. ſed ea non muto: non moueo: ſummo etiam ſtudio praeclara illius acta defendo. pecunia utinam ad Opis maneret, cruenta illa quidem, ſed his temporibus, cum ijs, quorum eſt, non redditur, neceſſaria. quamquam ea quoque ſit effuſa, ſi ita in actis fuit. ecquid eſt, quod tam proprie dici poſſit actum eius, qui togatus in rep. cum poteſtate, imperioq. uerſatus ſit, quam lex? quaere acta Gracchi; leges Semproniae proferentur: quaere Sullae; Corneliae. quid? Cn. Pompeij tertius conſulatus in quibus actis conſiſtit? nempe in legibus. de Caeſare ipſo ſi quaereres, quidnam egiſſet in urbe, & in toga: leges multas, reſponderet, ſe, & praeclaras, tuliſſe: chirographa uero aut mutaret, aut non daret, aut, ſi dediſſet, non iſtas res in actis ſuis duceret. Sed haec ipſa concedo, quibuſdam in rebus etiam conniueo: in maximis uero rebus, ideſt legibus, acta Caeſaris diſſolui, ferendum non puto. quae lex melior, utilior, optima etiam rep. ſaepius flagitata, quam ne praetoriae prouinciae plus quam annum, neue plus quam biennium conſulares obtinerentur? hac lege ſublata, uidentur ne uobis Caeſaris acta ſeruari? quid? ea lege, quae promulgata eſt de tertia decuria iudicum, non ne omnes iudiciariae leges Caeſaris diſſoluuntur? & uos acta Caeſaris defenditis, qui leges eius euertitis? niſi forte, ſi quid memoriae cauſſa retulit in libellum, id numerabitur in actis, &, quamuis iniquum & inutile ſit, defendetur: quod ad populum centuriatis comitijs tulit, id in actis Caeſaris non habebitur.*

EXPLANATIO

SINE *aduocatis*.} ſine militibus; quibus, a quo primum die ſenatum habuit, poſt Caeſaris interitum, uel praeſidij ſui cauſſa, uel ut metum ſenatoribus inijceret, eoq. facilius, quae uellet, obtineret, curiam circumdare ſolitus eſt. Phil. 2. poſt diem teritum ueni in aedem Telluris & quidem inuitus. cum omnes aditus armati obſiderent. LICET *ei minus ualere*:} apparet, hoc die in ſenatu non ueniſſe Antonium ualetudinis cauſſa. quod infra quoque intelligitur ex eo: Nec erit iuſſor P.C. in ſenatum non ueniendi morbi cauſſa, quam mortis. HERI} Kalendis Sept. QVEMADMODVM *ipſe Caeſaris acta defenderet*.} ſi Caeſaris acta, ut ſimulat, probat Antonius: doceat nos, quemadmodum ea defendat. qui enim defendit, cum leges Caeſaris legibus aduerſantes promulgat? at ego, cum ea non probem, defendo tamen pacis, otijq. cauſſa. SE *uno auctore prolatis, ac ne prolatis quidem, ſed tantummodo dictis*,} Phil. 5. Regna, ciuitates, immunitates in aes, accepta pecunia iubebat incidi: haec ſe ex cōmentarijs Caeſaris, quorum ipſe auctor erat agere dicebat. AN *ſi cui quid ille promiſit, id erit fixum?* ἀνανταπόδοτον, niſi fallor, hic eſt. alterum enim mēbrum omnino requirere ſententia uidetur, hoc uid elicet, aut ſimile: Quod autem in aes incidit, id ratum non erit? Sed, quod hic omittitur; quia ſtatim interponuntur multa, quae ad Caeſaris promiſſa pertineant: id infra aſſumitur ex ijs uerbis: Ecquid eſt, quod tam proprium dici poſsit actum eius, qui togatus in rep. cum poteſtate, imperioq. uerſatus ſit, quam lex? QVOD *idem facere non potuit*:} idem Caeſar, qui promiſit, efficere tamen non potuit, ut quidquid promiſit, fixum eſſet. multis enim multa promiſit, quae non fecit. VT} particula exemplum inducens promiſsi non ſeruati. REPERTA *ſunt*,} ab Antonio, qui reperta ſimulauit, re autem uera non reperit. SED *ea non muto*:} leges Caeſaris, quae proprie ſunt illius acta, cur tollunt? PRAECLARA} ſi quid ille egit e rep. nam praeclara non ſunt, quaecumque aut egit, aut ab eo acta dicuntur. PECVNIA *utinam ad Opis maneret*,} in Opis aede ſepties millies H-S, quae ſunt nummo noſtro ducenties decies centena ſcutatorum millia, Caeſar depoſuerat. eam omnem pecuniā Antonius abſtulit partim ſibi, ut aes alienum grande diſſolueret, partim Dolabellae, collegae ſuo, ipſi quoq. graui aere alieno obſtricto, partim alijs, quos a tuendae reip. cura ad ſuas partes traduxit. Phil. 2. ubi eſt ſepties millies, quod eſt in tabulis, quae ſunt ad Opis? tu autem quadringenties H-S, quod idibus Mart. debuiſti, quonam modo ante Kal. Apr. debere deſiiſti? Phil. 5. Illa uero diſsipatio pecuniae publicae ferenda nullo modo eſt, per quam ſepties millies falſis perſcriptionibus donationibusq. auertit. Phil. 7. Cuius ut omittam innumerabilia ſcelera urbani conſulatus; in quo pecuniam publicam maximam diſsipauit, exſules ſine lege reſtituit, &c. Velleius lib. 2. H-S ſepties millies depoſitum a C. Caeſare, ad aedem Opis occupatum ab Antonio. Pecuniam ab Antonio Dolabellae datam, ambigui ioco ſignificat Cicero in ep. Saepius, lib. XIV. ad Att. O hominem pudentem (loquitur de Dolabella) Kalendis Ian. debuit: adhuc non ſoluit, praeſertim cum ſe maximo aere alieno Faberij manu liberarit, & opem ab eo petierit. CRVENTA} de bonis caeſorum in acie Pompeianorum exacta. propterea funeſta pecunia uocatur. Phil. 2. HIS *temporibus neceſſaria*.} poſſet enim nos a tributis uindicare. Hoc ipſe Cicero narrat Phil. 2. SED. HAEC *ipſa concedo*:} chirographa. ſupra: ſed ea non muto, non moueo. ETIAM *conniueo*:} ſcripta eſſe a Caeſare in commentarijs, quae ſcripta non ſint, fingo me credere. OPTIMA *etiam rep.*} ergo tulit eam Caeſar rerum potitus. NE *praetoriae prouinciae plus quam annum, ne ue plus quam biennium, conſulares obtinerentur?*} conſularium annua tantum fuerat adminiſtratio: ut diximus in oratione De prouincijs. HAC *lege ſublata*,} hic Antonium non nominat: non enim ipſe legem tulit de prouincijs, ſed a duobus tribunis pl. quorum unus forcaſſe fuit Lucius, frater eius, ferri uoluit. Phil. 5. Tribun. pl. tulerunt de prouincijs contra acta Caeſaris, ille biennium, hic ſexennium. DE *tertia decuria iudicum*,} in qua homines de plebe iudicabant, in prima ſenatores, in ſecunda equites: quod C. Aurelius Cotta praetor Pompeio II. Craſſo II. cos. lege ſanxit: eum antea ſoli ſenatores lege Cornelia L. Sullae iudicarent. Aſconius.

ORATIO

AT quae eſt iſta tertia decuria? centurionum, inquit? iſti ordini iudicatus lege Iulia, etiam ante Pompeia, Aurelia non patebat? cenſus praefiniebatur, inquit. non centurioni quidem ſolum, ſed equiti etiam R. itaque uiri fortiſſimi, atque honeſtiſſimi, qui ordines duxerunt, res & iudicant, & iudicauerunt. Non quaero, inquit, iſtos: quicumque ordinem duxit, iudicet. at, ſi ferretis, quicumque equo meruiſſet, quod eſt laudatius; nemini probaretis. in iudice enim ſpectari & fortuna debet, & dignitas. Non quaero, inquit, iſta: addo etiam iudices manipulares ex legione Alaudarum: aliter enim noſtri negant poſſe ſe ſaluos eſſe. o contumelioſum honorem ijs, quos ad iudicandum nec opinantes uocatis. hic enim eſt legis index, ut ij res in tertia decuria iudicent, qui libere iudicare non audeāt. in quo quantus error eſt, dij immortales, eorum, qui iſtam legem excogitauerunt? ut enim quiſque ſordidiſſimus uidebitur, ita libentiſſime ſeueritate iudicandi ſordes ſuas eluet, laborabitque, ut honeſtis decurijs potius dignus uideatur, quam in turpem iure coniectus.

EXPLANATIO

AVRELIA} de qua proxime diximus. Ordo hic eſt. Tulit Cotta de iudicijs primus, alter Pompeius iterum conſul, ut oratio in Piſonem docet, tertius Caeſar ciuili bello uictor. CENSVS *praefiniebatur,*} ampliſsimus, lege Pompeia. infra. QVI *ordines duxerunt*} centuriones. QVI *res iudicant,*} pro, qui iudicant. ſic ueteres loquebantur. paullo poſt: Hic eſt legis index, ut ij res in tertia decuria iudicent. Phil. 5. Nec debere eodem tempore Romae, & Athenis res iudicare. Phil. 2. Quorum res iudicatas irritas fecimus. Pro Poſtumo: Si quis ob rem iudicatam pecuniam cepiſſet. Coelius in ep. ad Cic. In hac diſcordia uideo Cn. Pompeium ſenatum, quiq. res iudicant ſecum habiturum. Aſconius in Piſ. ISTOS:} quorum cenſus ſuperioribus legibus praefinitur. QVICVMQVE *ordinem duxit,*} etiam ſi legitimo cenſu careat. QVICVMQVE *equo meruiſset,*} ut iudicaret, licet ampliſsimo cenſu non eſſet: quo legi oportebat omnes iudices lege Pompeia. NEMINI *probaretis.*} nemo ſententiam ueſtram probaret. FORTVNA} res familiaris. Pompeius in conſulatu ſecundo promulgauit, ut ex ampliſsimo cenſu, ex centurijs, aliter, quam antea, lecti iudices, aeque tamen ex illis tribus, res iudicarent. Pedianus. DIGNITAS.} quae maxime homines in officio continet. MANIPVLARES} qui ordines non duxerint. EX *legione Alaudarum:*} maior turpitudo, quam ſi ex legione Romana lecti eſſent. Alaudae enim Galli tranſalpini erant, quos Caeſar, uicto Pompeio, ciuitate donauit. Phil. 5. ad augendam turpitudinem dixit: Et manipulares, & Alaudas iudices. Suetonius in Iulio, Qua fiducia ad legiones, quas a rep. acceperat, alias publico, alias priuato ſumptu addidit, unam etiam ex tranſalpinis conſcriptam, uocabulo quoque Gallico: Alauda enim appellabatur: quam diſciplina, cultuq. Romano inſtitutam, & ornatam, poſtea uniuerſam ciuitate donauit. Plinius lib. XI. c. 37. Ab illo galerita appellata quondam, poſtea Gallico uocabulo etiam legioni nomen dederat Alauda. Phil. 5. & 13. ALITER *enim noſtri negant poſse ſe ſaluos eſse.*} niſi iudices habeant manipulares. Noſtri: amici, & familiares, omnium ſcelerum affines. Loquitur ex perſona Antonij. HIC *enim eſt legis index*} hoc indicat lex. ideo centuriones, & manipulares etiam ad iudicandum uocatos, quia, conſcij ſcelerum ſuorum, libere iudicare non audeant. itaque contumelia potius, quam honore, affecit eos Antonius. IN *quo quantus error eſt eorum,*} ualde in hoc errauit Antonius, cum hanc legem ideo excogitauit, ut amici ſui, omnibus inquinati uitijs, facile poenam uitarent; itaque ſupra dixit: Aliter enim noſtri negant poſſe ſe ſaluos eſſe: errauit, inquam, cum hoc putauit Antonius. nam quo ſordidiores erunt iudices, eo ſeueriores in iudicando: ut boni uiri uideantur, & digni potius prima, & ſecunda decuria, quam tertia. IN *turpem*} in tertiam. IVRE} iure coniectus in eam uideretur, ſi turpiter iudicaret. iudicabit autem ſeuere, ne iure coniectus in eam uideatur. CONIECTVS.} ignominioſum uerbum: quaſi coniectus probri, & contumeliae cauſſa, non honoris.

ORATIO

ALTERA *promulgata lex eſt, ut & de ui, & de maieſtate damnati, ad populum prouocent, ſi uelint. haec utrum tandem lex eſt, an legum omnium diſſolutio? quis enim eſt hodie, cuius interſit iſtam legem manere? nemo reus eſt legibus illis; nemo, quem futurum putemus. armis enim geſta, numquam profecto in iudicium uocabuntur. At res popularis. Vtinam quidem aliquid uelletis eſſe populare. omnes enim iam ciues de reip. ſalute una & mente, & uoce conſentiunt. quae eſt igitur iſta cupiditas legis eius ferendae, quae turpitudinem ſummam habeat, gratiam nullam? quid enim turpius, quam, qui maieſtatem populi R. minuerit per uim, eum damnatum iudicio, ad eam ipſam uim reuerti, propter quam ſit iure damnatus? Sed quid plura de lege diſputo? quaſi uero id agatur, ut quiſquam prouocet. id agitur, id fertur, ne quis omnino umquam iſtis legibus reus fiat. quis enim aut accuſator tam amens reperietur, qui, reo condemnato, obijcere ſe multitudini conductae uelit; aut iudex, qui rem damnare audeat, ut ipſe ad operas mercenarias ſtatim protrahatur? non igitur prouocatio iſta lege datur; ſed duae maxime ſalutares leges, quaeſtionesq. tolluntur. quid eſt aliud hortari adoleſcentes, ut turbulenti, ut ſeditioſi, ut pernicioſi ciues uelint eſſe? quam autem ad reip. peſtem furor tribunicius impelli non poterit, his duabus quaeſtionibus, de ui, & de maieſtate, ſublatis? Quid, quod obrogatur legibus Caeſaris, quae iubent, ei, qui de ui, itemq. maieſtatis damnatus ſit, aqua & igni interdici? quibus cum prouocatio datur, non ne acta Caeſaris reſcinduntur? quae quidem ego, P. C. qui illa numquam probaui, ita conſeruanda concordiae cauſſa arbitratus ſum, ut non modo, quas uiuus Caeſar leges tuliſſet, infirmandas hoc tempore non putarem, ſed ne illas quidem, quas poſt mortem Caeſaris prolatas eſſe, & fixas uidetis. de exſulio reducti a mortuo: ciuitas data nō ſolum ſingulis, ſed nationibus, & prouincijs uniuerſis a mortuo: immunitatibus infinitis ſublata uectigalia a mortuo. ergo haec, uno, uiro optimo auctore, domo prolata, defendimus: eas leges, quas ipſe, nobis inſpectantibus, recitauit, pronunciauit, tulit, quibus latis gloriabatur, ijsq. legibus remp. contineri putabat, de prouincijs, de iudicijs, eas, inquam, Caeſaris leges nos, qui defendimus acta Caeſaris, euertendas putamus? Ac de ijs tamen legibus, quae promulgatae ſunt, ſaltem queri poſſumus: de ijs, quae iam latae dicuntur, ne illud quidem licuit. illae enim nulla promulgatione latae ſunt ante, quam ſcriptae.*

EXPLANATIO

CVIVS *interſit iſtam legem manere?* } reis enim de ui, & de maieſtate, qui nec ulli nunc ſunt, nec futuri uidentur, opem nullam ferent. nam quae uis armis eſt illata ciuili bello, ea certe numquam in iudicio uocabitur. AT *res popularis.* } populo grata; quia prouocatio, populi poteſtatem auget. AD *eam ipſam reuerti,* } quo modo reuertitur ad uim? reuertitur potius ad maieſtatem populi Romani, qua iam laeſa damnatus eſt. itaque, Vim, arbitror abundare. MVLTITVDINI *conductae* } ad quam prouocabitur. id enim ſpectat Antonius, ut in poſterum, nullo iudicij metu, & uim inferre, & minuere maieſtatem liceat. AD *operas mercenarias* } ad multitudinem conductam. QVID *eſt aliud, hortari adoleſcentes,* } uſitatum loquendi genus, Phil. 2. Quid eſt aliud, omnia ad bellum ciuile hoſti arma largiri? Phil. 10. Quid eſt aliud, librarium Bruti laudare, non Brutum? Phil. 12. Quid eſt aliud, non pacem facere, ſed differre bellum? In Piſonem: Quid eſt aliud, furere, niſi non cognoſcere homines, non cognoſcere leges, non ſenatum, non ciuitatem? QVAM *autem ad peſtem* } uel reip. uel priuatorum hominum. LEGIBVS *Caeſaris,* } de ui, & de maieſtate. DE *exſulio reducti a mortuo:* } iocoſa, & eadem tamen acerba narratio. mortuorum enim actio nulla eſt: at Caeſar mortuus exſules reduxit: ciuitatem, immunitates dedit. nam Antonius ijs de rebus leges protulit, & in Capitolio fixit, ut Caeſaris leges. Phil. 2. De exſulibus legem, quam fixiſti, Caeſar tulit? Phil. 5. Reſtituebantur exſules, quaſi lege, ſine lege. PROVINCIIS } ad Atticum: Antonius accepta grandi pecunia, fixit legem, a dictatore comitijs latam, qua Siculi ciues Romani: cuius rei uiuo illo mentio nulla. VERVM *optimo,* } Antonio: ironia. DOMO *prolata,* } ſcripſit ipſe domi ſuae, non in commentarijs Caeſaris reperit. NOS, *qui defendimus acta Caeſaris, euertendas putamus?* } in Antonium confertur hoc. Tu, qui defendis, ut ais, acta Caeſaris, leges eius euertendas putas? QVAE *iam latae dicuntur.* } non enim reuera latae, promulgatione nulla.

ORATIO

QVAERVNT; quid ſit, cur aut ego, aut quiſquam ueſtrum, P. C. bonis tribunis pl. leges malas metuat. paratos habemus, qui intercedant; paratos, qui remp. religione defendant: uacui metu eſſe debemus. Quas tu mihi, inquit, interceſſiones? quas religiones? eas ſcilicet, quibus reip. ſalus continetur. Negligimus iſta, & nimis antiqua, & ſtulta ducimus. forum ſaepietur: omnes claudentur aditus: armati in praeſidijs multis locis collocabuntur. Quid tum? quod erit ita geſtum, id lex erit, & in aes incidi iubebitis? cedo illa legitima: Conſules populum iure rogauerunt, (hoc enim a maioribus accepimus ius rogandi) populusq. iure ſciuit. qui populus? is ne, qui excluſus eſt? quo iure? an eo, quod ui & armis omne ſublatum eſt? atque ego hoc dico de futuris: quod eſt augurum, ante dicere ea, quae uitari poſſunt: quae ſi facta non erunt, refelletur oratio mea. loquor de legibus promulgatis; de quibus eſt integrum uobis. demõſtro uitia: tollite. denuncio uim: arma remouete.

EXPLANATIO

QVAERVNT, } putant nonnulli, timendum non eſſe, ne leges malae, cum boni tribuni pl. ſint, ferantur: & paratos eſſe dicunt, qui intercedant, & qui de caelo ſeruent. id enim eſt, quod ait: Qui remp. religione defendant. QVAS *tu mihi, inquit, interceſſiones, quas religiones?* } ſubaudi, narras. Antonij uerba ſunt, ut illa Verris, in re ſimili lib. IV. Quam mihi religionem narras? quam poenam? quem ſenatum? QVIBVS *reip. ſalus continetur.* } in Vatinium: Num quem poſt urbem conditam ſcias tribunum pl. egiſſe cum plebe, cum conſtaret ſeruatum eſſe de coelo? NEGLIGIMVS *iſta,* } & hoc ex Antonij perſona. FORVM *ſaepietur:* } ne cui ſit aditus, qui uelit intercedere, aut obnunciare. Ita tulit Antonius, ut Phil. 5. docet, legem de iudicibus: eamq. legem ſenatus poſtea, tamquam per uim latam, ſuſtulit: ut ex eadem, & ex XI. Phil. cognoſcitur. CONSVLES *populum iure rogauerunt,* } principium hoc erat legum antiquarum. exemplum habemus apud Frontinum de aquae duct. T. Quinctius Criſpinus conſul populum iure rogauit, populus iure ſciuit. HOCINE } hoc ueſtrum: quod ab illo uetere longiſsime diſtat. legem enim uocatis, & in aes incidi iubetis, quae, foro ſaepto, omni aditu clauſo, armata multitudine in praeſidijs collocata, lata ſit. QVOD *eſt amicorum,* } itaque mihi iraſci non debetis. DE *quibus eſt integrum uobis* } nondum enim latae ſunt. DEMONSTRO *uitia:* } quae iam dixit: Forum ſaepietur: omnes claudentur aditus. DENVNCIO *uim:* } fore praedico, ut eae leges per uim ferantur.

ORATIO

IRASCI te quidem mihi, Dolabella, pro rep. dicenti, non oportebit. quamquam te quidem id facturum non arbitror: noui facilitatem tuam. collegam tuum aiunt in hac ſua fortuna; quae bona ipſi uidetur, mihi, ne grauius quippiam dicam, auorum & auunculi ſui conſulatum ſi imitaretur, fortunatior uideretur; ſed eum ira-

cundum

tundum audio factum. uideo autem, quam ſit odioſum habere eundem iratum, & armatum, cum tanta praeſertim gladiorum ſit impunitas. ſed proponam ius, ut opinor, aequum, quod M. Antonium non arbitror repudiaturum. Ego, ſi quid in uitam eius, aut in mores cum contumelia dixero: quo minus mihi inimiciſſimus ſit, non recuſabo. ſin conſuetudinem meam, quam in rep. ſemper habui, tenuero, ideſt, ſi libere, quae ſentiam de rep. dixero: primum deprecor, ne iraſcatur: deinde, ſi hoc non impetro, peto, ut ſic iraſcatur, ut ciui: armis utatur, ſi ita neceſſe eſt, ut dicit, ſui defendendi cauſſa, ijs, qui pro rep. quae ipſis uiſa erunt, dixerint, iſta arma ne noceant. quid hac poſtulatione dici poteſt aequius? quod ſi, ut mihi a quibuſdam eius familiaribus dictum eſt, omnis eum, quae habetur contra uoluntatem eius, oratio grauiter offendit, etiam ſi nulla ineſt contumelia: feremus amici naturam. ſed ijdem illi ita mecum: Non idem tibi, aduerſario Caeſaris, licebit, quod Piſoni ſocero. & ſimul admonet quiddam, quod cauebimus; nec erit iuſtior, P. C. in ſenatum non ueniendi morbi cauſſa, quam mortis. Sed per deos immortales: te enim intuens, Dolabella, qui es mihi cariſſimus, nō poſſum de utriuſque ueſtrum errore reticere. credo enim uos, nobiles homines, magna quaedam ſpectantes, non pecuniam, ut quidam nimis creduli ſuſpicantur, quae ſemper ab ampliſſimo quoque, clariſſimoq. contempta eſt; non opes uiolentas, & populo R. minime ferendam potentiam, ſed caritatem ciuium, & gloriam concupiſſe. eſt autem gloria, laus recte factorum, magnorumq. in remp. fama meritorum, quae cum optimi cuiuſque, tum etiam multitudinis teſtimonio comprobatur. dicerem, Dolabella, qui recte factorum fructus eſſet, niſi te praeter ceteros paulliſper eſſe expertum uiderem. quem potes recordari in uita tibi illuxiſſe diem laetiorem, quam cum, expiato foro, diſſipato concurſu impiorum, principibus ſceleris poena affectis, urbe incendio & caedis metu liberata, te domum recepiſti? cuius ordinis, cuius generis, cuius denique fortunae ſtudia tum laudi, & gratulationi tuae ſe non obtulerunt? quin mihi etiam, quo auctore te in ijs rebus uti arbitrabantur, & gratias boni uiri agebant, & tuo nomine gratulabantur. recordare, quaeſo, Dolabella conſenſum illum theatri, cum omnes, earum rerum obliti, propter quas tibi fuerant offenſi, ſignificarūt ſe nouo beneficio memoriam ueteris doloris abieciſſe. hanc tu, P. Dolabella, (magno loquor cum dolore) hanc tu, inquam, potuiſti aequo animo tantam dignitatem deponere?

EXPLANATIO

AVORVM,} paterni, M. Antonij oratoris; materni, L. Caeſaris, qui cum P. Rutilio Lupo conſul, cum P. Craſſo cenſor fuit. AVVNCVLI} L. Caeſaris. ADVERSARIO *Caeſaris*,} qui Pompeium ciuili bello ſecutus eſt. QVOD *Piſoni ſocero*.} cui licuit, quae de rep. ſentit, libere dicere, & in ipſum Antonium conſulem inuehi. QVOD *cauebimus*;} mortem ſcilicet. MORBI *cauſſa*,} quae ſi iuſta eſt Antonio non ueniendi hodie in ſenatum non minus iuſta uideri poterit, ſi ego non ueniam metu mortis NIMIS *creduli*} iocus eſt. nam putabant, quod uerum eſſe conſtabat, eos & pecuniam, in opes uiolentas, & infinitam potentiam ſpectaſſe. EXPIATO *foro*,} euerſa columna, apud quam ſacrificare perditi homines ſolebant. totam hanc rem uide ſupra. GRATIAS *boni uiri agebant*,} quaſi alumnus eſſes diſciplinae meae; meiſq. praeceptis, & conſiliis obtemperans praeſtantiſsimum te ciuem, & ſingularem conſulem praeberes. Extat hac de re ad Dolabellam epiſtola. THEATRI in quo gladitores pugnarunt, ab urbano preatore M. Bruto dati. infra. PROPTER *quas*} a te tribuuo pl. uiuo Caeſare commiſsus quarum ea maxime pernicioſa, quod legem tulit de tabulis nouis. TANTAM *dignitatem deponere?*} depoſuiſti, cum Antonij pernicioſa reip. conſilia ſequi coepiſti.

ORATIO

TE autem, M. Antoni, abſentem appello: unum illum diem, quo in aede Telluris ſenatus fuit, non omnibus ijs menſibus, quibus te quidam, multū a me diſſentientes, beatum putant, anteponis? quae fuit oratio tua de concordia? quanto metu ueterani, quanta ſollicitudine ciuitas tum a te liberata eſt? collegam tuum, depoſitis inimicitijs, oblitus auſpiciorum, a te ipſo augure populo R. nunciatorum, illo primum die collegam tibi eſſe uoluiſti: reip. tuus paruulus filius, in Capitolium a te miſſus, pacis obſes fuit. quo ſenatus die laetior? quo populus R.? qui quidem nulla in concione umquam frequentior fuit. tum denique liberati per uiros fortiſſimos uidebamur; quia, ut illi uoluerant, liberalitatem pax cōſequebatur. proximo, altero, tertio, denique reliquis conſecutis diebus non intermittebas quaſi donum aliquod quotidie afferre reip. maximum autem illud, quod dictaturae nomen ſuſtuliſti. haec inuſta eſt a te, a te inquam, mortuo Caeſari nota ad ignominiam ſempiternam. ut enim, propter unius M. Manlij ſcelus, decreto gentis Manliae, neminem patricium M. Manlium uocari licet: ſic tu, propter unius dictatoris odium, nomen dictatoris funditus ſuſtuliſti. Num huiuſce, cum pro ſalute reip. tanta geſſiſſes, fortunae te, num amplitudinis, num claritatis, num gloriae paenitebat? unde igitur ſubito tanta iſta mutatio? non poſſum adduci, ut ſuſpicer, te pecunia captum. licet, quod cuique libet, loquatur: credere non eſt neceſſe. nihil enim umquam in te ſordidum, nihil humile cognoui. quamquam ſolent domeſtici deprauare nonnumquam. ſed noui firmitatem tuam. atque utinā, ut culpam, ſic etiam ſuſpicionem uitare potuiſſes. illud magis uereor, ne, ignorans uerum iter gloriae, glorioſum putes, plus te unum poſſe, quam omnes; & metui a ciuibus tuis, quam diligi, malis. quod ſi ita putas, totam ignoras uiam gloriae. carum eſſe ciuem, bene de rep. mereri, laudari, coli, glorioſum eſt: metui uero, & in odio eſſe, inuidioſum, deteſtabile, imbecillum, caducum: quod uidemus etiam in fabulis ipſi illi, qui, Oderint dum metuant, *dixerit, pernicioſum fuiſſe. utinam, Antoni,*

auum tuum meminiſſes : de quo tamen audiſti multa ex me, eaq. ſaepiſſime . putas ne illum immortalitatem mereri uoluiſſe, ut propter armorum habendorum licētiam metueretur ? illa erat uita, illa ſecunda fortuna, libertate eſſe parem ceteris, principem dignitate . itaque, ut omittam res aui tui proſperas, acerbiſſimum eius ſupremum diem malim, quam L. Cinnae dominatum, a quo ille crudeliſſime eſt interfectus .

EXPLANATIO

IN *aede Telluris* } biduo poſt Caeſaris necem. VETERANI,} hoc dele, uitij nihil erit in ſententia. OBLITVS *auſpiciorum*, } cum tu ipſe, creato comitiis centuriatis conſule Dolabella, obnunciaſti, &, quod ad te attinet uitioſum conſulem feciſti. Phil. 2. ILLO *primum die* } cum antea propter obnunciationem tuam eſſe conſulem negares. COLLEGAM *tibi eſſe noluiſti* : } ut non amplius uitioſum PROPTER *unius M. Manlij ſcelus*, } qui contra patriam conſilia inierat. quibus patefactis, de rupe Tarpeia deiectus eſt. Liuius lib. VI. NEMINEM *patricium* } nam & plebeij Manlij fuere. DOMESTICI } latenter auaritiam carpit Fuluiae, Antonij uxoris, quae C. Curionis, & P. Clodij uxor quoque fuerat in eandem ſic. Phil. 3. At uero huius domi inter quas Sulla pendebatur aurum : numerabatur pecunia : una in domo omnes, quorum intererat totum imperium populi Romani nundinabantur. Et Phil. V. Mulier, ſibi felicior, quam iuris, auctionem prouinciarum regnorumq. faciebat. ILLVD *magis uereor*, } ne potentiae potius immoderatae, quam pecuniae cupiditate pecces. IPSI *illi*, } Atreo, Pelopis filio Agamemnonis. & Menelai patri is fratri ſuo Thyeſti, quia ſtupraſſet uxorem ſuam, filium epulandum appoſuit. OBERINT, } *dum metuant*, } apud Accium poetam hoc dicit Atreus. PERNICIOSVM *fuiſſe*. } quia regno pulſus eſt. AVVM *tuum* } M. Antonium oratorem.

ORATIO

SED quid oratione te flectam ? ſi enim exitus C. Caeſaris efficere non poteſt, ut malis carus eſſe, quam me tui : nihil cuiuſquam proficiet, nec ualebit oratio . quem qui beatum fuiſſe putant, miſerrimi ipſi ſunt . beatus eſt nemo, qui ea lege uiuit, ut non modo impune, ſed etiam cum ſumma interfectoris gloria interfici poſſit . quare flecte te, quaeſo, & maiores tuos reſpice ; atque ita guberna remp. ut natum eſſe te ciues tui gaudeāt, ſine quo nec beatus, nec clarus eſſe quiſquam poteſt . populi quidem R. iudicia multa ambo habetis : quibus uos non ſatis moueri, permoleſte fero . quid enim, gladiatoribus, clamores innumerabilium ciuium ? quid populi uerſus ? quid Pompeij ſtatuae plauſus infinitis ? quid ijs tribunis pl. qui uobis aduerſantur ? parum ne haec ſignificant incredibiliter conſentientem populi R. uniuerſi uoluntatem ? quid ? Apollinaribus ludis plauſus, uel teſtimonia potius, & iudicia populi R. uobis parua uidebantur ? o beatos illos, qui, cum adeſſe ipſis propter uim armorum non licebat, aderant tamen, & in medullis populi R. ac uiſceribus haerebant . niſi forte Accio tum plaudi, & ſexageſimo poſt anno palmam dari, non Bruto, putabatis; qui ludis ſuis ita caruit, ut in illo apparatiſſimo ſpectaculo ſtudium populus R. tribuerit abſenti, ut deſiderium liberatoris ſui perpetuo plauſu, & clamore leniret . equidem is ſum, qui iſtos plauſus, cum a popularibus ciuibus tribuerentur, ſemper contempſerim : idemq. cum a ſummis, medijs, infimis, cum denique ab uniuerſis hoc idem fit ; cumq. ij, qui ante ſequi populi conſenſum ſolebant, fugiunt ; non plauſum illum, ſed iudicium puto. Sin haec leuiora uobis uidentur, quae ſunt grauiſſima : num etiam hoc contemnitis, quod ſenſiſtis tam caram populo R. uitam A. Hirtij fuiſſe ? ſatis enim erat, probatum illum eſſe populo R. ut eſt ; iucundum amicis, in quo uincit omnes; carum ſuis, quibus eſt cariſſimus : tantam ſolicitudinem bonorum, tantum timorem in quo meminimus ? certe in nullo . Quid igitur ? hoc uos, per deos immmortales . quale ſit, non interpretamini ? quid eos de ueſtra uita cogitare cenſetis, quibus eorum, quos ſperant reip. conſulturos, uita tam cara ſit ? Cepi fructum P. C reuerſionis meae ; quoniam & ea dixi, ut, quicumque caſus conſecutus eſſet, exſtaret conſcientiae meae teſtimonium; & ſum a uobis benigne, ac diligenter auditus quae poteſtas ſi mihi ſaepius ſine meo ueſtroq. periculo fiet, utar : ſi minus, quantum potero, non tam mihi me, quam reip . reſeruabo. mihi fere ſatis eſt, quod uixi, uel ad aetatem, uel ad gloriam : huc ſi quid acceſſerit, non tam mihi, quam uobis, reiq. publicae acceſſerit.

EXPLANATIO

CVM *ſumma interfectoris gloria.* } totum hoc ad gloriam pertinet eorum, qui Caeſarem occiderat. POMPEII *ſtatuae* } quae fuit in eius theatro, in quo, ut diximus, gladiatores pugnarunt. APPOLLINARIBVS *ludis* } a C. Antonio praetore datis, nomine abſentis M. Bruti praetoris urbani: ad quem horum ludorum cura pertinebat. ACCIO } poetae, cuius agebatur fabula, Brutus, inſcripta. SEXAGESIMO *poſt anno* } quam obierat. PALMAM *dari*, } rectius fortaſſe, Plauſum dari. A SVMMIS, *medijs, infimis*, } non modo a popularibus. FVGIVNT; } quia plauſum illum bonis uiris dari uident. TAM *caram populo R. uitam A. Hirtij*, } Hirtio, conſule deſignato, grauiter aegrotante, populus Romanus, quia ſperaret eum in conſulatu remp. defenſurum pro eius incolumitate uota ſuſcepit. Phil 7. Aequum, credo, putauit, quam uitam populi Romani uotis retinuiſſet, pro libertate populi Romani in diſcrimen adducere. Et Phil. 10. Quid habuit uirium, id in eorum libertatem defendendam contulit, quorum uotis iudicauit ſe a morte reuocatum. AD *aetatem* } annum agebat ſexageſimum tertium: natus enim Caepione, Serrano cos.

IN . SECVNDAM

M . TVLLII . CICERONIS

PHILIPPICAM

PAVLLI . MANVTII

COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

HABITA *a Cicerone* IV. *non. Sept. oratione prima in Antonium, ille ſe in uillam Tiburtinam contulit, ibiq. dies ſeptemdecim, quod Ciceroni reſponderet, commentatus eſt.* XIII. *Kal. Oct. habito ſenatu in abſentem Ciceronem, qui ſe tuto adeſſe non poſſe intelligebat, quae cogitauerat, euomuit. et Cicero hac oratione reſpondit: quo die, ſi quaeritur: eo, dicam, qui quartum diem ludorum Romanorum in circo proximus eſt conſecutus, id Cicero ipſe docet his uerbis. Neſcis, heri quartum in circo diem ludorum Romanorum fuiſſe? te autem ipſum ad populum tuliſſe, ut quinctus praeterea dies Caeſari tribueretur? cur non ſumus praetextati? Is igitur dies, ut ex Romano uetere Kalendario liquet,* XIII. *Kal. Oct. fuit. quo ipſo die in Ciceronem Antonius eſt inuectus. ita uidetur praeſens praeſenti Cicero reſpondiſſe. quod ipſe negat. Phil 3. Hunc ego, inquit, diem expectans M. Antonij ſcelerata arma uitaui, tum, eum ille in me abſentem inuehens non intelligebat, quod ad tempus me, & meas uires reſeruarem: ſi enim tum illi, caedis a me initium quaerenti, reſpondere uoluiſſem; nunc reip. conſulere non poſſem. Et Phil. 2. Adeſſe, inquit, in ſenatu iuſſit ad* XIII. *Kal. Oct. ipſe interea ſeptemdecim dies de me in Tiburtino Scipionis declamitauit. cum is dies, quo me adeſſe iuſſerat ueniſſet: tum uero agmine quadrato in aedem concordiae uenit, atque in me abſentem orationem ex ore impuriſſimo euomuit. quo die ſi per amicos mihi cupienti in ſenatum uenire licuiſſet; caedis initium*

feciſſet a me: ſic enim ſtatuerat. Et ep. 2. lib. XII. *ad Caſsium. Caedem gladiator quaerit, eiusq. initium ad* XIII. *Kal. Oct. a me ſe facturum putauit: at quam paratus uenerat, cum in uilla Metelli complures dies commentatus eſſet. Cum igitur & affuiſſe in ſenatu* XIII. *Kal. Oct. & idem non affuiſſe uideatur: quaerenda ratio eſt, quomodo pugnantes inter ſe loci conciliari poſſint. Cum ſe non affuiſſe dicit, uere dicit: Saluti enim conſulendum cenſuit. Rurſus, eum affuiſſe uidetur, imago quaedam ueritatis, non ipſa ueritas, quaeritur: ut, quae oratio domi per otium ſcripta eſt, non in ſenatu habita, in ea legantur illa ipſa, quae Cicero, ſi in ſenatum ueniſſet, Antonio reſpondens locutus eſſet. Putemus igitur id quod res eſt fictam eſſe hãc orationem, ſed ita legatur tamquam uera. ita omnis dubitatio de die, quo ſit habita, cum habita numquam ſit, auferetur. Genus idem eſt, quod ſuperioris. Purgat ſe primum aduerſus Antonij calumniam, & ita purgat, ut omni eum loco non leuiter pungat: deinde ſingulas eius uitae partes, a puerili praetexta exorſus, uehementer exagitat. nam illa breuis adhortatio, ut reſipiſcat, poſtremo loco reſeruata, diffidentis eſt, ab officio boni ciuis erga remp. profecta, minima tamen, uel nulla potius cum ſpe coniuncta.*

IN. M.

IN . M . ANTONIVM
PHILIPPICA
LIBER . SECVNDVS

ORATIO . XLIV

QVONAM meo fato, P. C. fieri dicam, ut nemo his annis uiginti reip. hoſtis fuerit, qui non bellum eodem tempore mihi quoque indixerit? nec uero neceſſe eſt a me quemquam nominari: uobiſcum ipſi recordemini. mihi poenarum illi plus, quam optarem, dederunt. te miror, Antoni, quorum facta imitere, eorum exitus non perhorreſcere. atque hoc in aliјs minus mirabar, nemo illorum mihi inimicus fuit uoluntarius: omnes a me reip. cauſſa laceſſiti: tu, ne uerbo quidem uiolatus, ut audacior, quam Catilina, furioſior, quam Clodius, uiderere, ultro maledictis me laceſſiſti, tuamq. a me alienationem, commendationem tibi ad impios ciues fore putauiſti. quid putem? contemptum ne me? non uideo: nec in uita, nec in gratia, nec in rebus geſtis, nec in hac mea mediocritate ingenij quid diſpicere poſſit Antonius. an in ſenatu facillime de me detrahi poſſe credidit? qui ordo clariſſimis ciuibus bene geſtae reip. teſtimoniũ multis, mihi uni conſeruatae dedit. an decertare mecum uoluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium eſt. quid enim plenius, quid uberius, quam mihi & pro me, & contra Antonium dicere? illud profecto eſt. non exiſtimauit ſui ſimilibus probari poſſe, eſſe ſe hoſtem patriae, niſi mihi eſſet inimicus, cui prius quam de ceteris rebus reſpondeo, de amicitia, quam a me uiolatam eſſe criminatus eſt, quod ego grauiſſimum crimen iudico, pauca dicamus.

EXPLANATIO

HIS . ANNIS *uiginti*} anni plane ſunt uiginti a Catilinae coniuratione ad hoc tempus, ſi numerandi ſumatur initium ab ipſo conſulatu Ciceronis, finis autem fiat in Antonio conſule. MIHI *poenarum illi plus quam, optarem, dederunt,*} caeſi enim ſunt Catilina, & Clodius lib. 2. de leg. Plus poenarum habui, quam petiui. MIHI *uni conſeruatae dedit.*} ſupplicatio ſignificatur, quam ei conſuli, coniuratione Catilinae patefacta, togato ſenatus decreuit. quod antea contigerat nemini. itaque Phil. 14. Mihi, inquit, conſuli ſupplicatio, nullis armis ſumptis non ob caedem hoſtium, ſed ob conſeruationem ciuium, nouo, & inaudito genere decreta eſt. In epiſtola uero ad Catonem: Tu idem ſupplicationem mihi decreuiſti togato, non ut multis, rep. bene geſta, ſed ut nemini rep. conſeruata.

ORATIO

CONTRA rem ſuam me neſcio quando ueniſſe, queſtus eſt. An ego non uenirem contra alienum pro familiari, & neceſſario? non uenirem contra gratiam non uirtutis ſpecie, ſed aetatis flore collectam? non uenirem contra iniuriam? quam iſte interceſſoris iniquiſſimi beneficio obtinuit, non iure praetorio. ſed hoc iccirco commemoratum a te puto, ut te infimo ordini commendares, cum te omnes recordarentur libertini generum, & liberos tuos, nepotes Q. Fabij, libertini hominis, fuiſſe. At enim te in diſciplinam meam tranſdideras, (nam ita dixiſti) domum meam uentitaras. Nae tu, ſi id feciſſes, melius famae, melius pudicitiae tuae conſuluiſſes: ſed nec feciſti, nec, ſi cuperes, tibi id per C. Curionem facere licuiſſet. Auguratus petitionem mihi te conceſſiſſe dixiſti. O incredibilem audaciam: o impudentiam praedicandam. quo enim tempore me augurem, a toto collegio expetitum, Cn. Pompeius, & Q. Hortenſius nominauerunt, (neque enim licebat a pluribus nominari) tu nec ſoluendo eras, nec te ullo modo, niſi euerſa rep. fore incolumem putabas. poteras autem eo tempore auguratum petere, cum in Italia Curio non eſſet? aut tum, cum es factus, unam tribum ſine Curione ferre potuiſſes? cuius etiam familiares de ui condemnati ſunt, quod tui nimis ſtudioſi fuiſſent. At beneficio ſum uſus tuo. quo? quamquam illud ipſum, quod commemoras, ſemper prae me tuli. malui me tibi debere cõfiteri, quam cuiquam minus prudenti nõ ſatis gratus uideri. ſed quo beneficio? quod me Brundiſii non occideris? quem ipſe uictor, qui tibi, ut tute gloriari ſolebas, detulerat ex latronibus ſuis principatum, ſaluum eſſe uoluiſſet, in Italiam ire iuſſiſſet, eum tu occideres? fac potuiſſe. quod eſt aliud, P. C. beneficium latronum, niſi ut commemorare poſſint, ijs ſe dediſſe uitam, quibus non ademerint? quod ſi eſſet beneficium, numquam, qui illum interfecerunt, a quo erant ſeruati, quos tu ipſe clariſſimos uiros appellare ſoles, tantam eſſent gloriam conſecuti. quale autem beneficium eſt, quod te abſtinueris nefario ſcelere? qua in re non tam iucundum uideri mihi debuit, non interfectum a te; quam miſerum, te id impune facere potuiſſe. ſed ſit beneficium; quandoquidem maius accipi a latrone nullum potuit. in quo potes me dicere ingratum? an de interitu reip. queri non debui, ne in te ingratus uiderer? at in illa querella, miſera, quidem, & luctuoſa, ſed mihi pro gradu, in quo me ſenatus populusq. R. collocauit, neceſſaria, quid eſt dictum a me cum contumelia? quid non moderate? quid non amice? & quidem cuius temperantiae fuit

de M. Antonio querentem obtinere maledicto? praeſertim cum tu reliquias reip. diſſipauiſſes: cum domi tuae turpiſſimo mercatu omnia eſſent uenalia; cum leges eas, quae numquam promulgatae eſſent, & de te & a te latas confiterere: cum auſpicia augur, interceſſionem conſul ſuſtuliſſes: cum eſſes foediſſime ſtipatus armatis: cum omnes impuritates pudica in domo quotidie ſuſciperes, uino luſtriſq. confectus. ut ego, tamquam mihi cum M. Craſſo contentio eſſet, quocum multae, & magnae fuerunt, non cum uno gladiatore nequiſſimo, de rep. grauiter querens, de homine nihil dixi. itaque hodie perficiam, ut intelligat, quantum a me beneficium tum acceperit.

EXPLANATIO

VENISSE,} in iudicium, ut familiarem meum defendere. Iudiciale uerbum, ut Phil. 8. cum ſuo magno eſſet beneficio ueniſſe eum contra ſe. Pro Q. Roſcio: Quid tu, ſaturi qui contra hunc uenis, exiſtimas alter? lib. 2. in Verrem. Quid ſi omnium mortalium Sthenio nemo inimicior, quam hic C. Claudius, tum ſemper, cum in his ipſis rebus & temporibus fuit? ſi de litteris corruptis contrauenit? Et pro Murena. ſi turpe exiſtimas te aduocato illum ipſum ueneris cauſſa cadere. ALIENVM} cui litiganti fauebat Antonius, obſceni amoris cauſſa. ſequitur enim: An ego non uenirem contra gratiam non uirtutis ſpecie, ſed aetatis flore collectam? ISTE} Antonius. INTERCESSORIS} tribuni pl. NON *iure proetoris.*} quod obtineri a praetore non poterat, ut familiari meo fieret iniuria, id a tribuno pl. obtinuit, ut intercederet. VT *te infimo ordini commendares*,} quia confugiſſes ad auxilium tribuni pl. Q. FABII} Bambalionis Phil. 3. C. CVRIONEM} qui turpiter amauit Antonium: ut infra. EXPETITVM,} conſularem, & clarum rebus geſtis. Ad Catonem ſacerdotium cum non difficillime conſequi poſſe, non appetiui. idem poſt iniuriam acceptam ſtudui qua ornatiſsima ſenatus, populiq. Romani de me iudicia intercedere, itaque, & augur poſtea fieri uolui: & eum honorem qui a ſenatu tribui rebus bellicis ſolet, neglectum a me olim, nunc mihi expetendum puto. NEC *tu ſoluendo eras*,} non erat unde ſolueres id, quod debebas. off. lib In pecunijs creditis occultat ſiue gaudium ne uideatur non fuiſſe ſoluendo. Sic apud Liuium lib. XXXI. Nec tamen ſoluendo aeri alieno reſp. ſufficeret. Similiter idem lib. 2. Qui ferendo neri eſſent: lib. IV. ſit ne aliquis plebeius ferendo magno honori, ualet igitur eſſe ſufficere. CVM *in Italia Curio non eſſet.*} erat in Aſia quaeſtio: ut ex epiſtolis, quas ad eam Cicero ſcripſit, intelligitur. VNAM *tribum ferre*} unius tribus ſuffragijs creari. Erant enim eo tempore penes populum ſacerdotum cooptandorum poteſtas Domitia lege. SINE *Curione*} qui tunc tribunus pl. erat, amiciſsimus Antonij, quem turpiter amauerat adoleſcentem. Plutarchus in Antonio. BRVNDISII} quo ſe poſt aciem Pharſalicam nondum impetrata a Caeſare uenia, ſatis temere contulit. NON *occideris?*} quod licuiſſe tibi putas iure belli. infra. Victore Theſſalia Brundiſini cum legionibus reuertiſti: ibi me non occidiſti magnum beneficium: potuiſſe enim fateor. PRINCIPATVM} poſt pugnam Pharſalicam Italiae praefuit Antonius. IRE *iuſſiſſet*,} non iuſſerat Caeſar, ſed Ciceronis genero Dolabellae dixerat, ut ad eum ſcriberet, ut in Italiam quamprimum ueniret. ep. 7. lib. XI. ad Att. NVNQVAM,} ſi beneficium eſt, non adimere uitam: cur Brutus, & Caſsius, & caeteri qui Caeſarem occiderunt, quibus ille, cum poſſet, uitam non ademerat, tantam ſint gloriam conſecuti? ſit enim ex eo perſpicuum beneficium illud non fuiſſe, quod eos uictor Caeſar non interfeciſſet. nam ſi fuiſſet, gloriam tantam ex eius nece non eſſent adepti. TVRPISSIMO *mercatu infra.*} cuius domus quaeſtuoſiſsima eſt, falſorum commentariorum & chirographorum officina agrorum opidorum, immunitatum, uectigalium flagitioſiſsimae nundinae. Et Phil. 7. una in domo omnes, quorum intererat, totum imperium populi Romani nundinabantur. ET *de te*,} quis enim de ſe ipſo leges fert? quod leges uetabant, Licinia, & Abutia: ut in agraria 2. CVM *auſpicia augur*,} non auſpicatus eſt, nec auſpicijs paruit, cum leges ferret. quod turpe cuiuis auguri longe turpius. Phil. 5. Quam legem ſi augur dicit tuliſſe non modo tonante Ioue. INTERCESSIONEM *ſuſtuliſſes*:} ſed prope caeleſte clamore prohibente hanc dubitabit contra auſpicia latam confiteri. INTERCESSIONEM *ſuſtuliſſes*:} non enim interdum potuit, cum promulgatae non ſint. promulgabantur enim leges, ut ex eo ſciri poſſet, probandae ne, an improbandae eſſent. PVDICA *in domo*} non Antonij, ſed Pompeij, in qua habitabant, infra. At idem aedos etiam, & hortos. O audaciam immanem. tu ingredi illam domum auſus es? tu illud ſanctiſsimum limen intrare?

ORATIO

AT etiam litteras, quas me ſibi miſiſſe diceret, recitauit, homo & humanitatis expers, & uitae communis ignarus. quis enim umquam, qui paullulum modo bonorum conſuetudinem noſſet, litteras, ad ſe ab amico miſſas, offenſione aliqua interpoſita, in medium protulit palamq. recitauit? quid eſt aliud, tollere e uita uitae ſocietatem? tollere amicorum colloquia abſentium? quam multa ioca ſolent eſſe in epiſtolis, quae, prolata ſi ſint, inepta eſſe uideantur? quam multa ſeria, neque tamen ullo modo diuulganda? ſit hoc inhumanitatis: ſtultitiam incredibilem uidete. Quid habes, quod mihi opponas, homo diſerte? ut Muſtelae Tamiſio, & Tironi Numiſio uideris. qui cum hoc ipſo tempore ſtent cum gladijs in conſpectu ſenatus, ego quoque te diſertum putabo, ſi oſtenderis, quo modo ſis eos interſicarios defenſurus. ſed quid opponas tandem, ſi negem me umquam iſtas litteras ad te miſiſſe? quo me teſte conuinces? an chirographo? in quo habes ſcientiam quaeſtuoſam. qui poſſis? ſunt

enim

enim librarij manu. iam inuideo magiſtro tuo, qui te tanta mercede, quantam iam proferam, nihil ſapere docuit. quid enim eſt minus, non dico oratoris, ſed hominis, quam id obijcere aduerſario, quod ille ſi uerbo negarit, longius progredi non poſſit, qui obiecerit? at ego non nego, teq. in iſto ipſo conuinco non inhumanitatis ſolum, ſed etiam amentiae. quod enim uerbum in iſtis litteris eſt non plenum humanitatis, officij, beneuolentiae? Omne autem crimen tuum eſt, quod de te in his litteris non male exiſtimem, quod ſcribam tamquam ad ciuem, tamquam ad bonum uirum, non tamquam ad ſceleratum, & latronem. At ego tuas litteras, etſi iure poteram, a te laceſſitus, tamen non proferam: quibus petis, ut tibi per me liceat quendam de exſulio reducere: adiurasque, id te inuito me non eſſe facturũ: idq. a me impetras: quid enim me interponerem audaciae tuae; quem neque auctoritas huius ordinis, neque exiſtimatio populi R. neque leges ullae poſſent coercere? uerumtamen quid erat, quod me rogares, ſi erat is, de quo rogabas, Caeſaris lege reductus? ſed uidelicet meam gratiam uoluit eſſe: in quo ne ipſius quidem ulla eſſe poterat, lege lata.

EXPLANATIO

MVSTELLAE,} infra gladiatorum principem uocat, utrumque nominat Phil. 8. INTER *ſicarios*} cum ſtent in conſpectu ſenatus cum gladijs. quod leges uetant. SCIENTIAM *quaeſtuoſam.*} quia chirographa fingis, quaſi a Caeſare ſcripta. MAGISTRO *tuo*} Sex. Clodio ſiculo, ut ait Suetonius de clar. rhet. TANTA *mercede*} duobus millibus iugerum agri Leontini, Phil. 2. OMNE *autem crimen tuum eſt.*} dele tuum: concinnior ſententia uidebitur. hoc enim ad Att. dicet: omne meum crimen eſt in eo, quod de te in his litteris non male exiſtimem, &c. QVENDAM Sex. Clodium ſcribam, non rhetorem proxime nominatum. extant hae litterae Antonij lib. IV. ad Att. hoc initio: occupationibus eſt factum meis. CAESARIS *lege reductus?*} is eſt de quo ſic in Phil. 1. Num qui exſules reſtituti? unum aiebat. praeterea neminem. SED *uidelicet meam gratiam uoluiſſet eſſe:*} uidetur ideo uoluiſſe ad me ſcribere de Sex. Clodio, ut eo mihi beneficio, tamquam permittente me reſtitutus plurimum Clodius deberet. ſi hoc ſpectauit, ſtulte fecit. tantum enim abeſt, ut beneficium illud meum eſſet, ut ne ipſius quidem eſſe poſſet, lege iam a Caeſare lata. LEGE *lata.*} nam ſi lege Caeſaris reditum in patriam impetrauerat, Antonij beneficium in eo reſtituendo nullum erat.

ORATIO

SED, *cum mihi, P. C. & pro me aliquid, & in M. Antonium multa dicenda ſint; alterum peto a uobis, ut me pro me dicentem benigne, alterum ipſe efficiam, ut, contra illum cum dicam, attente audiatis. ſimul illud oro: ſi meam cum in omni uita, tum in dicendo moderationem, modeſtiamq. cognoſtis, ne me hodie, cum iſti, ut prouocauit, reſpondebo, oblitum eſſe putetis mei. non tractabo ut conſulem: ne ille quidem me ut conſularem. et ſi ille nullo modo conſul, uel quod ita uiuit, uel quod ita remp. gerit, uel quod ita factus eſt conſul: ego ſine ulla controuerſia conſularis. Vt igitur intelligeretis, qualem ipſe ſe conſulem profiteretur, obiecit mihi conſulatum meum. qui conſulatus uerbo meus, P. C. re ueſter fuit. quid enim ego conſtitui, quid geſſi, quid egi, niſi ex huius ordinis conſilio, auctoritate, ſententia? haec tu homo ſapiens, non ſolum eloquens, apud eos, quorum conſilio, ſapientiaq. geſta ſunt, auſus es uituperare? quis autem meum conſulatum, praeter P. Clodium, qui uituperaret, inuentus eſt? cuius quidem te fatum, ſicuti C. Curionem, manet: quoniam id domi tuae eſt, quod fuit illorum utrique fatale. non placet M. Antonio conſulatus meus: at placuit P. Seruilio; ut eum primum nominem ex illius temporis conſularibus, qui proxime eſt mortuus: placuit Q. Lutatio Catulo; cuius ſemper in hac rep. uiuet auctoritas: placuit duobus Lucullis, M. Craſſo, Q. Hortenſio, C. Curioni, M'. Lepido, C. Piſoni M'. Glabrioni, L. Volcatio, C. Figulo, D. Silano, L. Murenae, qui tum erant cõſules deſignati: placuit idem, quod conſularibus, M. Catoni: qui cum multa, uita excedens, prouidit, tum, quod te conſulem non uidit. maxime uero conſulatum meum Cn. Pompeius probauit: qui, ut me primum decedens ex Syria uidit, complexus, & gratulans, meo beneficio patriam ſe uiſurum eſſe dixit. ſed, quid ſingulos commemoro? frequentiſſimo ſenatui ſic placuit, ut eſſet nemo, qui mihi non ut parenti gratias ageret, qui mihi non uitam ſuam, fortunas, liberos, remp. referret acceptam. ſed quoniam illis, quos nominaui, tot & talibus uiris, reſp. orbata eſt: ueniamus ad eos, qui duo de conſulari numero reliqui ſunt. L. Cotta, uir ſummo ingenio, ſummaq. prudentia, rebus ijs geſtis, quas tu reprehendis, ſupplicationem decreuit uerbis ampliſſimis; eiq. illi ipſi, quos modo nominaui, conſulares, ſenatusq. cunctus aſſenſus eſt. qui honos poſt conditam hanc urbem habitus eſt togato ante me nemini. L. Caeſar, auunculus tuus, qua oratione, qua conſtantia, qua grauitate ſententiam dixit in ſororis ſuae uirum, uitricum tuum? hunc tu cum auctorem & praeceptorem omnium conſiliorum, totiusq. uitae debuiſſes habere, uitrici te ſimilem, quam auunculi, eſſe maluiſti. huius ego alienus conſiliis conſul uſus ſum: tu, ſororis filius, ecquid ad eum umquam de rep. retuliſti? at ad quos refert, dij immortales? ad eos ſcilicet, quorum nobis etiam dies natales audiendi ſunt. hodie non deſcendit Antonius: cur? dat natalicia in hortis: cui? neminem nominabo. putate tum Phormioni alicui, tum Gnathoni, tum etiam Ballioni. o foeditatẽ hominis flagitioſam: o impudentiam, nequitiam, libidinem non ferendam. tu, cum principem ſenatorem, ciuem ſingularem, tam propinquum habeas, ad eum de rep. nihil referas, referas ad eos, qui domum ſuam nullam habent, tuam exhauriunt, tuus uidelicet ſalutaris conſulatus, pernicioſus meus?*

adeo

adeo ne pudorem cum pudicitia perdidiſti, ut hoc in eo templo dicere auſus ſis, in quo ego ſenatum illum, qui quondam florens orbi terrarum praeſidebat, conſulebam, tu homines perditiſſimos cum gladijs collocauiſti?

EXPLANATIO

ALTERVM *ipſe efficiam*,} qua magis in rebus uerſabitur oratio mea. NE *ille quidem me ut conſularem*.} ſic L. Craſſus, orator ille ſummus, conſulem ſibi eſſe negabat L. Craſſum, cui conſularis ipſe non eſſet, lib. III. de orat. ITA *factus eſt conſul*:} factus enim tyranni beneficio non liberi populi iudicio. PROFITERETVR,} improbum profitetur, cum eius conſulatum uituperat, qui ſine ſenatus conſilio, auctoritate, ſententia, nihil egit. TE *fatum ſicuti C. Curionem manet*:} alii libri, Tibi factum ſicuti C. Curioni manet. quod non repudio. nam & praeſtolor te, & preaſtolor tibi ueteres dicebant. QVONIAM *id domi tuae eſt, quod fuit illorum utrique fatale.*} fato praeſcriptum, uidetur, ut qui uxorem Fuluiam ducant omnes immatura morte intereant. ſic primus eius uir Clodius, ſic ſecundus Curio caeſus eſt: tertium te manet idem fatum. infra. DVM iſtis conſilijs uteris, non potes, mihi crede, eſſe diuturnus. etenim iſta tua minime auara coniux nimium diu debet populo Romano tertiam penſionem. Ideſt mortem tuam: cum duas iam populo Romano ſatis mature ſoluerit, unam Clodij, alteram Curionis morte. quod enim populo Romano debet, in eo perſoluendo auara eſſe non ſolet. nunc ſolutionem ab ea tam diu differri, iure homines mirantur. P. SERVILIO;} Iſaurico, eius patri, qui cum Caeſare conſulatum geſſerat. D. SILLANO, *L. Murenae*, miror omiſſum eſſe L. Torquatum, quem earum rerum, quas in conſulatu pro patriae ſalute geſsit, participem adiutoremq. ſibi praecipuum fuiſſe, fatetur in oratione pro Sulla. M. CATONI:} tribuno pl. deſignato. MEO *beneficio*} quia tyrannide eam Catilinae liberaſſe. off. lib. III. Mihi quidem uir abundans bellicis laudibus Cn. Pompeius, multis audientibus, hoc tribuit, ut diceret, fruſtra ſe tertium triumphum deportaturum fuiſſe, niſi meo in remp. beneficio, ubi triumpharet, eſſet habiturus. QVI *duo de conſulari numero reliqui ſunt*.} conſulares plures, quam duo, uiuebant: ſed eos perſequitur, qui conſulares erant ipſo conſule, quorum duo tantum uiuebant, L. Cotta, L. Caeſar. QVI *honor*} idem oratione IV. in Catilinam. SORORIS *ſuae uirum*} P. Lentulum praetorem, qui conſulatum tamen antea geſſerat: ſed eiectus ſenatu a cenſoribus, ut iure magiſtratus in curiam rediret praeturam petiuit. VITRICVM tuum?} Antonij mater Iulia, poſt obitum: prioris uiri, P. Lentulo nupſit, qui cum ei Catilina in patriam coniurauit. EGO *alienus*} nulla cum cognatione, aut affinitate attingens. ſic infra: In multas pecunias alieniſsimorum hominum, eiectis ueris heredibus, tamquam heres eſſet, inuaſit. QVORVM *nobis etiam dies natales audiendi ſunt*.} quia, cum Antonium conſulem in forum exſpectamus, audimus eum ideo non deſcendere, quia dat natalicia in hortis. HODIE *non deſcendit Antonius*:} in forum. nam in collibus nobiliores habitabant. hoc ſenſu uerbum, deſcendere, ſaepe uſurpat Cicero, ut Phil. 8. conſul ſe cum praeſidio deſcenſurum eſſe dixit. Phil. 14. Scitis per hos dies creberrimum fuiſſe ſermonẽ, me cum faſcibus deſcenſurum fuiſſe. Ad Att. lib. IV. cum ſacra uia deſcenderem. DAT *natalicia*} non ſuum natalicium, ſed amicorum ſuorum. dabat enim ipſe, cum ij dare ſolerent, quorum natales erant, proximae: Quorum nobis etiam dies natales audiendi ſunt. TVM *Phormioni, tum Gnathoni*,} paraſitorum nomina apud Terentium: quorum ſimillimis hominibus natalicia dabat Antonius. TVM *etiam Ballioni*.} non modo paraſitis, uerum etiam Lenonibus. nam Ballio apud Plautum in Pſeudolo leno eſt: de quo in orat. pro Q. Roſcio: Ballionẽ illum improbiſsimum, & periuriſsimum Lenonem cum agit, agit Chaeream. TAM *propinquum*} auunculum, L. Caeſarem. QVI *ſuam rem nullam habent*.} luſit in uocabulo res. cur ad eos, inquit, refers de rep. qui ſuam ipſi rem nullam habent, tuam perdunt? PVDOREM *cum pudicitia*} pudor eſt animi, pudicitia corporis. Tu igitur, Antoni, qui pudicitiam perdideras, parum de pudore laboraſti. qui enim impudicus fuerit, eum impudentem eſſe, quis miretur? COLLOCAVISTI?} oratorie, ut auguret odium in Antonium, dixit homines perditiſsimos ab eo cum gladijs in ſenatu collocatos; quos circa ſenatum potius fuiſſe, infra oſtendit his uerbis: Cur armatorum corona ſenatus ſaeptus eſt?

ORATIO

AT etiam auſus es (quid autem eſt, quod tu non audeas?) cliuum Capitolinum dicere me conſule plenum ſeruorum armatorum fuiſſe. ut illa, credo, nefaria S. C. tum fierent, uim afferebam ſenatui, o miſerum, ſiue illa tibi nota non ſunt, nihil enim boni noſti; ſiue ſunt, qui apud tales uiros tam impudenter loquare, quis enim eques R. quis, praeter te, adoleſcens nobilis, quis ullius ordinis, qui ſe ciuem eſſe meminiſſet, cum ſenatus in hoc templo eſſet, in cliuo Capitolino non fuit? quis nomen non dedit? quamquã nec ſcribae ſufficere, nec tabulae nomina illorum capere potuerunt. etenim, cum homines nefarij de patriae parricidio confiterentur, conſciorum indicijs, ſua manu, uoce paene litterarum coacti, ſe urbem inflammare, ciues trucidare, uaſtare Italiam, delere remp. conſenſiſſe: quis eſſet, qui ad ſalutem communem defendendam non excitaretur? praeſertim cum ſenatus, populusq. R. haberet ducem, qualis qui nunc eſſet, tibi idem, quod illis accidit, contigiſſet.

EXPLA-

EXPLANATIO

CLIVVM *Capitolinum* } unde illa Gabinij conſulis uox: Equites Romanos daturos illius diei poenas, quo, me conſule, cum gladijs in cliuo Capitolino fuiſſent. Pro Sextio. NEFARIA } ironia, nam praeclariſsima fuere contra coniuratos. PLENVM *ſeruorum armatorum fuiſſe*. } quod plenum fuerat equitum Romanorum. O MISER, } ſententia ſimilis infra: O miſerum te, ſi intelligis, ſi non intelligis & Phil. 13. O miſer cum re, tum hoc ipſo, quod non intelligis. ADOLESCENS *nobilis*, } adoleſcens nobiliſsimus uocatur in ea pro Milone. Plebeij erant Antonij non patricij: ſed nobilitas ex magiſtratibus egregie geſtis, plebeijs quoque tribuitur. IN *hoc templo* } in coella concordiae, dicit paullo poſt. DVCEM, } me ſcilicet conſulem.

ORATIO

AD ſepulturam corpus uitrici ſui negat a me datum. hoc uero ne P. quidē Clodius dixit umquam quem, quia iure ei inimicus fui, doleo a te iam omnibus uitijs eſſe ſuperatum. Qui autem tibi uenit in mentem, redigere in memoriam noſtram, te domi P. Lentuli eſſe educatum? an uerebare, ne non putaremus natura potuiſſe tam improbū euadere, niſi acceſſiſſet etiam diſciplina? tam autem eras excors, ut tota in oratione tua tecum ipſe pugnares; ut non modo non cohaerentia inter ſe diceres, ſed maxime diſiuncta, atque contraria: ut non tanta mecum, quanta tecum tibi, eſſet contentio. Vitricum tuum fuiſſe in tanto ſcelere fatebare, poena affectum querebare. ita, quod proprie meum eſt, laudaſti, quod totum ſenatus eſt, reprehendiſti. nam comprehenſio ſontium mea, animaduerſio ſenatus fuit. homo deſertus non intelligit, eum, quem contra dicit, laudari a ſe; eos, apud quos dicit, uituperari.

EXPLANATIO

DOLEO *a te iam omnibus uitijs eſſe uituperatum* } modus uituperandi ex comparatione: ut in oratione de prou. Piſo autem, alio quodam modo, gloriatur ſe breui tempore perfeciſſe ne Gabinius unus omnium nequiſsimus exiſtimaretur. Feſtiue & illud, nec omnino diſsimiliter, in Vatinium. Die dicta ab eo, quem tu unum improbiorem eſſe, quam te, nonnumquam ſoles confiteri.

ORATIO

IAM illud cuius eſt, non dico audaciae, (cupit enim ſe audacem dici) ſed, quod minime uult, ſtultitiae, qua uincit omnes; cliui Capitolini mentionem facere? cum inter ſubſellia noſtra uerſentur armati; cum in hac cella Concordiae, o dij immortales, in qua me conſule ſalutares ſententiae dictae ſunt, quibus ad hanc diem uiximus, cum gladijs homines collocati ſtent. accuſa ſenatum: accuſa equeſtrem ordinem, qui tum cum ſenatu copulatus fuit: accuſa omnes ordines, omnes ciues, dum confiteare hunc ordinem hoc ipſo tempore ab Ithyreis circumſideri. haec tu non propter audaciam dicis tam impudenter ſed quia tantarum rerum repugnantiam non uideas. nihil profecto ſapis. quid eſt enim dementius, quam, cum reip. pernicioſa arma ipſe ceperis, obijcere alteri ſalutaria?

EXPLANATIO

AB *ityreis* } barbaris, ab ithyra urbe in tauro monte.

ORATIO

AT etiam quodam loco facetus eſſe uoluiſti. quam id te, dij boni, non decebat: in quo eſt tua culpa nonnulla: aliquid enim ſalis ab uxore mima trahere potuiſti. Cedant arma togae. quid? tum non ne ceſſerunt? at poſtea tuis armis ceſſit toga. quaeramus igitur, utrum melius fuerit, libertati populi R. ſceleratorum arma, an libertatem noſtram armis tuis cedere. nec uero tibi de uerſibus reſpondebo: tantum dicam breuiter, neque illos, neque ullas te omnino litteras noſſe, me nec reip. nec amicis umquam defuiſſe, & tamen omni genere monumentorum meorum perfeciſſe operis ſucciſiuis, ut meae uigiliae, meaeq. litterae & iuuentuti utilitatis, & nomini R. laudis aliquid afferrent. ſed haec non huius temporis: maiora uideamus.

EXPLA-

EXPLANATIO

NON *decebat;*} hominem iracundum, omnis leporis expertem. AB *uxore mima* } a Cytheride, amica ſua: quam ſecum uel in Caſtra ducebat. unde Virg. Tua, Galle, Lycoris Perq. niues alium, perq. horrida Caſtra ſecuta eſt. Cytheridem ſignificat, ut ait Probus: quae & Volumnia uocabatur, quod eum Volumnius Eutrapelus, antequam Antonius, amauit uide infra, & ep. ult. lib. IX. fam. & apud Plutarchum. Vxor erat Fuluia: ſed uxorem appellauit mimam ob aſsiduam conſuetudinem. CEDANT *arma togae.* } Ciceronis uerſus de, ſe gloriantis oppreſſa coniuratione, irriſus & ab aliis ut elegantia carens. In Piſ.

ORATIO

P. Clodium meo conſilio interfectum eſſe dixiſti. quid nam homines putarent, ſi tum occiſus eſſet, cum tu illum in foro, inſpectante populo R. gladio ſtricto inſecutus es, negotiumq. tranſegiſſes, niſi ſe ille ſub ſcalas tabernae librariae conieciſſet, hisq. oppilatis impetum tuum compreſſiſſet? ſed quid? ego fauiſſe me tibi fateor; ſuaſiſſe, ne tu quidem dicis. at Miloni ne fauere quidem potui: prius enim rem tranſegit, quam quiſquam eum facturum id ſuſpicaretur. At ego ſuaſi. ſcilicet is animus erat Milonis, ut prodeſſe reip. ſine ſuaſore non poſſet. At laetatus ſum. quid ergo? in tanta laetitia cunctae ciuitatis me unum triſtem eſſe oportebat? quamquam de morte P. Clodij fuit quaeſtio non ſatis prudenter illa quidem conſtituta. quid enim attinebat noua lege quaeri de eo, qui hominem occidiſſet, cum eſſet legibus quaeſtio conſtituta? quaeſitum eſt tamen. quod ergo, cum res agebatur, nemo in me dixit, id tot annis poſt, tu es inuentus, qui diceres?

EXPLANATIO

CONSTITVTA. non a ſenatu, ut in legitur pro Milone, ſed a Milone tertium conſule.

ORATIO

QVOD uero dicere auſus es, idq. multis uerbis, opera mea Pompeium a Caeſaris amicitia eſſe diſiunctum, ob eamq. cauſſam culpa mea ciuile bellum eſſe natum; in eo non tu quidem tota re, ſed, quod maximum eſt, temporibus erraſti ego M. Bibulo, praeſtantiſſimo ciue, conſule nihil praetermiſi, quantum facere, enitiq. potui, quin Pompeium a Caeſaris coniunctione auocarem. in quo Caeſar fuit felicior: ipſe enim Pompeium a mea familiaritate diſiunxit. poſtea uero quam ſe totum Pompeius Caeſari tranſdidit, quid ego illum ab eo diſtrahere conarer? ſtulti erat ſperare, ſuadere, impudentis. duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid contra Caeſarem Pompeio ſuaſerim: ea uelim reprehendas, ſi potes; unum, ne quinquennij imperium Caeſari prorogaret: alterum, ne pateretur ferri, ut abſentis eius ratio haberetur. quorum ſi utrumuis perſuaſiſſem, in has miſerias numquam incidiſſemus. atque idem ego, cum iam omnes opes & ſuas, & populi R. Pompeius ad Caeſarem detuliſſet, ſeroq. ea ſentire coepiſſet, quae ego multo ante prouideram; inferriq. patriae bellum nefarium uiderem; pacis, concordiae, compoſitionis auctor eſſe non deſtiti: meaq. illa uox eſt nota multis: Vtinam Cn. Pompei, cum C. Caeſare ſocietatem aut nunquam coiſſes, aut numquam diremiſſes. fuit alterum grauitatis, alterum prudentiae tuae. haec mea, M. Antoni, ſemper & de Pompeio, & de rep. conſilia fuerunt. quae ſi ualuiſſent, reſp. ſtaret, tu tuis flagitijs, egeſtate, infamia concidiſſes.

EXPLANATIO

QVIN *Pompeium a Caeſaris coniunctione auocarem.*} Caeſar enim conſul eodem anno, quo Bibulus, Pompeium ſibi, collocata ei filia ſua, quaſi certo pignore coniunxit. PROROGARET:} in ſecundo conſulatu, lege Trebonia. Plutarchus & alij]. RATIO *haberetur.* } conſularibus comitijs. priuatus enim Caeſar ad urbem ire, metu inimicorum ſuorum non audebat. Suetonius, Pularchus, alij. EA *ſentire* } potentiorem Caeſarem eſſe factum, quam ut reſp. ferre poſſet. VTINAM *Cn. Pompeij,* } eadem referuntur in ep. ad Caecinam. Plurimi ſunt teſtes, me & initio, ne coniungeret ſe cum Caeſare, monuiſſe Pompeium, & poſtea, ne ſeiungeret. coniunctione frangi ſenatus opes, diſiunctione ciuile bellum excitari uidebam.

ORATIO

SED haec uetera, illud uero recens, Caeſarem meo conſilio interfectum. Iam uereor, P. C. ne, quod turpiſſimum eſt, praeuaricatorem mihi appoſuiſſe uidear, qui me non ſolum meis laudibus ornaret, ſed etiam oneraret alienis. quis enim meū in iſta ſocietate glorioſiſſimi facti nomen audiuit? cuius autem, qui in eo numero fuiſſet, nomen eſt occultatum? occultatum dico? cuius non ſtatim diuulgatum? citius dixerim iactaſſe ſe aliquos, ut fuiſſe in ea ſocietate uiderentur, cum conſcij non fuiſſent; quam ut quiſquam celari uellet, qui fuiſſet. quam uериſimile porro eſt, in tot hominibus partim obſcuris, partim adoleſcentibus, neminem occultantibus, meum nomen latere potuiſſe? etenim, ſi auctores ad liberandam patriam deſiderarentur, illis auctoribus, Brutos ego impellerem? quorum uterque L. Bruti imaginem quotidie uideret, alter etiam Ahalae. his igitur maioribus orti, ab alienis potius conſilium peterent, quam a ſuis? & foris potius, quam domo? Quid? C. Caſſius, in ea familia natus, quae non modo dominatum, ſed ne potentiam quidem cuiuſquam ferre potuit, me auctorem, credo, deſiderauit: qui etiam ſine his clariſſimis uiris hanc rem in Cilicia ad oſtium fluminis Cydni confeciſſet, ſi ille ad eam ripam, quam conſtituerat, non ad contrariam, naues appuliſſet. Cn. Domitium non patris interitus, clariſſimi uiri, non auunculi mors, non ſpoliatio dignitatis ad recuperandam libertatem, ſed mea auctoritas excitauit. An C. Trebonio perſuaſi, cui ne ſuadere quidem auſus eſſem? quo etiam maiorem ei reſp. gratiam debet, qui libertatem populi R. unius amicitiae praepoſuit, depulſorq. dominatus, quam particeps, eſſe maluit. an L. Tullius Cimber me eſt auctorem ſecutus? quem ego magis feciſſe illam rem ſum admiratus, quam facturum putaui: admiratus ſum autem ob eam cauſſam, quod immemor beneficiorum, memor patriae fuiſſet. Quid duos Seruilios, Caſcas dicam, an Ahalas? & hos auctoritate mea cenſetis excitatos potius, quam caritate reip.? longum eſt perſequi ceteros: idq. reip. praeclarum, fuiſſe tam multos, ipſis glorioſius eſt. At, quemadmodum me coarguerit homo acutus, recordamini. Caeſare interfecto, inquit, ſtatim cruentum alte extollens M. Brutus pugionem, Ciceronem nominatim exclamauit, atque ei recuperatam libertatem eſt gratulatus. cur mihi potiſſimum? qui ſciebam? uide, ne illa cauſſa fuerit appellandi me, quod, cum rem geſſiſſet conſimilem rebus ijs, quas ipſe geſſeram, me potiſſimum teſtatus eſt, ſe aemulum mearum laudum exſtitiſſe. tu autem, omnium ſtultiſſime, non intelligis, ſi id, quod me arguis, uoluiſſe interfici Caeſarem, crimen ſit, etiam, laetatum eſſe morte Caeſaris, crimen eſſe. quid enim intereſt inter ſuaſorem facti, & probatorem? aut quid refert, utrum uoluerim fieri, an gaudeam factum? ecquis eſt igitur, exceptis ijs, qui illum regnare gaudebant, qui illud aut fieri noluerit, aut factum improbarit? omnes ergo in culpa. etenim omnes boni, quantum in ipſis fuit, Caeſarem occiderunt: alijs cōſilium, alijs animus, alijs occaſio defuit, uoluntas nemini. ſed ſtuporem hominis, uel dicam pecudis, attendite. ſic enim dixit: M. Brutus, quem ego honoris cauſſa nomino, cruentum pugionem tenens, Ciceronem exclamauit: ex quo intelligi debet, eum conſcium fuiſſe. ergo ego ſceleratus appellor a te, quem tu ſuſpicatum aliquid ſuſpicaris; ille, qui ſtillantem prae ſe pugionem tulit, is a te honoris cauſſa nominatur? eſto: ſit in uerbis tuis hic ſtupor: quanto in rebus, ſententijsq. maior? conſtitue hoc conſul aliquando, Brutorum, C. Caſſii, Cn. Domitij, C. Trebonij, reliquorum quam uelis eſſe cauſſam: edormi crapulam, inquam, & exhala: an faces admouendae ſunt, quae te excitent tantae cauſſae indormientem? numquam ne intelligis ſtatuendum tibi eſſe, utrum illi, qui iſtam rem geſſerunt, homicidae ſint, an uindices libertatis? attende enim paulliſper, cogitationemq. ſobrij hominis ad punctum temporis ſuſcipe. ego, qui ſum illorum, ut ipſe fateor, familiaris; ut a te arguor, ſocius; nego quidquam eſſe medium: confiteor eos, niſi liberatores populi R. conſeruatoresq. reip. ſint, plus quam ſicarios, plus quam homicidas, plus etiam quam parricidas eſſe: ſiquidem eſt atrocius, patriae parentem, quam ſuum, occidere. tu, homo ſapiens, & conſiderate, quid dicis? ſi parricidae, cur honoris cauſſa a te ſunt & in hoc ordine, & apud populum R. ſemper appellati? cur M. Brutus, te ferente, legibus eſt ſolutus, ſi ab urbe plus quam decem dies abfuiſſet? cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? cur prouinciae Bruto & Caſſio datae? cur quaeſtores additi? cur legatorum numerus auctus? atque haec acta per te. non igitur homicidae. Sequitur, ut liberatores tuo iudicio ſint: quandoquidem tertium nihil poteſt eſſe. Quid eſt? num conturbo te? non enim fortaſſe ſatis, quae diſtinctius dicuntur, intelligis. ſed tamen haec eſt ſumma concluſionis meae; quoniam ſcelere a te liberati ſunt, ab eodem te ampliſſimis praemijs digniſſimos iudicatos. itaque iam retexo orationem meam: ſcribam ad illos, ut, ſi qui forte, quod a te mihi obiectum eſt, quaerent, ſit ne uerum, ne cui negent. etenim uereor, ne aut, celatum me, illis ipſis non honeſtum; aut, inuitatum refugiſſe, mihi ſit turpiſſimum. quae enim res umquam, pro ſancte Iuppiter, non modo in hac urbe, ſed in omnibus terris eſt geſta maior? quae glorioſior? quae commendatior hominum memoriae ſempiternae? in huius me conſilij ſocietatem, tamquam in equum Troianum, includi cum principibus non recuſo. ago etiam gratias, quoquo animo facis. tanta enim res eſt, ut inuidiam iſtam, quam tu in me uis concitare, cum laude non comparem. quid enim beatius illis, quos tu expulſos a te praedicas, & relegatos? qui locus eſt aut tam deſertus, aut tam inhumanus, qui illos, quo acceſſerint, non affari, atque appetere uideatur? qui homines tam agreſtes, qui ſe, cum eos adſpexerint, non maximum cepiſſe uitae fructum putent? quae uero tam immemor poſteritas, quae tam ingratae litterae reperiētur, quae eorum gloriam non immortalitatis memoria proſequantur? tu uero adſcribe me talem in numerum. ſed unam rem, uereor, ne non probes: ſi enim fuiſſem, non ſolum regem, ſed regnum etiam de rep. ſuſtuliſſem: & , ſi meus ſtylus ille fuiſſet, ut dicitur; mihi crede, non ſolum unum actum, ſed totam fabulam confeciſſem. quamquam ſi, interfici Caeſarem uoluiſſe, crimen eſt: uide, quaeſo, Antoni, quid tibi futurum ſit, quem & Narbone hoc conſilium cum C. Trebonio cepiſſe notiſſimum eſt; & ob eius conſilij ſocietatem, cum interficeretur Caeſar, tum te a Trebonio

uidimus ſeuocari. Ego autem, (uide, quam tecum agam non inimice) quod bene cogitaſti aliquando, laudo; quod non indicaſti, gratias ago; quod nõ feciſti, ignoſco. uirum res illa quaerebat. quod ſi te in iudicium quis adducat, uſurpetq; illud Caſſianum; Cui bono fuerit: *uide, quaeſo, ne haereas. quãquam illud quidem fuit, ut tu dicebas, omnibus bono, qui ſeruire nolebant: tibi tamen praecipue, qui non modo non ſeruis, ſed etiam regnas; qui maximo te aere alieno ad aedem Opis liberaſti; qui per eaſdem tabulas innumerabilem pecuniam diſſipauiſti; ad quem e domo Caeſaris tam multa delata ſunt; cuius domus quaeſtuoſiſſima eſt falſorum commentariorum, & chirographorum officina, agrorum, opidorum, immunitatum, uectigalium flagitioſiſſimae nundinae. etenim quae res egeſtati, & aeri alieno tuo, praeter mortem Caeſaris, ſubuenire potuiſſet? neſcio quid conturbatus mihi eſſe uideris. numquid ſubtimes, ne ad te hoc crimen pertinere uideatur? libero te metu. nemo credet umquam. non eſt tuum de rep. bene mereri: habet iſtius pulcherrimi facti clariſſimos uiros reſp. auctores. ego te tantum gaudere dico, feciſſe non arguo.*

EXPLANATIO

IACTAS *ſe ſe aliquos*,} ut C. Octauium, Lentulum Spintherem, qui poſtea auctore Auguſto oſtentationis, & iactantiae ſuae poenas dedere. BRVTOS} Marcum, & Decimum. ALTER} Marcus, qui maternam originem duceret a Seruilio Ahala, a quo magiſtro equitum plebis ſollicitator & pernicioſe de rep. cogitans, Sp. Melius eſt interfectus. NON *modo dominatum*,} fuit enim in ea familia, qui necari filium uoluerit, quod agrariam legem tribunus pl. tuliſſet, quaſi de regno cogitaret. PATRIS} L. Domitij Ahenobarbi; quem in acie Pharſalica a M. Antonio interfectum, infra dicit. AVVNCVLI} M. Catonis Vticenſis: cuius ſororem L. Domitius, alteram M. Bibulus in matrimonio habuit. BENEFICIORVM,} quae acceperat a Caeſare. CASCAS, *dicam*,} utrique cognomen Caſcae fuit. AN *Ahalas?*} Seruilij potius Ahalae, quam Caſcae, uidentur appellandi: cum Seruilij illius Ahalae, qui Melium occidit, uirtutem ſint imitati. GESSERAM,} in conſulatu, contra domeſticos reip. hoſtes. OMNES *ergo in culpa*.} ut tu quidem ſentis. QVAM *uelis eſſe cauſſam*:} bonam an malam. M. BRVTVS,} cui, quia praetor erat, ab urbe plus quam decem dies abeſſe non licebat, niſi legibus ſolueretur. M. BRVTI} a quo abſente dabantur. REGNVM *de rep. ſuſtuliſſem*:} quod quidem, te uiuo, adhuc manet. TOTAM *fabulam confeciſſem*.} quaſi quinctus & ultimus fabulae actus defuit cum tu non ſis eo die, quo Caeſar, interfectus. ſed ego ſi affuiſſem, ad exitum fabulam perduxiſſem. In ep. ad Trebonium: Quam uellem ad illas pulcherrimas epulas idibus Mart. me inuitaſſes: reliquiarum nihil haberemus. at nunc cum his tantum eſt negotij, ut ueſtrum illud diuinum in remp. beneficium, nonnullam habeat querellam. TVM *te a Trebonio uidimus ſeuocari*.} extra curiam, ſermonis ſimulatione detineri: ne ingreſſus, tãquam ſtudioſiſsimus Caeſaris, qui regium etiam inſigne diadema Lupercalibus ſedenti in Roſtris in ſella aurea, gemente populo Romano, imponere uoluiſſet, una cum ipſo occideretur. In ep. ad Trebonium: Quod uero a te uiro optimo ſeductus eſt, tuoq. beneficio adhuc uiuit haec peſtis: interdum, quod mihi uix fas eſt, tibi ſubiraſcor. mihi enim negotij plus relinquiſti uni, quam, praeter me, omnibus. CASSIANVM;} L. Caſsius, e ſeueriſsima familia, quaerendum putabat in iudicijs, in quibus de nece hominis quaereretur, cui bono fuiſſet, caedem illam fieri. VIDE *quaeſo, ne haereas*.} tibi enim praecipue bono fuit illius interitus, qui nunc regnas: qui tantam illius pecuniam, ad aedem. Opis depoſitam abſtuliſti, eaq. maximo te aere alieno liberaſti, &c. PER *eaſdem tabulas*} quibus in tabulis patebat illius pecuniae ſumma, in ijsdem finxiſti ſcriptum eſſe, quibus diſtribuenda eſſet: cum tu arbitratu tuo diſtribueres, quibus uelles. Propterea dixit Phil. 5. ſepties millies falſis perſcriptionibus, donationibusq. auertit. Rationem diſpenſatae pecuniae perſcripſerat Antonius in ijs tabulis, quas ad aedem Opis cum pecunia Caeſar depoſuerat: & ab ipſo Caeſare, aut ab eius ſcriba Faberio, ita ſcriptũ dicebat, ut quam ipſe pecuniam auerterat, ea tamquam iuſſu Caeſaris diſtributa uideretur. ideo Phil. 5. Direptio eius pecuniae, cuius ratio in aede Opis confecta eſt, hanc tertiam decuriam excogitauit. Et Phil. 8. Ne tangantur rationes ad Opis. IMMVNITATVM *uectigalium*} ne uectigalia ſoluantur. minuuntur enim uectigalia, cum immunitates dantur. Phil. 1. Immunitatibus infinitis ſublata uectigalia a mortuo. NVNDINAE.} Phil. 3. Vna in domo omnes, quorum intererat, totum imperium populi Romani nundinabantur. Et infra: Earumq. rerum omnium domeſticum mercatum inſtituerit.

ORATIO

RESPONDI *maximis criminibus: nunc etiam reliquis reſpondendum eſt. Caſtra mihi Pompeij, atque illud omne tempus obiecisti. quo quidem tempore ſi, ut dixi, meum conſilium, auctoritasq. ualuiſſet; tu hodie egeres, nos liberi eſſemus, reſp. non tot duces, & exercitus amiſiſſet. fateor enim me, cum ea, quae acciderunt, prouiderem futura, tanta in maeſtitia fuiſſe, quanta ceteri optimi ciues, ſi idem prouidiſſent, fuiſſent. dolebam, dolebam, P. C. remp. ueſtris quondam, meisq. conſilijs conſeruatam, breui tempore eſſe perituram: neque uero eram tam indoctus, ignarusq. rerum, ut frangerer animo propter uitae cupiditatem, quae me manens conficeret angoribus, dimiſſa moleſtijs omnibus liberaſſet. illos ego praeſtantiſſimos uiros, lumina reip. uiuere uolebam, tot conſulares, tot praetorios, tot honeſtiſſimos ſenatores, omnem praeterea florem nobilitatis, ac iuuentutis,*

tutis, tum optimorum ciuium exercitus: qui ſi uiuerent, quamuis iniqua condicione pacis (mihi enim omnis pax cum ciuibus bello ciuili utilior uidebatur) remp. hodie teneremus. quae ſententia ſi ualuiſſet; ac non ij maxime mihi, quorum ego uitae conſulebam, ſpe uictoriae elati obſtitiſſent: ut alia omittam, tu certe numquam in hoc ordine, uel potius numquam in hac urbe manſiſſes.

EXPLANATIO

SI *idem prouidiſſent,*} quia non prouiderunt, iccirco bellum paci temere praetulerunt.

ORATIO

AT *uero Cn. Pompeij uoluntatem a me alienabat oratio mea. An ille quemquam plus dilexit? cum ullo aut ſermones, aut conſilia contulit ſaepius? quod quidem erat magnum, de ſumma rep. diſſidentes, in eadem conſuetudine amicitiae permanere. ego, quid ille, & contra ille, quid ego ſentirem, & ſpectarem, uidebat. ego incolumitati ciuium primum, ut poſtea dignitati poſſemus, ille praeſenti dignitati potius conſulebat. quod autem habebat uterque, quid ſequeretur; iccirco tolerabilior erat noſtra diſſenſio. quid uero ille clariſſimus uir, ac paene diuinus de me ſenſerit, ſciunt, qui eum Pharſalica fuga Paphum proſecuti ſunt. numquam ab eo mentio de me, niſi honorifica, niſi plena amiciſſimi deſiderij: cum me uidiſſe plus fateretur, ſe ſperauiſſe meliora. & eius uiri nomine me inſectari audes, cuius me amicum, te ſectorem eſſe fateare? ſed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuiſti.*

EXPLANATIO

AT *uero Cn. Pompeij uoluntate a me alienabat oratio mea.*} hoc quoque Ciceroni obiecerat Antonius. SECTOREM} cum Pompeij bona in auctione uenirent, ſolus ea emere Antonius auſus eſt.

ORATIO

NE *iocis quidem reſpondebo, quibus me in caſtris uſum eſſe dixiſti. erant illa quidem caſtra plena curae: uerumtamen homines, quamuis in turbidis rebus ſint, tamen, ſi modo homines ſunt, interdum animis relaxantur. Quod autem idem maeſtitiam meam reprehendit, idem iocos; magno argumento eſt, me in utroque fuiſſe moderatum. Hereditates mihi negauiſti uenire. utinam hoc tuum uerum crimen eſſet: plures amici mei, & neceſſarij uiuerent. ſed qui iſtuc tibi uenit in mentem? ego enim amplius* H-S *ducenties acceptum hereditatibus retuli. quamquam in hoc genere fateor feliciorem eſſe te. me nemo, niſi amicus, fecit heredem; ut cum illo commodo, ſi quod erat, animi quidam dolor iungeretur: te is, quem numquam uidiſti, L. Rubrius Caſinas fecit heredem. & quidem uide, quam te amarit is, qui, albus ater ne fueris, ignorans, fratris filium praeterijt; Q. Fufii, honeſtiſſimi equitis R. ſuiq. amiciſſimi, quem palam heredem ſemper factitarat, ne meminit quidem; te, quem numquam uiderat, ac numquam ſalutauerat, fecit heredem. Velim, mihi dicas, niſi moleſtum eſt, L. Turſelius qua facie fuerit? qua ſtatura? quo municipio? qua tribu? nihil ſcio, inquies, niſi quae praedia habuerit. igitur fratrem exheredans, te faciebat heredem. In multas praeterea pecunias alieniſſimorum hominum, eiectis ueris heredibus, tamquam heres eſſet, inuaſit. quamquam hoc maxime admiratus ſum, mentionem te hereditatum auſum eſſe facere, cum ipſe hereditatem patris non adiſſes. Haec ut colligeres, homo amentiſſime, tot dies in aliena uilla declamaſti? quamquam tu quidem, ut tui familiariſſimi dictitant, uini exhalandi, non ingenij acuendi cauſſa declamitas. & uero adhibes ioci cauſſa magiſtrum, ſuffragio tuo, & compotorum tuorum rhetorem: cui conceſſiſti, ut in te, quae uellet, diceret. falſum omnino hominem: ſed materia facilis, in te, & in tuos dicta dicere. uide autem, inter te, & auum tuum quid interſit. ille ſenſim dicebat, quod cauſſae prodeſſet: tu curſim dicis aliena. at quanta merces rhetori data eſt? audite, audite, P. C. & cognoſcite reip. uulnera: duo millia iugerum campi Leontini Sex. Clodio rhetori aſſignaſti, & quidem immunia, ut pro tanta mercede nihil ſapere diſceres. num etiam hoc, homo audaciſſime, ex Caeſaris commentarijs? ſed dicam alio loco & de Leontino agro, & de Campano: quos iſte agros, ereptos reip. turpiſſimis poſſeſſoribus inquinauit. Iam enim, quoniam criminibus eius ſatis reſpondi, de ipſo emendatore, & correctore noſtro quaedam dicenda ſunt. nec enim omnia effundam: ut, ſi ſaepius decertandum ſit, ut erit, ſemper nouus ueniam: quam facultatem mihi multitudo iſtius uitiorum, peccatorumq. largitur. uis ne igitur, te inſpiciamus a puero? ſic opinor, a principio ordiamur.*

EXPLANATIO

IN *utroque fuiſſe moderatum*.} nec ſemper maeſticiae, nec ſemper iocis deditum fuiſſe. NEGASTI} ut oſtenderes, quam pauci ſint, a quibus uere diligar. NAM *hoc tuum*} malim, Hoc unum. H-S DVCENTIES} ſexcenta ſcutatorum millia ſunt. FECIT *heredem*.} ironia: ut Antonium non a Rubrio ſed a ſe ipſo heredem eſſe factum ſignificet falſo ſcilicet ſuppoſito teſtamento. ALBVS, *ater ne fueris*,} ſic & Catullus in Caeſarem. Nil nimium ſtudeo, Caeſar, tibi uelle placere, Nec ſcire utrum ſis albus, an ater homo. EQVITIS *Romani*.} hoc addit, ut a Q. Fufio ſenatore, Panſae, conſulis deſignati, ſocero diſtinguat. NE *meminit quidē*;} ſuſpectus mihi locus: uel quia uerbo, memini, numquam in hoc ſenſu, quod ſciam, cū generandi caſu Cicero uſus eſt: uel quia Faernus ipſe Nominat, non Meminit, ait eſſe ſcriptum in ſuo peruertere libro, ut maioris fortaſſe modeſtiae fuerit reponere, Q. Fufium non nominat. IGITVR *fratrem exheredans, te faciebat heredem*.} ideſt: quod igitur, quae illae praedia poſsideret, ſciebas, ideo heres eſſe uoluiſti, eadem ſcilicet fraude, qua Q. Rubrij Caſinatis. ALIENISSIMORVM} nullo propinquitatis iure bona tamen eorum tamquam heres occupauit. ſupra: Huius ego alienus conſilijs conſul uſus ſum: tu, ſororis filius ecquid ad eum umquam de rep. retuliſti? NON *adiſſes*.} quia nulla erat. TOT *dies*} ſeptemdecim. Phil. 5. IN *aliena uilla*} in Tiburtino Q. Metelli Scipionis, Pompeij Magni ſoceri: qui cum eſſet Corneliae gentis, in Caeciliam tranſijt, adoptatus a Q. Metello Pio, Numidici filio. MAGISTRVM,} Sex. Clodium rhetorem, de quo paullo poſt. SALSVM} Sex. Clodium. VT *pro tanta mercede nihil ſapere diſceres*.} idem ſupra.

ORATIO

TENES ne memoria, praetextatum te decoxiſſe? patris, inquies, iſta culpa eſt. concedo: etenim eſt pietatis plena defenſio. illud tamen audaciae tuae, quod ſediſti in quattuordecim, cum eſſet lege Roſcia decoctoribus certus locus, quamuis quis fortunae uitio, non ſuo, decoxiſſet. Sumpſiſti uirilem, quam ſtatim muliebrem togam reddidiſti. primo uulgare ſcortum: certa flagitij merces, nec ea parua: ſed cito Curio interuenit, qui te a meretricio quaeſtu abduxit, &, tamquam ſtolam dediſſet, in matrimonio ſtabili, & certo locauit. nemo umquam puer emptus libidinis cauſſa tam fuit in domini poteſtate, quam tu in Curionis. quoties te pater eius domo ſua eiecit? quoties cuſtodes poſuit, ne limen intrares? cum tamen tu, nocte ſocia, hortante libidine, cogente mercede, per tegulas dimitterere. quae flagitia domus illa diutius ferre non potuit. ſcis ne me de rebus mihi notiſſimis dicere? recordare tempus illud, cum pater Curio maerens iacebat in lecto; filius, ſe ad pedes meos proſternens, lacrumans, te mihi commendabat; orabat, ut te contra ſuum patrem, ſi H-S *Sexagies peteret, defenderem: tantum enim ſe pro te intercesſiſſe dicebat. ipſe autem, amore ardens, confirmabat, quod deſiderium tui diſſidij ferre non poſſet, ſe in exſulium iturum. quo ego tempore tanta mala florentiſſimae familiae ſedaui, uel potius ſuſtuli: patri perſuaſi, ut aes alienum filij diſſolueret, redimeret adoleſcentem ſumma ſpe & animi, & ingenij praeditum, rei familiaris facultatibus; eumq. a tua non modo familiaritate, ſed etiam congreſſione, patrio iure, & poteſtate prohiberet. haec tu cum per me acta meminiſſes, niſi illis, quos uidemus, gladijs confideres, maledictis me prouocare auſus eſſes? ſed iam ſtupra, & flagitia omittamus. ſunt quaedam, quae honeſte non poſſum dicere. tu autem liberior, quod ea in te admiſiſti, quae a uerecundo inimico audire non poſſes. ſed reliquum uitae curſum uidete: quem quidem celeriter perſtringam: ad haec enim, quae in ciuili bello, in maximis reip. miſerijs fecit, & ea, quae quotidie facit, feſtinat animus. quae, peto, ut, quamquam multo notiora uobis, quam mihi, ſunt, tamen, ut facitis, attente audiatis. debet enim talibus in rebus excitare animos non cognitio ſolum rerum, ſed etiam recordatio. etſi incidamus, oportet, media, ne nimis ſero ad extrema ueniamus. Intimus erat in tribunatu Clodio, qui ſua erga me beneficia commemorat, eius omnium incendiorum fax: cuius etiam domi iam tum quiddam molitus eſt: quid dicam, ipſe optime intelligit. Inde iter Alexandriam, contra ſenatus auctoritatem, contra religiones. ſed habebat ducem Gabinium, quicum quiduis rectiſſime facere poſſet. Qui tum inde reditus, aut qualis? prius in ultimam Galliam ex Aegypto, quam domum. quae autem domus? ſuam enim quiſque domum tum obtinebat, neque erat uſquam tua. domum dico? quid erat in terris, ubi in tuo pedem poneres? praeter unum Miſenum, quod cum ſocijs tamquam Siſaponem tenebas. Veniſti e Gallia ad quaeſturam petendam. aude dicere, prius ad parentem tuum ueniſſe, quam ad me. acceperam iam ante Caeſaris litteras, ut mihi ſatisfieri paterer a te: itaque ne loqui quidem ſum te paſſus de gratia. poſtea cultus ſum a te, tu a me obſeruatus in petitione quaeſturae. quo quidem tempore P. Clodium, approbante populo R. in foro es conatus occidere. cumq. eam rem tua ſponte conarere, non impulſu meo; tamen ita praedicabas, te non exiſtimare, niſi illum interfeciſſes, umquam mihi pro tuis in me iniurijs ſatis eſſe facturum. in quo miror, cur Milonem impulſu meo rem illam egiſſe dicas, cum te, ultro mihi idem illud deferentem, numquam ſim adhortatus. quamquam, ſi in eo perſeuerares, ad tuam gloriam rem illam referri malebam, quam ad meam gratiam. Quaeſtor es factus: deinde continuo ſine S. C. ſine ſorte, ſine lege ad Caeſarem cucurriſti: id enim unum in terris egeſtatis, aeris alieni, nequitiae, perditis uitae rationibus perfugium eſſe ducebas. ibi te cum & illius largitionibus, & tuis rapinis expleuiſſes; (ſi hoc eſt explere, quod ſtatim effundas) aduolaſti egens ad tribunatum, ut in eo magiſtratu, ſi poſſes, uiri tui ſimilis eſſes.*

EXPLA-

EXPLANATIO

PRAETEXTATVM} in pueritia, nondum ſumpta uirili toga. EST *pietatis plena defenſio.*} ironia. nam ſi pius eſſet Antonius, nequitiae ſuae culpam in patrem non conferret. IN *quattuordecim,*} gradibus in theatro in quibus equeſtris ordo ſedebat: orcheſtra, ideſt area theatri, ſenatorum erant. Antonius autem eques Romanus, nondum ſenator erat eo tempore. LEGE *Roſcia*} Aſconius, epitome, nos in lib. de leg. MVLIEBREM *togam*} infames & libertini generis toga, publicae, & honeſto loco natae ſtola utebantur. Tibullus ad Cherinthum, lib. IV. Sit tibi cura togae potius, preſſumq. quaſillo Scortum, quam Seruij filia Sulpicia. TAMQVAM *ſtolam dediſſet,*} tamquam uxorem te duceret, nec, amplius te uitam ducere quaeſtu meretricio, pati poſſet. H-S SEXAGIES} centum & octoginta ſcutatorum millia. in Valerio Max. lib. IX. c. I. mendoſe legitur, Sexcenties, pro Sexagies. INTERCESSISSE} ſoluturum promiſiſſe. ſic alibi Cicero locutus. QVIDDAM molitus eſt: de ſtupranda eius uxore. ITER *Alexandriam,*} anno ſequenti, cum Gabinio proconſule, ad Ptolemaeum regem armis reducendum. Plutarchus. CONTRA *ſenatus auctoritatem,*} nolebat ſenatus, Sibyllae uerſibus admonitus, regem cum exercitu reſtitui. ideo ſequitur, Contra religiones. IN *ultimam Galliam*} ad Caeſarem: ut mihi te litteris commendaret. quod ille fecit. MISENVM,} maritimam uillam in Baiano litore. CVM *ſocijs*} tui ſimilibus. TAMQVAM *Siſaponem*} cum probro dictum: quaſi ciuitatem uitijs infamem, & luxu perditam. Siſapo in Hiſpania, ubi minium effodiebatur. Plinius. AD *parentem tuum*} ſuſpicor hunc locum eſſe mendoſum. nam Antonij pater multo ante perierat: & poſt eius obitum nupſerat Antonij mater Iulia P. Lentulo, qui cum Catilina coniurauit, & in carcere ſtrangulatus eſt. quod ſi tertio nupſiſſet Iulia; non tamen ad parentem tuum, ſed ad uitricum tuum Cicero dixiſſet: ut Lentulum quoque uitricum Antonij ſupra uocauit. legendum igitur, Ad parentem tuam, crediderim. VT *mihi ſatisfieri paterer a te:*} quia, cum intimus in tribunatu Clodio fuiſſet, aliqua omnino re laeſum ab eo Ciceronem, ueriſimile uidetur. potuit etiam inimicus eſſe Ciceroni Antonius non tam propter uitrici mortem, a ſenatu decretam, quam ob eius corpus ſepulturae negatum: de quo ſupra. NE *loqui quidem ſum te paſſus de gratia.*} tantum tribui Caeſaris litteris, ut ſtatim te ſim complexus, uerbis mihi a te ſatisfieri non ſim paſſus. OBSERVATVS} obſeruare hic eſt, alicuius inſeruire honori, quibus liceat officijs, domum eundo, deducendo & reducendo. ſic in ep. ad Gallum. Ego enim te in conſulatu obſeruaram. QVAMQVAM,} ſententia poſtulat, Quoniam. ſubijcitur enim cauſſa, cur eum non ſit adhortatus. AD *Caeſarem cucurriſti:*} ut ei quaeſtor eſſes in Gallia. infra: cuius tu imperatoris quaeſtor fueras. VIRI *tui*} C. Curionis, qui tribunus pl. anno ſuperiore fuerat. Virum appellat Antonij quia vſus erat eo tamquam muliere, atque adeo tamquam coniuge: unde ſupra, Sed cito Curio interuenit, qui te a meretricio quaeſtu abduxit, &, tamquam ſtolam dediſſet, in matrimonio ſtabili, & certo locauit. SIMILIS *eſſes.*} improbitate, & conſilijs a communi ſalute auerſis.

ORATIO

ACCIPITE nunc, quaeſo, non ea, quae ipſe in ſe, atque in domeſticum dedecus impure, atque intemperanter, ſed quae in nos, fortunasq. noſtras, ideſt, in uniuerſam remp. impie, ac nefarie fecerit. ab huius enim ſcelere omnium malorum principium natum reperietis. Nam cum, L. Lentulo, C. Marcello, cos. Kal. Ian. labentem, & prope cadentem remp. fulcire cuperetis; ipſiq. C. Caeſari, ſi ſana mente eſſet, conſulere uelletis: tum iſte uenditum, atque mancipatum tribunatum conſilijs ueſtris oppoſuit, ceruicesq. ſuas ei ſubiecit ſecuri, qua multi minoribus in peccatis occiderunt. in te, M. Antoni, id decreuit ſenatus, & quidem incolumis, nondum tot luminibus exſtinctis, quod in hoſtem togatum decerni eſt ſolitum more maiorum, & tu apud patres conſcriptos contra me dicere auſus es; cum ab hoc ordine ego conſeruator eſſem, tu hoſtis reip. indicatus? commemoratio illius tui ſceleris intermiſſa eſt, non memoria deleta: dum genus hominum, dum populi R. nomen exſtabit, quod quidem erit, ſi per te licuerit, ſempiternum; tua illa peſtifera interceſſio nominabitur. quid cupide a ſenatu, quid temere fiebat, cum tu unus, adoleſcens, uniuerſum ordinem decernere de ſalute reip. prohibuiſti, neque id ſemel, ſed ſaepius; neque tu tecum de ſenatus auctoritate agi paſſus es? quid autem agebatur, niſi ne delere, & euertere remp. funditus uelles? cum te neque principes ciuitatis rogando, neque maiores natu monendo, neque frequens ſenatus agendo, de uendita, atque addicta ſententia mouere potuit. tum illud, multis rebus ante tentatis, neceſſario tibi uulnus inflictum, quod paucis ante te, quorum incolumis fuit nemo. tum contra te dedit arma hic ordo conſulibus, reliquisq. imperijs, & poteſtatibus. quae non effugiſſes, niſi te ad arma Caeſaris contuliſſes. tu, tu, inquam, M. Antoni, princeps C. Caeſari, omnia perturbare cupienti, cauſſam belli contra patriam inferendi dediſti. quid enim aliud ille dicebat? quam cauſſam ſui dementiſſimi conſilij, & facti afferebat, niſi quod interceſſio neglecta, ius tribunicium ſublatum, circumſcriptus eſſet Antonius? omitto, quam haec falſa, quam leuia; praeſertim cum omnino nulla cauſſa iuſta cuiquam eſſe poſſit contra patriam arma capiendi: ſed nihil de Caeſare: tibi certe confitendum eſt, cauſſam pernicioſiſſimi belli in perſona tua conſtitiſſe. o miſerum te, ſi intelligis, miſeriorem, ſi non intelligis, hoc litteris mandari, hoc memoriae prodi, huius rei ne poſteritatem quidem omnium ſaeculorum umquam immemorem fore, conſules ex Italia expulſos, cumq. his Cn. Pompeium,

qui

qui imperij populi R. decus, ac lumen fuit, omnes conſulares, qui per ualetudinem exſequi cladem illam, fugamq. potuiſſent; praetores, praetorios, tribunos pl. magnam partem ſenatus, omnem ſobolem iuuentutis, unoq. uerbo remp. expulſam, atque exterminatam ſuis ſedibus. ut igitur in ſeminibus eſt cauſſa arborum, & ſtirpium, ſic huius luctuoſiſſimi belli ſemen tu fuiſti. Doletis tres exercitus populi R. interfectos? interfecit Antonius. deſideratis clariſſimos ciues? eos quoque eripuit uobis Antonius. auctoritas huius ordinis afflicta eſt? afflixit Antonius. omnia denique, quae poſtea uidimus, (quid autem mali nō uidimus?) ſi recte ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio. ut Helena Troianis, ſic iſte huic reip. cauſſa belli, cauſſa peſtis, atque exitij fuit. Reliquae partes tribunatus principijs ſimiles. omnia perfecit, quae, ſenatus, ſalua rep. ne fieri poſſent, perfecerat. cuius tamen ſcelus in ſcelere cognoſcite. Reſtituebat multos calamitoſos. in his patrui nulla mentio. ſi ſeuerus, cur non in omnes? ſi miſericors, cur non in ſuos? ſed omitto ceteros: Licinium Denticulam, de alea cōdemnatum, colluſorem ſuum, reſtituit: quaſi uero ludere cum condemnato non liceret: ſed ut, quod in alea perdiderat, beneficio legis diſſolueret. quam attuliſti rationem populo R. cur eum reſtitui oporteret? abſentem credo in reos relatum, rem indicta cauſſa iudicatam, nullum fuiſſe de alea lege iudicium: ui oppreſſum, & armis: poſtremo, quod de patruo tuo dicebatur, pecunia iudicium eſſe corruptum: nihil horum. at uir bonus, & rep. dignus. nihil id quidem ad rem: ego tamen, quoniam condemnatū eſſe pro nihilo eſt, ſi ita eſſet, ignoſcerem. hominem omnium nequiſſimum, qui non dubitaret uel in foro alea ludere, lege, quae eſt de alea, condemnatum, qui in integrum reſtituit, is non apertiſſime ſtudium ſuum ipſe profitetur?

EXPLANATIO

SI *ſana mente eſſet,*} ſi parere ſenatui uellet, exercitumq. & prouinciam dimittere. in ep. ad Terentiam. CERVICES Q. *ſuas ei ſubiecit ſecuri.*} ſuo ſcelere condemnandum ſenatui ſe tradidit. MINORIBVS *in peccatis occiderunt.*} hoſtes a ſenatu iudicati ſunt, cum eorum culpa leuior eſſet, quam tua. QVOD *in hoſtem togatum decerni eſt ſolitum more maiorum.*} id ſcilicet: Darent operam conſules, praetores, tribuni pl. ne quid reſp. detrimenti caperet. in ep. ad Terentiam, in oratione pro Deiotaro. Caeſar autem lib. I. bel. ci. Tribuni pl. ſeptimo denique die de ſua ſalute conſulere coguntur. O. MISERVM *te, ſi intelligis, miſeriorem, ſi non intelligis,*} ſimiliter ſupra: O miſerum, ſiue illa tibi nota non ſunt; nihil enim boni noſti; ſiue ſunt, qui apud tales uiros tam impudenter loquare. Figura non diſsimilis illa pro Deiotaro: Quem profecto is, qui optime noſtros homines nouit, uel quia non noſſet; uel ſi noſſet, contemneret. TRES *exercitus*} unum in Theſſalia, alterum in Africa, tertium in Hiſpania. AFFLIXIT *Antonius.*} ornamentum ex repetitione eiuſdem uerbi ſententiam claudentis. Phil. I. De exſulio reducti a mortuo: ciuitas data non ſolum ſingulis, ſed nationibus, & prouincijs a mortuo immunitatibus infinitis ſublata uectigalia a mortuo. Agr. 2. Quis legem tulit? Rullus. quis maiorem partem populi ſuffagijs priuauit? Rullus. quis comitijs praefuit? Rullus. Pro Milone: Quis eos poſtulauit? Appius. qui produxit? Appius. unde? ab Appio. SCELVS *in ſcelere*} nam & multos, exſulio dignos, reduxit; & patruum tamen ſuum C. Antonium non reduxit. primū igitur ſcelus eſt, damnatos reſtituere: alterum, de patruo mentionem nullam facere, & miſericordem in alienos eſſe, in ſuos non eſſe. RESTITVIT:} an ut ludere cum eo poſſet? quaſi uero ludere cum condemnato non liceret. quid enim impediret? nam Denticulae, quamquam lege non reſtituto, in urbe tamen licebat eſſe, tribuno pl. Antonio PERDIDERAT,} ipſe Antonius. BENEFICIO *legis*} ut quod perdiderat, accepta a Denticula pecunia diſſolueret: nam aes alienum alea contraxerat. POPVLO *Romano*} cum legē de reſtituendo Denticula ferres. NIHIL *id quidem ad rem*} quamuis bonus uir eſſet, ac rep. dignus: quid tamen refert? non enim ideo reſtituendus. nam res iudicatas reſcindi non oportet. uerumtamen, ſi ita eſſet, ideſt, ſi bonus ille uir eſſet, ac rep. dignus, ignoſcerem, reſtituendū cenſerem. quoniam, condemnatū eſſe, pro nihilo eſt: quoniam crimen ipſum aleae, quo damnatus eſt, leue ducitur. STVDIVM *ſuum*} ludendi alea: quod lex tamen uetat.

ORATIO

IN *eodem uero tribunatu, cum Caeſar in Hiſpaniam proficiſcens, huic conculcandam Italiam tradidiſſet, quae fuit eius peragratio itinerum? luſtratio municipiorum? ſcio me in rebus celebratiſſimis omnium ſermone uerſari; eaque, quae dico, dicturusq. ſum, notiora eſſe omnibus, qui in Italia tum fuere, quam mihi, qui non fui: notabo tamen ſingulas res: etſi nullo modo poterit oratio mea ſatisfacere ueſtrae ſcientiae. Ecquod enim umquam in terris tantum flagitium exſtitiſſe auditum eſt? tantam turpitudinem? tantum dedecus? uehebatur in eſſedo tribunus pl. lictores laureati antecedebant: inter quos aperta lectica mima portabatur: quam, ex oppidis municipales homines honeſti obuiam neceſſario prodeuntes, non noto illo, & mimico nomine, ſed Volumniā conſalutabant. ſequebatur rheda cum lenonibus, comites nequiſſimi: reiecta mater amicam impuri filij, tamquam nurum, ſequebatur. o miſerae mulieris fecunditatem calamitoſam. Horum flagitiorum iſte ueſtigijs omnia municipia, praefecturas, colonias, totam denique Italiam impreſſit. Reliquorum factorum eius, P. C. difficilis eſt ſane reprehenſio, & lubrica. uerſatus in bello eſt: ſaturauit ſe ſanguine diſſimillimorum ſui ciuium: felix fuit, ſi poteſt ulla eſſe in ſcelere felicitas. ſed, quoniam ueteranis cautum eſſe uolumus: quamquam diſſimilis eſt militum cauſſa, & tua: illi ſecuti ſunt, tu quaeſiſti ducem: tamen, ne apud illos me in inuidiam uoces,*

nihil

nihil de belli genere dicam. Victor e Theſſalia Brundiſium cum legionibus reuertiſti: ibi me non occidiſti. magnum beneficium: potuiſſe enim ſateor. quamquam nemo erat eorum, qui tum tecum fuerunt, qui mihi non cenſeret parci oportere. tanta enim eſt caritas patriae, ut ueſtris etiam legionibus ſanctus eſſem, quod eã a me ſeruatam eſſe meminiſſent. ſed fac id te dediſſe mihi, quod non ademiſti; meq. a te habere uitam, quia non a te ſit erepta. licuit ne mihi per tuas contumelias hoc beneficium ſic tueri, ut tuebar, praeſertim cum te haec auditurum uideres? Veniſti Brundiſium, in ſinum quidem, & in complexum tuae mimulae. quid eſt? num mentior? quam miſerum eſt, id negare non poſſe, quod ſit turpiſſimum confiteri. ſi te municipiorum non pudebat, ne ueterani quidem exercitus? quis enim miles fuit, qui Brundiſij illam non uiderit? quis, qui neſcierit ueniſſe eam tibi tot dierum uiam gratulatum? quis, qui non indoluerit tam ſero ſe, quam nequam hominem ſecutus eſſet, cognoſcere? Italiae rurſus percurſatio, eadem comite mima: in opida, militum crudelis & miſera deductio: in urbe, auri, argenti, maximeq. uini foeda direptio. Acceſſit, ut, Caeſare ignaro, cum eſſet ille Alexandriae, beneficio amicorum magiſter equitum conſtitueretur. tum exiſtimauit ſe ſuo iure cum Hippia uiuere, & equos uectigales Sergio mimo tranſdere. tum ſibi non hanc, quam nunc male tuetur, ſed M. Piſonis domum, ubi habitaret, legerat. Quid ego iſtius decreta, quid rapinas, quid hereditatum poſſeſſiones datas, quid ereptas proferam? cogebat egeſtas: quo ſe uerteret, non habebat, nondum ei tanta a L. Rubrio, non a L. Turſelio hereditas uenerat: nondum in Cn. Pompeij locum, multorumq. aliorum, qui aberant, repentinus heres ſucceſſerat: erat ei uiuendum latronum ritu; ut tantum haberet, quantum rapere potuiſſet. ſed haec, quae robuſtioris improbitatis ſunt, omittamus: loquamur potius de nequiſſimo genere leuitatis. Tu iſtis faucibus, iſtis lateribus, iſta gladiatoria totius corporis firmitate, tãtum uini in Hippiae nuptijs exhauſeras, ut tibi neceſſe eſſet in populi R. conſpectu uomere poſtridie. o rem non modo uiſu foedam, ſed etiam auditu. ſi inter cenam, in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidiſſet, quis non turpe diceret? in coetu uero populi R. negotium publicum gerens, magiſter equitum, cui ructare turpe eſſet, is uomens fruſtis eſculentis, uinum redolentibus, gremium ſuum, & totum tribunal impleuit.

EXPLANATIO

VESTRAE *ſcientiae.*} uos enim plura ſcitis, quam erunt illa, quae ipſe exponam. VEHEBATVR *in eſſedo*} muliebri mollitie. TRIBVNVS pl.} quem minime decebat. LICTORES *laureati*} lictoribus, ut ait Plutarchus, tribuni pl. non utebantur. ſed opinor ius utendi lictoribus, iiſq. laureatis, Antonio datum a Caeſare, urbe Roma potito. Laureatis autem utebantur, qui ex aliqua uictoria imperatores appellati erant. APERTA *lectica*} quaſi flagitium nullum eſſet, meretricem inter lictores cerni, ſequente tribuno pl. MIMA} Cytheris: de qua ſupra: Aliquid enim ſalis ab uxore mima trahere potuiſti. VOLVMNIAM} quod eam Volumnius Eutrapelus, Antonij familiaris amaret. ep. vlt. lib. IX. fam. LVBRICA.} vereor enim, ne, ſi reprehendam ea, quae tu in bello egiſti, ueteranos offendam. FELIX *fuit;*} ſed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuiſti. VETERANIS *cautum eſſe uolumus:*} commodis veteranorum conſuli ſenatus, concordiae cauſſa, uolebat. vnde illud Phil. I. veterani, qui appellabantur, quibus hic ordo diligentiſsime cauerat. SECVTI *ſunt,*} ducem ſuum Caeſarem. PER *tuas contumelias*} quibus affectus a te ſum poſt illud beneficium. SIC *tueri, ut tuebar,*} tanti facere, quanti faciebam. PRAESERTIM *cum te haec auditurum uideres?*} hoc uidetur dicere: Miror per tuas contumelias non licuiſſe mihi beneficium illud ſic animo & memoria colere, ut colebam: praeſertim cum fore uideres, ut audires a me, quae meritus es. tu me nouis iniurijs ueteris beneficij memoriam abijcere coegiſti. MAGISTER *equitum*} dictator enim Caeſar erat. EQVOS} quibus magiſter equitum utebatur. VECTIGALES *Sergio mimo tradere.*} ut ex ijs quaeſtum faceret. REPENTINVS *heres*} quorum bona in actione emerat, heres eorum eſſe uidebatur.

ORATIO

SED hoc ipſe fatetur eſſe in ſuis ſordibus. ueniamus ad ſplendida. Caeſar Alexandria ſe recepit, felix, ut ſibi quidem uidebatur. mea autem ſententia, qui reip. ſit infelix, felix eſſe nemo poteſt. haſta poſita pro aede Iouis Statoris, bona Cn. Pompeij (miſerum me: conſumptis enim lacrumis, tamen infixus haeret animo dolor) bona, inquam, Cn. Pompeij Magni uoci acerbiſſimae ſubiecta praeconis, una in illa re ſeruitutis oblita ciuitas ingemuit; ſeruientibusq. animis, gemitus tamen populi R. liber fuit. exſpectantibus omnibus, quiſnam eſſet tam impius, tam demens, tam dijs hominibusq. hoſtis, qui ad illud ſcelus ſectionis auderet accedere, inuentus eſt nemo, praeter Antonium; praeſertim cum tot eſſent circum haſtam illam, qui alia omnia auderent. unus inuentus eſt, qui id auderet, quod omnium fugiſſet, & reformidaſſet audacia. tantus igitur te ſtupor oppreſſit, uel, ut uerius dicam, tantus furor, ut primum, cum ſector ſis, iſto loco natus, deinde cum Pompeij ſector, non te exſecrandum populo R. non deteſtabilem, non omnes tibi deos, non omnes homines & eſſe inimicos, & futuros ſcias? at quam inſolenter ſtatim heluo inuaſit in eius uiri fortunas, cuius uirtute terribilior erat populus R. exteris gentibus, iuſtitia carior? in eius igitur copias cum ſe ſubito ingurgitaſſet, exſultabat gaudio perſona de mimo, modo egens, repente diues. ſed, ut eſt apud „ poetam neſcio quem, Male parta male dilabuntur: incredibile, ac ſimile portenti eſt, quonam modo illa tam multa, quam paucis, non dico menſibus, ſed diebus effuderit.

effuderit. maximus uini numerus fuit, permagnum optimi pondus argenti, pretioſa ueſtis, multa, & lauta ſupellex, & magnifica multis locis, non illa quidem luxurioſi hominis, ſed tamen abundantis. horum paucis diebus nihil erat. quae Charybdis tam uorax? Charybdin dico? quae ſi fuit animal, unum fuit: Oceanus mediusfidius uix uidetur tot res, tam diſſipatas, tam diſtantibus in locis poſitas, tam cito abſorbere potuiſſe. nihil erat clauſum, nihil obſignatum, nihil ſcriptum: apothecae totae nequiſſimis hominibus condonabantur: alia mimi rapiebant, alia mimae: domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum: totos dies potabatur, atque id locis pluribus: ſuggerebantur etiam ſaepe (non enim ſemper ille felix) damna aleatoria: conchyliatis Cn. Pompeij periſtromatis ſeruorum in cellis lectos ſtratos uideres. quãobrem deſinite mirari, haec tam celeriter eſſe conſumpta. non modo unius patrimonium, quamuis amplum, ut illud fuit, ſed urbes, & regna celeriter tanta nequitia deuorare potuiſſet. At idem aedes etiam, & hortos. o audaciam immanem: tu ingredi illam domum auſus es? tu illud ſanctiſſimum limen intrare? tu illarum aedium dijs penatibus os importuniſſimum oſtendere? quam domum aliquandiu nemo adſpicere poterat, nemo ſine lacrumis praeterire, hac te in domo tam diu diuerſari non pudet? in qua, quamuis nihil ſapias, tamen nihil tibi poteſt eſſe iucundum. an tu, illa in ueſtibulo hoſtium ſpolia cum adſpexiſti, domum tuam te introire putas? fieri non poteſt. quamuis enim ſine mente, ſine ſenſu ſis, ut es; tamen & te, & tua, & tuos noſti. nec uero te umquam neque uigilantem, neque in ſomnis credo poſſe mente conſiſtere. neceſſe eſt, quamuis ſis, ut es, uiolentus, & furens, cum tibi obiecta ſit ſpecies ſingularis uiri, perterritum, de ſomno excitari, furere etiam ſaepe uigilantem. me quidem miſeret parietum ipſorum, atque tectorum. quid enim umquam domus illa uiderat, niſi pudicum, quid niſi ex optimo more, & ſanctiſſima diſciplina? fuit enim ille uir, P. C. ſicut ſcitis, cum foris clarus, tum domi admirandus; neque rebus externis magis laudandus, quam inſtitutis domeſticis. huius in ſedibus pro cubiculis ſtabula, pro triclinijs popinae ſunt. etſi iam negat. nolite quaerere: frugi factus eſt: illam ſuam ſuas res ſibi habere iuſſit ex duodecim tabulis: claues ademit: exegit. quam porro ſpectatus ciuis, quam probatus, cuius ex omni uita nihil eſt honeſtius, quam quod cum mima fecit diuortium. At quam crebro uſurpat, & conſul, & Antonius? hoc eſt dicere, & conſul, & impudiciſſimus, & conſul, & homo nequiſſimus. quid eſt enim aliud Antonius? nam, ſi dignitas ſignificaretur in nomine; dixiſſet aliquando, credo, auus tuus ſe & conſulem, & Antonium. numquam dixit. dixiſſet etiam collega meus, patruus tuus. niſi tu es ſolus Antonius.

EXPLANATIO

ISTO *loco natus*,} nobilem enim uirum ſectorem eſſe non decet. ſed tu hoc non contentus non modo ſector, ſed ſector etiam Cn. Pompeij eſſe uoluiſti. PERSONA *de mimo*,} ut mimus perſonam mutat, modo hunc agens, modo illum: ſic tu fortunam mutaſti, ex egente repente diues factus. LVXVRIOSI *hominis*,} Pompeij. SI *fuit animal*,} ut eſt in fabulis. CONCHYLIATIS} glauci coloris. PERISTROMATIS} ſtragula ueſte pretioſa. AEDES *etiam*, *& hortos*.} tenet. ILLAM *ſuam*} mimam, ut infra. RES *ſuas ſibi habere iuſſit ex duodecim tabulis*:} cum qua diuortium fit, ea ſuas ſibi res habere ex duodecim tabulis iubetur. loquitur de mima tamquam de uxore. & ſupra, aliquid eum ſalis ab uxore mima trahere poſſe dixit. CLAVES *ademit*,} & hoc diuortij ſignum. claues enim dabantur uxoribus domum ingredientibus: eaedem cum diuortium fieret, adimebantur. Tertullianus in exhortatione ad caſtitatem: Scio, quibus excuſationibus coloremus inſatiabilem carnis cupiditatem; ex quibus neceſsitates adminiculorũ deſcendunt; adminiſtrandam familiam, regendos loculos, claues cuſtodiendas, lanificium diſpenſandum, uictum procurandum. Ambroſius in ep. ad Syagrium Veronenſem epiſcopum: Mulier offenſa claues remiſit, domum reuertit.

ORATIO

SED omitto ea peccata, quae non ſunt earum partium propria, quibus tu remp. uexauiſti: ad ipſas tuas partes redeo, ideſt, ad ciuile bellum: quod natum, conflatum, ſuſceptum opera tua eſt: cui bello cum propter timiditatem tuam, tum propter libidines defuiſti. guſtaras ciuilem ſanguinem, uel potius exſorbueras: fueras in acie Pharſalica anteſignanus: L. Domitium, nobiliſſimum, & clariſſimum uirum, occideras: multosque praeterea, qui de proelio effugerant, quos Caeſar, ut nonnullos, fortaſſe ſeruaſſet, crudeliſſime perſecutus trucidaras. quibus rebus tantis, talibus, geſtis, quid fuit cauſſae cur in Africam Caeſarem non ſequerere, cum praeſertim belli pars tanta reſtaret? itaque quem locum apud ipſum Caeſarem poſt eius ex Africa reditum obtinuiſti? quo numero fuiſti? cuius tu imperatoris quaeſtor fueras, dictatoris magiſter equitum, belli princeps, crudelitatis auctor, praedae ſocius, teſtamenti, ut dicebat ipſe, filius: appellatus es de pecunia, quam pro domo, pro hortis, pro ſectione debebas. primo reſpondiſti plane ferociter: &, ne omnia uidear contra te, propemodum aequa, & iuſta dicebas. A me C. Caeſar pecuniam? cur potius, quam ego ab illo? an ille ſine me uicit? at ne potuit quidem. ego ad illum belli ciuilis cauſſam attuli: ego leges pernicioſas rogaui: ego arma contra conſules, imperatoresq. populi R. contra ſenatum, populumq. R. contra deos patrios, araſq. & focos, contra patriam tuli. num ſibi ſoli uicit? quorum facinus eſt commune, cur non ſit eorum praeda communis? ius poſtulabas: ſed quid ad rem? plus ille poterat. itaque, excuſſis tuis uocibus, & ad te, & ad praedes tuos milites miſit; cum, repente a te praeclara illa tabula prolata, qui riſus hominum? tantam eſſe tabulam, tam uarias, tam multas poſſeſſiones,

ex quibus,

ex quibus, praeter partem Miſeni, nihil erat, quod is, qui auctionaretur, poſſet ſuum dicere. auctionis uero miſerabilis adſpectus. ueſtis Pompeij non multa, eaq. maculoſa, eiuſdem quaedam argentea uaſa colliſa, ſordidata mancipia: ut doleremus quidquam eſſe ex illis reliquijs, quod uidere poſſemus. hanc tamen auctionem heredes L. Rubrij decreto Caeſaris prohibuerunt. haerebat nebulo: quo ſe uerteret, non habebat. quin his ipſis temporibus domi Caeſaris percuſſor, ab iſto miſſus, deprehenſus dicebatur eſſe cum ſica: de quo Caeſar in ſenatu, aperte in te inuehens, queſtus eſt. Proficiſcitur in Hiſpaniam Caeſar, paucis tibi ad ſoluendum, propter inopiam tuam, prorogatis diebus. ne tum quidem ſequeris. tam bonus gladiator rudem tam cito accepiſti? hunc igitur quiſquam, qui in ſuis partibus, ideſt, in ſuis fortunis tam timidus fuerit, pertimeſcat? profectus eſt aliquando tandem in Hiſpaniam; ſed tuto, ut ait, peruenire non potuit. quonam modo igitur Dolabella peruenit? aut non ſuſcipienda fuit iſta cauſſa, Antoni, aut, cum ſuſcepiſſes, defendenda uſque ad extremum. ter depugnauit Caeſar cum ciuibus, in Theſſalia, Africa, Hiſpania, omnibus affuit his pugnis Dolabella: Hiſpanienſi etiam uulnus accepit. ſi de meo iudicio quaeris, nollem: ſed tamen conſilium a primo reprehendendum, laudanda conſtantia. Tu uero quid es? Cn. Pompeij liberi primum patriam repetebant. eſto: fuerit haec cauſſa communis. repetebant praeterea deos penates patrios, aras, focos, larem ſuum familiarem, in quae tu inuaſeras. haec cum repeterent armis ij, quorum erant legibus: etſi in rebus iniquiſſimis quid poteſt eſſe aequi? tamen erat aequiſſimum contra Cn. Pompeij liberos Cn. Pompeij pugnare ſectorem. an, tu Narbone in menſa hoſpitum cum uomeres, Dolabella pro te in Hiſpania dimicaret? qui uero Narbone reditus? Etiam quaerebat, cur ego ex ipſo curſu tam ſubito reuertiſſem. expoſui nuper, P. C. cauſſam reditus mei. uolui, ſi poſſem, etiam ante Kal. Ian. prodeſſe reip. Nam, quod quaerebas, quo modo rediſſem: primum, luce, non tenebris: deinde, cum calceis, & toga, nullis nec gallicis, nec lacerna. At etiam adſpicis me, & quidem, ut uideris, iratus. nae tu iam mecum in gratiam redeas, ſi ſcias, quam me pudeat nequitiae tuae, cuius te ipſum non pudet. ex omnium omnibus flagitijs nullum turpius uidi, nullum audiui. qui magiſter equitum fuiſſe tibi uiderere, in proximum annum conſulatum peteres, uel potius rogares, per municipia, coloniasq. Galliae, a qua nos tum, cum conſulatus petebatur, non rogabatur, petere conſulatum ſolebamus, cum gallicis, & lacerna cucurriſti. At uidete leuitatem. cum hora diei decima fere ad Saxa rubra ueniſſet, delituit in quadam cauponula; atque ibi ſe occultans perpotauit ad ueſperum. inde ciſio celeriter ad urbem aduectus, domum uenit capite inuoluto. ianitor, quis tu? a Marco tabellarius. confeſtim ad eam, cuius cauſſa uenerat, deducitur, eiq. epiſtolam tranſdidit. quã cum illa legeret flens, (erat enim amatorie ſcripta: caput autem litterarum, ſibi cum illa mima poſthac nihil futurum, omnem ſe amorẽ abieciſſe illinc, atque in hanc tranſfudiſſe) cum mulier fleret uberius, homo miſericors ferre non potuit, caput aperuit, in collum inuaſit. o hominem nequam: (quid enim aliud dicam? magis proprie nihil poſſum dicere) ergo, ut te catamitum nec opinato cum oſtendiſſes, praeter ſpem mulier adſpiceret, iccirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbaſti? & domi quidem cauſſam amoris habuit, foris etiam turpiorem, ne L. Plancus praedes ſuos uenderet. Productus in concionem a tribuno pl. cum reſpondiſſes, te rei tuae cauſſa ueniſſe, populum etiam dicacem in te reddidiſti.

EXPLANATIO

EARVM *partium*} Caeſaris. AD *ipſas tuas partes*} partes enim tuae uere ſunt: quandoquidem opera tua natum, conflatum, ſuſceptum eſt ciuile bellum. PROPTER *libidines*} quae te in urbe retinebant. TESTAMENTO, *ut dicebas ipſe, filius,*} proba lectio, uitioſa tamen a Faerno iudicata. teſtamento filius, a ſermone Latino nihil habet alienum: teſtamenti filius, cur Faernus maluerit, aduerſante praeſertim eo, quo uſus eſt, uetere libro, ualde miror. amauit ille, ut opinor, perpetuitatem ſimilitudinis in caſibus. quod quam leue ſit, quantoq. momenti plus habeat Latinae linguae norma, iudicandum alijs relinquo, PRO *domo, pro hortis*,} Cn. Pompeij, ab haſta emptis. EGO *ad illum belli ciuilis cauſſam attuli*:} praeclara inductio, Caeſari ſua merita exprobantis Antonij: quae tamen tota ad ipſius Antonij dedecus redundat. TABVLA} qua proſcripſit Antonius res ſuas; ut, auctione facta, ſolueret Caeſari, quod debebat. IS, *qui auctionaretur*,} ipſe Antonius. HEREDES *L. Rubrij*} repetentes ab Antonio bona Rubrij, quae per fraudem tamquam heres occupauerat. DECRETO *Caeſaris*} apud quem de auctione illa queſti erant; cum dicerent, uelle nonnulla Antonium uendere pro ſuis, quae ſua non eſſent, ſed ad ipſos tamquam L. Rubrij ueros heredes attinerent. IN *Hiſpaniam*} contra Pompeij liberos, quos ad Mundam dubia pugna uicit. NE *tum quidem ſequeris.*} in Africam ſecutus non eras. eſto. ſalutem ſecutus eſſes in Hiſpaniam. ne hoc quidem facis. RVDEM} indicem libertatis uirgam impoſitam: qua donati gladiatores, pugnare amplius non cogebantur. ea uero donabantur, qui ſaepe iam praeclare pugnaſſent. Mordet igitur Antonium, qui, tamquam bonus gladiator accepta rude ſibi iam non eſſe pugnandum pro Caeſare conſtitueret. IN *ſuis partibus*,} in partibus Caeſaris, quas contra Pompeium ſecutus erat. IDEST, *in ſuis fortunis*,} ſuas fortunas omnes a ciuili bello petebat. TAM *timidus*} qui Caeſarem nec in Africam, nec in Hiſpaniam, niſi ſero admodum, ſequi uoluerit. quamquam in Hiſpaniam non peruenit, ſed Narbone conſtitit, indeq. non multo poſt Romam redijt. infra. TVTO,} quod a latronibus, aut a Pompeianis ſibi in itinere timeret. VT *ait*,} ſignificat excuſationem illam Antonij, quod in Hiſpaniam non perueniſſet, falſam, & commenticiam fuiſſe: nam reuera in Hiſpaniam ire noluiſſe. Vt ait: ut ipſe commentus eſt. NOLLEM:} nollem, affuiſſet, pugnauit enim contra remp. A. PRIMO} quod pro Caeſare maluerit, quam pro rep. dimicare. CON-

STANTIA.} qui, quam ſemel cauſſam ſuſceperat, eam defenderit uſque ad extremum. ita uitium aliquā tamen laude corrigitur. Antonius autem dupliciter peccat, primum in cauſſa ſuſcipienda, deinde in eadem deſerenda. CALCEIS,} calcei, forenſe pedum indumentum: ſoleae, domeſticum. GALLICIS,} caſtrenſe pedum calciamentum. LACERNA.} humiliorum, quibus toga deeſſet, veſtis. Cicero ad Att. lib. IV. Suetonius in Auguſto. CISIO} vehiculi genere celerrimo, duarum rotarum. AD *eam*,} ad uxorem Fuluiam. TE *catamitum*} impudicum. Feſtus: Catamitum pro Ganimede, Iouis concubino, accipiebant. L. PLANCVS} ad quem ſunt Ciceronis epiſtolae lib. x. fam. PRAEDES *ſuos uenderet*.} ne Plancus, cui uidetur Caeſar in Hiſpaniam proficiſcens hoc mandaſſe, ut, ſi Antonius intra dies illos, quos ei ad ſoluendum prorogauerat, non ſoluiſſet, bona praedum uenderet. Veteres libri, Tuos, mendoſe: niſi ſi pro, Habuit, ſupra legatur, Habuiſti. ſed mutatio minor, ſi, Tuos, conuertatur in, Suos. DICACEM} ex ambiguo ſenſu illorum uerborum Rei tuae cauſſa: quod referri etiam ad concubitum poteſt.

ORATIO

SED nimis multa de nugis. ad maiora ueniamus. Caeſari ex Hiſpania redeunti obuiam longiſſime proceſſiſti: celeriter iſti, rediſti, ut cognoſceret te ſi minus fortem, attamen ſtrenuum. factus es ei rurſus neſcio quo modo familiaris. habebat hoc omnino Caeſar: quem plane perditum aere alieno, egentemque, ſi eundem nequam hominem, audacemq. cognouerat, hunc in familiaritatem libentiſſime recipiebat. his igitur rebus praeclare commendatus, iuſſus eſt renunciari conſul, & quidem cum ipſo. nihil queror de Dolabella, qui tum eſt impulſus, inductus, eluſus. qua in re quanta fuerit utriuſque ueſtrum perfidia in Dolabellam, quis ignorat? ille induxit, ut peteret: promiſſum, & receptum interuertit, ad ſeq. tranſtulit, tu eius perfidiae uoluntatem tuam adſcripſiſti. Veniunt Kal. Ian. cogimur in ſenatum: inuectus eſt copioſius multo in iſtum, & paratius Dolabella, quam nunc ego. hic autem iratus quae dixit, dij boni? primum, cum Caeſar oſtendiſſet, ſe prius, quam proficiſceretur, Dolabellam conſulem eſſe iuſſurum: quem negant regem, qui & faceret ſemper eiuſmodi aliquid, & diceret: ſed cum Caeſar ita dixiſſet, tum hic bonus augur eo ſe ſacerdotio praeditum eſſe dixit, ut comitia auſpicijs uel impedire, uel uitiare poſſet: idq. ſe facturum eſſe aſſeuerauit. in quo primum incredibilem ſtupiditatem hominis cognoſcite. quid enim? iſtuc, quod te ſacerdotij iure facere poſſe dixiſti; ſi augur non eſſes, & conſul eſſes, minus facere potuiſſes? uide, ne etiam facilius: nos enim nunciationem ſolum habemus, conſules, & reliqui magiſtratus etiam ſpectionem. eſto hoc imperite: (nec enim ab homine numquam ſobrio poſtulanda prudentia) ſed uidete impudentiam. multis ante menſibus in ſenatu dixit, ſe Dolabellae comitia aut prohibiturum auſpicijs, aut id facturum eſſe, quod fecit. quiſquam ne diuinare poteſt, quid uitij in auſpicijs futurum ſit, niſi qui de caelo ſeruare conſtituit? quod neque licet comitijs per leges; &, ſi quis ſeruauit, non habitis comitijs, ſed, prius, quam habeantur, debet nunciare. uerum implicata inſcitia impudentia eſt: nec ſcit, quod augurem; nec facit, quod pudentem decet. Atque ex illo die recordamini eius uſque ad idus Mart. conſulatum. quis umquam apparitor tam humilis, tam abiectus? nihil ipſe poterat: omnia rogabat: caput in aduerſam lecticam inſerens, beneficia, quae uenderet, a collega petebat. ecce Dolabellae comitiorum dies: ſortitio praerogatiuae: quieſcit. renunciatur: tacet. prima claſſis uocatur: renunciatur. deinde, ita ut aſſolet, ſuffragia. tum ſecunda claſſis. quae omnia ſunt citius facta, quam dixi. confecto negotio bonus augur, (Laelium diceres) Alio die, *inquit. o impudentiam ſingularem. quid uideras? quid ſenſeras? quid audieras? nec enim te de caelo ſeruaſſe dixiſti, neque hodie dicis. igitur obuenit uitium, quod tu iam Kal. Ian. futurum eſſe prouideras, & tanto ante praedixeras. ergo hercule magna, ut ſpero, tua potius, quam reip. calamitate, ementitus ex auſpicia, obſtrinxiſti religione populum R. augur auguri, conſul conſuli obnunciaſti. nolo plura; ne acta Dolabellae uidear conuellere: quae, neceſſe eſt aliquando ad noſtrum collegium deferantur. ſed arrogantiam hominis inſolentiamq. cognoſcite. Quam diu tu uoles, uitioſus conſul Dolabella: rurſus, cum uoles, ſaluis auſpicijs creatus. ſi nihil eſt, cum augur his uerbis nunciat, quibus tu nunciaſti: confitere, te, cum,* Alio die, *dixeris, ſobrium non fuiſſe; ſin eſt aliqua uis in iſtis uerbis; ea quae ſit, augur a collega requiro. Sed, ne forte ex multis rebus geſtis M. Antonij rem unam pulcherrimam tranſiliat oratio; ad Lupercalia ueniamus.*

EXPLANATIO

PROFICISCERETVR,} ad bellum Parthicum. VT *comitia auſpicijs uel impedire, uel uitiare poſſet*:} impedire, ne fierent: uitiare, iam facta. NOS *enim*} qui augures ſumus. NVNCIATIONEM *ſolum labemus*,} nunciant augures, & impediunt, ſi vel tonantem Iouem audierint, vel fulgentem viderint: ſpectionem autem non habent, ideſt, de caelo non ſeruant: ea enim ſpectio eſt. at magiſtratus & nunciationem habent, ut augures; & ſpectionem, qua augures carent. lib. III. de leg. Reliqui magiſtratus, auſpicium iudiciumq. habento. AVT *id facturum eſſe quod fecit*.} uitiaturū, poſteaquam facta eſſent. infra: Confecto negotio, bonus augur, Alio die, inquit. DIVINARE *poteſt*, ſi diuinare nemo poteſt, quid uitij futurum ſit in auſpiciis: cur tu multis ante menſibus dixiſti, aut prohibiturum te auſpiciis Dolabellae comitia, ne fierent, aut facta infirmaturum: quod feciſti. NISI *qui de caelo ſeruare conſtituit?*} qui enim magiſtratus de caelo ſeruare conſtituerat, ut impedimento eſſet, quo minus

lex

lex aliqua ferretur: (nam comitijs magiſtratuum ſeruare de caelo leges uetabant, aut ita concedebant, ſi prius quam comitia haberentur, non ubi habita iam eſſent, is, qui de caelo ſeruauerat, obnunciaret) poterat praedicere, aut proſcribere, uel multis ante diebus, & quo die, & per quot dies de caelo ſeruaturus eſſet. quo diuinare uidebatur, fore uitium in auſpicijs: ita legem eo die, uel per eos dies ferri non poſſe. Hac diuinatione uſus eſt Milo tribunus pl. cum impedire uellet aedilicia comitia. proſcripſit enim, ſe per omnes dies comitiales de caelo ſeruaturum. ep.3. lib.IV. ad Att. QVOD *neque comitijs licet per leges:*} comitia magiſtratuum ſignificat. nam & legum comitia dicebantur. conſules, ubi comitia creandis magiſtratibus habere uellent, cauebunt ab hoc genere impedimenti, propoſito edicto, ne quis per eos dies auſpicari uellet, Gellius lib.XIII. PRIVSQVAM *habeantur, debet nunciare.*} quod Milonem feciſſe, eadem illa docet epiſtola. COMITIORVM *dies*} quae Caeſar conſul, ut ſibi Dolabellam ſurrogaret, ante idus Mart. habuit. nam idibus Mart. occiſus eſt. SORTITIO *praerogatiuae:*} centuriae, quae, ut ait Cicero de Diuinatione, omen quoddam erat comitiorum. qui enim illam tuliſſet, ei ceterae centuriae magiſtratum deferebant. QVIESCIT.} ſilet Antonius: non impedit comitia. RENVNCIATVR:} conſul Dolabella, praerogatiuae ſuffragijs. PRIMA *claſſis uocatur:*} quinque claſsibus diſtributus populus Romanus in campum Martium ad comitia ueniebat. quot autem centuriae ſingulis eſſent in claſſibus, Liuius & Dionyſius docent: hic autem exponere, quaeq. illi ſcripta reliquerunt, recitare, noſtri inſtituti non eſt. DEINDE, *ut aſſolet, ſuffragia.*} ſuſpicor, hoc poſt ea, quae proxime ſequuntur, uerba transferri oportere: ut legatur hoc modo: Tum ſecunda claſsis. deinde, ut aſſolet, ſuffragia. ideſt, reliquae claſſes, ut aſſolet, aut ſaltem tertia uocatur. fere enim ultra tertiam, neceſſaria ſuffragatio non erat. CITIVS *facta, quam dixi.*} populi ſtudium erga Dolabellam declarat. ALIO *die*} uerba auguris comitia uitiantis. lib.2. de leg. Quid maius, quam poſſe a ſummis imperijs, & ſummis poteſtatibus comitia tollere? concilia uel inſtituta dimittere, uel habita reſcindere? quid grauius, quam rem ſuſceptam dirimi, ſi augur, Alio die, dixerit? QVID *uideras? quid ſenſeras? quid audieras?*} tamquam augur, ut uitiare comitia poſſes? NEC *enim te de caelo ſeruaſſe dixiſti,*} tamquam conſulem. & ſi ſeruaſſes, non habitis comitijs, ſed priuſquam haberentur, nunciare debuiſti. PROVIDERAS,} ſupra: Quiſquam ne diuinare poteſt, quid uitij in auſpicijs futurum ſit, niſi qui de caelo ſeruare conſtituit? At tu de caelo te non ſeruaſſe confiteris: quo modo igitur diuinaſti, & auſpiciorum uitium tanto ante prouidiſti? EMENTITVS *es auſpicia,*} nihil enim uideras nihil ſenſeras, nihil audieras. OBSTRINXISTI *religione populum Romanum,*} te enim obnunciante, conſulem facere Dolabellam non potuit. cum uero fecerit & Dolabella tamquam conſul agat, religione quadam teneri uidetur, ſed, ut ſpero, tua potius, quam reip. calamitate: tu enim auſpicia ementitus es. AVGVR *auguri, conſul conſuli obnunciaſti.*} Caeſari, qui augur & conſul erat. NE *acta Dolabellae uideas conuellere:*} conuelluntur enim, & infirmantur, cum eum dico tua obnunciatione uitiorum conſulem eſſe factum. AD *noſtrum collegium*} ut nos augures, rata ne ſint, an infirma Dolabellae conſulis acta, iudicemus. quid enim de tua illa obnunciatione ſtatuendum nobis ſit, ualere ſcilicet debeat necne, conſiderabimus. RVRSVS, *cum uoles, ſaluis auſpicijs creatus.*} reconciliatus enim poſt Caeſaris interitum Dolabellae Antonius ut collegam ſuum, uerumq. conſulem, non ut ſua obnunciatione vitioſum, complexus eſt. Phil.I. collegam tuum depoſitis inimicitijs, oblitus auſpiciorum a te ipſo augure populo Romano nunciatorum, illo primum die collegam tibi eſſe uoluiſti. SI *nihil eſt,*} probare ſtudet, aut numquam vitioſum, aut vitioſum ſemper eſſe conſulem Dolabellam: cum Antonius, dum ei fuit inimicus, uitioſum eſſe reconciliatus, non eſſe vitioſum dixerit. CONFITERE,} ſaluis auſpicijs creatum eſſe conſulem Dolabellam. EA *quae ſit,*} dicturus fuit, ergo vitioſus conſul Dolabella: ſed orationem alio conuertit, ut unum vexet Antonium, Dolabellae parcat. AVGVR *a collega requiro.*} inſcitiam notat Antonij: putat enim eum, quae ſit uis in illis uerbis, ignorare. AD *Lupercalia ueniamus.*} celebritas in honorem Panis, XV. Kal. Mart. Luperci autem nudi per urbem currebant: inter quos Antonius conſul magno ſuo dedecore, eſſe uoluit.

O R A T I O.

NON diſſimulat, P. C. apparet eſſe commotum: ſudat: pallet. quidlibet, modo ne nauſeet, faciat: quod in porticu Minucia fecit. quae poteſt eſſe turpitudinis tantae defenſio? cupio audire: ut uideam, ubi rhetoris tanta merces, ubi campus Leontinus appareat. Sedebat in Roſtris collega tuus amictus toga purpurea, in ſella aurea, coronatus: adſcendis: accedis ad ſellam: ita eras Lupercus, ut te eſſe conſulem meminiſſe deberes. diadema oſtendis: gemitus toto foro. unde diadema? non enim abiectum ſuſtuleras, ſed attuleras domo meditatum, & cogitatum ſcelus. tu diadema imponebas cum plangore populi, ille cum plauſu reijciebat. tu ergo unus, ſcelerate, inuentus es, qui, cum auctor regni eſſes, eum, quem collegam habebas, dominum habere uelles; idem tentares, quid populus R. ferre, & pati poſſet. at etiam miſericordiam captabas: ſupplex te ad pedes abijciebas: quid petens? ut ſeruires? tibi uni peteres, qui ita a puero uixeras, ut omnia paterere, ut facile ſeruires: a nobis populoq. R. mandatum id certe non habebas. o praeclaram illam eloquentiam tuam, cum es nudus concionatus. quid hoc turpius? quid foedius? quid ſupplicijs omnibus dignius? num exſpectas, dum te ſtimulis fodiam? haec te, ſi ullam partem habes ſenſus, lacerat, haec cruentat oratio. uereor, ne imminuam ſummorum uirorum gloriam: dicam tamen dolore commotus. quid indignius, quam uiuere eum, qui impoſuerit diadema, cum omnes fateantur iure interfectum eſſe, qui abiecerit?

EXPLANATIO

IN *porticu Minucia.* } in qua uomuit, cum concionaretur. ſupra. TVRPITVDINIS *tantae* } cum Lupercus diadema Caeſari, quod regum inſigne erat, imponere conatus es. SEDEBAT *in Roſtris collegatuus,* } ut honore frueretur, a ſenatu decreto. nam Lupercos, vt ait Suetonius, ei tamquam deo ſenatus decreuerat. AMICTVS *toga purpurea, in ſella aurea;* } hoc primum die Caeſar cum veſte purpurea proceſsit, & in ſella aurea ſedit: eoq. die immolanti ſignificata mors eſt. ea de re Ciceronis haec exſtant verba lib. I. de Diuin Quod ne dubitare poſsimus, maximo eſt argumento, quod paullo ante interitum Caeſaris contigit. qui cum immolaret illo die, quo primum in ſella aurea ſedit, & cum purpurea veſte proceſſit, in extis bouis opimi cor non fuit. CORONATVS laurea corona, qua, propter caluitium, libenter vtebatur. Suetonius. ITA *eras Lupercus,* } vt Lupercus inſane aliquid committere poteras, yt conſul certe non debebas DIADEMA *oſtendis:* } Plutarchus, Appianus, Dio. VT *ſeruires?* } ideſt, vt ille ſibi Diadema imponi pateretur, & rex eſſe uellet, vnique ſeruirent ciues vniuerſi. NVDVS } Lupercus concionem habuit. SVMMORVM *uirorum gloriam:* } cum Caeſarem, qui diadema reiecit, occiderint, Antonio, qui impoſuit, pepercerint.

ORATIO

AT etiam inſcribi iuſſit in faſtis ad Lupercalia, C. Caeſari, dictatori perpetuo, M. Antonium, conſulem, populi iuſſu regnum detuliſſe, Caeſarem uti noluiſſe. iam iam minime miror te otium perturbare, non modo urbem odiſſe, ſed etiam lucem, cum perditiſſimis latronibus non ſolum de die, ſed etiam in diem uiuere. ubi enim tu in pace conſiſtes? qui locus tibi in legibus, & in iudicijs eſſe poteſt, quae tu, quantum in te fuit, dominatu regio ſuſtuliſti? ideo ne L. Tarquinius exactus, Spurij Caſſius, Melius, M. Manlius necati, ut multis poſt ſaeculis a M. Antonio, quod fas non eſt, rex Romae conſtitueretur? ſed ad auſpicia redeamus. De quibus rebus idibus Mart. fuit in ſenatu Caeſar acturus, quaero, tum tu quid egiſſes? audiebam equidem te paratum ueniſſe, quod me de ementitis auſpicijs, quibus tamen parere neceſſe erat, putares eſſe dicturum. ſuſtulit illum diem fortuna reip. num etiam tuum de auſpicijs iudicium interitus Caeſaris ſuſtulit? ſed incidi in id tempus, quod ijs rebus, in quas ingreſſa erat oratio, praeuertendum eſt. Quae tua fuga? quae formido illo praeclaro die? quae propter conſcientiam ſcelerum deſperatio uitae: cum ex illa fuga beneficio eorum, qui te, ſi ſanus eſſes, ſaluum eſſe uoluerunt, clam te domum recepiſti? o mea fruſtra ſemper ueriſſima auguria rerum futurarum. dicebam illis in Capitolio liberatoribus noſtris, cum me ad te ire uellent, ut ad defendendam remp. te adhortarer; quoad metueres, omnia te promiſſurum; ſimul ac timere deſiſſes, ſimilem te futurum tui. itaque, cum ceteri conſulares irent, redirent, in ſententia manſi, neque te illo die, neque poſtero uidi; neque ullam ſocietatem optimis ciuibus cum importuniſſimo hoſte foedere ullo confirmari poſſe credidi. poſt diem tertium ueni in aedem Telluris, & quidem inuitus, cum omnes aditus armati obſiderēt. qui tibi dies ille, M. Antoni, fuit? quamquam mihi ſubito inimicus exſtitiſti: tamen me tui miſeret, quod tibi inuideris: qui tu uir, dij immortales, & quantus fuiſſes, ſi illius diei mentem ſeruare potuiſſes. pacem haberemus, quae erat facta per obſidem, puerum nobilem, M. Bambalionis nepotem: quamquam te bonum timor faciebat, non diuturnus magiſter officij; improbum fecit ea, quae, dum timor abeſt, a te non diſcedit, audacia. etſi tum, cum optimum te putabant, me quidem diſſentiente, funeri tyranni, ſi illud funus fuit, ſceleratiſſime praefuiſti. tua illa pulchra laudatio, tua miſeratio, tua cohortatio. tu, tu, inquam, illas faces incendiſti, & eas, quibus ſemiuſtulatus ille eſt; & eas, quibus incenſa L. Bellieni domus deflagrauit. tu illos impetus perditorum, & ex maxima parte ſeruorum, quos nos ui, manuq. repulimus, in noſtras domos immiſiſti. idem tamen, quaſi fuligine abſterſa, reliquis diebus in Capitolio praeclara S. C. feciſti, ne qua poſt idus Mart. immunitatis tabula, ne ue cuius beneficij figeretur. meminiſti ipſe, de exſulibus, ſcis, de immunitate quid dixeris. optimum uero, quod Dictaturae nomen in perpetuum de rep. ſuſtuliſti. quo quidem facto tantum te cepiſſe odium regni uidebatur, ut eius omnem propter proximum dictatorem metum tolleres. conſtituta reſp. uidebatur alijs, mihi uero nullo modo, qui omnia, te gubernante, naufragia metuebam. num igitur me fefellit? aut num diutius ſui potuit eſſe diſſimilis? inſpectantibus uobis, toto Capitolio tabulae figebantur, neque ſolum ſingulis ueniebant immunitates, ſed etiam populis uniuerſis: ciuitas non iam ſigillatim, ſed prouincijs totis dabatur. itaque ſi haec manent, quae ſtante rep. manere non poſſunt: prouincias uniuerſas, P. C. perdidiſtis, neque uectigalia ſolum, ſed etiam imperium populi R. huius domeſticis nundinis diminutum eſt. Vbi eſt ſepties millies? quod eſt in tabulis, quae ſunt ad Opis? funeſtae illius quidem pecuniae, ſed tamen quae nos, ſi ijs, quorum erat, non redderetur, a tributis poſſet uindicare. tu autem quadringenties H-S, quod idibus Mart. debuiſti, quonam modo ante Kal. Apr. debere deſijſti?

EXPLANATIO

NON *ſolum de die, ſed etiam in diem* } de die, luce, palam, omnibus videntibus: in diem, rapto ſingulis diebus quod vtrumque turpiſsimum. CASSIVS, *Melius, M. Manlius* } de regno cogitantes.

tes. infra & Liuius, Dionyſius, alij. IN *ſenatu acturus*, } ut de Antonij obnunciatione quid ſentiret, ſenatus, audiret. PARATVM } ad reſpondendum. QVIBVS *tamen parere neceſſe erat*, } quia tu conſul eras: & quamquam ementita, ualere tamen uolebas. DICTVRVM. } ne conſulatu Dolabella priuaretur. SVSTVLIT *illum diem fortuna reip.* } quia Caeſar eſt interfectus: itaque de auſpicijs eo die agi non potuit. TVVM *de auſpicijs iudicium* } actionem illam de auſpicijs eo die ſuſtulit Caeſaris interitus: tu tamen de tuis ipſe auſpicijs iudicare potuiſti, & ſtatuere ementita fuiſſe, ſicuti fuerunt. SED *incidi in id tempus*, } facta mentione Caeſaris interitus, metum, fugamq. Antonij, qui abiectis conſularibus inſignibus, eo die latuit, recordatus eſt; & occaſionem inde ſumpſit finiendae auſpiciorum narrationis, in qua fortaſſe deeſſe iam oratio poterat, ut ad alia Antonij ſcelera tranſiret. SI *ſanus eſſes*, } ſi recte de rep. ſentires. POST *diem tertium ueni in aedem Telluris*, } uide in principio Phil. I. QVOD *tibi inuideris*. } quod te ipſe mutaueris. mutationem enim cupit inuidia. PVERVM *nobilem*, } filium tuum, nobilem illum quidem ex paterno genere, ſed matre natum M. Fadij Bambalionis, libertini hominis filia. M. BAMBALIONIS } hic eſt quem huius orationis initio Q. Fadium uocauit. utrobique igitur ſit idem praenomen, aut hic Q. aut ibi M. Bambalioni cognomen eſſe additum ab haeſitantia linguae & ſtupore cordis, dicit in Phil. 3. SI *illi dfunus fuit*, } Phil. I. uocat inſepultam ſepulturam. LAVDATIO, *miſeratio, cohortatio*. } laudauit Caeſarem: miſerationem in populo commouit: cohortatus eſt in extremo ut Caeſaris interfectores perſequerentur. ILLAS *faces* } cum quibus ſtatim plebs a funere ad domos Bruti, & Caſsij cucurrit. SEMIVSTVLATVS } non, dicit, combuſtus, ſed ſemiuſtulatus: ut eum rogo caruiſſe oſtendat. quaſi id ei qui tamquam tyrannus carere debuit honore ſepulturae, iure ac merito contigerit. ſic de Clodio, pro Milone: Tu P. Clodij cruentum cadauer eiecisti domo, tu in publicum eieciſti, tu ſpoliatum imaginibus, exſequijs, pompa, laudatione, infelicisſimis lignis ſemiuſtulatum, nocturnis canibus dilaniandum reliquiſti. IN *noſtras domos* } oratorie amplificat. non enim ad Ciceronis, aliorumue optimatum, ſed ad Bruti tantum, Caſsijq. domos, unde repulſa eſt, faces attulit illa multitudo. DE *exſulibus*, } cum unum a Caeſare reſtitutum, immunitates uero nullas datas, dixiſti. Phil. I. TOTO *Capitolio* } plurimae igitur. TABVLAE *figebantur*, } contra S. C. PROVINCIIS *totis* } in ep. ad Att. Antonius, accepta grandi pecunia fixit legem a dictatore comitijs latam, qua Siculi ciues Romani; cuius rei, uiuo illo mentio nulla. Phil. I. ciuitas data non ſolum ſingulis, ſed nationibus, & prouinciis uniuerſis a mortuo. NEQVE *uectigalia ſolum*, } ſublata immunitatibus infinitis. Phil. I. & in hac ſupra. QVOD *eſt in tabulis*, } a Caeſare ſcriptum. Phil. I. & 7. QVORVM *erat*, } erat eorum, qui pro Pompeio contra Caeſarem pugnarant. A. TRIBVTIS } non quae imponi ſolita eſſent (nam Paulli Aemilij praeda Macedonica populum Romanum tributo liberauerat, ut eſt apud Plinium & Plutarchum,) ſed quae iam neceſsitas exigeret. impoſita enim ſunt anno ſequenti, caeſis Panſa & Hirtio, ut ep. ult. lib. XII. fam. QVADRINGENTIES H-S } duodecies centena ſcutatorum millia. QVOD *idibus Mart. debuiſti*, } id quod ex feneratorum tabulis conſtat: idibus enim uſura ſoluebatur. Horat. Fenerator Alfius Omnem relegit idibus pecuniam.

ORATIO

QVID ego de commentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? ſunt ea quidem innumerabilia, quae a tuis emebantur, non inſciente te: ſed unum egregium de rege Deiotaro, populi R. amiciſſimo, decretum in Capitolio fixum: quo propoſito, nemo erat, qui in ipſo dolore riſum poſſet continere. quis enim cuiquam inimicior, quam Deiotaro Caeſar? aeque, atque huic ordini, ut equeſtri, ut Maſſilienſibus, ut omnibus, quibus remp. populi R. caram eſſe ſentiebat. igitur, a quo uiuo nec preſens, nec abſens quidquam aequi boni impetrauit, apud mortuum factus eſt gratioſus. compellarat hoſpitem preſens, computarat: pecuniam imperarat: in eius tetrarchia unum ex Graecis comitibus ſuis collocarat: Armeniam abſtulerat, a ſenatu datam. haec uiuus eripuit, reddit mortuus: at quibus uerbis? modo aequum ſibi uideri, modo non iniquum: mira uerborum complexio. at ille numquam (ſemper enim abſenti affui Deiotaro) quidquam ſibi, quod nos pro illo poſtularemus, aequum dixit uideri. ſyngrapha H-S centies per legatos, uiros bonos, ſed timidos, & imperitos, ſine Sexti, ſine reliquorum hoſpitum regis ſententia, facta in Gynaeceo. quo in loco plurimae res uenierunt, & ueneunt. qua ex ſyngrapha quid ſis acturus, meditere, cenſeo: rex enim ipſe ſua ſponte, nullis commentarijs Caeſaris, ſimul atque audiuit eius interitum, ſuo Marte res ſuas recuperauit. ſciebat homo ſapiens, ius ſemper hoc fuiſſe, ut, quae tyranni eripuiſſent, ea, tyrannis interfectis, ij, quibus erepta eſſent, recuperarent. nemo igitur iureconſultus, ne iſte quidem, qui tibi uni eſt iureconſultus, per quem haec agis, ex iſta ſyngrapha deberi dicit pro ijs rebus, quae erant ante ſyngrapham recuperatae. non enim a te emit, ſed prius, quam tu ſuum ſibi uenderes, ipſe poſſedit. ille uir fuit nos quidem contemnendi, qui auctorem odimus, acta defendimus.

EXPLANATIO

QVAE *a tuis emebantur*, } pro, de tuis. uendebat enim, non emebat Antonij uxor Fuluia: quam praecipue Cicero ſignificat; ut ſupra bis, & Phil. 3. EGREGIVM } ironia. DE DEIOTARO, } cui tetrarchiam, & Armeniam, quas ei Caeſar, quia Pompeium in bello ſecutus erat, ademerat, Antonius tamquam ex commentarijs Caeſaris, lege reſtituit. In ep. ad Att. Quid? Deiotari cauſſa

non

non ſimilis? dignus ille quidem omni regno, ſed non per Fuluiam. COMPELLARAT} de pecunia Caeſar Deiotarum, cum eius domi eſſet, Pharnace deuicto Romam reuertens. COMPVTARAT:} non abeſt mendi ſuſpicio. H-S CENTIES} trecenta ſcutatorum millia. IN *gynaeceo*.} ideſt, cum Fuluia. nam gynaeceum locus erat in aedibus, ubi mulieres habitabant. NE *iſte quidem*,} fortaſſe Sex. Clodius ſcriba, quem ab exſulio reduxerat. PER *quem haec agis*,} interfuiſſe uidetur Sex. Clodius, cum Fuluia uenderet. AVCTOREM *odimus, acta defendimus*.} Phil. 13. Nam quid ego de proximo dicam? cuius acta defendimus, auctorem ipſum iure caeſum fatemur. Caeſarem dicit: & auctorem, accepit, pro, actorem, ut Salluſtius quoque in Catil. Tametſi haud quaquam par gloria ſequatur ſcriptorem, & auctorem rerum.

ORATIO

QVID ego de commentarijs infinitis, quid de innumerabilius chirographis loquar? quorum etiam imitatores ſunt, qui ea, tamquam gladiatorum libellos, palam uenditent. itaque tanti acerui num morum apud iſtum conſtruuntur, ut iam appendantur, non numerentur pecuniae. At quam caeca auaritia eſt. nuper fixa tabula eſt, qua ciuitates locupletiſſimae Cretenſium uectigalibus liberantur: ſtatuiturque, ne poſt M. Brutum proconſulem ſit Creta prouincia. tu mentis compos? tu non conſtringendus? an Caeſaris decreto Creta poſt M. Bruti deceſſum potuit liberari, cum Creta nihil ad Brutum Caeſare uiuo pertineret? at huius uenditione decreti (ne nihil actum putetis) prouinciam Cretam perdidiſtis. omnino nemo ullius rei fuit emptor, cui defuerit hic uenditor. Et de exſulibus legem, quam fixiſti, Caeſar tulit? nullius inſector calamitatem: tantum queror, primum eorum reditus inquinatos, quorum cauſſam Caeſar diſſimilem iudicauit: deinde neſcio, cur non reliquis idem tribuas. neque enim plus, quam tres, aut quattuor, reliqui ſunt, qui ſimili in calamitate ſunt. cur tua miſericordia ſimili non fruuntur? cur eos habes in loco patrui? de quo ferre, cum de reliquis ferres, noluiſti: quem etiam ad cenſuram petendam impuliſti; eamq. petitionem comparaſti, quae & riſus hominum, & querellas moueret. cur autem ea comitia non habuiſti? an quia tribunus pl. ſiniſtrum fulmen nunciabat? cum tua quid intereſt, nulla auſpicia ſunt; cum tuorum, tum fis religioſus. quid? eundem in ſeptemuiratu non ne deſtituiſti? interuenit enim. cum metuiſti, credo, ne ſaluo capite negare non poſſes. omnibus eum contumelijs oneraſti, quem patris loco, ſi ulla in te pietas eſſet, colere debebas. filiam eius, ſororē tuam, eieciſti, alia condicione quaeſita, & ante perſpecta. non eſt ſatis: probri inſimulaſti pudiciſſimam feminam. quid eſt, quod addi poſſit? contentus eo non fuiſti: frequentiſſimo ſenatu Kalendis Ian. ſedente patruo, hanc tibi eſſe cum Dolabella cauſſam odij dicere auſus es, quod ab eo ſorori, & uxori tuae ſtuprum eſſe oblatum comperiſſes. quis interpretari poteſt, impudentior ne, qui in ſenatu; an improbior, qui in Dolabellam; an impurior, qui patre audiente; an crudelior, qui in illam miſeram tam ſpurce, tam impie dixeris? ſed ad chirographa redeamus. Quae tua fuit cognitio? acta enim Caeſaris pacis cauſſa confirmata ſunt a ſenatu, quae quidem Caeſar egiſſet, non ea, quae Caeſarem egiſſe dixiſſet Antonius. unde iſta erumpunt? quo auctore proferuntur? ſi ſunt falſa, cur probantur? ſi uera, cur ueneunt? at ſic placuerat, ut ex Kalendis Iun. de Caeſaris actis cū conſilio cognoſceretis. quod fuit conſilium? quem umquam cōuocaſti? quas Kalendas Iun. exſpectaſti? an eas, ad quas te, peragratis ueteranorum colonijs, ſtipatum armis retuliſti? o praeclaram illam percurſationem tuam menſe Aprili, atque Maio, tum, cum etiam Capuam coloniam deducere conatus es. quemadmodum illinc abieris, uel potius paene non abieris, ſcimus. cui tu urbi minitaris, utinam conere, ut aliquando illud, Paene, tollatur.

EXPLANATIO

GLADIATORVM} qui pugnaturi ſint, cum aliquis populo munus det. LIBERANTVR;} Faernus ex uno antiquo libro addit, Vectigalibus: Ferrarius abeſſe dicit ab ijs, quibus utebatur, omnibus libris: & inducendum cenſuit, adductis e Cicerone tribus, aut quattuor teſtimonijs, in quibus, liberare, ſine, uectigalibus, ponitur: ut gloſſema eſſe potuerit. quod mihi quidem uidetur. POST *M. Brutum proconſulem*} cui poſt interitum Caeſaris decreta fuerat a ſenatu: quod Phil. 1. diximus. POST *M. Bruti deceſſum*} cum Caeſar ante Bruti deceſſum perijſſet, nihil autem, eo uiuo, ad Brutum Creta pertineret. Deceſſum, quia deceſſerat ab urbe, ut iret in prouinciam. Sic Coelius ep. 1. lib. IIX. Quod mihi decedens mandaſti. DE *exſulibus legem, quam fixiſti, Caeſar tulit?*} de hac Antonij audacia ita ſaepe iam dixi, ut lectori toties iteratam narrationem faſtidio fore putem. NVLLIVS} tua lege reſtituti. INQVINATOS,} quia improbis a te reſtitutis, omnium, qua redierint, ſimilis cauſſa uidebitur; cum Caeſar diſsimilem iudicaſſet, qui non omnes reſtituendos cenſuerit. IN *loco patrui?*} C. Antonij, qui exſulabat, de maieſtate, & de ui damnatus. quod oſtendimus interrogatione in Vatinium. RISVS *hominum, & querellas*} cum eum non modo abſentem, ſed etiam exſulem petere cenſuram uolueris. Riſus ob nouitatem: querellas, ob talem uirum, patruum tuum, a te deluſum. SINISTRVM *fulmen nunciabat?*} ut augur, non ut magiſtratus: nam ad magiſtratum ſpectio tantum, ideſt, ſeruare de caelo, quod ſupra docui, pertinebat. IN *ſeptemuiratu*} cum diuidendo militibus agro Campano, & Leontino ſeptemuiros, omiſſo patruo, praefeciſti. Phil. 6. 8. INTERVENIT *enim*.} addendum poſt uerbum, Nunciabat? ut ſit ordo: interuenit ſiniſtrum fulmen, quod tribunus pl. ad impedienda comitia nunciauit.

ciauit. De diuin. lib. 2. Fulmen ſiniſtrum auſpicium optimum habemus ad omnes res, praeterquam ad comitia. METVISTI, *credo*, } non metuiſti: & ei ſeptemuiratum negaſti. EIECISTI, } poſtea Fuluiam duxit uxorem. ad quam uerba pertinent, quae ſequuntur. ALIA *condicione quaeſita, & ante perſpecta.* } ambigua ſignificatio: unde nobis elicienda ueritas eſt. Ex ipſis enim uerbis hoc uidetur effici poſſe: alia tibi coniuge per condicionem quaeſita, & ante perſpecta. ſed, ut arbitror, aliud eſt, quo Cicero ſpectauerit: quod quale ſit, oſtendam. Inuenio apud ueteres uſurpari ſolitum hoc loquendi genus, condiciones quaerere, de ijs, qui mulieres ad concubitũ appetentes, prius uel ipſi, uel per amicos inſpiciebant quales eſſent, num candor in corpore, num laeuitas, num ſucciplenae, denique num appetentis libidini reſponderent, ut eas ne acciperent, aut admitterent, niſi prius hoc tamquam experimentum cepiſſent. id ut dixi uocabant, condiciones quaerere. itaque exprobrauit Antonius Auguſto id, quod Suetonius litteris prodidit, condiciones quaeſitas per amicos, qui matres familias, & adultas uirgines denudarent, atque perſpicerent, tamquam Thoranio mangone uendente. Et, quod apud eundem Suetonium ſcriptum eſt Caeſar ad retinẽdam Põpeij neceſsitudinem, ac uoluntatem, Octauiam, ſororis ſuae nepotem, condicione ei detulit: facta ſcilicet inſpiciendi poteſtate, ut niſi probatã, non acciperet. Arnobius quoque, ſcriptor in primis eruditus & reconditarum rerum notitia refertus, lib. IV. aduerſus gentes, Dei uxores, inquit, ducunt condicionibus ante quaeſitis. Sic de Fauſtina quaerente ſibi condiciones in uiris, ut cum ijs, quorum condiciones probaſſet, concumberet, dixit Capitolinus in Antonino Philos. multi ferunt, Commodum omnino ex adulterio natum: Siquidem Fauſtinam, ſatis conſtet, apud Caietam condiciones ſibi & nauticas, & gladiatorias elegiſſe. Et Lampridius in Heliogabalo: Romae denique nihil egit aliud, niſi ut emiſſarios haberet, qui ei bene uaſatos (ſic enim lego, non, naſatos) perquirerent, eósq. ad aulam perducerent, ut eorum condicionibus frui poſſet. Nec multo poſt: Lauacrum publicum in aedibus aulicis fecit, ſimul & palam populo exhibuit, ut ex eo condiciones bene uaſatorum hominum colligeret. Nec alio ſenſu accipiendum illud pro Coelio: Habes hortos ad Tiberim: ac diligenter eo loco praeparaſti, quo omnis iuuentus natandi cauſſa venit. hinc licet condiciones quotidie legas. Quibus adductus exemplis, Quaeſita, & Perſpecta, ad condicionem malo, quam ad mulierem referre: vt ſit: quaeſiuiſti, & ante perſpexiſti aliam condicionem, non contentus ea, quam in ſorore tua iam perſpexeras. Iam enim conſtat, condicionem eſſe partem corporis, quam uel in muliere uir, vel in viro mulier, explendae libidinis cauſſa quaerit, & qua inuenta fuitur. SEDENTE *patruo*, } hic mihi, quod aiunt, tenebrae ſunt. non enim uideo, quo modo C. Antonius Kalendis Ian uiuo Caeſare in ſenatu eſſe potuerit: cum eum poſt Caeſaris interitum, ideſt, poſt latam ab Antonio de exſulibus legem, exſulare, ex ijs uerbis intelligatur: Cur eos habes in loco patrui? de quo ferre, cum de reliquis ferres, noluiſti. QVAE *tua fuit cognitio*? } cur tu noua Caſaris acta profers? ad te non pertinet iſta cognitio. cum conſilio ſenatorum cognoſci oportebat. id enim placuerat, CVM *etiam Capuam coloniam deducere conatus es.* } quo tamen deducere non liceret, cum eo deducta iam eſſet lege Iulia. QVEMADMODVM *illinc abieris*, } a Campanis reiectus, nouam coloniam recuſantibus. PAENE *non abieris*, } ſcimus enim, parum abfuiſſe, quin occidereris. VT *aliquando illud, paene, tollatur.* } paene occiſus es: vtinam reuera occidaris, & illud, paene, tollatur.

ORATIO

AT quam nobilis tua illa peregrinatio? quid prandiorum apparatus? quid furioſam uinolentiam tuam proferam? tua iſta detrimenta ſunt, illa noſtra. agrum Campanum, qui cum de uectigalibus eximebatur, ut militibus daretur, tamen infligi magnum reip. uulnus putabamus: hunc tu compranſoribus tuis, & colluſoribus diuidebas. mimos dico, & mimas, P. C. in agro Campano collocatos. Quid iam querar de agro Leontino? quoniam quidem hae quondam arationes in populi Romani patrimonio grandiferae, & fructuoſae ferebantur. medico tria millia iugerum, quaſi te ſanaſſet: rhetori duo, quaſi diſertum facere potuiſſet. ſed ad iter, Italiamq. redeamus. Deduxiſti coloniam Caſilinum, quo Caeſar ante deduxerat. conſuluiſti me per litteras, de Capua tu quidem, ſed idem de Caſilino reſpondiſſem, poſſes ne, ubi colonia eſſet, eo coloniam nouam iure deducere. negaui, in eam coloniam, quae eſſet auſpicato deducta, dum eſſet incolumis, coloniam nouam iure deduci: colonos nouos adſcribi poſſe, reſcripſi. tu autem, inſolentia elatus, omni auſpiciorum iure turbato, Caſilinum coloniam deduxiſti, quo erat paucis annis ante deducta: ut uexillum tolleres, & aratrum circumduceres: cuius quidem uomere portam Capuae paene perſtrinxiſti, ut florentis coloniae territorium minueretur. Ab hac religionum perturbatione aduolas in M. Varronis, ſanctiſſimi, atque integerrimi uiri, fundum Caſinatem: quo iure? quo ore? eodem, inquies, quo in heredum L. Rubrij, quo in heredum L. Turſelij praedia, quo in reliquas innumerbiles poſſeſſiones. & ſi ab haſta, ualeat haſta, ualeant tabulae, modo Caeſaris, non tuae, quibus debuiſti, non quibus tute te liberauiſti. Varronis quidem Caſinatem fundum quis ueniſſe dicit? quis haſtam iſtius uenditionis uidit? quis uocem praeconis audiuit? miſiſſe te dicis Alexandriam, qui emeret a Caeſare. ipſum enim exſpectare magnum fuit. quis uero audiuit umquam, (nullius autem ſalus curae pluribus fuit) de fortunis Varronis rem ullam eſſe detractam? quid, ſi etiam ſcripſit ad te Caeſar, ut redderes: quid ſatis poteſt dici de tanta impudentia? remoue gladios parumper illos, quos uidemus: iam intelliges aliam cauſſam eſſe haſtae Caeſaris, aliam confidentiae, & temeritatis tuae. non enim te dominus modo illis ſedibus, ſed quiuis amicus, uicinus, hoſpes, procurator arcebit. At quam multos dies in ea uilla turpiſſime es perbacchatus? ab hora tertia bibebatur, ludebatur, uomebatur. o tecta ipſa miſera, quam diſpari domino: quam quam quo modo iſte dominus? ſed tamen quam a di-

ſpari

,, *ſpari tenebantur. ſtudiorum enim ſuorum M. Varro uoluit eſſe illud, non libidinum, diuerſorium. quae in illa uilla ante dicebantur? quae cogitabantur? quae litteris mandabantur? iura populi R. monumenta maiorum, omnis ſapiētiae ratio, omnisq. doctrinae. at uero, te inquilino, (non enim, domino) perſonabant omnia uocibus ebriorum; natabant pauimenta uino; madebant parietes; ingenui pueri cum meritorijs, ſcorta inter matresfamilias uerſabantur. Caſino ſalutatū ueniebant, Aquino, Interamna: admiſſus eſt nemo: iure id quidem: in homine enim turpiſſimo obſoleſcebant dignitatis inſignia. cum inde Romam proficiſcens ad Aquinum accederet, obuiam ei proceſſit, ut eſt frequens municipium, magna ſane multitudo. at iſte operta lectica latus eſt per opidum, ut mortuus. ſtulte Aquinates: ſed tamen in uia habitabant: quid Anagnini? qui cum eſſent deuij, obuiam ei deſcenderunt, ut iſtum, tamquam ſi eſſet, conſulem ſalutarent. incredibile dictu: ſed tamē inter omnes conſtabat, neminem eſſe reſalutatum, praeſertim cum duos ſecum Anagninos haberet, Muſtellam, & Laconem, quorum alter gladiatorum eſt princeps, alter poculorum. Quid ego illas iſtius minas contumeliasq. commemorem, quibus inuectus eſt in Sidicinos? uexauit Puteolanos, quod C. Caſſium, & Brutos patronos adoptaſſent. magno quidem iudicio, ſtudio, beneuolentia, caritate; non, ut te, ut Baſilum, ui, & armis, & alios ueſtri ſimiles, quos clientes nemo habere uelit, non modo illorum cliens eſſe. Interea, dum tu abes, qui dies ille collegae tui, cum illud, quod tu uenerari ſolebas, buſtum in foro euertit? qua re tibi nunciata, ut conſtabat inter eos, qui una fuerunt, concidiſti. quid euenerit poſtea, neſcio. metum credo ualuiſſe, & arma. collegam quidem de caelo detraxiſti, effeciſtique, non tu quidem etiam nunc, ut ſit ſimilis tui, ſed certe ut diſſimilis eſſet ſui.*

EXPLANATIO

EXIMEBATVR,} Iulia lege. Suetonius. MILITIBVS} pro rep. pugnantibus. at tu non militibus, ſed compranſoribus tuis & compotoribus diuidebas. INFLIGI *magnum reip. uulnus*} quia de uectigalibus eximebatur. DE *agro Leontino?*} qui eſt in Sicilia. IN *populi Romani patrimonio*} Phil. 3. En, cur magiſter eius ex oratore arator factus ſit, & poſsideat in agro publico populi Romani campi Leontini duo millia iugerum immunia. GRANDIFERAE,} admodum feraces, maximorum fructuum. vnde lib. v. in Verr. caput ei frumentariae Leontinus campus vocatur. SANASSET,} ab inſania vindicaſſet. RHETORI} Sex. Clodio. ſupra: Duo millia iugerum campi Leontini Sex. Clodio rhetori aſsignaſti. Et quidem immunia: ut pro tanta mercede nihil ſapere diſceres. VT *uexillum tolleres*,} quod fieri ſolebat in colonia deducenda. CIRCVMDVCERES:} in ſtatuendis coloniae finibus. quod ipſum uſitatum & ſollemne. FLORENTIS *coloniae*} Capuam lege Iulia deductae. Suetonius, Velleius, alij. M. VARRONIS,} cuius exſtant libri de ruſt. & de lin. Lat. ET *ſi ab haſta*,} ſi tu fundum Varronis Caſinatem ab haſta emiſti: nihil dico: ualere haſtam debere concedam, ualere tabulas auctionarias, in quas quod cuique venditur, referri ſolet. ſed emiſſe te ab haſta, quo teſte umquam probabis? MODO *Caeſaris*,} iocatur in tabularum nomine, & ab auctionarijs ad eas tranſit, in quibus pecunia ad aedem Opis depoſita a Caeſare patebat: quae ſi ualerent, Antonius eius a ſe diſsipatae pecuniae rationem reddere cogeretur. NON *tuae*;} in quibus diſtributam a te ex Commentarijs Caeſaris uniuerſam illam pecuniam, perſcripſiſti. uerae igitur ualeant, falſae reijciantur. QVIBVS *debuiſti*,} tabulae ſcilicet feneratorum, in quibus patet, debuiſſe te H-S quadringenties idibus Mart. NON *quibus tu te liberauiſti.*} non illae, in quibus rationem diſpenſatae pecuniae confeciſti, & falſis nominibus aere alieno te ipſum liberaſti. IAM *intelliges*} intelliges, quod a nobis haſtae Caeſaris conceditur, ex qua nihil mutamus, concordiae cauſſa, id a nobis confidentiae, temeritatiq. tuae non concedi. eijcieris enim ſtatim ex illo fundo, & ex illa uilla, temere, & cōfidenter nimis occupata. AB *hora tertia*} cum hora nona initium eſſet cenae. QVAM *diſpari domino.*} ad illum uerſum reſpexit, O domus antiqua, quam diſpari dominaris domino. lib. I. off. OBSOLEFIEBANT} deformabantur, inquinabantur inſignia dignitatis. ideſt: Salutationis officium in homine turpiſsimo dignitatem non habebat, dignitatis & honoris inſigne non erat. CVM *eſſent deuij*,} Stultius igitur, quam Aquinates. TAMQVAM *ſi eſſet*,} conſul. negat Cicero conſulem eſſe, qui ut conſul nihil agat. MVSTELLAM, *& Laconem*,} gloſſema fortaſſe. nomina enim duorum Anagninorum defuiſſe, ex eo licet ſuſpicari, quod quaerenti Attico, qui eſſent Anagnini, reſpondet Cicero: Anagnini ſunt Muſtella ταξιάρχης, & Laco, qui plurimum bibit. BASILVM,} Iuuenalis: Quot Baſilus ſocios. BVSTVM *in foro euertit*,} Phil. I. idemq. buſtum in foro facerent. METVM *credo ualuiſſe, & arma.*} excuſat Dolabellam, qui non metu armorum Antonij, ſed ut ſupra oſtendi, pecunia corruptus, Antonio ſe coniunxerat. DE *caelo*} in caelo ſum, dicebant, pro, felix ſum. de caelo igitur detrahere, valet, maxima felicitate priuare.

ORATIO

QVI uero reditus inde Romam? quae perturbatio totius urbis? memineramus Cinnam nimis potentem: Sullam poſtea dominantem: modo Caeſarem regnantem uideramus. erant fortaſſe gladij, ſed abſconditi, nec ita multi: iſta uero quae, & quanta barbaria eſt? agmine quadrato cum gladijs ſequuntur: ſcutorum lecticas portari uidemus. atque his quidem iam inueteratis, P. C. conſuetudine obduruimus: Kal. Iun. cum in ſenatum, ut erat conſtitutum, uenire uellemus, metu perterriti repente diffugimus. at iſte, qui ſenatu

non ageret, neque deſiderauit quemquam, & potius diſceſſu noſtro laetatus eſt, ſtatimq. illa mirabilia facinora effecit: qui chirographa Caeſaris defendiſſet lucri ſui cauſſa, is leges Caeſaris, easq. praeclaras, ut remp. concutere poſſet, euertit: numerum annorum prouincijs prorogauit: idemque, cum actorum Caeſaris defenſor eſſe deberet & in publicis, & in priuatis rebus acta Caeſaris reſcidit. in publicis actis nihil eſt lege grauius: in priuatis firmiſſimum eſt teſtamentum. leges alias ſine promulgatione ſuſtulit; alias ut tolleret, promulgauit: teſtamentum irritum fecit: quod etiam infimis ciuibus ſemper obtentum eſt. ſigna, tabulas, quas populo Caeſar una cum hortis legauit, eas hic partim in hortos Pompeij deportauit, partim in uillam Scipionis. & tu in Caeſaris memoria diligens? tu illum, tu illum amas mortuum? quem is maiorem honorem conſecutus erat, quam ut haberet puluinar, ſimulacrum, faſtigium, flaminem? eſt ergo flamen, ut Ioui, ut Marti, ut Quirino, ſic Diuo Iulio M. Antonius. quid igitur ceſſas? cur non inaugurare? ſume diem: uide qui te inauguret: collegae ſumus: nemo negabit. o deteſtabilem hominem, ſiue quod tyranni ſacerdos es, ſiue quod mortui. quaero deinceps, num, hodiernus dies qui ſit, ignores? neſcis, heri quartum in circo diem ludorum Romanorum fuiſſe? te autem ipſum ad populum tuliſſe, ut quinctus praeterea dies Caeſari tribueretur? cur non ſumus praetextati? cur honorem Caeſaris, tua lege datum, deſeri patimur? an, ſupplicationes addendo, diem contaminari paſſus, puluinaria noluiſti? aut undique religionem tolle, aut uſquequaque conſerua. Quaeres, placeat ne mihi puluinar eſſe, faſtigium, flaminem? Mihi uero nihil iſtorum placet. ſed tu, qui acta Caeſaris defendis, quid potes dicere, cur alia defendas, alia non cures? niſi forte uis fateri, te omnia quaeſtu tuo, non illius dignitate, metiri.

EXPLANATIO

METV *perterriti*} ſupra: Quas Kal.Iun.exſpectaſti? an eas, ad quas te, peragratis veteranorum colonijs, ſtipatum armis retuliſti? LEGES *Caeſaris euertit:*} de prouincijs, de ui, de maieſtate, de iudicijs. Phil. I. NVMERVM *annorum prouincijs prorogauit:*} praetorijs annum, conſularibus biennium Caeſar dederat: ut Phil. I. Antonius lege tribunicia, ut in Phil. 5. oſtenditur, praetorijs biennium conſularibus ſexennium dedit. IN *hortos Pompeij*} ſuburbanos, quos tunc Antonius tenebat ab haſta emptos. IN *uillam Scipionis.*} in Tiburte, ipſam quoque ab haſta emptam, in qua ſeptemdecim dies, quae in Cicerone in ſenatu diceret, commentatus eſt. Phil. 5. QVEM *is maiorem honorem conſecutus erat,*} a ſenatu. Suetonius: Ampliora humano faſtigio ſibi decerni paſſus eſt, Ferculum circenſi pompa, templa, aras, ſimulacra iuxta deos: puluinar, flaminem, Lupercos. EST *ergo flamen, ut Ioui, ut Marti, ut Quirino, ſic Diuo Iulio M. Antonius.*} eodem ſenatus decreto, quo illa Caeſari tributa ſunt. CVR *non inaugurare?*} augur iam erat Antonius: hic de flamine ſermo eſt. uidetur autem mos fuiſſe, ut flamines quoque ab auguribus inaugurarentur. nam ſequitur: Collegae ſumus. SIVE *quod mortui.*} nam ſi mortuus, quo modo deus? HERI} XIV. Kal. Oct. CVR *non ſumus praetextati?*} nondum tributus erat ille dies Caeſari; tributum poſtea, ueteres dierum faſti demonſtrant. SVPPLICATIONES *addendo,*} quaſi deus Caeſar fuiſſet. quod queritur Cicero in Phil. DIEM} quo ſupplicationes illae fiunt. PVLVINARIA *noluiſti?*} noluiſti, quae deorum immortalium ſunt, in eum conferre? tolle igitur & ſupplicationes.

ORATIO

QVID ad haec tandem? exſpecto enim eloquentiam tuam. diſertiſſimum cognoui auum tuum, at te etiam apertiorem in dicendo. ille numquam nudus eſt concionatus: tuum hominis ſimplicis pectus uidimus. reſpondebis ne ad haec, aut omnino hiſcere audebis? ecquid reperies ex tam longa oratione mea, cui te reſpondere poſſe confidas? ſed praeterita omittamus. hunc unum diem, unum, inquam hodiernum diem, hoc punctum temporis, quo loquor, defende, ſi potes. cur armatorum corona ſenatus ſaeptus eſt? cur me tui ſatellites cum gladijs audiunt? cur ualuae Concordiae non patent? homines omnium gentium, maxime barbaros Ithyraeos, cum ſagittis deducis in forum? praeſidij ſui cauſſa ſe facere dicit. non ne igitur millies perire eſt melius, quam in ſua ciuitate ſine armorum praeſidio non poſſe uiuere? ſed nullum eſt iſtuc, mihi crede, praeſidium. caritate, & beneuolentia ciuium ſaeptum oportet eſſe, non armis. eripiet, extorquebit tibi iſta populus R. utinam ſaluis nobis: ſed quoquo modo nobiſcum egeris; dum iſtis conſilijs uteris, non potes, mihi crede, eſſe diuturnus. etenim iſta tua minime auara coniux, quam ego ſine contumelia deſcribo, nimium diu debet populo R. penſionem tertiam. habet populus R. ad quos gubernacula reip. deferat: qui ubicumque terrarum ſunt, ibi eſt omne reip. praeſidium, uel potius ipſa reſp. quae ſe adhuc tantummodo ulta eſt, nondum recuperauit. habet quidem certe reſp. adoleſcentes nobiliſſimos, paratos defenſores. quam uolent, illi cedant, otio conſulentes: tamen a rep. reuocabuntur. & nomen pacis dulce eſt, & ipſa res ſalutaris. ſed inter pacem, & ſeruitutem plurimum intereſt. pax eſt tranquilla libertas: ſeruitus, poſtremum malorum omnium, non modo bello, ſed morte etiam repellendum. quod ſi ſe ipſos illi noſtri liberatores e conſpectu noſtro abſtulerunt: at exemplum facti reliquerunt. illi, quod nemo fecerat, fecerunt. Tarquinium Brutus bello eſt perſecutus: qui tum rex fuit, cum eſſe

Romae regem licebat. Spurij Caſſius, Melius, M. Manlius propter ſuſpicionem regni appetendi ſunt necati. hi primi cum gladijs non in regnum appetentem, ſed in regnantem impetum fecerunt. quod cum ipſum factum per ſe praeclarum eſt, atque diuinum, tum expoſitum ad imitandum; praeſertim cum illi eam gloriam conſecuti ſint, quae uix caelo capi poſſe uideatur. etſi enim ſatis in ipſa conſcientia pulcherrimi facti fructus erat; tamen mortali immortalitatem non arbitror contemnendam.

EXPLANATIO

HOMINIS *ſimplicis*} qui de tegendo pectore non labores. Irriſio. PECTVS *uidimus.*} Lupercus enim cõcionatus eſt. ſupra: O praeclaram illam eloquentiam tuam, cum es nudus cõcionatus. CVR. ME *tui ſatellites cum gladijs audiunt?*} non audierunt. nam ut in argumento oſtendimus, non dixit haec Cicero, ſed ſcripſit. mos tamen Antonij notatur, armatorum corona ſenatum circundantis. in epiſtola quoque ad Plancum, non uenire ſe in ſenatum, oſtendit, his uerbis: Meum ſtudium honori tuo pro neceſsitudine noſtra non defuiſſet, ſi aut tuto in ſenatum, aut honeſte uenire potuiſſem. ſed nec ſine periculo quiſquam, libere de rep. ſentiens, uerſari poteſt in ſumma impunitate gladiorum: nec noſtrae dignitatis uidetur eſſe, ibi ſententiam de rep. dicere, ubi me & melius, & propius audiant armati, quam ſenatores. Et in ep. ad Caſsium: Intelligit populus Romanus tres eſſe conſulares, qui, quia, quae de rep. bene ſenſerint, libere locuti ſunt, tuto in ſenatum uenire non poſsint. CVR *ualuae Concordiae non patent?*} idem Phil. 5. PENSIONEM *tertiam.*} mortem tuam: cum duas iam perſoluerit, interfectis eius uiris, P. Clodio, & C. Curione. non debebit illa certe diu, cum minime auara ſit. ſupra: Quis autem meum conſulatum, praeter P. Clodium, qui uituperaret, inuentus eſt? cuius quidem te factum, ſicuti C. Curionem manet: quoniam id domi tuae eſt, quod fuit illorum utrique fatale. VLTA *eſt,*} tyranni nece. NONDVM *recuperauit.*} paullo apertius in ep. ad Caſsium. Adhuc ulta ſuas iniurias eſt interitu tyranni: nihil amplius: ornamenta uero ſua quae recuperauit? an quod ei mortuo paret, quem uiuum ferre non poterat? cuius aera refigere debebamus, eius etiam chirographa defendimus? ADOLESCENTES} Brutum, & Caſsium, qui cedebant, otio conſulentes. IMMORTALITATEM} nominis.

ORATIO

RECORDARE *illum, M. Antoni, diem, quo dictaturam ſuſtuliſti: pone ante oculos laetitiam ſenatus, populiq. R. confer cum nummatione tua, tuorumque: tum intelliges, quantum inter laudem, & lucrum interſit. ſed nimirum, ut quidam morbo aliquo, & ſenſus ſtupore ſuauitatem cibi non ſentiunt: ſic libidinoſi, auari, facinoroſi uerae laudis guſtatum non habent. ſed ſi te laus allicere ad recte faciendum non poteſt, nec metus quidem a foediſſimis factis poteſt auocare? iudicia non metuis: ſi propter innocentiam, laudo; ſi propter uim, non intelligis, ei, qui iſto modo iudicia non timeat, quid timendum ſit? quod ſi non metuis uiros fortes, egregiosq. ciues, quod a corpore tuo prohibentur armis: tui te, mihi crede, diutius non ferent. quae eſt autem uita, dies, & noctes timere a ſuis? niſi uero aut maioribus habes beneficijs obligatos, quam ille quoſdam habuit ex ijs, a quibus eſt interfectus; aut tu es ulla re cum eo comparandus. fuit in illo ingenium, ratio, memoria, litterae, cura, cogitatio, diligentia: res bello geſſerat, quamuis reip. calamitoſas, attamen magnas: multos annos regnare eſt meditatus: magno labore, magnis periculis, quod cogitabat, effecerat: muneribus, monumentis, congiarijs, epulis multitudinem imperitam deleniebat: ſuos praemijs, aduerſarios clementiae ſpecie deuinxerat. quid multa? attulerat iam liberae ciuitati partim metu, partim patientia conſuetudinem ſeruiendi. cum illo ego te dominandi cupiditate conferre poſſum: ceteris uero rebus nullo modo es comparandus. ſed ex plurimis malis, quae ab illo reip. ſunt inuſta, hoc tamen boni eſt, quod didicit iam populus R. quantum cuique crederet, quibus ſe committeret, a quibus caueret. haec non cogitas? nec intelligis ſatis eſſe uiris fortibus, didiciſſe, quam ſit pulchrum, beneficio gratum, fama glorioſum, tyrannum occidere? an, cum illum homines non tulerint, te ferent? certatim poſthac, mihi crede, ad hoc opus curretur, nec occaſionis tarditas exſpectabitur. reſpice quaeſo aliquando remp. M. Antoni: quibus ortus ſis, non quibuſcum uiuas, conſidera: mecum, ut uoles; cum rep. redi in gratiam. ſed de te tu uideris: ego de me ipſo profitebor. defendi remp. adoleſcens, non deſeram ſenex: contempſi Catilinae gladios, non pertimeſcam tuos. quin etiam corpus libenter obtulerim, ſi repraeſentari morte mea libertas ciuitatis poteſt; ut aliquando dolor populi R. pariat, quod iam diu parturit. etenim, ſi ab hinc annos prope uiginti hoc ipſo in templo negaui poſſe mortem immaturam eſſe conſulari: quanto uerius nunc negabo ſeni? mihi uero, P. C. iam etiam optanda mors eſt, perfuncto rebus ijs, quas adeptus ſum, quaſq. geſſi. duo modo haec opto, unum, ut moriens populum R. liberum relinquam; hoc mihi maius a dijs immortalibus dari nihil poteſt; alterum, ut ita cuique eueniat, ut de rep. quiſque mereatur.*

EXPLANATIO

CONFER *cum nummatione tua,*} actio eſt in uerbo, Nummatione, quaſi dicat: confer cum iſta tanta pecunia, quae ad te, uxoremq. tuam quotidie congeritur. SATIS *eſſe*} uel ſi fructus praeterea nullus conſequatur. BENEFICIO *gratum,*} pro eo, quod patriae debemus. REPRAESENTARI} maturius afferri. QVOD *iamdiu parturit.*} parturit autem interitum tuum. HOC *ipſo in templo*} Concordiae. ſupra: Cum in hac caella concordiae, in qua me conſule ſalutares ſententiae dictae ſunt, quibus ad hanc diem uiximus, cum gladijs homines collocati ſtent. Et rurſus: Cur me tui ſatellites cum gladijs audiunt? cur ualuae Concordiae non patent? NEGAVI *poſſe mortem immaturam eſſe conſulari:*} or. 4. in Catil. Si quid obtigerit, aequo animo, paratoq. moriar. neque enim turpis mors forti uiro poteſt accidere, neque immatura conſulari, nec miſera ſapienti. ADEPTVS *ſum,*} hoc ad honores pertinet.

IN . TERTIAM
M . TVLLII . CICERONIS
PHILIPPICAM
PAVLLI . MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

POST *Caeſaris necem decreuit ſenatus conſulares prouincias, Antonio Macedoniam, Dolabellae Syriam. ſed Antonius, occaſionem quaerens reip. perturbandae, Galliam citeriorem ſibi mandari cupiebat. quod cum a ſenatu non impetraret, qui eam prouinciam D. Bruto, iam antea ab ipſo Caeſare datam, poſt eius interitum confirmauerat, tulit ad populum, & obtinuit, ut citeriorem Galliam regeret: unde ſe cum exercitu ad urbem, Caeſaris exemplo, facile uenturum ſperabat. nam Macedonia, terra mariq. diſiuncta, nouis conſilijs parum opportuna uidebatur. Hac mente Brundiſium iuit ad* VII. *id. Oct. profectus obuiam legionibus Macedonicis quattuor, quas ſibi conciliare pecunia cogitabat, easq. ad urbem adducere, & in ceruicibus bonorum collocare. Sic enim ſcripſit Cicero ad Cornificium. Cum eum ſequi multi recuſarent, praeſertim ex legione Martia, iracundia percitus, trucidari Sueſſae primum, deinde Brundiſij quamplurimos iuſſit. qua de re ſic in Phil.*13. *ut alia mittam exempla: Prorupit ſubito Brundiſium, ut inde agmine quadrato ad urbem accederet: lautiſſimum opidum, nunc municipum, honeſtiſſimorum quondam colonorum, Sueſſam fortiſſimorum militum ſanguine impleuit: Brundiſij, in ſinu non modo auariſſimae, ſed etiam crudeliſſimae uxoris, delectos Martiae legionis centuriones trucidauit: inde ſe quo furore, quo ardore ad urbem, ideſt ad caedem optimi cuiusque, rapiebat? quo tempore dij immortales ipſi praeſidium improuiſum nec opinan*

tibus

tibus nobis obtulerunt. Caeſaris enim incredibilis ac diuina uirtus latronis impetus crudeles ac furibundos retardauit. Redeuntem a Brundiſio Antonium legio Martia reliquit. ille, tribus legionibus Tiburi collocatis, urbem eſt ingreſſus: uocato in Capitolium ſenatu, cum de abalienata legione Quarta, & Octauiani copijs adiuncta, nuncius ei eſſet allatus, propere ſenatum dimiſit, & ad occupandam Galliam citeriorem, quam D. Brutus obtinebat, cum duabus legionibus magna celeritate contendit. Interea cum noui tribuni pl. qui IV. *id. Dec. magiſtratum inibant,* XIII. *Kal. Ian. ſenatum conuocaſſent, deq. praeſidio conſulum deſignatorum retuliſſent, ut ſenatum tuto Kalendis Ian. habere poſſent: Cicero, laudata tribunorum mente, totā remp. complexus, haec cenſuit: res eas, quas Caeſar adoleſcens priuato conſilio geſſerat, aut gereret, publica confirmandas auctoritate; legiones, quae, relicto Antonio, ad remp. defendendam ſe contulerant, laudandas, eisq. ſpem praemiorum decreto ſenatus oſtendendam; D. Brutum, qui ſe irruenti in Galliam Antonio obiecerat, ipſamq. Galliam, quae reſiſteret, debita laude ornandam; prouincias ab ijsdem, qui eas obtinerent, obtinendas eſſe ex lege Iulia, quoad ex S. C. cuique eorum ſucceſſum eſſet; ijsq. de rebus ad ſenatum a nouis conſulibus, primo quoque tempore eſſe referendum. Aſſenſit ſenatus, & in eius ſententiam S. C. factum eſt.*

IN. M.

IN. M. ANTONIVM
PHILIPPICARVM
LIBER. TERTIVS
ORATIO. XLV

SERIVS *omnino, P. C. quam tempus reip. poſtulabat, aliquando tamen conuocati ſumus. quod flagitabam equidem quotidie, quippe cum bellum nefarium contra aras, & focos, contra uitam, fortunasq. noſtras ab homine profligato, ac perdito non comparari, ſed geri iam uiderem. exſpectantur Kal. Ian. quas non exſpectat Antonius; qui in prouinciam D. Bruti, ſummi, & ſingularis uiri, cum exercitu impetum facere conatur; ex qua ſe inſtructum, & paratum ad urbem uenturum eſſe minitatur, quae eſt igitur exſpectatio, aut quae uel minimi dilatio temporis? quamquam enim adſunt Kal. Ian. tamen breue tempus longum eſt imparatis. dies enim affert, uel hora potius, niſi prouiſum eſt, magnas ſaepe clades. certus autem dies non, ut ſacrificij, ſic conſilij exſpectari ſolet. quod ſi aut Kal. Ian. fuiſſent eo die, quo primum ex urbe fugit Antonius; aut hae non eſſent exſpectatae: bellum iam nullum haberemus. auctoritate enim ſenatus, conſenſuq. populi R. facile hominis amentis fregiſſemus audaciam: quod confido equidem conſules deſignatos, ſimul ac magiſtratum inierint, eſſe facturos. ſunt enim optimo animo, ſummo conſilio, ſingulari concordia. Mea autem feſtinatio non uictoriae ſolum auida eſt, ſed etiam celeritatis. quo enim uſque tantum bellum, tam crudele, tam nefarium priuatis conſilijs propulſabitur? cur non quam primum publica accedit auctoritas?*

EXPLANATIO

HABITA eſt haec oratio XIII. Kal. Ian. profecto in Galliam Antonio, ut cognoſcitur ex Phil. 6. & ep. Lupus, lib. ? fam. & ep. Liberalibus, lib. XII. QVOTIDIE} poſt profectionem ſcilicet Antonij. Phil. 5. Vt primum poſt diſceſſum latronis, vel potius deſperatam fugam libere ſenatus haberi potuit; ſemper flagitaui, ut conuocaremur. EXSPECTANTVR *Kal. Ian.*} vt eo die noui conſules de rep. referant. ADSVNT,} propinquae ſunt. LONGVM *eſt imparatis.*} aequae nobis obeſſe poteſt, ſi ſimus, vt nunc quidem ſumus, imparati, ac ſi longum eſſet. Ex *urbe fugit Antonius*;} nam fugae ſimilis fuit illius in Galliam profectio. Infra: Quae vero profectio poſtea? quod iter paludati; quae uitatio oculorum, lucis, urbis, fori? quam miſera fuga, quam foeda, quam turpis? Et Phil. XIII. Egreſſus eſt non uijs, ſed tramitibus, paludatus: eoq. ipſo die innumerabilia S. C. fecit: quae quidem omnia citius delata, quam ſcripta ſunt. ex eo non iter, ſed curſus, & fuga in Galliam. PRIVATIS *conſilijs*} Caeſaris Octauiani, atque etiam D. Bruti: de quibus infra; Nam ſi ille conſul: fuſtuarium meruerunt legiones, quae conſulem reliquerunt; ſceleratus Caeſar, Brutus nefarius, qui contra conſulem priuato conſilio exercitus comparauerunt. Et ep. 7. ad ipſum Brutum, lib. XII. fam.

ORATIO

C. CAESAR, *adoleſcens, paene potius puer, incredibili ac diuina quadam mente, atque uirtute, tum, cum maxime furor arderet Antonij, cumque eius a Brundiſio crudelis & peſtifer reditus timeretur, nec poſtulantibus, nec cogitantibus, nec optantibus quidem nobis, quia fieri poſſe non uidebatur, firmiſſimum exercitum ex inuicto genere ueteranorum militum comparauit, patrimoniumq. ſuum effudit. quamquam non ſumus uſi eo uerbo, quo decuit. non enim effudit, ſed in ſalute reip. collocauit. cui quamquam gratia referri tanta non poteſt, quanta debetur; habenda tamen eſt tanta, quantam maximam animi noſtri capere poſſunt. quis enim eſt tam ignarus rerum, tam nihil de rep. cogitans, qui hoc non intelligat; ſi M. Antonius a Brundiſio cum ijs copijs, quas ſe habiturum putauerat, Romam, ut minabatur, uenire potuiſſet, nullum genus eum crudelitatis praeteriturum fuiſſe? quippe qui in hoſpitis tectis Brundiſii fortiſſimos uiros, ciues optimos, iugulari iuſſerit: quorum ante pedes eius morientium ſanguine os uxoris reſperſum eſſe conſtabat. hac ille crudelitate imbutus, cum multo bonis omnibus ueniret iratior, quam illis fuerat, quos trucidarat; cui tandem noſtrum, aut cui omnino bono peperciſſet? qua peſte priuato conſilio remp. (nec enim fieri potuit aliter) Caeſar liberauit. qui niſi in hac rep. natus eſſet; remp. ſcelere Antonij nullam haberemus. ſic enim perſpicio, ſic iudico; niſi unus adoleſcens illius furentis impetus, crudeliſſimosq. conatus cohibuiſſet, remp. funditus interituram fuiſſe. cui quidem hodierno die, P. C. (nunc enim primum ita conuenimus, ut illius beneficio poſſemus, quae ſentiremus, libere dicere) tribuenda eſt auctoritas, ut remp. non modo a ſe ſuſceptam, ſed etiam a nobis commendatam poſſit defendere.*

EXPLANATIO

PAENE *potius puer,*} annos natus XIX, ut ſcripſit Velleius, ad remp. defendendam, Antonijq. conatus reprimendos, Octauianus acceſsit. CVMQ. *eius a Brundiſio crudelis, & peſtifer reditus timeretur,* } hoc Caeſaris beneficium ſaepe Cicero ſingulari cum eius laude commemorat, ut Phil. 4. 5. 13. & ad Cornificium ita ſcripſit: Puer egregius praeſidium ſibi primum, deinde ſummae reip. comparauit: qui niſi fuiſſet, Antonij reditus a Brundiſio peſtis patriae fuiſſet. PATRIMONIVMQ. *ſuum effudit.* } quid mirum? cum in ſingulos milites pro menſtruo ſtipendio quingentos denarios, qui ſcutati ſexaginta ſunt, erogauerit, ueteranos autẽ, qui eum ſecuti ſunt, tria millia fuiſſe, ex quadam ad Att. ep. cognoſcitur. ita ſumptus menſtruus fuit, ſcutatorum centum octuaginta millia. in ep. ad Att. Veteranos, quiqui Caſilini, & Calatiae ſunt, perduxit ad ſuam ſententiam. nec mirum: quingenos denarios dat: cogitat reliquas colonias obire. Velleius lib. 2. Primum a Calatia, mox a Caſilino ueteranos exciuit paternos: quorum exemplum ſecuti alij, breui in formam iuſti coiere exercitus. IN *hoſpitis tectis* } rationem hoſpitij nullam habuit: Iouem Hoſpitalem contempſit. FORTISSIMOS *uiros,* } milites, qui ducem Antonium recuſarent. trecentos fuiſſe, dicit paullo poſt. eandem crudelitatẽ exprobrat Phil. 4. & 5. & 13. ANTE *pedes eius*} Phil. 13. in ſinu uxoris trucidatos, oratorie dicit. NEC *enim fieri potuit aliter)* } non enim publico conſilio Caeſar arma ſumpſit. res autem celeritatem poſtulabat. itaque neceſſe fuit, ut ipſe, priuato conſilio exercitu comparato, remp. defenderet. HODIERNO *die* } XIII. Kal. Ian. ut ep. Lupus noſter, ad D. Brutum lib. XI. fam. & ep. Liberalibus, ad Cornificium, lib. XII. ILLIVS *beneficio,* } abſentem enim Antonium non timemus. ut abſit autem, Caeſaris uirtute factum eſt. audito enim nuncio de Quarta legione, ſtatim diſceſsit. infra.

ORATIO

NEC uero de legione Martia (quoniam longo interuallo loqui nobis de rep. licet) ſileri poteſt. quis enim unus fortior, quis amicior umquam reip. fuit, quam legio Martia uniuerſa? quae cum hoſtem populi R. Antonium iudicaſſet, comes eſſe eius amentiae noluit; reliquit conſulem. quod profecto non feciſſet, ſi eum conſulem iudicauiſſet, quem nihil aliud agere, nihil moliri, niſi caedem ciuium, atque interitum ciuitatis, uideret. atque ea legio conſedit Albae. quam potuit urbem eligere aut opportuniorem ad res gerundas, aut fideliorem, aut fortiorum uirorum, aut amiciorum reip. ciuium?

EXPLANATIO

LONGO *interuallo* } nam adhuc per Antonium non licuit. QVIS *enim unus fortior,* } fortem unum inueniri, facile eſt: uniuerſam legionem, in primis difficile. quo maior laus Martiae legionis. Phil. 2. ſimiliter locutus: Tu unus adoleſcens uniuerſum ordinem decernere de ſalute reip. prohibuiſti. Et pro domo: Tu unus peſtifer ciuis eum reſtitutum negas eſſe ciuem, quem eiectum uniuerſus ſenatus non modo ciuem, ſed etiam egregium ciuem ſemper iudicauit? Simile illud pro Sextio: Nec unus in quemquam umquam gratior, quam in me uniuerſi. AVT *fortiorum uirorum, aut amicorum reip. ciuium?* } quid uitij poſsit eſſe in his uerbis, aut cur pro, Fortiorum, Fortium, pro, Amiciorum, Amicorum, reponi debeat, quod Faerno placuit, non ſane diſpicio. nec uero, quam ille conſtructionem probauit, ſuaeq. correctionis praecipuam, ut uideo, cauſſam habuit, ea mihi uidetur eiuſmodi, ut probari iure poſsit. neminem enim ex ijs, quibus primae Latini ſermonis deferuntur, ita locutum uideo, fideliorem fortium uirorum, pro, maiore erga fortes uiros fide; aut omnino cum, fidelis, generandi caſum coniunxiſſe.

ORATIO

HVIVS legionis uirtutem imitata Quarta legio, duce L. Egnatuleio, quaeſtore, ciui optimo, & fortiſſimo, Caeſaris auctoritatem, atque exercitum perſecuta eſt. faciendum eſt igitur nobis, P. C. ut ea, quae ſua ſponte clariſſimus adoleſcens, atque omnium praeſtantiſſimus geſſit, & gerit, haec auctoritate noſtra comprobentur; ueteranorumq. fortiſſimorum uirorum, tum legionis Martiae, Quartaeq. mirabilis conſenſus ad remp. recuperandam laude, & teſtimonio noſtro confirmetur; eorumq. commoda, honores, praemia, cum conſules deſignati magiſtratum inierint, curae nobis fore, hodierno die ſpondeamus.

EXPLANATIO

CIVI *optimo,* } ſic Ciceronem ſcripſiſſe, auctor eſt Priſcianus lib. VII. ſic etiam legitur in uetuſtiſſimis libris. PERSECVTA *eſt.* } ſic Phil. 4. de eadem legione locutus eſt.

ORATIO

ATQVE ea quidem, quae dixi de Caeſare, deq. eius exercitu, iamdiu nota ſunt nobis: uirtute enim admirabili Caeſaris, conſtantiaq. militum ueteranorum, legionumq. earum optimo iudicio, quae auctoritatem uoſtram, libertatem populi R. uirtutem Caeſaris ſecutae ſunt, a ceruicibus noſtris eſt depulſus Antonius. ſed, ut dixi, haec ſuperiora. hoc uero recens edictum D. Bruti, quod paullo ante propoſitum eſt, certe ſilentio non poteſt praeteriri. pollicetur enim ſe prouinciam Galliam retenturum in ſenatus populiq. R. poteſtate. o ciuem natum reip. memorem ſui nominis, imitatoremq. maiorum. neque enim, Tarquinio expulſo, maioribus noſtris tam fuit optata libertas, quam eſt, repulſo iam Antonio, retinenda nobis. illi regibus parere iam a condita urbe didicerant: nos poſt reges exactos ſeruitutis obliuio ceperat. atque ille, quem maiores noſtri non tulerunt, non crudelis, non impius, ſed ſuperbus eſt habitus, & dictus. quod nos uitium in priuatis ſaepe tulimus, id maiores noſtri ne in rege quidem ferre potuerunt. L. Brutus regem ſuperbum non tulit: Decimus ſceleratum, atque impium regnare patietur? quid Tarquinius tale, qualia innumerabilia & facit, & fecit Antonius? Senatum etiam reges habebant: nec tamen, ut Antonio ſenatum habente, in conſilio regis uerſabantur barbari armati. Seruabant auſpicia reges: quae hic conſul, augurq. neglexit, neque ſolum legibus contra auſpicia ferendis, ſed etiam collega una ferente, eo, quem ipſe ementitis auſpicijs uitioſum fecerat. Quis autem rex umquam fuit tam inſigniter impudens, ut haberet omnia commoda, beneficia, iura regni uenalia? quam hic immunitatem, quam ciuitatem, quod praemium non uel ſingulis hominibus, uel ciuitatibus, uel uniuerſis prouincijs uendidit? Nihil humile de Tarquinio, nihil ſordidum accepimus: at uero huius domi inter quaſilla pendebatur aurum; numerabatur pecunia: una in domo omnes, quorum intererat, totum imperium populi R. nundinabantur. Supplicia uero in ciues R. nulla Tarquinij accepimus. at hic & Sueſſae iugulauit eos, quos in cuſtodiam dederat; & Brundiſii trecentos fortiſſimos uiros, ciueſq. optimos trucidauit. Poſtremo Tarquinius pro populo R. bellum gerebat tum, cum expulſus eſt. Antonius contra populum R. exercitum adducebat tum, cum, a legionibus relictus, nomē Caeſaris exercitumq. pertimuit, neglectisq. ſacrificijs ſollemnibus, ante lucem uota ea, quae numquam ſolueret, nuncupauit; & hoc tempore in prouinciam populi R. conatur inuadere. Maius igitur a D. Bruto beneficium populus R. & habet, & exſpectat, quam maiores noſtri acceperunt a L. Bruto, principe huius maxime conſeruandi generis, & nominis. cum autem eſt omnis ſeruitus miſera: tum uero intolerabile eſt, ſeruire impuro, impudico, effeminato, numquam, ne in metu quidem, ſobrio. Hunc igitur qui Gallia probibet, priuato praeſertim conſilio; iudicat, ueriſſimeq. iudicat, non eſſe conſulem. Faciendum eſt igitur, P. C. nobis, ut D. Bruti priuatum conſilium auctoritate publica comprobemus. nec uero M. Antonium conſulem poſt Lupercalia putare debuiſtis. quo enim ille die, populo R. inſpectante, nudus, unctus, ebrius eſt concionatus, & id egit, ut collegae diadema imponeret; eo die non modo conſulatu, ſed etiam libertate ſe abdicauit. eſſet enim ipſi certe ſtatim ſeruiendum, ſi Caeſar ab eo regni inſigne accipere uoluiſſet. hunc igitur ego conſulem, hunc ciuem R. hunc liberum, hunc denique hominem putem, qui foedo illo, & flagitioſo die, & quid pati, Caeſare uiuo, poſſet, & quid, eo mortuo, conſequi ipſe cuperet, oſtendit? Nec uero de uirtute, conſtantia, grauitate prouinciae Galliae taceri poteſt. eſt enim ille flos Italiae, illud firmamentum imperij populi R. illud ornamentum dignitatis. tantus autem eſt conſenſus municipiorum, coloniarumq. prouinciae Galliae, ut omnes, ad auctoritatem huius ordinis, maieſtatemq. populi R. defendendam conſpiraſſe uideantur.

EXPLANATIO

RECENS *edictum D. Bruti*, } cuius etiam mentio fit ep. 6. lib. XI. fam. QVEM *ipſe ementitis auſpicijs uitioſum fecerat.* } tota res exponitur Phil. 2. QVASILLA } ciſtulas muliebres. NVNDINABANTVR. } de his nundinis ſupra diximus. SACRIFICIIS *ſollemnibus*, } conſules in prouincias profecturi, & ſacrificia prius faciebant, & uota nuncupabant; quae, cum redijſſent, bene geſta rep. ſoluebant. QVAE *numquam ſolueret*, } non enim ei quae cogitat, proſpere ſuccedent. PRIVATO *praeſertim conſilio*; } non enim ei ſenatus mandauit, auctor ue fuit, ut conſulem Antonium Gallia prohiberet. QVID, *eo mortuo, conſequi ipſe cuperet*, } quod in alio regnum probabat, id a ſe ipſo expeti ſignificabat.

ORATIO

QVAMOBREM tribuni pl. quāquam uos nihil aliud, niſi de praeſidio, ut ſenatum tuto conſules Kalendis Ian. habere poſſent, retuliſtis: tamen mihi uidemini magno conſilio, atque optima mente poteſtatem nobis de tota rep. feciſſe dicendi. cum enim tuto ſenatum haberi ſine praeſidio non poſſe iudicauiſtis, tum ſtatuiſtis, etiam intra muros Antonij ſcelus audaciamq. uerſari. quamobrem omnia mea ſententia complectar, uobis, ut intelligo, non inuitis; ut & praeſtantiſſimis ducibus a nobis detur auctoritas; & fortiſſimis militibus ſpes oſtendatur praemiorum; & iudicetur non uerbo, ſed re, non modo non conſul, ſed etiam hoſtis Antonius. nam, ſi ille conſul; fuſtuarium meruerunt legiones, quae conſulem reliquerunt; ſceleratus Caeſar, Brutus nefarius,

qui contra conſulem priuato conſilio exercitus comparauerunt. ſin autem militibus exquirendi ſunt honores noui propter eorum diuinum, atque immortale meritum; ducibus autem ne referri quidem poteſt gratia: quis eſt, qui eum non hoſtem exiſtimet, quem qui armis perſequuntur, conſeruatores reip. iudicantur? At quam contumelioſus in edictis? quam barbarus? quam rudis? primum in Caeſarem maledicta congeſſit, deprompta ex recordatione impudicitiae, & ſtuprorum ſuorum. quis enim hoc adoleſcente caſtior? quis modeſtior? quod in iuuentute habemus illuſtrius exemplum ueteris ſanctitatis? quis autem illo, qui maledicit, impurior?

EXPLANATIO

TRIBVNI *pl.* } poſt Antonij profectionem, qui profectus eſt. IV. Kal. Dec. ut infra dicitur, magiſtratum iniere tribuni pl. erat autem eis primus magiſtratus dies, ut Dionyſius docet, IV. id. Dec. nec tamen ante XIII. Kal. Ian. quo die habita haec oratio eſt, ſenatū uocarunt. Propterea, cū quadam querella, ſic exorſus eſt Cicero: Serius omnino, P.C. quam tempus reip. poſtulabat, aliquando tamen conuocati ſumus. quod flagitabam equidem quotidie. Et Phil. 5. DE *praeſidio,* } conſulum deſignatorum, & ſenatus, ut Kalendis Ian. & ipſi conſules, & ſenatus omnis tuto in curiam uenire poſsit. RETVLISTIS: } omnes quidem, ſed principe M. Seruilio, retulerunt: ut Phil. 4. in extremo. INTRA *muros Antonij ſcelus, audaciamq. uerſari.* } licet abſente Antonio, ab eius tamen amicis, ideſt, a perditis ciuibus, qui ſunt in urbe, timendum eſſe. DVCIBVS } Caeſari, & D. Bruto, qui priuato conſilio exercitus contra conſulem comparauerunt. Supra, & infra. DEPROMPTA *ex recordatione impudicitiae, & ſtuprorum ſuorum.* } Phil. 13. Quem tum ille demens laedere ſe putabat edictis, ignorans, quaecumque falſo is diceret in ſanctiſsimum adoleſcentem, ea uere recidere in memoriam pueritiae ſuae.

ORATIO

IGNOBILITATEM *obijcit C. Caeſaris filio: cuius etiam naturalis pater, ſi uita ſuppeditaſſet, conſul factus eſſet. Aricina mater. Trallianam, aut Epheſiam putes dicere. uidete, quam deſpiciamur omnes, qui ſumus e municipijs, ideſt, omnes plane: quotus enim quiſque non eſt? quod autem municipium non contemnit is, qui Aricinum tantopere deſpicit, uetuſtate antiquiſſimum, iure foederatum, propinquitate paene finitimum, ſplendore municipum honeſtiſſimum? hinc Voconiae, hinc Scatiniae leges: hinc multae ſellae curules & patrum memoria, & noſtra: hinc equites R. lautiſſimi plurimi, & honeſtiſſimi. ſed, ſi Aricinam uxorem non probas, cur probas Tuſculanam? quamquam huius ſanctiſſimae feminae, atque optimae pater M. Atius Balbus, in primis honeſtus, praetorius fuit: tuae coniugis, bonae feminae, locupletis quidem certe; Bambalio quidam pater, homo nullo numero. nihil illo contemptius, qui propter haeſitantiam linguae, ſtuporemq. cordis, cognomen ex contumelia traxerit. at auus nobilis, Tuditanus nempe ille, qui cum palla; & coturnis nummos populo de Roſtris ſpargere ſolebat. uellem, hanc contemptionem pecuniae ſuis reliquiſſet. Habetis nobilitatem generis glorioſam. Qui autem conuenit, ut tibi Iulia natus ignobilis uideatur, cum tu eodem materno genere ſoleas gloriari? quae porro amentia eſt, eum aliquid dicere de uxorum ignobilitate, cuius pater Numitoriam Fregellanam, proditoris filiam, habuerit uxorem, ipſe ex libertini filia ſuſceperit liberos? ſed hoc clariſſimi uiri uiderint, L. Philippus, qui habet Aricinam uxorem; C. Marcellus, qui Aricinae filiam: quos certo ſcio dignitatis optimarum feminarum non paenitere.*

EXPLANATIO

CONSVL *factus eſſet.* } praetor enim fuit, & Macedoniam poſt praeturam adminiſtrauit. Suetonius. Decedens Macedonia, prius quam profiteri ſe candidatum conſulatus poſſet, morte obijt repentina. Ep. I. lib. I. ad Q. fr. Adiungenda etiam eſt facilitas in audiendo, lenitas in diſcernendo, in ſatisfaciendo, ac diſputando diligentia. his rebus nuper Cn. Octauius iucundiſsimus fuit. Et ep. 2. Mediocri me dolore putas affici, cum audiam, qua ſit exiſtimatione Virgilius, qua tuus uicinus Cn. Octauius? ARICINA *mater.* } Atia M. Atij Balbi, ex Iulia, ſorore Caeſaris, filia, quae poſt obitum Cn. Octauij L. Marcio Philippo nupſit, & cum eo tum uiuebat. Miror autem Aricinam Atiam eſſe dictam, cum nec ipſa, nec pater eius Balbus Ariciae natus eſſet. fuit enim, Suetonio teſte, paterna ſtirpe Aricinus. PAENE *finitimum,* } abeſt enim ab urbe uiginti millibus paſſuum. VOCONIAE, } Voconia lex de mulierum hereditatibus fuit: ſancitum eſt enim ea lege, ne quis cenſus, ideſt pecunioſus, heredem relinqueret filiam. SCATINIAE } tribunitia lex Scatinia contra ſtupratores puerorum, & eos, qui muliebria paterentur. in ep. Coelij: Inſolentiſsimi homines ſummis Circenſibus ludis meis poſtulandum me lege Scatinia curant. Suetonius in Domitiano: Quoſdam ex vtroque ordine lege Scatinia condemnauit. TVSCVLANAM? } quam tu duxiſti, M. Fadij, libertini hominis, filiam. Phil. 2. BONAE *feminae,* } cum probro potius, quā cum laude dictum: ut ironiae mos eſt. ideo ſequitur: Locupletis quidem certe: ideſt, ſi minus bonae, ſaltem locupletis. quod tu ſpectaſti, cum eam vxorem duxiſti. HOMO *nullo numero.* } tum quia libertinus, tum quia lingua impeditus, corde ſtupidus. QVI *propter haeſitantiam linguae, ſtuporemq.*

Pp cordis }

cordis } Bambalio dictus ἀπὸ τοῦ βαμβάλειν : quod eſt, τοῖς χείλεσι τρέμειν. & βάμβαλον Phryges pudendam corporis partem uocant. quae legimus apud Heſychium. E x *contumelia* } eſt enim contumeliae, ſi quis appelletur Bambalio: quia ſimul uitium illius appellatur. A t *auus nobilis*, } Cum ſequatur Tuditani mentio, neceſſe eſt, hoc referri ad alteram uxorem Antonij Fuluiam, cuius maternus auus fuit Sempronius Tuditanus, auctore Aſconio. T v d i t a n v s *nempe ille*, } cum deriſione. quis enim nobilem dixerit eum, qui cum palla & cothurnis nummos populo de Roſtris ſpargere ſolebat? Valerius Max. lib. 7. c. 8. Quam certae, quam etiam notae inſaniae Tuditanus, utpote qui populo nummos ſparſerit, togamq. uelut tragicam ueſtem in foro trahens, maximo cum hominum riſu conſpectus fuerit, ac multa his conſentanea fecerit C v m *palla, & cothurnis* } tribus cauſsis Tuditani ſtultitiam arguit: prima, quod in foro processerit cum palla, quo veſtimenti genere ſenatores non utebantur: altera, quod cum cothurnis, cum ſenatorum calcei lunati eſſent: tertia, quod nummos populo de Roſtris, tamquam pecuniae contemptor, ſpargere ſolebant. nam ideo ſequitur: Vellem hanc contemptionem pecuniae ſuis reliquiſſet. quod in Fuluiam conijcitur, Tuditani neptem, quae erat auariſsima. ad illam enim pertinet quod dicitur Phil. 3. At vero huius domi inter quaſilla pendebatur aurum. nam quaſillum calatus muliebris eſt. Et Phil. 13. Brundiſij in ſinu non modo auariſsimae, ſed crudeliſsimae uxoris delectos Martiae legionis centuriones trucidauit. & ad eandem ſpectat illud ep. ad Att. lib. xiv. Quid? Deiotari noſtri cauſſa non ſimilis? dignus ille quidem omni regno, ſed non per Fuluiam. H a b e t i s *nobilitatem generis glorioſam*. } ironia. Tu, qui obijcis ignobilitatem C. Caeſaris filio, quam habes domi tuae nobilitatem generis? cum prima tua vxor Fadia libertini hominis filia fuerit, altera uero & auariſsima ſit, & auum eum habuerit, cuius notiſsima dementia eſt. I v l i a *natus* } Octauianus non Iulia, ſorore Caeſaris, ſed eius filia natus eſt Atia. quare non hoc de ipſo, ſed de matre dictum. nec moueor, quod, Natus, ad marem potius, quam ad feminam, pertinere uideatur. commune enim eſt, Iulia natus, pro qui Iulia natus ſit. Qui conuenit, inquit, ut muliere nati nobiliſſima, ignobiles videantur? E o d e m *materno genere* } diximus iam, Antonij matrem Iuliam fuiſſe, L. Caeſaris, conſularis uiri, ſororem. E x *libertini filia* } ex Fadia, Bambalionis filia. L i b e r o s ? } eum, quem pacis obſidem in Capitolium miſit. Phil. 2. A r i c i n a m *uxorem*; } Atiam. A r i c i n a e *filiam*: } Octauiam, Octauiani ſororem, ex qua genuit Marcellum illum, cuius immaturam mortem deplorat Virgilius lib. vi.

O R A T I O

*I*D e m *etiam Q. Ciceronem, fratris mei filium, compellat edicto: nec ſentit amens commendationem eſſe compellationem ſuam. quid enim accidere huic adoleſcenti potuit optatius, quam cognoſci ab omnibus, Caeſaris conſiliorū eſſe ſocium, Antonij furoris inimicum? At etiam gladiator auſus eſt ſcribere, hunc de patris, & patui parricidio cogitaſſe. O admirabilem impudentiam, audaciam, temeritatem. in eum adoleſcentem hoc ſcribere audere, quem ego, & frater meus, propter eius ſuauiſſimos atque optimos mores, praeſtantiſſimumq. ingeniū, certatim amamus, omnibusq. horis oculis, auribus, complexu tenemus? Nam me iiſdem edictis, neſcit, laedat, an laudet. cum idem ſupplicium minatur optimis ciuibus, quod ego de ſceleratiſſimis ſumpſerim, laudare uidetur, quaſi imitari uelit. cum autē illam pulcherrimi facti memoriam refricat; tum a ſui ſimilibus inuidiam aliquam in me commoueri putat.*

E X P L A N A T I O

COMPELLAT *edicto*. } carpit eum, & uituperat. Q v a s i *imitari uelit*. } me, in hominibus improbis poena afficiēdis, nō enim illa verba, Optimis ciuibus, erant in edicto Antonij, ſed addita ſunt a Cicerone, tamquam interprete mentis, ac uoluntatis eius: cum is communiter ciuibus illis, qui ſibi non paruiſſent, minatus eſſet idem ſupplicium, quod Cicero conſul de Catilinae ſocijs ſumpſerat.

O R A T I O

*S*E d, *ipſe quid fecit? cum tot edicta propoſuiſſet, edixit, ut adeſſet ſenatus frequens ad* I I X. *Kal. Dec. eo die ipſo non affuit. at quo modo edixit? haec ſunt, opinor, uerba in extremo:* Si quis non affuerit, hunc omnes exiſtimare poterunt & interitus mei, & perditiſsimorum conſiliorum auctorem fuiſſe. *Quae ſunt Perdita conſilia? an ea quae pertinent ad libertatem populi R. recuperandam? quorum conſiliorum Caeſari me auctorem, & hortatorem & eſſe, & fuiſſe fateor. quamquam ille non eguit conſilio cuiuſquam: ſed tamen currentem, ut dicitur, incitaui. nam interitus quidem tui quis bonus non eſſet auctor, cum in eo ſalus, & uita optimi cuiuſque, & libertas populi R. dignitasq. conſiſteret? ſed, cum tam atroci edicto nos concitauiſſet, cur ipſe non affuit? num putatis aliqua re triſti, ac ſeuera? uino, atque epulis retentus: ſi illae epulae potius, quam popinae, nominandae ſunt. diem edicti obire neglexit: in ante diem* I V. *Kal. Dec. diſtulit: adeſſe in Capitolio iuſſit: quod in templum ipſe, neſcio qua, per Gallorum cuniculum adſcendit. conuenerunt corrogati, & quidem ampli quidam homines, ſed immemores dignitatis ſuae. is enim erat dies, ea fama, is, qui ſenatum uocarat, ut*

turpe

turpe ſenatori eſſet, nihil timere: ad eos tamen ipſos, qui conuenerant, ne uerbum quidem auſus eſt facere de Caeſare, cum de eo conſtituiſſet ad ſenatum referre. ſcriptam attulerat conſularis quidam ſententiam: quid eſt aliud, de eo referre non audere, qui contra ſe conſulem exercitum duceret, niſi, ſe ipſum hoſtem iudicare? neceſſe enim erat, alterutrum eſſe hoſtem: nec poterat aliter de aduerſarijs ducibus iudicari. ſi igitur C. Caeſar hoſtis; cur conſul nihil rfert ad ſenatum? ſin ille a ſenatu notandus non fuit; quid poteſt dicere, quin, cum de illo tacuerit, ſe hoſtem eſſe confeſſus ſit? quem in edictis Spartacum appellat, hunc in ſenatu ne improbum quidem dicere audet.

EXPLANATIO

LAEDAT, *an laudet.* } plane hic intelligitur, laedere, pro uituperare, uſurpari ſolere: cum opponantur, Laedat, laudet: ut pro Fonteio. Cum laedat nemo bonus, laudent omnes ueſtri ciues, atque ſocij. INVIDIAM *aliquam* } odium aliquod. IN *ante diem IV. Kal.* } pro, in diem, IV. Kal. utroque enim modo eundem diem ueteres notabant: ut alibi docuimus. PER *Gallorum cuniculum* } occulte, quaſi per Gallorum cuniculum, cum in Capitolium noctu per cuniculum aſcendentes proditi ſunt ab anſeribus. IMMEMORES *dignitatis ſuae.* } non enim eos in ſenatum uenire decuit. IS *enim erat dies,* } quo non debuit ſenatus uocari; ſed in eum diſtulit Antonius. ex eo die, quo primum edixerat ut adeſſet ſenatus, id eſt, ex IIX. Kal. Dec. quem obire neglexit, uino atque epulis retentus. EA *fama,* } dicebatur enim, uocari ſenatum ab Antonio, ut referret de Caeſare. Phil. 13. Inde ad urbem curſus: ſenatus in Capitolium: parato de circumſcribendo adoleſcente ſententia conſularis.

ORATIO

AT *in rebus triſtiſſimis quantos excitat riſus? ſententiolas edicti cuiuſdam memoriae mandaui: quas uidetur ille peracutas putare. ego autem, qui intelligeret, quid dicere uellet, adhuc neminem inueni.* Nulla contumelia eſt, quam facit dignus. *Primum quid eſt, Dignus? nam etiam malo digni multi, ſicut ipſe. an quam facit is, qui cum dignitate eſt? quae autem poteſt eſſe maior? quid eſt porro, Facere contumeliam? quis ſic loquitur? deinde.* Nec timor, quem denunciat inimicus. *Quid ergo? ab amico timor denunciari ſolet? horum ſimilia deinceps. non ne ſatius eſt mutum eſſe, quam, quod nemo intelligat, dicere? en, cur magiſter eius ex oratore arator factus ſit, poſſideat in agro publico populi R. campi Leontini duo millia iugerum immunia, ut hominem ſtolidum magis etiam infatuet mercede publica. Sed haec leuiora fortaſſe: illud quaero, cur tam ſubito manſuetus in ſenatu fuerit, cum in edictis tam fuiſſet ferus? quid autem attinuerit, L. Caſſio, tribuno pl. fortiſſimo, & conſtantiſſimo ciui, mortem denunciare, ſi in ſenatum ueniſſet? D. Carfulenum, bene de rep. ſentientem, ſenatu ui, & minis mortis expellere? Ti. Canutium, a quo erat honeſtiſſimis contentionibus et ſaepe, & iure uexatus, non templo ſolum, uerum etiam aditu prohibere Capitolij? cui S. C. ne intercederent, uerebatur? de ſupplicatione, credo, M. Lepidi, clariſſimi uiri. atque id erat periculum, de cuius honore extraordinario quotidie aliquid cogitabamus, ne eius uſitatus honos impediretur.*

EXPLANATIO

MAGISTER *eius* } Sex. Clodius, de quo Phil. 2. MERCEDE *publica.* } ex agro publico ſumpta. Phil. 2. L. CASSIO, } fratri C. Caſsij, qui Caeſarem occiderat. ep. 2. lib. XII. fam. & ep. 2. lib. XIV. ad Att. NE *intercederent,* } ut tribuni pl. DE *cuius honore extraordinario* } uere dicit. nam poſtea Lepidum ornatum eſſe ſummis honoribus a ſenatu, indicat epiſtola ad eum, lib. x. fam.

ORATIO

AC, *ne ſine cauſſa uideretur edixiſſe, ut ſenatus adeſſet; cum de rep. relaturus fuiſſet, allato nuncio de legione Quarta, mente concidit; & fugere feſtinans, S. C. de ſupplicatione per diſceſſionem fecit, cum id factum eſſet antea numquam. Quae uero profectio poſtea? quod iter paludati? quae uitatio oculorum, lucis, urbis, fori? quam miſera fuga? quam foeda? quam turpis? praeclara tamen S. C. illo ipſo die ueſpertina, prouinciarum religioſa ſortitio; diuina uero opportunitas, ut, quae cuique apta eſſet, ea cuique obueniret.*

EXPLANATIO

DE *legione Quarta,* } quae ſe cum Caeſaris exercitu coniunxerat. DE *ſupplicatione* } M. Lepidi: cui poſtea triumphum quoque abſenti decreuerunt. Phil. 13. PER *diſceſsionem* } celeritatis videlicet cauſſa. nam ſi ſententiae rogarentur, ſerius confecta res eſſet. CVM *id factum eſſet antea numquam.* } rogari enim ſententias mos fuit in ſupplicatione decernenda: quod oſtendit epiſtola Coelij, Non

diu,lib.VIII.fam. VESPERTINA;} ſi ueſpertina, non praeclara, ſed turpia,& irrita. non enim poſt horam decimam referri ulla de re licuit.auctor Seneca lib.I. de tranquillitate uitae,c.14.Et S.C. uel ante ortum ſolis,uel poſt occaſum facta,irrita fuiſſe,docet. PROVINCIARVM *religioſa ſortitio;* } S.C.eo die fecit ut prouinciarum ſortitio fieret:quae facta eſt:ſed prouincias ij,quibus obtigerant, recuſarunt,irritum arbitrantes S.C.veſpertinum. Religioſa:cum ironia:ideſt,minime religioſa, quae propere facta ſit, & ueſpertino S.C. DIVINA *uero oportunitas*, } iocatur:ideſt,minime diuina, ſed uitio & arte facta,ut, quae cuique apta eſſet,ea cuique obueniret. Diuina ſunt,quae ſorte contingunt, quaſi diuinitus tributa:at, cum ea cuique obueniunt,quae cuique uidentur apta, quis in eo ſortem diuinam agnoſcat?

ORATIO

PRAECLARE igitur facitis, tribuni pl. qui de praeſidio conſulum, ſenatusq. referatis: meritoq. ueſtro maximas uobis gratias omnes & agere, & habere debemus. qui enim periculo carere poſſumus in tanta hominum cupiditate, & audacia? ille autem, homo afflictus,& perditus, quae de ſe exſpectat iudicia grauiora, quam amicorum ſuorum? familiariſſimus eius, mihi homo coniunctus,L. Lentulus, & P. Naſo, omni carens cupiditate, nullam ſe habere prouinciam, nullam Antonij ſortitionem fuiſſe iudicauerunt. quod idem fecit L. Philippus,uir patre,auo,maioribusq. ſuis digniſſimus. in eadem ſententia fuit, homo ſumma integritate, atque innocentia,C. Turrannius. idem fecit Sp. Oppius.ipſi etiam,qui amicitiam M. Antonij ueriti,plus ei tribuerunt quam fortaſſe uellent, M. Piſo, meus neceſſarius, & uir, & ciuis egregius; pariq. innocentia, M. Vehilius, ſenatus auctoritati ſe obtemperaturos eſſe dixerunt. quid ego de L. Cinna loquar? cuius ſpectata multis magnisq. rebus ſingularis integritas minus admirabilem facit huius honeſtiſſimi facti gloriam: qui omnino prouinciam neglexit: quam item magno animo, & conſtanti C. Ceſſedius repudiauit. qui ſunt igitur reliqui,quos ſors diuina delectet? L. Antonius, M. Antonius. o felicem utrumque:nihil enim maluerunt. C. Antonius Macedoniam. hunc quoque felicem: hanc enim habebat ſemper in ore prouinciam. C. Caluiſius Africam. nihil felicius: modo ex Africa deceſſerat, &, quaſi diuinans ſe rediturum, duos legatos Vticae reliquerat. deinde M. Iccius Siciliam, Q. Caſſius Hiſpaniam. non habeo, quid ſuſpicer. duarum credo prouinciarum ſortes minus diuinas fuiſſe. O C. Caeſar,(adoleſcentem appello) quam tu ſalutem reip. attuliſti? quam improuiſam? quam repentinam? qui enim haec fugiens fecerit, quid faceret inſequens? etenim in concione dixerat, ſe cuſtodem fore urbis, uſque ad Kal. Maias ad urbem exercitum habiturum. o praeclarum cuſtodem ouium,ut aiunt,lupum.cuſtos ne urbis an direptor, & uexator eſſet Antonius? & quidem ſe introiturum in urbem dixit, exiturumq. cum uellet.

EXPLANATIO

CONSVLVM, } deſignatorum,qui hoc die,uel abſente Antonio,metu tamen illius amicorum non aderant.Phil.5. L.PHILIPPVS } Octauiani uitricus. PATRE, } oratore ſummo conſulari,& cenſorio. SORS *diuina* } & hic iocatur in ſortem uitio factam. M.ANTONIVS.} opinor ei obtigiſſe,quam optauerat,citeriorem Galliam,ipſam quoque in ſortem coniectam. CALVISIVS *Africam.* } quam regebat Cornificius.ad quem ſcribens Cicero,Nec uero,inquit,poſtea deſtiti labefactare eum,qui ſumma cum tua iniuria,contumeliaq.reip.prouinciam abſens obtinebat. Quo loco Caluiſium hunc ſignificat. HISPANIAM. } vlteriorem,cui praefuerat ad eum diem Aſinius Pollio. nam citerior cum vlteriore Gallia tradita erat antea M. Lepido. NON *habeo, quid ſuſpicer.* } miror Iccio, & Caſſio, ciuibus optimis,nec amicis Antonij,quippe cũ Q.Caſſius Caij frater fuerit,has prouincias obueniſſe.itaque diſſimiles in his puto ſortes fuiſſe. illae ſuperiores diuinae fuerant, ideſt uitio factae: (ſic enim accipiendum) hae duae minus diuinae,ideſt recte factae.eſt enim,ut in illis, item in his interpretandum a contrario ſenſu,ut argutia ſimilem principio finem habeat. O C.CAESAR, (*adoleſcentem appello*) } ſic ad populum C.Carbo,in Orat. O M.Druſe,(patrem appello) tu dicere ſolebas,&c.Similiter pro domo. O Q. Catule, (patrem appellem,an filium?)

ORATIO

QVID illud? non ne, audiente populo, ſedens pro aede Caſtoris dixit, niſi qui uiciſſet, uicturum neminem? Hodierno die primum, P. C. longo interuallo in poſſeſſionem libertatis pedem ponimus: cuius quidem ego, quoad potui, non modo defenſor, ſed etiam conſeruator fui. cum autem id facere non poſſem, quieui, nec abiecte, nec ſine aliqua dignitate caſum illum temporum, & dolorem tuli. hanc uero taeterrimam belluam quis ferre poſſet, aut quo modo? quid eſt in Antonio, praeter libidinem, crudelitatem, petulantiam, audaciam? ex his totus conglutinatus eſt. nihil apparet in eo ingenuum, nihil moderatum, nihil pudens, nihil pudicum.

EXPLA-

EXPLANATIO

CONSERVATOR} ante Caeſaris dominationem. CVM *autem id facere non poſſem,* } armis Caeſaris oppreſſa rep. HANC *uero taeterrimam belluam quis ferre poſſet,* } tuli Caeſarem, Antonium quis ferat? fuit in illo ingenium, ratio, memoria, litterae, cura, cogitatio, diligentia: (hanc ei laudem Phil.2. Cicero tribuit) in Antonio quid eſt, praeter libidinem, crudelitatem, petulantiam?

ORATIO

QVAPROPTER, *quoniam res in id diſcrimen adducta eſt, utrum ille poenas reip. luat, an nos ſeruiamus: aliquando, per deos immortales, P. C. patrium animum, uirtutemq. capiamus: ut aut libertatem, propriam Romani generis, & nominis, recuperemus; aut mortem ſeruituti anteponamus. multa, quae in libera ciuitate ferenda non eſſent, tulimus, & perpeſſi ſumus, alij ſpe recuperandae libertatis, alij uiuendi nimia cupiditate. ſed, ſi illa tulimus, quae nos neceſſitas ferre coegit, quae uis quaedam paene fatalis; quae tamen ipſa non tulimus: etiam ne huius impuri latronis feremus taeterrimum, crudeliſſimumq. dominatum? quid hic faciat, ſi potuerit, iratus, qui, cum ſuccenſere nemini poſſet, omnibus bonis fuerit inimicus? quid hic uictor non audebit, qui, nullam adeptus uictoriam, tanta ſcelera poſt Caeſaris interitum fecerit; refertam domum eius exhauſerit; hortos compilarit; ad ſe ex his omnia ornamenta tranſtulerit; caedis, & incendiorum cauſſam quaeſierit ex funere; duobus, aut tribus S. C. bene & e rep. factis, reliquas res ad lucrum, praedamq. reuocauerit; uendiderit immunitates; ciuitates liberauerit; prouincias uniuerſas ex imperij populi R. iure ſuſtulerit; exſules reduxerit; falſas leges, C. Caeſaris nomine, & falſa decreta in aes incidenda, & in Capitolio figenda curauerit; earumq. rerum omnium domeſticum mercatum inſtituerit; populo R. leges impoſuerit; armis, & praeſidijs populum, & magiſtratus foro excluſerit; ſenatum ſtiparit armatis; armatos in cella Concordiae, cum ſenatum haberet, incluſerit; ad legiones Brundiſium cucurrerit; ex his optime ſentientes centuriones iugulauerit; cum exercitu Romam ſit ad interitum noſtrum, & ad diſperditionem urbis uenire conatus? atque is ab hoc impetu abſtractus conſilio & copijs Caeſaris, conſenſu ueteranorum, uirtute legionum, ne fortuna quidem fractus minuit audaciam; nec ruere demens, nec furere deſinit; in Galliam mutilatum ducit exercitum; cum una legione, & ea uacillante, L. fratrem exſpectat; quo neminem reperire poteſt ſui ſimiliorem. ille autem ex myrmillone dux, ex gladiatore imperator, quas fecit ſtrages, ubicumque poſuit ueſtigium? caedit greges armentorum, reliqui pecoris quodcumque nactus eſt: epulantur milites: ipſe autem ſe, ut fratrem imitetur, obruit uino: uaſtantur agri: diripiuntur uillae: matres familias, uirgines, pueri ingenui abripiuntur, militibus transduntur. haec eadem, quacumque exercitum duxit, fecit M. Antonius. His uos taeterrimis fratribus portas aperietis? hos umquam in urbem recipietis? non, tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, populo R. conſpirante, Italia tota ad libertatem recuperandam excitata, deorum immortalium beneficio utemini? nullum erit tempus, hoc amiſſo. a tergo, a fronte, a lateribus tenebitur, ſi in Galliam uenerit: nec illis armis ſolum, ſed etiam decretis noſtris urgendus eſt. magna uis eſt, magnum nomen, unum & idem ſentientis ſenatus. uidetis refertum forum? populum R. ad ſpem recuperandae libertatis erectum? qui longo interuallo cum frequentes hic uidet nos, tum ſperat etiam liberos conueniſſe. hunc ego diem exſpectans, M. Antonij ſcelerata arma uitaui, tum, cum ille in me abſentem inuehens, non intelligebat ad quod tempus me, & meas uires reſeruarem. ſi enim tum illi, caedis a me initium quaerenti, reſpondere uoluiſſem; nunc reip. conſulere non poſſem. hanc uero nactus facultatem, nullum tempus, P. C. dimittam neque diurnum, neque nocturnum, quin de libertate populi R. de dignitate ueſtra, quod cogitandum ſit, cogitem; quod agendum, atque faciendum, id non modo non recuſem, ſed appetam etiam, atque depoſcam. hoc feci ſemper, dum licuit; intermiſi, quoad non licuit: iam non ſolum licet, ſed etiam neceſſe eſt; niſi ſeruire malimus, quam, ne ſeruiamus, animis, armisq. decernere. Dij immortales nobis haec praeſidia dederunt, urbi Caeſarem, Brutum Galliae. ſi enim ille urbem opprimere potuiſſet ſtatim, ſi Galliam tenere paullo poſt; optimo cuique pereundum, reliquis eſſet ſeruiendum.*

EXPLANATIO

QVAE *tamen ipſa non tulimus:* } iugum enim ſeruitutis, occiſo tyranno, deiecimus. NEMINI *poſſet,* } nemini iure poſſet. EX *funere;* } cum Caeſarem funebri laudans oratione, populum cum facibus impulit ad domos Caſsij, & Bruti. DVOBVS, *aut tribus S. C. bene, & e rep. factis,* } uno, ne qua poſt idus Mart. immunitatis tabula, ne ve cuius beneficij figeretur: altero, ut dictaturae nomen in perpetuum de rep. tolleretur. tertium S.C. fortaſſe fuit illud, quod in aede Telluris, quo primum die poſt Caeſaris necem ſenatus habitus eſt, in ſententiam Ciceronis factum, ut omnis diſcordiarum memoria obliuione ſempiterna deleretur. Phil.1.& 2. VIRTVTE *legionum,* } Martiae, & Quartae. MVTILATVM *ducit exercitum;* } ex duabus enim legionibus, quae cum illo remanſerant, (has Galba ſecundam, & trigeſimamquinctam nominat in ep. ad Cic. lib. x. fam.) milites multi ad Caeſarem ſe contulerunt. VACILLANTE, } infirma, tironum uidelicet. LVCIVM *fratrem* } natu minimum ex tribus. fuerat autem tribunus pl. eodem anno, quo & conſul Marcus, & praetor Caius. EX *Myrmillone* }

ex gla-

ex gladiatore. Gladiatorum nomina fuere, Retiarij, Myrmillones, Thraces, Secutores. Pugnauerat Lucius in Aſia Myrmillo cum Thrace. haec enim duo genera componi ſolere, oſtendit ille uerſus Auſonij: Quis Myrmilloni componitur aequimanus? Thrax. Phil. 5. 6. 7. V I D E T I S *refertum forum*, } patebant igitur ualuae templi, in quo ſenatus habebatur: quae non patuerant praeſente Antonio. unde Phil. 2. Cur ualuae Concordiae non patent? L O N G O *interuallo frequentes* } nam frequentes non affuerant, habente ſenatum Antonio, armorum illius metu. I N *me abſentem inuehens*, } XIII. Kal. Oct. quo die non affuiſſe Ciceronem, ſed ita Philippicam ſecundam ſcripſiſſe, tamquam ſi adeſſet, praeſensq. praeſenti reſponderet, iam oſtendimus. C A E D I S *a me initium quaerenti*, } Phil. 5. Quo die, ſi per amicos mihi cupienti in ſenatum uenire licuiſſet, caedis initium feciſſet a me: ſic enim ſtatuerat. cum autem ſemel gladium ſcelere imbuiſſet; nulla res ei finem caedendi, niſi defatigatio, & ſatietas, attuliſſet. Et in ep. ad Caſsium: Caedem gladiator quaerit, eiusq. initium ad XIII. Kal. Oct. a me ſe facturum putauit. V R B I *Caeſarem, Brutum Galliae.* } propoſita firmiſsimi praeſidij ſpe; ſenatorum animos ad ſtudium tuendae libertatis excitat.

O R A T I O

H A N C igitur occaſionem oblatam tenete, per deos immortales, P. C. &, ampliſſimi orbis terrae conſilij principes uos eſſe, aliquando recordamini. ſignum date populo R. conſilium ueſtrum non deeſſe reip. quoniam ille uirtutem ſuam non defuturam eſſe profitetur. nihil eſt, quod moneam uos: nemo eſt tam ſtultus, qui non intelligat, ſi indormierimus huic tempori, non modo crudelem, ſuperbamq. dominationem nobis, ſed ignominioſam etiam, & flagitioſam ferendam. noſtis inſolentiam Antonij, noſtis amicos, noſtis totam domum. libidinoſis, petulantibus, impuris, impudicis, aleatoribus, ebrijs ſeruire, ea ſumma miſeria eſt, ſummo dedecore coniuncta. quod ſi iam, quod dij omen auertant, fatum extremum reip. uenit: quod gladiatores nobiles faciunt, ut honeſte decumbant; faciamus nos principes orbis terrarum, gentiumq. omnium, ut cum dignitate potius cadamus, quam cum ignominia ſeruiamus. nihil eſt deteſtabilius dedecore, nihil foedius ſeruitute. ad decus, & ad libertatem nati ſumus: aut haec teneamus; aut cum dignitate moriamur. nimium diu teximus, quid ſentiremus: nunc iam apertum eſt: omnes patefecerunt, in utramque partem quid ſentiant, quid uelint. ſunt impij ciues, pro caritate reip. nimium multi; pro multitudine bene ſentientium, admodum pauci. quorum opprimendorum dij immortales incredibilem reip. poteſtatem, & fortunam dederunt. ad ea enim praeſidia, quae habemus, iam accedunt conſules ſumma prudentia, uirtute, concordia, multos menſes de populi R. libertate commentati, atque meditati. his auctoribus, & ducibus, dijs iuuantibus, nobis uigilantibus, & multum in poſterum prouidentibus, populo R. conſentiente, erimus profecto liberi breui tempore. iucundiorem autem faciet libertatem ſeruitutis recordatio.

E X P L A N A T I O

A M P L I S S I M I *orbis terrae conſilij principes uos eſſe, aliquando recordamini.* } argumentatur a dignitate. C O N S I L I V M *ueſtrum non deeſſe reip.* } a conſtantia, & fide. N O N *modo crudelem, ſuperbamq. dominationem*, } a miſerrima ſeruitute. S E D *ignominioſam etiam, & flagitioſam* } a dedecore. Q V O D *Gladiatores nobiles faciunt*, } ab exemplo. N O S *Principes orbis terrarum, gentiumq. omnium.* } quod ſerui faciunt, (nam gladiatores erant ſerui) quanto magis, qui principes orbis terrarum ſumus, id nos facere debemus? Argumentum a minori. P R O *caritate reip.* } pro ea caritate, quam omnes reip. debent. S E R V I T V T I S *recordatio.* } contraria contrarijs propinqua magis apparent. ideo iucundius bonum eſt, antecedente malo, quam ſi perpetuum fuiſſet. hoc & Virgilius uidit, cum dixit: Forſan & haec olim meminiſſe iuuabit.

O R A T I O

Q V A S ob res, quod tribuni pl. uerba fecerunt, ut ſenatus Kal. Ian. tuto haberi, ſententiaeq. de ſumma rep. libere dici poſſint; de ea re ita cenſeo, ut C. Panſa, A. Hirtius, conſules deſignati, dent operam, uti ſenatus Kal. Ian. tuto haberi poſſit: quodq. edictum D. Bruti imperatoris, conſulis deſignati, optime de rep. meriti, propoſitum ſit, ſenatum exiſtimare, D. Brutum imperatorem, conſulem deſignatum, optime de rep. mereri, cum ſenatus auctoritatem, populiq. R. libertatem, imperiumq. defendat: quodq. prouinciam Galliam citeriorem, optimorum & fortiſſimorum, amicorumq. reip. ciuium, exercitumq. in ſenatus poteſtate retineat, id eum, exercitumq. eius, municipia, colonias prouinciae Galliae recte, atque ordine, exq. rep, feciſſe, & facere; ſenatum ad ſummam remp. pertinere arbitrari, a D. Bruto, & L. Planco imperatoribus, conſulibus deſignatis, itemq. a ceteris, qui prouincias obtinent, obtineri ex lege Iulia, quoad ex S. C. cuique eorum ſucceſſum ſit; eosq. dare operam, ut eae prouinciae, exercitusq. in ſenati populiq. R. poteſtate, praeſidioq. reip. ſint: cumq. opera, uirtute, conſilio C. Caeſaris, ſummoq. conſenſu militum ueteranorum, qui eius auctoritatem ſecuti, reip. praeſidio ſunt, & fuerunt, a grauiſſimis periculis populus R. defenſus ſit, & hoc tempore defendatur; cumq. legio Martia Albae conſtiterit, in municipio fideliſſimo, & fortiſſimo, ſeq. ad ſenatus auctoritatem, populiq. R. libertatem con

tulerit;

tulerit ; & quod pari conſilio, eademq. uirtute legio Quarta uſa, L. Egnatuleio duce, ciue egregio, ſenatus auctoritatem, populiq. R. libertatem defendat, defenderit; ſenatui magnae curae eſſe, ac fore, ut pro tantis eorum in remp. meritis honores eis habeantur, gratiaeq. referantur; ſenatui placere, uti C. Panſa, A. Hirtius, conſules deſignati, cum magiſtratum inierint, ſi eis uideretur, primo quoque tempore de his rebus ad hunc ordinem referrent, ita uti e rep. fideq. ſua uideretur.

EXPLANATIO

L. PLANCO,} qui praeerat Galliae ulteriori. Phil.5. CONSVLIBVS *deſignatis*,} a Caeſare, qui conſules in biennium deſignauit, Hirtium, & Panſam in annum ſequentem, poſt cos D. Brutum, & L. Plancum. A. CETERIS, *qui prouincias obtinent*,} ita Cornificio, amico ſuo, Africae adminiſtrationem confirmauit. qua de re ſic ad ipſum ſcripſit: Ego, mi Cornifici, quo die primum in ſpem libertatis ingreſſus ſum, &, cunctantibus ceteris, ad XIII. Kal. Ian. fundamenta reip. ieci; eo ipſo die prouidi multum, atque habui rationem dignitatis tuae. mihi enim eſt aſſenſus ſenatus de obtinendis prouincijs. E x *lege Iulia*,} de prouincijs. Phil. 1. & 5. QVOAD *ex S.C. cuique eorum ſucceſſum ſit*;} hoc S. C. ſortitio illa prouinciarum, ab Antonio facta, tollebatur; & eorum, qui prouincias obtinebant, ſtudia erga remp. conſeruabantur. CONSILIO} non minima ad laudem acceſsio. nam in adoleſcente & opera, & uirtus facile, conſilium non facile reperitur. POPVLIQ. *Romani libertatem*} ſubaudiri neceſſe eſt, defendendam: quod apparet e ſequentibus uerbis, Senatus auctotitatem, populiq. Romani libertatem defendat.

IN . QVARTAM
M . TVLLII . CICERONIS
PHILIPPICAM
PAVLLI . MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

EXPONIT *in concione, quae acta ſint in ſenatu: Caeſarem, & D. Brutum effert laudibus: populum ad libertatem recuperandam cohortatur, beneq. de rep. ſperare iubet.*

IN . M . ANTONIVM
AD . QVIRITES
PHILIPPICARVM
LIBER . QVARTVS
ORATIO . XLVI

FREQVENTIA *ueſtrum incredibilis, Quirites, concioq. tanta, quantam meminiſſe non uideor, & alacritatem mihi ſummam defendendae reip. affert, & ſpem recuperandae. quamquam animus mihi quidem numquam defuit, tempora defuerunt: quae ſimul ac primum aliquid lucis oſtendere uiſa ſunt, princeps ueſtrae libertatis defendendae fui. quod ſi id ante facere conatus eſſem, nunc facere non poſſem. hodierno enim die, Quirites, ne mediocrem rem actam arbitremini, fundamenta iacta ſunt reliquarum actionum: nam eſt hoſtis a ſenatu nondum uerbo appellatus, ſed re iam iudicatus Antonius. nunc uero multo ſum erectior, quod uos quoque, illum hoſtem eſſe, tanto conſenſu, tantoq. clamore approbauiſtis. neque enim, Quirites, fieri poteſt, ut non aut iȷ ſint impiȷ, qui contra conſulem exercitus comparauerunt; aut ille hoſtis, contra quem iure arma ſumpta ſunt. hanc igitur dubitationem, quamquam nulla erat, tamen, ne qua poſſet eſſe, ſenatus hodierno die ſuſtulit. C. Caeſar, qui remp. libertatemq. ueſtram ſuo ſtudio, conſilio, patrimonio denique tutatus eſt, & tutatur, maximis ſenatus laudibus ornatus eſt. laudo, laudo uos, Quirites, cum gratiſſimis animis proſequimini nomen clariſſimi adoleſcentis, uel pueri potius; ſunt enim facta eius immortalitatis, nomen aetatis. multa memini: multa audiui: multa legi: nihil ex omni ſaeculorum memoria tale cognoui. qui, cum ſeruitute premeremur, in dies malum creſceret, praeſidiȷ nihil haberemus, capitalem, & peſtiferum Brundiſio M. Antoniȷ reditum timeremus; hoc inſperatum omnibus conſilium, incognitum certe, ceperit, ut exercitum inuictum ex paternis militibus conduceret, Antoniȷq. furorem, crudeliſſimis conſiliȷs incitatum, a pernicie reip. auerteret. quis eſt enim, qui hoc non intelligat, niſi Caeſar exercitum parauiſſet, non ſine exitio noſtro futurum Antoniȷ reditum fuiſſe? ita enim ſe recipiebat ardens odio ueſtri, cruentus ſanguine ciuium R. quos Sueſſae, quos Brundiſiȷ occiderat, ut nihil niſi de reip. pernicie cogitaret. quod autem erat praeſidium ſalutis, libertatisq. ueſtrae, ſi C. Caeſaris, fortiſſimorum ſui patris militum, exercitus non fuiſſet? cuius de laudibus, & honoribus, qui ei pro diuinis, & immortalibus meritis diuini, immortalesq. debentur, mihi ſenatus aſſenſus paullo ante decreuit, ut primo quoque tempore referretur. quo decreto, quis non perſpicit, hoſtem eſſe Antonium iudicatum? quem enim appellare poſſumus eum, contra quem qui exercitus ducunt, iȷs ſenatus arbitratur ſingulares exquirendos honores? Quid legio Martia? quae mihi uidetur diuinitus ab eo deo traxiſſe nomen, a quo populum R. generatum accepimus. non ipſa ſuis decretis prius, quam ſenatus, hoſtem iudicauit Antonium? nam, ſi ille non hoſtis; hos, qui conſulem reliquerunt, hoſtes, neceſſe eſt, iudicemus. praeclare, & loco reclamatione ueſtra factum pulcherrimum Martialium comprobauiſtis, qui ſe ad ſenatus auctoritatem, ad libertatem ueſtram, ad uniuerſam remp. contulerunt, hoſtem illum, & latronem, & parricidam patriae reliquerunt: nec ſolum id animoſe, & fortiter, ſed conſiderate etiam, ſapienterq. fecerunt: Albae conſtiterunt, in urbe opportuna, munita, propinqua, fortiſſimorum uirorum, fideliſſimorum ciuium, atque optimorum. huius Martiae legionis legio Quarta imitata uirtutem, duce L. Egnatuleio, quem ſenatus merito paullo ante laudauit, C. Caeſaris exercitum perſecuta eſt.*

EXPLANATIO

IN hac oratione difficilia, aut ambigua perquam pauca occurrent: itaque breuitatem ſequar ex inſtituto meo: ne, quod tempus ad loca tantum impedita, atque obſcura nobis eſſe conferendum ſtatuimus, eius temere iactura fiat in expeditis, atque apertis. ANIMVS *mihi quidem numquam defuit*, } hoc pertinet ad, Alacritatem, nunc primum, facta temporum mutatione, exortam. NVNC *facere non poſſem.* } me enim occidiſſet Antonius. Phil. 3. Si enim tum illi, caedis a me initium quaerenti, reſpondere uoluiſſem; nunc reip. conſulere non poſſem. SED *re* } probabit hoc paullo poſt. NVNC *uero multo ſum erectior*, } clamorem ſuſtulit populus, ubi Antonium re hoſtem eſſe iudicatum cognouit. quo clamore animum ſibi additum Cicero dicit. LAVDO, *laudo uos, Quirites*, } audito Caeſaris nomine, laetitiae ſuae ſignum populus conſentiens clamore dedit. VEL *pueri potius*: } Tacitus lib. XIII. Velleius lib. 2. annum aetatis XIX ei hoc tempore definiunt. IMMORTALITATIS, } eiuſmodi, ut numquam interitura memoria uideatur. NOMEN *aetatis*. } adoleſcentem enim, uel puerum potius, eo nominando, oſtendimus. HOC *inſperatum conſilium, incognitum certe, ceperit*, } Phil. 3. dixit: Nec poſtulantibus, nec cogitantibus, nec optantibus quidem nobis. REFERRETVR. } a nouis conſulibus. HVIVS *Martiae legionis* } quis, Martiae, ſuperuacenum eſſe non uidet? PERSECVTA *eſt*. } pro, ad eum ſe contulit. ſic locutus Phil. 3.

ORATIO

QVAE exſpectas, M. Antoni, iudicia grauiora? Caeſar fertur in caelum, qui contra te exercitum comparauit: laudantur exquiſitiſſimis uerbis legiones, quae te reliquerunt, quae a te arceſſitae ſunt; quae eſſent, ſi te conſulem, quam hoſtem, maluiſſes, tuae: quarum legionum fortiſſimum, ueriſſimumq. iudicium confirmat ſenatus, comprobat uniuerſus populus R. niſi forte uos, Quirites, conſulem, non hoſtem, iudicatis Antonium. Sic arbitrabar, Quirites, uos iudicare, ut oſtenditis. quid municipia, colonias, praefecturas, num aliter iudicare cenſetis? omnes mortales una mente conſentiunt, omnia arma eorum, qui haec ſalua uelint, contra illam peſtem eſſe capienda. Quid? D. Bruti iudicium, Quirites, quod ex hodierno eius edicto perſpicere potuiſtis, num cui tandem contemnendum uidetur? recte, & uere negaſtis, Quirites: eſt enim quaſi deorum immortalium beneficio, & munere datum reip. Brutorum genus, & nomen ad libertatem populi R. uel conſtituendam, uel recuperandam. quid igitur D. Brutus de M. Antonio iudicauit? excludit prouincia: exercitu obſiſtit: Galliam totam hortatur ad bellum, ipſam ſua ſponte, ſuoq. iudicio excitatam. ſi conſul Antonius; Brutus hoſtis. ſi conſeruator reip. Brutus; hoſtis Antonius. num igitur, utrum horum ſit, dubitare poſſumus? atque, ut uos una mente, unaq. uoce dubitare uos negatis, ſic modo decreuit ſenatus, D. Brutum optime de rep. mereri, cum ſenatus auctoritatem, populiq. R. libertatem, imperiumq. defenderet. a quo defenderet? nempe ab hoſte: quae eſt enim alia laudanda defenſio? Deinceps laudatur prouincia Gallia, meritoq. ornatur uerbis ampliſſimis ab ſenatu, quod reſiſtat Antonio, quem ſi conſulem illa prouincia putaret, neque eum reciperet; magno ſcelere ſe adſtringeret. omnes enim in conſulis iure, & imperio debent eſſe prouinciae. negat hoc D. Brutus imperator, conſul deſignatus, natus reip. ciuis; negat Gallia, negat cuncta Italia, negat ſenatus, negatis uos. quis illum igitur conſulem, niſi latrones putant? quamquam ne ij quidem ipſi, quod loquuntur, id ſentiunt, nec a iudicio omnium mortalium, quamuis impij, nefarijq. ſint, ſicut ſunt, diſſentire poſſunt. ſed ſpes rapiendi, atque praedandi, obcaecat animos eorum: quos non bonorum donatio, non agrorum aſſignatio, non illa infinita haſta ſatiauit: qui ſibi urbem, qui bona, & fortunas ciuium ad praedam propoſuerunt: qui, dum ſit, quod rapiant, quod auferant, nihil ſibi defuturum arbitrantur: quibus M. Antonius (o dij immortales auertite, & deteſtamini, quaeſo, hoc omen) urbem ſe diuiſurum eſſe promiſit. Ita uero ei, ut precamini, eueniat, atque huius amentiae poena in ipſum familiamq. eius recidat. quod ita futurum eſſe confido. iam enim non ſolum homines, ſed etiam deos immortales ad remp. conſeruandam arbitror conſenſiſſe. ſiue enim prodigijs, atque portentis dij immortales nobis futura praedicunt; ita ſunt aperte denunciata, ut & illi poena, & nobis libertas appropinquet: ſiue tantus conſenſus omnium ſine impulſu deorum eſſe non potuit; quid eſt, quod de uoluntate caeleſtium dubitare poſſimus?

EXPLANATIO

QVAE *te reliquerunt*, } ſi Tacito credimus, a Caeſare corruptae. ARCESSITAE } Brundiſio. Phil. 6. Ad quem legatos? ad eum ne, qui ad opprimendam remp. Brundiſio legiones arceſsierit? VT *oſtenditis*. } una omnium voce. NEGAT *hoc* } eſſe conſulem Antonium. QVAMVIS *impij, nefarijq. ſint ſicut ſunt*, } concinnus loquendi modus: vt Phil. 1. Satis erat, probatum illum eſſe populo Romano, vt eſt. Et Phil. 2. Neceſſe eſt, quamuis ſis, ut es, violentus, & furens, cum tibi obiecta ſit ſpecies ſingularis viri, perterritum de ſomno excitari. BONORVM *donatio*, } viuo Caeſare, cui bellum gerenti operam nauauerant. AGRORVM } in Campania maxime. HASTA } auctio de Pompeianorum bonis. VRBEM *ſe diuiſurum eſſe promiſit*. } Phil. 13. Ingreſſus vrbem eſt, quo comitatu uel potius agmine? cum dextra, ſiniſtra, gemente populo Romano, minaretur dominis, notaret domos, diuiſurum ſe urbem, palam ſuis polliceretur. ITA *ſunt aperte denunciata*, } quibus prodigijs, atque portentis, nulla, quod ſciam, docet hiſtoria.

ORATIO

RELIQVVM eſt, Quirites, ut uos in iſta ſententia, quam prae uobis fertis, perſeueretis. faciam igitur, ut imperatores inſtructa acie ſolent; quamquam paratiſſimos milites ad proeliandum uideant, ut eos tamen adhortentur. ſic ego uos ardentes, & erectos, ad libertatem recuperandam cohortabor. Non eſt, non eſt uobis, Quirites, cum eo hoſte certamen, quocum aliqua pacis condicio eſſe poſſit. neque enim ille ſeruitutem ueſtram, ut antea, ſed iam iratus ſanguinem concupiſcit. nullus ei ludus uidetur eſſe iucundior, quam cruor, quam caedes, quam ante oculos trucidatio ciuium. non eſt uobis res, Quirites, cum ſcelerato homine, atque nefario, ſed cum immani, taetraq. bellua: quae quoniam in foueam incidit, obruatur. ſi enim illinc emerſerit: nullius ſupplicij crudelitas erit recuſanda. ſed tenetur, premitur, urgetur, nunc ijs copijs, quas habemus, mox ijs, quas paucis diebus noui conſules comparabunt. Incumbite in cauſſam, Quirites, ut facitis. numquam maior ueſter conſenſus in ulla cauſſa fuit: numquam tam uehementer cum ſenatu conſociati fuiſtis. nec mirum: agitur enim, non qua condicione uicturi, ſed uicturi ne ſimus, an cum ſupplicio ignominiaq. perituri. quamquam

mortem

mortem quidem omnibus natura propoſuit: crudelitatem mortis, & dedecus uirtus propulſare ſolet: quae propria eſt Romani generis, & ſeminis. hanc retinete, quaeſo, Quirites: quam uobis, tamquam hereditatem, maiores ueſtri reliquerunt. quamquam alia omnia incerta ſunt, caduca, mobilia: uirtus eſt una altiſſimis defixa radicibus: quae numquam ulla ui labefactari poteſt, numquam demoueri loco. ac maiores ueſtri primum uniuerſam Italiam deuicerunt, deinde Carthaginem exciderunt, Numantiam euerterunt, potentiſſimos reges, bellicoſiſſimas gentes in ditionem huius imperij redegerunt. Ac maioribus quidem ueſtris, Quirites, cum eo hoſte res erat, qui haberet remp. curiam, aerarium, conſenſum, & concordiam ciuium, rationem aliquam, ſi ita res tuliſſet, pacis, & foederis: hic ueſter hoſtis ueſtram remp. oppugnat, ipſe habet nullam: ſenatum, ideſt, orbis terrae conſilium, delere geſtit, ipſe conſilium publicum nullum habet: aerarium ueſtrum exhauſit, ſuum non habet. nam concordiam ciuium qui habere poteſt, nullam qui habeat ciuitatem? pacis uero quae poteſt cum eo eſſe ratio, in quo eſt incredibilis crudelitas, fides nulla? eſt igitur, Quirites, populo R. uictori omnium gentium, omne certamen cum percuſſore, cum latrone, cum Spartaco. nam, quod ſe ſimilem Catilinae eſſe gloriari ſolet: ſcelere par eſt illi, induſtria inferior. ille cum exercitum nullum habuiſſet, repente conflauit; hic eum exercitum, quem accepit, amiſit. ut igitur Catilinam diligentia mea, ſenatus auctoritate, ueſtro ſtudio, & uirtute fregiſtis: ſic Antonij nefarium latrocinium ueſtra cum ſenatu concordia tanta, quanta numquam fuit, felicitate, & uirtute exercituum, ducumq. ueſtrorum, breui tempore oppreſſum audietis. equidem, quantum cura, labore, uigilijs, auctoritate, conſilio eniti, atque efficere potero, nihil praetermittam, quod ad libertatem ueſtram pertinere arbitrabor. neque enim id pro ueſtris ampliſſimis in me beneficijs ſine ſcelere facere poſſum. hodierno autem die primum, referente, uiro fortiſſimo, uobisq. amiciſſimo, hoc M. Seruilio, collegisq. eius, ornatiſſimis uiris, optimis ciuibus, longo interuallo, me auctore, & principe, ad ſpem libertatis exarſimus.

EXPLANATIO

VNIVERSAM *Italiam*} in qua debellanda plus conſumptum eſt temporis, quam in reliquo terrarum orbe. Italia uero ad imperium adiuncta, exteris gentibus formidabilis potentia Romanorum fuit. CARTHAGINEM *exciderunt, Numantiam euerterunt*, } vtramque Scipio Aemilianus. POTENTISSIMOS *reges*, } Perſeum Macedoniae, Antiochum Aſiae, Mithridatem Ponti regem. BELLICOSISSIMAS *gentes*} Hiſpanos, & Gallos. CVM *eo hoſte res erat*, } quocumque hoſte. SI *res ita tuliſſet*, } vt agendum eſſet de pace, & foedere. ſed ideo res non tulit, quia uiciſtis. CVM *Spartaco*. } ſeruorum duce: quo uicto, M. Craſſus, myrtea corona, ouans in Albano monte triumphauit. nota ſatis hiſtoria. GLORIARI *ſolet*: } oratorie. fingit enim, quod credi poſsit: quia talem ſe contra patriam, & libertatem, qualem olim Catilina, praeberet Antonius. AMISIT. } cum cum duae legiones reliquerint. DILIGENTIA *mea*, } qui coniurationem patefeci, & occurri, quantum in me fuit, naſcentibus malis. SENATVS *auctoritate*, } qui, hoſte Catilina iudicato, de comprehenſis coniuratis ultimum ſumendum eſſe ſupplicium cenſuit. VESTRO *ſtudio*, } erga remp. a domeſticis hoſtibus defendendam. ET *uirtute*} qui contra Catilinam, duce C. Antonio conſule, pro patria feliciter pugnaſtis. SINE *ſcelere*} ſi quid praetermitterem erga uos, qui me ſummis honoribus nouum hominem, & a me ipſo ortum, affeciſtis plane me ſceleſtum, ac nefarium eſſe confiterer. Phil. 6. Quid enim non debeo uobis, Quirites, quem uos a ſe ortum, hominibus nobiliſsimis omnibus honoribus praetuliſtis? Similiter locutus eſt in ep. ad Lentulum: Facis abundantia quadam amoris, vt etiam grata ſint ea, quae praetermitti ſine nefario ſcelere non poſsint. REFERENTE *hoc M. Seruilio*, } relationis principe. nam, ut opinor, omnes tribuni pl. retulerunt. & ſequitur, Collegisq. eius. ME *auctore, & principe*, } cunctantibus ceteris, dixit in ep. ad Cornificium, Liberalibus. EXARSIMVS. } Summam libertatis cupiditatem aptiore uerbo declarare non potuit.

IN . QVINCTAM

M . TVLLII . CICERONIS

PHILIPPICAM

PAVLLI . MANVTII

COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

OBSIDENTE *Mutinam Antonio, non modo ſine ſenatus auctoritate, ſed inuito etiam ſenatu, qui Galliam citeriorem D. Bruto, iam antea a Caeſare datam, poſt eius necem confirmauerat, noui conſules, Panſa, & Hirtius, Kalendis Ian. primo conſulatus die, conuocato de more ſenatu, non ſolum de Mutinae obſidione, ſed omnino de tota rep. deq. honoribus, & praemijs bene de rep. meritorum, ac merentium, de quibus* XIII. *Kal. S. C. factum erat, retulerunt. Quod ad Mutinam attinuit, cenſuit is, qui ſententiam primus rogatus eſt, mittendos ad Antonium legatos, qui agerent cum eo, ut ab eius urbis obſidione deſiſteret. Cicero autem, ſuo loco rogatus, turpe, & indignum dicit eſſe ſenatus ac populi Romani maieſtate, ad eum legatos de pace mittere, de quo ante paucos dies, tamquam de hoſte, grauiſſima, & ſeueriſſima iudicia idem ſenatus fecerit. decreuerat enim* XIII. *Kal. Ian. quo die habitam eſſe tertiam orationem diximus, ut de honoribus Caeſaris, & Bruti, qui remp. priuato conſilio defendendam ſuſceperant, deq. praemijs Martiae, & Quartae legionum, quae, Antonio relicto, ad Caeſarem ſe contulerant, primo quoque tempore noui conſules referrent. Deinde uehementer incubuit Cicero, ut hoſtis iudicaretur Antonius, & ea decernerentur de honoribus, & praemijs, quae ſenatus ex nouorum conſulum relatione decerni ſibi placere oſtenderat. Senatus eo die nihil decreuit, ſed triduo poſt, mittendos omnino, cenſuit, qui Antonio nunciarent, ne conſulem deſignatum oppugnaret, ne Mutinam obſideret, ne prouinciã depopularetur, ne delectus haberet, eſſet in ſenatus, populiq. R. poteſtate. quae in concione Cicero expoſuit, ut in Phil. 6.*

IN. M. ANTONIVM

PHILIPPICARVM

LIBER. QVINCTVS

ORATIO. XLVII

NIHIL *umquam longius his Kal. Ian. mihi uiſum eſt, P. C. quod idem intellegebam per hos dies unicuique ueſtrum uideri. qui enim bellum cum rep. gerunt, hunc diem non exſpectant. nos autem tum, cum maxime conſilio noſtro ſubuenire communi ſaluti oporteret, in ſenatum non uocabamur. ſed querellam praeteritorum dierum ſuſtulit oratio conſulum: qui ita locuti ſunt, ut magis exoptatae Kalendae, quam ſerae, eſſe uideantur. atque, ut oratio conſulum animum meum erexit, ſpemq. attulit non modo ſalutis conſeruandae, uerum etiam dignitatis priſtinae recuperandae: ſic me perturbaſſet eius ſententia, qui primus rogatus eſt, niſi ueſtrae uirtuti, conſtantiaeq. confiderem. hic enim uobis, P. C. dies illuxit, haec poteſtas data eſt, ut, quantum uirtutis, quantum conſtantiae, quantum grauitatis in huius ordinis conſilio eſſet, populo R. declarare poſſetis. recordamini, qui dies nudius tertius decimus fuerit, quantus conſenſus ueſtrum, quanta uirtus, quanta conſtantia: quantam ſitis a populo R. laudem, quantam gloriam, quantam gratiam conſecuti. atque illo die, P. C. ea conſtituiſtis, ut uobis nihil iam ſit integrum, niſi aut honeſta pax, aut bellum neceſſarium. pacem uult M. Antonius: arma ponat; roget, deprecetur: neminem aequiorem me reperiet; cui quidem, dum ſe ciuibus impijs commendat, inimicus, quam amicus, eſſe maluit. nihil eſt profecto, quod dari poſſit bellum gerenti: erit fortaſſe aliquid, quod concedi poſſit roganti. legatos uero ad eum mittere, de quo grauiſſimum et ſeueriſſimum iudicium nudius tertius decimus feceritis, non iam leuitatis eſt, ſed, ut, quod ſentio, dicam, dementiae. primū enim duces eos laudauiſtis, qui contra illum priuato conſilio bellum ſuſcepiſſent: deinde milites ueteranos; qui cum ab Antonio in colonias eſſent deducti, illius beneficio libertatem populi R. antepoſuerunt.*

EXPLANATIO

CVM *maxime conſilio noſtro ſubuenire communi ſaluti oporteret,* } ſaepe queritur, profecto ab urbe Antonio, ut Galliam inuaderet, non ſtatim ſenatum eſſe habitum, cum res communis, & publica ſalus ageretur. profectus enim eſt ab urbe Antonius III. Kalend. Dec. ut Phil. 3. docet ſenatus; autem non ante XIIII. Kal. Ian. habitus eſt, ut ex Phil. 6. & duabus epiſtolis ad Brutum, & Cornificium, ſupra oſtendimus. QVI *ita locuti ſunt,* } eum in remp. animum, eamque defendendae libertatis cupiditatem oſtenderunt, ut, ſi quid tarditate amiſimus, id ſtudio, cura, celeritate ſarcire uelle uideantur. QVI. PRIMVS *rogatus eſt,* } nihil minus ab initio cogitaui, quam ut eorum, qui Ciceronis orationes explanandas ſuſceperunt, opiniones refellerem: infinitum enim quidam eſſet: hic tamen, oblitus inſtituti mei, temeritatem eorum cogor oſtendere, quod, nullo Ciceronis teſtimonio, nulla ſuffragante hiſtoria, L. Piſonem hunc eſſe confirmarunt, qui primus rogatus eſt. quod ſi diligenter hos Philippicarum libros euoluiſſent, non hunc eſſe L. Piſonem, ſed Q. Fufium Calenum facile cognouiſſent. nam Phil. x. ſunt haec: Quae eſt iſta tua ratio, Calene, quae mens, qui numquam poſt Kal. Ian. idem ſenſeris, quod is, qui te ſententiam primum rogat? Cur autem eum primum rogare maluerit Panſa conſul, quam de conſularibus quemuis alium, affinitas effecit. erat enim Caleni gener Panſa. teſtis oratio octaua, in qua ſcriptum ſic eſt. Satis multa cum Fufio, ac ſine odio omnia, nihil ſine dolore. credo autem, qui generi querellam moderate ferat, aequo animo laturum amici. ſic Caeſar conſul, collocata Pompeio filia primum eū rogare ſententiam coepit, cum Craſſum ſoleret, eſſetq. conſuetudo, vt, quem ordinem interrogandi ſententias conſul Kalendis Ian. inſtituiſſet, eum toto anno conſeruaret. NVDIVS *tertius decimus,* } XIII. Kal. Ian. cum noui tribuni pl. ſenatum conuocaſſent, & de conſulum deſignatorum, ac ſenatus praeſidio retuliſſent. Phil. 3. IN *colonias* } Caſilinum. Phil. 2.

ORATIO

QVID *legio Martia? quid Quarta? cur laudantur? ſi enim conſulem ſuum reliquerunt, uituperandae ſunt: ſi inimicum reip. iure laudantur. atqui cum conſules nondum haberetis, decreuiſtis, ut & de praemijs militum, & de honoribus imperatorum primo quoque tempore referretur. placet eodem tempore praemia conſtituere ijs, qui contra Antonium arma ceperint, & legatos ad Antonium mittere? ut iam pudendum ſit, honeſtiora decreta eſſe legionum, quam ſenatus: ſiquidem legiones decreuerunt ſenatum defendere contra Antonium; ſenatus decernit legatos ad Antonium. utrum hoc eſt confirmare militum animos, an debilitare uirtutem? hoc dies duodecim profecerunt, ut, quem nemo, praeter Cotylam, tum inuentus ſit qui defenderet, is ha-*

beat

beat iam patronos etiam conſulares? qui utinam omnes ante me ſententiam rogarentur. quamquam ſuſpicor, quid dicturi ſint quidam eorum, qui poſt me rogabuntur. facilius contradicerem, ſi quid uideretur. eſt enim opinio, decreturũ aliquem Antonio illam ultimam Galliam, quam Plancus obtinet. quid eſt aliud, omnia ad bellum ciuile hoſti arma largiri? primum neruos belli, pecuniam infinitam, qua nunc eget: deinde equitatum, quantum uelit: equitatum dico? dubitabit, credo. gentes barbaras ſecum adducere. hoc qui non uidet, excors qui, cum uidet, decernit, impius. Tu ciuem ſceleratum, & perditum, Gallorum, & Germanorum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copijs inſtrues? nullae iſtae excuſationes ſunt: Meus amicus eſt. ſit patria prius. Meus cognatus. an poteſt cognatio propior ulla eſſe, quam patriae, in qua parentes etiam continentur? Mihi pecuniam attribuit. cupio uidere, qui id audeat dicere. quid autem agatur, cum aperuero; facile erit ſtatuere, quam ſententiam dicatis, aut quam ſequamini.

EXPLANATIO

DECREVISTIS,} Phil.3. COTYLAM,} L. Varium Cotylam, aedilicium, qui tum affuit in ſenatu, poſtea profectus eſt Mutinam ad Antonium, eumq. legatum ad ſenatum Antonius remiſit: vt Phil.8. ETIAM *conſulares?* } conſulatum geſſerat Calenus cum Vatinio. OMNES} omnes, qui ſunt in ſenatu, conſulares. ALIQVEM} conſularem. PECVNIAM *infinitam*,} quam ei conſularis ille decreturus eſſe, & cum pecunia equitatum quantum uellet, putabatur. SIT *patria prius*.} ſit amica tibi prius, ut eſſe debet, patria.

ORATIO

AGITVR, *utrum M. Antonio facultas detur opprimendae reip. caedis faciendae bonorum, diripiendae urbis, agrorum ſuis latronibus condonandi, populum R. ſeruitute opprimendi, an horum nihil facere ei liceat. dubitate, quid agatis. At non cadunt haec in Antonium. hoc ne Cotyla quidem dicere auderet. quid enim in eum non cadit, qui, cuius acta ſe defendere dicit, eius eas leges peruertit, quas maxime laudare poteramus? ille paludes ſiccare uoluit: hic omnem Italiam moderato homini, L. Antonio diuidendam dedit. quid? hanc legem populus R. accepit? quid? per auſpicia ferri potuit? ſed augur uerecundus ſine collegis de auſpicijs. quamquam illa auſpicia non egent interpretatione augurum. Ioue enim tonante, cum populo agi non eſſe fas, quis ignorat? tribuni pl. tulerunt de prouincijs contra acta Caeſaris, ille biennium. hic ſexennium. num etiam hanc legem populus R. accepit? quid? promulgata fuit? quid? non ante lata, quam ſcripta? non ante factum uidimus, quam futurum quiſquam eſt ſuſpicatus? ubi lex Caecilia & Didia? ubi promulgatio trinundinum? ubi poenae recenti lege Iunia, et Licinia? poſſunt ne hae leges ratae eſſe ſine interitu legum reliquarum? eccui poteſtas in forum inſinuandi fuit? quae porro illa tonitrua? quae tempeſtas? ut, ſi auſpicia M. Antonium non mouerent, ſuſtinere tamen eum, ac ferre poſſe tantam uim tempeſtatis, imbris, ac turbinum, mirum uideretur. quam legem igitur ſe augur dicit tuliſſe non modo tonante Ioue, ſed prope caeleſti clamore prohibente, hanc dubitabit contra auſpicia latam confiteri? Quid? quod cum eo collega tulit, quem ipſe fecit ſua nunciatione uitioſum, nihil ne ad auſpicia bonus augur pertinere arbitratus eſt? Sed auſpiciorum nos fortaſſe erimus interpretes, qui ſumus eius collegae: num etiam armorum interpretes quaerimus? primum omnes fori aditus ita ſaepti, ut, etiam ſi nemo obſtaret armatus, tamen, niſi ſaeptis reuulſis, introiri in forum nullo modo poſſet. ſic uero erant diſpoſita praeſidia, ut, quo modo hoſtium aditus urbe prohibentur, ita caſtellis, & operibus ab ingreſſione fori populum, tribunosq. pl. propulſari uideres.*

EXPLANATIO

AGRORVM *ſuis latronibus condonandi*,} pro, condonandorum: ut in Vatinium, Prouinciae decernendi poteſtatem: pro, decernendae. DVBITATE, *quid agatis*.} indignatio. quis enim, tanto propoſito periculo, dubitet? ILLE *paludes*} Suetonius: Siccare Pontinas paludes, emittere Fucinum lacum, uiã munire a mari ſupero per Apennini dorſum ad Tiberim uſque, talia agentem, atque meditantem mors praeuenit. SICCARE} ut augeret patrimonium populi Romani. ITALIAM} oratorie. pro, Italiae partem. L. ANTONIO} principem locum inter ſeptemuiros obtinenti. HANC *legem*} de agris a L. Antonio diuidendis. PER *auſpicia ferri potuit?*} infra: Ioue tonante, cum populo agi nefas eſſe quis ignorat? Et poſt: Quae porro illa tonitrua? quae tempeſtas? VERECVNDVS} minime verecundus. SINE *collegis*} agit, & interpretatur. CONTRA *acta Caeſaris*,} ille enim tulerat, ut praetoriae prouinciae ne plus, quam annum, conſulares ne plus, quam biennium, obtinerentur. Antonio autem conſule duo tribuni pl. lege lata, praetorijs biennium, conſularibus ſexennium, ex ipſius Antonij ſententia dederunt. VBI *lex Caecilia, & Didia?*} quae ſunt de tempore ferendarum legum, easq. patere populo promulgatas per trinas nundinas iubent. VBI *poenae*} ijs irrogatae, qui legitimum promulgationis tempus non ſeruaſſent. In libro noſtro de legibus. IN *forum inſinuandi*} omnes enim aditus Antonius clauſerat, ne cui obnunciare, aut intercedere liceret. Reprehenditur, ut per uim lata lex de diuidendis agris a ſeptemuiris: quam

ris:quam poſtea ſuſtulit ſenatus. Phil. 6. & xi. Inſinuandi, nullo adiuncto caſu: ut in ep. ad Nigidium: In ipſius conſuetudinem, quam adhuc meus pudor mihi clauſit, inſinuabo. lib. I. de Orat. idq. cum argumentis docuerat, quod ita nati eſſemus, vt & blandiri & ſuppliciter inſinuare ijs, &c. Et 5. Verr. uidetis ut moneat Apronium, quibus rebus ac muneribus inſinuet in familiaritatem Metelli. Qvae *porro illa tonitrua? quae tempeſtas?* } haec acciderunt, cum Antonius de tertia iudicum decuria legem ferret. infra: Em cauſſam, cur lex tam egregia, tamq. praeclara, maximo imbri, tempeſtate, uentis, procellis, turbinibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur. Hanc igitur legem hic Cicero ſignificat. Nihil *ne ad auſpicia bonus augur pertinere arbitratus eſt?* } ea lex, quam cum uitioſo collega tulit, ei ne carere uitio, & ſaluis auſpicijs uidetur eſſe lata? Nos *fortaſſe erimus interpretes,* } Phil. 2. Nolo plura; ne acta Dolabellae uidear conuellere: quae, neceſſe eſt, aliquando ad noſtrum collegium deferantur. Nvm *etiam armorum interpretes quaerimus?* } certe quaerendi non ſunt. leges enim illas per uim latas eſſe conſtat.

ORATIO

QVIBVS de cauſſis eas leges, quas M. Antonius tuliſſe dicitur, omnes cenſeo per uim, & contra auſpicia latas, ijsq. legibus populum nō teneri. ſi quam legem de actis Caeſaris confirmandis, de ue dictatura in perpetuum tollenda, de ue colonijs in agros de ducendis tuliſſe M. Antonius dicitur, eaſdem leges de integro, ut populum teneant, ſaluis auſpicijs ferri placet. quamuis enim res bonas uitioſe, per uimq. tulerit: tamen hae leges non ſunt habendae; omnisq. audacia gladiatoris amentis auctoritate noſtra repudianda eſt. Illa uero diſſipatio pecuniae publicae ferenda nullo modo eſt, per quam ſepties millies falſis perſcriptionibus, donationibusq. auertit: ut portenti ſimile uideatur, tantam pecuniam populi R. tam breui tempore perire potuiſſe.

EXPLANATIO

DE *ue dictatura in perpetuum tollenda,* } ſuſtulit eam S.C. non lege: ut Phil. I. demonſtrat. niſi ſi legem ex S.C. tulit. Septies *millies* } diximus Phil. I. in eo loco: Pecunia utinam ad Opis maneret. Falsis *perſcriptionibus,* } in tabulis, quae erant ad Opis, quantum cuique pecuniae Caeſar dari uoluiſſet, perſcripſit, cum id non eſſet in commentarijs Caeſaris, eaq. pecunia collegam ſuum Dolabellam corrupit: ut ad Att. lib. XIV. ep. ſaepius. ep. uero I. lib. XII. fam. Pecuniae maximae deſcribuntur.

ORATIO

QVID illi immanes quaeſtus? ferendi ne? quos M. Antonij tota exhauſit domus. decreta falſa uendebat: regna, ciuitates, immunitates in aes, accepta pecunia, iubebat incidi. haec ſe ex commentarijs Caeſaris, quorum ipſe auctor erat, agere dicebat. calebant in interiore aedium parte totius reip. nundinae: mulier ſibi felicior, quam uiris, auctionem prouinciarum, regnorumq. faciebat: reſtituebantur exſules quaſi lege, ſine lege. quae niſi auctoritate ſenatus reſcinduntur; quoniam ingreſſi in ſpem reip. recuperandae ſumus: imago nulla liberae ciuitatis relinquetur. neque ſolum commentarijs commenticijs, chirographisq. uenalibus innumerabilis pecunia congeſta in illam domum eſt, cum, quae uendebat Antonius, ea ſe ex actis Caeſaris agere diceret: ſed ſenatus etiā conſulta, pecunia accepta, falſa referebat: ſyngraphae obſignabantur: S. C. tamquam facta, ad aerarium referebantur. Huius turpitudinis teſtes erant etiam exterae nationes. foedera interea facta: regna data, populi prouinciaeq. liberatae: earumq. rerum falſae tabulae, gemente populo R. toto Capitolio figebantur. quibus rebus tanta pecunia una in domo coaceruata eſt, ut, ſi hoc genus in unum redigatur, non ſit pecunia populo R. defutura.

EXPLANATIO

MVLIER } uxor eius Fuluia. Qvam *uiris,* } diximus iam, occiſos eſſe duos eius uiros, Clodium, & Curionem. Referebat: } ad eos, a quibus pecuniam acceperat. Obsignabantvr: } ab ijs, qui emebant, ut a Deiotari legatis. Phil. 2. Nvmqvam *facta,* } de quibus conſultus numquam ſenatus erat. Ad *aerarium* } S.C. primum in ſenatu ſcribebantur, deinde in aes incidebantur, tum in Capitolio figebantur, poſtremo ad aerarium deferebantur. & quod de S.C. idem de legibus dico: ut ipſo auctore Cicerone cognoſcitur. Phil. 3. Falſas leges C. Caeſaris nomine, & falſa decreta in aes incidenda, & in Capitolio figenda curauerit. Phil. 12. S C. falſa delata ab eo iudicauimus. Phil. 13. Eoq. ipſo die innumerabilia S.C. fecit. quae omnia citius delata, quam ſcripta. Falsae *tabulae,* } leges, tam quam a Caeſare latae. ep. 12. lib. IV. ad Att.

ORATIO

O R A T I O

LEGEM *etiam iudiciariam tulit homo caſtus, atque integer, iudiciorum, & iuris auctor. in quo nos fefellit. anteſignanos, & manipulares, & alaudas iudices ſe conſtituiſſe dicebat. at ille legit aleatores, legit exſules, legit Graecos. o conſeſſum iudicum praeclarum; o dignitatem conſilij admirandam. auet animus, apud conſilium illud pro reo dicere. Cydam Cretenſem, portentum inſulae, hominem audaciſſimum, & perditiſſimum. ſed fac non eſſe, num Latine ſcit? num eſt ex iudicum genere, & forma? num, quod maximum eſt, leges noſtras, mores ue nouit? num denique homines? eſt enim Creta uobis notior, quam Roma Cydae. delectus autem, & notatio iudicum etiam in noſtris ciuibus haberi ſolet. Cortynium uero iudicem quis nouit? aut quis noſſe potuit? nam Lyſiadem Athenienſem plerique nouimus: eſt enim Phaedri, philoſophi nobilis, filius: homo praeterea feſtiuus: ut ei cum M'. Curio, conſeſſore eodem, & colluſore, facillime poſſit conuenire. quaero igitur, ſi Lyſiades citatus iudex non reſponderit, excuſeturq. Areopagites eſſe, nec debere eodem tempore Romae, & Athenis res iudicare: accipiet ne excuſationem is, qui quaeſtioni praeerit, Graeculi iudicis modo palliati, modo togati? an Athenienſium antiquiſſimas leges negliget? qui porro ille conſeſſus, dij boni? Cretenſis iudex, isq. nequiſſimus. quem ad hunc reus alleget? quo modo accedat? dura natio eſt. at Athenienſes miſericordes. puto ne Curium quidem eſſe crudelem, qui quotidie periculum fortunae faciat. ſunt item lecti iudices, qui fortaſſe excuſabuntur: habent enim legitimam excuſationem, exſulij cauſſa ſolum uertiſſe, nec eſſe poſtea reſtitutos. hos ille demens iudices legiſſet, horum nomina ad aerarium detuliſſet, his magnam partem reip. crediſſet, ſi ullam ſpeciem reip. cogitauiſſet? Atque ego de notis iudicibus dixi. quos minus noſtis, nolui nominare. ſaltatores, cithariſtas, totum denique commeſſationis Antonianae chorum in tertiam decuriam iudicum ſcitote eſſe coniectum. Em cauſſam, cur lex tam egregia, tamq. praeclara, maximo imbri, tempeſtate, uentis, procellis, turbinibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur, ut eos iudices haberemus, quos hoſpites habere nemo uelit. ſcelerum magnitudo, conſcientia maleficiorum, direptio eius pecuniae, cuius ratio in aede Opis confecta eſt, hanc tertiam decuriam excogitauit: nec ante turpes iudices quaeſiti, quam honeſtis iudicibus nocentium ſalus deſperata eſt. ſed illud os, illam impuritatem coeni fuiſſe, ut hos iudices legere auderet, quorum lectione duplex imprimeretur reip. dedecus; unum, quod tam turpes iudices eſſent; alterum, quod patefactum eſſet, quam multos in ciuitate turpes haberemus. Hanc ego, & reliquas eiuſmodi leges, etiam ſi ſine ui, ſaluis auſpicijs, eſſent rogatae, cenſerem tamen abrogandas: nunc non abrogandas cenſeam, quas iudico non rogatas?*

E X P L A N A T I O

LEGEM *etiam iudiciariam* } uide Phil. I. HOMO *caſtus atque integer,* } qui nihil uitij pati poſſet in iudicijs. Sed ex ijs, quos iudices legit, quam ſit caſtus, atque integer, quam grauis auctor iuris, & iudiciorum, licet intelligere. MANIPVLARES, *& Alaudas* } Phil. I. dixit, Manipulares ex legione Alaudarum. nunc auget turpitudinem, cum addit, Et Alaudas, ideſt, & manipulares, & Gallicae gentis. ALEATORES, } Curium. GRAECOS. } Cydam, & Lyſiadem. FAC *non eſſe:* } audaciſsimum, & perditiſsimum. EX *iudicum genere, & forma?* } ex eo genere, eaq. forma iudicum, qua oportet eſſe, ideſt, ut leges, moresq. nouerit. DELECTVS *autem, & notatio iudicum* } tantum abeſt, ut Graeci iudices legantur, vt ex noſtris ciuibus delectus habeatur, & notentur, ideſt ſeligantur, qui praecipue ad iudicandi munus apti uidentur eſſe. PHAEDRI, } philoſophi Epicurei. ep. I. lib. XIII. fam. PALLIATI, } Athenis. TOGATI? } Romae. ANTIQISSIMAS *leges* } quae uetant, qui Areopagita ſit, in alia ciuitate iudicem eſſe. ALLEGET? } ut agat cauſſam ſuam. ATHENIENSES } Lyſiades igitur miſericors. PERICVLVM *fortunae faciat.* } in alea, & talis. notiſsimum aleatorem fuiſſe dicit Aſconius, & in hunc a Caluo ſcriptum eſſe uerſiculum illum: Et talis Curius pereruditus. EXCVSABVNTVR: } ſi citati non reſponderint. EM *cauſſam,* } ſic libri ſcripti, non, En, ut infra: En, ad quem legatos, mittamus cui bellum moremur inferre. Et ep. 15. lib. XIII. fam. Em, hic ille eſt, de illis maxime, qui irridere, atque obiurgare me ſoliti ſunt, quod me non tecum, praeſertim cum abs te honorificentiſsime inuitarer, coniungerem. MAXIMO *imbri, tempeſtate,* } ſupra: Quae porro illa tonitrua? quae tempeſtas? ut, ſi auſpicia M. Antonium non mouerent, ſuſtinere tamen eum, ac ferre poſſe tantam uim tempeſtatis, imbris, ac turbinum, mirum uideretur. Et Phil. I. RATIO *in aede Opis confecta eſt,* } ab Antonio, ipſius arbitratu: ne ratio tabularum ab ipſius diuiſione diſcreparet. diuiſerat enim, quibus ipſe uoluerat, pecuniam illam, ad aedem Opis a Caeſare depoſitam. Huc pertinet illud, quod eſt in Phil. 8. Ne tangantur rationes ad Opis, ideſt, ne ſepties millies recuperetur. ILLVD *os,* } deſiderari uidetur aliquid, nec tamen deeſt: omittit enim uerbum indignatio. NVNC *uero cur abrogandas cenſeam,* } abrogari ſolent rogatae: non rogatas autem quorſum attinet abrogari?

O R A T I O

AN *illa non grauiſſimis ignominijs, monumentisq. huius ordinis ad poſteritatis memoriam ſunt notanda, quod unus M. Antonius in hac urbe poſt conditam urbem palam ſecum habuerit armatos? quod neque*

reges

reges noſtri fecerunt, neque ij, qui, regibus exactis, regnum occupare uoluerunt. Cinnam memini: uidi Sullam, modo Caeſarem. hi enim tres, poſt ciuitatem a L. Bruto liberatam, plus potuerunt, quam uniuerſa reſp. non poſſum affirmare, nullis telis eos ſtipatos fuiſſe: hoc dico, nec multis, & occultis. at hanc peſtem agmen armatorum ſequebatur. Claſſitius, Muſtela, Tiro, gladios oſtentantes, ſui ſimiles greges ducebant per forum: certum agminis locum tenebant barbari ſagittarij. cum autem erat uentum ad aedem Concordiae, gradus complebantur, lecticae collocabantur; non quo ille ſcuta occulta eſſe uellet; ſed ne familiares, ſi ſcuta ipſi ferrent, laborarent. illud uero taeterrimũ non modo auditu, ſed etiã adſpectu, in cella Cõcordiae collocari armatos latrones, ſicarios; de templo carcerem fieri; opertis ualuis Concordiae, cũ inter ſubſellia ſenatus uerſarentur latrones, patres conſcriptos ſententias dicere. huc etiam niſi uenirem Kal. Sept. fabros ſe miſſurum, & domum meam diſturbaturum eſſe dixit. magna res, credo, agebatur. de ſupplicatione referebatur. ueni poſtridie: ipſe non uenit. locutus ſum de rep. minus equidem libere, quam mea conſuetudo, liberius tamen, quam pericula, minaeq. poſtulabant. at ille, homo uehemens, & uiolentus, qui hanc conſuetudinem libere dicendi excluderet, (fecerat enim hoc idem maxima cum laude L. Piſo XXX diebus ante) inimicitias mihi denunciauit: adeſſe in ſenatu iuſſit ad XIII Kal. Oct. ipſe inter ea ſeptemdecim dies de me in Tiburtino Scipionis declamitauit, ſitim quaerens: haec enim ei cauſſa eſſe declamandi ſolet. cum is dies, quo me adeſſe iuſſerat, ueniſſet; tum uero agmine quadrato in aedem Concordiae uenit, atque in me abſentem orationem ex ore impuriſſimo euomuit. quo die, ſi per amicos mihi cupienti in ſenatum uenire licuiſſet, caedis initium feciſſet a me: ſic enim ſtatuerat. cum autem ſemel gladium ſcelere imbuiſſet, nulla res ei finem caedendi, niſi defatigatio, & ſatietas, attuliſſet. etenim aderat Lucius frater, gladiator Aſiaticus, qui Myrmillo Mylaſis depugnarat: ſanguinem noſtrum ſitiebat, ſuum illa gladiatoria pugna multum profuderat. hic pecunias noſtras aeſtimabat: poſſeſſiones notabat, & urbanas, & ruſticas: huius mendicitas, auiditate coniuncta, in fortunas noſtras imminebat: diuidebat agros quibus, & quos uolebat: nullus aditus erat priuato, nulla aequitatis deprecatio: tantum quiſque habebat poſſeſſor, quantum reliqu erat diuiſor Antonius. Quae quamquam, ſi leges irritas feceritis, rata eſſe non poſſunt: tamen ſeparatim ſuo nomine notanda cenſeo; iudicandumque, nullos ſeptemuiros fuiſſe; nihil placere ratum eſſe, quod ab ijs actum diceretur. M. uero Antonium, quis eſt, qui ciuem poſſit iudicare potius, quam taeterrimum, & crudeliſſimum hoſtem, qui pro aede Caſtoris ſedens, audiente populo R. duxerit, niſi uictorem uicturum neminem? num putatis, P. C. dixiſſe eum minacius, quam facturum fuiſſe?

EXPLANATIO

BARBARI *ſagittarij.*} Ithyrei. de quibus Phil. 2. LECTICAE} ſcutis refertae. CARCEREM *fieri;*} latrones enim, & ſicarij ſunt in carcere collocandi. OPERTIS *ualuis concordiae,*} Phil. 2. Cur ualuae Concordiae non patent? FABROS *ſe miſſurum,*} hac de re Phil. 1. DE *ſupplicatione.*} ad mortui Caeſaris honorem. Phil. 1. LOCVTVS *ſum de rep.*} prima Philippica ſignificatur, habita IV. non. Sept. de qua in ep. ad Cornificium. In ſumma reliquorum ſeruitute liber unus fui: ſic ſum in Antonium inuectus, ut ille non ferret, omnemq. ſuum uinolentum furorem in me vnum effunderet. HANC *conſuetudinem libere dicendi*} inductam a L. Piſone Kalendis Sext. ut infra & Phil. 1. & ep. 2. lib. XII. fam. XXX *diebus ante*} a Kalendis Sext. ad IV. non. Sept. quo die primam Philippicam habitam eſſe diximus, dies interiecti numerantur XXXI. Cicero, XXX, dixit, unius diei ratione neglecta. nam in ſupputatione temporis non ſubtiliter eum examinare ſolitum eſſe, Pedianus quoque obſeruauit. SEPTEMDECIM *dies*} ſi ſpatium interpoſitum ſpectatur, a IV. non. Sept. ad XIII. Kal. Oct. dies ſunt ſexdecim dũtaxat. IN *Tiburtino Scipionis*} in villa Scipionis Metelli, qui ſocer fuit Pompeij Magni. DECLAMITAVIT,} in ep. ad Caſsium dixit, Commentatus eſt: ſed hic maluit, Declamitauit, ut adderet Sitim quaerens: declamando enim, non commentando, ſitis quaeritur. ita notare uoluit Antonij uinolentiam. AGMINE *quadrato*} hoc pertinet ad excuſationem ſuam, quia vocatus in ſenatum non uenerit. GLADIATOR *Aſiaticus,*} quia cum familiari ſuo, tamquam Myrmillo gladiator cum Thrace gladiatore, in Aſia depugnauerat. MYRMILLO} genus gladiatorum, Phil. 3. Ex Myrmillone dux. Phil. 6. Mylaſis Myrmillo Thracem iugulauit. Phil. 7. Myrmillo in Aſia depugnauit. cum ornaſſet Threcidicis comitem, & familiarem ſuum, illum miſerum fugientem iugulauit: luculentam tamen ipſe plagam accepit, ut declarat cicatrix. MYLASIS *depugnauit.*} pro, fortiter pugnauit. Laudare uidetur Lucium, ſed uituperat: occidit enim ſine cauſſa comitem, & familiarem ſuum. Mylaſa, neutri generis, ut Artaxata, Tigranocerta, Ecbatana, Comana, Alabanda, Hieroſolyma. urbs Aſiae fuit in Caria, in qua natum eſſe Mauſolum regem cui mortuo Mauſoleum illud fama celebratum vxor Artemiſia condidit, ibiq. patrem eius habitaſſe Hecatomnum, ipſum autem Mauſolum Halicarnaſſum ſibi ſedem delegiſſe, & quia natura urbs munita, & quia portu inſtructa, Strabo auctor eſt. Egregiae inſtructam fuiſſe candido marmore, ob uicinas lapicidinas idem tradidit. Direptam a Labieno, idem, & Dio. Vnam ex quattuor urbibus, quas Phocioni Athenienſi Magnus Alexander dono detulit, nominat Plutarchus: Mylaſis antiquiſsimum fuiſſe Carij Iouis templum, commune Myſis quoque & Lydis, tamquam Carum fratribus, docent Herodotus, Strabo, Stephanus. Illud addit Herodotus, Parthos aliquando a Mylaſio duce conciſos eſſe. Liberam urbem, ideſt, quae ſuis legibus uiueret, nec ſtipendium Romanis penderet, Plinius appellat. In Graecis libris, Μύλασσα, gemina S, in Cicerone Mylaſis, unica ſcriptum eſt, & Mylaſij, in ep. ad Thermum. SVVM *illa gladiatoria pugna multum profuderat.*} plagam enim ab eo, quem occidit, luculentam accepit. Apte reſpondent: ſuum profu-

derat, noſtrum ſitiebat. PRIVATO, } ei, cuius agri diuiderentur. POSSESSOR. } uetus poſſeſſor. LEGES} a M.Antonio latas. IRRITAS *feceritis*, } tamquam per uim,& contra auſpicia latas. PRO *aede Caſtoris* } in aede Caſtoris. In ep.8.lib.III.fam.Idq. pro tribunali, cum aliquid ageretur,& nonnullis in conuiuijs intelligi potuiſſe. Caeſar lib.VI.Hac re pro ſuggeſtu nunciata. Salluſtius in Iug.Numidae pro muris diu noctuq.agitare,maledicere Romanis.Liuius lib.XXXVIII.Laudati pro concione omnes ſunt.

ORATIO

QVID uero, quod in concione dicere auſus eſt? ſe, cum magiſtratu abiſſet, ad urbem futurum cum exercitu, introiturum; quotieſcumque uellet. quid erat aliud, niſi denunciare populo R. ſeruitutem? Quod autem eius iter Brundiſium, quae feſtinatio, quae ſpes, niſi ut ad urbem, uel in urbem potius exercitum maximum adduceret? qui autem delectus centurionum? quae effrenatio impotentis animi? cum eius promiſſis legiones fortiſſimae reclamaſſent, domum ad ſe uenire iuſſit centuriones, quos bene de rep. ſentire cognouerat; eosq. ante pedes ſuos uxorisq. ſuae, quam ſecum, grauis imperator, ad exercitum duxerat, iugulari coegit. quo animo hunc futurum fuiſſe cenſetis in nos, quos oderat, cum in eos, quos numquam uiderat, tam crudelis fuiſſet? & quam auidum in pecunijs locupletum, qui pauperum ſanguinem concupiſſet? quorum ipſorum bona, quantacumque erant, ſtatim ſuis comitibus, compotoribusq. deſcripſit. Atque ille furens infeſta iam patriae ſigna a Brundiſio inferebat; cum C. Caeſar deorum immortalium beneficio, diuini animi, ingenij, conſilij magnitudine, quamquam ſua ſponte, eximiaq. uirtute, tamen approbatione auctoritatis meae, colonias patris adijt, ueteranos milites conuocauit, paucis diebus exercitum fecit, incitatos latronis impetus retardauit. poſtea uero quam legio Martia ducem praeſtantiſſimum uidit, nihil egit aliud, niſi ut aliquando liberi eſſemus. quam eſt imitata Quarta legio. quo ille nuncio audito, cum ſenatum uocaſſet, adhibuiſſetq. conſularem, qui ſua ſententia C. Caeſarem hoſtem iudicaret; repente concidit. poſt autem, neque ſacrificijs ſollemnibus factis, neque uotis nuncupatis, non profectus eſt, ſed profugit paludatus: at quo? in prouinciam firmiſſimorum, & fortiſſimorum ciuium: qui illum, ne ſi ita quidem ueniſſet, ut nullum bellum inferret, ferre potuiſſent, impotētem, iracundum, contumelioſum, ſuperbum, ſemper poſcentem, ſemper rapientem, ſemper ebrium. at ille, cuius ne pacatam quidem nequitiam quiſquam ferre poſſet, bellum intulit prouinciae Galliae; circumſedit Mutinam, firmiſſimam, & ſplendidiſſimam populi R. coloniam; oppugnat D. Brutum imperatorem, conſulem deſignatum, ciuem non ſibi, ſed nobis & reip. natum. Ergo Hannibal hoſtis, ciuis Antonius? quid ille fecit hoſtiliter, quod hic non aut fecerit, aut faciat, aut moliatur, & cogitet? totum iter Antonij quid habuit, niſi depopulationes, uaſtationes, caedes, rapinas? quas non faciebat Hannibal, quia multa ad uſum reſeruabat. at hi, qui in horam uiuerent, non modo de fortunis, & de bonis ciuium, ſed ne de utilitate quidem ſua cogitauerunt.

EXPLANATIO

QVID *erat aliud, niſi denunciare populo Romano ſeruitutem?* } uſitatius Ciceroni: Quid erat aliud, denunciare populo Romano ſeruitutem? ſic locutus Phil.I.Quid eſt aliud, hortari adoleſcentes, ut turbulenti, ut ſeditioſi, ut pernicioſi ciues uelint eſſe? Et Phil.2. Quid eſt aliud, tollere e uita uitae ſocietatem? Locum quidem interdum habet, Niſi, ſed in fine ſententiae, ut in Piſonem: Quid eſt aliud furere, niſi non cognoſcere homines, non cognoſcere leges, non ſenatum, non ciuitatem? Et in Catone: Quid eſt aliud, cum dijs gigantum more pugnare, niſi, naturae repugnare? EXERCITVM *maximum* } quattuor legiones, Martiam, Quartam, quae ad Caeſarem adoleſcentem poſtea tranſierunt, Secundam, Trigeſimamquinctam. Profectus eſt ab urbe Antonius, ut ad eas legiones iret, VII.id.Oct. de quo ſic ad Cornificium. Ad VI. id.Oct. Brundiſium uenerat. Profectus obuiam legionibus Macedonicis quattuor; quas ſibi conciliare pecunia cogitabat, easq. ad urbem adducere, & in ceruicibus noſtris collocare. Macedonicae uocabantur, quia Caeſar eas, iturus in Parthos, in Macedonia locauerat., inde Brundiſium eas Antonius conſul poſt Caeſaris necem arceſsierat. QVI *autem delectus centurionum?* } delegit eos ad necem, quos bene de rep. ſentire cognouerat. quod & hic ſtatim ſubiungitur, & Phil.13. ſic exponitur. Brundiſij in ſinu non modo auariſsimae, ſed etiam crudeliſsimae uxoris delectos Martiae legionis centuriones trucidauit. Alios tamen, praeter Centuriones, occidit: Si uerum eſt, quod ait Cicero Phil.3. Brundiſij trecentos fortiſſimos uiros, ciuesq. optimos trucidauit. trecenti enim centuriones non modo in Martia, ſed nec in omnibus illis quattuor, ac ne in alijs quidem multis legionibus eſſe potuerunt. CONCVPISSET. } ut eorum bona ſuis comitibus, compotoribusq. diuideret. DESCRIPSIT. } diuiſit. ſic in ep. ad Caſſium: Pecuniae maximae deſcribuntur. APPROBATIONE *auctoritatis meae* } auctor Caeſari Cicero fuit, ut conuocatis ueteranis militibus, remp. contra perditos Antonij conatus defenderet. de quo ſic in ep.ad M.Brutum. Nullo praeſidio quatefeci Antonium; contraq. eius arma nefanda praeſidia, quae oblata ſunt, Caeſaris conſilio, & auctoritate firmaui. Et ad eundem: Tantum dico, Caeſarem hunc adoleſcentem, per quem adhuc ſumus, ſi uerum fateri uolumus, fluxiſſe ex fonte conſiliorum meorum. Et ad Cornificium; Quem ego ructantem, & nauſeantem conieci in Caeſaris Octauiani plagas. INCITATOS *latronis impetus retardauit* } Phil.3. dixi: Niſi vnus adoleſcens illius furentis impetus crudeliſsi-

moſq. conatus cohibuiſſet. Et Phil. 13. Caeſaris incredibilis, ac diuina uirtus latronis impetus crudeles, ac furibundos retardauit. QVO *die, nuncio audito.* } de Quarta legione. de quo ſic Phil. 3. Cum de rep. relaturus fuiſſet, allato nuncio de legione Quarta, mente concidit. Et Phil. 13. Affertur ei de Quarta nuncius: quo perculſus abiecit conſilium referendi ad ſenatum de Caeſare. SOLLEMNIBVS} quae fieri ſolent a conſule in prouinciam proficiſcente. NEQVE *uotis nuncupatis,* } miror hoc dici: cum Phil. 3. uota Antonium nuncupaſſe, ſatis conſtet. ipſa uerba recitabo. Neglectis ſacrificijs ſollemnibus, ante lucem uota ea, quae numquam ſolueret, nuncupauit. Nec tamen pugnantia loqui Ciceronem crediderim: ſed vota nuncupata ideo fortaſſe negat, quia contra morem ſint ante lucem nuncupata. NON *profectus eſt, ſed profugit paludatus:* } Phil. 3. Quae uero profectio poſtea? quod iter paludati? quae vitatio oculorum, lucis, orbis fori? quam miſera fuga, quam foeda, quam turpis? Et Phil. 13. Egreſſus eſt non uijs, ſed tramitibus paludatus. IN *prouinciam* } citeriorem Galliam. FIRMISSIMORVM} fide. CONSVLEM *deſignatum,* } uiuo Caeſare, collega L. Planco. CIVEM *non ſibi, ſed nobis, & reip. natum.* } Phil. 3. O ciuem natum reip. memorem ſui nominis, imitatoremq. maiorum. Eſt enim quaſi deorum immortalium beneficio, & munere datum reip. Brutorum genus, & nomen, ad libertatem populi Romani uel conſtituendam, uel recuperandam.

ORATIO

AD hunc, dij boni, legatos mitti placet? norunt iſti homines formam reip. iura belli, exempla maiorum? cogitant, quid populi R. maieſtas, quid ſenatus ſeueritas poſtulet? Legatos decernis: ſi, ut depreceris; contemnet: ſi, ut imperes; non audiet. Denique, quamuis ſeuera legatis mandata dederimus, nomen ipſum legatorum hunc, quem uidemus, populi R. reſtinguet ardorem, municipiorum atque Italiae franget animos. Vt omittam haec, quae magna ſunt; certe iſta legatio moram, & tarditatem afferret bello. quamuis dicant, quod quoſdam audio dicturos; legati proficiſcantur, bellum nihilo minus paretur: tamen legatorum nomen ipſum & animos molliet, & belli celeritatem morabitur. minimis momentis, P. C. maximae inclinationes temporum fiunt cum in omni caſu reip. tum in bello, & maxime ciuili, quod opinione plerumque et fama gubernatur. nemo quaeret, quibus cum mandatis legatos miſerimus: nomen ipſum legationis ultro miſſae timoris eſſe ſignum uidebitur. Recedat a Mutina: deſinat oppugnare Brutum: decedat ex Gallia. non eſt uerbis rogandus, cogendus eſt armis. non enim ad Hannibalem mittimus, ut a Sagunto recedat, ad quem miſerat olim ſenatus P. Valerium Flaccum, & Q. Baebium Tampilum; qui, ſi Hannibal non pareret, Carthaginem ire iuſſi ſunt: noſtros legatos quo iubebimus ire, niſi paruerit Antonius? ad noſtrum ciuem mittimus, ne imperatorem, coloniamq. populi R. oppugnet. ita ne uero hoc per legatos rogandus eſt? quid intereſt, per deos immortales, utrum hanc urbem oppugnet, an huius urbis propugnaculum, coloniamq. populi R. praeſidij cauſſa collocatam? Belli Punici ſecundi, quod contra maiores noſtros Hannibal geſſit, cauſſa fuit Sagunti oppugnatio. recte ad eum legati miſſi. mittebantur ad Poenum, mittebantur pro Hannibalis hoſtibus, noſtris ſocijs. quid ſimile tandem? nos ad ciuem mittimus, ne imperatorem populi R. ne exercitum, ne coloniam circumſideat, ne oppugnet, ne agros depopuletur, ne ſit hoſtis? Age, ſi paruerit, hoc ciue uti aut uolumus, aut poſſumus? ante diem XIII. Kal. Ian. decretis ueſtris eũ concidiſtis: conſtituiſtis, ut haec ad uos Kal. Ian. referrẽtur, quae referri uidetis, de honoribus, et praemijs bene de rep. meritorum, & merentium: quorum principem iudicauiſtis eum, qui fuit, C. Caeſarem; qui M. Antonij impetus nefarios ab urbe in Galliam auertit: deinde milites ueteranos, qui primi Caeſarem ſecuti ſunt: tum illas caeleſtes, diuinasq. legiones, Martiam, & Quartam, quibus, cum conſulem ſuum non modo reliquiſſent, ſed bello etiam perſequerentur, honores & praemia ſpopondiſtis: eodemq. de D. Bruti, praeſtantiſſimi ciuis, edicto allato, atque propoſito, factum eius collaudaſtis; quodq. ille bellum priuato conſilio ſuſceperat, id uos auctoritatte publica comprobaſtis. quid igitur illo die aliud egiſtis, niſi ut re hoſtem iudicaretis Antonium? his ueſtris decretis, aut ille uos aequo animo adſpicere poterit, aut uos illum ſine dolore ſummo uidebitis? exclusit illum a rep. diſtraxit, ſegregauit non ſolum ſcelus illius, ſed etiam, ut mihi uidetur, fortuna quaedam reip. Qui ſi legatis paruerit, Romamq. redierit; num quando perditis ciuibus uexillum, quo concurrant, defuturum putatis? ſed hoc minus uereor: ſunt alia, quae magis timeam, & cogitem. numquam parebit ille legatis. noui hominis inſaniam, arrogantiam: noui perdita conſilia amicorum, quibus ille eſt deditus. Lucius quidem frater eius, ut pote qui peregre depugnarit, familiam ducit. ſit per ſe ipſe ſanus, quod numquam erit; per hos eſſe ei tamen non licebit. teretur interea tempus: belli apparatus refrigeſcent. unde eſt adhuc bellum, niſi ex retardatione, & mora? ut primum poſt diſceſſum latronis, uel potius deſperatam fugam libere ſenatus haberi potuit, ſemper flagitaui, ut conuocaremur. quo die primum conuocati ſumus, cum deſignati conſules non adeſſent; ieci ſententia mea, maximo ueſtro conſenſu, fundamenta reip. ſerius omnino, quam decuit: (nec enim ante potui) ſed tamen, ſi ex eo tempore dies nullus intermiſſus eſſet, bellum profecto nullum haberemus. omne malum naſcens facile opprimitur, inueteratum fit plerumque robuſtius. ſed tum exſpectabantur Kalendae Ian. fortaſſe non recte. uerum praeterita omittamus: etiam ne hanc moram afferemus, dum proficiſcantur legati? dum reuertantur? quorum exſpectatio dubitationem belli affert: bello autem dubio, quod poteſt ſtudium eſſe delectus? quamobrem, P. C. legatorum mentionem nullam cenſeo faciendam: rem adminiſtrandam arbitror ſine ulla mora, & confeſtim gerendam: tumultum cenſeo decerni, iuſtitium edici, ſaga ſumi dico oportere, delectum haberi, ſublatis uacationibus, in urbe, & in Italia, praeter Galliam totam. quae ſi erunt facta; opinio ipſa, & fama ueſtrae ſeueritatis obruet ſcelerati gladiatoris amentiam: ſentiet ſibi bellum cum rep. eſſe ſuſceptum: experietur conſentientes

ſentientes ſenatus neruos, atque uires. nam nunc quidem partium contentionem eſſe dictitat: quarum partium? alteri uicti ſunt: alteri ſunt e medijs C. Caeſaris partibus. niſi forte Caeſaris partes a Panſa, & Hirtio cos. & a filio C. Caeſaris oppugnari putamus. hoc uero bellum non ex diſſenſione partium, ſed ex nefaria ſpe perditiſſimorum ciuium excitatum: quibus bona, fortunaeq. noſtrae notatae ſunt, & iam ad cuiuſque opinionem diſtributae. Legi epiſtolam Antonij, quam ad quendam ſeptemuirum, capitalem hominem, collegam ſuum, miſerat. Quid concupiſcas, tu uideris: quod concupiueris, certe habebis. *Hem, ad quem legatos mittamus; cui bellum moremur inferre: qui ne ſorti quidem fortunas noſtras deſtituit, ſed libidini cuiusque nos ita addixit, ut ne ſibi quidem quidquam integrum, quod non alicui promiſſum iam ſit, reliquerit.*

EXPLANATIO

DII. BONI, } modo laetantis eſt, modo indignantis: hic non obſcura indignatio eſt. RECEDAT *a Mutina*: } exponit per obiectionem mandata legatorum: & reſpondet: Non eſt uerbis rogandus, cogendus eſt armis. P. VALERIVM *Flaccum, & Q. Baebium Tampilum*; } nota hiſtoria ex Liuio, & alijs. DECRETIS *eum ueſtris concidiſtis*: } quae decreta ſint, cognoſce ex Phil. 3. & 4. SED *hoc minus uereor*, } quia legatis non parebit. QVAE *magis timeam*, } magis timeo, ne a Mutina non diſcedat. PEREGRE *depugnarit*, } in Aſia Myrmillo cum Thrace. ſupra. FAMILIAM *ducit*. } princeps eorum eſt, per quos ei ad ſanitatem redire non licet. Familiam ducere, eſt, principem locum obtinere. ep. 5. lib. VII. fam. & lib. IV. de fin. QVO *die primum conuocati ſumus*, } XIII. Kal. Ian. quo die tertiam Philippicam habuit. CVM *deſignati conſules non adeſſent*, } metu, licet abſente Antonio. uerebantur enim, ne intra muros etiam Antonij ſcelus, & audacia, uel ipſo abſente, uerſaretur: ut eſt in Phil. 3. Querellam, inquit, praeteritorum ſuſtulit oratio conſulum. PRETER *Galliam totam*. } non excipit Galliam, ſed addit. ALTERI *uicti ſunt*: } Pompeiani. A. PANSA, *& Hirtio* } quos fuiſſe Caeſari amicitia, uetuſtate, conſuetudine coniunctiſsimos, nemo neſcit. AD *cuiuſque opinionem diſtributae*. } magni eſt apud me & eſſe debet apud omnes, ueterum librorum auctoritas: uerumtamen ſic ab hijs omnibus, hoc quidem in loco, diſſentire cogor, ut coniectura mea uehementer delecter, quippe quae nec ab antiquis litterarum ueſtigijs diſcedat longius, & mentem Ciceronis, niſi fallor, attingat. quis enim non uidet, ſententiam effici meliorem, ſi legatur, optionem, quam ſi, opinionem? cum praeſertim ſequentium uerborum, quae ex Antonij recitantur epiſtola, teſtimonio comprobetur. Quid concupiſcas, tu uideris: quod concupiueris, certe habebis. Haec quidem optio eſt, non opinio, ut etiam paullo poſt: Libidini cuiuſque nos ita addixit. itaque, ſuffragante ſententia, Optionem, retineo libenter, ut ſincerum: Opinionem, opinione mea deprauatum, reijciendum puto. EM, *ad quem legatos mittamus*; } cum indignatione, & dolore: vt ſupra: Em cauſſam, cur lex tam egregia, tamq. praeclara, maximo imbri, tempeſtate, uentis, procellis, turbinibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur. QVI *ne ſorti quidem fortunas noſtras deſtituit*, } Ferrarius legit, Deſtinauit: Faernus, Deſtituit. ego Faernum ſequor in correctione potius, quam in ſententia. nam quibus ex Liuio uſus eſt exemplis, uno lib. I. de Mucio Scaeuola, Ante tribunal regis deſtitutus: altero lib. XXVI. de Marcello in fugaces milites animaduertente, Diſtrictis gladijs diſcinctos deſtituit: ea cur adduxerit, non uideo. eſt enim diuerſa ſignificatio. in Liuio, Deſtitutus, ualet. conſtitutus: Deſtituit, conſtituit: quo modo dixit C. Gracchus apud Gellium, Palus in foro deſtitutus eſt: apud Nonium Naeuius, In alto nauem iubet deſtitui ancoris; apud eundem Caecilius, Deſtituit omnes ſeruos ad menſam ante ſe: Plautus in Rud. Ita duo deſtituit ſigna hic cum clauis ſenex. Quibus omnibus in locis eandem huiuſce uerbi uim ac notionem eſſe, facile perſpicitur. at in Cicerone, ſorti fortunas deſtituere, quis aliud eſſe neget? aliud, inquam, & ſenſu, & ipſo quoque genere loquendi. hoc enim, noſtras ne ſorti quidem reliquit, ut id cuiuſque eſſet, quod ſorte contigiſſet: ſed eas ad cuiuſque optionem iam diſtribuit, ut, quod quiſque concupiſcat, id habeat. quo magis patet, hoc bellum non ex diſſenſione partium, ſed ex nefaria ſpe perditiſſimorum ciuium excitatum. Vt igitur ſorti libidinem Cicero oppoſuit: ſic ad ſortem, Deſtituit, adiunxit, ad libidinem, Addixit; quaſi ſuum beneficium eſſe uellet Antonius, non ſortis: nam qui addicit, ipſe tradit; qui deſtituit, quodam modo negligit.

ORATIO

CVM hoc P. C. bello, bello, inquam, decertandum eſt, idq. confeſtim: legatorum tarditas repudianda eſt. Quapropter, ne multa nobis quotidie decernenda ſint, conſulibus totam remp. committendam cenſeo, hisq. permittendum, ut remp. defendant, prouideantque, ne quid reſp. detrimenti accipiat; cenſeoque, ut ijs, qui in exercitu Antonij ſunt, ne ſit ea res fraudi, ſi ante Kal. Febr. ab eo diſceſſerint. haec ſi cenſueritis, P. C. breui tempore libertatem populi R. auctoritatemq. ueſtram recuperabitis. ſin autem lenius agetis; tamen eadem, ſed fortaſſe ſerius, decernetis. De rep. quoad retuliſtis, ſatis decreuiſſe uideor.

EXPLA-

EXPLANATIO

NE *quid reſp. detrimenti accipiat:* } numquam hoc ſenatus, niſi difficillimis, reip. temporibus decernere ſolitus eſt: & cum decernebat, ſummum imperium conſulibus dabat: neque decretum hoc umquam uideo, quin ſtatim ad arma, ut in praeſenti reip. diſcrimine, uentum ſit. Decretum Opimio conſule: quamprimum C. Gracchus tribunus pl. eſt interfectus. Decretum Cicerone conſule: comprehenſi ilico, & in carcere necati qui contra patriam cum Catilina coniurauerant. qua re exponenda uim eius S C. Salluſtius oſtendit his uerbis: Cicero rem ad ſenatum refert. itaque, quod plerumque in atroci negotio ſolet, ſenatus decreuit, ut darent operam conſules, ne quid reſp. detrimenti caperet. Ea poteſtas per ſenatum more Romano magiſtratui maxima permittitur, exercitum parare, bellum gerere, coercere omnibus modis ſocios, atque ciues, domi militiaeq. imperium, atque iudicium ſummum habere. aliter ſine populi iuſſu nulli earum rerum conſuli ius eſt. Decretum idem eſt L. Lentulo, C. Marcello cos. anno primo belli ciuilis Pompeiani: quod quaeritur Caeſar lib. I. bel. ci. Decurritur, inquit, ad illud extremum, atque ultimum S.C. quo, niſi paene in ipſo urbis incendio, atque deſperatione omnium ſalutis, latronum audacia, numquam antea deſcenſum eſt: dent operam conſules, praetores, tribuni pl. quiq. procos. ſunt ad urbem, ne quid reſp. detrimenti capiat. QVOAD *retuliſtis,* } quatenus retuliſtis, ad omnia quae retuliſtis.

ORATIO

ALTERA res eſt de honoribus: de quibus deinceps intelligo eſſe dicendum. ſed, qui ordo in ſententijs rogandis ſeruari ſolet, eundem tenebo in uiris fortibus honorandis. a Bruto igitur, conſule deſignato, more maiorum capiamus exordium. cuius, ut ſuperiora omittam, quae ſunt maxima illa quidem, ſed adhuc hominum magis iudicijs, quam publice laudata: quibuſnam uerbis eius laudes huius ipſius temporis conſequi poſſumus? neque enim ullam mercedem tanta uirtus, praeter hanc laudis, gloriaeque, deſiderat: qua etiam ſi careat, tamen ſit ſe ipſa contenta, atque in memoria gratorum ciuium, tamquam in luce, poſita laetetur. laus igitur iudicij, teſtimonijq. noſtri tribuenda Bruto eſt. quamobrem his uerbis, patres conſcripti, S. C. faciendum cenſeo: Cum D. Brutus imp. conſul deſignatus, prouinciam Galliam in ſenatus populiq. R. poteſtate teneat: cumq. exercitum tantum, tam breui tempore, ſummo ſtudio municipiorum, coloniarumq. prouinciae Galliae, optime de rep. meritae, merentisque, conſcripſerit, compararit; id eum recte, & ordine, exq. rep. feciſſe, idq. D. Bruti praeſtantiſſimum meritum in remp. ſenatui populoq. R. gratum eſſe, & fore; itaq. ſenatum populumq. R. exiſtimare, D. Bruti imp. conſulis deſignati, opera, conſilio, uirtute, incredibiliq. ſtudio, & conſenſu prouinciae Galliae, reip. difficillimo tempore eſſe ſubuentum. Huic tanto merito Bruti, P. C. tantoq. in remp. beneficio, quis eſt tantus honos, qui non debeatur? nam, ſi M. Antonio patuiſſet Gallia; ſi, oppreſſis municipijs, & colonijs imparatis, in illam ultimam Galliam penetrare potuiſſet: quantus reip. terror impenderet? dubitaret, credo, homo amentiſſimus, atque in omnibus conſilijs praeceps, & deuius, non ſolum cum exercitu ſuo, ſed etiam cum omni immanitate barbariae bellum inferre nobis; ut eius furorem ne alpium quidem muro cohibere poſſemus. haec igitur habenda gratia eſt D. Bruto, qui illum, nondum interpoſita auctoritate ueſtra, ſuo conſilio, atque iudicio, non, ut conſulem, recepit, ſed, ut hoſtem, arcuit Gallia, ſeq. obſideri, quam hanc urbem, maluit. habeat ergo huius tanti facti, tamq. praeclari decreto ueſtro teſtimonium ſempiternum; Galliaque, quae ſemper praeſidet, atque praeſedit huic imperio, libertatiq. communi, merito iureq. laudetur, quod ſe ſuasq. uires non tranſdidit, ſed oppoſuit Antonio.

EXPLANATIO

QVI *ordo in ſententijs rogandis ſeruari ſolet,* } conſules enim deſignati ſententias primi rogabantur, eorumq. prior, qui priore loco deſignatus erat. CVIVS *ut ſuperiora omittam;* } facinus illud, quo patriam tyranno liberauit: quod probatur quidem a bonis omnibus, nondum tamen publice laudatur. HVIVS *ipſius temporis* } quo Galliam ab Antonij nefario impetu defendit. IN *illam ultimam Galliam* } ferociorem, cui praeerat L. Plancus.

ORATIO

ATQVE etiam M. Lepido pro eius egregijs in remp. meritis decernendos honores quam ampliſſimos cenſeo. ſemper ille populum R. liberum uoluit; maximumq. ſignum illo die dedit uoluntatis, & iudicij ſui, cum, Antonio diadema Caeſari imponente, ſe auertit, gemituq. & maeſtitia declarauit, quantum haberet odium ſeruitutis, quam populum R. liberum cuperet, quam illa, quae tulerat, temporum magis neceſſitate, quam iudicio tuliſſet. Quanta uero is moderatione uſus ſit in illo tempore ciuitatis, quod poſt mortem Caeſaris conſecutum eſt, quis noſtrum obliuiſci poteſt? Magna haec; ſed ad maiora properat oratio. quid enim, o dij immortales,

immortales, admirabilius omnibus gentibus, quid optatius populo accidere potuit, quam, cum bellum ciuile maximum eſſet, cuius belli exitum omnes timeremus, ſapientia etiam id potius exſtingui, quam armis, & ferro rem in diſcrimen adducere? quodſi eadem ratio Caeſaris fuiſſet in illo taetro, miſeroq. bello: ut omittam patrem, duos Cn. Pompeij, ſummi & ſingularis uiri filios, incolumes haberemus. quibus certe pietas fraudi eſſe non debet. utinam omnes M. Lepidus ſeruare potuiſſet: facturum fuiſſe, declarauit in eo, quod potuit, cum Sex. Pompeium reſtituit ciuitati, maximum ornamentum reip. clariſſimum monumentum clementiae ſuae. grauis illa fortuna populi R. graue fatum. Pompeio enim patre, quod imperij populi R. lumen fuit, exſtincto, interfectus eſt patris ſimillimus filius. ſed omnia mihi uidentur deorum immortalium iudicio expiata, Sex. Pompeio reip. conſeruato. quam ob cauſſam, iuſtam, atque magnam, & quod periculoſiſſimum ciuile bellum maximumque, humanitate, & ſapientia ſua M. Lepidus ad pacem, concordiamq. cõuertit, S.C. his uerbis cenſeo perſcribendum.

EXPLANATIO

M. Lepido } citerioris Hiſpaniae proconſuli, in quam tamen nondum peruenerat, ſed in Gallia Narbonenſi, cognita reip. perturbatione, morabatur. Cum *bellum ciuile maximum eſſet*, } poſt interitum Caeſaris, pugnante Sex. Pompeio in Hiſpania cum Caeſaris praetoribus. Sapientia *etiam id potius exſtingui, quam armis & ferro rem in diſcrimen adducere?* } duas Lepidi uirtutes, quae armis, & ferro, quaſi contraria contrarijs, opponantur, nominari neceſſe eſt. una memoratur, ſapiẽtia: altera deeſt, eius locum mendoſo uerbo, Etiam, occupante. quid igitur cum ſapientia coniungemus? quid, niſi humanitatem? & eo magis, quod infra in eadem re utramque Cicero coniungit. Quod periculoſiſsimum, inquit, ciuile bellum maximumq. humanitate, & ſapientia ſua M. Lepidus ad pacem concordiamq. conuertit. Poſtulat igitur ſententia; quamquam hic nihil affirmare auſim, ope deſtitutus ueterum librorum, liberiore praeſertim coniectura; ſed certe poſtulare ſententia uidetur, ut legatur, Sapientia, & humanitate id potius exſtingui. Incolumes *haberemus*. } perierat enim Cnaeus in Luſitania, pugna uictus a Caeſare ad Mundam. Pietas } quod, ut patrem interfectum ulciſcerentur, bellum in Hiſpania renouarunt. Cum *Sex. Pompeium reſtituit ciuitati*, } auctor fuit, ut, pace facta, Sex. Pompeius in patriam reſtitueretur, eiq. pro paternis bonis, a Caeſare ademptis, & ad haſtam uenditis, darentur, ut ait lib. III. Appianus, Atticarum drachmarum quinque millia myriades. quae ſumma, cum praeſertim Pompeij Magni diuitias nemo ut immenſas extulerit, modum excedere uidetur. ſuſpicor mendoſum eſſe locum: idemq. putauit interpres, qui diuerſam a Graecis uerbis ſententiam induxit: &, quod Graeco redundat, ita ipſe reſtrinxit ac minuit, ut in contrarium, mea quidem ſententia, uitium incurrat.

ORATIO

Cum a M. Lepido imp. pont. max. ſaepenumero reſp. & bene, & feliciter geſta ſit, populusq. R. intellexerit ei dominatum regium maxime diſplicere; cũq. eius opera, uirtute, conſilio, ſingulariq. clementia, & manſuetudine bellum acerbiſſimum ciuile ſit reſtinctum; Sextusq. Pompeius Cn. F. Magnus huius ordinis auctoritate ab armis diſceſſerit, & a M. Lepido imp. pont. max. ſumma ſenatus populiq. R. uoluntate ciuitati reſtitutus ſit; ſenatum populumq. R. pro maximis plurimisq. in remp. M. Lepidi meritis magnam ſpem in eius uirtute, auctoritate, felicitate reponere otij, pacis, concordiae, libertatis; eiusq. in remp. meritorum ſenatum populumq. R. memorem fore; eiq. ſtatuam equeſtrem inauratam in Roſtris, aut quo alio loco in foro uellet, ex huius ordinis ſententia ſtatui placere. Qui honos, P. C. mihi maximus uidetur: primum, quia iuſtus eſt: non enim ſolum datur propter ſpem temporum reliquorum, ſed pro ampliſſimis meritis redditur. nec uero cuiquam poſſumus commemorare hunc honorem a ſenatu tributum iudicio ſenatus ſoluto, & libero.

EXPLANATIO

Statuam *equeſtrem* } quae decreta eſt ei a ſenatu cum inſcriptione praeclara. Phil. 3. Nec *uero cuiquam, poſſumus commemorare, hunc honorem a ſenatu tributum iudicio ſenatus ſoluto, & libero*. } tributus erat L. Sullae, & C. Caeſari, ſed dominantibus: uni Cn. Pompeio a libero ſenatu: quod miror a Cicerone praetermiſſum. nam Velleius lib. 2. de Caeſare Octauiano ita ſcripſit. Eum ſenatus honoratum equeſtri ſtatua, quae hodieq. in Roſtris poſita aetatem eius ſcriptura indicat. qui honor non alij per trecentos annos, quam L. Sullae, & Cn. Pompeio, & C. Caeſari contigerat, pro praetore cum conſulibus deſignatis Hirtio, & Panſa bellum cum Antonio gerere iuſsit. ſed de Cn. Pompeij ſtatua non adducor ut Velleio potius, quam Ciceroni, credam: cum praeſertim errare eum uideam & in ſtatuae tempore, & in propraetoris imperio, & in bello demandato. haec enim decreta ſunt, Panſa & Hirtio non, ut ipſe ait, deſignatis conſulibus, ſed magiſtratum gerentibus. quod ex Phil. 3. & 4. colligitur: ex qnibus patet, decretum a ſenatu, ut de Caeſaris honore a nouis conſulibus Panſa, & Hirtio, ubi primum magiſtratum iniſſent, ad ſenatum referrent.

ORATIO

VENIO ad C. Caeſarem, P. C. qui niſi fuiſſet, quis noſtrum eſſe potuiſſet? aduolabat ad urbem a Brundiſio homo impotentiſſimus, ardens odio, animo hoſtili in omnes bonos, cum exercitu, Antonius. quid huius audaciae, & ſceleri poterat opponi? nondum ullos duces habebamus, non copias: nullum erat conſilium publicum, nulla libertas: dandae ceruices erant crudelitati nefariae: fugam quaerebamus omnes: quae ipſa exitum non habebat. quis tum nobis, quis populo R. obtulit hunc diuinum adoleſcentem deus? qui, cum omnia ad perniciem noſtram peſtifero illi ciui paterent, ſubito praeter ſpem omnium exortus, prius confecit exercitum, quem furori M. Antonij opponeret, quam quiſquam hoc eum cogitare ſuſpicaretur. magni honores habiti Cn. Pompeio, cum eſſet adoleſcens: & quidem iure: ſubuenit enim reip. ſed aetate multo robuſtior, & militum ducem quaerentium ſtudio paratior, & in alio genere belli. non enim omnibus Sullae cauſſa grata: declarat multitudo proſcriptorum, tot municipiorum maximae calamitates. Caeſar autem annis multis minor ueteranos, cupientes iam requieſcere, armauit: eam complexus eſt cauſſam, quae eſſet ſenatui, quae populo, quae cunctae Italiae, quae dijs omnibus gratiſſima. & Pompeius ad L. Sullae maximum imperium, uictoremq. exercitum acceſſit: Caeſar ſe ad neminem adiunxit; ipſe princeps exercitus faciendi, & praeſidij comparandi fuit. ille in aduerſariorum partibus agrum Picenum habuit inimicum: hic ex Antonij amicis, ſed amicioribus libertati, contra Antonium confecit exercitum. illius opibus Sulla regnauit: huius praeſidio Antonij dominatus opqreſſus eſt. demus igitur imperium Caeſari, ſine quo res militaris adminiſtrari, teneri exercitus, bellum geri non poteſt: ſit propraetor eo iure, quo qui optimo. qui honos, quamquam eſt magnus illi aetati, tamen ad neceſſitatem rerum gerendarum, non ſolum ad dignitatem, ualet. itaque illa qnaeramus, quae uix hodierno die conſequemur. ſed ſaepe ſpero fore huius adoleſcentis ornandi, honorandi & nobis, & populo R. poteſtatem. hoc autem tempore ita cenſeo decernendum: Quod C. Caeſar C. F. pont. propr. ſummo reip. tempore milites ueteranos ad libertatem populi R. cohortatus ſit, eoſq. conſcripſerit; quodq. legio Martia, Quartaq. ſummo ſtudio, optimoq. in remp. conſenſu, C. Caeſare duce & auctore remp. libertatem populi R. defendant, defenderint; & quod C. Caeſar propraetor Galliae prouinciae cum exercitu ſubſidio profectus ſit; equites, ſagittarios, elephantes in ſuam populiq. R. poteſtatem redegerit; difficillimoq. reip. tempore ſaluti, dignitatiq. populi R. ſubuenerit: ob eas cauſſas ſenatui placere, C. Caeſarem C. F. pont. propr. ſenatorem eſſe, ſententiaq. loco praetorio dicere; eiuſq. rationem, quemcumque magiſtratum petet, ita haberi, ut haberi per leges liceret, ſi anno ſuperiore quaeſtor fuiſſet.

EXPLANATIO

SVBVENIT *enim reip.*} contra Marianas partes. nam Pompeius a Sulla ſtetit. AETATE *multo robuſtior*} annos natus uiginti tres. ſic enim & Velleius lib. 2. & Plutarchus in eius uita memoriae prodidit. MILITVM *ducem quaerentium ſtudio paratior,*} uoluntariorum militum ex Piceno, quod in clientela fuerat parentis eius, firmum exercitum priuatis opibus contraxit. Velleius, epitome, Plutarchus, Appianus. IN *alio genere belli.*} cum non omnibus ea, quae gerebat, probarentur: TOT *municipiorum*} quae Marium adiuuerant. quibus uictor Sulla ius ciuitatis & agros ademit. DIIS *hominibusq.*} coniunguntur cum hominibus dij in re uehementer approbata, ut ad Q. fr. lib. 2. Vatinium arbitratu noſtro concidimus, dijs hominibusq. plaudentibus. ANTONII *amicis,*} ueteranis militibus, & legionibus Martia, Quarta. SINE *quo res militaris adminiſtrari, teneri exercitus, bellum geri non poteſt.*} eadem excuſatione uſus eſt, cum ſcriberet ad M. Brutum, Caeſaris honori, quia filius eius eſſet, quem ipſe occiderat, non fauentem. Decreui, inquit, imperium: quod quamquam uidebatur illi aetati honorificum, tamen erat exercitum habenti neceſſarium. quid enim eſt ſine imperio exercitus? ILLA *quaeramus,*} ad Caeſaris honorem. QVAE *uix hodierno die conſequemur.*} quae uix hodie inueniemus. hodierno die uix licebit ea nobis inuenire, & conſequi, quae ad hunc ornandum, adoleſcentem pro ſummo eius erga nos merito quaerere debemus. PONT.} pontifex max. erat Lepidus: ſed pontifex dicitur, ideſt augur, ſicuti fuerat pater eius.

ORATIO

QVID eſt enim, P. C. cur eum non quamprimum ampliſſimos honores capere cupiamus? legibus enim annalibus cum grandiorem aetatem ad conſulatum conſtituebant, adoleſcentiae temeritatem uerebantur. C. Caeſar ineunte aetate docuit, ab excellenti eximiaq. uirtute progreſſum aetatis exſpectari non oportere. itaque maiores noſtri, ueteres illi admodum antiqui, leges annales non habebant: quas multis poſt annis attulit ambitio, ut gradus eſſent petitionis inter aequales. ita ſaepe magna indoles uirtutis prius, quam reip. prodeſſe potuiſſet, exſtincta eſt. at uero apud antiquos Rulli, Decij, Coruini, multiq. alij, recentiore autem memoria ſuperior Africanus, T. Flamininus, admodum adoleſcentes conſules facti, tantas res geſſerunt, ut populi R. imperium auxerint, nomen ornarint. Quid Macedo Alexander? cum ab ineunte aetate res maximas gerere

coepiſſet, non ne tertio & trigeſimo anno mortem obijt? quae eſt aetas noſtris legibus decem annis minor, quam conſularis. ex quo iudicari poteſt, uirtutis eſſe, quàm aetatis, curſum celeriorem.

EXPLANATIO

RVLLI} Q. Fabius Rullus, qui conſul quinquies fuit, de Samnitibus, Etruſcisq. triumphauit, auus eius, qui Hannibalem patientia, & cunctatione fregit. DECII,} P. Decius Mus, qui conſul quater fuit, & in ultimo conſulatu bello Gallico ſe deuouit. CORVINI,} M. Valerius, qui Sexies conſul fuit, primumq. conſulatum annos natus uiginti tres, adeptus eſt. ſaepe triumphauit. FLAMININVS,} Quinctius, qui de Philippo Macedoniae rege triumphauit. CONSVLES *facti*,} omnes ante latam legem de tempore magiſtratuum, quam tulit Villius Annalis, inde cognomen aſſecutus. Liuius lib. XL. AB *ineunte aetate*} ab anno aetatis decimoſexto, profecto contra Byzantios patre Philippo. uide Plutarchum in eius uita. ſic paullo ante: C. Caeſar ineunte aetate docuit. TERTIO, *& trigeſimo anno*} menſem unum Iuſtinus addit. DECEM *annis minor, quam conſularis.*} gerere conſulatum ante quadrageſimum tertium aetatis annum, per leges non licebat.

ORATIO

NAM, quod ij, qui Caeſari inuident, ſimulant ſe timere: ne uerendum quidem eſt, ut tenere ſe poſſit, ut moderari, ne honoribus noſtris elatus intemperantius ſuis opibus utatur. ea natura rerum eſt, P. C. ut, qui ſenſum uerae gloriae ceperit, quiq. ſe ab ſenatu, ab equitibus R. populoq. R. uniuerſo ſenſerit ciuem carum haberi, ſalutaremq. reip. nihil cum hac gloria comparandum putet. utinam C. Caeſari, patri dico, contigiſſet adoleſcenti, ut eſſet ſenatui, atque optimo cuique cariſſimus. quod cum conſequi neglexiſſet, omnem uim ingenij, quae ſumma fuit in illo, in populari leuitate conſumpſit: itaque cum reſpectum ad ſenatum, & ad bonos non haberet, eam ſibi uiam ipſe patefecit ad opes ſuas amplificandas, quam uirtus liberi populi ferre non poſſet. Eius autem filij longiſſime diuerſa ratio: qui cum omnibus eſt, tum optimo cuique cariſſimus. in hoc ſpes libertatis poſita eſt: ab hoc accepta iam ſalus; huic ſummi honores & exquiruntur, & parati ſunt. Cuius igitur ſingularem prudentiam admiramur, eius ſtultitiam timemus? quid enim ſtultius, quam inutilem potentiam, inuidioſas opes, cupiditatem dominandi praecipitem, & lubricam anteferre uerae, graui, ſolidae gloriae? an hoc uidit puer; ſi aetate proceſſerit, non uidebit? At eſt quibuſdam inimicus, clariſſimis atque optimis ciuibus. Nullus iſte timor eſſe debet. omnes Caeſar inimicitias reip. condonauit: hanc ſibi iudicem conſtituit, hanc moderatricem omnium, atque factorum: ita enim ad remp. acceſſit, ut eam confirmaret, non ut euerteret. omnes habeo cognitos ſenſus adoleſcentis: nihil eſt illi rep. carius, nihil ueſtra auctoritate grauius, nihil bonorum uirorum iudicio optatius, nihil uera gloria dulcius. quamobrem ab eo non modo nihil timere, ſed maiora, & meliora exſpectare debetis, neque in eo, qui ad D. Brutum obſidione liberandum profectus ſit, timere, ne memoria maneat domeſtici doloris, quae plus apud eum poſſit, quam ſalus ciuitatis. Audebo etiam obligare fidem meam, P. C. uobis, populoq. R. reiq. pub. quod profecto, cum me nulla uis cogeret, facere non auderem; pertimeſceremq. in re maxima periculoſam opinionem temeritatis: promitto, recipio, ſpondeo, patres conſcripti, C. Caeſarem talem ſemper fore ciuem, qualis hodie ſit, qualemq. eum maxime eſſe uelle, & optare debemus. Quae cum ita ſint; de Caeſare ſatis hoc tempore dictum habebo.

EXPLANATIO

NE *uerendum quidem eſt*,} non modo credere non debemus, eum, noſtris elatum honoribus, in ſenatus populiq. Romani poteſtate non futurum: ſed ne uereri quidem licet, ne continere ſe non poſſit, aut moderari in imperio a nobis dato. CVM *rrſpectum ad ſenatum, & bonos non haberet*,} cum ad ſenatum, bonoſq. non reſpiceret. Phil. 10. Qui ab illo abducit exercitum; & reſpectum pulcherrimum, & praeſidium firmiſsimum adimit reip. In ep. ad M. Brutum: Meus animus in acie eſt, neque reſpectum ullum quaerit; niſi me forte utilitas reip. conuerterit. Ideſt, neque aliam praeterea in partem reſpicit. Caeſar lib. 1. bel. ci. Sin Caeſarem reſpiciant, atque gratiam ſequantur, ſe ſibi conſilium capturum. QVIBVSDAM} interfectoribus patris eius. OMNIVM, *atque factorum*.} ſententia requirit, conſiliorum omnium. PROMITTO, *recipio, ſpondeo*,} expreſsit haec ab eo uel odium in Antonium, uel ſtudium erga remp. promittere autem de altero, praeſertim de adoleſcente, perpetuam in recta laudabiliq. ratione uoluntatem, cuius prudentiae fuerit, haud ita multo poſt Cicero ipſe ſenſit. ſcripſit enim haec ad M. Brutum: Maximo, cum haec ſcribebam, afficiebar dolore, quod, cum me pro adoleſcente, ac paene puero reſp. accepiſſet uadem, uix uidebar, quod promiſeram, praeſtare poſſe.

ORATIO

Nec uero de L. Egnatuleio, fortiſſimo, & conſtantiſſimo ciue, amiciſſimoq. reip. ſilendum arbitror, ſed tribuendum teſtimonium uirtutis egregiae, quod is legionem Quartam ad Caeſarem adduxerit, quae praeſidio conſulibus, ſenatui, populoq. R. reiq. pub. eſſet: ob eam cauſſam placere, uti L. Egnatuleio triennium ante legitimum tempus magiſtratus petere, capere, gerere liceat. in quo, P. C. non tantum commodum tribuitur L. Egnatuleio, quantus honos: in tali enim re ſatis eſt nominari.

EXPLANATIO

Satis *eſt nominari.*} in hoc honor eſt. magiſtratus ei nunc quidem non tribuitur.

ORATIO

De exercitu autem C. Caeſaris ita cenſeo decernendum: ſenatui placere, militibus ueteranis, qui Caeſaris pontificis, auctoritatemq. huius ordinis defenderint, atque defendant, ijs, liberisq. eorum militiae uacationem eſſe; utiq. C. Panſa, A. Hirtius conſules, alter, ambo ue cognoſcerent, qui ager ijs colonijs eſſet, quo milites ueterani deducti eſſent, qui contra legem Iuliam poſſideretur, ut is militibus ueteranis diuideretur: de agro Campano ſeparatim cognoſcerent, inirentq. rationem de commodis militum ueteranorum augendis: legioniq. Martiae, & legioni Quartae, & ijs militibus, qui de legione ſecunda, trigeſima quincta ad C. Panſam, A. Hirtium conſules ueniſſent, ſuaq. nomina dediſſent, quod his ſenatus, populiq. R. libertas cariſſima ſit, & fuerit, uacationem militiae ipſis, liberisq. eorum eſſe placere, extra tumultum Gallicum, Italicumque: easq. legiones, bello confecto, miſſas fieri, placere; quantamque pecuniam militibus earum legionum in ſingulas C. Caeſar pont. propr. pollicitus ſit, tantam dari placere, utiq. C. Panſa, A. Hirtius conſules, alter, ambo ue rationem agri habeant, qui ſine iniuria priuatorum diuidi poſſit, ijsq. militibus legionis Martiae, & legionis Quartae ita daretur, aſſignaretur, ut quibus militibus ampliſſime dati, aſſignati eſſent. Dixi ad ea omnia conſules, de quibus retuliſtis. quae ſi erunt ſine mora, matureq. decreta; facilius apparabitis ea, quae tempus, & neceſſitas flagitat. celeritate autem opus eſt: qua ſi eſſemus uſi, bellum, ut ſaepe dixi, nullum haberemus.

EXPLANATIO

Caesaris *pontificis,*} uidetur deeſſe, Voluntatem ſecuti ſint. Vacationem *eſſe;*} extra tumultum Gallicum, Italicumq. hoc enim deeſſe, aut ſubaudiri certe arbitror oportere. ſic & infra loquitur. Possideretur,} ab ijs, quibus Antonius poſtea dediſſet. Divideretur:} pulſis, qui contra legem Iuliam poſsiderent. De *Agro Campano*} quem Antonius compranſoribus, & colluſoribus ſuis diuiſerat. Phil. 2. De *legione Secunda, Trigeſima quincta*} quae cum Antonio de quattuor Macedonicis remanſerant: ex ijs tamen ipſis milites multi ad Panſam, Hirtiumq. conſules uenerant. propterea dixit Phil. 3. In Galliam mutilatum ducit exercitum. Easq. *legiones,*} Martiam, & Quartam. Quae *tempus, & neceſſitas flagitat.*} flagitat autem, ut delectus habeatur, copiaeq. ad Mutinam obſidione liberandam, Antoniumq. opprimendum primo quoque tempore deducantur.

IN . SEXTAM

M . TVLLII . CICERONIS

PHILIPPICAM

PAVLLI . MANVTII

COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

PROXIMA *ſuperior oratio Kalendis Ian. habita eſt. quo die nihil ſenatus decreuit: ſatis tamen eius uoluntas de Antonio hoſte iudicando, quod Cicero cenſuerat, perſpicua fuit. poſtridie, ne diſceſsio fieret; quae ſi facta eſſet, Ciceronis in ſententiam ſenatores multis partibus plures ituri uidebantur; interceſsit Saluius tribunus pl. de honoribus tamen Caeſaris, deq. ſtatua in Roſtris ei ponenda, quod cenſuiſſe L. Philippum ſcripſit Cicero ad M. Brutum; & ut ſententiam conſulari loco diceret, cum de praetorio loco Cicero ſuaſiſſet; conſulatumq. decem annis ante, quam per leges liceret, petere poſſet; quod P. Seruilio placuiſſe, ad eundem Brutum Cicero ſcripſit; utiq. cum Panſa, & Hirtio cos. bellum Antonio inferret, niſi ex Gallia diſcederet; & ſimul de laude D. Bruto tribuenda, quia priuato conſilio, exercitu comparato, Antonium Gallia prohibuiſſet, S. C. eſſe factum, Appianus, & Dio prodiderunt. Iidem, poſt diem tertium, qui fuit* III. *non. Ian. decretos eſſe ad Antonium legatos, confirmant. mihi tamen, pridie non. potius, decretos eſſe, coniectura oritur ex eo, quia ſuam ſententiam per triduum ualuiſſe Cicero dicit. quod ſi ita eſt: quarto menſis die S. C. illud eſſe factum, cogimur credere. Venit igitur pridie non. ſenatu dimiſſo, in concionem Cicero, productus ab Appuleio tribuno pl. & ſenatus uoluntatem de mittendis legatis expoſuit. de qua legatione quid ipſe ſentiat, & quid auguretur, hac oratione multis uerbis oſtendit. Clauſula poſtremo utitur ea, qua ſolet, ut & ſuũ omne ſtudium, conſilium, laborem in tuenda rep. polliceatur; & populum Romanum ad ſeruitutem repellendam, libertatemq. retinendam cohortetur.*

IN. M.

IN. M. ANTONIVM
AD. QVIRITES
PHILIPPICARVM
LIBER. SEXTVS
ORATIO. XLIIX

AVDITA *uobis eſſe arbitror, Quirites, quae ſint acta in ſenatu, quae fuerit cuiuſque ſentẽtia. res enim ex Kalendis Ian. agitata, paullo ante confecta eſt, minus quidem illa ſeuere, quam decuit, non tamen omnino diſſolute. mora eſt allata bello, non cauſſa ſublata. quamobrem, quod quaeſiuit a me P. Apuleius, homo & multis officijs mihi, & ſumma familiaritate coniunctus, & uobis amiciſſimus; ita reſpondebo, ut ea, quibus non interfuiſtis, noſſe poſſitis. Cauſſa fortiſſimis optimisq. conſulibus Kal. Ian. de rep. primum referendi fuit, ex eo, quod* XIII. *Kal. Ian. ſenatus, me auctore, decreuit. eo die primum, Quirites, fundamenta iacta ſunt reip. fuit enim longo interuallo ita liber ſenatus, ut uos aliquando liberi eſſetis. quo quidem tempore, etiam ſi ille dies uitae finem mihi allaturus eſſet, ſatis magnum ceperam fructum, cum uos uniuerſi una mente, atque uoce iterum a me conſeruatam eſſe remp. conclamaſtis. hoc ueſtro iudicio tanto, tamq. praeclaro excitato, ita Kalendis Ian. ueni in ſenatum, ut meminiſſem, quam perſonam impoſitam a uobis ſuſtinerem. itaque bellum nefarium illatum reip. cum uiderem, nullam moram interponendam inſequendi M. Antonium putaui; hominemq. audaciſſimum, qui multis nefarijs rebus ante commiſſis, hoc tempore imperatorem populi R. oppugnaret, coloniam ueſtram fidiſſimam, fortiſſimamq. obſideret, bello cenſui perſequendum. tumultum eſſe, decerni, iuſtitium edici, ſaga ſumi, dixi placere, quo omnes acrius, grauiusq. incumberent ad ulciſcendas reip. iniurias, ſi omnia grauiſſimi belli inſignia ſuſcepta a ſenatu uiderent. itaque haec ſententia ſic per triduum ualuit, ut, quamquam diſceſſio facta non eſſet, tamen praeter paucos, omnes mihi aſſenſuri uiderentur. hodierno autem die, neſcio qua obiecta re, remiſſior ſenatus fuit. nam plures eam ſententiam ſecuti ſunt, ut quantum ſenatus auctoritas, ueſterq. conſenſus apud Antonium ualiturus eſſet, per legatos experiremur. intelligo, Quirites, a uobis hanc ſententiam repudiari: neque iniuria: ad quem enim legatos? ad eum ne, qui, pecunia publica diſſipata, atque effuſa, per uim, & contra auſpicia impoſitis reip. legibus, fugata concione, obſeſſo ſenatu, ad opprimendam remp. Brundiſio legiones accerſerit? ab his relictus, cum latronum manu in Galliam irruperit? Brutum oppugnet? Mutinam circumſideat? quae uobis poteſt cum hoc gladiatore condicionis, aequitatis, legationis eſſe communitas? quamquam, Quirites, non eſt illa legatio, ſed denunciatio belli, niſi paruerit. ita enim eſt decretum, ut ſi legati ad Hannibalem mitterentur. mittuntur enim qui nuncient, ne oppugnet conſulem deſignatum, ne Mutinam obſideat, ne prouinciam depopuletur, ne delectus habeat, ſit in ſenatus populiq. R. poteſtate. Facile uero huic denunciationi parebit, ut in patrum conſcriptorum, atque in ueſtra poteſtate ſit, qui in ſua numquam fuerit. quid enim ille umquam arbitrio ſuo fecit, ſemper eo tractus, quo libido rapuit, quo leuitas, quo furor, quo uinolentia? ſemper eum duo diſſimilia genera tenuerunt, lenonum, & latronum. ita domeſticis ſtupris, forenſibus parricidijs delectatur, ut mulieri citius auariſſimae paruerit, quam ſenatui, populoq. R. itaque, quod paullo ante feci in ſenatu, faciam apud uos. teſtificor, denuncio, ante praedico, nihil M. Antonium eorum, quae ſunt legatis mandata, facturum, uaſtaturum agros, Mutinam obſeſſurum, delectus, qua poſſit, habiturum. is eſt enim ille, qui ſemper ſenatus iudicium, & auctoritatem, ſemper uoluntatem ueſtram, poteſtatemq. contempſerit. an ille id faciat, quod paullo ante decretum eſt, ut exercitum citra flumen Rubiconem, qui finis eſt Galliae, educeret, dum ne propius urbem Romam* CC *mil. admoueret? huic denunciationi ille ſe fluuio Rubicone* C. C *mil. circumſcriptum eſſe patiatur? non is eſt Antonius: nam, ſi eſſet, non commiſiſſet, ut ei ſenatus, tamquam Hannibali initio belli Punici, denunciaret, ne oppugnaret Saguntum. Quod uero ita auocatur a Mutina, ut ab urbe, tamquam peſtifera flamma, arceatur; quam habet ignominiam? quod iudicium ſenatus? Quid, quod a ſenatu dantur mandata legatis, ut D. Brutum, militesq. eius adeant, hisq. demonſtrent, ſumma in remp. merita, beneficiaq. eorum grata eſſe ſenatui populoq. R. hisq. eam rem magnae laudi, magnoq. honori fore? paſſurum ne cenſetis Antonium, introire Mutinam legatos? exire inde tuto? numquam patietur, mihi credite. noui uiolentiam, noui impudentiam: noui audaciam. nec uero de illo, ſicut de homine aliquo, debemus, ſed ut de importuniſſima bellua cogitare.*

EXPLANATIO

AVDITA *uobis eſſe arbitror, Quirites,* } oſtendit hic locus, apertis ualuis eius templi, in quo ſenatus haberetur, potuiſſe populum audire, quae in ſenatu dicerentur, quaeq. cuiuſque ſententia eſſet. ſed quia non vniuerſus populus audire poterat, ideo in forum profectus Cicero, de Roſtris in concione maxima, quid a ſenatu decretum eſſet, expoſuit. AGITATA, } per triduum, cum alij aliter ſentirent. MORA *eſt allata bello,* } mora uiginti dierum, ut eſt in extrema oratione. id enim legatis erat ſpatium eundi Mutinam ad Antonium, & redeundi. NON *cauſſa ſublata.* } non eſt effe-

ctum, ut bellum eſſe non poſsit: quamquam ideo legati mittantur, ut belli cauſſa tollatur. ſed quia uideo fore, ut Antonius non pareat; ideo dico, mittendis legatis moram allatam eſſe bello, cauſſam autem belli ſublatam non eſſe. QVOD *XIII. Kal. Ian. ſenatus, me auctore, decreuit.* } quid Cicero XIII. Kal. Ian. cenſuerit, quidq. ſenatus decreuerit, quia patet ex Phil. 3. & 4. narrandi laborem ſine cauſſa non ſuſcipiam. ITERVM } conſeruatam antea, cum Catilinae coniurationem patefecit, atque oppreſsit. CONCLAMASTIS, } habita quarta Philippica. COMMISSIS, } quae narrantur Phil. 1. & 2. NESCIO *qua obiecta re,* } res ea quae fuerit, quia ſenatus dignitatis rationem habet, ſignificandum non putat. fuit enim, ut ex Appiano cognoſcitur, matris Antonij, uxoris, filij, amicorum nocturna deprecatio. PER *legatos* } ij fuere L. Piſo, L. Philippus, Ser. Sulpicius, conſulares omnes. PECVNIA *publica* } quae erat ad Opis. LEGIONES } quattuor Macedonicas. ACCERSERIT? } Phil. 4. Laudantur exquiſitiſsimis uerbis legiones, quae te reliquerunt, quae a te arceſsitae ſunt. Idem igitur ualent, accerſere, & arceſſere. PARVERIT, } cum ea domi rerum omnium quaſi mercatum inſtituerit, inuito ſenatu populoq. Romano. CC *mil.* } idem Phil. 7. in extremo.

ORATIO

QVAE cum ita ſint; non omnino diſſolutum eſt, quod decreuit ſenatus. habet atrocitatis aliquid legatio, utinam nihil haberet morae. nam, cum pleriſque in rebus gerendis tarditas, & procraſtinatio odioſa eſt: tum hoc bellum indiget celeritatis. ſuccurrendum eſt D. Bruto: omnes undique copiae colligendae: horam eximere nullam in tali ciue liberando ſine ſcelere poſſumus, an ille non potuit, ſi Antonium conſulem, ſi Galliam Antonij prouinciam iudicaſſet, legiones Antonio, & prouinciam transdere? domum redire? triumphare? primus in hoc ordine, quoad magiſtratum iniret, ſententiam dicere? quid negotij fuit? ſed, cum ſe Brutum eſſe meminiſſet, ueſtraeq. libertati natum, non otio ſuo, quid egit aliud, niſi ut paene corpore ſuo Gallia prohiberet Antonium? ad hunc utrum legatos, an legiones ire oportebat? ſed praeterita omittamus. properent legati; quod uideo eſſe facturos; uos ſaga parate: eſt enim ita decretum, ut, ſi ille auctoritati ſenatus non paruiſſet, ad ſaga iretur. ibitur: non parebit: nos, amiſſos tot dies rei gerendae, queremur. non metuo, Quirites, ne, cum audierit Antonius, me hoc in ſenatu, & in concione confirmaſſe, numquam illum futurum in ſenatus poteſtate; refellendi mei cauſſa, ut ego nihil uidiſſe uidear, uertat ſe, & ſenatui pareat. numquam faciet: non inuidebit huic meae gloriae: malet me ſapientem a uobis, quam ſe modeſtum exiſtimari. Quid? ipſe ſi uelit, num etiam Lucium fratrem paſſurum arbitramur? nuper quidem dicitur ad Tibur, ut opinor, cum ei labare M. Antonius uideretur, mortem fratri eſſe minitatus. etiam ne ab hoc Myrmillone Aſiatico ſenatus mandata, legatorum uerba audientur? nec enim ſecerni a fratre poterit, tanta praeſertim auctoritate. nam hic inter illos Africanus eſt: pluris habetur, quam L. Trebellius; pluris, quam T. Plancus, adoleſcens nobilis; qui omnibus ſententijs, maximo ueſtro plauſu, condemnatus, neſcio quo modo ſe coniecit in turbam, atque ita maeſtus rediјt, ut retractus, non reuerſus, uideretur. ſic contemnit, tamquam ſi illi aqua & igni interdictum ſit. aliquando negat ei locum eſſe oportere in curia, qui incenderit curiam. nam Trebellium ualde iam diligit: oderat tum, cum ille tabulis nouis aduerſabatur: iam fert in oculis, poſtquam ipſum Trebellium uidit ſine tabulis nouis ſaluum eſſe non poſſe. audiſſe enim uos arbitror, Quirites, quod etiam uidere potuiſtis, quotidie ſponſores, & creditores L. Trebellij conuenire. o fides: hoc enim puto Trebellium ſumpſiſſe cognomen. quae poteſt eſſe maior fides, quam fraudare creditores? domo profugere? propter aes alienum ire ad arma? ubi plauſus ille in triumpho eſt, ſaepe ludis? ubi aedilitas, delata ſummo ſtudio bonorum? quis eſt, qui hūc nō caſu exiſtimet recte feciſſe? nequitia eſt: ſcelus eſt.

EXPLANATIO

TRIVMPHARE? } de inalpinis. ep. 4. lib. XI. PRIMVS } quia conſul deſignatus, collega L. Planco. primi autem, quod iam dixi, conſules deſignati ſententias rogabantur. MAGISTRATVM } conſulatum. L. TREBELLIVS; } qui tribunus pl. ferenti legem de tabulis nouis tribuno pl. Dolabellae aduerſatus erat. Plutarchus in Antonio. T. PLANCVS, } Burſa, frater L. Planci conſulis deſignati. eum de ui, ob incenſam in funere P. Clodij curiam, lege Pompeia damnatum Caeſar dictator reſtituerat. inimiciſsimus Ciceroni fuit. ep. 2. lib. VII. fam. & Pedianus in argumento orationis pro Milone. CONIECIT *in turbam,* } Romam redeuntium uictore Caeſare. SIC *contemnit,* } M. Antonius Plancum. TAMQVAM *ſi illi aqua & igni interdictum ſit.* } tamquam ſi exul ſit, eiusq. reſtitutio rata eſſe non debeat. ODERAT *tum* } quo tempore propter magnitudinem aeris alieni tabulas nouas ipſe quoque Antonius expetebat. O. FIDES: } an fidem Trebellius ſeruat, cum tamen a fide cognomen deduxerit? fidei patronus, & creditorum fuerat Trebellius, cum aduerſaretur Dolabellae, de tabulis nouis legē ferenti. Phil. 13. Fidei patronus, fraudator creditorum Trebellius. cognomen hoc nuſquam nominatur. PLAVSVS *ille* } ei a populo datus, tamquam creditorum, ideſt, fidei patrono. IN *triumpho,* } numquam Trebellius triumphauit: ſed cum triumphantem honoris cauſſa proſequeretur, ei populus, tamquam ciui optimo, plauſum dederat. LVDIS. } ingredientes in theatrum bonos ciues plauſu, improbos excipere ſibilo ſolitus eſt. AEDILITAS, } gradum honoris Trebellius ſupra aedilitatem non aſcenderat. nominatur enim, quod in eo ſummum fuit. NON *caſu* } qui enim conſilio, non caſu, recte

facit,

facit, is non immutatur, ſed ſui ſemper ſimilis eſt. ep. 2. lib. v. fam. Huius ego temeritati ſi uirtute, atque animo non reſtitiſſem: quis eſſet, qui me in conſulatu non caſu potius exiſtimaret, quam conſilio, fortem fuiſſe? NEQVITIA *eſt: ſcelus eſt.* } reſpicit ad illud: Quae poteſt eſſe maior fides, quam fraudare creditores? haec uero non fides eſt, ſed nequitia, & ſcelus.

O R A T I O

REDEO ad amores, deliciasq. ueſtras, L. Antonium: qui uos omnes in fidem ſuam recepit. negatis? num quiſpiam eſt ueſtrum, qui tribum non habeat? certe nemo. atqui illum quinque & triginta tribus patronum adoptarunt. rurſus reclamatis. adſpicite a ſiniſtra illam equeſtrem ſtatuam inauratam: in qua quid inſcriptum eſt? QVINQVE. ET. TRIGINTA TRIBVS. PATRONO. *Populi R. igitur eſt patronus L. Antonius. malam quidem illi peſtem. clamori enim ueſtro aſſentior. non modo hic latro, quem clientem habere nemo uelit, ſed quis umquam tantis opibus, tantis rebus geſtis fuit, qui ſe populi R. uictoris, dominiq. omnium gentium, tutorem dicere auderet? in foro L. Antonij ſtatuam uidemus, ſicut illam Q. Tremellij, qui Hernicos deuicit, ante Caſtoris. o impudentiam incredibilem: tantum ne ſibi ſumpſit, quia Mylaſis Myrmillo Thracem iugulauit, familiarem ſuum? quonam modo iſtum ferre poſſemus, ſi in hoc foro, ſpectantibus uobis, depugnaſſet? Sed haec una ſtatua. altera ab equitibus R. equo publico: qui item adſcribunt,* PATRONO. *quem umquam iſte ordo patronum adoptauit? ſi quemquam, debuit me. ſed me omitto: quem cenſorem? quem imperatorem? agrum his diuiſit. o ſordidos, qui acceperunt; improbum, qui dederit. Statuerunt etiam tribuni militares, qui in exercitu Caeſaris * duobus fuerunt. quis eſt iſte ordo? multi fuerunt multis in legionibus per tot annos: his quoque diuiſit Semurium. campus Martius reſtabat, niſi prius cum fratre fugiſſet. ſed haec agrorum aſſignatio paullo ante, Quirites, L. Caeſaris, clariſſimi uiri, & praeſtantiſſimi ſenatoris, ſententia diſſoluta eſt. huic enim aſſenſi, ſeptemuirum acta ſuſtulimus. iacent beneficia Nuculae: friget patronus Antonius. nam poſſeſſores animo aequiore diſcedent: nullam impenſam fecerant: nondum inſtruxerant, partim quia non confidebant, partim quia non habebant. Sed illa ſtatua palmaris: de qua, ſi meliora tempora eſſent, non poſſem ſine riſu dicere:* L. ANTONIO. IANI. MEDII. PATRONO. *ita ne? Ianus medius in L. Antonij clientela ſit? quis umquam in illo Iano inuentus eſt, qui L. Antonio mille nummum ferret expenſum? Sed nimis multa de nugis: ad cauſſam, bellumq. redeamus: quamquam non alienum fuit, perſonas quaſdam a uobis recognoſci, ut, quibuſcum bellum gereretur, poſſetis taciti cogitare. Ego autem uos hortor, Quirites, ut, etiam ſi melius aliud fuit, tamen legatorum reditum exſpectetis animo aequo. celeritas detracta de cauſſa eſt: boni tamen aliquid acceſſit ad cauſſam. cum enim legati renunciarint, quod certe renunciabunt, non in ueſtra poteſtate, non in ſenatus eſſe Antonium; quis erit tam improbus ciuis, qui illum ciuem habendum putet? nunc enim ſunt pauci illi quidem, ſed tamen plures, quam rep. dignum eſt, qui ita loquantur: ne legatos quidem exſpectabimus? iſtam certe uocem, ſimulationemq. clementiae extorquebit his res ipſa publica. quo etiam, ut confitear uobis, Quirites, minus hodierno die contendi, minus laboraui, ut mihi ſenatus aſſentiens tumultum decerneret, ſaga ſumi iuberet. malui uiginti diebus poſt ſententiam meam laudari ab omnibus, quam a paucis hodie uituperari. Quapropter, Quirites, exſpectate legatorum reditum, & paucorum dierum moleſtiam deuorate. qui cum redierint; ſi pacem afferent, cupidum me, ſi bellum, prouidum iudicatote. An ego non prouideam meis ciuibus? non dies noctesq. de ueſtra libertate, de reip. ſalute cogitem? quid enim non debeo uobis, Quirites, quem uos a ſe ortum, hominibus nobiliſſimis omnibus honoribus praetuliſtis? an ingratus ſum? quis minus? qui, partis honoribus, eoſdem in foro geſſi labores, quos petendis. rudis in rep.? quis exercitatior, qui uiginti iam annos bellum geram cum improbis ciuibus? Quamobrem, Quirites, conſilio, quantum potero, labore plus paene, quam potero, excubabo, uigilaboq. pro uobis. etenim, quis eſt ciuis, praeſertim hoc gradu, quo me uos eſſe uoluiſtis, tam oblitus beneficij ueſtri, tam immemor patriae, tam inimicus dignitatis ſuae, quem non excitet, non inflammet tantus ueſter iſte conſenſus? multas, magnasq. habui conſul conciones, multis interfui: nullam umquam uidi tantam, quanta nunc ueſtra eſt. unum ſentitis omnes, unum ſtudetis, M. Antonij conatum auertere a rep. furorem exſtinguere, opprimere audaciam. idem uolunt omnes ordines: eodem incumbunt municipia, coloniae, cuncta Italia. itaque, ſenatum, bene ſua ſponte firmum, firmiorem ueſtra auctoritate feciſtis. uenit tempus, Quirites, ſerius omnino, quam dignum populo R. fuit, ſed tamen ita maturum, ut differri iam hora non poſſit. fuit* **aliquis** *fatalis caſus, ut ita dicam: quem tulimus, quoquo modo ferendus fuit. nunc, ſi quis erit, erit uoluntarius. populum R. ſeruire fas non eſt, quem dij immortales omnibus gentibus imperare uoluerunt. res in extremum eſt adducta diſcrimen: de libertate decernitur. aut uincatis oportet, Quirites; quod profecto & pietate ueſtra, & tanta concordia conſequimini: aut quiduis potius quã ſeruiatis. aliae nationes ſeruitutẽ pati poſſunt: populi R. eſt propria libertas.*

E X P L A N A T I O

PATRONO. } L. Antonio, non dubito quin fuerit in ea inſcriptione: aut ſupra ſtatuam fuit, L. Antonius: ut ſatis deinde fuerit, omiſſo nomine, ſubſcribere, Quinque & trigintatribus patrono. Q. TREMVLLI, } ſic lego non Tremellij. eſt enim hic Q. Marcius Tremullus, litteris non dubijs ita ſcriptus in faſtis Capitolinis. MYLASIS *Myrmillo* } idem Phil. 3. 5. 7. AB *equitibus Romanis equo publico:* }

equeſtris

equeſtris ordo conſtabat ex ijs, qui equo publico, ideſt, publice dato, mererent. dabat autem cenſor, ut ex Liuio lib. XXXIX. perſpicuum fit. Hi equites Romani ſoli uocabantur. & his cenſus praefinitus erat, CCCC millia: quae niſi poſsiderent, ordinem, & ornamenta equitum Romanorum propria amittebant. qui uero mererent equo ſuo, non publico, ij non erant equeſtris ordinis, nec in centurijs equitum ad comitia centuriata coibant, nec equites Romani, ſed equites tantum dicebantur. STATVERVNT } ſtatuam poſuerunt: de qua Phil. 7. QVI *in exercitu Caeſaris duobus fuerunt*. } Hieronymus Ferrarius, ingenio, iudicio, diligentia excellens, ait eſſe in aliquot antiquis libris, Exercitibus. in omnibus autem eſt, Duobus. ut obſcura iam ſententia eſſe non poſsit. Duo autem Caeſaris exercitus ij ſint, quorum altero Caeſar Gallico bello, altero autem ciuili uſus eſt. Tribuni mil. ſingulis in legionibus quattuor fuere. Polybius. SEMVRIVM } placet, quod iudicabat Ferrarius, Remuriam, legendum. Remurinum enim agrum nominat Feſtus, Remuriam Victor de regionibus urbis, Remorium Plutarchus in Romulo: unde tam Remorium, quam Remurium, legi poſsit. SEPTEMVIRVM *acta ſuſtulimus*. } legem illam Antonij de diuiſione agrorum per uim latam iudicantes. IACENT *beneficia Nuculae*: } irrita ſunt diuiſoris agrorum Nuculae beneficia. Phil. II. Duos collegas Antoniorum, & Dolabellae, Nuculam, & Lentonem, Italiae diuiſores lege ea, quam ſenatus per uim latam iudicauit. NON *habebant*. } unde impenſam facerent, ut homines egeſtate perditi, qui latronum more in diem uiuerent. PALMARIS: } quae excellit inter alias, quae ferre palmam uidetur. De nat. de. Palmaris quidem illa ſententia. Terentius Eun. Id uero eſt, quod mihi puto palmarium. IANI *medij patrono*. } uidetur haec ſtatua a feneratoribus poſita. ad medium enim Ianum conſidebant. uicus erat Iani nomine, a propinquo, ut arbitror, Iani templo: cuius in foro Boario poſiti extremae partes, ſummus Ianus, imus Ianus, media medius Ianus uocabatur. Horatius: O ciues, ciues, quaerenda pecunia primum, Virtus poſt nummos. haec Ianus ſummus ab imo Perdocet: haec recinunt pueri dictata, ſenesq. Idem: Poſtquam omnis res mea Ianum Ad medium fracta eſt. Cicero lib. 2. off. A quibuſdam optimis uiris ad medium Ianum ſedentibus. Malo autem legere cum antiquo libro templi Vaticani, quem Faernus hoc in loco neglexit: A Iano medio: ut ſubaudiatur, haec ſtatua poſita eſt. &, A medio Iano, ab ijs, qui ad medium Ianum ſedent. ETIAM *ſi melius aliquid fuit*, } melius fuit, Antonium hoſtem iudicare, & ei ſtatim bellum inferre. VIGINTI *diebus* } quos in itinere, & reditu legati ponent. MOLESTIAM *deuorate*. } transfertur hoc uerbum ad ea etiam, quae non placent, ut in Bruto. Deuorandae ſunt hominum ſtultitia. A. SE *ortum*, } non a maioribus, ut homines nobiliſsimi, quibus me tamen in mandandis honoribus praetuliſtis. uide initium Agrariae ſecundae. IN *foro* } in agendis cauſsis. CVM *improbis ciuibus*? } Catilina, Clodio, Antonio, iam inde a conſulatu, quem ante aunos uiginti geſſerat. PLVS *paene, quam potero*, } eniti non modo pro uiribus, uerum etiam ſupra uires, amoris argumentum eſt maximi. hac ſignificatione interdum uſus eſt Cicero, ut in ep. ad Lentulum: Cetera, quae ad te pertinebunt, cum etiam plus contenderimus, quam poſſumus, minus tamen faciemus, quam debemus. Simile illud ad Marcellum. Reliquum eſt, ut tibi me in omni re eum praebeam, praeſtemq. ut ad omnia, quae tui uelint, ita ſim praeſto, ut me non ſolum omnia debere tua cauſſa, quae poſſum, ſed ea quoque, quae non poſſum, putent. FATALIS *caſus*, } Caeſaris dominatio. PIETATE } erga patriam.

IN . SEPTIMAM
M . TVLLII . CICERONIS
PHILIPPICAM
PAVLLI . MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

AMICOS *Antonij, pacem bello in ſermonibus anteponentès, eo conſilio, ut in reditu legatorum Antonij reſponſa mitius acciperentur, & ſenatorum animi, ſententia Ciceronis irritati, ad clementiam, ac manſuetudinem traducerentur, accuſat, ut Antonij amantiores, quam reip. de pace autem non eſſe cogitandum cenſet, uel quia turpis, uel quia cum periculo, uel quia liberis ciuibus cum hoſte libertatis Antonio nulla prorſus eſſe poſsit. Senatum extremo loco, Panſamq. conſulem hortatur, ut ad ſtudium tuendae reip. nihil ab Antonio ſincerum exſpectantes, quemadmodum coeperit, incumbat.*

IN. M. ANTONIVM PHILIPPICARVM

LIBER. SEPTIMVS

ORATIO. XLIX

PARVIS de rebus, ſed fortaſſe neceſſarijs, conſulimur, P. C. de Appia uia, & de Moneta conſul, de Lupercis tribunus pl. refert. quarum rerum etſi facilis explicatio uidetur, tamen animus aberrat a ſententia, ſuſpenſus curis maioribus. adducta eſt enim, P. C. res in maximum periculum, & in extremum paene diſcrimen. non ſine cauſſa legatorum iſtam miſſionem ſemper timui, numquam probaui: quorum reditus quid ſit allaturus, ignoro: exſpectatio quidem quantum afferat languoris animis, quis non uidet? non enim ſe tenent ij, qui ſenatum dolent ad auctoritatis priſtinae ſpem reuiuiſcere, coniunctum huic ordini populum R. conſpirantem Italiam, paratos exercitus, expeditos, duces. iam nunc fingunt reſponſa Antonij, eaq. defendunt. alij, poſtulare illum, ut omnes exercitus dimittantur. ſcilicet legatos ad eum miſimus, non ut pareret, & dicto audiens eſſet huic ordini, ſed ut conditiones ferret, leges imponeret, reſerare nos exteris gentibus Italiam iuberet, ſe praeſertim incolumi, a quo maius periculum, quam ab ullis nationibus, extimeſcendum eſt. alij remittere eum nobis Galliam citeriorem, illam ultimam poſtulare. praeclare: ex qua non legiones ſolum, ſed etiam nationes ad urbem conetur adducere. alij, nihil eum iam niſi modeſti poſtulare. Macedoniam ſuam uocat omnino: quoniam C. frater eſt inde reuocatus. ſed quae prouincia eſt, ex qua illa fax excitare non poſſet incendium? itaque ijdem, quaſi prouidi ciues, & ſenatores diligentes, bellicum me ceciniſſe dicunt, ſuſcipiunt partis patrocinium: qui ſic diſputant. irritatum Antonium non oportuit. nequam eſt homo ille, atque confidens; multi praeterea improbi. quos quidem a ſe primum numerare poſſunt, qui haec loquuntur. eos cauendos eſſe denunciant. utrum igitur in nefarijs ciuibus ulciſcendis, cum poſſis, an pertimeſcendis diligentior eſt cautio? atque haec illi loquuntur, qui quondam propter leuitatem populares habebantur. ex quo intelligi poteſt, animo illos abhorruiſſe ſemper ab optimo ciuitatis ſtatu, non uoluntate fuiſſe populares. qui enim euenit, ut, qui in rebus improbis populares fuerint, ijdem in re una maxime populari, quod eadem ſalutaris reip. ſit, improbos ſe, quam populares, eſſe malint? me quidem, ſemper, uti ſcitis, aduerſatum multitudinis temeritati, haec fecit praeclariſſima cauſſa popularem. & quidem dicuntur, uel potius ſe ipſi dicunt conſulares. quo nomine dignus eſt nemo, niſi qui tanti honoris nomen poteſt ſuſtinere. faueas tu hoſti? ille litteras ad te mittat de ſua ſpe rerum ſecundarum? eas tu laetus proferas? recites? deſcribendas etiam des improbis ciuibus? eorum augeas animos; bonorum ſpem, uirtutemq. debilites? & te conſularem, aut ſenatorem, denique ciuem putes?

EXPLANATIO

DE *Appia uia*,} inſtauranda. DE *moneta*} uel de templo Iunonis Monetae reficiendo, uel etiam de puriore cudenda moneta, eiusq. pretio conſtituendo. CONSVL,} Panſa: nam Hirtius Mutinam uerſus cum exercitu profectus erat: ut infra. DE *Lupercis*} quorum dies feſtus aduentabat. Sodales enim Luperci, ad honorem dei Panis antiquitus inſtituti, Februario menſe urbem nudi percurrebant. aliqua, opinor, de re, quae ad eius diei celebritatem pertineret, Lupercorum nomine tribunus pl. referebat. ANIMVS *aberrat a ſententia*,} praeſertim cum P. Seruilius, ante Ciceronem rogatus, quibus de rebus conſul retulerat, ea iam dixiſſet, quae Ciceroni probabantur: itaque aſſenſus eſt ei in extrema oratione. ILLAM *ultimam poſtulare*.} quod falſum non fuit. nam in reſponſis Antonij, quae legati retulerunt, hoc fuiſſe, ex Phil. 8. Intelligitur. SED *etiam nationes*} aptiſsima enim ad renouandum, inſtruendumq. bellum prouincia erat. Phil. 13. NISI *modeſti*} modeſte, uidetur rectius. QVONIAM *Caius, frater eius, eſt inde reuocatus*.} ratio contra Antonium, quaſi pro Antonio tamen ἀγωνικῶς adducta. cur eam prouinciam, unde fratrem eius reuocauimus, omnino ſuam uocat? Reuocauit ſenatus ex Macedonia C. Antonium, decreta poſt necem Caeſaris M. Antonio, ut ea prouincia M. Bruto pateret. IIDEM} qui ſuperiora illa, ſtudentes Antonio, dicunt. BELLICVM *me ceciniſſe*} ciues ad pugnam uocantem. NEQVAM *eſt homo ille, atque confidens*:} amicorum Antonij uerba. ILLI *loquuntur*,} in Q. Fufium Calenum. QVONDAM} cum tribunus pl. eſſet, Milonemq. reum propter Clodij necem oppugnaret. AB *optimo ciuitatis ſtatu*,} ab optimatum cauſſa, non quod reuera populo ſtuduerint, nam ſi id eſſet; nunc in ea cauſſa, quae eſt populo gratiſsima, cum populo conſentirent.

ORATIO

ACCIPIET *in optimam partem C. Panſa, fortiſſimus conſul, atque optimus. etenim dicam animo amiciſſimo. Hunc ipſum, mihi hominem familiariſſimum, niſi talis conſul eſſet, ut omnes uigilias, curas, cogitationes in reip. ſalute defigeret, conſulem non putarem. quamquam nos ab ineunte illius aetate uſus, conſuetudo, ſtudiorum etiam honeſtiſſimorum ſocietas, ſimilitudoq. coniunxit: eiuſdemq. curam incredibilem in aſperrimis belli ciuilis periculis perſpexi non modo ſalutis, ſed etiam dignitatis meae: tamen eundem, ut dixi, niſi talis conſul eſſet, negare eſſe conſulem auderem. idem non modo conſulem eſſe dico, ſed etiam memoria mea praeſtantiſſimum, atque optimum conſulem: non quin pari uirtute, & uoluntate alij fuerint: ſed tantam cauſſam non habuerunt, in qua & uoluntatem ſuam, & uirtutem declararent. huius magnitudini animi, grauitati, ſapientiae tempeſtas eſt oblata formidoloſiſſimi temporis. tum autem illuſtratur conſulatus, cum gubernat remp. ſi non optabili, at neceſſario tempore. magis autem neceſſarium, P. C. nullum tempus umquam fuit. itaque ego ille, qui ſemper pacis auctor fui, cuiq. pax, praeſertim ciuilis, quamquam omnibus bonis, tamen in primis fuit optabilis: omne enim curriculum induſtriae noſtrae in foro, in curia, in amicorum periculis propulſandis elaboratum eſt: hinc honores ampliſſimos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, ſi quam habemus, conſecuti ſumus: ego itaque pacis, ut ita dicam, alumnus, qui quantuſcumque ſum, (nihil enim mihi arrogo) ſine pace ciuili certe non fuiſſem: (perículoſe dico: quemadmodum accepturi, P. C. ſitis, horreo: ſed pro mea perpetua cupiditate ueſtrae dignitatis retinendae, & augendae quaeſo, oroq. uos, P. C. ut primo, etſi erit uel acerbum auditu, uel incredibile a M. Cicerone eſſe dictum, accipiatis ſine offenſione, quod dixero, ne ue id prius quam, quale ſit explicauero, repudietis) ego ille, dicam ſaepius, pacis ſemper laudator, ſemper auctor, pacem cum M. Antonio eſſe nolo. Magna ſpe ingredior in reliquam orationem, P. C. quoniam periculoſiſſimum locum ſilentio ſum praeteruectus. cur igitur pacem nolo? quia turpis eſt, quia periculoſa, quia eſſe non poteſt. quae tria dum explico, peto a uobis, P. C. ut eadem benignitate, qua ſoletis, uerba mea audiatis. Quid eſt inconſtantia, leuitate, mobilitate cum ſingulis hominibus, tum uero uniuerſo ſenatui turpius? quid porro inconſtantius, quam, quem modo hoſtem non uerbo, ſed re multis decretis iudicauiſtis, cum hoc ſubito pace uelle coniugi? niſi uero, cum C. Caeſari meritos illi quidem honores, & debitos, ſed tamen ſingulares, & immortales decreuiſtis, unam ob cauſſam, quod contra M. Antonium exercitum comparauiſſet, non hoſtem Antonium iudicauiſtis: nec tum hoſtis eſt a uobis iudicatus Antonius, cum laudati auctoritate ueſtra ueterani milites, qui Caeſarem ſecuti eſſent: nec tum hoſtem Antonium iudicaſtis, cum fortiſſimis legionibus, quod illum, qui conſul appellabatur, cum eſſet hoſtis, reliquiſſent, uacationes, pecunias, agros ſpopondiſtis. Quid? cum Brutum, omine quodam iſtius generis, & nominis natum ad remp. liberandam exercitumq. eius pro libertate populi R. bellum gerentem cum Antonio, prouinciamq. fideliſſimam atque optimam, Galliam laudibus ampliſſimis affeciſtis, tum non hoſtem iudicaſtis Antonium? Quid? cum decreuiſtis, ut conſul alter, ambo ue ad bellum proficiſcerentur, quod erat bellum, ſi hoſtis Antonius non erat? quid igitur profectus eſt uir fortiſſimus, meus collega, & familiaris, A. Hirtius conſul? at qua imbecillitate? qua macie? ſed animi uires corporis infirmitas non retardauit. aequum, credo, putauit, uitam, quam populi R. uotis retinuiſſet, pro libertate populi R. in diſcrimen adducere. Quid? cum delectus haberi tota Italia iuſſiſtis, cum uacationes omnes ſuſtuliſtis, tum ille hoſtis non eſt iudicatus? armorum officinas in urbe uidetis, milites cum gladijs ſequuntur conſulem; praeſidio ſunt ſpecie conſuli, re & ueritate nobis; omnes ſine ulla recuſatione, ſummo etiam cum ſtudio nomina dant, parent auctoritati ueſtrae: non eſt iudicatus hoſtis Antonius? At legatos miſimus. Heu me miſerum, cur ſenatum cogor, quem laudaui ſemper, reprehendere? quid? uos cenſetis, P. C. legatorum miſſionem populo R. uos probauiſſe? non intelligitis, non auditis, meam ſententiam flagitari? cui cum pridie frequentes eſſetis aſſenſi, poſttridie ad ſpem eſtis inanem pacis deuoluti. quam turpe porro eſt, legiones ad ſenatum legatos mittere, ſenatum ad Antonium? quamquam illa legatio non eſt; denunciatio eſt, paratum illi exitium, niſi paruerit huic ordini. quid refert? tamen opinio eſt grauior. miſſos enim legatos omnes uident, decreti noſtri non omnes uerba nouerunt. retinenda eſt igitur nobis conſtantia, grauitas, perſeuerantia: repetenda uetus illa ſeueritas: ſiquidem auctoritas ſenatus decus, honeſtatem, laudem, dignitatem deſiderat: quibus hic ordo caruit nimium diu: ſed erat tunc excuſatio oppreſsis, miſera illa quidem, ſed tamen iuſta; nunc nulla eſt. liberati regio dominatu uidebamur: multo poſtea grauius urgebamur armis domeſticis: ea ipſa depulimus nos quidem: extorquenda ſunt. quod ſi non poſſumus facere, (dicam quod dignum eſt ſenatore, & R. homine) moriamur. Quanta enim erit illa reip. turpitudo, quantum dedecus, quanta labes, dicere in hoc ordine ſententiam M. Antonium conſulari loco? cuius ut omittam innumerabilia ſcelera urbani conſulatus; in quo pecuniam publicam maximam diſſipauit, exſules ſine lege reſtituit, uectigalia uendidit, prouincias de populi R. imperio ſuſtulit, regna addixit pecunia, leges ciuitati per uim impoſuit, armis aut obſedit, aut excluſit ſenatum: ut haec, inquam, omittam, ne hoc quidem cogitatis, eum, qui Mutinam, coloniam populi R. firmiſſimam oppugnarit, imperatorem populi R. conſulem deſignatum obſederit, depopulatus agros ſit, hunc in eum ordinem recipi, a quo toties ob has ipſas cauſſas, hoſtis iudicatus ſit, quam foedum, flagitioſumq. ſit? Satis multa de turpitudine: dicam deinceps, ut propoſui, de periculo: quod etſi minus eſt fugiendum, quam turpitudo, tamen offendit animos maioris partis hominum* magis. Poteritis igitur exploratam habere pacem, cum in ciuitate Antonium uidebitis, uel potius Antonios? niſi forte contemnitis Lucium. ego ne Caium quidem. ſed, ut uideo, dominabitur Lucius: eſt enim patronus quinque & triginta tribuum, quarum ſua lege, qua cum C. Caeſare magiſtratus partitus eſt, ſuffragium ſuſtulit; patronus centuria-*

rum equitum R. quas item ſine ſuffragio eſſe uoluit: patronus eorum, qui tribuni militares fuerunt: patronus Iani medij. quis huius potentiam poterit ſuſtinere? praeſertim cum eoſdem in agros etiam deduxerit. quis umquam omnes tribus? quis equites R.? quis tribunos militares Gracchorum potentiam maiorem fuiſſe arbitramini, quam huius gladiatoris futura ſit? quem gladiatorem non ita appellaui, ut interdum etiam M. Antonius gladiator appellari ſolet; ſed ut appellant ij, qui plane, & Latine loquuntur. Myrmillo in Aſia depugnauit: cum ornaſſet Threcidicis comitem & familiarem ſuum, illum miſerum fugientem iugulauit: luculentam tamen ipſe plagam accepit, ut declarat cicatrix. qui familiarem iugularit, quid hic, occaſione data, faciet inimico? & qui illud animi cauſſa fecerit, hunc praedae cauſſa quid facturum putatis? non rurſus improbos decuriabit? non ſollicitabit rurſus agrarios? non queretur expulſos? M. uero Antonius non is erit, ad quem omni motu concurſus fiat ciuium perditorum? ut nemo ſit alius, niſi ij, qui una ſunt, & ij, qui hic ei nunc aperte fauent; parum ne erunt multi? praeſertim cum boni iam praeſidijs ceſſerint, illi parati ſint ad nutum futuri. ego uero metuo, ſi hoc tempore conſilio lapſi erimus, ne illi breui tempore nimis multi nobis eſſe uideantur. nec ego pacem nolo, ſed pacis nomine bellum inuolutum reformido. quare, ſi pace frui uolumus, bellum gerendum eſt; ſi bellum omittemus, pace numquam fruemur.*

EXPLANATIO

MODO} XIII. Kal. Ian. quo die tertiam orationem Cicero habuit. NON *uerbo, ſed re*} Phil. 4. Hodierno die, Quirites, fundamenta iacta ſunt reliquarum actionum: nam eſt hoſtis a ſenatu nondum uerbo appellatus, ſed re iam iudicatus Antonius. MVLTIS *decretis*} quae facta ſunt XIII. Kal. Ian. & poſtridie, aut certe poſt diem tertium, de honoribus, praemijsq. eorum, qui contra Antonium remp. defenderent. Phil. 3. & 5. MEVS *collega*,} in auguratu. QVA *imbecillitate?*} diu, & grauiter aegrotauerat. QVAM *populi Romani uotis retinuiſſet*,} aegrotante Hirtio, populus Romanus pro illius ſalute uota fecit. Phil. 1. Num etiam hoc contemnitis, quod ſenſiſtis tam caram populo Romano uitam A. Hirtij fuiſſe? Et Phil. 10. CONSVLI,} Panſae: nam Hirtius aberat. MEAM *ſententiam*} qua ſuadebam, vt hoſtis iudicaretur Antonius. LEGIONES} Antonij. LEGATOS} quos miſerint, non quos miſerint. nam Cotyla uenit in urbem cum Piſone, Philippoq. legatis ab Antonio redeuntibus. Phil. 8. NIMIVM *diu*:} Caeſare dominante. PECVNIAM *publicam*} quae erat ad Opis. MAXIMAM} ſepties millies. DISSIPAVIT,} Phil. 2. Qui maximo te aere alieno ad aedem Opis liberaſti; qui per eaſdem tabulas innumerabilem pecuniam diſsipauiſti. Phil. 5. Illa uero diſſipatio pecuniae publicae ferenda nullo modo eſt, per quam ſepties millies falſis praeſcriptionibus, donationibusq. auertit. EXSVLES *ſine lege reſtituit*,} hoc, & quae ſequuntur, ne toties eadem iterentur a nobis, cognoſce ex Phil. 2. MAIORIS *partis hominum magis.*} deeſſe aliquid nonnulli putarunt: mihi nihil requirere ſententia uidetur. EGO *ne Caium quidem.*} quamquam fratribus nequitia & crudelitate inferiorem. EST *enim patronus*} deridet Lucium, quattuor ſtatuis, ei in foro poſitis, inſolentem, & ſuperbum. SVA *lege*,} quam tulit in tribunatu pl. anno ſuperiore, Caeſare uiuo. QVA *cum C. Caeſare magiſtratus partitus eſt*,} legem tulit, vt, qui magiſtratus populi ſuffragijs quotannis creari ſolerent, eos in biennium Caeſar, ad Parthicum bellum iturus, deſignare poſſet. itaque conſules deſignauit in annum ſequentem Panſam, & Hirtium, in alterum D. Brutum, L. Plancum. Impetraſſe uidetur a Caeſare lator legis Lucius, ut partem magiſtratuum amicis ſuis daret. quod Cicero contumelioſis uerbis Lucio, tamquam de tribubus, & centurijs, a quibus utriſque ſtatua honoratus fuerat, male merito, exprobrat. SVFFRAGIVM *ſuſtulit*:} in biennium, deſignatis a Caeſare Lucij lege magiſtratibus. Erant autem & tributa comitia, minoribus creandis magiſtratibus; & centuriata maioribus. EOSDEM} qui ei ſtatuam poſuerunt. IN *agros*} quos ſeptemuir M. Antonij fratris lege diuiſit. QVIS *umquam omnes tribus?*} aeque habuit in ſua poteſtate? hoc enim ſubaudiri neceſſe eſt. FVTVRA *ſit?*} ſi, pace facta, in urbem redierit. VT *interdum etiam M. Antonius*} de quo dixit in ep. ad Caſsium: Caedem enim gladiator quaerit. MYRMILLO} Phil. 3. 5. 6. ORNASSET} inſtruxiſſet. THRECIDICIS} gladiatorijs armis eorum, qui Thraces uocabantur. Feſtus. RVRSVS} nunc enim eos ad arma exciuit. Phil. 3. cum una legione, & ea uacillante, Lucium fratrem exſpectat. SOLLICITABIT} ut contra remp. arma capiant. AGRARIOS?} quibus ipſe agros diuiſit.

ORATIO

EST autem ueſtri conſilij, P. C. in poſterum quam longiſſime prouidere. iccirco in hac cuſtodia & tamquam ſpecula, collocati ſumus, ut uacuum metu populum R. noſtra uigilia, & prouidentia redderemus. turpe eſt, ſummo conſilio orbis terrae, praeſertim in re tam perſpicua, conſilium intelligi defuiſſe. eos conſules habemus, eam populi R. alacritatem, eum conſenſum Italiae, eos duces, eos exercitus, ut nullam calamitatem reſp. accipere poſſit ſine culpa ſenatus. equidem non deero, monebo, praedicam, denunciabo, & teſtabor ſemper deos, homineſque, quid ſentiam: nec ſolum fidem meam, quod fortaſſe uidetur ſatis eſſe, ſed in principe ciui non eſt ſatis, curam, conſilium, uigilantiamq. praeſtabo. Dixi de periculo: docebo ne coagmentari quidem poſſe pacem: de tribus enim, quae propoſui, hoc extremum eſt. Quae poteſt pax eſſe M. Antonio primum

cum

cum ſenatu? quo ore uos ille poterit, quibus uiciſſim uos illum oculis intueri? quis ueſtrum illum, quem ille ueſtrum non oderit? age, uos ille ſolum, & uos illum? quid ij, qui Mutinam circumſident? qui in Gallia delectus habent? qui in ueſtras fortunas imminent? amici umquam uobis erunt, aut uos illis? An equites R. amplectetur? occulta enim fuit eorum uoluntas, iudiciumq. de M. Antonio: qui frequentiſſimi in gradibus Concordiae ſteterunt; qui uos ad libertatem recuperandam incitauerunt, arma, ſaga, bellum flagitauerunt, me una cum populo R. in concionem uocauerunt. hi Antonium diligent? cum his pacem ſeruabit Antonius? Nam, quid ego de uniuerſo populo R. dicam? qui, pleno, ac referto foro, bis me una mente, atque uoce in concionem uocauit, declarauitq. maximam libertatis recuperandae cupiditatem. ita, quod erat optabile antea, ut populum R. comitem haberemus; nunc habemus ducem. Quae eſt igitur ſpes; qui Mutinam circumſident, imperatorem populi R. exercitumq. oppugnant, ijs pacem cum populo R. eſſe poſſe? An cum municipijs pax erit? quorum tanta ſtudia cognoſcuntur in decretis faciendis, militibus dandis, pecunijs pollicendis, ut in ſingulis opidis curiam populi R. non deſideretis. laudandi ſunt ex huius ordinis ſententia Firmani, qui principes pecuniae pollicendae fuerunt. reſpondendum honorifice eſt Marrucinis, qui ignominia notandos cenſuerunt eos, ſi qui militiam ſubterfugiſſent. haec iam tota Italia fient. magna pax Antonio cum his, his item cum illo? quae poteſt maior eſſe diſcordia? in diſcordia autem pax ciuilis eſſe nullo pacto poteſt. Vt omittam multitudinem; L. Viſidio, equiti R. homini in primis ornato, atque honeſto, ciuiq. ſemper egregio, cuius ego excubias, & cuſtodias mei capitis cognoui in conſulatu meo, qui uicinos ſuos non cohortatus eſt ſolum, ut milites fierent, ſed etiam facultatibus ſuis ſubleuauit; huic, inquam, tali uiro, quem nos S. C. collaudare debemus, poterit ne eſſe pacatus Antonius? Quid Caeſari, qui illum urbe, quid D. Bruto, qui Gallia prohibuit? Iam uero ipſe ſe placabit, & leniet prouinciae Galliae, a qua excluſus, & repudiatus eſt? Omnia uidebitis, P. C. niſi proſpicitis, plena odiorum, plena diſcordiarum, ex quibus oriuntur bella ciuilia. nolite igitur id uelle, quod fieri non poteſt: & cauete per deos immortales, P. C. ne ſpe praeſentis pacis perpetuam pacem amittatis. Quorſum haec omnis ſpectat oratio? quid enim legati egerint, nondum ſcimus. At uero excitati, erecti, parati, armati animis iam eſſe debemus; ne blanda, aut ſupplici oratione, aut aequitatis ſimulatione fallamur. omnia fecerit oportet, quae interdicta, & denunciata ſunt, prius, quam aliquid poſtulet; Brutum exercitumq. eius oppugnare, urbes & agros prouinciae Galliae populari deſtiterit; ad Brutum adeundi legatis poteſtatem fecerit. exercitum citra flumen Rubiconem eduxerit; nec propius urbem millia paſſuum ducenta admouerit; fuerit & in ſenatus, & in populi R. poteſtate. haec ſi fecerit; erit integra poteſtas nobis deliberandi: ſi ſenatui non paruerit; non illi ſenatus, ſed ille populo R. bellum indixerit. Sed uos moneo, P. C. libertas agitur populi R. quae eſt commendata uobis; uita, & fortuna optimi cuiuſque, quo cupiditatem infinitam cum immani crudelitate iampridem intendit Antonius; auctoritas ueſtra, quam nullam habebitis, niſi nunc retinueritis. taetram, & peſtiferam belluam ne incluſam, & conſtrictam dimittatis, cauete. Te ipſum Panſa, moneo, (quamquam non eges conſilio, quo uales plurimum: tamen etiam ſummi gubernatores in magnis tempeſtatibus a uectoribus admoneri ſolent) hunc tuum tantum apparatum, tamq. praeclarum ne ad nihilum recidere patiare. tempus habes tale, quale nemo habuit umquam: hac grauitate ſenatus, hoc ſtudio equeſtris ordinis, hoc ardore populi R. potes in perpetuum remp. metu, & periculo liberare. Quibus de rebus refert, P. Seruilio aſſentior.

EXPLANATIO

QVI *in Gallia delectus habent?*} iuſſu M. Antonij vt ex Phil. 8. conſtat. nam in Italia delectus habebatur, iuſſu Panſae conſulis. itaque in ep. ad Caſsium, Magnas Romae Panſa copias ex delectu Italiae compararat. BIS} cum quartam, & quintam orationem habuit ad Quirites. MAGNA *pax*} ironia. A. QVA *excluſus*,} retineo, Excluſus: quamquam, Expulſus, habeat uetus liber. nam Ciceronem de eadem Gallia ita video locutum Phil. 8. Quam igitur municipijs & colonijs ad excludendum Antonium auctoritatem damus? MILLIA *paſſuum duenta*} Phil. 6. APPARATVM} copiarum. in ep. ad Caſsium: Erat Claternae noſter Hirtius, ad forum Cornelium Caeſar, uterque cum firmo exercitu: magnasq. Romae Panſa copias ex delectu Italiae compararat. QVIBVS *de rebus refers*,} retulerat de Appia uia, & de moneta.

IN . OCTAVAM

M . TVLLII . CICERONIS

PHILIPPICAM

PAVLLI . MANVTII

COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

MORTVO *in legatione Ser. Sulpicio, L. Piſo, & L. Philippus intolerabilia ab Antonio ad ſenatum poſtulata retulerunt. tum ſenatus bellum indixit Antonio, ſed in S. C. nonnullorum ſuaſu tumultum appellare maluit, quam bellum. id Cicero reprehendit, quaſi leniore ſenatu, quam in eum oporteret eſſe, qui ei non pareret, Mutinamq. nihilo ſegnius poſt auditam legationem, quam antea, oppugnaret. Deinde cum Caleno, adhuc de pace agente, pacisq. commoda commemorante, & Maſsilienſium commoda oppugnante, acerbe queritur: & ſimul eos accuſat, qui mittendos iterum ad Antonium legatos cenſuerant. Piſonem, & Philippum increpat, qui mandata Antonij, tamquam eius legati, non tamquam a ſenatu miſsi, retuliſſent. Reprehendit ſenatores Antonio fauentes. Decernendum cenſet, ut ijs, qui cum Antonio ſint, poteſtas detur ad ſanitatem redeundi ante idus Mart. primas: bene merentibus gratiae referantur: proficiſcendi ad Antonium, excepto eius legato Q. Vario Cotyla, nemini facultas concedatur.*

IN . M . ANTONIVM PHILIPPICARVM LIBER . OCTAVVS

ORATIO . L

CONFVSIVS hesterno die eſt acta res, C. Panſa, quam poſtulabat inſtitutum conſulatus tui. parum mihi uiſus es eos, quibus cedere non ſoles, ſuſtinere. nam cum ſenatus ea uirtus fuiſſet, quae ſolet; & cum re uiderent omnes eſſe bellum, quidamq. id uerbum remouēdum arbitrarentur, tua uoluntas in diſceſſione fuit ad lenitatem propenſior. uicta igitur eſt propter uerbi aſperitatem, te auctore, noſtra ſententia; uicit L. Caeſaris, ampliſſimi uiri, qui, uerbi atrocitate dempta, oratione fuit, quam ſententia, lenior. quamquam is quidem, ante quam ſententiam diceret, propinquitatem excuſauit. idem fecerat, me conſule, in ſororis uiro, quod hoc tempore in ſororis filio; ut & luctu ſororis moueretur, & ſaluti reip. prouideret. atque ipſe tamen Caeſar praecepit uobis quodam modo, P. C. ne ſibi aſſentiremini, cum ita dixit, aliam ſententiam ſe dicturum fuiſſe, eamq. ſe ac rep. dignam, niſi propinquitate impediretur. ergo ille auunculus: num etiam uos auunculi, qui illi aſſenſi eſtis? at in quo fuit controuerſia? belli nomen ponendum quidam in ſententia non putabant: tumultum appellare malebant, ignari non modo rerum, ſed etiam uerborum. poteſt enim eſſe bellum ſine tumultu, tumultus eſſe ſine bello non poteſt. quid enim eſt aliud tumultus, niſi perturbatio tanta, ut maior timor oriatur? unde etiam nomen ductum eſt Tumultus. itaque maiores noſtri tumultum Italicum, quod erat domeſticus, tumultum Gallicum, quod erat Italiae finitimus, praeterea nullum nominabant. grauius autem tumultum eſſe, quam bellum, hinc intelligi licet, quod bello Italico uacationes ualent, tumultu non ualent. ita fit, quemadmodum dixi, ut bellum ſine tumultu poſſit, tumultus ſine bello eſſe non poſſit. etenim, cum inter bellum & pacem medium nihil ſit, neceſſe eſt, tumultum, ſi belli non ſit, pacis eſſe. quo quid abſurdius dici aut exiſtimari poteſt? Sed nimis multa de uerbo. rem potius uideamus, P. C. quam quidem intelligo uerbo fieri interdum deteriorem ſolere.

EXPLANATIO

CONFVSIVS} minus conſiderate, quam decuit a conſule, praeſertim eo, quem te ad eam diem praebueras. EA . VIRTVS *fuiſſet*,} in bello decernendo. IN *diſceſſione*} diſceſsit in eam partem Panſa, cui tumultum potius, quam bellum, uocari placebat: eumq. ſenatus pars maior ſecuta eſt. QVAM *ſententia*,} ſenſit enim idem, quod Cicero, Antonium bello perſequendum: ſed acerbitatem rei, lenitate uerbi mitigandam putauit. PROPINQVITATEM} nam Antonij mater ei ſoror erat. IN *ſororis uiro*} Lentulo, qui, Cicerone conſule, cum alijs coniuratis in carcere, ſenatus iuſſu, ſtrangulatus eſt. BELLO *Italico*} delendum uidetur, Italico, ut ſententiae repugnans. iam enim dixit, tumulrum Italicum, quia domeſticus, uocari, non bellum. in tumultu autem, ſiue ſit Gallicus, ſiue Italicus, uacationes non ualent, in bello ualent.

ORATIO

NOLVMVS hoc bellum uideri: quam igitur municipijs, & colonijs ad excludendum Antonium auctoritatem damus? quam, ut milites fiant ſine ui, ſine tumultu, ſtudio, & uoluntate? quam, ut pecunias in remp. polliceantur? ſi enim belli nomen tollitur, municipiorum ſtudia tolluntur: conſenſus populi R. qui iam deſcendit in cauſſam, ſi nos langueſcimus, debilitetur neceſſe eſt. ſed quid plura? D. Brutus oppugnatur: non eſt bellum. Mutina obſidetur: ne hoc quidem bellum eſt. Gallia uaſtatur: quae pax poteſt eſſe certior? illud uero quis poteſt bellum eſſe dicere? conſulem fortiſſimum uirum cum exercitu miſimus, qui cum eſſet infirmus ex graui, diuturnoq. morbo, nullam ſibi putauit excuſationem eſſe oportere, cum ad reip. praeſidium uocaretur: C. quidem Caeſar non exſpectauit ueſtra decreta; praeſertim cum eſſet illius aetatis: bellum contra Antonium ſua ſponte ſuſcepit. decernendi enim tempus nondum erat: belli autem gerendi tempus ſi praetermiſiſſet, uidebat, rep. oppreſſa, nihil poſſe decerni. ergo illi nunc, & eorum exercitus in pace uerſantur: non eſt hoſtis is, cuius praeſidium Claterna deiecit Hirtius: non eſt hoſtis, qui conſuli armatus obſiſtit, deſignatum conſulem oppugnat: nec illa hoſtilia uerba, nec bellica, quae paullo ante ex collegae litteris Panſa recitauit: Deieci praeſidium: Claterna potitus ſum: fugati equites: proelium commiſſum: occiſi aliquot. *quae pax poteſt eſſe maior? dele-*

ctus

ctus tota Italia decreti ſublatis uacationibus : ſaga cras ſumentur: conſul ſe cum praeſidio deſcenſurum eſſe dixit: utrum hoc bellum non eſt, an etiam tantum bellum, quantum numquam fuit? ceteris enim bellis maximeq. ciuilibus contentionem reip. cauſſa faciebat. Sulla cum Sulpicio de iure legum, quas per uim Sulla latas eſſe dicebat: Cinna cum Octauio de nouorum ciuium ſuffragijs: rurſus cum Mario, & Carbone Sulla, ne dominarentur indigni, & ut clariſſimorum hominum crudeliſſimam puniretur necem. horum omnium bellorum cauſſae ex reip. contentione natae ſunt. de proximo bello ciuili non libet dicere: ignoro cauſſam, deteſtor exitum. hoc bellum quinctum ciuile geritur, (atque omnia in noſtram aetatem inciderunt) primum non modo non in diſſenſione, & diſcordia ciuium, ſed in maxima conſenſione, incredibiliq. concordia. omnes idem uolunt, idem defendunt, idem ſentiunt. cum omnes dico, eos excipio, quos nemo ciuitate dignos putat. quae eſt igitur in medio belli cauſſa poſita? nos deorum immortaliũ templa, nos muros, nos domicilia, ſedesq. populi R. aras, focos ſepulcra maiorum, nos leges, iudicia, libertatem, coniuges, liberos, patriam defendimus. contra M. Antonius id molitur, id pugnat, ut haec omnia perturbet, euertat, praedam reip. cauſſam belli putet, fortunas noſtras partim diſſipet, partim diſpertiat parricidis. in hac tam diſpari ratione belli miſerrimum illud eſt, quod ille latronibus ſuis pollicetur primum domos: urbem enim ſe diuiſurum confirmat: deinde omnibus portis, quo uelint, deducturum. omnes Caſones, omnes Saxae, ceteraeq. peſtes, quae ſequuntur Antonium, aedes ſibi optimas, hortos, Tuſculana, Albana definiunt: atque etiam homines agreſtes, ſi homines illi, ac non pecudes potius, inani ſpe ad aquas uſque Puteolos peruehuntur. ergo habet Antonius, quod ſuis polliceatur. quid nos? numquid tale habemus? dij meliora: id enim ipſum agimus, ne quis poſthac quidquam eiuſmodi poſſit polliceri. inuitus dico, ſed dicendum eſt. haſta Caeſaris, P. C. multis improbis & ſpem affert, & audaciam. uiderunt enim ex mendicis fieri repente diuites: itaque haſtam ſemper uidere cupiunt ij, qui noſtris bonis imminent, quibus omnia pollicetur Antonius. quid nos noſtris exercitibus, quid pollicemur? multo meliora, atque maiora. ſcelerum enim promiſſio, & ijs, qui exſpectant, pernicioſa eſt, & ijs, qui promittunt. nos libertatem noſtris militibus, leges, iura, iudicia, imperium orbis terrae, dignitatem, pacem, otium pollicemur. Antonij igitur promiſſa cruenta, taetra, ſcelerata, dijs hominibusq. inuiſa, nec diuturna, nec ſalutaria: noſtra contra, honeſta, integra, glorioſa, plena laetitiae, plena pietatis.

EXPLANATIO

NOLIMVS} placeat nobis, bellum quod eſt, bellum non uideri: quid ſequetur? municipiis, & colonijs ad excludendum Antonium auctoritas nulla dabitur; quae dabitur maxima, ſi bellum, ſicut eſt, ita uidebitur. SINE *ui, ſine multa,* } quod interdum ſolet, cogebantur enim ire ad militiam vel per vim, uel quia, ſi minus irent, multabantur. id accidet, inquit Cicero, ſi bellum non uidebitur: ſin uidebitur, ibunt in militiam ſtudio, & voluntate, non ui, & multa coacti. QVAE *pax poteſt eſſe certior?* } a contrario ſenſu: vt infra. CONSVLEM, } Hirtium. Phil. 7. CLATERNA} opidum fuit prope uiam Aemiliam, inter Bononiam, & forum Cornelij, ubi nunc eiuſdem nominis flumen excurrit. CONSVLI } Hirtio. DESIGNATVM } D. Brutum. DESCENSVRVM} in forum. ſic locutus Phil. 14. ſcitis enim, per hos dies creberrimum fuiſſe ſermonem, me pr. id. Quinct. qui dies hodie eſt, cum faſcibus deſcenſurum. Habitabant eo tempore nobiles Romani omnes in montibus. CVM *Sulpicio* } oratore, quem Cicero loquentem induxit in libris de oratore. DE *iure legum,* } cum alias leges contra Sullã Sulpicius tribunus pl. fautor Marianarum partium, tulit, tum eam, ut Mithridatici belli cura, adempta Sullae, cui tradita fuerat, Mario mandaretur: qua lege Sulla, in urbem reuerſus, Sulpicium occidit, Marium expulit. CINNA} Marianus, qui conſul quater fuit. DE *nouorum ciuium ſuffragijs:* } ut in omnibus tribubus libertini ſuffragium ferrent, cum antea in quattuor tantum urbanis ferre ſoliti eſſent. his Cinna, inimicus otij, perturbare remp. cupiens, fauebat, collega eius Octauius aduerſabatur. CVM *Mario* } C. Marij, ſepties conſulis, filio, ut ait Velleius lib. 2. CARBONE} tertium conſule, cum Mario iuniore. NE *dominarentur indigni,* } optimatibus enim inimica erat factio Mariana. CLARISSIMORVM *hominum* } C. Marius iunior conſul, mortuo iam patre, Cinna interempto, L. Licinio Damaſippo praetori, ut apud Velleium, & in epitome, & Ciceronis epiſtola, non Bruto, ut ait Appianus, mandauit, ut ſenatu, uelut ex alia cauſſa, cõuocato, interficeret eos, qui optimatum cauſſae, id eſt, L. Sullae, fauere putarentur. interfecti ſunt conſulares duo, L. Domitius Ahenobarbus, Q. Mucius Scaeuola pontifex max. praetorius C. Carbo, conſulis frater, aedilicius P. Antiſtius, & cetera fere nobilitas omnis. Antea quoque uiri clariſsimi Cn. Octauius conſul, L. Cornelius Merula, flamen Dialis, qui, abrogato Cinnae conſulatu, in eius locum ſuffectus erat & Q. Catulus, qui Cum C. Mario ſeniore, bello Cimbrico, conſul fuerat, & M. Antonius orator, conſularis, triũphalis, cenſorius, P. Craſſus, conſularis, L. Caeſar, conſularis, cenſorius, eiusq. frater aedilicius C. Caeſar Strabo, a L. Cinna, & C. Mario ſeniore necati fuerant. Potuit igitur Cicero vtramque caedem ſignificare, cum in uttaque principes optimatum fuerint. PVNIRETVR} ſic locutus pro Milone. Cuius tu inimiciſsimum multo crudelius punitus es, quam erat humanitatis meae poſtulare. DE *proximo bello ciuili* } Pompeiano. IGNORO *cauſſam,* } Ciliciam enim tunc adminiſtrabat, cum ortum eſt ciuile bellum. in ep. ad Sulpicium: Rudis eſſe uidebar in cauſſa. SAXAE, } Q. Decidium Saxam ſignificat. Phil. 13. & Caeſar lib. 1. bel. ci. HOMINES *agreſtes,* } quos minime decet Baianas aquas, urbanorum ac nobilium hominum proprias, cogitare. unde illud lib. 1. ad Att. Quid tibi, homini Arpinati cum aquis calidis? HASTAM *ſemper uidere cupiunt ij, qui noſtris bonis*

nis imminent,[1] eadem ſententia lib. 2. off. Nec uero umquam bellorum ciuilium ſemen, & cauſſa deerit, dum homines perditi haſtam illam cruentam & meminerint, & ſperabunt. SCELERVM} quae ſuis promittit Antonius.

ORATIO

HIC mihi etiam Q. Fufius, uir fortis, ac ſtrenuus amicus meus, pacis commoda commemorat: quaſi uero, ſi laudanda pax eſſet, ego id aeque commode facere non poſſem. ſemel enim pacem defendi, non ſemper otio ſtudui: quod cum omnibus bonis utile eſt, tum praecipue mihi. quem enim curſum induſtria mea tenere potuiſſet ſine forenſibus cauſſis, ſine legibus, ſine iudicijs? quae eſſe non poſſunt, ciuili pace ſublata. Sed quaeſo, Calene, quid, tu ſeruitutem pacem uocas? maiores quidem noſtri, non modo ut liberi eſſent, ſed etiam ut imperarent, arma capiebant. tu arma abijcienda cenſes, ut ſeruiamus. quae cauſſa iuſtior eſt belli gerendi, quam ſeruitutis depulſio? in qua etiam ſi non ſit moleſtus dominus, tamen eſt miſerrimum poſſe, ſi uelit. immo aliae cauſſae iuſtae, haec neceſſaria eſt. niſi forte ad te hoc non putas pertinere, quod te ſocium fore ſperas dominationis Antonij. in quo bis laberis; primum, quod tuas rationes communibus anteponis; deinde, quod quidquam ſtabile, aut iucundum in regno putas. non, ſi tibi antea profuit, ſemper proderit. quin etiam memini, de illo homine queri ſolebas: quid te facturum de belua putas? atque ais eum te eſſe, qui ſemper pacem optaris, ſemper omnes ciues uolueris ſaluos. honeſta oratio, ſed ita, ſi bonos, & utiles, & e rep. ciues: ſin eos, qui natura ciues ſunt, uoluntate hoſtes, ſaluos uelis, quid tandem intereſt inter te, & illos? pater tuus quidem, quo utebar ſene adoleſcens, homo ſeuerus, & prudens, primas omnium ciuium P. Naſicae, qui Ti. Gracchum interfecit, dare ſolebat; eius uirtute, conſilio magnitudine animi liberatam remp. arbitrabatur. Quid? nos a patribus num aliter accepimus? ergo is tibi ciuis, ſi temporibus illis fuiſſes, non probaretur, quia non omnes ſaluos eſſe uoluiſ~~ſet? quod~~ L. Opimius conſul uerba fecit de rep. de ea re ita cenſuerunt, uti Opimius conſul remp. defenderet. *ſenatus haec uerbis, Opimius armis, num igitur eum, ſi tum eſſes, temerarium ciuem, aut crudelem putares? aut Q. Metellum, cuius quattuor filij conſulares? P. Lentulum, principem ſenatus? complures alios ſummos uiros, qui cum L. Opimio conſule armati Gracchum in Auentinum perſecuti ſunt? quo in proelio Lentulus graue uulnus accepit, interfectus eſt Gracchus, & M. Fuluius conſularis, eiusq. duo adoleſcentuli filij. illi igitur uiri uituperandi? non enim ciues omnes ſaluos eſſe uoluerũt. ad propiora ueniamus. C. Mario, L. Valerio cos. ſenatus remp. defendendam dedit: L. Saturninus tribunus pl. C. Glaucia praetor eſt interfectus. omnes illo die Scauri, Metelli, Claudij, Catuli, Scaeuolae, Craſſi arma ſumpſerunt: num aut conſules illos, aut clariſſimos uiros uituperandos putas? ego Catilinam perire uolui: num tu, qui omnes ſaluos uis, Catilinam ſaluum eſſe uoluiſti? hoc intereſt, Calene, inter meam ſententiam & tuam. ego nolo quemquam ciuem committere, ut morte multandus ſit: tu, etiam ſi commiſerit, conſeruandum putas. in corpore ſi quid eiuſmodi eſt, quod reliquo corpori noceat, id uri, ſecariq. patimur, ut aliquid membrorum potius, quam totum corpus intereat. ſic in reip. corpore, ut totum ſaluum ſit, quidquid eſt peſtiferum, amputetur. dura uox: multo illa durior: ſalui ſint improbi, ſcelerati, impij: deleantur innocentes, honeſti, boni, tota reſp. Vno in homine, Q. Fufi. fateor te uidiſſe plus, quam me. ego P. Clodium arbitrabar pernicioſum ciuem, ſceleratum, libidinoſum, impium, audacem, facinoroſum: tu contra ſanctum, temperantem, innocentem, modeſtum, retinẽdum ciuem, & optandum. in hoc uno te plurimum uidiſſe, me multum erraſſe concedo. Nam quod me tecum iracunde agere dixiſti ſolere: non eſt ita: uehementer me agere fateor, iracunde nego. omnino iraſci amicis non temere ſoleo, ne ſi merentur quidem: itaque ſine uerborum contumelia a te diſſentire poſſum, ſine animi ſummo dolore non poſſum. parua eſt enim mihi tecum, aut parua de re diſſenſio. ego huic uidelicet faueo, tu illi. immo uero ego D. Bruto faueo, tu M. Antonio: ego conſeruare coloniam populi R. cupio, tu expugnare ſtudes. an hoc negare potes, qui omnes moras interponis, quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quouſque enim dices pacem uelle te? res geritur. conductae uineae ſunt: pugnatur acerrime: qui intercurrerent, miſimus tres principes ciuitatis: hos contempſit, reiecit, repudiauit Antonius: tu tamẽ permanes conſtantiſſimus defenſor Antonij. & quidem, quo melior ſenator uideatur, negat ſe illi amicum eſſe debere: cum ſuo magno eſſet beneficio, ueniſſe eum contra ſe. uide, quanta caritas ſit patriae. cum homini ſit iratus, tamen reip. cauſſa defendit Antonium. ego te, cum in Maſſilienſes tam es acerbus, Q. Fufi, non animo aequo audio. quouſque enim Maſſiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem facit belli? per quem lata eſt urbs ea, ſine qua numquam ex tranſalpinis gentibus maiores noſtri triumpharunt. quo quidem tempore populus R. ingemuit. quamquam proprios dolores ſuarum rerum omnes habebant: tamen huius ciuitatis fideliſſimae miſerias, nemo erat ciuis, qui a ſe alienas arbitraretur. Caeſar ipſe, qui illis fuerat iratiſſimus, tamen propter ſingularem eius ciuitatis grauitatem, & fidem quotidie aliquid iracundiae remittebat: te nulla ſua calamitate ciuitas ſatiare tam fidelis poteſt? rurſus me iraſci fortaſſe dices. ego autem ſine iracundia dico, ut omnia, nec tamen ſine dolore. neminem illi ciuitati inimicum eſſe arbitror, qui amicus ſit huic ciuitati. excogitare, quae tua ratio ſit, Calene, non poſſum. antea deterrere te, ne popularis eſſes, non poteramus; exorare nunc, ut ſis popularis, non poſſumus. Satis multa cum Fufio, ac ſine odio omnia, nihil ſine dolore. credo autem, qui generi querellam moderate ferat, aequo animo laturum amici.*

EXPLA-

EXPLANATIO

ANTEA *profuit* ; } quia tibi Caeſaris dominatio fructum attulerit. DE *illo homine* } de Caeſare. QVERI } cum acta eius omnia non probares. HONESTA *oratio*, } ſumptum ex Andria Terentij: Quae ſeſe uoluit in ignem conijcere, prohibui, ſeruaui. Honeſta oratio. De off. Vulgo loquuntur, ſeſe in beneficijs collocandis mores hominum, non fortunam ſequi. honeſta oratio. Male alij, Ratio. nam, Oratio, refertur ad uerbum, quod loquentem oſtendit, in omnibus exemplis, ubi ſubiungitur, Honeſta oratio. QVOD *L. Opimius* } hoc ſenatus contra C. Gracchum, Tiberij fratrem, pernicioſas reip. leges in tribunatu ferentem, decreuit. OPIMIVS *armis*. } occidit enim C. Gracchum, & alios cum eo ſentientes. Q. METELLVM, } qui propraetor ex Macedonia de Andriſco triumphauit. QVATTVOR *filij conſulares*? } omnes triumphales, Balearicus, Caprarius, Dalmaticus & is, qui de Sardis triumphauit. TE *uidiſſe plus, quam me*. } perſpicua ironia. Defenſum a Caleno Clodium, cum de inceſtu accuſatus eſt, narrat Pedianus pro Milone. TRES } diximus iam, legatos ad Antonium a ſenatu miſſos eſſe L. Piſonem, L. Philippum, Ser. Sulpicium. CVM *ſuo magno eſſe beneficio*, } cum a ſe magnum Antonius beneficium accepiſſet Notandum loquendi genus, quod perquam rarum eſt. uſus eo Cicero eſt in ep. ad Curium, alibi nuſquam, quod quidem obſeruauerim. Atilius, inquit, qui in Graeciam cum legionibus miſſus eſt, maximo meo beneficio eſt: bis enim eſt a me iudicio capitis, rebus ſaluis, defenſus. VENISSE *eum contra ſe*. } in iudicium, contra rem ſuam. ſic enim locutus eſt Phil. 2. Contra rem ſuam me neſcio quando ueniſſe, quaeſtus eſt. Et alibi. Haec autem uerba ſatis conſtat cum affirmatione dici, nec ad uerbum, Negat, referri poſſe. uis enim eſt in eodem uerbo negandi ſimul, & affirmandi, ut etiam in, Nemo, &, Noli. de quo diximus in oratione pro Quinctio. VIDE, *quanta caritas ſit patriae*. } ſi quis locum perpendat, non dubito quin, Videte, legendum eſſe mecum ſentiat. OPPVGNABIS? } oppugnabat eorum cōmoda. nam in ſenatu actum eſſe, ut ijs redderetur adempta a Caeſare, facile eſt intelligere ex ijs Antonij uerbis, quae recitantur Phil. 13. Maſsilienſibus iure belli adempta reddituros uos pollicemini. PER *quem lata eſt urbs ea*, } captarum urbium ſimulacra in triumphi pompa ferebantur. Maſsiliae caſum ijsdem deplorat uerbis lib. 2. off. Ad exemplum amiſsi imperij portari in triumpho Maſsiliam uidimus, & ex ea urbe triumphari, ſine qua numquam noſtri imperatores ex tranſalpinis bellis triumpharunt. GENERI } Panſae conſulis: qui propterea primum eum ſententiam rogabat Phil. 5. & 10. QVERELLAM } quia ſtudioſior Antonij, quam reip. uideretur eſſe.

ORATIO

VENIO *ad reliquos conſulares: quorum nemo eſt, (iure meo hoc dico) quin mecum habeat aliquam coniunctionem gratiae, alij maximam, alij mediocrem, nemo nullam. quam heſternus dies nobis, conſularibus dico, turpis illuxit. iterum legatos? quid, ſi ille faceret indutias? ante os, oculosq. legatorum tormentis Mutinam uerberauit: opus oſtendebat, munitionemq. legatis: ne punctum quidem temporis, cum legati adeſſent, oppugnatio reſpirauit. ad hunc legatos? cur? an ut eorum reditu uehementius pertimeſcatis? equidem cum antea legatos decerni non cenſuiſſem, hoc me tamen conſolabar, quod cum illi ab Antonio contempti, & reiecti reuertiſſent, dixiſſentq. ſenatui, non modo illum e Gallia non diſceſſiſſe, uti cenſuiſſemus, ſed ne a Mutina quidem receſſiſſe, poteſtatem ſibi D. Bruti conueniendi non fuiſſe; putabam fore, ut omnes inflammati odio, excitati dolore, armis, equis, uiris D. Bruto ſubueniremus. nos etiam languidiores facti poſtea ſumus, quam M. Antonij non ſolum audaciam, & ſcelus, ſed etiam inſolentiam, ſuperbiamq. perſpeximus. utinam L. Caeſar ualeret, Ser. Sulpicius uiueret: multo melius haec cauſſa ageretur a tribus, quam nunc agitur ab uno. dolenter hoc dicam potius, quam contumelioſe. deſerti, deſerti, inquam, ſumus, P. C. a principibus. ſed, ut iam ſaepe dixi, omnes in tanto periculo, qui recte & fortiter ſentient, erunt conſulares. animum nobis afferre legati debuerunt, timorem attulerunt: quamqnam mihi quidem nullum: quamuis de illo, ad quem miſſi ſunt, bene exiſtiment, a quo etiam mandata acceperunt. Pro dij immortales, ubi eſt ille mos, uirtusq. maiorū? C. Popillius apud maiores noſtros, cum ad Antiochū regem legatus miſſus eſſet, & uerbis ſenatus denūciaſſet, ut ab Alexandria diſcederet, quam obſidebat; cum tempus ille differret, uirgula ſtantē circumſcripſit, dixitque, ſe renunciaturum ſenatui, niſi prius ſibi reſpondiſſet, quid facturus eſſet, quam ex illa circumſcriptione excederet. praeclare: ſenatus enim faciem ſecum attulerat, auctoritatem reip. cui qui non paret, non ab eo mandata accipienda ſunt, ſed ipſe eſt totus repudiandus. an ego ab eo mandata acciperem, qui ſenatus mandata contemneret? aut ei cum ſenatu quidquam commune iudicarem, qui imperatorem populi R. ſenatu prohibente obſideret? at quae mandata? qua arrogantia? quo ſtupore? quo ſpiritu? cur autem ea legatis noſtris dabat? cum ad nos Cotylam mitteret, ornamentum, atque arcem amicorum ſuorum, hominem aedilicium? ſi uero tum fuit aedilis, cum eum iuſſu Antonij in conuiuio ſerui publici loris ceciderunt. at quam modeſta mandata. ferrei ſumus, P. C. qui quidquam huic negemus.* Vtramque prouinciam, *inquit*, Remitto: exercitum depono: priuatus eſſe non recuſo. *haec ſunt enim uerba. redire ad ſe uidetur.* Omnia obliuiſcor: in gratiam redeo. *ſed quid adiungit?* Si legionibus meis ſex, ſi equitibus, ſi cohorti praetoriae praedam, agrumque dederitis. *his etiam praemia poſtulat: quibus ut ignoſcatur, ſi poſtulet, impudentiſſimus iudicetur. addit praeterea, ut, quos ipſe cum Dola-*

bella

bella dederit agros, teneant ij, quibus dati ſint. hic eſt Campanus ager, & Leontinus: quae duo maiores noſtri annonae perfugia ducebant. Cauet mimis, aleatoribus, lenonibus: Caſoni etiam, & Saxae cauet, quos centuriones pugnaces, & lacertoſos inter mimorum, & mimarum greges collocauit. Poſtulat praeterea, ut chirographorum, & commentariorum ſua, collegaeq. ſui decreta maneant. quid laborat ut habeat quod quiſque mercatus eſt; ſi, quod accepit, habet qui uendidit? & ne tangantur rationes ad Opis, id eſt ne ſepties millies recuperetur: ne fraudi ſit ſeptemuiris, quod egiſſent. Nucula hoc, credo, admonuit. uerebatur fortaſſe, ne amitteret tantas clientelas. caueri etiam uult ijs, qui ſecum ſunt, qui quid contra legem commiſerint. Muſtelae, & Troni proſpicit: de ſe nihil laborat: quid enim commiſit umquam? num aut pecuniam publicam attigit, aut hominem occidit, aut ſecum habuit armatos? ſed quid eſt, quod de ijs laboret? poſtulat enim, ne ſua iudiciaria lex abrogetur. quo impetrato, quid eſt quod metuat? an, ne ſuorum aliquis a Cyda, Lyſiade, Curio condemnetur? neque tamen nos urget mandatis pluribus: remittit aliquantum, & relaxat. Galliam, *inquit*, togatam remitto: comatam poſtulo: *otioſus uidelicet eſſe mauult. cum ſex legionibus, inquit, ijsq. ſuppletis ex D. Bruti exercitu, non modo ex delectu ſuo; tamdiuq. ut obtineat, dum M. Brutus, C. Caſſius conſules, pro ue conſules prouincias obtinebunt. huius comitijs C. frater eius. eſt enim iam annus, ut repulſam tulit.* Ipſe autem ut quinquennium, *inquit*, obtineam. *at iſtud uetat lex Caeſaris. & tu acta Caeſaris defendis? haec tu mandata, L. Piſo, & tu, L. Philippe, principes ciuitatis, non dico animo ferre, uerum auribus accipere potuiſtis? ſed, ut ſuſpicor, terror erat quidam: nec uos ut legati apud illum fuiſtis, nec ut conſulares: nec ueſtram, nec reip. dignitatem tenere potuiſtis: & tamen neſcio quo pacto, ſapientia quadam credo, quod ego non poſſum, non nimis irati reuertiſtis. uobis M. Antonius nihil tribuit, clariſſimis uiris, legatis populi R. nos quid non legato M. Antonij Cotylae conceſſimus? cui portas huius urbis patere ius non erat, huic hoc templum patuit, huic aditus in ſenatum fuit, hic heſterno die ſententias noſtras in codicillos, & omnia uerba referebat, huic ſe etiam ſummis honoribus uſi contra ſuam dignitatem uenditabant.*

EXPLANATIO

A PRINCIPIBVS. } a conſularibus. C. POPILLIVS } hiſtoriam Liuius narrat lib. XXXIV. NON *ab eo mandata accipienda ſunt,* } ut ab Antonio Piſo & Philippus acceperunt. TOTVS *repudiandus.* } ſic locutus ep. 2. lib. IX. ad Att. Repudiari ſe totum, magis etiam, quam olim in uigintiuiratu, putabit. COTYLAM } L. Varium Cotylam. infra. IVSSV *Antonij* } conſulis. LOKRIS *ceciderunt.* } res eadem Phil. 13. VTRAMQVE *prouinciam,* } utramque Galliam. CHIROGRAPHORVM, *& commentariorum* } Caeſaris: in quibus fingebat Antonius eſſe multa, quae non erant. DECRETA } tamquam ex chirographis, & commentarijs Caeſaris. SI *quod accepit, habet qui uendidit?* } ſi habet ipſe pecuniam, quam ab emptoribus accepit: quid laborat de ijs, qui emerunt? NE *tangantur rationes ad Opis,* } ne quid immutaretur in ijs tabulis, in quibus diſsipatae ab Antonio pecuniae confecta ab ipſo ratio exſtabat. diſsipauerat autem ſepties millies: quam Caeſar pecuniam depoſuerat. Huc illud ſpectat, quod eſt in Phil. 5. Scelerum magnitudo conſcientia maleficiorum, direptio eius pecuniae, cuius ratio in aede Opis confecta eſt, hanc tertiam decuriam excogitauit. RECVPERETVR: } ab Antonio diſsipatum. Phil. 5. Illa uero diſsipatio pecuniae publicae ferenda nullo modo eſt, per quam ſepties millies falſis perſcriptionibus, donationibusq. auertit. NE *fraudi ſit ſeptemuiris,* } ne noceat, & ne ſit irrita agrorum diuiſio. NVCVLA } ſeptemuir. Phil. 6. & XI. TANTAS *clientelas.* } quantas ſibi agrorum diuiſione pepererat. CONTRA *legem* } de agris diuidendis, ab ipſo Antonio conſule latam. opinor enim ita ſeptemuiros fuiſſe Muſtelam, & Tironem ut Nuculam, & Lentonem, de quibus Phil. XI. Collegas enim ſuos uidetur agnoſcere cum ſubiungit: Muſtelae, & Tironi proſpicit: de ſe nihil laborat. DE *ſe nihil laborat.* } quia ſe ipſum non nominat, ſed loquitur de ijs, qui ſecum ſunt, ideo laborare de ſe non uidetur, fretus uidelicet conſcientia: quid enim commiſit umquam? quod intulit Cicero per ironiam. PECVNIAM *publicam* } ſignificatur illud ſepties millies, quod diſsipauerat Antonius. SECVM *habuit armatos?* } in urbe, cum eſſet conſul. DE *ijs,* } de Muſtela, & Tirone. nam ſi manet ſua lex iudiciaria, abſoluentur omnes quamuis nocentiſsimi. A. CYDA, *Lyſiade, Curio* } primo Cretenſi, altero Athenienſi, tertio aleatore notiſsimo. Phil. 5. OTIOSVS *uidelicet eſſe mauult.* } cum togatam remittit, eam uero poſtulat, quae multo bellicoſior eſt. Phil. 7. Alij, remittere eum nobis Galliam citeriorem, illam ultimam poſtulare. praeclare: ex qua non legiones ſolum, ſed etiam nationes ad urbem conetur adducere. Et Phil. 13. Vocat eam Cicero prouinciam aptiſsimam ad renouandum, inſtruendumq. bellum. EX *delectu ſuo;* } de quo Phil. 7. Quid ij qui Mutinam circumſedent? qui in Gallia delectus habent? HVIVS *comitijs, Caius frater (eius eſt enim annus) iam repulſam tulit.* } ſic libri antiquiores, & recte. omnibus tamen ad hanc diem paullo obſcurior ſententia, mendi ſuſpicionem attulit interpretatio noſtra, niſi fallor, lucem reſtituet. Annus quo C. Antonius, Marci frater, conſulatum petiturus erat, eum fuiſſe conſtat, qui hunc ſequebatur. fuerat enim praetor anno proximo ſuperiore. inter praeturam autem & conſulatum, quod iam nemo neſcit, biennium intererat. ſed M. Antonius futurum auguratur, ut repulſam ferat. cur? quia, cum dixerit, M. Brutus, C. Caſsius conſules, diuinare uidetur, quo anno Caius petet, non ipſum, ſed eos, quos conſules nominat, deſignatum iri. petent enim eodem, quo Caius, anno: cum praeturam ſimul omnes eodem anno geſſerint. Huius comitijs: non quae ipſe habebit, ſed ea, quibus deſignare conſules uidetur, cum Brutum, & Caſsium conſules nominauerit. Eius eſt enim annus: is, quo primum conſula

ria comitia habebuntur:haberi autem hoc anno non poſſunt, deſignatis iam a Caeſare conſulibus in annum ſequentem D.Bruto,L.Planco:habebuntur igitur poſt annum ſequentem ideſt Bruto,& Planco coſ.cum nulli poſt eos deſignati conſules a Caeſare ſint. Iam repulſam tulit:ante quam habeantur comitia,repulſam tulit iudicio,& augurio Marci fratris,Brutum,& Caſsium conſules appellantis:qui ſi deſignantur,C.Antonius excluditur. Lex *Caeſaris*.} Quae conſulares prouincias ultra biennium uetat obtineri. Phil. I. Haec *tu mandata*,} in ep.ad Caſsiũ.Nihil foedius Philippo,& Piſone legatis:qui cum eſſent miſsi,ut Antonio ex ſenatus ſententia certas res nunciarent;cum ille earum rerum nulli paruiſſet,ultro ab illo ad nos intolerabilia poſtulata retulerunt. Dio.lib.XLVI. Sapientia *quadam,credo*,} ironia.aliam enim cauſſam ſignificat,ut ſtudium in Antonium,& ſenſum in tuenda libertate non optimum. ſubiungit autem ut ſe diſsimilem illorum oſtendat,Quod ego non poſſem.Iſta,inquit,ſapientia,quae uos nimium iraſci non patitur,carere me confiteor. Cotylae} L.Vario Cotylae, qui legatus Antonij ad ſenatum uenit.

O R A T I O

O, Dii immortales, quam magnum eſt perſonam in rep. tueri principis: quae non animis ſolum debet, ſed etiam oculis ſeruire ciuium. domum recipere legatum hoſtium, in cubiculum admittere, etiam reducere, hominis eſt nihil de dignitate, nimium de periculo cogitantis. quod autem eſt periculum? nam, ſi maximum in diſcrimen uenitur, aut libertas parata uictori eſt, aut mors expoſita uicto: quorum alterum optabile eſt, alterum effugere nemo poteſt: turpis autem fuga mortis omni eſt morte peior. nam illud quidem, non adducor, ut credam, eſſe quoſdam, qui inuideant alicuius conſtantiae, qui labori, eius perpetuam in rep. adiuuanda uoluntatem & a ſenatu, & a populo R. probari moleſte ferant. omnes id quidem facere debebamus; eaq. erat non modo apud maiores noſtros, ſed etiam nuper ſumma laus conſularium, uigilare, cogitare, adeſſe animo, ſemper aliquid pro rep. aut cogitare, aut facere, aut dicere. Ego P.C. Q. Scaeuolam augurem, memoria teneo, bello Marſico, cum eſſet ſumma ſenectute, & perdita ualetudine, quotidie, ſimul atque luceret, facere omnibus conueniendi poteſtatem ſui: neque eum quiſquam illo bello uidit in lecto; ſenexque, & debilis primus ueniebat in curiam. huius induſtriam, maxime quidem uellem, ut imitarentur ij, quos oportebat; ſecundo autem loco, ne alterius labori inuiderent. etenim, P.C. cum in ſpem libertatis ſexennio poſt ſimus ingreſſi, diutiusq. ſeruitutem perpeſſi, quam captiui ſerui frugi & diligentes ſolent; quas uigilias, quas ſollicitudines, quos labores liberandi populi R. cauſſa recuſare debemus? equidem, P.C. quamquam hoc honore uſi togati ſolent eſſe, cum eſt in ſagis ciuitas; ſtatui tamen, a uobis, ceterisq. ciuibus in tanta atrocitate temporis, tantaq. perturbatione reip. non differre ueſtitu. non enim ita gerimus nos hoc bello conſulares, ut aequo animo populus R. uiſurus ſit noſtri honoris inſignia; cum partim e bonis ita timidi ſint, ut omnem ſ populi R. beneficiorum memoriam abiecerint; partim ita a rep. auerſi, ut huic ſe hoſti fauere prae ſe ferant, legatos noſtros ab Antonio deſpectos eſſe & irriſos facile patiantur, legatum Antonij ſubleuatum uelint: hunc enim reditu ad Antonium prohiberi negabant oportere; & in eodem excipiendo ſententiam meam corrigebant: quibus morem geram. redeat ad imperatorem ſuum Varius, ſed ea lege, ne umquam Romam reuertatur. ceteris autem, ſi errorem ſuum depoſuerint, & cum rep. in gratiam redierint, ueniam, & impunitatem dandam puto. Quas ob res ita cenſeo, eorum, qui cum M. Antonio ſunt, qui ab armis diſceſſerint, & aut ad C. Panſam, aut ad A. Hirtium conſules, aut ad D. Brutum imperatorem, conſulem deſignatum, aut ad C. Caeſarem propraetorem ante idus Mart. primas adierint, eis fraudi ne ſit, quod cum M. Antonio fuerint: ſi quis eorum, qui cum M. Antonio ſunt, fecerit, quod honore, praemio ue dignum eſſe uideatur, uti C. Panſa, A. Hirtius conſules, alter, amboue, ſi eis uidebitur, de eius honore, praemio ue, primo quoque die ad ſenatum referant; ſi quis poſt hoc ad Antonium profectus eſſet, praeter L. Varium, ſenatum exiſtimaturum eum contra remp. feciſſe.

E X P L A N A T I O

Etiam. seducere,} ſermonis cauſſa,nec minima de re in ep. ad Lentulum. Quoniam quidam nobiles homines,& de me optime meriti,nimis amarent inimicum meum,meq. inſpectante ſaepe eum in ſenatu modo ſeuere ſeducerent,modo familiariter,atque hilare amplexarentur. Alicuius *conſtantiae*,} ſe ipſum deſignat. Augurem,} fuit enim eodem tempore Q. Scaeuola pontifex max.De hoc augure tantum illud dicam,generum fuiſſe C.Laelij ſapientis,ſocerum L. Craſsi oratoris. nominatur in principio libri de amicitia. Marsico} a Marſis ortum. tribus nominibus appellatum, Marſicum,Italicum,Sociale. Sexennio *poſt* } ſexto denique anno poſt ortum ciuile bellum a conſulatu Marcelli, & Lentuli, quo anno Caeſar urbe Roma potitus eſt, ad Panſae, & Hirtij conſulatum. Idus *Mart.primas* } eum diem, qui primus iduum nomine appellabitur. L.Varium,} Cotylam, Antonij legatum.

IN . NONAM

M . TVLLII . CICERONIS

PHILIPPICAM

PAVLLI . MANVTII

COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

REFERENTE *Panſa conſule de honore Ser. Sulpicij, qui legatus ad Antonium cum Piſone, & Philippo miſſus, prope caſtra quidem peruenerat, ſed ante, quam ſenatus mandata exponeret, obierat; P. Seruilius, ſententiam rogatus, decernendum ei publice ſepulcrum cenſuit, ſtatuam non cenſuit: quod ſtatuae decerni ſolerent ijs, qui in ipſa legatione eſſent interfecti, non quibus mortem caſus attuliſſet. Poſt eum Cicero rogatus, honorem ſepulcri Sulpicio non ademit, ſed eum omnino ſtatua ornandum eſſe cenſuit, ea potiſſimum ratione uſus, quod, cum ad Antonium graui affectus morbo ſit profectus, non ei caſus, uerum ipſa legatio mortem attuliſſe uideatur, atque in hanc ſententiam grauiter, ornate, copioſe diſputat. S. C. in eius ſententiam factum eſſe, ex eo perſpicitur, quia Pomponius de origine iuris exſtare pro roſtris Auguſti ſtatuam illam auctor eſt.*

IN. M. ANTONIVM

PHILIPPICARVM

LIBER. NONVS

ORATIO. LI

VELLEM, *dij immortales feciſſent, P. C. ut uiuo potius Ser. Sulpicio gratias ageremus, quam honores mortuo quaereremus. nec uero dubito, quin, ſi ille uir legationem renunciare potuiſſet, reditus eius et uobis gratus fuerit, & reip. ſalutaris futurus: non quo L. Philippo, & L. Piſoni aut ſtudium, aut cura defuerit in tanto officio, tantoq. munere: ſed, cum Ser. Sulpicius aetate illos anteiret, ſapientia omnes, ſubito ereptus e cauſſa totam legationem orbam, & debilitatam reliquit. quod ſi cuiquam iuſtus honos habitus eſt in morte legato; in nullo iuſtior, quam in Ser. Sulpicio, reperietur. ceteri, qui in legatione mortem obierunt, ad incertum uitae periculum, ſine ullo mortis metu, profecti ſunt: Ser. Sulpicius cum aliqua perueniendi ad M. Antonium ſpe profectus eſt, nulla reuertendi. qui cum ita affectus eſſet, ut, ſi ad grauem ualetudinem labor acceſſiſſet, ſibi ipſe diffideret, non recuſauit, quo minus uel extremo ſpiritu, ſi quam opem reip. ferre poſſet, experiretur. itaque non illum uis hiemis, non niues, non longitudo itineris, non aſperitas uiarum, non morbus ingraueſcens retardauit: cumq. iam ad congreſſum, colloquiumq. eius perueniſſet, ad quem erat miſſus, in ipſa cura, & meditatione obeundi ſui muneris exceſſit e uita. Vt igitur alia, ſic hoc C. Panſa praeclare, quod nos ad ornandum Ser. Sulpicium cohortatus es, & ipſe multa copioſe de illius laude dixiſti. quibus a te dictis, nihil praeter ſententiam dicerem, niſi P. Seruilio reſpondendum putarem: qui hunc honorem ſtatuae nemini tribuendum cenſuit, niſi qui ferro eſſet in legatione interfectus. ego autem, P. C. ſic interpretor ſenſiſſe maiores noſtros, ut cauſſam mortis cenſuerint, non genus eſſe quaerendum. etenim cui legatio ipſa morti fuiſſet, eius monumentum exſtare uoluerunt, ut in bellis periculoſis obirēt homines legationis munus audacius. non igitur exempla maiorum quaerenda, ſed conſilium eſt eorum, a quo ipſa exempla nata ſunt, explicandum. Lar Tolumnius, rex Veientum, quattuor legatos populi R. Fidenis interemit: quorum ſtatuae ſteterunt uſque ad noſtram memoriam in Roſtris. iuſtus honos: ijs enim maiores noſtri, qui ob remp. mortem obierant, pro breui uita diuturnam memoriam reddiderunt. Cn. Octauij, clari & magni uiri, qui primus in eam familiam, quae poſtea uiris fortiſſimis floruit, attulit conſulatum, ſtatuam uidemus in Roſtris. nemo tum nouitati inuidebat; nemo uirtutem non honorabat. at ea fuit legatio Octauij, in qua periculi ſuſpicio non ſubeſſet. nam, cum eſſet miſſus a ſenatu ad animos regum perſpiciendos, liberorumq. populorum, maximeque, ut nepotem Antiochi regis, eius, qui cum maioribus noſtris bellum geſſerat, claſſes habere, elephantos alere prohiberet; Laodiceae in gymnaſio a quodam Leptine eſt interfectus. reddita eſt ei tum a maioribus ſtatua pro uita, quae multos per annos progeniem eius honeſtaret, nunc ad tantae familiae memoriam ſola reſtaret. atque & huic, & Tullo Cluuio, & L. Roſcio, & Sp. Antio, & C. Fulcinio, qui a Veientium rege caeſi ſunt, non ſanguis, qui eſt profuſus in morte, ſed ipſa mors ob remp. obita, honori fuit.*

EXPLANATIO

LAR *Tolumnius*, } hiſtoria apud Liuium lib. IV. CN. *Octauij*, } Plinius lib. XXXIV. AD *tantae familiae memoriam* } gens Octauia manebat, ſed ea familia, quae ab Octauio illo in legatione interfecto originem ducebat, prorſus omnis interierat: ut eius memoriam ſola ſtatua conſeruaret. differt autem a familia gens: poteſt enim familias multas gens una complecti. ut in Cornelia Scipiones, Lentuli, Sullae, Cinnae, Dolabellae, alij praeterea fuere. TVLLO *Cluuio*, } in his nominibus non nihil differunt Liuius, & Plinius.

ORATIO

ITAQVE, *P. C. ſi Ser. Sulpicio caſus mortem attuliſſet, dolerem equidem tanto reip. uulnere; mortem uero eius non monumentis, ſed luctu publico eſſe ornandam putarem: nunc autem quis dubitat, quin ei uitam abſtulerit ipſa legatio? ſecum enim ille mortem extulit: quam, ſi nobiſcum remanſiſſet, ſua cura, optimi filij, fideliſſimae coniugis diligentia uitare potuiſſet. at ille, cum uideret, ſi ueſtrae auctoritati non paruiſſet, diſſimilem ſe futurum ſui, ſin paruiſſet, munus ſibi illud pro rep. ſuſceptum uitae finem allaturum; maluit in maximo populi R. diſcrimine emori, quam minus, quam potuiſſet, uideri reip. profuiſſe. multis illi in urbibus, qua iter faciebat, reficiendi ſe, & curandi poteſtas fuit: aderat hoſpitum inuitatio liberalis pro dignitate ſummi uiri, & eorum*

hortatio,

hortatio, qui una erant miſſi, ad requieſcendum, & uitae ſuae conſulendum. at ille properans, feſtinans, mandata noſtra conficere cupiens, in hac conſtantia, morbo aduerſante, perſeuerauit. cuius cum aduentu maxime perturbatus eſſet Antonius, quod ea, quae ſibi iuſſu ueſtro denunciarentur, auctoritate erant, & ſententia Ser. Sulpicij conſtituta; declarauit, quam odiſſet ſenatum, cum, auctorem ſenatus exſtinctum, laete, atque inſolenter tulit. Non igitur magis Octauium Leptines, nec Veientium rex eos, quos modo nominaui, quam Ser. Sulpicium occidit Antonius. is enim profecto mortem attulit, qui cauſſa mortis fuit. Quocirca ad poſteritatis etiam memoriam pertinere arbitror, exſtare quod fuerit de hoc bello iudicium ſenatus. erit enim ſtatua ipſa teſtis, bellum tam graue fuiſſe, ut legati interitus honoris memoriam conſecutus ſit. quod ſi excuſationem Ser. Sulpicij, P. C. legationis obeundae recordari uolueritis: nulla dubitatio relinquetur, quin honore mortuo, quam uiuo iniuriam fecimus, ſarciamus. uos enim, P. C. (graue dictu eſt, ſed dicendum tamen) uos, inquam, Ser. Sulpicium uita priuaſtis. quem cum uideretis re magis morbum, quam oratione, excuſantem; non uos quidem crudeles fuiſtis: quid enim minus in hunc ordinem conuenit? ſed, cum ſperaretis nihil eſſe, quod non illius auctoritate, & ſapientia effici poſſet, uehementius excuſationi obſtitiſtis, atque eum, qui ſemper ueſtrum conſenſum grauiſſimum iudicauiſſet, de ſententia deieciſtis. ut uero Panſae conſulis acceſſit cohortatio grauior, quam aures Ser. Sulpicij ferre didiciſſent; tum uero denique filium, meq. item ſe duxit, atque ita locutus eſt, ut auctoritatem ueſtram uitae ſuae ſe diceret anteferre. cuius nos uirtutem admirati, non auſi ſumus eius aduerſari uoluntati. mouebatur ſingulari pietate filius: non multum eius perturbationi meus dolor concedebat: ſed uterque noſtrum cedere cogebatur magnitudini animi, orationisq. grauitati; cum quidem ille, maxima laude, & gratulatione omnium ueſtrum, pollicitus eſt, ſe, quod uelletis, eſſe facturum, neque eius ſententiae periculum uitaturum, cuius ipſe auctor fuiſſet. quem exſequi mandata ueſtra properantem mane poſttridie proſecuti ſumus. qui quidem diſcedens, mecum ita locutus eſt, ut eius oratio omen fati uideretur.

EXPLANATIO

RE *magis* } ipſa macie, & imbecillitate. CVIVS *ipſe auctor fuiſſet.* } ut ad Antonium legati mitterentur.

ORATIO

REDDITE *igitur, P. C. ei uitam, cui ademiſtis. uita enim mortuorum in memoria eſt poſita uiuorum. perficite, ut is, quem uos inſcij ad mortem miſiſtis, immortalitatem habeat a uobis. cui ſi ſtatuam in Roſtris decreto ueſtro ſtatueritis, nulla eius legationem poſteritatis obſcurabit obliuio. nam reliqua Ser. Sulpicij uita multis erit praeclarisq. monumentis ad omnem memoriam commendata. ſemper illius grauitatem, conſtantiam, fidem, praeſtantem in rep. tuenda curam, atque prudentiam, omnium mortalium fama celebrabit. nec uero ſilebitur admirabilis quaedam, & incredibilis, & paene diuina eius in legibus interpretandis, aequitate explicanda ſcientia. omnes ex omni aetate, qui hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, ſi unum in locum conferantur, cum Ser. Sulpicio non ſint comparandi. neque enim ille magis iuris conſultus, quam iuſtitiae fuit: ita ea, quae proficiſcebantur a legibus, & a iure ciuili, ſemper ad facilitatem, aequitatemq. referebat; neque inſtituere litium actiones malebat, quam controuerſias tollere. Ergo hoc ſtatuae monumento non eget. habet alia maiora. haec enim ſtatua mortis honeſtae teſtis erit, illa memoria uitae glorioſae: ut hoc magis monumentum grati ſenatus, quam clari uiri, futurum ſit. Multum etiam ualuiſſe ad patris honorem pietas filij uidebitur: qui quamquam afflictus luctu non adeſt, tamen ſic animati eſſe debetis, ut ille ſi adeſſet. eſt autem ita affectus, ut nemo umquam unici filij mortem magis doluerit, quam ille maeret patris. Equidem etiam ad famam Ser. Sulpicij filij arbitror pertinere, ut uideatur honorem debitum patri praeſtitiſſe. quamquam nullum monumentum clarius Ser. Sulpicius relinquere potuit, quam effigiem morum ſuorum, uirtutis, conſtantiae, pietatis, ingenij, filium: cuius luctus aut hoc honore ueſtro, aut nullo ſolatio leuari poteſt. Mihi autem recordanti Ser. Sulpicij multos in noſtra familiaritate ſermones, gratior illi uidetur, ſi quis eſt ſenſus in morte, aenea ſtatua futura, & ea pedeſtris, quam inaurata equeſtris; qualis L. Sullae prima ſtatua eſt. mirifice enim Seruius maiorum continentiam diligebat, huius ſaeculi inſolentiam uituperabat. ut igitur ſi ipſum conſulam, quid uelit, ſic pedeſtrem ex aere ſtatuam, tamquam ex eius auctoritate, & uoluntate, decerno: quae quidem magnum ciuium dolorem, & deſiderium honore monumenti minuet, & leniet.*

EXPLANATIO

ILLA, *memoria uitae glorioſae:* } illa, quae geſsit in omni uita. INSOLENTIAM } ſumptus nimios. eodem ſenſu in ep. ad Paetum: In Epicuri nos aduerſarij noſtri caſtra coniecimus, nec tamen ad hanc inſolentiam, ſed ad illam tuam lautitiam. Ad eandem intemperantiam refero illud in Verrem lib. IV. Nihil de luxuria Apronij loquor, nihil de inſolentia. Nec dubito, quin de ſumptu immoderato dictum ſit in ea pro Roſcio Amerino: Qui in ſua re fuiſſet egentiſsimus, erat, ut fit, inſolens in aliena.

ORATIO

ATQVE hanc meam ſententiam, P. C. P. Seruilij ſententia probari neceſſe eſt: qui ſepulcrum publice decernendum Ser. Sulpicio cenſuit, ſtatuam non cenſuit. nam, ſi mors legati ſine caede, atque ferro nullum honorem deſiderat: cur decernit honorem ſepulturae, qui maximus haberi poteſt mortuo? ſin id tribuit Ser. Sulpicio, quod non eſt datum Cn. Octauio: cur, quod illi datum eſt, huic dandum eſſe non cenſet? maiores quidem noſtri ſtatuas multis decreuerunt, ſepulcra paucis. ſed ſtatuae intereunt tempeſtate, ui, uetuſtate: ſepulcrorum autem ſanctitas in ipſo ſolo eſt, quod nulla ui moueri, neque deleri poteſt: atque, ut cetera exſtinguuntur, ſic ſepulcra ſanctiora fiunt uetuſtate. Augeatur igitur iſto honore etiam is uir, cui nullus honor tribui non debitus poteſt: grati ſimus in eius morte decoranda, cui nullam iam aliam gratiam referre poſſumus: notetur etiam Antonij, nefarium bellum gerentis, ſcelerata audacia. his enim honoribus habitis Ser. Sulpicio, repudiatae, reiectaeq. legationis ab Antonio manebit teſtificatio ſempiterna.

EXPLANATIO

SEPVLTVRAE, } ſepultura differt a ſepulcro. eſt enim honor ille, qui ſepeliendo mortuo tribuitur. Phil. I. Qui illam inſepultam ſepulturam effecerant. Quo loco ſepulturam ſepulcro caruiſſe dicit. SIN *id tribuit Ser. Sulpicio*, } quaſi quiddam honorificentius, quam tributum erat Cn. Octauio.

ORATIO

QVAS ob res ita cenſeo: Cum Ser. Sulpicius, Q. F. Lemonia, Rufus, difficillimo reip. tempore, graui, periculoſoq. morbo affectus, auctoritatem ſenatus, ſalutemq. reip. uitae ſuae praepoſuerit; contraq. uim, grauitatemq. morbi contenderit, ut in caſtra Antonij, quo ſenatus eum miſerat, perueniret; isque, cum iam prope caſtra ueniſſet, ui morbi oppreſſus uitam amiſerit maximo reip. tempore; eiusq. mors conſentanea uitae fuerit ſanctiſſime honeſtiſſimeq. actae; in qua ſaepe magno uſui reip. Ser. Sulpicius & priuatus, & in magiſtratibus fuerit; cum talis uir ob remp. in legatione mortem obierit; ſenatui placere, Ser. Sulpicio ſtatuam pedeſtrem aeneam in Roſtris ex huius ordinis ſententia ſtatui, circumq. eam ſtatuam locum ludis, gladiatoribusq. liberos, poſterosq. eius quoquo uerſus pedes quinque habere, quod is ob remp. mortem obierit, eamq. cauſſam in baſi inſcribi; utiq. C. Panſa, A. Hirtius conſules, alter, ambo ue, ſi eis uidebitur, quaeſtoribus urbanis imperent, ut eam baſim, ſtatuamq. faciendam, & in Roſtris ſtatuendam locent; quantiq. locauerint, tantam pecuniam redemptori attribuendam ſoluendamq. curent: cumq. antea ſenatus auctoritatem ſuam in uirorum fortium funeribus ornamentisq. oſtenderit, placere, eum quam ampliſſime ſupremo die ſuo efferri: & cum Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia, Rufus, ita de rep. meritus ſit, ut his ornamentis decorari debeat, ſenatum cenſere, atque e rep. exiſtimare, aediles curules edictum, quod de funeribus habeant, Ser. Sulpicij, Q. F. Lemonia, Rufi, funeri remittere, utiq. locum ſepulcro in campo Eſquilino C. Panſa conſul, ſeu quo in loco uidetur, pedes triginta quoquo uerſus aſſignet, quo Ser. Sulpicius inferatur: quod ſepulcrum ipſius, liberorum, poſterorumq. eius ſit, uti quod optimo iure ſepulcrum publice datum eſt.

EXPLANATIO

LEMONIA } pro, ex Lemonia tribu. ſic enim Pedianus interpretatur illud, C. Verrem Romilia: & addit, ciues omnes Romanos in aliqua tribu cenſeri ſolitos, & ab ea interdum indicari. Cuius exſtant conſuetudinis exempla permulta. Lemonia igitur Sulpicij tribus fuit: de qua, & de ceteris omnibus alibi copioſe diximus. MAXIMO *reip. tempore* } quod proxime dixit, Difficillimo, Et lib. III. de Leg. Eſt autem boni auguris meminiſſe, maximis reip. temporibus praeſto eſſe debere. Nec tamen diſplicet quod libri nonnulli ueteres habent: In maximo reip. munere, ideſt, legatione. nam cum paullo ante dictum ſit, Difficillimo reip. tempore; cur idem iteretur? PROPE *caſtra* } ſupra: Cuius cum aduentu maxime perturbatus eſſet Antonius. QVOD *is ob remp. obierit*, } mihi non ſatis conſtat, ſint ne Ciceronis haec uerba, an ab aliquo addita, tamquam gloſſema ſequentium. DE *funeribus* } de ſumptu funerum. REMITTERE; } ut in Sulpicij funus erogari plus liceat, quam edicto permittatur.

IN . DECIMAM
M . TVLLII . CICERONIS
PHILIPPICAM
PAVLLI . MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

AGIT *gratias Panſae, quia, litteris M. Bruti acceptis, ſenatum ſtatim uocauit. Queritur cum Caleno, quod utrumque Brutum aeque non probare uideatur, qui remp. defendant; Antonium autem, qui oppugnet, probet idem uel maxime: Commemorat ea, quae M. Brutus in Graecia geſſerat: & ab eo nihil turbulentum, nihil non utile reip. timendum eſſe confirmat. Suadet, ut, quae M. Brutus egerit priuato conſilio, publica auctoritate, ut idem ei tribuatur, quod D. Bruto, & C. Caeſari, comprobentur. Cenſet etiam, Q. Hortenſio, Macedoniae proconſuli, qui Brutum in comparando exercitu adiuuerat, confirmandam eſſe prouinciae adminiſtrationem, quoad ei ex S.C. ſucceſſum eſſet.*

IN. M. ANTONIVM PHILIPPICARVM

LIBER. DECIMVS

ORATIO. LII

MAXIMAS tibi, Panſa, gratias omnes & habere, & agere debemus: qui, cum hodierno die ſenatum te habiturum non arbitraremur; ut M. Bruti, praeſtantiſſimi ciuis, litteras accepiſti, ne minimam quidem moram interpoſuiſti, quin quamprimum maximo gaudio, & gratulatione frueremur. cum factum tuum gratum omnibus debet eſſe, tum uero oratio, qua, recitatis litteris, uſus es. declaraſti enim, uerum eſſe id, quod ego ſemper ſenſi, neminem alterius, qui ſua confideret, uirtuti inuidere. itaque mihi, qui plurimis officijs ſum cum Bruto, & maxima familiaritate coniunctus, minus multa de illo dicenda ſunt. quas enim ipſe mihi partes ſumpſeram, eas praecepit oratio tua. ſed mihi, P.C. neceſſitatem attulit paullo plura dicendi ſententia eius, qui rogatus eſt ante me: a quo ita ſaepe diſſentio, ut iam uerear, ne, id quod fieri minime debet, minuere amicitiam noſtram uideatur perpetua diſſenſio.

EXPLANATIO

GAVDIO, *& gratulatione* } ut gauderemus reip. cauſſa, gratularemur Bruto, qui res maximas geſsiſſet. FRVEREMVR. } legendis Bruti litteris. VSVS *es.* } cum laude Bruti. ANTE *me:* } immo ante omnes. nam ante Ciceronem & P. Seruilius rogabatur: ut patet ex Phil. 7. & 9.

ORATIO

QVAE eſt enim iſta tua ratio, Calene, quae mens, qui numquam poſt Kal. Ian. idem ſenſeris, quod is, qui te ſententiam primum rogat? cur numquam tam frequens ſenatus fuit, ut unus aliquis tuam ſententiam ſecutus ſit? cur ſemper diſſimiles tui defendis? cur, cum te & uita, & fortuna tua ad otium, ad dignitatem inuitet, ea probas, ea decernis, ea ſentis, quae ſint inimica & otio communi, & dignitati tuae? nam, ut ſuperiora omittam, hoc certe, quod mihi maximam admirationem mouet, non tacebo. Quod eſt tibi cum Brutis bellum? cur eos, quos omnes paene uenerari debemus, ſolus oppugnas? alterum circumſideri non moleſte fers, alterum tua ſententia ſpolias ijs copijs, quas ipſe ſuo labore, & periculo ad reip. non ad ſuum praeſidium, per ſe, nullo adiuuante, confecit. qui eſt iſte tuus ſenſus, quae cogitatio, Brutos ut non probes, Antonios probes? quos omnes cariſſimos habent, tu oderis? quos acerbiſſime omnes oderunt, tu conſtantiſſime diligas? ampliſſimae tibi fortunae ſunt, ſummus honoris gradus, filius, ut & audio, et ſpero, natus ad laudem: cui cum reip. cauſſa faueo, tum etiā tua. quaero igitur, eū ne Bruti ſimilem malis, an Antonij? ac permitto, ut de tribus Antonijs eligas, quem uelis. Dij meliora, inquies. cur igitur non ijs faues, eos laudas, quorum ſimilem filium tuum eſſe uis? ſimul enim reip. conſules, & propones illi exempla ad imitandum. Hoc uero, Q. Fufi, cupio ſine offenſione noſtrae amicitiae, ſic tecum, ut a te diſſentiens ſenator, queri. ita enim dixiſti, & quidem de ſcripto: nam te inopia uerbi lapſum putarem, niſi tuam in dicendo facultatem noſſem: litteras Bruti recte, & ordine ſcriptas uideri. quid eſt aliud, librarium Bruti laudare, non Brutum? uſum in rep. Calene, magnum iam habere & debes, & potes: quando ita decerni uidiſti, aut quod S. C. huius generis, (ſunt enim innumerabilia) bene ſcriptas litteras decretum a ſenatu? quod uerbum tibi non excidit, ut ſaepe fit, fortuito: ſcriptum, meditatum, cogitatum attuliſti. hanc tibi conſuetudinem pleriſque in rebus bonis obtrectandi ſi qui detraxerit; quid tibi, quod ſibi quiſque uelit, non relinquetur? Quamobrem collige te; plataq. animum iſtum aliquando, & mitiga: audi uiros bonos, quibus uteris multis: loquere cum ſapientiſſimo homine, genero tuo, ſaepius, quam ipſe tecum: tum denique ampliſſimi honoris nomen obtinebis. An uero hoc pro nihilo putas, in quo quidem, pro amicitia, tuam uicem dolere ſoleo, efferri haec foras, & ad populi R. aures peruenire, ei, qui primus ſententiam dixerit, neminem aſſenſum? quod etiam hodie futurum arbitror. Legiones abducis a Bruto, quas? nempe eas, quas ille a C. Antonij ſcelere auertit, & ad remp. ſua auctoritate transduxit. rurſus igitur uis, nudatum illum, atque ſolum a rep. relegatum uideri. Vos autem, P. C. ſi M. Brutum deſerueritis, prodideritis; quem tandem ciuem umquam, ornabitis? niſi forte eos, qui diadema impoſuerint, conſeruandos, eos, qui nomen regis ſuſtulerint, deſerendos putatis. Ac de hac quidem diuina, atque immortali laude Bruti ſilebo: quae gratiſſima memoria omnium ciuium incluſa, nondum publica auctoritate teſtata eſt. Tantam ne patientiam, dij boni, tantam moderationem, tantam in

iniuria

niur i a tranquillitatem, & modeſtiam? qui cum praetor urbanus eſſet, urbe caruit, ius non dixit, cum omne ius reip. recuperaſſet: cumq. concurſu quotidiano bonorum omnium, qui admirabilis ad eum fieri ſolebat, praeſidioq. Italiae cunctae ſaeptus poſſet eſſe, abſens iudicio bonorum defenſus eſſe maluit, quam praeſens manu: qui ne Apollinares quidem ludos, pro ſua populiq. R. dignitate apparatos, praeſens fecit, ne quam uiam patefaceret ſceleratorum hominum audaciae. quamquam qui umquam aut ludi, aut dies laetiores fuerunt, quam tum? in ſingulis uerſibus populus R. maximo clamore, & plauſu Bruti memoriam proſequebatur. corpus aberat liberatoris: libertatis memoria aderat: in qua Bruti imago cerni uidebatur. At hunc his ipſis ludorum diebus uidebam in inſula clariſſimi adoleſcentis, Luculli, propinqui ſui, nihil niſi de pace & concordia ciuium cogitantem, eundem uidi poſtea Veliae cedentem Italia, ne qua oriretur belli ciuilis cauſſa propter ſe. o ſpectaculum illud non modo hominibus, ſed undis ipſis, & litoribus luctuoſum, cedere e patria ſeruatorem eius, manere in patria perditores. Caſſii claſſis paucis poſt diebus conſequebatur, ut me puderet, P. C. in eam urbem redire, ex qua illi abirent. ſed, quo conſilio redierim, initio audiſtis, poſt eſtis experti. exſpectatum igitur tempus a Bruto eſt. nam, quoad uos omnia pati uidit, uſus eſt ipſe incredibili patientia: poſtea quam uos ad libertatem ſenſit erectos, praeſidia ueſtrae libertati parauit. at cui peſti, quantaeq. reſtitit? ſi enim C. Antonius quod animo intenderat, perficere potuiſſet; (potuiſſet autem, niſi eius ſceleri uirtus M. Bruti obſtitiſſet) Macedoniam, Illyricum, Graeciam perdidiſſemus; eſſet uel receptaculum pulſo Antonio, uel agger oppugnandae Italiae Graecia: quae quidem nunc M. Bruti imperio, auctoritate, copijs non inſtructa ſolum, ſed etiam ornata tendit dexteram Italiae, ſuumq. ei praeſidium pollicetur. quod qui ab illo abducit exercitum, & reſpectum pulcherrimum, & praeſidium firmiſſimum adimit reip.

EXPLANATIO

IS, *qui te ſententiam primum rogat?* } Panſa conſul, Caleni gener. Phil 5. & 8. CVR *numquam* } alij, Cur, delent, & pro, Fuit, legunt, Fuerit. mihi ſententia non uidetur hanc ſententiam ferre poſſe. unde enim, Fuerit, pendebit? QVOD *unus* } cum ueteribus libris ita lego. ſaepe enim, quod, pro, ut, Ciceronem dixiſſe, alibi docuimus. FORTVNA *tua* } nouis enim rebus delectantur ij, qui fortuna parum proſpera utuntur. SVMMVS *honoris gradus*, } erat enim conſularis. QVID *tibi, quod ſibi quiſque uelit non relinquetur?* } nihil in te erit, quod omnes non probent: omnia relinquentur, hoc uno detracto, quae ſibi quiſque expetat. GENERO *tuo*, } Panſa conſule. ſupra. AMPLISSIMI *honoris nomen obtinebis.* } tunc eris uere conſularis. LEGIONES *abducis a Bruto?* quia ſine S.C. eas comparaſſet. C. ANTONII *ſcelere* } occupare enim Macedoniam cogitabat, quam ſortitus erat. uide Phil. 3. infra quoque ſcelus appellat eiuſdem C. Antonij. QVI *diadema impoſuerit*, } Caeſari. is autem fuit M. Antonius conſul. Phil. 2. NOMEN *regni ſuſtulerint*, } rege ſublato. TANTAM *in iniuria* } loquitur de M. Bruto: qui cum eſſet praetor urbanus, in urbe tuto eſſe non potuit. IVS *non dixit*, } ius dicebant praetores duo, urbanus, & peregrinus: reliqui de criminibus quaerebant. RECVPERASSET: } tyranno ſublato. PRAESIDIO *cunctae Italiae* } in ep. ad M. Brutum: Exceſsiſtis urbe ea, quam liberaratis: Italiae ſua uobis ſtudia profitenti remiſiſtis. APOLLINARES *ludos* } qui ad curam praetoris urbani pertinebant. Phil. 2. Cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? LVCVLLI, } eius filij, qui Mithridatem, Tigranemq. deuicit. PROPINQVI *ſui*, } natus enim erat Catonis Vticenſis filia: & eiuſdem Catonis filiam Brutus in matrimonio habebat. EVNDEM *uidi poſtea Veliae*, } Phil. 1. VT *me puderet in eam urbem redire, ex qua illi abirent.* } Phil. 1. Turpe mihi ipſi uidebatur, in eam urbem me audere reuerti, ex qua Brutus excederet: & ibi uelle tuto eſſe, ubi ille non poſſet. Et in ep. ad M. Brutum: Dolebam in eam urbem me ire, quam tu fugeres, qui eam liberaſſes. INITIO *audiſtis*, } cum primam orationem habui. ESTIS *experti.* } rediſſe enim eo me conſilio cognouiſtis, ut remp. defenderem. QVOD *qui ab illo abducit exercitum;* } quod, pro, ſed, ut in ep. ad Terentiam: Quod utinam minus uitae cupidus fuiſſem. Et Terentius in Andr. Quod ego per hanc te dextram oro. RESPECTVM } non relinquit reip. quo reſpiciat. Phil. 5. Cum reſpectum ad bonos, & ad ſenatum non haberet. Phil. 11. Non ut ex ea acie reſpectum haberemus, ſed ut ipſa acies ſubſidium haberet etiam tranſmarinum. Hunc locum alij aliter & diſtinguunt, & legunt: a quibus diſſentio.

ORATIO

EQVIDEM *cupio haec quamprimum Antonium audire, ut intelligat, non D. Brutum, quem uallo circumſidet, ſed ſe ipſum obſideri. tria tenet opida toto in orbe terrarum: habet inimiciſſimam Galliam, eos etiam, quibus confidebat, alieniſſimos tranſpandanos: Italia omnis infeſta eſt: exterae nationes a prima ora Graeciae uſque ad Aegyptum optimorum & fortiſſimorum ciuium imperijs, & praeſidijs tenentur. erat ei ſpecula in C. Antonio: qui duorum fratrum aetatibus medius interiectus, uitijs cum utroque certabat: qui, tamquam extruderetur a ſenatu in Macedoniam, & non contra prohiberetur proficiſci, ita cucurrit. Quae tempeſtas, dij immortales, quae flamma, quae uaſtitas, quae peſtis Graeciae, niſi incredibilis ac diuina uirtus Caeſaris furentis hominis conatum, atque audaciam compreſſiſſet? quae celeritas illa Bruti? quae cura? quae uirtus? etſi ne C. quidem Antonij celeritas contemnenda eſt. quam niſi in uia caducae hereditates retardaſſent, uolaſſe eum, non*

iter feciſſe, diceres. alios ad negotium publicum ire cum cupimus, uix ſolemus extrudere: hunc retinentes excluſimus. At quid ei cum Apollonia? quid cum Dyrrhachio? quid cum Illyrico? quid cum P. Vatinij imperatoris exercitu? ſuccedebat, ut ipſe dicebat, Hortenſio. certi fines Macedoniae, certa condicio, certus, ſi modo erat ullus, exercitus: cum Illyrico uero, & cum Vatinij legionibus quid erat Antonio? At ne Bruto quidem. id enim fortaſſe quiſpiam improbus dixerit. Omnes legiones, omnes copiae, quae ubique ſunt, reip. ſunt. neque enim legiones, quae Antonium reliquerunt, Antonij potius, quam reip. fuiſſe dicentur. omne enim & exercitus & imperij ius amittit is, qui eo imperio & exercitu remp. oppugnat. quod ſi ipſa reſp. iudicaret, aut ſi omne ius decretis eius ſtatueretur, Antonione, an Bruto legiones populi R. adiudicaret? alter aduolarat ſubito ad direptionem, peſtemq. ſociorum; ut, quacumque iret, omnia uaſtaret, diriperet, auferret, exercitu populi R. contra ipſum populum R. uteretur: alter eam ſibi legem ſtatuerat, ut quocumque ueniſſet, lux ueniſſe quaedam & ſpes ſalutis uideretur. denique alter ad euertendam remp. praeſidia quaerebat, alter ad conſeruandam. Nec uero nos hoc magis uidebamus, quam ipſi milites, a quibus tanta in iudicando prudentia non erat poſtulanda. cum ſeptem cohortibus eſſe Apolloniae ſcribit Antonium. qui iam aut captus eſt, quod dij dent: aut certe, homo uerecundus, in Macedoniam non accedit, ne contra S. C. feciſſe uideatur. delectus habitus in Macedonia eſt ſummo Q. Hortenſii ſtudio, & induſtria: cuius animum egregium, dignumq. & ipſo, & maioribus eius ex Bruti litteris perſpicere potuiſtis. legio, quam L. Piſo ducebat, legatus Antonij, Ciceroni ſe filio meo tranſdidit. equitatus, qui in Syriam ducebatur bipertito, alter eum, a quo ducebatur, reliquit in Theſſalia, ſeſeq. ad Brutum contulit; alterum in Macedonia Cn. Domitius, adoleſcens ſumma uirtute, grauitate, conſtantia, a legato Syriaco abduxit. P. autem Vatinius, qui & antea iure laudatus a nobis, & hoc tempore merito laudandus eſt, aperuit Dyrrhachij portas Bruto, & exercitum tranſdidit. Tenet igitur populus R. Macedoniam, tenet Illyricum: tuetur Graeciam: noſtrae ſunt legiones, noſtra leuis armatura, noſter equitatus, maximeq. noſter eſt Brutus, ſemperq. noſter, cum ſua excellentiſſima uirtute reip. natus, tum fato quodam paterni materniq. generis, & nominis. Ab hoc igitur quiſquam bellum timet, qui, ante quam nos id coacti ſuſcepimus, in pace iacere, quam in bello uigere, maluit? quamquam ille quidem numquam iacuit, nec hoc cadere uerbum in tantam uirtutis praeſtantiam poteſt. erat enim in deſiderio ciuitatis, in ore, in ſermone omnium: tantum autem aberat a bello, ut cum cupiditate libertatis Italia arderet, defuerit ciuium ſtudijs potius, quam eos in armorum diſcrimen adduceret. itaque illi ipſi, ſi qui ſunt, qui tarditatem Bruti reprehendant, tamen ijdem moderationem, patientiamq. mirantur.

EXPLANATIO

TRIA *tenet opida toto in orbe terrarum: habet inimiciſſimam Galliam*, &c. } tenebat Bononiam, Regium Lepidi, Parmam. id cognoſcitur ex ep. ad Caſsium in qua ſic eſt: Praeter Bononiam, Regium Lepidi, Parmam, totam Galliam tenebamus ſtudioſiſsimam reip. tuos etiam clientes tranſpadanos mirifice coniunctos cum cauſſa habebamus. A. PRIMA *ora Graecie uſque ad Aegyptum* } idem ſcripſit ad Caſsium ep. 5. lib. XII. fam. PROHIBERETVR } S.C. ut infra. CAESARIS } locum hoc nomen hic non habet. non enim C. Antonij in Graecia, ſed Marci in Italia, redeuntis a Brundiſio, conatum Caeſar compreſsit. nec tamen illa uerba, Incredibilis ac diuina uirtus, conuenire in Brutum uidentur; de quo ſtatim ſequitur, Quae uirtus? niſi ſi ferociorem in Graecia C. Antonium futurum fuiſſe exiſtimemus, niſi Marci fratris impetum Caeſar in Italia repreſsiſſet. CADVCAE } quas occupauit, tamquam ad eum pertinerent. caducae autem hereditates dicebantur, cum heres non exſtabat. quod cum accideret, ad fiſcum deuoluebantur. APOLLONIA? } & Apollonia, & Dyrrhachium erant in Macedonia, quam regebat Q. Hortenſius. Illyrico autem Vatinius praeerat. FILIO *meo* } quem Brutus Athenis ſecum abduxit, eoq. legato uſus eſt. Plutarchus in Bruto. PATERNI, *materniq. generis* } paterni, a L. Bruto, qui reges eiecit: materni, a Seruilio Ahala, qui regnum appetentem Sp. Melium ſua manu interfecit. Liuius, Cicero, alij. IN *pace iacere*, } cum Antij, Lanuuij, Veliae moraretur.

ORATIO

SED iam uideo, quid loquantur: neque enim id occulte faciunt. timere ſe dicunt, quo modo ferant ueterani, exercitum Brutum habere. Quaſi uero quidquam interſit inter A. Hirtij, C. Panſae, D. Bruti, C. Caeſaris, & hunc exercitum M. Bruti. nam, ſi quattuor exercitus ij, de quibus dixi, propter ea laudantur, quod pro populi R. libertate arma ceperunt: quid eſt, cur hic M. Bruti exercitus non in eadem cauſſa ponatur? At enim ueteranis ſuſpectum eſt nomen M. Bruti: magis ne, quam Decimi? equidem non arbitror. etſi eſt enim Brutorum commune factum, & laudis ſocietas aequa: Decimo tamen iratiores ij, qui id factum dolebant, quo minus ab eo rem illam dicebant fieri debuiſſe. Quid ergo nunc agunt tot exercitus, niſi ut obſidione D. Brutus liberetur? qui autem hos exercitus ducunt? ij, credo, qui C. Caeſaris res actas euerti, qui cauſſam ueteranorum prodi uolunt. ſi ipſe uiueret C. Caeſar, acrius, credo, acta ſua defenderet, quam uir fortiſſimus defendit Hirtius. aut amicior cauſſae quiſquam inueniri poteſt, quam filius? at horum alter, nondum ex longinquitate grauiſſimi morbi recreatus, quidquid habuit uirium, id in eorum libertatem defendendam contulit, quorum uotis iudicauit ſe a morte reuocatum: alter, uirtutis robore firmior, quam aetatis, cum iſtis ipſis ueteranis ad D. Brutum liberandum eſt profectus. igitur illi, certiſſimi, ijdemq. acerrimi Caeſaris actorum patroni, pro D. Bruti ſalute bellum gerunt:

quos

quos ueterani ſequuntur: de libertate enim populi R. nō de ſuis commodis, armis decernendum uident. Quid eſt igitur, cur ijs, qui D. Brutum omnibus opibus conſeruatum uelint, M. Bruti ſit ſuſpectus exercitus? An uero, ſi quid eſſet, quod a M. Bruto timendum uideretur, Panſa id non uideret? aut, ſi uideret, non laboraret? quis aut ſapientior ad coniecturam rerum futurarum, aut ad propulſandum metum diligentior? atqui huius animum erga M. Brutum, ſtudiumq. uidiſtis. praecepit oratione ſua, quid decernere nos de Bruto, quid ſentire oporteret: tantumq. abfuit, ut periculoſum reip. Bruti putaret exercitum, ut in eo firmiſſimum reip. praeſidium & grauiſſimum poneret. Scilicet haec Panſa aut non uidet, (hebeti enim ingenio eſt) aut negligit: quae enim Caeſar egit, ea rata eſſe non curat: de quibus confirmandis & ſanciendis legem comitijs centuriatis ex auctoritate noſtra laturus eſt. Deſinant igitur aut ij, qui non timent, ſimulare ſe timere, ſe proſpicere reip. aut ij, qui omnia uerentur, nimium eſſe timidi; ne illorum ſimulatio, horum obſit ignauia. Quae, malum, eſt iſta ratio, ſemper optimis cauſſis ueteranorum nomen opponere? quorum etiam ſi amplecterer uirtutem, ut facio; tamen, ſi eſſent arrogantes, non poſſem ferre faſtidium. an nos, conantes ſeruitutis uincla rumpere, impediet, ſi quis ueteranos id nolle dixerit? non ſunt enim, credo, innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiant: nemo eſt, praeter ueteranos milites, uir, qui ad ſeruitutem propulſandam ingenuo dolore excitetur. poteſt igitur ſtare reſp. freta ueteranis, ſine magno ſubſidio iuuentutis? quos quidem uos libertatis adiutores complecti debetis, ſeruitutis auctores ſequi non debetis. Poſtremo, (erumpat enim aliquando uera, & me digna uox) ſi ueteranorum nutu mentes huius ordinis gubernantur, omniaq. ad eorum uoluntatem noſtra dicta, facta referuntur: optanda mors eſt, quae ciuibus R. ſemper fuit ſeruitute potior. omnis eſt miſera ſeruitus: ſed fuerit quaedam neceſſaria: ecquodnam principium * putatis libertatis capeſſendae? an, cum illum neceſſarium, & fatalem paene caſum non tulerimus, hunc feremus uoluntarium? tota Italia deſiderio libertatis exarſit: ſeruire diutius non poteſt ciuitas: ſerius populo R. hunc ueſtitum, atque arma dedimus, quam ab eo flagitati ſumus: magna nos quidem ſpe, & prope explorata, libertatis cauſſam ſuſcepimus: ſed, ut concedam, incertos exitus eſſe belli, Martemq. communem; tamen pro libertate, uitae periculo decernendum eſt. non enim in ſpiritu uita eſt, ſed * ea nulla eſt omnino ſeruienti. omnes nationes ſeruitutem ferre poſſunt, noſtra ciuitas non poteſt; nec ullam aliam ob cauſſam, niſi quod illae laborem, doloremq. fugiunt: quibus ut careant, omnia perpeti poſſunt: nos ita a maioribus inſtituti, atque imbuti ſumus, ut omnia conſilia, atque facta ad dignitatem, & ad uirtutem referremus. ita praeclara eſt recuperatio libertatis, ut ne mors quidem ſit in repetenda libertate fugienda. quod ſi immortalitas conſequeretur praeſentis periculi fugam: tamen eo magis ea fugienda uideretur, quo diuturnior ſeruitus eſſet. cum uero dies, & noctes omnia nos undique fata circumſtent; non eſt uiri, minimeq. Romani, dubitare, eum ſpiritum, quem naturae debeat, patriae reddere. concurritur undique ad commune incendium reſtinguendum: ueterani quidem primi, Caeſaris auctoritatem ſecuti, conatum Antonij repulerunt: poſt eiuſdem furorem Martia legio fregit, Quarta afflixit. ſic a ſuis legionibus condemnatus irrupit in Galliam, quam ſibi armis animiſq. infeſtam inimicamq. cognouit. hunc A. Hirtij, C. Caeſaris exercitus inſecuti ſunt: poſt Panſae delectus urbem, totamq. Italiam erexit. unus omnium eſt hoſtis. quamquam habet ſecum Lucium fratrem, cariſſimum populo R. ciuem, cuius deſiderium ciuitas ferre diutius non poteſt. quid illa taetrius bellua? quid immanius? qui ob eam cauſſam natus uidetur, ne omnium mortalium turpiſſimus eſſet M. Antonius. Eſt una Trebellius, qui iam cum tabulis nouis redit in gratiam: T. Plancus, ceteri pares; qui id pugnant, id agunt, ut contra remp. reſtituti eſſe uideantur. ſollicitant homines imperitos Saxae, Cafones, ipſi ruſtici, atque agreſtes, qui hanc remp. nec uiderunt umquam, nec uidere conſtitutam uolunt; qui non Caeſaris, ſed Antonij acta defendunt; quos auertit agri Campani infinita poſſeſſio: cuius eos non pudere demiror, cum uideant ſe mimos, & mimas habere uicinos. ad has peſtes opprimendas, cur moleſte feramus, quod M. Bruti acceſſit exercitus? immoderati, credo, hominis, & turbulenti: uide, ne nimium paene patientis. etſi in illius uiri conſilijs, atque factis nihil nec nimium, nec parum umquam fuit. omnis uoluntas M. Bruti, P. C. omnis cogitatio, tota mens auctoritatem ſenatus, libertatem populi R. intuetur, haec habet propoſita, haec tueri uult: tentauit, quid patientia proficere poſſet: nihil cum proficeret, ui contra uim experiendum putauit. cui quidem, P. C. uos idem hoc tempore tribuere debetis, quod ad XIII. Kal. Ian. D. Bruto, C. Caeſari, me auctore, tribuiſtis. quorum priuatum de rep. conſilium, & factum auctoritate ueſtra eſt comprobatū, atque laudatum: quod idem in M. Bruto facere debetis, a quo inſperatum, & repentinum reip. praeſidium legionum, equitatus, auxiliorum magnae, & firmae copiae comparatae ſunt: adiungendus eſt Q. Hortenſius: qui cum Macedoniam obtineret, adiutorem ſe Bruto ad comparandum exercitum fidiſſimum, & conſtantiſſimum praebuit. nam de M. Appuleio ſeparatim cenſeo referendum: cui teſtis eſt per litteras M. Brutus, eum principem fuiſſe ad conatum exercitus comparandi.

EXPLANATIO

QVO *minus ab eo rem illam dicebant fieri debuiſſe.*} inire Decimum conſilia de Caeſaris nece eo minus dicebant debuiſſe, quia Caeſar in eum ſumma beneficia contuliſſet, quem etiam ſcripſit in ſecundis heredibus. Suetonius. II. CREDO,} minime ij quidem, qui acta Caeſaris euerti uelint: quae M. Antonius, quantum in ipſo fuit, ſuis legibus euertit. CAVSSAM *ueteranorum prodi*} ſpem fallere ueteranorum, qui confirmationem agrorum, quos eis Caeſar pater aſsignauerat, a ſenatu exſpectabant. QVORVM *uotis*} pro ſalute Hirtij aegrotantis uota fecerat populus Romanus. Phil. 1. & 7. CVM *iſtis ipſis ueteranis*} quibus M. Bruti nomen ſuſpectum eſſe dicunt. ILLI,} Panſa, & Hirtius, Caeſaris, donec uixit, amiciſsimi: & eius filius Octauianus. SCILICET *hoc*} ſuſpectum ue-

teranis eſſe poſſe M.Bruti exercitum. NEGLIGIT:} negligere hoc uideretur, ſi, quae Caeſar egit, ea rata eſſe non curaret. LATVRVS *eſt*.} tulit. nam Phil.10.ſunt haec. Hos ſuſtulimus, an contra, lege comitijs centuriatis lata, ſanximus? NON *ſunt enim, credo, innumerabiles,*} ideſt, ſunt innumerabiles. NEMO *eſt*,} & hic a contrario ſenſu accipiendum, pro, nemo eſt, qui non excitetur. ECQVODNAM *principium putatis*} quod libertatis capeſſendae initium cogitatis? Hic ego nihil deſidero: alij de mendo ſuſpicantur. SED *ea nulla eſt omnino ſeruienti*.} pro, ſed in libertate eſt, in ſeruitute autem nulla. correctionem, ut arbitror, locus non requirit. EO *magis ea fugienda uideretur*,} hoc dicit: immortalitatem fugerem cum ſeruitute coniunctam. NE *omnium mortalium turpiſſimus eſſet Antonius*.} Similis figura in Vatinium: Dic dicta ab eo, quem tu unum improbiorem eſſe, quam te, nonnumquam ſoles confiteri. Et illa de prouincijs: Piſo gloriatur, ſe breui tempore perfeciſſe, ne Gabinius unus omnium nequiſſimus exiſtimaretur. CVM *tabulis nouis*} quas tribunus pl. oderat: legem enim de ijs Dolabellae tribuno pl. ferente acerrime eſt aduerſatus: nunc idem eas cupit, qui ſe intelligat aere alieno liberari alia ratione non poſſe. Phil.6. T. PLANCVS,} Burſa: de quo diximus Phil.6. RESTITVIT} a Caeſare, cum lege Pompeia de ui damnati exſularent. AVERTIT} traduxit a Caeſaris actis ad acta Antonij defendenda. INFINITA *poſſeſſio*:} ab Antonio data. ME *auctore*,} cum habuit Philippicam tertiam. QVID *patientia proficere poſſit*:} ſatis diu tempus in locis urbis propinquis contriuit, id ſpectans, ut res urbanae conſtituerentur, ſuumq. ius, & ſuam dignitatem reſp. recuperaret: ubi uidit M. Antonium legiones ad urbem, Brundiſio arceſsitas, adduxiſſe & omnia per uim agere, tunc in Graeciam traiecit, ui & armis contra uim, & arma utendum putauit. EQVITATVS,} quem abduxit Dolabellae. Phil.11. quamquam cum abductum Dolabellae a Lentulo, Caſsioq. traditum, ſcripſit ipſe Lentulus ad Cic. lib.XII. fam. DE *M. Appuleio*} is eſt, de quo ſic ad Ciceronem ſcripſit Brutus. Appuleium tua auctoritate ſuſtinere debes. ſed Appuleius in ſua epiſtola celebrabitur. Et Phil. 13. Appuleiana pecunia Brutum ſubornatis.

ORATIO

QVAE cum ita ſint: Quod C. Panſa conſul uerba fecit de litteris, quae a Q. Caepione Bruto proconſule allatae, & in hoc ordine recitatae ſunt; de ea re ita cenſeo: Cum Q. Caepionis Bruti proconſulis opera, conſilio, induſtria, uirtute, difficillimo reip. tempore, prouincia Macedonia, Illyricum, cuncta Graecia, legiones, exercitus, equitatus in conſulum, ſenatus, populiq. R. poteſtate ſint; id Q. Caepionem Brutum proconſulem bene, & e rep. pro ſua, maiorumq. ſuorum dignitate, conſuetudineq. reip. bene gerendae feciſſe, eamq. rem ſenatui, populoq. R. gratam eſſe, & fore; utiq. Q. Caepio Brutus proconſul prouinciam Macedoniam, Illyricum, cunctamq. Graeciam tueatur, defendat, cuſtodiat, incolumemq. conſeruet; eiq. exercitui, quem ipſe conſtituit, comparauit, praeſit; pecuniaq. ad rem militarem, ſi qua opus ſit, quae publica ſit, & exigi poſſit, utatur, exigat; pecuniasque, a quibus uideatur, ad rem militarem mutuas ſumat, frumentum imperet; operamq. det, ut cum ſuis copijs quamproxime Italiam ſit: cumq. ex litteris Q. Caepionis Bruti proconſulis intellectum ſit, Q. Hortenſii proconſulis opera, & uirtute uehementer remp. adiutam, omniaq. eius conſilia cum conſilijs Q. Caepionis Bruti proconſulis coniuncta fuiſſe, eamq. rem magno uſui reip. fuiſſe; Q. Hortenſium proconſulem recte, & ordine, ex q. rep. feciſſe; ſenatuiq. placere, Q. Hortenſium proconſulem cum quaeſtoribus, pro ue quaeſtoribus, & legatis ſuis prouinciam Macedoniam obtinere, quoad ei ex S. C. ſucceſſum ſit.

EXPLANATIO

Q. CAEPIONE} adoptatus a Seruiliae matris fratre M. Brutus: praenomen, nomen, cognomen ab eo ſumpſit. Cicero nomen omittit. PROCONSVLE} Cretam illi ſenatus, Caſsio Africam, ſtatim poſt Caeſaris necem, decreuerat. etſi neuter in ſuam prouinciam, quod utraque comparandis exercitibus, quibus ad liberandam remp. opus erat, parum apta uideretur, profectus eſt: Brutus in Macedoniam, Caſsius in Syriam iuit: breuiq. legionum firmiſsima praeſidia, equitatus, & auxiliorum copias maximas, uel ducibus ereptas, uel ijs ſua ſponte tradentibus, compararunt. Phil.11. Non igitur Brutus exſpectauit decreta noſtra, cum ſtudia noſſet. neque enim eſt in prouinciam ſuam Cretam profectus: in Macedoniam alienam aduolauit: legiones conſcripſit nouas, excepit ueteres: equitatum abduxit Dolabellae.

IN . VNDECIMAM

M . TVLLII . CICERONIS PHILIPPICAM

PAVLLI . MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

OBTINENTE *Aſiam prouinciam C. Trebonio, decretam a ſenatu poſt Caeſaris interitum, Dolabella, in Syriam, Antonij ſibi lege traditam, proficiſcens, cum Trebonio familiariſsime collocutus, eumq. ſummae beneuolentiae ſimulatione complexus, incautum Smyrnae oppreſsit, atque interfecit, & Aſiam uniuerſam occupauit. hoc nuncio Romam perlato, ſenatus hoſtem Dolabellam iudicauit, belloq. perſequendum cenſuit: ſed cum, eius belli cura, non ſatis conſtaret, cui mandanda uideretur, cum alij aliter ſentirent; Cicero, deplorata prius Trebonij morte, imperatorem omnino C. Caſsium, qui Dolabellam terra, mariq. perſequeretur, eſſe deligendum cenſuit. in quam ſententiam ut S. C. eſſe factum exiſtimem, his Velleij uerbis adducor: Bruto, Caſsioq. prouinciae, quas iam ipſi ſine S. C. occupauerant, decretae.*

IN. M. ANTONIVM
PHILIPPICARVM
LIBER. VNDECIMVS

ORATIO. LII

MAGNO *in dolore, P. C. uel maerore potius, quem ex crudeli, & miſerabili morte C. Trebonij, optimi ciuis, moderatiſſimiq. hominis, accepimus, ineſt tamen aliquid, quod reip. profuturum putem. perſpeximus enim, quanta in his, qui contra patriam ſcelerata arma ceperunt, ineſſet immanitas. nam duo haec capita nata ſunt poſt homines natos taeterrima, & ſpurciſſima, Dolabella, & Antonius: quorum alter effecit, quod optabat; de altero patefactum eſt, quid cogitaret. L. Cinna crudelis: C. Marius in iracundia perſeuerans: L. Sulla uehemens: neque ullius horum in ulciſcendo acerbitas progreſſa ultra mortem eſt: quae tamen poena in ciues nimis crudelis putabatur. ecce tibi geminum in ſcelere par, inuſitatum, inauditum, ferum, barbarum. itaque, quorum ſummum quondam inter ipſos odium, bellumq. meminiſtis, eoſdem poſtea ſingulari inter ſe conſenſu, & amore deuinxit impuriſſimae naturae, & turpiſſimae uitae ſimilitudo. ergo id, quod fecit Dolabella in quo potuit, multis idem minatur Antonius. ſed ille, tum procul eſſet a conſulibus, exercitibusq. noſtris, neque dum ſenatum cum populo R. conſpiraſſe ſenſiſſet, fretus Antonij copijs, ea ſcelera ſuſcepit, quae Romae iam ſuſcepta arbitrabatur a ſocio furoris ſui. quid ergo hunc aliud moliri, quid optare cenſetis? aut quam omnino cauſſam eſſe belli? omnes, qui libere de rep. ſenſimus, qui dignas nobis ſententias diximus, qui populum R. liberum eſſe noluimus, ſtatuit ille quidem non inimicos, ſed hoſtes, maiora tamen in uos, quam in hoſtem, ſupplicia meditatur: mortem naturae poenam putat eſſe, iracundiae tormenta, atque cruciatum. qualis igitur hoſtis habendus eſt is, a quo uictore ſi cruciatus abſit, mors in beneficij parte numeretur? Quamobrem, P. C. quamquam hortatore non egetis, (ipſi enim ueſtra ſponte exarſiſtis ad libertatis recuperandae cupiditatem) tamen eo maiore animo ſtudioq. libertatem defendite, quo maiora propoſita uictis ſupplicia ſeruitutis uidetis.*

EXPLANATIO

VEL *maerore potius*, } plus eſt maeror quam dolor. poteſt enim eſſe dolor ſine maerore maeror ſine dolore non poteſt. comes igitur maximi doloris maeror eſt. INEST *tamen aliquid*, } contraria contrarijs miſcet interdum Cicero cum lepore, & elegantia. Magno, inquit, in dolore ineſt tamen aliquid, quod reip. profuturum putem. Similiter ad Att. lib. 1. In iſta incommodatione alienati illius animi, & offenſi, illud ineſt tamen commodi. Et ad Q. fr. Se effecturum, ut ego in medio dolore, ac deſiderio tui, te, cum a me abeſſes, potiſsimum ſecum eſſe laetarer. Et ad Lentulum: Te autem etſi mallem in meis rebus expertum, quam etiam in tuis: tamen in moleſtia gaudeo, eandem fidem cognoſcere hominum non ita magna mercede, quam ego maximo dolore cognoram. ALTER } Dolabella. QVOD *optabat*; } optabat necem Trebonij, poſſeſsionem Aſiae. DE *altero* } de Antonio: qui Galliam citeriorem, ut inde impetum contra remp. faceret, occupare cogitabat. INTER *ipſos odium*, } uide Phil. 2. BELLVMQ. } contentionem. bellum enim inter ipſos non fuit. ROMAE *iam ſuſceptam* } caede ciuium. HVNC } Antonium. nam de Dolabella dixit, Ille. NATVRAE *poenam* } poenam, abundare Faernus recte putat.

ORATIO

IN *Galliam inuaſit Antonius, in Aſiam Dolabella, in alienam uterque prouinciam. alteri ſe Brutus obiecit, impetumq. furentis, atque omnia diuexare, ac diripere cupientis, uitae ſuae periculo colligauit. progreſſu arcuit, a reditu refrenauit: obſideri ſe paſſus, ex utraque parte conſtrinxit Antonium. alter in Aſiam irrupit. cur? ſi, ut in Syriam patebat uia, & certa, neque longa, quid opus fuit cum legione, praemiſſo Marſo neſcio quo Octauio, ſcelerato latrone, atque egente, qui popularetur agros, uexaret urbes, non ad ſpem conſtituendae rei familiaris, quam tenere eum poſſe negant, qui norunt, (mihi enim hic ſenator ignotus eſt) ſed ad praeſentem paſtum mendicitatis ſuae? conſecutus eſt Dolabella, nulla ſuſpicione belli: quis enim id putaret? ſecutae collocutiones familiariſſimae cum trebonio, complexusq. ſummae beneuolentiae falſi indices exſtiterunt in amore ſimul uo: dexterae, quae fidei teſtes eſſe ſolebant, perfidia ſunt, & ſcelere uiolatae. nocturnus introitus Smyrnam, quaſi in hoſtium urbem, quae eſt fidiſſimorum, antiquiſſimorumq. ſociorum: oppreſſus Trebonius; ſi ut ab eo,*

qui

qui aperte hoſtis eſſet, incautus; ſi ut ab eo, qui ciuis etiam tum ſpeciem haberet, miſer. ex quo nimirum documentum nos capere fortuna uoluit, quid eſſet uictis extimeſcendum. conſularem hominem, conſulari imperio prouinciam Aſiam obtinentem, Samiario conſuli transdidit: interficere captum ſtatim noluit, ne nimis, credo, in uictoria liberalis uideretur; cum uerborum contumelijs optimum uirum inceſto ore lacerasſet, tum uerberibus, ac tormentis quaeſtionem habuit pecuniae publicae, idq. per biduum: poſt, ceruicibus fractis, caput abſcidit, idq. affixum geſtari iuſſit in pilo: reliquum corpus tractum, atque laceratum abiecit in mare. cum hoc hoſte bellandum eſt, a cuius taeterrima crudelitate omnis barbaria ſuperata eſt. Quid loquar de caede ciuium R.? de direptione fanorum? quis eſt, qui pro rerum atrocitate deplorare tantas calamitates queat? & nunc tota Aſia uagatur, uolitat ut rex, nos alio bello diſtineri putat. quaſi uero non unum idemq. bellum ſit contra hoc iugum impiorum nefarium. Imaginem Antonij crudelitatis in Dolabella cernitis. ex hoc illa effecta eſt: ab hoc Dolabellae ſcelerum praecepta ſunt transdita. Num leniorem, quam in Aſia Dolabella fuit, in Italia, ſi liceat, fore putatis Antonium? mihi quidem & ille perueniſſe uidetur quoad progredi potuerit feri hominis amentia: neque Antonius ullius ſupplicij adhibendi, ſi poteſtatem habeat, ullam partem eſt relicturus.

EXPLANATIO

SI *ut in Syriam:* } ſi ob eam cauſſam in Aſiam irrupit, ut inde in Syriam proficiſceretur: ire in Aſiam non oportuit: patebat enim in Syriam uia certa, nec longa. quod ſi Aſiam adire uoluit: quid opus fuit, legionem praemittere? Hunc locum non recte alij diſtinxerunt. ET *certa, neque longa.* } neque, modo antecedit, ut ep. 1. lib. 10. fam. Haec miror, & gaudeo: modo ſequitur, ut hic, & paullo poſt: Mihi quidem & ille perueniſſe uidetur, quoad progredi potuerit feri hominis amentia: neque Antonius ullius ſupplicij adhibendi, ſi poteſtatem habeat, ullam eſt partem relicturus. CVM *legione,* } ei ab Antonio tradita. Appianus lib. III. OCTAVIO, } M. Octauio, Dolabellae legato. Dio. lib. XLVII. FALSI *indices* } cum ſequatur, In amore ſimulato delendum, Falſi, ut uerbum ſuperuacaneum, non ſine cauſſa Faernus exiſtimabat. QVI *ciuis etiam tum ſpeciem haberet,* } nondum enim hoſtile quidquam aperte geſſerat. ALIO *bello* } quod geritur ad Mutinam. CONTRA *hoc iugum* } Antonij, & Dolabellae iugum appellat, quia pares in ſcelere. ſupra: Ecce tibi geminum in ſcelere par.

ORATIO

PONITE igitur ante oculos, P. C. miſeram quidem illam, & flebilem ſpeciem, ſed ad incitandos animos noſtros neceſſariam, nocturnum impetum in urbem Aſiae clariſſimam, irruptionem armatorum in Trebonij domum; cum ille miſer prius latronum gladios uideret, quam, quae res eſſet, audiſſet; furentis introitum Dolabellae, uocem impuram, atque os illud infame; uincla, uerbera, equuleum, tortorem, carnificemq. Samiarium. quae tuliſſe illum fortiter, & patienter ferunt. magna laus, meoq. iudicio omnium maxima. eſt enim ſapientis, quidquid homini accidere poſſit, id praemeditari ferendum modice eſſe, ſi euenerit. maioris eſt omnino conſilij, prouidere, ne quid tale accidat: ſed animi non minoris, fortiter ferre, ſi euenerit. Ac Dolabella quidem tam fuit immemor humanitatis, quamquam eius numquam particeps fuerit, ut ſuam inſatiabilem crudelitatem exercuerit non ſolum in uiuo, ſed etiam in mortuo; ac in eius corpore lacerando, atque uexando, cum animum ſatiare non poſſet, oculos pauerit ſuos. O multo miſerior Dolabella, quam ille; quem tu miſerrimum eſſe uoluiſti. dolores Trebonius pertulit magnos: multi ex morbi grauitate maiores: quos tamen non miſeros, ſed laborioſos dicere ſolemus. longus fuit dolor bidui: at compluribus annorum ſaepe multorum. nec uero grauiora ſunt carnificum tormenta, quam interdum cruciamenta morborum. alia ſunt, alia, inquam, o perditiſſimi homines, & amentiſſimi, multo miſeriora. nam, quo maior uis eſt animi, quam corporis, hoc ſunt grauiora ea, quae concipiuntur animo, quam illa, quae corpore. miſerior igitur, qui ſuſcipit in ſe ſcelus, quam is, qui alterius facinus ſubire cogitur. Cruciatus eſt a Dolabella Trebonius: & quidem a Carthaginienſibus Regulus. quare, cum crudeliſſimi Poeni iudicati ſint in hoſte, quid in ciue Dolabella iudicandus eſt? an uero hoc conferendum eſt? aut dubitandum, uter miſerior, is ne, cuius mortem ſenatus populusq. R. ulciſci cupit; an is, qui cunctis ſenatus ſententijs hoſtis eſt iudicatus? Nam ceteris quidem uitae partibus, quis eſt, qui poſſit ſine Trebonij maxima contumelia conferre uitam Trebonij cum Dolabellae? alterius conſilium, ingenium, humaanitatem, innocentiam, magnitudinem animi in patria liberanda quis ignorat? alteri a puero pro delicijs crudelitas fuit. deinde ea libidinum turpitudo, ut in hoc ſit ſemper ipſe laetatus, quod ea faceret, quae ſibi obijci ne ab inimico quidem poſſent uerecundo. & hic, dij immortales, aliquando fuit meus. occulta enim erant uitia non inquirenti. neque nunc fortaſſe alienus ab eo eſſem, niſi ille uobis, niſi moenibus patriae, niſi huic urbi, niſi dijs penatibus, niſi aris, & focis omnium noſtrum, niſi denique naturae, & humanitati inuentus eſſet inimicus. a quo admoniti, diligentius, & uigilantius caueamus Antonium. etenim Dolabella non ita multos ſecum habuit notos, ac inſignes latrones: at uidetis, quos, & quam multos habeat Antonius: primum L. fratrem, quam facem dij immortales? quod facinus? quod ſcelus? quem gurgitem? quam uoraginem? quid eum non ſorbere animo, quid non haurire cogitatione, cuius ſanguinem non bibere cenſetis? in cuius poſſeſſiones, atque fortunas non impudentiſſimos oculos ſpe, & mente defigere? Quid Cenſorinum? qui ſe uerbo praetorem eſſe urbanum cupere dicebat, re certe noluit. Quid Beſtiam? qui ſe conſulatum in Bruti locum petere profitetur. atque hoc quidem deteſtabile omen auertat Iuppiter. quam abſurdum autem, qui praetor fieri non potuerit, eum petere conſulatum? niſi forte damnationem pro

praetura

praetura putat. Alter Caeſar Vopiſcus, ille homo ſummo ingenio, ſumma potentia, qui ex aedilitate conſulatum petit. ſoluatur legibus. quamquam leges eum non tenent. propter eximiam, credo dignitatem. at hic, me defendente, quinquies abſolutus eſt. ſexta palma urbana etiam in gladiatore difficilis. ſed haec iudicum culpa, non mea eſt. ego defendi fide optima: illi debuerunt clariſſimum, & praeſtantiſſimum ſenatorem in ciuitate retinere. qui tamen nunc nihil aliud agere uidetur, niſi ut intelligamus, illos iudices, quorum res iudicatas irritas fecimus, bene, & e rep. iudicauiſſe. neque hoc in hoc uno eſt. ſunt alij in eiuſdem caſtris, honeſte condemnati, turpiter reſtituti. quod horum conſilium, qui omnibus bonis hoſtes ſunt, niſi crudeliſſimum, putatis fore? Accedit Saxa neſcio quis, quem nobis Caeſar ex ultima Celtiberia tribunum pl. dedit, caſtrorum antea metator, nunc, ut ſperat, urbis: a qua cum ſit alienus, ſuo capiti, ſaluis nobis, ominetur. Cum hoc ueteranus Caſo: quo neminem ueterani peius oderunt. his, quaſi praeter dotem, quam in ciuilibus malis acceperant, agrum Campanum eſt largitus Antonius, ut haberent reliquorum nutriculas praediorum. quibus utinam contenti eſſent: ferremus: etſi tolerabile non erat: ſed quiduis patiendum fuit, ut hoc taeterrimum bellum nõ haberemus. Quid illa caſtrorum M. Antonij lumina, non ne ante oculos proponitis? primum duos collegas Antoniorum, & Dolabellae, Nuculam, & Lentonem, Italiae diuiſores lege ea, quam ſenatus per uim latam iudicauit: quorum alter commentatus eſt mimos, alter egit tragoediam. Quid dicam de Apulo Domitio? cuius bona modo proſcripta uidi: tanta procuratorum eſt negligentia. at hic nuper ſororis filio infudit uenenum, non dedit. ſed non poſſunt non prodige uiuere, qui noſtra bona ſperant, cum effundunt ſua. Vidi etiam P. Decij auctionem, clariſſimi uiri: qui, maiorum exempla perſequens, pro alieno ſe aere deuouit. emptor tamen in ea auctione inuentus eſt nemo. hominem ridiculum, qui ſe exire aere alieno putet poſſe, cum uendat aliena. Nam, quid ego de Trebellio dicam? quem ultae uidentur Furiae debitorum: uindicem enim tabularum nouarum nouam tabulam uidimus. Quid de Planco? quem praeſtantiſſimus ciuis Aquila Polentia expulit, & quidem crure fracto. quod utinam ante illi accidiſſet, ne huc redire potuiſſet. Lumen & decus illius exercitus paene praeterij, T. Annium Cimbrum, Lyſidici filium, Lyſidicum ipſum graeco uerbo, quoniam omnia iura diſſoluit: niſi forte iure germanum Cimber occidit. Cum hanc, & huius generis copiam tantam habeat Antonius, quod ſcelus omittet, cum Dolabella tantis ſe obſtrinxerit parricidijs, nequaquam pari latronum manu, & copia?

EXPLANATIO

EQVVLEVM, } genus tormenti, Chriſtianorum martyrum exemplo ſatis notum. FVIT *meus.* } uel quia gener, uel quia ſummo, etiam poſt Tulliae diuortium, amore coniunctus. in ep. ad Att. lib. XIV. O mirificum Dolabellam meum. iam enim dico meum: antea, crede mihi, ſubdubitabam. RE *certe noluit.* } qui enim praetor urbanus eſſe poteſt, cum ab urbe diſceſſerit? DAMNATIONEM } de ambitu, ex petitione praeturae, defendente Cicerone. ep. 3. lib. 2. ad Q. fr. PETIIT } hoc anno non petebat: (non enim, ut ſupra oſtendi, habebantur comitia) ſed anno ſequenti petiturum ſe profitebatur. SOLVATVR *legibus.* } ut, omiſſa praetura, petere conſulatum poſsit. LEGES *eum non tenent.* } Antonij enim exemplo leges omnes contemnit. PROPTER *eximiam, credo dignitatem.* } magna uero dignitas eius hominis, qui quinquies uocatus in iudicium ſit. SEXTA *palma urbana* } ſi ſextum accuſabitur, non facile abſoluetur. Vrbana: quia nunc abeſt: ſed in urbem ſi redierit, accuſabitur. ETIAM *in gladiatore* } ut gladiatores non ſemper uincunt, ſic Vopiſcus non ſemper abſoluetur. ILLI *debuerunt* } a contrario ſenſu: pro, minime debuerunt. QVI *tamen nunc nihil agere uidetur,* } ita ſe gerit, ut qui eum iudices olim lege Pompeia damnarunt, eos recte iudicauiſſe, nobis oſtendat. QVORVM *res iudicatas irritas fecimus,* } Caeſarem notat, qui damnatos lege Pompeia omnes, excepto Milone, reſtituit. id confirmatur ſequentibus uerbis: ſunt alij in ijsdem caſtris, honeſte condemnati, turpiter reſtituti. CASTRORVM *antea metator, nunc, ut ſperat, urbis.* } Phil. 14. Quam iam, peritus metator, & callidus, decempeda ſua Saxa diuiſerat. VT *haberent reliquorum nutriculas praediorum.* } ut agri Campani fertilitate alerent reliqua praedia, quae ciuilibus in malis acceperant. COLLEGAS } in ſeptemuiratu. Fuere enim ſeptemuiri, M. Antonius, L. Antonius, Dolabella, Nucula, Lento, Muſtela, Tiro. quod ex his orationibus perſpicuum fit. QVAM *ſenatus per uim latam iudicauit:* } Phil. 6. Septemuirum acta ſuſtulimus. iacent beneficia Nuculae: friget patronus Antonius. P. DECII } Phil. 13. MAIORVM } qui ſe pro rep. deuouerant. nota hiſtoria. ALIENA. } quae de Pompeianorum bonis, uendente Caeſare, ab haſta emerat. VLTAE } quia tribunus pl. debitorum cauſſam oppugnauerat, cum ferenti legem de tabulis nouis Dolabellae reſiſteret. Phil. 6. VINDICEM } proſcripta Trebellj bona uidimus. ea tabula ulciſci uidetur tabulas nouas, quibus aduerſatus erat. tabulam enim poſuit, qui tabulas nouas oppugnauerat. DE *Planco?* } T. Planco Burſa. Phil. 6. AQVILA } Pontius Aquila, unus ex percuſſoribus Caeſaris, qui perijt in Mutinenſi proelio: ut in Aſinij epiſtola, lib. 10. CRVRE *fracto.* } Phil. 13. NE *huc redire potuiſſet.* } cum eſt a Caeſare reſtitutus. GRAECO *uerbo,* } abundare hoc arbitror.

ORATIO

QVAPROPTER, *ut inuitus ſaepe diſſenſi a Q. Fuſio, ita ſum eius ſententiae libenter aſſenſus. ex quo iudicare debetis, me non cum homine ſolere, ſed cum cauſſa diſſidere. itaque non aſſentior ſolum, ſed*

lum, ſed etiam gratias ago Q. Fufio. dixit enim ſeueram, grauem, rep. dignam ſententiam: iudicauit hoſtem Dolabellam: bona cenſuit publice poſſidenda. quo cum addi nihil poſſet (quid enim atrocius potuit, quid ſeuerius decernere?) dixit tamen, ſi quis eorum, qui poſt ſe rogati eſſent, grauiorem ſententiam dixiſſet, in eam ſe iturum. quam ſeueritatem quis poteſt non laudare? Nunc, quoniam hoſtis eſt iudicatus Dolabella, bello eſt perſequendus. neque enim quieſcit: habet legionem: habet fugitiuos: habet ſceleratam impiorum manum: eſt ipſe confidens, impotens, gladiatorio generi mortis addictus. Quamobrem, quoniam cum Dolabella, heſterno die hoſte decreto, bellum gerendum eſt; imperator eſt deligendus. duae dictae ſunt ſententiae: quarum neutram probo; alteram, quia ſemper, niſi cum eſt neceſſe, periculoſam arbitror; alteram, quia alienam his temporibus exiſtimo. nam extraordinarium imperium populare, atque uentoſum eſt, minime ueſtrae grauitatis, minime huius ordinis. bello Antiochino magno, & graui, cum L. Scipioni prouincia Aſia obueniſſet; parumq. in eo putaretur eſſe animi, parum roboris; ſenatusq. ad collegam eius C. Laelium, huius ſapientis patrem, negotium deferret: ſurrexit P. Africanus, frater maior L. Scipionis; & illam ignominiam familiae deprecatus eſt; dixitque, & in fratre ſuo ſummam uirtutem eſſe, ſummumq. conſilium, neque ſe ei legatum, id aetatis, ijsq. rebus geſtis, defuturum. quod cum ab eo eſſet dictum, nihil eſt de Scipionis prouincia commutatum, nec plus extraordinarium imperium ad id bellum quaeſitum, quam duobus antea maximis Punicis bellis, quae a conſulibus, aut a dictatoribus geſta, & confecta ſunt; aut quam Pyrrhi, quam Philippi, quam poſt Achaico bello, quam Punico tertio: ad quod populus R. ita ſibi ipſe delegit idoneum ducem P. Scipionem, ut eum tamen bellum gerere conſulem uellet. Cum Ariſtonico bellum gerendum fuit L. Valerio, P. Licinio coſ. rogatus populus, quem id bellum gerere placeret: Craſſus, conſul, pontifex maximus, Flacco collegae flamini Martiali, multam dixit, ſi a ſacris diſceſſiſſet. quam multam populus remiſit, pontifici tamen flaminem parere iuſſit. ſed ne tum quidem populus R. ad priuatum detulit bellum. quamquam erat Africanus, qui anno ante de Numantinis triumpharat: qui cum longe omnes belli gloria, & uirtute ſuperaret, duas tamen tribus ſolas tulit. ita populus R. conſuli potius Craſſo, quam priuato Africano, bellum gerendum dedit. De Cn. Pompeij imperijs, ſummi uiri, atque omnium principis, tribuni pl. turbulenti tulerunt. nam Sertorianum bellum a ſenatu priuato datum eſt, quia cõſules recuſabant; cum L. Philippus pro conſulibus ſe eum mittere dixit, non pro conſule. Quae igitur haec comitia? aut quam ambitionem conſtantiſſimus & grauiſſimus ciuis L. Caeſar in ſenatum introduxit? clariſſimo uiro, atque innocentiſſimo decreuit imperium, priuato tamen, in quo maximum nobis onus impoſuit. aſſenſus ero: ambitionem induxero in curiam. negaro: uidebo ſuffragio meo, tamquam comitijs, honorem homini amiciſſimo denegauiſſe. quod ſi comitia placet in ſenatu haberi, petamus, ambiamus, tabella modo detur nobis, ſicut populo data eſt. cur comitijs Caeſar? ut aut praeſtantiſſimus uir, ſi tibi non ſit aſſenſum, repulſam tuliſſe uideatur; aut unuſquiſque noſtrũ praeteritus, ſi, cum pari dignitate ſimus, eodem honore digni non putemur. At enim (nam id exaudio) C. Caeſari adoleſcentulo imperium extraordinarium mea ſententia dedi. ille enim mihi praeſidium extraordinarinm dederat. cum dico, mihi, ſenatui dico, populoq. R. a quo reſp. praeſidium ne cogitatum quidem tantum haberet, ut ſine eo ſalua eſſe non poſſet; huic extraordinarium imperium non darem? aut exercitus adimendus, aut imperium dandum fuit. quae eſt enim ratio? aut qui poteſt fieri, ut ſine imperio teneatur exercitus? non igitur, quod ereptum non eſt, id exiſtimandũ eſt datum. eripuiſſetis C. Caeſari, P. C. imperium, niſi dediſſetis. milites ueterani, qui illius auctoritatem, imperium, nomen ſecuti pro rep. arma ceperant, uolebant ſibi ab illo imperari: legio Martia, & Quarta ita ſe contulerat ad auctoritatem ſenatus, populiq. R. dignitatem, ut depoſcerent imperatorem, & ducem C. Caeſarem. imperium C. Caeſari belli neceſſitas, faſces ſenatus dedit. otioſo uero, nihil agenti, priuato, obſecro te, L. Caeſar, (cum peritiſſimo homine mihi res eſt) quando imperium ſenatus dedit?

EXPLANATIO

GLADIATORIO *generi mortis addictus.*} caede delectatur, ad eam, ſicuti gladiatores, uidetur eſſe natus. ALTERAM,} L. Caeſaris, qui bellum contra Dolabellam extra ordinem P. Seruilio, lege ad populum lata, mandandũ eſſe cenſuit. infra. ALIENAM *his temporibus*} ut conſules, Dolabellae perſequendi cauſſa, Aſiam, & Syriam ſortiantur. HVIVS *ſapientis*} duo C. Laelij fuere, pater, & filius; pater Africani maioris amicitia clarus; filius, minoris, cui, ſapienti cognomen fuit: ut in libro de Amicitia. PHILIPPI,} Macedoniae regis, quem T. Flamininus deuicit. FLACCO} L. Valerio Flacco. PRO *conſulibus*} eadem res in ſuaſione legis Maniliae narratur. ut alia mittam exempla. HAEC *comitia*} quibus ferri ad populum de bello contra Dolabellam extra ordinem mandando, L. Caeſari placet. CLARISSIMO *uiro*,} P. Seruilio, conſulari, Iſaurici filio. ASSENSVS *ero*,} eleganter, pro, ſi aſſenſus ero: & quod ſequitur Negaro, pro, ſi negaro. multo enim uenuſtius omittitur, quam additur particula, Si. eadem figura Phil. 13. Receſſeris: undique omnes inſequentur. manſeris: haerebis. Et in Verrem lib. v. Cognoſceret hominem: aliquid de ſummo ſupplicio remitteres. ignoraret: tum, ſi tibi ita uideretur, hoc iuris in omnes conſtitueres, ut, qui neque tibi notus eſſet, neque cognitorem locupletem daret, quamuis ciuis Romanus eſſet, in crucem tolleret. Et apud Terentium in Heaut. Vel me monere, uel percunctari puta: ,, Rectum eſt, ego ut faciam: non eſt, te ut deterream. AMBITIONEM *induxero in curiam.*} alij enim uiri conſulares idem petent. Hoc explanatur ijs uerbis, Ne unuſquiſque noſtrum praeteritus eſſe uideatur. QVOD *ſi comitia placet in ſenatu haberi*;} ſi placet, contra Dolabellam a ſenatu bellum decerni. CVR *comitijs Caeſar?*} cur comitijs hoc agendum putas? alterutrum enim ſequetur, ut aut Seruilius repulſam tuliſſe, aut nos, ei dignitate pares, praeteriti eſſe uideamur.

ORATIO

SED de hoc quidem hactenus; ne refragari homini amiciſſimo, ac de me optime merito uidear: etſi quis poteſt refragari non modo non petenti, uerum etiam recuſanti? Illa uero, P. C. aliena conſulum dignitate, aliena temporum grauitate ſententia eſt, ut conſules, Dolabellae perſequendi cauſſa, Aſiam, & Syriam ſortiantur. dicam, cur inutile reip. ſed prius, quam turpe conſulibus ſit, uidete. Cum conſul deſignatus obſideatur; cum in eo liberando ſalus ſit poſita reip. cum a populo R. peſtiferi ciues, parricidaeq. deſciuerint; cumq. id bellum geramus, quo bello de dignitate, de libertate, de uita decernamus; &, ſi in poteſtatem quis Antonij uenerit, propoſita ſint tormenta, atque cruciatus, cumq. harum rerum omnium decertatio conſulibus optimis, & fortiſſimis commiſſa, & commendata ſit: Aſiae, & Syriae mentio fiet? ut aut ſuſpicioni crimen, aut inuidiae materiam dediſſe uideamur. At uero ita decernunt, ut liberato Bruto. id enim reſtabat, ut, relicto, deſerto, prodito. ego uero mentionem omnino prouinciarum factam dico alieniſſimo tempore. quamuis enim intentus animus tuus ſit, C. Panſa, ſicut eſt, ad uirum fortiſſimum, & omnium clariſſimum liberandum: tamen rerum natura cogit te neceſſario referre animum aliquando ad Dolabellam perſequendum, & partem aliquam in Aſiam, & Syriam deriuare curae, & cogitationis tuae. ſi autem fieri poſſet, uel plures te animos habere uellem, quos omnes ad Mutinam intenderes. quod quoniam fieri non poteſt, iſtoc animo, quem habes praeſtantiſſimum, atque optimum, nihil uolumus niſi de Bruto cogitare. facis tu id quidem, & eo maxime incumbis: duas tamen res, magnas praeſertim, non modo agere uno tempore, ſed ne cogitando quidem explicare quiſquam poteſt. incitare, & inflammare tuum iſtuc praeſtantiſſimum ſtudium, non ad aliam ulla ex parte curam transferre debemus. Adde iſtuc ſermones hominum, adde ſuſpiciones, adde inuidiam: imitare me, quem tu ſemper laudaſti, qui inſtructam, ornatamq. a ſenatu prouinciam depoſui, ut incendium patriae, omiſſa omni cogitatione, reſtinguerem. Nemo erit, praeter unum me, quicum profecto, ſi quid intereſſe putaſſes tua, pro ſumma familiaritate noſtra communicauiſſes, qui credat te inuito prouinciam tibi eſſe decretam. hanc, quaeſo, pro tua ſingulari ſapientia reprime famam; atque effice, ne id, quod non curas, cupere uideare, quod quidem eo uehementius tibi laborandum eſt, quia in eandem cadere ſuſpicionem collega, uir clariſſimus, non poteſt: nihil horum ſcit: nihil ſuſpicatur: bellum gerit: in acie ſtat: de ſanguine, & de ſpiritu decertat: ante prouinciam ſibi decretam audiet, quam potuerit tempus ei rei datum ſuſpicari. uereor, ne exercitus quoque noſtri, qui non delectus neceſſitate, ſed uoluntarijs ſtudijs ſe ad remp. contulerunt, tardentur animis, ſi quidquam aliud nobis, niſi de inſtanti bello, cogitatum putabunt. Quod ſi prouinciae conſulibus expetendae uidentur, ſicut ſaepe multis clariſſimis uiris expetitae ſunt: reddite prius nobis Brutum, lumen, & decus ciuitatis; qui ita conſeruandus eſt, ut id ſignum, quod de caelo delapſum Veſtae cuſtodijs continetur; quo ſaluo, ſalui ſumus futuri. tunc in caelum uos, ſi fieri poterit, humeris noſtris tollemus: prouincias certe digniſſimas uobis deligemus. nunc, quod agitur, agamus: agitur autem liberi ne uiuamus, an mortem obeamus; quae certe ſeruituti anteponenda eſt. Quid ſi etiam affert tarditatem iſta ſententia ad Dolabellã perſequendum? quando enim ueniet conſul? an id exſpectamus, quo ne ueſtigium quidem Aſiae ciuitatum, atque urbium relinquatur? At mittent aliquem de ſuo numero. Valde mihi probari poteſt, qui paullo ante clariſſimo uiro priuato imperium extra ordinem non dedi. At hominem dignum mittent. num P. Seruilio digniorem? at eum quidem ciuitas non habet. quod ergo ipſe nemini putat dandum ne a ſenatu quidem, id ego unius iudicio delatum comprobem? expedito nobis homine, & parato, P. C. opus eſt, & eo, qui imperium legitimum habeat, qui praeterea auctoritatem, nomen, exercitum, perſpectum animum in rep. liberanda. quis igitur is eſt? aut M. Brutus, aut C. Caſſius, aut uterque. decernerem plane, ſicut multa, conſulem alterum, ambos ue, ni Brutum colligaſſemus in Graecia, & eius auxiliũ ad Italiam uergere, quam ad Aſiam, maluiſſemus; non ut eo ex acie reſpectum haberemus, ſed ut ipſa acies ſubſidium haberet etiam tranſmarinum. Praeterea, P. C. M. Brutum retinet etiam nunc C. Antonius: qui tenet Apolloniam, magnam urbem & grauem; tenet, opinor, Byllidem; tenet Amantiam; inſtat Epiro; urget Illyricum; habet aliquot cohortes, habet equitatum. hinc ſi Brutus erit tranſductus ad aliud bellum; Graeciam certe amiſerimus. eſt autem etiam de Brundiſio, atque illa ora Italiae prouidendum. quamquam miror tamdiu morari Antonium. ſolet enim accipere ipſe manicas, nec diutius obſidionis metum ſuſtinere. quod ſi confecerit Brutus, & intellexerit, plus ſe reip. profuturum, ſi Dolabellam perſequatur, quam ſi in Graecia maneat: aget ipſe per ſeſe. ut adhuc quoque fecit; neque in tot incendijs, quibus confeſtim ſuccurrendum eſt, exſpectabit ſenatum. nam & Brutus, & Caſſius multis iam in rebus ipſe ſibi ſenatus fuit. neceſſe eſt enim, in tanta conuerſione, & perturbatione omnium rerum, temporibus potius parere, quam moribus. nec enim nunc primum aut Brutus, aut Caſſius ſalutem, libertatemq. patriae, legem ſanctiſſimam, & morem optimum iudicauit. itaque, ſi ad nos nihil referretur de Dolabella perſequendo, tamen ego pro decreto putarem, cum eſſent tales uirtute, auctoritate, nobilitate ſummi uiri, quorum alterius iam notus nobis eſt exercitus, alterius auditus. non igitur Brutus exſpectauit decreta noſtra, cum ſtudia noſſet. neque enim eſt in prouinciam ſuam Cretam profectus, in Macedoniam alienam aduolauit: omnia ſua putauit, quae uos ueſtra eſſe uelletis: legiones conſcripſit nouas, excepit ueteres: equitatum ad ſe abduxit Dolabellae; atque eum, nondum tanto parricidio oblitum, hoſtem ſua ſententia iudicauit. nam, ni ita eſſet, quo iure equitatum a conſule abduceret?

EXPLA-

EXPLANATIO

DECERTATIO } aſsidua deliberatio. nam a decerno fit decerto. SVSPICIONI *crimen*, } ſi conſules, omiſſa D. Bruti liberandi cura, in Aſiam & Syriam proficiſcentur, non iam ſuſpicio, quae nunc eſt, de eorum animo erga Decimum, ſed crimen uidebitur: quaſi contra Dolabellam iuerint, quia Decimo, propter Caeſaris necem irati, opem ferre noluerint. INVIDIAE *materiam* } cauſſam ijs inuidendi. infra: Adde Sermones hominum. adde ſuſpiciones, adde inuidiam. VT *liberato Bruto*. } bellum Dolabellae inferant. PROVINCIAM *depoſui*, } conſul prouinciam Galliam in concione depoſuit, ut Catilinae coniurationem opprimeret. in Piſonem, & ep. 2. lib. v. fam. BRVTVM } Decimum, qui obſidebatur Mutinae. MITTENT } conſules, ALIQVEM *de ſuo numero*. } aliquem conſularem. NON *habet*. } Seruilio digniorem. IPSE } Seruilius: qui munus illud recuſauerat, dixeratq. nemini dandum, ne a ſenatu quidem. ſupra: Quis poteſt refragari non modo non petenti, uerũ etiam recuſanti? VNIVS *iudicio* } conſulis. refertur enim ad illud: At mittent aliquem de ſuo numero. SICVT *multa*, } cum Ferrario libenter legerem, ſicut multi conſulem alterum, amboſue. multi enim ſic de conſulibus decernebant, nec aliter Cicero ipſe in hac Phil. & 5. 8. 14. COLLIGASSEMVS *in Graecia*, } S.C. ut Phil. 10. NON *ut ex ea acie reſpectum haberemus*, } non ut, propter exercitum Bruti, propinquum Italiae, remoueremus animos a Mutina, & in aliam partem reſpiceremus; ſed ut exercitibus, quos habemus in Italia, paratum etiam eſſet ſubſidium tranſmarinum. TENET *Apolloniam*, } urbem Epiri: quam relinquere coactus, quod Apolloniatas Bruto fauere intelligeret, Buthrotum ſe contulit: nec multo poſt a Ciceronis filio pugna uictus eſt. Plutarchus in Bruto. BYLLIDEM } Byllidem in Illyrico, Amantiam in Macedonia. ALIQVOT *cohortes*, } ſeptem, ut Phil. 10. Hic Cicero numerum non ponit, quia uires auget Antonij, ut oſtendat neceſſe eſſe Brutum in Graecia morari, non in Syriam mitti. quod ſi ſeptem cohortes nominaſſet, exiguitas illa copiarum non eſſe timendum ab Antonio ſignificaſſet: ideoq. Brutum in Syriam mitti poſſe. ATQVE *illa ora Italiae* } propterea Phil. 10. cenſuit, ut M. Brutus cum ſuis copijs quamproxime Italiam eſſet. TAMDIV *morari* } in Graecia, nec traijcere in Italiam. itaque de Brundiſio, deq. illa Italiae ora, ne ab illo opprimatur, prouidendum. MANICAS } quibus brachia muniuntur. OBSIDIONIS *metum* } uere: nam obſidionem Apolloniae non ſuſtinuit, & Buthrotum ſe contulit. CONFECERIT } Antonium deuicerit, ut ab eo minime timendum ſit. IAM *notus* } Bruti, quia prope Italiam. AVDITVS. } quia longe diſtat. iam enim erat Caſsius in Syria. ALIENAM } Q. Hortenſij, ut copias cogeret. non enim, Alienam, interpretor, C. Antonij, ex illa ſortitione, quae facta eſt, M. Antonio conſule: (Phil. 3.) nam ei poſtea S.C. eſt adempta. quod Phil. 10. oſtenditur ijs uerbis: Qui iam aut captus eſt, quod dij dent: aut certe, homo uerecundus, in Macedoniam non accedit, ne contra S.C. feciſſe uideatur. Sortitio igitur illa irrita fuit, cum S.C. a M. Antonio facta ſenatus falſa iudicauerit, legesq. ſtatuerit per uim, & contra auſpicia latas, nec ijs populum teneri. Phil. 12. EQVITATVM *ad ſe abduxit Dolabellae*; } Lentulus ad Ciceronem ſcripſit, ſe abduxiſſe equitatum Dolabellae, eumq. Caſsio, non Bruto, tradidiſſe, lib. XII. fam. PARICIDIO } Trebonij nece.

ORATIO

QVID C. Caſſius, pari magnitudine animi & conſilij praeditus, non ne eo ex Italia conſilio profectus eſt, ut prohiberet Syria Dolabellam? qua lege? quo iure? eo, quod Iuppiter ipſe ſanxit; ut omnia, quae reip. ſalutaria eſſent, legitima, & iuſta haberentur. eſt enim Lex nihil aliud, niſi recta, & a numine deorum tracta ratio, imperans honeſta, prohibens contraria. huic igitur legi paruit Caſſius, cum eſt in Syriam profectus, alienam prouinciam, ſi homines legibus ſcriptis uterentur; his uero oppreſſis, ſuam, lege naturae. ſed, ut ea ueſtra quoque auctoritate firmetur, cenſeo: Cum P. Dolabella, quiq. eius crudeliſſimi, & taeterrimi facinoris miniſtri, ſocij, adiutores fuerunt, hoſtes populi R. a ſenatu iudicati ſint; cumq. ſenatus P. Dolabellam bello perſequendum cenſuerit; ut is, qui omnia deorum, hominumq. iura nouo, inaudito, inexpiabili ſcelere polluerit, nefarioq. patriae ſe parricidio obſtrinxerit, poenas dijs hominibusq. meritas, debitasq. perſoluat; ſenatui placere, C. Caſſium proconſulem prouinciam Syriam obtinere, uti qui eam optimo iure prouinciam obtinuerit, cumq. a Q. Martio Criſpo proconſule, L. Statio Murco proconſule, A. Allieno legato exercitus accipere, eosq. ei tranſdere, cumq. his copijs, & ſi quas praeterea parauerit, bello P. Dolabellam terra mariq. perſequi: eius belli gerendi cauſſa, quibus ei uideatur, naues, nautas, pecuniam, ceteraque, quae ad id bellum gerendum pertineant: ut imperandi in Syria, Aſia, Bithynia, Ponto ius poteſtatemq. habeat: utque, quamcumque in prouinciam, eius belli gerendi cauſſa, aduenerit, ibi maius imperium C. Caſſii proconſulis ſit, quam eius erit, qui eam prouinciam tum obtinebit, cum C. Caſſius proconſul in eam prouinciam uenerit: regem Deiotarum patrem, & regem Deiotarum filium, ſi, ut multis bellis ſaepenumero imperium populi R. iuuerint, item C. Caſſium proconſulem copijs ſuis, opibusq. iuuiſſent, ſenatui, populoq. R. gratum eſſe facturos: itemq. ſi ceteri reges, tetrarchae, dynaſtaeq. feciſſent, ſenatum, populumq. R. eorum officij non immemorem futurum: utiq. C. Panſa, A. Hirtius conſules, alter, ambo ue, ſi eis uideretur, rep. recuperata, de prouincijs conſularibus, praetorijs ad hunc ordinem primo quoque tempore ferant. interea prouinciae ab his, quibus obtinentur, obtineantur, quoad cuique ex S. C. ſucceſſum ſit.

EXPLANATIO

AL. TENAM *prouinciam, ſi homines ſcriptis legibus uterentur,* } ſignificat, a M. Antonio conſule, aut ab aliquo tribuno pl. latam eſſe legem de Syria Dolabellae tradenda. quo tempore ſimul eſſe latum exiſtimo, ut citeriorem Galliam Antonius adminiſtraret. IVDICATI *ſint;* } audita morte Trebonij. CRISPO } Appianus lib. IV. LEGATO } Dolabellae: ut infra. Quattuor autem legatos habuit Dolabella, hunc Allienum, M. Octauium, de quo ſupra, Sex. Marium, C. Titium, de quibus in ep. Lentuli, lib. XII. EXERCITVS *accipere,* } accepit, & ab Allieno quidem quattuor legiones, ex Aegypto eductas. uide epiſtolam Caſsij lib. XII.

ORATIO

HOc. S. C. ardentem inflammabitis, & armatum armabitis Caſſium. nec enim animum eius poteſtis ignorare, nec copias. animus is eſt, quem uidetis; copiae, quas audiſtis; fortis, & conſtantis uiri, qui ne uiuo quidem Trebonio Dolabellae latrocinium in Syriam penetrare ſiuiſſet. Allienus, familiaris & neceſſarius meus, poſt interitum Trebonij profectus, ne dici quidem ſe legatum Dolabellae uolet. Eſt Q. Caecilij Baſſi, priuati illius quidem, ſed fortis, & praeclari uiri, robuſtus, & uictor exercitus: Deiotari regis, & patris, & filij, & magnus, & noſtro more inſtructus exercitus: ſumma in filio ſpes, ſumma ingenij indoles, ſumma uirtus. quid de patre dicam? cuius beneuolentia in populum R. eſt ipſius aequalis aetati: qui non ſolum ſocius imperatorum noſtrorum fuit in bellis, uerum etiam dux copiarum ſuarum. quae de illo uiro Sulla, quae Murena, quae Seruilius, quae Lucullus; quam ornate, quam honorifice, quam grauiter ſaepe in ſenatu praedicauerunt? quid de Cn. Pompeio loquar? qui unum Deiotarum in toto orbe terrarum ex animo amicum, uereq. beneuolum, unum fidelem populo R. iudicauit. fuimus imperatores ego, & M. Bibulus in propinquis, finitimisq. prouincijs: ab eodem rege adiuti ſumus, & equitatu, & pedeſtribus copijs. ſecutum eſt hoc acerbiſſimum, & calamitoſiſſimum ciuile bellum: in quo quid faciendum Deiotaro? quid omnino rectius fuerit, dicere non eſt neceſſe, praeſertim cum contra, ac Deiotarus ſenſit, uictoria belli iudicarit. quo in bello ſi fuit error, cōmunis ei fuit cum ſenatu; ſin recta ſententia, ne uicta quidē cauſſa uituperanda eſt. Ad has copias accedent alij reges, etiā delectus accedent. neque uero claſſes deerūt: tanti Tyrij Caſſium faciunt; tantū eius in Syria nomen, atque Phoenice eſt. paratum habet imperatorē C. Caſſium, P. C. reſp. contra Dolabellam, nec paratum ſolum, ſed peritum, atque fortem. magnas ille res geſſit ante Bibuli, ſummi uiri, aduentum, cum Parthorum nobiliſſimos duces, maximasq. copias fudit, Syriamq. immani Parthorum impetu liberauit. maximam eius & ſingularem laudem praetermitto. cuius enim praedicatio nondum omnibus grata eſt, hanc memoriae potius, quam uocis, teſtimonio conſeruemus.

EXPLANATIO

QVEM *uidetis;* } qui, nullis inſtructus copijs, eo tamen ex Italia profectus conſilio ſit ut prohiberet Syria Dolabellam. ſupra: Quid C. Caſsius pari magnitudine animi, & conſilij praeditus, non ne eo ex Italia conſilio profectus eſt, ut prohiberet Syria Dolabellam? Ferrarius malebat, Vidiſtis: ut referretur ad idus Mart. mihi, uidetis, non diſplicet: ut de re praeſenti dicatur. in quo moueor etiam conſenſu omnium ueterum librorum. PRIVATI *illius quidem,* } de Baſſo copioſe Appianus lib. IV. VICTOR *exercitus:* } quia repulerat legiones Murci. Appianus. Caſsius autem ad Ciceronem ita ſcripſit. Murci, & Criſpi imperatorum dignitatem, quantum eſt in te, tuere. nam Baſſus miſere mihi noluit legionem tradere. quod niſi milites, inuito eo, legatos ad me miſiſſent; clauſam Apameam tenuiſſet, quoad ui eſſet expugnata. NOSTRO *more* } armatura Romana. ep. I. lib. VI. ad Att. Deiotarus habet cohortes quadrigenarias, noſtra armatura, triginta. SVLLA, *Murena, Seruilius, Lucullus,* } de Mithridate Sulla, Murena, Lucullus, de Iſauris, unde cognomen accepit, Seruilius triumphauit. omnes Deiotari copijs uſi ſunt. MAGNAS *ille res geſſit* } M. Craſsi quaeſtor in Syria: quo interfecto, Parthos in Syriam irruentes fudit. in ep. ad Coelium. Caſsius noſter feliciter ab Antiochia hoſtem reiecerat. SINGVLAREM *laudem* } in Caeſare occidendo.

ORATIO

ANIMADVERTI, P. C. dici iam a quibuſdam, exornari etiam nimium a me Brutum, nimium Caſſium ornari; Caſſio uero ſententia mea dominatum, & principatum dari. Quos ego orno? nempe eos, qui ipſi ſunt ornamenta reip. quid D. Brutum? non ne omnibus ſententijs ſemper ornaui? num igitur reprehenditis? an Antonios potius ornarem, non modo ſuarum familiarum, ſed Romani nominis probra, atque dedecora? an Cenſorinum ornem, in bello hoſtem, in pace ſectorem? an cetera ex eodem latrocinio naufragia colligam? ego uero iſtos, otij, concordiae, legum, iudiciorum, libertatis inimicos tantum abeſt, ut ornem, ut effici non poſſit, quin

eos

eos tam oderim, quam remp. diligo. uide, inquit, ne ueteranos offendas. hoc enim uel maxime exaudio. Ego uero ueteranos tueri debeo; ſed hos, quibus ſanitas eſt, certe timere non debeo; eos uero ueteranos, qui pro rep. arma ceperunt, ſecutiq. ſunt C. Caeſarem auctoritate beneficiorum paternorum, hodieq. remp. defendunt cum magno periculo, non tueri ſolum, ſed etiam augere commodis debeo. qui autem quieſcunt, ut VI, & IIX. legio, in magna gloria, & laude ponendos puto. comites uero Antonij, qui, poſtquam beneficia Caeſaris comederunt, conſulem deſignatum obſident, huic urbi ferro, igniq. minitantur, Saxae ſe, & Cafoni transdiderunt, ad facinus praedamq. natis, num quis eſt, qui tuendos putet? ergo aut boni ſunt, quos etiam ornare, aut quieti, quos conſeruare debemus; aut impij, quorum contra furorem & bellum, & iuſta arma cepimus. quorum igitur ueteranorum animos ne offendamus, ueremur? eorum ne, qui D. Brutum obſidione cupiunt liberare? quibus cum Bruti ſalus cara ſit, qui poſſunt Caſſii nomen odiſſe? an eorũ, qui utriſque armis uacant? non uereor, ne acerbus ciuis quiſquam iſtorum ſit, qui otio delectantur. tertio uero generi non militum ueteranorum, ſed importuniſſimorũ hoſtium cupio quam acerbiſſimum dolorem inurere. Quamquam, P. C. quouſque dicemus ſententias, ueteranorum arbitratu? quod eorum tantum faſtidium eſt, quae tanta arrogantia, ut ad arbitrium illorum, imperatores etiam deligamus? ego autem (dicendum eſt enim, P. C. quod ſentio) non tam ueteranos intuendos nobis arbitror, quam quid tyrones milites, flos Italiae, quid nouae legiones, ad liberandam patriam paratiſſimae, quid cuncta Italia de ueſtra grauitate ſentiat. nihil enim ſemper floret: aetas ſuccedit aetati. diu legiones Caeſaris uiguerunt, nunc uigent Panſae, uigent Hirtij, uigent Caeſaris filij, uigent Planci: uincunt numero, uincunt aetatibus: nimirum etiam auctoritate uincunt: id enim bellum gerunt, quod ab omnibus gentibus comprobatur. itaque his promiſſa ſunt praemia, illis perſoluta. fruantur his illi: perſoluantur his, quae ſpopondimus. id enim deos immortales ſpero aequiſſimum iudicare. Quae cum ita ſint; eam, quam dixi, ſententiam uobis, P. C. cenſeo comprobandam.

EXPLANATIO

POSTQVAM *beneficia Caeſaris tomederunt,* } ad egeſtatem nequitia luxuq. redacti, nouas res quaerunt, ut iterum famen explere poſsint. Qui uero Caeſaris beneficia conſeruarunt, ij cum rep. conſentiunt. Phil. 13. Huc accedunt Alaudae, ceteriq. ueterani, qui, ſuis rebus exhauſtis, beneficijs Caeſaris deuoratis, noſtras fortunas concupiuerunt. Et Phil. 14. Quae conſtituta ex ueteranis, docuit illo proelio, militibus ijs, qui Caeſaris beneficia ſeruaſſent, ſenatus, populiq. Romani carum nomen eſſe. In ep. ad D. Brutum, lib. XI. Segulium negligamus, qui res nouas quaerit: non quo ueterem comederit: nullam enim habuit: ſed hanc ipſam recentem nouam deuorauit. SAXAE *ſe, & Cafoni tradiderunt,* } Phil. 10. Sollicitant homines imperitos Saxae, Cafones. ILLIS } qui cum Caeſare patre militarunt.

IN . DVODECIMAM
M . TVLLII . CICERONIS
PHILIPPICAM
PAVLLI . MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

RETVLERAT *Panſa conſul de legatis iterum ad Antonium de pace mittendis: legati decreti erant P. Seruilius, & ipſe Cicero. Legationem non modo ſuperuacaneam eſſe, cum ab Antonio pacem ſperare non liceat, ſed inutilem etiam, ac turpem, multis argumentis Cicero docet: quod ſi rurſus agendum de pace cum Antonio ſit, minime tamen omnium ſe legatum deligi oportere: nec tamen in ea re uitae ſuae maiorem, quam reip. quam ſemper defenderit, rationem habere uelle.*

IN. M. ANTONIVM PHILIPPICARVM

LIBER DVODECIMVS

ORATIO LIV

ETSI minime decere uidetur, P. C. falli, decipi, errare eum, cui uos maximis ſaepe de rebus aſſentiamini: conſolor me tamen, quoniam uobiſcum pariter, & una cum ſapientiſſimo conſule erraui. nam, cum duo conſulares ſpem honeſtae pacis nobis attuliſſent; quod erant familiares M. Antonij, quod domeſtici, noſſe aliquod eius uulnus, quod nobis ignotum eſſet, uidebantur. apud alterum uxor, liberi: alter quotidie litteras mittere, accipere, aperte fauere Antonio. hi ſubito hortari ad pacem, quod iamdiu non feciſſent, non ſine cauſſa uidebantur. acceſſit conſul hortator: qui conſul? ſi prudentiam quaerimus, qui minime falli poſſet; ſi uirtutem, qui nullam pacem probaret, niſi Antonio cedente, atque uicto; ſi magnitudinem animi, qui praferret mortem ſeruituti. uos autem, P. C. non tam immemores ueſtrorum grauiſſimorum decretorum uidebamini, quam, ſpe allata deditionis, quam amici pacem appellarent, de imponendis, non de accipiendis legibus cogitare. auxerat autem meam quidem ſpem, credo item ueſtram, quod domum Antonij afflictam maeſtitia audiebam, lamentari uxorem. hic etiam fautores Antonij, quorum in uultu habitant oculi mei, triſtiores uidebam. quod ſi non ita eſt; cur a Piſone, & a Caleno potiſſimum, cur hoc tempore, cur tam improuiſo, cur tam repente pacis eſt facta mentio? negat Piſo ſcire ſe, negat audiſſe quidquam: negat Calenus, rem ullam nouam allatam eſſe: atque id nunc negant, poſtea quam nos pacificatoria legatione implicatos putant. quid ergo opus eſt nouo conſilio, ſi in re nihil omnino noui eſt? decepti, decepti, inquam, ſumus, P. C. Antonij eſt acta cauſſa ab amicis eius, non publica. quod uidebam equidem, ſed quaſi per caliginem praeſtinxerat aciem animi D. Bruti ſalus. quod ſi in bello dari uicarij ſolerent; libenter me, ut D. Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. atque hac uoce Q. Fufii capti ſumus: Ne ſi a Mutina quidem receſſerit, audiemus Antonium? ne ſi in ſenatus quidem poteſtate futurum ſe dixerit? durum uidebatur: itaque fracti ſumus, ceſſimus. recedit igitur a Mutina? neſcio. paret ſenatui? credo, inquit Calenus; ſed ita, ut teneat dignitatem. Valde uobis hercule laborandum eſt, P. C. ut ueſtram dignitatem amittatis, quae maxima eſt; Antonij, quae neque eſt ulla, neque eſſe poteſt, retineatis; ut eam per uos recuperet, quam per ſe perdidit. ſi iacens id nobiſcum ageret, audirem fortaſſe: (quamquam: ſed hoc malo dicere, audirem) ſtanti reſiſtendum eſt, aut concedenda una cum dignitate libertas. at non eſt integrum: conſtituta legatio eſt. quid autem integrum non eſt ſapienti, quod reſtitui poteſt? cuiuſuis hominis eſt errare: nullius, niſi inſipientis, in errore perſeuerare. poſteriores enim cogitationes (ut aiunt) ſapientiores ſolent eſſe. diſcuſſa eſt illa caligo, quam paullo ante dixi: diluxit, patet, uidemus omnia, neque per nos ſolum, ſed admonemur a noſtris. attendiſtis paullo ante, praeſtantiſſimi uiri quae eſſet oratio. maeſtam, inquit, domum offendi, coniugem, liberos. admirabantur boni uiri, accuſabant amici, quod ſpe pacis legationem ſuſcepiſſem. nec mirum, P. Seruili: tuis enim ueriſſimis, grauiſſimisq. ſententijs, omni eſt, non dico dignitate, ſed etiam ſpe ſalutis ſpoliatus Antonius. ad eum te ire legatum, quis non miraretur? de me experior: cuius idem conſilium, quod tuum, ſentio quam reprehendatur. nos reprehendimur ſoli? quid? uir fortiſſimus Panſa ſine cauſſa tam accurate paullo ante locutus eſt tam diu? quid egit, niſi uti falſam a ſe ſuſpicionem depelleret? unde autem eſt iſta ſuſpicio? ex pacis patrocinio repentino, quod ſubito ſuſcepit eodem captus errore, quo nos. Quod ſi eſt erratum, P. C. ſpe falſa, atque fallaci; redeamus in uiam. optimus eſt portus paenitenti mutatio conſilij. quid enim, per deos immortales, poteſt reip. prodeſſe noſtra legatio? prodeſſe, dico? quid, ſi etiam obfutura eſt? obfutura? quid, ſi iam obfuit? an uos acerrimam illam, & fortiſsimam populi R. libertatis recuperandae cupiditatem, non imminutam, ac debilitatam putatis, legatione pacis audita? quid municipia cenſetis? quid colonias? quid cunctam Italiam? futuram eodem ſtudio, quo contra commune incendium exarſerat? an non putamus fore, ut eos paeniteat profeſſos eſſe, & praeſetuliſſe odium in Antonium, qui pecunias polliciti ſunt, qui arma, qui ſe totos & animis, & corporibus in ſalutem reip. contulerunt? quemadmodum ueſtrum hoc conſilium Capua probabit? quae temporibus his Roma altera eſt. illa impios ciues iudicauit, eiecit, excluſit. illi, illi, inquam, urbi fortiſſimae conanti e manibus eſt ereptus Antonius. Quid? legionum noſtrarum neruos nonne his conſilijs incidimus? quis eſt enim, qui ad bellum inflammato animo ſit futurus, ſpe pacis oblata? ipſa illa Martia caeleſtis & diuina legio hoc nuncio langueſcet, & mollietur, atque illud pulcherrimum Martium nomen amittet: excident gladij: fluent arma de manibus: ſenatum enim ſecuta, non arbitrabitur ſe grauiore odio debere eſſe in Antonium, quam ſenatum. pudet huius legionis, pudet Quartae, quae pari uirtute noſtram auctoritatem probans, non ut conſulem, & imperatorem ſuum, ſed ut hoſtem, & oppugnatorem patriae reliquit Antonium. pudet optimi exercitus, qui coniunctus eſt ex duobus: qui iam luſtratus, qui profectus ad Mutinam eſt: qui ſi pacis, ideſt timoris noſtri, nomen audiuerit; ut non referat pedem, inſiſtet certe. quis enim, reuocante, & receptui canente ſenatu, properet dimicare? quid autem hoc iniuſtius, quam nos, inſcientibus ijs, qui bellum

gerunt,

gerunt, de pace decernere? nec ſolum inſcientibus, ſed etiam inuitis? an nos A. Hirtium, praeclariſſimum conſulem, C. Caeſarem, deorum beneficio natum ad haec tempora, quorum epiſtolas ſpem uictoriae declarantes in manu teneo, pacem uelle cenſetis? uincere illi expetunt, pacisq. dulciſſimum & pulcherrimum nomen non pactione, ſed uictoria concupierunt. Quid? Galliam quo tandem animo hanc rem audituram putatis? illa enim huius belli propulſandi, adminiſtrandi, ſuſtinendi principatum tenet. Gallia D. Bruti nutum ipſum, ne dicam imperium, ſecuta, armis, uiris, pecunia belli principia firmauit. eadem crudelitati M. Antonij ſuum totum corpus obiecit: exhauritur, uaſtatur, uritur: omnes aequo animo belli patitur iniurias, dummodo repellat periculum ſeruitutis. Et, ut omittam reliquas partes Galliae; nam ſunt omnes pares: Patauini alios excluſerunt, alios eiecerunt, miſſos ab Antonio: pecunia, militibus, &, quod maxime deerat, armis noſtros duces adiuuerunt. fecerunt idem reliqui, qui quondam in eadem cauſſa erant, &, propter multorum annorum iniurias, alienati a ſenatu putabantur. quos minime mirum eſt, communicata cum his rep. fideles eſſe, qui etiam expertes eius fidem ſuam ſemper praeſtiterunt. His igitur omnibus, uictoriam ſperantibus, pacis nomen afferemus, ideſt deſperationem uictoriae? Quid, ſi ne poteſt quidem ulla eſſe pax? quae enim eſt condicio pacis, in qua ei, cum quo pacem facias, nihil concedi poteſt? multis rebus a nobis ad pacem eſt inuitatus Antonius: bellum tamen maluit. miſſi legati repugnante me, ſed tamen miſſi: delata mandata: non paruit. denunciatum eſt, ne Brutum obſideret, a Mutina diſcederet: oppugnauit etiam uehementius. & ad eum legatos de pace mittemus, qui pacis nuncios repudiauit? uerecundiorem ne coram putamus in poſtulando fore, quam fuerit tum, cum miſit mandata ad ſenatum? atqui tum ea poſtulabat, quae uidebantur improba omnino, ſed tamen aliquo modo poſſe concedi: nondum erat ueſtris tam grauiſſimis, tamq. multis iudicijs, ignominijsq. conciſus. nunc ea petit, quae dare nullo modo poſſumus, niſi prius uolumus nos bello uictos confiteri. S. C. falſa delata ab eo iudicauimus: num ea uera poſſumus iudicare? leges ſtatuimus per uim, & contra auſpicia latas, ijsq. nec populum, nec plebem teneri: num eas reſtitui poſſe cenſetis? H-S ſepties millies auertiſſe Antonium pecuniae publicae iudicauiſtis: num fraude poterit carere peculatus? immunitates ab eo ciuitatibus, ſacerdotia, regna uenierunt: num figentur rurſus eae tabulae, quas uos decretis ueſtris refixiſtis? quod ſi ea, quae decreuimus, obruere, num etiam memoriam rerum delere poſſumus? quando enim obliuiſcetur ulla poſteritas, cuius ſcelere in hac ueſtitus foeditate fuerimus? ut centurionum legionis Martiae Brũdiſii profuſus ſanguis eluatur, num elui praedicatio crudelitatis poteſt? ut media praeteream, quae uetuſtas tollet operum circa Mutinam taetra monumenta, ſceleris indicia, latrocinijq. ueſtigia? huic igitur importuno, atque impuro parricidae, quid habemus, per deos immortales, quod remittamus? An Galliam ultimam, & exercitum? quid eſt aliud, non pacem facere, ſed differre bellum? nec ſolum propagare bellum, ſed concedere etiam uictoriam? an ille non uicerit, quacumque condicione in hanc urbem cum ſuis uenerit? armis nunc omnia tenemus: auctoritate ualemus plurimum: abſunt tot perditi ciues, nefarium ſecuti ducem: tamen eorum ora, ſermonesque, qui ex eo numero in urbe relicti ſunt, ferre non poſſumus: quid cenſetis, cum tot uno tempore irruperint; nos arma poſuerimus, illi non poſuerint? non ne nos noſtris conſilijs uictos in perpetuum fore? ponite ante oculos M. Antonium conſularẽ: ſperantem conſulatum Lucium adiungite: ſupplete ceteros, neque noſtri ordinis ſolum, honores & imperia meditantes: nolite ne Tirones quidem Numiſios, & Muſtelas, Seios ue contemnere. cum his facta pax, non erit pax, ſed pactio ſeruitutis.

EXPLANATIO

ERRAVI. } cum Piſoni, & Caleno, legatis, ſpem pacis afferentibus, credidit. NOSSE *aliquod eius uulnus*, } quo uulnere ad honeſtam pacem deſcendere cogeretur. ALTERVM } Calenum, Antonij procuratorem: ut infra. ALTER } Piſo. GRAVISSIMORVM } contra Antonium: quae commemorantur Phil. 7. AMICI } Antonij. AFFLICTAM *maeſtitia* } ob aliquod, nobis ignotum, Antonij uulnus. QVORVM *in uultu habitant oculi mei*, } a quibus oculos numquam remoueo. SCIRE *ſe*, } nouum aliquod incommodum Antonij, quo ipſi adducti ſint, ut pacis mentionem facerent. IMPLICATOS } ſoluti enim non ſumus, cum de pace iterum agi coeptum ſit, & conſtituta legatio. D. BRVTI *ſalus*. } cuius cauſſa, loquentibus de pace aures dabam. NESCIO. } uerbum Caleni. QVAMQVAM: } hoc uoluit dicere: quamquam ne tum quidem audiendus eſſet. AVT *concedenda una cum dignitate libertas*. } aut amittenda nobis, & dignitas, & libertas eſt. AT *non eſt integrum*: } impedita gerendi belli cogitatio eſt, legatione conſtituta. POSTERIORES *cogitationes* } *αἱ δέυτεραί πως φροντίδες σοφώτεραι*: uerſus eſt Euripidis in Hippolyto Coronato. A. NOSTRIS. } a domeſticis. illa enim: Maeſtam domum offendi, coniugem, liberos: ad Seruilium pertinent, qui cum Cicerone legatus erat conſtitutus. PRAESTANTISSIMI *uiri* } Seruilij, qui ſententiam rogabatur ante Ciceronem; ut ſupra. SVSCEPISSEM. } hactenus uerba Seruilij ſunt. QVAM *reprehendatur*. } quod ſpe pacis, duorum conſularium oratione adducti, legationem probauerimus. E. MANIBVS *eſt ereptus Antonius*. } Phil. 2. Quemadmodum illinc abieris, uel potius paene non abieris, ſcimus. MARTIVM } gloſſema arbitror fuiſſe. EX *duobus* } exercitum Hirtij ſignificat, cum Caeſaris exercitu coniunctum. LVSTRATVS, } luſtrari, ideſt, expiari exercitus mos fuit, prius quam in expeditionem educerentur. QVONDAM } ciues Romani cum non erant. COMVNICATA *cum ijs rep.* } data eis ciuitate cum ſuffragio. DELATA } ad aerarium. EAE *tabulae*, } legum, fixae ab Antonio in Capitolio. QVID *eſt aliud*, }

ſaepe

ſaepe hoc loquendi genus uſurpat Cicero, Phil. 1. 2. 10. NOSTRI *ordinis* } ſenatorij. NE *Tirones quidem Numiſios*, } Tironem Numiſium, Muſtelam Tamiſium appellat Phil. 2. SEIOS *ue* } ſuſpicor de mendo. nam Seius hic nuſquam alibi nominatur. quid, ſi pro, Seios, Saxas, reponamus? Saxae enim, & Caſonis crebra mentio.

ORATIO

L. Piſonis, ampliſſimi uiri, praeclara uox a te non ſolum in hoc ordine, Panſa, ſed etiam in concione iure laudata eſt. exceſſurum ſe ex Italia dixit, deos penates & ſedes patrias relicturũ, ſi, quod dij omen uerterint, remp. oppreſſiſſet Antonius. quaero igitur a te, L. Piſo, non ne oppreſſam remp. putes, ſi tot, tam impij, tam audaces, tam facinoroſi recepti ſint? quos nondum tantis parricidijs contaminatos uix ferebamus, hos nunc omni ſcelere coopertos tolerabiles cenſes ciuitati fore? aut iſto tuo, mihi crede, conſilio erit utendum, ut cedamus, abeamus, uitam inopem, uagamq. perſequamur: aut ceruices latronibus dandae, atque in patria cadendum eſt. Vbi ſunt, C. Panſa, illae cohortationes pulcherrimae tuae, quibus a te excitatus ſenatus, inflammatus populus R. non ſolum audiuit, ſed etiam didicit, nihil eſſe homini R. foedius ſeruitute? iccirco ne ſaga ſumpſimus, arma cepimus, iuuentutem omnem ex tota Italia exciuimus, ut, exercitu florentiſſimo, & maximo, legati ad pacem mitterentur? ſi accipiendam; cur non rogamur? ſi poſtulandam, quid timemus? in hac ego legatione ſim? aut ad id conſilium admiſcear, in quo, ne ſi diſſenſero quidem a ceteris, ſciturus populus R. ſit? ita fiet, ut, ſi quid remiſſum aut conceſſum ſit, meo ſemper periculo peccet Antonius, cum ei peccandi poteſtas a me conceſſa uideatur. quod ſi habenda cum Antonij latrocinio pacis ratio fuit; mea tamen perſona ad iſtam pacem conciliandam minime fuit deligenda. ego numquam legatos mittendos cenſui: ego ante legatorum reditum auſus ſum dicere; pacem ipſam ſi afferrent, quoniam ſub nomine pacis bellum lateret, repudiandam: ego princeps ſagorum: ego ſemper illum appellaui hoſtem, cum alij aduerſarium; ſemper hoc bellum, cum alij tumultum: nec haec in ſenatu ſolum, eadem ad populum ſemper egi, neque ſolum in ipſum, ſed in eius ſocios, facinorum miniſtros, & praeſentes, & eos qui una ſunt, in totam denique M. Antonij domum ſum ſemper inuectus. itaque; ut alacres, & elati ſpe pacis oblata, inter ſe impij ciues, quaſi uiciſſent, gratulabantur: ſic me iniquum eierabant, de me querebantur: diffidebant etiam Seruilio: meminerant eius ſententijs confixum Antonium: L. Caeſarem, fortem quidem illum, & conſtantem ſenatorem, auunculum tamen; Calenum procuratorem, Piſonem familiarem, te ipſum, Panſa, uehementiſſimum & fortiſſimum conſulem, factum iam putant leniorem: non quo ita ſit, aut eſſe poſſit: ſed mentio a te facta pacis, ſuſpicionem multis attulit immutatae uoluntatis. inter has perſonas me interiectum, amici Antonij moleſte ferunt, quibus gerundus mos eſt, quoniam ſemel liberales eſſe coepimus. proficiſcantur legati optimis ominibus, ſed ij, in quibus non offendatur Antonius. quod ſi de Antonio non laboratis; mihi certe, P. C. conſulere debetis. parcite oculis ſaltem meis, & aliquam ueniam iuſto dolori date. quo enim adſpectu uidere potero, mitto hoſtem patriae, ex quo mihi odium in illum commune nobiſcum eſt; ſed quo modo adſpiciam mihi uni crudeliſſimum hoſtem, ut declarant eius de me acerbiſſimae conciones? adeo ne me ferreum putatis, ut cum eo congredi, aut illum adſpicere poſſim? qui nuper cum in concione donaret eos, qui ei de parricidis audaciſſimi uidebantur; mea bona donare ſe dixit Petiſſio Vrbinati, qui ex naufragio luculenti patrimonij ad haec Antoniana ſaxa proiectus eſt. an L. Antonium adſpicere potero? cuius ego crudelitatem effugere non potuiſſem, niſi me moenibus, & portis, & ſtudio municipij mei defendiſſem. atque idem hic Myrmillo Aſiaticus, latro Italiae, collega Lentonis, & Nuculae, cum Aquilae primipili nummos aureos daret, de meis bonis ſe dare dixit: ſi enim de ſuis dixiſſet, ne aquilam quidem ipſam credituram putauit. nõ ferent inquam oculi Saxam, Caſonẽ, non duos praetores, non tribunum pl. non duos deſignatos tribunos, non Beſtiam, non Trebellium, non T. Plancum. non poſſum animo aequo uidere tot, tam importunos, tam ſceleratos hoſtes; nec id faſtidio meo, ſed caritate reip. ſed uincam animum, mihiq. imperabo: dolorem iuſtiſſimum, ſi non potuero frangere, occultabo. Quid? uitae cenſetis ne, P. C. habendam mihi aliquam eſſe rationem? quae mihi quidem minime cara eſt, praeſertim cum Dolabella fecerit, ut optanda mors eſſet, modo ſine cruciatu, atque tormentis: uobis tamen, & populo R. uilis eſſe ſpiritus meus non debet: is enim ſum, niſi forte me fallo, qui uigilijs, curis, ſententijs, periculis etiam, quae plurima adij propter acerbiſſimum omnium in me odium impiorum, perfecerim, ut non obſtarent reip. ne quid arrogantius uidear dicere. quod cum ita ſit; nihil ne mihi de periculo meo cogitandum putatis? hic, cum in urbe eſſem, ac domi, tamen multa ſaepe tentata ſunt, ubi me non ſolum amicorum fidelitas, ſed etiam uniuerſae ciuitatis oculi cuſtodiunt: quid cenſetis, cum iter ingreſſus ero, longum praeſertim, nullas ne inſidias extimeſcendas? tres uiae ſunt ad Mutinam, quo feſtinat animus, ut quam primum illud pignus libertatis populi R. D. Brutum adſpicere poſſim: cuius in complexu libenter extremum uitae ſpiritum ediderim, cum omnes actiones horum menſium, omnes ſententiae meae peruenerint ad eum, qui mihi fuit propoſitus, exitum. tres ergo, ut dixi, uiae; a ſupero mari, Flaminia, ab infero, Aurelia; media Caſſia. nunc, quaeſo, attendite, num aberret a coniectura ſuſpicio periculi mei. Etruriam diſcriminat Caſſia. ſcimus ne igitur, Panſa, quibus in locis nunc ſit Lentonis Ceſenij ſeptemuiralis auctoritas? nobiſcum nec animo certe eſt, nec corpore. ſi autem aut domi eſt, aut non longe a domo: certe in Etruria eſt, ideſt in uia. quis igitur mihi praeſtat, Lentonem uno capite eſſe contentum? Dic mihi praeterea, Panſa, Ventidius ubi ſit. cui fui ſemper amicus, ante quam ille reip. boniſq. omnibus tam aperte eſt factus inimicus. Poſſum Caſsiam uitare, tenere Flaminiam. quid, ſi Anconam, ut dicitur, Ventidius uenerit, potero ne Ariminum tuto accedere? Reſtat Aurelia. hic quidem etiam praeſidia habeo: poſſeſsiones enim ſunt P. Clodij: tota familia occurret: hoſpitio inuitabit pro-

pter familiaritatem notiſsimam. hiſce ego me uijs committam, qui Terminalibus nuper in ſuburbium, ut eodem die reuerterer, ire non ſum auſus? domeſticis me parietibus uix tueor ſine amicorũ cuſtodijs. itaque in urbe maneo; ſi ſic licebit, manebo. haec mea ſedes eſt, haec uigilia, haec cuſtodia, hoc praeſidium ſtatiuum. teneant alij caſtra, regna, res bellicas, oderint hoſtem: nos, ut dicimus, ſemperq. fecimus, urbem, & res urbanas uobiſcum pariter tuebimur. neque uero recuſo munus hoc: quamquam populum R. uideo pro me recuſare. nemo me minus timidus, nemo cautior. res declarat. uigeſimus annus eſt, cum omnes ſcelerati me unum petunt. itaque ipſi, ne dicam mihi, reip. poenas dederunt: me ſaluum adhuc reſp. conſeruauit ſibi.*

EXPLANATIO

AD. I D *conſilium* } eorum, qui aderunt in conſilio, nobis cum Antonio de pace agentibus. infra: Quae cum agam in conſilio, nonnullis, ut arbitror, repugnantibus; non ne metuendum eſt, ut imperita militum multitudo per me pacem diſtineri putet? CONCESSVM } Antonio. PRINCEPS *ſagorum:* } ſumendorum; cum tamen uti toga poſſem tamquam conſularis. Phil. 8. In extremo. QVASI *uiciſſent,* } quod bellum differretur, aut etiam, quibus uellet Antonius condicionibus, futura pax eſſet. ME *iniquum eierabant*, } Ciceronem legatũ amici Antonij, ut iniquum, eierabãt, ideſt, excuſabãt. ſic lib. III. in Verr. Negotiatores putant eſſe turpe, id forum ſibi iniquũ eiurare, ubi negotientur: praetor prouinciam ſuam totam ſibi iniquam eiurat. Et lib. 2. de orat. Cum M. Flaccus P. Mucium iudicem tuliſſet, Eiero, inquit, iniquus eſt. Cum eſſet admurmuratum, Ah, inquit, P. C. non ego mihi illum iniquum eiero, uerum omnibus. Et in ep. ad Paetum. Tu autem quod mihi bonam copiam eiures, nihil eſt. Et Varro lib. VI. de lin. Lat. QVIBVS *gerundus mos eſt;* } his ego libenter ſatisfaciam, legatione depoſita. LIBERALES *eſſe coepimus.* } mittendis iterum legatis. AD *haec Antoniana ſaxa* } egregia tranſlatio. nam ut ex naufragio multi ad ſaxa proiecti ſeruantur: ſic Petiſsius, conſumpto patrimonio, ad Antonium, tamquam ex naufragio ad ſaxa, ſe contulit. MVNICIPII *mei* } Arpinatum. MYRMILLO } gladiator. Phil. 3. 5. 7. COLLEGA } in ſeptemuiratu. Phil. II. AQVILAE } centurionis nomen, qui primum pilum duceret. centuriones autem primipili, ordines ducebant inter triarios, qui collocabantur in tertia acie, tamquam omnium fortiſsimi. PRIMI *pili* } uel ſubaudiendum, centurioni: dixit enim Cicero in ep. ad Att. cohortem primam totam perdidit, centurionemq. primipili Aſinium Dẽtonem. Et Caeſar lib. III. bel. Gal. P. Sextius Baculus, primi pili cẽturio. Vel legendũ, Primipilo, unico uerbo: ut Caeſar lib. 2. bel. Gal. Primipilo P. Sextio Baculo. NE *Aquilam quidem ipſam* } iocatur in ambiguo Aquilae uocabulo, & a centurione ad alitem tranſit. DVO *praetores,* } Cenſorinum, de quo Phil. II. & Ventidium Antonio coniunctiſsimum. utrumque etiam ſimul nominat Phil. 13. DESIGATOS } a Caeſare. magiſtratus enim omnes in biennium deſignauit. MODO *ſine cruciatu, atque tormentis:* } quibus ipſe Trebonium affecit. NE *quid arrogantius uidear dicere.* } ne dicam: ne quid nocere poſſent reip. quod arroganter fortaſſe dictum uideretur. PERVENERINT *ad eum, qui mihi propoſitus eſt, exitum.* } erat ei propoſita Bruti ſalus. ETRVRIAM *diſcriminat Caſſia.* } diuidit Etruriam. nam Aurelia propius mare ſuperum eſt, neque diſcriminat Etruriam, ſed terminat a maritima parte. Caſsia uero, auctore Antonino, ab urbe ducit in Vulſinios, inde, Senis a ſiniſtra relictis, Arretium, inde Florentiam, Piſtorium, Lucam, quod erat ciſalpinae Galliae primum opidum. VNO *capite* } nece ſine tormentis. PRAESIDIA *habeo:* } ironia. SI *ſic licebit,* } cum hac libertate, & dignitate. ODERINT } Faernus ex ingenio, Fuderint. probo. VIGESIMVS *annus eſt,* } a conſulatu. Eadem querella uſus eſt initio Phil. 2. ITAQVE *ipſi,* } rectius opinor, Atque ipſi.

ORATIO

TIMIDE *hoc dicam: ſcio enim quiduis homini accidere poſſe. uerumtamen ſemel circumſeſſus lectis ualentiſſimorum hominum uiribus cecidi ſciens, ut honeſtiſſime exſurgere poſſem. poſſum ne igitur ſatis uideri cautus, ſatis prouidus, ſi me huic itineri tam infeſto, tamq. periculoſo commiſero? gloriam in morte debent ij, qui in rep. uerſantur, non culpae reprehenſionem, & ſtultitiae uituperationem, relinquere. quis bonus non luget mortem Trebonij? quis non dolet interitum talis & ciuis, & uiri? at ſunt, qui dicant, (dure illi quidem, ſed tamen dicunt) minus dolendum, quod ab homine impuro, nefarioq. non cauerit. etenim, qui multorum cuſtodem ſe profiteatur, eum ſapientes ſui primum capitis aiunt cuſtodem eſſe oportere. cum ſaeptus ſis legibus, & iudiciorum metu, non ſunt omnia timenda, neque ad omnes inſidias praeſidia quaerenda. quis enim audeat luci, quis in militari uia, quis bene comitatum, quis illuſtrem aggredi? haec neque hoc tempore, neque in me ualent. non modo enim poenam non extimeſcet, qui mihi uim attulerit, ſed etiam gloriam ſperabit a latronum gregibus, & praemia. haec ergo in urbe praeuideo: facilis eſt circumſpectus, unde exeam, quo progrediar, quid ad dextram, quid ad ſiniſtram ſit: num idem in Apennini tramitibus facere potero? in quibus, etiam ſi non erunt inſidiae quae facillime eſſe poterunt, animus tamen erit ſollicitus, ut nihil poſſit de officijs legationis attendere. ſed effugi inſidias: perrupi Apenninum: nempe in Antonij congreſſum, colloquium ueniendum eſt. quinam locus capietur? ſi extra caſtra: ceteri uiderint; ego mortem actutum futuram puto. noui hominis furorem, noui effrenatam uiolentiam. cuius acerbitas morum, immanitasq. naturae ne uino quidem permixta temperari ſolet; hic,*

ira,

ira, dementiaq. inflammatus, adhibito fratre Lucio, taeterrima bellua, numquam profecto a me ſacrilegas manus, atque impias abſtinebit. memini colloquia & cum acerrimis hoſtibus, & cum grauiſſime diſſentientibus ciuibus. Cn. Pompeius, Sexti filius, conſul, me praeſente, cum eſſem tyro in eius axercitu, cum P. Vettio Catone, duce Marſorum, inter bina caſtra collocutus eſt. quo quidem memini Sex. Pompeium, fratrem conſulis, ad colloquium ipſum Roma uenire, doctum uirum, atque ſapientem. quem Cato cum ſalutaſſet; quem te appellem, inquit? at ille, uoluntate hoſpitem, neceſſitate hoſtem. erat in illo colloquio aequitas: nullus timor, nulla ſuberat ſuſpicio: mediocre etiam odium: non enim, ut eriperent nobis ſocij ciuitatem, ſed ut in eam reciperentur, petebant. Sulla cum Scipione inter Cales, & Teanum, cum alter nobilitatis florem, alter belli ſocios adhibuiſſet, de auctoritate ſenatus, de ſuffragijs populi, & de iure ciuitatis legis inter ſe condiciones contulerunt. non tenuit omnino colloquium illud fidem, a ui tamen, periculoq. abfuit. poſſumus ne igitur in Antonij latrocinio aeque eſſe, tuti? non poſſumus: aut, ſi ceteri poſſunt, me poſſe diffido.

EXPLANATIO

CIRCVMSESSVS } Clodianis temporibus: cum decertare nolui, ſed urbe ceſsi, ne mea cauſſa cum improbis boni pugnarent. Malim, quod Faerno placuit, Circumſaeptus. nam, Circumſeſſus, non ualet, munitus, ſed, ab inimicis circumuentus. NON *culpae reprehenſionem*, } quam ego relinquerem, ſi meam uitam temere proijcerem. LVCI, } antique, pro luce. CN. *Pompeius*, } Magni pater. CATONE, } Velleius, & Appianus. SCIPIONE } conſule. CVM *alter* } Sulla, qui nobilitatem ciuium armis defendebat. DE *ſuffragijs* populi, quibus non admiſceri libertinos, ſed in quattuor tantum urbanis tribubus, ut antea, ſuffragium ferre, Sulla uolebat: Mariani contra, ſuffragij lationem eis eſſe in omnibus XXXV tribubus. DE *iure ciuitatis* } de ciuitate ſocijs danda. LEGIS } quam ijs de rebus, ut diſcordiarum cauſſa tolleretur, ferri oporteret. NON *tenuit omnino colloquium illud fidem*, } quia Scipionis exercitus, a Sulla corruptus, ducem ſuum reliquit: quem tamen Sulla, cum poſſet interficere, dimiſit incolumem. Epitome lib. LXXXV. Plutarchus in Sulla.

ORATIO

QVOD ſi non extra caſtra congrediemur, quae ad colloquium caſtra ſumentur? in noſtra ille numquam ueniet, multo minus nos in illius. Reliquum eſt, ut & accipiantur, & remittantur poſtulata per litteras. ergo erimus in caſtris. mea ad omnia poſtulata una ſententia: quam cum hic uobis audientibus dixero, iſſe & rediſſe me putatote. Legationem confero. omnia ad ſenatum mea ſententia reijciam, quaecumque poſtulabit Antonius. neque enim licet aliter: neque permiſſum eſt nobis ab hoc ordine, ut, bellis confectis, decem legatis permitti ſolet more maiorum: neque ulla omnino a ſenatu mandata accepimus. quae cum agam in conſilio, nonnullis, ut arbitror, repugnantibus; non ne metuendum eſt, ne imperita militum mulitudo per me pacem diſtineri putet? Facite hoc meum conſilium legationes nouas non improbare: nam Martiam, & Quartam nihil, praeter dignitatem, & decus, probaturas eſſe, certe ſcio: quid? ueteranos non ueremur? nam timeri ſe ne ipſi quidem uolunt. ſed, quonam modo accipient ſeueritatem meam? multa enim falſa de me audierunt: multa ad eos improbi detulerunt. quorum commoda, ut uos optimi teſtes eſtis, ſemper ego ſententia, auctoritate, oratione firmaui. ſed credunt improbis, credunt turbulentis, credunt ſuis. ſunt autem fortes illi quidem, ſed propter memoriam rerum, quas geſſerunt, pro populi R. libertate, & ſalute reip. nimis feroces, & ad ſuam uim omnia noſtra conſilia reuocãtes. horum ego cogitationem non uereor, impetum pertimeſco. Haec quoque pericula tanta ſi effugero, ſatis ne tutum reditum putatis fore? cum enim & ueſtra auctoritate, & meo me more defendero; & meam fidem reip. conſtantiamq. praeſtitero; tum erunt mihi non hi ſolum, qui me oderunt, ſed illi etiam, qui inuident, extimeſcendi. Cuſtodiatur igitur mea uita reip. eaque, quoad uel dignitas, uel natura patietur, patriae reſeruetur: mors autem neceſſitatem habeat fati, aut, ſi ante oppetenda eſt, oppetatur cum gloria. Haec cum ita ſint; etſi hanc legationem reſp. ut leuiſſime dicam, non deſiderat; tamen, ſi tuto licebit ire, proficiſcar. omnino, P. C. totum huiuſce rei conſilium non periculo meo, ſed utilitate reip. metiar. de qua mihi, quoniam liberum eſt ſpatium, multum etiam atque etiam conſiderandum puto; idq. potiſſimum faciendum, quod maxime intereſſe reip. iudicauero.

EXPLANATIO

ERGO *erimus in caſtris*. } nam extra, tutum non eſt. LEGATIONEM *confero*. } quae in legatione agam, uobis expono. DECEM *legatis* } qui mittebantur, ut uictis gentibus leges darent, eaq. regio, quae redacta armis eſſet in populi Romani poteſtatem, prouinciae formam acciperet. Nobis, inquit, non idem, quod illis, permiſſum eſt: ſed noſtra ſententia nihil conſtituere, ad ſenatum reijcere omnia debemus. MORS *autem neceſſitatem habeat fati*, } tunc moriamur, cum uitae finem attulerit fatum, quod uitare licet nemini. VT *leuiſſime dicam*, } poſſem dicere: reijcit, odit, utpote quae damnum potius, quam fructum afferet: ſed hoc tantum dico: non deſiderat, quaſi minime neceſſariam.

IN . TERTIAMDECIMAM

M. TVLLII. CICERONIS

PHILIPPICAM

PAVLLI. MANVTII

COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

SENTENTIA *de mittendis iterum legatis iam abiecta, pacem laudat, ſed eam cum Antonio negat ullam eſſe poſſe. Recitat, & interpretatur Antonij litteras ad Hirtium, Caeſaremq. miſſas. Seruilij ſententiam probat de mandatis, litterisq. M. Lepidi, ad pacem cohortantis. Sex. Pompeium, quod ſuam, eorumq. quos ſecum haberet, operam ſenatui, populoq. Romano pollicitus eſſet, uel eo S. C. quod in Seruilij ſententiam de Lepidi litteris fieret, uel proprio laudandum eſſe cenſet. Et haec abſente Panſa conſule, qui ad collegam Hirtium, & Caeſarem cum ijs copijs, quas ipſe ex delectu compararat, profectus erat.*

IN. M. ANTONIVM
PHILIPPICARVM
LIBER. TERTIVSDECIMVS

ORATIO. LV

A PRINCIPIO *huius belli, P. C. quod cum impijs ciuibus, conſceleratiſq. ſuſcepimus, timui, ne condicio inſidioſa pacis libertatis recuperandae ſtudia reſtingueret. dulce enim nomen eſt pacis, res uero ipſa cum iucunda, tum ſalutaris. nam nec priuatos focos, nec publicas leges uidetur, nec libertatis iura cara habere, quem diſcordiae, quem caedes ciuium, quem bellum ciuile delectat; eumq. ex numero hominum eijciendum, ex finibus humanae naturae exterminandum puto. itaque ſiue Sulla, ſiue Marius, ſiue uterque, ſiue Octauius, ſiue Cinna, ſiue iterum Sulla, ſiue alter Marius, & Carbo, ſiue quis alius ciuile bellum optauit, eum deteſtabilem ciuem reip. natum iudico. nam quid ego de proximo dicam? cuius acta defendimus, auctorem ipſum iure caeſum fatemur. nihil igitur hoc ciue, nihil hoc homine taetrius: ſi aut ciuis, aut homo habendus eſt, qui ciuile bellum concupiſcit. ſed hoc primum uidendum eſt, P. C. cum omnibus ne pax eſſe poſſit, an ſit aliquod bellum inexpiabile, in quo pactio pacis, lex ſit ſeruitutis. Pacem cum Scipione Sulla ſiue faciebat, ſiue ſimulabat: non erat deſperandum, ſi conueniſſet, fore aliquem tolerabilem ſtatum ciuitatis. Cinna ſi concordiam cum Octauio confirmare uoluiſſet: hominum in rep. ſanitas remanere potuiſſet. proximo bello ſi aliquid de ſumma grauitate Pompeius, multum de cupiditate Caeſar dimiſiſſet; & pacem ſtabilem, & aliquam remp. nobis habere licuiſſet. hoc uero quid eſt? cum Antonijs pax poteſt eſſe? cum Cenſorino, Ventidio, Trebellio, Beſtia, Nucula, Munatio, Lentone, Saxa? exempli cauſſa paucos nominaui: genus infinitum, immanitatemq. ipſi cernitis reliquorum. addite illa naufragia Caeſaris amicorum, Barbas, Caſſios, Barbatios, Polliones: addite Antonij colluſores, & ſodales, Eutrapelum, Melam, Coelium, Pontium, Craſicium, Tironem, Muſtelam, Petiſſium: comitatum relinquo, duces nomino. huc accedunt alaudae, ceteriq. ueterani, ſeminarium iudicum decuriae tertiae, qui, ſuis rebus exhauſtis, beneficijs Caeſaris deuoratis, fortunas noſtras cōcupiuerunt. o fidam dexteram Antonij, qua ille plurimos ciues trucidauit: o ratum religioſumq. foedus, quod cum Antonio fecerimus. hoc ſi Marcus uiolare conabitur, Lucij eum ſanctitas a ſcelere reuocabit. illis locus ſi in hac urbe fuerit, urbi ipſi locus non erit. ora uobis eorum ponite ante oculos, & maxime Antoniorum, inceſſum, adſpectum, uultum, ſpiritum, latera tegentes alios, ſequentes alios, alios praegredientes amicos. quem uini anhelitum, quas contumelias fore cenſetis, minaſq. uerborum? niſi forte eos pax ipſa leniet, maximeq. cum in hunc ordinem uenerint: ſalutabunt benigne: comiter appellabunt unumquemque noſtrum. non recordamini per deos immortales, quas in eos ſententias dixeritis? acta M. Antonij reſcidiſtis, leges refixiſtis, per uim, & contra auſpicia latas decreuiſtis: totius Italiae delectus excitauiſtis: collegam, & ſocium ſcelerum omnium, hoſtem iudicauiſtis. cum hoc quae pax eſſe poteſt? hoſtis ſi eſſet externus, tamen id ipſum uix talibus factis poſſet aliquo modo. maria, montes, regionum magnitudines intereſſent; odiſſetis eum, quem non uideretis. hi in oculis haerebunt, &, cum licebit, in faucibus. quibus enim ſaeptis tam immanes belluas continebimus? At incertus exitus belli eſt. Eſt omnino fortium uirorum, quales uos eſſe debetis, uirtute praeſtare tantum, ut poſſint fortunae culpam non extimeſcere: ſed, quoniam ab hoc ordine non fortitudo ſolum, uerum etiam ſapientia poſtulatur; quamquam uix uidentur haec poſſe ſeiungi, ſeiungamus tamen. fortitudo dimicare iubet: iuſtum odium incendit, ad confligendum impellit, uocat ad periculum: quid ſapientia? cautioribus utitur conſilijs, in poſterum prouidet, eſt omni ratione protectior. quid igitur cenſet? parendum eſt enim; atque id optimum iudicandum, quod ſit ſapientiſſime conſtitutum. ſi hoc praecipit, ne quid uita exiſtimem antiquius, ne decernam capitis periculo, fugiam omne diſcrimen: quaeram ex ea, etiam ne ſi erit, cum id fecero, ſeruiendum. ſi annuerit: nae ego ſapientiam iſtam, quamuis ſit erudita, non audiam. ſin reſponderit, tu uero ita uitam, corpuſq. ſeruato, ita fortunas, ita rem familiarem, ut haec libertate poſteriora ducas; itaque his uti uelis, ſi liberare remp. poſſis; nec pro his libertatem, ſed pro libertate haec proijcias, tamquam pignora iniuriae: tum ſapientiae uocem audire uidear, cui ut deo paream. itaque ſi, receptis illis, poſſumus eſſe liberi; uincamus odium, pacemq. patiamur. ſin otium incolumibus his eſſe nullum poteſt: laetemur decertandi oblatam eſſe fortunam. aut enim, interfectis illis, fruemur uictrice rep. aut oppreſſi, quod omen auertat Iuppiter, ſi non ſpiritu, at uirtutis laude uiuemus.*

EXPLANATIO

ALTER *Marius*, } C.Marij filius. DE *proximo* } qui ciuile bellum optauit. Caeſarem ſignificat. AVCTOREM *ipſum iure caeſum fatemur.* } Phil. 2. Ille uir fuit, nos quidem contemnendi, qui auctorem odimus, acta defendimus. MVNATIO, } T.Munatio Planco Burſa, de quo Phil.6.10.11.& in hac. BARBAS *Caſſios*, } hic Barba Caſsius nominatur ep.ult.lib.XIII.ad Att. EVTRAPELVM, } Volumnium, ad quem ſunt epiſtolae duae lib.VII.fam. SEMINARIVM *iudicum decuriae tertiae*, } uide Phil.I. O. FIDAM *dexteram*, } cur pacem ab ea dextera fidam ſperemus, qua plurimos ille ciues trucidauit? COLLEGAM, } Dolabellam. CVM *licebit*, } niſi quid eos prohibeat. VT *poſſint fortunae culpam non extimeſcere*: } ut poſsint certam ſibi uictoriam polliceri. VIX *uidentur haec poſſe ſeiungi*, } qui enim fortis, idem ſapiens: qui ſapiens, idem fortis. PARENDVM *eſt enim*; ſapientiae praeceptis. TAMQVAM *pignora iniuriae*: } tamquam ea, quae ſi malis retinere, quam libertatem, iniuſte facias. proijce igitur, ne ſint cauſſae, & tamquam pignora iniuriae.

ORATIO

AT enim nos M. Lepidus, imperator iterum, pontifex maximus, optime proximo ciuili bello de rep. meritus, ad pacem adhortatur. Nullius apud me, P.C. auctoritas maior eſt, quam M. Lepidi, uel propter ipſius uirtutem, uel propter familiae dignitatem. accedunt eodem multa priuata, magna eius in me merita, mea quaedam officia in illum. maximum uero eius beneficium numero, quod hoc animo in remp. eſt: quae mihi uita mea ſemper fuit carior. nam cum Magnum Pompeium, clariſſimum adoleſcentem, praeſtantiſſimi uiri filium, auctoritate adduxit ad pacem, remq. publicam ſine armis maximo ciuilis belli periculo liberauit; tum me eius beneficio plus, quam pro uirili parte, obligatum puto. itaque & honores ei decreui quos potui ampliſſimos; in quibus uos mihi eſtis aſſenſi: nec umquam de illo & ſperare optime, & loqui deſtiti. magnis & multis pignoribus M. Lepidum reſp. illigatum tenet. ſumma nobilitas eſt, omnes honores, ampliſſimum ſacerdotium, plurima urbis ornamenta, ipſius, fratris, maiorumq. monumenta; probatiſſima uxor, optatiſſimi liberi, res familiaris cum ampla, tum caſta a cruore ciuili. nemo ab eo ciuis uiolatus: multi beneficio, & miſericordia liberati. talis igitur uir, & ciuis opinione labi poteſt, uoluntate a rep. diſſidere nullo pacto poteſt. Pacem uult Lepidus. praeclare, ſi talem poteſt efficere, qualem nuper effecit. qua pace Cn. Pompeij filium reſp. adſpiciet, ſuoq. ſinu complexuq. recipiet; neque ſolum illum, ſed cum illo ſe ipſam ſibi reſtitutam putabit. haec cauſſa fuit, cur decerneretis ſtatuam in Roſtris, cum inſcriptione praeclara, cur abſenti triumphum. quamquam enim magnas res bellicas geſſerat; & triumpho dignas, non erat tamen ei tribuendum, quod nec L. Aemilio, nec Aemiliano Scipioni, nec ſuperiori Africano, nec Mario, nec Pompeio. qui maiora bella geſſerunt. ſed quod ſilentio ciuile bellum confecerat, cum primum licuit, honores in eum maximos attuliſtis. Exiſtimas ne igitur M. Lepide, qualem Pompeium reſp. habitura ſit ciuem, tales futuros in rep. Antonios? in altero pudor, grauitas, moderatio, integritas: in illis (& cum hos compello, praetereo omnino ex grege latrocinij neminem) libidines, ſcelera, ad omne facinus immanis audacia.

EXPLANATIO

IMPERATOR *iterum*, } ſic ipſe duas epiſtolas inſcripſit lib. x. fam. quamquam Phil. 5. imperator ſimpliciter uocatur. AD *pacem adhortatur.* } ad Lepidum ita ſcripſit Cicero: Sapientius, meo quidem iudicio, facies, ſi te in iſtam pacificationem non interpones, quae neque ſenatui, neque populo, neque cuiquam bono probatur.. MAGNVM *Pompeium*, } Sextum, Magni filium. Phil. v. HONORES *ei decreui*, } ſtatuam equeſtrem inauratam, in Roſtris collocandam. Phil. 5. FRATRIS, } L. Aemilij Paulli, qui nouam baſilicam in foro exſtruxerat, ueterem maiorum ſuorum inſtaurarat. ep.17. lib. IV. ad Att Plutarchus. VXOR, } M.Bruti ſoror. SILENTIO } ſine bello.

ORATIO

DEINDE obſecro uos, P. C. quis hoc ueſtrum non uidet, quod Fortuna ipſa, quae dicitur caeca, uidit? ſaluis enim actis Caeſaris, quae concordiae cauſſa defendimus, Pompeio ſua domus patebit, eamq. non minoris, quam emit Antonius, redimet; redimet, inquam Cn. Pompeij domum filius. o rem acerbam. ſed haec ſatis diu multumq. defleta ſunt. decreuiſtis tantam pecuniam Pompeio, quantam ex bonis patrijs in praedae diſſipationem inimicus uictor redegiſſet. ſed hanc mihi diſpenſationem pro paterna neceſsitudine & coniunctione depoſco. redimet hortos, aedes, urbana quaedam, quae poſsidet Antonius. nam argentum, ueſtem, ſupellectilem, uinum amittet aequo animo, quae ille heluo diſſipauit. Albanum, Firmanum a Dolabella recuperabit, etiam ab Antonio Tuſculanum: hiq. qui nunc Mutinam oppugnāt, D. Brutum obſident, de Falerno Anſeres depellentur.

lentur. ſunt alij plures fortaſſe: ſed mea memoria dilabuntur. ego etiam eos dico, qui hoſtium numero non ſunt, Pompeianas poſſeſsiones, quanti emerint, filio redditu ros. ſatis inconſiderati fuit, ne dicam audacis, rem ullam ex illis attingere: retinere uero quis poterit, clariſsimo domino reſtituto? an is non reddet, qui domini patrimonium circumplexus, quaſi theſaurum draco, Pompeij ſeruus, libertus Caeſaris, agri Lucani poſſeſſiones occupauit? atque illud ſepties millies, quod adoleſcenti, P.C. ſpopondiſtis, ita deſcribite, ut uideatur a uobis Cn. Pompeij filius in patrimonio ſuo collocatus.

haec ſenatus. reliqua populus R. in ea familia, quam uidit amplisſimam, perſequetur. in primis paternum auguratus locum: in quem ego eum, ut, quod a patre accepi, filio reddam, mea nominatione cooptabo. utrum igitur augurem Iouis optimi maximi, cuius interpretes internuncijq. conſtituti ſumus, utrum populus R. libentius ſanciet, Pompeium, an Antonium? mihi quidem numine deorum immortalium uidetur hoc Fortuna uoluiſſe, ut, actis Caeſaris firmis ac ratis, Cn. Pompeij filius poſſet & dignitatem, & fortunas patrias recuperare.

EXPLANATIO

INIMICVS *uictor* } Caeſar. SED *hanc* } ſed, locum non habet, & ortum eſt fortaſſe per errorem ex antecedente ſyllaba. DE *Falerno* } fundo Cn. Pompeij, quem Antonius poetae cuidam, qui Anſer uocabatur, eratq. cum ipſo Antonio in caſtris, dono dedit. Seruius. PLVRES } qui Pompeij bona tenent. ILLVD *ſepties millies*, } quod a Caeſare ad Opis depoſitum Antonius abſtulit. ADOLESCENTI } Sex. Pompeio, SPOPONDISTIS } non, ſpopondiſtis illud ſepties millies adoleſcenti: ſed, quod uos eſſe facturos adoleſcenti ſpopondiſtis. refertur enim ad illud, Ita deſcribite. POPVLVS *Romanus* } creabit augurem Sextum in locum patris. Hoc tempore ſacerdotia populi ſuffragijs mandabantur. VT, *quod a patre accepi, filio reddam*, } me enim augurem pater eius nominauit. Phil. 2.

ORATIO

AC ne illud quidem ſilentio, P. C. praetereundum puto, quod clariſſimi uiri, legati, L. Paullus, Q. Thermus, C. Fannius, quorum habetis cognitam uoluntatem in remp. eamq. perpetuam, atque conſtantem, nunciant, ſe Pompeij conueniendi cauſſa diuertiſſe Maſſiliam, eumq. cognouiſſe paratiſſimo animo, ut cum ſuis copijs iret ad Mutinam, ni uereretur ueteranorum animos offendere. eſt uero eius patris filius, qui ſapienter faciebat non minus multa, quam fortiter. itaque intelligitis & animum ei praeſto fuiſſe, nec conſilium defuiſſe. Atque etiam hoc, M. Lepido prouidendum eſt, ne quid arrogantius, quam eius mores ferunt, facere uideatur. ſi enim nos exercitu terret, non meminit, illum exercitum ſenatus, populiq. R. atque uniuerſae reip. eſſe, non ſuum. at uti poteſt pro ſuo. quid tum? omnia ne uiris bonis, quae facere poſſunt, facienda ſunt? etiam ne, ſi turpia, ſi pernicioſa erunt? ſi facere omnino non licebit? quid autem turpius, aut foedius, aut quod minus deceat, quam contra ſenatum, contra ciues, contra patriam exercitum ducere? quid uero magis uituperandum, quam id facere, quod non liceat? licet autem nemini contra patriam ducere exercitum: ſiquidem licere id dicimus, quod legibus, quod more maiorum, inſtitutisq. conceditur. neque enim, quod quiſque poteſt, id ei licet: neque, ſi non obſtatur, propterea etiam permittitur. Tibi enim exercitum, Lepide, tamquam maioribus tuis, patria pro ſe dedit. hoc tu arcebis hoſtem; fines imperij propagabis; ſenatui, populoq. R. parebis, ſi quam ad aliam rem te forte transduxerit. haec ſi cogitas, es M. Lepidus, pontifex maximus, M. Lepidi, pontificis maximi, pronepos. ſin hominibus tantum licere iudicas, quantum poſſunt: uide, ne alienis exemplis, hisq. recentibus, uti, quam & antiquis, & domeſticis, malle uideare. Quod ſi auctoritatem interponis ſine armis: magis quidem laudo: ſed uide, ne hoc ipſum non ſit neceſſe. quamquam enim eſt tanta in te auctoritas, quanta debet in homine nobiliſſimo: tamen ſenatus ipſe ſe non contemnit: nec uero fuit umquam grauior, conſtantior, fortior. incenſi omnes rapimur ad libertatem recuperandam: non poteſt ullius auctoritate tantus ſenatus, populiq. R. ardor exſtingui: odimus: irati pugnamus: extorqueri de manibus arma non poſſunt: receptui ſignum, aut reuocationem a bello audire non poſſumus: ſperamus optima; pati uel difficillima malumus, quam ſeruire. Caeſar confecit inuictum exercitum: duo fortiſſimi conſules adſunt cum copijs: L. Planci, conſulis deſignati, uaria, & magna auxilia non deſunt: de D. Bruti ſalute certatur: unus furioſus gladiator cum taeterrimorum latronum manu, contra patriam, contra deos penates, contra aras, & focos, contra quattuor conſules gerit bellum. huic cedamus? huius condiciones audiamus? cum hoc pacem fieri poſſe credamus?

EXPLANATIO

LEGATI } miſsi a ſenatu ad Sextum. VETERANORVM } qui cum Octauiano Mutinam profecti erant: quibus odioſum fuiſſe Pompeij nomen, uériſimile uidetur. ALIENIS *exemplis*, } C. Caeſaris, qui remp. occupauit. Vide, ne malle uidearis alienos imitari, quam tuos. QVATTVOR *conſules* } Panſam, & Hirtium, gerentes magiſtratum: Brutum, & Plancum, deſignatos.

ORATIO

AT periculum eſt, ne opprimamur. Non metuo, ne is, qui ſuis ampliſſimis fortunis, niſi bonis ſaluis, frui non poteſt, prodat ſalutem ſuam. bonos ciues primum natura efficit, adiuuat deinde fortuna. omnibus enim bonis expedit, ſaluam eſſe remp. ſed in ijs, qui fortunati ſunt, magis id apparet. quis fortunatior Lepido, ut ante dixi? quis eodem ſanior? uidit eius maeſtitiam, atque lacrumas populus R. Lupercalibus: uidit, quam abiectus, quam confectus eſſet, cum Caeſari diadema imponens Antonius, ſeruum ſe illius, quam collegam, eſſe malebat. qui ſi reliquis flagitijs, & ſceleribus ſe abſtinere potuiſſet, tamen unum ob hoc factum dignum illum omni poena putarem. nam, ſi ipſe ſeruire poterat, nobis dominum cur imponebat? &, ſi eius pueritia pertulerat libidines eorum, qui erant in eum tyranni; etiam ne in noſtros liberos dominum, & tyrannum comparabat? itaque, illo interfecto, qualem eum in nos eſſe uoluit, talis ipſe in ceteros exſtitit. qua enim in barbaria quiſquam tam taeter, tam crudelis tyrannus, quam in hac urbe armis barbarorum ſtipatus Antonius? Caeſare dominante ueniebamus in ſenatum, ſi non libere, attamen tuto: hoc archipirata, (quid enim dicam, tyranno?) haec ſubſellia ab Ithyreis occupabantur. prorupit ſubito Brundiſium, ut inde agmine quadrato ad urbem accederet: lautiſſimum opidum, nunc municipium, honeſtiſſimorum quondam colonorum, Sueſſam fortiſſimorum militum ſanguine impleuit: Brundiſii in ſinu non modo auariſſimae, ſed etiam crudeliſſimae uxoris delectos Martiae legionis centuriones trucidauit: inde ſe quo furore, quo ardore ad urbem, id eſt ad caedem optimi cuiuſque, rapiebat? quo tempore dij immortales ipſi praeſidium improuiſum nec opinantibus nobis obtulerunt. Caeſaris enim incredibilis ac diuina uirtus latronis impetus crudeles ac furibundos retardauit: quem tum ille demens laedere ſe putabat edictis, ignorans, quaecumque falſo diceret in ſanctiſſimum adoleſcentem, ea uere recidere in memoriam pueritiae ſuae. Ingreſſus urbem eſt, quo comitatu, uel potius agmine? cum dextra, ſiniſtra, gemente populo R. minaretur dominis, notaret domus, diuiſurum ſe urbem palam ſuis polliceretur. Redijt ad milites. ibi peſtifera illa Tiburi concio. Inde ad urbem curſus: ſenatus in Capitolium; parata de circumſcribendo adoleſcente ſententia conſularis: cum repente (nam Martiam legionem Albae conſediſſe ſciebat) affertur ei de Quarta nuncius. quo perculſus abiecit conſilium referendi ad ſenatum de Caeſare: egreſſus eſt non uijs, ſed tramitibus paludatus: eoq. ipſo die innumerabilia S. C. fecit: quae quidem omnia citius delata, quam ſcripta ſunt. ex eo non iter, ſed curſus, & fuga in Galliam. Caeſarem ſequi arbitrabatur cum legione Martia, cum Quarta, cum ueteranis: quorum ille nomen prae metu ferre non poterat: eiq. in Galliam penetranti Decimus ſe Brutus obiecit: qui ſe totius belli fluctibus circumiri, quam illum aut regredi, aut progredi maluit, Mutinamq. illi exſultanti tamquam frenos furoris iniecit. quam cum operibus, munitionibusq. ſaepſiſſet, nec eum florentiſſimae coloniae dignitas, neque conſulis deſignati maieſtas a parricidio deterreret: tum, me (teſtor & uos, & populum R. & omnes deos, qui huic urbi praeſident) inuito, & repugnante, legati miſſi tres conſulares ad latronem M. Antonium, gladiatorum ducem. quis tam barbarus umquam? tam immanis? tam ferus? non audiuit, non reſpondit: neque eos ſolum praeſentes, ſed multo magis nos, a quibus illi erant miſſi, ſpreuit, & pro nihilo putauit. poſtea quod ſcelus, quod facinus parricida non edidit? circumſedit colonos ueſtros, exercitum populi R. imperatorem, conſulem deſignatum: agros diuexat ciuium optimorum: hoſtis taeterrimus omnibus bonis cruces, ac tormenta minitatur, cum hoc, M. Lepide, pax eſſe quae poteſt? cuius ne ſupplicio quidem ullo ſatiari uidetur poſſe populus R. quod ſi quis adhuc dubitare potuit, quin nulla ſocietas huic ordini, populoq. R. cum illa importuniſſima bellua poſſit eſſe: deſinat profecto dubitare, his cognitis litteris, quas, mihi miſſas ab Hirtio conſule, modo accepi. Eas dum recito, dumq. de ſingulis ſententijs breuiter diſputo, uelim P. C. ut adhuc feciſtis, me attente audiatis.

EXPLANATIO

LVPERCALIBVS:} idem narrat Phil.5. NVNC *municipium*,} rectius uidetur, Municipum. TRVCIDAVIT:} de hac Antonij crudelitate Phil.3. RECIDERE *in memoriam pueritiae ſuae.*} Phil.3. In Caeſarem maledicta congeſsit deprompta ex recordatione impudicitiae, & ſtuprorum ſuorum. DE *circumſcribendo*} ut Caeſar adoleſcens hoſtis iudicaretur. Phil.5. DELATA,} ad aerarium. Phil.3. S.C. numquam facta ad aerarium deferebantur. Phil.12. S.C. falſa delata ab eo iudicauimus. QVAM *ſcripta.*} ſcribi ſolebant in ſenatu, ut ſupra diximus, deinde ad aerarium deferri. Antonius, qui abire properaret, ita celeriter ea S. C. ad aerarium detulit, ut delata citius, quam ſcripta uiderentur.

ORATIO

ANTONIVS Hirtio, & Caeſari. *Neque ſe imperatorem, neque Hirtium conſulem, nec propraetorem Caeſarem. ſatis hoc quidem ſcite. deponere alienum nomen ipſe maluit, quam illis ſuum reddere.* Cognita morte C. Trebonij, non plus gauiſus ſum, quam dolui. *Videte, quid ſe gauiſum, quid doluiſſe dicat: facilius de pace deliberabitis.* Dediſſe poenas ſceleratum cineri atque oſsibus clariſsimi uiri, & apparuiſſe numen deorum intra finem anni uertentis, aut iam ſoluto ſupplicio parricidij, aut impendente,

laetandum

laetandum eſt. O Spartace, (quem enim te potius appellem? cuius propter nefaria ſcelera tolerabilis fuiſſe uidetur Catilina) laetandum eſſe, auſus es ſcribere, Trebonium dediſſe poenas? ſceleratum Trebonium? quo ſcelere, niſi quod te idibus Mart. a debita tibi peſte ſeduxit? Age, hoc laetaris. uideamus, quid moleſte feras. Hoſtem iudicatum hoc tempore Dolabellam, eo quod ſicarium occiderit & uideri cariorem populo R. filium ſcurrae, quàm C. Caeſarem, patriae parentem, ingemiſcendum eſt. Quid ingemiſcis, hoſtem Dolabellam iudicatum? quid? te non intelligis, delectu tota Italia habito, conſulibus miſſis, Caeſare ornato, ſagis denique ſumptis, hoſtem iudicatum? quid eſt autem, ſcelerate, quod gemas, hoſtem Dolabellam iudicatum a ſenatu? quem tu ordinem omnino eſſe nullum putas: ſed eam tibi cauſſam belli gerendi proponis, ut ſenatum funditus deleas: reliqui boni, & locupletes omnes ſummum ordinem ſubſequantur. At ſcurrae filium appellat. quaſi uero ignotus nobis fuerit ſplendidus eques R. Treboniȷ pater. is autem humilitatem deſpicere audet cuiuſquam, qui ex Fadia ſuſtulerit liberos? Acerbiſsimum uero eſt, te, A. Hirti, ornatum eſſe beneficiȷs Caeſaris & talē ab eo relictum, qualem ipſe miraris. Equidem negare non poſſum, a Caeſare Hirtium ornatum: ſed illa ornamenta in uirtute, & induſtria poſita lucent. tu uero qui te ab eodem Caeſare ornatum negare non potes, quid eſſes, ſi tibi ille non tam multa tribuiſſet? ecquo te tua uirtus prouexiſſet? ecquo genus? in luſtris, popinis, alea, uino tempus aetatis omne cōſumpſiſſes, ut faciebas, cum in gremiȷs mimarum mentum, mentemq. deponeres. & te o puer. Puerum appellat, quem non modo uirum, ſed etiam uirum fortiſſimum ſenſit, & ſentiet. eſt iſtuc quidem nomen aetatis, ſed ab eo minime uſurpandum, qui ſuam amentiam puero huic praebet ad gloriam. Qui omnia eius nomini debes. Debet uero, ſoluitq. praeclare. ſi enim ille patriae parens eſt, ut tu appellas: ego, quid ſentiam, uidero: cur non hic parens uerior, a quo certe uitam habemus, e tuis facinoroſiſſimis manibus ereptam? Id agere, ut iure damnatus ſit Dolabella? Turpem uero actionem, qua defenditur ampliſſimi auctoritas ordinis contra crudeliſſimi gladiatoris amētiam. Et ut uenefica haec liberetur obſidione? ueneficam audes appellare eum uirum, qui tuis ueneficiȷs remedia inuenit? quem ita obſides noue Hannibal, aut ſi quis acutior imperator fuit; ut te ipſe obſideas, neque te iſtinc, ſi cupias, poſſis explicare. receſſeris: undique omnes inſequentur. manſeris: haerebis. nimirum recte Veneficam appellas, a quo tibi praeſentem peſtem uides comparatam. Vt quam potentiſsimus ſit Caſsius, atque Brutus. Putes Cenſorinum dicere aut Ventidium, aut etiam ipſos Antonios. cur autem nolint potentes eſſe non modo optimos, & nobiliſſimos uiros, ſed ſecum etiam in reip. defenſione coniunctos? Nimirum eodem modo haec adſpicitis, ut priora. quae tandem? Caſtra Pompeiȷ Senatum appellatis. An uero tua caſtra Senatum appellaremus? in quibus tu es uidelicet conſularis, cuius totus conſulatus eſt ex omni monumentorum memoria repulſus: duo praetores, ſine cauſſa diffiſi ſe aliquid habituros. nos enim Caeſaris beneficia defendimus. praetoriȷ, Philadelphus Annius, & innocens Gallius: aediliciȷ, Coricus, laterum, & uocis meae Beſtia, & fidei patronus: fraudator creditorum, Trebellius, &, homo diruptus dirutusq. Q. Coelius, Columenq. amicorum Antoniȷ, Cotyla Varius: quem Antonius, deliciarum cauſſa, loris in conuiuio caedi iubebat a ſeruis publicis: ſeptemuirales Lento, Nucula, tum deliciae, atque amores populi R. L. Antonius: tribuni primum duo deſignati, Tullus Hoſtilius, qui ſuo iure in porta nomen inſcripſit; qui cum prodere imperatorem ſuum non poſſet, reliquit. alter eſt deſignatus, Viſeius neſcio qui, fortis, ut aiunt, latro, quem tamen temperantem fuiſſe ferunt Iſauri balneatorem. ſequuntur aliȷ tribuniciȷ, T. Plancus in primis: qui ſi ſenatum dilexiſſet, numquam curiam incendiſſet. quo ſcelere damnatus, in eam urbem rediȷt armis, a qua exceſſerat legibus. ſed hoc ei commune cum plurimis diſſimillimis. illud tamen uerum, quod in hoc Planco prouerbiȷ loco dici ſolet, perire eum non poſſe, niſi ei crura fracta eſſent. fracta ſunt, & uiuit. hoc tamen, ut alia multa, Aquilae fertur acceptum. eſt etiam ibi Decius, ab illis, ut opinor, Muribus Deciȷs: itaque, Caeſaris munere: Deciorum quidem, multo interuallo, per hunc praeclarum uirum memoria renouata eſt. Saxam uero Decidium praeterire qui poſſum, hominem deductum ex ultimis gentibus? ut eum tribunum pl. uideremus, quem ciuem numquam uideramus. eſt quidem alter Sacerna. ſed omnes tamen tantam habent ſimilitudinem inter ſè, ut in eorum praenominibus errem. nec uero Exitius, Philadelphi frater, quaeſtor, praetermittendus eſt; ne, ſi de clariſſimo adoleſcente ſiluero, inuidiſſe uidear Antonio. eſt etiam Aſinius quidam, ſenator uoluntarius, lectus ipſe a ſe. apertam curiam uidit poſt Caeſaris mortem: mutauit calceos: pater conſcriptus repente factus eſt. non noui Sex. Albedium: ſed tamen neminem tam maledicum offendi, qui illum negaret dignum Antoniȷ ſenatu. arbitror me aliquos praeteriȷſſe: de ȷs tamen qui occurrebant, tacere non potui. Hoc igitur fretus ſenatu, Pompeianum ſenatum deſpicit: in quo decem fuimus conſulares: qui ſi omnes uiuerent, bellum omnino hoc non fuiſſet, auctoritati ceſſiſſet audacia. ſed, quantum praeſidiȷ fuerit in ceteris, hinc intelligi poteſt, quod ego unus, relictus e multis, contudi, & fregi, adiuuantibus uobis, exſultantis praedonis audaciam. quod ſi fortuna nobis modo non eripuiſſet Ser. Sulpicium, eiusq. collegam ante M. Marcellum, quos ciues? quos uiros? ſi duos conſules, amiciſſimos patriae, ſimul ex Italia eiectos; ſi L. Afranium, ſummum ducem; ſi P. Lentulum, ciuem cum in ceteris rebus, tū in ſalute mea ſingularem; ſi Bibulum, cuius eſt in remp. merito ſemper laudata conſtantia; ſi L. Domitium, praeſtantiſſimum ciuem; ſi Ap. Claudium, pari nobilitate, & uoluntate praeditum; ſi P. Scipionem, clariſſimum uirum, maiorumq. ſuorum ſimillimum, reſp. tenere potuiſſet: certe his conſularibus non eſſet Pompeianus deſpiciendus ſenatus. Vtrum igitur aequius, utrum melius reip. fuit; Cn. Pompeium, an ſectorem Cn. Pompeiȷ uiuere Antonium? Qui uero praetoriȷ? quorum princeps M. Cato, idemq. omnium gentium uirtute princeps. Quid reliquos clariſſimos uiros commemorem? noſtis omnes. magis uereor, ne longum me in enumerando, quam ne ingratum in praetereundo putetis. Qui aediliciȷ? qui tribuniciȷ? qui quaeſtoriȷ? quid multa? talis ſenatorum & dignitas, & multitudo fuit, ut magna excuſatione opus ȷs ſit, qui illa in caſtra non uenerunt. Nunc reliqua attendite. Victum Ciceronem ducem habuiſtis. Eo libentius ducem audio; quod certe ille dicit inuitus. nam de uicto nihil laboro. fatum enim meum eſt, ſine rep. nec uinci poſſe, nec uin-

*tere.*Macedoniam munitis exercitibus.*Et quidem fratri tuo,qui a uobis nihil degenerat,extorſimus.*Africam commiſiſtis Varo bis capto. *Hic cum Caio fratre putat ſe litigare.* In Syriam Caſsium miſiſtis. *Non igitur ſentis,huic cauſſae orbem terrae parere,te,extra munitiones tuas,ueſtigium ubi imprimas,non habere?* Caſcam tribunatum gerere paſsi eſtis. *Quid ergo? ut Marullum, ut Caeſetium,a rep.remoueremus,eum, per quem,ut neque idem hoc poſthac, neque multa huiuſmodi accidere poſſent, conſecuti ſumus?* Vectigalia Iuliana Lupercis ademiſtis. *Lupercorum mentionem facere audet? neque illius diei memoriam perhorreſcit, quo auſus eſt obrutus uino,unguentis oblitus,nudus gementem populum R. ad ſeruitutem cohortari?* Veteranorum colonias deductas lege, & s. c. ſuſtuliſtis. *Nos ſuſtulimus, an contra,lege comitijs centuriatis lata, ſanximus? uide, ne tu ueteranos, tamen eos, qui erant perditi, perdideris, in eumq. locum deduxeris, ex quo ipſi iam ſentiunt ſe numquam exituros.*Maſsilienſibus iure belli adempta redditures uos pollicemini. *Nihil diſputo de iure belli: magis facilis diſputatio eſt,quam neceſſaria.illud tamen animaduertite,P.C.quam ſit huic reip.natus hoſtis Antonius, qui tantopere eam ciuitatem oderit, quam ſcit huic reip.ſemper fuiſſe amiciſſimam.* Neminem Pompeianum, qui uiuat, tenere lege Hirtia dignitates. *Qui,quaeſo,iam legis Hirtiae mentionem facit? cuius non minus arbitror latorem ipſum, quam eos, de quibus lata eſt,paenitere. omnino,mea quidem ſententia,legem illam appellare fas non eſt:& ,ut ſit lex,non debemus illam Hirtij legem putare.* Appuleiana pecunia Brutũ ſubornatis. *Quid, ſi omnibus ſuis copijs excellentem uirum reſp. armaſſet,quem tandem bonum paeniteret? nec enim ſine pecunia exercitum alere,nec ſine exercitu fratrem tuum capere potuiſſet.* Securi percuſſos Paetum,& Menedemum,ciuitate donatos, & hoſpites Caeſaris, laudaſtis. *Non laudamus, quod ne audiuimus quidem. ualde enim nobis in tanta perturbatione reip.de duobus nequiſſimis Graeculis cogitandum fuit.* Theopompum nudum, expulſum a Trebonio,confugere Alexandriam neglexiſtis. *Magnum crimen ſenatus: de Theopompo, ſummo homine, neglex imus: qui ubi terrarum ſit, quid agat,uiuat denique,an mortuus ſit,quis aut ſcit, aut curat?*Ser.Galbam,eodem pugione ſuccinctum,in caſtris uidetis. *Nihil tibi de Galba reſpondebo,fortiſſimo, & conſtantiſſimo ciue:coram aderit:praeſens tibi & ipſe, & ille,quem inſimulas, pugio reſpondebit.* Milites aut meos, aut ueteranos contraxiſtis, tamquam ad exitium eorum,qui Caeſarem occiderant;& eoſdem nec opinãtes ad quaeſtoris ſui,aut imperatoris, aut cõmilitonum ſuorum pericula impuliſtis. *Scilicet uerba dedimus,decepimus:ignorabat legio Martia,Quarta,ignorabant ueterani,quid ageretur.non illi ſenatus auctoritatem,aut libertatem populi R.ſequebantur? Caeſaris mortem uſciſci uolebant,quam omnes fatalem fuiſſe arbitrabantur;te uidelicet ſaluum,beatum,florentem eſſe cupiebant? o miſer cum re, tum hoc ipſo, quod non ſentis, quam miſer ſis. Sed maximum crimen audite.* Denique quid non aut probauiſtis,aut feciſtis? quid faciat, ſi reuiuiſcat. *Quis? credo enim afferet aliquod ſcelerati hominis exemplum.* Cn.Pompeius ipſe? *o nos turpes,ſiquidem Cn.Pompeium imitaturi ſumus.*Aut filius eius, ſi domi poſsit. *Poterit, mihi crede: nam paucis diebus & in domum,& in hortos paternos immigrabit.*Poſtremo, negatis pacem poſſe fieri, niſi aut emiſero Brutum, aut frumento iuuero. *Alij iſtuc negant:ego uero, ne ſi iſta quidem feceris,umquam tecum pacem huic ciuitati futuram puto.* Quid? hoc placet ne ueteranis iſtis? quibus adhuc omnia integra ſunt. *Nihil uidi tam integrum, quam ut oppugnare imperatorem incipiant, quem tanto ſtudio conſenſuq.offenderint.* Quoniam uos aſſentationibus, & uenenatis muneribus ueniſtis. *Deprauati, aut corrupti ſunt, quibus perſuaſum eſt,foediſſimum hoſtem iuſtiſſimo bello perſequi.* At militibus incluſis opem fertis. Nihil moror,eos ſaluos eſſe,& ire quo lubet, ſi tantummodo patiuntur perire eum, qui meruit. *Quam benigne:itaque uſi liberalitate Antonij milites imperatorem reliquerunt,& ſe ad hoſtem metu perterriti contulerunt:per quos ſi non ſtetiſſet,non Dolabella prius imperatori ſuo,quam Antonius etiam collegae parentaſſet.* Concordiae factam eſſe mentionem ſcribitis in ſenatu, & legatos eſſe conſulares quinque.difficile eſt credere,eos,qui me praecipitem egerint,aequiſsimas condiciones ferentem, & tamen ex his aliquid remittere cogitantem, putare aliquid moderate aut humane eſſe facturos. uix etiam ueriſimile eſt, qui iudicauerint hoſtem Dolabellam ob rectiſsimum facinus,eoſdem nobis parcere poſſe idem ſentientibus.*Parum ne uidetur omnium facinorum ſibi cum Dolabella ſocietatem initam confiteri? non ne cernitis, ex uno fonte omnia ſcelera manare? ipſa denique fatetur, hoc quidem ſatis acute, non poſſe eos, qui hoſtem Dolabellam iudicauerint ob rectiſſimum facinus,(ita enim uidetur Antonio)ſibi parcere idem ſentienti.quid huic facias,qui haec litteris,memoriaeq.mandarit, ita ſibi conueniſſe cum Dolabella, ut ille Trebonium,&,ſi poſſet, etiam Brutum, Caſſium diſcruciatos necaret,eademq.adhiberet ſupplicia nobis? conſeruandus ciuis cum tam pio,iuſtoq.foedere. Is etiam queritur,condiciones ſuas repudiatas,aequas quidem,& uerecundas, ut haberet Galliam ultimam, aptiſſimam ad bellum renouandum,inſtruendumq. prouinciam; ut alaudae in tertia decuria iudicarent, ideſt, ut perfugium ſcelerum eſſet cum turpiſsimis reip.ſordibus;ut acta ſua rata eſſent,cuius nullum remanet conſulatus ueſtigium.cauebat etiam L. Antonio,qui fuerat aequiſsimus agri priuati & publici decempedator, Nucula, & Lentone collega.* Quamobrem uos potius animaduertite,utrum ſit elegantius,& partibus utilius, Trebonij mortem perſequi, an Caeſaris; & utrum ſit aequius, concurrere nos, quo facilius reuiuiſcat Pompeianorum cauſſa toties iugulata,an conſentire; ne ludibrio ſimus inimicis. *Si eſſet iugulata,numquam exſurgeret: quod tibi,tuisq. contingat.Vtrum, inquit, elegantius. atqui hoc bello de elegantia quaeritur. Et partibus utilius.partes,furioſe, dicuntur in foro, in curia.bellum contra patriam nefarium ſuſcepiſti: oppugnas Mutinam:circumſides conſulem deſignatum: bellum contra te duo conſules gerunt, cumq. his propraetor Caeſar: cuncta contra te Italia armata eſt:iſtas tu partes potius, quam a rep.defectionem, uocas? Potius C.Trebonij mortẽ,quam Caeſaris,perſequimur. Trebonij ſatis perſecuti ſumus,hoſte iudicato Dolabella: Caeſaris mors facillime defenditur obliuione, & ſilentio. Sed uidete, quid moliatur. cum mortem Caeſaris ulciſcendam putat, mortem proponit non ijs ſolum, qui illam rem geſſerunt, ſed ijs etiam, qui non moleſte tulerunt.* Quibus, utri noſtrum ceciderunt,lucro futurum

turum

turum eſt. Quod ſpectaculum adhuc ipſa Fortuna uitauit, ne uideret unius corporis duas acies, laniſta Cicerone, dimicantes: qui uſque eo felix eſt, ut ijſdem ornamentis deceperit uos, quibus deceptum Caeſarem gloriatus eſt. *Pergit in mea maledicta. quaſi uero ei pulcherrime priora proceſſerint: quem ego inuſtum ueriſſimis maledictorum notis tradam hominum memoriae ſempiternae. Ego laniſta? & quidem non inſipiens: deteriores enim iugulari cupio, meliores uincere. Vtri ceciderint, ſcribit lucro nobis futurum. O praeclarum lucrum, quo, te uictore, quod dij omen auertant, beata mors eorum futura ſit, qui e uita exceſſerint ſine tormentis. A me deceptos ait eiſdem ornamentis Hirtium, & Caeſarem. quod, quaeſo, adhuc a me eſt tributum Hirtio ornamentum? nam Caeſari plura, & maiora debentur. Deceptum autem patrem a me Caeſarem dicere audes? tu, tu, inquam, illum occidiſti Lupercalibus: cuius homo ingratiſſime flaminium cur reliquiſti? Sed iam uidete magni, & clari uiri admirabilem grauitatem, atque conſtantiam.* Mihi quidem conſtat, nec meam contumeliam, nec meorum ferre, nec deſerere partes, quas Pompeius odiuit, nec ueteranos ſedibus ſuis moueri pati, nec ſingulos ad cruciatum trahi, nec fallere fidem, quam dedi Dolabellae. *Omitto alia: fidem Dolabellae, ſanctiſſimi uiri, deſerere homo pius non poteſt. quam fidem? an optimi cuiuſque caedis, urbis, & Italiae partitionis, ſuis dandarum diripiendarumq. prouinciarum? nam quid erat aliud, quod inter Antonium, & Dolabellam, impuriſſimos parricidas, foedere, ac fide ſanciretur?* Nec Lepidi ſocietatem uiolare, piiſsimi hominis. *Tibi cum Lepido ſocietas? aut cum ullo, non dicam bono ciue, ſicut ille eſt; ſed homine ſano? id agis, ut Lepidum aut impium, aut inſanum exiſtimari uelis. nihil agis. quamquam affirmare de altero difficile eſt, de Lepido praeſertim, quem ego metuam numquam, bene ſperabo, dum licebit. reuocare te a furore Lepidus uoluit, non adiutor eſſe dementiae. tu porro ne pios quidem, ſed pijſſimos quaeris: &, quod uerbum omnino nullum in lingua Latina eſt, id propter tuam diuinam pietatem nouum inducis.* Nec Plancum prodere, participem conſiliorum. *Plancum participem? cuius memorabilis ac diuina uirtus lucem affert reip. niſi forte ſubſidio tibi uenire arbitraris cum fortiſſimis legionibus, magno equitatu, peditatuq. Gallorum: quique, niſi ante eius aduentum reip. poenas dederis, ille huius belli feret principatum. quamquam enim prima praeſidia utiliora reip. ſunt, tamen extrema ſunt gratiora. Sed iam ſe colligit, & ad extremum incipit philoſophari.* Si me rectis ſenſibus euntem dij immortales, ut ſpero, adiuuerint; uiuam libenter. ſin autem aliud me fatum manet; praecipio gaudia ſuppliciorum ueſtrorum. namque, ſi uicti Pompeiani tam inſolentes ſunt; uictores quales futuri ſint, uos potius experiemini. *Praecipias, licet, gaudia. non enim tibi cum Pompeianis, ſed cum uniuerſa rep. bellum eſt. omnes te dij, homines; ſummi, medij, infimi; ciues, peregrini; uiri, mulieres; liberi, ſerui oderunt. ſenſimus hoc nuper falſo nuncio, uero propediem ſentiemus. Quae ſi tecum ipſe recolis, aequiore animo, & maiore conſolatione moriere.* Denique ſumma iudicij mei ſpectat huc, ut meorum iniurias ferre poſsim, ſi aut obliuiſci uelint ipſi feciſſe, aut ulciſci parati ſint una nobiſcum Caeſaris mortem. *Hac Antonij ſententia cognita, dubitaturos ne A. Hirtium, C. Panſam conſules putatis, quin ad Antonium tranſeant? Brutum obſideant? Mutinam expugnare cupiant? quid de Panſa, & Hirtio loquar? Caeſar, ſingulari pietate adoleſcens, poterit ſe tenere, quin D. Bruti ſanguine poenas patrias perſequatur? itaque fecerunt, uti, his litteris lectis, ad munitiones propius accederent. quo maior adoleſcens Caeſar, maioreq. deorum immortalium beneficio reip. natus eſt, qui nulla ſpecie paterni nominis, nec pietate adductus umquam eſt. intelligit maximam pietatem conſeruatione patriae contineri. quod ſi partium certamen eſſet, quarum omnino nomen exſtinctum eſt: Antonius ne potius, & Ventidius partes Caeſaris defenderent, quam primum Caeſar, adoleſcens ſumma pietate, & memoria parentis ſui, deinde Panſa, & Hirtius, qui quaſi cornua duo tenuerunt Caeſaris, tum, cum illae uere partes uocabantur? hae uero quae ſunt partes, cum alteris ſenatus auctoritas, populi R. libertas, reip. ſalus propoſita ſit, alteris caedes bonorum, urbis, Italiaeq. partitio? Veniamus aliquando ad clauſulam.* Legatos uenire non credo. *Bene me nouit. bellum quo ueniat. propoſito praeſertim exemplo Dolabellae. ſanctiores erunt, credo, iure legati, quam duo conſules, contra quos arma fert; quam Caeſar, cuius patris flamen eſt; quam conſul deſignatus, quem oppugnat; quam Mutina, quam obſidet; quam patria, cui ignem ferrumq. minitatur.* Cum uenerint; quae poſtulent cognoſcam. *Quin tu abis in malam peſtem, malumq. cruciatum. ad te quiſquam ueniat, niſi Ventidij ſimilis? oriens incendium qui reſtinguerent, ſummos uiros miſimus; repudiaſti: nunc in tantam flammam, tamq. inueteratam mittamus, cum locum tibi reliquum nō modo ad pacem, ſed ne ad deditionem quidem feceris? Hanc ego epiſtolam, P. C. non quo illum dignum putarem, recitaui; ſed ut confeſſionibus ipſius omnia patefacta eius parricidia uideretis.*

EXPLANATIO

ANNI *uertentis*, } uertentem annum decem menſium fuiſſe, Varro, Suetonius, Cenſorinus, alij prodiderunt. SEDVXIT? } ep. ad Trebonium, lib. 10. Quod uero a te, uiro optimo, ſeductus eſt, tuoq. beneficio adhuc uiuit haec peſtis: interdum, quod mihi uix fas eſt, tibi ſubiraſcor. EX *Fadia*} libertini hominis filia. Phil. 2. & 3. MENTVM, *mentemq.*} παράγραμμα Graeci uocant, cum unius litterae mutatione ſententiae lepos acquiritur. infra: Homo dirutus, diruptusq. PVERVM *appellat, quem non modo uirum, ſed etiam fortiſſimum uirum ſenſit, & ſentiet.* } modus amplificandi, ut pro Domo: Quem eiectum eſſe uniuerſus ſenatus non modo ciuem, ſed egregium ciuem ſemper iudicauit. Or. 2. in Rullum: Totus ager campanus colitur & poſsidetur a plebe, & a plebe optima & modeſtiſsima. SI *quis acutior*} a contrario ſenſu. minime enim acutus, qui alterum ita obſideat, ut obſideatur ipſe, neque ſe ab obſidione, ſi cupiat, poſsit explicare. VT PRIORA. } quae pro ijs feciſtis, qui me oderunt. atque inſequuntur,

tur, cupidum ulſciſcendae Caeſaris necis. DVO *praetores,* } Cenſorinus, & Ventidius: quos paullo ante, ut inter amicos Antonij ceteris omnibus dignitate praeſtantes, nominauit. ALIQVID } ex beneficijs Caeſaris. PHILADELPHVS *Annius,* } libenter diſtinguerem: ut duo ſint. infra, Exitij frater Philadelphus appellatur. qui ſi frater germanus, aut patruelis fuit; non Anniae gentis, ſed Exitiae fuerit, neceſſe eſt. Annius autem, qui cum Antonio fuit, non Philadelphi, ſed Cimbri cognomine uſus eſt. uide Phil. II. INNOCENS } minime innocens. GALLIVS: } fuit in Antonij partibus M. Gallius, Suetonio in Auguſto, & Appiano lib. III. auctoribus. LATERVM, *& uocis meae* } quis non uidet, haec ad Beſtiam, non ad Coricum, eſſe referenda? accuſatus eſt enim Beſtia de ambitu, defenſusq. a Cicerone: ut in ep. 3. lib. ad Q. fr. Damnatum exiſtimo ex ijs uerbis Phil. II. Quam abſurdum, qui praetor fieri non potuerit, eum petere conſulatum? niſi forte damnationem pro praetura putat. Omnino uerbum aliquod, & fortaſſe, teſtis, deſiderari crediderim: ut ſit: Laterum, & uocis meae teſtis Beſtia. FIDEI *patronus,* } de Trebellio dictum: qui cum, oppugnanda lege de tabulis nouis, quam Dolabella tribunus pl. ferebat, fidei ſe patronum profeſſus eſſet, poſtea creditores ipſe fraudauit. Phil. 6. O fides: hoc enim puto Trebellium ſumpſiſſe cognomẽ. quae poteſt eſſe maior fides, quam fraudare creditores? domo profugere? propter aes alienum ire ad arma? DIRVPTVS, *dirutusq.* } παράγραμμα, ut ſupra, Mentum, mentemq. Diruptus: morbo haerniae. Dirutus; aere alieno. In Verr. Aere alieno dirutus eſt. COTYLA *Varius,* } hominem aedilicium Cotylam uocat Phil. 8. DELICIARVM *cauſſa* } ut ei delicias faceret. Iniuriam Antonij quaſi ſtudium in Cotylam nominat. idem Phil. 8. POPVLI *Romani* } qui ſtatuam ei poſuit. Phil. 6. IN *porta* } quae Hoſtilia dicebatur. iure igitur quodam ſuo in porta nomen ſuum inſcripſit. IMPERATOREM *ſuum* } Caeſarem adoleſcentem, aut D. Brutum potius, quam Hirtium. TEMPERANTEM } aquam temperant balneatores. balneator autem fuerat Viſeius. quem cum latronem Cicero appellaſſet; quaſi probrum emendare cupiens, ſubiunxit: Quem tamen temperantem. ut laudem temperantiae conferre in eum uideatur: cum ignobilitatem, uitaeq. ſordes obijciat. ALII *tribunicij,* } tribunus pl fuit Plancus, quo anno Clodius a Milone occiſus eſt: auctorq. fuit, ut Clodij corpus in curia plebs cremaret: quo incendio curia quoque ipſa conflagrauit. eo crimine lege Pompeia de ui damnatum Caeſar reſtituit. Phil. 10. 11. AQVILAE *fertur acceptum.* } qui eum, crure fracto, Polentia expulit. Phil. 11. MVRIBVS } Mus, Deciae gentis cognomen fuit. Liuius, Frontinus de aquaeductibus faſti Capitolini. CAESARIS *munere,* } qui eum exſulem reſtituit. fortaſſe etiam in ſenatum allegit. SAXAM *uero Decidium* } nominatur & ſupra ſaepe, & a Caeſare lib. I. bel. ci. & ab Appiano in Syriaco. EX *ultimis gentibus?* } ex ultima Celtiberia, dixit Phil. II. Accedit, inquit, Saxa neſcio quis, quem nobis Caeſar ex ultima Celtiberia tribunum pl. dedit caſtrorum antea metator, nunc ut ſperat, urbis. ALTER } alter de duobus dici conſtat: erant autem duo Saſernae fratres, quos nominat is, qui bellum Caeſaris Africanum compoſuit. eorum alter Antonium in Galliam ſecutus eſt. VT *in eorum praenominibus errem.* } ideo ijs non utitur. ſolis enim Coelio, & Planco addit praenomina. MVTAVIT *calceos:* } calcei ſenatorij differebant a communibus. NEMINEM *tam maledicum offendi,* } quem laudare uidetur, uituperat, ioci & argutiae cauſſam quaerens ex Antonij ſenatu. Maledici homines detrahunt: ſed Aledius is uir eſt, ut neminem tam maledicum inuenerim, qui negaret Antonij ſenatu dignum eſſe. qualis autem Antonij ſenatus eſſet, mentio eorum, qui cum eo erant in ijsdem caſtris, perſpicue demonſtrauit. DECEM *fuimus conſulares:* } undecim cum ipſo infra nominantur. IN *ceteris* } conſularibus, qui erant in ſenatu Pompeiano. DVOS *conſules,* } C. Marcellum, L. Lentulum, Pompeij comites, urbem primum, deinde Italiam relinquentis. VARO *bis capio.* } Sex. Quinctilio Varo, quem Caeſar ſemel Corfinij ceperat, iterum, opinor, in Africa, deuicto Scipione. nam in Africa fuit cum Accio Varo quo tempore C. Curio cum exercitu caeſus eſt: nec fortaſſe poſt illam uictoriam ex Africa diſceſſit, donec, renouato in ea prouincia bello, duce Pompeij ſocero Scipione, Caeſar, traiectis eo copijs, eadem fortuna uſus, aduerſarios deuicit. CVM *Caio fratre* } ita nobiſcum queritur, quaſi cum ſui ſimillimo Caio fratre litiget: auctoritatis, dignitatisq. noſtrae rationem nullam habet. CASCAM } Seruilium Caſcam, unum e Caeſaris percuſſoribus. VT *Marullum, ut Caeſetium,* } tribunos pl. quos Caeſar a rep. remouerat, quia, cum ſtatuae ſuae coronam lauream faſcia candida praeligatam neſcio quis e turba impoſuiſſet, faſciam detrahi, hominemq. duci in uincula iuſsiſſent. Suetonius, Plutarchus, Appianus, Dio. VT *neque idem hoc* } ne accidere poſſet id, quod acciderat Marullo, & Caeſetio, quos Caeſar poteſtate priuauerat. CONSECVTI *ſumus?* } Caeſarem enim occidit. VECTIGALIA *Iuliana Lupercis ademiſtis.* } Lupercis uectigal Caeſar dederat, eo mortuo ſenatus ademit. utrum autem uectigal illud omnibus Lupercis, an ijs tantum, quos ad eius honorem decretos eſſe Suetonius, & Dio narrant, Caeſar conſtituerit, exploratum non habeo. tantum illud conſtat, Iuliana uectigalia recte dici, quia ſint a Iulio Caeſare data. recitat enim Nonius haec uerba Ciceronis ex epiſtola ad Caeſarem iuniorem: Cum conſtet, Caeſarem Lupercis id uectigal dediſſe. ILLIVS *diei* } de Antonio conſule Luperco diadema Caeſari imponente, deq. eius ad populum concione, uide Phil. 2. DEDVCTAS *lege,* } lege Caeſaris, ipſo uiuo. LEGE *comitijs centuriatis lata,* } a Panſa conſule, ut omnia Caeſaris acta, non coloniae tantum ab eo deductae, rata eſſent. Phil. 10. Scilicet hoc Panſa aut non uidet, (hebeti enim ingenio eſt) aut negligit: quae enim Caeſar egit, ea rata eſſe non curat: de quibus confirmandis, & ſanciendis legem comitijs centuriatis ex auctoritate noſtra laturus eſt. TAMEN *eos, qui erant perditi,* } qui te ſecuti ſunt. IN *eumq. locum deduxeris,* } non, quod ad Mutinam deducti eſſent: ſed; in eum locum ideſt in eum errorem: quo modo dixit Coelius in ep. ad Cic. Mi Cicero cogita, ne te ſciens, prudensq. eo demittas, unde exitum uides nullum

lum eſſe. Adempta } a Caeſare, bello uictis. Facilis } iniuſtum fuiſſe bellum illud ſignificat.cur autem,quod iniuſtum bellum fuit,eo bello adempta uictis non redduntur?facilis haec quidem diſputatio,ſed omittatur,quia non neceſſaria. Non *debemus illam Hirtij legem putare.* } ſed Caeſaris, cuius eam iuſſu tulerit Hirtius praetor. Brvtvm } Marcum. Phil.11.De M.Appuleio ſeparatim cenſeo referendum:cui teſtis eſt per litteras M.Brutus eum principem fuiſſe ad conatum exercitus comparandi. Secvri *percuſſos* } fortaſſe a M.Bruto,qui erat in Graecia:& hi Graeculi uocantur. Ser. *Galbam,* } unum ex ijs. qui Caeſarem occiderunt,Sulpiciae gentis,proauum, teſte Suetonio, Galbae imperatoris. eius exſtat lib.x.ad Ciceronem epiſtola de proelio ad Mutinam commiſſo. Eodem *pugione* } quo Caeſarem percuſsit. Contraxistis, } Hirtium alloquitur,& Caeſarem,ſed Caeſarē praecipue, qui ueteranos contraxerat, & ad quem legio Martia & Quarta contraxerat. Qvaestoris *ſui:* } quaeſtor Caeſaris Antonius fuerat in Gallia. Phil.2. Imperatoris, } dux eorum ciuili bello fuerat Antonius:cui Pharſalica etiam pugna ſiniſtrum cornu Caeſar praebuit. Commilitonvm *ſuorum* } eorum ueteranorum,qui mecum ſunt. Ignorabant *ueterani,* } neſciebant uidelicet, armari ſe contra tuos perditos conatus reip. cauſſa. Haec omnia cum ironia potius, meo quidem iudicio, quam cum interrogatione, ſunt pronuncianda. O. miser *cum re, tum hoc ipſo, quod non ſentis, quam miſer ſis.* } ſimiliter Phil.2. O miſerum,ſiue illa tibi nota non ſunt;nihil enim boni noſti;ſiue ſunt,qui apud tales uiros tam impudenter loquare. Et in eadem infra: O miſerum te ſi intelligis,miſeriorem,ſi non intelligis hoc litteris mandari, hoc memoriae prodi. Qvibvs *adhuc omnia integra ſunt.* } nondum enim contra me in aciem deſcenderunt: licet ijs utram uelint, partem adhuc ſequi. Refellit hoc Cicero,& oſtendit,ijs,qui Antonium tanto ſtudio,conſenſuq.reliquerint integra iam omnia non eſſe: unum quidem illud uere integrum ijs eſſe, ut ipſum Antonium oppugnare incipiant, quem iam tranſeuntes ad Caeſarem offenderint.Sic enim lego,non ut alij,defenderint.quod ad D.Brutum referri non poteſt: quem ueterani armis defendere nondum coeperant. nondum enim, Mutinam peruenerant. infra.Quod ſpectaculum adhuc ipſa fortuna uitauit. Assentationibvs, } ſenatus. Venenatis *muneribus* } honoribus, qui exitio uobis erunt. Imperatorem } D.Brutum. Reliqvervnt. } ironia. Non *Dolabella prius imperatori ſuo,* } non prius Dolabella imperatori ſuo Caeſari Trebonij nece parentaſſet, quam Antonius eidem Caeſari, collegae ſuo,D.Bruto interfecto. Condiciones } quae Phil.8.Exponuntur. Pvtare } hoc abundat, cum dixerit, Credere. Cvm *turpiſsimis reip. ſordibus.* } cum ſummo reip. dedecore.hoc enim dici arbitror. Privati } quo maior iniquitas.propterea Phil.5.ita cenſuit Cicero,Vti C.Panſa,A.Hirtius conſules,alter, ambo ue rationem agri habeant qui ſine iniuria priuatorum diuidi poſsit. Decempedator, } decempeda agros metiebantur,& diuidebant Phil.Quam iam,peritus metator,& callidus decempeda ſua Saxa diuiſerat. Perseqvimvr. } nihil muto. eſt enim ex Antonij uerbis deducta ſententia. Silentio. } ſatis eſt,non laudari eos, qui pulcherrimum illud facinus conſciuerunt. Lanista *Cicerone,* } quaſi ciues ita inter ſe committeret,ut laniſta gladiatores, eorum magiſter. O. Praeclarvm *lucrum,* } lucrum nobis eſſe non poteſt uictore te.cuius tanta crudelitas eſt,ut eorum beata mors futura ſit qui e uita exceſſerint ſine tormentis. Lvpercalibvs: } quo die tu illum diademate impoſito,quantum in te fuit,regem conſtituiſti.Phil.2.3. Flaminivm *cur reliquiſti?* } legimus Phil. 2.flaminem Caeſaris,quem ſenatus ei tamquam deo decreuit, M.Antonium fuiſſe. legimus & Phil 11. cum L.Valerius Flaccus conſul idemq. flamen Martialis,ad bellum iturus eſſet,P. Craſſum,eius collegam, qui pontifex max. erat multam dixiſſe, ſi a ſacris diſceſsiſſet, flaminemq. pontifici iuſſu populi paruiſſe. Cur tum igitur,inquit Cicero,flaminio Caeſaris relicto, ad bellum profectus es? Sedibvs *ſuis* } agris a Caeſare aſsignatis. hoc ad conciliandos ſibi ueteranorum omnium animos: cum reuera de ijs tantum laboraret,qui cum ipſo erant. Metvam *numquam,* } numquam fore credam ſocium furoris tui.aut nobiſcum erit,aut quieſcet. Vel,Metuam numquam,quia non is eſt, qui nocere poſſe uideatur. Revocare *te a furore Lepidus uoluit,* } cum de pace egit. Propter *iſtam diuinam pietatem* } quaſi tibi nouum uerbum ab ea uirtute liceat deducere,qua tu praeter ceteros excellis. Plancvm } L Plancum,conſulem deſignatum,qui Galliam ulteriorem regebat.Phil.5. Vos *potius* } uos Caeſariani.nam Hirtium,& Caeſarem adoleſcentem alloquitur. Praecipias, *licet,gaudia.* } Antonij uerba ad aliam ſententiam Cicero conuertit. ille ſcripſerat: Praecipio gaudia ſuppliciorum ueſtrorum.Hoc Cicero non confirmat:male enim ominaretur Hirtio,& Caeſari: ſed eum praecipere gaudia uult quia cum uniuerſa rep.non cum Pompeianis,ut ille ſignificauerat bellum gerat.quo uictus,aequiore animo,& maiore cōſolatione moriatur. C. Pansam } ergo Panſa ab urbe diſceſſerat, ut ſe cum Hirtio, & Caeſare coniungeret. Patrias } patris ſui, a Decimo interfecti. Bene *me nouit.* } ipſum enim cum P.Seruilio ſenatus legatum delegerat. Bellvm *quo ueniat.* } putat me non iturum eſſe, quo bellum erat.in quo bene me nouit. Exemplo *Dolabellae.* } qui per ſummum ſcelus,ſummamq perfidiam Trebonium proconſulem occidit.

ORATIO

CVm hoc pacem M. Lepidus, uir ornatiſſimus omnibus & uirtutis, & fortunae bonis, ſi haec uideret, denique aut uellet, aut fieri poſſe arbitraretur? prius undis flamma, ut ait poeta neſcio quis, prius denique o-

mnia, quam aut cum Antonijs reſp. aut cum rep. Antonij redeant in gratiam. monſtra quaedam ſunt iſta, & portenta, & prodigia reip. moueri ſedibus ſuis huic urbi melius eſt, atque in alias, ſi fieri poſſit, terras demigrare, unde Antoniorum nec facta, nec nomen audiat, quam illos, Caeſaris uirtute eiectos, Bruti retentos, intra haec moenia uidere. optatiſſimum eſt, uincere: ſecundum eſt, nullum caſum pro dignitate, & libertate patriae non ferendum putare. quod reliquum eſt, non eſt tertium, ſed poſtremum omnium, maximam turpitudinem ſuſcipere, uitae cupiditate. Quae cum ita ſint; de mandatis, litterisq. M. Lepidi, uiri clariſſimi, Seruilio aſſentior; & hoc amplius cenſeo: Magnum Pompeium Cn. F. pro patris, maiorumq. ſuorum animo, ſtudioq. in remp. ſuaq. priſtina uirtute, induſtria, uoluntate feciſſe, quod ſuam, eorumque, quos ſecum haberet, operam ſenatui, populoq. R. pollicitus eſſet; eamq. rem ſenatui, populoq. R. gratam, acceptamq. eſſe; eiq. honori, dignitatiq. eam rem fore. hoc uel coniungi cum hoc S. C. licet, uel ſeiungi poteſt, ſeparatimq. perſcribi, ut proprio S. C. Pompeius collaudatus eſſe uideatur.

EXPLANATIO

FLAMMA,} miſceatur. NEC *facta, nec nomen audiat.* } ſumpſit a uetere poeta, ut in ep. ad Curium: Hinc euolare cupio, & aliquo peruenire, ubi nec Pelopidarum nomen, nec facta audiam. EIECTOS, } quia metu Caeſaris Octauiani, ad quem duae iam legiones: Martia, & Quarta, tranſierant, urbem reliquit Antonius. RETENTOS, } quia Mutinenſi obſidione implicatus, diſcedere ſine periculo non poteſt. ſupra: Eiq. in Galliam penetranti Decimus ſe Brutus obiecit: qui ſe totius belli fluctibus circumiri, quam illum aut regredi, aut progredi maluit, Mutinamq. illi exſultanti tamquam frenos furoris iniecit. QVOS *ſecum haberet,* } hic malim, Habet: & infra, Pollicitus eſt. CVM *hoc S. C.* } de litteris Lepidi.

IN . QVARTAMDECIMAM M . TVLLII . CICERONIS PHILIPPICAM PAVLLI . MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

ALLATIS *de proelio ad Mutinam commiſſo, Antonioq. uicto litteris conſulum, & Caeſaris, M. Cornutus, praetor urbanus, qui conſulare munus, abſentibus conſulibus, more maiorum ſuſtinebat, cum ſenatum uocaſſet, easq. litteras recitaſſet, ſententias rogauit. quid alij cenſuerint, qui ante Ciceronem rogati ſunt, obſcurum eſt: unus tamen ex ijs, redeundum, ſagis depoſitis, ad togas, idemq. fortaſſe, decernendam conſulibus, & Caeſari ſupplicationem, cenſuit. Sententia uero Ciceronis haec fuit: non eſſe mutandum ueſtitum, niſi D. Bruto, cuius cauſſa ſaga ſumpta eſſent, liberato: Antonium, quiq una eſſent, hoſtes iudicandos: ſupplicationem quinquaginta dierum communiter tribus ducibus decernendam: milites eos, qui pro rep. pugnantes interierunt, monumento quam ampliſſimo cohoneſtandos, quaeq. ijs praemia ſenatus promiſerat, ea parentibus, liberis, coniugibus, fratribus eorum perſoluenda.*

IN.M.

IN . M . ANTONIVM PHILIPPICARVM

LIBER . QVARTVSDECIMVS

ORATIO . LVI

SI, ut ex litteris, quae recitatae ſunt, P. C. ſceleratiſſimorum hoſtium exercitum fuſum, caeſumq. cognoui, ſic id, quod & omnes maxime optamus, & ex ea uictoria, quae parta eſt, conſecutum arbitramur, D. Brutum egreſſum iam Mutina eſſe cognouiſſem: propter cuius periculum ad ſaga iſſemus, propter eiuſdem ſalutem redeundum ad priſtinum ueſtitum ſine ulla dubitatione cenſerem. ante uero quam ſit ea res, quam auidiſſime ciuitas exſpectat, allata; laetitiae uſus ſatis eſt maximae praeclariſſimaeq. pugnae; reditum ad ueſtitum confectae uictoriae reſeruate. confectio autem huius belli eſt D. Bruti ſalus. quae autem eſt iſta ſententia, ut in hodiernum diem ueſtitus mutetur, deinde cras ſagati prodeamus? nos uero, cum ſemel ad eum, quem cupimus optamusque, ueſtitum redierimus, id agamus, ut eum in perpetuum retineamus. nam hoc quidem cum turpe eſt, tum ne dijs quidem immortalibus gratum, ab eorum aris, ad quas togati adierimus, ad ſaga ſumenda diſcedere. atque animaduerto, P. C. quoſdam huic fauere ſententiae: quorum ea mens, idq. conſilium eſt, ut, cum uideant glorioſiſſimum illum D. Bruto futurum diem, quo die propter eius ſalutem redierimus ad ueſtitum, hunc ei fructum eripere cupiant, ne memoriae poſteritatiq. prodatur, propter unius ciuis periculum populum R. ad ſaga iſſe, propter eiuſdem ſalutem rediſſe ad togas. tollite hanc, nullam tam prauae ſententiae cauſſam reperietis. uos uero, P. C. conſeruate auctoritatem ueſtram: manete in ſententia: tenete ueſtra memoria, quod ſaepe oſtendiſtis, huius totius belli in unius uiri fortiſſimi & maximi uita poſitum eſſe diſcrimen. ad D. Brutum liberandum legati miſſi principes ciuitatis, qui illi hoſti, ac parricidae denunciarent, ut a Mutina diſcederet: eiuſdem D. Bruti conſeruandi gratia conſules ſortiti; ad bellum profectus A. Hirtius: cuius imbecillitatem ualetudinis animi uirtus, & ſpes uictoriae confirmauit: Caeſar, cum exercitu per ſe comparato, tum primis peſtibus remp. liberaſſet, ne quid poſtea ſceleris oriretur, profectus eſt ad eundem Brutum liberandum, uicitq. dolorem aliquem domeſticum patriae caritate. quid C. Panſa egit aliud delectibus habendis, pecunijs comparandis, S. C. faciendis grauiſſimis in Antonium, nobis cohortandis, populo R. ad cauſſam libertatis uocando, niſi ut D. Brutus liberaretur? a quo populus R. frequens ita ſalutem D. Bruti una uoce depopoſcit, ut eam non ſolum commodis ſuis, ſed etiam neceſſitati uictus anteferret. quod ſperare nos quidem debemus, P. C. aut inibi eſſe, aut iam confectum; ſed ſpei fructum rei conuenit, & euentui reſeruari, ne aut deorum immortalium beneficium feſtinatione praeripuiſſe, aut uim fortunae ſtultitia contempſiſſe uideamur. ſed, quoniam ſignificatio ueſtra ſatis declarat, quid hac de re ſentiatis; ad litteras ueniam, quae ſunt a conſulibus, & a propraetore miſſae; ſi pauca ante, quae ad ipſas litteras pertineant, dixero. Imbuti ſanguine gladij, P. C. legionum, exercituumq. noſtrorum, uel madefacti potius, duobus conſulum, tertio Caeſaris proelio. ſi hoſtium fuit ille ſanguis, ſumma militum pietas; nefarium ſcelus, ſi ciuium. quouſque igitur is, qui omnes hoſtes ſcelere ſuperauit, nomine hoſtis carebit? niſi mucrones etiam noſtrorum militum tremere uultis, dubitantes, utrum in ciue, an in hoſte figantur.

EXPLANATIO

TV M *primis peſtibus remp. liberaſſet,* } particula, Tum, ſatis mihi uidetur otioſa: & malim reponere, Cum, conſentientibus aliquot antiquis libris: ut ita legatur, & diſtinguatur: Caeſar cum exercitu per ſe comparato, cum primis peſtibus remp. liberaſſet, ne quid. &c. Primas peſtes uocat, Antonij reditum a Brundiſio. V E L *madefacti potius* } minus eſt, Madefacti. quam, Imbuti. correctione uſus eſt, ut legionum gladios nondum ſatiatos eſſe oſtenderet hoſtium ſanguine.

ORATIO

SVPPLICATIONEM *decernitis: hoſtem non appellatis. gratae uero noſtrae dijs immortalibus gratulationes erunt, gratae uictimae, cum interfecta ſit ciuium multitudo. de improbis inquit, & audacibus. nam ſic eos appellat clariſſimus uir. quae ſunt urbanarum maledicta litium, non inuſtae belli internecini notae. teſtamenta, credo, ſubijciunt, aut eijciunt uicinos, aut adoleſcentulos circumſcribunt: his enim uitijs affe-*

ctos, &

ctos, & talibus, malos, & audaces appellare conſuetudo ſolet. bellum expiabile infert quattuor conſulibus unus omnium latronum taeterrimus: gerit idem bellum cum ſenatu, populoq. R. omnibus, quamquam ruit ipſe ſuis cladibus, peſtem, uaſtitatem, cruciatum, tormenta denunciat: Dolabellae ferum & immane facinus, quod nulla barbaria poſſet agnoſcere, id ſuo conſilio factum eſſe teſtatur: quaeq. eſſet facturus in hac urbe, niſi eum hic ipſe Iuppiter ab hoc templo, atque moenibus repuliſſet, declarauit in Parmenſium calamitate, quos, optimos uiros, honeſtiſſimosq. homines, maxime cum auctoritate huius ordinis, populiq. R. dignitate coniunctos, crudeliſſimis exemplis interemit, proludium illud, & portentum, L. Antonius, inſigne odium omnium hominum, uel, ſi etiam dij oderint, quos oportet, omnium deorum. Refugit animus, P. C. eaq. d[illegible]e reformidat, quae L. Antonius in Parmenſium liberis, & coniugibus effecerit. quas enim turpitudines Antonij libenter cum dedecore ſubierunt, eaſdem per uim laetantur alijs ſe intuliſſe. ſed uis calamitoſa eſt, quam illis intulerunt; libido flagitioſa, qua Antoniorum oblita eſt uita. Eſt igitur quiſquam, qui hoſtes appellare non audeat, quorum ſcelere crudelitatem Carthaginienſium uictam eſſe fateatur? qua enim in urbe tam immanis Hannibal capta, quam in Parma ſurrepta Antonius? niſi forte huius coloniae, & ceterarum, in quas eodem eſt animo, non eſt hoſtis Antonius putandus. ſi uero coloniarum, & municipiorum ſine ulla dubitatione hoſtis eſt, quid tandem huius cenſetis urbis? quam ille ad explendas egeſtates latrocinij ſui concupiuit: quam iam peritus metator & callidus decempeda ſua Saxa diuiſerat.

EXPLANATIO

SANGVINE } militum Antonij, CLARISSIMVS *uir.* } qui ſupplicationem decreuerat, P. Seruilius, ut infra. INTERNECINI } capitalis, exitioſi, in quo non, utri uincant, ſed utri ſint, agitur: ſalus ipſa petitur, non imperium, aut gloria. QVATTVOR *conſulibus* } Panſae, & Hirtio, conſulatum gerentibus: Bruto, & Planco conſulibus deſignatis. QVAMQVAM *ruit ipſe ſuis cladibus,* } quamquam, quas nobis denunciat clades, ijs ipſe ruit. Faernus aliter: non diſputo, quam recte: tantum dico, non libenter me facere, ut, cum antiquis libris congruente ſententia, mutationem quaeram. QVOD *nulla barbaria poſſit agnoſcere,* } quod ipſis etiam barbaris nimium crudele uideatur. Vſitatum loquendi genus. HIC *ipſe Iuppiter* } cuius in templo ſenatus habebatur. infra: Hoſtes nefarios, huic Ioui maximo, ceterisq. deorum immortalium templis, urbis tectis, libertati populi Romani, noſtrae uitae, ſanguiniq. imminentes, proſtrauit, fudit, occidit. CRVDELISSIMIS *exemplis interemit,* } ijs tormentis excruciatos, quae exemplo eſſe poſsint. Terentius in Eun. uterque in te exempla edent. Caeſar bel. Gal. lib. I. In eos omnia exempla, cruciatusq. edere. PROLVDIVM } aſſentior Ferrario propudium, non proludium, probanti. PERITVS *metator,* } caſtrorum. Phil. II. Accedit Saxa neſcio quis, quem nobis Caeſar ex ultima Celtiberia tribunum pl. dedit, caſtrorum antea metator, nunc, ut ſperat, urbis.

ORATIO

RECORDAMINI *per deos immortales, P. C. quid hoc biduo timuerimus, a domeſticis hoſtibus rumoribus improbiſſimis diſſipatis. quis liberos, quis coniugem adſpicere poterat ſine fletu? quis domum? quis tecta? quis larem familiarem? iam aut foediſſimam mortem omnes, aut miſerabilem fugam cogitabant. haec a quibus timebantur, eos hoſtes appellare dubitamus? grauius ſi quis attulerit nomen, libenter aſſentiar: hoc uulgari contentus uix ſum, leuiore non utar. itaque, cum ſupplicationes iuſtiſſimas ex ijs litteris, quae recitatae ſunt, decernere debeamus, Seruiliusq. decreuerit; augebo omnino numerum dierum, praeſertim cum communiter tribus ducibus ſint decernendae; ſed hoc primum faciam, ut imperatores appellem eos, quorum uirtute, conſilio, felicitate maximis periculis ſeruitutis, atque interitus liberati ſumus. etenim cui uiginti his annis ſupplicatio decreta eſt, ut non imperator appellaretur, aut minimis rebus geſtis, aut plerumque nullis? quamobrem aut ſupplicatio ab eo, qui ante dixit, decernenda non fuit; aut uſitatus honos, peruulgatusq. tribuendus ijs, quibus etiam noui, ſingularesq. debentur. at, ſi quis Hiſpanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo millia occidiſſet, non eum hac conſuetudine, quae increbuit, imperatorem appellaret ſenatus? tot legionibus caeſis, tanta multitudine interfecta, hoſtium dico, ita, inquam, hoſtium, quamuis hoc iſti hoſtes domeſtici nolint, clariſſimis ducibus ſupplicationis honorem tribuemus, imperatorum nomen adimemus? quanto enim honore, laetitia, gratulatione in hoc templum ingredi debent illi ipſi huius urbis liberatores, cum heſterno die propter eorum res geſtas me ouantem & prope triumphantem populus R. in Capitolium domo tulerit, domum inde reduxerit? is enim demum eſt mea quidem ſententia iuſtus triumphus, ac uerus, cum bene de rep. meritis teſtimonium a conſenſu ciuitatis datur. nam, ſiue in communi gaudio populi R. uni gratulabantur, magnum iudicium: ſiue gratias agebant, eo maius: ſiue utrumque, nihil magnificentius excogitari poteſt.*

EXPLANATIO

QVID *hoc biduo timuerimus,* } rumore de Antonij uictoria ab eius amicis diſsipato. HAEC *a quibus timebantur, eos hoſtes appellare dubitamus? grauius ſi quis attulerit nomen, libenter aſſen-*

tiar : } ex inopia nominis rei magnitudo demonſtratur, ut in Verr. lib. v. Verbo ſatis digno tam nefaria res appellari nullo modo poteſt. Or. 2. in Rullum : uerbum mihi deeſt, Quirites, cum ego hanc poteſtatem regiam appello: ſed profecto maior eſt quaedam. HAC *conſuetudine, quae increbuit,* } intelligitur, apud maiores diuerſam conſuetudinem fuiſſe, nempe imperatorem non appellari ſolitum, qui mille tantum, duo u um millia occidiſſet. HVIVS *urbis liberatores,* } Panſa, Hirtius, Caeſar.

ORATIO

TV igitur ipſe de te, dixerit quiſpiam. Et quidem inuitus, ſed iniuriae dolor facit me praeter conſuetudinem glorioſum. non ne ſatis eſt, ab hominibus uirtutis ignaris gratiam bene merentibus non referri? etiam in eos, qui omnes ſuas curas in reip. ſalute defigunt, crimen inuidiaq. quaeretur? ſcitis enim per hos dies creberrimum fuiſſe ſermonem, me per Idus Quinct. qui dies hodie eſt, cum faſcibus deſcenſurum. aliquem ne in peius. credo hoc in gladiatorem, aut latronem, aut Catilinam eſſe confictum; non in eum, qui, ne quid tale in rep. fieri poſſet, effecerit. an ego, qui Catilinam haec molientem ſuſtulerim, euerterim, afflixerim, ipſe exſiſterem repente Catilina? quibus auſpicijs iſtos faſces augur acciperem? quatenus haberem? cui transderem? quemquam ne fuiſſe tam ſceleratum, qui hoc fingeret? tam furioſum, qui crederet? unde igitur iſta ſuſpicio, uel potius iſte ſermo? cum, ut ſcitis, hoc triduo uel quatriduo triſtis a Mutina fama manaret, inflati laetitia, atque inſolentia impij ciues unum ſe in locum ad illam curiam, uiribus potius ſuis, quam reip. infelicem, congregabant: illi cum conſilium inirent de caede noſtra, partirenturq. inter ſe, qui Capitolium, qui oſtia, qui urbis portas occuparent; ad me concurſum futurum ciuitatis putabant. quod ut cum inuidia mea fieret, & cum uitae etiam periculo. famam iſtam faſcium diſſipauerunt, faſces ipſi ad me delaturi fuerunt. quod cum eſſet quaſi mea uoluntate factum, tum in me impetus conductorum hominum, quaſi in tyrannũ, parabatur: ex quo caedes eſſet omnium ueſtrum conſecuta. quae res pateſcit, P.C. ſed ſuo tempore totius huius ſceleris fons aperietur. itaque P. Appuleius, tribunus pl. meorum omnium conſiliorum, periculorumq. iam inde a conſulatu meo teſtis, conſcius, adiutor, dolorem ferre non potuit doloris mei: concionem habuit maximam, populo R. unum atque idem ſentiente. in qua concione cum me pro ſumma noſtra coniunctione & familiaritate liberare ſuſpicione faſcium uellet, una uoce cuncta concio declarauit, nihil eſſe a me umquam de rep. niſi optime cogitatum. poſt hanc habitam concionem duobus tribus ue horis optatiſſimi nuncij, & litterae uenerunt; ut idem dies non modo me iniquiſſima inuidia liberarit, ſed etiam celeberrima populi R. gratulatione auxerit. Haec interpoſui, P.C. non tam ut pro me dicerem, (male enim mecum ageretur, ſi parum uobis eſſem ſine defenſione purgatus) quam ut quoſdam nimis ieiuno animo, & anguſto monerem, id quod ſemper ipſe feciſſem, uti excellentium ciuium uirtutem imitatione dignam, non inuidia, putarent. magnus eſt in rep. campus, ut ſapienter dicere Craſſus ſolebat: multis apertus curſus ad laudem. utinam quidem illi principes uiuerent, qui me poſt meum conſulatum, cum ijs ipſe crederem, principem non inuiti uidebant. hoc uero tempore, in tanta inopia conſtantium, & fortium conſularium, quo me dolore affici creditis, cum alios male ſentire, alios nihil omnino curare uideam, alios parum conſtanter in ſuſcepta cauſſa permanere, ſententiamq. ſuam non ſemper utilitate reip. ſed cum ſpe, tum timore moderari? quod ſi quis de contentione principatus laborat, quae nulla eſſe debet; ſtultiſſime facit, ſi uitijs cum uirtute contendit. ut enim curſu curſus; ſic in uiris fortibus uirtus uirtute ſuperatur. tu, ſi ego de rep. optime ſentiam, ut me uincas, ipſe peſſime ſenties? aut, ſi ad me bonorum concurſum fieri uidebis, ad te improbos inuitabis? nollem, primum reip. cauſſa, deinde etiam dignitatis tuae. ſed, ſi principatus ageretur, quem numquam expetiui; quid tandem mihi eſſet optatius? ego enim malis ſententijs uinci non poſſum, bonis forſitan poſſim, & libenter. haec populum R. uidere, animaduertere, iudicare, quidam moleſte ferunt. poterat ne fieri, ut non perinde homines de quoque, ut quiſque mereretur, iudicarent? ut enim de uniuerſo ſenatu populus R. uериſsime iudicat, nullis reip. temporibus hunc ordinem firmiorẽ, atque fortiorem fuiſſe: ſic de unoquoque noſtrum, & maxime, qui hoc loco ſententias dicimus, ſciſcitantur omnes, auent audire, quid quiſque ſenſerit; ita de unoquoque, ut quemque meritum arbitrantur, exiſtimant. memoria tenent, me ante diem xiij. Kal. Ian. ad hanc horam inuigilaſſe reip. meam domum, measq. aures dies noctes omnium praeceptis, monitisq. patuiſſe; meis litteris, meis nuncijs, meis cohortationibus omnes, qui ubique eſſent, ad patriae praeſidium excitatos; meis ſententijs a Kal. Ian. numquam legatos ad Antonium, ſemper illum hoſtem, ſemper hoc bellum; ut ego, qui omni tempore uerae pacis auctor fuiſſem, huic eſſem nomini peſtiferae pacis inimicus. Idem Ventidium, cum alij tribunum pl. uoluiſſent, non ego ſemper hoſtem? Has in ſententias meas ſi conſules deſignati diſceſsionem facere uoluiſſent; omnibus iſtis latronibus auctoritate ipſa ſenatus iampridem de manibus arma cecidiſſent. ſed, quod tum non licuit, P.C. id hoc tempore non ſolum licet, uerum etiam neceſſe eſt, eos, qui re ſunt hoſtes, uerbis notari, ſententijs noſtris hoſtes iudicari. antea cum hoſtem, aut bellum nominaſſem; ſemel, & ſaepius ſententiam meam de numero ſententiarum ſuſtulerunt. quod in hac cauſſa iam fieri non poteſt. ex litteris enim C. Panſae, A. Hirtij conſulum, C. Caeſaris propraetoris, de honore diis immortalibus habendo ſententias diximus. ſupplicationem modo qui decreuit, idem imprudens hoſtes iudicauit. numquam enim in ciuili bello ſupplicatio decreta eſt. decretam dico? ne uictoris quidem litteris poſtulata eſt. ciuile bellum conſul Sulla geſsit: legionibus in urbem adductis, quos uoluit, expulit; quos potuit, occidit, ſupplicationis mentio nulla. graue bellum Octauianum inſecutum eſt: ſupplicatio Cinnae nulla uictoris. Cinnae uictoriam imperator ultus eſt Sulla: nulla ſupplicatio decreta a ſenatu. ad te ipſum, P. Seruili, num miſit ullas collega litteras de illa calamitoſa pugna Pharſaliae? num te de ſupplicatione uoluit referre? profecto noluit. at miſit poſtea de Alexandria, de Pharnace: Pharſalicae uero

pugnae

pugnae ne triumphum quidem egit. eos enim ciues pugna illa ſuſtulerat, quibus non modo uictoribus, ſed etiam uiuis, & incolumis, & florens ciuitas eſſe poſſet. quod idem contigerat ſuperioribus bellis ciuilibus. nam mihi conſuli ſupplicatio, nullis armis ſumptis, non ob caedem hoſtium, ſe ob conſeruationem ciuium, nouo, & inaudito genere decreta eſt.

EXPLANATIO

INIVRIAE *dolor* } quae ſignificetur iniuria, ſequentibus uerbis oſtenditur. PER *idus Quinct.* } hic dies, quo ſenatus propter conſulum, Caeſariſq. litteras habitus eſt, fuit XI.Kal. Mai ut ex ep.ad M. Brutum liquet: ſcripſit enim ad eum Cicero, nuncium uictoriae.XII.Kal.Mai. allatum eſſe. poſtridie autem ſenatus fuit. qui poteſt igitur locum habere mentio Quinctilis menſis? hoc Ferrarius cum uidiſſet, opem a coniectura queſiuit, & pro, Per idus Quinct. legendum putauit Pridie Vinalia: nam Vinalia fuere x. Kal.Mai. Acute Ferrarius: nec ego diſſentio: quamquam non omnis eiuſmodi coniectura eſt ut ſcopum ueritatis attingat. DESCENSVRVM. } in forum, nam in collibus habitabant. ſic Horatius: Deſcendat in campum petitor. ALIQVEM *ne in peius.* } hic mihi tenebrae ſunt: nec quae Ciceronis mens fuerit, nec qua progrediar ad emendandum uia, ſatis liquet. Faerni liberior, quam deceat, coniectura fuit: legebat enim: Credo hoc in aliquem impium, in gladiatorem. &c. AD *illam curiam.* } Hoſtiliam, quae erat, ut ait Varro, ante Roſtra. VIRIBVS *po. ius ſuis,* } uiribus impiorum ciuium infelicem: perdidit enim eos, quorum olim opera ſimul cum P.Clodij corpore cremata fuerat. ſignificat eorum calamitatem, qui cum ſeditionis duces fuiſſent, plebemq. ad cremandum in Curia Clodij corpus impuliſſent, quo igne ſimul ipſa curia flagrauit, eo crimine in exſulium miſsi ſunt. ij fuerunt praecipue T.Plancus, Q.Pompeius, Sex.Clodius. FONS *aperietur.* } fontem huius ſceleris uirum conſularem, uirtuti & gloriae Ciceronis inuidentem, ea, quae ſequuntur, oſtendunt: eaq. non in quemquam magis, quam in Q.Fufium Calenum, Antonij procuratorem, defenſoremq. perpetuum, ſuſpicio cadit. CRASSVS } L.Craſſus orator ſummus. OPTATIVS? } quam ut me uincas. MALIS *ſententijs uinci non poſſum,* } quia non contenderim: male enim de rep. ſentire, meum non eſt. bonis autem ſententijs ſi uincar, in quibus contendam ne uincar: me quidem non accidet inuito. a quo enim fructum reſp. maiorem capiet, ei principatum libenter concedam. ANTE *diem xiij.Kal.Ian.* } quo die tertiam Philippicam habuit, referentibus nouis tribunis pl. de praeſidio conſulum deſignatorum. PRINCIPEM *reuocandae libertatis fuiſſe;* } non enim de praeſidio ſolum conſulum deſignatorum, ſed de tota etiam rep. ſententiam dixit. uere igitur libertatis reuocandae princeps fuit. quod etiam gloriatur in ep. ad Cornificium, his uerbis: Ego, mi Cornifici, quo die primum in ſpem libertatis ingreſſus ſum, &, cunctantibus ceteris, ad XIII. Kal. Ian. fundamenta reip. ieci; eo ipſo die prouidi multum, atque habui rationem dignitatis tuae. CONSVLES *deſignati* } cum de ſententijs loquatur, quas a Kal. Ian. dixit, miror cur deſignati conſules, Panſa & Hirtius uocentur: ac uereor, ne uerbum, Deſignati, additum ex inſcitia ſit interpretis imperiti. DE *numero ſententiarum ſuſtulerunt.* } diſceſsionem enim in eam facere noluerunt. COLLEGA } conſulatum ſecundum cum Seruilio Caeſar geſsit, quo anno Pompeium uicit in Pharſalica. NAM *mihi conſuli ſupplicatio* } hanc ſupplicationem togato Ciceroni, Catilina urbe pulſo, ſocijs eius in urbe comprehenſis, decreuit M.Cato: ut ad eum ſcripſit Cicero ep.4.lib.XV.fam.

ORATIO

QVAMOBREM *aut ſupplicatio ob remp. pulcherrime geſtam poſtulantibus ueſtris imperatoribus deneganda eſt, quod, praeter Gabinium, contigit nemini: aut, ſupplicatione decernenda, hoſtes eos, de quibus decernitis, iudicetis neceſſe eſt. quod ergo ille re, id ego etiā uerbo, cum imperatores eos appello. hoc ipſo nomine, & eos, qui iam deuicti ſunt, & eos, qui ſuperſunt, hoſtes iudico, cum uictores appello imperatores. quo modo enim potius Panſam appellem? etſi habet honoris amplißimi nomen. quo Hirtium? eſt ille quidem conſul: ſed alterum uirtutis atque uictoriae. quid Caeſarem, deorum beneficio reip. procreatum, dubitem ne appellare imperatorem? qui primus Antonij immanem & foedam crudelitatem non ſolum a iugulis noſtris, ſed etiam a membris, & uiſceribus auertit. Vnius autem diei quot, & quantae uirtutes, dij immortales, fuerunt? princeps enim omnium Panſa proelij faciendi, & cum Antonio confligendi fuit, dignus imperator legione Martia, digna legio imperatore. cuius ſi acerrimum impetum cohibere potuiſſet, uno proelio confecta res eſſet. ſed, cum libertatis auida legio effrenatius in aciem hoſtium irrupiſſet, ipſeq. in primis Pāſa pugnaret; duobus periculoſis uulneribus acceptis, ſublatus e proelio, reip. uitam reſeruauit. ego uero non ſolum imperatorem, ſed etiam clariſſimum imperatorem iudico; qui cum aut morte, aut uictoria ſe ſatisfacturum reip. ſpopondiſſet, alterum fecit, alterius dij immortales omen auertant.*

EXPLANATIO

QVOD, *praeter Gabinium, contigit nemini:* } in oratione de prouincijs: Quae enim homini, in quo aliquis ſi non famae pudor, at ſupplicij timor eſt, grauior poena accidere potuit, quam non credi litteris ijs, quae rem bene geſtam in bello nunciarent? hoc ſtatuit ſenatus, cum frequens ſupplicationem Gabinio denegauit. &c. Ad Q.fr. ep. 5. lib. 1. Idibus Maijs ſenatus frequens diuinus fuit in ſupplicatione Gabinio deneganda. Adiurat Porcilius, hoc nemini accidiſſe. QVOD *ergo ille re,* } quod Panſa, Hirtius, Caeſar re iudicauerunt: quia tamquam cum hoſtibus pugnarunt. HONORIS *ampliſſimi* } conſulatus. DEORVM *beneficio reip. procreatum,* } Phil. 3. Qua peſte priuato conſilio remp. Caeſar liberauit. qui niſi in hac rep. natus eſſet; remp. ſcelere Antonij nullam haberemus. A. MEMBRIS, *& uiſceribus auertit.* } morte enim ipſa contentus non fuiſſet Antonius: prius unumquemque omni crudelitatis genere cruciaſſet. Mortem Cicero ſignificat, cum dicit, A iugulis: tormenta, cum ſubiungit, A membris, & uiſceribus. LEGIONE *Martia,* } quam ei, quo tutius in caſtra uenire poſſet, obuiam Hirtius miſerat. ſic enim Galba ad Ciceronem ſcripſit. CVIVS *ſi acerrimum impetum cohibere potuiſſet,* } idem Galba ſcripſit hoc: cum equites Antonij apparuiſſent, contineri neque legio Martia, neque cohortes praetoriae potuerunt: quas ſequi coepimus coacti, quando eas retinere non poteramus.

ORATIO

QVID dicam de Hirtio? qui, re audita, e caſtris duas legiones eduxit incredibili ſtudio, atque uirtute, Quartam illam, quae, relicto Antonio, ſe olim cum Martia legione coniunxit; & ſeptimam, quae conſtituta ex ueteranis docuit illo proelio, militibus ijs, qui Caeſaris beneficia ſeruaſſent, ſenatus populiq. R. carum nomen eſſe. his uiginti cohortibus, nullo equitatu, Hirtius ipſe aquilam quartae legionis cum inferret, qua nullius pulchriorem ſpeciem imperatoris accepimus, cum tribus Antonij legionibus equitatuq. conflixit, hoſtesq. nefarios, huic Ioui maximo, ceteriſq. deorum immortalium templis, urbis tectis, libertati populi R. noſtrae uitae, ſanguiniq. imminentes proſtrauit, fudit, occidit, ut cum admodum pacis, nocte tectus, metu perterritus, princeps latronum duxq. fugerit. O ſolem ipſum beatiſſimum, qui, ante quam ſe abderet, ſtratis cadaueribus parricidarum, cum paucis fugientem uidit Antonium. An uero quiſquam dubitabit appellare Caeſarem imperatorem? aetas eius certe ab hac ſententia neminem deterrebit: quandoquidem uirtute ſuperauit aetatem. ac mihi ſemper eo maiora beneficia C. Caeſaris uiſa ſunt, quo minus erant ab aetate illa poſtulanda. Cui cum imperium, eodem tempore etiam ſpem nominis eius deferebamus: quod cum eſt conſecutus, auctoritatem noſtri decreti rebus geſtis ſuis comprobauit. hic ergo adoleſcens maximi animi, ut ueriſſime ſcribit Hirtius, caſtra multarum legionum paucis cohortibus tutatus eſt, ſecundumq. proelium fecit. ita trium imperatorum uirtute, conſilio, felicitate uno die locis pluribus reſp. eſt conſeruata.

EXPLANATIO

DVAS *legiones* } uiginti cohortes. CONSTITVTA *ex ueteranis* } quos Caeſar adoleſcens collegerat. QVI *Caeſaris beneficia ſeruaſſent,* } nam qui ea comederant, rerum nouarum ſtudio tenebantur, Phil. 11. & 13. CVM *tribus Antonij legionibus* } ſecunda, quarta, trigeſima quincta: quarum primas duas in epiſtola ſua Galba nominat, quartam uero Aſinius Pollio lib. x. fam. nam quincta Antonij proelio non interfuit: ut idem Pollio. HVIC *Ioui maximo* } cuius in templo ſenatus habebatur. ſupra: Quaeq. eſſet facturus in hac urbe, niſi eum hic ipſe Iuppiter ab hoc templo, atque moenibus repuliſſet, declarauit. SPEM *nominis eius* } ut aliquando ob uictoriam imperator appellaretur. NOSTRI *decreti* } quo imperium ei detulimus. CASTRA *multarum legionum* } quae multarum legionum praeſidio indigebant: quibus tutandis opus eſſe multis legionibus uidebatur.

ORATIO

DECERNO igitur eorum trium nomine L dierum ſupplicationes: quas, ut honorificentiſſimis uerbis conſequi potero, complectar ipſa ſententia. eſt autem fidei pietatisque noſtrae, declarare fortiſſimis militibus, quam memores ſimus, quamq. grati. quamobrem promiſſa noſtra, atque ea, quae legionibus, bello confecto, tributuros nos ſpopondimus, hodierno S.C. renouanda cenſeo. aequum eſt enim, militum, talium preſertim, honorem coniungi. atque utinam, P.C. ciuibus omnibus ſoluere nobis praemia liceret, quamquam nos ea, quae promiſimus, ſtudioſe cumulata reddemus. ſed id quidem reſtat, ut ſpero, uictoribus: quibus ſenatus fides praeſtatur: quam cum difficillimo reip. tempore ſecuti ſint, eos numquam oportebit conſilij ſui paenitere. ſed facile eſt bene agere cum his, a quibus etiam tacentibus flagitari uidemur. illud admirabilius, & maius, maximeq. proprium ſenatus ſapientis eſt, grata eorum uirtutem memoria proſequi, qui pro patria uitam profuderunt. quorum de honore utinam

nam mihi plura in mentem uenirent : duo certe non prae teribo, quae maxime occurrũt : quorum alterum pertinet ad uirorum fortiſſimorum gloriam ſempiternam, alterũ ad leniendum maerorem, & luctum proximorum.

EXPLANATIO

IPSA *ſententia.* } omnino neceſſarium hoc non eſt, nec tamen, ut Faerno placuit, delendum uidetur: cum praeſertim paullo poſt idem dixerit: ſed ut aliquando ſententia complectar, ita cenſeo. HODIERNO. *S.C.* } quo ſupplicationes L dierum tribus ducibus decernimus. HONOREM *coniungi.* } cum honore ſupplicationum, qui ducibus defertur. QVIBVS *ſenatus fides praeſtatur.* } ut de ſolutione non dubitent. praeſtatur autem & ſuperiore S.C. quo promiſimus, & hoc hodierno, quo promiſſa renouantur. In ep. ad Lentulum: Placebat illud, ut, ſi rex amicis tuis, qui pecunias ei credidiſſent, fidem ſuam praeſtitiſſet, & auxilijs eum tuis, & copijs adiuuares. QVORVM *alterum* } monumentum ampliſsimum. ALTERVM } ut quae ipſis promiſſa fuerant, ea parentibus, liberis, coniugibus eorum tribuantur.

ORATIO

PLACET igitur mihi, P.C. legionis Martiae militibus, & eis, qui una pugnantes occiderunt, monumentum fieri quam ampliſſimum. magna, atque incredibilia ſunt in remp. huius merita legionis. haec ſe prima latrocinio abrupit Antonij: haec tenuit Albam: haec ſe ad Caeſarem contulit: hanc imitata Quarta legio parem uirtutis gloriam conſecuta eſt. Quarta uictrix deſiderat neminem: ex Martia nonnulli in ipſa uictoria conciderunt. O fortunata mors, quae naturae debita, pro patria eſt potiſſimum reddita. uos uero patriae natos iudico: quorum etiam nomen a Marte eſt: ut idem deus urbem hanc gentibus, uos huic urbi genuiſſe uideatur, in fuga foeda mors eſt, in uictoria glorioſa. etenim Mars ipſe ex acie fortiſſimum quemque pignerari ſolet. illi igitur impij, quos cecidiſtis, etiam ad inferos poenas parricidij luent: uos uero, qui extremum ſpiritum in uictoria effudiſtis, piorum eſtis ſedem, & locum conſecuti. breuis a natura uobis uita data eſt, at memoria bene redditae uitae ſempiterna. quae ſi non eſſet longior, quam haec uita; quis eſſet tam amens, qui maximis laboribus, & periculis ad ſummam laudem gloriamq. contenderet? Actum igitur praeclare uobiſcum fortiſsimi, dum uixiſtis, nunc etiam ſanctiſſimi milites, quod ueſtra uirtus nec obliuione eorum, qui nunc ſunt, nec reticentia poſterorum inſepulta eſſe poterit, cum uobis immortale monumentum ſuis paene manibus ſenatus populusq. R. exſtruxerit. multi ſaepe exercitus Punicis, Gallicis, Italicis bellis clari, & magni fuerunt: nec tamen ullis tale genus honoris tributum eſt. atque utinam maiora poſſemus; quandoquidem a uobis maxima accepimus. uos ab urbe furẽtem Antonium auertiſtis: uos redire molientem repuliſtis. erit igitur exſtructa moles opere magnifico, inciſaeq. litterae, diuinae uirtutis teſtes ſempiternae: numquam de uobis eorum, qui aut uidebunt ueſtrum monumentum, aut audient, gratiſſimus ſermo conticeſcet. ita, pro mortali condicione uitae, immortalitatem eſtis conſecuti. Sed, quoniam, P.C. gloriae munus optimis & fortiſſimis ciuibus monumenti honore perſoluitur; conſolemur eorum proximos, quibus optima eſt haec quidẽ conſolatio, parentibus, quod tanta reip. praeſidia genuerunt; liberis, quod habent domeſtica exempla uirtutis; coniugibus, quod ijs uiris carebunt, quos laudare, quam lugere, praeſtabit; fratribus, quod in ſe, corporum, ſic uirtutum ſimilitudinem eſſe confident. atque utinam his omnibus abſtergere fletum ſententijs noſtris, conſultisq. poſſemus; uel aliqua talis his adhiberi publice poſſet oratio, qua deponerent maerorem, atque luctum, gauderentq. potius, cum multa & uaria impenderent hominibus genera mortis, id genus, quod eſſet pulcherrimum, ſuis obtigiſſe, eosq. nec inhumatos eſſe, nec deſertos; quod tamen ipſum pro patria non miſerandum putatur; nec, diſperſis buſtis, humili ſepultura crematos, ſed contectos publicis operibus, atque muneribus, eaq. exſtructione, quae ſit, ad memoriam aeternitatis, ara uirtutis. quamobrem maximum quidem ſolatium erit propinquorum, eodem monumento declarari & uirtutem ſuorum, & pietatem, & ſenatus fidem, & crudeliſſimi memoriam belli: in quo niſi tanta militum uirtus exſtitiſſet, parricidio M. Antonij nomen populi R. occidiſſet. Atque etiam cenſeo, P. C. quae praemia militibus promiſimus nos rep. recuperata tributuros, ea uiuis uictoribusq. cumulate, cum tempus uenerit, perſoluenda. qui autem ex ijs, quibus illa promiſſa ſunt pro patria occiderunt; eorum parentibus, liberis, coniugibus, fratribus eadem tribuenda cenſeo.

EXPLANATIO

PIGNERARI } ſibi quaſi ſuos aſſumere. nam in acie fortiſsimi quique moriuntur.

ORATIO

SED, ut aliquando ſententia complectar, ita cenſeo: Cum C. Panſa, conſul, imp. initium cum hoſtibus confligendi fecerit, quo proelio legio Martia admirabili, incredibiliq. uirtute libertatem populi R. defenderit,

quod

quod idem legiones tyronum fecerint ; ipſeq. C. Panſa, conſul, imp. cum inter media hoſtium tela verſaretur, uulnera acceperit ; cumq. A. Hirtius , conſul , imp. proelio audito, & cognito , fortiſſimo , praeſtantiſſimoq. animo exercitum caſtris eduxerit, impetumq. in M. Antonium, exercitumq. hoſtium fecerit ,eiusq. copias occidione occiderit, ſuo exercitu ita incolumi , ut ne unum quidem militem deſiderauerit ; cumq. C. Caeſar propr. imp. conſilio , diligentiaq. ſua caſtra feliciter defenderit , copiasq. hoſtium , quae ad caſtra acceſſerant , profligarit , occiderit ; ob eas res ſenatum exiſtimare, & iudicare, eorum trium imperatorum uirtute, imperio , conſilio, grauitate, conſtantia, magnitudine animi , felicitate populum R. foediſſima crudeliſſimaq. ſeruitute liberatum. cumq. remp. urbem, templa deorum immortalium, bona, fortunasq. omnium, liberosq. conſeruarint dimicatione, & periculo uitae ſuae ; uti ob eas res bene , fortiter, feliciterq. geſtas C. Panſa, A. Hirtius conſules, imperatores, alter, ambo ue, aut, ſi aberint, M. Cornutus, praetor urbanus, ſupplicationes der dies L ad omnia puluinaria conſtituat : cumq. uirtus legionum digna clariſſimis imperatoribus extiterit , ſenatum , quae ſit antea pollicitus legionibus, exercitibusq. noſtris, ea ſummo ſtudio, rep. recuperata, perſoluturum : cumq. legio Martia princeps cum hoſtibus conflixerit, atque ita cum maiore numeró hoſtium contenderit, ut plurimos caederent, caperent nonnullos ; cumq. ſine ulla retractatione pro patria uitam profuderint : cumq. ſimili uirtute reliquarum legionum milites pro ſalute, & libertate populi R. mortem oppetiuerint ; ſenatui placere, ut C. Panſa , A. Hirtius conſules, imperatores, alter, ambo ue , ſi his uideatur, iis, qui ſanguinem pro uita, libertate, fortunisq. populi R. pro urbe, templisq. deorum immortalium profudiſſent, monumentum quam ampliſſimum locandum, faciendum curent. quaeſt. urb. ad eam rem pecuniam dare, attribuère, ſoluere iubeant , ut exſtet ad memoriam poſteritatis ſempiternam , ad ſcelus crudeliſſimorum hoſtium , militumq. diuinam uirtutem ; utque , quae praemia ſenatus militibus ante conſtituit , ea ſoluantur eorum , qui hoc bello pro patria occiderunt , parentibus , liberis, coniugibus, fratribus ; iisq. tribuantur , quae militibus ipſis tribui oporteret , ſi illi uixiſſent, qui morte uicerunt .

EXPLANATIO

LEGIONES *tirorum*] quattuor, ut ſcripſit Galba, quas ex delectu Italiae conſul Panſa comparauerat. M. CORNVTVS,] de quo ep. 12. lib x. SINE *ulla retractatione*] ſine ulla detrectatione: cum nihil ſe ipſi reuocarent, nulla dubitatione conſiſterent Tuſc. 5. Veterem Academiam hortari uidebare, ut ſine retractatione libere dicere auderent ſapientes ſemper eſſe beatiſsimos. FACIVNDVMQ. *curent* :] ſic Ferrarius, & recte: nam uerbum, Curent, omnino ſententia requirit. ſic Phil. 9. Quantiq. locauerint, tantam pecuniam redemptori attribuendam ſoluendamq. curent. Nec uero , quin, Quaeſt. urb. ideſt Quaeſtoribus urbanis, addendum ſit dubito. niſi enim addatur, quo referetur, Iubeant? certe cura eius dandae, attribuendae, ſoluendae pecuniae ad quaeſtores urbanos pertinebat : quod Phil. 9. in Sulpicij monumento cognoſcitur. antiqua uero ſcriptura cum alij pro, curent. ſcripſiſſent, querent , alij pro, quaeſtores urbanos, q. urb. utrumque ſimul implicauit ex litterarum ſimilitudine, effecitq. ut alterum quaſi ſuperuacaneum omitteretur: cum ſit utrumque neceſſarium . nam & illud , Locandum, faciendumq. ſuum uerbum deſiderat, nec ullum niſi, curent, addi poteſt, cum ex cōſuetudine Latini ſermonis, tum etiam ex ipſis antiquis litteris, q. urbem: & quaeſtorum urbanorum in eroganda pecunia publica quam ſit uſitata mentio, ſexcentis intelligitur exemplis. VTQ.] malim, Vtiq. magis enim redolet antiquitatem . nam Phil. 9. Vtiq. C. Panſa, A. Hirtius conſules . Et ibidem infra: Vtiq. locum ſepulcro in campo Eſquilino. Et in S. C quod Coelius ad Ciceronem miſit Vtiq. eius rei cauſſa per dies comitiales ſenatum haberent. Eodemq. modo in reliquis S. C quae apud Frontinum leguntur. Iam ſcriptor antiquus L. Piſo apud Gellium, Sellam, inquit, curulem iuſsit ſibi afferri. eam in limine appoſuit , ne quis illorum exire poſſet , utiq. ij omnes inuiti uiderent ſeſe in ſella curuli ſedentem .

FINIS

INDEX
RERVM . ET . VERBORVM
LOCVPLETISSIMVS,
quae in tertio Ciceronis Orationum uolumine continentur

A

ABDICAVIT ſe libertate *Antonius* 236
Abdidit ſe in ſcalarum tenebras 179
Adomen inſatu rabile 54
Abdomen —— natus abdomini ſuo pag. 156
Abdominis uoluptates anteferre oculorum & auriũ delectationi 163
Abducere in ſeruitutem 167
Abducere ſeruum a pedibus domini pag. 241
Aberrat animus a ſententia 328
Aberrare a coniectura —— attendite num aberret a coniectura ſuſpicio periculo mei 362
Abeſt longiſſime —— quod abeſt longiſſime 250
Abhinc annos prope uiginti 290
Abhorreo —— etſi a ueritate longe, tamen a conſuetudine criminandi non multum res abhorrebat 244
Abhorrere debet ab iſta ſuſpicione 95
Abhorret hoc genus orationis ab huius loci more 164
Abhorruiſſe animo ab optimo ciuitatis ſtatu 328
Abieci me ſupplicem pro te plurimis pag. 190
Abiecimus omnem populi Ro. beneficiorum memoriam 338
Abieciſſe memoriam ueteris doloris nouo beneficio 263
Abiecit conſilium referendi ad ſenatum 368
Abijcere arma 335
Abycere arma, non deponere 247
Abijcient potius ſuam humanitatem quam extorquebunt tuam 232
Abigere pecus 167
Abijt ille annus 38
Abijt tempus huius querellae 109
Abire in malam peſtem —— quin tu abis in malam peſtem, malumque cruciatum? 317
Abnuo -- non recuſo, non abnuo 190
Abrogandas has leges cenſerẽ, etiã ſi ſaluis auſpicijs eſſent rogatae 312
Abrupit ſe prima latrocinio Antonij, legio Martia 381
Abſolui poteſt, qui fatetur factũ 171
Abſorbet orationem meam 9
Abſtergere fletum propinquis eorũ, qui in acie ceciderunt 381
Abſtinere manus abs te uix poterunt homines 82
Abſtinere manus —— numquã profecto a me ſacrilegas manus, atq. impias abſtinebit 363
Abſtrahi e ſinu, gremioq. patriae 106
Abſtulerunt ſe e cõſpectu noſtro 289
Abundans —— ſupellex magnifica, non illa quidẽ luxurioſi hominis, ſed tamen abundantis 280
Abundantior conſilio, ingenio, ſapiẽtia quam Craſſus 161
Abundauit omnibus ornamẽtis eius oratio 117
Abuti -- nõ abutemur Milonis tribunatu ad criminis defenſionẽ 172
Accedat etiam illud, ut, &c. 145
Acceſſus Ciceronis ad urbem incredibili hominum multitudine florebat 67
Accidat ad aures tuas iucundum, & honorificum 80
Accidere humanitus —— ſi quid mihi accideret humanitus 73
Accidit ad aures —— nihil ut uideretur tam populare ad aures populi Ro. accidiſſe 54
Accidit. etiam ſi quid accidat 182
Accipere ab aliquo mandato 336
Accipere aliquid ſine offenſione 324
Accipere cauſſam 117
Accipere dolorem 259
Accipere in optimam partem 329
Accipere legem 310
Accipere —— quonã modo accipient ſeueritatem meam 363
Accipere ſeuere 105
Accipietne excuſationem is, qui quaeſtioni praeerit? 312
Accepiſſet reſp. plagam, quam gemere poſſet 167
Acceptam & deuoratam pecuniam euomere 42
Accepta lex —— quae lex, quemadmodum accepta ſit, quid me attinet dicere 156
Acceptam refert omnem tranquillitatem & quietem ſenectutis clementiae tuae 250
Accommodauiſtis mendacium ueſtrũ ad tempus eius 98
Accumbere in epulo cum toga pulla, inauditum 87
Accuſare luxuriem facile eſt 100
Accuſatoris ſerui —— de ſeruis accuſatoris in reũ quaeri nõ debet 182
Acerbae res ſi erunt relictae, reuiſcent ad bellum renouandum 136
Acerbiſſime odiſſe 344
Acerbum auditu 329
Acerrime furere 126
Acerui corporum exſtructi 42
Acerui nummorum apud Antoniũ conſtruuntur 286
Acquierunt maxime P. Clodij morte pag. 191
Acquieſco in tuis oculis, in tuo ore, & uultu 241
Acri animo ſe defendebat 177
Acroama 6
Acta Caeſaris 259
Acta Caeſaris conſeruanda cenſet Cicero concordiae cauſſa 259
Acta *Gracchi sũt leges Sẽproniae* 259
Acta Sullae leges Corneliae 259
Actũ togati qd proprie dicatur 259
Actus —— hic reſtat actus 222
Actus —— non ſolum unum actum, ſed totã fabulam confeciſſem 273
Acuet te eorum oratio ad crudelitatem, quorum impunitas tuae clementiae laus eſt 230
Acute dicere de more maiorum, de exemplis 143
Ad finem. quem ad finem putes cuſtodiendam

ſtodiendam illam aetatem fuiſſe? pag. 96
ad manus peruenitur 42
ad memoriam poſteri temporis ſempiternam 63
adaequatus —— in ſumma amicorum copia cum familiariſsimis eius eſt adaequatus 12
addici nemo uelit bona Poſtumi ſeſtertio nummo 211
addicta ſententia—— uendita atque addicta ſententia 277
addicta tibi erat cuncta Graecia 155
addictus gladiatorio generi mortis Dolabella 353
addixiſti creditorem ſuis debitoribus pag. 168
addicit regna pecunia Anton. 329
additamentum inimicorum meorum pag. 35
adducere uitam in diſcrimen pro libertate 329
adducere aliquem in diſcrimen capitis 241
adducere eum non potui ad meam auctoritatem 247
adducere homines in diſcrimen armorum 33
adducere rem in diſcrimen 318
adducta res eſt in diſcrimen 301
adducta res eſt in extremum diſcrimen 325
adducta res eſt in maximum periculum, & in extremum paene diſcrimen 328
adduci ad ſuſpicandum nullo modo poſſum 139
adducti ſumus in ſpem maximam, & quemadmodum confido, ueriſſimam 186
adeſſe animo —— uigilare, adeſſe animo 338
adeſte animis 172
adhaereſceret ad columnam in Scyllaeo aeris alieni freto 10
adhaeret extremus 82
adhibebat principes ciuitatis ad eas deliberationes, quas habebat domi de rep. 255
adhibere merentibus talem orationem, qua deponat maerorem atque atque luctum 381
adhibere ſupplicia 370
aditus ad ſummum ordinem omnium ciuium induſtriae ac uirtuti patet pag. 72
adiumento cauſſae potius, quam impedimento eſſe malitis hominis ipſius ornamenta 117
adiunxit ſibi ſocium & adiutorem Caeſarem 150
adiutorem eſſe alicuius dementiae pag. 371
adiuuabant conſules 35
admiſceri ad conſilium 361
admiſſarius iſte 164
amittere in ſe facinus 191
admouit ei ſtimulos 9
adoleſcētes magno ingenio ſemper refrenandi potius a gloria, quam incitandi fuerunt: amputanda plura ſunt illi aetati, quam inſerenda 19
adoleſcentia—— in adoleſcentia tanquam in herbis, ſtudium gloriae, & cupiditas uincendi, ſignificant quae uirtutis maturitas, & quātae fruges induſtriae ſint futurae pag. 19
adoleſcentia——ſapientia non cadit in hanc aetatem 9
adoleſcentiae cupiditates deferuerunt 13
adoleſcentiae datur aliquis ludus omnium conceſſu 100
adoleſcentiae poteſt quilibet quam uelit petulanter, etiam ſi ſine ulla ſuſpicione, at non ſine argumento maledicere 95
adoleſcentiae uiae lubricae 13
adoptare aliquem, patronum 325
adoptarunt Brutos patronos Puteolani 385
aduerſum, infeſtumq. nobis 172
aduocare concionem 83
aduocatio 17
aduocatus——Caelius Catilinae ne aduocatus uenit umquam 61
aduocati——Vellem adeſſet Antonius, modo ſine aduocatis 96
aduolabat ad urbem a Brundiſio homo potentiſſimus 318
aduolarat ad direptionem, peſtemque ſociorum 344
aduolauit ad urbem incredibili celeritate 8
aedes Iouis Statoris. 79
aedes Telluris. 255
aedificium exſtruere in alieno 185
aediles curules edictum habent de funeribus: quod remittere poſſunt, ſi placeat ſenatui 342
aeliorum imagines 37
aemulus, atque imitator ſtudiorum meorum 216
aemulus mearum laudum 273
aequiore animo moriere 371
aequitas erat mira populi Ro. in ſpectaculo Gabinij, & Clodij pugnantium 153
aequitate animi uitae modum definire, non ſalute reip. 222
aeſopus tragedus de Cicerone abſente quae dixerit, ſeu egerit 63
aeſtimare lites 200
aetas conſularis 43. annus 219
aetas——progreſſum aetatis ab excellenti, eximiaque uirtute exſpectari non oportet 319
aetas ſuccedit aetati 357
aetatem uirtute ſuperauit Caeſar iunior 380
Aetolia procul a barbaris diſiuncta gentibus, in ſinu pacis poſita medio fere Graeciae gremio continetur 168
affari atque appetere 263
affectus graui, periculoſoque morbo pag. 342
affectus quibuſdam incommodis, & detrimentis 242
affectos his uitijs, malos & audaces appellare conſuetudo ſolet 370
afferre aliquid ſuſpicionis 257
afferre cauſſam——dimittendi uero exercitus quam potes afferre cauſſam? 27
afferre——detrahere opp. quantum ſtudij mihi fides mea affert ad ſalutem regis Deiotari defendēdam, tantum facultatis timor detrahit pag. 240
afferre animum —— afferre timorem opp. 340
afferre finem alicuius rei—— hodiernus dies diuturni ſilentij finem attulit 216
afferre finem —— nulla res ei finem caedendi, niſi defatigatio, & ſatietas, attuliſſet 313
afferre laetitiam diuturnam 186
afferre moram alicui 83
afferre ſalutem improuiſam alicui pag. 300
afferret mihi magnam alacritatem populi Ro. concurſus 345
affert belli dubitationem exſpectatio legatorum 315
affert multis ſpem & audaciam haſta Caeſaris 334
afferunt oratori horroris aliquid 172
afficeret ſtipendio exercitum 127
affirmare de altero difficile eſt 377
afficere praemio minus idoneum hominem 114
afficere aliquē amplis praemijs 182
afficere honoribus 157
affici dolore 378
affici incommodo 123
afflictus & perditus 310
afflicta maeſtitia domus Antonij pag. 359
afflicta huius ordinis auctoritas 278
affligerentur uno genere morbi, neque ſe recreare quiſquam poſſet, qui ſemel incidiſſet 167
afflictus luctu 341
affui ſcribendo 136
africa arx omnium prouinciarū 233

Index

africa maxime Caeſaris uictoria infeſta 234
africanus admodum adoleſcens conſul factus 319
afuit non modo a facto, uerum etiam a conſcientiae ſuſpicione 99
agere aliquem praecipitem 330
agere cum aliquo iracunde 335
agere cum aliquo uehementer 335
agere duas res uno tempore, magnas praeſertim, nemo poteſt 354
agere fundamenta 185
agere moribus——uidebat Clodius, ſe, ſi moribus ageret, parem eſſe nõ poſſe 46
agere ſitum negotium 181
agitur dignitas, honos Caeſaris 143
agitur liberine uiuamus, an mortem obeamus 354
agitur libertas populi Ro. 331
agitur principatus 278
agitur ueſtra fides in hũc ordinẽ 201
agrinae, al. Agraei 168
agger oppugnandae Italiae eſſet Graecia 345
aggredi in maxima, atque ampliſſima 5
aggrediar ad dicendum 5
aggredior——priuſquam aggrediar ad ius, cauſſamque Cornelij 117
aggregare filium ad patris interitum uoluiſti 85
agmine quadrato, cum gladijs ſequuntur ſcutati milites 288
agmine quadrato 313
agraei 168
ahalae imago 173
alacres & laeti 361
alacres——perterriti oppon. 17
alaudae 26
alaudas in tertia decuria iudicare uolebat Anton. 370
alba 295
alba urbs opportuna, munita, propinqua 305
albani tumuli, atque luci 187
albanum & Firmanum Pompeij, Dolabella poſſidebat 366
albanus erat epuli dominus Q. Atrius 88
albucius Epicureus cum in Sardinia triumphaſſet, Romae damnatus eſt 168
albus, aterne fueris, ignorauit 275
alea ludere——qui non dubitaret uel in foro alea ludere 278
alexander Macedo cum ab ineunte aetate res maximas gerere coepiſſet, tertio et 30. anno mortẽ obijt 320
alienabat——Pompeij uoluntatem a me alienabat oratio mea 275
alienae a te uoluntatis nullum ſignũ habes 229
alieniſſimo tempore 354
alienus——aĩo a te eſſet alieno 245
alio die 282
allata mora bello, non cauſſa ſublata 323
allatas eẽ manus Vatinio Puteolis 82
allegare quempiam ad iudicem 312
allicere te ad recte faciendum laus nõ poteſt 290
alligari noua quaeſtione 201
allobroges a Pomptinio fracti 137
alpibus Italiã munierat ante natura nõ ſine aliquo diuino numine 138
alpium murus——Antonij immanitatem ne Alpium quidem muro cohibere poſſemus 317
alſienſe praedium Pompeij 182
alta quadam mente praeditus 546
alte repetita oratio 18
altiſſimus dignitatis gradus 259
amantia urbs 354
amatorie ſcripta epiſtola 281
ambitio timida 179
ambracia 169
ambuſtus 175
amicis iraſci non temere ſolebat Cicero, ne ſi mererentur quidem 335
amica omnium potius, quam cuiuſquam inimica 101
amicitiae uiolatae crimen, grauiſſimum eſt 267
amiſit uitam 179
amiſimus Cn. Pompeij memoriam——non amiſimus 242
amittere de manibus 17
amittere uiriditatem——laurea illa magnis periculis parta amittit longo interuallo uiriditatem 137
amiſſos tot dies rei gerendae queremur 324
amor in bonos incredibilis 5
amores, & hae deliciae quae uocantur, celeriter defloreſcunt 13
amouere proprium ſenſum doloris ſui a ſententia dicenda 130
amphilochia 169
amplecti cauſſam reip. 48
amplum——quicquid eſt quamuis amplum ſit, id certe eſt parum tũ, cum eſt aliquid amplius 222
amputanda plura ſunt adoleſcẽtiae, ſiquidem effloreſcit ingenij laudibus, quam inſerenda 109
anagnoſtae 54
anceps fortuna belli 218
ancona 361
anguſti animi, atque demiſſi 160
anguſtiae pectoris tui non capiunt tantam dignitatem 152
anguſtiae aerarij 132
anguſtijs, quas natura nobis ad uiuendum dedit, animus iſte tuus numquam contentus fuit 222
anilis ſuperſtitio 269
animatus——ſic animati eſſe debetis, ut ſi ille adeſſet 341
animus——quo maior uis eſt animi, quam corporis, hoc ſunt grauiora ea, quae concipiuntur animo, quã illa quae corpore 351
animi motus & gloria uirorum fortium, ſempiterna 74
animo ieiuno & anguſto 378
animo irato & percito aliquid facere 183
animum uincere, iracundiã cohibere, &c. diuinum quiddam, &c. 216
animi hominum——in animis hominũ magnae ſunt latebrae, magnique receſſus 220
animos hominum, ſenſusque morte reſtingui alij philoſophi dixerunt: alij tum denique ſentire ac uigere, cum e corpore exceſſiſſent 27
annibal——ad Annibalem miſerat olim ſenatus P. Valerium Flaccũ, Q. Bebium Tampilum, ut a Sagunto recederet 315
annibal bellum Punicum ſecundum geſſit contra Romanos 315
annibal erat ad portas 258
annibal nulla ad uſum ſuum reſeruabat 314
annibal nihil fecit hoſtiliter, quod nõ fecerit Antonius 314
annibal numquam Romae tantum mali optauit, quantum Piſo & Gabinius effecerunt 130
annibalis cohortatio 124
annibali initio belli Punici 2. denunciauit ſenatus, ne oppugnaret Saguntum 323
annibalem etiam hoſtem Romani ſuis litteris & memoria celebrarunt: ſui ciues e ciuitate eiecerunt 74
annibalem ſui ciues e ciuitate eiecerunt 74
annus uertens——intra finem anni uertentis 368
annus unus ad cohibendum brachiũ toga conſtitutus 96
anſas dabat ſermonis 14
anteponis tuas rationes communibus 335
anteſignanus fuerat Antonius in acie Pharſalica 280
anteſignanos & manipulares, alaudas, iudices ſe conſtituiſſe dicebat Antonius 312
antiochus rex Aſiae Tauro tenus regnare iuſſus, benigne ſibi a populo Ro. factum, dicere ſolitus erat 250
antiochum Romani magna belli contentione terra, mariq. ſuperatum, intra montem Taurum regnare iuſſerunt 32

antiqua, & ſtulta 262
antonius ad urbem ciſio aduectus, domum uenit capite obuoluto 281
Antonius aleatores, exſules, Graecos indices legit 312
Antonius beneficia a Caeſare collega, quae uenderet, petebat 202
Antonius Brundiſii in ſinu crudeliſſimae uxoris delectos Martiae legionis centuriones trucidauit 368
Antonius Caeſaris flamen 286
Antonius Caeſari diadema imponebat cum plangore populi: Caeſar cum plauſu reijciebat 283
Antonius Caeſarem occidit Lupercalibus 370
Antonius Caeſarem mortuum laudauit, & miſeratus eſt. 284
antonius Catilinae ſcelere par eſt, belli induſtria inferior 307
antonius centuriones ciues Ro. Sueſſae & Brundiſii occiderat 305
antonius Clodio in tribunatu intimus 276
antonius collega Ciceronis in conſulatu patientia & obſequio a Cicerone mitigatus 147
antonius conſul renuntiari iuſſus eſt a Caeſare cum ipſo 296
antonius cũ Tarquinio cõfertur 202
antonius decreta falſa uendebat: regna ciuitates, imunitates accepta pecunia in aes iubebat incidi 311
antonius diadema Caeſari imponere uoluit 296
antonius diadema Caeſari impoſuit Lupercalibus 658
antonius dictaturae nomen in perpetuum de rep. ſuſtulit 287
antonius fuerat in acie Pharſalica anteſignanus 280
antonius hoſtis iudicatus 305
antonius hoſtis iudicatus a ſenatu. pag. 329
antonius hoſtis impotentiſſimus 319
antonius homo nequam atque confidens 328
antonius in editis Caeſarem iuniorẽ Spartacum appellat 229
antonius in Hippiae nuptijs tantum uini exhauſerat, ut poſtridie in conſpectu populi Rom. uomere cogeretur 279
antonius in porticu Minucia uomuit pag. 283
antonius iugulauit Sinueſſae eos, quos in cuſtodiam dederat 296
antonius minatus eſt ſe cum fabris domum Ciceronis uenturũ 258
antonius Mutinam oppugnat Romae propugnaculum, coloniamq. populi Ro. 315
antonius menſas hoſpitum conuomebat 281
antonius numquam quicquam arbitrio ſuo fecit, ſemper eo tractus, quo libido rapuit, quo leuitas, quo furor, quo uinolentia 323
antonius nudus concionatus 283
antonius obrutus uino, unguentis oblitus, nudus Lupercalibus gementem populum Rom. ad ſeruitutem cohortatus eſt 370
antonius Pompeij ſector 279
antonius pop. Ro. dominum imponebat. 368
Antonius poſt Lupercalia inſpectante populo R. nudus, unctus, ebrius, &c. 296
antonius princeps C. Caeſari cauſſam belli contra patriam inferendi dedit 277
antonius quaeſtor ſine S.C. ſine ſorte, ſine lege ad Caeſarem cucurrit. pagin. 276
antonius quo tempore Clodium in foro conatus ſit occidere 276
antonius ſibi armis, animiſq. infeſtã, inimicamq. Galliam cognouit 347
antonius tria tenebat opida toto in orbe terrarum 345
antonius unus acceſſit ad ſectionẽ bonorum Pompeij 279
antonij colluſores 365
antonij comites 365
antonij culpa bellum ciuile natum eſt 280
antonij amici, tota domus 302
antonij filius pacis obſes 284
antonij mandata data ad ſenatũ 336
antonij natura —— cuius acerbitas morum, immanitaſq. naturae ne uino quidem permixta temperari ſolet 362
antonij promiſſa cruenta, taetra, ſcelerata, dijs hominibuſq. inuiſa 334
antonij reſponſa 328
antonio denuntiatum, ut exercitum citra flumen Rubiconem, qui finis eſt Galliae, educeret; dumne propius urbem Romam 200. mil. admoueret 323
antonio denuntiatum, ut exercitum citra flumen Rubiconem reduceret 331
antoniorũ iter nihil habuit, niſi depopulationes, uaſtationes, caedes, rapinas 619
apennini pruinae 9
aperietur ſuo tempore, fons totius huius ſceleris 37
aperuiſti aliquando oculos ad eum puniendum 187
aperuiſti mihi meae priſtinae uitae conſuetudinem intercluſam 215
Apollinares ludos pro ſua, populiq. Ro. dignitate apparatos, Brutus praeſens non fecit 345
apollonia 346
apothecae 280
apparatus prandiorum 287
apparatiſſimum ſpectaculum 264
apparitor 282
appellauit tribunos pl. Vatinius. qđ numquam antea factum erat 89
appellare tribunos pl. 71
appellare —— numquis teſtis Poſtumum appellauit 261
appendicula cauſſae iudicatae 199
appenduntur, non numerantur pecuniae 30
apennini tramites 362
appetiui pro te inimicitias potentium 301
appetere inimicitias 104
appetitus —— non fugit eius amicitiam, cum eſſet praeſertim appetitus —— al. non faſtidiuit 164
appia uia 175
appius Caecus pacem Pyrrhi diremit 101
appius caecus uiam muniuit, qua populus uteretur, non, ubi impune ſui poſteri latrocinarentur 176
appius Claudius 369
applaudere —— quibus uiris, aut cui generi ciuium applaudatur 59
apponere notam ad malum uerſum. pag. 165
appropinquare uidetur tp̃s reip. 169
appuliſſet naues ad eam ripam, quã conſtituerat 273
appuleius tribunus pl. 378
aquaria prouincia Vatinio ſorte obtigit 82
aquila quartae legionis 380
aquileia 91
aquinates 288
arae —— ad aras accedebant iuraturi Graeci 115
arcetur ab urbe Antonius, tamquam peſtifera flamma 323
arcuit progreſſu 350
arceſſere capitis 248
arceſſitus & ductus ab ipſo capite riuultus 98
archipirata Antonius —— hoc archipirata, quid enim dicam tyranno? 367
arcus intentus —— tamquam intentus arcus in me unum 10
ardeo —— cum maxime furor arderet Antonij 294
ardebat ſtudio belli 247
ardebat Italia cupiditate libertatis. pag. 346
ardebant omnium tum denique in illum odia ciuium 179
ardere cupiditate alicuius rei 160

ardere

ardere dolore 176
ardens amore 276
ardens odio 30
ardor mentis ad gloriam 109
aricinum municipium 297
ariminum 361
ariſtarchus 165
ariſtonicus——cum ariſtonico bellum gerendum fuit L.Valerio, P. Licinio cos. 353
arma, tumultus ac belli inſigne 161
armarium 105
armis, equis, uiris ſubueniremus Bruto 336
armati homine ſummi imperij 15
arripuit imperium non mediocri cupiditate 228
arripuit ſibi cognomen ex Aeliorum imaginibus 37
arrepti ſubito in quaeſtionem 182
arſinoa Thracum 168
aſcendit ad hoc regium nomen multis gradibus officiorum Deiotarus 247
aſcendere in currum 161
aſcenſus Ciceronis *in* Capitoliũ 67
aſcenſus ſit his gradibus ad ciuitatem 122
aſciſcere ſibi prouinciam ab alio depoſitam 158
aſcribat ad iudicium ſuum meam ſententiam 197
aſcribat hanc poenam foederatis 117
aſcripſiſti eius perfidiae uoluntatem tuam 282
aſinus 165
aſpergi—illa in omni parte orationis ſuae arte aſpergi uidebatis. 126
aſperſa aliqua ex tua ſumma indignitate labes illius dignitati uideretur 83
aſperſus non modo ſuſpicione, ſed ne infamia quidem 99
aſpernari oculis pulchritudinem rerum 103
aſpernari alicuius amicitiam 166
In aſperis temporibus 117
aſperitas uerbi 333
aſperitas uiarum 340
aſpicere lucem nemo uolebat quo die Cicero e complexu *patriae ſe eripuit* 29
aſpicere illum foedum uultum nemo poterat 53
aſpicere uos equo animo poterit Antonius? 315
aſpectus——quo aſpectu uidere potero mihi uni crudeliſſimum hoſtem? 361
aſpirare 149
aſſenſio —— quibus aſſenſionibus uniuerſi ordinis illa cauſſa a nobis acta eſt in ſenatu. 175
aſſequeretur honores ãpliſſimos 187
aſſignaſti rhetori duo millia iugerũ campi Leontini, immunia 275
aſſignare——locum ſepulcro C. Panſa conſul aſſignet in campo Eſquilino 342
aſſignare ſalutem, ſeu quid aliud uirtuti potius, quam felicitati 172
aſſignandũ tempori, non homini 204
aſſimulata uirtus 96
aſtringeret ſe magno ſcelere 306
aſtringere totam Galliam ſempiternis uinculis poteſt una atque altera aeſtas 138
aſtringi ſcelere 54
aſtricta mercede lingua 154
athamante dementior 158
athamanum gens 169
athenienſium renouatum uetus exẽplum a Cicerone 255
atilius Gauianus noctem ſibi ad deliberandum poſtulauit 40
atlas——ſupercilio Piſonis annus ille, tanquam Atlante caelum niti uidebatur 13
atratinus 94
atratus nemo cenauit umquam 88
atrocitas cauſſae tanta, ut diebus feſtis, ludiſq. publicis iudicium exerceatur 94
atrocitas illius temporis 8
atrocitas temporis 338
atrocitas uerbi 333
attae—nihil ſane attae iuuabant 54
attalus in P. Africanum qualis fuerit 245
attalo Aſiam, ut in ea regnaret condonauerunt Romani 32
attendite reliqua 369
attia, Iuliae filia, mater Caeſaris iunioris 297
attinet—— quid attinebat noua lege quaeri de eo homine, qui hominem occidiſſet? 272
attinet —— quid attinuerit L. Caſſio mortem denuntiare 299
attingere ullam reip. partem nemo auderet cum ſua minima inuidia, ſi non eſſem reſtitutus 28
attrectatas eſſe a Coelio ſuas uxores dicunt 98
attribuere pecuniam——quaeſtoreſque urbanos ad eam rem pecuniã dare, attribuere, ſoluere iubeant conſules 386
attribuendam, ſoluendamq. pecuniã redẽptori curent quaeſtores urbani 342
attributum tibi ex aerario ſeſtertiũ centies & octogies Romae in quaeſtu reliquiſti 167
attulerat ſecum ſenatus faciem 336
attulerunt nobis ſpem honeſtae pacis 359
attulerunt obſcuritatem ceterorum laudibus res tuae geſtae. 242
attulit mihi neceſſitatem plura dicendi ſententia eius, qui rogatus eſt ante me 344
attulit ſpem ſalutis conſeruandae oratio conſulum. 309
auctionis M. Antonij miſerabilis aſpectus 281
auctionem prouinciarum faciebat uxor Antonij 311
auctoritates patronorum in iudicijs ualere debent 114
aucupari inanem rumorem, leuitatis eſt 160
Aucupari orationem ex omni genere pag. 61
audaces & perditi nutu impelluntur ad oppugnandam remp. 51
audacia Antonij 301
auentinus ——ſummi uiri, qui cũ L. Opimio conſule armati Gracchũ in Auentinũ perſecuti ſunt 335
auertit ſeſtertiũ ſepties millies falſis perſcriptionibus 311
auertite, & deteſtamini, quaeſo, hoc omen, o dii immortales 306
auertere M. Antonii conatum a rep. pag. 325
auet animus apud illud conſilium pro reo dicere 311
augere aliquem honore 342
augere commodis 357
augere nomen ſuum 154
augere rem — in augenda re non auaritiae praedã, ſed inſtrumentorum bonitatẽ quaerere uidebatur 197
augere rem bonis & honeſtis rationibus 209
augur fieri non poterat, qui non eſſet ſoluendo 267
auguratum templum. 85
augures, Iouis optimi maximi interpretes, & internuntii, 367
augures nuntiationẽ ſolũ habẽt 202
auguriũ Ciceronis rerum futurarũ ſemper fruſtra ueriſſima 284
auguſta centuriarum auſpicia 197
auletes 204
a. Hirtius 264
a. Hirtius— cuius imbecillitatem ualetudinis animi uirtus & ſpes uictorie confirmauit 376
a. Hirtii, C. Panſae, D. Bruti. C. Caeſaris exercitus unum & idem uolunt 346
auocare a diſcordiis 127
aura honoris 51
aurelia 361
aurum coronarium 168
auſpicia ab augure populo Ro. nuntiata 263

auſpicia – nemo quod uitii in auſpiciis futurũ ſit, diuinare poteſt, niſi qui de caelo ſeruare cõſtituit. 202
auxit me idem dies celeberrima populi Ro. gratulatione 578

B

BAIAE -- qui Baias uiderit. 100
Baiae 104
Balbus unus ex Coelii accuſatoribus pag. 105
Balneae —— cui de balneis eunti praeter te toga pulla umquã data eſt? 88
Balneae Xeneae 107
Balneator temperans 369
Bambalio pater uxoris Antonii, homo nullo numero 297
Barbarae gentes immanitate, multitudine innumerabiles, &c. 215
Barbula 101
Beatus eſt nemo, qui ea lege uiuit, ut non modo impune, ſed etiam cum ſumma interfectoris gloria interfici poſſit 264
Bellum acerbiſſimum & calamitoſiſſimum 356
bellum affectum, & paene confectum pag. 134
bellum Africanum 246
bellum Antiochinum, magnum & graue 353
bellum ciuile natum, conflatum, ſuſceptum opera Antonii eſt. 28
bellum ciuile opinione plerumque & fama gubernatur 315
bellum ciuile -- nec priuatos focos, nec publicas leges uidetur, nec libertatis iura cara habere, quem diſcordiae, quem caedes ciuium, quem bellum ciuile delectat 365
bellum & pax —— inter bellum & pacem nihil eſt medium 333
bellum formidoloſiſſimum per Craſſum confectum 160
bellum inexpiabile 377
bellum internecinum 377
bellum Marſicum 338
bellum miſerum & fatale 242
bellum nefarium contra aras & focos, non comparatur, ſed geritur ab homine profligato 294
bellum Sertorianum Gn. Pompeio priuato a ſenatu datum eſt. 353
Bellum ſubito exarſit 228
belli exitus incertus 365
Belli exitus incerti 347
Belli Punici ſecundi cauſſa fuit Sagunti oppugnatio 315
Bello uacationes ualent, tumultu non ualent. 333
Bella iuſta, et hoſtilia - ciuilia. op. 242
bellicas laudes ſolent quidam extenuare uerbis 215
Bene agere cum aliquo 380
Bene natura conſtituti 72
Bene procedit —— cui bene quid proceſſerit, multum illum prouidiſſe: cui ſecus, nihil ſenſiſſe dicimus. pag. 197
Bene ſperare, & bono animo eſſe iubes 250
Beneficiũ -- intelligis quanta in dato beneficio ſit laus, cum in accepto tanta ſit gloria 215
Beneficiũ maius a latrone accipi non poteſt, quam ab eo non eſſe interfectum 267
Beneficio & munere deorum datum reip. Brutorum genus, & nomen ad libertatem populi Ro. recuperandam 306
Benigne ac diligenter auditus 264
Beroa 168
Beſtia Antonii comes 351
Beſtia neceſſarius Ciceronis 99
Beſtiarij 70
Bibulus & Cicero imperatores fuerunt in propinquis, finitimiſq. prouincijs 356
Boni nullo emolumento impelluntur in fraudẽ: improbi ſaepe paruo 178
Boni uiri tardiores ſunt in defendenda rep. principijs rerum neglectis ad extremum ipſa denique neceſſitate excitantur ad defendendam remp. 51
Bona animi quidam ſapientes ſumma bona, quidam etiam ſola bona dixerunt 250
bona —— ſpero uos, liberoſq. ueſtros multa in rep. bona eſſe uiſuros 186
Bonitas inuſitata claris ac praepotentibus uiris 210
Bonitas —— nihil eſt tam populare, quam bonitas 236
Breue tẽpus longũ eſt imparatis 294
Brogitaro impuro homini, et indigno illa relligione fanum ſanctiſſimarum atque antiquiſſimarum relligionum uenditum eſt 30
Brundiſium 257
Brundiſini Ciceroni aduenienti tanquam ipſius Italiae dexteram porrexerunt 67
Brutus Tarquinium bello eſt perſecutus 289
Brutus Apollinares ludos pro ſua populique Ro. dignitate apparatos, praeſens non fecit 245
Brutus cum praetor urbanus eſſet, urbe caruit, ius non dixit 345
Brutus erectus maximi, ac pulcherrimi facti conſcientia 258
Brutus – in Bruti conſilijs atque factis nihil nec nimiũ, nec parũ 347
Brutus ludis ſuis caruit 264
Brutus lumẽ & decus ciuitatis 354
Brutus nimium paene patiens 247
Brutus reip. natus 345
Brutus —— S.C. Cicerone auctore, et ſententiae principe factum, quo Brutus ornatur 317
Brutus urbe ceſſit. 258
Bruti edictum & Caſſii 257
Bruti moderatio in iniuria, tranquillitas & modeſtia 344
Brutum Cicero uidit Veliae, cedentem Italia 345
Bruto & Caſſio prouinciae datae, quaeſtores additi, legatorum numerus auctus 273
Bulienſes 169
Buſtum legũ omniũ, ac religionũ 148
Buſtum reip. 148
Buſtuarius gladiator 151
Byllis 354
Byzantiorum urbs ſignis refertiſſima, atque ornatiſſima 131

C

CADO —— ſi minus fortiſſimi uiri uirtus ciuibus grata cecidiſſet 187
Cadit ignominia in eũ nominatim 17
Cadunt haec in Antonium 310
cadere in ſuſpicionem 354
cadere in tempus noſtrũ uideretur 61
cadere —— nec hoc cadere uerbum in tantam uirtutis praeſtantiam poteſt 346
cadere —— non cadit in hunc hominem tã prudentẽ hoc facinus 244
cecidit gloria Milonis, qui quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis 179
cecidiſſent omnibus iſtis latronibus arma de manibus 378
caduce hereditates 345
caducae hereditates C. Antonium retardarunt 345
caeca auaritia eſt 286
caeca nox 181
caedes, lapidationeſq. fiebant 21
caedem facere 42
caeſar adoleſcens ſumma pietate, & memoria parentis ſui 371
caeſar —— domitae ſunt a Caeſare maxime nationes. 134
caeſar ceteros uictores bellorum ciuilium aequitate & miſericordia uicit 218
caeſar Antonio conculcandam Italiam dedidit 278
caeſar cum facile exorari, tum ſemel exorari ſolet 242
caeſar Deiotaro Armeniam abſtulit a ſenatu datam 385
caeſar Deiotaro inimiciſſimus, ordini ſenatorio, Maſſilienſibus 385
caeſar dicebat, Pompeianos, omnes

aduerſario putare, niſi qui cum eis eſſent: ſi omnes qui contra ſe non eſſent ſuos 236
Caeſar —— fuit in Caeſare ingeniũ, ratio, memoria, litterae, cura, diligentia 290
Caeſar hanc cauſſam ſui dementiſſimi conſilij & facti afferebat, quod interceſſio neglecta, ius tribunitium ſublatum, circũſcriptus eſſet Antonius 277
Caeſar imperator ad portas ſedẽs terrorem ſuũ falſo iactari a Clodio, opponique patiebatur in perniciẽ Ciceronis 29
Caeſar iunior imperium Ro. extraordinarium dedit: icirco Cicerone auctore imperium ei extraordinarium decretum eſt 353
Caeſar iunior deorum beneficio reip. procreatus 279
Caeſar iunior eã complexus eſt cauſſam, quae eſſet ſenatui, quae populo, quae cunctae Italiae, quae dijs hominibusq. gratiſſima 319
Caeſar iunior cum Pompeio adoleſcẽte comparatur 319
Caeſar iunior fertur in caelum, qui cõtra Antonium exercitum comparauit 306
Caeſar iunior —— S. C. Cicerone auctore factum, quo ſenatui placet Caeſarem C.F. pont. propr. ſenatorem eſſe, ſententiamq. loco praetorio dicere 319
Caeſar iunior, ſingulari pietate adoleſcens 371
Caeſarem (iuniorem) obtulit populo Ro. deus 319
Caeſar iunior uicit aliquem dolorem domeſticum patriae caritate 376
Caeſar Maſſilienſibus fuit iratiſſimus 335
Caeſar —— nemo umquam Caeſarẽ placatus inimicus, qui illas reſediſſe in ſe ſimultatis reliquias ſenſerit pag. 242
Caeſar nihil obliuiſci ſolet, niſi iniurias 236
Caeſar perfecit, ut ſi montes reſediſſent, amnes exaruiſſent, non naturae praeſidio, ſed uictoria ſua, rebuſq. geſtis Italiam munitam haberemus 166
Caeſar Pompeium a Ciceronis familiaritate diſiunxit 272
Caeſar quem plane perditũ aere alieno, egentemq. ſi eundem nequã hominem, audacemq. cognorat, hunc in familiaritatem libentiſſime recipiebat 202
Caeſar ſibi amicior fuit, quam Ciceroni 166
Caeſar ter depugnauit cum ciuibus, in Theſſalia, Africa, Hiſpania 281
Caeſar uictor pacis auctores diligebat pag. 218
Caeſar unum in terris egeſtatis, aeris alieni, nequitiae, perditis uitae rationibus perfugium 276
Caeſaris acta defendenda cenſet Cicero 259
Caeſaris acta non eſſe in cõmentariolis, chyrographis, libellis. 259
Caeſaris acta, pacis cauſſa confirmata ſunt a ſenatu 286
Caeſaris liberalitas, et clementia 290
Caeſaris mors fatalis 370
Caeſaris omnes inimici qui fuerunt, aut ſua pertinacia uitã amiſerunt, aut Caeſaris miſericordia retinuerunt 220
Caeſaris partes 216
Caeſaris uictoria, cum Pompeij uictoria, ſi contigiſſet ut uinceret, comparatur 229
Caeſaris uox —— ſatis ſe diu uel naturae uixiſſe, uel gloriae 221
Caeſari cõditio lata eſt, ut eaſdem res alio modo ferat 142
Caeſari ſedenti in roſtris, amicto toga purpurea, coronato diadema oſtendit Antonius 283
Caeſarem qui de prouincia deuocant, ad gloriam deuocant 137
C. Antonius reus factus apud Cn. Lẽtulum, & C. Claudium 87
C. Caeſar adoleſcens, paene potius puer exercitum contra Antonium comparauit 294
C. Caeſar adoleſcens ſalutem improuiſam & repentinam reip. attulit. pag. 300
C. Caeſar iunior inſperatum omnibus conſilium cepit, ut exercitum inuictum ex paternis militibus conficeret 305
C. Caeſar iunior M. Antonij impetus nefarios ab urbe in Galliam auertit 315
C. Caeſar iunior omnes inimicitias reip. condonauit 320
C. Caeſar iunior remp. libertatemque populi Ro. ſuo ſtudio, conſilio, patrimonio denique tutatus eſt 305
C. Caeſaris iunioris mater, Aricina erat: Attica nomine 297
C. Caeſaris iunioris pater ſi uita ſuppeditaſſet conſul factus eſſet 297
C. Caeſaris iunioris prudentia ſingularis 320
C. Caeſar inimiciſſimus eſſe ſaluti Ciceronis a Clodio quotidianis cõcionibus dicebatur 23
C. Caeſar non eadem ſenſit de rep. quae Cicero 166
C. Caeſar non ſibi ſolum cum ijs, quos tum armatos cõtra populum Ro. uidebat, bellandum eſſe dixit, ſed totam Galliam in populi Ro. ditionem eſſe redigendam duxit 137
C. Caeſar omnẽ uim ingenij, quae ſumma fuit in illo, in populari leuitate conſumpſit 320
Caeſar paludes ſiccare uoluit 310
C. Caeſar populum Gaditanũ cũ eſſet in Hiſpania, magnis ornamentis affecit 122
C. Caeſar ſolus eſt, cuius in uictoria ceciderit nemo, niſi armatus 196
C. Caeſar ſui totius conſulatus, eorũq. honorum, quos cũ proximis cõicauit, Ciceronẽ ſociũ eſſe uoluit 166
C. Caeſar traduxit ad plebem Clodiũ pag. 141
C. Caeſaris & M. Tullij amicitia 139
C. Caeſaris imperium opponitur Gallorum aſcenſui, non Alpium uallum, &c. 166
C. Caeſaris res geſtae 215
C. Caeſaris decem legati, nouo exẽplo decreti 136
C. Caeſari ſenatus decreuit multos & eximios honores 138
C. Caeſari ſenatus decreuit ſupplicationes numero, ut nemini ullo ex bello: honore ut o̅ino nemini 135
C. Caeſari ſenatus lege Sempronia ſuccedendum non cenſuit 127
C. Caeſari ſtatua ĩter reges poſita 249
C. Caeſari ſtipendium exercitus decretum 136
C. Caeſarem ſenatus & genere ſupplicationum ampliſſimo ornauit, & numero dierum nouo 127
C. Caeſitius 236
C. Caluiſius 300
C. Caſſinius, Interãnis, Schola 180
C. Caſſius in ea familia natus, quae nõ modo dominatũ, ſed ne potẽtiã quidẽ cuiuſquã ferre potuit 273
C. Caſſius iuſſus decreto ſenatus Dolabellam bello perſequi 355
C. Ceſſedius 300
C. Conſidius 228
C. Coſconius procoſ. in Hiſpania 82
C. Cotta nullo certo hoſte flagrauit pag. 161
C. Curio 269
C. Curio ex Macedonia triumphauit pag. 156
C. Curio M. Antonij amator 267
C. Curius pater C. Rabirij Poſtumi princeps equeſtris ordinis, fortiſſimus, & maximus publicanus. pag. 197
C. Figulus 269
C. Fannius 88
C. Iulius Caeſar omnibus a ſenatu eximijs

eximijs ac nouis honoribus ornatus 139
C. Marius demerſus in paludibus Minturnenſium 156
C. Marius in iracundia perſeuerans. pag. 350
C. Marius influentes in Italiam Gallorum maximas copias repreſſit, non ipſe ad eorum urbes penetrauit 137
C. Marius inimicorum pleniſſimus —— Quis C. Mario plenior inimicorum 134
C. Marius laudatur 622
C. Marius P. Africani diſcipulus ac miles 123
C. Marius uir diuinus ex ijſdem. quibus cicero, radicibus natus ad ſalutem imperij, ad infimorum ac tenuiſſimorum hominē Minturnenſium miſericordiā cōfugit, &c. 28
C. Mario. L. Valerio cos. ſenatus remp. defendendum dedit 335
C. Maſſo 125
C. Menulanus, tribunus milit. homo perditus 7
C. Panſa, A. Hirtius cos 301
C. Panſa, fortiſſimus conſul, atque optimus 329
C. Panſa, A. Hirtius cos. 342
C. Piſo 269
C. Pomptinius 160
C. Rabirius perduellionis reus 147
C. Rabirius Poſtumus grandem Alexandrino regi pecuniam credidit pag. 197
C. Trebonius a Dolabella crudeliſſime interfectus 350
C. Turranius 300
C. Valerius Flaccus tulit ut Caliphana Velienſis ciuis R. eſſet 126
C. Vibienus ſenator cum Ciceronem ab operis Clodianis defenderet ita multatus eſt, ut uitā amiſerit 179
C. Virginius, legatus 131
Calamiſtrata coma 37
Calatinus 139
Calatini Atilij 38
Calceati & ueſtiti 107
Calceos & ueſtimenta mutauit 175
Calcei —— mutauit calceos: pater conſcriptus repente factus eſt 369
Calcitrare 101
Calebant in interiore aedium parte totius reip. nundinae 311
Caligo bonorum 141
Caligo —— diſcuſſa eſt illa caligo pag. 359
Calliſthenes comes Alexandri Magni doctiſs. homo ab Alexandro necatus 204
Calumnia litium 185
Camilli, Fabricij, Curij 103
Campanus & Leontinus ager duo annonae perfugia 337
Campus Eſquilinus 342
Campus —— magnus eſt in rep. campus, ut ſapienter Craſſus dicere ſolebat 378
Campus Martius 325
Cādidatorum officioſiſſima natio 160
Cauebantur haec mihi tamquam fata 27
Canere bellicum 328
Capi caelo poſſe non uidetur ea gloria 290
Capiamus patrium animum, & uirtutem 301
Capere arma 334
Capere Clodij amentiam Italia non poterat 188
Capere conſulatum 147
Capere exordium ab aliquo 317
Capere —— habenda ei gratia tanta eſt, quantam maximam animi noſtri capere poſſunt 311
Capere —— magna illa ſunt, ut ea uix cuiuſquam mens, aut cogitatio capere poſſit 215
Capere locum —— quinam locus capietur 362
Capere portum otij, & dignitatis 51
Captare plauſus 161
Captae pecuniae 155
Captus eodem errore, quo nos 359
Caput abſcidit ceruicibus fractis 351
Caput aperuit 281
Caput audaciae 180
Caput litterarum 181
Capitalis & peſtifer M. Antonij Brūdiſij reditus 305
Carens cupiditate —— homo omni carens cupiditate 300
Carere foro, ſenatu, publico 176
Caritate & beneuolentia ciuium ſeptum oportet eſſe, non armis 289
Caro ſubrancida 163
Carpunt Cornelium non illo inimico, ſed hoc maledico dente 126
Caſcellius iuriſconſultus, praediator pag. 123
Caſſia 361
Caſſianum illud cui bono fuerit 177
Caſſianum —— cui bono 274
Caſſius Parthorum nobiliſſimos duces, maximaſque copias fudit 356
Caſſius Melius, M. Manl. propter ſuſpicionem regni appetendi ſunt necati 290
Caſtiſſimus uir, atque omnis officij diligentiſſ. 109
Caſtor nepos Deiot. auū accuſat 241
Caſta domus a cruore ciuili 366
Caſtra Pompeij ſenatum appellabāt Cicero, Sulpicius, Hirtius, ceteri pag. 369
Caſus induxit eum in hanc conſuetudinem ſcribendi 164
Caſus neceſſarius, & paene fatalis pag. 341
caſus humani, & incerti euentus ualetudinis 220
caſus uoluntarius 347
cataplus Puteolanus 210
catilina bis abſolutus 169
catilina cauſſam dixit de pecunijs repetundis 96
catilina Ciceronem paene decepit 96
catilina habuit permulta maximarum non expreſſa ſigna, ſed adumbrata uirtutum 46
catilinae morum, & ingenij deſcriptio. illecebrae libidinum multae erant apud Catilinam 96
catilinam fregit Ro. diligentia Ciceronis, uirtute & felicitate ducum, & exercituum 307
catilinae multi boni adoleſcentes ſtuduerunt 91
cato non offert ſe iſtis temeritatibus, ut cum reip. nihil proſit, ſe ciue remp. priuet 33
caue ignores —— uox haec nec hominis, nec ad hominem 232
cauere —— cauerat ille ſororius adulter, ut ſi tibi prouinciam dediſſet, omnium ſuorum ſcelerum ſocium te praeberes 153
cauere --- cauet mimis, aleatoribus, lenonibus 337
cauere —— quibus hic ordo diligentiſſime cauerat 255
cautio —— tua cautio, noſtra cautio eſt 220
cautio —— utrum igitur in nefarijs ciuibus ulciſcendis cum poſſit, an pertimeſcendis diligentior cautio eſt 328
cautor alieni periculi 10
cauſſa belli in perſona Antonij conſiſtit 278
cauſſa Caeſariana melior iudicanda eſt, quā etiam dij adiuuerunt 232
cauſſa expeditiſſima 101
cauſſa iuſta nulla cuiquam eſſe poteſt contra patriam arma capiēdi 217
cauſſa non fuit cur Romam properaret 181
cauſſa perorata a Q. Hortenſio 5
cauſſa Pompeiana —— contra cauſſam Pomp. uictoria belli iudicauit: nihilominus tamen uituperanda eſt, ſi iuſtior, & aequior quam ad aduerſaria, fuit 649
cauſſa Pompeiana quibus nominibus appellata 232
cauſſam dicere —— corruptores noſtri cauſſam dicunt: nos, qui corrupti ſumus, non dicimus 198

cauſſam tuam eſſe coniunctam cum clariſſimis uiris, tibi dicere nõ licebit 89
cauſſae rogantium apud Caeſarem gratiores erant, quam preces. pag. 236
cauſſae rogantium plus ualebant apud Caeſarem, quam uultus. pag. 236
cedam atque abibo 189
cedant arma togae 165
cedant arma togae—— quid ſentiat Cicero, & quid intelligi uelit per hunc uerſum 165
cedant arma togae —— reprehenſi uerſus ab Anton. 271
cedere patria 184
cedere——praeter eum cedo nemini pag. 224
celebrantur aures quotidie noſtrae nouis nominibus gentium, nationum, &c. 135
celebrantur fama haec facta 52
celebrare —— ſemper illius fidem, conſtantiam, &c. omnium mortaliũ fama celebrabit 341
celebratum accuſatorum uocibus, ac maledictis 95
celebratur patrum uirtus ſermone hominum ad memoriam prodendam. pag. 197
cenauit nemo umquam in funere familiari cum toga pulla 88
cenſoria notatio 30
cenſoria notio —— al. notatio. pag. 149
cenſoria ſeueritas uetus illa magiſtra pudoris & modeſtiae a Clodio ſublata 148
cenſorium iudicium, ac notio——al. notatio 14
cenſorinus 352
cenſorinus in bello hoſtis, in pace ſector 357
centuriatus a Piſone palam uenditi. pag. 167
centuriatis comitijs 259
cepi fructum reuerſionis meae. pag. 264
ceperat nos obliuio ſeruitutis 296
cepit uos obliuio 190
cepiſſe maximum uitae fructum putant cũm eos aſpexerint 213
cepiſſe te odium regni uidebatur. pag. 284
certamen impar —— contentio iniuſta 323
certatim ad hoc opus curretur 290
certatim amare 298
ceruices latronibus dandae 47
ceruicibus fractis caput abſcidit. pag. 351
ceruſſatae buccae 152
ceſonius ſemiplacentinus Caluentius Piſo: ſic contumelioſe appellatur a Cicerone 149
ceſſit auctoritati ampliſſimi uiri, uel potius paruit 233
chirographa non ſunt acta 259
chlamydatus——L. Sulla chlamydatus 204
chorus comiſſationis Antonianae coniectus eſt in tertiam decuriam iudicum 312
cicero a Caeſare conceſſos faſces laureatos tenuit 220
cicero a Caeſare diſſenſit in rep. & cũ rep. ſenſit 134
cicero ab Antonio Laniſta appellatus pag. 311
cicero ad Antonium mitti legatos nõ uult 315
cicero aliquid contra Caeſarem Pompeio ſuaſit duobus temporibus. pag. 242
cicero amplius H-S ducenties acceptum hereditatibus retulit. pagin. 275
cicero augur a Cn. Pompeio, & a Q. Hortenſio nominatus 589
cicero bellum indixit, atque intulit ijs, qui urbem flamma & ferro delere uoluerunt, cum partim illorum eſſent ei familiares, partim etiam eo defendente iudicijs capitis liberati 135
cicero Bibulo conſule Pompeium a Caeſaris coniunctione auocare ſtuduit 272
cicero cenſet ad Antonium legatos non eſſe mittendos 315
cicero cenſet Caeſari iuniori imperiũ dandum 319
cicero confert ſe cum Vatinio 82
cicero. cui generi (Graecorum) eſſe ego iratus, ne ſi cupiam quidem poſſum 164
cicero cum ad caſtra Pompeij profectus eſt, nulla non modo cupiditate, ſed ne ſpe quidem prudens & ſciens tamquam ad interitum ruit uoluntarium 218
cicero cum Gabinio in gratiam redijt. pag. 204
cicero —— de Cicerone ita ſenatus decreuit Cn. Pompeio auctore, ut, ſi quis impediſſet reditum eius, in hoſtium numero reputaretur. pag. 154
cicero ——de Cicerone omnes magiſtratus promulgarunt, praeter unum praetorem, fratrem inimici, praeterque duos de lapide emptos tribunos pl. 154
cicero de ſe—uiceſimus annus eſt cum omnes ſcelerati ne unum petunt. pag. 362
cicero decernit ſenatui placere C. Caeſarem C. F. pont. propraet. ſenatorem eſſe, ſententiamque loco praetorio dicere 319
cicero dicere a tribuno pl. prohibitus, iurauit ſine ulla dubitatione rẽp. atque urbem Romam ſua unius opera eſſe ſaluam 147
cicero domo ſua expulſus, ut Pompeius domum ſuam compulſus. pag. 150
cicero duo optat: unum, ut moriens populum Ro. liberum relinquat: alterum, ut ita cuique eueniat, ut de rep. quiſque mereatur 290
cicero earum ſententiarum princeps & auctor fuit, quibus Caeſar eximijs a ſenatu honoribus ornatus eſt 127
cicero & Bibulus imperatores fuerũt in finitimis prouincijs 356
cicero exercitatiſſ. in rep. qui xx. annos bellum gerat cum improbis ciuibus 325
cicero filius 346
cicero Gabinium defendit propter reconciliationem gratiae 208
cicero imperium extraordinarium Caeſari adoleſcentulo dedit. pagin. 353
cicero improbis inuiſus.——qui Ciceroni uim attulerit, non modo poenam non extimeſcet, ſed etiam gloriam ſperabit a latronum gregibus & praemia 362
cicero in bello ciuili ſemper de pace agendum, audiendumque putauit pag. 218
cicero in omnibus grauioribus cauſſis initio dicendi commoueri ſolebat uehementius, quam uideretur uel uſus, uel aetas eius poſtulare. pag. 240
cicero incolumitati ciuium primum, ut poſtea dignitati poſſet, conſulebat 275
cicero inſtructam, ornatamque a ſenatu prouinciam depoſuit, ut omiſſa omni cogitatione incendium patriae reſtingueret 354
cicero legationis munus ad Antonium a ſe deprecatur & recuſat. pag. 361
cicero metu periculi ciuium Ro. non ſui, furori hominis, ſceleri, perfidiae, telis, minisque ceſſit 29
Cicero negat cum Antonio pacem fieri poſſe 330
Cicero numquam cenſuit legatos ad

Antonium mittendos 361
cicero pacis alumnus 329
cicero pacis ſemper auctor fuit. pagin. 234. 239
cicero pacem cum Antonio eſſe non uult 329
cicero pater patriae a Q. Catulo, & multis alijs in ſenatu nominatus 63
cicero periculo reip. uiuebat, dum aberat 28
cicero Pharſalico proelio ſuaſor armorum non deponendorum, ſed abiiciendorum fuit 247
cicero Pompeio ſuaſit, ne pateretur ferri, ut abſentis Caeſaris ratio haberetur 272
cicero Pompeium, quantum potuit, multis ſaepe orationibus decorauit 244
cicero Pompeium ſecutus eſt priuato officio, non publico 218
cicero propter nimiam fortaſſe conſtantiae cupiditatem non eſt adductus ad cauſſam Caeſaris 166
cicero prouinciam Galliam exercitu & pecunia inſtructam & ornatam in concione depoſuit reclamāte populo Rom. 147
cicero putat priuatim ad ſuum nomē augendum, optandum ſibi fuiſſe illam expetendamque fortunam. pag. 154
cicero, qui omni tempore uerae pacis auctor fuerat, nomine peſtiferae pacis cum Antonio eſt inimicus. pag. 378
cicero rationem omnem facti & conſilij ſui exponit, quamobrem ſe armis non defenderet, contra Clodij furorem 21
cicero remp. bis ſeruauit, ſemel gloria, iterum aerumna ſua 364
cicero-Roma prope conuulſa ſedibus ſuis, ad complectendum conſeruatorem ſuum uiſa eſt 159
cicero ſaepe effugit ex manibus Clodij 176
cicero ſemel cecidit ſciens, ut honeſtiſſime poſſet exſurgere 362
cicero ſemper Antonium hoſtem appellauit cū alij aduerſarium 361
Cicero ſuaſit Pompeio ne quinquennij imperium Caeſari prorogaret. pag. 272
cicero ſuaſit ſenatui, ut, quod Caeſar Octauianus ſua ſponte contra Antonium geſſit, & gereret, ſua auctoritate comprobaret 296
Cicero——uniuerſi ciues Ro. una mēte atque uoce iterum a Cicerone conſeruatam eſſe remp. conclamarant. pag. 323
cicero —— unus ille dies mihi quidē immortalitatis inſtar fuit; cum in patriam redii 159
cicero uoce prior a cuncta Italia conſul declaratus 147
ciceronis aduentus in urbes Italiae. pag. 159
Ciceronis auguria rerum futurarum ſemper fruſtra ueriſſima 284
ciceronis caſum uir ſumma auctoritate, & ſumma eloquentia Cotta dixit eſſe funus reip. 147
ciceronis cauſſa—— ad cauſſam Ciceronis pertinere putabat ſenatus, uoluntatem Caeſaris a ſalute Ciceronis non abhorrere 141
ciceronis cauſſam omnes ordines boni ſuſceperant 22
ciceronis conſilium auctoritaſque ſi ualuiſſet illo omni tempore, quo fuit cum Pompeio, in Caeſaris, reſp. non tot duces, & exercitus amiſiſſet 274
ciceronis conſilia, pacis, & togae ſocia, non belli, neque armorum fuerunt 218
ciceronis conſulatus non placet Antonio, ſed placet praeſtātibus in rep. uiris 269
ciceronis conſulatum qui & quot probauerint 269
ciceronis deſiderio forum maeſtum, muta curia, omnia bonarum artium ſtudia ſiluerunt 81
ciceronis domus, & aures dies nocteſque omnium praeceptis, ac monitis paruerunt 378
Ciceronis domus in Palatio ardebat ignibus inuectis a Clodio, Piſone inſtigante 152
ciceronis fatum, ſeu reip. ut omnis illa communium temporum inclinatio in eum unum incumberet pag. 126
ciceronis fatum ſine rep. nec uinci poſſe, nec uincere 369
ciceronis induſtria curſum tenere nō potuiſſet ſine forenſibus cauſſis, ſine legibus, ſine iudiciis. pag. 335
ciceronis non aſpera natura, non difficilis aditus, non grauis uultus, &c. 81
ciceronis nullum fuit in P. Clodium odium, niſi quod perniciosum patriae ciuem fore putabat, qui duas res ſanctiſſimas uno ſcelere uiolaſſet 135
ciceronis oratio ad Milonem. pagin. 190
ciceronis reditus qualis 67
ciceronis reditus in patriam qualis pag. 159
ciceronis res geſtae in conſulatu. pagin. 147
ciceronis ſeruādi cauſſa Romam uno tempore quaſi ſigno dato Italia tota conuenit 154
ciceronis uox nota multis: Vtinam Pompei cum C. Caeſare ſocietatē aut numquam coiſſes, aut numquam diremiſſes 272
ciceroni abſenti non creuerunt amici 37
ciceroni contentio erat non cum uictore exercitu, ſed cum operis conductis 22
ciceroni obiectum ab Antonio Caeſarem eius conſilio interfectum. pag. 272
ciceroni omnes uitam, fortunas, rēp. referebant acceptam 262
ciceroni populus Ro. omnes honores homini nouo detulit 146
ciceroni potentia nimia obiecta, inuidiae conflandae cauſſa 175
ciceroni (quod ante eum nemini) pecunia publica aedificandam domū pontifices, conſules, P. C. cenſuerunt 159
ciceroni ſenatus non, ut multis, bene geſtae, ſed, ut nemini, conſeruatae reip. teſtimonium dedit 147
ciceroni uerſus ſui nocuerunt. pagin. 164
ciceroni uni ſenatus teſtimonium reip. conſeruatae dedit 267
ciceroni uni teſtimonium patriae cōſeruatae dedit Pomponius. pagin. 65
ciceronem a ſe ortum, hominibus nobiliſſimis, omnibus honoribus praetulit populus Rom. 425
ciceronem Capua inaurata ſtatua donarat, patronum unū adſciuerat. pag. 152
ciceronem frequentiſſimus ſenatus, referente Lentulo, conſentiente atque una uoce reuocauit 154
ciceronem plus uidiſſe fatebatur Pōpeius: ſe ſperauiſſe meliora. pagin. 275
ciceronem quomodo Roma acceperit pag. 159
ciceronem ſenatus exteris nationib. ciuem ſeruatorem reip. commendauit 154
ciceronem ſenatus nationibus exteris commendauit 64
ciceronem ut primum decedens ex Syria uidit Pompeius, cōplexus & gratulans, eius beneficio patriam ſe uiſurum dixit 269

cicerone

Index

Cicerone abſente, uxor eius uexabatur, liberi ad necem quaerebantur pag. 30
cicerone in patriam redeunte urbes Italiae feſtos dies agebant, uiae multitudine legatorum undique miſſorum celebrabantur: ad urbẽ acceſſus incredibili hominum multitudine florebat 67
cicerone reſtituto, uixit cum eo exẽplum fidei publicae, exemplum reip. defendendae 28
cincinnatus conſul Gabinius 16
cineri & oſſibus clariſſimi uiri dediſſe poenas ſceleratum 368
cinna cum Octauio contendit de nouorum ciuium ſuffragijs 334
cinna nimis potens 288
cinna, Sulla, Caeſar poſt ciuitatem a L.Bruto liberatam plus potuerũt, quam uniuerſa reſp. 313
cinnanus cruor 85
circumducere aratrum 287
circumiri totius belli fluctibus 368
circus Flaminius 19
circumſcribere 188
circumſcribere -- parata de circumſcribendo adoleſcente ſententia cõſularis 368
circumſcribunt adoleſcentulos 376
circũſcriptus a ſenatu Antonius 277
circumſedet uallo D. Brutum Antonius 40
circumſpectans omnia 169
circumſcriptus——haec ego in urbe praeuideo pectus factis eſt circũſpectus 362
ciſio ad urbem aduectus 281
citaretur rea tota Etruria 181
citatus iudex 312
ciuis bonarum partium —— Catilina aliquando bonarum partium ciuis 96
ciuis deteſtabilis reip. natus eſt, quiſquis ciuile bellum optauit 365
ciuis eſſe duarum ciuitatum iure Ro. nemo poteſt 118
ciuis integri capitis 154
ciues —— bonos ciues primum natura efficit, adiuuat deinde fortuna 368
ciues optime de rep. meriti interdum miſeri 183
ciuis Ro. non poteſt eſſe Romanae ciuitatis, & cuiuſuis praeterea, ceteri poſſunt 119
ciues Ro. non poteſt pluſquam unius eſſe ciuitatis 119
ciues Ro. uenire in eum locum non debet, ubi parendum alteri, & ſeruiendum ſit 204
ciues Ro. cum mitella interdum conficiuntur 204
ciuibus aliarum ciuitatum uia eſt in Romanam, & ciuibus Rom. patet iter ad ceteras 118
ciuitas bene morata 189
ciuitas non ſolum dicatione amittitur, ſed etiam poſtliminio 118
ciuitate donati ſerui 118
ciuitate donati ab imperatoribus Ro. P. Craſſo, Sulla, Q. Metello Pio, ceteris 118
ciuitatem mutare iure Ro. nemo inuitus poteſt. & ſi uelit, poteſt 118
ciuitate mutatus 122
ciuitates conuenticula hominum 47
ciuitatum origo, & urbium 47
clariores luce inſidiae Clodij in Milonem 172
claudus pilam retinet 164
claues adimere, exigere 280
clauſula- ueniamus aliquãdo ad clauſulam 271
clauſula non inuenitur 107
clauum imperij tenere 462
clementiae, moderationis, ſapientiae laus, ſeu gloria proprie noſtra eſt, eiuſque ſocium habemus neminem 205
clientelae——uerebatur fortaſſe ne amitteret tantas clientelas 337
cliuus Capitolinus 270
clodia mulier non ſolum nobilis, ſed etiam nota 100
clodius ambuſtus eſt abiectus, ſine imaginibus, ſine cantu, ſine ludis, ſine exſequijs, ſine lamentis 187
clodius dixerat in contione Ciceroni, aut ſemel pereundum, aut bis eſſe uincendum 25
clodius aedem Nympharum incendit 185
clodius furia patriae, tempeſtas reip. pag. 89
clodius M. Craſſum, & Caeſarẽ praedicabat eſſe infeſtiſſimos Ciceroni 23
clodius omnibus in concionibus clamabat, ſe, quae faceret, in Ciceronẽ auctore Cn. Pompeio facere 23
Cn. Dolabella ex prouincia Macedonia triumphauit 156
Cn. Domitius 273
Cn. Domitius adoleſcens ſumma uirtute 346
Cn. Domitius M. Scauri, quem in iudicium populi uocauerat, ſeruũ crimina in domum delaturum dicentem comprehendi iuſſit, ad Scaurumque reduci 248
Cn. Domitius praeerat quaeſtioni in Milonem 176
Cn. Domitij animus conſtans, & egregius 57
Cn. & P. Scipiones duo lumina imperij Ro. 120
Cn. Octauius Laodiceae in gymnaſio a quodam Leptine eſt interfectus. pag. 240
Cn. Octauius miſſus ad animos regum perſpiciendos 340
Cn. Octauius primus in eam familiã, quae poſtea uiris fortiſſimis floruit, attulit conſulatum 340
Cn. Põpeius- a Põpeio adoleſcentulo, atq. equite Ro. ſenatus ſaepe cõmunis ſalutis auxiliũ expetiuit 188
Cn. Pompeius a P. Lentulo in contione productus 54
Cn. Pompeius approbata L. Cottae ſententia dixit ſe conferre ut lex ferretur ad populum de reuocando Cicerone 40
Cn. Pompeius auctor, & dux reditus Ciceronis 197
Cn. Pompeius conſilio de ipſius interitu patefacto, ferroque deprehẽſo, incluſus domi tandiu fuit, quã diu inimicus Cicer. Clodius in tribunatu 37
Cn. Pompeius cum foris clarus, tunc domi admirandus 280
Cn. Pompeius —— debetur hoc Cn. Pompeij excellentis uiri praeſtantiſſimae gloriae, ut, quod eum feciſſe conſtet, id omnes ei licuiſſe concedant 114
Cn. Pompeius -deprehenſus cum ferro ad ſenatum is, quem ad Cn. Põpeium interimendum collocatum eſſe conſtabat 153
Cn. Pompeius domum ſuam compulſus, ut Cice. domo exire iuſſus 150
Cn. Pompeius-ei uiro mors parabatur, cuius in uita nitebatur ſalus ciuitatis 176
Cn. Pompeius idem teſtis Ciceroni de uoluntate Caeſaris, & ſponſor illi de Ciceronis 141
Cn. Pompeius imperij populi Ro. decus ac lumen 278
Cn. Pompeius in Cn. Pompeium dij atque homines nimia ornamenta congeſſerunt 242
Cn. Pompeius monitus eſt, ut domum Ciceronis metueret 66
Cn. Pompeius -- initur conſilium de interitu Cn. Pompeij 37
Cn. Pompeius multis obſiſtentibus eius erga Ciceronem ſtudio atque amori, ſemper illum dilexit 165
Cn. Pompeius neminem plus, quam Ciceronem dilexit: neque cum ullo ſermones aut conſilia ſaepius contulit 275
Cn. Pompeius-numquam a Pompeio mentio de Cicerone facta niſi honorifica, niſi plena amiciſſimi deſiderij

ſiderij 275
Cn.Pompeius pater,rebus Italico bello maximis geſtis P.Ceſium,equitem Ro. ciuitate donauit 124
Cn.Pompeius pueritiae tempus extremum habuit principium bellorum maximorum 115
Cn.Pompeius ſapienter faciebat non minus multa, quam fortiter 367
Cn. Pompeius ſe non ſolum auctorẽ ſalutis Ciceronis , ſed etiam ſupplicem populo Ro. exhibuit 54
Cn. Pompeius Sex. fil. conſul Cicerone praeſente cũ eſſet tiro in eius exercitu cum P. Vettio Catone duce Marſorum inter bina caſtra collocatus eſt 363
Cn. Pompeius tot habet triumphos, quot orae ſunt, parteſque terrarum 115
Cn.Pompeius tulit de caede, quae in Appia uia facta eſt 175
Cn.Pompeius ut Ciceronem primum exSyria decedens uidit,complexus & gratulans , Ciceronis beneficio patriam ſe uiſurum dixit 269
Cn.Pompeij auctoritas 242
Cn.Pompeij domum redemit filius , pag. 366
Cn.Pompeij bona uoci acerbiſſimae ſubiecta praeconis 279
Cn.Pompeij filius laudatur —— in illo pudor,grauitas,moderatio,integritas 366
Cn. Pompeij grauitas in dicendo,facultas,copia 114
Cn.Pompeij liberi patriam,deos patrios,aras, focos repetebant 281
Cn.Pompeij uirtus & animi magnitudo 136
Cn.Pompeij uirtute mare tutum & clauſum a populo Rom.teneri ab Oceano uſque ad ultimum Pontum 137
Cn.Pompeij uirtutes,uictoriae,triũphi 115
Cn.Pompeio,cum eſſet adoleſcens magni honores habiti 319
Cn.Pompeio nihil abeſt 115
Cn.Pompeio ſenatus commiſit, ut uideret,ne quid reſp.detrimenti caperet 184
Cn.Pompeio Sertorianum bellum , a ſenatu , priuato datum eſt pagin. 353
Cn.Pompeij nomen,opes , gloria,honores 242
Cn.Pompeij pudor,religio, diligẽtia, integritas 115
Cn.Pompeij res geſtae omnes gentes cũ clariſſima uictoria terra,mariq. peragrarunt,&c. 116
Cn. Pompeij ſic late longeque diffuſa laus , ut eius gloriae domicilium communis imperij finibus terminetur 115
Cn.Põptinius fortiſſimus uir ortũ repente bellum Allobrogum, atque hac coniuratione excitatum proelium fregit 137
Cn.Publicius Menander libertinus . pag. 118
Coaceruata maxima pecunia in domo Antonij 311
Coactores acceſſionem decumae facere ſolent 207
coagmentari—— docebo ne coagmẽtari quidem pacem poſſe 330
Coarguo——non coarguo inconſtantiam orationis,ac teſtimonij tui . pag. 92
coeleſti clamore prohibente lata lex. pag. 316
cogere pecuniam ex decumis imperatorum 207
cogere pecunias a Dyrrachinis 48
Cogere ſenatum 257
cogimur in ſenatum 294
Cogitans—— tam ignarus rerum , tam nihil de rep.cogitans 294
Cogitare de ſe timide 96
cogitare ſapienter de ——nemo umquam ſapienter de rep. noſtra cogitauit,quin &c. 138
cogitare——ſi hunc de tua uita nefarie cogitare, aut molitum aliquando aliquid putas 184
cogitati furores 178
cogitatum facinus 180
cohaerẽtia —— nõ modo non cohaerentia inter ſe dicere, ſed maxime diſiuncta atque contraria. pagin. 271
cohaerere——uix cohaerebat adoleſcentis deſerti oratio 96
cohibere brachium 96
cohibere—— numquam a cõiugibus & liberis ueſtris libidines ſuas cohibuiſſet 185
cohortatio Ciceronis ad amorem patriae,ad ſtudium laudis et gloriae, &c. 74
Coire ſocietatem cum aliquo . pagin. 272
Colere ſanctiſſime ſacra,ceremonias, auſpicia 187
collegit ſe 6
collige te 344
collegia a P. Clodio ex omni faece urbis,ac ſeruitio conſtituta . pagin. 148
colligauimus Brutum in Graecia . pagin. 354
colligauit impetum furentis 350
collocare alicui inſidias 177
collocare ſuam adoleſcentiam in amoribus, atque in uoluptatibus . pagin. 103
collocauit patrimonium ſuum in ſalute reip. 294
collocauit ſeſe palam in meretricia uita 103
collocatus eſt ab ipſa fortuna P.Sextij tribunatus in grauiſſimis temporibus ciuitatis 5
collocatus in ſuo patrimonio uideatur Pompeius 367
collocati ſumus in hac cuſtodia,tamquam in ſpecula 330
colloquia & cum hoſtibus , & cum grauiſſime diſſentientibus hoſtiaus 363
colluſor 278
colluuio —— ex omnium ſcelerum colluuione natus 10
coloni noue adſcribi poſſunt in eam coloniam, quae eſt auſpicato deducta 287
colonia—— conſultus eſt ab Antonio Cicero poſſetne ubi colonia eſſet,eo coloniam nouam iure deducere 287
colonia noua iure non poteſt deduci in eam coloniam,quae eſſet auſpicato deducta 287
coloniae 278
columen reip. 12
columna Maenia 54
comedit bona ſolus Gellius 54
comederunt beneficia Caeſaris . pagin. 357
comes qui intelligantur 121
comiſſationes 191
comiſſationis Antonianae chorus . pag. 311
comiſſatores——non idem iudicij, commiſſatorumque conſpectus.pagin. 107
comitata alienis uiris Clodia 101
comiter & iucunde fueras in conuiuio 245
comitia centuriata 270
comitia habere in ſenatu 353
comitia pontificia 98
comitiorum & contionum ſignificationes interdum uerae ſunt, interdum uitiatae atque corruptae . pag. 59
comitiorum ratio 282
comitijs non licet per leges ſeruare de caelo. 282
comiter quid ſignificet 121
comiter conſeruare —— maieſtatem populi Rom. comiter conſeruant 251
commaculare —— ſi ſe iſto infinito ambitu commaculaſſet , &c. pag. 96
commeare——mulieris illius in hortos,

tos, domum ſuo iure libidines omnium commeant 101
commendauit tibi hunc puerum, & tradidit pater 133
commendandam totam remp. conſulibus cenſet Cicero 316
commendata multis, praeclariſq. monumentis, uita ad omnem memoriam 341
commendatior nulla res geſta eſt hominum memoriae ſempiternae, quam caedes Caeſaris 273
commendatus hominum opinioni nobilitate ipſa blanda conciliatricula 114
commentatus eſt mimos 352
commenticiam pyxidem obſceniſſima fabula eſt conſecuta 108
commiſit ſe regis poteſtati 204
committere proelium 187
committere negotiũ —— nõ illi committendum negotium, ſed imponẽdum putauerint 33
committere ſe itineri infeſto, & periculoſo 362
committere tuam cauſſam nemini audeas 169
commiſſa eis eſt tota reſp. —— nimis multa audire coguntur quibus tota commiſſa eſt reſp. 184
commiſſum —— permiſſum. pagin. 201
commiſſum proelium 333
commodaſſe aurum Coelio 100
commoti leui cupiditate 161
commoueat ea res illius animũ —— nihil commouit 234
commouere in aliquem inuidiam. pag. 298
communis utilitatis habendam rationem 134
communi incendio, quam ſuo deflagrare malunt 51
commurmuratus ſit 161
commutauit Metellus cõſtantiae gloriam cum patriae caritate 21
comparabat in noſtros liberos dominum & tyrannum 368
compellat edicto fratris mei filium. pag. 298
compellatio eius, commendatio eſt. pag. 298
compenſabit cum uno uerſiculo tot mea uolumina laudũ ſuarum. pagin. 165
comperta —— omnia falſa, atque inſidioſe facta comperta ſunt. pagin. 184
compilare uicinos 82
compilarit hortos 301
cõplecteris ampliſſimos uiros ad tuũ, & Gabinij ſcelus 165
complecti aliquem beneuolentia. pag. 217
complecti honoribus & beneficijs. pag. 139
complecti ſententia 381
complexio mira uerborum 385
complexus eſt me ſuis omnibus ſtudijs, laboribus, uitae periculis 166
compos mentis 286
compotẽ me huius urbis fecerunt 76
compoſita —— erant omnia compoſita, quibus te rex munerare conſtituerat 244
compoſitio —— pacis, concordiae, cõpoſitionis auctor eſſe non deſtiti. pag. 272
compranſores et colluſores 287
comprehendere multos amicitia 96
comprobauit ſenatus Clodij caedem non ſententijs ſuis ſolum, ſed etiã ſtudijs 175
comprimere incenſam alterius cupiditatem, atque reſtinguere 161
comprimendae libidines 221
compti capilli 152
concedo —— non multum filij eius perturbationi meus concedebat dolor 341
concedat laurea linguae 165
concedere —— nemini in illa cauſſa ſtudio & cupiditate concedere ſolebat 247
concedere inimicitias ſuas reip. 141
conceſſiſti illum ſenatui 230
conceſſa ei a me poteſtas peccandi uidebitur 361
concertatio animorum 41
conchyliata Cn. Pompeij periſtromata 280
concidere mente -- allato nuntio de legione quarta, mente concidit 299
concidiſtis Antonium decretis ueſtris pag. 17
concidit hac plaga Albutius, ignominia ſenatus 133
conciliauit mihi cum eo amicitiam reſp. 251
concinnus ad perſuadendum 161
concinnus heluo 151
concio concitata 180
concionem habuit doloris mei maximam 378
concipere ſcelus --- quodnam ego concepi tantum ſcelus? 191
conciſus pluribus uulneribus Sextius pag. 41
concitare uis in me inuidiam 273
concitator concionis 54
concordare concordiam cum aliquo pag. 365
concordiae cella 271
concordiae templum 16
concordiſſimi fratres 229
conculcandam Italiam Antonio Caeſar tradidit 278
cõcretum animal ex nefarijs ſtupris, ex ciuili cruore, ex omnium ſcelerum impunitate, &c. 151
concurritur undique ad commune incendium reſtinguendum 347
concurſus quotidianus bonorum omnium ad Brutum fieri ſolebat. pag. 345
concutere remp. 289
condemnatus de alea 278
cõdicio Caeſari lata eſt, ut eaſdem res alio modo ferret 142
condicio, uiſque uictoriae 218
condicionem inimico ſuo reiectionis commodiorem dare noluit 87
condiciones aequae & uerecundae. pag. 370
condiciones ferre 328
condiciones ſuas repudiatas queritur, aequas quidem & uerecundas 270
condonare crimen alicui propter praeclara in remp. merita 172
condonare inimicitias reip. 320
condonaueris tres fratres optimos reip. 236
conductum in cõcione nullum habuerunt Gracchi, Saturninus, ceteri ueteres 53
confecta ratio pecuniae in aede Opis. pag. 312
confecta uictoria 376
confectio huius belli eſt D. Bruti ſalus 376
confectus uino, luſtriſque 268
conferebatur oratio improba in uiros clariſſimos 23
conferenda omnis ratio eſt ad miſericordiam tuam 227
conferre ſua bona in libidinem 211
conferre ſuam mentem aliquo —— qui haec uident adoleſcentes, quonam ſuas mentes conferant 49
conferri iſta falſo in Milonem ſatis iudicatum eſt a Pompeio 184
conficere angoribus —— uita manens conficeret me angoribus, dimiſſa moleſtijs omnibus liberaret 274
conficere legationem --- legationem confecero 363
conficere mandata 341
conficere omnem uitae ſuae curſum in labore corporis 103
conficere pecuniam, pro reficere 48
confidere ſuae cauſſae 183
confirmare poteſtis ueſtro iudicio omnium bonorum mentes 77
confiteri de ſuo delicto 227
confiteri -- miſerum eſt id negare non poſſe, quod ſit turpiſſimum confiteri 279

confixum

Index

confixum Seruilij ſententijs Antonium meminerant 361
coſlandae pecuniae ratio 35
conflare alicui inuidiam 100
conflare exercitum 307
confligere cũ comitatu, & aſſectatoribus inimicorum, non cum ipſis inimicis, iniquitas eſt cum aliqua crudelitate coniuncta 127
confligere cum ijs dixiſti me, quos deſpicerem: non attingere eos, qui plus poſſent 165
confuſa, & uniuerſa defenſio 5
congeſſit maledicta in Caeſarem deprompta ex recordatione impudicitiae ſuae 297
congeſta ſunt illa in eum. al. coniecta pag. 183
congeſta pecunia in domum Antonij
Congiarijs, epulis multitudinem delinierat caeſar 290
conglutinatus ex libidine, crudelitate, petulantia 300
congreſſus contra ipſum Caeſarem armatus 230
congruebant noſtri ſenſus 219
coniecit fratres meos in uincula 245
coniecit ſe in noctem 181
coniecit ſe in turbam 324
conieciſſet ſe in ſcalas tabernae librariae 272
coniecta in clariſſimos uiros, oratio uana 23
coniectus eſt in tertiam decuriam iudicum totus commiſſationis Antonianae chorus 312
coniectus in turpem decuriam 262
coniectus oculorum 58
conijciuntur in arcas 18
conijcientur in te mea tela ita, ut nemo per tuum latus ſaucietur 832
conijcere ſe in fugam 103
conijcere ſe in intimum 107
coniunctus cum Bruto maxima familiaritate 344
coniunctus cum eo non hoſpitio ſolũ, uerum etiam familiaritate 242
coniunctus cum gloria potius, quam cum probro 154
coniunctus —— homo & multis officijs mihi & ſumma familiaritate coniunctus 323
coniunctus mihi fideliſſima gratia pag. 185
coniungere ſua conſilia cum aliquo pag. 148
coniungit nos ab ineunte aetate uſus, conſuetudo, ſtudiorum etiam honeſtiſſimorum ſocietas, & ſimilitudo 329
coniunctio gratiae —— nemo eſt conſularium, quin mecum habeat aliquam cõiunctionem gratiae 336
coniuraſſe de interficiendo Pompeio pag. 184
coniuratorum in Caeſarem nomina pag. 273
conniuet uirtus blandimentis ſopita pag. 103
conniuent interdum dij immortales in hominum ſceleribus maximis. pag. 106
conniuentibus ſaltem conſulibus ſperabat Clodius ſe poſſe remp. eludere 178
conniueo quibuſdam in rebus 259
conniuere —— ne conniuẽte quidem te 143
conquaſſatas illius anni furore nationes exteras uidebamus 30
conquieſcunt omnia bella iure gentiũ hieme 210
conſcientia —— magna uis eſt conſcientiae, & magna in utramque partem, ut neque timeant, qui nihil commiſerint, & poenam ſemper ante oculos uerſari putẽt, qui peccarint 183
conſcientiam tabellae nihil eſt quod quiſquam timeat, ſi non pertimeſcat ſuam 201
conſciſſus Antonius grauiſſimis & plurimis iudicijs, ignominijſque ſenatus 359
conſcribuntur homines uicatim 21
conſcriberentur noua collegia. pagin. 155
conſecratam uidemus in Hercule hãc opinionem 74
conſecrantur in Graecia prope ad immortalitatem religione, & memoria, qui tyrannos necauerunt. pag. 187
conſecratio capitis 119
conſecratur caput eius, qui contra facit 119
conſectari omnes umbras etiam falſae gloriae 160
conſeneſcebat otio & tranquillitate reip. 54
conſentiebant his principis reliqua pa. 255
conſentiunt omnes ciues una, & mẽte, & uoce de reip. ſalute 262
conſentiunt una mente omnes mortales 306
conſeſſus conſpirans, & paene conflatus 236
conſequi laudes —— quibuſnam uerbis eius laudes huius ipſius temporis conſequi poſſumus 317
conſequi uerbis non poſſum 45
conſeruandi uerbum in foederibus quid ualeat 121
conſignata publicis populi Ro. litteris & monumentis iudicia ſenatus de Deiotaro 250
conſilium facinoris iniſſe contra alicuius uitam 241
conſilium ſenatus reip. praepoſitum eſt ſempiternum 72
conſilium —— certus dies non ut ſacrificij, ſic conſilij exſpectari ſolet. pag. 294
conſilio fecit —— non fecit 236
conſilia euentis ponderare ſolemus pag. 197
conſilia hominum, non exitus rerum legibus uindicantur 176
conſeſſus iudicum praeclarus 312
conſiſtere mẽte non potes neque uigilans, neque in ſomnis 280
conſociati —— numquam tam uehementer cum ſenatu conſociati fuiſtis 306
conſolatur Cicero eorum proximos, qui in acie pro patria occiderunt pag. 381
conſolatio —— maiore conſolatione moriere 371
In conſpectu deorum & hominum occiſus 43
conſpiraſſe uidentur omnes ad maieſtatem populi Ro. defendendam. pag. 298
conſtantia —— conſilium a primo reprehendendum: laudanda conſtantia 281
conſtantia, uirtus, quam Caeſar ſolebat in primis laudare 234
conſtituenda iudicia 221
conſtituere modum —— ſi credendi conſtituiſſet modum 197
conſtitui locum iuſſit 107
conſtituta reſp. uidebatur 284
conſtitutis iudicijs 186
conſtitutus —— non in qua quiſque fortuna eſt naſcendi initio conſtitutus, hunc uitae ſtatum uſque ad ſenectutem obtinere debet 117
conſtitutus rex 247
conſtratum forum corporibus ciuium Ro. caede nocturna 44
conſtringendus es 266
conſtrictus legum ſacratarum catenis 10
conſtrictus uxore 182
conſuetudo mihi cum eo familiaritatem attulit 251
conſuetudines uictus non poſſunt eſſe cum multis 176
conſul —— nomen eſt beneficij populi Ro. 378
conſulis oratio pernitioſa poteſt rẽp. labefactare 17
conſulis magnum nomen, magna ſpecies, magna dignitas, magna maieſtas, &c. 152
conſulem animo eſſe oportet, conſilio, fide,

ſide, grauitate, uigilantia, cura, toto denique munere conſulatus pag. 152
conſules non fuerunt Romae tum cũ Cicero ex urbe expulſus eſt, & quamdiu abfuit 160
conſules populum iure rogauerunt pag. 262
conſules——qui admodum adoleſcẽtes conſules facti ſint 319
conſulibus permittendum, ut rem defendant, prouideantq. ne quid reſp. detrimenti accipiat 316
conſulares qui 328
conſulares——decem fuerunt conſulares in Pompeiano ſenatu 369
conſulatus non eſt in lictoribus, in toga, & praetexta 152
conſulatus tum illuſtratur, cum gubernat remp. ſi non optabili, at neceſſario tempore 329
conſulum tutela reges atque ceterae nationes ſemper fuerunt 34
conſulatum petit ex aedilitate 352
conſumere omne tempus aetatis in luſtris, popinis, alea, uino 369
conſumpſit omnem uim ingenij in populari leuitate C. Caeſar 320
conſumit omnem uim tribunatus in ſalute Ciceronis P. Sextius 18
contaminati tantis paricidijs 361
contaminatiſſimus ſceleribus, & flagitijs 133
contemplare animo quod oculis non potes 251
cõtempſit, ac pro nihilo putauit 183
contendere contra uim, auctoritatem que morbi 342
contentio tam diu ſapiens eſt, quamdiu aut proficit aliquid, aut ſi non proficit, non obeſt ciuitati 127
contẽtionem fortunarum facere 154
contentam eſſe uirtutem bonis animi ad bene beateque uiuendum 250
contento ſtudio, curſuq. ad tribunatum ueniamus 9
contexitur crimen——at quam feſtiue crimen contexitur? 245
conticeſco——numquam de uobis eorum, qui aut uidebunt ueſtrum monimentum, aut audient, gratiſſimus ſermo conticeſcet 381
conticeſcere——nulla umquam aetas de tuis laudibus cõticeſcet 215
continere riſum nemo poterat 385
continere ſeptis——quibus ſeptis tam immanes belluas continebitis? 365
contra rem ſuam me neſcio quando ueniſſe quaeſtus eſt 267
contra uoluntatem——omnis, quae habetur contra uoluntatem eius oratio, eum offendit 263
controuerſia facti quamuis ſit nulla, iuris tamen diſceptatio eſſe poteſt pag 177
controuerſia in quo fuit? 333
contractiora debent eſſe in aetate media, ſtudia laudis & gloriae 19
contrucidauerunt remp. 15
contubernales 233
contuli bona & fortunas meas in cõmunionem tuorum tẽporum 190
contuliſti in plebem Ro. quae per latrones, per ſeruos de me egeras 163
contuliſti te in uicinitatem meretriciam 101
contulit in eorum libertatem defendẽdam quicquid habuit uiriũ 346
contulit ſumma in eam ciuitatem ſtudia ac beneficia 122
contulerunt ſe totos & animis & corporibus in ſalutem reip. 359
contuliſſe uidentur dij immortales omnem ſpem ſalutis ad clementiam uictoris 219
contumacia reſponſi 165
contumelia uerborum 335
contumeliam facere 299
conuellere leges 149
conuellere ſtatum reip. 147
conuenio——hoc maledictum minime in illam aetatẽ conueniret 247
conuenire-poteſtatem ſibi D. Bruti conueniendi non fuiſſe 136
conuerſio, & perturbatio omnium rerum 354
conuertit eum ad domeſtici exempli memoriam 67
conuertiſſet omnium in ſe gentium non ſolum odia, ſed etiã arma 244
conuertere maximum ciuile bellum ſapientia ſua ad pacem & concordiam 318
conuincere aliquem teſte, chirographo 268
conuocare concilium 84
conuolant furiae tamquam ad funus reip. 54
conuomebat menſas hoſpitum Antonius 281
conuulſa ſedibus ſuis Roma ad complectendum conſeruatorem ſuum pag. 159
cooperti——omni ſcelere cooperti pag. 361
cooptabo mea nominatione Pompeij filium in paternum auguratus locum 367
cooptarunt abſentem in ampliſſimum ordinem 95
cornelius Balbus donatus ciuitate a Pompeio 114
cornua duo tenuerunt Caeſaris Panſa & Hirtius 371
corona conſeſſus ueſter cinctus non eſt 172
corpus——in corpore ſiquid eiuſmodi eſt, quod reliquo corpori noceat, id uri ſecarique patimur, ut membrum aliquod potius, quã totum corpus intereat: ſic in rep. corpore, &c. 335
corroborata uetuſtate audacia 178
coruinus admodum adoleſcens conſul factus 319
cotyla ab Antonio miſſus ad ſenatum 336
cotyla Antonij legatus 337
cotyla Varius, quem Antonius deliciarum cauſſa loris in conuiuio caedi iubebat a ſuis publicis al. ſeruis 267
cotylam aedilem ſerui publici in conuiuio iuſſu Antonij loris ceciderunt 336
craſſus conſul & pontifex maximus Flacco collegae flamini Martiali multam dixit, ſi a ſacris diſceſſiſſet 353
credere----didicit populus Ro. quantum cuique crederet 290
creduntur ijs occulta 195
crepidae——L. Scipionis ſtatua non ſolum cum chlamyde, ſed etiam cum crepidis 204
crepidatus ueſte ſeruili nauem conſcendit 168
criminabatur inuidioſe meam potentiam 175
crimen, inuidiaque quaeritur in eos, qui omnes ſuas curas in reip. ſalute defigunt 378
criminis loco poni ab accuſatoribus equitis Ro. eſſe filium 94
crimina ſummorum facinorum 105
criminoſe acta res eſt 245
criminoſum eſt 229
cruci ſuffixi 186
cruciamenta morborum 351
cui bono fuerit 178
crura frangebantur in crucem ſublatis 369
In culpa eſſe——omnes ergo in culpa 273
cũ callicis & lacerna cucurriſti 281
cumulatur ira meum cor 101
cumulate perſoluere, quae ſunt promiſſa 381
cumulate reddere, quae ſunt promiſſa 380
cumulus——ad tua innumerabilia in me unum merita maximus hoc tuo facto cumulus acceſſit 224
cumulus dierum Caeſaris dignitati tributus 136
cuniculus Gallorum 298
cupiditas acerrima, & fortiſſima libertatis recuperandae imminuta, ac debi-

ac debilitata eſt legatione pacis audita 359
cupiditas caeca te rapiebat 160
cupiditas conſulatus, ualde ſollicita eſt 179
cupiditas dominandi praeceps & lubrica 320
cupiditas inconſiderata 228
cupiditates profūdit ipſa natura 100
cupiditates uoluptatum, & ſtudia uirtutis non facile in eodem homine eſſe poſſunt 103
curanda ſunt belli uulnera 221
curatio attributa, atque deſcripta 34
curio Antonij amator, qui eum a meretricio quaeſtu abduxit 276
curioſis oculis perſpici poteſt 14
curriculum——uerſari in ueteri curriculo 215
curriculum induſtriae Ciceronis in foro, in curia, in amicorum periculis propulſandis elaboratum eſt pag. 325
curſus ad laudem——multis apertus curſus ad laudem 378
curſus——perfacilis mihi reliquus curſus oſtendetur 105
curſus——quemcumque curſum fortuna dederit 189
curſus uitae——reliquum uitae curſum uidete 276
curſum omnem uitae ſuae in labore corporis, atque in animi contentione conficere 103
curſum tenere——quem curſum induſtria mea tenere potuiſſet ſine forenſibus cauſſis, &c. 334
curſu curſus ſuperatur—— ut curſu curſus: ſic in uiris fortibus uirtus uirtute ſuperatur 371
curſus facere——quos curſus facere ſolebat 247
cuſtos praeclarus ouium lupus 300
cuſtos——qui multorum cuſtodem ſe profiteatur, eum ſapientes ſui primum capitis aiunt cuſtodem eſſe oportere 362
cuſtodes poſuit, ne limen intrares 276
cuſtodes tabularum 155
cydnas Cretenſis, portentum inſulae pag. 312
cydnas flumen 273
cyrus architectus mortuus 181

D

DA uiam rationemque defenſionis 103
Dat natalitiam——ſubintellige, cenam 269
Dabit magnam ei facultatem ad ſe deferendum 105
Dandam ueniam & impunitatem ceteris puto 338
Dari in cuſtodiam 296
Dare materiam inuidiae, ſuſpicioni crimen 354
Dare iugulum inimico non ſemel petitum ſatius fuit, quam iugulari a uobis 178
Dare locum ſuſpicioni 95
Dare primas. a. L. 335
Dare ſalutem——homines ad deos nulla re propius accedunt, quam ſalute hominibus danda 236
Dare ſe populo---da te populo, committe te ludis 163
Dare ſpem 236
Dare uerba——ſcilicet, uerba dedimus 370
Dederas quam contemneres populares inſanias, iam ab adoleſcentia documenta maxima 177
Dederat praeclara praecepta iuuentuti 52
Dederunt illi perdito mentem dij immortales, ut, &c. 188
Dedit ſe in conſuetudinem 164
Debilis——ſenex & debilis 338
Debilitare——actio cauſſae maxime debilitatur loco 241
Debilitare nolite animum meum tum luctu, tum etiam metu commutatae ueſtrae uoluntatis erga me 311
Debilitari animos fortiſſimorum uirorum 100
Debilitauit uocem meam fletu facta illius uiri mentio 106
Decedere de prouincia 228
Decedere de uia 101
Decem legati——ut bellis confectis decem legatis permitti ſolet more maiorum 363
Decempeda——cum architectis, ac decempedis uillas multorum, hortoſque peragrabat 185
Decempeda——urbem peritus metator & callidus Saxa diuiſerat pag. 377
Decempedator 379
Decerneret tumultum ſenatus, ſaga ſumi iuberet 325
Decerni tumultum cēſuit Cicero Antonio Mutinam oppugnante 315
Decerpere——nihil ex iſta laude cohors decerpit 215
Decertant inter ſe ferro comminus uiri fortes 166
Decertari putat de ſe, de liberis ſuis, &c. 172
Deceſſio de ſumma 207
Decidius Saxa homo deductus ex ultimis gentibus 369
D. Bruti ſalus——non ſolum commodis ſuis, ſed etiam neceſſitati uictus anteferebat ſalutem Bruti populus Ro. 376
D. Bruto erant iratiores ij, qui Caeſarem interfectum dolebant 346
D. Carfulenus 299
D. Silanus conſul 160
Declamitauit in Tiburtino Scipionis, ſitim quaerens 313
Declarari uidebatur non opinione tacita ueſtrorum, ſed perſpicua admiratione 124
Declararent re & ſententijs ſua ſtudia erga fortes & bonos ciues 172
Declaratio uoluntatis 63
Declaratus conſul Milo populi cunctis ſuffragijs 189
Declinare de ſuo ſtatu 140
Declinare iudicij laqueos 179
Decorare mortem alicuius 342
Decorati ornamentis 342
Decoranda omni laude, praedicatione, litteris, monumentis clementia 229
Decoxit Antonius praetextatus 276
decretum a ſenatu, Dolabellam bello eſſe perſequendum 353
Decretum in Capitolio fixum de rege Deiotaro 385
Decretus——ſemper aliquem decretum habes, & amatorem 101
Decreuit ſenatus multos & eximios honores C. Caeſari 139
Decuriabit improbos 330
Decuriabuntur homines 21
Dedecus, infamia, turpitudo, uerba ſunt, atque ineptiae Epicuro 163
Dedecore nihil deteſtabilius 302
Dedere tormentis 182
Dedita diſciplinis aetas 109
Deditiſſimus bonorum uoluntati, & auctoritati ſenatus 189
Deduxit ueteranos in eum locum, ex quo ipſi iam ſentiunt ſe numquam exituros 310
Deductus ex ultimis gentibus 369
Deductus eſt in paternae culpae ſimilitudinem 197
Deeſſe gladijs——num defuit gladijs Sextius? 43
Deeſſe nullo modo poſſum Cornelij uluntati in eius periculis 114
Defecerunt eum exacta iam aetate ſtudia illa, quibus ſe ab ineunte aetate imbuerat 247
Defendere aliquid acriter 546
Defendere inter ſicarios 268
Defenſio Romae numquam ſolet uituperari 80
Deferebatur imperium ad priuatum clamore multitudinis imperitae pag. 228
Deferebantur ad aerarium S. C. numquam facta 311
Deferre alicui nomen 141
Deferre ad aliquem gubernacula reip. pag. 289

Index

deferre honorem 146
deferre —— multa ad eos improbi detulerunt 365
deferre negotium ad 353
deferre nomina iudicum ad aerarium pag. 312
deferri haec in forum uoluiſti 101
deferri hunc illi acerbum nuntium nolite 138
deficiet me dies 100
defigere ſpe & mente oculos impudentiſſimos in omnium poſſeſſiones atque fortunas 351
defigere omnes uigilias, curas, cogitationes in reip. ſalute 329
defigere omnes ſuas curas in reip. ſalute 378
defixit in oculis, mentibuſque ueſtris audaciam ſuam 131
definire modum uitae ſuae oportet, non aequitate animi, ſed ſalute reip. 222
definite —— lex Cornelia definite dederat Pompeio poteſtatem ciuitatem donandi 119
defluxit unus Trib. pleb. abſente Cicerone 37
defugere alicuius coniunctionem. pagin. 141
defugere iudicia 89
degenerare——nihil a uobis degenerat 310
dehortari 169
deiecit fratrem abſentem de poſſeſſione fundi 185
deiecerunt ab eius ceruicibus iugum ſeruile 257
deijcere oculos——nec a rep. deijciebam oculos 255
deijcere praeſidium 333
deiotarus ab omnibus imperatorib. ornatus 250
deiotarus accuſatus apud Caeſarem defenditur a Cicerone 240
deiotarus accuſatus eſt domi ſuae Caeſarem interficere uoluiſſe 242
deiotarus-L. Sullae, Murenae, Seruilij, Luculli, de Deiotaro teſtimonia pag. 356
deiotarus pater & filius multis bellis ſaepenumero imperium populi Ro. iuuerunt 355
deiotarus multis & honorificis ſenatuſconſultis ornatus 250
deiotarus non ſolum tetrarches nobilis, ſed etiam optimus paterfamilias, & diligentiſſimus agricola, & pecuarius habebatur 247
deiotarus rex ſua ſponte nullis commentarijs Caeſaris, ſimul atque audiuit Caeſaris interitum, ſuo Marte res ſuas recuperauit. pagin. 385
deiotarum unum in toto orbe terrarum ex animo amicum, uereque beneuolum, unum fidelem populo Ro. iudicauit Pompeius 356
deiotarum ſenatus nomine regis ſaepe honorificentiſſimis deeretis appellauit 242
deiotari beneuolentia, & officia in populum Ro. 356
deiotari probitas, integritas, grauitas, uirtus, fides 244
deiotari Romano more inſtructus exercitus 356
delectamenta paene puerorum 161
delere funditus ſenatum 368
delere——nulla umquam delebit obliuio ſenatus de illo iudicia. pagin. 250
delere omnem memoriam diſcordiarum obliuione ſempiterna 255
deleuit inueteratam barbariem ex Gaditanorum moribus, ac diſciplina 122
deleta non eſt memoria tui ſceleris. pag. 244
delibare floſculos omnes 61
In delitijs eſſe alicui 84
deliniuit multitudinem Milo tribus patrimonijs 189
delituiſſe in aliquo impudenti mendacio 114
dementiſſimum conſilium 244
demetrius Phalereus aſpide ad corpus admota uita priuatus eſt 204
demigrare in alias terras 374
demoueri de ciuitate, quam de ſententia maluit Q. Metellus 51
denſeletae 67
denuntiabat Ciceroni Clodius non diſceptationem, aut cauſſae dictionem, ſed uim, arma exercitus. pag. 23
denuntiant nobis illa arma non periculum, ſed praeſidium 172
denuntiare alicui mortem, ac palam praedicare 181
denuntiare mortem alicui 299
denuntiare populo Rom. ſeruitutem. pag. 14
denuntiare timorem alicui 299
depellere de ſuſcepta cauſſa, propoſitaque ſententia 274
depellere falſam a ſe ſuſpicionem. pag. 359
depellere crimen 100
deperdiderunt non ſolum bona, uerumetiam honeſtatem 2
deplorare dolenter 9
deponere errorem ſuum 338
deponere memoriam doloris ſui. pagin. 104
deponere mentum, mentemque in gremijs mimarum 369
deponere inimicitias reip. cauſſa ſummorum uirorum 143
deponere ſi non omnem, at aliquam partem maeroris ſui 6
deponite timorem ſi quē habetis 172
deponendas eſſe inimicitias reip. cauſa 135
depoſitis inimicitijs 263
depopoſcerunt ſibi gubernacula reip. pag. 51
deprecari alicuius periculum teſtimonio ſuo 7
deprecari familiae ignominiam 353
deprecari uacationem adoleſceatiae pag. 100
deprecandae maleuolentiae cauſſa. pag. 117
deprecatio ——nulla erat aequitatis deprecatio 313
deprecatores periculi 122
deprehendit Catilinae facinora Cicero oculis priuſquam opinione, manibus antequam ſuſpicione 96
depulſus a ceruicibus Antonius 296
deripiendos eſſe de prouincijs Piſonem, & Gabienum 133
deriuare aliquam partem curae & cogitationis ſuae in Aſiam, &c. pag. 354
deriuandi criminis cauſſa 177
deſcende ad accuſationem 94
deſcendit ad accuſandum Milonē 64
deſcendere in cauſſam 333
deſciuerunt a populo Rom. peſtiferi ciues 354
deſcribo eum ſine contumelia 289
deſcribere aliquem contumeliae cauſſa 164
deſcribere ——illud ſepties millies ita deſcribite 367
deſcripſit centurionum, quos iugulauerat, bona quantacumque erant, comitibus & compotoribus ſuis. pag. 314
deſcripta onera multi ſuſtinuerunt: nunc unus uniuerſa ſuſtinet. pag. 210
deſcriptionem ciuitatis a maioribus conſtitutam noſſe 72
deſerere partes 341.
deſiderium liberatoris ſui perpetuo plauſu & clamore lenijt populus pag. 264
deſiderium tui diſcidij ferre non poterat 236
deſiderij & ſollicitudinis plena legatio 229
deſponſa prouincia, non decreta 138
deſtino——ne ſorti quidem fortunas noſtras deſtinauit — al. deſtituit. pag. 316
deſtinatus locus-qui locus orbis terrae iam non erat alicui deſtinatus?

Index

tus? 34
deſtrictus gladius 230
deſtrictus gladijs 41
deteſtor exitum 334
deteſtantur omnes memoriam conſulatus ſui, facta, mores, faciem denique ac nomen a rep. 169
detraxiſti collegam tuum de caelo. pag. 288
detrahere laudes bellicas ducibus, cõmunicare cum militibus 215
detrahi nihil uolo de ipſo, qui ſcripſit. pag. 164
detulit alio potius eum cupiditas gloriae 109
detulit Ciceroni legationem Caeſar. pag. 140
detulit eum Caeſar praefectum fabrũ in praetura, & in conſulatu 128
detulit nomen amici mei de ambitu. pag. 109
detulerat tibi ex latronibus ſuis principatum 267
detulerunt ei abſenti, quae multis praeſentibus denegarunt 98
detulerunt me uenti ex Sicilia ad Leucopetram 254
deturbat de mente ſua quemque audacia 158
deturbant, affligunt, comminuunt, diſſipant ſtatuam iſtius perſimilem. pag. 168
deuecta arma Tiberi in uillam 183
deuenit, aut potius incidit in iſtum eodem deceptus ſupercilio Graecus atque aduena, quo tam ſapiens ciuitas 164
deuertit in uillam Pompeij 182
deuij cum eſſent Anagnini, deſcenderunt 288
deuinxit ſe eodem conſcientiae ſcelere pag. 105
deuinxerat omneis omnium gentium partes tribus triumphis -- Pomp. pag. 152
deuinxerat P. Clodium omni cautione, foedere, exſecratione, nihil in tribunatu contra Ciceronem eſſe facturum 10
deuinxerat ſuos praemijs, aduerſarios ſpecie clementiae 290
deuinctus —— nationes maximae a Caeſare domitae, ſed nondum legibus, nondum iure certo, nondum ſatis firma pace deuinctae 134
deuoluti eſtis ad ſpem pacis inanem. pag. 329
deuorabat uerbum uoluptatis omnibus modis animi & corporis 14
deuorarunt partem praedae profundae libidines 524
deuortium fecit cum mima Antonius 286
deuouere ſe pro aere alieno 352
deuotio uitae —— in deuotione uitae imitatus eſt P. Deciũ filius 197
deae ſapientiſſimae ſententia liberatus eſt Oreſtes, qui matrem patris ulciſcendi cauſſa interfecerat 173
dij immortales interdum in hominũ ſceleribus maximis aut cõniuent, aut praeſentis fraudis poenas in diem reſeruant 146
dij immortales ſua templa aperiri nolunt, & ſibi ſupplicari hominis impuriſſimi & ſceleratiſſimi nomine. pag. 133
dij meliora —— numquid tale habemus? dij meliora 334
dij meliora 344
dij neque propitij cuiquam ſolent eſſe, neque irati, ut uult Epicurus. pag. 161
deorum honores tribuunt Graeci ijs uiris, qui tyrannos necauerunt. pag. 160
dextera non tam in proelijs, quam in fide firmior 242
dexterae fidei teſtes 350
dicacem populum in te reddidiſti. pag. 281
dicare ſe alij ciuitati 118
dicare ſe in aliam ciuitatem 119
dicatione amittitur ciuitas 128
dicam ſine cũctatione quod ſentio 83
dicere alicui diem 179
dicere de iure ſubtiliter, de more maiorum, de exemplis acute, de foederibus perite, de bellis illuſtri auctoritate, de rep. grauiter, de ſe ipſo modeſte 114
dicere multam 353
dictatura tum uim regiae poteſtatis obſederat 255
dies affert, & hora potius, niſi prouiſum eſt, magnas ſaepe clades. pag. 294
dies —— certus dies non, ut ſacrificij, ſic conſilij exſpectari ſolet 294
dies foedus, & flagitioſus 296
dies iam me deficiet 100
dies idem reditus natalis Ciceronis, & idem natalis eius filiae, idem natalis Brundiſinae Coloniae, idem ſalutis 67
dies ille primus illuxit reip. 154
dies feſti acti & inſtituti in Etruriam 189
differri iam hora non poteſt 325
difficile eſt quod cum ſpe magna ſis ingreſſus, id non exſequi uſque ad extremum 197
difficilis reliquorum eius factorum defenſio & lubrica 278
difficillimo reip. tempore 317
diffidere rebus ſuis 169
diffidens ac deſperans rebus tuis. pag. 168
dignus —— nulla contumelia, quam facit dignus 299
dignus omni laude 227
dignitati ita cõſulendum, ut otio proſpiciatur 58
dilabuntur mea memoria 366
dilatio temporis 294
dilectus & notatio iudicum haberi ſolet 312
dilectum haberi ſublatis uacationibus 315
diligens ad propulſandum metum. pag. 347
diligentia audiendi 241
dilucide uetat 70
dilucide uetat lex de ambitu biennio, quo quis petat, petiturusue ſit, gladiatores, niſi ex teſtamẽto praeſtituta die dari 90
diluere crimen 185
dimanauit meus hic forenſis labor ad exiſtimationem hominum commẽdatione meorum 95
dimicatio —— ſine maximis dimicationibus 187
dimicatione & periculo uitae ſuae urbem, & templa deorum conſeruarunt 382
dimitto iura omnibus conceſſa. pagin. 100
dimitterem te tacitus 80
dimittere concilium 80
dimittere exercitum 158
dimittere —— nullum tempus dimittam neque diurnum, neque nocturnum, quin de libertate populi Ro. quod cogitandum ſit, cogitem 301
dimittere te uolui uexatum potius, quam contemptum 80
dimittebaris per tegulas 276
dimiſſus ſenatus 177
dio Alexandrinus 105
dioecetes, qui a rege conſtitutus eſt curator pecuniae regiae. pagin. 204
dioecetes regius, Poſtumus 204
diribeantur de te quinque & ſeptuaginta tabellae 169
diribitores 155
directa uia ac ratio 103
directum iter ad laborem 506
dirimere pacem 101
dirimere ſocietatem 272
dirumperis, cum C. Coſconium aedilitium uides 84
diruptus, dirutuſque 369
diſceſſio facta non erat 323
diſceſſionem facere in ſententias. pag. 378

diſceptat,

diſceptat , non de ſuo delicto, ſed de publico iure 128
diſceptare rem iuſte & ſapienter. pa gin. 177
diſceptatio——cauſſa tanta, quanta nulla umquam in diſceptatione uerſata eſt 241
diſcidit ueſtem 101
diſcidium exſtiterat 107
diſco——grauior cohortatio, quam Sulpicij aures ferre didiciſſent. pag. 341
diſcordia——in diſcordia pax ciuilis eſſe nullo modo poteſt 331
diſcruciatos necare 370
diſcuſſa eſt illa caligo 359
diſerti ad uinum 107
diſiunctus——mores Coelij longiſſime ſunt a tanti ſceleris atrocitate diſiuncti 105
diſiunctiſſimae terrae 215
diſpar dominus—— quam a diſpari domino tenebantur 288
diſpenſatio——hanc mihi diſpenſationem depoſco 366
diſpoſita praeſidia 310
diſſenſiſſet ab eius rationibus 91
diſſenſio tolerabilis 275
diſſidium ciuile, nō hoſtile odium, al. diſcidium 232
diſſimilitudo ciuitatū uarietatem iuris habeat neceſſe eſt 119
diſſipata pecunia publica, atque effuſa 323
diſſipauerunt famam iſtam faſcium. pag. 378
diſſipauiſſes reip. reliquias 268
diſſoluere aes alienum 276
diſſolute 323
diſſolutum —— non omnino diſſolutum eſt quod decreuit ſenatus. pag. 324
diſtinere pacem——nonne metuendum eſt, ne imperita multitudo per me pacem diſtineri putet? pag. 363
diſtineri nos alio bello putat 382
diſtulit in poſterum diem 245
diſturbare domum publicis operis. pag. 258
diſturbare ui iudicium 171
diſturbaturum ſe domum meam dixit 313
diuerſae ſententiae & fortunae. pagin. 236
diuerſae uoluntates, diſtractaeq. ſententiae 223
diuerticula , flexioneſque quaerere. pag. 159
diuexare agros 368
diuini, immortaleſq. ei honores debentur, pro eius diuinis & immortalibus meritis 305
diuinare ſapientis non eſt 197
diuiſa ſententia 175
diu——quid eſt omnino hoc ipſum diu, in quo ē aliquid extremū 222
diuturnus —— dum conſilijs uteris non potes eſſe diuturnus 289
documētum uirtutis fuit hominibus Rutilius 204
dolabella Antonij collega buſtum in foro euertit 288
dolabella exercuit ſuam crudelitatē non ſolum in uiuo, ſed etiam in mortuo Trebonio 351
dolabella hoſtis a ſenatu iudicatus , & ut eum C. Caſſius terra mariq. bello perſequatur, decretum eſt a ſenatu 355
dolabella inuaſit in Aſiam 35
dolabella omnibus pugnis Caeſaris interfuit 281
dolopes 168
Dolor eſt malum, Epicuro 163
dolor pius 5
dolor ſuſceptus ex hominis de me meriti periculo , coniunctiſſimus officio uideri debet 5
dolor ueram uocem elicere poteſt etiam ab inuito 241
domeſtici parietes 241
domeſtici ſolent nonnumquam deprauare 263
domeſtici-ubi enim id quod intus eſt atque noſtrum , impune euolare poteſt, contraque uos pugnare, fit in dominatu ſeruitus, in ſeruitute dominatus 248
domicilium ſuorum improbiſſimorū ſermonum in auribus eius impulſu ueſtro collocarunt 165
dominus——ſit ſane fors domina cāpi 147
domitius 580
domitius Apulus Antonij comes. pag. 352
domitorem armorum ſuorum oderat Milonem Clodius 179
domus etiam priuatis exſulium eſſe poteſt 85
drao——domini patrimonium circūplexus , quaſi theſaurum draco , Pompeij ſeruus 367
druſi colluuio 85
duas res, magnas praeſertim, non modo agere uno tempore, ſed ne cogitando quidem explicare quiſquā poteſt 354
ducere in uincula 85
ducere parietem 185
ducere commendationem ineūtis aetatis, ab impietate et ſcelere 241
duci errore 161
duo —— pro duos 23
duo genera eorum , qui in rep. Rom. uerſati ſunt, alteri populares: alteri optimates 50
duo ſunt tempora, quibus ciuium Ro. ſpectentur iudicia de magiſtratib. & nobilibus, alterum honoris, alterum ſalutis 82
duodecim tabulae - ex XII tabulis mimam illam ſuas res ſibi habere iuſſit 280
duodecim tabulae nocturnum furem quoquo modo, diurnum, ſi ſe telo defenderit, interfici impune uoluerunt 173
duplicata eſt merces illi debellatori pag. 40
duplices peſtes ſociorum Piſo & Gabinius 133
durienſe proelium 114
dura fortuna populi Ro. & crudelis 188
dura natio 312
duriorem condicionem ſibi, aut alijs ſtatuere 201
duris temporibus reip. 120
duxerunt ordines 260
dyrrachium 346

E

EBRIOSVS —— ab homine numquam ſobrio poſtulanda non eſt prudentia 282
Ecce tibi 46
Eclogium in ſepulcro reip. reciſum: uelitis iubeatis, &c. 164
Eculeus 241
Eculeus——facti in eculeo quaeſtio eſt, iuris eſt in iudicio 182
Educere uitae ſpiritum in alicuius cōplexu 361
Edere —— poſtea quod ſcelus, quod facinus non edidit. 368
Edidiſſet animam, quam uix retinuit pag. 44
Edictum propoſitum 302
Edormi crapulam, & exhala 173
Educere caſtris exercitum 282
Eductis gladijs 177
Effecit illa mirabilia facinora 289
Efferent ad celum laudibus res tuas geſtas 223
Efferre aliquem laudibus 215
Efferri hoc foras, & ad populi aures peruenire 344
Efferri ſupremo die quam ampliſſime 342
Effingi ſanguinem ſpongijs e foro. pag. 41
Efflagitant noſtram miſericordiam. pag. 189
Efflantem animam Cyrum reliquerat 181
Effugere famam 181
Effugere infamiam ueram non poterat 96

Effugere omne negotium cupiebat . pag. 229
effugere ſermones iniquorum non potuit 101
effudit carcerem totum in forum. pagin. 49
effudit patrimonium ſuum—non effudit, ſed in ſalute reip. collocauit 294
effundere extremum ſpiritum in uictoria 381
effuſam eſſe totam Italiam 242
effuſus in largitione 96
effrenata & praecipti mente. pagin. 101
effrenatio impotentis animi 314
egeſtas animi 152
eierare — me iniquum eierabant. pag. 361
eijcere uocem 106
elatus hac exſpectatione 70
elatus honoribus ne intemperantius ſuis opibus utatur, uerendum. pag. 320
elatus laetitia 579
elatus odio 57
elati ſpe uictoriae 275
elephantos alere 340
elegans— utrum ſit elegantius, &c. 370
elicere in ferrum animas ſolebat Vatin. 80
elicere ueram uocem poteſt dolor etiã ab inuito 241
eloquentes cur tam pauci ſint 103
eloquentiae ſtudioſo omittendae ſunt omnes uoluptates 103
elucere in genere orationis, ingeniũ uidebatis 103
eludebas 166
eludere remp. 178
eluatur ſanguis— ut eluatur ſanguis, num elui praedicatio crudelitatis poterit? 360
eluere maculam 133
emancipatus—uenditum, atque emancipatum tribunatum conſilijs ueſtris oppoſuit 277
emendator & corrector noſter 275
ementitus auſpicia 282
ementitus genus ſuum 114
ementita auſpicia 284
ementitis auſpicijs 296
emergere ex miſerrimis naturae ſuae ſordibus 153
emerſeris ex mendicitate 85
emerſiſſe iam e uadis 105
euerſus e coeno 84
emerſus ſubito ex diuturnis tenebris luſtrorum ac ſtuprorum. pagin. 131
empti de lapide 154
emittere aculeos in reum 100
en cur ceteri reges, &c. 32
enitendum eſt Miloni, ut tueatur dignitatem ſuam 179
epicurus ex argilla & luto fictus — Piſo 161
epicurei dicunt, ſapientem, etiam ſi Phalaridis tauro incluſus ſuccenſis ignibus torreatur, dictur ũ ſuaue illud eſſe 156
epicurei philoſophi omnes res, quae ſunt homini expetendae, uoluptate metiuntur 164
epiſtolae: multa ioca ſolent eſſe in epiſtolis, quae prolata ſi ſint, inepta eſſe uideantur 268
equites Rom. non tenentur ea lege, quae lata eſt in eos, qui ob rẽ iudicãdam pecuniam ceperint 201
equus Troianus 107
erechthei filiae uirgines Athenis mortem pro patria contempſerũt. pag. 27
erexit animum meum oratio conſulum 319
erexit ſe tuis litteris 350
erigere aculeos in mores in tempora. pag. 100
erigere oculos, & uiuere uideretur. pag. 37
erectus ad ſpem recuperandae libertatis populus 301
erectus maximi & pulcherrimi facti conſcientia 258
erecti ad libertatem recuperandam. pag. 306
erecto animo eſt 250
erogaris pecunias ex aerario tuis legibus 88
errare - cuiuſuis eſt hominis errare, nullius, niſi inſipientis, in errore perſeuerare 359
errare — uidete ne utilius & honeſtius nobis ſit illis ducibus errare, quam hoc magiſtro erudiri 128
erranti comiter moſtrare uiam 121
error gemini nominis. 43
error hominum 15
errore communi lapſus 282
erudiebatur artibus honeſtiſſimis. pag. 95
erupit coniuratio ex latebris, atque ex tenebris 7
erumpet aliquando ex me uera uox. pag. 83
erumpat aliquando uera, & me digna uox 347
eſſe in ore, in deſiderio ciuitatis, in ſermone omnium 346
eſto. 248
euchadia uxor Exaegiſti 168
euellere ex rerum natura 141
euelliſſe ſe linguam M. Catoni. pagin. 33
euellendi non modo ex memoria, ſed etiam ex faſtis 19
eueniat ei ita, ut precamini 306
euentis conſilia ponderamus. pagin. 197
euenta — non euentis, ſed factis cuiuſque fortuna ponderatur. pagin. 169
euiſceratus 156
euocata — occurrere ſolet miſericordia tua ſupplicibus & calamitoſis nullius oratione euocata. pagin. 251
euolare ex poena 133
euoluere exitum criminis non poſſum 105
euomuit in me orationem ex ore impuriſſimo 313
euomere — libentius haec in illum euomere uidear, quam uerius 186
ex hoc tempore 4
e rep. feciſſe, & facere 302
examinari metu. 184
examinatus conſcientia aliqua. pagin. 183
exarſimus ad ſpem libertatis. pagin. 307
exarſiſtis uectra ſponte ad libertatis recuperandae cupiditatem. pagin. 350
exarſerat tempus ad periculum, innocentium propter multorum delicta 201
excedere e uita ſine tormentis. pagin. 371
excellens ingenio & doctrina 230
excidere ex animo 141
excidere — quod uerbum tibi non excidit, ut ſaepe fit, fortuito 344
excepit amicum labentem, non libidine, non turpibus impenſis atque iacturis, ſed experientia patrimonij amplificandi 210
excepit onera multorum illius amicorum 210
excipere—dixit idem poeta, quod exciperent improbi ciues, oderint dum metuant 52
excipere — Herculis corpore ambuſto uitam eius, & uirtutem immortalitatis excepiſſe dicitur. pag. 74
excipere — quamuis excipere fortunam, quamuis ſubire uim, atque iniuriam malui, &c. pagin. 140
excipere rumores 246
excipere uim frigorum 210
excipere uulnera pro patria. pagin. 14

Exceptio——ſi exceptio facit, ne liceat: ibi neceſſe eſt licere, ubi non eſt exceptum 119
Exceſſit e uita 340
Excitat & inflammat omnes tantus ueſter iſte conſenſus 325
Excitauit illam ſuam non ſopitã, ſed ſuſpicione aliqua retardatam conſuetudinem Pompeius 35
Excitauit tibi haec res fluctus illos pag. 164
Excitarunt remp. afflictam 4
Excitabo laudatores 122
Excitare ab inferis 219
Excitare aliquem ab inferis——reuocare 187
Excitare aliquem ad rem gerendã 9
Excitare animos debet talibus in rebus non ſolum cognitio rerum, ſed etiam recordatio 276
Excitare flagitij memoriam 109
Excitare homines liberalitatis teſtes pag. 211
Excitare nobiles adoleſcentes ad maiorum imitationem 71
Excitare omnium arma contra ſe unum 242
Excitare plauſus 59
Excitare riſus in rebus triſtiſſimis pag. 299
Excitare tragoedias 176
Excitantur in rep. fluctus 51
Excitari dolore ingenuo ad ſeruitutẽ propulſandam 347
Excitari uidebant optimates diſcordiam lege Agraria 52
Excitanda tibi ſunt omnia, quae iacere, ſentis belli ipſius impetu perculſa, atque proſtrata 221
Excitandus mihi aliquis ex barbatis illis 101
Excitata tota Italia ad recuperãdam libertatem 301
Excitatae laudes—— quibus initijs ac fundamentis hae tantae ſummis in rebus laudes excitatae ſint pag. 5
Excitata ſunt illa praemijs ad memoriam hominum ſempiternam 210
Excitate ueſtram memoriam ad timoris praeteriti cogitationem 8
Excitari ad patriae praeſidium 378
Excitati animi ad cauſſam 45
Excitari dolore 336
Excluditote eorum cupiditatem ſapientia ueſtra 99
Excluderet conſuetudinem libere dicendi 313
Excludere auribus omnem ſuauitatem 103
Excogitare——quid igitur cauſſae excogitari poteſt cur te lautum noluerit, cenatum noluerit occidere 245
Excors 115
Excubabo conſilio, quantum potero, labore plus paene quam potero 325
Excubare——horam excubare nullam in tali ciue liberando ſine ſcelere non poſſumus 324
Excubias et cuſtodias omnes tibi pollicemur 245
Excuſauit propinquitatem 333
Excuſare morbum 341
Excuſare —— ſtatuerat ſe excuſare pag. 233
Excuſatio alicuius legationis obeundae 341
Excuſatio legitima 312
Excuſatio neceſſitatis eum defendit pag. 204
Excuſatio ualetudinis, aut ſenectutis pag. 57
Excuſatione uti ualetudinis 149
Excuſſimus omnem iuuentutem ex Italia 361
Excuſſis tuis uocibus 280
Exemplum facti reliquerunt 389
Exemplum imperij ceteris 12
Exemplum reip. mecum ſimul interijſſet, ſi morbo exſtinctus eſſem pag. 28
Exemplum ueteris ſanctitatis 297
Exempla conſiliorum ac factorum ſuorum petere ex ſummorum hominum factis 135
Exempla quaerebant 136
Exercitationem uirtutis, fontem perennem gloriae perdidit Milo Clodio occiſo 179
Exercitus, a, um——quid magis ſollicitum, magis exercitum dici poteſt? 172
Exercitus robuſtus & uictor 356
Exercitus Ro. more inſtructus 356
Exercitus ſine imperio teneri non poteſt 353
Exercitum non poteſt quiſquam cupere, aperteque petere, ut non praetexat cupiditatem triumphi pag. 160
Exhalandi uini, non acuendi ingenij cauſſa declamat Anton. 275
Exhauſit immanes quaeſtus Antonij domus 311
Exhauſit aerarium ueſtium 307
Exhauſiſſet reliquum ſpiritum plaga extrema 43
Exhaurire aerarium 160
Exhaurire domum refertam 301
Exhaurire ſibi uitam 27
Exhauriri aerarium uidebatur 52
Exhauſti ſumptibus bellorum Byzantij 131
Exheredans fratrem, te faciebat heredem 375
Exhibe libellarium 178
Eximebatur de uectigalibus ager Campanus 287
Eximia uirtus——ſi qui eximia uirtute fuerint 122
Exire ex ore cuiuſquam uerbum, quod non honorificum ad aures tuas accidat, fas eſſe non putas pag. 80
Exitus Alexandriae difficiles tibi fore ſperauit propter regionis naturam & fluminis 246
Exitus rerum —— non exitus rerum ſed conſilia hominum legibus uideantur 176
Exitum habere —— non habere —— tanta legum contemptio ne non habitura ſit exitum, non pertimeſcit? 70
Exitum non habeat fugae 319
Exſiſtat Marius parumper cogitatione ueſtra, quoniam re non poteſt pag. 123
Exiſtimant omnes de unoquoque, ut quemque meritum arbitrãtur pag. 378
Exiſtimare facilius poſſunt qui affuerunt 63
Exiſtimare—— omne crimen tuum eſt, quod de te in his litteris bene exiſtimem 269
Exiſtimare——quamuis de illo bene exiſtiment 336
Exiſtimare uere de omni cauſſa 94
Exiſtimatio——homo ea exiſtimatione, eaque aetate ſaltauit? 247
Exiſtimatio noſtra eſt, iudicium parentis 94
Exitius Philadelphi frater 369
Exoleti 182
Exornare res geſtas alicuius —— non dicam exornare, ſed enarrare pag. 215
Exoptat tibi peſtem 169
Exoſtra —— pars ſcenae —— Piſo in exoſtra heluatur 133
Expectãda non ſunt decreta ſenatus, cum ſtudia nota ſunt 354
Expediebat pyxidem 107
Expedit—— omnibus bonis expedit ſaluam eſſe remp. ſed in ijs, qui fortunati ſunt, id magis apparet pag. 368
Expedire ſalutem 174
Expedita Italia ad omnem contentionem pro Cicerone 21
Expenditur haec laus prudentium iudicio, non carminibus poetarum, non annalium monumentis celebratur 210
Experientia patrimonij amplificandi 210

Experiri

experiri ius 48
experiri ui contra uim ——ui cõtra uim experiundum putauit 347
experta atque perſpecta uirtus 117
expers —— homo humanitatis expers, & uitae communis ignarus. pag. 268
expetere alicuius uitam pro, petere 248
expetere ab aliquo poenas 182
expetiſtis a me poenas 150
expetiuerunt poenas dij immortales a populo Ro. ob aliquod delictum, qui tantum bellum ciuile excitauerint 219
expetitus in poenam exercitus imperator eſſe uidetur 131
expiauerunt tua ſcelera dij immortales in noſtros milites 167
expiare manes mortuorum 150
expiandas religiones Clodij ſupplicio ſenatus ſaepe cenſuit 185
expiſcari --- nihil expiſcatus eſt 164
explere egeſtates ſuas —— hanc urbem concupiuit Antonius ad explẽdas egeſtates latrocinij ſui 377
explere libidinem 14
explere odium ſuum ſanguine inimici pag. 183
explere ſe alicuius largitionibus, ſuis rapinis 276
explere ſuſceptum reip. munus 138
explere ueterem famem 88
expleuiſſe naturam ſatietate uiuendi pag. 222
explicem ſummam auaritiae 167
explicata ratio belli 138
explicatio —— facilis earum rerum explicatio eſt 328
expoſitum ad imitandum 290
expreſſit delicatiſſimis uerſibus omnes eius libidines, omnia eius ſtupra, omnia cenarum genera 164
expreſſerat uitam patris & conſuetudinem cum magnitudine animi, tũ liberalitate 197
expreſſero intimos ſenſus ciuitatis 62
exprimere —— nihil exprimere ab egentibus potuit 131
expreſſus —— decretum officio aliquo expreſſum 8
exprompſiſti crudelitatem tuã in meo inimico 178
expugnare pudicitiam, an explere libidinem, &c. 104
expulſi bonis 181
exquirere iura in rebus 141
exquirendi ſunt honores noui militibus 297
exquirendi ſunt ijs ſingulares honores 305
exquiſitiſſimis uerbis laudare 305
exſanguis & mortuus concidiſti 167
exſecrare peſtem aliquam ciuitatis 71
exſecratione deuincire aliquem 10
exſequi cladem illam, fugamque per ualetudinem potuerunt 278
exſequi mandata properantem perſecuti ſumus 341
exſorbere ſanguinem ciuitatis cupere tis 81
exſpectant exitum huius iudicij 172
exſtaret conſcientiae meae teſtimonium 264
exſtinguere alicuius ſalutem 172
exſtinguere memoriam publicae religionis tabulis publicis impreſſam. pag. 185
exſtinguere omnis memoriae clariſſimum lumen 242
exſtinctor domeſtici latrocinij Milo. pag. 75
exſtruxit urbis monumentum paene ſuis manibus ſenatus populusque Ro. 381
exſtructa menſa non conchylijs, aut piſcibus, ſed multa carne ſubrancida 163
exſtructa moles opere magnifico 381
exſtructi corporum acerui 41
exſulium ibi eſt, ubi uirtuti non eſt locus 191
exſultabat gaudio 279
exſultare —— non exſultãt in ruinis noſtris, forte inſultant 126
exſultans & tripudians tot funeribus reip. 46
exſurgere —— ſi cauſſa Pompeiana eſſet iugulata, numquam exſurgeret 370
extenuare uerbis laudes bellicas 215
extenuare uerbis ſuſpicionem alicuius 220
extimeſcebat de ſalute populi Rom. pag. 242
extollere aduerſarium iacentem 215
extorquere alicuius humanitatẽ 232
extorqueri de manibus arma non poſſunt 367
extorquere uocẽ —— iſtam certe uocem, ſimulationemque clementiae extorquebit iſtis res ipſa publica. pag. 325
extorta eſt ſica confitenti de manibus pag. 176
extortum ui & metu frumentũ 167
extraordinarium imperium populare atque uentoſum eſt 353
extraordinarius honos 299
extremis reip. temporibus —— paene extremis 141
extrudere alios ad negotium publicũ ire cum cupimus, uix ſolemus extrudere 346
extulerat limine pedem —— ſimul atque pedem limine extulerat, omnes prope ciues uirtute, gloria, dignitate ſuperabat Metellus 101
exturbati ex ciuitate 34
exuiſſes omnem humanitatem 231
exulceratus animus —— fore putabant, ut in exulcerato animo facile fictum crimen inſideret 242

F

FACIES —— uelim mihi dicas, qua facie fuerit, qua ſtatua, quo municipio, qua tribu 275
Facinus -- quorum facinus commune eſt, debet eorundem praeda eſſe communis 280
Faciunt in hunc de loco ſuperiore impetum 174
Facite —— facite hoc meum conſilium legiones nouas non improbare 363
Facere bellum patriae 183
Facere contumeliam 299
Facere cum aliquo pacem 359
Facere periculum odij aliorum in ſe. pag. 163
Facere promiſſum 259
Factitarat eum heredem palam 275
Facti confeſſio -- in facti confeſſione, iuris tamen defenſio ſuſcipi poteſt. pag. 175
Facti in eculeo quaeſtio eſt: iuris in iudicio 182
Factũ qui fatetur, abſolui poteſt 175
Facultas agrorum latronibus condonandi 310
Facultas dabitur Antonio opprimendae reip. 310
Facultas --- Miloni nulla facultas manendi 185
Fadia -- ex fadia ſuſtulit liberos Antonius 369
Faecunditas calamitoſa 278
Fallo --- dies eum non fefellit 180
Fallere fidem datam 371
Falli, decipi, errare non decet eum, cui ſenatus maximis ſaepe de rebus aſſentiatur 359
Fama hominum 104
Famam pauci effugere poſſunt in maledica ciuitate 101
Familiae quiſque ſuae laudem, cupidiſſime perſequitur 197
Familiam ducit L. frater Antonij 315
Familiaritates late patere non poſſunt 176
Faſces laureatos a Caeſare conceſſos tenuit Cicero 229
Faſti -- non omnibus faſtis legem ferri licet 142
Faſtidium —— quod ueteranorum tantum faſtidium eſt, quae tanta arrogantia, ut, &c. 357
Faſtidiunt homines ſaepe recte facta. pag. 179

Index

Fatum—— Ciceronis fatum, ut in eum unum omnis illa inclinatio communium temporum incumberet 126
Fatum extremum reip. 302
Fato——Milo hoc fato natus eſt, ut ne ſe quidem ſeruare potuerit, quin una remp. ſeque ſeruaret 148
Fata—— dies & noctes omnia nos undique fata circumſtant 347
Fato neſcio quo reip. miſero funeſtoque 218
Fatalis caſus 325
Fatalis quaedam calamitas incidiſſe uidetur, & improuidas hominum mentes occupaſſe 242
Fatuus & amens 245
Fautor fuit meae dignitatis 329
Fax Clodij omnium incendiorum Antonius 276
Faces admouendae ſunt, quae te excitent 273
Faces urbis, & peſtes reip. non leges pag. 178
Feciſſe uideri 169
Fercula triumphalia 161
Ferire foedus cum aliquo 198
Feroces--- nimis feroces, & ad ſuam uim omnia noſtra conſilia reuocantes 363
Ferocitas uictoriae 219
Ferociter——reſpondiſti plane ferociter 280
Fert eum in oculis 324
Feret huius belli principatum 377
Ferre ad populum 289
Ferre condiciones 326
Ferre condiciones aequiſſimas 370
Ferre expenſum —— quis umquam in Iano medio iuuentus eſt, qui L. Antonio mille nummum ferret expenſum? 325
Ferre repulſam 353
Ferre ſuffragium 160
Ferre tribum 267
Ferre tribum —— tribum ſuam non tulit 58
Ferre tribum —— duas tribus ſolas tulit 318
Fertur ille uir gloria 161
Ferreus——adeo ne me ferreum putatis, ut cum eo congredi, aut illum aſpicere poſſim 361
Ferrei patres 101
Ferro aut uiribus nihil eſt, quod debilitari frangique non poſſit 215
Feſtinatio auida celeritatis 294
Feſtiuus——homo feſtiuus 312
Fides & probitas——in eo homine ſummam fidem, probitatemque cognorat 91
Fides non religione potius, quam ueritate conſtricta eſt 115
Fides reconciliatae gratiae——ne infirmior uideretur, timuit 176
Fide tua Theſſalonicam uenire iuſſiſti pag. 167
Figere tabulas —— num figentur rurſus eae tabulae, quas uos decretis ueſtris refixiſtis? 360
Figeretur aliqua, decreti Caeſaris, aut beneficij tabula 255
Fixa tabula eſt 286
Fixiſti legem de exſulibus 286
Fixum illud in animis ueſtris tenetote 128
Fimbriae cincinnorum 152
Fingite animis 186
Fingite cogitatione 186
Firmamentum imperij 296
Firmitas- noui firmitatem tuam 263
Firmiſſimus in ſuſcepta cauſſa 189
Flagitioſa dominatio 302
Flagrat, ardet cupiditate iuſti & magni triumphi 161
Flagrabant uitia libidinis apud Catilinam 96
Flagrans cupiditate gloriae 70
Flagrantia oculorum 104
Flaminia 361
Flamininus admodum adoleſcens conſul factus 319
Flaminium 371
Flamma quaſſatae reip. 39
Flebat mulier uberius 281
Flebilis ſpecies 350
Flexerunt mentes a ſtudio, ſenſuque Poenorum ad imperium Ro. 122
Flectere aliquem oratione 264
Flexus aetatis 109
Florebat incredibili hominum multitudine & gratulatione Ciceronis ad urbem acceſſus 67
Florebant populares populi iudicijs, atque omni ſignificatiōe populi 53
Florere——nihil ſemper floret 357
Floruit laus in quadam familia 197
Florentiſſimus beneuolentia bonorum ciuium Cicero 19
Flos Italiae 236
Flos nobilitatis, ac iuuentutis 274
Fluent arma de manibus 359
Flumen ingenij 215
Fodere ſtimulis 283
Foedera quaedam exſtant gentium barbararum: quarum in foederibus exceptum eſt, ne ex earum gentium hominibus ciuis Ro. recipiatur 109
Foedera ferire amorum 101
Foedus fecerunt cū tribuno plebis 15
Foedus, Ciceronis ſanguine ſanciri poſſe 15
Foedus Sabinum 119
Foederatos populos, fieri fundos non oportet 117
Foris eſſe 149
fors domina campi 147
fortium uirorum eſt uirtute praeſtare tantum, ut poſſint fortunae culpam non extimeſcere 365
fortiſſimi uiri hoc faciunt —— laeſi dolent, irati efferuntur 98
fortitudo dimicare iubet, &c. ſapientia cautioribus utitur cōſilijs 365
fortitudo & ſapientia uix uidentur poſſe ſeiungi 365
fortuna dura populi Ro. & crudelis pag. 188
fortuna eius ita cum improbitate certauit, ut nemo poſſet, utrum deterior, an infelicior eſſet, iudicare 132
fortuna florens--ſpoliata--opp. 155
fortuna maximam partem quaſi ſuo iure in bello ſibi uendicat 215
fortuna quaedam reip. fatalis 10
fortuna reip. 315
fortuna uaga & uolubilis 184
fortunam conuertere in culpam 204
fortuna meliore —— qui ſi fuiſſet in diſcipulo comparando meliore fortuna, &c. 164
fortuna ſi quos extulit, poena non ſunt afficiendi 117
fortuna—— ſumma in Pompeio ſic cum ſumma uirtute certauit, ut omnium iudicio plus homini quam poſſit, minus, quam debet, tribueretur 115
fortunae muneribus ampliſſimis ornatus 338
fortunae rota --fortunae rotam pertimeſcebat 151
fortunae tenuiorum conſtitui uidebantur 52
fortunatus eſt ille, cuius ex ſalute nō minor paene ad omnes, quā ad illū uētura ſit, laetitia peruenerit 215
fori alia uis eſt, alia triclinij 107
forum purgare 42
fragilitas naturae communis 220
frangere audaciam 178
frangere ceruices 86
frangere foedus 152
frangere hominis amētis audaciā 294
frangi animo propter uitae cupiditatem 274
fraudare creditores 324
fraudi ne ſit eis, quod cum M. Antonio fuerint 338
fraus peculatus——num fraude poterit carere peculatus 360
frequens ſenatus 344
frequentiſſimo ſenatu 184
frequentia——huic omni frequētiae probatiſſimi fratres 236
fretus ſanctitate tribunatus 42
friget patronus Antonius 325
fruatur ſine hoc ſolatio 133

frueremur maximo gaudio, & gratu latione 344
frui debēt ſimili miſericordia, qui ſimili in calamitate ſunt 286
frugalitas: ideſt modeſtia & temperantia, uirtus eſt maxima 247
frugalitas non multum laudis habet in rege 247
frugalitas, uirtus eſt priuata, non regia 247
fruſta eſculenta uinum redolentia pag. 279
fugam quaerebamus omnes, quae ipſa exitum non habebat 319
ugere oculis——nemo ciuis eſt, qui uos non oculis fugiat, auribus reſpuat, animo aſpernetur, recordatione denique ipſa conſulatus ueſtri perhorreſcat 157.
fugitiuus 241
fuligo —— quaſi fuligine abſterſa pag. 24
fulta grauiſſimis & plurimis rebus cauſſa 121
fuluia uxor Antonij ſibi felicior, quā uiris 311
fumoſae imagines 146
fundamētum criminum nullū eſt 100
fundatae, atque optime conſtitutae leges 19
funditus e rep. ſuſtulit 255
fundi populi fiunt beneficio populi Ro. non ſuo iure 217
fundi populi non fiunt legibus de ciuitate tribuenda 121
fundus populus qui intelligatur 117
fundus tum fit populus cum ſcita ac iuſſa populi Ro. ſua ſententia comprobat 122
furatus ciuitatem 114
fur nocturnus —— fur diurnus f pag. 173
furcifer 247
furebat contumacia reſponſi tui 165
furia ſociorum 168
furiae impiorum quae 158
furiarum taedis ardentibus non terrentur conſcelerati homines 158
furibundus 61
furius et Caſcelius, praedicatores 125
furunculus olim nunc rapax 167
fuſtuarium meruerunt legiones, ſi cō ſul eſt Antonius 296

G

GABINIVS *& Piſo duo reip. portenta. ac paene funera pag.* 130
Gabinius gurges atque heluo, natus abdomini ſuo, non laudi & gloriae 156
Gabinius preces ſenatus pro Cicerone ſingulari ſuperbia repudiauit 16
Gabinius Gn. Pompeio contra ſuum Clodium uere, uehementerque pugnauit 153
Gabinius prouincia uaſtata auſus eſt a ſenatu ſupplicationem per litteras poſtulare 156
Gabinius, Semicamis a Cicerone appellatus 132
Gabinij facinora in prouincia, & in ipſo itinere 132
Gabinij concio 17
Gabinio imperatori ſoli contigit, ut ſupplicatio ob rem bene geſtam poſtulanti denegaretur 379
Gabinio ſupplicationem denegauit ſenatus 133
Gaditani a principio ſui generis ac reip. ab omni ſtudio, ſenſuque Poenorum mentes ſuas ad imperium Ro. flexerunt 121
Gaditanorum moenia termini laboris Herculis 122
Galba eodem pugione ſuccinctus 370
Gallia citerior 302
Gallia maxime timenda imperio Ro. pag. 130
Gallia, quae ſemper praeſidet atque praeſedit huic imperio, libertatique communi 317
Galliae loca, quae regione orbem terrarum, rebus Caeſaris geſtis imperium populi R. definiunt 128
Galliae opida inculta 137
Galliae terrae aſperae 137
Galliae urbes aetate Caeſaris quales. pag. 137
Gallicae, & lacerna —— Cicero rediit nullis nec gallicis nec lacerna 281
Galli ſi ille aditus (Alpes) Gallorum immanitati, multitudinique patuiſſet, numquam haec urbs ſummo imperio domicilium ac ſedem praebuiſſet 138
Gallorum cuniculus 298
Gallorum nationes imperatores Ro. refutandas potius bello, quam laceſſendas putauerunt 105
Gazae Syriae 48
Gellius, fratre indignus 54
Gellius nutricula ſeditioſorum 80
Gellius uſque eo non fuit popularis, ut bona ſolus comeſſet 54
Gemere plagam acceptam 42
Gemini nominis error 43
Geminum conſilijs Catilinae & Lentuli 150
Geminum in ſcelere par, Anton. & Dolabella 350
Gens——praediorum nulla gens eſt pag. 126
Genus hominum 277
Genus uniuerſum breui circumſcribi, & definiri poteſt, al. breuiter 50
Gerere——quo ſe pacto gerunt? 40
Gerere ſeſe—— ſi denique ita ſe geret, &c. 104
Geſſit eoſdem in foro labores partis honoribus Cicero, quos in petendis 326
Geſtio——parietes huius curiae tibi gratias agere geſtiunt 217
Geſtit delere ſenatum 307
Geſtus—— de geſtu intelligo 90
Geſtum agere humeris 209
Gladiatores—— tempus nullum eſt frequentioris populi, quam gladiatorum 64
Gladiatores nobiles hoc faciunt, ut honeſte decumbant 202
Gladiatorum libelli 288
Gladiatores timidos & ſupplices, & ut uiuere liceat obſecrantes, etiam odiſſe ſolemus 188
Gladiatoriae pugnae 189
Gladiatorium tempus frequentiſſimi eſt populi 64
Gladius aliquando nobis ad occidendum hominem ab ipſis porrigitur legibus 173
Gladium fabricari——qui gladium fabricatus eſt, & uendidit, damnari nō debet, ſed qui gladio ciuem aliquem intеremit 198
Gladium in urbe uagina uacuum nō uiderunt Romani poſt uictoriam Caeſaris 219
Glaucia homo impurus, ſed tamen acutus, populum monere ſolebat, ut, cum lex aliqua recitaretur, primum uerſum attenderet 201
Gloria eſt illuſtris ac peruagata multorum & magnorum uel in ſuos ciues, uel in patriam, uel in omne genus hominū fama meritorū 222
Gloria, ampliſſimum eſt praemium, ex omnibus praemijs uirtutis 189
Gloria efficit ut absētes adſimus, mortui uiuamus 189
Gloria, eſt laus recte factorum, magnorumque in remp. fama meritorum 263
Gloria iuſta fructus uerae uirtutis honeſtiſſimus 160
Gloria ſolida --- quid ſtultius, quam inutilem potentiam, inuidioſas opes, &c. anteferre uerae, graui, ſolidae gloriae? 320
Gloria, una eſt, quae breuitatem uitae poſteritatis memoria conſoletur 189
Gloriae gradibus homines in caelum aſcendunt 189
Gloriae iter——uereor ne ignorans uerum iter gloriae, glorioſum putes plus te unum poſſe, quam omnes, & metui a ciuibus tuis, quam diligi

malis 263
gloriam eam conſecuti ſunt, quae uix caelo capi poſſe uideatur 290
glorioſum quid 263
gracchus, per ludibrium quidam dictus 38
gradus, in quo me ſenatus, populuſq; Ro. collocauit 267
gradus——quis eſt ciuis hoc gradu, quo me eſſe uoluiſtis? 319
graecis cum facere non poſſent, loqui tamen & ſcribere magnifice licebat 103
graecorum inſulſitas 209
graeculus iudex modo palliatus, modo togatus 312
grandiferae & fructuoſae arationes. pag. 287
gratia non uirtutis ſpecie, ſed aetatis flore collecta 267
gratia —— quem cum omnium gratia noluit occidere, hunc uoluit cũ aliquorum querella 170
gratus eſſe debet non is ſolum, qui accepit beneficium, uerum etiam is, cui poteſtas accipiendi fuit 141
gratias & habere & agere. pagin. 344
gratioſi ciues, fortes ciues hoc inter ſe differunt, quod illi uiui fruuntur opibus ſuis, horum etiam mortuorum uiuit auctoritas immortalis 123
graue eſt non poſſe uti ſocijs excellẽti uirtute praeditis, qui uelint cũ periculis noſtris ſua communicare 117
graue eſt apud eum dicere de facinore, contra cuius uitam conſilium facinoris iniſſe arguare 241
gubernatores ſummi in magnis tempeſtatibus a uectoribus admoneri ſolent 331
gubernatur opinione, & fama bellum ciuile 315
gurges, ac uorago patrimonij - Gellius 57
gurges atque heluo 156
guſtatum uerae laudis non ſentiunt libidinoſi, auari, facinoroſi 290
guſtaras ciuilem ſanguinem, uel potius exſorbueras 280
gynaeceum 385

H

HABENT *excuſationem legitimam, exſulij cauſſa ſolũ uertiſſe, nec eſſe poſtea reſtitutos. pag.* 314
habebat ſemper in ore hanc prouinciam 30
habeat Brutus huius tanti facti, tãque praeclari decreto noſtro teſtimonium ſempiternum 317
habere aliquid rationis cum aliquo. pag. 104
habere cognitum —— quorum habebis cognitam uoluntatem in remp. eamque perpetuam, atque, conſtantem 267
habere deliberationes de rep. 255
habere honorem dijs immortalibus. pag. 378
habere odium —— gemitu & maeſtitia declarauit Lepidus quantum haberet odium ſeruitutis. pagin. 317
habere pro nihilo 259
habere ſenatum 296
habere ſenatum, eſt conſulum. pagin. 344
habiturus erat impunitatem & licentiam ſempiternam 187
haerebat nebulo 281
haerebant in medullis ac uiſceribus populi Ro. 264
haerebunt tela mea in tuis pulmonibus, ac uiſceribus 83
haererem, niſi me expediſſes. pagin. 165
haereret illa turpitudo in rep. pagin. 33
haerere ad metas 109
haerere in animis hominum ſollicitudinem ſempiternam non oportet. pag. 255
haerere in equo 247
haerere in oculis——hi in oculis haerebunt, & cum licebit, in faucibus 365
haeſitantia linguae 297
hara —— ex hara productus, non ex ſchola 115
haſta Caeſaris multis & ſpem affert & audaciam 334
hauſimus luctum maiorem 33
helena —— ut Helena Troianis, ſic Antonius huic reip. cauſſa belli fuit 278
heluari 57
heluo patriae, patrimonij 16
hercules Gaditanorum moenia itinerum ac laborum ſuorum terminos eſſe uoluit 122
herculis uitam & uirtutem immortalitas excepiſſe dicitur 74
hiempſalis regnum 82
hinc illae lacrumae 107
hippia Antonij Amica 279
hirtius e caſtris duas legiones eduxit 380
hirtius non minus acriter defendit acta Caeſaris, quam ipſe Caeſar defenderet ſi uiueret 346
hirtius ornatus beneficijs Caeſaris. pag. 269
hiſcere audebis 289
homicidae 273
homillus —— quid ceſſat hic homullus, ex argilla & luto fictus Epicurus? 160
homo ſolidae laudis, ac uerae dignitatis imperitiſſimus 82
homini magnis negotijs praepoſito leuius eſt facere aliquid, quod ſciat non licere, quam omnino neſcire quid liceat 115
homini quiduis accidere poteſt. pagin. 362
homines alienis bonis maerentes. pagin. 126
homines eneruati atque exſangues. pag. 14
homines quamuis in turbidis rebus ſint, ſi modo homines ſunt, interdum animis relaxantur. pagin. 275
homines quondam nondum neque naturali, neque ciuili iure deſcripto, fuſi per agros, ac diſperſi uagabantur, tantumque habebant, quantum manu ac uiribus per caedem ac uulnera aut eripere, aut retinere potuiſſent 47
honeſta oratio 335
honeſtis iudicibus nocentium ſalus deſperata eſt 312
honeſte decumbere 302
honeſtiſſimus & ſpectatiſſimus uir. pag. 6
honorarium frumentum 167
honorificentiſſimis uerbis 380
honos tributus ijs, qui ob remp. mortem obierant 340
horrido capillo 12
hortenſius Fil. adiutorem ſe Bruto ad comparandum exercitum, fidiſſimum & conſtantiſſimum praebuit 347
hoſpes——hoſtis——uoluntate hoſpes, neceſſitate hoſtis 363
hoſpites in hac urbe uerſamini? pagin. 178
hoſpitium cum Cornelio fecerunt publice Gaditani 122
hoſpitium mihi cum eo coniunxit utriuſque uoluntas 251
hoſtis —— aduerſarius——ſemper illum hoſtem appellaui, cum alij aduerſarium 361
hoſti fauere, & ab eo litteras acceptas de ſua ſpe rerum ſecundarum proferre, recitare, &c. pagin. 328
hoſtem qui feriet, mihi erit Karthaginienſis, Ennius 124
hoſtes domeſtici 377
hoſtium legatum domum recipere, admittere in cubiculum, etiam ſeducere, hominis eſt nihil de di-

d gnitate,

gnitate, nihil de periculo cogitantis 338
Hoſtibus recipiendis augetur ciuitas pag. 119

I

IACENT beneficia Nuculae 325
Iacent ſuis teſtibus 141
Iacere in pace, quam in bello uigere maluit Brutus 346
Iactabat ſe grauiſſime, & uehementiſſime 100
Iactarat ſe in populari ratione 58
Iamne uides? 166
Ianus medius in L. Antonij clientela ſit? 325
Iani medij patronus L. Antonius. pag. 325
Icere foedus 153
Idiotae —— quae illi idiotae, ut appellas, praeclara duxerant 161
Idiotarum diuitiae —— philoſophorum regula 34
Ieci fundamenta defenſionis meae 95
Ignarus ueſtri ſenſus atque expers. pag. 185
Ignoras me & illum uehementer. pag. 208
Ignoſcite, iudices, lapſus eſt, non putauit; ſi umquam poſthac. ad parentem ſic agi ſolet 236
Ilia iſta, quae ſunt inflata, aliquando rumpantur 82
Illibatae diuitiae 48
Illigatus —— magnis & multis pignoribus M. Lepidum reſp. illigatum tenet 366
Illuceſco —— quam heſternus dies nobis, conſularibus dico, turpis illuxit? 336
Illuceſcit aliquando ille dies 184
Illuxit tibi dies laetus —— quem potes recordari in uita illuxiſſe tibi diem laetiorem, quam, &c. 263
Illyricum 346
Imaginem, aut ſimulacrum iudiciorum futurum in rep. reliquum nō credebat 17
Imagines praeferebantur in funere. pag. 187
Imago ad poſteritatis memoriam prodita 201
Imbuerat ſe ijs ſtudijs ab ineunte aetate 247
Imbuere gladium ſcelere 313
Imbuta latronis, & patricidae ſanguine uia 176
Imbutus crudelitate 294
Imbutus ſcelere —— nullo ſcelere imbutus 183
Imbuti —— ita a maioribus inſtituti, atque imbuti ſumus, &c. 347
Imbuti ſanguine gladij legionum noſtrarum 376
Imitator ueterum facinorum, an inuentor nouorum 85
Immanes quaeſtus 311
Immigrabit in hortos paternos 370
Imminent noſtris bonis 334
Imminebat fortunis ueſtris multitudo 189
Imminebat in fortunas noſtras 313
Immiſit in ſenatorum domos ſeruorum impetus Antonius 284
Immineret imperio Ro. Karthago. pag. 120
Imminentes deorum immortalium tēplis, urbis tectis, &c. hoſtes proſtrauit, fudit, occidit 380
Immitteret ſe in eos 185
Imminuere curam alicuius —— numquam iſtam imminuam curam infitiando tibi 166
Immortalitas mortali non eſt cōtemnenda 290
Immunitates uendebat Antonius non ſolum ſingulis, ſed etiam populis uniuerſis 284
Immunitatibus infinitis ſublata uectigalia 262
Impar certamen 127
Impactus uncus fugitiuo 255
Impediretur morbo 233
Impedita & oppreſſa mens 156
Impeditis ſuis rebus mori ſine maximo dedecore non poterat 204
Impelli ad peſtem poterit furor tribunitius 262
Impendet magna procella urbi 106
Impendent hominibus multa & uaria genera mortis 381
Impendere —— multa impendere uidentur praeter naturam etiam, praeterque fatum 288
Impenſa uoluntas bonorum 67
Impenſam —— poſſeſſores nullam impenſam fecerant 325
Imperare pecuniam 385
Imperatae pecuniae 155
Imperatori, nomen eſt uirtutis & uictoriae 379
Imperatores cenſet appellandos Cicero Panſam, Hirtium, Caeſarem iuniorem 377
Imperatores inſtructa acie quamquā paratiſſimos milites ad proeliandum uideant, tamen eos adhortari ſolent 306
Imperatorius ardor oculorum, in Mario 123
Imperium otio & nihil agenti priuato ſenatus numquam dedit 353
Imperium —— omne exercitus & imperij ius amittit is, qui eo imperio, et exercitu rēp. oppugnat 346
Imperium —— ſine imperio res militaris adminiſtrari non poteſt 319
Impertire huic ſtudio tantum tēpus potuit, quantum ipſe a pueritia uſque ad hanc aetatem a cōtinuis bellis & uictorijs conquieuit 114
Impetrarunt abs tē non ſolū liberationē culpae ſed errati ueniā 227
Impetus animi 109
Impetū facit in exercitū hoſtiū 382
Impetum cum exercitu facere conatur in prouinciam Bruti 294
Impiorum furiae, flāmae, faces quae pag. 158
Implerunt orbem terrarum nominis ſui gloria 185
Implicata criminibus infinitis auaritia 167
Implicata cum leuitate, tum etiam periurio, inconſtantia 80
Implicata inſcientia, impudētia 282
Implicatio rei familiaris 51
Implicatus familiaritate 164
Implicati maleficio 109
Implicati pacificatoria legatiōe 359
Impolitae res & acerbae ſi erunt relictae, quamquam ſunt abſciſſae, tamen efferent ſe aliquando, & ad renouandum bellū reuireſcēt 138
Imponebat Caeſari diadema Antonius cum plangore populi: Caeſar cum plauſu reijciebat 283
Imponebat nobis dominum Antonius 368
Impoſuit populo Ro. leges 301
Imponere alicui ſollicitudinem, atque onus 166
Imponere leges atque innuere. pagin. 178
Imponere leges —— accipere leges. oppo. 359
Imponere negotium, non committere 33
Imponere nomen 204
Imponere plagam alicui 25
Imponere portorium ſingulis rebus, quae ueneant 167
Imponere ſibi onus teſtimonij 89
Impoſita lex per latrocinium 154
Importabit miſerrimam peſtem regibus ſententia tua, aut incolumem famam cum ſalute 251
Importuna Gabinij & Piſonis in Ciceronem crudelitas 130
Impotens, iracundus, contumelioſus, ſuperbus Anton. 314
Impreſſit omnia municipia ueſtigijs horum flagitiorum 278
Imprimitur duplex reip. dedecus horum iudicum lectione 312
Improuidae hominum mentes 232
Improuiſum praeſidium dij immortales nec opinantibus nobis obtulerunt 368
Imprudentia lapſus 197

impulit homines in fraudem 146
impulerunt eũ in meam mentem dij immortales 188
impulſus deorum —— tantus omnium conſenſus ſine impulſu deorum eſſe non potuit 306
impulſus in fraudem tuis promiſſis. pag. 345
impune —— ne ſit impune 178
impunius fit quod cum eſt factum, negari poteſt 244
impunitas eorum fuit non modo a iudicio, ſed etiam a ſermone 204
impunitas gladiorum 263
impunitatis ſpes, maxima eſt illecebra peccandi 179
impunitate diuturna alitur furor parricidarum 43
in eadem cauſſa, & fortuna fuit 232
in eadem ſententia fuit 236
In eadem cauſſa, in qua ego, fuit: non eſt in eadem fortuna 212
in eam ſententiam 100
in eandem ſententiam 336
in equo —— obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, &c. 177
in horam uiuere 314
in pace 228
in poteſtate ſenatus futurum ſe dixit Antonius 359
in ſimili calamitate ſunt 286
inaudita —— re multo ante Gadibus inaudita 122
incendimur eo ſtudio, ut, &c. 212
incenſus ad remp. bene gerendam imperator 138
incenſus cupiditate ad reditum. pagin. 158
incenſus odio 183
incenſi omnes rapimur ad libertatem recuperandam 367
incerti euentus ualetudinis 220
incertum uitae periculum 340
incidit in foueam 306
incidit in ſuſpicionem regni appetendi. pag. 185
incidamus oportet media, ne nimis ſero ad extrema ueniamus 276
incidere in aes 262
incidere in miſerias 272
incidimus legionum noſtrarum neruos his conſilijs 359
incidere leges, & decreta in aes, & in Capitolio 301
incidebantur leges, quae nos noſtris ſeruis addicerent 188
incidi in baſi tropaeorum poſſet 168
inciſa lex per uim 154
inciſae litterae diuinae uirtutis teſtes 381
inciſum & perſcriptum foedus in columna aenea, poſt Roſtra 125
incitaui currentem, ut aiunt 298
ncitauit omnes ſenſus ſuos 164
incitabantur ad ſpem nouarum rerum 275
inclinatio fieri uiſa eſt ad ſpem meliorem 35
inclinatio —— minimis momentis maximae inclinationes temporũ fiunt 315
incluſae libidinis 14
incluſam in ſalute populi Rom. ſuam eſſe uidebat 242
inconſideratus —— ſatis inconſiderati fuit, ne dicam audacis, rem ullam ex Pompeij bonis attingere 367
inconſtantia, mobilitate, leuitate nihil turpius 329
inconſtantiae famam uerebatur. pag. 164
inconſtantis non eſt ſententiam tam quam aliquod nauigium ex reip. tempeſtate moderari 127
inconſulta ratio 197
inconſultus & temerarius homo. pagin. 244
increbruit conſuetudo 377
increpo —— quidquid increpuiſſet, pertimeſcens 169
inculcare 86
incumbunt eodem omnia municipia. pag. 325
incurrere in alterius domum, atque famam 193
incurrere —— ut non inuaſiſſe in eum, ſed incurriſſe uideamus 10
incurſure uiderentur claſſes armatae in nauem reip. 26
indemnatus ciuis, atque integri capitis 154
index legis 260
indixit bellum nefarium Pompeio Clodius 188
indicere atque inferre bellum 135
indicta cauſſa 278
indolere —— quis, qui non indoluerit, &c. 297
indoles —— ſumma ingenij indoles. pag. 356
indoles uirtutis 101
indoles uirtutis —— ſaepe magna indoles uirtutis prius quam reip. prodeſſe potuiſſet, exſtincta eſt. pag. 319
indormire cauſſae 273
indormire cauſſae, tempori, &c. 302
inducimus morem nouorum iudiciorum in remp. 199
induxi grauem perſonam 101
induxit eum caſus in hanc conſuetudinem ſcribendi philoſopho ualde indignam 164
inducerentur in remp. religiones inexpiabiles 258
inducere —— decepit, fefellit, induxit 146
inducere ambitionem in curiam 353
induci in errorem 160
inductus cupiditate 101
inductus, eluſus 282
inductus uſuris credebat Poſtumus. pag. 209
induſtriae ac laboris quidam ſtimuli. pag. 96
induſtria —— ſi quos ipſorum illuſtrauit labor, aut induſtria, ij non ſunt poena afficiendi 117
inexpiabile ſcelus 355
infatuare —— ut hominem ſtolidũ magis etiam infatu & mercede publica 299
inferebat furens infeſta patriae ſigna 314
inferre alijs turpitudines 377
inferre terrorem 184
inferre alicui terrorem 241
inferre mortuum in alicuius domum pag. 185
inferre optimis ciuibus periculum conantur 4
inferre probrum caſtis, labem integris, infamiam bonis 103
infeſta Antonio armis, animiſque Gallia 347
infeſta excurſionibus barbarorũ uia. pag. 131
infeſta uictoriae prouincia 234
infeſtũ aliorum libidine tempus aetatis 96
infidelitates magnae ſunt in armis. pag. 184
infimus fortunae gradus —— multorum uirtus ex infimo fortunae gradu non modo amicitiae, & rei familiaris copias, ſed ſummã laudem, & gloriam conſecuta eſt. pag. 117
infimum genus —— multorum uirtus ex infimo genere, & fortunae gradu nõ modo amicitias, & rei familiaris copias conſecuta eſt, ſed ſummam laudem, honores, gloriam, &c. 117
infirmatus conſcientia ſcelerum 156
infirmitas corporis —— animi uires corporis infirmitas non retardauit 329
infirmitas ingenij 152
infirmus ex graui, diuturnoque morbo 333
infitiari ſe eſſe hominem 28
infixus haeret animo dolor 279
inflammare ardentem, armare armatum 356
inflammati odio 336
inflati laetitia atque inſolentia impij ciues

pij ciues 378
inflato collo 80
infligi magnum reip. uulnus putabamus 287
inflixerint tibi ſempiternam turpitudinem 161
inflixit uulnera reip. meus diſceſſus: pag. 154
infringere alterius gloriam 172
infudit uenenum foris filio, non dedit 352
ingenium —— praeſtanti uir ingenio 227
ingenium minime uoluntati par. 113
ingenium ſaepe etiam ſi induſtria nō alitur, ualet tamen ipſum ſuis uiribus 133
ingenio & uirtute nobilitatem conſequi 71
ingenerata familiae Piſonum frugalitas 14
ingratus eſt, iniuſtuſque ciuis, qui armorum periculo liberatus, animū tamen retinet armatum 223
ingratifici Argiui 63
ingredi iter 361
ingreſſus in forum 183
ingreſſus in remp. 81
ingreſſus penitus in remp. 140
ingreſſa in eas res oratio 284
ingreſſi in ſpem libertatis 338
ingreſſi ſumus in ſpem reip. recuperādae 311
ingurgitauit ſe in eius copias 279
ingurgitare ſe in flagitia 156
inhalaſſes nobis taeterrimam popinā pag. 146
inhumati – id eſt inſepulti 381
inhumatum eſſe pro patria non miſerandum putatur 381
inibi eſſe 376
inirent cōſilium de caede noſtra 376
inire conuiuium 163
inire magiſtratum 303. 324
inire ſuffragium 54
inita ſocietas omnium facinorū Antonio cum Dolabella 370
initium caedis a me feciſſet 313
initium confligendi cum hoſtibus facere 381
initia prima aetatis qui integra & inuiolata praeſtitiſſet, de eius fama & pudicitia, cum is ſe corroboraſſet, nemo loquebatur 96
iniecit eius ſatellitibus hanc amentiam ira deorum 187
iniecit illi exſultanti Mutinam tam quam frenos furoris 368
iniecit ei mentem ut, &c. 187
inimicitiae debent eſſe mortales, amicitiae immortales, & ſempiternae pag. 208
inimicitias noſtras ipſi inter nos gerere debemus, noſtrorum amicorum temperare 127
iniuriae dolor facit Ciceronem praeter conſuetudinem glorioſū 378
iniuſtus rerum exiſtimator 218
innouaſti te ad tuam intemperantiā. pag. 168
inopia conſtantium & fortium conſularium 378
inquinares noſtrae ciuitatis humanitatem tua immanitate domeſtica. pag. 249
inſana arrogantia 315
inſatiabilis crudelitas 351
inſectari aliquem ficto crimine 248
inſectari alterius innocentiam, quam de ſe timide cogitare, uideri mauult 96
inſectari alterius calamitatem 286
inſectatus eſt bonos ciues petulantiſſime 54
inſedit penitus in animis oratio 114
inſedit tibi penitus iſta ſuſpicio 184
inſepulta uirtus nec obliuione eorū, qui nunc ſunt, nec reticentia poſterorum inſepulta eſſe poterit 381
inſerēs caput in auerſam lecticā 282
inſidet facile crimen in exulcerato animo 242
inſidiator iure interfici poteſt 174
inſidiatori & latroni nulla afferri poteſt iniuſta lex 173
inſidioſus & plenus latronum locus. pag. 181
inſignia & monumenta bellicae laudis, & gloriae 168
inſignite impudens – rex nūquam ullus fuit tam inſignite impudens, ut, &c. 296
inſimulaſti probri pudiciſſimam feminam 286
inſinuare in forum 310
inſitus in Calatinos Atilios 38
inſolentia huius ſaeculi 342
inſolentia loci 241
inſolentia rerum ſecundarum 152
inſolentia uoluptatum 109
inſtituerit omnium rerum domeſticā mercatum 301
inſtituere litium actiones 341
inſtituere ciuem ſceleratum & perditum pecunia peditatu, equitatu, &c. 310
inſtruere fundos, ſeu uillas, ſeu agros. pag. 325
inſtructus artibus ad uſum forenſem. pag. 109
inſtructus & paratus 295
inſtructi, et ſubornati accuſatores 80
inſulſitas Graecorum 209
inſultare illum tot annos in hanc rēp. patiebatur 188
integrum —— non eſt integrum Cn. Pompeio conſilio tuo uti 160
integrum non eſt 227
integumenta flagitiorum 104
integumenta —— nequitia frontis inuoluta integumentis 141
intelligentiam iuris habere 341
intendit cupiditatem infinitam Antonius ad uitam & fortunas optimi cuiuſque 281
intendere animum —— ſi fieri poſſit, uel plures te animos habere uellem, quos omnes ad Mutinam intenderes 354
intendere —— quod animo intenderant 345
intentus animus ad uirum fortiſſ. liberandum 354
intenta ſigna legionum exiſtimabantur ceruicibus, ac bonis populi Ro. pag. 24
intentare uim 179
ntentata nobis ſica 179
inter ſicarios defendere 268
intercedere —— tantum ſe pro te interceſſiſſe dicebat 276
interceſſio neglecta 277
interceſſio peſtifera M. Antonij 277
interceſſioni parere 80
intercludit uocem dolor 211
intercluſam meae priſtinae uitae conſuetudinem aperuiſti 215
intercurrere 335
interdictum illi aqua & igni 324
interemit Parmēſes L. Antonius crudeliſſimis exemplis 377
interfatio 42
intermiſſus dies —— ſi ex eo tempore dies nullus intermiſſus eſſet. pag. 315
intermortuae conciones 175
internecinum bellum 376
internecina teſtamenta 376
interponere iudicium uolūtatis ſuae. pag. 122
interponere moram – ne minimā quidem moram interpoſuiſti 344
interponere moras omnes 335
interponere ſe —— reperiri nemo poſſit, qui ſe interponat, quo minus reus mea lege fias 90
interponere ſuam auctoritatem 367
interpono —— quid enim me interpono audaciae tuae? 269
interpretari conſilium ex neceſſitate, uoluntatem, ex ui 204
interrupta eſt oratio mea interpellatione illius 134
interruptū ſit ijs iter ad hoc ampliſſimum praemium ciuitatis 122
interuertit promiſſum & receptum, ad ſeque tranſtulit 282
intimus erat Clodio 276
intra domeſticos parietes 241

intrare limen 280
introducere in ſenatũ ambitionẽ 353
introitus defenſionis 49
introitus in urbes deſertus ab amicis pag. 169
intueri alicuius uitam in uerſibus tamquam in ſpeculo 164
intueri animis 10
intueri lucem fas non eſſe ei, qui hominem a ſe occiſum eſſe fateatur pag. 173
intueri —— non tam ueteranos nobis intuẽdos arbitror, quam quid tirones milites, flos Italiae, quid nouae legiones ſentiant 357
intueri —— omnis uoluntas Bruti, tota mens libertatem populi Ro. intuetur 347
inuaſit in collum 381
inuaſit in multas pecunias alieniſſimorum hominum, tamquam heres eſſet 275
inuaſit in Pompeij fortunas Antonius 279
inuehi in Capitolium uictor cum illa inſigni laurea geſtit 138
inuenire exitum nullum poteſt 107
inueſtigatum eſt diligentia inimici quod latebat 227
inuidere —— nemo alterius, qui ſuae confidit, uirtuti inuidet. pag. 244
inuidere —— quod multi inuideant, multique exſpetant, ſtultitia ſit poſtulare, ſi tu laborem ſumma cum cura efferas nullum 52
inuidia recens 200
inuidia, morte exſtinguitur 117
inuidia flagrare —— ſeu conflagrare 185
inuigilare reip. 378
inuitatio hoſpitum liberalis 340
inuitatum refugiſſe mihi eſt turpiſſimum 273
inurere dolorem 190
inurere eis dolorem quam acerbiſſimum cupio 357
inuſtae belli internecini notae 330
inuſta Gabinio ignominia 133
inuſta lex per ſeruos 154
inuſta nota a ſenatu 156
inuſta a M. Antonio mortuo Caeſari nota ad ignominiam ſempiternam 263
inuſtum ueriſſimis maledictorum notis tradam hominum memoriae ſempiternae 377
ioca —— multa ioca ſunt in epiſtolis, quae ſi prolata ſint, inepta uideantur 268
iudaei & Syri nationes natae ſeruituti 132
iudex —— ad iudices hoc modo agi non ſolet, ignoſcite, iudices, errauit, lapſus eſt: non putauit: ſi umquam poſthac 236
iudex —— in iudice ſpectari debet & fortuna & dignitas 260
iudex meminiſſe debet non ſolum quantum ſibi, ſed & quatenus cõmiſſum ſit 201
iudicis ſapientia ubi ſit 201
iudex ſedi 200
iudex ſui periculi —— nemo fere eſt, qui ſui periculi iudex, non ſibi ſe aequiorem, quam reo, praebeat. pag. 241
iudex —— ad iudices ſic agi ſolet —— non fecit, non cogitauit, falſi teſtes, fictum crimen 236
iudices in iudicio, quo ea pecunia peruenerit, ijdem retinentur, qui fuerint de reo, &c. 209
iudices incorrupti de nobis, poſteri. pag. 223
iudices lecti 312
iudices ſpectare debent quantum eos deceat, non quantum eis liceat. pag. 201
iudicatus, us 260
iudicium bonorum, praemium iam contritum, & contemptum 45
iudicium de conſilij ſententia pronuntiatum 115
iudicium populi Ro. multis rebus interpoſitum 125
iudicia populi Rom. clamores, plauſus, &c. 264
iudicio, ac uoluntate ad arma profectus ſum 228
iudicia metuere, & non metuere. pag. 290
iudicia non metuere propter innocentiam 290
iudicijs irretire 82
iugum impiorum nefarium Anton. & Dolabella 351
iugum ſeruile 257
iungebat cum hominibus conſuetudines, amicitias, res, rationes 247
iuppiter imperator, qui a Graecis Vrius 67
iurandi cauſſa ad aras accedebant Graeci 115
ius eſt, quod iuppiter ipſe ſanxit, ut omnia quae reip. ſalutaria eſſent, legitima & iuſta haberentur 355
ius, & uis 48
ius experiri 48
ius legationis liberum 257
ius mutandae ciuitatis quale ſit 118
ius omne iudicijs continetur 48
ius praediatorium 123
ius ſemper hoc fuit, ut, quae tyranni eripuiſſent, ea tyrannis interfectis ij, quibus erepta eſſent, recuperarent 385
iuuentuti non eſt interdictum meretricijs amoribus 104

K

KARTHAGO *praepotens terra marique, iuxta duabus Hiſpanijs* 120
Karthaginienſium crudelitas Antoniorum ſcelere uicta 377

L

LABANTEM *& prope cadentem remp. fulcire* 277
Labes huius ſaeculi, atque macula, uirtuti inuidere, uelle ipſum florem dignitatis infringere 116
Labi —— bis in eo laberis 335
Lapſus errore communi 242
Lapſus inopia uerbi 344
Lapſus nõ cupiditate aliqua, aut prauitate, ſed opinione officij, & ſpecie quadam reip. 220
Lapſi conſilio 330
Lapſi in eo ſunt ſapientiſſimi homines 204
Labor —— ſine labore & cura nihil expetendum, nihilque inuidendum paratur 52
Labore & dolore, ut careant, plerique homines omnia perpeti poſſunt 347
Laborioſi 94
Laborioſi, non miſeri 351
Laborioſum —— quid nobis duobus laborioſius? 172
Lacerna —— redij nullis nec gallicis, nec lacerna 281
Lacertoſi —— pugnaces & lacertoſi centuriones 337
Laceſſiſti me ultro maledictis 267
Lacrymantes gaudio 59
Lacus Precius 185
Laelius augur 282
Laetatum eſſe morte Caeſaris, & uoluiſſe interfici Caeſarem ſimilia ſunt 273
Laete atque inſolenter tulit auctoritatem ſenatus exſtinctam 341
Laeuis animus 160
Laeuis animi eſt, lucem, ſplendoremque fugientis iuſtam gloriam repudiare 160
Languere de uia 258
Langueſcere, molliri 359
Languidiore ſtudio in cauſſa fuiſtis. pag. 234
de Lapide empti 154
Lapitharum aut Centaurorum conuiuium 151
Lar. Tolumnius, rex Veientium quattuor legatos populi Ro. Fidenis interfecit 340
Largitio & communicatio ciuitatis. pag. 119

Largitio, & ſpes commodi propoſiti multitudinem ſine mercede ulla concitabat 53
Late & uarie diffuſus eſt numerus optimatium 50
Latebrae magnae ſunt in animis hominum, magni receſſus 220
Latialis Iupiter al. Latiaris 187
Socij Latini nihil acerbius ferre ſoliti ſunt, quam id quod perraro accidit, ex urbe exire a conſulibus iuberi 17
Latronum beneficium, ut commemorare poſſint, ijs ſe ſediſſe uitam, quibus non ademerint 267
Latronis ritu uiuebat, ut tantum haberet, quantum rapere poſſet 279
Laudari a bonis uiris, ſapientibus, & bene natura conſtitutis 72
Laudatio hominis turpiſſimi mihi ipſi erat paene turpis 164
Laudatione tua nonnullam clariſſimo uiro Miloni labeculam aſpergis 91
Laus ad recte faciendum nos allicere debet 290
Laus Bruti gratiſſima omnium ciuiũ memoria incluſa, nondum publica auctoritate teſtata 344
Laus clementiae, moderationis, ſapiẽtiae, propria imperatorum eſt, nihilque ex ea ſibi centurio, nihil p̃fectus, nihil cohors decerpit 215
Laus uera, animi & conſilij magnitudo a uirtute donata, cetera a fortuna commodata uidẽtur 220
Laus uera —— quantus ſit in laude uera ſplendor 220
Laudis, & dignitatis, & honoris uia quae 72
Laurea——ne tum quidem tabulas Romam cum laurea mittere audebas? 156
Lautus——cenatus 245
Lautſſimum oppidum 368
Lautius eſt equo merere, quam ordinem ducere 260
Lectuli——quini in lectulis 163
Legatum hoſtium domum recipere et, uide hoſtium legatum, etc. 338
Legati ad Antonium miſſi, qui illi hoſti ac parricidae denunciarent, ut a Mutina cederet 376
Legati numquam miſsi ſunt ſine S. C. pag. 90
Legati qui in legatione mortem obierunt, honoribus affecti 340
Legere condiciones 101
Legio Martia 294
Legio Martia & quarta M. Antonium reliquerunt, belloque perſecutae ſunt 315
Legio Martia caeleſtis & diuina 359
Legio Martia ita ſe ad auctoritatem ſenatus contulerat, ut imperatorem Caeſarem iuniorem depoſceret 353
Legio Martia prima ſe abrupit latrocinio Antonij & ſe ad Caeſarem contulit 381
Legio quarta 303
Lemonia tribus 342
Lenire maerorem & luctum proximorum 381
Lepidus 371
Lepidi maeſtitiam & lacrymas uidit populus Ro. Lupercalibus, cum Caeſari diadema imponens Antonius ſeruum ſe illius, quam collegam eſſe malebat 368
Leuarunt populum Ro. in caritate annonae frumento ſuppeditato 122
Leucopetra promontorium agri Rhegini 257
Vt leuiſſime dicam 363
Leuiſſime feram 43
Leuius eſt homini cum maximis negotijs praeſit, facere aliquid, quod ſciat non licere, quam omnino neſcire quid liceat 115
Lex nihil eſt aliud niſi recta & a numine deorum tracta ratio, imperans honeſta, prohibens contraria pag. 355
Lex Aelia, lex Fufia 21
Lex Aelia 48
Lex Aelia & Fufia ſaepenumero tribunitios furores debilitarunt & repreſſerunt 84
Leges Aelia, & Fufia in Gracchorum ferocitate, audacia Saturnini, colluuione Druſi, contentione Sulpicij, cruorem Cinnano, etiam inter arma Syllana uixerunt 85
Lex aelia & Fufia 142
Lex Aelia & Fufia, propugnacula, murique tranquillitatis atque otij 142
Lex agraria a Ti. Graccho promulgata multitudini grata 52
Lex Apuleia 23
Lex Aurelia 260
Lex C. Caeſaris de pecunijs repetundis 71
Lex Caeſaris ne praetoriae prouinciae pluſquam annum, ne ue pluſquam biennium conſulares obtinerentur pag. 259
Lex Caeſaris de tertia decuria iudicum 259
Lex Caecilia & Didia 71
Lex Cornelia maieſtatis 126
Lex Cornelia 199
Lex de ambitu a Cicerone lata 90
Lex curiata 10
Lex de alea 278
Lex de alternis conſilijs reijciendis a Vatinio lata 87
Lex de mulierum hereditatibus a Q. Voconio lata 117
Lex de teſtamentis a Furio lata 117
Lex frumentalis-----hanc ferebat C. Gracchus 152
Lex Gellia & Cornelia 119
Lex Hirtia—— omnino mea quidem ſententia legem illam appellare fas non eſt 370
Lex——in publicis rebus nihil eſt lege grauius 289
Lex iudiciaria ab Antonio lata 312
Lex iudiciaria 169
Leges Iuliae 141
Lex Iulia de pecunijs repetundis 161
Lex Iulia 168
Lex Iulia, qua ciuitas eſt ſocijs & Latinis, data 117
Lex Iulia——agri, qui contra legem Iuliam poſſiderentur 321
Lex Iunia & Licinia 89
Lex Licinia & Mucia 123
Lex naturae 355
Lex non hominẽ occidit, ſed eſſe cum telo hominis occidendi cauſſa uetat 174
Lex Papia 125
Lex Plotia 158
Lex perſapienter & quodammodo tacite dat poteſtatem defendẽdi 174
Lex permulgata, ut & de ui & de maieſtate damnati ad populum prouocent ſi uelint 262
Lex quã ex natura ipſa arripuimus, hauſimns, expreſſimus 173
Lex, quam Iupiter ipſe ſanxit 351
Lex, quam L. Gellius. Cn. Cornelius ex ſenatus ſententia tulerunt, uti ciues Ro. ſint ij, quos Cn. Pompeius de conſilij ſententia ſingulatim ciuitate donauerit 117
Lege Roſcia decoctoribus certus locus eſt conſtitutus 276
Lex Sempronia--decernendae ſunt nobis duae prouinciae lege Sempronia 110
Lex Sempronia 127
Lex Seruilia 125
Lex uitae & condicio —— non grauior Cornelio, quam multis uiris bonis, atque fortibus conſtitui lex uitae & condicio uidetur 217
Legis index 260
Lege cenſoria tegitur qui non potuit per hoſtem frui publico 32
Lege ſolutus ac liber 201
Leges annales 319
Leges annales antiquiores Ro. non habebant, quas multis poſt annis, attulit ambitio 310
Leges nefariae latae abſente Cicerone 17

Index

Leges ſilent inter arma 174
Leges iniquiſſimas ſibi impoſitas putabant 122
Leges inter ſe, condicioneſque tulerunt 363
Legibus & iudicijs oportet audaciã hominum ſceleri reſiſtere : ſi leges non ualeant, ſi iudicia non ſint, praeſidio, & copijs uitam & libertatem defendi neceſſe eſt 45
Legibus ſacratis et 12. tabulis ſancitum eſt, ut neue priuilegium irrogari liceat; ne ue de capite, niſi comitijs centuriatis rogari 34
Libellarium legum 178
Liberae ſunt cogitationes noſtrae 186
Liberauit me idem dies iniquiſſima inuidia 378
Liberauit uectigales, et ſtipendiarios Gabinius 123
Liberare me ſuſpicione faſcium uolebat 378
Liberatio culpae 227
Liberatus nimis magna procuratione 250
Librarij manu ſcriptae litterae 269
Librarioli 115
Libri nos docẽt in umbra & otio 115
Libertas——nihil fieri poteſt dementius, quam ſcientem in eum locum uenire, ubi libertatem ſit perditurus 204
Libertas——pro libertate, uitae periculo decertandum eſt 347
Libertas propria Romani generis & nominis 301
Libertas uerborũ--quantum a rerum turpitudine abes, tantum te a uerborum libertate ſeiungis 95
Libertatis recuperatio ita praeclara, eſt, ut ne mors quidem ſit in repetenda libertate fugienda 347
Libido cõuiuiorum & luſtrorum 103
Libidinum contumeliae nefariae 167
Licentiam dare——uide quid licentiae nobis tua liberalitas det, uel potius audaciae 234
Licere——licere ideſt quod more maiorum, inſtitutisque maiorum conceditur 367
Licere——neque enim quod quiſque poteſt id ei licet 367
Licere——oportere——ſi denique aliquid, quod non contra ac liceret, ſed contra atque oporteret, factum diceretur 117
Licet nemini contra patriam ducere exercitum 367
Licinius Poppa 184
Lictores laureati 278
Lites aeſtimatae——in litibus aeſtimandis nemo appellabatur, niſi ex teſtium dictis, aut tabulis priuatorum, aut rationibus ciuitatum 200
Lites, QVO . EA . PECVNIA . PERVENERIT non ſuis proprijs iudicijs, ſed in reum factis condemnari ſolent 209
Littera ſalutaris 175
Littera triſtis 175
Litterae M. Antonij ad Hirtium conſulem miſſae 368
littere recte & ordine ſcriptae 344
litterae ſcriptae librarij manu 269
litteras ad ſe ab amico miſſas offenſione aliqua interpoſita nemo, qui paullum modo hominum conſuetudinem noſſet, in medium protulit 268
locauit te in matrimonio ſtabili & & certo 276
locati in altiſſimo dignitatis gradu pag. 259
locum hunc maledicendi uellem aliquis ex uobis robuſtioribus ſuſcepiſſet 95
locum tibi reliquum non modo ad pacem, ſed ne ad deditionem quidem feciſti 371
longe & alte repetita oratio quid ſibi uelit 18
longitudo itineris 340
longius progredi non poſſit 269
longus in enumerando magis, quam ingratus in praetereundo 369
longo interuallo 179
longo interuallo loqui nobis de rep. licet 295
longo interuallo——hodierno die primum in poſſeſſionem libertatis pedem ponimus 300
loqui de ſeipſo——quid quiſque noſtrum de ſe loquatur, non eſt requirendum: boni uiri iudicent : id eſt maximi ponderis 82
loqui. nihil Baiae ipſae loquũtur? 104
loqui——res loquitur ipſa 182
lubricum genus orationis adoleſcenti non acriter intelligenti, eſt ſaepe praeceps 164
l. Afranius, ſummus dux 369
l. Antiſtius diſertus homo 123
l. Antonius M. frater ad Tibur, cum ei labare M. Antonius uideretur, mortem fratri dicitur minitatus pag. 324
l. Antonius Iani medij patronus 325
l. Antonius patronus quinque & triginta tribuum, patronus Iani medij 329
l. Brutus princeps generis Brutorum pag. 296
l. Brutus regem ſuperorum non tulit 295
l. Brutus regio dominatu remp. liberauit 158
l. Bruti imago 273
l. Caeſar M. Antonij auunculus ſententiã dixit in P. Lentulum Antonij uitricum 269
l. Caſſius legem tabellariam tulit 52
l. Catilina audacior 267
l. Cinna crudelis 350
l. Cinnae dominatus 264
l. Cotta princeps ſententiam rogatus dixit, nihil de Cicerone actum eſſe iure, &c. 39
l. Cotta uir ſummo ingenio, rebus geſtis, Ciceroni ſupplicationem decreuit uerbis amplifs. 269
l. Coſſinius Tiburs 125
l. Craſſus homo incredibili ſapientia pag. 123
L. Craſſus homo natus ad dicendi ſingularem quandam facultatem 114
l. Craſſus homo ſapientiſſimus ciuitatis ſpiculis prope ſcrutatus eſt Alpeis 61
l. Craſſus C. Marij affinis 124
l. Domitius 369
l. Domitius nobiliſſimus & clariſſimus uir ab Antonio occiſus 280
l. Egnatuleius 321
l. Egnatuleius quaeſtor 295
l. Egnatuleio decernitur, ut ante legitimum tempus magiſtratus petere, capere, gerere liceat 321
l. Flaccus Piſonis legatus 160
l. Frater M. Antonij gladiator Aſiaticus 313
l. Frater Antonij quae fax? quod facinus? qui gurges? quae uorago? pag. 351
l. Gellius Ciceroni ciuicam coronã deberi a populo R. dixit 147
l. Herennius 99
l. Lamia a Gabinio relegatus 17
l. Lamia Piſone cõſule relegatus 163
luculli uilla, quam Clodius pictam in concionibus explicabat, tugurium uidebatur prae Clodij uilla 48
l. Lucullum interficere uoluit Voconius 85
l. Marius primipili centurio 120
luculli duo 269
lucullorum, & Seruiliorum graues inimicitiae 135
l. Metellus & Q. Marcius cos. 147
l. Murena 269
l. Ninnius ad ſenatum retulit de rep. pag. 16
l. Ninnio referente decreuit ſenatus Kalendis Ianuarijs de reditu Ciceronis 83
l. Opimius eiectus eſt a patria, is qui praetor, & conſul maximis remp. periculis liberarat 169
l. Opimij monumentum celeberrimũ in foro

in foro, ſepulcrum deſertiſſimum in litore Dyrrachino 72

l. Opimium flagrantem inuidia propter interitum C. Gracchi ſemper ipſe populus Ro. periculo liberauit 72

l. Paullus quaeſtor Macedoniam obtinuit homo ad cōſeruandā remp. natus 85

l. Philippus Aricinam habuit uxorem 297

l. Philippus dixit, ſe Pompeium non mittere pro conſule, ſed pro conſulibus 353

l. Piſo, Caeſoninus Caluentius a Cicerone dictus 131

l. Piſonis facinora in prouincia 131

l. Saturninus aegre ferebat a ſe quaeſtore Oſtienſi rem frumētariam ad M. Scaurum eſſe tranſlatam 23

l. Saturninus tribunus plebis Metello infeſtus 22

l. Saturninus tribunus pl. Glaucia praetor 334

l. Scipionis, qui bellum in Aſia geſſit, ſtatua cum chlamyde & crepidis 204

l. Scipioni cum prouincia Aſia obueniſſet, parumque in eo putaretur animi eſſe, parum roboris: P. Africanus frater minor, legatus ei fuit 353

l. Sulla dictator omnes, quos oderat, morte multabat 230

l. Sulla uehemens 350

l. Trebellius 324

l. Tarquinius exactus 284

l. Torquatus ex prouincia Macedonia imperator eſt appellatus 156

l. Vettius in ſenatu confeſſus eſt, ſe cum telo fuiſſe, & Cn. Pompeio ſuis manibus necem offerre uoluiſſe 85

l. Viſidius, eques Ro. 331

l. Volcatius 269

lucrum fieri—— uter eorum periſſet, tamquam laniſta, in eiuſmodi pari lucrum fieri putabat 153

luculentam plagam accepit 330

ludi Apollinares 264

ludi Apollinares a Bruto abſente facti 264

ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati 273

ludi apparatiſſimi, & magnificentiſſimi 30

ludi compitalicij 163

ludius, non ſolum ſpectator 59

luatur id meo rapite potius quam Milonis 190

luere poenas debitas 191

lumen & decus ciuitatis 354

lumen & decus illius exercitus 352

lumina —— delegit e florentiſſimis ordinibus ipſa lumina 116

luminibus exſtinctis 277

lupercalia 281

lupercus Antonius 283

luperci 228

luperci-fera quaedā ſodalitas, & plane paſtoricia atque agreſtis germanorum Lupercorum 99

lupercorum coitio ſilueſtris ante inſtituta, quam leges 99

lupus, praeclarus ouium cuſtos 300

luſtra, popinae, alea, uinum 366

luſtratus exercitus 359

lutulenta uitia 146

lux —— centeſima lux ab interitu Clodij 189

lux quaedam uidebatur oblata 255

lux maxima liberalitatis & ſapientiae tuae apud te dicenti oboritur pag. 229

lucem ſplendoremque fugiens 160

luce dignus —— cum hoc non recuſares, quin ij, a quibus dicebare conſul, te luce dignum non putarēt, niſi nequior, quam Gabinius exſtitiſſes 147

luxuriem accuſare facile eſt 100

luxuria quaedam eſt, quamquam omnis eſt uitioſa, atque turpis, tamen ingenuo ac libero dignior 163

lychni —— lux longe alia ſolis, ac lychnorum 107

Lyſiades Athenienſis, Phaedri philoſophi filius 312

M

MACEDONIAM *tantae barbarorum gentes attingunt, ut ſemper Macedonicis imperatoribus ijdem fines prouinciae fuerint, qui gladiorum, atque pilorum* 155

Machinari alicui inſidias 68

Mactare deos manes puerorū extis 83

Mactandus malo 90

Macularat Iouis lucos omni nefario ſtupro & ſcelere Clodius 187

Macula regni publicati manebat, quā nemo poſſet eluere 33

Maculae imperij Piſo & Gabinius pag. 133

Maculoſa ueſtis 281

Madebant parietes uino 288

Madefacti gladij ſanguine 376

Madentes cincinnorum fimbriae 152

Maeandri —— quos tu maeandros, dum omnes ſolitudines perſequeris, quae diuerticula, flexioneſque quaeſiſti? 159

Magiſterium morum ſeueriſſimū 142

Magiſtratus annui creati ſūt Romae regibus exactis 72

Magno animo & erecto eſt 250

Magnum eſt, ſumma de re diſſentientes in eadem conſuetudine amicitiae permanere 275

Magnum fuit —— ipſum enim exſpectare magnum fuit 287

Magnum fuit —— horam unam, eodem loco armatos, ut collocati fuerant, retinere magnum fuit? 245

Malam quidem illi peſtem 325

(Malum) Quae (malum) eſt iſta uoluntaria ſeruitus 259

(Malum) Quae (malum) eſt iſta ratio, &c. 347

Malum naſcens facile opprimitur: inueteratum fit plerumque robuſtius 315

Male parta male dilabuntur 279

Maledicere aliud eſt, aliud accuſare pag. 94

Maledicti & contumeliae loco ponere 154

Maledicta iurgij petulantis 100

Maledictio nihil habet propoſiti praeter contumeliam 95

Malleoli ad urbis incendia comparati 184

Manaret fama —— cum triſtis a Murina fama manaret 378

Mancam ac debilem praeturam ſuam futuram occurrebat conſule Milone 177

Mandare honorem 146

Mandare annalium monumentis 51

Mandatum id a nobis, populoq. Rom. non habebas 283

Mandata conficere 341

Manet —— fatum Clodij tibi manet pag. 279

Manet —— ſin autem aliud me fatū manet 371

Manſit in priſtina mente Tigranes a Lucullo pulſus 32

Maneat illud & fixum ſit 204

Manere in urbis uigilia 150

Manere quaſi in uigilia conſulari ac ſenatoria 354

Manicae —— ſolet accipere ipſe manicas 354

Manupretium euerſae ciuitatis prouincia 160

Manus afferre 41

Manibus res tenebatur 37

M. Antonius ad Caeſarem belli ciuilis cauſſam attulit 280

M. Antonis appellatus eſt a Caeſare de pecunia, quam ei debebat profectione 270

M. Antonius Caeſaris dictatoris magiſter equitū, belli princeps, crudelitatis auctor, teſtamento filius 280

M. Antonius Caeſarem in Africam non eſt ſecutus 280

M. Antonius Caeſarem Narbone in

terficere

...terficere cogitauit 237
m.Antonius cēturiones bene de rep. ſentientes ante pedes ſuos, uxoriſque ſuae iugulari coegit 314
m. Antonius Clodium in foro inſpectante populo Ro. gladio ſtricto inſecutus eſt 272
m.Antonius dictaturae nomen ſuſtulit 263
m.Antonius gladiatorum dux 368
m.Antonius id molitur, id pugnat, ut deorum immortalium templa, muros, domicilia, ſedeſque populi Ro. aras, focos, &c. perturbet, euertat, &c. 334
m. antonius inuaſit in bona Pompeij 279
m.Antonius, is qui poſt Caeſaris collega fuit, Clodium interficere conatus eſt 179
m.Antonij iter Brundiſium, quale. pag. 314
m.Antonius legatis populi Ro. ad ſe miſſis nihil tribuit 337
m.Antonius legatos a ſenatu, populoque Ro. miſſos non audiuit, non reſpondit 368
m.Antonius - leges omnes, quas M. Antonius tuliſſe dicitur, Cicero cēſuit per uim & contra auſpicia eſſe latas 311
m.Antonius mutatus 263
m. Antonius orator auus Antonij triumuiri a L. Cinna crudeliſſime interfectus eſt 264
m. Antonius Pompeij bona paucis diebus effudit & conſumpſit 280
m. Antonius pro aede Caſtoris ſedens dixit audiente populo Ro. niſi uictorem, uicturum neminem. pag. 313
m. Antonij concio. 257
m. Antonij crudelitas 294
m. Antonij facta poſt necem Caeſaris ante Kal. Iunias 255
m.Antonij frater ob eam cauſſam natus, ne omnium mortalium turpiſſimus eſſet M. Antonius 347
m.Antonij innumerabilia ſcelera. pagin. 329
m.Antonij interceſſio peſtifera 277
m.Antonij liberi, nepotes Q. Fabij libertini hominis 367
m. Antonij litterae ad Hirtium conſulem miſſae 368
m.Antonio praecipue bono fuit Caeſarem interfici 274
m.Antonius 347
m.Attilius Regulus redire ſua uoluntate Karthaginem ad ſupplicū maluit, quam ſine ijs captiuis, a quibus ad ſenatum miſſus erat, Romae manere 64
m.Bebius 168
m.Attius Balbus, praetorius, pater Attiae matris Caeſaris iunioris. pag. 297
m.Bibulus conſul bene de rep. ſentiēs homo nuſquam progrediens, nihil in rep. moliens 85
m. Bibulus conſul Ro. moderatiſſ. & conſtantiſſ. ponte facto ex continuatis tribunalibus, ſublato auxilio, excluſis amicis, a Vatinio ui perditorum hominum incitata, nō in carcerem, ſed ad ſupplicium, & ad necem duceretur 85
m.Bibuli ſemper in remp. merito laudata cōſtantia 369
m.Brutus Caepio 345
m. Brutus Caeſare interfecto ſtatim cruentum alte extollēs pugionem, Ciceronem exclamauit 273
m.Bruti nomen ſuſpectum ueteranis magis, quam Decimi 346
m.Cato praetorius omnium gentium uirtute princeps 369
m.Catonis animi magnitudo 33
m.Catonis laus 33
m.Cicero—— cuncta concio una uoce declarauit, nihil eſſe a Cicerone umquam de rep. niſi optime cogitatum 378
m.Ciſpius tribunus pl. ueniens in forum, ui depellitur ab inimicis Ciceronis 41
m. Craſſus 269
m.Craſſi caſtiſſima domus 95
m.Craſſi pater uir fortiſſimus, ne uideret uictorem uiuus inimicum, eadem ſibi manu uitam exhauſit, qua mortem ſaepe hoſtibus obtulerat 27
m.Druſus, ſenatus propugnator, ac paene patronus, domi ſuae occiſus eſt 176
m.Druſus tribunus pl. potētiſsimus, & nobiliſsimus 201
m.Horatius nondum libera ciuitate, tamē populi iudicio liberatus eſt, cum ſua manu ſororem interfectam eſſe fateretur 173
m.Iccius 300
m.Laterenſis homo dies & noctes de laude & de rep. cogitans 86
m.Lepidus 269
M.Lepidus cum bellum ciuile maximum eſſet, cuius belli exitum timerent omnes, ſapientia id potius extingui, quam armis & ferro rem in diſcrimen adduci uoluit 318
m.Lepidus imperator iterum, pontifex maximus ad pacem adhortatur ſenatum 360
m. Lepidus Magnum Pompeium, clariſſ. adoleſcentem auctoritate adduxit ad pacem 366
m.Lepidus maximum ciuile bellū humanitate & ſapientia ſua ad pacem concordiamq. conuertit 318
m.Lepidus maximum ſignum illo die dedit uoluntatis, & iudicij ſui, cū Antonio diadema Caeſari imponente ſe auertit 317
m.Lepidus, qui bis conſul & pontifex maximus, cum M. Fuluio collega, quo die cenſor eſt factus, homine inimiciſſimo, in campo ſtatim in gratiam redijt 135
m. Lepidus Sex. Pompeium reſtituit ciuitati 318
m.Lepidus uir clariſſimus 299
m.Lepidi pont. max. laus 366
m.Lepido decernendos honores quam ampliſſimos cenſet Cicero 317
m.Lepido, Q. Catolo cos. 120
m.Lucullus ex Macedonia prouincia triumphauit 157
m.manlius-propter unius M.Manlij ſcelus decreto gētis Māliae, neminē Patriciū M.Māliū uocari licet 263
marcellus Aricinae filiā habuit uxorem 279
m.Marcellus 369
m.Mēmius Cn.Pōpeio quaeſtor 114
m. Petrei excellens animus amore reip. 9
m.Regulum Karthaginienſes reſectis palpebris illigatū in machina uigilando necauerunt 156
m.Scaurus pater a C. Graccho uſque ad C.Marium al. Q. Varium ſeditioſis omnibus reſtitit 51
m.Tullij cum C.Caeſare conſuetudo. pag. 139
m.Tugio iureconſultus de aquis conſulebatur 123
m.Varro uir ſanctiſsimus, atque integerrimus 287
m.Varronis fundus Caſsinas ab Antonio iniuria occupatus 287
m.Varronis ſtudia, & litterae 288
m.Varronis uilla 288
m.Vehilius 300
mars communis 9
mars-marte populum Ro. generatum accepimus 304
mars ipſe ex acie fortiſsimum quemque pignerari ſolet 381
martis uis perculit, qui ciues amiſſi ſunt, non ira uictoriae 219
martiales 304
maſsilia ciuitati Ro. amiciſsima 370
maſſilia lata per triumphū, ſine qua nūquā ex trāſalpinis gentib. maiores noſtri triumpharunt 335
maſſiliā oppugnat Fufius uerbis 335
maſsilienſibus fuerat iratiſsimus Caeſar 335

maſtaneſoſi regnum 82
maſtrucati latrunculi 133
materia facilis in te, & in tuos dicere 275
mater te appello 64
matris magnae Peſſinuntius ſacerdos lege Clodiana expulſus ſacerdotio eſt 30
matrem necare patris ulciſcēdi cauſſa -- fictis fabulis doctiſſimi homines prodiderunt, eum, qui patris ulciſcendi cauſſa matrem necauiſſet, uariatis hominum ſententijs, non ſolum diuina, ſed etiam ſapiētiſſimae deae ſentētia liberatū 173
matrimonium ſtabile —— in matrimonio ſtabili et certo locauit 276
maturum -- nondum erat maturū 44
medea Palatina —— Clodiam ſignificat 97
mederi afflictae reip. 18
medentur reip. qui exſecant peſtem aliquam, tamquam ſtrumam ciuitatis 71
medicaminibus uinolētis curari 149
medicina non eſt, cum ſanae parti corporis ſcalpellū adhibetur, ſed carnificina 71
medius interiectus duorum fratrum aetatibus 345
mediusfidius 154
meliori tempore 107
membra otioſae dignitatis, & totius reip. 50
memoria bene redditae uitae longior eſt, quam haec uita: alioqui quis eſſet tam amens, qui maximis laboribus, & periculis ad ſummam laudē gloriamq. contenderet? 381
memoria manet domeſtici doloris. pag. 220
memoria teneo 236
mendicitas auiditate coniuncta 313
mentem illius diei ſeruare debuiſti. pag. 284
mentem, qua ſapimus, qua prouidemus, uidere, aut plane qualis ſit, aut ubi ſit, ſentire non poſſumus. pag. 187
mercatus —— cum domi tuae turpiſſimo mercatu omnia eſſent uenalia 268
meretricijs amoribus iuuentuti non eſt interdictum 104
meritorij pueri 288
merere equo 260
merere, ſi tot conſulibus meruiſſet, quoties ipſe conſul fuit, &c. 123
merere ſtipendia 96
mereri immortalitatem noluiſſet, ut propter armorum habendorum licentiam metueretur 264
meriti, ac debiti honores 329
metator caſtrorum 252
metator peritus et callidus ſaxa 378
metelli moderatio de Cicerone: qui Metellus cum Ciceronis inimicus eſſet, eas ſe inimicitias patribus cō ſcriptis, & tēporibus, & reip. permiſſurum dixit 39
metior -- omnino patres conſcripti, totū huiuſce rei conſiliū nō periculi mei, ſed utilitate reip. metiar 363
metiri omnia quaeſtu ſuo, non dignitate 289
metui & in odio eſſe, inuidioſum, deteſtabile, imbecillū, caducum 263
metus ſaltem a foedis factis auocare debet 290
milites incuria, fame, morbo, uaſtitate comſumpti. 131
milites ſanctiß. 381
militū uirtus, locorū opportunitas, auxilia ſociorum, &c. multum iuuant 212
militibus legionis Martiae, qui pugnantes cum rep. occiderūt, monumentum ex ſenatus conſulto factum, auctore Cicerone 381
milo cunctis populi ſuffragijs conſul declaratus 189
milo prius rem tranſegit, quam quiſquam id eum facturum ſuſpicaretur 272
milo pro Pompeij gloria ſaepe contēdit 184
milo uindex libertatis, ſubſidium afflictae reip. 74
milonis nullam lacrymam aſpexerūt indices 189
milonis oratio per fictionem 189
mima amica Antonij Volūnia 278
mimus —— perſona de mimo, modo egens, repente diues 279
mimi exitus, non fabulae 107
minitatur ignem, ferrumque patriae Antonius 371
minitantur huic urbi ferrum, & ignē. pag. 357
minuit mihi hunc metum tua praeſtans natura 241
minuet & leniet dolorem ac deſiderium ciuium ſtatua 342
minuere amicitiā ſolet perpetua diſſenſio 344
miſcere —— quanto ille plura miſcebat, tanto hic magis indies conualeſcebat 177
miſenum 276
miſer cū re, tum hoc ipſo, quod nō ſentis, quam miſer ſis 370
miſericordiā dicendo cōmouere 276
miſerior qui ſuſcipit in ſe ſcelus, quam is, qui alterius facinus ſubire cogitur 351
mitella -- nobiles adoleſcentes Neapoli celeberrimo in oppido cū mitella ſaepe uidimus 204
mittere in negotium 197
moderatus fui in utroque 275
moderatio et modeſtia in dicēdo 269
moderatio & patientia Bruti 346
moderatricem omnium conſiliorum ſuorum remp. ſibi conſtituit Caeſar iunior 320
modo -- quos modo nominaui 341
moles inſanae ſubſtructionum 187
moliri -- uidere quid moliatur 370
moliri multa in rep. 147
moliri periculum optimis ciuibus 4
molliet animos iſta legatio 315
monere -- neque principes ciuitatis rogando, neque maiores natu monēdo de uendita atque addicta ſentētia eum mouere potuerunt 277
moneta 328
monumentum uobis exſtruxit ſenatus, populusq. Ro. paene ſuis manibus 381
monumenta operum circa Mutinam ſceleris Antonij indicia, latrocinijq. ueſtigia 360
monſtrum ex contrarijs atque inter ſe pugnātibus naturae ſtudijs, cupiditatibus, conflatum 96
monſtra quaedam, & portenta, & prodigia reip. 374
moram & tarditatem afferet bello iſta legatio 315
moram ſe nullam eſſe facturum affirmauit 40
moror -- nihil moror eos ſaluos eſſe, & ire quo lubet 370
morati celeritatem 315
morata -- bene morata ciuitas 189
morbi grauitas —— dolores ex morbi grauitate maximi interdū exſiſtere ſolent 351
morborum cruciamenta 35
moribundus —— tribunum pl. plus xx uulneribus acceptis iacentem, moribundumq. uidiſtis 44
mors aut neceſſitatem habeat fati, aut ſi ante oppetenda eſt, oppetatur cum gloria 373
mors -- dies & noctes omnia nos undique fata circumſtant 347
mors exſtinguit inuidiam -- poſteaquam mors exſtinxit inuidiam, res praeclare geſtae ſempiterni nominis gloria nituntur 117
mors —— hominibus multa & uaria genera mortis impendent 381
mors illata per ſcelus ſiue claro uiro, ſiue obſcuro homini, ijſdem poenis tenetur & legibus 176
mors illata per uim -- non alio facinore clari homines, alio obſcuri necantur 176

Index

mors immatura non eſt conſulari:ne dum ſeni. 290
mors in fuga,foeda:in uictoria,glorio ſa 381
mors ——is mortem attulit , qui cauſſae mortis fuit 341
mors naturae finis eſt,non poena. pa gin. 191
mors——o fortunata mors,quae na turae debita , pro patria eſt potiſ ſimum reddita 381
mors omnibus definita 27
mors——ſi eſt aliquis ſenſus in mor te praeclarorum uirorum,&c. pa gin. 67
mors —— turpis mors omni eſt peior 338
mors unici filij, nemo umquam uni- ci filij mortem magis doluit, quã ille maeret patris 341
mortis genus pulcherrimum,quod in bello pro patria oppetitur 381
morti eſſe——ei legatio morti fuit. pag. 340
mortem in benfficij parte numerat . pag. 350
mortem natura omnibus propoſuit . pag. 307
mortem obire pro rep. ——ijs , qui ob remp.mortem obierant,pro bre ui uita diuturnam memoriam ma iores noſtri reddiderunt 340
mortem naturae putat eſſe Dolabel- la,iracundiae tormenta,atque cru ciatum 350
mortem——nulla alia re , niſi mor- tis opinione a ſe depulit 42
morte uicerant 382
mortalis condicio uitae——ita pro mortali condicione uitae immorta litatem eſtis conſecuti 381
mos gerendus Cornelio 114
mouet hoc mihi maximam admira- tionem 344
mouere riſus hominum et querellas. pag. 288
mouere aliquem de ſententia 277
mouebatur animo 242
mouerentur poſſeſſionibus diuturnis locupletes 52
moueri ſedibus ſuis huic urbi melius eſt,atque in alias terras,ſi fieri poſ ſit,demigrare,quã illos intra haec moenia uidere 374
motus communium temporum 184
motus rerum nouarum 178
motus maximus reip. 149
mucro 230
mulier —— quae mulier ſceleratũ ac pernitioſum ciuem occidere nõ auderet , ſi periculum non time- ret? 187
mulieris impudicae deſcriptio 104
mulieraria manus 107
multam dicere 353
mulionia penula 43
multauit accuſatorem multa & poe- na 122
multandus morte 335
multata ſunt crudeliſſime a fortuna huius conſilia 179
multa de nocte 40
multae inſidiae ſunt bonis 52
multi ſummi homines fuerunt, quo- rum cum adoleſcentiae cupidita- tes deferuiſſet , eximiae uirtutes exſtiterunt 103
multitudinis concitatae temeritatem auctoritate publica armare , non eſt ſapientiae 172
munerare——omnia, quibus te rex munerare conſtituerat 244
municipia 278
munire ſe firmiſſimis opibus contra ſcelus inimicorum poterat Cicero, ſi ſe cum Caeſare coniunxiſſet 114
munita pudore aetas——fuit pri- mum ipſius Coelij pudore munita aetas,deinde patris diligentia , ac diſciplina 95
mures Decij 369
mutare——cur ea,quae mutare non poſſumus , conuellere malumus , quam tueri? 127
mutaſtis mentes ueſtras, ac uolunta tes 135
mutaſſe conſilium alicuius rei 180
mutina colonia populi Romani 314
mutum eſſe ſatius eſt,qua, quod ne- mo intelligat , dicere 299
mutilatus exercitus 310
myrmillo 313
myrmillo Aſiaticus, latro Italiae L. Antonius 361
myrmillo Aſiaticus——ſic appellat L. Aantonium Cicero 324
myrmillo Thracem iugulauit 325

N

NACTVS *hanc facultatem . pag.* 301
natalitiam dat in hortis 269
natio optimatium 49
natio, uerbum Vatinianum,ſeu cuiu ſpiam alius,qui Sextium oppugna uit 68
natabant pauimenta uino 288
natura ipſa profundit adoleſcentiae cupiditates 110
natura multa nobis blandimẽta ge- nuit,quibus ſopita uirtus conniue ret 120
natura-non contentus ijs anguſtijs , quas natura nobis ad uidendum dedit 222
natura plurimum ualet 197
naturali bono ſe defenderet 96
natus ex omnium ſcelerum collu uio- ne 10
natus honeſtiſſimo loco 114
natus -- non quo quiſque loco natus, aut in qua fortuna eſt naſcendi ini tio conſtitutus, eum uitae ſtatum uſque ad ſenectutem obtinere de- bet 117
nauent aliam operam 107
naufragium reip. 10
naufragia Caeſaris amicorum 365
naufragia ciuitatis 148
nauis reip.fluctuãs in alto tempeſtati bus ſeditionum,ac diſcordiarũ 26
nede facie quidem uirtutẽ noſti 166
ne quid reſp.detrimenti caperet,Pom peio ſenatus commiſit ut uideret. pag. 184
neceſſitati uictus anteferebat ſalutem Bruti populus Romanus 376
negotij gerendi inſcientia 132
negotij gerentes 82
nemo Vatinium congreſſu,nemo adi- tu,nemo ſuffragio,nemo ciuitate, nemo luce dignum putat 80
neopactus al.Naupactus 168
nequam, & leuis 14
nequiſſimi Graeculi 370
neruos atque uires conſentientis ſena tus experietur 316
nihil agis 371
nihil uidiſſe—— ut ego nihil uidiſſe uidear 324
nimirum illud eſt 49
nimium - parum - in Bruti conſilio atque factis nihil nec nimidm,nec parum 347
nitedula ex uepretulis extracta 38
nitor -- frequentia, in qua oratorum ſtudia niti ſolent 471
nititur cauſſa in his 99
nititur parens hoc unico filio , in hu- ius ſpe requieſcit 110
nituntur res geſtae ſempiterni nomi nis gloria,ubi morte exſtincta in- uidia eſt 117
nitebantur contra optimates 52
niti ſua conſcientia 187
nobilitas, blanda conciliatricula 14
nobilitati omnes boni fauent , quia utile eſt reip. nobiles homines eſſe dignos maioribus ſuis, & quia ua let apud nos clarorum uirorum memoria etiam mortuorum . pa- gin. 14
nobilitatem conſequi ingenio & uir tute 71
nomina dare 321
nominari 321
non poſſum affirmare 313
nota inuſta a ſenatu 156
notari ignominia 157
notari uerbis eos neceſſe eſt , qui re

ſunt hoſtes 378
notanda grauiſſimis ignominiijs ad poſteritatis memoriam ſempiternam pag. 312
notandi ignominia 331
notatus iudicio tribulium ſuorum Vatinius 90
notatus ——quibus bona fortunaeque noſtrae notatae ſunt 361
nouit homines —— non nouit homines 312
nouitiorum grex 46
nouos motus conuerſionesque reip. quaerunt & qui conſcii peccatorum ſuorum poenam pertimeſcunt, & qui diſcordiis ciuium paſcuntur, & quibus res familiaris implicata eſt 51
nox intempeſta 257
nocte ſocia hortante libidine, cogente mercede 276
nubecula frontis 151
nupſiſti Metello ex ampliſſimo genere in familiam clariſſimam. pagin. 101
nucula & Lento Antonii comites, quorum alter commentatus eſt mimos, alter egit tragoediam. pagin. 352
nudauit ſe in ſanctiſſimo templo Milo 184
nudare cadauer ſpoliijs 166
nudari equo 33
numen diuinum 187
numerabitur in actis, ſi quid retulerit in libellum? 259
numerare —— multi improbi: quos quidem a ſe primum numerare poſſunt 328
numerus —— homo nullo numero. pag. 297
numerus uini maximus 280
numerius, Serranus, Aelius, quiſquiliae ſeditionis Clodianae 49
numitoria Fregellana proditoris filia uxor M. Antonij oratoris. pagin. 297
nuntiabat ſiniſtrum fulmen tribunus plebis 286
nuntiationem ſolum habent augures 282
nuntius —— fit plerumque, ut, qui boni quid uolunt afferre, affingant aliquid quo faciant id, quod nuntiant, laetius 257
nuncupauit ea uota, quae numquam ſolueret 496
nundinae domeſticae 284
nundinabantur imperium populi Romani omnes, quorum intererat. pag. 296
nundinatio immanis 290
nutus —— ſi ueteranorum nutu mentes huius ordinis gubernantur 347
nutu impelluntur audaces & perditi homines, & ipſi etiam ſua ſponte contra remp. incitantur ad rēp. oppugnandam 51

O

O Tempora, o mores 248
Ob oculos uerſabatur 27
obduruimus conſuetudine 288
obduruerat conſuetudine 288
obduruerat —— et percalluerat uſu, ciuitatis incredibilis patientia. pag. 185
obcaecat animos eorum ſpes rapiendi 306
obire diem edicti neglexit 298
obire facinoris locum, & tempus. pag. 177
obire legationis munus 340
obire —— ut facilius noſtras domos obire poſſet 97
obieci ſaepe corpus & uitam armis inimicorum tuorum 190
obiecit equites Ro. operarum ſuarum gladijs 16
obiecit periculo corpus ſuum 242
obiecerit ſe telis hoſtium, dimicationi capitis, &c. 117
obijcere aliquid cupiam, in maledictis 81
obijcere ſe multitudini conductae nemo uolet 262
obiecta ſpecies —— neceſſe eſt cum tibi obiecta ſit ſpecies ſingularis uiri, perterritum de ſomno excitari 280
obligauit ſe ipſe duriſſimis legibus. pag. 110
obligare fidem meam uobis audebo. pag. 320
obligari religione —— populus Romanus iniuſſu ſuo nullo pacto poteſt religione obligari 120
obligatus beneficijs 290
oblita libidine flagitioſa uita Antoniorum 377
oblitus parricidio 354
obliuio —— laudes tuas nulla umquam obliuio eſt obſcuratura 223
obnuntiare 21
obnuntiaſti augur auguri, conſul cōſuli 282
obrepſiſti ad honores 146
obrogatur legibus Caeſaris 262
obruet ſe uino 247
obrutus uino 370
obruet ſcelerati gladiatoris amentiā ipſa opinio & fama ueſtrae ſeueritatis 316
obruere quae decreuimus, delere memoriam rerum 360
obruere —— ſenatus iudicia tā multa, tamque honorifica nulla umquam uetuſtas obruet 250
obſcurare —— laudes tuas nulla umquam obliuio obſcuratura eſt. pagin. 223
obſequi alicuius cupiditati 149
obſes pacis Antonij filius 263
obſides periculi accuſationes duas habet a Coelio reſp. 100
obſederat uim regiae poteſtatis dictatura 255
obſignare tabulas 164
obſignaui teſtamentum 181
obſoleſiebant in homine turpiſſimo dignitatis inſignia 288
obſoleuerunt chartae, quae illam priſtinā ſeueritatē continebant 103
obſtinatio ſententiae 140
obſtrinxiſti religione populum Ro. pag. 282
obſtrinxit ſe magnis parricidijs 352
obſtrinxerit ſe nefario patriae paricidio 355
obſtrictus uoluntatibus tenetur 104
obſtricti foedere tenebamini 154
obſtructio non diuturna, uultus & parietes 14
obſtupeſcent poſteri imperia, prouincias, Rhenum, triumphos, &c. audientes, & legentes 223
obtecta multis uirtutibus uitia 103
obteſtatio legis 119
obtinuit praetor Africam 228
obtinebis tum denique ampliſſimi honoris nomen 344
obtinere prouinciam 230
obtinere prouinciam cū exercitu 155
obtinere ueritatem 241
obuenire —— diuina opportunitas, ut, quae cuique apta eſſet, ea cuique obueniret 299
obuerſatur ante oculos reip. dignitas. pag. 86
obuiam Caeſari longiſſime proceſſiſti 282
occaſio-quae tum non modo occaſio, ſed etiam cauſſa illius opprimendi fuit? 179
occaſionis tarditas non exſpectabitur 290
occidendi hominis tempus illud non modo iuſtum, uerum etiam neceſſarium eſt, cum ui uis illata defenditur 173
occidione occidere 282
occiſus homo- cum de homine occiſo quaeritur, aut negari omnino factum ſolet, aut recte ac iure factū defenditur 173
occultator latronum, & receptator locus 180
Occupatio —— in tāta occupatione maximarum rerum, quas gerit, ut

uel obliuiſci aliorum non ſit mirum, uel ſi meminerit, oblitum eſſe facile poſſit probare 210
occurrebat mancam ac debilem praeturam ſuam futuram conſule Milone 177
occurrent mentibus facta eorum 10
occurrere ad tempus 258
occurrere —— quid tibi de alio audienti, de ſe ipſo occurrat, nō reformidat Ligarius 229
occurrere ſolet miſericordia tua ſupplicibus & calamitoſis, nullius oratione euocata 251
oceanus 280
octauianum bellum 378
oculis eminentibus 80
oderint dum metuant 52
odium acerbiſſimum 181
odium iuſtum & debitum 154
odium iuſtum 179
odium omne incluſum nefarijs ſenſibus impiorum in me profudiſtis. pag. 150
odium quibuſdam infinitum eſt, in quos ſemel ſuſceptum eſt 127
odioſum habere eundem iratum & armatum 263
offendebant ij, qui populares erant, apud graues & honeſtos homines pag. 63
offendiſtis aliquid in me 190
offendere alicuius animum 208
offendere animum tuum profectio nō debet 229
offendere —— neminem re, uerbo, uultu offendit 129
offendere uereor tuas patientiſſimas aures 234
offendebatur ſaepe optimatium uoluntas, ſuffragijs 53
offendi —— ij proficiſcantur legati, in quibus non offendatur Antonius 360
offenſio animi 242
offenſionem habere —— an reditus in patriam habet offenſionē apud populum? 137
offenſione aliqua interpoſita 268
offenſionibus praeſertim commemoratis 215
obtuli me morti pro te toties 189
obtulit Caeſarem adoleſcentem populo Ro. deus 319
obtulit in diſcrimen uitam ſuam 33
oblata fortuna eſt decertandi 368
oblatam occaſionem tenere 302
oblatum ſtuprum ſorori tuae comperiſſes 286
offerre libēter corpus ſuū gladijs 290
offerre mortem hoſtibus 27
offerre necem 85
offerre ſalutem ſuam in diſcrimē pro ſtatu ciuitatis 4
offerre ſe in periculum capitis, atque in uitae diſcrimen 118
offerre ſe inſolenter, & inſectari 10
offerre ſe laudi & gratulationi alicuius —— cuius ordinis, cuius generis, cuius denique fortunae ſtudia tum laudi, & gratulationi tuae ſe non obtulerunt? 263
offerre ſe temeritatibus 33
offerentes ſe morti gladiatores, ſeruari cupimus 189
officere luminibus —— nec mentis quaſi luminibus officit altitudo fortunae & gloriae 210
officij in omni uita, non commodi ratio eſt ducenda 14
omiſiſſet curare 105
omen fati —— eius oratio omen fati uidebatur 341
omen —— proficiſcantur legati optimis ominibus 361
omen -- quod dij omen auertant 361
omen —— exierūt malis ominibus, atque exſecrationibus duo ulturij Piſo & Gabinius 38
ominetur ſuo capiti ſaluis nobis 352
omne malum naſcens facile opprimitur, inueteratum ſit plerumque robuſtius 315
omnis fortunae ac loci uiri ac mulieres 159
oneraſti eum omnibus contumelijs. pag. 286
onerare aliquē laudibus alienis 273
operae concitatae 34
opes fundatae, atque optime conſtitutae 197
opinio eſt grauior 329
opinio in Hercule conſecrata 74
opinio tacita —— admiratio perſpicua 114
oportere, neceſſe eſſe 45
oportere —— non oportere —— eſt aliquid, quod non oporteat, etiāſi licet: quidquid uero non licet, certe non oportet 115
oppetiuerunt mortem pro ſalute populi Ro. 382
oppetere -- mortem aequo animo 27
oppignerabantur libelli pro uino. pag. 54
oppilatis tabernis impetum tuum cōpreſſit 272
opponere armati exercitus terrorem togatis 29
opponere --- quid opponas, ſi negem me umquam has litteras dediſſe. pag. 267
opponere ueteranorum nomen optimis cauſſis 347
oppoſuit ſuas uires Antonio Gallia. pag. 317
oppoſitus laterum, & corporum noſtrorum tibi pollicemur 224
opportunitas diuina 299
oppreſſa —— praemio mens, lingua aſtricta mercede 154
oppreſſus conſcientia ſcelerum 156
oppreſſus ruinis -- nequid ad ruinas, quibus hic oppreſſus eſt, addēdum acerbitatis putet 197
oppreſſus ſententijs iudicum 128
oppreſſus ui morbi 342
oppugnatur maioribus praeſidijs & copijs reſp. quam defenditur 51
oppugnatores reip. 124
ops —— pecunia utinam ad Opis maneret 259
ops —— ad Opis 337
optatiſſimi nuntij, & litterae uenerunt 378
optio & poteſtas tua &, ut, &c. pag. 91
optimates qui 50
optimates ſunt ij omnes, qui neque nocentes ſunt, neque natura improbi, nec furioſi, nec malis domeſticis impediti 50
optimates, qui aduerſabantur popularibus, ualebant in ſenatu multum, apud bonos uiros plurimū, multitudini iucundi non erant. pag. 53
optimatium natio 49
optimum eſſe putemus, quod erit rectiſſimum 74
optimo conſilio, & optima mente. pag. 296
ora Graeciae —— prima ora Graeciae 345
oratio curis & uigilijs elaborata. pag. 103
oratio ſtabilis ac non mutata 189
oratio ſubtiliter inducta ad criminandum 99
orator ex aratore factus 299
orbata eſt talibus uiris reſp. 269
orbam, totam legationem orbam & debilitatam reliquit 340
orbis ſaltatorius 151
ordo ampliſſimus —— ſenatus 135
oriens incendium reſtinguere 371
ornamenta & beneficia in uirtute et induſtria poſita lucent 369
ornamentum dignitatis 221
ornare aliquem ſuis laudibus. pagin. 273
ornatur uerbis ampliſſimis a ſenatu prouincia Gallia 308
ornatus a te honore ampliſſimo. pag. 242
ornatiſſimus omnibus & uirtutis et fortunae bonis 373
ornatus a ſe, & per ſe nixus Cicero pag. 325

os foetidum 149
os fugitiuum dominũ accuſantis 241
os importunum oſtendere dijs penatibus 280
os infame Dolabellae 351
os —— Piſo nihil incolume domum praeter os illud priſtinum ſuum e prouincia retulit 159
os —— quam cauſſam ad patronos tuos, aut quod os afferes 80
os —— quod habent os? quam audaciam 208
os tuum ferreum ſenatus conuicio uerberari noluiſti 161
os —— quo ore uos ille poterit, quibus uiciſſim illum oculis intueri? pag. 331
oſtentationis genus & gloriae 209
otioſae dignitatis membra, & fundamenta quae 50
otium amplexari nullum oportet, quod abhorreat a dignitate 50
otium cum dignitate 50
otriculana uilla 183
ouij Mamertini 124

P

PACATISSIMA prouincia pag. 229
Palladium 178
Palliatus 204
Palliatus, togatus 312
Paludatus 138
Paludati exierunt Piſo, & Gabinius pag. 38
Paludati proficiſcebamini in prouincias 154
Palmarum intentus 61
Panſa cum inter media hoſtium tela uerſaretur, uulnera accepit 382
Panſa dixit exceſſurum ſe ex Italia ſi remp. oppreſſiſſet Antonius 361
Panſa & Hirtius quaſi cornua duo Caeſaris tenuerunt 371
Panſa princeps proelij faciendi, & cum Antonio confligendi 379
Panſa ſapiens ad coniecturam rerum futurarum, diligens ad propulſandum metum 347
Parare bellum 315
Paratus ſtudio 317
Parati ad nutum futuri ſunt 330
Parcat iuuentus pudicitiae ſuae 103
Parens —— ad parentem ſic agi ſolet, Erraui, feci temere, poenitet, ad clementiã tuam confugio, delicti ueniã peto, ut ignoſcas oro 236
Parcus in largienda ciuitate 124
Parentare 258
Parent, nota ſunt omnibus, tenentur al. patent. 185
Parere dolori ſuo in ſententia dicenda 130
Pariat aliquando dolor populi Ro. quod iamdiu parturit 290
Parmenſes —— quae in Parmẽſium liberis & coniugibus fecerit Antonius 377
Partes —— iſtas tu partes potius, quam a populo Ro. defectionem uocas? 370
Partes uitae 351
Partes pietatis potius, quam defenſionis mihi ſuſceptas eſſe ſtatuo 5
Parthini 169
Partium in rep. tamquam in ſcena optimatium Aeſopus 62
Partitus eſt orbem terrarum quibus cum uoluit 185
Pauit eos furor Clodij rapinis, & incendijs 172
Paſcere oculos ſuos in lacerando atque uexando alicuius corpore 351
Paſcor —— his rebus paſcor, his delector, his perfruor 157
Paſcuntur ciuium diſcordijs 51
Paſſis manibus 59
Patefecit ſibi eam uiam ad opes ſuas amplificandas Caeſar, quã uirtus liberi populi ferre non poſſet 320
Patefacere domum ſuam omnium cupiditati 104
Patefacere uiam aliquam ſceleratiſſimorum hominum audaciae 345
Patefieri aditus ad ciuitatem lingua & ingenio poteſt: manu & uirtute non poteſt? 125
Pateo —— praemia quae pateant ſtipendiarijs 118
Patet in tabulis 284
Patebat iudicatus iſti ordini lege Iulia 260
Patebat talibus nuntijs & rumoribus ad Orientem uia 242
Patuerunt aures Ciceronis dies, noctesque omnium praeceptis, ac monitis 378
Patrum uirtus celebratur ſermone hominum ad memoriam prodendam 197
Patria —— nulla cuiquam iuſta cauſſa eſſe poteſt contra patriam arma capiendi 277
Patria —— non eſt uiri, minimeque Romani dubitare eum ſpiritum, quẽ naturae quis debeat, patriae reddere 341
Patria —— pauci poſt genus hominum natum reperti ſunt, qui multis praemijs propoſitis uitam ſuã hoſtium telis obiecerint 118
Patriae caritas magna eſt 279
Patriae libertas & ſalus, lex ſanctiſſima, & mos optimus eſt 354
Patriam liberare periculis —— nihil uiro praeſtabilius, quam periculis patriam liberare 191
Patricida magis non eſt, qui conſulem patrem, quam ſi quis humilem necauerit 176
Patricidae —— atrocius eſt patriae parentem, quam ſuum interficere pag. 273
Patroni Caeſaris actorum acerrimi pag. 346
Patruus, cenſor, magiſter 99
Pax eſt tranquilla libertas 289
Pax —— & nomen pacis dulce eſt, & ipſa res ſalutaris 289
Pax honeſta, aut bellum neceſſarium pag. 114
Pax —— inter pacem & ſeruitutem plurimum intereſt 289
Pax —— non pax, ſed pactio ſeruitutis 361
Pax —— omnis pax cum ciuibus bello ciuili utilior uidetur 275
Pax —— uidendum eſt cum omnibuſne pax eſſe poſſit, an ſit aliquod bellum inexpiabile, in quo pactio pacis, lex ſit ſeruitutis 365
Pacis nomen dulce eſt, res uero ipſa cum iucunda, tum ſalutaris 365
Pacis nomine bellum obuolutum --- al. inuolutum 330
Pacem cogitare, cum aciem uideas, amentis eſt 23
Pacem conciliare —— mea perſona ad iſtam pacem conciliandam non fuit deligenda 361
Pacem cum Antonio eſſe non uult Cicero, quia turpis eſt, quia periculoſa, quia eſſe non poteſt 329
Pacem haberemus 284
Pace dicam tua 212
Pace tua dixerim 191
Pectus tuum hominis ſimplicis uidimus 287
Pecunia ſemper ab ampliſſimo quoque, clariſſimoque contempta eſt pag. 262
Pecuniae auferendae, aut conflandae ratio 35
Pecuniae capiendae genus turp. 203
Pecuniae, captae, exactae, imperatae pag. 155
Pedem diſcedere —— negat umquam ſe a te in Deiotari tetrarchia pedẽ diſceſſiſſe 251
Pedem ponimus in poſſeſſionem libertatis 299
Pedem ponere in prouincia prohibiti eſtis 224
Peierare —— ubi ſemel quis peierauerit, ei credi poſtea, etiamſi per plures deos iuret, non oportet 209
Penates —— te eius dij penates acceperunt 242
Pendet omnium uita ex unius tui uita 220

Penetrare

penetrare in Syriam Dolabellae latrocinium ne uiuo quidem Trebonio ſiuiſſet Caſſius 356
penetrare ——ſi Antonius in illam ultimam Galliam penetrare potuiſſet 317
penitus perſpicere 236
penſio ——nimium debet diu tertiam penſionem 289
penula Mulionia 43
penulatus 182
pepigerat fines 155
peragrare ——nec uero diſiunctiſſimas terras citius cuiuſquam paſſibus potuiſſe peragrari, quae Caeſaris non dicam curſibus, ſed uictorijs illuſtratae ſunt 212
peragrare omnes ſuſpicionum latebras dicendo 105
peragrare——ultra quam fines imperij populi Ro. ſunt, laetitia haec peragrauit 189
peragratio itinerum 278
percalluerat uſu ciuitatis patientia pag. 135
perculit eos ciues Martis uis, qui amiſſi ſunt, non ira uictoriae 219
perculerunt te oculi Coelij 101
perculiſſent quemuis etiam mediocrium conſcientiam 183
perculſus hac ſuſpicione 183
percipere animis 108
percurſatio Italiae eadem comite mima 279
percuſſit uos inani cogitatione 186
percute locum——non percuſſit locum 43
perditi--egeſtate & ſcelere perditi 4
perdoctus uſu & rerũ uarietate 127
pereant amici, dum una inimici intercidant 246
perficere cogitata 245
perfodio——omnium Marcellorum memoria meũ pectus perfodit 217
perfodit parietes in adoleſcentia Vatinius 228
perfregerat ſanctiſſima ſenatus decreta 188
perfugerat in tribunatus portum Clodius 10
perfugijs non utor aetatis 100
perfuncta grauiſſimis ſeditionibus, & diſcordijs plebs otium malle uidetur, quam aliqua largitione concitari 52
perfuncti periculi memoria 8
pergit in mea maledicta 271
perhorreſce eorum exitus, quorum facta miraris 267
periculũ facere ſaepius fortunae 138
periculum factum conſilij 146
periculũ fortunae quotidie facit 312
periculum —— propoſita inuidia, morte, poena, qui nihilo ſegnius remp. defendit, is uir uere putandus eſt 187
perire eum non poſſe, niſi crura fracta eſſent 369
permanarent ſermones ad aures ueſtras 126
permanes conſtantiſſimus defenſor pag. 335
permiſcere ſuas ſordes cum clarorum uirorum ſplendore 83
permittas ne etiam cauſſam ſenatui pag. 83
perpendere iudicium cum foederibus pag. 115
perpoliendi operis labor extremus a Cicerone adhibitus 117
perpolitus non philoſophia ſolum, ſed etiam ceteris ſtudijs 164
perpolitiones intemperatiſſimae 151
perrhaebia 169
perſequebatur dolorem ſuum magna contentione animi 23
perſequatur poenas patrias D. Bruti ſanguine 371
perſequi armis 165
perſequi bello terra marique 355
perſequi dolorem, & iniuriam 109
perſequi extrema 134
perſequi iniurias reip. non ſuas 235
perſequi maiorum ſuorum exempla pag. 352
perſequi omnes ſolitudines 159
perſequi ſpem infinitam 242
perſequi Trebonij mortem 370
perſeuerantia in cauſſa 235
perſeuerare in ſententia, quam quis prae ſe tulit 306
perſoluere gloriae munus optimis & fortiſſimis ciuibus monumenti honore 381
perſonabat cantu & cymbalis collegae tui domus 151
perſonabant omnia uocibus ebriorum 288
perſonare——nõ loquuntur ſolum, uerum etiam perſonant 104
perſpicere animos regum——miſſus ad animos regum perſpiciẽdos 340
perſtringam celeriter 276
perſtringere uocis libertate eos, quorum ſceleris furore uiolatus ſis 10
pertinacia——quae pertinacia quibuſdam, eadem alijs conſtantia uideri poteſt 223
pertinere——numquid ſubtimes ne ad te hoc crimen pertinere uideatur? 274
perturbare atque impedire tatũ Gallici belli rationem prope iam explicatam 138
peruagatus ciuitatis ſermo —— ueſtrae peregrinantur aures, neque in hoc peruagato ciuitatis ſermone uerſantur? 178
peruenire ad exitum—— cum omnes actiones horum menſium peruenerint ad eum, qui mihi fuit propoſitus, exitum 361
peruenire ad fortunas ſuas ſeſe aliquãdo poſſe ſperauit 204
peruenire ad ſuorum laborum fructus 138
peruenitur ad manus 42
peruertere adoleſcẽtem nunc primum floreſcẽtem firmata iam ſtirpe uirtutis, tamquam turbine aliquo, aut ſubita tempeſtate 110
peruertere leges 115
peruerſum, & praepoſterum 209
peruulgaret ſe omnibus 101
peruulgata & percelebrata ſermonibus res 108
petimus precibus & lacrumis 231
petere alicunde praemia laudis 187
petere ab aliquo pudoris, pudicitiae exempla 247
petere curſum laudis 109
petere ſanguinem 231
petreij excellẽs animus amore reip. 9
phalaris grammaticus 165
phalaridis taurus 157
pharſalica acies 280
pharſalicum proelium 247
pharſalicae pugnae triumphum non agit Caeſar 378
pharſalica pugna eos ciues ſuſtulerat, quibus non modo uictoribus, ſed etiam uiuis, & incolumis & florens ciuitas eſſe poſſet 379
philadelphus Annius 369
philoſophari——ad extremum incipit philoſophari 371
philoſophi Epicurei omnes res, quae ſunt homini expetendae, uoluptate metiuntur 164
philoſophi nonnulli cum uoluptate dignitatem coniungendam putauerunt 103
philoſophi quidam omnia uirtutis cauſſa ſapientes facere dixerunt pag. 103
philoſophiam qui profitetur, grauiſſimam mihi perſonam ſuſtinere uidetur 164
philoſophia uirtutis continet, & officij, & bene uiuendi diſciplinam pag. 164
picta uidere, non geſta audire 181
piiſſimus, non eſt uox Latina 371
piorum ſedem & locum cõſecuti 381
pignus ab eo reip. datum ſe liberam ciuitatem eſſe uelle 255
piſo a Graecis ſubtilius eruditus——per ludibrium 133
piſo gener Ciceronis, a Piſonis conſulis pe-

lis pedibus ſupplex reijciebatur 30
piſo nihil incolume domum, praeter os illud priſtinum ſuum, e prouincia retulit 159
piſo nullas e prouincia litteras Romam miſit ad ſenatum de ſuis rebus geſtis 156
piſo populum Ro. triſtitia, uultuque decepit 132
piſonis libidines 133
piſonis oratio ad Caeſarem a Cicerone ficta 161
piſonis reditus ex prouincia qualis pag, 159
piſonis reſponſum Torquato, Lucullo & ceteris datum pro Cicerone orantibus 165
piſoni genero Ciceronis fructum pietatis ſuae neque a Cicerone, neque a populo Ro. ferre licuit 37
piſoni Macedonia tradita ob euerſam ciuitatem 160
piſo & Gabinius, cum ut de Cicerone ſententias dicerent, flagitabantur, legem ſe Clodiam timere dicebant 37
piſonum nomen. Piſonum familiae ingenerata frugalitas uidetur 14
piſo & Gabinius edixerunt ut ſenatus ad ueſtitum ſuum rediret 150
piſo & Gabinius duplices peſtes ſociorum, militum clades, publicanorum ruinae, prouinciarum uaſtitates, imperij maculae 133
piſo & Gabinius edixerunt ut ad ſuũ ueſtitum ſenatus rediret 18
piſo et Gabinius foedus fecerunt cum tribuno pl. 15
piſo & Gabinius non conſules, ſed euerſores imperij, proditores ſenatoriae dignitatis, &c. 10
piſo & Gabinius pactione prouinciarum libertatem omnem perdiderant 37
piſonis & Gabinij facinora in prouincijs 48
plebicola —— ut plebicola uideretur Gellius, libertinam duxit uxorem pag. 54
placa animum tuum aliquando & mitiga 344
plaga ſanabilis —— mortifera 25
plato totius Graeciae facile doctiſſimus, Dionyſio Siciliae tyranno ſe commiſit, eiuſque iniquitate in maximis periculis, inſidijſque uerſatus eſt 204
plauſus cum a popularibus ciuibus tribuuntur, contemnendi: cum ab uniuerſis, non plauſus ſunt, ſed iudicia 264
plauſus ex fori cancellis excitatus 64
plauſum, immortalitatem uideri neceſſe eſt ei, qui fauore populi tenetur, & ducitur 59
plauſus obſtupefactis hominibus ipſa admiratione Caeſaris compreſſus pag. 249
plenum annum atque integrum habere uolebat Clodius ad dilacerandam, atque euertendam remp. 187
pocula immania 279
poema ita feſtiuum, ita concinnum, ita elegans, ut nihil fieri poſſit argutius 164
In poena eſſe —— ea poena, in qua Q. Ligarius adhuc eſt, non uidemini eſſe contenti 231
poena grauiſſima eſt imperatori non credi eius litteris, quae rem bene geſtam in bello nuntiarent 133
poena non uidetur habere id, quod accidere innocenti, quod forti, quod ſapienti, quod bono uiro, & ciui poteſt 169
poenae deorum immortalium in impios & cõſceleratos quaenam ſint conſtitutae 157
poenitere —— quos certo ſcio dignitatis optimarum feminarum nõ poenitere 297
poenitere —— quod obiectum eſt Coelio de pudicitia, id numquam tam acerbe feret Coelius, ut eum poeniteat non deformem eſſe natum 95
poetria uetus, & plurimarum fabularum 107
politus e ſchola 161
polluerat ſtupro ſanctiſſimas religiones 188
pompeius ad L. Sullae maximum imperium, uictoremq. exercitum acceſsit 319
pompeius aeque Ciceroni fuit amicus ac ſibi 166
pompeius caruit foro, caruit publico pag. 176
pompeius, Caeſar —— ſi aliquid de ſumma grauitate pompeius: multum de cupiditate Caeſar remiſiſſet: & pacem ſtabilem, & aliquã remp. nobis habere licuiſſet 165
pompeius imperium populi Ro. orbis terrarum terminis definiuit 35
pompeius a L. Lentulo, & Q. Saga, & L. Torquato multiſque alijs oratus, obſecratusque in Albano, ne Ciceronis fortunas deſereret cũ reip. ſalute coniunctas, eos omnes ad conſules remiſit, ut cauſſam publicam ſuſciperent: ſe contra armatum tribunum pl. ſine conſilio publico decertare nolle 165
pompeius Magnus imperij populi Ro. lumen fuit 318
pompeius Pompeij Fil. a ſenatu laudatus 374
pompeius, qui tripertitas orbis terrarum oras atque regiones tribus triumphis adiunctas imperio Ro. notauit, Ciceroni teſtimonium patriae conſeruatae dedit 65
pompeij bona ab Antonio diſſipata pag. 366
pompeij uirtus experrecta Ciceronem requiſiuit 155
pompeium a Caeſaris amicitia diſiunctum eſſe opera Ciceronis —— obiectum ab Antonio Ciceroni 272
pompeium certi homines ad eam rem compoſiti monuerunt, ut eſſet cautior: eiuſque uitae a Cicerone inſidias domi poſitas eſſe dixerunt 24
pompeium inimicum Ciceroni eſſe factum ob uerſum, Cedant arma togae, &c. Piſo dicebat 165
pompeianus ſenatus 369
pompeiani quidam non modo armatis ſed etiam otioſis minabantur pag. 259
pompeianorum nimis iracunda futura fuit uictoria 219
ponderamus conſilia euentis 197
pono —— principio orationis hoc pono 113
pone illum diem ante oculos 245
ponite ante oculos M. Antonium conſularem 360
ponere ante oculos 290
ponere cuſtodes 276
ponere firmiſſimum in aliqua re praeſidium 347
ponere in eadem cauſſa 346
ponere odium contẽtionis ſimul cum ipſa pugna, & armis 166
ponere omnia in pecunia —— qui omnia in pecunia poſuerit, is honore aequo animo carere debet 91
ponere pedem in ſuo —— quid erat in terris, ubi in tuo pedem poneres pag. 276
ponere ueſtigium alicubi —— quas fecit ſtrages ubicumque poſuit ueſtigia 301
ponitur in contentione res minime dubia 105
ponendos in magna gloria & laude puto 357
poſitus praeter ſpem in altiſſimo gradu 13
poſiti in gremio imperij Ro. Theſſalonicenſes 130
poſitum hoc fuit ſemper in ea ratione atque ſententia, ut, &c. 117
popinae pro triclinijs 280
popinae —— ſi illae epulae potius, quam popinae nominandae ſunt pag. 298

popina

popina tenebricoſa 151
popularis 228
populare——nihil eſt tam popula re,quam bonitas 236
populares ſuffragijs quicquid conten derant,conſequebantur 53
populus fundus factus 117
populus——inter populum & concionem multum intereſt 164
populus Ro. etiam bello uictis regib. regna reddere conſueuit 32
populi Ro.iudicium ac uoluntas tribus locis maxime ſignificari poteſt 53
populi Rom.propria eſt libertas. pagin. 235
populo Ro. ita fuerat inſita libertas, ut emori potius,quã ſeruire praeſtaret 150
porrexiſti dexteram hoſpes hoſpiti . pag. 242
porrexiſſet manum ad tradendam pyxidem 107
porrigere manum 107
Porta Coelimontana 161
Porta Eſquilina 161
porta triumphalis ſemper Macedonicis imperatoribus ante Piſonem patuit 160
Porticus Minutia 283
portus optimus eſt poenitenti mutatio filij 359
poſt diem tertium 284
poſt hominum memoriam 186
poſteri iudicabant de nobis ſine amore,ſine cupiditate : & rurſus ſine odio 223
poſteri, qua in familia laus aliqua floruerit,hanc fere, qui ſunt eius ſtirpis, cupidiſſime perſequuntur. pag. 197
Poſteriores cogitationes, ſapientiores ſolent eſſe 359
poſteritas omnium ſaeculorum numquam erit immemor huius rei . pag. 277
poſtulata——reliquum eſt, ut & accipiantur, & remittantur poſtulata per litteras 363
poſtulatio——quid hac poſtulatione dici poteſt aequius? 263
poſtulatus lege Licinia & Iunia.pagin. 89
poteſtatem & fortunam incredibilem opprimendorum dij immortales reip. dederunt 302
prae me tuli 267
prae ſe ferre odium 359
prae ſe ferre——ea,quae ſenſit,prae ſe tulit 33
prae ſe populus Rom. ferebat . pagin. 56
prae ſe tuliſſe odium in Antonium. pag. 359
prae ſe tuliſſe, ſe illo die Roma exiturum 181
praebet ſuam amentiam puero huic ad gloriam 369
praebuit ſe ducem militibus tuis.pagin. 89
praebere domicilium ac ſedem imperio 138
praebere linguam,& uocem ſuam ſceleri & menti tuae Vettium uoluiſti 85
praebere ſe alicui implacabilem & inexorabilem 166
praebere ſe ſocium , adiutoremque omnium ſcelerum 152
praeceps 164
praeceps amentia 187
praeceps—— homo amentiſſimus , & omnibus conſilijs praceps, & deuius 317
praecipitem Capua eiecit 7
praecipitem ferri te facile paſſus eſt. pag. 89
praecipitanti patriae ſubuenire. pagin. 16
praecidere ſibi reditum 159
praecipio gaudia ſuppliciorum ueſtrorum 371
praecepit tua oratio partes quas mihi ipſe ſumpſeram 344
praeclare cum ijs agimus, quos pacatos eſſe patimur 28
praetuliſti tibi in perpetuum curiam tuis nefarijs in hunc ordinem contumelijs 156
praedia emptionibus ueniunt ſaepe ad alienos,non legibus,tamquam tutelae 126
praediorum nulla gens eſt 126
praeditus alta mente 176
praeditus ſumma ſpe,& animi & ingenij 276
praeditus—— tanta gloria praeditus 274
praediti rectiſſimis ſtudijs atque optimis artibus.al.dediti 99
praeirent uobis uoce, quid iudicaretis 172
praeeſſe quaeſtioni 176
praefiniri diem ſucceſſori 138
praefecit eum prouinciae 228
praefecturae 278
praefiniebatur cenſus 260
praegeſtit animus 107
Praemio legis de ambitu aſſecutus eſt Cornelius,ut in tribum Cruſtuminam perueniret 126
praemia cõſtituta ijs, qui contra Antonium arma coeperunt 115
praemia militibus a ſenatu conſtituta,ea ſoluantur eorum,qui pro patria occiderunt, parentibus , liberis,coniugibus,fratribus 382
praemia non ſunt in eius facto , qui adeptus eſt, ſed in eius, qui dedit. pag. 114
praemia,quae pateant ſtipendiarijs. pag. 118
praemia recte factorum non ſolent ſequi fortes & ſapientes uiri, ſed recte facta 189
praemijs afficere bene meritos de rep. ciues populi grati eſt 178
praemijs legum praetoriam ſententiam,& praetextam togam conſecuti 126
praemijs uirtutis ſublatis deterrentur homines a bene merendo de nobis 118
praepoſitus quaeſtioni Domitius.pagin. 177
praeripere deorum beneficium feſtinatione 376
praerogatiuae tabula prima . pagin. 149
praedes tuos uenderet 281
praeſcribere diſciplinam reip.capeſſendae 9
praeſcriptio moderatioque illa teneatur 103
praeſentia animi 183
praeſtabo curam, conſilium, uigilantiam 330
praeſtaret ſententiam ſuam ſenatui. pag. 166
praeſtare factum Ciceronis, & tueri debebant omnes boni . pagin. 22
praeſtare inuidiam ——dixit eam ſententiam Cato, cuius inuidiam capitis periculo ſibi praeſtandam uidebat 33
praeſtare non ingratum 143
praeſtans optimarum artium ſtudio, nobilitate, probitate , innocentia , quouis alio genere laudis. pagin. 212
praeſtigiae 218
praeſtinguo —— nec illius animi aciem praeſtinguit ſplendor ſui nominis 210
praeſtinguebat oculos tuos L.Domitij dignitas & ſplendor 83
praeſtinxerat aciem animi D. Bruti ſalus 359
praetendere hominis doctiſſimi nomen tuis immanib.moribus ſoles. pag. 83
Praeter dotem——quaſi praeter dotem 352
praeterire ſilentio 367
praeteriri ſilentio non poteſt recens edictum Bruti 296
praeterita mutare non poſſumus . pag. 160

praeteruectus ſum ſilentio periculoſiſſimum locum 329
praeteruecta aures —— non praeteruecta eſt aures ueſtras oratio, ſed in animis omnium penitus inſedit 114
praeteruecta ſcopulos uidetur oratio pag. 105
praetexere cupiditatẽ triumphi 160
praetor quaeſiui 200
praetores ſeptem Ciceronis reditum adiuuerunt 179
praetextatus Antonius decoxit. pag. 276
praeuaricator 80
praeuaricator Catilinae 152
praeuaricatione liberatus 99
praeuertendum eſt hoc tempus ijs rebus, in quas ingreſſa erat oratio mea 284
precari ——inimicis quae mala precari debeamus 156
primipili —— cum aquilae primipili nummos aureos daret 361
primi, qui uirtute & concilio praeſtiterunt, ij perſpecto genere humanae docilitatis atque ingenij, diſſipatos homines, unum in locum congregarunt, &c. 47
princeps eam ſententiam dicerem. pag. 130
princeps cum hoſtibus conflixit. pag. 382
principis perſona non animis ſolum, ſed etiam oculis ciuium ſeruire debet 338
principium omnium malorum natũ a ſcelere Antonij 277
principia rerum magnarum a dijs immortalibus ducuntur 83
priuauerit nos tantae laudis occaſione 234
priuare aliquem uita 341
pro ſancte Iuppiter 273
pro aede Caſtoris 300
probare ſe ciuibus, & ſocijs 228
probra, ac dedecora non modo ſuarũ familiarum, ſed etiam Romani nominis Antonij 356
probro ijs magno futurũ eſt, ſi te defenderint 80
procax——non ſolum meretrix, ſed etiam procax 104
procedere——quaſi uero ei pulcherrime priora proceſſerint 371
procedere aetate ——ſi aetate proceſſerit 320
prodere flaminem 177
prodere memoriae, & poſteritati. pag. 376
prodere ſalutem ſuam 367
prodi flaminem Lanuuij a dictatore Milone neceſſe eſt 180
prodi meam ſalutem 220
prodigijs, & portentis dij immortales nobis futura praedicunt 306
prodigij ſimilia 230
productus in concionem 281
profligatus & perditus homo 294
proelium ſecundum fecit 380
proelia acerrima, Sucronenſe, & Durrenſe 114
proferam teſtes, proferam legatos. pag. 122
proferre in medium litteras ad ſe ab amico miſſas inhumanum, praeſertim offenſione aliqua interpoſita 268
profitetur apertiſſime ſtudium ſuum pag. 278
profitetur ſe pro me ſupplicem. pag. 166
profligauit hoſtium copias; quae ad caſtra acceſſerant 382
profligare aciem hoſtium 210
profligare —— nos tamen oporteret, illa omnia a quo profligata ſunt, confici uelle 138
profluxi ab his fontibus ad hominũ famam 95
profundat Syrorum ueteres, illibataſque diuitias in profundiſſimã libidinum ſuarum gurgitem 48
profuderũt odium in eius imaginem ac ſimulacrum, quod in ipſum attulerant 168
profuderunt uitam pro patria. pagin. 382
profuderat multum ſanguinem in illa gladiatoria pugna 313
profuderunt ſanguinẽ pro uita, &c. populi Ro. 382
profuderunt palmarum intentus, & maledictorum clamorem 61
profuſa luxuries 103
progenies —— ſtatua ei reddita eſt pro uita: quae multos per annos progeniem eius honeſtaret. pagin. 340
progredi —— furcifer quo progreditur? 246
progreſſus odio tui 242
progreſſum aetatis ab excellenti, eximiaque uirtute exſpectari non oportet 319
prohibebantur aditu, ac foro. pagin. 44
prohibebis nos ad pedes iacentes ſupplicum uoce? 231
prohiberet filium a tua non modo familiaritate, ſed etiam congreſſione, patrio iure 276
prohibere ſermone atque aditu. pag. 165
proiecerunt ſe equites Rom. ad pedes lenonis impuriſſimi, Gabinij, pro capite Ciceronis 16
projcere ſuam libertatem 208
projcere uitam ſuam in periculum ſine praeſidio & cuſtodia 181
prolapſio 103
promptum ad pugnam 181
promulgantur uno tempore rogationes a Clodio de pernicie Ciceronis nominatim 15
promulgatae leges ——loquor de legibus promulgatis, quibus eſt integrum uobis 202
promulgatio —— leges nulla promulgatione latae antequam ſcriptae 262
promulgatio trinundinum 320
propagauit ſtirpem iam prope in quingenteſimum annum ad ſimilem uirtutem, & ſimile factum. pag. 258
propẽſior in illius amicitiam fuiſſet, quam, in tuam 242
properans, feſtinans 341
properato non eſt opus 181
propagare fines imperij 367
propagare poſteritati 51
propagatur impunitas 134
propaganda ſoboles 221
propalao 163
propones illi exẽpla ad imitãdũ 344
propoſita maximis praemijs uita, & poenae addicta 181
propoſita ratio haec una eſt Poſtumo ſeruandae pecuniae 204
propoſitum edictum 296
propoſitum eſt gubernatoribus reip. quod intueri, quoque ſuum dirigere debeant otium cum dignitate 50
propinqua cognatio 230
propudium illud & portentum L. Antonius 377
propugnatores imperij 124
propugnatores reip. ſi leuiores ſunt, deſciſcunt, ſi timidiores deſunt. pag. 51
prorogauit prouincijs numerum annorum 289
prorogati tibi ſunt dies pauci ad ſoluendum, propter inopiam tuam. pag. 281
proſcriptio de capite ciuis, & de bonis ferebatur 34
proſequebatur Bruti memoriam maximo clamore & plauſu 345
proſequebantur uos ominibus bonis, ut conſules, non triſtiſſimis, ut hoſtes 134
proſequentur litterae eorum gloriam immortalitatis memoria 273
proſequi grata memoria eorum uirtutem, qui pro patria uitam profuderunt 380

p roſequi nomen alicuius gratiſſimis animis 305
proſpicitis animis totum hoc genus oppugnationis 98
proſternens ſe ad pedes meos 276
proſtrata res. 90
proſtrati ad pedes 331
proterua mulier petulanter uiuit. pag. 101
prouehuntur inani ſpe ad aquas uſque Puteolos 334
prouehere —— ecquo te tua uirtus prouexiſſet, ſi tibi Caeſar tã multa non tribuiſſet? 369
prouidere multum in poſterum 302
prouidere quam longiſſime in poſterum 330
prouincia aquaria 82
prouincia fuit haec iſtorum, qui rogati ſunt 107
prouincia Gallia citerior 372
prouincia maxime triumphalis 156
prouocare me maledictis auſus non eſſes, niſi iſtis gladijs confideres. pag. 276
prouocatores 70
prudentia-ab homine numquam ſobrio poſtulanda non eſt prudentia. pag. 282
prudentia in contemnẽda morte 221
pruina Apennini 8
ptolemaeus regno pulſus doloſis con ſilijs 197
ptolaemaei regis Alexandrini reditus conſuli a ſenatu mandatus eſt. pag. 198
publicani optime de Cicerone meriti. pag. 152
publicani paene afflicti, atque euerſi non temeritate redemptionis, aut negotij gerendi inſcientia, ſed auaritia, ſuperbia, crudelitate Gabinij pag. 132
publici, ideſt carnifices 369
publico frui 132
p. Actius Varus 228
p. Africanus in concione interrogatus, quid de T. Gracchi morte ſentiret, reſpondit, iure caeſum uideri 177
p. Africano domi ſuae quieſcenti nocturna uis illata eſt 176
p. Apuleius 323
p. Clodius accuſauit Coelium 100
p. Clodius fatale portentum, prodigiumque reip. 148
p. Clodius inſtituto Graecorum concionem interrogare ſolebat, uellet ne Ciceronem redire: & cũ erat reclamatum ſemiuiuis mercenariorum uocibus, populum Ro. negare dicebat 64
p. Clodius mortuus curiam incendit Sex. Clodio duce 188
p. Clodius —— quaeſtio de P. Clodio non ſatis prudenter fuit conſtituta 272
p. Clodius reus Milonis fuit lege Plotia 179
p. Clodius ſpem poſſeſſionum ſuarum Ianiculo & Alpibus terminabat. pag. 185
p. Clodij concio in campo Martio apud uerum populum, non probata 54
p. Clodij occidendi occaſiones, quot, & quantae fuerint 179
p. Clodij ſeruus comprehenſus in templo Caſtoris: quem ſeruum ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocaret 176
p. Clodij uilla 48
p. Clodij uoce putabant omnes maculari remp. ſeque, ſi eum audirent, ſcelere aſtringi 54
p. Clodium, qualem ciuem arbitratus ſit Cicero 335
p. Clodio furioſior 267
p. Decius pater, & poſt aliquot annos patria uirtute praeditus filius ſe ac uitam ſuam inſtructa acie pro ſalute populi Ro. deuouit. pag. 27
p. Decius comes Antonij, qui maiorũ ſuorum exempla perſequens pro alieno ſe aere deuouit 352
p. Decium in deuotione uitae imitatus eſt filius 197
p. Lentulus 369
p. Lentulus auctoritate ſua Piſone et Gabinio repugnantibus, cauſſam Ciceronis ſuſcepit 37
p. Lentulus princeps ſenatus 335
p. Lentulus prouinciam, quã & auctoritate ſenatus, et ſorte habebat, interpoſita religione, ſine ulla dubitatione depoſuit 158
p. Lentulus ultor ſceleris Clodiani, propugnator ſenatus, reſtitutor ſalutis Ciceronis 179
p. Naſica 173
p. Naſo 300
p. Popillius ad Antiochum regẽ miſſus legatus, cum tempus ille differret, uirgula ſtantem circumſcripſit, &c. 336
p. Rutilius, quod ſpecimẽ habuit Romana innocentiae, damnatus fuit. pag. 169
p. Rutilius, qui documentum fuit Romanis uirtutis, ſanctitatis, prudentiae 204
p. Scipio 369
p. Sextius quaeſtor factus eſt cunctis ſuffragijs. 82
p. Valerius, comes & familiaris Ciceronis 257
p. Vatinius laudatus antea a Cicerone aperuit Bruto Dyrrachij portas 346
puerorum extis deos manes mactare ſolebat Vatin. 83
pugna calamitoſa Pharſaliae 378
pugnax —— nimis pugnax contra ſenatorem populi Ro. eſſe noluit. pag. 164
puluinar, ſimulacrum, faſtigium, flamen 289
puluinaria —— ſupplicationes per dies quinquaginta ad omnia puluinaria conſtitutae 82
punctum temporis —— hoc punctũ temporis, quo loquar, defende. pagin. 289
punitor doloris ſui 179
punitus es inimiciſſimum meum multo crudelius quam, &c. 178
purgatus —— male mecũ ageretur, ſi parum eſſem uobis ſine defenſione purgatus 378
purpura plebeia, ac paene fuſca. pagin. 12
puſio tecum maiore ſorore cunctauit 101
puteali, & faeneratorum gregibus inflatus 10
puteoli 82
Pyrrhus —— de Pyrrhi pace cum ageretur, Appius & caecus, & ſenex delatus eſt in ſenatum 258

Q

QVADRANTARIA permutatio 107
Quadrare —— omnia, quae cum turpitudine aliqua dicuntur, in iſtam quadrare apte uidetur. pag. 108
Quae ueſtra prudentia eſt 103
Quaerebant exempla 136
quaerere caedis & incendiorum cauſſam ex funere 301
Quaeri de ſeruo in dominum noluerunt Romani 181
Quaeri non debet in reum de ſeruis accuſatoris 181
Quaeſtio noua non debuit conſtitui de caede Clodij 175
Quaeſtio nulla de M. Druſi interitu decreta a ſenatu eſt 175
Quaeſtio nulla de P. Africani morte lata eſt 176
Quaeſtionem tulit Pompeius de iure, non de facto 178
Quaeſtiones de caede, de ui 175
Quaeſtiones rerum capitalium. pagin. 167
Quaeſtores urbani 342
Quaeſtus immortalis 154
Quaeſtus —— pecuniam tibi ex aerario

rario attributam Romae in quaeſtu reliquiſti 167
quantum poſſet 18
quantum in ipſis fuit 273
quantum in te fuit 284
quaſilla —— domi Antonij inter quaſilla pendebatur aurum . pagin. 296
quaſſata reſp. 221
quattuordecim ordines —— ſediſti in quattuordecim ordinibus 276
querella grauiſſima 220
querellae Puteolanorum ad me conſulem delatae ſunt 82
quid loquar plura? 166
quid multa? 164
q. Ancharii fides 57
q. Arrius 88
q. Catulus princeps ſenatus, & auctor publici conſilii frequentiſſimo ſenatu Ciceronem parentem patriae nominauit 147
q. Catulus ſaepe in ſenatu M. Tulliũ patrem patriae nominauit 63
q. Catulum neque periculi tempeſtas, neque honoris aura potuit umquam de ſuo curſu ſpe aut metu demouere 51
q. Ciceronis filius de patris & patrui parricidio cogitauit, ut ei obiecit Antonius 298
q. Claudia 101
q. Frater a Clodianis oculis quaeſitus ad caedem 41
q. Frater libenter in deſiderio fratris telis Clodianorum corpus obtuliſſet ſuum, niſi uitam ſuam ad ſpem reditus Marci reſeruaſſet 41
q. Fufius Calenus 335
q. Hortenſius fil. laudatur 346
q. Hortenſius lumen & ornamentum reip. paene interfectus eſt ſeruorũ manu, cum Ciceroni adeſſet 179
q. Marcius in primis belli ac rei militaris peritus, Piſonis legatus. pagin. 160
q. Metellus 335
q. Metellus abſtractus e ſinu gremioque patriae 169
q. Metellus C. Mario, & eius inuictis legionibus ne armis confligeret, cedendum eſſe duxit 151
q. Metellus cos. qui Ciceroni uel maxime fuerat inimicus, de eius ſalute retulit 67
q. Metellus L. Saturninum cenſor notauit 51
q. Metellus L. F. de ciuitate decedere, quam de ſententia maluit 115
q. Metelli L. F. tabulae cum circunferentur inſpiciẽdi nominis cauſſa, fuit iudex ex illis equitibus Rom. grauiſſimis uiris nemo, quin remoueret & oculos 115
q. Metellus nepos conſul abſens rediјt in gratiam cum Cicerone, per motus cum auctoritate ſenatus, tum incredibili grauitate dicendi Seruilij 135
q. Metellus in eam legem, quam non iure rogatam iudicarat, iurare unus noluit 51
q. Metellus ludos compitalitios fieri uetuit deſignatus conſul, cum eos quidam tribunus pl. ſuo auxilio cõtra S.C. facere iuſſiſſet 148
q. Metellus unus in legem per uim latam iurare noluerat 21
q. Metelli te matrimonium tenuiſſe ſciebas ad Clodiam 101
q. Metello L. F. patriae ſalus dulcior, quam conſpectus fuit 115
q. Metellum cum Cicerone eadem reſp. in conſulatu coniunxit, quae in tribunatu eius diſiunxerat. pagin. 154
q. Mucius ſolus in caſtra Porſenae uenit, eumque interficere, propoſita ſibi morte, conatus eſt. pagin. 27
q. Sanga 165
q. Scaeuola augur cum de iure praediatorio conſulebatur, conſultores ſuos nonnumquam ad Furium & Caſſellium praediatores reiicie bat 123
q. Scaeuola augur quotidie ſimul atque luceret, faciebat omnibus conueniendi ſui poteſtatem 338
q. Scaeuola ſenex & debilis primus ueniebat in curiam 338
q. Tremelius Hernicos deuicit 325
quiſquo —— ſui quiſque iuris & retinendi, & dimittendi dominus eſt 119
quo me uertam, neſcio 227
quo ſe uerteret, non habebat. pagin 184
quoquo uerſus 342

R

RAPI ad ſupplicium 187
Rapi in iudicium 201
ratae leges 310
ratiocinari —— ut ille ratiocinabatur 178
ratio apparet, argentum oechetae. pag. 161
rationes ſcite & litterate perſcriptae pag. 161
rationes tuas communibus anteponis 335
recens inuidia 200
recens —— quidam Roma recentes. pag. 257
recenti nuntio necis Clodianae. pagin. 183
recidat huius amentiae poena in ipſum, familiamque eius. pagin. 306
recidere ad nihilum apparatum tam praeclarum ne patiamini, uos moneo 331
recidere in eandem fortunam. pagin. 176
recipiet Cn. Pompeij filium ſuo ſinu, complexuque reſp. 366
recipere aliquem in fidem ſuam. pagin. 325
recipere ferrum —— num, ut gladiatoribus imperari ſolet, ferrum non recepit 43
recipere in ſuam ciuitatem 119
recipere in urbem 301
recipere ſe ad bonam frugem. pagin. 100
receptus in gratiam 204
receptaculum eſſet pulſo Antonio Graecia 341
receptui canente ſenatu quis dimicare properet? 359
recognoſco —— te penitus recognoui 241
recolere —— quae ſi tecum ipſe recolueris 371
reconciliatae gratiae fides 176
reconciliatio gratiae 208
reconditos eius ſenſus anſis ſermonibus, quos dabat, tenere poteramus 14
recordamini ipſi uobiſcum. pagin. 267
recordamini uoſmet uobiſcum. pagin. 103
recordare de uniuſcuiuſque caſu cogitando 4
recreare —— ita uexata eſt Macedonia conſulari imperio, uix ut uideatur ſe poſſe diuturna pace recreare 111
recreare nemo ſe a morbo poterat, qui ſemel incidiſſet 167
recte factorum fructus 263
rectis oculis hanc urbem intueri liceat 211
recuperare remp. 381
Recuſo —— dicendi periculum non recuſo 258
recuſatio —— nulla erat omnino recuſatio 204
reddere atque exponere rationem conſuetudinis 101
reddere patriae ſpiritum, quem quis naturae debeat 347
redi in gratiam cum rep. 290
redire in gratiam inſidioſe cum inimico 208
redeamus in uiam 359
reditus in gratiam cum inimico. pag. 143

redi-

reditus in patriam Caeſari nullam habet offenſionem neque apud populum, neque apud ſenatum. pagin. 137
redegit equites, ſagittarios, elephantos, in ſuam populi Ro. poteſtatem pag. 319
redegerunt bellicoſiſſimas gentes in ditionem huius imperij 307
redigere —— decreuiſtis tantam pecuniam Pompeio, quantam ex bonis patrijs in praedae diſſipatione inimicus uictor redegiſſet 366
redigere in ditionem 118
redigere in unum -- ſi hoc genus pecuniae in unum redigatur, pecunia populo Ro. non eſt defutura 311
redacta ad paucos familia 217
redimeret adoleſcẽtem pater rei familiaris facultatibus 276
redimere ſe a iudicibus 188
redemptor 342
reduxit Ciceronem cum Gabinio in gratiam Pompeij auctoritas 204
reductus in gratiam cum inimico qui inſidioſe redijt, ſe ſcilicet maxime, ſed proxime illum quoque fallit. pag. 208
reducti de exſulio 262
reducti exſules Byzantij 31
redundat ijs aliquantum ex quotidianis ſumptibus ac luxurie 205
redundant omnes in me ex fonte illo dolores 191
redundaret acerbiſſimo luctu iſta uictoria 232
redundare —— laudem adoleſcentis propinqui exiſtimo etiam ad meũ fructum aliquem redundare. pagin. 230
refellere crimina ſignis omni luce clarioribus 99
refellere, et redarguere mendaciũ 232
referunt aſpectum in curiam 139
referebat ſententias ueſtras, omnia uerba in codicillos 337
referebant omnes mihi uitam acceptam 269
retuliſſes arida folia laureae ex illo fonte & ſeminario triumphorum pag. 169
referemus omnia accepta uni Antonio 278
refer ad te ipſum, quid mihi animi ſit 241
referre abſentem in reos 278
referre acceptum hereditatibus, &c. pag. 275
referre ad aliquem de rep. 269
referre aliquid in libellum 259
referre animum ad 354
referre gratiam iuſtam & debitam. pag. 126
referre in tabulas publicas 115
referre pedem —— ut non referat pedem, inſiſtet certe 359
referri ad unam ſummam uolo quicquid &c. 235
refigere leges 365
refragari homini amiciſſimo 353
refrenauit a reditu 350
refricat memoriam pulcherrimi facti pag. 298
refricabis facta praeterita 16
refrigeſco —— belli apparatus refrigeſcent 313
refugit animus & reformidat. pagin. 377
refugerint ab hac orationis turpitudine 103
refugere a conſilijs fortibus 29
regnum —— nihil eſt in regno ſtabile aut iucundum 335
regula philoſophorum —— Gellius poſtquam rem paternam ab idiotarum diuitijs ad philoſophorum regulam perduxit, &c. 54
reijciam mea ſententia omnia ad ſenatum 363
relaxari animis 275
religionibus ſuſceptis impeditur. pag. 160
reliquiſti regem 242
reliquit annum ſuum, ſeque in annũ proximum tranſtulit 177
relinquere partem —— neque Antonius ullius ſupplicij adhibendi, ſi poteſtatem habeat, ullam eſt relicturus partem 351
relinquere ſedes patrias 361
relictis rebus ſuis omnibus 114
remanet ueſtigium —— conſulatus eius nullum remanet ueſtigium. pag. 370
remanſio 229
remittit aliquantum, & relaxat. pag. 337
remittere aliquid de ſeueritate cogendi 258
remittere aliquid ex condicionibus latis 370
remittere iubentur aediles curules a ſenatu funeri Ser. Sulpicij edictum, quod habent de funeribus. pag. 342
remittere quotidie aliquid iracundiae 335
remittere tantum de ſuo 207
remiſſior ſenatus fuit 323
renouabo ea, quae dicta ſunt. pag. 117
renouare uetus exemplum 255
renouata Deciorum memoria per hunc praeclarum uirum 369
renuere crimini ſupercilio 209
renuntiari conſul iuſſus eſt a Caeſare Antonius, cum ipſo 282
renuntiatus conſul 147
repulit Milo Clodij furores a ceruicibus ciuium 186
repulſam tulit 54
reponere magnam ſpem in alicuius uirtute, auctoritate, felicitate pacis & concordiae 317
repraeſentabat memoriam conſulatus mei, templum concordiae. pag. 16
repraeſentari —— ſi repraeſentari morte mea libertas ciuitatis poteſt, corpus libenter gladijs obtulerim 290
reprehendere alicuius conſilium grauiſſimis uerbis 234
reprimere hanc famam 354
repudiare iuſtam gloriam laeuis eſt animi 160
repudianda reprehenſio 115
repudiata, reiectaque ab Antonio legatio 342
rerum capitalium quaeſtiones. pag. 167
res diuinae inſtituuntur in Graecia ijs, qui tyrannos necauerunt. pag. 187
res ipſa loqueretur eo tacente. pagin. 184
res iudicata indicta cauſſa 278
rem paternam ab idiotarum diuitijs, ad philoſophorum regulam perduxit, Graeculum ſe atque otioſum putari uoluit 54
reſp. —— qui reip. ſit infelix, felix eſſe nemo poteſt 279
reip. cauſſa diligi a ſuis ciuibus, optabile eſt excellentis animi uiro. pag. 81
reſpublicae quomodo primum & quando ſint inſtitutae 47
re ſemel ſuſcepta & contracta. pag. 204
rebus ſecundis —— afflictis fortunis opp. 210
reſcidit acta Caeſaris 289
reſcinduntur acta Caeſaris 262
reſerare Italiam exteris gentibus. pag. 328
reſeruabam me, & meas uires ad hoc tempus 301
reſeruari crimen iudicio 175
reſeruant interdum dij immortales praeſentis laudis poenas in diem pag. 106
reſeruabat extremum ſenſum ad memoriam reip. 106
reſeruare inimicitias in aliud tempus 143
reſeruare —— ſpei fructum rei conuenit, & euentui reſeruari. pag. 376

reſeruare

reſeruare uitam reip. 379
reſeruari cauſſam Ciceronis ad ſuum conſulatum, ad gloriam ſuam pertinere uidit Lentulus 37
reſeruatus ad hanc inſignem poenam pag. 187
reſidere——hoc nos metu libera ne reſidere in te ullam partem iracundiae ſuſpicemur 242
reſediſſe ullas ſimultatis reliquias pag. 242
reſidere crimini argumentis 105
reſtitit in Africa 229
reſtingue belli ciuilis incendium ſalute patriae 223
reſtinguere ardorem 315
reſtinguere inuidiam——ſuum ſanguinem quaeri ſenſit ad reſtinguendam inuidiam facinoris Clodiani pag. 43
reſtinguere odium 201
reſtinguere ſtudia——timui ne condicio inſidioſa pacis, libertatis recuperādae ſtudia reſtingueret 365
reſtituere condemnatum 278
reſpice maiores tuos 264
reſpectantes——ita haec praetereamus, ut tamen intuentes, & reſpectantes relinquamus 9
reſpectum ad ſenatū non haberet 320
reſpectum habere aliquo 354
reſpectum pulcherrimum adimit reip. pag. 345
reſperſus——os uxoris Antonij ſanguine militum ante pedes eius morientium reſperſum eſſe conſtabat pag. 294
reſpiraui, liberatus ſum 180
reſpirare——cum primum reſpiraſſet 43
reſpirare—— ne punctum quidem temporis reſpirauit oppugnatio pag. 336
reſpiraſſe homines uidebantur 38
reſpondet Piſo altero ad frontem ſublato, altero ad mentum depreſſo ſupercilio 149
reſpondere acute, & argute 98
reſpondere ad rogata 91
reſpuere aliquem auribus 157
reſpicere omnes uoluptates 103
reſpuatur iſta condicio 96
retexo orationem meam 273
retentus uino atque epulis 298
retinenda non erat uita in tanta acerbitate, tantaque ſpoliatione omnium rerum, quas mihi aut natura, aut fortuna dederat 27
retractatio--ſine ulla retractatione pag. 382
reuiuiſcerent ad bellum renouandum res, acerbae ſi erunt relictae 138
reuireſcere ad auctoritatis priſtinae ſpem 328
reuocarent ad ſe maximi facinoris crimen 107
reuocare in lucem e tenebris——rex Deiotarus ueſtram familiam deiectam & obſcuram e tenebris in lucem reuocabit 248
reuocare omnia ad lucrum, & praedam 301
reuocare ſe ad curam rei domeſticae, rei forenſis 103
reuocare ſe non poterat familiaritate implicatus 164
reuulſus ex omni monumentorum memoria 369
rex Cottus 167
rex Ptolomaeus operis Clodianis ſuffragium ferentibus, eſt rogatum, ut ſedens cum purpura & ſceptro, & illis inſignibus regijs praeconi publico ſubijceretur, et cum bonis omnibus publicaretur 31
regem capitis reum eſſe inuſitatum pag. 240
reges appellati a populo, qui id numquam ne a ſenatu quidem poſtulaſſent auctore Clodio 30
reges Romae non fuerunt ſine ſenatu pag. 152
reges ſeruabant auſpicia 296
rerum imperia quae 205
regia conſuetudo 205
regiae uirtutes 247
regum nomen in hac ciuitate ſemper ſanctum fuit 251
regulus a Karthaginienſibus cruciatus 351
rheda cum lenonibus 278
riuulus arceſſitus, & ductus ab ipſo capite 98
robur reip. 236
robur uirtutis——uirtutis robore firmior, quam aetatis 346
robore animi incredibili eſt Milo 191
robuſtus aetate 319
robuſtior improbitas 279
robuſtiores——aliquis ex uobis robuſtioribus 95
rodunt in conuiuijs 126
rogare——conſules populum iure rogauerunt 262
rogare ſententiam——is, qui te ſententiam primum rogat 344
rogati fuerunt ab hoc 107
romulus foedere Sabino docuit etiam hoſtibus recipiendis ciuitatem Ro. augeri poſſe 119
romulus urbis Ro. creator 119
roſtra & hoſtium ſpolia in ueſtibulo domus Pompeij 280
roſtra——nullus locus eſt, ad ſtatuam quidem roſtris clarior 249
rubico flumen: finis Galliae 322
rudis exemplorum 123
rudis——exercitatus opp. 325
rudem accipere——tam bonus gladiator rudē tam cito accepiſti? 281
ruinae publicanorum Piſo & Gabinius 133
rumor tibi ſpe falſa animum inflarat pag. 168
rumores——graues de te rumores ſparſi 246
rumoribus improbiſſimis diſſipatis pag. 377
rumpere foedera, negligere, uiolare pag. 115
rumpere uincula ſeruitutis 347

S

SACRA Cereris aſſumpta de Graecia, & curata per Graecos ſacerdotes 126
Sacra Cereris ſumma religione confici caeremoniaſque uoluerunt 126
Sacra pro ciuibus ciuem facere uoluerunt, ut deos immortales ſcientia peregrina, mente domeſtica & ciuili precarentur 126
ſacrarium Bonae deae——ante ſacrarium Bonae deae interfectus eſt Clodius 187
ſacrificijs ſolemnibus factis 314
ſacroſanctū eſſe nihil poteſt, niſi quod populus, plebsue ſanxit 119
ſaginantur reip. ſanguine 42
ſaga——ad ſaga ire 366
ſaga ſumi iuberet ſenatus 325
ſagati prodeamus 366
ſalſus homo 275
ſaltabat nudus in conuiuio 247
ſaltatorium ſuum uerſabat orbē 151
ſalutare benigne——comiter appellare unumquemque 365
ſaluis auſpicijs rogatae leges 312
ſamnites 70
ſancire aliquid foedere ac fide 371
ſanctus erat legionibus Antonij Cicero 279
ſanctiones ſacrandae ſunt aut genere ipſo, aut obteſtatione legis, aut poena 119
ſanctiore erunt, credo, iure legiti, quam duo conſules 371
ſanctiſſimi milites 381
ſanctitas matronarum 100
ſanctitas tribunatus 42
ſanguis——homo eiuſdem ſanguinis 67
ſanitas——qui habent aliquid non ſolum ſapientiae, ſed etiam ſanitatis 223
ſanus——quis Lepido ſanior? 368
ſapiens ad coniecturam rerum futurarum 347
ſapiens homo & conſideratus 273
ſapiens homo, ſanctus, ſeuerus 6

ſapiens eſſe noſtro periculo noli. pag. 221
ſapiens ſero——tam non ſemper ſtulti, quam ſero ſapientis eſt, cum ſtultitia ſua impeditus ſit, quoquo modo poſſit, ſe expedire 204
ſapientis eſt, quicquid homini accidere poſſit, id praemeditari ferendum modice eſſe, ſi euenerit 351
ſapientis non eſt diuinare 197
ſapienti quid non eſt integrum, quod reſtitui poteſt? 359
ſapientia cautioribus utitur cõſilijs, quam fortitudo in poſterum prouidet 365
ſapientia non cadit in adoleſcentiam pag. 109
ſarcire honore mortui, quam uiuo iniuriam feceris 341
ſatellites ſcelerum, miniſtri cupiditatum 131
ſatis —— diu uixiſſe naturae, ſatis gloriae: non ſatis patriae 221
ſatis ſibi uixiſſe 221
ſatisfacere alicui pro ſuis in eum iniurijs 276
ſaturauit ſe ſanguine diſſimillimorum ciuium 278
ſaturnini arma oppreſſa 175
ſaxa, Antonij comes ex ultima Celtiberia tribunus pl. a Caeſare populo datus 352
ſaxa rubra 281
ſcalpellum adhibere ſanae parti corporis 71
ſcauri ſeruus cum ad Cn. Domitium inimicum clam ueniſſet, criminaque in dominum delaturum ſe eſſe dixiſſet, comprehenſus eſt iuſſu Domitij, ad Scaurumq. reductus 248
ſcelus inexpiabile 355
ſcelus ſectionis 279
ſciſco—populusque iure ſciuit 262
ſciſcere legem 138
ſciſcitari 368
ſcit Latine 312
ſcribere drlectum perditiſſimorum ciuium 177
ſcurrarum locupletium ſcortum—Clodius 23
ſcutati milites 288
ſcyllaeum aeris alieni fretum 10
ſeceſſio non bellum 232
ſector Pompeij Antonius 275
ſecus —— hora fere undecima, aut non multo ſecus 177
ſedaui tanta mala florentiſſimae familiae, uel potius ſuſtuli 276
ſedare controuerſias 122
ſedem ſtabilem, & domicilium certũ non habebit nomen tuum 223
ſediſtis iudices in A. Gabinium 200
ſeditio nocturna concitata nulla concione aduocata, nulla lege promulgata 42
ſeditio oritur ſaepe ex pertinacia, aut conſtantia interceſſoris, culpa, atque improbitate latoris, &c. 41
ſeducere hoſtium legatum 338
ſedulitatem hominis uidetis 38
ſeges ac materies gloriae Milonis Clodius 179
ſeiuncta eſt cauſſa a ſenatu—— coniuncta,——opp. 199
ſemigrauit a patre 97
ſeminarium triumphorum 169
ſemiſſibus ac trientibus ſemiſſis quincta prope pars uectigaliũ tollebatur 30
ſemiuiuae uoces 64
ſemiuſtulatus infeliciſſimis lignis Clodius 178
ſenator cogitur uenire in ſenatum pignore, aut multa 258
ſenatores in ſupplicationibus coguntur nõ pignoribus, ſed eorũ, de quorum honore agitur, gratia 258
ſenatus cenſuit ueſtem mutandam pro Cicerone 16
ſenatus cenſuit, ut L. Opimius conſul remp. defenderet 335
ſenatus id eſt orbis terrae cõſilium 30
ſenatus frequens Kalendis Ian. decreuit de reditu Ciceronis 37
ſenatus luctum ac dolorem ſuum ex Ciceronis fuga ueſtis mutatione declarandum cenſuit 150
ſenatus reip. cuſtos, praeſes, propugnator collocatus 73
ſenatus caedem, qua Clodius occiſus eſt, contra remp. eſſe factam iudicauit 175
ſenatus erat deligere nuntios pacis & belli, & miniſtros muneris prouincialis, &c. 90
ſenatus iudicium ſemper iudicio populi comprobatum 126
ſenatum, quem ſemper laudauit, reprehendere cogitur Cicero 329
ſenatuſconſulta diuina de Cicerone 65
ſenatuſconſulta falſa ab Antonio delata 359
ſenatuſconſultum de ſupplicatione per diſceſſionem fecit Antonius, quod factum eſt antea numquam pag. 299
ſenio confecta eſt tota ciuitas 176
ſentire unum 325
ſenſus uerae gloriae 320
ſenſus —— ſine mente, ſine ſenſu es pag. 280
ſententiarum princeps & auctor 127
ſepietur forum 262
ſepulcra ſanctiora ſunt uetuſtate 342
ſeplcrorum ſanctitas in ipſo ſolo eſt, quod nulla ui moueri, neque deleri poteſt 342
ſepultura——nec diſperſis buſtis humili ſepultura crematos 381
ſeplaſia——Capua Seplaſiam ſublaturus uidebatur Piſo 12
ſeptus armatis 9
ſeptus eſt ſenatus armatorum corona pag. 389
ſeptus praeſidio Italiae cunctae poterat eſſe 345
ſeptum oportet eſſe caritate, & beneuolentia ciuium, non armis 289
ſepti omnes fori aditus 310
ſepti praeſidijs ſalutaribus, & neceſſarijs 172
ſequeſter 100
ſequi optimatium ſectam 49
ſermo quidam tacitus mentis, oculi, ſupercilia, frons, uultus 146
ſermunculi maeluolorum 201
ſerpebat in urbe infinitum malũ 263
ſerranus ab aratro 38
ſeruare de e caelo 42
ſeruare de caelo —— ne quis de caelo ſeruaret, ne quis moram ullam afferret 65
ſeruare de caelo 84
ſeruale de caelo —— non ſolet agi cũ plebe, cum de caelo ſeruatum eſſe conſtat 84
ſeruare de caelo——de caelo ſeruari cum lex feratur, obnuntiari, intercedi licet 142
ſeruare de caelo 282
ſeruare fidem 82
ſeruare legem 138
ſeruare ordinem 317
ſeruilius Ahala 173
ſeruilij duo Caſca, Ahala 273
ſeruire dignitati 14
ſeruire iracundiae ſuae in ſententia dicenda 130
ſeruire temporibus ſuorum omnium pecunia, gratia, labore corporibus, &c. 96
ſ. ſulpicius in legatione ad Antoniũ mortuus 340
ſ. Sulpicius—— omnes ex omni aetate, qui in hac ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, ſi unum in locum conferantur, cum S. Sulpicio non ſint comparandi 341
ſ. Sulpicius non magis iuriſconſultus, quam iuſtitiae 34
ſ. Sulpicius mirifice maiorum continentiam diligebat 341
ſ. ſulpicius 369
ſeruitus eſt poſtremum malorum omnium, non modo bello, ſed morte etiam repellendum 289
ſeruitus omnis miſera eſt: ſed impuro, impudico, effeminato ſeruire intolerabile eſt 296

ſeruitus——omnis eſt miſera ſeruitus 347
ſeruitus——omnes nationes ſeruitutem ferre poſſunt, praeter Romanam 347
ſeruitutis depulſio, cauſſa belli iuſtiſſima 335
ſeruitute nihil foedius 302
ſeruus Scauri cum crimina in dominum ſe delaturum eſſe Domitio dixiſſet, iuſſu eius comprehenſus eſt, atque ad dominum reductus 248
ſeruus——de ſeruo in dominũ quaeri ne tormentis quidem licet more maiorum 241
ſerui corruptela non debet eſſe impunita 248
ſerui——de ſeruis nulla lege quaeſtio eſt in dominum, niſi de inceſtu pag. 181
ſerui in eiuſmodi domo, in qua nihil geratur, quod foras proferendum non ſit, non ſunt ſerui 105
ſeruorum fortuna & condicio infima eſt 118
ſeſtertius nummus 211
ſex. Clodius abſolutus, qui aedes ſacras, qui cenſum populi, qui memoriam publicam incenderat 110
ſex. Pompeius auctoritate ſenatus ab armis diſceſſit 318
ſex. Pompeius Cn. Pompeij conſulis frater doctus uir, & ſapiens 363
ſi ita res tuliſſet. 307
ſi maxime in diſcrimen uenitur 338
ſibilus mors eſt ei, qui fauore populi tenetur 61
ſibilum metuere, non eſt ſcholae Epicureae, immo uero nullius 163
ſignum amoris Ciceronis in patriam certiſſimum, quod cum abeſſe ab ea ſine ſummo dolore non poſſet, hunc ſe perpeti, quam illam ab improbis labefactari maluit 28
ſignum dedit cunctae Italiae cupienti Pompeius, ut ad Ciceronem reſtituendum Romã cõcurreret 179
ſignum dare populo Ro. conſilium ueſtrum non deeſſe reip. 302
ſigno dato——quaſi ſigno dato 184
ſignum de caelo delapſum, quod Veſtae cuſtodijs continetur 354
ſigna omni uoce clariora 99
ſigna uirtutum non expreſſa, ſed adumbrata 36
ſignificationes comitiorum & concionum 58
ſimile a corpore, in quo aliquid eiuſmodi ſit, quod reliquo corpori noceat 335
ſimile a paruo puero, aut imbecillo ſene ac debili, cui gladius datus ſit pag. 15
ſimile——ut in ſeminibus eſt cauſſa arborum & ſtirpium, ſic Antonius luctuoſiſſimi belli ſemen fuit pag. 278
ſimile——ut quidam morbo aliquo & ſenſus ſtupore ſuauitatem cibi non ſentiunt: ſic libidinoſi, auari, facinoroſi uerae laudis guſtum nõ habent 290
ſimilitudo impuriſſimae naturae, & turpiſſimae uitae Antonium & Dolabellam ſingulari inter ſe conſenſu & amore deuinxit 350
ſine offenſione noſtrae amicitiae 344
ſiniſtrum fulmen 286
ſiparium 133
ſiſapo——tamquam Siſaponem tenebas 276
ſitiebat ſanguinem noſtrum 313
ſitim quaerens declamitauit 313
ſoccos illum habuit Rutilius 204
ſoceri nomen ademit mors filiae, ſed caritatem illius neceſſitudinis non ademit 6
ſocietatem nullam cum hoſte importuniſſimo foedere ullo poſſe confirmari credidit 6
ſol——o ſolem ipſum beatiſſimum, qui antequam ſe abderet, ſtratis cadaueribus parricidarum cum paucis fugiẽtem uidit Antonium pag. 380
ſolida laus 82
ſolidam laudem, ueramque quaerere pag. 48
ſolidum ſuum cuique ſoluere 211
ſolium——bibitur uſque eo, dum de ſolio miniſtratur 163
ſolemne iter 177
ſollicitare ſexuum uerbis 248
ſolliciti & timidi ſũt ambitioſi 179
ſoluere praemia ciuibus bene meritis pag. 380
ſolum uertiſſe exſulij cauſſa 312
ſorbere animo, haurire cogitatione pag. 351
ſordidata mancipia 281
ſors Tuberonis coniecta eſt ex S.C.
ſortiri prouinciam 138
ſortitio prouinciarum religioſa 299
ſparſi. graues de te rumores ſparſi 246
ſpari 183
ſpartacus 299
ſpartacum appellat Antonium Cicero 368
ſpecies——praeſidio ſunt ſpecie conſuli, re & ueritate nobis 329
ſpecies quaedam uirtutis aſſimulatae pag. 96
ſpecimen innocentiae P. Rutilius 166
ſpectaculum non modo hominibus, ſed etiam undis ipſis luctuoſum pag. 345
ſpectaculum, quod omni frequentia, atque omni genere hominum celebratur 64
ſpecto——ad te unum omnis mea ſpectat oratio 240
ſpecto——ſumma iudicij mei ſpectat huc 371
ſpectare——qui diligentiam, qui gloriam ſpectatis 29
ſpectans domum 228
ſpectantes magna quaedam, non pecuniam 273
ſpectio——conſules & reliqui magiſtratus nuntiationem & ſpectionem habent 282
ſpecula——erat ei ſpecula in C. Antonio 345
ſpeculae——regem ſemper in ſpeculis fuiſſe 245
ſperemus, quae uolumus, ſed quod acciderit, feramus 74
ſpes fallaces 189
ſpes magna, & prope explorata 347
ſpes rapiendi, atque praedandi obcaecat animos eorum 306
ſpem habere ad exſtinguendam alterius ſalutem 172
ſpe pacis oblata 359
ſpirante etiam rep. ad eius ſpolia detrahenda aduolauerunt 30
ſpoliari ſuo praeſidio patriam dolebat 106
ſpoliatus dignitate, ſpe ſalutis 359
ſpoliatus honeſtate 211
ſpoliatam nullis ornamentis ſalutem alicui reddere 230
ſponſione me, in Eſquilinam porta introiſſe laceſſiuit 160
ſp. Caſſius, Melius, M. Manlius necati 284
ſp. Caſſio, Poſtumio Cominio cos 125
ſp. Melius annona leuanda, iacturiſque rei familiaris, quia nimis amplecti plebem uidebatur, incidit in ſuſpicionem regni appetẽdi 185
ſp. Oppius 300
ſquallebat ciuitas publico conſilio mutata ueſte 18
ſtabilis ac non mutata oratio 189
ſtare cum oportebat in maiorum ſuorum ueſtigijs 6
ſtare——ſi per eos non ſtetiſſet 370
ſtata ſacrificia 180
ſtatua aenea pedeſtris 341
ſtatua Caeſari inter reges poſita pagin. 249
ſtatua Cn. Octauij in Roſtris 340
ſtatua Cn. Octauio reddita eſt pro uita, quae multos per annos progeniem eius honeſtaret 340
ſtatua equeſtris inaurata in Roſtris M. Lepido a ſenatu decreta Cicerone auctore 317

ſtatua in roſtris, M. Lepido decreta, quod pacem cum Cn. Pompei filio fecerit, quodque ſilentio ciuile bellum confecerit 366
ſtatua inaurata equeſtris 341
ſtatua palmaris 325
ſtatua pedeſtris aenea Ser. Sulpicio a ſenatu decreta Cicerone ſententiae auctore 342
ſtatuae honorem nemini tribuendū cenſebat Seruilius, niſi ei, qui ferro eſſet in legatione interfectus. pagin. 340
ſtatuae intereunt tempeſtate, ui, uetuſtate 342
ſtatuere alicui ſtatuam 341
ſtatuere ei ſtatuam in foro 44
ſtatuere duriorem condicionem ſibi, aut alijs, quam ferre poſſint. pagin. 201
ſtatuere condicionem alicui 118
ſtatus patriae 108
ſtillantem prae ſe pugionem tulit Brutus Caeſare interfecto. pagin. 273
ſtipauit armatus ſenatum Antonius pag. 368
ſtipatus armatis 268
ſtipatus armis barbarorum Antonius 368
ſtipatus ſicarijs 49
ſtipati —— non uſitata frequentia ſtipati ſumus 172
ſtipati telis 313
ſtipendiarij multi ciuitate donati. pagin. 118
ſtirps —— quia in familia laus aliqua floruerit, hanc fere qui ſunt eius ſtirpis, quod ſermone hominū ad memoriam prodendam patrum uirtus celebretur, cupidiſſime perſequuntur 197
ſtolam dare 267
ſtrumae Vatinij ab ore improbo demigrarunt, & alijs iam ſe locis collocarunt 91
ſtudia municipiorum in decretis faciendis, militibus dandis, pecunijs pollicendis, &c. 331
ſtudia uoluntaria 354
ſtuduit praeturae Beſtiae Coelius. pag. 99
ſtupor, debilitateſque linguae. pagin. 116
ſtupor in uerbis 273
ſtupor te tantus oppreſſit, uel ut uerius dicam, tantus furor, ut, &c. pag. 279
ſtupor cordis 279
ſtuporem hominis, uel dicam, pecudis attendite 273
ſua quemque fraus, ſuum ſcelus, ſua audacia de ſanitate ac mente deturbat 158
ſuaſor facti, & probator non multū inter ſe differunt 273
ſubeſſe —— quoniam ſubeſſe aliquid putat, quod cauendum ſit 224
ſubierunt nefarias libidinum contumelias. & turpitudines 167
ſubire periculum capitis 104
ſubire poenam 133
ſubire ſempiternas foediſſimae turpitudinis notas 156
ſubire tempeſtates ac procellas. pagin. 172
ſubire turpitudines 377
ſubire uim atque iniuriam 104
ſubiecit ceruices ſuas ei ſecuri, qua multi minoribus in peccatis occiderunt 277
ſubijcere ceruices ſecuribus hoſpitis ſui geſtibat 167
ſubijcere faces inuidiae alicui. pagin. 189
ſubijcere teſtamenta 376
ſubijci ignem nouum huic ordini noluiſtis 201
ſublatis uacationibus 315
ſubminiſtrare alicui pecuniam 246
ſuboles omnis iuuentutis 278
ſubrepſerat ſub tabulas 64
ſubſeciuae operae 271
ſubſelliorum alia ratio, alia lectorum pag. 107
ſubſidium pecuniae 136
ſubſtructiones inſanae 181
ſubſtructionum inſanis molibus oppreſſerat Clodius Albanos tumulos 187
ſubtiliter de iure dicere 114
ſubterfugere militiam 331
ſublimeo 274
ſuccinctus pugione 370
ſucronenſe proelium 114
ſueſſa olim lautiſſimum oppidū, nunc municipium 368
ſuggerebantur ſaepe damna aleatoria 280
ſumma concluſionis meae 273
ſumma de re diſſidentes in eadem conſuetudine permanere magnum eſt 275
ſumma reſp. 302
ſummo reip. tempore 319
ſumma —— quicquid dixi, ad unam ſummam referri uolo, uel humanitatis, uel clementiae 235
ſummi, medij, infimi te oderunt. pagin. 371
ſummittere alicui —— id eſt ſucceſſorem mittere 132
ſumpſiſti uirilem, quam ſtatim muliebrem togam reddidiſti 276
ſumpſeram mihi eas partes 344
ſumere diem 289
ſumptis inimicitijs 87
ſumptus itineris 198
ſupercilium alterum ad frontem ſublatum, alterum ad mentum depreſſum 149
ſupercilium Piſonis 13
ſuppeditare —— ſi uita ſuppdditaſſet 297
ſupplex te ad pedes abijciebas 283
ſupplicatio: decreta Ciceroni conſuli eſt ob conſeruationem hoſtiū nullis armis ſumptis, nouo & inaudito genere 379
ſupplicatio numquam decreta eſt in ciuili bello 378
ſupplicationem decernere 378
ſupplicationem denegauit Gabinio ſenatus 133
ſupplicationem quindecim dierum Caeſari decreuit Cicero ſententia ſua 136
ſupplicationes 88
ſupplicationes —— Cicero trium nomine Panſae Hirtij, Caeſaris iunioris decreuit 50. dierum ſupplicationes 380
ſupplicationes decerni non debent mortuo 288
ſupplicationes —— in ſupplicationibus ſenatores deeſſe non ſolent. pag. 258
ſupplicium eſt, quod accidere nemini poteſt, niſi nocenti 116
ſupplicium nullum eſt putandum, quo affici caſu aliquo etiam boni uiri, forteſque poſſint 156
ſupplicia in hominibus quae 269
ſupplicia uictis maxima propoſita. pagin. 350
ſupremi diei celebritas, quam etiam inimici concedere ſolent 187
ſuſcipiebat omnes impuritates pudica in domo 268
ſuſcepiſti ſacra īaudita, ac nefaria 83
ſuſcepit ea ſcelera 350
ſuſcepit grauiſſimā reip. partem 179
ſuſcepit liberos ex libertini filia M. Antonius orator 297
ſuſcipe temporis cogitationem ſobrij hominis 273
ſuſcipere curationem, & quaſi diſpenſationem regiam 204
ſuſcipere ſcelus 105
ſuſceptam cauſſam affligeret 47
ſuſpenſus curis maioribus diūs 328
ſuſpicio atrociſſima 220
ſuſpicio durior de eo numquam ad ſe natum allata eſt 32
ſuſpicionem eius facti in altero non quaerere, cuius ipſe ſibi perpetuā licentiam optaret 96
ſuſpicionē bonum de ſeipſo numquā uoluit aut infitiando tollere, aut

diſſimulando ſedare 7
ſuſpicionem multis attulit immutatae uoluntatis mentio a te facta pacis 361
ſuſtento —— nunc me una conſolatio ſuſtentat 190
ſuſtentaſti diſceſſum illum meum tanto pondere auri, quantum tempus illud poſtulabat 211
ſuſtētauit eius filiae ſolitudinem maximis officijs 6
ſuſtentant ſe ſubſidijs patrimonij, aut amicorum liberalitate 132
ſuſtentat ſuis ſumptibus parſimoniā patrum 101
ſuſtentare fide, re augere 197
ſuſtentare uix poteras maerorem tuum 168
ſuſtinetis iudicium 108
ſuſtinebat tota comitia ſuis humeris. pag. 177
ſuſtinuerat furoris multam 250
ſuſtinuiſſet hoc crimen latronum occultator, & receptator locus. pag. 180
ſuſtinere perſonam ſibi ab aliquo impoſitam 323
ſuſtinere uerborum pondus non poterat 333
ſuſtinere —— uix hanc uim frigorum, hiememque huius urbis tectis ſuſtinemus 210
ſuſtuliſti his omnibus ſignū aliquod ad bene de omni rep. ſperandum pag. 215
Sulla cum Mario & Carbone contendit, ne dominarentur indigni. pag. 334
Sulla cum Scipione pacem faciebat. pag. 365
Sulla cum Scipione inter Cales & Teanum leges inter ſe, condicionesque tulerunt 363
Sulla cum Sulpicio de iure legum cōtendit 334
Sulla dominans 288
Sulla, Marius, Octauius, Cinna, & ſiquis alius ciuile bellum optant, is deteſtabilis ciuis reip. natus eſt 365
Symphoniaci pueri uxoris Milonis. pag. 181
Sympoſium 151
ſyngrapha —— nihil debetur ex iſta ſyngrapha 285
ſyngraphae factae ſunt 198
Syriae Gazae 48

T

TABVLA *Antonij auctionaria* 280
Tabula prima praerogatiuae 149
Tabulae falſae figebantur 311
Tabulae figebantur nobis inſpectantibus 284
Tabulae nouae 347
Tabella dat poteſtatem iudici: occultat eadem libidinem 201
Tabellae licentia 52
Tabellae conſcientiam nihil eſt quod quiſquam pertimeſcat, ſi non pertimeſcat ſuam 201
Tabella iudicij 201
Tabellae iudicum —— non e tabellis paucorum iudicum, ſed e ſententijs omnium fama noſtra, fortunaque pendet 169
Tacendo loqui —— non inficiando confiteri uidebantur 24
Tactas tua cogitationes non extime ſcit 229
Tacitus te dimitterem 80
Taeter hoſtis ciuitati Catilina 96
Taeter —— quam taeter incedebat? pag. 12
Tangere —— quam primum tetigero bene moratam ciuitatem, in ea conquieſcam 189
Tangere —— uilla, quae uiam tangit 181
Tamquam ſerpens e latibulis 80
Tardari animis - uereor ne tardentur animis 354
Tarditas & procraſtinatio cum pleriſque in rebus gerendis odioſa eſt, tum hoc bellum indiget celeritatis 324
Tarquinius non crudelis, nō impius, ſed ſuperbus habitus eſt 296
Taurea Iubellius 352
Tegere atque celare cupiditatem ſuā triumphi nomine 160
Tegere latus —— latera tegentes alij, ſequentes alij, praegredientes alij 365
Tegere ſe ianua ac parietibus, non iure legum 176
Tela intenta iugulis ciuitatis de coniuratorum manibus extorſit Cicero 47
Tela undique intenta in patriā. 135
Telluris aedes 284
Temerarij hominis eſt, cum reip. nihil proſit, ſe ciue rēp. priuare 33
Temeritas redemptionis 132
Temeritatis opinio periculoſa pertimeſcenda 320
Temperans balneator 369
Temperare uictoriam 215
Tempeſtas oblata formidoloſiſſimi temporis huius magnitudini animi, grauitati, ſapientiae 329
Tempeſtas periculi 59
Tempeſtates ac procellas in illis fluctibus concionum putaui Miloni eſſe ſubeundas 172
Templum Caſtoris 152
Tempus pueritiae extremae -- al. extremum 115
Tempus turbulentiſſimum, tranquilliſſimum -- opp. 154
Tempore oblato 301
Temporibus optimis 6
Temporibus potius, quam moribus parendū in magna conuerſione et perturbatione rerum 354
Tendit dexterā Italiae Graecia, ſummumq. ei praeſidiū pollicetur 345
Tendere dexteram -- tendebat dexteram imperator cū milites ad laudem hortaretur 132
Tenebricoſa popina 151
Tenebricoſae libidines, quas fronte & ſupercilio, non pudore & temperantia contegebat 131
Tenebroſiſſimum tempus 82
Teneo in manu epiſtolas 360
Tenere in manu 107
Tenemus eum omnibus horis, oculis auribus, complexu 298
Tenetis illa animis, etiam ſi non audiatis 131
Tenebant medium curſum 84
Tenuit te tanta amentia 88
Tenuit te in foro ratio honorum tuorum 235
Tenere occaſionem oblatam 301
Tenere clauum imperij 13
Tenere curſum 51
Tenere dignitatem 359
Tenere fidem —— non tenuit omnino colloquium illud fidem 363
Tenere locum --- non tenuit eum locum, in quem, niſi popularis eſſe uoluiſſet, facillime perueniſſet 58
Tenere memoria 376
Tenere riſum —— uix riſum tenebant 84
Tenere ordinem 317
Tenere —— uerendum ut tenere ſe poſſit 320
Tenere ſe --- poteritne ſe tenere quin D. Bruti ſanguine poenas patrias perſequatur? 371
Tenere ſuam conſuetudinem 263
Tenemur aliqua culpa erroris humani 218
Tenebamur oēs uincendi ſtudio 234
Tenebantur cum doctrinae ſtudio, atque humanitatis, tum etiam hoſpitio Dionis 99
Tenebantur lege de ui 109
Teneri a frōte, a tergo, a laterib. 301
Teneri legibus 201
Teneri -- nec populus, nec plebs legibus Antonianis tenetur 360
Tentare —— domus tentata ſcelere nefario 105
Tentatur ius ueſtrum hoc iudicio. pag. 201

teretur interea tempus 115
terminalia 362
termino —— ut unde eſt orſa, in eodem terminetur oratio 224
terminabat ſpem poſſeſſionum ſuarum Ianiculo, & Alpibus—— Clodius 185
termini poſſeſſionum 185
terret oculos haec noui iudicij noua forma 172
Territorium coloniae minueretur. pagin. 287
terror iniectus Caeſari de eius actis. pag. 147
teſtamentarius 23
teſtamentum etiam infimis ciuibus ſemper obtentum eſt 289
teſtamentum—— in priuatis rebus firmiſſimum eſt teſtamentum. pagin. 289
teſtatior ut eſſet res moltorum oculis 107
teſtificatio ſempiterna 342
teſtes—— quam multos eſſe ex hac hominum copia arbitramini, qui hominibus potentibus, gratioſis, diſertis, cum aliquid eos uelle arbitrentur, ultro ſe offerre ſoleant, operam nauare, teſtimonium polliceri? 98
teſtium uolũtates facillime fingi, nullo negotio flecti, ac detorqueri poſſunt 99
tetrarches nobilis Deiotarus 24
tetrarchae, dynaſtae 355
theatrales, gladiatorijque conſeſſus. pag. 58
themiſta ſapientia 161
theophanis adoptatio 126
thrax——conſulem ueſtrum ad caedem faciendam, tamquam aliquẽ thracem condiceret 132
thyeſtea exſecratio: tu naufragio expulſus, &c. 156
tiberis completus corporibus ciuium pag. 41
tigranes Armeniorum rex, Mithridatem pulſum Ponto opibus ſuis, regnoque defendit 32
tigranes, qui hoſtis populi Ro. fuit, & acerrimum hoſtem in regnum recepit, qui conflixit, beneficio Põpeij regnauit 32
tigranem ſupplicem, abiectumq. in ſuis caſtris erexit Pompeius, atque inſigne regium, quod ille capite ſuo abiecerat, repoſuit 32
timere——de ſe nihil timere 4
timeri a ſuis dies & noctes, quae uita 290
timor te bonum faciebat, non diuturnus magiſter officij 284
titubanter, & ſtrictim 96
t. Albutius Graecus homo, ac leuis in ipſa prouincia quaſi triumphauit 133
t. Albutius propraetor in Sardinia. pag. 133
t. Albutio ſupplicationem ſenatus denegauit 133
t. Annius Cimber 352
ti. Gracchus caeſus, C. Gracchus caeſus 175
ti. Gracchus collegae magiſtratum per ſeditionem abrogauit 185
ti. Gracchus pater tribunus pl. ſolus ex toto collegio L. Scipioni fuit inimiciſſimus, & ipſi, & fratri eius Africano 135
ti. Gracchus legem agrariam ferebat. pag. 52
t. Bidius 161
t. Brochus 231
t. Coponius 125
t. Flaminius 161
t. Furfanius 185
t. Matrinius Spoletinus unus ex ijs, quos C. Marius ciuitate donauit, dixit cauſſam, &c. 123
t. Plancius 324
t. Plancius 347
t. Plancus curiam incendit 369
toga muliebris 276
toga, pacis inſigne & otij 165
togata——cum ageretur togata 61
togulae——togulis acceptis 160
toberabilis ſtatus ciuitatis 365
tollemus uos in caelum humeris noſtris, ſi fieri poterit 354
tollere aliquem in equum 247
tollere e uita uitae ſocietatem 268
tollere uexillum 287
toreuma 163
tormenta carnificum non ſunt grauiora, quam interdum cruciamenta morborum 351
tormentis inuenire——quod tormẽtis inueniri uis, id fatemur 181
tormentis Mutinam uerberauit Antonius 336
torquere & flectere huc, & illuc naturam 96
tortor——iure an iniuria quis ſit occiſus, nihil ad tortorem 181
totus animo & ſtudio tuus 236
tractare gubernacula reip. 13
tradidit ſuas uires——ſe ſuaſque uires non tradidit, ſed oppoſuit Antonio Gallia 317
tradideras te in meam diſciplinam. pag. 267
tradere in ſeruitutem——Gabinius publicanos tradidit in ſeruitutem Iudaeis 132
tradere reum ſententijs iudicum. pagin. 172
tradiderunt ei meam ſalutem propignore 130
traductio ad plebem furibundi hominis, Clodij 10
traxit cognomen ex contumelia. pagin. 297
trahere aliquid ſalis ab uxore mima potuit Antonius 271
tracta comitia 177
tramites —— egreſſus eſt non uijs, ſed tramitibus 368
transferre inuidiam in alios. pagin. 44
transferendi in nos criminis cauſſa. pag. 43
tranſibas mare uaſtiſſimum hieme. pag. 160
tranſigere negotium 272
tranſilire—— ne rem unam pulcherrimam ex multis rebus geſtis Antonij tranſiliat oratio 282
tranſpadani alieniſſimi ab Antonio. pag. 345
tranſportaras tantum exercitum in Macedoniam 158
trebellius Antonij comes 352
trebellius fraudator creditorum. pagin. 369
trebonius a Dolabella cruciatus. pagin. 351
trebonius, Trebonij uitam cum Dolabellae ſiue Trebonij maxima contumelia conferre nemo poteſt 351
trebonius idibus Martijs Antonium a debita ei peſte ſeduxit 369
tribus locis ſignificare maxime populi R. iudicium ac uoluntas poteſt, concione, comitijs, ludorum, gladiatorumque conſeſſu 53
tremere ——niſi mucrones ueſtrorũ militum tremere uultis, & dubitare utrum in ciue, an in hoſte figantur 376
tribuere alicui teſtimonium egregiae uirtutis 321
tribuere honorem—— uir, cui nullus honor tribui non debitus poteſt 242
tribuere ſtudium alicui 264
tribuere ueniam dolori alicuius. pagin. 130
tribuerentur praemia uirtutis eorum ciuibus 123
tribuere beneficia 121
tribuere alicui miſericordiam. pagin. 189
tribuenda laus Bruto 317
tribuenda mihi laus nulla eſſet, ſi, &c. 187
tribunal Aurelium 21
tribunus pl. armatus eſt legibus ſacratis contra, &c. 42
tribunus pl. nullus umquam contra

legem Aeliam & Fuſiam concilium conuocare auſus eſt 54
tribunus quidam militum cum pudicitiam eriperet militi in exercitu C.Marij interfectus ab eo eſt, cui uim afferebat 173
tribuni pl. octo de reditu Ciceronis retulerunt. nam unus abſente Cicerone defluxit 37
tribuni octo Ciceronis reditum adiuuerunt 179
tribunus pl. poſt Romam conditam nemo umquã appellauit, ne cauſam diceret, praeter Vatinium. pagin. 89
tribus Lemonia 342
tribus Palatina 58
tribus Sergia 90
triclinia pro conclauibus —— lege annotation. 280
trinundinum —— promulgatio trinundinum 310
triſtis ac directus ſenex 101
triumphi currus —— uincti ante currum duces, ſimulacra oppidorum, &c. 161
triumphus iuſtus ac uerus eſt, cum bene de rep. meritis teſtimonium a conſenſu ciuitatis datur 377
tropaea —— ut eſſet quod in baſi tropaeorum incidi, inſcribique poſſet, &c. 168
tropaeis & monumẽtis hominum nõ nulla aliquando allatura eſt finem aetas 217
trucidat faenore 103
tuebatur auctoritatem ſummi uiri. pag. 351
tueri beneficium meum erga te debeo pag. 95
tueri beneficium tuum mihi per tuas contumelias non licuit 279
tueri fines ſuos ab excurſionibus hoſtium & latrocinijs 246
tueri perſonam principis 338
tueri ſine tali ueſtitu nec nomen illud, nec munus poterat 204
tulit duas ſolas tribus 353
tumultuari 101
tumultus Italicus 333
tumultus, perturbatio tanta, ut maior timor oriatur 333
tumultus —— poteſt bellum eſſe ſine tumultu, tumultus eſſe ſine bello non poteſt 333
tumultus grauius eſt, quam bellum. pag. 333
tumultum decerni, iuſtitium edici ſaga ſumi placere dixit Cicero 323
turbato auſpiciorum iure 287
turbidae res 275
turbines reip. Piſo, & Gabinius. pagin. 16
turpe eſt pro fortiſſimo uiro dicere incipientem timere 172
tyrannis interfectis ea, quae tyranni eripuerunt, ij, quibus erepta ſunt, recuperare iure poſſunt 285
tyrannus nemo umquam fuit, qui miſeros lugere uetuerit 18
tyrannus nullus hoc fecit umquam in Scythia, ut eos, quos luctu afficeret, lugere non ſineret 150
tyrannorum interfectoribus Graeci deorum honores tribuunt 187
tyrannum occidere, re pulchrum, beneficio gratum, fama glorioſum pag. 290

V

VACARE omni culpa. pagin. 229
Vacatio adoleſcentiae 100
uacatio militiae 321
uacillans legio 301
uacua ab omni periculo, atque omni ſuſpicione belli 137
uacui metu 272
uagabitur modo nomen tuum longe atque late, ſedem quidem ſtabilem, & domicilium certum non habebit 223
Valeo —— haec querella ueſtra, quid ualet? 234
ualere ad —— multum ualuiſſe ad patris honorem pietas filij uidebitur 341
ualere Cornelio ad ſummam laudem potius, quam ad minimam fraudem Caeſaris familiaritas deberet pag. 128
ualens —— imbecillus opp. 107
uaria, multiplexque natura 96
uarius Antonij legatus 338
uaſa colliſa 281
uaſarij nomine ſeſtertium centies & octogies adſcripſeras, &c. 167
uaſtitates prouinciarum Piſo & Gabinius 133
uaticinari atque inſanire 14
uatinius fregit ceruices Vettio in carcere 86
uatinius in tribunatu nihil fecit gratis 91
uatinius odium publicum populi, ſenatus, &c. 91
uatinius Pythagoricum ſe ſolebat dicere 83
uatinius quaeſturam petijt cum P. Sextio 82
uatinius reus in tribunal ſui quaeſtoris aſcendit, eumque ui deturbauit, ſubſellia diſſipauit, &c. pagin. 89
uatinius reus iudicium diſturbauit, ſubſellia diſſipauit, urnas deiecit, &c. 89
uatinius uiatorem miſit, qui Bibulum domo ui extraheret. pagin. 85
Vatinium omnes oderunt, tribules eſecrantur, uicini metuunt, affines erubeſcunt 91
uectigal Dyrrachinorum in Piſonis quaeſtum conuerſum eſt 131
uehebatur in rheda penulatus. pagin. 177
uehi in rheda 181. 177
uehemens & uiolentus homo 313
ueliam celeriter deuectus 258
uellem dij immortales feciſſent 340
uellicant in circulis 126
uendicaret ſibi eam laudem pro ſua. pag. 179
uenditabat ſe operis Clodius. pagin. 10
ueneficam appellat D. Brutum Antonius 369
uenenum in potione uel in cibo. pagin. 244
ueneni dandi ratio 106
uenenatis muneribus ueniſtis. pagin. 310
uenia ad ignoſcendum —— cui non in urbe, non in Italia maximorum ſcelerum uenia ulla ad ignoſcendum dari poſſit 169
ueniam dare —— aliquam ueniam iuſto dolori dare 361
ueniam delicti petere 236
ueniam & impunitatem ceteris dandam puto 338
ueniſti falſo in ſuſpicionem Sextio. pag. 80
uenit in aures meas 221
uenit haec res in iudicium 178
uenit in eam benignitatis conſuetudinem 157
uenerat ei hereditas —— nondum ei tanta a L. Turſelio uenerat hereditas 279
ueneratis in ſocietatem belli 234
uenire alicui ſubſidio 371
uenire contra aliquem 335
uenire contra rem alicuius 265
uenire mihi hereditates negaſti. pagin. 275
uenire in ſuſpicionem populo Ro. metus 259
uenitur in diſcrimen 338
ueniendum in Antonij congreſſum & colloquium 362
uentura fuit reſp. ad ſeruos 7
uentris & gutturis uitium non modo non minuit aetas hominibus, ſed etiam auget 103
uerberare urbem aliquam tormentis 336
uerberari os tuum ferreum conuicio ſenatus nouiſti 161

uerbum Graecum, quo in ſedandis diſcordÿs uſa eſt ciuitas Athenienſis. μὴ μνησικακεῖν 255
ueriſſima fronte dixerunt 208
ueritas —— o magna uis ueritatis, quae contra hominum ingenia, calliditatem, ſollertiam facile ſe ipſa per ſe defendat 107
uerſare ſuam naturam, & regere ad tempus 96
uerſatur ante oculos luctuoſa nox meis omnibus 211
uerſabatur mihi exſilium ob oculos pag. 27
uerſabatur ſemper in ſpe rerum nouarum 34
uerſari in laudis, & gloriae cupiditate 166
uerſari in magna infamia 199
uerſari in rebus celebratiſſimis omnium ſermone 278
uerſari in ueteri curriculo 215
uerſata eſt mors ob oculos 210
uerſatus in intima familiaritate hominis potentiſſimi 126
uerſuram facere 97
uerto —— quo me uertam, neſcio? pag. 227
uertere —— quo ſe uerteret non habebat 279
ueſtalis Claudia patrem complexa triumphantem ab inimico tribuno pl. de curru detrahi paſſa non eſt 101
ueſtigium imprimere —— non habes extra munitiones tuas, ubi ueſtigium imprimas 370
ueſtigium in foro facere 211
ueſtigia non preſſa leuiter ad exigui praedicationem temporis, ſed fixa ad memoriam illius prouinciae ſempiternam 9
ueſtigia —— non ueſtigÿs odorantes ingreſſus tuos, ſed totis uolutationibus corporis, & cubilibus perſecuti ſumus ſtrages prouinciae tuae 166
ueſtem mutandam omnes pro Cicerone putarunt 16
ueterani —— uide, inquit, ne ueteranos offendas 357
uettius index 68
uetuſtas —— nihil eſt opera aut manu factum, quod aliquando non conficiat & conſumat uetuſtas. pag. 217
uexare omni ſcelere remp. 177
uexillum tollere 287
uia Aurelia 361
uia Caſſia 361
uia deſerta, & inculta, atque intercluſa frondibus & uirgultis. pag. 103
uia Flaminia 361
uia gloriae 263
uia latebroſa 64
uiae laudis, & diguitatis, & honoris quae 71
uia militaris per Macedoniam uſque ad Helleſpontum 131
uiam tibi unam & perpetuam eſſe uelint: ideſt optarent, ne umquam redires 154
uiae ad Mutinam tres 361
uiae lubricae adoleſcentiae, quibus illa inſiſtere, aut ingredi ſine caſu aliquo, ac prolapſione uix poſſet 103
uiator miſſus a Vatinio, qui Bibulum domo ui extraheret. pagin. 85
uiator non ſemper a latrone, nonnumquam etiam latro a uiatore occiditur 181
uicatim homines conſcribebantur. pag. 21
uicinitas meretricia 101
uiciſſitudines rerum, atque ordines. pag. 187
uidete ne utilius ſit uobis illis ducibus errare, quam hoc magiſtro erudiri 28
uidere —— ut ego nihil uidiſſe uidear 324
uidere multa bona 186
uidiſſe plurimum 335
uidiſſe plus —— Ciceronem plus uidiſſe fatebatur, ſe ſperauiſſe meliora 275
uigere & ſentire —— ineſt quiddam in his corporibus, quod uigeat, & & ſentiat 187
uigilandum eſt ÿs, qui ſibi gubernacula patriae depopoſcerunt 51
uigilia conſularis, ac ſenatoria 255
uigilia —— haec mea ſedes eſt, haec uigilia, haec cuſtodia, hoc praeſidium ſtatiuum 362
uigilia urbis —— me ſtante, & manente in urbis uigilia 150
uilis —— uobis tamen uilis meus ſpiritus eſſe non debet 361
uilla Clodÿ 48
uinalia 378
uinum —— Antonÿ morum acerbitas ne uino quidem permixta temperari ſolet 362
uincam animum, mihique imperabo. pag. 361
uincamus odium, pacemque patiamur 365
uicit dolorem domeſticum patriae caritate 376
uincere beneficio —— non ſunt ÿ miſeri, qui beneficio ſuos ciues uicerunt 189
uincere —— optatiſſimum eſt uincere, ſecũdum eſt, nullum caſum pro dignitate & libertate patria non ferendum putare 374
uictoria belli contra ac Deiotarus ſenſit, iudicauit 356
uictoria, natura eſt inſolens & ſuperba 219
uictoria proeliorum exitu terminata 219
uictoriae condicio, uiſque a Caeſare deuicta eſt 218
uictoriae ferocitas 219
uictoriam uiciſſe uidetur Caeſar. pag. 21
uindicaret ſe aliquando ad ſuos. pag. 204
uindicare ab interitu 217
uindicare nos poſſet a tributis illa pecunia 284
uindicata eſt L. Sullae crudelitas aliquando a Caeſare 231
uindices libertatis 273
uindicÿs ac ſacramentis iniuſtis alienos fundos petebat 185
uiolare aliquem uerſibus, quem alÿs ſcriptis decoraris 165
uiolare foedus 10
uiolare ſocietatem 371
uirgines nobiliſſimas ſe in puteos abieciſſe Byzantÿ, & morte uoluntaria nefariam turpitudinem depuliſſe 131
uir a uiro lectus 181
uir fortis, & acris animi, magnique pag. 25
uiri fortis eſt ne ſupplicÿs quidem moueri, ut fortiter feciſſe poeniteat 187
uirilis pars —— pro uirili parte. pag. 366
uirtus animi, iuſtitia, lenitas, &c. floreſcent quotidie magis 217
uirtus crudelitatem mortis, & dedecus propulſare ſolet 307
uirtus excellentium uirorum imitatione, non inuidia digna eſt 378
uirtus in tempeſtate ſaeua, quieta eſt, & lucet in tenebris, & pulſa loco manet tamen, atque haeret in patria, ſplendetque ipſa per ſe ſemper, neque alienis umquam ſordibus obſoleſcit 33
uirtus perfecta & cumulata 45
uirtus tanta nullam mercedem praeter hanc laudis & gloriae deſiderat 317
uirtus una altiſſimis eſt defixa radicibus, numquam ulla ui labefactari poteſt, numquam demoueri loco 307
uirtutis, quam aetatis curſus celerior 320

Index

Virtutes —— is, qui omnes animo uirtutes penitus comprehendit, omnia quae facere uelit, facillime tractat 114
Virtutes maioribus quaſi theatris ꝑpoſitae, & paene populares 210
Vis & ius 48
Vis caeleſtis 187
Vis illa ui defendi poteſt 173
Vis omnis in libera ciuitate, ſuſcepta inter ciues, eſt contra remp. 175
Vis quaedam paene fatalis 301
Vis, ſummas frangit, infirmatque opes, ut ait poeta quidam 204
Vim, ui a corpore, a capite, a uita tua, ut populſarent, quacumque ope poſſent, & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa praeſcripſit 178
Vitare culpam, uitare ſuſpicionē 365
Vitatio oculorum, lucis, urbis, fori pag. 299
Vita acta ſanctiſſime, & honeſtiſſime 342
Vita otioſa, & plena, & conferta uoluptatibus 14
Vita breuis a natura hominibus data eſt, at memoria bene redditae uitae ſempiterna 381
Vita eſt illa, quae uigebit memoria omnium ſaeculorum; quam poſteritas alet: quam aeternitas ſemper intuebitur 222
Vita non eſt dicenda, quae corpore, & ſpiritu continetur 222
Vita mortuorum in memoria eſt poſita uiuorum 341
Vitam quietam & otioſam ſecuti ſumus 201
Vita, quae debetur neceſſitati patriae donari potius, quam naturae reſeruari debet 27
Vitae cupiditate maximam turpitudinem ſuſcipere, poſtremum eſt omnium 374
Vitae breuis curſus, gloriae ſempiternus 27
Vitae uaria eſt, commutabiliſque ratio 184
Vitam inopem, uagāque perſequi 361
Vitioſum facere —— collegam fecit ſua nuntiatione uitioſum 310
Viuit in regno 249
Viuere in horam 314
Viuere non ſolum de die, ſed etiam in diem 284
Viuere ſi non ſpiritu, at uirtutis laude 365
Vlciſci mortem alicuius 370
Vlciſci ſe eadem re nolebat, qua fuerat laceſſitus 46
Vltor iniuriae, punitor doloris ſui pag. 179
Vltores ſceleris 181
Vltor ſceleris Clodij Lentulus 179
Vltro me maledictis laceſſiſti 267
Vmbram equitis Ro. & imaginem uidetis 210
Vndis flamma —— prius undis flamma, quam aut cum Anonijs reſp. aut cum rep. Antonij redeant in gratiam 374
Vna uoce cuncta concio declarauit, &c. 378
Vnum ſentitis omnes 325
Vnum uelle —— reſtat ut omnes unum uelint 223
Vocabant eum ſpe ſua ad integritatem maiorum 14
Vocaui ad iudicium bis: ad uim nunquam 179
Vocari in crimen 114
Vocare in inuidiam 48
Vocari in dubium beneficium tuum non oportet 250
Vocatur in iudicium non de uitiorum ſuorum poena, ſed de uirtutis praemio 325
Vocatus in odium iniuſtum 100
Volaſſe eū, non iter feciſſe diceres 346
Volitat ut rex, Dolabella 35
Volitare gloriae cupiditate 161
Volumnia mima, Antonij amica 278
Voluntas ciuium erga nos, molliſſimum quiddam eſt & maxime tenerum, fragile, flexibile 179
Voluntarius inimicus 267
Voluptariae uitae multi totam adoleſcentiam dederunt, qui emerſerunt aliquando, & ſe ad frugem bonam, ut dicitur, receperunt 100
Voluptatis deſenſio 103
Voluptatem omnem aſpernari ſit ne hominum, quibus dij propitij, an eorum, quibus ſunt irati 103
Voluptates cum incluſae diutius, & prima aetate compreſſae, & conſtrictae fuerint, ſubito ſe nonnunquam profundunt, atque eijciunt uniuerſae 109
Voragines, ſcopulique reip. 156
Vota faceretis ut Miloni uti uirtute ſua liberet 179
Vota faciebatis ut in eos ſe potius immitteret 185
Votis nuncupatis 314
Vox ueritatis 105
Vocem furialem nemo bonus audire poterat 15
Voce conſentiente, & una 534
Voces ſemiuiuae 64
Vrbes, domicilia coniuncta 47
Vrgere iacentes, aut praecipitantes impellere, eſt inhumanum 197
Vrgetur a ſuorum inimicis 127
Vri ſecarique patimur in corpore, ſiquid eiuſmodi eſt, quod reliquo corpori noceat 335
Vſuram lucis alicui eripere 211
Vſurpare crebris ſermonibus 212
Vſus, eſt magiſter optimus 200
Vſus mirificus in re militari 9
Vſus uni rei deditus, ingenium & artem ſaepe uincit 123
Vſu perdoctus 127
Vt haberet omnia commoda, beneficia, iura regni uenalia 296
Vt leuiſſime dicam 76
Vt nunc ſe res habet 234
(Vt tollatur error) 50
Vtinachi lege, ut in Acheorum 168
Vtinam ne in nemore Pelio 97
Vteretur modicis regni terminis Antiochus 250
Vſus beneficio tuo 277
Vſus eſt incredibili patientia 345
Vſi libertate Antonij milites imperatorem reliquerunt 376
Vſi ampliſſimis populi Ro. beneficijs pag. 259
Vſi ſummis honoribus 338
Vſi ſumus ijſdem ſtudijs 233
Vulgare ſcortum 276
Vulnerare remp. —— non ſolum facto tuo, ſed etiam exemplo remp. uulneraſti 90
Vulnus tibi inflictum 277
Vulnera inuſta reip. 10
Vulnera reip. 275
Vulturius —— Piſo 156
Vulturij duo Piſo & Gabinius 38
Vultus —— animus eius uultu, flagitia parietibus tegebantur 14
Vultus, ſermo quidam tacitus mentis eſt 146

X

XENOCRATES —— *cum ad aras iurandi cauſſa accederet, una uoce omnes iudices ne iuraret, reclamarunt* 115

FINIS

INDEX
RERVM . ET . VERBORVM
LOCVPLETISSIMVS,
quae in tertio uolumine Commentariorum in Ciceronis Orationes continentur

A

A, littera ſalutaris, quod abſolueret 176
Abijcere, uſurpatur tamquã in odioſa re pag. 248
Abſcindi quae dicantur 138
Accerſere, & arceſſere idem ualent 324
Accij fabula Andromacha 62
P. Accius Varus, bello ciuili Tuberonem Africa prohibuit 234
Accius Varus a Caeſare Mundenſi proelio uictus interijt 228
Accuſator, ſi de eo non bene homines exiſtiment, ualde accuſationem debilitat 293
Atilia Didia lex 71
Acroama 60
Actus ultimus fabulae perfectiſſimus debet eſſe 222
Acute, & ſubtiliter non idem ſunt pag. 115
Ad frugem corrigere 100
Adoleſcens —— in adol. & opera, & uirtus facile, conſilium non facile reperitur 303
Adoleſcens —— laudatur maxime in adoleſcente caſtitas, pudor 56
Adoleſcentes apud claros uiros magiſtratum gerentes, in contubernio uiuebant 110
Adoleſcentuli Ciceronis tempore, praeſertim laſciuiores prima barbula delectabantur 102
Adoptare —— uetus nomen in ANVS producebant ij, qui adoptabantur 41
Aduocatio 62
Aedes ſacrae non omnes templa fuere 34
Aedilitatem petere licebat anno, qui primus tribunatum ſequebatur 61
Aediles cur. duo tantum erant pag. 147
Aediles faſces non habebat 203
Aediles ludos omnes ſollemnes publica impenſa curabant, praeter Apollinares 61
Aegyptus Graeca lingua utebatur pag. 206
Aegypti regem cum exercitu Sibyllae uerſus reſtitui uetabant pag. 159
Aegyptus tritico abundat, ex fertilitate Nilo redundante 207
Aelia lex 58. 85
Aelia lex de auſpicijs, & obnunciatione 20
Aelia lex, & Fufia 148
Aeſopus primas in tragoedijs ferebat 64
Aeſopus, in agendis fabulis grauiter animo commouebatur 61
Affectum bellum 135
Afflictus, plus quam, euerſus 5
Africae maritima pars erat prouincia populi Ro. 228
Agere —— ad praeclare agendum maximum eſt impedimentum rei familiaris inopia 50
Agere cum populo nefas erat, cum de caelo ſeruaretur 43
Agraria lex 53
Alaudas, qui Galli erant tranſalpini, Caeſar, uicto Pompeio, ciuitate donauit 261
Albus ater ne fuerit quis, ignorare 276
Alio die, uerba auguris comitia uitiantis 283
Aliquiſpiam 34
Aliquiſquam ab alius quiſquam 34
Ambitus —— ſi quis aliquem de ambitu accuſaſſet, quid ferret praemij 126. 127
Amica alicuius mulier, turpiter dicitur 102
A'νακόλουθον 31
A'νανταπόδοτον 260
Andromacha Accij fabula 62
Anima quid 221
Animam agere, profundere, &c. pro, mori 221
Animus plus comprehẽdit, quam quod exſequi uerbis liceat 224
Annus uertens decem menſium fuit 371
Antiochus magnus Aſiae rex qui pag. 32
Antiqua uirtute, antiqui officij homo, &c. 6
Antiquitatem praeſtare noſtris temporibus ſemper exiſtimamus 6
Antonij plebeij erant, non patricij 271
C. Antonium conſcium, & participem Catilinariae coniurationis fuiſſe, creditum eſt 9. 100
C. Antonius de maieſtate accuſatus, & damnatus fuit 9. 87
L. Antonio ſtatua equeſtris erecta, cum inſciptione, &c. 325
M. Antonij pater, frater C. Antonij fuit 88
M. Antonius adhuc praetextatus decoxit 277
M. Antonio in Pharſalica pugna ſiniſtrum cornu Caeſar praebuit 373
M. Antonius Italiae praefuit poſt pugnam Pharſalicam 278
M. Antonius Ciceronem, poſt pugnam Pharſalicam, non dum impetrata a Caeſare uenia, Brundiſii commorantem, cum interimere iure poſſet noluit 250
M. Antonius, cum Pompeij bona in auctione uenirent, ſolus ea emere auſus eſt 275
M. Antonius flamen Caeſaris fuit pag. 373
M. Antonius cum eſſet Lupercus, diadema Caeſari imponere conatus eſt 284
M. Antonius in porticu Minucia, cum concionaretur, uomuit pag. 384

M. Anto-

M. Antonius, cum eſſet Caeſar occidendus, a Trebonio ſeuocatus fuit, ne una cum ipſo occideretur 274
M. Antonius quo die Caeſar occiſus eſt, abiectis conſularibus inſignibus, eo die latuit 285
M. Antonius interfecto Caeſare, aliquandiu texit ſua conſilia 252. eum in funere laudauit in foro ibid.
M. Antonij poſt caedem Caeſaris S. C. aliquot praeclara 253
M. Antonio Poſt Caeſaris necem ſenatus Macedoniam decreuerat 292
M. Antonius, poſt Caeſaris necem armatis militibus curiam circũdare ſolitus eſt 266
M. Antonius, poſt Caeſaris interitum reconciliatus Dolabellae, ut uerum conſulem complexus eſt 283
M. Antonius rationem diſpenſatae pecuniae perſcripſerat in ijs tabulis, quas ad aedem Opis cũ pecunia Caeſar depoſuerat 274
M. Antonius XVII dies commentatus eſt in Tiburtino quid Ciceronis orationi in eum primae reſponderet 276
M. Antonio Mutinam obſidente, ſenatus mittendos cenſuit ad eũ legatos &c. 308
Ἀποστροφή 188
Applaudi in publicis ſpectaculis bonis, & publicam cauſſam ſtudioſe tuentibus maxime ſolebat 60
aquila, primipili centurio 362
aratores 83
archelaus Comanorum ſacerdos, Ptolemaeo rege Aegypt. a ciuibus pulſo, Alexandriam, uxore ducta Ptolemaei filia, occupauerat 205
areopagita qui eſſet Athenis, leges uetabant, in alia ciuitate iudicem eſſe 312
argentaria erat inter quaeſtuarias artes Romae paullo minus turpis 20
ariſtidi uni contigit, ut iuſtus diceretur 74
ariſtippus uoluptatem ad corpus tantum retulit 104
ariſtotelem, & Platonem in animorum immortalitate conſentire, Graeci omnes interpretes, praeter unum Alexandrum exiſtimant 27
artificij non uulgaris eſt, uel praeripere quae contra dici poſsint, uel etiam dicta breuiter confutare 208
aſconij error 33
athamas filios occidit 158
athenienſes eum, qui ceteros aliqua re anteiret, teſtula damnatum eijciebant 74
attalus rex, moriens, regnum populo R. teſtamento legauit 32
attalus Aſiae rex, moriens, populum R. heredem inſtituit 245
attia Auguſti mater, Philippi uxor pag. 140
attici talenti ualor 205
auctor qui dicatur 75. 116
auctor, pro, actor 286
auctoritas in quibus ſit 46
auctoritas de priuato dicitur. pagin. 36. 38
audio, apud Comicos, & Ciceronem aſſentientis eſt 222
augetur res, & demonſtratur maxime nominibus multiplicatis, idque tranſlatis potius, quam proprijs 75
augures nunciationem habent, non ſpectionem 282
auletes, cognomen Ptolemaei regis 207
aurelium tribunal fuit in foro 21
auſpicia ſunt inter religiones 31
auſpiciorum genera duo, unum cum obnunciatione, alterum ſine obnunciatione 19
auſpicia patriciorum tantum erant 11
auſpicia & magiſtratus, & augures habebant 84

B

BALNEA —— a balneis ad caenam ibant 89
Balneae Xeniae 108
Βαμβαλᾶν 298
M. Bambalio libertinus M. Antonij ſocer 285
Bambalionis etymon 298
Βάμβαλος 298
Barbas alere ante minoris Africani tempora Romani conſueuerant 13. 102
Baſilicae —— in baſilicis iudicia fiebant 73
Beneficentia deorum eſt propria pag. 237
Beneficio meo magno aliquis eſt pag. 336
Beſtia de ambitu accuſatus, & a Cicerone defenſus 372
Beſtiarij 70
Bibulus conſul per uim foro pulſus, domi ſe continebat 86
Bonũ iucundius eſt, antecedente malo, quam ſi perpetuum fuiſſet 302
Brachium dextrum ſumpta uirili toga, modeſtiae cauſſa, cohibebatur 96
Brogitarus Deiotari regis gener pag. 31
M. Brutus, qui Caeſarem occidit, non duxit originem a L. Bruto, qui reges eiecit. ille enim patricius, hic plebeij generis 259
Brutus & Caſsius poſt caedẽ Caeſaris Antium, & Lanuuium aufugerunt 253
Brutus Accij tragoedia 64
Buſtum 151
Byzantiorum urbs libera 132

C

C TRISTIS littera, quae condemnaret 176
Caeſar originem ſuae gentis ad Venerem referebat 84
Caeſaris humanitas, & clementia admirabilis 216
Caeſar maxime apud populum gratia ualebat 140
Caeſaris in Ciceronem beneficia pag. 147
Caeſar a quo tempore pont. max. creatus eſt, habitabat in ſacra uia 184
Caeſar cur a ſe tribunum pl. Clodium alienare nollet 24
Caeſar quare Clodium ad plebem traduxerit 10. 141
Caeſar cauſſam Ciceronis exſulantis cur non aperte iuuaret 39
Caeſar C. Rabirio Poſtumo ſua liberalitate cenſum equeſtrem conſeruauit 212
Caeſari ſupplicationes decretae ampliſsimae 127
Caeſar, bello ciuili, aequae ſuos appellabat eos, qui contra ſe non eſſent, atque illos, qui cum eo in bello fuerant 237
Caeſaris de pace condiciones ſpreuit Pompeius 233
Caeſar Pompeij liberos ad Mundam dubia pugna uicit. pagin. 281
Caeſar bello ciuili uictor, neminem occidit, praeter Fauſtum L. Sullae filium, & Afranium, & L. Caeſarem iuniorem 225
Caeſar poſt uictoriam belli ciuilis, leniſsimus, & clementiſsimus, praeterquam arbitrabantur, fuit 219
Caeſar Cn. Pompeium, poſt Pharſalicam pugnam numquam, niſi honorificentiſsime appellauit 233

Index

Caeſar laurea corona, propter cal uitium libenter utebatur 284
Caeſar in aede Opis ſepties millies H S depoſuerat. quam omnem pecuniam abſtulit Antonius 260
Caeſar proſcriptorum a Sulla filijs, contra legem ab eo latam facultatem reſtituit petendorũ magiſtratuum 231
Caeſar prouinciis praetoriis annum, conſularibus biennium dedit: Antonius uero praetoribus biennium, conſularibus ſexennium 289
C. Caeſar Pontinas paludes ſiccare, &c. cum cogitaret, morte praeuentus fuit 310
Caeſari in dictatura ornamenta tributa 249.250
Caeſar ampliora humano faſtigio ſibi decerni paſſus eſt 289
Caeſari columnam in foro plebs ſtatuit, ſcripſitq. PARENTI. PATRIAE 257
Caeſari Lupercos, tamquam deo ſenatus decreuit. 284 quo die primum cum ueſte purpurea proceſſit, & in ſede aurea ſedit, ei immolanti ſignificata mors eſt 284
Caeſar admonitus erat a ſuis, ut caueret inſidias 224
Caeſaris corpus in foro crematũ fuit aridis uirgultis, ſubſelliis, ac tribunalibus 257
Caeſoninus cognomen patris Piſonis 150
Calatini Atiliae ex gẽte fuere 39
Calcei 282
Calenus Antonio fauebat 342
Caluentius Piſonis maternus auus pag. 150
Calumnia 41
Camertinus, Camers, Camerinus ut deducantur 123
Camertium duae cohortes a Mario ciuitate donatae fuerũt 123
Campeſtre 96
Candidatus ſi in petitione ſuam tribum nõ ferret, maxima erat ignominia 59
Canere, de futura praedicentibus uſurpatum 27
Capeſſere remp. 110
Capitali in cauſſa populum centuriatim coactum, iudicem eſſe oportebat 24
Capitalis cauſſa, cum ciuitas amittebatur 4
Capuae duumuiri 153
Capuani ciues R. facti, colonia, Caeſaris lege deducta 153
Caput & fortunas Cic. ſaepe coniungit 35
Carolus Sigonius 56
Carthae Cic. aetate Alexandriae fiebant 210
Caſca Seruilius Caeſaris percuſſor pag. 372
L. Caſſius in iudiciis, in quibus de nece hominis quaereretur, cui bono fuiſſet, caedem illam fieri 274
Caſu ſecundo duas res ſimul poni, non inuſitatum 216
Catamitus 282
Catilina bis abſolutus 170
C. Catonis lex promulgata, aduerſus Lentulum 75
M. Catonem inuitum, lege lata, Clodius praefecit regiae gazae Cyprii regis uendendae, & pecuniae deportandae 33
M. Cato ſua ſententia Milonem palam abſoluit 182
cauſſa rei quodammodo ſubleuatur, cum aduerſariorum deprimitur 45
Cenabãt accumbentes, idque poſt balneum 244
Cenſor faſces non habebat. pagin. 203
Cenſoriae tabulae in aede Nympharum cuſtodiebantur 186
Cẽturia praerogatiua omẽ quoddam erat comitiorum 283
centuriata comitia, quare maximum comitiatum appellat Cic. pag. 35
centurionum nomina 121
centurio primus idem, qui primi pili 121
certare —— ſumma fortuna cum ſumma uirtute certauit 116
ciceronis locus a Gellio laudatus pag. 95
cicero apte nominibus nomina couiungit ex eo, quod cuiuſque natura fert 77
ciceronis uerba qui non intelligunt, quo ſpectent, & quam apte in ſententiam conueniant, uerboſum eum appellant 6
cicero —— quibuſdam tranſlationum quaſi luminibus ſi cuius inter Latinos, ciceronis maxime ſplendet oratio 36
cicero —— in cicerone otioſa eſſe multa, imperiti putant 75
cicero —— notatum non ſemel, ciceronis orationem in hexametrum uerſum deſinere 58
cicero in imitationem non de induſtria, ſed caſu, & ex legendi conſuetudine incurrit 25
ciceronis mos in computãdo 147
ciceroni proprium paene ac perpetuum, ut quas cauſſas defendit, earum euentum ad publicam utilitatem pertinere demõſtret 4
cicero quae ſunt acerbiora, breuiter ſolet concludere 231
ciceroni, cum plures eandem cauſſam ageret, peroratio relinquebatur 5
ciceroni cur tribueretur perorandi locus 116
cicero prae metu in principiis dicendi exalbeſcebat 240
ciceronis pro Milone oratio pulcherrima, & nobiliſſima a Quinctil. uocata 171
cicero, ijs orationis pro Ligario uerbis: Quid enim, Tubero, tuus ille, &c. Caeſaris animum ita commouit, ut libellos, quos manu tenebat, eiecerit, quaſi ſe uictum pateretur 230
cicero deuictorum ſeruitiorũ laudem ſaepe a M. craſſo ad Pompeium conatur transferre 36
cicero conſul prouinciam Galliã in concione depoſuit, ut catilinae cõiurationem opprimeret. pag. 355
cicero per XVII tantum menſes exſulauit 29
ciceronis uxor ad tabulam Valeriam ducta 30
cicero – pro ſalute ciceronis hominũ uiginti millia ueſtem mutarunt 17
cicero —— de cicerone reſtituendo quinque s. c. facta fuerunt. pag. 66
cicero cum ab exſulio redijt, a porta Capena in Capitolium ad agendas Ioui opt. max. gratias, recta profectus eſt 77
ciceronis inimicitiae cum Piſone, & Gabinio unde ortae 145
cicero Gabinium inimicũ ſuum, commendatione Pompeij in gratiam recepit 205
cicero quando defenderit Cornelium 81
cicero non ſumpſit arma contra Caeſarem in Italia 229
cicero, cum in Pharſalia dimicatum eſt, abfuit 235
cicero, Caeſare interfecto, quantum in ipſo fuit, eiecit fundamenta pacis 252
cicero, Graecum uerbum cum dicat ſe uſurpaſſe, cum, poſt Caeſaris necem in aede Telluris ſenatum uocauit Antonius: fuerit ne

 rit ne

rit ne id, μὴ μνησικακεῖν, an, ἀμνηστία 255
Cicero, deſperata, M. Antonio cõ ſule reip. libertate, Vrbem reliquit, in Graeciam iturus 253
Ciceronis ſecunda Philippica in M. Antonium ſcripta eſt, non habita 266
Cicero uehementer incubuit, ut hoſtis iudicaretur a ſenatu M. Antonius 308
Cicero tandem animaduertit, ſe, quod de Octauiano Caeſare reip. promiſerat, praeſtare non poſſe 320
Ciceronis acta quaedam praecipua 147
Ciceronis ſtudium erga Caeſarem 136
Cicero aliquando cur Caeſari infenſus 23
Cicero tres generos habuit 30
Circi Romae tres, Maximus, Flaminius & Neronis 19
Circumſcribere 189
Ciſpiorum familia 41
Citius pro, potius 153.232
Ciuis, & Vir ſimul uſurpat Cicero cum laudat 46.56
Ciuis optimi, & optimi uiri non eadem eſt uirtus 5
Ciuem R. nullo crimine perduellione excepto īterfici licebat 4
Ciui, pro, Ciue 295
Ciuitatem R. tribus modis furari poterant 116
Catilina a P. Clodio repetundarũ accuſatus, eoq; praeuaricante abſolutus 153
Clamys paludamentum eſt 206
Claterna 334
Q. Claudia caſtiſsima matronarum 102
Κλίμαξ 183
Clodia P. ſoror, impudicitiae nomine peſsime audiebat 94
Clodia cum fratre P. rem habuiſſe dicebatur 102
Clodia ſimulacrum Veneris auro exornatum habere in ſacrario ſuo dicebatur 106
Clodiam Cicero Palatinam Medeam uocat 98
P. Clodius tres ſorores ſtuprauit. pag. 11
Clodius coniux, & frater Clodiae a Cic. dicitur ſaepe 111
Clodius pſaltriae ueſte indutus, ut Pompeiae ſtuprũ inferret, ingreſſus eſt 60
Clodius, cũ de inceſtu accuſatus eſſet, a Caleno defenſus fuit 336
Clodius a Cic. ſacerdos uocatus 168
Clodius aedem Nympharum incendit 186
Clodius quare templum Nympharum incendiſſet 45
Clodius ſenator fuit etiam antequam plebeius fieret 61
Clodius a Milone accuſatus fuit, quod caedem cum gladiatoribus in foro feciſſet 41
Clodius domum Catuli, quia cum Ciceronis domo coniungebatur, euertit 49
Clodius quare templũ Libertatis ex euerſa Ciceronis domo exaedificarit 64
Clodia lex poenam irrogabat ijs, qui Ciceronem exſulem intra quadringenta millia paſſuũ tecto excepiſſent 68
Clodij lex de cenſoribus 143
Clodius quattuor leges reip. pernicioſas tulit ī tribunatu pl. 19
Clodius a Milone caeſus fuit in Appia uia ad Bouillas 171
Sex. Clodius fellator eſſe credebatur 111
Sex. Clodius leges Clodij ſua ſcriptione adiuuabat 69
Sex. Clodius, de ui damnatus, a Caeſare, deprecante Antonio reſtitutus 256
Sex. Clodius lumẽ curiae uocatus per iocum a Cic. 180
Sex. Clodius Clodianus canis a Cic uocatur 148
Coelius C. Antoniũ accuſauit 94
Coelij oratio & actio 104
Coeliũ Atratinus cur accuſarit 94
Cognatio pro affinitate 230
Cohors peditum erat ſexcentorum 217
Collegia quid & quando inſtituta. 20. quibus conſtabant hominibus ibid.
Colonia in ea deducenda uexillum tollebatur 288
Colonijs duumuiri praeerant 13
Colonorum propria laus 8
Columna Maenia 64
Columna Rhegia, & Maenia. pag. 12
Comitia dicuntur non modo, cum ad magiſtratus creandos, ſed etiam cum ad legem ſciſcendam, aut de ciue iudicandum populus conuenit 40
Comitia proprie de creandis magiſtratibus dicuntur. de ſciſcendis legibus, de ciuibus iudicandis, κατ᾽ ἀγχιστικῶς 41
Comitia —— quinque claſsibus diſtributus populus Romanus in campum Martium ad comitia ueniebat 283
Compitaliorum dies 148
Conatus, uſurpatur de rebus, quae ad exitum non perducuntur 168
Concilium 19
Concluſionum quarundam ratio apud Ciceronem. 55. earum diuiſio ibid.
Condemnantium iudicum uerba, Feciſſe uideri 170
Condiciones legere, & quaerere. pag. 102.287
Confeſsio facti non uitatur in ea re, quae patriae ſalutem attulit. pag. 185
Coniuratio —— De Coniuratis cum Catilina, a Cicerone deprehenſis, nonis Decembris in ſenatu dictae ſententiae fuerunt 33
Conquiſitores 184
Conſcientia, pro, notitia 201
conſeneſcere 57
conſilium agere 41
conſilium publicum, pro, ſenatus. pag. 50
conſtantia in bona cauſſa dicitur. pag. 46
conſulatum gerere ante XLIII aetatis annum per leges non licebat 320
conſules Kal. Ian. magiſtratum inibant 40
conſules deſignati primo loco ſententiam dicebant 38.317
conſul quem ordinem interrogandi ſententias in ſenatu Kal. Ian. inſtituiſſet, cum toto anno conſeruabat 309
conſulum inſignia 12
conſules in prouincias profecturi, & ſacrificia prius faciebant, & uota nuncupabant 296
conſules ſenatus quaſi gubernacula ſunt 26
contendere ſacramento 186
contrahere 198
contrahere, pro, peccare 206
contraria contrariis miſcet interdum Cic. cum lepore, & elegantia 350
contrariorum ex collatione ornamentum 249
conuentus in praefecturis quid 8
conuicium 61
conuicio uerberare 163
cornelia lex de repetundis 200
cornelius Balbus C. Caeſaris praefectus fabrum 128
corona ciuica 148
correctio rei parũ explicatae 235

Index

Corrigendi ratio eſt optima, cū ſimilia ſimilibus conſeruuntur. pag. 68
Corroborare ſe 96
Cotys nomen Thraciae regnum. pag. 167
L.Craſſus ne triumpharet,Q.Scaeuola eius collega, S.C. interceſſit 162
M.Craſſo de ſeruis ouanti laurea corona tributa fuit 161
P.Craſſus, ne in manus incideret inimicorum, ſe ipſum interemit 28
Crepidae 206
Crotala 151
Crudelitas in alienos in ſuos proprie,ſcelus & impietas dicitur. pag. 241
Cuiatis,pro Cuias 125
Cui bono fuerit, in cauſſis quaeri Caſſius uolebat 178
Cuicuimodi,pro cuiuſcūque modi 99
Cuiuſmodi,pro,cuiuſcumq. modi 99
Cum cauſſa,pro,per ſpeciem.pagin. 108
Culpa ab errato differt 227
Cupa 163
C.Curio turpiter amauit M.Antonium 268
C.Curio uir Antonij a Cic.cur dicatur 277
Curius notiſſimus aleator 312
Cytheris mima a M. Antonio amata 272

D

DAMNATI non praeficiuntur publicis muneribus. pag. 120
Damnato reo, aeſtimatio ſiebat acceptae ab eo pecuniae 200
De caelo detrahere 288
De caelo qui ſeruabat,uel ſi nihil ſenſiſſet aduerſum, tamen obnunciabat 44
Decempeda agros metiebantur, & diuidebant 373
Decernit ſenatus, iubet populus. pag. 159
Decertatio 355
Decius, & Taurea Iubellij 153
Decuriare 21
Decuriones erāt in colonia quod ſenatus Romae 8
Defendere, & Propugnare nō idē omnino ſunt 75
Defluere,pro, abire,praeterire.pagin. 222
Deiotarus in omnibus Aſiaticis bellis remp.R.enixe admodum iuuit 241
Deiotarus rex ante ciuile bellum cohortes XXX quadringenarias habuit 246
Deiotarus rex Pompeii partes ſecutus bello ciuili 238. apud Caeſarem accuſatus,quod eū occidere cogitaſſet 239
Deiotaro regi cum Caeſare hoſpitium,non familiaritas fuit 243
Deiotaro regi quae Caeſar ademerat regna,ab Antonio, poſt necē Caeſaris reſtituta ſūt 285
Delectus ſuperbiſſimus 131
Demetrij aureus libellus περὶ ἑρμηνίας 37
Demoſthenis in imitationem non de induſtria,ſed caſu, ex legendi conſuetudine incurrit Cicero 25
Deſcribere, pro, diuidere 314
Deſidia minus habet uituperationis,quam inertia 14.15
Deſperatus homo 19
Deſtituere ſorti aliquid 316
Deſtituo,pro,conſtituo 316
Deuorare moleſtiam 326
Dibapho praetexebatur augurū toga 76
Dictatoris ad ſingularem poteſtatem difficillimis temporibus reſp. tamquam ad ſalutare remedium confugit 256
Dies,pro,Diei, apud Cic. legendum 17
Diem dicere 180
Diebus comitialibus agi cum populo licebat 66
Diebus faſtis omnibus quidem lege agere, non omnibus tamen cum populo agere licebat 19
Dignitas proprie de ſenatorio ordine dicitur 95
Dii boni,modo laetantis eſt, modo indignantis 316
Diis hominibuſq; approbantibus. pag. 319
Dioecetes 206
Diribitores 155
Diſceptatio,quid 24
Diuina quae ſint 300
Diuitiae ambigua quaedam boba ſunt 198
Diuortium cum qua fit, ea ſuas ſibi res habere,ex duodecim tab. iubetur 280. uxorique tum claues adimuntur 280
Doctrina omnis petebatur a Graecis litteris, cum Latina lingua nondum exculta diſciplinis eſſet 56
Doctrina tum a libris,tum a uiua hominū uoce comparatur 27
Dolabella - cū eo in gratiā rediit Antonius, quo die in aedē Telluris ſenatum uocauit 257
Dolabellam ſenatus hoſtem iudicauit,quod Trebonium Smyrnae interfeciſſet, & Aſiam occupaſſet 349
Dolor minus eſt,quā maeror 350
Domitij duobus tantum nominibus uſi ſunt,Cnaeo,& Lucio 58
M.Druſus optimatum partes tuēdas ſuſcepit 202
M.Druſi filij facinus improbum. pag. 203

E

EFFINGERE, pro, exprimere. pag. 42
Eierare 362
Eiuſmodi cupidus,pro, ita cupidus 97
Eloquens non eſt, cuius in oratione, aut ſententiarum grauitas, aut uerborum elegantia deſideratur 41
Embolium 60
Q.Ennius M. Fuluium ad bellum Aetolicum ſecutus eſt 135
Enthymema ex conſequētib. 174
Epicurus Deos aiebat negligere mortalia 162
Epicurus uoluptatem ad corpus, & ad animam quoq. retulit 104
Epitomes Liuii locus mendoſus. pag. 53
Epulum publicum ſine ſacrificio non dabatur 89
Epuli dies feſtus erat 89
Eques R.qui erat,is ſi nondum in ſenatum peruenerat,ordinis equeſtris dicebatur eſſe.56.quibus cauſſis equeſtri loco a cenſore mouebatur. ibid.
Equites qui dicerentur 203
Equeſtri in tunica minores erant claui,quam in ſenatoria 110
Equeſtris cenſus 56
Equeſtris ordo conſtabat ex iis, qui equo publico mererent. 326. eorum cenſus erat CCCC millia.ibid.
Equeſtris ordo in XIV. gradibus ſedebat 277
Equeſtris ordo lege de repetundis non tenetur 200
Equuleus 241.352
Erechthei regis filiae 27
Erratum a Culpa differt 227
Euentis plerumque conſilia ponderare 197
Euerſus,minus quam, afflictus 5
Exardet bellum 228
Excitari uerbū,ad ea,quae aedificantur,accommodari ſolet 5
Exclamatio - ubi aliquid expo-

ſuimus factū ſtatim, quaſi nos commouerit indignitas rei, erūpimus uel in interrogationem, uel in ironiam, uel in exclamationem 77
Exempla edere in aliquem 377
Exercitus luſtrari mos fuit, priuſquam in expeditionem educerentur 360
Exordia oratoribus in genere demonſtratiuo libera ſunt, in alijs non item 2
Extorquere 232

F

FAMILIA differt a gente. pag. 340
Familiam ducere 316
Fatum ad Deos refert Cic. 232
Fauor, & Vrbanus noua uocabula fuerunt, Ciceronis aetate, nec ante uſitata 60
Fercula 162
Feciſſe uideri, condemnantium uerba 170
Fidelis alicuius, pro, erga aliquē, Latine non dici 295
Fides, & uirtus 36
Filios paruulos ad eliciendam miſericordiam, rei in iudicium adducere ſolebant 6
Flamines ab auguribus inaugurabantur 289
Flamininus Quinctiae gentis cognomen 162
Foedus percuſſum Romae cū Ptolemaeo Aegyptiorum rege 199
Foeneratores ad medium Ianum conſidebant 326
Fortunae rotam pertimeſcere: iuueniliter & ſine decoro dictum a Cic. reprehendebant 152
Frugalitas non modo ingenuorū dicitur, ſed etiam libertorum. pag. 247
Frumentaria lex 53
Fufia lex 85
Fufia lex de auſpicijs, & obnunciatione 20
Fulmen ſiniſtrum optimum habebāt Romani ad omnes res praeterquam ad comitia 287
Fuluius Vrſinus 42
Fundus eſſe aliquem alicuius rei, quid 113
Furcifer ſeruile uocabulum 247

G

GABINIVS, cum publicani a Iudaeis, & Syris pecunias uectigales exigere uellent, ius eis dicere noluit 132
Gabinius lege Iulia de repetundis damnatus, ob reductionē Ptolemaei decem millia talentum acceptis. 192. a Cicerone defenſus eſt 193
Gabinium Syriae procōſulem Semiramin appellat Cic. 132
Gabinio ſupplicatio a ſenatu denegata 133
Gabinij conſulis mollities, & luxuria 12
Gabinio, ſaltare exprobratum eſt pag. 151
Gades Poenorū fuit colonia 120
Ser. Galba, Caeſaris percuſſor 373
Gallia braccata trāſalpina, togata ciſalpina 160
Gallia ulterior, prouincia aptiſſima ad renouandum, inſtruendumq. bellum 337
Gellius nutricula ſeditioſorū 81
Geminantur uerba amplificandi gratia 185
Geminatio uerbi, praepoſita ſecūdo loco negatione ſuauitate quadam aures afficit 6
Gens a familia differt 340
Gens minus late patet, quam natio 29
Gladiatorum plura genera, Samnites, Prouocatores, Retiarij, Mirmillones 70
Gladiatores rudes in armis exercebantur a laniſtis 8
Gladiatores in foro dabantur 60
Gladiatores ex equis pugnabant. pag. 65
Gladiatores cum in arena pugnātes populo non ſatisfecerant, laniſta eorum magiſter ceruicem dare iuſſos interficiebat 43
Gladiatores biennio, quo quis peteret, petiturusue eſſet, dare lex de ambitu uetabat 91
Gladiator buſtuarius 151
Gladius uagina uacuus 219
Gloria ab honore diſtinguitur. pag. 190
Gracchus & Quinctiae gentis, & Sēproniae cognomen fuit 39
C. Quinctius Gracchus Ti. Gracchi filium ſe ſimulabat eſſe 52
Graeculorum arrogātia, qui ſe omnia ſcire profitebantur 65
Grandiferus 288
Gynaeceum 286

H

HABITABANT in collibus fere Romani 47. 270
Hammonius Ptolemaei regis legatus ſenatum pecunia corrūpebat in cauſſa regia 199
Hereditates caducae 345
Hiempſal Iubae pater 83
Hieronymus Ferrarius 326
Hic tu, &c. obiurgandi modus. pag. 222
Hinc illae lacrumae 108
Hirtius Caeſari coniunctiſſimus. pag. 316
Hirtij conſulis des. grauiter aegrotantis, pro incolumitate uota populus Ro. ſuſcepit 264
Hiſtriones cum fabulas agerent, numeroſo cantu recitabant. pag. 61
Hiſtriones cogebat populus, quae ſemel dicta placuerant, eadem ſaepius iterare 62
Honeſta oratio 336
Hui, admirantis, uel cum ironia dictum 205
Humanitatis nomine elegātiores litterae quare dicantur 99
Humanitus ſi quid mihi acciderit 191

I

IACERE, & ſtare, antitheta 35
Ianus ſummus, imus, medius. pag. 326
In ante diem IV Kal. &c. 299
Idiotae 56
Ignorationis duo genera 221
Ignotus, etiam pro eo, qui non nouit 95
Ille, pronomen ſummorum uirorum nominibus addi ſolet 206
Imago 102
Imagines maiorum ſeruabantur cū inſcriptione praenominis, nominis, cognominis 38
Imagines clarorum uirorum cera fictas, in atrijs ſeruari, & in funebri pompa praeferri mos erat 180. 103
Imbecillus —— maior in imbecillo infirmitas, quam in debili pag. 15
Impeditus malis domeſticis qui dicantur 51
Imperatores, ſtante rep. quinam appellarentur 206
Imperium non, niſi ſenatoribus, nec fere, niſi maiores magiſtratus adeptis, dabatur 203
Impietas proprie in ſuos dicitur pag. 241
Improbi multi natura non ſunt, qui tamen peccant, & re nocentes ſunt 50
Indoles in pueris, & adoleſcentibus cur laudetur. 104. pro uirtute ibid.
Inertia plus habet uituperationis, quam deſidia 145

Infeſtum

Index

Infeſtum eſt,pro,infeſtatur 96
Infortuna 157
Inimicitiae mortales,& ſempiternae 208
Innocentia uidetur plus aliquid ſignificare,quam probitas . pagin. 216
Inopia rei fam. maximum eſt impedimentum ad praeclare agēdum 50
Inſanae ſubſtructiones 181
Inſepulta ſepultura 257
Inſinuare, ſine ullo adiuncto caſu 311
Inſolentia, pro ſumptu immoderato 340
Inſula maior, & minor 97
Inſulae erant in Vrbe ab alijs aedificijs diſiunctae 186
Interamnites ab Interamnio, Interamnates ab Interamna. pagin. 181
Intermori 175
Internecinum bellum 377
Interpres tria conſiderare debet, uerba, ſententiam, ſententiae cauſſam 55
Interpretandi ratio eſt optima,cū ſimilia ſimilibus conferuntur. pag. 68
Interrogatio,uide,Exclamatio 77
Interrogatio in Vatininm cur dicta 89
Inuidia ſaepe multos magis,quā culpa afflixit 200
Ioannes Maria Iouius 123
Ira conſilio eſt inimica 217
Ironia, uide Exclamatio 77
Italia ad imperium adiuncta, exteris gentibus formidabilis potentia Romanorum fuit.pagin. 307
Italia uniuerſa quando municipiorum iura poſsidere coeperit. pag. 66
Italia uniuerſa conuocata a ſenatu ad ferendum de Ciceronis reditu ſuffragium 66
Iterato eodēuerbo ſententia uim acquirit 185
Iterato uerbo uis additur 248
Iubet populus,decernit ſenatus. pag. 159
Iudex —— in Iudice maxime requiritur fides 243
Iudicum tertia pars ex equeſtri ordine conſtabat 95
Iudicum in tertia decuria, lege Aurelia, homines de plebe iudicabant 260
Iudicia communicata inter tres ordines lege Aurelia fuerunt 202
Iudicia ex tribus ordinibus conſtabat,ſenatorio, equeſtri, plebeio 16
Iudicia publica in foro fiebant. pag. 104
Iudicia in baſilicis fiebant 73
Iuliana uectigalia 372
Iunia Licinia lex 70
Ius gentium commune omnium debet eſſe 211
Ius Latij habere, & habere ius Romanae ciuitatis, idem non eſt 124
Ius naturae,& ciuile ut differant. pag. 48
Iuſtitiae fundamentum eſt fides. pag. 228

L

LABERIVS minimis excellens 108
Laborem pro eo, quem non diligit,nemo fere ſuſcipit 39
Lacerna 282
Laedere,pro,uituperare 299
C.Laelii duo clari,pater,& filius. pag. 353
L. Lamia princeps equeſtris ordinis,Gabinij edicto relegatus pag. 153
Laniſta,qui gladiatorum paria in certamen adducit 154
Laterenſis Iuuentius 87
Laudandi materia 216
Laus in tria genera diuiſa,praedicationem, litteras, monumenta 229
Legati ad Antonium a ſenatu miſſi fuere L.Piſo,L.Philippus,Ser. Sulpicius conſulares omnes.pagin. 324
Legati imperium in prouinciis nō habebant 66
Legato quaeſtor honore praeſtabat 168
Legatos, qui in prouincias ibant, quos ſecum adducerent, a ſenatu petere conſueuerant 19
Legere condiciones 102
Legio tria genera peditum habebat 121
Legiones Macedonicae 314
Lētulus Spinther, & C.Octauius, quod ſe iactarent fuiſſe ex interfectoribus C.Caeſaris, poenas iactantiae ſuae dedere. pagin. 274
M.Lepidus auctor fuit,ut, pace facta,Sex. Pompeius patriae reſtitueretur 318
M. Lepido decreta a ſenatu ſtatua fuit equeſtris,inſcriptione praeclara 318
Leuitas proprie tributa Graecis hominibus eſt 231
Lex infirmatur a ſe ipſa, cum in ea quod nō licet, ſcriptū eſt 20
Lex antequam ferretur,erat conſuetudo ut prodirent, qui uellent,ad ſuadendum, aut diſſuadendum 17
Lex antequam ferretur, clari uiri a tribuno pl.qui rogationem laturus erat, in Roſtra producti, rogatiq ut dicerent quid ſentirent,ſuadebant,diſſuadebantue legem 86
Lex uel auſpiciis, & interceſsione impeditur,uel ſuffragiis antiquatur 42
Lex Atilia Didia 71
Lex Aelia 58
Lex Aelia, & Fufia 85.148
Lex Agraria 53
Lex L.Antonii de magiſtratibus a Caeſare deſignandis 330
Lex Caecilia,& Didia 310
Lex Ciceronis de ambitu. pagin. 90.91
Lex Cornelia de repetundis. pagin. 200
Lex frumentaria 53
Lex L. Gellij & Cornelii,ut ciues R.eſſent ij,quos Cn.Pompeius, &c.ciuitate donaſſet 112
Lex iudiciaria a Pompeio lata.pagin. 169
Lex Iulia de repetundis 162
Lex Iulia de repetundis iubet per ſequi ab ijs, ad quos ea pecunia, quam is ceperit,qui damnatus ſit, peruenerit 192
Lex Iulia Licinia 71.89
Lex Licinia,& Mucia 124.126
Lex Scatinia de puerorum ſtupratoribus 297
Lex Seruilia de repetundis. pagin. 200
Lex Sullae, ne Marianorū proſcriptorum liberis magiſtratus capere liceret 147
Lex Voconia de mulierum hereditatibus 297
Leges Papiae duae latae de ciuitate 125
Leges quattuor reip. pernitioſas tulit Clodius in tribunatu plebis 19
Leges ſacratae 11.143
Leges cur promulgarentur. pagin. 268
Leges in templis ferebantur. pagin. 21
Legum antiquarum principium hoc erat:Conſules populum iure rogauerunt 262
Legis impediendae duo genera, obnunciatio,& interceſsio 43

Index

Leges ſuadere,& diſſuadere, ante quam ferrentur,non modo magiſtratibus,uerum etiam priuatis hominibus licebat 54
Leges in aes incidebantur 165
Leges —— in legibus quaedam ex naturae,quaedam ex ciuili iure ſcripta ſunt 48
Leges ſilent inter arma 174
Liberos de uno filio dicere ſolet Cic. 138
Liberos, pro unico Antonii filio uſurpat Cicero 255
Libertini ex infima plebe fuerunt. pag. 57
Libido a luxuriae differt 159
Libri —— gloſſemata multa in ueterum libros irrepſerunt 50
Licinia Iunia lex 89
Licinia,& Mucia lex 126
Lictoribus laureatis utebantur, qui imperatores ex aliqua uictoria nati erant 279
Ligario Caeſar & ſi iratus, ignouit tamen,uictus Ciceronis eloquentia 226
Q.Ligarium Q.Tubero apud Caeſarem accuſauit de ui 226
M. Liuius Druſus, uelut ſocialis belli auctor, domi occiſus fuit. pag. 202
Locus —— ex loco ducuntur quoque argumenta 181
Loco dicere: loco inſanire,uetus locutio 43
Loca omnia auguriis conſtituta, templa dicebantur 34
Loca publica, & religioſa. pagin. 49
Λόγος ἠθικός 42
Loquere tecum 237
L.Lucceius 99
Luci,pro,Luce,antique 363
L.Lucullus uillam praeclaram habuit in Tuſculano 48
Luculli, & Pompeii inimicitiarũ cauſſae 32
Ludi in theatro dabantur 60
Ludi Apollinares ad curam praetoris urbani pertinebant 345
Ludos ſpectabant ſedentes in theatri gradibus 61
Ludius 60
Lumine ſecundo,pro, cras 207
Lumen curiae Sex.Clodius per iocum a Cic.uocatus 180
Luminibus alicuius obſtruere, tranſlate 211
Lupercalia 283
Luperci germani. 100
Luperci ad honorem Panis inſtituti, Februario menſe urbem nudi percurrebant 328
Lupercis uectigal Caeſar dedit; eo mortuo ſenatus ademit 379
Luſtrare:inte rd ũ eſt,circuire. 217 plus eſt, quam, peragrare. ibid.
Lux,pro, dies 190
Luxuries differt a libidine 159

M

Mactare, pro, placare. pag. 83
Maereor,pro, maereo 45
Maeror corporis,dolor animi: aliquando,maeror animi 37
Maeror plus eſt,quam dolor 350
magiſtratus in eos a populo conferebantur quorum agendis in foro cauſsis induſtria probata eſſet 236
Magiſtratus & nunciationem habebant,& ſpectionem 282
Magiſtratus curules non omnes faſces habebant 203
Magiſtratum gerenti moleſtus eſſe priuatae rei cauſſa nemo poterat 12
Magiſtri ludorum, collegiorum, uicorum 76
Magiſtri ludorum praetexta uti ſoliti 147
Magius 153
Magni ludi ab aedilibus cur dabãtur 148
Magnus,& amplus 5
Magnitudo rei,ex nominis inopia demonſtrata 378
Marcelli Patricij, & plebeii 213
M.Claudius Marcellus bello ciuili Pompeium ſecutus. 212. cum impetraſſet a Caeſare, ut in patriam rediret, a P.Magio Chilone eſt interfectus 214
C.Marius belli Iugurthini gloriã multis praeclaris factis Metello debitam intercepit. 22.conſeruator patriae fuit.ibid.quas res in unoquoque cõſulatu geſſit. ibid.
Marii monumentum 60
Marius ſemper ex hoſtibus reip.uictoriam retulit 22
Maſſo, cognomen Papiriae gentis patriciae 125
Maſtruca 134
Mediolanum caput erat Inſubriae regionis 162
Memmia lege ſancitum, ne eum, qui reip.cauſſa abeſſet, uocare in iudicium liceret 2
Mens liberalis in muliere non laudatur 106
Merito poteſt alicui aliquid contingere,non tamen optimo iure 216
Metaphora non repente, & cum impetu irrumpit, ſed pedetentim, & placide in orationem ingreditur 26
Metaphora tum eſt perfecta, cum & cauſſam ſimul, & quod ex cauſſa fit, complectitur 40
Metaphora per oppoſitionem, ab Ariſtotele laudata 35
Metellorum familia nobiliſſima. pag. 68 intra XII ferme annos aut conſules fuerunt,aut cẽſores, aut triumphauerunt ex Metellis amplius XII
Q.Metellus,inimicitias,quas cum Cicerone exercebat,reip.remiſit 40
Metellus Numidicus Metellorum omnium praeſtantiſſimus 68
Q.Metellus Numidicus quare Mario, & Saturnino non reſtiterit 12. in exſulium abiit 22
Q.Metellus exſulare maluit,quam in legem Saturnini iurare 151
Metelli Numidici tabulas, cum eae,ut mos eſt,circumferrẽtur, iudices adſpicere noluerunt. pag. 116
Milciades accuſatus, & damnatus,in uinculis diem obiit 74
Militia- cogebantur in militiam ire uel ui,uel multa 334
Milo —— poſt occiſum Clodium quotidie contra Milonem concionabãtur,tres tribuni pl. 173
Miloni erepta poteſtas Clodium accuſandi 143
Minime ſtultus, pro, ſapientiſſimus,&c. 244
Mirmillones gladiatores 70
Miſerationis cõmouendae partes nonnumquam ſubit patronus ipſe 191
Miſericordiam ſupplices facile cõſequuntur 79
Mitella 206
Moderari 8
Moenia columna 64
Moribus agere 47
Mortis uitatae ignominiam ut excuſent,non oratores modo,ſed etiam poetae, moriẽdi cauſſae maiorem uiuendi cauſſam opponunt 207
Morte obita 44
Multitudinis numero, pro ſingulari uti,eſt artis oratoriae.pagin. 43
T. Munatius Plancus Burſa trib. pl.quare ambuſtus a Cic. dicatur 175
Municipia, quae ſuis legibus uiuerent 118

Mani.

Municipijs quattuoruiri praeerant 13
Munus de quibus proprie dicitur 64
Mus, Deciae gentis cognomen. pag. 372
Mylaſa 313

N

NATIO latius patet, quam gens 29
Neque, modo praecedit, Et, modo ſequitur 351
Neque – ex hoc loquendi genere, Neque ineſt, et, Non ineſt, gignitur comparatio 188
Neque enim erant occulta——loquendi modus 25
L. Ninnius retulit ad ſenatum de reditu Ciceronis 16
Nitedulam Numerium cur appellet Cicero 39
Nobiliſsimi homines appellati etiam ij qui plebeijs familijs nati erant 14
Nobilitas ualet plurimum ad opinionem hominũ excitandã 14
Nomen aliquãdo pro, cognomẽ, uſurpatum 14
Nomen, pro, praenomen, nomen, cognomen 39
Nominis ex inopia magnitudo rei demonſtrata 378
Notus, etiam pro eo, qui nouit 95
Notus, in malam partem 101
Nummo ſeſtertio uenire aliquid. pag. 211
Nunc, pro, ſed 222

O

OBSERVARE 277
Obſtrepi res, parum uſitate uidentur 217
Octauiani mater Atia 298
Octauiani Caeſaris pater, prius quam profiteri ſe conſulatus cãdidatum poſſet, morte obijt repentina 297
Octauio Auguſto exprobratus auus argentarius 20
Octauianus Caeſar priuato conſilio contra M. Antonium arma ſumpſit. 293 annos tum natus XIX. 295 meſtruus ſumptus, in milites, quẽ ipſe faciebat. ibid.
Octauius Pantagathus 57
Oculi ſenſus omnium praeſtantiſſimus 104
Oculorum flagrantia in meretricibus cernitur 104
Offendere aliquid in aliquem. pag. 191
ὁμοιοτέλευτον 63. 173
Oratio moralis 72
Orator aeque utitur ueriſimilibus atque ueris arg. 229
Orator deeſt iudicibus, & populo, cum ea, quae requirit cauſſa, non exponit 21
Oratores quod in ſentẽtia magis ualet ad mouendum, id in extremo collocare conſuerunt 75
Oratores augere culpam in inimicis, in ijs, quos defendunt, imminuere ſolent 11
Oratorum ſtudia frequentia auditorum maxime nituntur 241
Oratoriae eſt artis numero uti multitudinis pro ſingulari. pag. 43
Oratoriae artis eſt, quod obijci nobis ab aduerſario poteſt, id praeripere, & aut argumento refellere, aut excuſando eleuare 26
Orbis terrarum maior & nobilior pars imperio populi Ro. tenebatur 36
Orcheſtra 133
Orcheſtra ſenatorum erat in theatro 277
Ordo poſterior prioris non auferebat inſignia 56
Ore pudoris ſigna cernuntur 163
Os, pro impudentia 159. 163
Oſtienſis quaeſtura cui contigerat, is rei frumẽtariae praeerat pag. 23
L. Opimius quare, & a quo damnatus 73
Opum uoce non tantum diuitiae, ſed exiſtimatio quoque deſignatur 197
Opibus ualere 59
Opprimi 206
Ouantiũ corona myrtea fuit. 160

P

PALATINA tribus ſtudioſa perditorum ciuium 59
Palmaris ſtatua 326
C. Panſa, Vibiae gentis plebeiae. pag. 226
Panſa Caeſari coniunctiſsimus. pag. 316
Papiae leges duae de ciuitate latae 125
παράγραμμα 32. 371. 372
Partes dare 198
Partim, aduerbium pro nomine pag. 159
Patres – quorum patres in aliqua gloria praeſtiterunt, eorum plerique in hoc genere laudis ſtudent excellere 198
Patronus innocentiae ſuae fama cauſſae actionem magnopere adiuuat 243
Patronos ſibi ciues in ditione Romana, ſubiectae urbes deligebant, quem quaeque maxime probabat 8
Patrui acres, & aſperi ſunt obiurgatores 99
Paullus Manutius, cũ aliquid corrigit, primum litterarum ſimilitudinem, deinde hiſtoriae teſtimonium ſequi ſolet 73
Paullus Manutius quae in Demoſthene, & Cicerone obſeruauerat, cum ſtudioſis communicaturum pollicetur 4
Pecuarij 83
Perditus homo 19
Perfunctus, pro, liberatus 223
Perorandi locus —— in eo plurimum pollet oratio 116
Perſequi aliquem 305
Perſonae ſecundae exemplum ad alios transferri ſolet 241
Pertendere plus eſt, quam conferre 116
Pertinacia in mala cauſſa dicitur. pag. 46
Phaernus amauit perpetuitatẽ ſimilitudinis in caſibus in corrigendo 281
Phaerno perſuaſum plane fuit, ut in Cicerone finem uerſus uitare uellet 157
Pierius Valerianus 138
C. Piſo Ciceronis gener 150
L. Piſo matrẽ habuit homine Gallo natam. 14. Epicureus fuit non doctrina, ſed uoluntate 15
Piſo, in adoleſcentia etiam ſeuerus fuit uultu 164
Piſoni uitioſus fuit oculus 148
Piſo barbam alebat 151
Piſonem Caeſoninum Caluentiũ uocat Cic. 132
Piſo Caeſaris ſocer 71
Piſo duumuir Capuae fuit 153
Piſo poſt Caeſaris necẽ inuectus eſt in M. Antonium, nemine aſſentiente 258
T. Plancus Burſa inimiciſsimus Ciceroni fuit 324
Plancus lege Pompeia de ui dãnatus, & a Caeſare reſtitutus 372
Plauſu populus amorem indicabat 60
Plutarchi ἀνιςορησία 9
Plutarchi error 33
Pompeij laudes 36
Cn. Pompeius duumuir Capuae fuit 153
Pompeius in conſulatu ſecundo de iudicandi ratione quid promulgarit 261
Pompeius de tribus orbis partibus triumphauit 36

Pompeius.

Pompeius, pulſo Cicerone, aliquandiu, metu Clodij, domi ſe continuit 150
Pompeius aliquando Ciceroni officium amici non praeſtitit 23
Pompeij, & Luculli inimicitiarum cauſſae 32
Pompeius in gratiam cum Clodio redijt 176
Pompeium monuit Cicero initio, ne cum Caeſare ſe cōiungeret; deinde, ne ab eo ſe diſiungeret pag. 272
Pompeius ex Africa, Europa, & Aſia triumphauit 116
C. Pomptinius Ciceronis ſocius in opprimenda Catilinaria coniuratione 138
Populum fluctus appellat Cicero pag. 140
Populus R. in magiſtratu mandando iudicium ſuum oſtendit 53. cum in theatrum populares ciues ingrediebantur, ad beneuolentiam conciliandam, plauſum dabat. 53. tribus in locis iudicium eius ſignificari poterat, in foro, in campo Martio, in theatro 54
Populi conſenſus non ita cognoſcebatur ex comitijs & concionibus, ut ex ludorum, gladiatorumque conſeſſu 59
Populus, apertis ualuis eius templi, in quo ſenatus haberetur, audire potuit quae in ſenatu dicerentur 323
Populus R. nemini, niſi ob acceptas iniurias, aut ablatas res, bellum inferre ſolebat 32
Populus Romanus quando cum Aegypti rege Ptolemaeo ſocietatem coierit 51
Populares qui ſint re uera 55
Porta triumphalis Romae 160
Portitores 82
Poſtliminio ciuitatem amittere qui diceretur 119
Poſtumi dicebantur poſt patris interitum nati 193
Poteſtas de magiſtratu dicitur pagin. 36. 38
Praeda ex hoſtibus parta geſtari ſolebat in triumpho 137
Praefecturis a populo R. miſsi ciues R. praeerant 13
Praeſtare alienum factum 22
Paaeſtigiae 209
Praetexta quot hominum genera nterentur 76
Praetexta magiſtratuum erat toga 57
Praetextae color 76
Praetextati annum aetatis XVI. egreſsi erant 6
Praeturam licuit petere, aedilitate omiſſa 57
Praetores octo erant, cum de Ciceronis reditu lata lex fuit 46
Praetorum iuriſdictio, & munus pag. 102
Praetores duo, urbanus, & peregrinus ius dicebant; reliqui de criminibus quaerebant 345
Praetores urbani ad curam Apollinares ludi pertinebant 343
Primipili centurio, ſummus ordo inter pedites legionarios 121
Primum pilum capeſſere 121
Princeps ſenatus qui diceretur 23 idem fere erat princeps ciuitatis 23
Priuato non licebat habere concionem, niſi a magiſtratu produceretur 54
Priuilegium 35
Pro, ualet interdum, In. 81
Pro, ſignificat, Ante, &, In 20
Probatio fortior multo eſt ex pugnantibus 186
Probitatem mores condiunt, utriuſque magnum conſtantia ornamentum eſt 244
proconſules multi dicti, nullo geſto conſulatu 228
Profligare plus eſt, quam, incipere, minus, quam, conficere 138
Prooemia unde ducantur 172
Propola 163
Propugnare, & Defendere non idem omnino ſunt 75
Proſcribi qui dicantur 26
Proſcripti ciues, propoſito praemio necabantur 231
Proſcriptionis nomen odioſum 69
προσωποπηΐα 67
Proterui qui 100
Prouincia——in mandanda prouincia maior erat populi poteſtas quam ſenatus 22
Prouinciae primum S. C. dabantur, deinde lege curiata 35
Prouinciae——in prouincias ituri ſortiebantur, aut comparabant inter ſe 139
Prouinciae praetoriae qui praeeſſet, & praetor, & propraetor, & proconſul interdum dicebatur 228
Prouincia aquaria 83
Prouocatores gladiatores 70
Prudentia quodammodo diuinatio eſt 198
Ptolemaeus rex Alex. pulſus a ſuis ciuibus Romam petijt, ut reſtitueretur 97
Ptolemaeus rex pulſus, a Gabinio reſtitutus fuit 159
Ptolemaeus Cypri rex, accepto de lege Clodia nuncio, ſibi mortem intulit 31
Publica loca 49
Publicani 83
Publicani erant equeſtris ordinis
Publius mimis excellebat 108
Pudicitia corporis eſt, pudor animi 270
Puniri, pro punire, a Cic. uſurpatum 18. 334
Puteal Libonis 12

Q

QVADRANTARIA Clytemneſtra Clodia a Coelio appellata 108
Quadrantem ſoluebant, qui in balneis lauabant 108
Quaedam uirtus, quaedam eloquentia, cum laudamus, non dicimus, ſed, ſumma quaedam uirtus &c. 67
Quaerere condiciones 102
Quaeſtio noua 45
Quaeſturam petebant, geſto tribunatu mil. 7
Quaeſtores lege Sullae erant uiginti 83
Quaeſtores deſignati, cui quiſque muneri in magiſtratu praeeſſet, ſortiebantur 7. 83
Quaeſtorum urbanorum dandae, attribuendae, ſoluendaeq. pecuniae in monumenta publica, munus erat 382
Quaeſtores imperium in prouincijs non habebant 66
Quaeſtor, honore legato praeſtabat 168
Quaeſtor relinqui ſolebat, decedente e prouincia praeſide. pag. 228
Quaeſtuariae artes ab infima plebe tractabantur 20
Qui, pro, Quo, antique 102
Qui res iudicant, pro, iudices 261
Quid eſt aliud, &c. Niſi &c. pagin. 158
Quid hoc homine facias? locutio Ciceroni ſatis uſitata 18
Quinctilianus diligens Ciceronis obſeruator, & artis rhetoricae magiſter optimus 174
Quis non modo approbauit, locutio Ciceroni uſitata 54
Quod 177
Quod pro, ſed 344
Quod, pro, ut, ſaepe Cicero dixit 345

Index

R

C. Rabirius Poſtumus a C. Mēmio accuſatus 193
C. Rabirio Memmius duo crimina obijciebat 199
Recognoſcere 116
Reditus a reuerſione differt 255
Redundare 230
Reges in tutela deorum putantur eſſe 251
Reges non a populo, ſed a ſenatu appellabantur 31
Reges, qui a ſenatu Romano & reges, & ſocij appellati fuerint pag. 238
Rei ad eliciendam miſericordiam inculti & ſordida ueſte induti ad iudicium ueniebant 75
Religioſa loca 49
Remurinur ager 326
Repetitio uerbi uim habet, & elegantiam 170
Repudiatus totus 337
Requirere, pro, accuſare 237
Reſpectum habere ad aliquem pag. 320
Reſp.—— tria hominum genera de rep. recte ſentieentium 51
Retiarij gladiatores 70
Retractatio—— ſine ulla retractatione 382
Reuerſio differt a reditu 253
Rhegini municipes erant Romani pag. 258
Ridiculum quaerere in re turpi a rhetoribus laudatur 35
Romani populi non minor bellicae uirtutis, quam clementiae, fidei, iuſtitiae fama fuit 238
Romani ciues erant non modo priuatorum, hominum, ſed opidorum etiam, ac ciuitatum hoſpites 8
Romani omnes in aliqua tribu cenſeri ſoliti, & ab ea interdum indicari 342
Romani ciues alij magiſtratibus, alij militiae, alij mechanicis artibus operam dederunt 20
Romani omnes nobiles in montibus habitabant 334
Romanum ciuem indicta cauſſa condemnari leges uetabant. pagin. 24
Romani in debellanda Italia plus conſumpſerunt temporis, quā in reliquo terrarum orbe 307
Roſcius primas in comoedijs ferebat 64
Roſtra——plures ſtatuae eorum, qui pro rep. mortem obierant, in Roſtris erant 44
Roſtra quare templum etiam uocata 34
Rudis uirga, libertatis index, qua gladiatores donabantur 281
Rudiorum aliqua interdum habenda ratio, in ijs praeſertim, quae ad Latinae linguae proprietatem ſpectant 241
P. Rutilius, cum accuſatus, defendere ſe noluiſſet, exſulatum abijt 207

S

Sacerdotia maturius dari ſolita, quam magiſtratus pag. 76
Sacerdotia ſenatoribus deferebantur potius, quam equitibus, propter dignitatem ordinis 213
Sacerdotes ante Labieni legem a collegio creabantur 76. 98
Sacramento contendere 186
Sacratae leges 35
Sacroſanctae res quae 120
Samnites gladiatores 70
Sanctiones duobus modis ſacroſanctae ſunt 120
Sapiens gloriam, quae uirtutis fructus eſt, non quaerit, ipſa uirtute contentus 222
Sapientem tenere uirtutes omnes, Stoici arbitrabantur 115
Saturninus Appuleius trib. plebis, homo ſeditioſus. ibid.
M. Scaurus 23
M. Scauri conſtantia in tuenda rep. 51
Scelus, & impietas proprie in ſuos dicitur 241
Sedere uerbum, ſaepe de iudicibus uſurpatur 200
Seducere aliquem 338
Senatores ordo, ampliſsimus ciuitatis gradus 203
Senatum, portum appellat Cicero 140
Senatui diuerſis nominibus appellare ſolet Cicero, ſcilicet, publicum conſilium, ſummum ordinem, ampliſsimum ordinem, principem ordinem 25
Senatus auctoritas 41
Senatus habendi dies legitimi 257
Senatus; non populus, reges appellabat 31
Senatus——patebant ualuae templi, in quibus ſenatus habebatur 302
Senatus bellum indixit Antonio pag. 332
Senatores eſſe qui poſſent 50
Senatores multi ex municipijs erant 95
Senatores ante creatos cenſores, a populo legebantur 72
Senatoribus, qui in ſenatum, uocati, non ueniſſent, pignora auferri ſolebant 259
S. C. primum in ſenatu ſcribebatur, deinde in aes incidebatur, tum in Capitolio figebatur, poſtremo ad aerarium deferebatur 301
S. C. uel poſt occaſum, uel ante ortum ſolis facta, irrita erant 300
S. C. dabantur pecuniae, & legationes, prouinciae uero primum S. C. deinde lege Curiata 35
S. C. dent operam conſules, praetores, &c. ne quid reſp. detrimenti capiat, 317. aduerſus Caeſarem factum 243
Senſum rebus inanimis poetica licentia dat Cicero 217
Sententias iurati ferebant 5
Seplaſia, Capuae platea, in qua unguenta ueniebant 13. 153
Septemuirum agris diuidendis nomina 352
Sepultura differt a ſepulcro 342
Seruilia lex 125
C. Seruilius Glaucia cur interfectus 202
P. Seruilis Iſauricus unde dictus 6
P. Seruilius Iſauricus conſularium omnium uetuſtiſsimus, Ciceronis tempore 130
Seruare de caelo quādo, & quo pacto liceret 282. 283
Seruare de caelo de magiſtratibus dicitur 84
Seruare de caelo per ueteres leges licebat, cum lex ferretur; cum magiſtratus crearetur, non licebat 142
P. Sextius quaeſtor C. Antonij fuit in conſulatu 83
Si, particula multo uenuſtius omittitur, quam additur 353
Sibilo populus odium indicabat pag. 60
Si dijs placet 156
Singularia multa ſunt in ijs etiam libris, qui ad aetatem noſtram peruenerunt 157
Siparium 133
Si quid mihi humanitus accidiſſet pag. 258
Siſapo Hiſpaniae urbs 277
Socij a ſtipendiarijs diſtinguuntur 168
Socij Latini, ſocij & Latini, Socij Latini nominis &, Socij & Latini nominis, dicebant ueteres 18
Socij Latini nominis ex Vrbe exire a conſulibus quoties iuſsi 18
Socijs utebantur comoedi 207

Sodalita-

Sodalitates quid 20
Sodalitates ad honorem alicuius dei inſtitutae ſunt 100
Soleae 282
Solus plus uidetur eſſe, quam, Vnus 170
Sorti aliquid deſtituere 316
Splendor proprie de equeſtri ordine dicitur 95
Squalor perculſi animi ſignum 37
Stans, pro incolumis 205
Stare, & Iacere, antitheta 35
Statua omnis eſt imago, non contra 102
Stipendiarij a ſocijs diſtinguuntur 168
Stipendiarij deteriore ſunt condicione, quam foederati 118
Stoici, ſapientem tenere uirtutes omnes, arbitrabantur 115
Stola utebantur honeſto loco natae mulieres 277
Studium plus, quam Voluntas 240
Subſellia erant iudicum, accuſatorum, defenſorum 209
Subtilitas orationis quae 115
Suffragium ferre in urbana tribu, ignominioſum 126
L. Sulla duodecim nouarum, peſſimarumque rerum auctores urbe exturbauit 28
Sulla contra Marianos, libertinos in quattuor tantum urbanis tribubus, ut antea, ſuffragium ferre uolebat 363
Ser. Sulpicius legatus ad Antonium miſſus in legatione interijt. 339. ei ſepulcrum publice decretum, & ſtatua, ex Cic. ſententia. ibid.
Superbiſsimus delectus 131
Supplicatio —— in ea decernenda, maximum, ſi quis ſcribendo adeſſet, amorem in eum, cuius de honore agebatur, praeſeferebat 136
Supplicatio eum decerneretur, rogari ſententias mos fuit 299
Supplicatio ordinaria dierum erat quinque 136
Supplicationes non ſolum pro re in bello proſpere geſta, ſed in honeſtandis etiam funeribus a ſenatu decerni ſolitae 89
Supplicatio uni Ciceroni togato decreta a ſenatu, oppreſſa Catilinae coniuratione 267
Supplicatio decreta Caeſari uiginti dierum. 136. Pompeio, decem ibid.
Supplicationes mortuo Caeſari, tamquam Deo decerni, queritur Cic. 289
Supplicum ſimilitudinem quandam praeſeferũt, qui culpam fatentur 197
Suſtinere, pro, retinere 7

T

TABVLA Valeria 86
Taeter Claro opponitur 13
Talentum, ubi ſimpliciter dicitur, pro Attico capitur 205
Templa non omnia ſancta 34
Templum Honoris, & Virtutis 60
Tempora, pro, calamitates 191
Teſtamento filius 281
Teſtimonium improbi & egentis iure contemnitur 80
Teſtimonium iurati dicebant 81
Themis unde dicta 162
Theophanes Pompeij Magni libertus Cornelium Balbum adoptauit 127
Thyeſtes Ennij tragoedia 157
Timor in leuioribus cauſsis uitioſus eſt, in grauioribus non item 240
Timore imminuta facultas, aequare fidem non poteſt 241
Toga utebantur infames, & libertini generis mulieres 277
Toga uirilis anno XVII. ſumebatur 75
Togata 61
Toreuma unde dictum 163
Tranſlata iucundiora, quam propria 36
Tranſlata eidem rei multa poſſunt inſeruire 75
Trãſlationes dum nimis amamus, maxime cauẽdum, ne in allegoriae uitium incidamus 182
C. Trebonius Aſiam prouinciam obtinens, a Dolabella Smyrnae interfectus 349
Tribunatus pl. homini patricio mandari non poterat XI
Tribuno pl. magiſtratum inijſſe nonis Decembris, falſum. 33. fuit eorum magiſtratus primus dies IV idus Decembris 34
Tribunorum pl. in magiſtratu ultimus dies erat V. idus Decembris 9
Tribuno pl. intercedi a collega leges non uetabant 43
Tribunus pl. patricios aduocandi ius non habet 84
Tribunus pl. alterius tribuni acta poterat reſcindere 45
Tribuni pl. lictoribus non utebantur 279
Tribunatu geſto, petebant aedilitatem, praeturam, conſulatum, cenſuram 6
Tribum ſuam candidato non ferre in petitione ignominioſum pag. 59
Tribunum mutatio omnibus non modo ingenuis, uerũ etiam libertinis conceſſa, ex uetere Appij cenſoris inſtituto 59
Triſtis, pro, aſper. 100
Triumphabat nemo, qui imperium a populo non accepiſſet pag. 203
Triumphalis porta Romae 160
Tuditanus Sempronius 298
Tueri, pro, conſeruare 223
Tunica equeſtris minores habebat clauos, quam ſenatoria 110
Tunicae ſenatoriae a plebeijs, quo pacto diſtinguebantur 13
Turma erat equitum triginta 217
Tuumque hoſtem eſſe duxit ſuum pag. 243
Tyrannorum corpora proijciuntur inhumata 252

V

VALERE opibus 59
Valerij Max. locus corruptus 277
Varietas ut in pictura, ſic in oratione placet 55
C. Varro Viſellius 140
Vas 168
Vaſarius 168
Vaſtare 28
Vaſtus locus 30
Vaticinari, pro, alucinari 15
Vatinij tribus fuit Sergia 58. 91
Vatinij ſtruma 81
Vatinius deformis fuit 70
Vatinius deformis, & turpi ingenio 80
Vatinius ut ſua ſcelera excuſaret, C. Caeſare cõſule auctore quaecumque egerat egiſſe dicebat pag. 83
Vatinius contemptis auſpicijs, &c. leges tulit, quas uoluit 58
Vatinij lex de alternis conſilijs reijciendis 87
Vatinij lex de legatis deligendis pag. 90
Vatinia lex Caeſari citeriorem Galliam cum Illyrico dedit 139
Vectigalium ſocietates equitum R. omnes erant 18
Vector 26
Venire contra aliquem 268. 336
Verba compoſita uel ſuam augent uim, ſi ſi praeponatur, Ad, uel amittunt, ſi De. 241
Verbi eiuſdem ſententiam claudentis ex repetitione ornamentum 278

Verbera-

Index

Verberare conuicio 163
Vereor ut, &, Vereor ne, tota ſententia differunt 218
Verſus Medeae Ennij tragoediae uera lectio 98
Veſtibulum templi pars fuit 38
Veteranorum commodis, poſt Caeſaris necem, conſuli ſenatus, conſuli ſenatus, concordiae cauſſa uolebat 279
L. Vettius Caeſarem inter Catilinae ſocios nominauit 86
Via Caſsia, & Aurelia 362
Via militaris latior, quam ceterae pag. 131
Via militaris per Macedoniã erat uſque ad Helleſpontum 187
Via perpetua cuius eſſe dicatur pag. 155
Victoria, & Virtus 36
Victoriam ipſam uiciſſe uideris pag. 218
Victoria ciuilibus in bellis, natura inſolens eſt, & ſuperba 217
Vigintiuiri agro Campano diuidendo 140
Vindiciae 186
Vir, & Ciuis ſimul uſurpat Cicero, cum laudat 46
Virtus, & Fides 36
Virtus, & Victoria 36
Virtutis ſpectatae, quam incognitae durior eſt cognitio 247
Virtus perfecta eſt in agendo, & intelligendo 46. 47
Vis —— de ui damnati ſolum uertebant. 35. non omnis uis capitalis fuit 35
Vis argenti, pro, magna pecunia pag. 131
Vituperandi modus ex comparatione 271
Vnus ſolus 25
Vnus minus uidetur, quam Solus pag. 170
Volitare 5
Voluntates hominum occultae, multiplicesq. naturae 221
Voluptas duplex, animi ex uoluptate; corporis ex uitio 164
Vomere cum cogitarent ueteres, large cenam ſumebant 245
Vox fletu debilitatur 64
Vrbium captarum ſimulacra in triumphi pompa ferebãtur 336
Vrnis tabellae iudicum ſeruabantur 90
Vt, iteratum ſine cauſſa 118
Vt —— Quamuis ſis, ut es, uiolentus, &c. 306
Vtilitates, pro commodis 243
Vtique pro, & ut, in S. C. uſitatum 382
Vultures inter infauſti nominis animalia numerantur 39
Vulturius, pro raptore, & praedatore 156

X

XENIAE balneae 108

F I N I S

09676

Aldine
583
C568m
2-SIZE
V. 5